។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថា

(បឋមោ ភាគោ)

គន្ថារម្ភកថា

ឧត្តមំ វន្ទនេយ្យានំ, វន្ទិត្វា រតនត្តយំ;
យោ ខុទ្ទកនិកាយម្ហិ, ខុទ្ទាចារប្បហាយិនា។

ទេសិតោ លោកនាថេន, លោកនិស្សរណេសិនា;
តស្ស សុត្តនិបាតស្ស, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ។

អយំ សុត្តនិបាតោ ច, ខុទ្ទកេស្វេវ ឱគធោ;
យស្មា តស្មា ឥមស្សាបិ, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ។

គាថាសតសមាកិណ្ណោ, គេយ្យព្យាករណង្កិតោ;
កស្មា សុត្តនិបាតោតិ, សង្ខមេស គតោតិ ចេ។

សុវុត្តតោ សវនតោ, អត្ថានំ សុដ្ឋុ តាណតោ;
សូចនា សូទនា ចេវ, យស្មា សុត្តំ បវុច្ចតិ។

តថារូបានិ សុត្តានិ, និបាតេត្វា តតោ តតោ;
សមូហតោ អយំ តស្មា, សង្ខមេវមុបាគតោ។

សព្ពានិ ចាបិ សុត្តានិ, បមាណន្តេន តាទិនោ;
វចនានិ អយំ តេសំ, និបាតោ ច យតោ តតោ។

អញ្ញសង្ខានិមិត្តានំ, វិសេសានមភាវតោ;
សង្ខំ សុត្តនិបាតោតិ, ឯវមេវ សមជ្ឈគាតិ។

១. ឧរគវគ្គោ

១. ឧរគសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ សមធិគតសង្ខោ ច យស្មា ឯស វគ្គតោ ឧរគវគ្គោ, ចូឡវគ្គោ, មហាវគ្គោ, អដ្ឋកវគ្គោ, បារាយនវគ្គោតិ បញ្ច វគ្គា ហោន្តិ; តេសុ ឧរគវគ្គោ អាទិ។ សុត្តតោ ឧរគវគ្គេ ទ្វាទស សុត្តានិ, ចូឡវគ្គេ ចុទ្ទស, មហាវគ្គេ ទ្វាទស, អដ្ឋកវគ្គេ សោឡស, បារាយនវគ្គេ សោឡសាតិ សត្តតិ សុត្តានិ។ តេសំ ឧរគសុត្តំ អាទិ។ បរិយត្តិបមាណតោ អដ្ឋ ភាណវារា។ ឯវំ វគ្គសុត្តបរិយត្តិបមាណវតោ បនស្ស –

“យោ ឧប្បតិតំ វិនេតិ កោធំ, វិសដំ សប្បវិសំវ ឱសធេហិ;
សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ, ឧរគោ ជិណ្ណមិវ តចំ បុរាណ”ន្តិ។ –

អយំ គាថា អាទិ។ តស្មា អស្សា ឥតោ បភុតិ អត្ថវណ្ណនំ កាតុំ ឥទំ វុច្ចតិ –

“យេន យត្ថ យទា យស្មា, វុត្តា គាថា អយំ ឥមំ;
វិធឹ បកាសយិត្វាស្សា, ករិស្សាមត្ថវណ្ណន”ន្តិ។

កេន បនាយំ គាថា វុត្តា, កត្ថ, កទា, កស្មា ច វុត្តាតិ? វុច្ចតេ – យោ សោ ភគវា ចតុវីសតិពុទ្ធសន្តិកេ លទ្ធព្យាករណោ យាវ វេស្សន្តរជាតកំ, តាវ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតភវនេ ឧប្បជ្ជិ, តតោបិ ចវិត្វា សក្យរាជកុលេ ឧបបត្តឹ គហេត្វា, អនុបុព្ពេន កតមហាភិនិក្ខមនោ ពោធិរុក្ខមូលេ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា, ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា ទេវ-មនុស្សានំ ហិតាយ ធម្មំ ទេសេសិ, តេន ភគវតា សយម្ភុនា អនាចរិយកេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន វុត្តា។ សា ច បន អាឡវិយំ។ យទា ច ភូតគាមសិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តទា តត្ថ ឧបគតានំ ធម្មទេសនត្ថំ វុត្តាតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបវិស្សជ្ជនា។ វិត្ថារតោ បន ទូរេនិទានអវិទូរេនិទានសន្តិកេនិទានវសេន វេទិតព្ពា។ តត្ថ **ទូរេនិទានំ** នាម ទីបង្ករតោ យាវ បច្ចុប្បន្នវត្ថុកថា , **អវិទូរេនិទានំ** នាម តុសិតភវនតោ យាវ បច្ចុប្បន្នវត្ថុកថា, **សន្តិកេនិទានំ** នាម ពោធិមណ្ឌតោ យាវ បច្ចុប្បន្នវត្ថុកថាតិ។

តត្ថ យស្មា អវិទូរេនិទានំ សន្តិកេនិទានញ្ច ទូរេនិទានេយេវ សមោធានំ គច្ឆន្តិ, តស្មា ទូរេនិទានវសេនេវេត្ថ វិត្ថារតោ វិស្សជ្ជនា វេទិតព្ពា។ សា បនេសា ជាតកដ្ឋកថាយំ វុត្តាតិ ឥធ ន វិត្ថារិតា។ តតោ តត្ថ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពា។ អយំ បន វិសេសោ – តត្ថ បឋមគាថាយ សាវត្ថិយំ វត្ថុ ឧប្បន្នំ, ឥធ អាឡវិយំ។ យថាហ –

“តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា អាឡវិយំ វិហរតិ អគ្គាឡវេ ចេតិយេ។ តេន ខោ បន សមយេន អាឡវកា ភិក្ខូ នវកម្មំ ករោន្តា រុក្ខំ ឆិន្ទន្តិបិ ឆេទាបេន្តិបិ។ អញ្ញតរោបិ អាឡវកោ ភិក្ខុ រុក្ខំ ឆិន្ទតិ។ តស្មឹ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា តំ ភិក្ខុំ ឯតទវោច – ‘មា, ភន្តេ, អត្តនោ ភវនំ កត្តុកាមោ មយ្ហំ ភវនំ ឆិន្ទី’តិ។ សោ ភិក្ខុ អនាទិយន្តោ ឆិន្ទិយេវ។ តស្សា ច ទេវតាយ ទារកស្ស ពាហុំ អាកោដេសិ។ អថ ខោ តស្សា ទេវតាយ ឯតទហោសិ – ‘យំនូនាហំ ឥមំ ភិក្ខុំ ឥធេវ ជីវិតា វោរោបេយ្យ’ន្តិ។ អថ ខោ តស្សា ទេវតាយ ឯតទហោសិ – ‘ន ខោ មេតំ បតិរូបំ, យាហំ ឥមំ ភិក្ខុំ ឥធេវ ជីវិតា វោរោបេយ្យំ, យំនូនាហំ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេយ្យ’ន្តិ។ អថ ខោ សា ទេវតា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ; ឧបសង្កមិត្វា ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។ ‘សាធុ, សាធុ ទេវតេ, សាធុ ខោ ត្វំ, ទេវតេ, តំ ភិក្ខុំ ជីវិតា ន វោរោបេសិ។ សចជ្ជ ត្វំ, ទេវតេ, តំ ភិក្ខុំ ជីវិតា វោរោបេយ្យាសិ, ពហុញ្ច ត្វំ, ទេវតេ, អបុញ្ញំ បសវេយ្យាសិ។ គច្ឆ ត្វំ, ទេវតេ, អមុកស្មឹ ឱកាសេ រុក្ខោ វិវិត្តោ, តស្មឹ ឧបគច្ឆា’”តិ (បាចិ. ៨៩)។

ឯវញ្ច បន វត្វា បុន ភគវា តស្សា ទេវតាយ ឧប្បន្នកោធវិនយនត្ថំ –

“យោ វេ ឧប្បតិតំ កោធំ, រថំ ភន្តំវ វារយេ”តិ។ (ធ. ប. ២២២) –

ឥមំ គាថំ អភាសិ។ តតោ “កថញ្ហិ នាម សមណា សក្យបុត្តិយា រុក្ខំ ឆិន្ទិស្សន្តិបិ, ឆេទាបេស្សន្តិបិ, ឯកិន្ទ្រិយំ សមណា សក្យបុត្តិយា ជីវំ វិហេឋេន្តី”តិ ឯវំ មនុស្សានំ ឧជ្ឈាយិតំ សុត្វា ភិក្ខូហិ អារោចិតោ ភគវា – “ភូតគាមបាតព្យតាយ បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ៩០) ឥមំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ ឧបគតានំ ធម្មទេសនត្ថំ –

“យោ ឧប្បតិតំ វិនេតិ កោធំ,
វិសដំ សប្បវិសំវ ឱសធេហី”តិ។ –

ឥមំ គាថំ អភាសិ។ ឯវមិទំ ឯកំយេវ វត្ថុ តីសុ ឋានេសុ សង្គហំ គតំ – វិនយេ, ធម្មបទេ, សុត្តនិបាតេតិ។ ឯត្តាវតា ច យា សា មាតិកា ឋបិតា –

“យេន យត្ថ យទា យស្មា, វុត្តា គាថា អយំ ឥមំ;
វិធិ បកាសយិត្វាស្សា, ករិស្សាមត្ថវណ្ណន”ន្តិ។ –

សា សង្ខេបតោ វិត្ថារតោ ច បកាសិតា ហោតិ ឋបេត្វា អត្ថវណ្ណនំ។

១. អយំ បនេត្ថ អត្ថវណ្ណនា។ **យោ**តិ យោ យាទិសោ ខត្តិយកុលា វា បព្ពជិតោ, ព្រាហ្មណកុលា វា បព្ពជិតោ, នវោ វា មជ្ឈិមោ វា ថេរោ វា។ **ឧប្បតិត**ន្តិ ឧទ្ធមុទ្ធំ បតិតំ គតំ, បវត្តន្តិ អត្ថោ, ឧប្បន្នន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧប្បន្នញ្ច នាមេតំ វត្តមានភុត្វាបគតោកាសកតភូមិលទ្ធវសេន អនេកប្បភេទំ។ តត្ថ សព្ពម្បិ សង្ខតំ ឧប្បាទាទិសមង្គិ

វត្តមានុប្បន្នំ នាម, យំ សន្ធាយ “ឧប្បន្នា ធម្មា, អនុប្បន្នា ធម្មា, ឧប្បាទិនោ ធម្មា”តិ (ធ. ស. តិកមាតិកា ១៧) វុត្តំ។ អារម្មណរសមនុភវិត្វា និរុទ្ធំ អនុភុត្វាបគតសង្ខាតំ កុសលាកុសលំ, ឧប្បាទាទិត្តយមនុប្បត្វា និរុទ្ធំ ភុត្វាបគតសង្ខាតំ សេសសង្ខតញ្ច **ភុត្វាបគតុប្បន្នំ** នាម។ តទេតំ “ឯវរូបំ បាបកំ ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បន្នំ ហោតី”តិ (ម. និ. ១.២៣៤; បាចិ. ៤១៧) ច, “យថា ច ឧប្បន្នស្ស សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាបារិបូរី ហោតី”តិ ច ឯវមាទីសុ សុត្តន្តេសុ ទដ្ឋព្ពំ។ “យានិស្ស តានិ បុព្ពេ កតានិ កម្មានី”តិ ឯវមាទិនា (ម. និ. ៣.២៤៨; នេត្តិ. ១២០) នយេន វុត្តំ កម្មំ អតីតម្បិ សមានំ អញ្ញស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្សោកាសំ កត្វា ឋិតត្តា, តថា កតោកាសញ្ច វិបាកំ អនុប្បន្នម្បិ ឯវំ កតេ ឱកាសេ អវស្សមុប្បត្តិតោ **ឱកាសកតុប្បន្នំ** នាម។ តាសុ តាសុ ភូមីសុ អសមូហតមកុសលំ **ភូមិលទ្ធុប្បន្នំ** នាម។

ឯត្ថ ច ភូមិយា ភូមិលទ្ធស្ស ច នានត្តំ វេទិតព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – ភូមិ នាម វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា។ ភូមិលទ្ធំ នាម តេសុ ឧប្បត្តារហំ កិលេសជាតំ។ តេន ហិ សា ភូមិលទ្ធា នាម ហោតីតិ។ តស្មា “ភូមិលទ្ធ”ន្តិ វុច្ចតិ។ តញ្ច បន ន អារម្មណវសេន។ អារម្មណវសេន ហិ សព្ពេបិ អតីតាទិភេទេ បរិញ្ញាតេបិ ច ខីណាសវានំ ខន្ធេ អារព្ភ កិលេសា ឧប្បជ្ជន្តិ មហាកច្ចាយនឧប្បលវណ្ណាទីនំ ខន្ធេ អារព្ភ សោរេយ្យសេដ្ឋិបុត្តនន្ទមាណវកាទីនំ វិយ។ យទិ ចេតំ ភូមិលទ្ធំ នាម សិយា, តស្ស អប្បហេយ្យតោ ន កោចិ ភវមូលំ ជហេយ្យ។ វត្ថុវសេន បន ភូមិលទ្ធំ នាម វេទិតព្ពំ។ យត្ថ យត្ថ ហិ វិបស្សនាយ អបរិញ្ញាតា ខន្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ តត្ថ ឧប្បាទតោ បភុតិ តេសុ វដ្ដមូលំ កិលេសជាតំ អនុសេតិ។ តំ អប្បហីនដ្ឋេន ភូមិលទ្ធុប្បន្នំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ ច យស្ស ខន្ធេសុ អប្បហីនានុសយិតា កិលេសា, តស្ស តេ ឯវ ខន្ធា តេសំ កិលេសានំ វត្ថុ, ន ឥតរេ ខន្ធា។ អតីតក្ខន្ធេសុ ចស្ស អប្បហីនានុសយិតានំ កិលេសានំ អតីតក្ខន្ធា ឯវ វត្ថុ, ន ឥតរេ។ ឯសេវ នយោ អនាគតាទីសុ។ តថា កាមាវចរក្ខន្ធេសុ អប្បហីនានុសយិតានំ កិលេសានំ កាមាវចរក្ខន្ធា ឯវ វត្ថុ, ន ឥតរេ។ ឯស នយោ រូបារូបាវចរេសុ។

សោតាបន្នាទីនំ បន យស្ស យស្ស អរិយបុគ្គលស្ស ខន្ធេសុ តំ តំ វដ្ដមូលំ កិលេសជាតំ តេន តេន មគ្គេន បហីនំ, តស្ស តស្ស តេ តេ ខន្ធា បហីនានំ តេសំ តេសំ វដ្ដមូលកិលេសានំ អវត្ថុតោ ភូមីតិ សង្ខំ ន លភន្តិ។ បុថុជ្ជនស្ស បន សព្ពសោ វដ្ដមូលានំ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា យំ កិញ្ចិ ករិយមានំ កម្មំ កុសលំ វា អកុសលំ វា ហោតិ, ឥច្ចស្ស កិលេសប្បច្ចយា វដ្ដំ វឌ្ឍតិ។ តស្សេតំ វដ្ដមូលំ រូបក្ខន្ធេ ឯវ, ន វេទនាក្ខន្ធាទីសុ…បេ…. វិញ្ញាណក្ខន្ធេ ឯវ វា, ន រូបក្ខន្ធាទីសូតិ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា? អវិសេសេន បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អនុសយិតត្តា។ កថំ? បថវីរសាទិមិវ រុក្ខេ។ យថា ហិ មហារុក្ខេ បថវីតលំ អធិដ្ឋាយ បថវីរសញ្ច អាបោរសញ្ច និស្សាយ តប្បច្ចយា មូលខន្ធសាខបសាខបត្តបល្លវបលាសបុប្ផផលេហិ វឌ្ឍិត្វា នភំ បូរេត្វា យាវកប្បាវសានំ ពីជបរម្បរាយ រុក្ខបវេណិសន្តានេ ឋិតេ “តំ បថវីរសាទិ មូលេ ឯវ, ន ខន្ធាទីសុ, ផលេ ឯវ វា, ន មូលាទីសូ”តិ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា? អវិសេសេន សព្ពេស្វេវ មូលាទីសុ អនុគតត្តា, ឯវំ។ យថា បន តស្សេវ រុក្ខស្ស បុប្ផផលាទីសុ និព្ពិន្នោ កោចិ បុរិសោ ចតូសុ ទិសាសុ មណ្ឌូកកណ្ដកំ នាម រុក្ខេ វិសំ បយោជេយ្យ, អថ សោ រុក្ខោ តេន វិសសម្ផស្សេន ផុដ្ឋោ បថវីរសអាបោរសបរិយាទិន្នេន អប្បសវនធម្មតំ អាគម្ម បុន សន្តានំ និព្ពត្តេតុំ សមត្ថោ ន ភវេយ្យ, ឯវមេវំ ខន្ធប្បវត្តិយំ និព្ពិន្នោ កុលបុត្តោ តស្ស បុរិសស្ស ចតូសុ ទិសាសុ រុក្ខេ វិសប្បយោជនំ វិយ អត្តនោ សន្តានេ ចតុមគ្គភាវនំ អារភតិ។ អថស្ស សោ ខន្ធសន្តានោ តេន ចតុមគ្គវិសសម្ផស្សេន សព្ពសោ វដ្ដមូលកិលេសានំ បរិយាទិន្នត្តា កិរិយភាវមត្តមុបគតកាយកម្មាទិ សព្ពកម្មប្បភេទោ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តកធម្មតមាគម្ម ភវន្តរសន្តានំ និព្ពត្តេតុំ សមត្ថោ ន ហោតិ។ កេវលំ បន ចរិមវិញ្ញាណនិរោធេន និរិន្ធនោ វិយ ជាតវេទោ អនុបាទានោ បរិនិព្ពាតិ។ ឯវំ ភូមិយា ភូមិលទ្ធស្ស ច នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

អបិច អបរម្បិ សមុទាចារារម្មណាធិគ្គហិតាវិក្ខម្ភិតាសមូហតវសេន ចតុព្ពិធមុប្បន្នំ។ តត្ថ វត្តមានុប្បន្នមេវ **សមុទាចារុប្បន្នំ**។ ចក្ខាទីនំ បន អាបាថគតេ អារម្មណេ បុព្ពភាគេ អនុប្បជ្ជមានម្បិ កិលេសជាតំ អារម្មណស្ស អធិគ្គហិតត្តា ឯវ អបរភាគេ អវស្សមុប្បត្តិតោ **អារម្មណាធិគ្គហិតុប្បន្ន**ន្តិ វុច្ចតិ។ កល្យាណិគាមេ បិណ្ឌាយ ចរតោ មហាតិស្សត្ថេរស្ស វិសភាគរូបទស្សនេន ឧប្បន្នកិលេសជាតញ្ចេត្ថ និទស្សនំ។ តស្ស “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្ក”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៦; អ. និ. ៦.៥៨) បយោគោ ទដ្ឋព្ពោ។ សមថវិបស្សនានំ អញ្ញតរវសេន អវិក្ខម្ភិតកិលេសជាតំ ចិត្តសន្តតិមនារូឡ្ហំ ឧប្បត្តិនិវារកស្ស ហេតុនោ អភាវា **អវិក្ខម្ភិតុប្បន្នំ** នាម។ តំ “អយម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ, អានាបានស្សតិសមាធិ ភាវិតោ ពហុលីកតោ សន្តោ ចេវ បណីតោ ច អសេចនកោ ច សុខោ ច វិហារោ ឧប្បន្នុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ ឋានសោ អន្តរធាបេតី”តិអាទីសុ (បារា. ១៦៥) ទដ្ឋព្ពំ។ សមថវិបស្សនាវសេន វិក្ខម្ភិតម្បិ កិលេសជាតំ អរិយមគ្គេន អសមូហតត្តា ឧប្បត្តិធម្មតំ អនតីតន្តិ កត្វា **អសមូហតុប្បន្ន**ន្តិ វុច្ចតិ។ អាកាសេន គច្ឆន្តស្ស អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ ថេរស្ស កុសុមិតរុក្ខេ ឧបវនេ បុប្ផានិ ឱចិនន្តស្ស មធុរស្សរេន គាយតោ មាតុគាមស្ស គីតស្សរំ សុតវតោ ឧប្បន្នកិលេសជាតញ្ចេត្ថ និទស្សនំ។ តស្ស “អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ពហុលីករោន្តោ ឧប្បន្នុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ អន្តរាយេវ អន្តរធាបេតី”តិអាទីសុ

(សំ. និ. ៥.១៥៧) បយោគោ ទដ្ឋព្ពោ។ តិវិធម្បិ ចេតំ អារម្មណាធិគ្គហិតាវិក្ខម្ភិតាសមូហតុប្បន្នំ ភូមិលទ្ធេនេវ សង្គហំ គច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។

ឯវមេតស្មិំ យថាវុត្តប្បភេទេ ឧប្បន្នេ ភូមិលទ្ធារម្មណាធិគ្គហិតាវិក្ខម្ភិតាសមូហតុប្បន្នវសេនាយំ កោធោ ឧប្បន្នោតិ វេទិតព្ពោ។ កស្មា? ឯវំវិធស្ស វិនេតព្ពតោ។ ឯវំវិធមេវ ហិ ឧប្បន្នំ យេន កេនចិ វិនយេន វិនេតុំ សក្កា ហោតិ។ យំ បនេតំ វត្តមានភុត្វាបគតោកាសកតសមុទាចារសង្ខាតំ ឧប្បន្នំ, ឯត្ថ អផលោ ច អសក្យោ ច វាយាមោ។ អផលោ ហិ ភុត្វាបគតេ វាយាមោ វាយាមន្តរេនាបិ តស្ស និរុទ្ធត្តា។ តថា ឱកាសកតេ។ អសក្យោ ច វត្តមានសមុទាចារុប្បន្នេ កិលេសវោទានានំ ឯកជ្ឈមនុប្បត្តិតោតិ។

វិនេតីតិ ឯត្ថ បន –

“ទុវិធោ វិនយោ នាម, ឯកមេកេត្ថ បញ្ចធា;
តេសុ អដ្ឋវិធេនេស, វិនេតីតិ បវុច្ចតិ”។

អយញ្ហិ សំវរវិនយោ, បហានវិនយោតិ ទុវិធោ វិនយោ។ ឯត្ថ ច ទុវិធេ វិនយេ ឯកមេកោ វិនយោ បញ្ចធា ភិជ្ជតិ។ **សំវរវិនយោ**បិ ហិ សីលសំវរោ, សតិសំវរោ, ញាណសំវរោ, ខន្តិសំវរោ, វីរិយសំវរោតិ បញ្ចវិធោ។ **បហានវិនយោ**បិ តទង្គប្បហានំ, វិក្ខម្ភនប្បហានំ, សមុច្ឆេទប្បហានំ, បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ, និស្សរណប្បហានន្តិ បញ្ចវិធោ។

តត្ថ “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ”តិអាទីសុ (វិភ. ៥១១) **សីលសំវរោ,** “រក្ខតិ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរំ អាបជ្ជតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២១៣; ម. និ. ១.២៩៥; សំ. និ. ៤.២៣៩; អ. និ. ៣.១៦) **សតិសំវរោ**។

“យានិ សោតានិ លោកស្មិំ, (អជិតាតិ ភគវា)
សតិ តេសំ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ,
បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ។ (សុ. និ. ១០៤១) –

អាទីសុ **ញាណសំវរោ,** “ខមោ ហោតិ សីតស្ស ឧណ្ហស្សា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៤; អ. និ. ៤.១១៤) **ខន្តិសំវរោ,** “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ, បជហតិ, វិនោទេតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៦; អ. និ. ៤.១១៤) **វីរិយសំវរោ** វេទិតព្ពោ។ សព្ពោបិ ចាយំ សំវរោ យថាសកំ សំវរិតព្ពានំ វិនេតព្ពានញ្ច កាយវចីទុច្ចរិតាទីនំ សំវរណតោ សំវរោ, វិនយនតោ វិនយោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តាវ សំវរវិនយោ បញ្ចធា ភិជ្ជតីតិ វេទិតព្ពោ។

តថា យំ នាមរូបបរិច្ឆេទាទីសុ វិបស្សនង្គេសុ យាវ អត្តនោ អបរិហានវសេន **បវត្តិ,** តាវ តេន តេន ញាណេន តស្ស តស្ស អនត្ថស្ស សន្តានស្ស បហានំ។ សេយ្យថិទំ – នាមរូបវវត្ថានេន សក្កាយទិដ្ឋិយា, បច្ចយបរិគ្គហេន អហេតុវិសមហេតុទិដ្ឋីនំ, តស្សេវ អបរភាគេន កង្ខាវិតរណេន កថំកថីភាវស្ស, កលាបសម្មសនេន “អហំ មមា”តិ គាហស្ស, មគ្គាមគ្គវវត្ថានេន អមគ្គេ មគ្គសញ្ញាយ, ឧទយទស្សនេន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា, វយទស្សនេន សស្សតទិដ្ឋិយា, ភយទស្សនេន សភយេសុ អភយសញ្ញាយ, អាទីនវទស្សនេន អស្សាទសញ្ញាយ, និព្ពិទានុបស្សនេន អភិរតិសញ្ញាយ, មុច្ចិតុកម្យតាញាណេន អមុច្ចិតុកម្យតាយ, ឧបេក្ខាញាណេន អនុបេក្ខាយ, អនុលោមេន ធម្មដ្ឋិតិយំ និព្ពានេ ច បដិលោមភាវស្ស, គោត្រភុនា សង្ខារនិមិត្តគ្គាហស្ស បហានំ, ឯតំ **តទង្គប្បហានំ** នាម។ យំ បន ឧបចារប្បនាភេទស្ស សមាធិនោ យាវ អត្តនោ អបរិហានិបវត្តិ , តាវ តេនាភិហតានំ នីវរណានំ យថាសកំ វិតក្កាទិបច្ចនីកធម្មានញ្ច អនុប្បត្តិសង្ខាតំ បហានំ, ឯតំ **វិក្ខម្ភនប្បហានំ** នាម។ យំ បន ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា តំតំមគ្គវតោ អត្តនោ សន្តានេ យថាសកំ “ទិដ្ឋិគតានំ បហានាយា”តិអាទិនា (ធ. ស. ២៧៧) នយេន វុត្តស្ស សមុទយបក្ខិកស្ស កិលេសគហនស្ស បុន អច្ចន្តអប្បវត្តិភាវេន សមុច្ឆេទសង្ខាតំ បហានំ, ឥទំ **សមុច្ឆេទប្បហានំ** នាម។ យំ បន ផលក្ខណេ បដិប្បស្សទ្ធត្តំ កិលេសានំ បហានំ, ឥទំ **បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ** នាម។ យំ បន សព្ពសង្ខតនិស្សរណត្តា បហីនសព្ពសង្ខតំ និព្ពានំ, ឯតំ **និស្សរណប្បហានំ** នាម។ សព្ពម្បិ ចេតំ បហានំ យស្មា ចាគដ្ឋេន បហានំ, វិនយនដ្ឋេន វិនយោ, តស្មា “បហានវិនយោ”តិ វុច្ចតិ, តំតំបហានវតោ វា តស្ស តស្ស វិនយស្ស សម្ភវតោបេតំ “បហានវិនយោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ បហានវិនយោបិ បញ្ចធា ភិជ្ជតីតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវមេកេកស្ស បញ្ចធា ភិន្នត្តា ទសេតេ វិនយា ហោន្តិ។

តេសុ បដិប្បស្សទ្ធិវិនយំ និស្សរណវិនយញ្ច ឋបេត្វា អវសេសេន អដ្ឋវិធេន វិនយេនេស តេន តេន បរិយាយេន វិនេតីតិ បវុច្ចតិ។ កថំ? សីលសំវរេន កាយវចីទុច្ចរិតានិ វិនេន្តោបិ ហិ តំសម្បយុត្តំ កោធំ វិនេតិ, សតិបញ្ញាសំវរេហិ អភិជ្ឈាទោមនស្សាទីនិ វិនេន្តោបិ ទោមនស្សសម្បយុត្តំ កោធំ វិនេតិ, ខន្តិសំវរេន សីតាទីនិ ខមន្តោបិ តំតំអាឃាតវត្ថុសម្ភវំ កោធំ វិនេតិ, វីរិយសំវរេន ព្យាបាទវិតក្កំ វិនេន្តោបិ តំសម្បយុត្តំ កោធំ វិនេតិ។ យេហិ ធម្មេហិ តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទប្បហានានិ ហោន្តិ, តេសំ ធម្មានំ អត្តនិ និព្ពត្តនេន តេ តេ ធម្មេ បជហន្តោបិ តទង្គប្បហាតព្ពំ វិក្ខម្ភេតព្ពំ សមុច្ឆិន្ទិតព្ពញ្ច កោធំ វិនេតិ។ កាមញ្ចេត្ថ បហានវិនយេន វិនយោ ន សម្ភវតិ។ យេហិ បន ធម្មេហិ បហានំ ហោតិ, តេហិ វិនេន្តោបិ បរិយាយតោ “បហានវិនយេន វិនេតី”តិ វុច្ចតិ។ បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានកាលេ បន វិនេតព្ពាភាវតោ និស្សរណប្បហានស្ស ច អនុប្បាទេតព្ពតោ ន តេហិ កិញ្ចិ វិនេតីតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តេសុ បដិប្បស្សទ្ធិវិនយំ និស្សរណវិនយញ្ច ឋបេត្វា អវសេសេន អដ្ឋវិធេន វិនយេនេស តេន តេន បរិយាយេន វិនេតីតិ បវុច្ចតីតិ។ យេ វា –

> “បញ្ចិមេ, ភិក្ខវេ, អាឃាតបដិវិនយា, យត្ថ ភិក្ខុនោ ឧប្បន្នោ អាឃាតោ សព្ពសោ បដិវិនេតព្ពោ។ កតមេ បញ្ច? យស្មិំ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលេ អាឃាតោ ជាយេថ, មេត្តា តស្មិំ បុគ្គលេ ភាវេតព្ពា…បេ…. ករុណា… ឧបេក្ខា… អសតិ-អមនសិការោ តស្មិំ បុគ្គលេ អាបជ្ជិតព្ពោ, ឯវំ តស្មិំ បុគ្គលេ អាឃាតោ បដិវិនេតព្ពោ។ កម្មស្សកតា ឯវ វា តស្មិំ បុគ្គលេ អធិដ្ឋាតព្ពា កម្មស្សកោ អយមាយស្មា…បេ…. ទាយាទោ ភវិស្សតី”តិ (អ. និ. ៥.១៦១) –

ឯវំ បញ្ច អាឃាតបដិវិនយា វុត្តា។ យេ ច –

> “បញ្ចិមេ, អាវុសោ, អាឃាតបដិវិនយា, យត្ថ ភិក្ខុនោ ឧប្បន្នោ អាឃាតោ សព្ពសោ បដិវិនេតព្ពោ។ កតមេ បញ្ច? ឥធាវុសោ , ឯកច្ចោ បុគ្គលោ អបរិសុទ្ធកាយសមាចារោ ហោតិ, បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ, ឯវរូបេបិ, អាវុសោ, បុគ្គលេ អាឃាតោ បដិវិនេតព្ពោ”តិ (អ. និ. ៥.១៦២) –

ឯវមាទិនាបិ នយេន បញ្ច អាឃាតបដិវិនយា វុត្តា។ តេសុ យេន កេនចិ អាឃាតបដិវិនយេន វិនេន្តោបេស វិនេតីតិ បវុច្ចតិ។ អបិច យស្មា –

> “ឧភតោទណ្ឌកេន ចេបិ, ភិក្ខវេ, កកចេន ចោរា ឱចរកា អង្គមង្គានិ ឱក្កន្តេយ្យុំ, តត្រាបិ យោ មនោ បទោសេយ្យ, ន មេ សោ តេន សាសនករោ”តិ (ម. និ. ១.២៣២) –-

ឯវំ សត្ថុ ឱវាទំ,

> “តស្សេវ តេន បាបិយោ, យោ កុទ្ធំ បដិកុជ្ឈតិ;
> កុទ្ធំ អប្បដិកុជ្ឈន្តោ, សង្គាមំ ជេតិ ទុជ្ជយំ។
>
> “ឧភិន្នមត្ថំ ចរតិ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
> បរំ សង្កុបិតំ ញត្វា, យោ សតោ ឧបសម្មតិ”។ (សំ. និ. ១.១៨៨);
>
> “សត្តិមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា សបត្តកន្តា សបត្តករណា កោធនំ អាគច្ឆន្តិ ឥត្ថិំ វា បុរិសំ វា។ កតមេ សត្ត? ឥធ, ភិក្ខវេ, សបត្តោ សបត្តស្ស ឯវំ ឥច្ឆតិ – ‘អហោ, វតាយំ ទុព្ពណ្ណោ អស្សា’តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ន, ភិក្ខវេ, សបត្តោ សបត្តស្ស វណ្ណវតាយ នន្ទតិ។ កោធនាយំ, ភិក្ខវេ, បុរិសបុគ្គលោ កោធាភិភូតោ កោធបរេតោ កិញ្ចាបិ សោ ហោតិ សុន្ហាតោ សុវិលិត្តោ កប្បិតកេសមស្សុ ឱទាតវត្ថវសនោ, អថ ខោ សោ ទុព្ពណ្ណោវ ហោតិ កោធាភិភូតោ។ អយំ, ភិក្ខវេ, បឋមោ ធម្មោ សបត្តកន្តោ សបត្តករណោ កោធនំ អាគច្ឆតិ ឥត្ថិំ វា បុរិសំ វា (អ. និ. ៧.៦៤)។
>
> “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, សបត្តោ សបត្តស្ស ឯវំ ឥច្ឆតិ – ‘អហោ, វតាយំ ទុក្ខំ សយេយ្យា’តិ…បេ…. ‘ន បចុរត្ថោ អស្សា’តិ…បេ…. ‘ន ភោគវា អស្សា’តិ…បេ…. ‘ន យសវា អស្សា’តិ…បេ…. ‘ន មិត្តវា អស្សា’តិ…បេ…. ‘កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតិំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជេយ្យា’តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ន, ភិក្ខវេ, សបត្តោ សបត្តស្ស សុគតិគមនេន នន្ទតិ។ កោធនាយំ, ភិក្ខវេ, បុរិសបុគ្គលោ កោធាភិភូតោ កោធបរេតោ កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរតិ, វាចាយ… មនសា ទុច្ចរិតំ ចរតិ។ សោ កាយេន

ទុច្ចរិតំ ចរិត្វា...បេ.... វាចាយ...បេ.... មនសា ទុច្ចរិតំ ចរិត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា...បេ.... និរយំ ឧបបជ្ជតិ កោធាភិភូតោ”តិ (អ. និ. ៧.៦៤)។

“កុទ្ធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, កុទ្ធោ ធម្មំ ន បស្សតិ...បេ....។ (អ. និ. ៧.៦៤; មហានិ. ៥);

“យេន កោធេន កុទ្ធាសេ, សត្តា គច្ឆន្តិ ទុគ្គតឹ;
តំ កោធំ សម្មទញ្ញាយ, បជហន្តិ វិបស្សិនោ។ (ឥតិវុ. ៤);

“កោធំ ជហេ វិប្បជហេយ្យ មានំ, សំយោជនំ សព្ពមតិក្កមេយ្យ។ (ធ. ប. ២២១);

“អនត្ថជននោ កោធោ, កោធោ ចិត្តប្បកោបនោ។ (អ. និ. ៧.៦៤; ឥតិវុ. ៨៨);

“ឯកាបរាធំ ខម ភូរិបញ្ញ, ន បណ្ឌិតា កោធពលា ភវន្តី”តិ។ (ជា. ១.១៥.១៩) –

ឯវមាទិនា នយេន កោធេ អាទីនវញ្ច បច្ចវេក្ខតោបិ កោធោ វិនយំ ឧបេតិ។ តស្មា ឯវំ បច្ចវេក្ខិត្វា កោធំ វិនេន្តោបិ ឯស វិនេតីតិ វុច្ចតិ។

កោធន្តិ “អនត្ថំ មេ អចរីតិ អាឃាតោ ជាយតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣៤០; អ. និ. ៩.២៩) នយេន សុត្តេ វុត្តានំ នវន្នំ, “អត្ថំ មេ ន ចរី”តិ អាទីនញ្ច តប្បដិបក្ខតោ សិទ្ធានំ នវន្នមេវាតិ អដ្ឋារសន្នំ, **ខាណុកណ្ដកាទិនា** អដ្ឋានេន សទ្ធឹ ឯកូនវីសតិយា អាឃាតវត្ថូនំ អញ្ញតរាឃាតវត្ថុសម្ភវំ អាឃាតំ។ **វិសដ**ន្តិ វិត្ថតំ។ **សប្បវិស**ន្តិ សប្បស្ស វិសំ។ **ឥវា**តិ ឱបម្មវចនំ, ឥ-ការ លោបំ កត្វា វ-ឥច្ចេវ វុត្តំ។ **ឱសធេហី**តិ អគទេហិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា វិសតិកិច្ឆកោ វេជ្ជោ សប្បេន ទដ្ឋេ សព្ពំ កាយំ ផរិត្វា ឋិតំ វិសដំ សប្បវិសំ មូលខន្ធតចបត្តបុប្ផាទីនំ អញ្ញតរេហិ នានាភេសជ្ជេហិ បយោជេត្វា កតេហិ វា ឱសធេហិ ខិប្បមេវ វិនេយ្យ, ឯវមេវំ យោ យថាវុត្តេនត្ថេន ឧប្បតិតំ ចិត្តសន្តានំ ព្យាបេត្វា ឋិតំ កោធំ យថាវុត្តេសុ វិនយនូបាយេសុ យេន កេនចិ ឧបាយេន វិនេតិ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតីតិ។

សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារន្តិ សោ ឯវំ កោធំ វិនេន្តោ ភិក្ខុ យស្មា កោធោ តតិយមគ្គេន សព្ពសោ បហីយតិ, តស្មា ឱរបារសញ្ញិតានិ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនានិ ជហាតីតិ វេទិតព្ពោ។ អវិសេសេន ហិ បារន្តិ តីរស្ស នាមំ, តស្មា ឱរានិ ច តានិ សំសារសាគរស្ស បារភូតានិ ចាតិ កត្វា “ឱរបារ”ន្តិ វុច្ចតិ។ អថ វា “យោ ឧប្បតិតំ វិនេតិ កោធំ វិសដំ សប្បវិសំវ ឱសធេហិ”, សោ តតិយមគ្គេន សព្ពសោ កោធំ វិនេត្វា អនាគាមិផលេ ឋិតោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ។ តត្ថ ឱរន្តិ សកត្តភាវោ, បារន្តិ បរត្តភាវោ។ ឱរំ វា ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ, បារំ ឆ ពាហិរាយតនានិ។ តថា ឱរំ មនុស្សលោកោ, បារំ ទេវលោកោ។ ឱរំ កាមធាតុ, បារំ រូបារូបធាតុ។ ឱរំ កាមរូបភវោ, បារំ អរូបភវោ។ ឱរំ អត្តភាវោ, បារំ អត្តភាវសុខូបករណានិ។ ឯវមេតស្មឹ ឱរបារេ ចតុត្ថមគ្គេន ឆន្ទរាគំ បជហន្តោ “ជហាតិ ឱរបារ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ អនាគាមិនោ កាមរាគស្ស បហីនត្តា ឥធត្តភាវាទីសុ ឆន្ទរាគោ ឯវ នត្ថិ; អបិច ខោ បនស្ស តតិយមគ្គាទីនំ វិយ វណ្ណប្បកាសនត្ថំ សព្ពមេតំ ឱរបារភេទំ សង្គហេត្វា តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានេន “ជហាតិ ឱរបារ”ន្តិ វុត្តំ។

ឥទានិ តស្សត្ថស្ស វិភាវនត្ថាយ ឧបមំ អាហ “**ឧរគោ ជិណ្ណមិវ តចំ បុរាណ**”ន្តិ។ តត្ថ ឧរេន គច្ឆតីតិ **ឧរគោ**, សប្បស្សេតំ អធិវចនំ។ សោ ទុវិធោ – កាមរូបី ច អកាមរូបី ច។ កាមរូបីបិ ទុវិធោ – ជលជោ ថលជោ ច។ ជលជោ ជលេ ឯវ កាមរូបំ លភតិ, ន ថលេ, សង្ខបាលជាតកេ សង្ខបាលនាគរាជា វិយ។ ថលជោ ថលេ ឯវ, ន ជលេ។ សោ ជជ្ជរភាវេន ជិណ្ណំ, ចិរកាលតាយ បុរាណញ្ចាតិ សង្ខំ គតំ។ តចំ ជហន្តោ ចតុព្ពិធេន ជហាតិ – សជាតិយំ ឋិតោ, ជិគុច្ឆន្តោ, និស្សាយ, ថាមេនាតិ។ សជាតិ នាម សប្បជាតិ ទីឃត្តភាវោ។ ឧរគា ហិ បញ្ចសុ ឋានេសុ សជាតឹ នាតិវត្តន្តិ – ឧបបត្តិយំ, ចុតិយំ, វិស្សដ្ឋនិទ្ទោក្កមនេ, សមានជាតិយា មេថុនបដិសេវនេ, ជិណ្ណតចាបនយនេ ចាតិ។ សប្បោ ហិ យទា តចំ ជហាតិ, តទា សជាតិយំយេវ ឋត្វា ជហាតិ។ សជាតិយំ ឋិតោបិ ច ជិគុច្ឆន្តោ ជហាតិ។ ជិគុច្ឆន្តោ នាម យទា ឧបឌ្ឍដ្ឋានេ មុត្តោ ហោតិ, ឧបឌ្ឍដ្ឋានេ អមុត្តោ ឱលម្ពតិ, តទា នំ អដ្ដីយន្តោ ជហាតិ។ ឯវំ ជិគុច្ឆន្តោបិ ច ទណ្ឌន្តរំ វា មូលន្តរំ វា បាសាណន្តរំ វា និស្សាយ ជហាតិ។ និស្សាយ ជហន្តោបិ ច ថាមំ ជនេត្វា, ឧស្សាហំ កត្វា, វីរិយេន វង្កំ នង្គុដ្ឋំ កត្វា, បស្សសន្តោវ ផណំ ករិត្វា ជហាតិ។ ឯវំ ជហិត្វា យេនកាមំ បក្កមតិ។ ឯវមេវ អយម្បិ ភិក្ខុ ឱរបារំ ជហិតុកាមោ ចតុព្ពិធេន ជហាតិ – សជាតិយំ ឋិតោ, ជិគុច្ឆន្តោ, និស្សាយ, ថាមេនាតិ។ សជាតិ នាម ភិក្ខុនោ “អរិយាយ ជាតិយា ជាតោ”តិ (ម. និ. ២.៣៥១) វចនតោ សីលំ។ តេនេវាហ “សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សប្បញ្ញោ”តិ (សំ. និ. ១.២៣; បេដកោ. ២២)។ ឯវមេតិស្សំ

សជាតិយំ បិតោ ភិក្ខុ តំ សកត្តភាវាទិភេទំ ឱរបារំ ជិណ្ណបុរាណតចមិវ ទុក្ខំ ជនេន្តំ តត្ថ តត្ថ អាទីនវទស្សនេន ជិគុច្ឆន្តោ កល្យាណមិត្តេ និស្សាយ អធិមត្តវាយាមសង្ខាតំ ថាមំ ជនេត្វា “ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយ អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេតី”តិ (អ. និ. ៣.១៦; វិភ. ៥១៩) វុត្តនយេន រត្តិន្ទិវំ ឆធា វិភជិត្វា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ឧរគោ វិយ, វង្កំ នង្គុដ្ឋំ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧរគោ វិយ បស្សសន្តោ, អយម្បិ អ សិថិលបរក្កមតាយ វាយមន្តោ ឧរគោ វិយ ផលំ ករិត្វា, អយម្បិ ញាណវិជ្ជារំ ជនេត្វា ឧរគោរ តចំ ឱរបារំ ជហាតិ។ ជហិត្វា ច ឧរគោ វិយ ឱហិតតចោ យេនកាមំ អយម្បិ ឱហិតភារោ អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុទិសំ បក្កមតីតិ។ តេនាហ ភគវា –

> “យោ ឧប្បតិតំ វិនេតិ កោធំ, វិសដំ សប្បវិសំវ ឱសធេហិ;
> សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ, ឧរគោ ជិណ្ណមិវ តចំ បុរាណ”ន្តិ។

ឯវមេសា ភគវតា អរហត្តនិកូដេន បឋមគាថា ទេសិតាតិ។

២. ឥទានិ ទុតិយគាថាយ អត្ថវណ្ណនាក្កមោ អនុប្បត្តោ។ តត្រាបិ –

> “យេន យត្ថ យទា យស្មា, វុត្តា គាថា អយំ ឥមំ;
> វិធឹ បកាសយិត្វាស្សា, ករិស្សាមត្ថវណ្ណន”ន្តិ។ –

អយមេវ មាតិកា។ តតោ បរញ្ច សព្ពគាថាសុ។ អតិវិត្ថារភយេន បន ឥតោ បភុតិ មាតិកំ អនិក្ខិបិត្វា ឧប្បត្តិទស្សននយេនេវ តស្សា តស្សា អត្ថំ ទស្សេន្តោ អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាមិ។ សេយ្យថិទំ **យោ រាគមុទច្ឆិទា អសេស**ន្តិ អយំ ទុតិយគាថា។

តស្សុប្បត្តិ – ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ។ តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស ឧបដ្ឋាកោ អញ្ញតរោ សុវណ្ណការបុត្តោ ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិតោ។ ថេរោ តស្ស “ទហរានំ អសុភំ សប្បាយ”ន្តិ មន្ត្វា រាគវិឃាតត្ថំ អសុភកម្មដ្ឋានំ អទាសិ។ តស្ស តស្មិំ អាសេវនមត្តម្បិ ចិត្តំ ន លភតិ។ សោ “អនុបការំ មមេត”ន្តិ ថេរស្ស អារោចេសិ។ ថេរោ “ទហរានមេតំ សប្បាយ”ន្តិ មន្ត្វា បុនបិ តទេវាចិក្ខិ។ ឯវំ ចត្តារោ មាសា អតីតា, សោ កិញ្ចិមត្តម្បិ វិសេសំ ន លភតិ។ តតោ នំ ថេរោ ភគវតោ សន្តិកំ នេសិ។ ភគវា “អវិសយោ, សារិបុត្ត, តុយ្ហេតស្ស សប្បាយំ ជានិតុំ, ពុទ្ធវេនេយ្យោ ឯសោ”តិ វត្វា បភស្សរវណ្ណំ បទុមំ ឥទ្ធិយា និម្មិនិត្វា តស្ស ហត្ថេ បាទាសិ – “ហន្ទ, ភិក្ខុ, ឥមំ វិហារបច្ឆាយាយំ វាលិកាតលេ នាឡេន វិជ្ឈិត្វា បបេហិ, អភិមុខញ្ចស្ស បល្លង្កេន និសីទ ‘លោហិតំ លោហិត’ន្តិ អាវជ្ជេន្តោ”តិ។ អយំ កិរ បញ្ច ជាតិសតានិ សុវណ្ណការោវ អហោសិ។ តេនស្ស “លោហិតកនិមិត្តំ សប្បាយ”ន្តិ ញត្វា ភគវា លោហិតកកម្មដ្ឋានំ អទាសិ។ សោ តថា កត្វា មុហុត្តេនេវ យថាក្កមំ តត្ថ ចត្តារិបិ ឈានានិ អធិគន្ត្វា អនុលោមបដិលោមាទិនា នយេន ឈានកីឡំ អារភិ។ អថ ភគវា ‘តំ បទុមំ មិលាយតូ’តិ អធិដ្ឋាសិ។ សោ ឈានា វុដ្ឋិតោ តំ មិលាតំ កាឡវណ្ណំ ទិស្វា “បភស្សររូបំ ជរាយ បរិមទ្ទិត”ន្តិ អនិច្ចសញ្ញំ បដិលភិ។ តតោ នំ អជ្ឈត្តម្បិ ឧបសំហរិ។ តតោ “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្តា”តិ តយោបិ ភវេ អាទិត្តេ វិយ បស្សិ។ ឯវំ បស្សតោ ចស្សាវិទូរេ បទុមស្សរោ អត្ថិ។ តត្ថ ទារកា ឱរោហិត្វា បទុមានិ ភញ្ជិត្វា ភញ្ជិត្វា រាសឹ ករោន្តិ។ តស្ស តានិ ឧទកេ បទុមានិ នឡវនេ អគ្គិជាលា វិយ ខាយឹសុ, បត្តានិ បតន្តានិ បបាតំ បវិសន្តានិ វិយ ខាយឹសុ, ថលេ និក្ខិត្តបទុមានំ អគ្គានិ មិលាតានិ អគ្គិឌឌ្ឍានិ វិយ ខាយឹសុ។ អថស្ស តទនុសារេន សព្ពធម្មេ ឧបនិជ្ឈាយតោ ភិយ្យោសោមត្តាយ តយោ ភវា អាទិត្តមិវ អគារំ អប្បដិសរណា ហុត្វា ឧបដ្ឋហឹសុ។ តតោ ភគវា គន្ធកុដិយំ និសិន្នោវ តស្ស ភិក្ខុនោ ឧបរិ សរីរាភំ មុញ្ចិ។ សា ចស្ស មុខំយេវ អជ្ឈោត្ថរិ។ តតោ សោ “កិមេត”ន្តិ អាវជ្ជេន្តោ ភគវន្តំ អាគន្ត្វា សមីបេ ឋិតមិវ ទិស្វា ឧដ្ឋាយាសនា អញ្ជលឹ បណាមេសិ។ អថស្ស ភគវា សប្បាយំ វិទិត្វា ធម្មំ ទេសេន្តោ ឥមំ ឱភាសគាថំ អភាសិ **“យោ រាគមុទច្ឆិទា អសេស”**ន្តិ។

តត្ថ រញ្ជនវសេន **រាគោ**, បញ្ចកាមគុណរាគស្សេតំ អធិវចនំ។ **ឧទច្ឆិទា**តិ ឧច្ឆិន្ទតិ, ភញ្ជតិ , វិនាសេតិ។ អតីតកាលិកានម្បិ ហិ ឆន្ទសិ វត្តមានវចនំ អក្ខរចិន្តកា ឥច្ឆន្តិ។ **អសេស**ន្តិ សានុសយំ។ ***ភិសបុប្ផំវ សរោរុហ***ន្តិ សរេ វិរូឡ្ហំ បទុមបុប្ផំ វិយ។ ***វិគយ្ហា***តិ ឱគយ្ហ, បវិសិត្វាតិ អត្ថោ។ សេសំ បុព្ពសទិសមេវ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថា នាម ឯតេ ទារកា សរំ ឱរុយ្ហ ភិសបុប្ផំ សរោរុហំ ឆិន្ទន្តិ, ឯវមេវ យោ ភិក្ខុ ឥមំ តេធាតុកលោកសន្និវាសំ ឱគយ្ហ –

> “នត្ថិ រាគសមោ អគ្គិ”; (ធ. ប. ២០២);

“កាមរាគេន ឌយ្ហាមិ, ចិត្តំ មេ បរិឌយ្ហតិ”; (សំ. និ. ១.២១២);

“យេ រាគរត្តានុបតន្តិ សោតំ, សយំ កតំ មក្កដកោវ ជាលំ”។ (ធ. ប. ៣៤៧);

“រត្តោ ខោ, អាវុសោ, រាគេន អភិភូតោ បរិយាទិន្នចិត្តោ បាណម្បិ ហនតី”តិ (អ. និ. ៣.៥៦, ៧២) –

ឯវមាទិនយមនុគន្ធា រាគាទីនវបច្ចវេក្ខណេន យថាវុត្តប្បការេហិ សីលសំវរាទីហិ សំវរេហិ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកេសុ វត្ថូសុ អសុភសញ្ញាយ ច ថោកំ ថោកំ រាគំ សមុច្ឆិន្ទន្តោ អនាគាមិមគ្គេន អវសេសំ អរហត្តមគ្គេន ច តតោ អនវសេសម្បិ ឧច្ឆិន្ទតិ បុព្ពេ វុត្តប្បការេនេវ សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ ឧរគោ ជិណ្ណមិវ តចំ បុរាណន្តិ។ ឯវមេសា ភគវតា អរហត្តនិកូដេន គាថា ទេសិតា។ ទេសនាបរិយោសានេ ច សោ ភិក្ខុ អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោតិ។

៣. **យោ តណ្ហមុទច្ឆិទា**តិ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ។ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ គង្គាយ បោក្ខរណិយា តីរេ វិហរន្តោ តណ្ហាវសេន អកុសលវិតក្កំ វិតក្កេតិ។ ភគវា តស្សជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ឥមំ ឱភាសគាថមភាសិ។

តត្ថ តស្សតីតិ **តណ្ហា**។ វិសយេហិ តិត្តិំ ន ឧបេតីតិ អត្ថោ។ កាមភវវិភវតណ្ហានមេតំ អធិវចនំ។ **សរិត**ន្តិ គតំ បវត្តំ, យាវ ភវគ្គា អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សីឃសរ**ន្តិ សីឃគាមិនី, សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកំ អាទីនវំ អគណេត្វា មុហុត្តេនេវ បរចក្កវាឡម្បិ ភវគ្គម្បិ សម្បាបុណិតុំ សមត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវមេតំ សរិតំ សីឃសរំ សព្ពប្បការម្បិ តណ្ហំ –

“ឧបរិវិសាលា ទុប្បូរា, ឥច្ឆា វិសដគាមិនី;
យេ ច តំ អនុគិជ្ឈន្តិ, តេ ហោន្តិ ចក្កធារិនោ”តិ។

“តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ, ទីឃមទ្ធានសំសរំ;
ឥត្ថភាវញ្ញថាភាវំ, សំសារំ នាតិវត្តតី”តិ។ (ឥតិវុ. ១៥, ១០៥; មហានិ. ១៩១; ចូឡនិ. បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១០៧);

“ឩនោ លោកោ អតិត្តោ តណ្ហាទាសោតិ ខោ, មហារាជា”តិ (ម. និ. ២.៣០៥) ច –

ឯវមាទីនវបច្ចវេក្ខណេន វុត្តប្បការេហិ សីលសំវរាទីហិ ច យោ ថោកំ ថោកំ វិសោសយិត្វា អរហត្តមគ្គេន អសេសំ ឧច្ឆិជ្ជតិ, សោ ភិក្ខុ តស្មីយេវ ខណេ សព្ពប្បការម្បិ ជហាតិ ឱរបារន្តិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សោ ភិក្ខុ អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោតិ។

៤. **យោ មានមុទព្ពធី**តិ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ។ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ គង្គាយ តីរេ វិហរន្តោ គិម្ហកាលេ អប្បោទកេ សោតេ កតំ នឡសេតុំ បច្ឆា អាគតេន មហោឃេន វុយ្ហមានំ ទិស្វា “អនិច្ចា សង្ខារា”តិ សំវិគ្គោ អដ្ឋាសិ។ តស្សជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ភគវា ឥមំ ឱភាសគាថំ អភាសិ។

តត្ថ **មានោ**តិ ជាតិអាទិវត្ថុកោ ចេតសោ ឧណ្ណាមោ។ សោ “សេយ្យោហមស្មី”តិ មានោ, “សទិសោហមស្មី”តិ មានោ, “ហីនោហមស្មី”តិ មានោតិ ឯវំ តិវិធោ ហោតិ។ បុន “សេយ្យស្ស សេយ្យោហមស្មីតិ, សេយ្យស្ស សទិសោ, សេយ្យស្ស ហីនោ, សទិសស្ស សេយ្យោ, សទិសស្ស សទិសោ, សទិសស្ស ហីនោ, ហីនស្ស សេយ្យោ, ហីនស្ស សទិសោ, ហីនស្ស ហីនោហមស្មី”តិ មានោតិ ឯវំ នវវិធោ ហោតិ។ តំ សព្ពប្បការម្បិ មានំ –

“យេន មានេន មត្តាសេ, សត្តា គច្ឆន្តិ ទុគ្គតិ”ន្តិ។ (ឥតិវុ. ៦) –

អាទិនា នយេន តត្ថ អាទីនវបច្ចវេក្ខណេន វុត្តប្បការេហិ សីលសំវរាទីហិ ច យោ ថោកំ ថោកំ វធេន្តោ កិលេសានំ អពលទុព្ពលត្តា នឡសេតុសទិសំ លោកុត្តរធម្មានំ អតិពលត្តា មហោឃសទិសេន អរហត្តមគ្គេន អសេសំ ឧទព្ពធិ, អនវសេសប្បហានវសេន ឧច្ឆិន្ទន្តោ វធេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ ភិក្ខុ តស្មីយេវ ខណេ សព្ពប្បការម្បិ ជហាតិ ឱរបារន្តិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សោ ភិក្ខុ អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោតិ។

៥. តិ កា ឧប្បត្តិ? ឥមិស្សា គាថាយ ឥតោ បរានញ្ច ទ្វាទសន្នំ ឯកាយេវ ឧប្បត្តិ។ ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ។ តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ព្រាហ្មណោ អត្តនោ ធីតុយា វារេយ្យេ បច្ចុបដ្ឋិតេ ចិន្តេសិ – “កេនចិ វសលេន អបរិភុត្តបុព្ពេហិ បុប្ផេហិ ទារិកំ អលង្ករិត្វា បតិកុលំ បេសេស្សាមី”តិ។ សោ សន្តរពាហិរំ សា

វត្ថុំ វិចិនន្តោ កិញ្ចិ តិណបុប្ផម្បិ អបរិភុត្តបុព្ពំ នាទ្ទស។ អថ សម្ពហុលេ ធុត្តកជាតិកេ ព្រាហ្មណទារកេ សន្និបតិតេ ទិស្វា “ឯតេ បុច្ឆិស្សាមិ, អវស្សំ សម្ពហុលេសុ កោចិ ជានិស្សតី”តិ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ។ តេ តំ ព្រាហ្មណំ ឧប្បណ្ឌេន្តា អាហំសុ – “ឧទុម្ពរបុប្ផំ នាម, ព្រាហ្មណ, លោកេ ន កេនចិ បរិភុត្តបុព្ពំ។ តេន ធីតរំ អលង្ករិត្វា ទេហី”តិ។ សោ ទុតិយទិវសេ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ ភត្តវិស្សគ្គំ កត្វា អចិរវតិយា នទិយា តីរេ ឧទុម្ពរវនំ គន្ត្វា ឯកមេកំ រុក្ខំ វិចិនន្តោ បុប្ផស្ស វណ្ដមត្តម្បិ នាទ្ទស។ អថ វីតិវត្តេ មជ្ឈន្ហិកេ ទុតិយតីរំ អគមាសិ។ តត្ថ ច អញ្ញតរោ ភិក្ខុ អញ្ញតរស្មិំ មនុញ្ញេ រុក្ខមូលេ ទិវាវិហារំ និសិន្នោ កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ សោ តត្ថ ឧបសង្កមិត្វា អមនសិករិត្វា, សកឹ និសីទិត្វា, សកឹ ឧក្កុដិកោ ហុត្វា, សកឹ ឋត្វា, តំ រុក្ខំ សព្ពសាខាវិដបបត្តន្តរេសុ វិចិនន្តោ កិលមតិ។ តតោ នំ សោ ភិក្ខុ អាហ – “ព្រាហ្មណ, កិំ មគ្គសី”តិ? “ឧទុម្ពរបុប្ផំ, ភោ”តិ។ “ឧទុម្ពរបុប្ផំ នាម, ព្រាហ្មណ, លោកេ នត្ថិ, មុសា ឯតំ វចនំ, មា កិលមា”តិ។ អថ ភគវា តស្ស ភិក្ខុនោ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ឱភាសំ មុញ្ចិត្វា សមុប្បន្នសមន្នាហារពហុមានស្ស ឥមា ឱភាសគាថាយោ អភាសិ **“យោ នាជ្ឈគមា ភវេសុ សារ”**ន្តិ សព្ពា វត្តព្ពា។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **នាជ្ឈគមា**តិ នាធិគច្ឆិ, នាធិគច្ឆតិ វា។ **ភវេសូ**តិ កាមរូបារូបសញ្ញីអសញ្ញីនេវសញ្ញីនាសញ្ញីឯកវោការចតុវោការបញ្ចវោការភវេសុ។ **សារ**ន្តិ និច្ចភាវំ អត្តភាវំ វា។ **វិចិន**ន្តិ បញ្ញាយ គវេសន្តោ។ **បុប្ផមិវ ឧទុម្ពរេសូ**តិ យថា ឧទុម្ពររុក្ខេសុ បុប្ផំ វិចិនន្តោ ឯស ព្រាហ្មណោ នាជ្ឈគមា, ឯវំ យោ យោគាវចរោបិ បញ្ញាយ វិចិនន្តោ សព្ពភវេសុ កិញ្ចិ សារំ នាជ្ឈគមា។ សោ អសារកដ្ឋេន តេ ធម្មេ អនិច្ចតោ អនត្តតោ ច វិបស្សន្តោ អនុបុព្ពេន លោកុត្តរធម្មេ អធិគច្ឆន្តោ ជហាតិ ឱរបារំ ឧរគោ ជិណ្ណមិវ តចំ បុរាណន្តិ អយមត្ថោ យោជនា ច។ អវសេសគាថាសុ បនស្ស យោជនំ អវត្វា វិសេសត្ថមត្តមេវ វក្ខាម។

៦. “យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបា,
ឥតិភវាភវតញ្ច វីតិវត្តោ”តិ។ (ឧទា. ២០) –

ឯត្ថ តាវ អយំ ‘អន្តរសទ្ទោ’ –

“នទីតីរេសុ សណ្ឋានេ, សភាសុ រថិយាសុ ច;
ជនា សង្គម្ម មន្តេន្តិ, មញ្ច តញ្ច កិមន្តរ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២២៨);

“អប្បមត្តកេន វិសេសាធិគមេន អន្តរា វោសានមាបាទិ” (អ. និ. ១០.៨៤);
“អនត្ថជននោ កោធោ, កោធោ ចិត្តប្បកោបនោ;
ភយមន្តរតោ ជាតំ, តំ ជនោ នាវពុជ្ឈតី”តិ។ (អ. និ. ៧.៦៤; ឥតិវុ. ៨៨) –

ឯវំ ការណវេមជ្ឈចិត្តាទីសុ សម្ពហុលេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ ឥធ បន ចិត្តេ។ តតោ **យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបា**តិ តតិយមគ្គេន សមូហតត្តា យស្ស ចិត្តេ ន សន្តិ កោបាតិ អត្ថោ។ យស្មា បន **ភវោ**តិ សម្បត្តិ, **វិភវោ**តិ វិបត្តិ។ តថា ភវោតិ វុទ្ធិ, វិភវោតិ ហានិ។ ភវោតិ សស្សតោ, វិភវោតិ ឧច្ឆេទោ។ ភវោតិ បុញ្ញំ, វិភវោតិ បាបំ។ វិភវោ អភវោតិ ច អត្ថតោ ឯកមេវ។ តស្មា **ឥតិភវាភវតញ្ច វីតិវត្តោ**តិ ឯត្ថ យា ឯសា សម្បត្តិវិបត្តិវុឌ្ឍិហានិសស្សតុច្ឆេទបុញ្ញបាបវសេន ឥតិ អនេកប្បការា ភវាភវតា វុច្ចតិ។ ចតូហិបិ មគ្គេហិ យថាសម្ភវំ តេន តេន នយេន តំ ឥតិភវាភវតញ្ច វីតិវត្តោតិ ឯវមត្ថោ ញាតព្ពោ។

៧. **យស្ស វិតក្កា**តិ ឯត្ថ បន យស្ស ភិក្ខុនោ តយោ កាមព្យាបាទវិហឹសាវិតក្កា, តយោ ញាតិជនបទាមរវិតក្កា, តយោ បរានុទ្ទយតាបដិសំយុត្តលាភសក្ការសិលោកអនវញ្ញត្តិបដិសំយុត្តវិតក្កាតិ ឯតេ នវ វិតក្កា សមន្តភទ្ទកេ វុត្តនយេន តត្ថ តត្ថ អាទីនវំ បច្ចវេក្ខិត្វា បដិបក្ខវវត្ថានេន តស្ស តស្ស បហានសមត្ថេហិ តីហិ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ ច វិធូបិតា ភុសំ ធូបិតា សន្តាបិតា ទឌ្ឍាតិ អត្ថោ។ ឯវំ វិធូបេត្វា ច **អជ្ឈត្តំ សុវិកប្បិតា អសេសា,** និយកជ្ឈត្តភូតេ អត្តនោ ខន្ធសន្តានេ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តភូតេ ចិត្តេ ច យថា ន បុន សម្ភវន្តិ, ឯវំ អរហត្តមគ្គេន អសេសា ឆិន្នា។ ឆិន្នញ្ហិ កប្បិតន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ “កប្បិតកេសមស្សុ”តិ (សំ. និ. ១.១២២; ៤.៣៦៥)។ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

៨. ឥទានិ **យោ នាច្ចសារី**តិ ឯត្ថ **យោ នាច្ចសារី**តិ យោ នាតិធាវិ។ **ន បច្ចសារី**តិ ន ឱហីយិ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? អច្ចារទ្ធវីរិយេន ហិ ឧទ្ធច្ចេ បតន្តោ អច្ចាសរតិ, អតិសិថិលេន កោសជ្ជេ បតន្តោ បច្ចាសរតិ។ តថា ភវតណ្ហាយ អត្តានំ កិលមេន្តោ អច្ចាសរតិ, កាមតណ្ហាយ កាមសុខមនុយុញ្ជន្តោ បច្ចាសរតិ។ សស្សតទិដ្ឋិយា អច្ចាសរតិ, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា បច្ចាសរតិ។ អតីតំ អនុសោចន្តោ អច្ចាសរតិ, អនាគតំ បដិកង្ខន្តោ បច្ចាសរតិ។

បុព្ពន្តានុទិដ្ឋិយា អច្ចាសរតិ, អបរន្តានុទិដ្ឋិយា បច្ចាសរតិ។ តស្មា យោ ឯតេ ឧភោ អន្តេ វជ្ជេត្វា មជ្ឈិមំ បដិបទំ បដិបជ្ជន្តោ នាច្ចសារី ន បច្ចសារីតិ ឯវំ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ពំ អច្ចគមា ឥមំ បបញ្ចន្តិ** តាយ ច បន អរហត្តមគ្គាវោសានាយ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ សព្ពំ ឥមំ វេទនាសញ្ញាវិតក្កប្បភវំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិសង្ខាតំ តិវិធំ បបញ្ចំ អច្ចគមា អតិក្កន្តោ, សមតិក្កន្តោតិ អត្ថោ។

៩. តទនន្តរគាថាយ បន **សព្ពំ វិតថមិទន្តិ ញត្វា លោកេ**តិ អយមេវ វិសេសោ។ តស្សត្ថោ – **សព្ព**ន្តិ អនវសេសំ, សកលមនូនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ បន វិបស្សនុបគំ លោកិយខន្ធាយតនធាតុប្បភេទំ សង្ខតមេវ ឥធាធិប្បេតំ។ **វិតថ**ន្តិ វិគតតថភាវំ។ និច្ចន្តិ វា សុខន្តិ វា សុភន្តិ វា អត្តាតិ វា យថា យថា កិលេសវសេន ពាលជនេហិ គយ្ហតិ, តថាតថាភាវតោ វិតថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥទ**ន្តិ តមេវ សព្ពំ បច្ចក្ខភាវេន ទស្សេន្តោ អាហ។ **ញត្វា**តិ មគ្គបញ្ញាយ ជានិត្វា, តញ្ច បន អសម្មោហតោ, ន វិសយតោ។ **លោកេ**តិ ឱកាសលោកេ សព្ពំ ខន្ធាទិភេទំ ធម្មជាតំ “វិតថមិទ”ន្តិ ញត្វាតិ សម្ពន្ធោ។

១០-១៣. ឥទានិ ឥតោ បរាសុ ចតូសុ គាថាសុ **វីតលោភោ វីតរាគោ វីតទោសោ វីតមោហោ**តិ ឯតេ វិសេសា។ ឯត្ថ លុព្ភនវសេន **លោភោ**។ សព្ពសង្គាហិកមេតំ បឋមស្ស អកុសលមូលស្ស អធិវចនំ, វិសមលោភស្ស វា។ យោ សោ “អប្បេកទា មាតុមត្តីសុបិ លោភធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, ភគិនិមត្តីសុបិ លោភធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, ធីតុមត្តីសុបិ លោភធម្មា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ (សំ. និ. ៤.១២៧) ឯវំ វុត្តោ។ រជ្ជនវសេន **រាគោ,** បញ្ចកាមគុណរាគស្សេតំ អធិវចនំ។ ទុស្សនវសេន **ទោសោ,** បុព្ពេ វុត្តកោធស្សេតំ អធិវចនំ។ មុយ្ហនវសេន **មោហោ,** ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ អញ្ញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ តត្ថ យស្មា អយំ ភិក្ខុ លោភំ ជិគុច្ឆន្តោ វិបស្សនំ អារភិ “កុទាស្សុ នាមាហំ លោភំ វិនេត្វា វិគតលោភោ វិហរេយ្យ”ន្តិ, តស្មា តស្ស លោភប្បហានូបាយំ សព្ពសង្ខារានំ វិតថភាវទស្សនំ លោភប្បហានានិសំសញ្ច ឱរបារប្បហានំ ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ។ ឯស នយោ ឥតោ បរាសុបិ។ កេចិ បនាហុ – “យថាវុត្តេនេវ នយេន ឯតេ ធម្មេ ជិគុច្ឆិត្វា វិបស្សនមារទ្ធស្ស តស្ស តស្ស ភិក្ខុនោ ឯកមេការ ឯត្ថ គាថា វុត្តា”តិ។ យំ រុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពំ។ ឯស នយោ ឥតោ បរាសុ ចតូសុ គាថាសុ។

១៤. អយំ បនេត្ថ អត្ថវណ្ណនា – អប្បហីនដ្ឋេន សន្តានេ សយន្តីតិ **អនុសយា** កាមរាគបដិឃមានទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាភវរាគាវិជ្ជានំ ឯតំ អធិវចនំ។ សម្បយុត្តធម្មានំ អត្តនោ អាការានុវិធានដ្ឋេន **មូលា;** អខេមដ្ឋេន **អកុសលា;** ធម្មានំ បតិដ្ឋាភូតាតិបិ **មូលា;** សាវជ្ជទុក្ខវិបាកដ្ឋេន **អកុសលា;** ឧភយម្បេតំ លោភទោសមោហានំ អធិវចនំ។ តេ ហិ “លោភោ, ភិក្ខវេ, អកុសលញ្ច អកុសលមូលញ្ចា”តិអាទិនា នយេន ឯវំ និទ្ទិដ្ឋា។ ឯវមេតេ អនុសយា តេន តេន មគ្គេន បហីនត្តា យស្ស កេចិ ន សន្តិ, ឯតេ ច អកុសលមូលា តថេវ **សមូហតាសេ,** សមូហតា ឥច្ចេវ អត្ថោ។ បច្ចត្តពហុវចនស្ស ហិ សេ-ការាគមំ ឥច្ឆន្តិ សទ្ទលក្ខណកោវិទា។ អដ្ឋកថាចរិយា បន “**សេ**តិ និបាតោ”តិ វណ្ណយន្តិ។ យំ រុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពំ។ ឯត្ថ បន “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំវិធោ ភិក្ខុ ខីណាសវោ ហោតិ, ខីណាសវោ ច នេវ អាទិយតិ, ន បជហតិ, បជហិត្វា ឋិតោ”តិ វុត្តោ។ តថាបិ វត្តមានសមីបេ វត្តមានវចនលក្ខណេន “ជហាតិ ឱរបារ”ន្តិ វុច្ចតិ។ អថ វា អនុបាទិសេសាយ ច និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយន្តោ អត្តនោ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនសង្ខាតំ ជហាតិ ឱរបារន្តិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ កិលេសបដិបាដិយា មគ្គបដិបាដិយា ចាតិ ទ្វិធា អនុសយានំ អភាវោ វេទិតព្ពោ។ កិលេសបដិបាដិយា ហិ កាមរាគានុសយបដិឃានុសយានំ តតិយមគ្គេន អភាវោ ហោតិ, មានានុសយស្ស ចតុត្ថមគ្គេន, ទិដ្ឋានុសយវិចិកិច្ឆានុសយានំ បឋមមគ្គេន, ភវរាគានុសយាវិជ្ជានុសយានំ ចតុត្ថមគ្គេនេវ។ មគ្គបដិបាដិយា បន បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋានុសយវិចិកិច្ឆានុសយានំ អភាវោ ហោតិ។ ទុតិយមគ្គេន កាមរាគានុសយបដិឃានុសយានំ តនុភាវោ, តតិយមគ្គេន សព្ពសោ អភាវោ, ចតុត្ថមគ្គេន មានានុសយភវរាគានុសយាវិជ្ជានុសយានំ អភាវោ ហោតិ។ តត្ថ យស្មា ន សព្ពេ អនុសយា អកុសលមូលា; កាមរាគភវរាគានុសយា ឯវ ហិ លោភាកុសលមូលេន សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ បដិឃានុសយាវិជ្ជានុសយា ច “ទោសោ អកុសលមូលំ, មោហោ អកុសលមូលំ” ឥច្ចេវ សង្ខំ គច្ឆន្តិ, ទិដ្ឋិមានវិចិកិច្ឆានុសយា បន ន កិញ្ចិ អកុសលមូលំ ហោន្តិ, យស្មា វា អនុសយាភាវវសេន ច អកុសលមូលសមុគ្ឃាតវសេន ច កិលេសប្បហានំ បដ្ឋបេសិ, តស្មា –

> “យស្សានុសយា ន សន្តិ កេចិ, មូលា ច អកុសលា សមូហតាសេ”។ –

ឥតិ ភគវា អាហ។

១៥. **យស្ស ទរថជា**តិ ឯត្ថ បន បឋមុប្បន្នា កិលេសា បរិឡាហដ្ឋេន ទរថា នាម, អបរាបរុប្បន្នា បន តេហិ ទរថេហិ ជាតត្តា ទរថជា នាម។ **ឱរ**ន្តិ សក្កាយោ វុច្ចតិ។ យថាហ – “ឱរិមំ តីរន្តិ ខោ, ភិក្ខុ, សក្កាយស្សេតំ

អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.២៣៨)។ **អាគមនាយា**តិ ឧប្បត្តិយា។ **បច្ចយាសេ**តិ បច្ចយា ឯវ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្ស បន ឧបាទានក្ខន្ធគ្គហណាយ បច្ចយភូតា អរិយមគ្គេន បហីនត្តា, កេចិ ទរថជវេវចនា កិលេសា ន សន្តិ, បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារន្តិ។

១៦. យស្ស វនថជាតិ ឯត្ថាបិ ទរថជា វិយ វនថជា វេទិតព្ពា។ វចនត្ថេ បន អយំ វិសេសោ – វនុតេ, វនោតីតិ វា វនំ យាចតិ សេវតិ ភជតីតិ អត្ថោ។ តណ្ហាយេតំ អធិវចនំ។ សា ហិ វិសយានំ បត្ថនតោ សេវនតោ ច “វន”ន្តិ វុច្ចតិ។ តំ បរិយុដ្ឋានវសេន វនំ ថរតិ តនោតីតិ វនថោ, តណ្ហានុសយស្សេតំ អធិវចនំ។ វនថា ជាតាតិ វនថជាតិ។ កេចិ បនាហុ “សព្ពេបិ កិលេសា គហនដ្ឋេន វនថោតិ វុច្ចន្តិ, អបរាបរុប្បន្នា បន វនថជា”តិ។ អយមេវ ចេត្ថ ឧរគសុត្តេ អត្ថោ អធិប្បេតោ, ឥតរោ បន ធម្មបទគាថាយំ។ **វិនិពន្ធាយ ភវាយា**តិ ភវវិនិពន្ធាយ។ អថ វា ចិត្តស្ស វិសយេសុ វិនិពន្ធាយ អាយតឹ ឧប្បត្តិយា ចាតិ អត្ថោ។ ហេតុយេវ **ហេតុកប្បា**។

១៧. យោ នីវរណេតិ ឯត្ថ នីវរណាតិ ចិត្តំ, ហិតបដិបត្តឹ វា នីវរន្តីតិ **នីវរណា**, បដិច្ឆាទេន្តីតិ អត្ថោ។ **បហាយា**តិ ឆឌ្ឌេត្វា។ **បញ្ចា**តិ តេសំ សង្ខ្យាបរិច្ឆេទោ។ ឦឃាភាវតោ **អនីឃោ**។ កថំកថាយ តិណ្ណត្តា **តិណ្ណកថំកថោ**។ វិគតសល្លត្តា **វិសល្លោ**។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យោ ភិក្ខុ កាមច្ឆន្ទាទីនិ បញ្ច នីវរណានិ សមន្តភទ្ទកេ វុត្តនយេន សាមញ្ញតោ វិសេសតោ ច នីវរណេសុ អាទីនវំ ទិស្វា តេន តេន មគ្គេន បហាយ តេសញ្ច បហីនត្តា ឯវ កិលេសទុក្ខសង្ខាតស្ស ឦឃស្សាភាវេន **អនីឃោ**, “អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) នយេន បវត្តាយ កថំកថាយ តិណ្ណត្តា **តិណ្ណកថំកថោ** , “តត្ថ កតមេ បញ្ច សល្លា? រាគសល្លោ, ទោសសល្លោ, មោហសល្លោ, មានសល្លោ, ទិដ្ឋិសល្លោ”តិ វុត្តានំ បញ្ចន្នំ សល្លានំ វិគតត្តា **វិសល្លោ**។ សោ ភិក្ខុ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ ជហាតិ ឱរបារន្តិ។

អត្រាបិ ច កិលេសបដិបាដិយា មគ្គបដិបាដិយា ចាតិ ទ្វិធា ឯវ នីវរណប្បហានំ វេទិតព្ពំ។ កិលេសបដិបាដិយា ហិ កាមច្ឆន្ទនីវរណស្ស ព្យាបាទនីវរណស្ស ច តតិយមគ្គេន បហានំ ហោតិ, ថិនមិទ្ធនីវរណស្ស ឧទ្ធច្ចនីវរណស្ស ច ចតុត្ថមគ្គេន។ “អកតំ វត មេ កុសល”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ៣.២៤៨; នេត្តិ. ១២០) នយេន បវត្តស្ស វិប្បដិសារសង្ខាតស្ស កុក្កុច្ចនីវរណស្ស វិចិកិច្ឆានីវរណស្ស ច បឋមមគ្គេន។ មគ្គបដិបាដិយា បន កុក្កុច្ចនីវរណស្ស វិចិកិច្ឆានីវរណស្ស ច បឋមមគ្គេន បហានំ ហោតិ, កាមច្ឆន្ទនីវរណស្ស ព្យាបាទនីវរណស្ស ច ទុតិយមគ្គេន តនុភាវោ ហោតិ, តតិយេន អនវសេសប្បហានំ។ ថិនមិទ្ធនីវរណស្ស ឧទ្ធច្ចនីវរណស្ស ច ចតុត្ថមគ្គេន បហានំ ហោតីតិ។ ឯវំ –

> “យោ នីវរណេ បហាយ បញ្ច, អនីឃោ តិណ្ណកថំកថោ វិសល្លោ;
> សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ, ឧរគោ ជិណ្ណមិវត្តចំ បុរាណ”ន្តិ។ –

អរហត្តនិកូដេនេវ ភគវា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សោ ភិក្ខុ អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោ។ “ឯកច្ចេ យេន យេន តេសំ ភិក្ខូនំ យា យា គាថា ទេសិតា, តេន តេន តស្សា តស្សា គាថាយ បរិយោសានេ សោ សោ ភិក្ខុ អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោ”តិ វទន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ឧរគសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ធនិយសុត្តវណ្ណនា

១៨. បក្កោទនោតិ ធនិយសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ។ តេន សមយេន ធនិយោ គោបោ មហីតីរេ បដិវសតិ។ តស្សាយំ បុព្ពយោគោ – កស្សបស្ស ភគវតោ បាវចនេ ទិព្ពមានេ វីសតិ វស្សសហស្សានិ ទិវសេ ទិវសេ សង្ឃស្ស វីសតិ សលាកភត្តានិ អទាសិ។ សោ តតោ ចុតោ ទេវេសុ ឧប្បន្នោ។ ឯវំ ទេវលោកេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ខេបេត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ វិទេហរដ្ឋមជ្ឈេ បព្ពតរដ្ឋំ នាម អត្ថិ តត្ថ ធម្មកោរណ្ឌំ នាម នគរំ, តស្មិំ នគរេ សេដ្ឋិបុត្តោ ហុត្វា អភិនិព្ពត្តោ, គោយូថំ និស្សាយ ជីវតិ។ តស្ស ហិ តឹសមត្តានិ គោសហស្សានិ ហោន្តិ, សត្តវីសសហស្សា គាវោ ខីរំ ទុយ្ហន្តិ។ គោបា នាម និពទ្ធវាសិនោ ន ហោន្តិ។ វស្សិកេ ចត្តារោមាសេ ថលេ វសន្តិ, អវសេសេ អដ្ឋមាសេ យត្ថ តិណោទកំ សុខំ លព្ភតិ, តត្ថ វសន្តិ។ តញ្ច នទីតីរំ វា ជាតស្សរតីរំ វា ហោតិ។ អថាយម្បិ វស្សកាលេ អត្តនោ វសិតគាមតោ និក្ខមិត្វា គុន្នំ ផាសុវិហារត្ថាយ ឱកាសំ គវេសន្តោ មហាមហឹ ភិន្ទិត្វា ឯកតោ កាលមហី ឯកតោ មហាមហិច្ចេវ សង្ខំ គន្ត្វា សន្ទមានា បុន សមុទ្ទសមីបេ សមាគន្ត្វា បវត្តា។ យំ

ឱកាសំ អន្តរទីបំ អកាសិ, តំ បរិសិត្វា វច្ឆានំ សាលំ អត្តនោ ច និវេសនំ មាបេត្វា វាសំ កប្បេសិ។ តស្ស សត្ត បុត្តា, សត្ត ធីតរោ, សត្ត សុណិសា, អនេកេ ច កម្មការា ហោន្តិ។ គោបា នាម **វស្សនិមិត្តំ** ជានន្តិ។ យទា សកុណិកា កុលាវកានិ រុក្ខគ្គេ ករោន្តិ, កក្កដកា ឧទកសមីបេ ទ្វារំ បិទហិត្វា ថលសមីបទ្វារេន វឡញ្ជេន្តិ, តទា សុវុដ្ឋិកា ភវិស្សតីតិ គណ្ហន្តិ។ យទា បន សកុណិកា កុលាវកានិ នីចដ្ឋានេ ឧទកបិដ្ឋេ ករោន្តិ, កក្កដកា ថលសមីបេ ទ្វារំ បិទហិត្វា ឧទកសមីបទ្វារេន វឡញ្ជេន្តិ, តទា ទុព្ពុដ្ឋិកា ភវិស្សតីតិ គណ្ហន្តិ។

អថ សោ ធនិយោ សុវុដ្ឋិកនិមិត្តានិ ឧបសល្លក្ខេត្វា ឧបកដ្ឋេ វស្សកាលេ អន្តរទីបា និក្ខមិត្វា មហាមហិយា បរតីរេ សត្តសត្តាហម្បិ ទេវេ វស្សន្តេ ឧទកេន អនជ្ឈោត្ថរណោកាសេ អត្តនោ វសនោកាសំ កត្វា សមន្តា បរិក្ខិបិត្វា, វច្ឆសាលាយោ មាបេត្វា, តត្ថ និវាសំ កប្បេសិ។ អថស្ស ទារុតិណាទិសង្គហេ កតេ សព្ពេសុ បុត្តទារកម្មករបោរិសេសុ សមានិយេសុ ជាតេសុ នានប្បការេ ខជ្ជភោជ្ជេ បដិយត្តេ សមន្តា ចតុទ្ទិសា មេឃមណ្ឌលានិ ឧដ្ឋហឹសុ។ សោ ធេនុយោ ទុហាបេត្វា , វច្ឆសាលាសុ វច្ឆេ សណ្ឋាបេត្វា, គុន្នំ ចតុទ្ទិសា ធូមំ ការាបេត្វា, សព្ពបរិជនំ ភោជាបេត្វា, សព្ពកិច្ចានិ ការាបេត្វា តត្ថ តត្ថ ទីបេ ឧជ្ជាលាបេត្វា, សយំ ខីរេន ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា, មហាសយនេ សយន្តោ អត្តនោ សិរិសម្បត្តឹ ទិស្វា, តុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា, អបរទិសាយ មេឃត្ថនិតសទ្ទំ សុត្វា និបន្នោ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ **“បក្កោទនោ ទុទ្ធខីរោហមស្មី”**តិ។

តត្រាយំ អត្ថវណ្ណនា – **បក្កោទនោ**តិ សិទ្ធភត្តោ។ **ទុទ្ធខីរោ**តិ គាវោ ទុហិត្វា គហិតខីរោ។ **អហ**ន្តិ អត្តានំ និទស្សេតិ , **អស្មី**តិ អត្តនោ តថាភាវំ។ បក្កោទនោ ទុទ្ធខីរោ ច អហមស្មិ ភវាមីតិ អត្ថោ។ **ឥតី**តិ ឯវមាហាតិ អត្ថោ។ និទ្ទេសេ បន **“ឥតី**តិ បទសន្ធិ, បទសំសគ្គោ, បទបារិបូរិ, អក្ខរសមវាយោ ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតា បទានុបុព្ពតាមេត”ន្តិ (ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១) ឯវមស្ស អត្ថោ វណ្ណិតោ។ សោបិ ឥទមេវ សន្ធាយាតិ វេទិតព្ពោ។ យំ យំ ហិ បទំ បុព្ពបទេន វុត្តំ, តស្ស តស្ស ឯវមាហាតិ ឯតមត្ថំ បកាសេន្តោយេវ ឥតិសទ្ទោ បច្ឆិមេន បទេន មេត្តេយ្យោ ឥតិ វា ភគវា ឥតិ វា ឯវមាទិនា បទសន្ធិ ហោតិ, នាញ្ញថា។

ធនិយោ គោបោតិ តស្ស សេដ្ឋិបុត្តស្ស នាមសមោធានំ។ សោ ហិ យានិមានិ ថាវរាទីនិ បញ្ច ធនានិ, តេសុ ឋបេត្វា ទានសីលាទិអនុគាមិកធនំ, ខេត្តវត្ថុ-អារាមាទិតោ ថាវរធនតោបិ, គវស្សាទិតោ ជង្គមធនតោបិ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិតោ សំហារិមធនតោបិ, សិប្បាយតនាទិតោ អង្គសមធនតោបិ យំ តំ លោកស្ស បញ្ចគោរសានុប្បទានេន ពហូបការំ តំ សន្ធាយ “នត្ថិ គោសមិតំ ធន”ន្តិ (សំ. និ. ១.១៣; នេត្តិ. ១២៣) ឯវំ វិសេសិតំ គោធនំ, តេន សមន្នាគតត្តា **ធនិយោ**, គុន្នំ បាលនតោ **គោបោ**។ យោ ហិ អត្តនោ គាវោ បាលេតិ, សោ “គោបោ”តិ វុច្ចតិ។ យោ បរេសំ វេតនេន ភដោ ហុត្វា, សោ គោបាលកោ។ អយំ បន អត្តនោយេវ, តេន គោបោតិ វុត្តោ។

អនុតីរេតិ តីរស្ស សមីបេ។ **មហិយា**តិ មហាមហីនាមិកាយ នទិយា។ សមានេន អនុកូលវត្តិនា បរិជនេន សទ្ធឹ វាសោ យស្ស សោ សមានវាសោ, អយញ្ច តថាវិធោ។ តេនាហ **“សមានវាសោ”**តិ។ **ឆន្នា**តិ តិណបណ្ណច្ឆទនេហិ អនោវស្សកា កតា។ **កុដី**តិ វសនឃរស្សេតំ អធិវចនំ។ **អាហិតោ**តិ អាភតោ, ជាលិតោ វា។ **គិនី**តិ អគ្គិ។ តេសុ តេសុ ឋានេសុ អគ្គិ “គិនី”តិ វោហរីយតិ។ **អថ ចេ បត្ថយសី**តិ ឥទានិ យទិ ឥច្ឆសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បវស្សា**តិ សិញ្ច, បគ្ឃរ, ឧទកំ មុញ្ចាតិ អត្ថោ។ **ទេវា**តិ មេឃំ អាលបតិ។ អយំ តាវេត្ថ បទវណ្ណនា។

អយំ បន អត្ថវណ្ណនា – ឯវមយំ ធនិយោ គោបោ អត្តនោ សយនឃរេ មហាសយនេ និបន្នោ មេឃត្ថនិតំ សុត្វា “បក្កោទនោហមស្មី”តិ ភណន្តោ កាយទុក្ខូបសមូបាយំ កាយសុខហេតុញ្ច អត្តនោ សន្និហិតំ ទីបេតិ។ “ទុទ្ធខីរោហមស្មី”តិ ភណន្តោ ចិត្តទុក្ខូបសមូបាយំ ចិត្តសុខហេតុញ្ច។ “អនុតីរេ មហិយា”តិ និវាសដ្ឋានសម្បត្តឹ, “សមានវាសោ”តិ តាទិសេ កាលេ បិយវិប្បយោគបទដ្ឋានស្ស សោកស្សាភាវំ។ “ឆន្នា កុដី”តិ កាយទុក្ខាបគមបដិឃាតំ។ “អាហិតោ គិនី”តិ យស្មា គោបាលកា បរិក្ខេបធូមទារុអគ្គិវសេន តយោ អគ្គី ករោន្តិ។ តេ ច តស្ស គេហេ សព្ពេ កតា, តស្មា សព្ពទិសាសុ បរិក្ខេបគ្គឹ សន្ធាយ “អាហិតោ គិនី”តិ ភណន្តោ វាឡមិគាគមននិវារណំ ទីបេតិ, គុន្នំ មជ្ឈេ គោមយាទីហិ ធូមគ្គឹ សន្ធាយ ឌំសមកសាទីហិ គុន្នំ អនាពាធំ, គោបាលកានំ សយនដ្ឋានេ ទារុអគ្គឹ សន្ធាយ គោបាលកានំ សីតាពាធបដិឃាតំ។ សោ ឯវំ ទីបេន្តោ អត្តនោ វា គុន្នំ វា បរិជនស្ស វា វុដ្ឋិបច្ចយស្ស កស្សចិ អាពាធស្ស អភាវតោ បីតិសោមនស្សជាតោ អាហ – “អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ។

១៩. ឯវំ ធនិយស្ស ឥមំ គាថំ ភាសមានស្ស អស្សោសិ ភគវា ទិព្ពាយ សោតធាតុយា វិសុទ្ធាយ អតិក្កន្តមានុសិកាយ ជេតវនមហាវិហារេ គន្ធកុដិយំ វិហរន្តោ។ សុត្វា ច បន ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ អទ្ទស ធនិយញ្ច បជាបតិញ្ចស្ស “ឥមេ ឧភោបិ ហេតុសម្បន្នា។ សចេ អហំ គន្ត្វា ធម្មំ ទេសេស្សាមិ, ឧភោបិ បព្ពជិត្វា

អរហត្តំ បាបុណិស្សន្តិ។ នោ ចេ គមិស្សាមិ, ស្វេ ឧទកោឃេន វិនស្សិស្សន្តី’’តិ តំ ខណេយេវ សាវត្ថិតោ សត្ត យោជនសតានិ ធនិយស្ស និវាសដ្ឋានំ អាកាសេន គន្ត្វា តស្ស កុដិយា ឧបរិ អដ្ឋាសិ។ ធនិយោ តំ គាថំ បុនប្បុនំ ភាសតិយេវ , ន និដ្ឋាបេតិ, ភគវតិ គតេបិ ភាសតិ។ ភគវា ច តំ សុត្វា “ន ឯត្តកេន សន្តុដ្ឋា វា វិស្សត្ថា វា ហោន្តិ, ឯវំ បន ហោន្តី’’តិ ទស្សេតុំ –

“អក្កោធនោ វិគតខិលោហមស្មិ, អនុតីរេ មហិយេករត្តិវាសោ;
វិវដា កុដិ និព្ពុតោ គិនិ, អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា’’តិ។ –

ឥមំ បដិគាថំ អភាសិ ព្យញ្ជនសភាគំ នោ អត្ថសភាគំ។ ន ហិ “បក្កោទនោ’’តិ, “អក្កោធនោ’’តិ ច អាទីនិ ប ទានិ អត្ថតោ សមេន្តិ មហាសមុទ្ទស្ស ឱរិមបារិមតីរានិ វិយ, ព្យញ្ជនំ បនេត្ថ កិញ្ចិ កិញ្ចិ សមេតីតិ ព្យញ្ជន សភាគានិ ហោន្តិ។ តត្ថ បុរិមគាថាយ សទិសបទានំ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

វិសេសបទានំ បនាយំ បទតោ អត្ថតោ ច វណ្ណនា – **អក្កោធនោ**តិ អកុជ្ឈនសភាវោ។ យោ ហិ សោ បុព្ពេ វុត្តប្បការអាឃាតវត្ថុសម្ភវោ កោធោ ឯកច្ចស្ស សុបរិត្តោបិ ឧប្បជ្ជមានោ ហទយំ សន្តាបេត្វា វូបសម្មតិ, យេន ច តតោ ពលវតរុប្បន្នេន ឯកច្ចោ មុខវិកុណនមត្តំ ករោតិ, តតោ ពលវតរេន ឯកច្ចោ ផរុសំ វត្តុកាមោ ហនុសញ្ចលនមត្តំ ករោតិ, អបរោ តតោ ពលវតរេន ផរុសំ ភណតិ, អបរោ តតោ ពលវតរេន ទណ្ឌំ វា សត្ថំ វា គវេសន្តោ ទិសា វិលោកេតិ, អបរោ តតោ ពលវតរេន ទណ្ឌំ វា សត្ថំ វា អាមសតិ, អបរោ តតោ ពលវតរេន ទណ្ឌាទីនិ គហេត្វា ឧបធាវតិ, អបរោ តតោ ពលវតរេន ឯកំ វា ទ្វេ វា បហារេ ទេតិ, អបរោ តតោ ពលវតរេន អបិ ញាតិសាលោហិតំ ជីវិតា វោរោបេតិ, ឯកច្ចោ តតោ ពលវតរេន បច្ឆា វិប្បដិសារី អត្តានម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ សីហឡទីបេ កាលគាមវាសី អមច្ចោ វិយ។ ឯត្តាវតា ច កោធោ បរមវេបុល្លប្បត្តោ ហោតិ។ សោ ភគវតា ពោធិមណ្ឌេយេវ សព្ពសោ បហីនោ ឧច្ឆិន្នមូលោ តាលាវត្ថុកតោ, តស្មា ភគវា “អក្កោធនោហមស្មី’’តិ អាហ។

វិគតខិលោតិ អបគតខិលោ។ យេ ហិ តេ ចិត្តពន្ធភាវេន បញ្ច ចេតោខិលា វុត្តា, យេ ហិ ច ខិលភូតេ ចិត្តេ សេយ្យថាបិ នាម ខិលេ ភូមិភាគេ ចត្តារោ មាសេ វស្សន្តេបិ ទេវេ សស្សានិ ន រុហន្តិ, ឯវមេវំ សទ្ធម្មស្សវនាទិកុសលហេតុវស្សេ វស្សន្តេបិ កុសលំ ន រុហតិ តេ ច ភគវតា ពោធិមណ្ឌេយេវ សព្ពសោ បហីនា, តស្មា ភគវា “វិគតខិលោហមស្មី’’តិ អាហ។

ឯករត្តិំ វាសោ អស្សាតិ ឯករត្តិវាសោ ។ យថា ហិ ធនិយោ តត្ថ ចត្តារោ វស្សិកេ មាសេ និពទ្ធវាសំ ឧបគតោ, ន តថា ភគវា។ ភគវា ហិ តំយេវ រត្តិំ តស្ស អត្ថកាមតាយ តត្ថ វាសំ ឧបគតោ។ តស្មា “ឯក រត្តិវាសោ’’តិ អាហ។ ***វិវដា***តិ អបនីតច្ឆទនា។ **កុដី**តិ អត្តភាវោ។ អត្តភាវោ ហិ តំ តំ អត្ថវសំ បដិច្ច កាយោតិបិ គុហាតិបិ ទេហោតិបិ សន្ទេហោតិបិ នាវាតិបិ រថោតិបិ វណោតិបិ ធជោតិបិ វម្មិកោតិបិ កុដីតិបិ កុដិកាតិបិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន កដ្ឋាទីនិ បដិច្ច គេហនាមិកា កុដិ វិយ អដ្ឋិអាទីនិ បដិច្ច សង្ខ្យំ គតត្តា “កុដី’’តិ វុត្តោ។ យថាហ –

> “សេយ្យថាបិ, អាវុសោ, កដ្ឋញ្ច បដិច្ច, វល្លិញ្ច បដិច្ច, មត្តិកញ្ច បដិច្ច, តិណញ្ច បដិច្ច, អាកាសោ បរិវារិតោ អគារំត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ; ឯវមេវ ខោ, អាវុសោ, អដ្ឋិញ្ច បដិច្ច, ន្ហារុញ្ច បដិច្ច, មំសញ្ច បដិច្ច, ចម្មញ្ច បដិច្ច, អាកាសោ បរិវារិតោ រូបន្ត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី’’តិ (ម. និ. ១.៣០៦)។

ចិត្តមក្កដស្ស និវាសតោ វា កុដិ។ យថាហ –

“អដ្ឋិកង្កលកុដិ ចេ សា, មក្កដាវសថោ ឥតិ;
មក្កដោ បញ្ចទ្វារាយ, កុដិកាយ បសក្កិយ;
ទ្វារេន អនុបរិយាតិ, ឃដ្ដយន្តោ បុនប្បុន’’ន្តិ។ (ថេរគា. ១២៥);

សា កុដិ យេន តណ្ហាមានទិដ្ឋិឆទនេន សត្តានំ ឆន្នត្តា បុនប្បុនំ រាគាទិកិលេសវស្សំ អតិវស្សតិ។ យថាហ –

“ឆន្នមតិវស្សតិ, វិវដំ នាតិវស្សតិ;
តស្មា ឆន្នំ វិវរេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតី’’តិ។ (ឧទា. ៤៥; ថេរគា. ៤៤៧; បរិ. ៣៣៩);

អយំ គាថា ទ្វីសុ ឋានេសុ វុត្តា ខន្ធកេ ថេរគាថាយញ្ច។ ខន្ធកេ ហិ “យោ អាបត្តឹ បដិច្ឆាទេតិ, តស្ស កិលេសា ច បុនប្បុនំ អាបត្តិយោ ច អតិវស្សន្តិ, យោ បន ន បដិច្ឆាទេតិ, តស្ស នាតិវស្សន្តី”តិ ឥមំ អត្ថំ បដិច្ច វុត្តា។ ថេរគាថាយំ “យស្ស រាគាទិច្ឆទនំ អត្ថិ, តស្ស បុន ឥដ្ឋារម្មណាទីសុ រាគាទិសម្ភវតោ ឆន្ទមតិវស្សតិ។ យោ វា ឧប្បន្នេ កិលេសេ អធិវាសេតិ, តស្សេវ អធិវាសិតកិលេសច្ឆទនច្ឆន្នា អត្តភាវកុដិ បុនប្បុនំ កិលេសវស្សំ អតិវស្សតិ។ យស្ស បន អរហត្តមគ្គញាណវាតេន កិលេសច្ឆទនស្ស វិទ្ធំសិតត្តា វិវដា, តស្ស នាតិវស្សតី”តិ។ អយមត្ថោ ឥធ អធិប្បេតោ។ ភគវតា ហិ យថាវុត្តំ ឆទនំ យថាវុត្តេនេវ នយេន វិទ្ធំសិតំ, តស្មា “វិវដា កុដី”តិ អាហ។ **និព្ពុតោ**តិ ឧបសន្តោ។ **គិនី**តិ អគ្គិ។ យេន ហិ ឯកាទសវិធេន អគ្គិនា សព្ពមិទំ អាទិត្តំ។ យថាហ – “អាទិត្តំ រាគគ្គិនា”តិ វិត្ថារោ។ សោ អគ្គិ ភគវតោ ពោធិមូលេយេវ អរិយមគ្គសលិលសេកេន និព្ពុតោ, តស្មា “និព្ពុតោ គិនី”តិ អាហ។

ឯវំ វទន្តោ ច ធនិយំ អតុដ្ឋពេ្ពន តុស្សមានំ អញ្ញាបទេសេនេវ បរិភាសតិ, ឱវទតិ, អនុសាសតិ។ កថំ? “អក្កោធនោ”តិ ហិ វទមានោ, ធនិយ, ត្វំ “បក្កោទនោហមស្មី”តិ តុដ្ឋោ, ឱទនបាកោ ច យាវជីវំ ធនបរិក្ខយេន កត្តព្ពោ, ធនបរិក្ខយោ ច អារក្ខាទិទុក្ខបទដ្ឋានោ, ឯវំ សន្តេ ទុក្ខេនេវ តុដ្ឋោ ហោសិ។ អហំ បន “អក្កោធនោហមស្មី”តិ តុស្សន្តោ សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកទុក្ខាភាវេន តុដ្ឋោ ហោមីតិ ទីបេតិ។ “វិគតខិលោ”តិ វទមានោ ត្វំ “ទុទ្ធខីរោហមស្មី”តិ តុស្សន្តោ អកតកិច្ចោវ “កតកិច្ចោហមស្មី”តិ មន្ត្វា តុដ្ឋោ, អហំ បន “វិគតខិលោហមស្មី”តិ តុស្សន្តោ កតកិច្ចោវ តុដ្ឋោ ហោមីតិ ទីបេតិ។ “អនុតីរេ មហិយេករត្តិវាសោ”តិ វទមានោ ត្វំ អនុតីរេ មហិយា សមានវាសោតិ តុស្សន្តោ ចតុមាសនិពទ្ធវាសេន តុដ្ឋោ។ និពទ្ធវាសោ ច អាវាសសង្គេន ហោតិ, សោ ច ទុក្ខោ, ឯវំ សន្តេ ទុក្ខេនេវ តុដ្ឋោ ហោសិ។ អហំ បន ឯករត្តិវាសោតិ តុស្សន្តោ អនិពទ្ធវាសេន តុដ្ឋោ, អនិពទ្ធវាសោ ច អាវាសសង្គាភាវេន ហោតិ, អាវាសសង្គាភាវោ ច សុខោតិ សុខេនេវ តុដ្ឋោ ហោមីតិ ទីបេតិ។

“វិវដា កុដី”តិ វទមានោ ត្វំ ឆន្នា កុដីតិ តុស្សន្តោ ឆន្នគេហតាយ តុដ្ឋោ, គេហេ ច តេ ឆន្នេបិ អត្តភាវកុដិកំ កិលេសវស្សំ អតិវស្សតិ, យេន សញ្ចនិតេហិ ចតូហិ មហោឃេហិ វុយ្ហមានោ អនយព្យសនំ បាបុណេយ្យាសិ, ឯវំ សន្តេ អតុដ្ឋព្ពេនេវ តុដ្ឋោ ហោសិ។ អហំ បន “វិវដា កុដី”តិ តុស្សន្តោ អត្តភាវកុដិយា កិលេសច្ឆទនាភាវេន តុដ្ឋោ។ ឯវញ្ច មេ វិវដាយ កុដិយា ន តំ កិលេសវស្សំ អតិវស្សតិ, យេន សញ្ចនិតេហិ ចតូហិ មហោឃេហិ វុយ្ហមានោ អនយព្យសនំ បាបុណេយ្យំ, ឯវំ សន្តេ តុដ្ឋព្ពេនេវ តុដ្ឋោ ហោមីតិ ទីបេតិ។ “និព្ពុតោ គិនី”តិ វទមានោ ត្វំ អាហិតោ គិនីតិ តុស្សន្តោ អកតូបទ្ទវនិវារណោវ កតូបទ្ទវនិវារណោស្មីតិ មន្ត្វា តុដ្ឋោ។ អហំ បន និព្ពុតោ គិនីតិ តុស្សន្តោ ឯកាទសគ្គិបរិឡាហាភាវតោ កតូបទ្ទវនិវារណតាយេវ តុដ្ឋោតិ ទីបេតិ។ “អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ វទមានោ ឯវំ វិគតទុក្ខានំ អនុប្បត្តសុខានំ កតសព្ពកិច្ចានំ អម្ហាទិសានំ ឯតំ វចនំ សោភតិ, អថ ចេ បត្ថយសិ, បវស្ស ទេវ, ន នោ តយិ វស្សន្តេ វា អវស្សន្តេ វា វុឌ្ឍិ វា ហានិ វា អត្ថិ, ត្វំ បន កស្មា ឯវំ វទសីតិ ទីបេតិ។ តស្មា យំ វុត្តំ “ឯវំ វទន្តោ ច ធនិយ អតុដ្ឋព្ពេនេវ តុស្សមានំ អញ្ញាបទេសេនេវ បរិភាសតិ ឱវទតិ, អនុសាសតី”តិ, តំ សម្មទេវ វុត្តន្តិ។

២០. ឯវមិមំ ភគវតា វុត្តំ គាថំ សុត្វាបិ ធនិយោ គោបោ “កោ អយំ គាថំ ភាសតី”តិ អវត្វា តេន សុភាសិតេន បរិតុដ្ឋោ បុនបិ តថារូបំ សោតុកាមោ អបរម្បិ គាថមាហ **“អន្ធកមកសា”**តិ។ តត្ថ **អន្ធកា**តិ កាឡមក្ខិកានំ អធិវចនំ, បិង្គលមក្ខិកានន្តិបិ ឯកេ។ **មកសា**តិ មកសាយេវ។ **ន វិជ្ជរេ**តិ នត្ថិ។ **កច្ឆេ**តិ ទ្វេ កច្ឆា – នទីកច្ឆោ ច បព្ពតកច្ឆោ ច។ ឥធ នទីកច្ឆោ។ **រុឡ្ហតិណេ**តិ សញ្ជាតតិណេ។ **ចរន្តី**តិ ភត្តកិច្ចំ ករោន្តិ។ **វុដ្ឋិម្បី**តិ វាតវុដ្ឋិអាទិកា អនេកា វុដ្ឋិយោ, តា អាឡ្ហកសុត្តេ បកាសយិស្សាម។ ឥធ បន វស្សវុដ្ឋិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សហេយ្យុ**ន្តិ ខមេយ្យុំ។ សេសំ បាកដមេវ។ ឯត្ថ ធនិយោ យេ អន្ធកមកសា សន្និបតិត្វា រុធិរេ បិវន្តា មុហុត្តេនេវ គាវោ អនយព្យសនំ បាបេន្តិ, តស្មា វុដ្ឋិតមត្តេយេវ តេ គោបាលកា បំសុនា ច សាខាហិ ច មារេន្តិ, តេសំ អភាវេន តុដ្ឋំ ខេមតំ, កច្ឆេ រុឡ្ហតិណចរណេន អទ្ធានគមនបរិស្សមាភាវំ វត្វា ឧទាកិលមថាភាវញ្ច ទីបេន្តោ “យថា អញ្ញេសំ គាវោ អន្ធកមកសសម្ផស្សេហិ ទិស្សមានា អទ្ធានគមនេន កិលន្តា ឧទាយ មិលាយមានា ឯកវុដ្ឋិនិបាតម្បិ ន សហេយ្យុំ, ន មេ តថា គាវោ, មយ្ហំ បន គាវោ វុត្តប្បការាភាវា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា វុដ្ឋិម្បិ សហេយ្យុ”ន្តិ ទីបេតិ។

២១. តតោ ភគវា យស្មា ធនិយោ អន្តរទីបេ វសន្តោ ភយំ ទិស្វា, កុល្លំ ពន្ធិត្វា, មហាមហី តរិត្វា, តំ កច្ឆំ អាគម្ម “អហំ សុដ្ឋុ អាគតោ, និព្ភយេវ ឋានេ ឋិតោ”តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ, សភយេ ឯវ ច សោ ឋានេ ឋិតោ, តស្មា តស្ស អាគមនដ្ឋានា អត្តនោ អាគមនដ្ឋានំ ឧត្តរិតរញ្ច បណីតតរញ្ច វណ្ណេន្តោ **“ពទ្ធាសិ ភិសី”**តិ ឥមំ គាថមភាសិ, អត្ថសភាគំ នោ ព្យញ្ជនសភាគំ។

តត្ថ **ភិសី**តិ បត្ថរិត្វា បុថុលំ កត្វា ពទ្ធកុល្លោ វុច្ចតិ លោកេ។ អរិយស្ស បន ធម្មវិនយេ អរិយមគ្គស្សេតំ អធិវចនំ។ អរិយមគ្គោ ហិ –

"មគ្គោ បជ្ជោ បថោ បន្ថោ, អញ្ជសំ វដុមាយនំ;
នាវា ឧត្តរសេតុ ច, កុល្លោ ច ភិសិ សង្កមោ"។ (ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ១០១);

"អទ្ធានំ បភវោ ចេវ, តត្ថ តត្ថ បកាសិតោ"។

ឥមាយបិ គាថាយ ភគវា បុរិមនយេនេវ តំ ឱវទន្តោ ឥមំ អត្ថំ អាហាតិ វេទិតព្ពោ – ធនិយ, ត្វំ កុល្លំ ពន្ធិត្វា, មហី តរិត្វា, ឥមំ ឋានមាគតោ, បុនបិ ច តេ កុល្លោ ពន្ធិតព្ពោ ឯវ ភវិស្សតិ, នទី ច តរិតព្ពា, ន ចេតំ ឋានំ ខេមំ។ មយា បន ឯកចិត្តេ មគ្គង្គានិ សមោធានេត្វា ញាណពន្ធនេន ពទ្ធា អហោសិ ភិសិ។ សា ច សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មបរិបុណ្ណតាយ ឯករសភាវូបគតត្តា អញ្ញមញ្ញំ អនតិវត្តនេន បុន ពន្ធិតព្ពប្បយោជនាភាវេន ទេវមនុស្សេសុ កេនចិ មោចេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ច សុសង្ខតា។ តាយ ចម្ហិ **តិណ្ណោ**, បុព្ពេ បត្ថិតំ តីរប្បទេសំ គតោ។ គច្ឆន្តោបិ ច ន សោតាបន្នាទយោ វិយ កញ្ចិទេវ បទេសំ គតោ។ អថ ខោ **បារគតោ** សព្ពាសវក្ខយំ សព្ពធម្មបារំ បរមំ ខេមំ និព្ពានំ គតោ, **តិណ្ណោ**តិ វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, **បារគតោ**តិ អរហត្តំ បត្តោ។ កឹ វិនេយ្យ បារគតោតិ ចេ? **វិនេយ្យ ឱឃំ**, កាមោឃាទិចតុព្ពិធំ ឱឃំ តរិត្វា អតិក្កម្ម តំ បារំ គតោតិ។ ឥទានិ ច បន មេ បុន តរិតព្ពាភាវតោ **អត្ថោ ភិសិយា ន វិជ្ជតិ**, តស្មា មមេវ យុត្តំ វត្តុំ "អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា"តិ។

២២. តម្បិ សុត្វា ធនិយោ បុរិមនយេនេវ **"គោបី មម អស្សវា"**តិ ឥមំ គាថំ អភាសិ។ តត្ថ **គោបី**តិ ភរិយំ និទ្ទិសតិ។ **អស្សវា**តិ វចនករា កិំការបដិស្សាវិនី។ **អលោលា**តិ មាតុគាមោ ហិ បញ្ចហិ លោលតាហិ លោលោ ហោតិ – អាហារលោលតាយ, អលង្ការលោលតាយ, បរបុរិសលោលតាយ, ធនលោលតាយ, បាទលោលតាយ។ តថា ហិ មាតុគាមោ ភត្តបូវសុរាទិភេទេ អាហារេ លោលតាយ អន្តមសោ បារិវាសិកភត្តម្បិ ភុញ្ជតិ, ហត្ថោតាបកម្បិ ខាទតិ, ទិគុណំ ធនមនុប្បទត្វាបិ សុរំ បិវតិ។ អលង្ការលោលតាយ អញ្ញំ អលង្ការំ អលភមានោ អន្តមសោ ឧទកតេលកេនបិ កេសេ ឱសណ្ឋេត្វា មុខំ បរិមជ្ជតិ។ បរបុរិសលោលតាយ អន្តមសោ បុត្តេនបិ តាទិសេ បទេសេ បក្កោសិយមានោ បឋមំ អសទ្ធម្មវសេន ចិន្តេតិ។ ធនលោលតាយ "ហំសរាជំ គហេត្វាន សុវណ្ណា បរិហាយថ"។ បាទលោលតាយ អារាមាទិគមនសីលោ ហុត្វា សព្ពំ ធនំ វិនាសេតិ។ តត្ថ ធនិយោ "ឯកាបិ លោលតា មយ្ហំ គោបិយា នត្ថី"តិ ទស្សេន្តោ **អលោលា**តិ អាហ។

ទីឃរត្តំ សំវាសិយាតិ ទីឃកាលំ សទ្ធិំ វសមានា កោមារភាវតោ បភុតិ ឯកតោ វឌ្ឍិតា។ តេន បរបុរិសេ ន ជានាតីតិ ទស្សេតិ។ **មនាបា**តិ ឯវំ បរបុរិសេ អជានន្តី មមេវ មនំ អល្លីយតីតិ ទស្សេតិ។ **តស្សា ន សុណាមិ កិញ្ចិ បាប**ន្តិ "ឥត្ថន្នាមេន នាម សទ្ធិំ ឥមាយ ហសិតំ វា លបិតំ វា"តិ ឯវំ តស្សា ន សុណាមិ, កញ្ចិ អតិចារទោសន្តិ ទស្សេតិ។

២៣. អថ ភគវា ឯតេហិ គុណេហិ គោបិយា តុដ្ឋំ ធនិយំ ឱវទន្តោ បុរិមនយេនេវ **"ចិត្តំ មម អស្សវំ"**ន្តិ ឥមំ គាថមភាសិ, អត្ថសភាគំ, ព្យញ្ជនសភាគញ្ច។ តត្ថ ឧត្តានត្ថានេវ បទានិ។ អយំ បន អធិប្បាយោ – ធនិយ, ត្វំ "គោបី មម អស្សវា"តិ តុដ្ឋោ, សា បន តេ អស្សវា ភវេយ្យ វា ន វា; ទុជ្ជានំ បរចិត្តំ, វិសេសតោ មាតុគាមស្ស។ មាតុគាមញ្ហិ កុច្ឆិយា បរិហរន្តាបិ រក្ខិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឯវំ ទុរក្ខចិត្តត្តា ឯវ ន សក្កា តុម្ហាទិសេហិ ឥត្ថី អលោលាតិ វា សំវាសិយាតិ វា មនាបាតិ វា និប្បាបាតិ វា ជានិតុំ។ មយ្ហំ បន ចិត្តំ អស្សវំ ឱវាទបដិករំ មម វសេ វត្តតិ, នាហំ តស្ស វសេ វត្តាមិ។ សោ ចស្ស អស្សវភាវោ យមកបាដិហារិយេ ឆន្នំ វណ្ណានំ អគ្គិធារាសុ ច ឧទកធារាសុ ច បវត្តមានាសុ សព្ពជនស្ស បាកដោ អហោសិ។ អគ្គិនិម្មានេ ហិ តេជោកសិណំ សមាបជ្ជិតព្ពំ ឧទកនិម្មានេ អាបោកសិណំ, នីលាទិនិម្មានេ នីលាទិកសិណានិ។ ពុទ្ធានម្បិ ហិ ទ្វេ ចិត្តានិ ឯកតោ នប្បវត្តន្តិ, ឯកមេវ បន អស្សវភាវេន ឯវំ វសវត្តិ អហោសិ។ តញ្ច ខោ បន សព្ពកិលេសពន្ធនាបគមា **វិមុត្តំ**, វិមុត្តត្តា តទេវ **អលោលំ**, ន តវ គោបី។ ទីបង្ករពុទ្ធកាលតោ ច បភុតិ ទានសីលាទីហិ ទីឃរត្តំ បរិភាវិតត្តា **សំវាសិយំ**, ន តវ គោបី។ តទេតំ អនុត្តរេន ទមថេន ទមិតត្តា **សុទន្តំ**, សុទន្តត្តា អត្តនោ វសេន ឆទ្វារវិសេវនំ បហាយ មមេវ អធិប្បាយមនស្ស វសេនានុវត្តនតោ **មនាបំ**, ន តវ គោបី។

បាបំ បន មេ ន វិជ្ជតីតិ ឥមិនា បន ភគវា តស្ស អត្តនោ ចិត្តស្ស បាបាភាវំ ទស្សេតិ, ធនិយោ វិយ គោបិយា។ សោ ចស្ស បាបាភាវោ ន កេវលំ សម្មាសម្ពុទ្ធកាលេយេវ, ឯកូនតឹស វស្សានិ សរាគាទិកាលេ អគារមជ្ឈេ វសន្តស្សាបិ វេទិតព្ពោ។ តទាបិ ហិស្ស អគារិយភាវានុរូបំ វិញ្ញុបដិកុដ្ឋំ កាយទុច្ចរិតំ វា វចីទុច្ចរិតំ វា មនោ

ទុច្ចរិតំ វា ន ឧប្បន្នបុព្ពំ។ តតោ បរំ មារោបិ ឆព្ពស្សានិ អនភិសម្ពុទ្ធំ, ឯកំ វស្សំ អភិសម្ពុទ្ធន្តិ សត្ត វស្សានិ តថាគតំ អនុពន្ធិ “អប្បេវ នាម វាលគ្គនិតុទនមត្តម្បិស្ស បាបសមាចារំ បស្សេយ្យ”ន្តិ។ សោ អទិស្វាវ និព្ពិន្នោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “សត្ត វស្សានិ ភគវន្តំ, អនុពន្ធឹ បទាបទំ;
> ឱតារំ នាធិគច្ឆិស្សំ, សម្ពុទ្ធស្ស សតីមតោ”តិ។ (សុ. និ. ៤៤៨);

ពុទ្ធកាលេបិ នំ ឧត្តរមាណវោ សត្ត មាសានិ អនុពន្ធិ អាភិសមាចារិកំ ទដ្ឋុកាមោ។ សោ កិញ្ចិ វជ្ជំ អទិស្វាវ បរិសុទ្ធសមាចារោ ភគវាតិ គតោ។ ចត្តារិ ហិ តថាគតស្ស អរក្ខេយ្យានិ។ យថាហ –

> “ចត្តារិមានិ , ភិក្ខវេ, តថាគតស្ស អរក្ខេយ្យានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? បរិសុទ្ធកាយសមាចារោ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស កាយទុច្ចរិតំ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសី’តិ, បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ…បេ.… បរិសុទ្ធមនោសមាចារោ…បេ.… បរិសុទ្ធាជីវោ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស មិច្ឆាជីវោ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសី’”តិ (អ. និ. ៧.៥៨)។

ឯវំ យស្មា តថាគតស្ស ចិត្តស្ស ន កេវលំ សម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ, បុព្ពេបិ បាបំ នត្ថិ ឯវ, តស្មា អាហ – “បាបំ បន មេ ន វិជ្ជតី”តិ។ តស្សាធិប្បាយោ – មមេវ ចិត្តស្ស បាបំ ន សក្កា សុណិតុំ, ន តវ គោបិយា។ តស្មា យទិ ឯតេហិ គុណេហិ តុដ្ឋេន “អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ វត្តព្ពំ, មយាវេតំ វត្តព្ពន្តិ។

២៤. តម្បិ សុត្វា ធនិយោ តតុត្តរិបិ សុភាសិតរសាយនំ បិវិតុកាមោ អត្តនោ ភុជិស្សភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អត្តវេតនភតោហមស្មី**”តិ។ តត្ថ **អត្តវេតនភតោ**តិ អត្តនិយេនេវ ឃាសច្ឆាទនេន ភតោ, អត្តនោយេវ កម្មំ កត្វា ជីវាមិ, ន បរស្ស វេតនំ គហេត្វា បរស្ស កម្មំ ករោមីតិ ទស្សេតិ។ **បុត្តា**តិ ធីតរោ ច បុត្តា ច, តេ សព្ពេ បុត្តាត្វេវ ឯកជ្ឈំ វុច្ចន្តិ។ **សមានិយា**តិ សន្និហិតា អវិប្បវុដ្ឋា។ **អរោគា**តិ និរាពាធា, សព្ពេវ ឱរុពាហុពលាតិ ទស្សេតិ។ **តេសំ ន សុណាមិ កិញ្ចិ បាប**ន្តិ តេសំ ចោរាតិ វា បរទារិកាតិ វា ទុស្សីលាតិ វា កិញ្ចិ បាបំ ន សុណាមីតិ។

២៥. ឯវំ វុត្តេ ភគវា បុរិមនយេនេវ ធនិយំ ឱវទន្តោ ឥមំ គាថំ អភាសិ – “**នាហំ ភតកោ**”តិ។ អត្រាបិ ឧត្តានត្ថានេវ បទានិ។ អយំ បន អធិប្បាយោ – ត្វំ “ភុជិស្សោហមស្មី”តិ មញ្ញា តុដ្ឋោ, បរមត្ថតោ ច អត្តនោ កម្មំ កត្វា ជីវន្តោបិ ទាសោ ឯវាសិ តណ្ហាទាសត្តា, ភតកវាទា ច ន បរិមុច្ចសិ។ វុត្តញ្ហេតំ “ឩនោ លោកោ អតិត្តោ តណ្ហាទាសោ”តិ (ម. និ. ២.៣០៥)។ បរមត្ថតោ បន នាហំ ភតកោស្មិ កស្សចិ។ អហញ្ហិ កស្សចិ បរស្ស វា អត្តនោ វា ភតកោ ន ហោមិ។ កឹ ការណា? យស្មា **និព្ពិដ្ឋេន ចរាមិ សព្ពលោកេ**។ អហញ្ហិ ទីបង្ករបាទមូលតោ យាវ ពោធិ, តាវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស ភតកោ អហោសឹ។ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ បន និព្ពិដ្ឋោ និព្ពិសោ រាជភតោ វិយ។ តេនេវ និព្ពិដ្ឋេន សព្ពញ្ញុភាវេន លោកុត្តរសមាធិសុខេន ច ជីវាមិ។ តស្ស មេ ឥទានិ ឧត្តរិករណីយស្ស កតបរិចយស្ស វា អភាវតោ អប្បហីនបដិសន្ធិកានំ តាទិសានំ វិយ បត្តព្ពោ កោចិ **អត្ថោ ភតិយា ន វិជ្ជតិ**។ “ភដិយា”តិបិ បាឋោ។ តស្មា យទិ ភុជិស្សតាយ តុដ្ឋេន “អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ វត្តព្ពំ, មយាវេតំ វត្តព្ពន្តិ។

២៦. តម្បិ សុត្វា ធនិយោ អតិត្តោវ សុភាសិតាមតេន អត្តនោ បញ្ចប្បការគោមណ្ឌលបរិបុណ្ណភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អត្ថិ វសា**”តិ។ តត្ថ **វសា**តិ អទមិតវុឌ្ឍវច្ឆកា។ **ធេនុបា**តិ ធេនុំ បិវន្តា តរុណវច្ឆកា, ខីរទាយិកា វា គាវោ។ **គោធរណិយោ**តិ គព្ភិនិយោ។ **បវេណិយោ**តិ វយប្បត្តា ពលីពទ្ទេហិ សទ្ធឹ មេថុនបត្ថនកគាវោ។ **ឧសភោបិ គវម្បតី**តិ យោ គោបាលកេហិ បាតោ ឯវ ន្ហាបេត្វា, ភោជេត្វា, បញ្ចង្គុលំ ទត្វា, មាលំ ពន្ធិត្វា – “ឯហិ, តាត, គាវោ គោចរំ បាបេត្វា រក្ខិត្វា អានេហី”តិ បេសីយតិ, ឯវំ បេសិតោ ច តា គាវោ អគោចរំ បរិហរិត្វា, គោចរេ ចារេត្វា, សីហព្យគ្ឃាទិភយា បរិត្តាយិត្វា អានេតិ, តថារូបោ ឧសភោបិ គវម្បតិ ឥធ មយ្ហំ គោមណ្ឌលេ អត្ថីតិ ទស្សេសិ។

២៧. ឯវំ វុត្តេ ភគវា តថេវ ធនិយំ ឱវទន្តោ ឥមំ បច្ចនីកគាថំ អាហ “**នត្ថិ វសា**”តិ។ ឯត្ថ ចេស អធិប្បាយោ – ឥធ អម្ហាកំ សាសនេ អទមិតដ្ឋេន វុឌ្ឍដ្ឋេន ច វសាសង្ខាតា បរិយុដ្ឋានា វា, តរុណវច្ឆកេ សន្ធាយ វសានំ មូលដ្ឋេន ខីរទាយិនិយោ សន្ធាយ បគ្ឃរណដ្ឋេន ធេនុបាសង្ខាតា អនុសយា វា, បដិសន្ធិគព្ភធារណដ្ឋេន គោធរណិសង្ខាតា បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារចេតនា វា, សំយោគបត្ថនដ្ឋេន បវេណិសង្ខាតា បត្ថនា តណ្ហា វា, អាធិបច្ចដ្ឋេន បុព្ពង្គមដ្ឋេន សេដ្ឋដ្ឋេន ច គវម្បតិឧសភសង្ខាតំ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ

វា នត្ថិ, ស្វាហំ ឥមាយ សព្ពយោគក្ខេមភូតាយ នត្ថិតាយ តុដ្ឋោ។ ត្វំ បន សោកាទិវត្ថុភូតាយ អត្ថិតាយ តុដ្ឋោ ។ តស្មា សព្ពយោគក្ខេមតាយ តុដ្ឋស្ស មមេវេតំ យុត្តំ វត្តុំ “អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ។

២៨. តម្បិ សុត្វា ធនិយោ តតុត្តរិបិ សុភាសិតំ អមតរសំ អធិគន្តុកាមោ អត្តនោ គោគណស្ស ខិលពន្ធនសម្បត្តឹ ទស្សេន្តោ អាហ “**ខិលា និខាតា**”តិ។ តត្ថ **ខិលា**តិ គុន្នំ ពន្ធនត្ថម្ភា។ **និខាតា**តិ អាកោដេត្វា ភូមិយំ បវេសិតា ឧទ្ទុកា មហន្តា ខណិត្វា ឋបិតា។ **អសម្បវេធី**តិ អកម្បកា។ **ទាមា**តិ វច្ឆកានំ ពន្ធនត្ថាយ កតា គន្ថិតបាសយុត្តា រជ្ជុពន្ធនវិសេសា។ **មុញ្ជមយា**តិ មុញ្ជតិណមយា។ **នវា**តិ អចិរកតា។ **សុសណ្ឋានា**តិ សុដ្ឋុ សណ្ឋានា, សុវដ្ដិតសណ្ឋានា វា។ **ន ហិ សក្ខិន្តី**តិ នេវ សក្ខិស្សន្តិ។ **ធេនុបាបិ ឆេត្តុ**ន្តិ តរុណវច្ឆកាបិ ឆិន្ទិតុំ។

២៩. ឯវំ វុត្តេ ភគវា ធនិយស្ស ឥន្ទ្រិយ-បរិបាកកាលំ ញត្វា បុរិមនយេនេវ តំ ឱវទន្តោ ឥមំ ចតុសច្ចទីបិកំ គាថំ អភាសិ “**ឧសភោរិវ ឆេត្វា**”តិ។ តត្ថ **ឧសភោ**តិ គោបិតា គោបរិណាយកោ គោយូថបតិ ពលីពទ្ទោ។ កេចិ បន ភណន្តិ “គវសតជេដ្ឋោ ឧសភោ, សហស្សជេដ្ឋោ វសភោ, សតសហស្សជេដ្ឋោ និសភោ”តិ។ អបរេ “ឯកគាមខេត្តេ ជេដ្ឋោ ឧសភោ, ទ្វីសុ ជេដ្ឋោ វសភោ, សព្ពត្ថ អប្បដិហតោ និសភោ”តិ។ សព្ពេបេតេ បបញ្ចា, អបិច ខោ បន ឧសភោតិ វា វសភោតិ វា និសភោតិ វា សព្ពេបេតេ អប្បដិសមដ្ឋេន វេទិតព្ពា។ យថាហ – “និសភោ វត ភោ សមណោ គោតមោ”តិ (សំ. និ. ១.៣៨)។ រ-ការោ បទសន្ធិករោ។ **ពន្ធនានី**តិ រជ្ជុពន្ធនានិ កិលេសពន្ធនានិ ច។ **នាគោ**តិ ហត្ថី។ **បូតិលត**ន្តិ គឡោចីលតំ។ យថា ហិ សុវណ្ណវណ្ណោបិ កាយោ បូតិកាយោ, វស្សសតិកោបិ សុនខោ កុក្កុរោ, តទហុជាតោបិ សិង្គាលោ “ជរសិង្គាលោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ អភិនវាបិ គឡោចីលតា អសារកត្តេន “បូតិលតា”តិ វុច្ចតិ។ **ទាលយិត្វា**តិ ឆិន្ទិត្វា។ គព្ភញ្ច សេយ្យញ្ច **គព្ភសេយ្យំ**។ តត្ថ គព្ភគ្គហណេន ជលាពុជយោនិ, សេយ្យគ្គហណេន អវសេសា។ គព្ភសេយ្យមុខេន វា សព្ពាបិ តាវុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ សេសមេត្ថ បទត្ថតោ ឧត្តានមេវ។

អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – ធនិយ, ត្វំ ពន្ធនេន តុដ្ឋោ, អហំ បន ពន្ធនេន អដ្ដីយន្តោ ថាមវីរិយូបេតោ មហាឧសភោរិវ ពន្ធនានិ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនានិ ចតុត្ថអរិយមគ្គថាមវីរិយេន ឆេត្វា, នាគោ បូតិលតំវ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនពន្ធនានិ ហេដ្ឋាមគ្គត្តយថាមវីរិយេន ទាលយិត្វា, អថ វា ឧសភោរិវ ពន្ធនានិ អនុសយេ នាគោ បូតិលតំវ បរិយុដ្ឋានានិ ឆេត្វា ទាលយិត្វាវ ឋិតោ។ តស្មា ន បុន គព្ភសេយ្យំ ឧបេស្សំ។ សោហំ ជាតិទុក្ខវត្ថុកេហិ សព្ពទុក្ខេហិ បរិមុត្តោ សោភាមិ – “អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ វទមានោ។ តស្មា សចេត្វម្បិ អហំ វិយ វត្តុមិច្ឆសិ, ឆិន្ទ តានិ ពន្ធនានីតិ។ ឯត្ថ ច ពន្ធនានិ សមុទយសច្ចំ, គព្ភសេយ្យា ទុក្ខសច្ចំ, “ន ឧបេស្ស”ន្តិ ឯត្ថ អនុបគមោ អនុបាទិសេសវសេន, “ឆេត្វា ទាលយិត្វា”តិ ឯត្ថ ឆេទោ បទាលនញ្ច សឧបាទិសេសវសេន និរោធសច្ចំ, យេន ឆិន្ទតិ បទាលេតិ ច, តំ មគ្គសច្ចន្តិ។

ឯវមេតំ ចតុសច្ចទីបិកំ គាថំ សុត្វា គាថាបរិយោសានេ ធនិយោ ច បជាបតិ ចស្ស ទ្វេ ច ធីតរោតិ ចត្តារោ ជនា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហឹសុ។ អថ ធនិយោ អវេច្ចប្បសាទយោគេន តថាគតេ មូលជាតាយ បតិដ្ឋិតាយ សទ្ធាយ បញ្ញាចក្ខុនា ភគវតោ ធម្មកាយំ ទិស្វា ធម្មតាយ ចោទិតហទយោ ចិន្តេសិ – “ពន្ធនានិ ឆិន្ទឹ, គព្ភសេយ្យោ ច មេ នត្ថី”តិ អវីចឹ បរិយន្តំ កត្វា យាវ ភវគ្គា កោ អញ្ញោ ឯវំ សីហនាទំ នទិស្សតិ អញ្ញត្រ ភគវតា, អាគតោ នុ ខោ មេ សត្ថាតិ។ តតោ ភគវា ឆព្ពណ្ណរស្មិជាលវិចិត្រំ សុវណ្ណរសសេកបិញ្ជរំ វិយ សរីរាភំ ធនិយស្ស និវេសនេ មុញ្ចិ “បស្ស ទានិ យថាសុខ”ន្តិ។

៣០. អថ ធនិយោ អន្តោ បវិដ្ឋចន្ទិមសូរិយំ វិយ សមន្តា បជ្ជលិតបទីបសហស្សសមុជ្ជលិតមិវ ច និវេសនំ ទិស្វា “អាគតោ ភគវា”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តស្មិំយេវ ច សមយេ មេឃោបិ បាវស្សិ។ តេនាហុ សង្គីតិការា “**និន្នញ្ច ថលញ្ច បូរយន្តោ**”តិ។ តត្ថ **និន្ន**ន្តិ បល្លលំ។ **ថល**ន្តិ ឧក្កូលំ។ ឯវមេតំ ឧក្កូលវិកូលំ សព្ពម្បិ សមំ កត្វា បូរយន្តោ មហាមេឃោ បាវស្សិ, វស្សិតុំ អារភីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តាវទេវា**តិ យំ ខណំ ភគវា សរីរាភំ មុញ្ចិ, ធនិយោ ច “សត្ថា មេ អាគតោ”តិ សទ្ធាមយំ ចិត្តាភំ មុញ្ចិ, តំ ខណំ បាវស្សីតិ។ កេចិ បន “សូរិយុគ្គមនម្បិ តស្មិំយេវ ខណេ”តិ វណ្ណយន្តិ។

៣១-៣២. ឯវំ តស្មិំ ធនិយស្ស សទ្ធុប្បាទតថាគតោភាសផរណសូរិយុគ្គមនក្ខណេ វស្សតោ ទេវស្ស សទ្ទំ សុត្វា ធនិយោ បីតិសោមនស្សជាតោ ឥមមត្ថំ អភាសថ “**លាភា វត នោ អនប្បកា**”តិ ទ្វេ គាថា វត្តព្ពា។

តត្ថ យស្មា ធនិយោ សបុត្តទារោ ភគវតោ អរិយមគ្គបដិវេធេន ធម្មកាយំ ទិស្វា, លោកុត្តរចក្ខុនា រូបកាយំ ទិស្វា, លោកិយចក្ខុនា សទ្ធាបដិលាភំ លភិ។ តស្មា អាហ – “លាភា វត នោ អនប្បកា, យេ មយំ ភគវន្តំ អទ្ទសាមា”តិ។ តត្ថ **វត** ឥតិ វិម្ហយត្ថេ និបាតោ។ **នោ** ឥតិ អម្ហាកំ។ **អនប្បកា**តិ វិបុលា។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

សរណំ តំ ឧបេមាតិ ឯត្ថ បន កិញ្ចាបិ មគ្គបដិវេធេនេវស្ស សិទ្ធំ សរណគមនំ, តត្ថ បន និច្ឆយគមនមេវ គតោ, ឥទានិ វាចាយ អត្តសន្និយ្យាតនំ ករោតិ។ មគ្គវសេន វា សន្និយ្យាតនសរណគំ អចលសរណគំ បត្តោ, តំ បរេសំ វាចាយ បាកដំ ករោន្តោ បណិបាតសរណគមនំ គច្ឆតិ។ **ចក្ខុមា**តិ ភគវា បកតិទិព្ពបញ្ញាសមន្តពុទ្ធចក្ខូហិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមា។ តំ អាលបន្តោ អាហ – “សរណំ តំ ឧបេម ចក្ខុមា”តិ។ **“សត្ថា នោ ហោហិ តុវំ មហាមុនី”**តិ ឥទំ បន វចនំ សិស្សភាវូបគមនេនាបិ សរណគមនំ បូរេតុំ ភណតិ, **គោបី ច អហញ្ច អស្សវា, ព្រហ្មចរិយំ សុគតេ ចរាមសេ**តិ ឥទំ សមាទានវសេន។

តត្ថ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មេថុនវិរតិមគ្គសមណធម្មសាសនសទារសន្តោសានមេតំ អធិវចនំ។ “ព្រហ្មចារី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៨៣) ហិ មេថុនវិរតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុច្ចតិ។ “ឥទំ ខោ បន មេ បញ្ចសិខ, ព្រហ្មចរិយំ ឯកន្តនិព្ពិទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ២.៣២៩) មគ្គោ។ “អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, សារិបុត្ត, ចតុរង្គសមន្នាគតំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិតា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.១៥៥) សមណធម្មោ។ “តយិទំ ព្រហ្មចរិយំ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ចា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ៣.១៧៤) សាសនំ។

> “មយញ្ច ភរិយា នាតិក្កមាម, អម្ហេ ច ភរិយា នាតិក្កមន្តិ;
> អញ្ញត្រ តាហិ ព្រហ្មចរិយំ ចរាម, តស្មា ហិ អម្ហំ ទហរា ន មីយរេ”តិ។ (ជា. ១.១០.៩៧) –

ឯវមាទីសុ សទារសន្តោសោ។ ឥធ បន សមណធម្មព្រហ្មចរិយបុព្ពង្គមំ ឧបរិមគ្គព្រហ្មចរិយមធិប្បេតំ។ **សុគតេ**តិ សុគតស្ស សន្តិកេ។ ភគវា ហិ អន្តទ្វយមនុបគម្ម សុដ្ឋុ គតត្តា, សោភណេន ច អរិយមគ្គគមនេន សមន្នាគតត្តា, សុន្ទរញ្ច និព្ពានសង្ខាតំ ឋានំ គតត្តា សុគតោតិ វុច្ចតិ។ សមីបត្ថេ ចេត្ថ ភុម្មវចនំ, តស្មា សុគតស្ស សន្តិកេតិ អត្ថោ។ **ចរាមសេ**តិ ចរាម។ យញ្ហិ តំ សក្កតេ ចរាមសីតិ វុច្ចតិ, តំ ឥធ ចរាមសេតិ។ អដ្ឋកថាចរិយា បន “សេតិ និបាតោ”តិ ភណន្តិ។ តេនេវ ចេត្ថ អាយាចនត្ថំ សន្ធាយ “ចរេម សេ”តិបិ បាឋំ វិកប្បេន្តិ។ យំ រុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពំ។

ឯវំ ធនិយោ ព្រហ្មចរិយចរណាបទេសេន ភគវន្តំ បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា បព្ពជ្ជបយោជនំ ទីបេន្តោ អាហ **“ជាតីមរណស្ស បារគូ, ទុក្ខស្សន្តករា ភវាមសេ”**តិ។ **ជាតិមរណស្ស បារំ** នាម និព្ពានំ, តំ អរហត្តមគ្គេន គច្ឆាម។ **ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស។ **អន្តករា**តិ អភាវករា។ **ភវាមសេ**តិ ភវាម, អថ វា អហោ វត មយំ ភវេយ្យាមាតិ។ “ចរាមសេ”តិ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ តំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ វត្វាបិ ច បុន ឧភោបិ កិរ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា “បព្ពាជេថ នោ ភគវា”តិ ឯវំ បព្ពជ្ជំ យាចីសូតិ។

៣៣. អថ មារោ បាបិមា ឯវំ តេ ឧភោបិ វន្ទិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចន្តេ ទិស្វា – “ឥមេ មម វិសយំ អតិក្កមិតុកាមា, ហន្ទ នេសំ អន្តរាយំ ករោមី”តិ អាគន្ត្វា ឃរាវាសេ គុណំ ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ **“នន្ទតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា”**តិ។ តត្ថ **នន្ទតី**តិ តុស្សតិ មោទតិ។ **បុត្តេហី**តិ បុត្តេហិបិ ធីតរេហិបិ, សហយោគត្ថេ, ករណត្ថេ វា ករណវចនំ, បុត្តេហិ សហ នន្ទតិ, បុត្តេហិ ករណភូតេហិ នន្ទតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បុត្តិមា**តិ បុត្តវា បុគ្គលោ។ **ឥតី**តិ ឯវមាហ។ **មារោ**តិ វសវត្តិភូមិយំ អញ្ញតរោ ទាមរិកទេវបុត្តោ។ សោ ហិ សង្គានាតិក្កមិតុកាមំ ជនំ យំ សក្កោតិ, តំ មារេតិ។ យំ ន សក្កោតិ, តស្សបិ មរណំ ឥច្ឆតិ។ តេន “មារោ”តិ វុច្ចតិ។ **បាបិមា**តិ លាមកបុគ្គលោ, បាបសមាចារោ វា។ សង្គីតិការានមេតំ វចនំ, សព្ពគាថាសុ ច ឦទិសានិ។ យថា ច បុត្តេហិ បុត្តិមា, គោបិយោ គោហិ តថេវ នន្ទតិ។ យស្ស គាវោ អត្ថិ, សោបិ គោបិយោ, គោហិ សហ, គោហិ វា ករណភូតេហិ តថេវ នន្ទតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ វត្វា ឥទានិ តស្សត្ថស្ស សាធកការណំ និទ្ទិសតិ, **“ឧបធី ហិ នរស្ស នន្ទនា”**តិ។ តត្ថ **ឧបធី**តិ ចត្តារោ ឧបធយោ – កាមូបធិ, ខន្ធូបធិ, កិលេសូបធិ, អភិសង្ខារូបធីតិ។ កាមា ហិ “យំ បញ្ចកាមគុណេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ កាមានំ អស្សាទោ”តិ (ម. និ. ១.១៦៦) ឯវំ វុត្តស្ស សុខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ ឧបធីយតិ ឯត្ថ សុខន្តិ ឥមិនា វចនត្ថេន ឧបធីតិ វុច្ចន្តិ។ ខន្ធាបិ ខន្ធមូលកទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ, កិលេសាបិ អបាយទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ, អភិសង្ខារាបិ ភវទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោតិ។ ឥធ បន កាមូបធិ អធិប្បេតោ។ សោ សត្តសង្ខារវសេន ទុវិធោ។ តត្ថ សត្តបដិពទ្ធោ បធានោ, តំ ទស្សេន្តោ “បុត្តេហិ គោហី”តិ វត្វា ការណមាហ – “ឧបធី ហិ នរស្ស នន្ទនា”តិ។ តស្សត្ថោ – យស្មា ឥមេ កាមូបធី នរស្ស នន្ទនា, នន្ទយន្តិ នរំ បីតិសោមនស្សំ ឧបសំហរន្តា, តស្មា វេទិតព្ពមេតំ “នន្ទតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា, គោបិយោ គោហិ តថេវ នន្ទតិ, ត្វញ្ច បុត្តិមា គោបិយោ ច, តស្មា ឯតេហិ, នន្ទ, មា បព្ពជ្ជំ បាដិកង្ខិ។ បព្ពជិតស្ស ហិ ឯតេ ឧបធយោ ន សន្តិ, ឯវំ សន្តេ ត្វំ ទុក្ខស្សន្តំ បត្ថេន្តោបិ ទុក្ខិតោវ ភវិស្សសី”តិ។

ឥទានិ តស្សាបិ អត្ថស្ស សាធកការណំ និទ្ទិសតិ **“ន ហិ សោ នន្ទតិ, យោ និរូបធី”**តិ។ តស្សត្ថោ – យស្មា យស្សេតេ ឧបធយោ នត្ថិ, សោ បិយេហិ ញាតីហិ វិប្បយុត្តោ និព្ភោគូបករណោ ន នន្ទតិ, តស្មា ត្វំ ឥមេ ឧបធយោ វជ្ជេត្វា បព្ពជិតោ ទុក្ខិតោវ ភវិស្សសីតិ។

៣៤. អថ ភគវា “មារោ អយំ បាបិមា ឥមេសំ អន្តរាយាយ អាគតោ”តិ វិទិត្វា ផលេន ផលំ បាតេន្តោ វិយ តាយេវ មារេនាភតាយ ឧបមាយ មារវាទំ ភិន្ទន្តោ តមេវ គាថំ បរិវត្តេត្វា “ឧបធិ សោកវត្ថូ”តិ ទស្សេន្តោ អាហ **“សោចតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា”**តិ។ តត្ថ សព្ពំ បទត្ថតោ ឧត្តានមេវ។ អយំ បន អធិប្បាយោ – មា, បាបិម, ឯវំ អវច “នន្ទតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា”តិ។ សព្ពេហេវ ហិ បិយេហិ, មនាបេហិ នានាភាវេ វិនាភាវេ, អនតិក្កមនីយោ អយំ វិធិ, តេសញ្ច បិយមនាបានំ បុត្តទារានំ គវាស្សវឡវហិរញ្ញសុវណ្ណាទីនំ វិនាភាវេន អធិមត្តសោកសល្លសមប្បិតហទយា សត្តា ឧម្មត្តកាបិ ហោន្តិ ខិត្តចិត្តា, មរណម្បិ និគច្ឆន្តិ មរណមត្តម្បិ ទុក្ខំ។ តស្មា ឯវំ គណ្ហ – **សោចតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា**។ យថា ច បុត្តេហិ បុត្តិមា, **គោបិយោ គោហិ តថេវ សោចតី**តិ។ កិំ ការណា? **ឧបធី ហិ នរស្ស សោចនា**។ យស្មា ច ឧបធី ហិ នរស្ស សោចនា, តស្មា ឯវ **“ន ហិ សោ សោចតិ, យោ និរូបធិ”**។ យោ ឧបធីសុ សង្គប្បហានេន និរុបធិ ហោតិ, សោ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ កាយបរិហារិកេន ចីវរេន, កុច្ឆិបរិហារិកេន បិណ្ឌបាតេន, យេន យេនេវ បក្កមតិ, សមាទាយេវ បក្កមតិ។ សេយ្យថាបិ នាម បក្ខី សកុណោ … បេ… នាបរំ ឥត្ថត្តាយាតិ បជានាតិ។ ឯវំ សព្ពសោកសមុគ្ឃាតា “ន ហិ សោ សោចតិ, យោ និរុបធី”តិ។ ឥតិ ភគវា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ វោសាបេសិ។ អថ វា យោ និរុបធិ, យោ និក្កិលេសោ, សោ ន សោចតិ។ យាវទេវ ហិ កិលេសា សន្តិ, តាវទេវ សព្ពេ ឧបធយោ សោកប្ផលាវ ហោន្តិ។ កិលេសប្បហានា បន នត្ថិ សោកោតិ។ ឯវម្បិ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ វោសាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ធនិយោ ច គោបី ច ឧភោបិ បព្ពជឹសុ។ ភគវា អាកាសេនេវ ជេតវនំ អគមាសិ។ តេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ សច្ឆិករិំសុ។ វសនដ្ឋានេ ច នេសំ គោបាលកា វិហារំ ការេសុំ។ សោ អជ្ជាបិ គោបាលកវិហារោត្វេវ បញ្ញាយតីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ធនិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ខគ្គវិសាណសុត្តវណ្ណនា

សព្ពេសុ ភូតេសូតិ ខគ្គវិសាណសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? សព្ពសុត្តានំ ចតុព្ពិធា ឧប្បត្តិ – អត្តជ្ឈាសយតោ, បរជ្ឈាសយតោ, អដ្ឋុប្បត្តិតោ, បុច្ឆាវសិតោ ចាតិ។ ទ្វយតានុបស្សនាទីនញ្ហិ អត្តជ្ឈាសយតោ ឧប្បត្តិ, មេត្តសុត្តាទីនំ បរជ្ឈាសយតោ, ឧរគសុត្តាទីនំ អដ្ឋុប្បត្តិតោ, ធម្មិកសុត្តាទីនំ បុច្ឆាវសិតោ។ តត្ថ ខគ្គវិសាណសុត្តស្ស អវិសេសេន បុច្ឆាវសិតោ ឧប្បត្តិ។ វិសេសេន បន យស្មា ឯត្ថ កាចិ គាថា តេន តេន បច្ចេកសម្ពុទ្ធេន បុដ្ឋេន វុត្តា, កាចិ អបុដ្ឋេន អត្តនា អធិគតមគ្គនយានុរូបំ ឧទានំយេវ ឧទានេន្តេន, តស្មា កាយចិ គាថាយ បុច្ឆាវសិតោ, កាយចិ អត្តជ្ឈាសយតោ ឧប្បត្តិ។

តត្ថ យា អយំ អវិសេសេន បុច្ឆាវសិតោ ឧប្បត្តិ, សា អាទិតោ បភុតិ ឯវំ វេទិតព្ពា – ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ។ អថ ខោ អាយស្មតោ អានន្ទស្ស រហោគតស្ស បដិសល្លីនស្ស ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ – “ពុទ្ធានំ បត្ថនា ច អភិនីហារោ ច ទិស្សតិ; តថា សាវកានំ, បច្ចេកពុទ្ធានំ ន ទិស្សតិ; យំនូនាហំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ។ សោ បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា យថាក្កមេន ឯតមត្ថំ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា បុព្ពយោគាវចរសុត្តំ អភាសិ –

“បញ្ចិមេ, អានន្ទ, អានិសំសា បុព្ពយោគាវចរេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បដិកច្ចេវ អញ្ញំ អារាធេតិ។ នោ ចេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បដិកច្ចេវ អញ្ញំ អារាធេតិ, អថ មរណកាលេ អញ្ញំ អារាធេតិ។ នោ ចេ មរណកាលេ អញ្ញំ អារាធេតិ, អថ ទេវបុត្តោ សមានោ អញ្ញំ អារាធេតិ, អថ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ ខិប្បាភិញ្ញោ ហោតិ, អថ បច្ឆិមេ កាលេ បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ ហោតី”តិ –

ឯវំ វត្វា បុន អាហ –

> “បច្ចេកពុទ្ធា នាម, អានន្ទ, អភិនីហារសម្បន្នា បុព្ពយោគាវចរា ហោន្តិ។ តស្មា ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ សព្ពេសំ បត្ថនា ច អភិនីហារោ ច ឥច្ឆិតព្ពោ”តិ។

សោ អាហ – “ពុទ្ធានំ, ភន្តេ, បត្ថនា កីវ ចិរំ វដ្ដតី”តិ? ពុទ្ធានំ, អានន្ទ, ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច, មជ្ឈិមបរិច្ឆេទេន អដ្ឋ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច, ឧបរិមបរិច្ឆេទេន សោឡស អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច។ ឯតេ ច ភេទា បញ្ញាធិកសទ្ធាធិកវីរិយាធិកវសេន ញាតព្ពា។ បញ្ញាធិកានញ្ហិ សទ្ធា មន្ទា ហោតិ, បញ្ញា តិក្ខា។ សទ្ធាធិកានំ បញ្ញា មជ្ឈិមា ហោតិ, សទ្ធា ពលវា។ វីរិយាធិកានំ សទ្ធាបញ្ញា មន្ទា, វីរិយំ ពលវន្តិ។ អប្បត្វា បន ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច ទិវសេ ទិវសេ វេស្សន្តរទានសទិសំ ទានំ ទេន្តោបិ តទនុរូបសីលាទិសព្ពបារមិធម្មេ អាចិនន្តោបិ អន្តរា ពុទ្ធោ ភវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ កស្មា? ញាណំ គព្ភំ ន គណ្ហាតិ, វេបុល្លំ នាបជ្ជតិ, បរិបាកំ ន គច្ឆតីតិ។ យថា នាម តិមាសចតុមាសបញ្ចមាសច្ចយេន និប្ផជ្ជនកំ សស្សំ តំ តំ កាលំ អប្បត្វា ទិវសេ ទិវសេ សហស្សក្ខត្តុំ កេឡាយន្តោបិ ឧទកេន សិញ្ចន្តោបិ អន្តរា បក្ខេន វា មាសេន វា និប្ផាទេស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ កស្មា? សស្សំ គព្ភំ ន គណ្ហាតិ, វេបុល្លំ នាបជ្ជតិ, បរិបាកំ ន គច្ឆតីតិ។ ឯវមេវំ អប្បត្វា ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ...បេ.... នេតំ ឋានំ វិជ្ជតីតិ។ តស្មា យថាវុត្តមេវ កាលំ បារមិបូរណំ កាតព្ពំ ញាណបរិបាកត្ថាយ។ ឯត្តកេនបិ ច កាលេន ពុទ្ធត្តំ បត្ថយតោ អភិនីហារករណេ អដ្ឋ សម្បត្តិយោ ឥច្ឆិតព្ពា។ អយញ្ហិ –

“មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្ថារទស្សនំ;
បព្ពជ្ជា គុណសម្បត្តិ, អធិការោ ច ឆន្ទតា;
អដ្ឋធម្មសមោធានា, អភិនីហារោ សមិជ្ឈតី”តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៩);

អភិនីហារោតិ ច មូលបណិធានស្សេតំ អធិវចនំ។ តត្ថ **មនុស្សត្ត**ន្តិ មនុស្សជាតិ។ អញ្ញត្រ ហិ មនុស្សជាតិយា អវសេសជាតីសុ ទេវជាតិយម្បិ ឋិតស្ស បណិធិ ន ឥជ្ឈតិ។ ឯត្ថ ឋិតេន បន ពុទ្ធត្តំ បត្ថេន្តេន ទានាទីនិ បុញ្ញកម្មានិ កត្វា មនុស្សត្តំយេវ បត្ថេតព្ពំ។ តត្ថ ឋត្វា បណិធិ កាតព្ពោ។ ឯវញ្ហិ សមិជ្ឈតិ។ **លិង្គសម្បត្តី**តិ បុរិសភាវោ។ មាតុគាមនបុំសកឧភតោព្យញ្ជនកានញ្ហិ មនុស្សជាតិយំ ឋិតានម្បិ បណិធិ ន សមិជ្ឈតិ។ តត្ថ ឋិតេន បន ពុទ្ធត្តំ បត្ថេន្តេន ទានាទីនិ បុញ្ញកម្មានិ កត្វា បុរិសភាវោយេវ បត្ថេតព្ពោ។ តត្ថ ឋត្វា បណិធិ កាតព្ពោ។ ឯវញ្ហិ សមិជ្ឈតិ។ **ហេតូ**តិ អរហត្តស្ស ឧបនិស្សយសម្បត្តិ។ យោ ហិ តស្មិំ អត្តភាវេ វាយមន្តោ អរហត្តំ បាបុណិតុំ សមត្ថោ, តស្ស សមិជ្ឈតិ, នោ ឥតរស្ស, យថា សុមេធបណ្ឌិតស្ស។ សោ ហិ ទីបង្ករបាទមូលេ បព្ពជិត្វា តេនត្តភាវេន អរហត្តំ បាបុណិតុំ សមត្ថោ អហោសិ ។ **សត្ថារទស្សន**ន្តិ ពុទ្ធានំ សម្មុខាទស្សនំ។ ឯវញ្ហិ ឥជ្ឈតិ, នោ អញ្ញថា; យថា សុមេធបណ្ឌិតស្ស។ សោ ហិ ទីបង្ករំ សម្មុខា ទិស្វា បណិធេសិ។ **បព្ពជ្ជា**តិ អនគារិយភាវោ។ សោ ច ខោ សាសនេ វា កម្មវាទិកិរិយវាទិតាបសបរិព្ពាជកនិកាយេ វា វដ្ដតិ យថា សុមេធបណ្ឌិតស្ស។ សោ ហិ សុមេធោ នាម តាបសោ ហុត្វា បណិធេសិ។ **គុណសម្បត្តី**តិ ឈានាទិគុណបដិលាភោ។ បព្ពជិតស្សាបិ ហិ គុណសម្បន្នស្សេវ ឥជ្ឈតិ, នោ ឥតរស្ស; យថា សុមេធបណ្ឌិតស្ស។ សោ ហិ បញ្ចាភិញ្ញោ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី ច ហុត្វា បណិធេសិ។ **អធិការោ**តិ អធិកការោ, បរិច្ចាគោតិ អត្ថោ។ ជីវិតាទិបរិច្ចាគញ្ហិ កត្វា បណិទហតោយេវ ឥជ្ឈតិ, នោ ឥតរស្ស; យថា សុមេធបណ្ឌិតស្ស។ សោ ហិ –

“អក្កមិត្វាន មំ ពុទ្ធោ, សហ សិស្សេហិ គច្ឆតុ;
មា នំ កលលេ អក្កមិត្ថ, ហិតាយ មេ ភវិស្សតី”តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៣) –

ឯវំ ជីវិតបរិច្ចាគំ កត្វា បណិធេសិ។ **ឆន្ទតា**តិ កត្តុកម្យតា។ សា យស្ស ពលវតី ហោតិ, តស្ស ឥជ្ឈតិ។ សា ច, សចេ កោចិ វទេយ្យ “កោ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ សតសហស្សញ្ច កប្បេ និរយេ បច្ចិត្វា ពុទ្ធត្តំ ឥច្ឆតី”តិ, តំ សុត្វា យោ “អហ”ន្តិ វត្តុំ ឧស្សហតិ, តស្ស ពលវតីតិ វេទិតព្ពា។ តថា យទិ កោចិ វទេយ្យ “កោ សកលចក្កវាឡំ វីតច្ចិកានំ អង្គារានំ បូរំ អក្កមន្តោ អតិក្កមិត្វា ពុទ្ធត្តំ ឥច្ឆតិ, កោ សកលចក្កវាឡំ សត្តិសូលេហិ អាកិណ្ណំ អក្កមន្តោ អតិក្កមិត្វា ពុទ្ធត្តំ ឥច្ឆតិ, កោ សកលចក្កវាឡំ សមតិត្តិកំ ឧទកបុណ្ណំ ឧត្តរិត្វា ពុទ្ធត្តំ ឥច្ឆតិ, កោ សកលចក្កវាឡំ និរន្តរំ វេឡុគុម្ពសញ្ឆន្នំ មទ្ទន្តោ អតិក្កមិត្វា ពុទ្ធត្តំ ឥច្ឆតី”តិ តំ សុត្វា យោ “អហ”ន្តិ វត្តុំ ឧស្សហតិ, តស្ស ពលវតីតិ វេទិតព្ពា។ ឯវរូបេន ច កត្តុកម្យតាឆន្ទេន សមន្នាគតោ សុមេធបណ្ឌិតោ បណិធេសីតិ។

ឯវំ សមិទ្ធាភិនីហារោ ច ពោធិសត្តោ ឥមានិ អដ្ឋារស អភព្ពដ្ឋានានិ ន ឧបេតិ។ សោ ហិ តតោ បភុតិ ន ជច្ចន្ធោ ហោតិ, ន ជច្ចពធិរោ, ន ឧម្មត្តកោ, ន ឯឡមូគោ, ន បីឋសប្បី, ន មិលក្ខូសុ ឧប្បជ្ជតិ, ន ទាសិកុច្ឆិយា និព្ពត្តតិ, ន និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, នាស្ស លិង្គំ បរិវត្តតិ, ន បញ្ចានន្តរិយកម្មានិ ករោតិ, ន កុដ្ឋី ហោតិ, ន តិរច្ឆានយោនិយំ វដ្ដកតោ បច្ឆិមត្តភាវោ ហោតិ, ន ខុប្បិបាសិកនិជ្ឈាមតណ្ហិកបេតេសុ ឧប្បជ្ជតិ, ន កាលកញ្ចិកាសុរេសុ, ន អវីចិនិរយេ, ន លោកន្តរិកេសុ, កាមាវចរេសុ ន មារោ ហោតិ, រូបាវចរេសុ ន អសញ្ញីភវេ, ន សុទ្ធាវាសភវេសុ ឧប្បជ្ជតិ, ន អរូបភវេសុ, ន អញ្ញំ ចក្កវាឡំ សង្កមតិ។

យា ចិមា ឧស្សាហោ ឧម្មង្គោ អវត្ថានំ ហិតចរិយា ចាតិ ចតស្សោ ពុទ្ធភូមិយោ, តាហិ សមន្នាគតោ ហោតិ។ តត្ថ –

> “ឧស្សាហោ វីរិយំ វុត្តំ, ឧម្មង្គោ បញ្ញា បវុច្ចតិ;
> អវត្ថានំ អធិដ្ឋានំ, ហិតចរិយា មេត្តាភាវនា”តិ។ –

វេទិតព្ពា។ យេ ចាបិ ឥមេ នេក្ខម្មជ្ឈាសយោ, បវិវេកជ្ឈាសយោ, អលោភជ្ឈាសយោ, អទោសជ្ឈាសយោ, អមោហជ្ឈាសយោ, និស្សរណជ្ឈាសយោតិ ឆ អជ្ឈាសយា ពោធិបរិបាកាយ សំវត្តន្តិ, យេហិ សមន្នាគតត្តា នេក្ខម្មជ្ឈាសយា ច ពោធិសត្តា កាមេ ទោសទស្សាវិនោ, បវិវេកជ្ឈាសយា ច ពោធិសត្តា សង្គណិកាយ ទោសទស្សាវិនោ, អលោភជ្ឈាសយា ច ពោធិសត្តា លោភេ ទោសទស្សាវិនោ, អទោសជ្ឈាសយា ច ពោធិសត្តា ទោសេ ទោសទស្សាវិនោ, អមោហជ្ឈាសយា ច ពោធិសត្តា មោហេ ទោសទស្សាវិនោ, និស្សរណជ្ឈាសយា ច ពោធិសត្តា សព្ពភវេសុ ទោសទស្សាវិនោតិ វុច្ចន្តិ, តេហិ ច សមន្នាគតោ ហោតិ។

បច្ចេកពុទ្ធានំ បន កីវ ចិរំ បត្ថនា វដ្ដតីតិ? បច្ចេកពុទ្ធានំ ទ្វេ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច។ តតោ ឱរំ ន សក្កា។ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវេត្ថ ការណំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តកេនាបិ ច កាលេន បច្ចេកពុទ្ធត្តំ បត្ថយតោ អភិនីហារករណេ បញ្ច សម្បត្តិយោ ឥច្ឆិតព្ពា។ តេសញ្ហិ –

> មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ, វិគតាសវទស្សនំ;
> អធិការោ ឆន្ទតា ឯតេ, អភិនីហារការណា។

តត្ថ **វិគតាសវទស្សន**ន្តិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ យស្ស កស្សចិ ទស្សនន្តិ អត្ថោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

អថ សាវកានំ បត្ថនា កិត្តកំ វដ្ដតីតិ? ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ កប្បសតសហស្សញ្ច, អសីតិមហាសាវកានំ កប្បសតសហស្សំ, តថា ពុទ្ធស្ស មាតាបិតូនំ ឧបដ្ឋាកស្ស បុត្តស្ស ចាតិ។ តតោ ឱរំ ន សក្កា។ វុត្តនយមេវេត្ថ ការណំ។ ឥមេសំ បន សព្ពេសម្បិ អធិការោ ឆន្ទតាតិ ទ្វង្គសម្បន្នោយេវ អភិនីហារោ ហោតិ។

ឯវំ ឥមាយ បត្ថនាយ ឥមិនា ច អភិនីហារេន យថាវុត្តប្បភេទំ កាលំ បារមិយោ បូរេត្វា ពុទ្ធា លោកេ ឧប្បជ្ជន្តា ខត្តិយកុលេ វា ព្រាហ្មណកុលេ វា ឧប្បជ្ជន្តិ, បច្ចេកពុទ្ធា ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិកុលានំ អញ្ញតរស្មឹ, អគ្គសាវកា បន ខត្តិយព្រាហ្មណកុលេស្វេវ ពុទ្ធា ឥវ សព្ពពុទ្ធា សំវដ្ដមានេ កប្បេ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, វិវដ្ដមានេ កប្បេ ឧប្បជ្ជន្តិ។ បច្ចេកពុទ្ធា ពុទ្ធេ អប្បត្វា ពុទ្ធានំ ឧប្បជ្ជនកាលេយេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ពុទ្ធា សយញ្ច ពុជ្ឈន្តិ, បរេ ច ពោធេន្តិ។ បច្ចេកពុទ្ធា សយមេវ ពុជ្ឈន្តិ, ន បរេ ពោធេន្តិ។ អត្ថរសមេវ បដិវិជ្ឈន្តិ, ន ធម្មរសំ។ ន ហិ តេ លោកុត្តរធម្មំ បញ្ញត្តឹ អារោបេត្វា ទេសេតុំ សក្កោន្តិ, មូគេន ទិដ្ឋសុបិនោ វិយ វនចរកេន នគរេ សាយិតព្យញ្ជនរសោ វិយ ច នេសំ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ។ សព្ពំ ឥទ្ធិសមាបត្តិបដិសម្ភិទាបភេទំ បាបុណន្តិ, គុណវិសិដ្ឋតាយ ពុទ្ធានំ ហេដ្ឋា សាវកានំ ឧបរិ ហោន្តិ, អញ្ញេ បព្ពាជេត្វា អាភិសមាចារិកំ សិក្ខាបេន្តិ, “ចិត្តសល្លេខោ កាតព្ពោ, វោសានំ នាបជ្ជិតព្ព”ន្តិ ឥមិនា ឧទ្ទេសេន ឧបោសថំ ករោន្តិ, ‘អជ្ជុបោសថោ’តិ វចនមត្តេន វា។ ឧបោសថំ ករោន្តា ច គន្ធមាទនេ មញ្ជូសករុក្ខមូលេ រតនមាឡេ សន្និបតិត្វា ករោន្តីតិ។ ឯវំ ភគវា អាយស្មតោ អានន្ទស្ស បច្ចេកពុទ្ធានំ សព្ពាការបរិបូរំ បត្ថនញ្ច អភិនីហារញ្ច កថេត្វា, ឥទានិ ឥមាយ បត្ថនាយ ឥមិនា ច អភិនីហារេន សមុទាគតេ តេ តេ បច្ចេកពុទ្ធេ កថេតុំ **“សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌ”**ន្តិអាទិនា នយេន ឥមំ ខគ្គវិសាណសុត្តំ អភាសិ។ អយំ តាវ អវិសេសេន បុច្ឆាវសិតោ ខគ្គវិសាណសុត្តស្ស ឧប្បត្តិ។

៣៥. ឥទានិ វិសេសេន វត្តព្ពា។ តត្ថ ឥមិស្សា តាវ គាថាយ ឯវំ ឧប្បត្តិ វេទិតព្ពា – អយំ កិរ បច្ចេកពុទ្ធោ បច្ចេកពោធិសត្តភូមី ឱគាហន្តោ ទ្វេ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា អារញ្ញិកោ ហុត្វា គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេន្តោ សមណធម្មំ អកាសិ។ ឯតំ កិរ វត្តំ អបរិបូរេត្វា បច្ចេកពោធឹ បាបុណន្តា នាម នត្ថិ។ កឹ បនេតំ **គតបច្ចាគតវត្តំ** នាម? ហរណបច្ចាហរណន្តិ។ តំ យថា វិភូតំ ហោតិ, តថា កថេស្សាម។

ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ហរតិ, ន បច្ចាហរតិ; ឯកច្ចោ បច្ចាហរតិ, ន ហរតិ; ឯកច្ចោ បន នេវ ហរតិ, ន បច្ចាហរតិ; ឯកច្ចោ ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ច។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ បគេវ វុដ្ឋាយ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណវត្តំ កត្វា, ពោធិរុក្ខេ ឧទកំ អាសិញ្ចិត្វា, បានីយឃដំ បូរេត្វា បានីយមាឡេ ឋបេត្វា, អាចរិយវត្តំ ឧបជ្ឈាយវត្តំ កត្វា, ទ្វេ

អសីតិ ខុទ្ទកវត្តានិ ចុទ្ទស មហាវត្តានិ ច សមាទាយ វត្តតិ, សោ សរីរបរិកម្មំ កត្វា, សេនាសនំ បវិសិត្វា, យាវ ភិក្ខាចារវេលា តាវ វិវិត្តាសនេ វីតិនាមេត្វា, វេលំ ញត្វា, និវាសេត្វា, កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា, ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា, សង្ឃាដឹ ខន្ធេ ករិត្វា, បត្តំ អំសេ អាលគ្គេត្វា, កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោន្តោ ចេតិយង្គណំ បត្វា, ចេតិយញ្ច ពោធិញ្ច វន្ទិត្វា, គាមសមីបេ ចីវរំ បារុបិត្វា, បត្តមាទាយ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, ឯវំ បវិដ្ឋោ ច លាភី ភិក្ខុ បុញ្ញវា ឧបាសកេហិ សក្កតគរុកតោ ឧបដ្ឋាកកុលេ វា បដិក្កមនសាលាយំ វា បដិក្កមិត្វា ឧបាសកេហិ តំ តំ បញ្ហំ បុច្ឆិយមានោ តេសំ បញ្ហវិស្សជ្ជនេន ធម្មទេសនាវិក្ខេបេន ច តំ មនសិការំ ឆឌ្ឌេត្វា និក្ខមតិ, វិហារំ អាគតោបិ ភិក្ខូនំ បញ្ហំ បុដ្ឋោ កថេតិ, ធម្មំ ភណតិ, តំ តំ ព្យាបារមាបជ្ជតិ, បច្ឆាភត្តម្បិ បុរិមយាមម្បិ មជ្ឈិមយាមម្បិ ឯវំ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ បបញ្ចិត្វា កាយទុដ្ឋុល្លាភិភូតោ បច្ឆិមយាមេបិ សយតិ, នេវ កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ, អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ, ន បច្ចាហរតី**តិ។

យោ បន ព្យាធិពហុលោ ហោតិ, ភុត្តាហារោ បច្ចូសសមយេ ន សម្មា បរិណមតិ, បគេវ វុដ្ឋាយ យថាវុត្តំ វត្តំ កាតុំ ន សក្កោតិ កម្មដ្ឋានំ វា មនសិ កាតុំ, អញ្ញទត្ថុ យាគុំ វា ភេសជ្ជំ វា បត្ថយមានោ កាលស្សេវ បត្តចីវរមាទាយ គាមំ បវិសតិ។ តត្ថ យាគុំ វា ភេសជ្ជំ វា ភត្តំ វា លទ្ធា ភត្តកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា, បញ្ញត្តាសនេ និសិន្នោ កម្មដ្ឋានំ មនសិ កត្វា, វិសេសំ បត្វា វា អប្បត្វា វា, វិហារំ អាគន្ត្វា, តេនេវ មនសិការេន វិហរតិ។ អយំ វុច្ចតិ **បច្ចាហរតិ ន ហរតី**តិ។ ឯទិសា ច ភិក្ខូ យាគុំ បិវិត្វា, វិបស្សនំ អារភិត្វា, ពុទ្ធសាសនេ អរហត្តំ បត្តា គណនបថំ វីតិវត្តា។ សីហឡទីបេយេវ តេសុ តេសុ គាមេសុ អាសនសាលាយ ន តំ អាសនំ អត្ថិ, យត្ថ យាគុំ បិវិត្វា អរហត្តំ បត្តោ ភិក្ខុ នត្ថីតិ។

យោ បន បមាទវិហារី ហោតិ និក្ខិត្តធុរោ, សព្ពវត្តានិ ភិន្ទិត្វា បញ្ចវិធចេតោខិលវិនិពន្ធនពទ្ធចិត្តោ វិហរន្តោ កម្មដ្ឋានមនសិការមននុយុត្តោ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា គិហិបបញ្ចេន បបញ្ចិតោ តុច្ឆកោ និក្ខមតិ, អយំ វុច្ចតិ **នេវ ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យោ បន បគេវ វុដ្ឋាយ បុរិមនយេនេវ សព្ពវត្តានិ បរិបូរេត្វា យាវ ភិក្ខាចារវេលា, តាវ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ កម្មដ្ឋានំ នាម ទុវិធំ – សព្ពត្ថកំ, បារិហារិយញ្ច។ សព្ពត្ថកំ នាម មេត្តា ច មរណស្សតិ ច។ តំ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពតោ “**សព្ពត្ថក**”ន្តិ វុច្ចតិ។ មេត្តា នាម អាវាសាទីសុ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពា។ អាវាសេសុ ហិ មេត្តាវិហារី ភិក្ខុ សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ហោតិ, តេន ផាសុ អសង្ឃដ្ដោ វិហរតិ។ ទេវតាសុ មេត្តាវិហារី ទេវតាហិ រក្ខិតគោបិតោ សុខំ វិហរតិ។ រាជរាជមហាមត្តាទីសុ មេត្តាវិហារី, តេហិ មមាយិតោ សុខំ វិហរតិ។ គាមនិគមាទីសុ មេត្តាវិហារី សព្ពត្ថ ភិក្ខាចរិយាទីសុ មនុស្សេហិ សក្កតគរុកតោ សុខំ វិហរតិ។ មរណស្សតិភាវនាយ ជីវិតនិកន្តឹ បហាយ អប្បមត្តោ វិហរតិ។

យំ បន សទា បរិហរិតព្ពំ ចរិតានុកូលេន គហិតត្តា ទសាសុភកសិណានុស្សតីសុ អញ្ញតរំ, ចតុធាតុវវត្ថានមេវ វា, តំ សទា បរិហរិតព្ពតោ, រក្ខិតព្ពតោ, ភាវេតព្ពតោ ច **បារិហារិយ**ន្តិ វុច្ចតិ, មូលកម្មដ្ឋានន្តិបិ តទេវ។ តត្ថ យំ បឋមំ សព្ពត្ថកកម្មដ្ឋានំ មនសិ ករិត្វា បច្ឆា បារិហារិយកម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ, តំ ចតុធាតុវវត្ថានមុខេន ទស្សេស្សាម។

អយញ្ហិ យថាឋិតំ យថាបណិហិតំ កាយំ ធាតុសោ បច្ចវេក្ខតិ – យំ ឥមស្មឹ សរីរេ វីសតិកោដ្ឋាសេសុ កក្ខឡំ ខរគតំ, សា បថវីធាតុ។ យំ ទ្វាទសសុ អាពន្ធនកិច្ចករំ ស្នេហគតំ, សា អាបោធាតុ។ យំ ចតូសុ បរិបាចនករំ ឧសុមគតំ, សា តេជោធាតុ។ យំ បន ឆសុ វិត្ថម្ភនករំ វាយោគតំ, សា វាយោធាតុ។ យំ បនេត្ថ ចតូហិ មហាភូតេហិ អសម្ផុដ្ឋំ ឆិទ្ទំ វិវរំ, សា អាកាសធាតុ។ តំវិជាននកំ ចិត្តំ វិញ្ញាណធាតុ។ តតោ ឧត្តរិ អញ្ញោ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា នត្ថិ។ កេវលំ សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជោវ អយន្តិ។

ឯវំ អាទិមជ្ឈបរិយោសានតោ កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករិត្វា, កាលំ ញត្វា, ឧដ្ឋាយាសនា និវាសេត្វា, បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ គាមំ បិណ្ឌាយ គច្ឆតិ។ គច្ឆន្តោ ច យថា អន្ធបុថុជ្ជនា អភិក្កមាទីសុ “អត្តា អភិក្កមតិ, អត្តនា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា, “អហំ អភិក្កមាមិ, មយា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា សម្មុយ្ហន្តិ, តថា អសម្មុយ្ហន្តោ “អភិក្កមាមីតិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធឹ ចិត្តសមុដ្ឋានា សន្ធារណវាយោធាតុ ឧប្បជ្ជតិ។ សា ឥមំ បថវីធាត្វាទិសន្និវេសភូតំ កាយសម្មតំ អដ្ឋិកសង្ឃាដំ វិប្ផារតិ, តតោ ចិត្តកិរិយាវាយោធាតុវិប្ផារវសេន អយំ កាយសម្មតោ អដ្ឋិកសង្ឃាដោ អភិក្កមតិ។ តស្សេវំ អភិក្កមតោ ឯកេកបាទុទ្ធារណេ ចតូសុ ធាតូសុ វាយោធាតុ អនុគតា តេជោធាតុ អធិកា ឧប្បជ្ជតិ, មន្ទា ឥតរា។ អតិហរណវីតិហរណាបហរណេសុ បន តេជោធាតុ អនុគតា វាយោធាតុ អធិកា ឧប្បជ្ជតិ, មន្ទា ឥតរា។ ឱរោហណេ បន បថវីធាតុអនុគតា អាបោធាតុ អធិកា ឧប្បជ្ជតិ, មន្ទា ឥតរា។ សន្និក្ខេបនសម្មុប្បីឡនេសុ អាបោធាតុអនុគតា បថវីធាតុ អធិកា ឧប្បជ្ជតិ, មន្ទា

ឥតរា។ ឥច្ចេតា ធាតុយោ តេន តេន អត្តនោ ឧប្បាទកចិត្តេន សទ្ធឹ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ ។ តត្ថ កោ ឯកោ អភិក្កមតិ, កស្ស វា ឯកស្ស អភិក្កមន”ន្តិ ឯវំ ឯកេកបាទុទ្ធារណាទិប្បការេសុ ឯកេកស្មឹ បការេ ឧប្បន្នធាតុយោ, តទនុវត្តិកា ច សេសា រូបធម្មា, តំសមុដ្ឋាបកំ ចិត្តំ, តំសម្បយុត្តា ច សេសា អរូបធម្មាតិ ឯតេ រូបារូបធម្មា។ តតោ បរំ អតិហរណវីតិហរណាទីសុ អញ្ញំ បការំ ន សម្បាបុណន្តិ, តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ។ តស្មា អនិច្ចា។ យញ្ហិ អនិច្ចំ, តំ ទុក្ខំ។ យំ ទុក្ខំ, តទនត្តាតិ ឯវំ សព្ពាការបរិបូរំ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ គច្ឆតិ។ អត្ថកាមា ហិ កុលបុត្តា សាសនេ បព្ពជិត្វា ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សដ្ឋិបិ សត្តតិបិ សតម្បិ ឯកតោ វសន្តា កតិកវត្តំ កត្វា វិហរន្តិ – “អាវុសោ, តុម្ហេ ន ឥណដ្ដា, ន ភយដ្ដា, ន ជីវិកាបកតា បព្ពជិតា; ទុក្ខា មុច្ចិតុកាមា បនេត្ថ បព្ពជិតា។ តស្មា គមនេ ឧប្បន្នកិលេសំ គមនេយេវ និគ្គណ្ហថ, ឋានេ និសជ្ជាយ, សយនេ ឧប្បន្នកិលេសំ គមនេយេវ និគ្គណ្ហថា”តិ។ តេ ឯវំ កតិកវត្តំ កត្វា ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តា អឌ្ឍឧសភឧសភអឌ្ឍគាវុត គាវុតន្តរេសុ បាសាណា ហោន្តិ, តាយ សញ្ញាយ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តាវ គច្ឆន្តិ។ សចេ កស្សចិ គមនេ កិលេសោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថេវ នំ និគ្គណ្ហាតិ។ តថា អសក្កោន្តោ តិដ្ឋតិ។ អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ តិដ្ឋតិ។ សោ – “អយំ ភិក្ខុ តុយ្ហំ ឧប្បន្នវិតក្កំ ជានាតិ, អននុច្ឆវិកំ តេ ឯត”ន្តិ អត្តានំ បដិចោទេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា តត្ថេវ អរិយភូមឹ ឱក្កមតិ។ តថា អសក្កោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ និសីទតីតិ សោយេវ នយោ។ អរិយភូមិ ឱក្កមិតុំ អសក្កោន្តោបិ តំ កិលេសំ វិក្ខម្ភេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ គច្ឆតិ។ ន កម្មដ្ឋានវិប្បយុត្តេន ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរតិ។ ឧទ្ធរតិ ចេ, បដិនិវត្តិត្វា បុរិមប្បទេសំយេវ ឯតិ សីហឡទីបេ **អាលិន្ទកវាសី មហាផុស្សទេវត្ថេរោ** វិយ ។

សោ កិរ ឯកូនវីសតិ វស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេន្តោ ឯវ វិហាសិ។ មនុស្សាបិ សុទំ អន្តរាមគ្គេ កសន្តា ច វបន្តា ច មទ្ទន្តា ច កម្មានិ ករោន្តា ថេរំ តថា គច្ឆន្តំ ទិស្វា – “អយំ ថេរោ បុនប្បុនំ និវត្តិត្វា គច្ឆតិ, កឹ នុ ខោ មគ្គមូឡ្ហោ, ឧទាហុ កិញ្ចិ បមុដ្ឋោ”តិ សមុល្លបន្តិ។ សោ តំ អនាទិយិត្វា កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន សមណធម្មំ ករោន្តោ វីសតិវស្សព្ភន្តរេ អរហត្តំ បាបុណិ។ អរហត្តប្បត្តទិវសេ ចស្ស ចង្កមនកោដិយំ អធិវត្ថា ទេវតា អង្គុលីហិ ទីបំ ឧជ្ជាលេត្វា អដ្ឋាសិ។ ចត្តារោបិ មហារាជានោ សក្កោ ច ទេវានមិន្ទោ, ព្រហ្មា ច សហម្បតិ ឧបដ្ឋានំ អាគមំសុ។ តញ្ច ឱភាសំ ទិស្វា វនវាសី មហាតិស្សត្ថេរោ តំ ទុតិយទិវសេ បុច្ឆិ “រត្តិភាគេ អាយស្មតោ សន្តិកេ ឱភាសោ អហោសិ, កឹ សោ ឱភាសោ”តិ? ថេរោ វិក្ខេបំ ករោន្តោ “ឱភាសោ នាម ទីបោភាសោបិ ហោតិ, មណិឱភាសោបី”តិ ឯវមាទី អាហ។ សោ “បដិច្ឆាទេថ តុម្ហេ”តិ និពទ្ធោ “អាមា”តិ បដិជានិត្វា អារោចេសិ។

កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសី មហានាគត្ថេរោ វិយ ច។ សោបិ កិរ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេន្តោ “បឋមំ តាវ ភគវតោ មហាបធានំ បូជេមី”តិ សត្ត វស្សានិ ឋានចង្កមមេវ អធិដ្ឋាសិ។ បុន សោឡស វស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ ឯវំ កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ វិប្បយុត្តេន ចិត្តេន ឧទ្ធដេ បន បដិនិវត្តន្តោ គាមសមីបំ គន្ត្វា, “គាវី នុ បព្ពជិតោ នូ”តិ អាសង្កនីយប្បទេសេ ឋត្វា, សង្ឃាដឹ បារុបិត្វា បត្តំ គហេត្វា, គាមទ្វារំ បត្វា, កច្ឆកន្តរតោ ឧទកំ គហេត្វា, គណ្ឌូសំ កត្វា គាមំ បវិសតិ “ភិក្ខំ ទាតុំ វា វន្ទិតុំ វា ឧបគតេ មនុស្សេ ‘ទីឃាយុកា ហោថា’តិ វចនមត្តេនបិ មា មេ កម្មដ្ឋានវិក្ខេបោ អហោសី”តិ សចេ បន “អជ្ជ, ភន្តេ, កឹ សត្តមី, ឧទាហុ អដ្ឋមី”តិ ទិវសំ បុច្ឆន្តិ, ឧទកំ គិលិត្វា អារោចេតិ។ សចេ ទិវសបុច្ឆកា ន ហោន្តិ, និក្ខមនវេលាយំ គាមទ្វារេ និដ្ឋុភិត្វាវ យាតិ។

សីហឡទីបេយេវ **កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតា បញ្ញាសភិក្ខូ** វិយ ច។ តេ កិរ វស្សូបនាយិកឧបោសថទិវសេ កតិកវត្តំ អកំសុ – “អរហត្តំ អប្បត្វា អញ្ញមញ្ញំ នាលបិស្សាមា”តិ។ គាមញ្ច បិណ្ឌាយ បវិសន្តា គាមទ្វារេ ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា បវិសឹសុ, ទិវសេ បុច្ឆិតេ ឧទកំ គិលិត្វា អារោចេសុំ, អបុច្ឆិតេ គាមទ្វារេ និដ្ឋុភិត្វា វិហារំ អាគមំសុ។ តត្ថ មនុស្សា និដ្ឋុភនដ្ឋានំ ទិស្វា ជានឹសុ “អជ្ជ ឯកោ អាគតោ, អជ្ជ ទ្វេ”តិ។ ឯវញ្ច ចិន្តេសុំ “កឹ នុ ខោ ឯតេ អម្ហេហេវ សទ្ធឹ ន សល្លបន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញមញ្ញម្បិ? យទិ អញ្ញមញ្ញម្បិ ន សល្លបន្តិ, អទ្ធា វិវាទជាតា ភវិស្សន្តិ, ហន្ទ នេសំ អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេស្សាមា”តិ សព្ពេ វិហារំ អគមំសុ។ តត្ថ បញ្ញាសភិក្ខូសុ វស្សំ ឧបគតេសុ ទ្វេ ភិក្ខូ ឯកោកាសេ នាទ្ទសំសុ។ តតោ យោ តេសុ ចក្ខុមា បុរិសោ, សោ ឯវមាហ – “ន, ភោ, កលហការកានំ វសនោកាសោ ឦទិសោ ហោតិ, សុសម្មដ្ឋំ ចេតិយង្គណំ ពោធិយង្គណំ, សុនិក្ខិត្តា សម្មជ្ជនិយោ, សូបដ្ឋបិតំ បានីយបរិភោជនីយ”ន្តិ។ តេ តតោវ និវត្តា។ តេ ភិក្ខូ អន្តោតេមាសេយេវ វិបស្សនំ អារភិត្វា អរហត្តំ បត្វា មហាបវារណាយ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសុំ។

ឯវំ កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសី មហានាគត្ថេរោ វិយ កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតភិក្ខូ វិយ ច កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ គាមសមីបំ បត្វា, ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា, វីថិយោ សល្លក្ខេត្វា, យត្ថ សុរាសោណ្ឌធុត្តាទយោ កលហការកា ចណ្ឌហត្ថិអស្សាទយោ វា នត្ថិ, តំ វីថឹ បដិបជ្ជតិ។ តត្ថ ច បិណ្ឌាយ ចរមានោ ន តុរិតតុរិតោ វិយ ជវេន គច្ឆតិ, ជវនបិណ្ឌបាតិកធុតង្គំ នាម នត្ថិ។ វិសមភូមិភាគប្បត្តំ បន ឧទកភរិតសកដមិវ និច្ចលោវ ហុ

ត្វា គច្ឆតិ។ អនុយរំ បរិវេដ្ឋា ច ទាតុកាមំ អទាតុកាមំ វា សល្លក្ខេត្វា តទនុរូបំ កាលំ អាគមេន្តោ ភិក្ខំ គហេត្វា, បតិរូបេ ឱកាសេ និសីទិត្វា, កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោន្តោ អាហារេ បដិកូលសញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វា, អគ្គព្ភញ្ជនវណលេបនបុត្តមំសូបមាវសេន បច្ចវេក្ខន្តោ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អាហារំ អាហារេតិ, នេវ ទវាយ ន មទាយ...បេ.... ភុត្តាវី ច ឧទកកិច្ចំ កត្វា, មុហុត្តំ ភត្តកិលមថំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា, យថា បុរេ ភត្តំ, ឯវំ បច្ឆា ភត្តំ បុរិមយាមំ បច្ឆិមយាមញ្ច កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ចេវ បច្ចាហរតិ ចា**តិ។ ឯវមេតំ ហរណបច្ចាហរណំ គតបច្ចាគតវត្តន្តិ វុច្ចតិ។

ឯតំ បូរេន្តោ យទិ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ ហោតិ, បឋមវយេ ឯវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ នោ ចេ បឋមវយេ បាបុណាតិ, អថ មជ្ឈិមវយេ បាបុណាតិ។ នោ ចេ មជ្ឈិមវយេ បាបុណាតិ, អថ មរណសមយេ បាបុណាតិ។ នោ ចេ មរណសមយេ បាបុណាតិ, អថ ទេវបុត្តោ ហុត្វា បាបុណាតិ។ នោ ចេ ទេវបុត្តោ ហុត្វា បាបុណាតិ, អថ បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា បរិនិព្ពាតិ។ នោ ចេ បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា បរិនិព្ពាតិ, អថ ពុទ្ធានំ សន្តិកេ ខិប្បាភិញ្ញោ ហោតិ; សេយ្យថាបិ – ថេរោ ពាហិយោ, មហាបញ្ញោ វា ហោតិ; សេយ្យថាបិ ថេរោ សារិបុត្តោ។

អយំ បន បច្ចេកពោធិសត្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា, អារញ្ញិកោ ហុត្វា, វីសតិ វស្ស សហស្សានិ ឯតំ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា, កាលំ កត្វា, កាមាវចរទេវលោកេ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ ចវិត្វា ពារាណសិរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ កុសលា ឥត្ថិយោ តទហេវ គព្ភសណ្ឋានំ ជានន្តិ, សា ច តាសមញ្ញតរា , តស្មា តំ គព្ភបតិដ្ឋានំ រញ្ញោ និវេទេសិ។ ធម្មតា ឯសា, យំ បុញ្ញវន្តេ សត្តេ គព្ភេ ឧប្បន្នេ មាតុគាមោ គព្ភបរិហារំ លភតិ។ តស្មា រាជា តស្សា គព្ភបរិហារំ អទាសិ។ សា តតោ បភុតិ នាច្ចុណ្ហំ កិញ្ចិ អជ្ឈោ ហរិតុំ លភតិ, នាតិសីតំ, នាតិអម្ពិលំ, នាតិលោណំ, នាតិកដុកំ, នាតិតិត្តកំ។ អច្ចុណ្ហេ ហិ មាតរា អជ្ឈោហដេ គព្ភស្ស លោហកុម្ភិវាសោ វិយ ហោតិ, អតិសីតេ លោកន្តរិកវាសោ វិយ, អច្ចម្ពិលលោណកដុកតិត្តកេសុ ភុត្តេសុ សត្ថេន ផាលេត្វា អម្ពិលាទីហិ សិត្តានិ វិយ គព្ភសេយ្យកស្ស អង្គានិ តិព្ពវេទនានិ ហោន្តិ។ អតិចង្កមន ដ្ឋាននិសជ្ជាសយនតោបិ នំ និវារេន្តិ – “កុច្ឆិគតស្ស សញ្ចលនទុក្ខំ មា អហោសី”តិ។ មុទុកត្ថរណត្ថតាយ ភូមិយំ ចង្កមនាទីនិ មត្តាយ កាតុំ លភតិ, វណ្ណគន្ធាទិសម្បន្នំ សាទុសប្បាយំ អន្នបានំ លភតិ។ បរិគ្គហេត្វាវ នំ ចង្កមាបេន្តិ, និសីទាបេន្តិ, វុដ្ឋាបេន្តិ។

សា ឯវំ បរិហរិយមានា គព្ភបរិបាកកាលេ សូតិឃរំ បវិសិត្វា បច្ចូសសមយេ បុត្តំ វិជាយិ បក្កតេលមទ្ទិត មនោសិលាបិណ្ឌិសទិសំ ធញ្ញបុញ្ញលក្ខណូបេតំ។ តតោ នំ បញ្ចមទិវសេ អលង្កតប្បដិយត្តំ រញ្ញោ ទស្សេសុំ, រាជា តុដ្ឋោ ឆសដ្ឋិយា ធាតីហិ ឧបដ្ឋាបេសិ។ សោ សព្ពសម្បត្តីហិ វឌ្ឍមានោ ន ចិរស្សេវ វិញ្ញុតំ បាបុណិ។ តំ សោឡស វស្សុទ្ទេសិកមេវ សមានំ រាជា រជ្ជេ អភិសិញ្ចិ, វិវិធនាដកានិ ចស្ស ឧបដ្ឋាបេសិ។ អភិសិត្តោ រាជបុត្តោ រជ្ជំ ការេសិ នាមេន ព្រហ្មទត្តោ សកលជម្ពុទីបេ វីសតិយា នគរសហស្សេសុ។ ជម្ពុទីបេ ហិ បុព្ពេ ចតុរាសីតិ នគរសហស្សានិ អហេសុំ។ តានិ បរិហាយន្តានិ សដ្ឋិ អហេសុំ, តតោ បរិហាយន្តានិ ចត្តាលីសំ, សព្ពបរិហាយនកាលេ បន វីសតិ ហោន្តិ។ អយញ្ច ព្រហ្មទត្តោ សព្ពបរិហាយនកាលេ ឧប្បជ្ជិ។ តេនស្ស វីសតិ នគរសហស្សានិ អហេសុំ, វីសតិ បាសាទសហស្សានិ, វីសតិ ហត្ថិសហស្សានិ, វីសតិ អស្សសហស្សានិ, វីសតិ រថសហស្សានិ , វីសតិ បត្តិសហស្សានិ, វីសតិ ឥត្ថិសហស្សានិ – ឱរោធា ច នាដកិត្ថិយោ ច, វីសតិ អមច្ចសហស្សានិ។ សោ មហារជ្ជំ ការយមានោ ឯវ កសិណបរិកម្មំ កត្វា បញ្ច អភិញ្ញាយោ, អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេសិ។ យស្មា បន អភិសិត្តរញ្ញា នាម អវស្សំ អដ្ដករណេ និសីទិតព្ពំ, តស្មា ឯកទិវសំ បគេវ បាតរាសំ ភុញ្ជិត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានេ និសីទិ។ តត្ថ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទំ អកំសុ។ សោ “អយំ សទ្ទោ សមាបត្តិយា ឧបក្កិលេសោ”តិ បាសាទតលំ អភិរុហិត្វា “សមាបត្តឹ អប្បេមី”តិ និសិន្នោ នាសក្ខិ អប្បេតុំ, រជ្ជវិក្ខេបេន សមាបត្តិ បរិហីនា។ តតោ ចិន្តេសិ “កឹ រជ្ជំ វរំ, ឧទាហុ សមណធម្មោ”តិ។ តតោ “រជ្ជសុខំ បរិត្តំ អនេកាទីនវំ, សមណធម្មសុខំ បន វិបុលមនេកានិសំសំ ឧត្តមបុរិសសេវិតញ្ចា”តិ ញត្វា អញ្ញតរំ អមច្ចំ អាណាបេសិ – “ឥមំ រជ្ជំ ធម្មេន សមេន អនុសាស, មា ខោ អធម្មការំ អកាសី”តិ សព្ពំ និយ្យាតេត្វា បាសាទំ អភិរុហិត្វា សមាបត្តិសុខេន វិហរតិ, ន កោចិ ឧបសង្កមិតុំ លភតិ អញ្ញត្រ មុខធោវន ទន្តកដ្ឋទាយកភត្តនីហារកាទីហិ។

តតោ អទ្ធមាសមត្តេ វីតិក្កន្តេ មហេសី បុច្ឆិ “រាជា ឧយ្យានគមនពលទស្សននាដកាទីសុ កត្ថចិ ន ទិស្សតិ, កុហឹ គតោ”តិ? តស្សា តមត្ថំ អារោចេសុំ។ សា អមច្ចស្ស បាហេសិ “រជ្ជេ បដិច្ឆិតេ អហម្បិ បដិច្ឆិតា ហោមិ, ឯតុ មយា សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេតូ”តិ។ សោ ឧភោ កណ្ណេ ថកេត្វា “អសវនីយមេត”ន្តិ បដិក្ខិបិ។ សា បុនបិ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ បេសេត្វា អនិច្ឆមានំ តជ្ជាបេសិ – “យទិ ន ករោសិ, ឋានាបិ តេ ចាវេមិ, ជីវិតាបិ វោរោបេមី”តិ។ សោ ភីតោ “មាតុគាមោ នាម ទឡ្ហនិច្ឆយោ, កទាចិ ឯវម្បិ ការាបេយ្យា”តិ ឯកទិវសំ រហោ គន្ត្វា តាយ សទ្ធឹ សិរិសយនេ សំវាសំ កប្បេសិ។ សា បុញ្ញវតី សុខសម្ផស្សា។ សោ តស្សា សម្ផស្សរាគេន រត្តោ តត្ថ អភិក្ខណំ សង្កិតសង្កិតោវ អគមាសិ។ អនុក្កមេន អត្តនោ ឃរសាមិកោ វិយ និព្ពិសង្កោ បវិសិតុមារទ្ធោ។

តតោ រាជមនុស្សា តំ បវត្តិំ រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា ន សទ្ទហតិ។ ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ អារោចេសុំ។ តតោ និលីនោ សយមេវ ទិស្វា សព្ពាមច្ចេ សន្និបាតាបេត្វា អារោចេសិ។ តេ – “អយំ រាជាបរាធិកោ ហត្ថច្ឆេទំ អរហតិ, បាទច្ឆេទំ អរហតី”តិ យាវ សូលេ ឧត្តាសនំ, តាវ សព្ពកម្មការណានិ និទ្ទិសីសុ។ រាជា – “ឯតស្ស វធពន្ធនតាឡនេ មយ្ហំ រុចិ នត្ថិ, ជីវិតា វោរោបនេ បាណាតិបាតោ ភវេយ្យ, ធនហរណេ អទិន្នាទានំ, អលំ ឯវរូបេហិ កតេហិ, ឥមំ មម រដ្ឋា និក្កឌ្ឍថា”តិ អាហ។ អមច្ចា តំ និព្ពិសយំ អកំសុ។ សោ អត្តនោ ធនសារញ្ច បុត្តទារញ្ច គហេត្វា បរវិសយំ អគមាសិ។ តត្ថ រាជា សុត្វា “កឹ អាគតោសី”តិ បុច្ឆិ។ “ទេវ, ឥច្ឆាមិ តំ ឧបដ្ឋាតុ”ន្តិ។ សោ តំ សម្បដិច្ឆិ។ អមច្ចោ កតិបាហច្ចយេន លទ្ធវិស្សាសោ តំ រាជានំ ឯតទវោច – “មហារាជ, អមក្ខិកមធុំ បស្សាមិ, តំ ខាទន្តោ នត្ថី”តិ។ រាជា “កឹ ឯតំ ឧប្បណ្ឌេតុកាមោ ភណតី”តិ ន សុណាតិ។ សោ អន្តរំ លភិត្វា បុនបិ សុដ្ឋុតរំ វណ្ណេត្វា អារោចេសិ។ រាជា “កឹ ឯត”ន្តិ បុច្ឆិ។ “ពារាណសិរជ្ជំ, ទេវា”តិ។ រាជា “មំ នេត្វា មារេតុកាមោសី”តិ អាហ។ សោ “មា, ទេវ, ឯវំ អវច, យទិ ន សទ្ទហសិ, មនុស្សេ បេសេហី”តិ។ សោ មនុស្សេ បេសេសិ។ តេ គន្ត្វា គោបុរំ ខណិត្វា រញ្ញោ សយនឃរេ ឧដ្ឋហឹសុ។

រាជា ទិស្វា “កិស្ស អាគតាត្ថា”តិ បុច្ឆិ។ “ចោរា មយំ, មហារាជា”តិ។ រាជា តេសំ ធនំ ទាបេត្វា “មា បុន ឯវមកត្ថា”តិ ឱវទិត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ តេ អាគន្ត្វា តស្ស រញ្ញោ អារោចេសុំ។ សោ បុនបិ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ តថេវ វីមំសិត្វា “សីលវា រាជា”តិ ចតុរង្គិនិំ សេនំ សន្នយ្ហិត្វា សីមន្តរេ ឯកំ នគរំ ឧបគម្ម តត្ថ អមច្ចស្ស បាហេសិ “នគរំ វា មេ ទេហិ យុទ្ធំ វា”តិ។ សោ ព្រហ្មទត្តស្ស តមត្ថំ អារោចាបេសិ “អាណាបេតុ ទេវោ កឹ យុជ្ឈាមិ, ឧទាហុ នគរំ ទេមី”តិ។ រាជា “ន យុជ្ឈិតព្ពំ, នគរំ ទត្វា ឥធាគច្ឆា”តិ បេសេសិ។ សោ តថា អកាសិ។ បដិរាជាបិ តំ នគរំ គហេត្វា អវសេសនគរេសុបិ តថេវ ទូតំ បាហេសិ។ តេបិ អមច្ចា តថេវ ព្រហ្មទត្តស្ស អារោចេត្វា តេន “ន យុជ្ឈិតព្ពំ, ឥធាគន្តព្ព”ន្តិ វុត្តា ពារាណសី អាគមំសុ។

តតោ អមច្ចា ព្រហ្មទត្តំ អាហំសុ – “មហារាជ, តេន សហ យុជ្ឈាមា”តិ។ រាជា – “មម បាណាតិបាតោ ភវិស្សតី”តិ វារេសិ។ អមច្ចា – “មយំ, មហារាជ, តំ ជីវគ្គាហំ គហេត្វា ឥធេវ អានេស្សាមា”តិ នានាឧបាយេហិ រាជានំ សញ្ញាបេត្វា “ឯហិ មហារាជា”តិ គន្តុំ អារទ្ធា។ រាជា “សចេ សត្តមារណប្បហរណវិលុម្បនកម្មំ ន ករោថ, គច្ឆាមី”តិ ភណតិ។ អមច្ចា “ន, ទេវ, ករោម, ភយំ ទស្សេត្វា បលាបេមា”តិ ចតុរង្គិនិំ សេនំ សន្នយ្ហិត្វា ឃដេសុ ទីបេ បក្ខិបិត្វា រត្តិំ គច្ឆឹសុ។ បដិរាជា តំ ទិវសំ ពារាណសិសមីបេ នគរំ គហេត្វា ឥទានិ កិន្តិ រត្តិំ សន្នាហំ មោចាបេត្វា បមត្តោ និទ្ទំ ឱក្កមិ សទ្ធិំ ពលកាយេន។ តតោ អមច្ចា ពារាណសិរាជានំ គហេត្វា បដិរញ្ញោ ខន្ធាវារំ គន្ត្វា សព្ពឃដេហិ ទីបេ និហរាបេត្វា ឯកបជ្ជោតាយ សេនាយ សទ្ទំ អកំសុ។ បដិរញ្ញោ អមច្ចោ មហាពលំ ទិស្វា ភីតោ អត្តនោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា “ឧដ្ឋេហិ អមក្ខិកមធុំ ខាទាហី”តិ មហាសទ្ទំ អកាសិ។ តថា ទុតិយោបិ, តតិយោបិ។ បដិរាជា តេន សទ្ទេន បដិពុជ្ឈិត្វា ភយំ សន្តាសំ អាបជ្ជិ។ ឧក្កុដ្ឋិសតានិ បវត្តឹសុ។ សោ “បរវចនំ សទ្ទហិត្វា អមិត្តហត្ថំ បត្តោម្ហី”តិ សព្ពរត្តិំ តំ តំ វិប្បលបិត្វា ទុតិយទិវសេ “ធម្មិកោ រាជា, ឧបរោធំ ន ករេយ្យ, គន្ត្វា ខមាបេមី”តិ ចិន្តេត្វា រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា ជណ្ណុកេហិ បតិដ្ឋហិត្វា “ខម, មហារាជ, មយ្ហំ អបរាធ”ន្តិ អាហ។ រាជា តំ ឱវទិត្វា “ឧដ្ឋេហិ, ខមាមិ តេ”តិ អាហ។ សោ រញ្ញា ឯវំ វុត្តមត្តេយេវ បរមស្សាសប្បត្តោ អហោសិ, ពារាណសិរញ្ញោ សមីបេយេវ ជនបទេ រជ្ជំ លភិ។ តេ អញ្ញមញ្ញំ សហាយកា អហេសុំ។

អថ ព្រហ្មទត្តោ ទ្វេបិ សេនា សម្មោទមានា ឯកតោ ឋិតា ទិស្វា “មមេកស្ស ចិត្តានុរក្ខណាយ អស្មឹ ជនកាយេ ខុទ្ទកមក្ខិកាយ បិវនមត្តម្បិ លោហិតពិន្ទុ ន ឧប្បន្នំ។ អហោ សាធុ, អហោ សុដ្ឋុ, សព្ពេ សត្តា សុខិតា ហោន្តុ, អវេរា ហោន្តុ, អព្យាបជ្ជា ហោន្តូ”តិ មេត្តាឈានំ ឧប្បាទេត្វា, តទេវ បាទកំ កត្វា, សង្ខារេ សម្មសិត្វា, បច្ចេកពោធិញាណំ សច្ឆិកត្វា, សយម្ភុតំ បាបុណិ។ តំ មគ្គសុខេន ផលសុខេន សុខិតំ ហត្ថិក្ខន្ធេ និសិន្នំ អមច្ចា បណិបាតំ កត្វា អាហំសុ – “យានកាលោ, មហារាជ, វិជិតពលកាយស្ស សក្ការោ កាតព្ពោ, បរាជិតពលកាយស្ស ភត្តបរិព្ពយោ ទាតព្ពោ”តិ។ សោ អាហ – “នាហំ, ភណេ, រាជា, បច្ចេកពុទ្ធោ នាមាហ”ន្តិ។ កឹ ទេវោ ភណតិ, ន ឯទិសា បច្ចេកពុទ្ធា ហោន្តីតិ? កីទិសា, ភណេ, បច្ចេកពុទ្ធាតិ? បច្ចេកពុទ្ធា នាម ទ្វង្គុលកេសមស្សុ អដ្ឋបរិក្ខារយុត្តា ភវន្តីតិ។ សោ ទក្ខិណហត្ថេន សីសំ បរាមសិ, តាវទេវ គិហិលិង្គំ អន្តរធាយិ, បព្ពជិតវេសោ បាតុរហោសិ, ទ្វង្គុលកេសមស្សុ អដ្ឋបរិក្ខារសមន្នាគតោ វស្សសតិកត្ថេរសទិសោ អហោសិ។ សោ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា ហត្ថិក្ខន្ធតោ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បទុមបុប្ផេ និសីទិ។ អមច្ចា វន្ទិត្វា “កឹ, ភន្តេ, កម្មដ្ឋានំ, កថំ អធិគតោសី”តិ បុច្ឆឹសុ។ សោ យតោ អស្ស មេត្តាឈានកម្មដ្ឋានំ អហោសិ , តញ្ច វិបស្សនំ វិបស្សិត្វា អធិគតោ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ ឧទានគាថញ្ច ព្យាករណគាថញ្ច ឥមញ្ញេវ គាថំ អភាសិ **“សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌ”**ន្តិ។

តត្ថ **សព្ពេសូ**តិ អនវសេសេសុ។ **ភូតេសូ**តិ សត្តេសុ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារំ បន រតនសុត្តវណ្ណនាយំ វក្ខាម។ **និធាយា**តិ និក្ខិបិត្វា។ **ទណ្ឌ**ន្តិ កាយវចីមនោទណ្ឌំ, កាយទុច្ចរិតាទីនមេតំ អធិវចនំ។ កាយទុច្ចរិតញ្ហិ

ទណ្ឌយតីតិ ទណ្ឌោ, ពាធេតិ អនយព្យសនំ បាបេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ វចីទុច្ចរិតំ មនោទុច្ចរិតំ ច។ បហរណ ទណ្ឌោ ឯវ វា ទណ្ឌោ, តំ និធាយាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ **អវិហេឋយ**ន្តិ អវិហេឋយន្តោ។ **អញ្ញតរម្បិ**តិ យំកិញ្ចិ ឯកម្បិ។ **តេស**ន្តិ តេសំ សព្ពភូតានំ។ **ន បុត្តមិច្ឆេយ្យា**តិ អត្រជោ, ខេត្រជោ, ទិន្នកោ, អន្តេវាសិកោតិ ឥមេសុ ចតូសុ បុត្តេសុ យំ កិញ្ចិ បុត្តំ ន ឥច្ឆេយ្យ។ **កុតោ សហាយ**ន្តិ សហាយំ បន ឥច្ឆេយ្យាតិ កុតោ ឯវ ឯតំ។

ឯកោតិ បព្ពជ្ជាសង្ខាតេន ឯកោ, អទុតិយដ្ឋេន ឯកោ, តណ្ហាបហានេន ឯកោ, ឯកន្តវិគតកិលេសោតិ ឯកោ, ឯកោ បច្ចេកសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោតិ ឯកោ។ សមណសហស្សស្សាបិ ហិ មជ្ឈេ វត្តមានោ គិហិសញ្ញោជនស្ស ឆិន្នត្តា ឯកោ – ឯវំ **បព្ពជ្ជាសង្ខាតេន** ឯកោ។ ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ គច្ឆតិ, ឯកោ និសីទតិ, ឯកោ សេយ្យំ កប្បេតិ, ឯកោ ឥរិយតិ វត្តតីតិ – ឯវំ **អទុតិយដ្ឋេន** ឯកោ។

“តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ, ទីឃមទ្ធានសំសរំ;
ឥត្ថភាវញ្ញថាភាវំ, សំសារំ នាតិវត្តតិ។

“ឯវមាទីនវំ ញត្វា, តណ្ហំ ទុក្ខស្ស សម្ភវំ;
វីតតណ្ហោ អនាទានោ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ។ (ឥតិវុ. ១៥, ១០៥; មហានិ. ១៩១; ចូឡនិ. បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១០៧) –

ឯវំ **តណ្ហាបហានដ្ឋេន** ឯកោ។ សព្ពកិលេសាស្ស បហីនា ឧច្ឆិន្នមូលា តាលាវត្ថុកតា អនភាវំកតា អាយតឹ អនុប្បាទធម្មាតិ – ឯវំ **ឯកន្តវិគតកិលេសោ**តិ ឯកោ។ អនាចរិយកោ ហុត្វា សយម្ភូ សាមញ្ញេវ បច្ចេកសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោតិ – ឯវំ **ឯកោ បច្ចេកសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ**តិ ឯកោ។

ចរេតិ យា ឥមា អដ្ឋ ចរិយាយោ; សេយ្យថិទំ – បណិធិសម្បន្នានំ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឥរិយាបថចរិយា , ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារានំ អជ្ឈត្តិកាយតនេសុ អាយតនចរិយា, អប្បមាទវិហារីនំ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ស តិចរិយា, អធិចិត្តមនុយុត្តានំ ចតូសុ ឈានេសុ សមាធិចរិយា, ពុទ្ធិសម្បន្នានំ ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ ញាណ ចរិយា, សម្មា បដិបន្នានំ ចតូសុ អរិយមគ្គេសុ មគ្គចរិយា, អធិគតប្ផលានំ ចតូសុ សាមញ្ញផលេសុ បត្តិចរិយា, តិណ្ណំ ពុទ្ធានំ សព្ពសត្តេសុ លោកត្ថចរិយា, តត្ថ បទេសតោ បច្ចេកពុទ្ធសាវកានន្តិ។ យថាហ – “ចរិយាតិ អដ្ឋ ចរិយាយោ ឥរិយាបថចរិយា”តិ (បដិ. ម. ១.១៩៧; ៣.២៨) វិត្ថារោ។ តាហិ ចរិយាហិ សមន្នាគតោ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ អថ វា យា ឥមា “អធិមុច្ចន្តោ សទ្ធាយ ចរតិ, បគ្គណ្ហន្តោ វីរិយេន ចរតិ, ឧបដ្ឋហន្តោ សតិយា ចរតិ, អវិក្ខិត្តោ សមាធិនា ចរតិ, បជានន្តោ បញ្ញាយ ចរតិ, វិជានន្តោ វិញ្ញាណេន ចរតិ, ឯវំ បដិបន្នស្ស កុសលា ធម្មា អាយតន្តីតិ អាយតនចរិយាយ ចរតិ, ឯវំ បដិបន្នោ វិសេសមធិគច្ឆតីតិ វិសេសចរិយាយ ចរតី”តិ (បដិ. ម. ១.១៩៧; ៣.២៩) ឯវំ អបរាបិ អដ្ឋ ចរិយា វុត្តា។ តាហិបិ សមន្នាគតោ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **ខគ្គវិសាណកប្បោ**តិ ឯត្ថ ខគ្គវិសាណំ នាម ខគ្គមិគសិង្គំ។ កប្បសទ្ទស្ស អត្ថំ វិត្ថារតោ មង្គលសុត្តវណ្ណនាយំ បកាសយិស្សាម។ ឥធ បនាយំ “សត្ថុកប្បេន វត, ភោ, កិរ សាវកេន សទ្ធឹ មន្តយមានា”តិ (ម. និ. ១.២៦០) ឯវមាទីសុ វិយ បដិភាគោ វេទិតព្ពោ។ ខគ្គវិសាណកប្បោតិ ខគ្គវិសាណសទិសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយំ តាវេត្ថ បទតោ អត្ថវណ្ណនា។

អធិប្បាយានុសន្ធិតោ បន ឯវំ វេទិតព្ពា – យ្វាយំ វុត្តប្បការោ ទណ្ឌោ ភូតេសុ បវត្តិយមានោ អហិតោ ហោតិ, តំ តេសុ អប្បវត្តនេន តប្បដិបក្ខភូតាយ មេត្តាយ បរហិតូបសំហារេន ច សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌំ, និហិតទណ្ឌត្តា ឯវ ច។ យថា អនិហិតទណ្ឌា សត្តា ភូតានិ ទណ្ឌេន វា សត្ថេន វា បាណិនា វា លេឌ្ឌុនា វា វិហេឋយន្តិ, តថា អវិហេឋយំ អញ្ញតរម្បិ តេសំ។ ឥមំ មេត្តាកម្មដ្ឋានមាគម្ម យទេវ តត្ថ វេទនាគតំ សញ្ញាសង្ខារ វិញ្ញាណគតំ តញ្ច តទនុសារេនេវ តទញ្ញញ្ច សង្ខារគតំ វិបស្សិត្វា ឥមំ បច្ចេកពោធឹ អធិគតោម្ហីតិ អយំ តាវ អធិប្បាយោ។

អយំ បន អនុសន្ធិ – ឯវំ វុត្តេ តេ អមច្ចា អាហំសុ – “ឥទានិ, ភន្តេ, កុហឹ គច្ឆថា”តិ? តតោ តេន “បុព្ពបច្ចេកសម្ពុទ្ធា កត្ថ វសន្តី”តិ អាវជ្ជេត្វា ញត្វា “គន្ធមាទនបព្ពតេ”តិ វុត្តេ បុនាហំសុ – “អម្ហេ ទានិ, ភន្តេ, បជហថ, ន ឥច្ឆថា”តិ។ អថ បច្ចេកពុទ្ធោ អាហ – “ន បុត្តមិច្ឆេយ្យា”តិ សព្ពំ។ តត្រាធិប្បាយោ – អហំ ឥទានិ អត្រជាទីសុ យំ កិញ្ចិ បុត្តម្បិ ន ឥច្ឆេយ្យំ, កុតោ បន តុម្ហាទិសំ សហាយំ? តស្មា តុម្ហេសុបិ យោ មយា សទ្ធឹ គន្តុំ មាទិសោ វា ហោតុំ ឥច្ឆតិ, សោ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ។ អថ វា តេហិ “អម្ហេ ទានិ, ភន្តេ, បជហថ ន ឥច្ឆថា”តិ វុត្តេ សោ បច្ចេកពុទ្ធោ “ន បុត្តមិច្ឆេយ្យ កុតោ សហាយ”ន្តិ វត្វា អត្តនោ យថាវុត្តេនត្ថេន

ឯកចរិយាយ គុណំ ទិស្វា បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ – “ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ ឯវំ វត្វា បេក្ខមានស្សេវ មហាជនស្ស អាកាសេ ឧប្បតិត្វា គន្ធមាទនំ អគមាសិ។

គន្ធមាទនោ នាម ហិមវតិ ចូឡកាឡបព្ពតំ, មហាកាឡបព្ពតំ, នាគបលិវេឋនំ, ចន្ទគព្ភំ, សូរិយគព្ភំ, សុវណ្ណបស្សំ, ហិមវន្តបព្ពតន្តិ សត្ត បព្ពតេ អតិក្កម្ម ហោតិ។ តត្ថ នន្ទមូលកំ នាម បព្ភារំ បច្ចេកពុទ្ធានំ វសនោកាសោ។ តិស្សោ ច គុហាយោ – សុវណ្ណគុហា, មណិគុហា, រជតគុហាតិ។ តត្ថ មណិគុហាទ្វារេ មញ្ជូសកោ នាម រុក្ខោ យោជនំ ឧព្ពេធេន, យោជនំ វិត្ថារេន។ សោ យត្តកានិ ឧទកេ វា ថលេ វា បុប្ផានិ, សព្ពានិ តានិ បុប្ផយតិ វិសេសេន បច្ចេកពុទ្ធាគមនទិវសេ។ តស្សូបរិតោ សព្ពរតនមាឡោ ហោតិ។ តត្ថ សម្មជ្ជនកវាតោ កចវរំ ឆឌ្ឌេតិ, សមករណវាតោ សព្ពរតនមយំ វាលិកំ សមំ ករោតិ, សិញ្ចនកវាតោ អនោតត្តទហតោ អានេត្វា ឧទកំ សិញ្ចតិ, សុគន្ធករណវាតោ ហិមវន្តតោ សព្ពេសំ គន្ធរុក្ខានំ គន្ធេ អានេតិ, ឱចិនកវាតោ បុប្ផានិ ឱចិនិត្វា បាតេតិ, សន្ថរកវាតោ សព្ពត្ថ សន្ថរតិ។ សទា បញ្ញត្តានេវ ចេត្ថ អាសនានិ ហោន្តិ, យេសុ បច្ចេកពុទ្ធុប្បាទទិវសេ ឧបោសថទិវសេ ច សព្ពបច្ចេកពុទ្ធា សន្និបតិត្វា និសីទន្តិ។ អយំ តត្ថ បកតិ។ អភិសម្ពុទ្ធ-បច្ចេកពុទ្ធោ តត្ថ គន្ត្វា បញ្ញត្តាសនេ និសីទតិ។ តតោ សចេ តស្មឹ កាលេ អញ្ញេបិ បច្ចេកពុទ្ធា សំវិជ្ជន្តិ, តេបិ តង្ខណំ សន្និបតិត្វា បញ្ញត្តាសនេសុ និសីទន្តិ។ និសីទិត្វា ច កិញ្ចិទេវ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋហន្តិ, តតោ សង្ឃត្ថេរោ អធុនាគតបច្ចេកពុទ្ធំ សព្ពេសំ អនុមោទនត្ថាយ “កថមធិគត”ន្តិ កម្មដ្ឋានំ បុច្ឆតិ។ តទាបិ សោ តមេវ អត្តនោ ឧទានព្យាករណគាថំ ភាសតិ។ បុន ភគវាបិ អាយស្មតា អានន្ទេន បុដ្ឋោ តមេវ គាថំ ភាសតិ, អានន្ទោ ច សង្គីតិយន្តិ ឯវមេកេកា គាថា បច្ចេកសម្ពោធិអភិសម្ពុទ្ធដ្ឋានេ, មញ្ជូសកមាឡេ , អានន្ទេន បុច្ឆិតកាលេ, សង្គីតិយន្តិ ចតុក្ខត្តុំ ភាសិតា ហោតីតិ។

បឋមគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៣៦. សំសគ្គជាតស្សាតិ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បច្ចេកពោធិសត្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ វីសតិ វស្សសហស្សានិ បុរិមនយេនេវ សមណធម្មំ ករោន្តោ កសិណបរិកម្មំ កត្វា, បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា, នាមរូបំ វវត្ថបេត្វា, លក្ខណសម្មសនំ កត្វា, អរិយមគ្គំ អនធិគម្ម ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ។ សោ តតោ ចុតោ ពារាណសិរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ ឧប្បជ្ជិត្វា បុរិមនយេនេវ វឌ្ឍមានោ យតោ បភុតិ “អយំ ឥត្ថី អយំ បុរិសោ”តិ វិសេសំ អញ្ញាសិ, តតុបាទាយ ឥត្ថីនំ ហត្ថេ ន រមតិ, ឧច្ឆាទនន្ហាបនមណ្ឌនាទិមត្តម្បិ ន សហតិ។ តំ បុរិសា ឯវ បោសេន្តិ, ថញ្ញបាយនកាលេ ធាតិយោ កញ្ចុកំ បដិមុញ្ចិត្វា បុរិសវេសេន ថញ្ញំ បាយេន្តិ។ សោ ឥត្ថីនំ គន្ធំ ឃាយិត្វា សទ្ទំ វា សុត្វា រោទតិ, វិញ្ញុតំ បត្តោបិ ឥត្ថិយោ បស្សិតុំ ន ឥច្ឆតិ, តេន តំ **អនិត្ថិគន្ធោ**ត្វេវ សញ្ជានឹសុ។

តស្មឹ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកេ ជាតេ រាជា “កុលវំសំ សណ្ឋបេស្សាមី”តិ នានាកុលេហិ តស្ស អនុរូបា កញ្ញាយោ អានេត្វា អញ្ញតរំ អមច្ចំ អាណាបេសិ “កុមារំ រមាបេហី”តិ។ អមច្ចោ ឧបាយេន តំ រមាបេតុកាមោ តស្ស អវិទូរេ សាណិបាការំ បរិក្ខិបាបេត្វា នាដកានិ បយោជាបេសិ។ កុមារោ គីតវាទិតសទ្ទំ សុត្វា – “កស្សេសោ សទ្ទោ”តិ អាហ។ អមច្ចោ “តវេសោ, ទេវ, នាដកិត្ថីនំ សទ្ទោ, បុញ្ញវន្តានំ ឦទិសានិ នាដកានិ ហោន្តិ, អភិរម, ទេវ, មហាបុញ្ញោសិ ត្វ”ន្តិ អាហ។ កុមារោ អមច្ចំ ទណ្ឌេន តាឡាបេត្វា និក្កឌ្ឍាបេសិ។ សោ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា កុមារស្ស មាតរា សហ គន្ត្វា, កុមារំ ខមាបេត្វា, បុន អមច្ចំ អប្បេសិ។ កុមារោ តេហិ អតិនិប្បីឡិយមានោ សេដ្ឋសុវណ្ណំ ទត្វា សុវណ្ណការេ អាណាបេសិ – “សុន្ទរំ ឥត្ថិរូបំ ករោថា”តិ។ តេ វិស្សកម្មុនា និម្មិតសទិសំ សព្ពាលង្ការវិភូសិតំ ឥត្ថិរូបំ កត្វា ទស្សេសុំ។ កុមារោ ទិស្វា វិម្ហយេន សីសំ ចាលេត្វា មាតាបិតូនំ បេសេសិ “យទិ ឦទិសឹ ឥត្ថឹ លភិស្សាមិ, គណ្ហិស្សាមី”តិ។ មាតាបិតរោ “អម្ហាកំ បុត្តោ មហាបុញ្ញោ, អវស្សំ តេន សហ កតបុញ្ញា កាចិ ទារិកា លោកេ ឧប្បន្នា ភវិស្សតី”តិ តំ សុវណ្ណរូបំ រថំ អារោបេត្វា អមច្ចានំ អប្បេសុំ “គច្ឆថ, ឦទិសឹ ទារិកំ គវេសថា”តិ។ តេ គហេត្វា សោឡស មហាជនបទេ វិចរន្តា តំ តំ គាមំ គន្ត្វា ឧទកតិត្ថាទីសុ យត្ថ យត្ថ ជនសមូហំ បស្សន្តិ, តត្ថ តត្ថ ទេវតំ វិយ សុវណ្ណរូបំ ឋបេត្វា នានាបុប្ផវត្ថាលង្ការេហិ បូជំ កត្វា, វិតានំ ពន្ធិត្វា, ឯកមន្តំ តិដ្ឋន្តិ – “យទិ កេនចិ ឯវរូបា ទិដ្ឋបុព្ពា ភវិស្សតិ, សោ កថំ សមុដ្ឋាបេស្សតី”តិ? ឯតេនុបាយេន អញ្ញត្រ មទ្ទរដ្ឋា សព្ពេ ជនបទេ អាហិណ្ឌិត្វា តំ “ខុទ្ទករដ្ឋ”ន្តិ អវមញ្ញមានា តត្ថ បឋមំ អគន្ត្វា និវត្តឹសុ។

តតោ នេសំ អហោសិ “មទ្ទរដ្ឋម្បិ តាវ គច្ឆាម, មា នោ ពារាណសឹ បវិដ្ឋេបិ រាជា បុន បាហេសី”តិ មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរំ អគមំសុ។ សាគលនគរេ ច មទ្ទវោ នាម រាជា។ តស្ស ធីតា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា អភិរូបា ហោតិ។ តស្សា វណ្ណទាសិយោ ន្ហានោទកត្ថាយ តិត្ថំ គតា។ តត្ថ អមច្ចេហិ ឋបិតំ តំ សុវណ្ណរូបំ ទូរតោវ ទិស្វា “អម្ហេ ឧទកត្ថាយ បេសេត្វា រាជបុត្តី សយមេវ អាគតា”តិ ភណន្តិយោ សមីបំ គន្ត្វា “នាយំ សាមិនី, អម្ហាកំ សាមិនី ឥតោ អភិរូបតរា”តិ អាហំសុ។ អមច្ចា តំ សុត្វា រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា អនុរូបេន នយេន ទារិកំ យាចឹសុ,

សោបិ អទាសិ។ តតោ ពារាណសិរញ្ញោ បាហេសុំ “លទ្ធា ទារិកា, សាមំ អាគច្ឆិស្សតិ, ឧទាហុ អម្ហេវ អានេមា”តិ? សោ ច “មយិ អាគច្ឆន្តេ ជនបទបីឡា ភវិស្សតិ, តុម្ហេវ អានេថា”តិ បេសេសិ។

អមច្ចា ទារិកំ គហេត្វា នគរា និក្ខមិត្វា កុមារស្ស បាហេសុំ – “លទ្ធា សុវណ្ណរូបសទិសី ទារិកា”តិ។ កុមារោ សុត្វាវ រាគេន អភិភូតោ បឋមជ្ឈានា បរិហាយិ។ សោ ទូតបរម្បរំ បេសេសិ “សីឃំ អានេថ, សីឃំ អានេថា”តិ។ តេ សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេនេវ ពារាណសី បត្វា ពហិនគរេ ឋិតា រញ្ញោ បាហេសុំ – “អជ្ជ បវិសិតព្ពំ, នោ”តិ? រាជា “សេដ្ឋកុលា អានីតា ទារិកា, មង្គលកិរិយំ កត្វា មហាសក្ការេន បវេសេស្សាម, ឧយ្យានំ តាវ នំ នេថា”តិ អាណាបេសិ។ តេ តថា អកំសុ។ សា អច្ចន្តសុខុមាលា យានុគ្ឃាតេន ឧព្ពាឡ្ហា អទ្ធានបរិស្សមេន ឧប្បន្នវាតរោគា មិលាតមាលា វិយ ហុត្វា រត្តិយេវ កាលមកាសិ។ អមច្ចា “សក្ការា បរិភដ្ឋម្ហា”តិ បរិទេវិំសុ។ រាជា ច នាគរា ច “កុលវំសោ វិនដ្ឋោ”តិ បរិទេវិំសុ។ នគរេ មហាកោលាហលំ អហោសិ។ កុមារស្ស សុតមត្តេយេវ មហាសោកោ ឧទបាទិ។ តតោ កុមារោ សោកស្ស មូលំ ខណិតុមារទ្ធោ។ សោ ចិន្តេសិ – “អយំ សោកោ នាម ន អជាតស្ស ហោតិ, ជាតស្ស បន ហោតិ, តស្មា ជាតិំ បដិច្ច សោកោ”តិ។ “ជាតិ បន កិំ បដិច្ចា”តិ? តតោ “ភវំ បដិច្ច ជាតី”តិ ឯវំ បុព្ពភាវនានុភាវេន យោនិសោ មនសិករោន្តោ អនុលោមបដិលោមបដិច្ចសមុប្បាទំ ទិស្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ តត្ថេវ និសិន្នោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆាកាសិ។ តំ មគ្គផលសុខេន សុខិតំ សន្តិន្ទ្រិយំ សន្តមានសំ និសិន្នំ ទិស្វា, បណិបាតំ កត្វា, អមច្ចា អាហំសុ – “មា សោចិ, ទេវ, មហន្តោ ជម្ពុទីបោ, អញ្ញំ តតោ សុន្ទរតរំ អានេស្សាមា”តិ។ សោ អាហ – “នាហំ សោចកោ, និស្សោកោ បច្ចេកពុទ្ធោ អហ”ន្តិ។ ឥតោ បរំ សព្ពំ បុរិមគាថាសទិសមេវ ឋបេត្វា គាថាវណ្ណនំ។

គាថាវណ្ណនាយំ បន **សំសគ្គជាតស្សា**តិ ជាតសំសគ្គស្ស។ តត្ថ ទស្សន, សវន, កាយ, សមុល្លបន, សម្ភោគសំសគ្គវសេន បញ្ចវិធោ សំសគ្គោ។ តត្ថ អញ្ញមញ្ញំ ទិស្វា ចក្ខុវិញ្ញាណវីថិវសេន ឧប្បន្នរាគោ **ទស្សនសំសគ្គោ** នាម។ តត្ថ សីហឡទីបេ កាឡទីឃវាបិគាមេ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ កល្យាណវិហារវាសិទីឃភាណកទហរភិក្ខុំ ទិស្វា បដិពទ្ធចិត្តា កេនចិ ឧបាយេន តំ អលភិត្វា, កាលកតា កុដុម្បិយធីតា, តស្សា និវាសនចោឡខណ្ឌំ ទិស្វា “ឯវរូបវត្ថធារិនិយា នាម សទ្ធិំ សំវាសំ នាលត្ថ”ន្តិ ហទយំ ផាលេត្វា កាលកតោ។ សោ ឯវ ច ទហរោ និទស្សនំ។

បរេហិ បន កថិយមានំ រូបាទិសម្បត្តិំ អត្តនា វា ហសិតលបិតគីតសទ្ទំ សុត្វា សោតវិញ្ញាណវីថិវសេន ឧប្បន្នោ រាគោ **សវនសំសគ្គោ** នាម។ តត្រាបិ គិរិគាមវាសិកម្មារធីតាយ បញ្ចហិ កុមារីហិ សទ្ធិំ បទុមស្សរំ គន្ត្វា, ន្ហត្វា មាលំ អារោបេត្វា, ឧច្ចាសទ្ទេន គាយន្តិយា អាកាសេន គច្ឆន្តោ សទ្ទំ សុត្វា កាមរាគេន វិសេសា បរិហាយិត្វា អនយព្យសនំ បត្តោ បញ្ចគ្គឡលេណវាសី តិស្សទហរោ និទស្សនំ។

អញ្ញមញ្ញំ អង្គបរាមសនេន ឧប្បន្នរាគោ **កាយសំសគ្គោ** នាម។ ធម្មគាយនទហរភិក្ខុ ចេត្ថ និទស្សនំ។ មហាវិហារេ កិរ ទហរភិក្ខុ ធម្មំ ភាសតិ ។ តត្ថ មហាជនេ អាគតេ រាជាបិ អគមាសិ សទ្ធិំ អន្តេបុរេន។ តតោ រាជធីតាយ តស្ស រូបញ្ច សទ្ទញ្ច អាគម្ម ពលវរាគោ ឧប្បន្នោ, តស្ស ច ទហរស្សាបិ។ តំ ទិស្វា រាជា សល្លក្ខេត្វា សាណិបាការេន បរិក្ខិបាបេសិ។ តេ អញ្ញមញ្ញំ បរាមសិត្វា អាលិង្គិំសុ។ បុន សាណិបាការំ អបនេត្វា បស្សន្តា ទ្វេបិ កាលកតេយេវ អទ្ទសំសូតិ។

អញ្ញមញ្ញំ អាលបនសមុល្លបនេ ឧប្បន្នោ រាគោ បន **សមុល្លបនសំសគ្គោ** នាម។ ភិក្ខុភិក្ខុនីហិ សទ្ធិំ បរិភោគករណេ ឧប្បន្នរាគោ **សម្ភោគសំសគ្គោ** នាម។ ទ្វីសុបិ ចេតេសុ បារាជិកប្បត្តោ ភិក្ខុ ច ភិក្ខុនី ច និទស្សនំ។ មរិចិវដ្ដិនាមមហាវិហារមហេ កិរ ទុដ្ឋគាមណិ អភយមហារាជា មហាទានំ បដិយាទេត្វា ឧភតោសង្ឃំ បរិវិសតិ។ តត្ថ ឧណ្ហយាគុយា ទិន្នាយ សង្ឃនវកសាមណេរី អនាធារកស្ស សង្ឃនវកសាមណេរស្ស ទន្តវលយំ ទត្វា សមុល្លាបំ អកាសិ។ តេ ឧភោបិ ឧបសម្បជ្ជិត្វា សដ្ឋិវស្សា ហុត្វា បរតីរំ គតា អញ្ញមញ្ញំ សមុល្លាបេន បុព្ពសញ្ញំ បដិលភិត្វា តាវទេវ ជាតសិនេហា សិក្ខាបទំ វីតិក្កមិត្វា បារាជិកា អហេសុន្តិ។

ឯវំ បញ្ចវិធេ សំសគ្គេ យេន កេនចិ សំសគ្គេន ជាតសំសគ្គស្ស **ភវតិ ស្នេហោ**, បុរិមរាគបច្ចយា ពលវរាគោ ឧប្បជ្ជតិ។ តតោ **ស្នេហន្វយំ ទុក្ខមិទំ បហោតិ** តមេវ ស្នេហំ អនុគច្ឆន្តំ សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកសោកបរិទេវាទិនានប្បការកំ ទុក្ខមិទំ បហោតិ, និព្ពត្តតិ, ភវតិ, ជាយតិ។ អបរេ បន “អារម្មណេ ចិត្តស្ស វោស្សគ្គោ សំសគ្គោ”តិ ភណន្តិ។ តតោ ស្នេហោ, ស្នេហា ទុក្ខមិទន្តិ។

ឯវមត្ថប្បភេទំ ឥមំ អឌ្ឍគាថំ វត្វា សោ បច្ចេកពុទ្ធោ អាហ – “ស្វាហំ យមិទំ ស្នេហន្វយំ សោកាទិទុក្ខំ បហោតិ, តស្ស ទុក្ខស្ស មូលំ ខនន្តោ បច្ចេកសម្ពោធិមធិគតោ”តិ។ ឯវំ វុត្តេ តេ អមច្ចា អាហំសុ – “អម្ហេហិ ទានិ, ភន្តេ, កិំ កាតព្ព”ន្តិ? តតោ សោ អាហ – “តុម្ហេ វា អញ្ញេ វា យោ ឥមម្ហា ទុក្ខា មុច្ចិតុកាមោ, សោ

សព្ពោបិ **អាទីនវំ ស្នេហជំ បេក្ខមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ**”តិ។ ឯត្ថ ច យំ “ស្នេហន្វយំ ទុក្ខមិទំ បហោតី”តិ វុត្តំ “តទេវ សន្ធាយ អាទីនវំ ស្នេហជំ បេក្ខមានោ”តិ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អថ វា យថាវុត្តេន សំសគ្គេន សំសគ្គជាតស្ស ភវតិ ស្នេហោ, ស្នេហន្វយំ ទុក្ខមិទំ បហោតិ, ឯតំ យថាភូតំ អាទីនវំ ស្នេហជំ បេក្ខមានោ អហំ អធិគតោតិ។ ឯវំ អភិសម្ពន្ធិត្វា ចតុត្ថបាទោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ ឧទានវសេន វុត្តោបិ វេទិតព្ពោ។ តតោ បរំ សព្ពំ បុរិមគាថាយ វុត្តសទិសមេវាតិ។

សំសគ្គគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៣៧. មិត្តេ សុហជ្ជេតិ កា ឧប្បត្តិ? អយំ បច្ចេកពោធិសត្តោ បុរិមគាថាយ វុត្តនយេនេវ ឧប្បជ្ជិត្វា ពារាណសិយំ រជ្ជំ ការេន្តោ បឋមំ ឈានំ និព្ពត្តេត្វា “កិំ សមណធម្មោ វរោ, រជ្ជំ វរ”ន្តិ វីមំសិត្វា ចតុន្នំ អមច្ចានំ ហត្ថេ រជ្ជំ និយ្យាតេត្វា សមណធម្មំ ករោតិ។ អមច្ចា “ធម្មេន សមេន ករោថា”តិ វុត្តាបិ លញ្ជំ គហេត្វា អធម្មេន ករោន្តិ។ តេ លញ្ជំ គហេត្វា សាមិកេ បរាជេន្តា ឯកទា អញ្ញតរំ រាជវល្លភំ បរាជេសុំ។ សោ រញ្ញោ ភត្តហារកេន សទ្ធិំ បវិសិត្វា សព្ពំ អារោចេសិ។ រាជា ទុតិយទិវសេ សយំ វិនិច្ឆយដ្ឋានំ អគមាសិ។ តតោ មហាជនកាយា – “អមច្ចា សាមិកេ អសាមិកេ ករោន្តី”តិ មហាសទ្ទំ ករោន្តា មហាយុទ្ធំ វិយ អកំសុ។ អថ រាជា វិនិច្ឆយដ្ឋានា វុដ្ឋាយ បាសាទំ អភិរុហិត្វា សមាបត្តិំ អប្បេតុំ និសិន្នោ តេន សទ្ទេន វិក្ខិត្តចិត្តោ ន សក្កោតិ អប្បេតុំ។ សោ “កិំ មេ រជ្ជេន, សមណធម្មោ វរោ”តិ រជ្ជសុខំ បហាយ បុន សមាបត្តិំ និព្ពត្តេត្វា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វិបស្សន្តោ បច្ចេកសម្ពោធិំ សច្ឆាកាសិ។ កម្មដ្ឋានញ្ច បុច្ឆិតោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “មិត្តេ សុហជ្ជេ អនុកម្បមានោ, ហាបេតិ អត្ថំ បដិពទ្ធចិត្តោ;
> ឯតំ ភយំ សន្ថវេ បេក្ខមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ មេត្តាយនវសេន **មិត្តា**។ សុហទយភាវេន **សុហជ្ជា**។ កេចិ ហិ ឯកន្តហិតកាមតាយ មិត្តាវ ហោន្តិ, ន សុហជ្ជា។ កេចិ គមនាគមនដ្ឋាននិសជ្ជាសមុល្លាបាទីសុ ហទយសុខជននេន សុហជ្ជាវ ហោន្តិ, ន មិត្តា។ កេចិ តទុភយវសេន សុហជ្ជា ចេវ មិត្តា ច។ តេ ទុវិធា ហោន្តិ – អគារិយា អនគារិយា ច។ តត្ថ អគារិយា តិវិធា ហោន្តិ – ឧបការោ, សមានសុខទុក្ខោ, អនុកម្បកោតិ។ អនគារិយា វិសេសេន អត្ថក្ខាយិនោ ឯវ។ តេ ចតូហិ អង្គេហិ សមន្នាគតា ហោន្តិ។ យថាហ –

> “ចតូហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ ឧបការោ មិត្តោ សុហទោ វេទិតព្ពោ – បមត្តំ រក្ខតិ, បមត្តស្ស សាបតេយ្យំ រក្ខតិ, ភីតស្ស សរណំ ហោតិ, ឧប្បន្នេសុ កិច្ចករណីយេសុ តទ្ទិគុណំ ភោគំ អនុប្បទេតិ” (ទី. និ. ៣.២៦១)។

តថា –

> “ចតូហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ សមានសុខទុក្ខោ មិត្តោ សុហទោ វេទិតព្ពោ – គុយ្ហមស្ស អាចិក្ខតិ, គុយ្ហមស្ស បរិគូហតិ, អាបទាសុ ន វិជហតិ, ជីវិតម្បិស្ស អត្ថាយ បរិច្ចត្តំ ហោតិ” (ទី. និ. ៣.២៦២)។

តថា –

> “ចតូហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ អនុកម្បកោ មិត្តោ សុហទោ វេទិតព្ពោ – អភវេនស្ស ន នន្ទតិ, ភវេនស្ស នន្ទតិ, អវណ្ណំ ភណមានំ និវារេតិ, វណ្ណំ ភណមានំ បសំសតិ” (ទី. និ. ៣.២៦៤)។

តថា –

> “ចតូហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ អត្ថក្ខាយី មិត្តោ សុហទោ វេទិតព្ពោ – បាបា និវារេតិ, កល្យាណេ និវេសេតិ, អស្សុតំ សាវេតិ, សគ្គស្ស មគ្គំ អាចិក្ខតី”តិ (ទី. និ. ៣.២៦៣)។

តេស្វិធ អគារិយា អធិប្បេតា។ អត្ថតោ បន សព្ពេបិ យុជ្ជន្តិ។ តេ មិត្តេ សុហជ្ជេ។ **អនុកម្បមានោ**តិ អនុទយមានោ។ តេសំ សុខំ ឧបសំហរិតុកាមោ ទុក្ខំ អបហរិតុកាមោ ច។

ហាបេតិ អត្ថន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថវសេន តិវិធំ, តថា អត្តត្ថបរត្ថឧភយត្ថវសេនាបិ តិវិធំ។ អត្ថំ លទ្ធវិនាសនេន អលទ្ធានុប្បាទនេនាតិ ទ្វិធាបិ ហាបេតិ វិនាសេតិ។ **បដិពទ្ធចិត្តោ**តិ “អហំ តមំ វិនា ន ជីវាមិ, ឯស មេ គតិ, ឯស មេ បរាយណ”ន្តិ ឯវំ អត្តានំ នីចេ ឋានេ ឋបេន្តោបិ បដិពទ្ធចិត្តោ ហោតិ។ “តមេ មំ វិនា ន ជីវន្តិ, អហំ តេសំ គតិ, តេសំ បរាយណ”ន្តិ ឯវំ អត្តានំ ឧច្ចេ ឋានេ ឋបេន្តោបិ បដិពទ្ធចិត្តោ ហោតិ។ ឥធ បន ឯវំ បដិពទ្ធចិត្តោ អធិប្បេតោ។ **ឯតំ ភយ**ន្តិ ឯតំ អត្ថហាបនភយំ, អត្តនោ សមាបត្តិហានឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សន្ថវេ**តិ តិវិធោ សន្ថវោ – តណ្ហាទិដ្ឋិមិត្តសន្ថវវសេន។ តត្ថ អដ្ឋសតប្បភេទាបិ តណ្ហា តណ្ហាសន្ថវោ, ទ្វាសដ្ឋិភេទាបិ ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិសន្ថវោ, បដិពទ្ធចិត្តតាយ មិត្តានុកម្បនា មិត្តសន្ថវោ។ សោ ឥធាធិប្បេតោ។ តេន ហិស្ស សមាបត្តិ បរិហីនា។ តេនាហ – “ឯតំ ភយំ សន្ថវេ បេក្ខមានោ អហមធិគតោ”តិ។ សេសំ វុត្តសទិសមេវាតិ វេទិតព្ពន្តិ។

មិត្តសុហជ្ជគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៣៨. វំសោ វិសាលោតិ កា ឧប្បត្តិ? បុព្ពេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ តយោ បច្ចេកពោធិសត្តា បព្ពជិត្វា វីសតិ វស្សសហស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា ទេវលោកេ ឧប្បន្នា។ តតោ ចវិត្វា តេសំ ជេដ្ឋកោ ពារាណសិរាជកុលេ និព្ពត្តោ, ឥតរេ បច្ចន្តរាជកុលេសុ។ តេ ឧភោបិ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គណ្ហិត្វា, រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា, អនុក្កមេន បច្ចេកពុទ្ធា ហុត្វា, នន្ទមូលកបព្ភារេ វសន្តា ឯកទិវសំ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ “មយំ កឹ កម្មំ កត្វា ឥមំ លោកុត្តរសុខំ អនុប្បត្តា”តិ អាវជ្ជេត្វា បច្ចវេក្ខមានា កស្សបពុទ្ធកាលេ អត្តនោ ចរិយំ អទ្ទសំសុ។ តតោ “តតិយោ កុហិ”ន្តិ អាវជ្ជេន្តា ពារាណសិយំ រជ្ជំ ការេន្តំ ទិស្វា តស្ស គុណេ សរិត្វា “សោ បកតិយាវ អប្បិច្ឆតាទិគុណសមន្នាគតោ អហោសិ, អម្ហាកញ្ញេវ ឱវាទកោ វត្តា វចនក្ខមោ បាបគរហី, ហន្ទ, នំ អារម្មណំ ទស្សេត្វា មោចេស្សាមា”តិ ឱកាសំ គវេសន្តា តំ ឯកទិវសំ សព្ពាលង្ការវិភូសិតំ ឧយ្យានំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា អាកាសេនាគន្ត្វា ឧយ្យានទ្វារេ វេឡុគុម្ពមូលេ អដ្ឋំសុ។ មហាជនោ អតិត្តោ រាជទស្សនេន រាជានំ ឱលោកេតិ។ តតោ រាជា “អត្ថិ នុ ខោ កោចិ មម ទស្សនេ អព្យាវដោ”តិ ឱលោកេន្តោ បច្ចេកពុទ្ធេ អទ្ទក្ខិ។ សហ ទស្សនេនេវ ចស្ស តេសុ សិនេហោ ឧប្បជ្ជិ។

សោ ហត្ថិក្ខន្ធា ឱរុយ្ហ សន្តេន ឧបចារេន តេ ឧបសង្កមិត្វា “ភន្តេ, កឹ នាមា តុម្ហេ”តិ បុច្ឆិ។ តេ អាហំសុ “មយំ, មហារាជ, អសជ្ជមានា នាមា”តិ។ “ភន្តេ, ‘អសជ្ជមានា’តិ ឯតស្ស កោ អត្ថោ”តិ? “អលគ្គនត្ថោ, មហារាជា”តិ។ តតោ តំ វេឡុគុម្ពំ ទស្សេន្តា អាហំសុ – “សេយ្យថាបិ, មហារាជ, ឥមំ វេឡុគុម្ពំ សព្ពសោ មូលខន្ធសាខានុសាខាហិ សំសិព្ពិត្វា ឋិតំ អសិហត្ថោ បុរិសោ មូលេ ឆេត្វា អាវិញ្ឆន្តោ ន សក្កុណេយ្យ ឧទ្ធរិតុំ , ឯវមេវ ត្វំ អន្តោ ច ពហិ ច ជដាយ ជដិតោ អាសត្តវិសត្តោ តត្ថ លគ្គោ។ សេយ្យថាបិ វា បនស្ស វេមជ្ឈគតោបិ អយំ វំសកឡីរោ អសញ្ជាតសាខត្តា កេនចិ អលគ្គោ ឋិតោ, សក្កា ច បន អគ្គេ វា មូលេ វា ឆេត្វា ឧទ្ធរិតុំ, ឯវមេវ មយំ កត្ថចិ អសជ្ជមានា សព្ពទិសា គច្ឆាមា”តិ តាវទេវ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា បស្សតោ ឯវ រញ្ញោ អាកាសេន នន្ទមូលកបព្ភារំ អគមំសុ។ តតោ រាជា ចិន្តេសិ – “កទា នុ ខោ អហម្បិ ឯវំ អសជ្ជមានោ ភវេយ្យ”ន្តិ តត្ថេវ និសីទិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ បុរិមនយេនេវ កម្មដ្ឋានំ បុច្ឆិតោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

“វំសោ វិសាលោវ យថា វិសត្តោ, បុត្តេសុ ទារេសុ ច យា អបេក្ខា;
វំសក្កឡីរោវ អសជ្ជមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **វំសោ**តិ វេឡុ។ **វិសាលោ**តិ វិត្ថិណ្ណោ។ ចការោ អវធារណត្ថោ, ឯវការោ វា អយំ, សន្ធិវសេនេត្ថ ឯការោ នដ្ឋោ។ តស្ស បរបទេន សម្ពន្ធោ, តំ បច្ឆា យោជេស្សាម។ **យថា**តិ បដិភាគេ។ **វិសត្តោ**តិ លគ្គោ, ជដិតោ សំសិព្ពិតោ។ **បុត្តេសុ ទារេសុ ចា**តិ បុត្តធីតុភរិយាសុ។ **យា អបេក្ខា**តិ យា តណ្ហា យោ ស្នេហោ។ **វំសក្កឡីរោវ អសជ្ជមានោ**តិ វំសកឡីរោ វិយ អលគ្គមានោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថា វំសោ វិសាលោ វិសត្តោ ឯវ ហោតិ, បុត្តេសុ ទារេសុ ច យា អបេក្ខា, សាបិ ឯវំ តានិ វត្ថូនិ សំសិព្ពិត្វា ឋិតត្តា វិសត្តា ឯវ។ ស្វាហំ តាយ អបេក្ខាយ អបេក្ខវា វិសាលោ វំសោ វិយ វិសត្តោតិ ឯវំ អបេក្ខាយ អាទីនវំ ទិស្វា តំ អបេក្ខំ មគ្គញាណេន ឆិន្ទន្តោ អយំ វំសកឡីរោវ រូបាទីសុ វា លោភាទីសុ វា កាមភវាទីសុ វា ទិដ្ឋាទីសុ វា តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន អសជ្ជមានោ បច្ចេកពោធឹ អធិគតោតិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

វំសកឡីរគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៣៩. មិគោ អរញ្ញម្ហីតិ កា ឧប្បត្តិ? ឯកោ កិរ ភិក្ខុ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ ឃោគាវចរោ កាលំ កត្វា, ពារាណសិយំ សេដ្ឋិកុលេ ឧប្បន្នោ អឌ្ឍោ មហទ្ធនេ មហាភោគេ, សោ សុភគោ អហោសិ។ តតោ បរទារិកោ ហុត្វា តត្ថ កាលកតោ និរយេ និព្ពត្តោ តត្ថ បច្ចិត្វា វិបាកាវសេសេន សេដ្ឋិភរិយាយ កុច្ឆិម្ហិ ឥត្ថិបដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ និរយតោ អាគតានំ គត្តានិ ឧណ្ហានិ ហោន្តិ។ តេន សេដ្ឋិភរិយា ឌយ្ហមានេន ឧទរេន កិច្ឆេន កសិរេន តំ គព្ភំ ធារេត្វា កាលេន ទារិកំ វិជាយិ។ សា ជាតទិវសតោ បភុតិ មាតាបិតូនំ សេសពន្ធុបរិជនានញ្ច ទេស្សា អហោសិ។ វយប្បត្តា ច យម្ហិ កុលេ ទិន្នា, តត្ថាបិ សាមិកសស្សុសសុរានំ ទេស្សាវ អហោសិ អប្បិយា អមនាបា។ អថ នក្ខត្តេ ឃោសិតេ សេដ្ឋិបុត្តោ តាយ សទ្ធឹ កីឡិតុំ អនិច្ឆន្តោ វេសឹ អានេត្វា កីឡតិ។ សា តំ ទាសីនំ សន្តិកា សុត្វា សេដ្ឋិបុត្តំ ឧបសង្កមិត្វា នានប្បការេហិ អនុនយិត្វា អាហ – “អយ្យបុត្ត, ឥត្ថី នាម សចេបិ ទសន្នំ រាជូនំ កនិដ្ឋា ហោតិ, ចក្កវត្តិនោ វា ធីតា, តថាបិ សាមិកស្ស បេសនករា ហោតិ។ សាមិកេ អនាលបន្តេ សូលេ អារោបិតា វិយ ទុក្ខំ បដិសំវេទេតិ។ សចេ អហំ អនុគ្គហារហា, អនុគ្គហេតព្ពា។ នោ ចេ, វិស្សជ្ជេតព្ពា, អត្តនោ ញាតិកុលំ គមិស្សាមី”តិ។ សេដ្ឋិបុត្តោ – “ហោតុ, ភទ្ទេ, មា សោចិ, កីឡនសជ្ជា ហោហិ, នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា”តិ អាហ។ សេដ្ឋិធីតា តាវតកេនបិ សល្លាបមត្តេន ឧស្សាហជាតា “ស្វេ នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមី”តិ ពហុំ ខជ្ជភោជ្ជំ បដិយាទេតិ។ សេដ្ឋិបុត្តោ ទុតិយទិវសេ អនារោចេត្វាវ កីឡនដ្ឋានំ គតោ។ សា “ឥទានិ បេសេស្សតិ, ឥទានិ បេសេស្សតី”តិ មគ្គំ ឱលោកេន្តី និសិន្នា ឧស្សូរំ ទិស្វា មនុស្សេ បេសេសិ។ តេ បច្ចាគន្ត្វា “សេដ្ឋិបុត្តោ គតោ”តិ អារោចេសុំ។ សា សព្ពំ តំ បដិយាទិតំ អាទាយ យានំ អភិរុហិត្វា ឧយ្យានំ គន្តុំ អារទ្ធា។

អថ នន្ទមូលកបព្ភារេ បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ សត្តមេ ទិវសេ និរោធា វុដ្ឋាយ អនោតត្តេ មុខំ ធោវិត្វា នាគលតាទន្តបោណំ ខាទិត្វា “កត្ថ អជ្ជ ភិក្ខំ ចរិស្សាមី”តិ អាវជ្ជេន្តោ តំ សេដ្ឋិធីតរំ ទិស្វា “ឥមិស្សា មយិ សក្ការំ ករិត្វា តំ កម្មំ បរិក្ខយំ គមិស្សតី”តិ ញត្វា បព្ភារសមីបេ សដ្ឋិយោជនំ មនោសិលាតលំ, តត្ថ ឋត្វា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា អាកាសេនាគន្ត្វា តស្សា បដិបថេ ឱរុយ្ហ ពារាណសិអភិមុខោ អគមាសិ។ តំ ទិស្វា ទាសិយោ សេដ្ឋិធីតាយ អារោចេសុំ។ សា យានា ឱរុយ្ហ សក្កច្ចំ វន្ទិត្វា, បត្តំ គហេត្វា, សព្ពរសសម្បន្នេន ខាទនីយភោជនីយេន បូរេត្វា, បទុមបុប្ផេន បដិច្ឆាទេត្វា ហេដ្ឋាបិ បទុមបុប្ផំ កត្វា, បុប្ផកលាបំ ហត្ថេន គហេត្វា, បច្ចេកពុទ្ធំ ឧបសង្កមិត្វា, តស្ស ហត្ថេ បត្តំ ទត្វា, វន្ទិត្វា, បុប្ផកលាបហត្ថា បត្ថេសិ “ភន្តេ, យថា ឥទំ បុប្ផំ, ឯវាហំ យត្ថ យត្ថ ឧប្បជ្ជាមិ, តត្ថ តត្ថ មហាជនស្ស បិយា ភវេយ្យំ មនាបា”តិ។ ឯវំ បត្ថេត្វា ទុតិយំ បត្ថេសិ “ភន្តេ, ទុក្ខោ គព្ភវាសោ, តំ អនុបគម្ម បទុមបុប្ផេ ឯវំ បដិសន្ធិ ភវេយ្យា”តិ។ តតិយម្បិ បត្ថេសិ “ភន្តេ, ជិគុច្ឆនីយោ មាតុគាមោ, ចក្កវត្តិធីតាបិ បរវសំ គច្ឆតិ, តស្មា អហំ ឥត្ថិភាវំ អនុបគម្ម បុរិសោ ភវេយ្យ”ន្តិ។ ចតុត្ថម្បិ បត្ថេសិ “ភន្តេ, ឥមំ សំសារទុក្ខំ អតិក្កម្ម បរិយោសានេ តុម្ហេហិ បត្តំ អមតំ បាបុណេយ្យ”ន្តិ។

ឯវំ ចតុរោ បណិធយោ កត្វា, តំ បទុមបុប្ផកលាបំ បូជេត្វា, បច្ចេកពុទ្ធស្ស បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា “បុប្ផសទិសោ ឯវ មេ គន្ធោ ចេវ វណ្ណោ ច ហោតូ”តិ ឥមំ បញ្ចមំ បណិធឹ អកាសិ។ តតោ បច្ចេកពុទ្ធោ បត្តំ បុប្ផកលាបញ្ច គហេត្វា អាកាសេ ឋត្វា –

> “ឥច្ឆិតំ បត្ថិតំ តុយ្ហំ, ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតុ;
> សព្ពេ បូរេន្តុ សង្កប្បា, ចន្ទោ បន្នរសោ យថា”តិ។ –

ឥមាយ គាថាយ សេដ្ឋិធីតាយ អនុមោទនំ កត្វា “សេដ្ឋិធីតា មំ គច្ឆន្តំ បស្សតូ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា នន្ទមូលកបព្ភារំ អគមាសិ។ សេដ្ឋិធីតាយ តំ ទិស្វា មហតី បីតិ ឧប្បន្នា។ ភវន្តរេ កតំ អកុសលកម្មំ អនោកាសតាយ បរិក្ខីណំ, ចិញ្ចម្ពិលធោតតម្ពភាជនមិវ សុទ្ធា ជាតា។ តាវទេវ ចស្សា បតិកុលេ ញាតិកុលេ ច សព្ពោ ជនោ តុដ្ឋោ “កឹ ករោមា”តិ បិយវចនានិ បណ្ណាការានិ ច បេសេសិ។ សេដ្ឋិបុត្តោ មនុស្សេ បេសេសិ “សីឃំ សីឃំ អានេថ សេដ្ឋិធីតរំ, អហំ វិស្សរិត្វា ឧយ្យានំ អាគតោ”តិ។ តតោ បភុតិ ច នំ ឧរេ វិលិត្តចន្ទនំ វិយ អាមុត្តមុត្តាហារំ វិយ បុប្ផមាលំ វិយ ច បិយាយន្តោ បរិហរិ។

សា តត្ថ យាវតាយុកំ ឥស្សរិយភោគសុខំ អនុភវិត្វា កាលំ កត្វា បុរិសភាវេន ទេវលោកេ បទុមបុប្ផេ ឧប្បជ្ជិ។ សោ ទេវបុត្តោ គច្ឆន្តោបិ បទុមបុប្ផគព្ភេយេវ គច្ឆតិ, តិដ្ឋន្តោបិ, និសីទន្តោបិ, សយន្តោបិ បទុមគព្ភេយេវ សយតិ។ មហាបទុមទេវបុត្តោតិ ចស្ស នាមំ អកំសុ។ ឯវំ សោ តេន ឥទ្ធានុភាវេន អនុលោមបដិលោមំ ឆទេវលោកេ ឯវ សំសរតិ។

តេន ច សមយេន ពារាណសិរញ្ញោ វីសតិ ឥត្ថិសហស្សានិ ហោន្តិ។ រាជា ឯកិស្សាបិ កុច្ឆិយំ បុត្តំ ន លភតិ។ អមច្ចា រាជានំ វិញ្ញាបេសុំ “ទេវ, កុលវំសានុបាលកោ បុត្តោ ឥច្ឆិតព្ពោ, អត្រជេ អវិជ្ជមានេ ខេត្រជោបិ

កុលវំសធរោ ហោតី”តិ។ រាជា “ឋបេត្វា មហេសឹ អវសេសា នាដកិត្ថិយោ សត្តាហំ ធម្មនាដកំ ករោថា”តិ យថាកាមំ ពហិ ចរាបេសិ, តថាបិ បុត្តំ នាលត្ថ។ បុន អមច្ចា អាហំសុ – “មហារាជ, មហេសី នាម បុញ្ញេន ច បញ្ញាយ ច សព្ពិត្ថីនំ អគ្គា, អប្បេវ នាម ទេវោ មហេសិយាបិ កុច្ឆិស្មឹ បុត្តំ លភេយ្យា”តិ។ រាជា មហេសិយា ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។ សា អាហ – “មហារាជ, យា ឥត្ថី សច្ចវាទិនី សីលវតី, សា បុត្តំ លភេយ្យ, ហិរោត្តប្បរហិតាយ កុតោ បុត្តោ”តិ បាសាទំ អភិរុហិត្វា បញ្ច សីលានិ សមាទិយិត្វា បុនប្បុនំ អនុមជ្ជតិ។ សីលវតិយា រាជធីតាយ បញ្ច សីលានិ អនុមជ្ជន្តិយា បុត្តបត្ថនាចិត្តេ ឧប្បន្នមត្តេ សក្កស្ស អាសនំ សន្តប្បិ។

អថ សក្កោ អាសនតាបការណំ អាវជ្ជេន្តោ ឯតមត្ថំ វិទិត្វា “សីលវតិយា រាជធីតាយ បុត្តវរំ ទេមី”តិ អាកាសេនាគន្ត្វា ទេវិយា សម្មុខេ ឋត្វា “កឹ បត្ថេសិ ទេវី”តិ បុច្ឆិ។ “បុត្តំ, មហារាជា”តិ។ “ទម្មិ តេ, ទេវិ, បុត្តំ, មា ចិន្តយី”តិ វត្វា ទេវលោកំ គន្ត្វា “អត្ថិ នុ ខោ ឯត្ថ ខីណាយុកោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ “អយំ មហាបទុមោ ឧបរិទេវលោកេ ឧប្បជ្ជិតុំ ឥតោ ចវតី”តិ ញត្វា តស្ស វិមានំ គន្ត្វា “តាត មហាបទុម, មនុស្សលោកំ គច្ឆាហី”តិ យាចិ។ សោ អាហ – “មហារាជ, មា ឯវំ ភណិ, ជេគុច្ឆោ មនុស្សលោកោ”តិ។ “តាត, ត្វំ មនុស្សលោកេ បុញ្ញំ កត្វា ឥធូបបន្នោ, តត្ថេវ ឋត្វា បារមិយោ បូរេតព្ពា, គច្ឆ, តាតា”តិ។ “ទុក្ខោ, មហារាជ, គព្ភវាសោ, ន សក្កោមិ តត្ថ វសិតុ”ន្តិ។ “កឹ តេ, តាត, គព្ភវាសេន, តថា ហិ ត្វំ កម្មមកាសិ, យថា បទុមគព្ភេយេវ និព្ពត្តិស្សសិ, គច្ឆ, តាតា”តិ បុនប្បុនំ វុច្ចមានោ អធិវាសេសិ។

តតោ មហាបទុមោ ទេវលោកា ចវិត្វា ពារាណសិរញ្ញោ ឧយ្យានេ សិលាបដ្ដបោក្ខរណិយំ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តោ។ តញ្ច រត្តឹ មហេសី បច្ចូសសមយេ សុបិនន្តេន វីសតិឥត្ថិសហស្សបរិវុតា ឧយ្យានំ គន្ត្វា សិលាបដ្ដបោក្ខរណិយំ បទុមស្សេវ បុត្តំ លទ្ធា វិយ អហោសិ។ សា បភាតាយ រត្តិយា សីលានិ រក្ខមានា តថេវ តត្ថ គន្ត្វា ឯកំ បទុមបុប្ផំ អទ្ទស។ តំ នេវ តីរេ ហោតិ ន គម្ភីរេ។ សហ ទស្សនេនេវ ចស្សា តត្ថ បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិ។ សា សាមំយេវ បវិសិត្វា តំ បុប្ផំ អគ្គហេសិ។ បុប្ផេ គហិតមត្តេយេវ បត្តានិ វិកសឹសុ។ តត្ថ តដ្ដកេ អាសិត្តសុវណ្ណបដិមំ វិយ ទារកំ អទ្ទស។ ទិស្វាវ “បុត្តោ មេ លទ្ធោ”តិ សទ្ទំ និច្ឆារេសិ។ មហាជនោ សាធុការសហស្សានិ មុញ្ចិ, រញ្ញោ ច បេសេសិ។ រាជា សុត្វា “កត្ថ លទ្ធោ”តិ បុច្ឆិត្វា លទ្ធោកាសញ្ច សុត្វា “ឧយ្យានញ្ច បោក្ខរណិយំ បទុមញ្ច អម្ហាកញ្ញេវ ខេត្តំ, តស្មា អម្ហាកំ ខេត្តេ ជាតត្តា ខេត្តជោ នាមាយំ បុត្តោ”តិ វត្វា នគរំ បវេសេត្វា វីសតិសហស្សឥត្ថិយោ ធាតិកិច្ចំ ការាបេសិ។ យា យា កុមារស្ស រុចឹ ញត្វា បត្ថិតបត្ថិតំ ខាទនីយំ ខាទាបេតិ, សា សា សហស្សំ លភតិ។ សកលពារាណសី ចលិតា, សព្ពោ ជនោ កុមារស្ស បណ្ណាការសហស្សានិ បេសេសិ។ កុមារោ តំ តំ អតិនេត្វា “ឥមំ ខាទ, ឥមំ ភុញ្ជា”តិ វុច្ចមានោ ភោជនេន ឧព្ពាឡ្ហោ ឧក្កណ្ឋិតោ ហុត្វា, គោបុរទ្វារំ គន្ត្វា, លាខាគុឡកេន កីឡតិ។

តទា អញ្ញតរោ បច្ចេកពុទ្ធោ ពារាណសឹ និស្សាយ ឥសិបតនេ វសតិ។ សោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ សេនាសនវត្តសរីរបរិកម្មមនសិការាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ កត្វា, បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ “អជ្ជ កត្ថ ភិក្ខំ គហេស្សាមី”តិ អាវជ្ជេន្តោ កុមារស្ស សម្បត្តឹ ទិស្វា “ឯស បុព្ពេ កឹ កម្មំ ករី”តិ វីមំសន្តោ “មាទិសស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា, ចតស្សោ បត្ថនា បត្ថេសិ តត្ថ តិស្សោ សិទ្ធា, ឯកា តាវ ន សិជ្ឈតិ, តស្ស ឧបាយេន អារម្មណំ ទស្សេមី”តិ ភិក្ខាចរិយវសេន កុមារស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ កុមារោ តំ ទិស្វា “សមណ, មា ឥធ អាគច្ឆិ, ឥមេ ហិ តម្បិ ‘ឥទំ ខាទ, ឥទំ ភុញ្ជា’តិ វទេយ្យុ”ន្តិ អាហ។ សោ ឯកវចនេនេវ តតោ និវត្តិត្វា អត្តនោ សេនាសនំ បាវិសិ។ កុមារោ បរិជនំ អាហ – “អយំ សមណោ មយា វុត្តមត្តោវ និវត្តោ, កុទ្ធោ, នុ, ខោ មមា”តិ។ តតោ តេហិ “បព្ពជិតា នាម, ទេវ, ន កោធបរាយណា ហោន្តិ, បរេន បសន្នមនេន យំ ទិន្នំ ហោតិ, តេន យាបេន្តី”តិ វុច្ចមានោបិ “កុទ្ធោ ឯវ មមាយំ សមណោ, ខមាបេស្សាមិ ន”ន្តិ មាតាបិតូនំ អារោចេត្វា ហត្ថឹ អភិរុហិត្វា, មហតា រាជានុភាវេន ឥសិបតនំ គន្ត្វា, មិគយូថំ ទិស្វា, បុច្ឆិ “កឹ នាម ឯតេ”តិ? “ឯតេ, សាមិ, មិគា នាមា”តិ។ ឯតេសំ “ឥមំ ខាទថ, ឥមំ ភុញ្ជថ, ឥមំ សាយថា”តិ វត្វា បដិជគ្គន្តា អត្ថីតិ។ នត្ថិ សាមិ, យត្ថ តិណោទកំ សុលភំ, តត្ថ វសន្តីតិ។

កុមារោ “យថា ឥមេ អរក្ខិយមានាវ យត្ថ ឥច្ឆន្តិ, តត្ថ វសន្តិ, កទា នុ, ខោ, អហម្បិ ឯវំ វសេយ្យ”ន្តិ ឯតមារម្មណំ អគ្គហេសិ។ បច្ចេកពុទ្ធោបិ តស្ស អាគមនំ ញត្វា សេនាសនមគ្គញ្ច ចង្កមញ្ច សម្មជ្ជិត្វា, មដ្ឋំ កត្វា, ឯកទ្វិក្ខត្តុំ ចង្កមិត្វា, បទនិក្ខេបំ ទស្សេត្វា, ទិវាវិហារោកាសញ្ច បណ្ណសាលញ្ច សម្មជ្ជិត្វា, មដ្ឋំ កត្វា, បវិសនបទនិក្ខេបំ ទស្សេត្វា, និក្ខមនបទនិក្ខេបំ អទស្សេត្វា, អញ្ញត្រ អគមាសិ។ កុមារោ តត្ថ គន្ត្វា តំ បទេសំ សម្មជ្ជិត្វា មដ្ឋំ កតំ ទិស្វា “វសតិ មញ្ញេ ឯត្ថ សោ បច្ចេកពុទ្ធោ”តិ បរិជនេន ភាសិតំ សុត្វា អាហ – “បាតោបិ សោ សមណោ កុទ្ធោ, ឥទានិ ហត្ថិអស្សាទីហិ អត្តនោ ឱកាសំ អក្កន្តំ ទិស្វា, សុដ្ឋុតរំ កុជ្ឈេយ្យ, ឥធេវ តុម្ហេ តិដ្ឋថា”តិ ហត្ថិក្ខន្ធា ឱរុយ្ហ ឯកកោវ សេនាសនំ បវិដ្ឋោ វត្តសីសេន សុសម្មដ្ឋោកាសេ បទនិក្ខេបំ ទិស្វា, “អយំ សមណោ ឯត្ថ ចង្កមន្តោ ន វណិជ្ជាទិកម្មំ ចិន្តេសិ, អទ្ធា អត្តនោ ហិតមេវ ចិន្តេសិ មញ្ញេ”តិ បសន្ន

មានសោ ចង្កមំ អារុហិត្វា, ទូរីកតបុថុវិតក្កោ គន្ត្វា, បាសាណផលកេ និសីទិត្វា, សញ្ញាតឯកត្តោ ហុត្វា, បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា, វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិញាណំ អធិគន្ត្វា, បុរិមនយេនេវ បុរោហិតេន កម្មដ្ឋានេ បុច្ឆិតេ គគនតលេ និសិន្នោ ឥមំ គាថមាហ –

“មិគោ អរញ្ញម្ហិ យថា អពទ្ធោ, យេនិច្ឆកំ គច្ឆតិ គោចរាយ;
វិញ្ញូ នរោ សេរិតំ បេក្ខមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **មិគោ**តិ ទ្វេ មិគា ឯណីមិគោ, បសទមិគោ ចាតិ។ អបិច សព្ពេសំ អារញ្ញិកានំ ចតុប្បទានមេតំ អធិវចនំ។ ឥធ បន បសទមិគោ អធិប្បេតោ។ **អរញ្ញម្ហី**តិ គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច ឋបេត្វា អវសេសំ អរញ្ញំ, ឥធំ បន ឧយ្យានមធិប្បេតំ, តស្មា ឧយ្យានម្ហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យថា**តិ បដិភាគេ។ **អពទ្ធោ**តិ រជ្ជុពន្ធនាទីហិ អពទ្ធោ, ឯតេន វិស្សត្ថចរិយំ ទីបេតិ។ **យេនិច្ឆកំ គច្ឆតិ គោចរាយ**តិ យេន យេន ទិសាភាគេន គន្តុមិច្ឆតិ, តេន តេន ទិសាភាគេន គោចរាយ គច្ឆតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា –

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អារញ្ញកោ មិគោ អរញ្ញេ បវនេ ចរមានោ វិស្សត្ថោ គច្ឆតិ, វិស្សត្ថោ តិដ្ឋតិ, វិស្សត្ថោ និសីទតិ, វិស្សត្ថោ សេយ្យំ កប្បេតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? អនាបាថគតោ, ភិក្ខវេ, លុទ្ទស្ស; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ…. បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អន្ធមកាសិ មារំ អបទំ, វធិត្វា មារចក្ខុំ អទស្សនំ គតោ បាបិមតោ”តិ (ម. និ. ១.២៨៧; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៥) វិត្ថារោ។

វិញ្ញូ នរោតិ បណ្ឌិតបុរិសោ។ **សេរិត**ន្តិ សច្ឆន្ទវុត្តិតំ អបរាយត្តតំ។ **បេក្ខមានោ**តិ បញ្ញាចក្ខុនា ឱលោកយមានោ។ អថ វា ធម្មសេរិតំ បុគ្គលសេរិតញ្ច។ លោកុត្តរធម្មា ហិ កិលេសវសំ អគមនតោ សេរិនោ តេហិ សមន្នាគតា បុគ្គលា ច, តេសំ ភាវនិទ្ទេសោ សេរិតា។ តំ បេក្ខមានោតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? “យថា មិគោ អរញ្ញម្ហិ អពទ្ធោ យេនិច្ឆកំ គច្ឆតិ គោចរាយ, កទា នុ ខោ អហម្បិ ឯវំ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ ឥតិ មេ តុម្ហេហិ ឥតោ ចិតោ ច បរិវារេត្វា ឋិតេហិ ពទ្ធស្ស យេនិច្ឆកំ គន្តុំ អលភន្តស្ស តស្មឹ យេនិច្ឆកគមនាភាវេន យេនិច្ឆកគមនេ ចានិសំសំ ទិស្វា អនុក្កមេន សមថវិបស្សនា បារិបូរឹ អគមំសុ។ តតោ បច្ចេកពោធឹ អធិគតោម្ហិ។ តស្មា អញ្ញោបិ វិញ្ញូ បណ្ឌិតោ នរោ សេរិតំ បេក្ខមានោ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោតិ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

មិគអរញ្ញគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤០. អាមន្តនា ហោតីតិ កា ឧប្បត្តិ? អតីតេ កិរ ឯកវជ្ជិកព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ មុទុកជាតិកោ។ យទា អមច្ចា តេន សហ យុត្តំ វា អយុត្តំ វា មន្តេតុកាមា ហោន្តិ, តទា នំ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ ឯកមន្តំ នេន្តិ។ តំ ឯកទិវសំ ទិវាសេយ្យំ ឧបគតំ អញ្ញតរោ អមច្ចោ “ទេវ, មម សោតព្ពំ អត្ថី”តិ ឯកមន្តំ គមនំ យាចិ។ សោ ឧដ្ឋាយ អគមាសិ។ បុន ឯកោ មហាឧបដ្ឋានេ និសិន្នំ វរំ យាចិ, ឯកោ ហត្ថិក្ខន្ធេ, ឯកោ អស្សបិដ្ឋិយំ , ឯកោ សុវណ្ណរថេ, ឯកោ សិវិកាយ និសីទិត្វា ឧយ្យានំ គច្ឆន្តំ យាចិ។ រាជា តតោ ឱរោហិត្វា ឯកមន្តំ អគមាសិ។ អបរោ ជនបទចារិកំ គច្ឆន្តំ យាចិ, តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ហត្ថិតោ ឱរុយ្ហ ឯកមន្តំ អគមាសិ។ ឯវំ សោ តេហិ និព្ពិន្នោ ហុត្វា បព្ពជិ។ អមច្ចា ឥស្សរិយេន វឌ្ឍន្តិ។ តេសុ ឯកោ គន្ត្វា រាជានំ អាហ – “អមុកំ, មហារាជ, ជនបទំ មយ្ហំ ទេហី”តិ។ រាជា “តំ ឥត្ថន្នាមោ ភុញ្ជតី”តិ ភណតិ។ សោ រញ្ញោ វចនំ អនាទិយិត្វា “គច្ឆាមហំ តំ ជនបទំ គហេត្វា ភុញ្ជាមី”តិ តត្ថ គន្ត្វា, កលហំ កត្វា, បុន ឧភោបិ រញ្ញោ សន្តិកំ អាគន្ត្វា, អញ្ញមញ្ញស្ស ទោសំ អារោចេន្តិ។ រាជា “ន សក្កា ឥមេ តោសេតុ”ន្តិ តេសំ លោភេ អាទីនវំ ទិស្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកសម្ពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ សោ បុរិមនយេនេវ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“អាមន្តនា ហោតិ សហាយមជ្ឈេ, វាសេ ឋានេ គមនេ ចារិកាយ;
អនភិជ្ឈិតំ សេរិតំ បេក្ខមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តស្សត្ថោ – សហាយមជ្ឈេ ឋិតស្ស ទិវាសេយ្យសង្ខាតេ វាសេ ច, មហាឧបដ្ឋានសង្ខាតេ ឋានេ ច, ឧយ្យានគមនសង្ខាតេ គមនេ ច, ជនបទចារិកសង្ខាតាយ ចារិកាយ ច “ឥទំ មេ សុណ, ឥទំ មេ ទេហី”តិអាទិនា នយេន តថា តថា អាមន្តនា ហោតិ, តស្មា អហំ តត្ថ និព្ពិជ្ជិត្វា យាយំ អរិយជនសេវិតា អនេកានិសំសា ឯកន្តសុខា, ឯវំ សន្តេបិ លោភាភិភូតេហិ សព្ពកាបុរិសេហិ អនភិជ្ឈិតា អនភិបត្ថិតា បព្ពជ្ជា,

តំ អនភិជ្ឈិតំ បរេសំ អវសវត្តនេន ធម្មបុគ្គលវសេន ច សេវិតំ បេក្ខមានោ វិបស្សនំ អារភិត្វា អនុក្កមេន បច្ចេកសម្ពោធឹ អធិគតោម្ហីតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អាមន្តនាគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤១. ខិឌ្ឌា រតីតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ ឯកបុត្តកព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ។ សោ ចស្ស ឯកបុត្តកោ បិយោ អហោសិ មនាបោ បាណសមោ។ សោ សព្ពិរិយាបថេសុ បុត្តំ គហេត្វាវ វត្តតិ។ សោ ឯកទិវសំ ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ តំ ឋបេត្វា គតោ។ កុមារោបិ តំ ទិវសំយេវ ឧប្បន្នេន ព្យាធិនា មតោ។ អមច្ចា "បុត្តសិនេហេន រញ្ញោ ហទយម្បិ ផលេយ្យា"តិ អនារោចេត្វាវ នំ ឈាបេសុំ។ រាជា ឧយ្យានេ សុរាមទេន មត្តោ បុត្តំ នេវ សរិ, តថា ទុតិយទិវសេបិ ន្ហានភោជនវេលាសុ។ អថ ភុត្តាវី និសិន្នោ សរិត្វា "បុត្តំ មេ អានេថា"តិ អាហ។ តស្ស អនុរូបេន វិធានេន តំ បវត្តឹ អារោចេសុំ។ តតោ សោកាភិភូតោ និសិន្នោ ឯវំ យោនិសោ មនសាកាសិ "ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតិ, ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី"តិ។ សោ ឯវំ អនុក្កមេន អនុលោមបដិលោមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ សម្មសន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ សេសំ សំសគ្គគាថាយ វុត្តសទិសមេវ ឋបេត្វា គាថាយត្ថវណ្ណនំ។

អត្ថវណ្ណនាយំ បន **ខិឌ្ឌា**តិ កីឡនា។ សា ទុវិធា ហោតិ – កាយិកា, វាចសិកា ច។ តត្ថ កាយិកា នាម ហត្ថីហិបិ កីឡន្តិ, អស្សេហិបិ, រថេហិបិ, ធនូហិបិ, ថរូហិបីតិ ឯវមាទិ។ វាចសិកា នាម គីតំ, សិលោកភណនំ, មុខភេរីតិ ឯវមាទិ។ **រតី**តិ បញ្ចកាមគុណរតិ។ **វិបុល**ន្តិ យាវ អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច ឋាននេន សកលត្តភាវព្យាបកំ។ សេសំ បាកដមេវ។ អនុសន្ធិយោជនាបិ ចេត្ថ សំសគ្គគាថាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា, តតោ បរញ្ច សព្ពន្តិ។

ខិឌ្ឌារតិគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤២. ចាតុទ្ទិសោតិ កា ឧប្បត្តិ? បុព្ពេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បញ្ច បច្ចេកពោធិសត្តា បព្ពជិត្វា វីសតិ វស្សសហស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា ទេវលោកេ ឧប្បន្នា។ តតោ ចវិត្វា តេសំ ជេដ្ឋកោ ពារាណសិយំ រាជា អហោសិ, សេសា បាកតិករាជានោ។ តេ ចត្តារោបិ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គណ្ហិត្វា, រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា, អនុក្កមេន បច្ចេកពុទ្ធា ហុត្វា នន្ទមូលកបព្ភារេ វសន្តា ឯកទិវសំ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ វំសកឡីរគាថាយំ វុត្តនយេនេវ អត្តនោ កម្មញ្ច សហាយញ្ច អាវជ្ជេត្វា ញត្វា ពារាណសិរញ្ញោ ឧបាយេន អារម្មណំ ទស្សេតុំ ឱកាសំ គវេសន្តិ។ សោ ច រាជា តិក្ខត្តុំ រត្តិយា ឧព្ពិជ្ជតិ, ភីតោ វិស្សរំ ករោតិ, មហាតលេ ធាវតិ។ បុរោហិតេន កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ សុខសេយ្យំ បុច្ឆិតោបិ "កុតោ មេ, អាចរិយ, សុខ"ន្តិ សព្ពំ តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ បុរោហិតោបិ "អយំ រោគោ ន សក្កា យេន កេនចិ ឧទ្ធំវិរេចនាទិនា ភេសជ្ជកម្មេន វិនេតុំ , មយ្ហំ បន ខាទនូបាយោ ឧប្បន្នោ"តិ ចិន្តេត្វា "រជ្ជហានិជីវិតន្តរាយាទីនំ បុព្ពនិមិត្តំ ឯតំ មហារាជា"តិ រាជានំ សុដ្ឋុតរំ ឧព្ពេជេត្វា តស្ស វូបសមនត្ថំ "ឯត្តកេ ច ឯត្តកេ ច ហត្ថិអស្សរថាទយោ ហិរញ្ញសុវណ្ណញ្ច ទក្ខិណំ ទត្វា យញ្ញោ យជិតព្ពោ"តិ តំ យញ្ញយជនេ សមាទបេសិ។

តតោ បច្ចេកពុទ្ធា អនេកានិ បាណសហស្សានិ យញ្ញត្ថាយ សម្បិណ្ឌិយមានានិ ទិស្វា "ឯតស្មឹ កម្មេ កតេ ទុព្ពោធនេយ្យោ ភវិស្សតិ, ហន្ទ នំ បដិកច្ចេវ គន្ត្វា បេក្ខាមា"តិ វំសកឡីរគាថាយំ វុត្តនយេនេវ អាគន្ត្វា បិណ្ឌាយ ចរមានា រាជង្គណេ បដិបាដិយា អគមំសុ។ រាជា សីហបញ្ជរេ ឋិតោ រាជង្គណំ ឱលោកយមានោ តេ អទ្ទក្ខិ , សហ ទស្សនេនេវ ចស្ស សិនេហោ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ តេ បក្កោសាបេត្វា អាកាសតលេ បញ្ញត្តាសនេ និសីទាបេត្វា សក្កច្ចំ ភោជេត្វា កតភត្តកិច្ចេ "កេ តុម្ហេ"តិ បុច្ឆិ។ "មយំ, មហារាជ, ចាតុទ្ទិសា នាមា"តិ។ "ភន្តេ, ចាតុទ្ទិសាតិ ឥមស្ស កោ អត្ថោ"តិ? "ចតូសុ ទិសាសុ កត្ថចិ កុតោចិ ភយំ វា ចិត្តុត្រាសោ វា អម្ហាកំ នត្ថិ, មហារាជា"តិ។ "ភន្តេ, តុម្ហាកំ តំ ភយំ កឹ ការណា ន ហោតី"តិ? "មយញ្ហិ, មហារាជ, មេត្តំ ភាវេម, ករុណំ ភាវេម, មុទិតំ ភាវេម, ឧបេក្ខំ ភាវេម, តេន នោ តំ ភយំ ន ហោតី"តិ វត្វា ឧដ្ឋាយាសនា អត្តនោ វសតឹ អគមំសុ។

តតោ រាជា ចិន្តេសិ "ឥមេ សមណា មេត្តាទិភាវនាយ ភយំ ន ហោតីតិ ភណន្តិ, ព្រាហ្មណា បន អនេកសហស្សបាណវធំ វណ្ណយន្តិ, កេសំ នុ ខោ វចនំ សច្ច"ន្តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – "សមណា សុទ្ធេន អសុទ្ធំ ធោវន្តិ, ព្រាហ្មណា បន អសុទ្ធេន អសុទ្ធំ។ ន ច សក្កា អសុទ្ធេន អសុទ្ធំ ធោវិតុំ, បព្ពជិតានំ ឯវ វចនំ សច្ច"ន្តិ។ សោ "សព្ពេ សត្តា សុខិតា ហោន្តូ"តិអាទិនា នយេន មេត្តាទយោ ចត្តារោបិ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ហិតផរណចិត្តេន អមច្ចេ អាណាបេសិ "សព្ពេ បាណេ មុញ្ចថ, សីតានិ បានីយានិ បិវន្តុ, ហរិតានិ តិណានិ ខាទន្តុ, សីតោ ច នេសំ វាតោ ឧបវាយតូ"តិ។ តេ តថា អកំសុ។

តតោ រាជា “កល្យាណមិត្តានំ វចនេនេវ បាបកម្មតោ មុត្តោម្ហី”តិ តត្ថេវ និសិន្នោ វិបស្សិត្វា បច្ចេកសម្ពោធិំ សច្ឆាកាសិ។ អមច្ចេហិ ច ភោជនវេលាយំ “ភុញ្ជ, មហារាជ, កាលោ”តិ វុត្តេ “នាហំ រាជា”តិ បុរិមនយេនេវ សព្ពំ វត្វា ឥមំ ឧទានព្យាករណគាថំ អភាសិ –

“ចាតុទ្ទិសោ អប្បដិឃោ ច ហោតិ, សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេន;
បរិស្សយានំ សហិតា អឆម្ភី, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **ចាតុទ្ទិសោ**តិ ចតូសុ ទិសាសុ យថាសុខវិហារី, “ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣០៨; អ. និ. ៤.១២៥; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៨) វា នយេន ព្រហ្មវិហារភាវនាផរិតា ចតស្សោ ទិសា អស្ស សន្តីតិបិ ចាតុទ្ទិសោ។ តាសុ ទិសាសុ កត្ថចិ សត្តេ វា សង្ខារេ វា ភយេន ន បដិហញ្ញតីតិ **អប្បដិឃោ។ សន្តុស្សមានោ**តិ ទ្វាទសវិធស្ស សន្តោសស្សវសេន សន្តុស្សកោ, **ឥតរីតរេនា**តិ ឧច្ចាវចេន បច្ចយេន។ **បរិស្សយានំ សហិតា អឆម្ភី**តិ ឯត្ថ បរិស្សយន្តិ កាយចិត្តានិ, បរិហាបេន្តិ វា តេសំ សម្បត្តិំ, តានិ វា បដិច្ច សយន្តីតិ បរិស្សយា, ពាហិរានំ សីហព្យគ្ឃាទីនំ អព្ភន្តរានញ្ច កាមច្ឆន្ទាទីនំ កាយចិត្តុបទ្ទវានំ ឯតំ អធិវចនំ។ តេ បរិស្សយេ អធិវាសនខន្តិយា ច វីរិយាទីហិ ធម្មេហិ ច សហតីតិ **បរិស្សយានំ សហិតា**។ ថទ្ធភាវករភយាភាវេន **អឆម្ភី**។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យថា តេ ចត្តារោ សមណា, ឯវំ ឥតរីតរេន បច្ចយេន សន្តុស្សមានោ ឯត្ថ បដិបត្តិបទដ្ឋានេ សន្តោសេ ឋិតោ ចតូសុ ទិសាសុ មេត្តាទិភាវនាយ ចាតុទ្ទិសោ, សត្តសង្ខារេសុ បដិហននភយាភាវេន អប្បដិឃោ ច ហោតិ។ សោ ចាតុទ្ទិសត្តា វុត្តប្បការានំ បរិស្សយានំ សហិតា, អប្បដិឃត្តា អឆម្ភី ច ហោតីតិ ឯវំ បដិបត្តិគុណំ ទិស្វា យោនិសោ បដិបជ្ជិត្វា បច្ចេកពោធិំ អធិគតោម្ហីតិ។ អថ វា តេ សមណា វិយ សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេន វុត្តនយេនេវ ចាតុទ្ទិសោ ហោតីតិ ញត្វា ឯវំ ចាតុទ្ទិសភាវំ បត្ថយន្តោ យោនិសោ បដិបជ្ជិត្វា អធិគតោម្ហិ។ តស្មា អញ្ញោបិ ឦទិសំ ឋានំ បត្ថយមានោ ចាតុទ្ទិសតាយ បរិស្សយានំ សហិតា អប្បដិឃតាយ ច អឆម្ភី ហុត្វា ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ចាតុទ្ទិសគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤៣. ទុស្សង្គហាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិរញ្ញោ កិរ អគ្គមហេសី កាលមកាសិ។ តតោ វីតិវត្តេសុ សោកទិវសេសុ ឯកំ ទិវសំ អមច្ចា “រាជូនំ នាម តេសុ តេសុ កិច្ចេសុ អគ្គមហេសី អវស្សំ ឥច្ឆិតព្ពា, សាធុ, ទេវោ, អញ្ញំ ទេវឹ អានេតូ”តិ យាចឹសុ។ រាជា“តេន ហិ, ភណេ, ជានាថា”តិ អាហ។ តេ បរិយេសន្តា សាមន្តរជ្ជេ រាជា មតោ។ តស្ស ទេវី រជ្ជំ អនុសាសតិ។ សា ច គព្ភិនី ហោតិ។ អមច្ចា “អយំ រញ្ញោ អនុរូបា”តិ ញត្វា តំ យាចឹសុ។ សា “គព្ភិនី នាម មនុស្សានំ អមនាបា ហោតិ, សចេ អាគមេថ, យាវ វិជាយាមិ, ឯវំ ហោតុ, នោ ចេ, អញ្ញំ បរិយេសថា”តិ អាហ។ តេ រញ្ញោបិ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ រាជា “គព្ភិនីបិ ហោតុ អានេថា”តិ។ តេ អានេសុំ។ រាជា តំ អភិសិញ្ចិត្វា សព្ពំ មហេសីភោគំ អទាសិ។ តស្សា បរិជនញ្ច នានាវិធេហិ បណ្ណាការេហិ សង្គណ្ហាតិ។ សា កាលេន បុត្តំ វិជាយិ។ តម្បិ រាជា អត្តនោ ជាតបុត្តមិវ សព្ពិរិយាបថេសុ អង្កេ ច ឧរេ ច កត្វា វិហរតិ។ តតោ ទេវិយា បរិជនោ ចិន្តេសិ “រាជា អតិវិយ សង្គណ្ហាតិ កុមារំ, អតិវិស្សាសនិយានិ រាជហទយានិ, ហន្ទ នំ បរិភេទេមា”តិ។

តតោ កុមារំ – “ត្វំ, តាត, អម្ហាកំ រញ្ញោ បុត្តោ, ន ឥមស្ស រញ្ញោ, មា ឯត្ថ វិស្សាសំ អាបជ្ជី”តិ អាហំសុ។ អថ កុមារោ “ឯហិ បុត្តា”តិ រញ្ញា វុច្ចមានោបិ ហត្ថេ គហេត្វា អាកឌ្ឍិយមានោបិ បុព្ពេ វិយ រាជានំ ន អល្លីយតិ។ រាជា “កឹ ឯត”ន្តិ វីមំសន្តោ តំ បវត្តិំ ញត្វា “អរេ, ឯតេ មយា ឯវំ សង្គហិតាបិ បដិកូលវុត្តិនោ ឯវា”តិ និព្ពិជ្ជិត្វា រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ។ “រាជា បព្ពជិតោ”តិ អមច្ចបរិជនាបិ ពហូ បព្ពជិតា , “សបរិជនោ រាជា បព្ពជិតោ”តិ មនុស្សា បណីតេ បច្ចយេ ឧបនេន្តិ។ រាជា បណីតេ បច្ចយេ យថាវុឌ្ឍំ ទាបេតិ។ តត្ថ យេ សុន្ទរំ លភន្តិ, តេ តុស្សន្តិ។ ឥតរេ ឧជ្ឈាយន្តិ “មយំ បរិវេណសម្មជ្ជនាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ ករោន្តា លូខភត្តំ ជិណ្ណវត្ថញ្ច លភាមា”តិ។ សោ តម្បិ ញត្វា “អរេ, យថាវុឌ្ឍំ ទិយ្យមានេបិ នាម ឧជ្ឈាយន្តិ, អហោ, អយំ បរិសា ទុស្សង្គហា”តិ បត្តចីវរំ អាទាយ ឯកោ អរញ្ញំ បវិសិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ តត្ថ អាគតេហិ ច កម្មដ្ឋានំ បុច្ឆិតោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

“ទុស្សង្គហា បព្ពជិតាបិ ឯកេ, អថោ គហដ្ឋា ឃរមាវសន្តា;
អប្បោស្សុក្កោ បរបុត្តេសុ ហុត្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

សា អត្ថតោ បាកដា ឯវ។ អយំ បន យោជនា – ទុស្សង្គហា បព្ពជិតាបិ ឯកេ, យេ អសន្តោសាភិភូតា, តថាវិធា ឯវ ច អថោ គហដ្ឋា ឃរមាវសន្តា។ ឯតមហំ ទុស្សង្គហភាវំ ជិគុច្ឆន្តោ វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធិ

អធិគតោម្ហីតិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

ទុស្សង្គហគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤៤. ឱរោបយិត្វាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ ចាតុមាសិកព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា គិម្ហានំ បឋមេ មាសេ ឧយ្យានំ គតោ។ តត្ថ រមណីយេ ភូមិភាគេ នីលឃនបត្តសញ្ឆន្នំ កោវិឡាររុក្ខំ ទិស្វា “កោវិឡារមូលេ មម សយនំ បញ្ញាបេថា”តិ វត្វា ឧយ្យានេ កីឡិត្វា សាយន្ហសមយំ តត្ថ សេយ្យំ កប្បេសិ។ បុន គិម្ហានំ មជ្ឈិមេ មាសេ ឧយ្យានំ គតោ។ តទា កោវិឡារោ បុប្ផិតោ ហោតិ, តទាបិ តថេវ អកាសិ។ បុន គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ គតោ។ តទា កោវិឡារោ សញ្ឆិន្នបត្តោ សុក្ខរុក្ខោ វិយ ហោតិ។ តទាបិ សោ អទិស្វាវ តំ រុក្ខំ បុព្ពបរិចយេន តត្ថេវ សេយ្យំ អាណាបេសិ។ អមច្ចា ជានន្តាបិ “រញ្ញោ អាណត្ត”ន្តិ ភយេន តត្ថ សយនំ បញ្ញាបេសុំ។ សោ ឧយ្យានេ កីឡិត្វា សាយន្ហសមយំ តត្ថ សេយ្យំ កប្បេន្តោ តំ រុក្ខំ ទិស្វា “អរេ, អយំ បុព្ពេ សញ្ឆន្នបត្តោ មណិមយោ វិយ អភិរូបទស្សនោ អហោសិ។ តតោ មណិវណ្ណសាខន្តរេ ឋបិតបវាឡង្កុរសទិសេហិ បុប្ផេហិ សស្សិរិកចារុទស្សនោ អហោសិ។ មុត្តាទលសទិសវាលិកាកិណ្ណោ ចស្ស ហេដ្ឋា ភូមិភាគោ ពន្ធនា បមុត្តបុប្ផសញ្ឆន្នោ រត្តកម្ពលសន្ថតោ វិយ អហោសិ។ សោ នាមជ្ជ សុក្ខរុក្ខោ វិយ សាខាមត្តាវសេសោ ឋិតោ។ ‘អហោ, ជរាយ ឧបហតោ កោវិឡារោ’”តិ ចិន្តេត្វា “អនុបាទិន្នម្បិ តាវ ជរា ហញ្ញតិ, កិមង្គ បន ឧបាទិន្ន”ន្តិ អនិច្ចសញ្ញំ បដិលភិ។ តទនុសារេនេវ សព្ពសង្ខារេ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ច វិបស្សន្តោ “អហោ វតាហម្បិ សញ្ឆិន្នបត្តោ កោវិឡារោ វិយ អបេតគិហិព្យញ្ជនោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថយមានោ អនុបុព្ពេន តស្មិំ សយនតលេ ទក្ខិណេន បស្សេន និបន្នោយេវ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆាកាសិ។ តតោ គមនកាលេ អមច្ចេហិ “កាលោ គន្តុំ, មហារាជា”តិ វុត្តេ “នាហំ រាជា”តិអាទីនិ វត្វា បុរិមនយេនេវ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “ឱរោបយិត្វា គិហិព្យញ្ជនានិ, សញ្ឆិន្នបត្តោ យថា កោវិឡារោ;
> ឆេត្វាន វីរោ គិហិពន្ធនានិ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **ឱរោបយិត្វា**តិ អបនេត្វា។ **គិហិព្យញ្ជនានី**តិ កេសមស្សុឱទាតវត្ថាលង្ការមាលាគន្ធវិលេបនបុត្តទាសិទាសាទីនិ។ ឯតានិ ហិ គិហិភាវំ ព្យញ្ជយន្តិ, តស្មា “គិហិព្យញ្ជនានី”តិ វុច្ចន្តិ។ **សញ្ឆិន្នបត្តោ**តិ បតិតបត្តោ។ **ឆេត្វានា**តិ មគ្គញាណេន ឆិន្ទិត្វា។ **វីរោ**តិ មគ្គវីរិយសមន្នាគតោ។ **គិហិពន្ធនានី**តិ កាមពន្ធនានិ។ កាមា ហិ គិហីនំ ពន្ធនានិ។ អយំ តាវ បទត្ថោ។

អយំ បន អធិប្បាយោ – “អហោ វតាហម្បិ ឱរោបយិត្វា គិហិព្យញ្ជនានិ សញ្ឆិន្នបត្តោ យថា កោវិឡារោ ភវេយ្យ”ន្តិ ឯវញ្ហិ ចិន្តយមានោ វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធិំ អធិគតោម្ហីតិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

កោវិឡារគាថាវណ្ណនា សមត្តា។ បឋមោ វគ្គោ និដ្ឋិតោ។

៤៥-៤៦. សចេ លភេថាតិ កា ឧប្បត្តិ? បុព្ពេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ ទ្វេ បច្ចេកពោធិសត្តា បព្ពជិត្វា វីសតិ វស្សសហស្សានិ គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា ទេវលោកេ ឧប្បន្នា។ តតោ ចវិត្វា តេសំ ជេដ្ឋកោ ពារាណសិរញ្ញោ បុត្តោ អហោសិ, កនិដ្ឋោ បុរោហិតស្ស បុត្តោ អហោសិ។ តេ ឯកទិវសំយេវ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ឯកទិវសមេវ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិត្វា សហបំសុកីឡិតសហាយកា អហេសុំ។ បុរោហិតបុត្តោ បញ្ញវា អហោសិ។ សោ រាជបុត្តំ អាហ – “សម្ម, ត្វំ បិតុនោ អច្ចយេន រជ្ជំ លភិស្សសិ, អហំ បុរោហិតដ្ឋានំ, សុសិក្ខិតេន ច សុខំ រជ្ជំ អនុសាសិតុំ សក្កា, ឯហិ សិប្បំ ឧគ្គហេស្សាមា”តិ។ តតោ ឧភោបិ បុព្ពោបចិតកម្មា ហុត្វា គាមនិគមាទីសុ ភិក្ខំ ចរមានា បច្ចន្តជនបទគាមំ គតា។ តញ្ច គាមំ បច្ចេកពុទ្ធា ភិក្ខាចារវេលាយ បវិសន្តិ។ អថ មនុស្សា បច្ចេកពុទ្ធេ ទិស្វា ឧស្សាហជាតា អាសនានិ បញ្ញាបេន្តិ, បណីតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ឧបនាមេន្តិ, មានេន្តិ, បូជេន្តិ។ តេសំ ឯតទហោសិ – “អម្ហេហិ សទិសា ឧច្ចាកុលិកា នាម នត្ថិ, អថ ច បនិមេ មនុស្សា យទិ ឥច្ឆន្តិ, អម្ហាកំ ភិក្ខំ ទេន្តិ, យទិ ច និច្ឆន្តិ, ន ទេន្តិ, ឥមេសំ បន បព្ពជិតានំ ឯវរូបំ សក្ការំ ករោន្តិ, អទ្ធា ឯតេ កិញ្ចិ សិប្បំ ជានន្តិ, ហន្ទ នេសំ សន្តិកេ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហាមា”តិ។

តេ មនុស្សេសុ បដិក្កន្តេសុ ឱកាសំ លភិត្វា “យំ, ភន្តេ, តុម្ហេ សិប្បំ ជានាថ, តំ អម្ហេបិ សិក្ខាបេថា”តិ យាចឹសុ។ បច្ចេកពុទ្ធា “ន សក្កា អបព្ពជិតេន សិក្ខិតុ”ន្តិ អាហំសុ។ តេ បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា បព្ពជឹសុ។ តតោ នេសំ បច្ចេកពុទ្ធា “ឯវំ វោ និវាសេតព្ពំ, ឯវំ បារុបិតព្ព”ន្តិអាទិនា នយេន អាភិសមាចារិកំ អាចិក្ខិត្វា “ឥមស្ស សិប្បស្ស ឯកីភាវាភិរតិ និប្ផត្តិ, តស្មា ឯកេនេវ និសីទិតព្ពំ, ឯកេន ចង្កមិតព្ពំ, ឋាតព្ពំ, សយិតព្ព”ន្តិ បាដិយេក្កំ

បណ្ណសាលមទំសុ។ តតោ តេ អត្តនោ អត្តនោ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា និសីទឹសុ។ បុរោហិតបុត្តោ និសិន្នកាលតោ បភុតិ ចិត្តសមាធានំ លទ្ធា ឈានំ លភិ។ រាជបុត្តោ មុហុត្តេនេវ ឧក្កណ្ឋិតោ តស្ស សន្តិកំ អាគតោ។ សោ តំ ទិស្វា “កឹ, សម្មា”តិ បុច្ឆិ។ “ឧក្កណ្ឋិតោម្ហី”តិ អាហ។ “តេន ហិ ឥធ និសីទា”តិ។ សោ តត្ថ មុហុត្តំ និសីទិត្វា អាហ – “ឥមស្ស កិរ, សម្ម, សិប្បស្ស ឯកីភាវាភិរតិ និប្ផត្តី”តិ បុរោហិតបុត្តោ “ឯវំ, សម្ម, តេន ហិ ត្វំ អត្តនោ និសិន្នោកាសំ ឯវ គច្ឆ, ឧគ្គហេស្សាមិ ឥមស្ស សិប្បស្ស និប្ផត្តិ”ន្តិ អាហ។ សោ គន្ត្វា បុនបិ មុហុត្តេនេវ ឧក្កណ្ឋិតោ បុរិមនយេនេវ តិក្ខត្តុំ អាគតោ។

តតោ នំ បុរោហិតបុត្តោ តថេវ ឧយ្យោជេត្វា តស្មិំ គតេ ចិន្តេសិ “អយំ អត្តនោ ច កម្មំ ហាបេតិ, មម ច ឥធាភិក្ខណំ អាគច្ឆន្តោ”តិ។ សោ បណ្ណសាលតោ និក្ខម្ម អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ។ ឥតរោ អត្តនោ បណ្ណសាលាយេវ និសិន្នោ បុនបិ មុហុត្តេនេវ ឧក្កណ្ឋិតោ ហុត្វា តស្ស បណ្ណសាលំ អាគន្ត្វា ឥតោ ចិតោ ច មគ្គន្តោបិ តំ អទិស្វា ចិន្តេសិ – “យោ គហដ្ឋកាលេ បណ្ណាការម្បិ អាទាយ អាគតោ មំ ទដ្ឋុំ ន លភតិ, សោ នាម មយិ អាគតេ ទស្សនម្បិ អទាតុកាមោ បក្កាមិ, អហោ, រេ ចិត្ត, ន លជ្ជសិ, យំ មំ ចតុក្ខត្តុំ ឥធានេសិ, សោទានិ តេ វសេ ន វត្តិស្សាមិ, អញ្ញទត្ថុ តំយេវ មម វសេ វត្តាបេស្សាមី”តិ អត្តនោ សេនាសនំ បវិសិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា អាកាសេន នន្ទមូលកបព្ភារំ អគមាសិ។ ឥតរោបិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា តត្ថេវ អគមាសិ។ តេ ឧភោបិ មនោសិលាតលេ និសីទិត្វា បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ ឥមា ឧទានគាថាយោ អភាសឹសុ –

“សចេ លភេថ និបកំ សហាយំ, សទ្ធឹ ចរំ សាធុវិហារិ ធីរំ;
អភិភុយ្យ សព្ពានិ បរិស្សយានិ, ចរេយ្យ តេនត្តមនោ សតីមា។

“នោ ចេ លភេថ និបកំ សហាយំ, សទ្ធឹ ចរំ សាធុវិហារិ ធីរំ;
រាជាវ រដ្ឋំ វិជិតំ បហាយ, ឯកោ ចរេ មាតង្គរញ្ញេវ នាគោ”តិ។

តត្ថ **និបក**ន្តិ បកតិនិបុណំ បណ្ឌិតំ កសិណបរិកម្មាទីសុ កុសលំ។ **សាធុវិហារិ**ន្តិ អប្បនាវិហារេន វា ឧបចារេន វា សមន្នាគតំ។ **ធីរ**ន្តិ ធិតិសម្បន្នំ។ តត្ថ និបកត្តេន ធិតិសម្បទា វុត្តា។ ឥធ បន ធិតិសម្បន្នមេវាតិ អត្ថោ។ ធិតិ នាម អសិថិលបរក្កមតា, “កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ចា”តិ (ម. និ. ២.១៨៤; អ. និ. ២.៥; មហានិ. ១៩៦) ឯវំ បវត្តវីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ អបិច ធិកតបាបោតិបិ ធីរោ។ **រាជាវ រដ្ឋំ វិជិតំ បហាយា**តិ យថា បដិរាជា “វិជិតំ រដ្ឋំ អនត្ថាវហ”ន្តិ ញត្វា រជ្ជំ បហាយ ឯកោ ចរតិ, ឯវំ ពាលសហាយំ បហាយ ឯកោ ចរេ។ អថ វា **រាជាវ រដ្ឋ**ន្តិ យថា សុតសោមោ រាជា វិជិតំ រដ្ឋំ បហាយ ឯកោ ចរិ, យថា ច មហាជនកោ, ឯវំ ឯកោ ចរេតិ អយម្បិ តស្សត្ថោ។ សេសំ វុត្តានុសារេន សក្កា ជានិតុន្តិ ន វិត្ថារិតន្តិ។

សហាយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤៧. អទ្ធា បសំសាមាតិ ឥមិស្សា គាថាយ យាវ អាកាសតលេ បញ្ញត្តាសនេ បច្ចេកពុទ្ធានំ និសជ្ជា, តាវ ចាតុទ្ទិសគាថាយ ឧប្បត្តិសទិសា ឯវ ឧប្បត្តិ។ អយំ បន វិសេសោ – យថា សោ រាជា រត្តិយា តិក្ខត្តុំ ឧព្ពិជ្ជិ, ន តថា អយំ, នេវស្ស យញ្ញោ បច្ចុបដ្ឋិតោ អហោសិ។ សោ អាកាសតលេ បញ្ញត្តេសុ អាសនេសុ បច្ចេកពុទ្ធេ និសីទាបេត្វា “កេ តុម្ហេ”តិ បុច្ឆិ។ “មយំ, មហារាជ, អនវជ្ជភោជិនោ នាមា”តិ។ “ភន្តេ, ‘អនវជ្ជភោជិនោ’តិ ឥមស្ស កោ អត្ថោ”តិ? “សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា លទ្ធា និព្ពិការា ភុញ្ជាម, មហារាជា”តិ។ តំ សុត្វា រញ្ញោ ឯតទហោសិ “យំនូនាហំ ឥមេ ឧបបរិក្ខេយ្យំ ឯទិសា វា នោ វា”តិ។ តំ ទិវសំ កណាជកេន ពិលង្គទុតិយេន បរិវិសិ។ បច្ចេកពុទ្ធា អមតំ ភុញ្ជន្តា វិយ និព្ពិការា ភុញ្ជឹសុ។ រាជា “ហោន្តិ នាម ឯកទិវសំ បដិញ្ញាតត្តា និព្ពិការា, ស្វេ ជានិស្សាមី”តិ ស្វាតនាយបិ និមន្តេសិ។ តតោ ទុតិយទិវសេបិ តថេវាកាសិ។ តេបិ តថេវ បរិភុញ្ជឹសុ។ អថ រាជា “ឥទានិ សុន្ទរំ ទត្វា វីមំសិស្សាមី”តិ បុនបិ និមន្តេត្វា, ទ្វេ ទិវសេ មហាសក្ការំ កត្វា, បណីតេន អតិវិចិត្រេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន បរិវិសិ។ តេបិ តថេវ និព្ពិការា ភុញ្ជិត្វា រញ្ញោ មង្គលំ វត្វា បក្កមឹសុ។ រាជា អចិរបក្កន្តេសុ តេសុ “អនវជ្ជភោជិនោវ ឯតេ សមណា, អហោ វតាហម្បិ អនវជ្ជភោជី ភវេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា មហារជ្ជំ បហាយ បព្ពជ្ជំ សមាទាយ វិបស្សនំ អារភិត្វា, បច្ចេកពុទ្ធោ ហុត្វា, មញ្ជូសករុក្ខមូលេ បច្ចេកពុទ្ធានំ មជ្ឈេ អត្តនោ អារម្មណំ វិភាវេន្តោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

“អទ្ធា បសំសាម សហាយសម្បទំ, សេដ្ឋា សមា សេវិតព្ពា សហាយា;
ឯតេ អលទ្ធា អនវជ្ជភោជី, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

សា បទត្ថតោ ឧត្តានា ឯវ។ កេវលំ បន **សហាយសម្បទ**ន្តិ ឯត្ថ អសេខេហិ សីលាទិក្ខន្ធេហិ សម្បន្នា សហាយា ឯវ សហាយសម្បទាតិ វេទិតព្ពា។ អយំ បនេត្ថ យោជនា – យាយំ វុត្តា សហាយសម្បទា, តំ សហាយសម្បទំ **អទ្ធា បសំសាម,** ឯកំសេនេវ ថោមេមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កថំ? **សេដ្ឋា សមា សេវិតព្ពា សហាយា**តិ។ កស្មា? អត្តនោ ហិ សីលាទីហិ សេដ្ឋេ សេវមានស្ស សីលាទយោ ធម្មា អនុប្បន្នា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា វុទ្ធិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ បាបុណន្តិ។ សមេ សេវមានស្ស អញ្ញមញ្ញំ សមធារណេន កុក្កុច្ចស្ស វិនោទនេន ច លទ្ធា ន បរិហាយន្តិ។ ឯតេ បន សហាយកេ សេដ្ឋេ ច សមេ ច អលទ្ធា កុហនាទិមិច្ឆាជីវំ វជ្ជេត្វា ធម្មេន សមេន ឧប្បន្នំ ភោជនំ ភុញ្ជន្តោ តត្ថ ច បដិឃានុនយំ អនុប្បាទេន្តោ អនវជ្ជភោជី ហុត្វា អត្ថកាមោ កុលបុត្តោ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ។ អហម្បិ ហិ ឯវំ ចរន្តោ ឥមំ សម្បត្តិំ អធិគតោម្ហីតិ។

អនវជ្ជភោជិគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤៨. ទិស្វា សុវណ្ណស្សាតិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ ពារាណសិរាជា គិម្ហសមយេ ទិវាសេយ្យំ ឧបគតោ។ សន្តិកេ ចស្ស វណ្ណទាសី គោសីតចន្ទនំ បិសតិ។ តស្សា ឯកពាហាយំ ឯកំ សុវណ្ណវលយំ, ឯកពាហាយំ ទ្វេ, តានិ សង្ឃដ្ដន្តិ ឥតរំ ន សង្ឃដ្ដតិ។ រាជា តំ ទិស្វា “ឯវមេវ គណវាសេ សង្ឃដ្ដនា, ឯកវាសេ អសង្ឃដ្ដនា”តិ បុនប្បុនំ តំ ទាសី ឱលោកយមានោ ចិន្តេសិ។ តេន ច សមយេន សព្ពាលង្ការភូសិតា ទេវី តំ ពីជយន្តី ឋិតា ហោតិ។ សា “វណ្ណទាសិយា បដិពទ្ធចិត្តោ មញ្ញេ រាជា”តិ ចិន្តេត្វា តំ ទាសី ឧដ្ឋាបេត្វា សយមេវ បិសិតុមារទ្ធា ។ តស្សា ឧភោសុ ពាហាសុ អនេកេ សុវណ្ណវលយា, តេ សង្ឃដ្ដន្តា មហាសទ្ទំ ជនយឹសុ។ រាជា សុដ្ឋុតរំ និព្ពិន្នោ ទក្ខិណេន បស្សេន និបន្នោយេវ វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ តំ អនុត្តរេន សុខេន សុខិតំ និបន្នំ ចន្ទនហត្ថា ទេវី ឧបសង្កមិត្វា “អាលិម្បាមិ, មហារាជា”តិ អាហ។ រាជា – “អបេហិ, មា អាលិម្បាហី”តិ អាហ។ សា “កិស្ស, មហារាជា”តិ អាហ។ សោ “នាហំ រាជា”តិ។ ឯវមេតេសំ តំ កថាសល្លាបំ សុត្វា អមច្ចា ឧបសង្កមឹសុ។ តេហិបិ មហារាជវាទេន អាលបិតោ “នាហំ, ភណេ, រាជា”តិ អាហ។ សេសំ បឋមគាថាយ វុត្តសទិសមេវ។

អយំ បន គាថាវណ្ណនា – **ទិស្វា**តិ ឱលោកេត្វា។ **សុវណ្ណស្សា**តិ កញ្ចនស្ស “វលយានី”តិ បាឋសេសោ។ សាវសេសបាឋោ ហិ អយំ អត្ថោ។ **បភស្សរានី**តិ បភាសនសីលានិ, ជុតិមន្តានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ អយំ បន យោជនា – ទិស្វា ភុជស្មឹ សុវណ្ណស្ស វលយានិ “គណវាសេ សតិ សង្ឃដ្ដនា, ឯកវាសេ អសង្ឃដ្ដនា”តិ ឯវំ ចិន្តេន្តោ វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ អធិគតោម្ហីតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

សុវណ្ណវលយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៤៩. ឯវំ ទុតិយេនាតិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ ពារាណសិរាជា ទហរោវ បព្ពជិតុកាមោ អមច្ចេ អាណាបេសិ “ទេវឹ គហេត្វា រជ្ជំ បរិហរថ, អហំ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ អមច្ចា “ន, មហារាជ, អរាជកំ រជ្ជំ អម្ហេហិ សក្កា រក្ខិតុំ, សាមន្តរាជានោ អាគម្ម វិលុម្បិស្សន្តិ, យាវ ឯកបុត្តោបិ ឧប្បជ្ជតិ, តាវ អាគមេហី”តិ សញ្ញាបេសុំ។ មុទុចិត្តោ រាជា អធិវាសេសិ។ អថ ទេវី គព្ភំ គណ្ហិ។ រាជា បុនបិ តេ អាណាបេសិ – “ទេវី គព្ភិនី, បុត្តំ ជាតំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចិត្វា រជ្ជំ បរិហរថ, អហំ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ អមច្ចា “ទុជ្ជានំ, មហារាជ, ឯតំ ទេវី បុត្តំ វា វិជាយិស្សតិ ធីតរំ វា, វិជាយនកាលំ តាវ អាគមេហី”តិ បុនបិ សញ្ញាបេសុំ។ អថ សា បុត្តំ វិជាយិ។ តទាបិ រាជា តថេវ អមច្ចេ អាណាបេសិ។ អមច្ចា បុនបិ រាជានំ “អាគមេហិ, មហារាជ, យាវ, បដិពលោ ហោតី”តិ ពហូហិ ការណេហិ សញ្ញាបេសុំ។ តតោ កុមារេ បដិពលេ ជាតេ អមច្ចេ សន្និបាតាបេត្វា “បដិពលោ អយំ, តំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចិត្វា បដិបជ្ជថា”តិ អមច្ចានំ ឱកាសំ អទត្វា អន្តរាបណា កាសាយវត្ថាទយោ សព្ពបរិក្ខារេ អាហរាបេត្វា អន្តេបុរេ ឯវ បព្ពជិត្វា មហាជនកោ វិយ និក្ខមិ។ សព្ពបរិជនោ នានប្បការកំ បរិទេវមានោ រាជានំ អនុពន្ធិ។

រាជា យាវ អត្តនោ រជ្ជសីមា, តាវ គន្ត្វា កត្តរទណ្ឌេន លេខំ កត្វា “អយំ លេខា នាតិក្កមិតព្ពា”តិ អាហ។ មហាជនោ លេខាយ សីសំ កត្វា, ភូមិយំ និបន្នោ បរិទេវមានោ “តុយ្ហំ ទានិ, តាត, រញ្ញោ អាណា, កឹ ករិស្សតី”តិ កុមារំ លេខំ អតិក្កមាបេសិ។ កុមារោ “តាត, តាតា”តិ ធាវិត្វា រាជានំ សម្បាបុណិ។ រាជា កុមារំ ទិស្វា “ឯតំ មហាជនំ បរិហរន្តោ រជ្ជំ ការេសឹ, កឹ ទានិ ឯកំ ទារកំ បរិហរិតុំ ន សក្ខិស្ស”ន្តិ កុមារំ គហេត្វា អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ, តត្ថ បុព្ពបច្ចេកពុទ្ធេហិ វសិតបណ្ណសាលំ ទិស្វា វាសំ កប្បេសិ សទ្ធិំ បុត្តេន។ តតោ កុមារោ វរសយនាទីសុ កតបរិចយោ តិណសន្ថារកេ វា រជ្ជុមញ្ចកេ វា សយមានោ រោទតិ។ សីតវាតាទីហិ ផុដ្ឋោ សមានោ “សីតំ, តាត, ឧណ្ហំ, តាត, មក្ខិកា, តាត, ខាទន្តិ, ឆាតោម្ហិ, តាត, បិបាសិតោម្ហិ, តាតា”តិ វទតិ។ រាជា តំ សញ្ញាបេន្តោយេវ រត្តិំ វីតិនាមេតិ។ ទិវាបិស្ស បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភត្តំ ឧបនាមេតិ, តំ ហោតិ មិស្សកភត្តំ កង្គុវរកមុគ្គាទិពហុលំ។ កុមារោ អច្ឆាទេន្តម្បិ តំ ជិឃច្ឆាវសេន ភុញ្ជមានោ កតិបាហេនេវ ឧណ្ហេ ឋបិតបទុមំ វិយ មិលាយិ។ បច្ចេកពោធិសត្តោ បន បដិសង្ខានពលេន និព្ពិការោយេវ ភុញ្ជតិ។

តតោ សោ កុមារំ សញ្ញាបេន្តោ អាហ – “នគរស្មិំ, តាត, បណីតាហារោ លព្ភតិ, តត្ថ គច្ឆាមា”តិ។ កុមារោ “អាម, តាតា”តិ អាហ។ តតោ នំ បុរក្ខត្វា អាគតមគ្គេនេវ និវត្តិ។ កុមារមាតាបិ ទេវី “ន ទានិ រាជា កុមារំ គហេត្វា អរញ្ញេ ចិរំ វសិស្សតិ, កតិបាហេនេវ និវត្តិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា រញ្ញា កត្តរទណ្ឌេន លិខិតដ្ឋានេយេវ វតិ ការាបេត្វា វាសំ កប្បេសិ។ តតោ រាជា តស្សា វតិយា អវិទូរេ ឋត្វា “ឯត្ថ តេ, តាត, មាតា និសិន្នា, គច្ឆាហី”តិ បេសេសិ។ យាវ ច សោ តំ ឋានំ បាបុណាតិ, តាវ ឧទិក្ខន្តោ អដ្ឋាសិ “មា ហេវ នំ កោចិ វិហេឋេយ្យា”តិ។ កុមារោ មាតុ សន្តិកំ ធាវន្តោ អគមាសិ។ អារក្ខកបុរិសា ច នំ ទិស្វា ទេវិយា អារោចេសុំ។ ទេវី វីសតិនាដកិត្ថិសហស្ស បរិវុតា គន្ត្វា បដិគ្គហេសិ, រញ្ញោ ច បវត្តិំ បុច្ឆិ។ អថ “បច្ឆតោ អាគច្ឆតី”តិ សុត្វា មនុស្សេ បេសេសិ។ រាជាបិ តាវទេវ សកវសតិំ អគមាសិ។ មនុស្សា រាជានំ អទិស្វា និវត្តិំសុ។ តតោ ទេវី និរាសាវ ហុត្វា, បុត្តំ គហេត្វា, នគរំ គន្ត្វា, តំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចិ។ រាជាបិ អត្តនោ វសតិំ បត្វា, តត្ថ និសិន្នោ វិបស្សិត្វា, បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា, មញ្ជូសករុក្ខមូលេ បច្ចេកពុទ្ធានំ មជ្ឈេ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “ឯវំ ទុតិយេន សហ មមស្ស, វាចាភិលាបោ អភិសជ្ជនា វា;
> ឯតំ ភយំ អាយតិំ បេក្ខមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

សា បទត្ថតោ ឧត្តានា ឯវ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – យ្វាយំ ឯតេន ទុតិយេន កុមារេន សីតុណ្ហាទីនិ និវេទេន្តេន សហវាសេន តំ សញ្ញាបេន្តស្ស មម វាចាភិលាបោ, តស្មិំ សិនេហវសេន អភិសជ្ជនា ច ជាតា, សចេ អហំ ឥមំ ន បរិច្ចជាមិ, តតោ អាយតិម្បិ ហេស្សតិ យថេវ ឥទានិ; ឯវំ ទុតិយេន សហ មមស្ស វាចាភិលាបោ អភិសជ្ជនា វា។ ឧភយម្បិ ចេតំ អន្តរាយករំ វិសេសាធិគមស្សាតិ ឯតំ ភយំ អាយតិំ បេក្ខមានោ តំ ឆឌ្ឌេត្វា យោនិសោ បដិបជ្ជិត្វា បច្ចេកពោធិំ អធិគតោម្ហីតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អាយតិភយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥០. កាមា ហិ ចិត្រាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ សេដ្ឋិបុត្តោ ទហរោវ សេដ្ឋិដ្ឋានំ លភិ។ តស្ស តិណ្ណំ ឧតូនំ តយោ បាសាទា ហោន្តិ ។ សោ តត្ថ សព្ពសម្បត្តីហិ ទេវកុមារោ វិយ បរិចារេតិ។ សោ ទហរោវ សមានោ “បព្ពជិស្សាមី”តិ មាតាបិតរោ យាចិ។ តេ នំ វារេន្តិ។ សោ តថេវ និពន្ធតិ។ បុនបិ នំ មាតាបិតរោ “ត្វំ, តាត, សុខុមាលោ, ទុក្ករា បព្ពជ្ជា, ខុរធារាយ ឧបរិ ចង្កមនសទិសា”តិ នានប្បការេហិ វារេន្តិ។ សោ តថេវ និពន្ធតិ។ តេ ចិន្តេសុំ “សចាយំ បព្ពជតិ, អម្ហាកំ ទោមនស្សំ ហោតិ។ សចេ នំ និវារេម, ឯតស្ស ទោមនស្សំ ហោតិ។ អបិច អម្ហាកំ ទោមនស្សំ ហោតុ, មា ច ឯតស្សា”តិ អនុជានិំសុ។ តតោ សោ សព្ពបរិជនំ បរិទេវមានំ អនាទិយិត្វា ឥសិបតនំ គន្ត្វា បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តិកេ បព្ពជិ។ តស្ស ឧឡារសេនាសនំ ន បាបុណាតិ, មញ្ចកេ តដ្ដិកំ បត្ថរិត្វា សយិ។ សោ វរសយនេ កតបរិចយោ សព្ពរត្តិំ អតិទុក្ខិតោ អហោសិ។ បភាតេបិ សរីរបរិកម្មំ កត្វា, បត្ត ចីវរមាទាយ បច្ចេកពុទ្ធេហិ សទ្ធិំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ តត្ថ វុឌ្ឍា អគ្គាសនញ្ច អគ្គបិណ្ឌញ្ច លភន្តិ, នវកា យំកិញ្ចិទេវ អាសនំ លូខភោជនញ្ច។ សោ តេន លូខភោជនេនាបិ អតិទុក្ខិតោ អហោសិ។ សោ កតិបាហំយេវ កិសោ ទុព្ពណ្ណោ ហុត្វា និព្ពិជ្ជិ យថា តំ អបរិបាកគតេ សមណធម្មេ។ តតោ មាតាបិតូនំ ទូតំ បេសេត្វា ឧប្បព្ពជិ។ សោ កតិបាហំយេវ ពលំ គហេត្វា បុនបិ បព្ពជិតុកាមោ អហោសិ។ តតោ តេនេវ កមេន បព្ពជិត្វា បុនបិ ឧប្បព្ព ជិត្វា តតិយវារេ បព្ពជិត្វា សម្មា បដិបន្នោ បច្ចេកសម្ពោធិំ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ វត្វា បុន បច្ចេកពុទ្ធានំ មជ្ឈេ ឥមមេវ ព្យាករណគាថំ អភាសិ –

> “កាមា ហិ ចិត្រា មធុរា មនោរមា, វិរូបរូបេន មថេន្តិ ចិត្តំ;
> អាទីនវំ កាមគុណេសុ ទិស្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **កាមា**តិ ទ្វេ កាមា វត្ថុកាមា ច កិលេសកាមា ច។ តត្ថ វត្ថុកាមា មនាបិយរូបាទយោ ធម្មា, កិលេស កាមា ឆន្ទាទយោ សព្ពេបិ រាគប្បភេទា។ ឥធ បន វត្ថុកាមា អធិប្បេតា។ រូបាទិអនេកប្បការវសេន **ចិត្រា**។ លោកស្សាទវសេន **មធុរា**។ ពាលបុថុជ្ជនានំ មនំ រមេន្តីតិ **មនោរមា។ វិរូបរូបេនា**តិ វិរូបេន រូបេន, អនេកវិធេន សភាវេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេ ហិ រូបាទិវសេន ចិត្រា, រូបាទីសុបិ នីលាទិវសេន វិវិធរូបា។ ឯវំ តេន វិរូបរូបេន តថា តថា អស្សាទំ ទស្សេត្វា **មថេន្តិ ចិត្តំ** បព្ពជ្ជាយ អភិរមិតុំ ន ទេន្តីតិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។ និគមនម្បិ ទ្វីហិ តីហិ វា បទេហិ យោជេត្វា បុរិមគាថាសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

កាមគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥១. ឃ្លតី ចាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ រញ្ញោ គណ្ឌោ ឧទបាទិ។ ពាឡ្ហា វេទនា វត្តន្តិ។ វេជ្ជា “សត្ថកម្មេន វិនា ផាសុ ន ហោតី”តិ ភណន្តិ។ រាជា តេសំ អភយំ ទត្វា សត្ថកម្មំ ការាបេសិ។ តេ ផាលេត្វា, បុព្ពលោហិតំ នីហរិត្វា, និព្វេទនំ កត្វា, វណំ បដ្ដេន ពន្ធឹសុ, អាហារាចារេសុ ច នំ សម្មា ឱវទឹសុ។ រាជា លូខភោជនេន កិសសរីរោ អហោសិ, គណ្ឌោ ចស្ស មិលាយិ។ សោ ផាសុកសញ្ញី ហុត្វា សិនិទ្ធាហារំ ភុញ្ជិ។ តេន ចសញ្ជាតពលោ វិសយេ បដិសេវិ។ តស្ស គណ្ឌោ បុន បុរិមសភាវមេវ សម្បាបុណិ។ ឯវំ យាវ តិក្ខត្តុំ សត្ថកម្មំ ការាបេត្វា, វេជ្ជេហិ បរិវជ្ជិតោ និព្ពិជ្ជិត្វា, រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា, អរញ្ញំ បវិសិត្វា, វិបស្សនំ អារភិត្វា, សត្តហិ វស្សេហិ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា, ឥមំ ឧទានគាថំ ភាសិត្វា នន្ទមូលកបព្ភារំ អគមាសិ។

> “ឦតី ច គណ្ឌោ ច ឧបទ្ទវោ ច, រោគោ ច សល្លញ្ច ភយញ្ច មេតំ;
> ឯតំ ភយំ កាមគុណេសុ ទិស្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ ឯតីតិ **ឦតិ,** អាគន្តុកានំ អកុសលភាគិយានំ ព្យសនហេតូនំ ឯតំ អធិវចនំ។ តស្មា កាមគុណាបិ ឯតេ អនេកព្យសនាវហដ្ឋេន ទឡ្ហសន្និបាតដ្ឋេន ច ឦតិ។ គណ្ឌោបិ អសុចិំ បគ្ឃរតិ, ឧទ្ធុមាតបរិបក្កបរិភិន្នោ ហោតិ។ តស្មា ឯតេ កិលេសាសុចិបគ្ឃរណតោ ឧប្បាទជរាភង្គេហិ ឧទ្ធុមាតបរិបក្កបរិភិន្នភាវតោ ច **គណ្ឌោ**។ ឧបទ្ទវតីតិ **ឧបទ្ទវោ;** អនត្ថំ ជនេន្តោ អភិភវតិ; អជ្ឈោត្ថរតីតិ អត្ថោ, រាជទណ្ឌាទីនមេតំ អធិវចនំ។ តស្មា កាមគុណាបេតេ អវិទិតនិព្ពានត្ថាវហហេតុតាយ សព្ពុបទ្ទវវត្ថុតាយ ច ឧបទ្ទវោ។ យស្មា បនេតេ កិលេសាតុរភាវំ ជនេន្តា សីលសង្ខាតមារោគ្យំ, លោលុប្បំ វា ឧប្បាទេន្តា បាកតិកមេវ អារោគ្យំ វិលុម្បន្តិ, តស្មា ឥមិនា អារោគ្យវិលុម្បនដ្ឋេនេវ **រោគោ**។ អព្ភន្តរមនុប្បវិដ្ឋដ្ឋេន បន អន្តោតុទកដ្ឋេន ទុន្នីហរណីយដ្ឋេន ច **សល្លំ**។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកភយាវហនតោ **ភយំ**។ មេ ឯតន្តិ **មេតំ**។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។ និគមនំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

ឦតិគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥២. សីតញ្ចាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ សីតាលុកព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ។ សោ បព្ពជិត្វា អរញ្ញកុដិកាយ វិហរតិ។ តស្មិញ្ច បទេសេ សីតេ សីតំ, ឧណ្ហេ ឧណ្ហមេវ ច ហោតិ អព្ភោកាសត្តា បទេសស្ស។ គោចរគាមេ ភិក្ខា យាវទត្ថាយ ន លព្ភតិ។ បិវនកបានីយម្បិ ទុល្លភំ, វាតាតបឌំសសរីសបាបិ ពាធេន្តិ។ តស្ស ឯតទហោសិ – “ឥតោ អឌ្ឍយោជនមត្តេ សម្បន្នោ បទេសោ, តត្ថ សព្ពេបិ ឯតេ បរិស្សយា នត្ថិ។ យំនូនាហំ តត្ថ គច្ឆេយ្យំ; ផាសុកំ វិហរន្តេន សក្កា វិសេសំ អធិគន្តុ”ន្តិ។ តស្ស បុន អហោសិ – “បព្ពជិតា នាម ន បច្ចយវសិកា ហោន្តិ, ឯវរូបញ្ច ចិត្តំ វសេ វត្តេន្តិ, ន ចិត្តស្ស វសេ វត្តេន្តិ, នាហំ គមិស្សាមី”តិ បច្ចវេក្ខិត្វា ន អគមាសិ។ ឯវំ យាវតតិយកំ ឧប្បន្នចិត្តំ បច្ចវេក្ខិត្វា និវត្តេសិ។ តតោ តត្ថេវ សត្ត វស្សានិ វសិត្វា, សម្មា បដិបជ្ជមានោ បច្ចេកសម្ពោធឹ សច្ឆិកត្វា, ឥមំ ឧទានគាថំ ភាសិត្វា នន្ទមូលកបព្ភារំ អគមាសិ។

> “សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច ខុទំ បិបាសំ, វាតាតបេ ឌំសសរីសបេ ច;
> សព្ពានិបេតានិ អភិសម្ភវិត្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **សីតញ្ចា**តិ សីតំ នាម ទុវិធំ អព្ភន្តរធាតុក្ខោភបច្ចយញ្ច, ពាហិរធាតុក្ខោភបច្ចយញ្ច; តថា ឧណ្ហំ។ **ឌំសា**តិ បិង្គលមក្ខិកា។ **សរីសបា**តិ យេ កេចិ ទីឃជាតិកា សរិត្វា គច្ឆន្តិ។ សេសំ បាកដមេវ។ និគមនម្បិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

សីតាលុកគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥៣. នាគោវាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អញ្ញតរោ រាជា វីសតិ វស្សានិ រជ្ជំ ការេត្វា កាលកតោ និរយេ វីសតិ ឯវ វស្សានិ បច្ចិត្វា ហិមវន្តប្បទេសេ ហត្ថិយោនិយំ ឧប្បជ្ជិត្វា សញ្ជាតក្ខន្ធោ បទុមវណ្ណសកលសរីរោ ឧឡារោ យូថបតិ មហានាគោ អហោសិ។ តស្ស ឱភគ្គោភគ្គំ សាខាភង្គំ ហត្ថិឆាបាវ ខាទន្តិ។ ឱគាហេបិ នំ ហត្ថិនិយោ កទ្ទមេន លិម្បន្តិ , សព្ពំ បាលិលេយ្យកនាគស្សេវ អហោសិ។ សោ យូថា និព្ពិជ្ជិត្វា បក្កមិ។ តតោ នំ បទានុសារេន យូថំ អនុពន្ធិ។ ឯវំ យាវតតិយំ បក្កន្តោ អនុពន្ធោវ។ តតោ ចិន្តេសិ – “ឥទានិ មយ្ហំ នត្តកោ ពារាណសិយំ រជ្ជំ ការេតិ, យំនូនាហំ អត្តនោ បុរិមជាតិយា ឧយ្យានំ គច្ឆេយ្យំ, តត្រ មំ សោ រក្ខិស្សតី”តិ។ តតោ រត្តិំ និទ្ទាវសំ គតេ យូថេ យូថំ បហាយ តមេវ ឧយ្យានំ បាវិសិ។ ឧយ្យានបាលោ ទិស្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា “ហត្ថិំ គហេស្សាមី”តិ សេនាយ បរិវារេសិ។ ហត្ថី រាជានំ ឯវ អភិមុខោ គច្ឆតិ។ រាជា “មំ អភិមុខោ ឯតី”តិ ខុរប្បំ សន្នយ្ហិត្វា អដ្ឋាសិ។ តតោ ហត្ថី “វិជ្ឈេយ្យាបិ មំ ឯសោ”តិ មានុសិកាយ វាចាយ “ព្រហ្មទត្ត, មា មំ វិជ្ឈ,

អហំ តេ អយ្យកោ”តិ អាហ។ រាជា “កឹ ភណសី”តិ សព្ពំ បុច្ឆិ។ ហត្ថីបិ រញ្ញេ ច នរកេ ច ហត្ថិយោនិយញ្ច បវត្តិ សព្ពំ អារោចេសិ។ រាជា “សុន្ទរំ, មា ភាយិ, មា ច កញ្ចិ ភីសាបេហី”តិ ហត្ថិនោ វត្តញ្ច អារក្ខកេ ច ហត្ថិភណ្ឌេ ច ឧបដ្ឋាបេសិ។

អថេកទិវសំ រាជា ហត្ថិក្ខន្ធគតោ “អយំ វីសតិ វស្សានិ រជ្ជំ កត្វា និរយេ បក្កោ, វិបាកាវសេសេន ច តិរច្ឆានយោនិយំ ឧប្បន្នោ, តត្ថាបិ គណវាសសង្ឃដ្ដនំ អសហន្តោ ឥធាគតោ។ អហោ ទុក្ខោ គណវាសោ, ឯកីភាវោ ឯវ ច បន សុខោ”តិ ចិន្តេត្វា តត្ថេវ វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ តំ លោកុត្តរសុខេន សុខិតំ អមច្ចា ឧបសង្កមិត្វា, បណិបាតំ កត្វា “យានកាលោ មហារាជា”តិ អាហំសុ។ តតោ “នាហំ រាជា”តិ វត្វា បុរិមនយេនេវ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

“នាគោវ យូថានិ វិវជ្ជយិត្វា, សញ្ជាតខន្ធោ បទុមី ឧឡារោ;
យថាភិរន្តំ វិហរំ អរញ្ញេ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

សា បទត្ថតោ បាកដា ឯវ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយយោជនា។ សា ច ខោ យុត្តិវសេនេវ, ន អនុស្សវវសេន។ យថា អយំ ហត្ថី មនុស្សកន្តេសុ សីលេសុ ទន្តត្តា អទន្តភូមឹ នាគច្ឆតីតិ វា, សរីរមហន្តតាយ វា នាគោ, ឯវំ កុទាស្សុ នាមាហម្បិ អរិយកន្តេសុ សីលេសុ ទន្តត្តា អទន្តភូមឹ នាគមនេន អាគុំ អករណេន បុន ឥត្ថត្តំ អនាគមនេន ច គុណសរីរមហន្តតាយ វា នាគោ ភវេយ្យំ។ យថា ចេស យូថានិ វិវជ្ជេត្វា ឯកចរិយសុខេន យថាភិរន្តំ វិហរំ អរញ្ញេ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ, កុទាស្សុ នាមាហម្បិ ឯវំ គណំ វិវជ្ជេត្វា ឯកវិហារសុខេន ឈានសុខេន យថាភិរន្តំ វិហរំ អរញ្ញេ អត្តនោ យថា យថា សុខំ, តថា តថា យត្តកំ វា ឥច្ឆាមិ, តត្តកំ អរញ្ញេ និវាសំ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ ចរេយ្យន្តិ អត្ថោ។ យថា ចេស សុសណ្ឋិតក្ខន្ធតាយ **សញ្ជាតក្ខន្ធោ,** កុទាស្សុ នាមាហម្បិ ឯវំ អសេខសីលក្ខន្ធមហន្តតាយ សញ្ជាតក្ខន្ធោ ភវេយ្យំ។ យថា ចេស បទុមសទិសគត្តតាយ វា បទុមកុលេ ឧប្បន្នតាយ វា **បទុមី,** កុទាស្សុ នាមាហម្បិ ឯវំ បទុមសទិសឧជុគត្តតាយ វា អរិយជាតិបទុមេ ឧប្បន្នតាយ វា បទុមី ភវេយ្យំ។ យថា ចេស ថាមពលជវាទីហិ ឧឡារោ, កុទាស្សុ នាមាហម្បិ ឯវំ បរិសុទ្ធកាយសមាចារតាទីហិ សីលសមាធិនិព្ពេធិកបញ្ញាទីហិ វា ឧឡារោ ភវេយ្យន្តិ ឯវំ ចិន្តេន្តោ វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធឹ អធិគតោម្ហីតិ។

នាគគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥៤. អដ្ឋាន តន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិរញ្ញោ កិរ បុត្តោ ទហរោ ឯវ សមានោ បព្ពជិតុកាមោ មាតាបិតរោ យាចិ។ មាតាបិតរោ នំ វារេន្តិ។ សោ វារិយមានោបិ និពន្ធតិយេវ “បព្ពជិស្សាមី”តិ។ តតោ នំ បុព្ពេ វុត្តសេដ្ឋិបុត្តំ វិយ សព្ពំ វត្វា អនុជានីសុ។ បព្ពជិត្វា ច ឧយ្យានេយេវ វសិតព្ពន្តិ បដិជានាបេសុំ, សោ តថា អកាសិ។ តស្ស មាតា បាតោវ វីសតិសហស្សនាដកិត្ថិបរិវុតា ឧយ្យានំ គន្ត្វា, បុត្តំ យាគុំ បាយេត្វា, អន្តរា ខជ្ជកាទីនិ ច ខាទាបេត្វា, យាវ មជ្ឈន្ហិកសមយំ តេន សទ្ធឹ សមុល្លបិត្វា, នគរំ បវិសតិ។ បិតា ច មជ្ឈន្ហិកេ អាគន្ត្វា, តំ ភោជេត្វា អត្តនាបិ ភុញ្ជិត្វា, ទិវសំ តេន សទ្ធឹ សមុល្លបិត្វា, សាយន្ហសមយេ ជគ្គនបុរិសេ ឋបេត្វា នគរំ បវិសតិ។ សោ ឯវំ រត្តិន្ទិវំ អវិវិត្តោ វិហរតិ។ តេន ខោ បន សមយេន អាទិច្ចពន្ធុ នាម បច្ចេកពុទ្ធោ នន្ទមូលកបព្ភារេ វិហរតិ។ សោ អាវជ្ជេន្តោ តំ អទ្ទស – “អយំ កុមារោ បព្ពជិតុំ អសក្ខិ, ជដំ ឆិន្ទិតុំ ន សក្កោតី”តិ។ តតោ បរំ អាវជ្ជិ “អត្តនោ ធម្មតាយ និព្ពិជ្ជិស្សតិ, នោ”តិ។ អថ “ធម្មតាយ និព្ពិន្ទន្តោ អតិចិរំ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា “តស្ស អារម្មណំ ទស្សេស្សាមី”តិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ មនោសិលាតលតោ អាគន្ត្វា ឧយ្យានេ អដ្ឋាសិ។ រាជបុរិសោ ទិស្វា “បច្ចេកពុទ្ធោ អាគតោ, មហារាជា”តិ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា “ឥទានិ មេ បុត្តោ បច្ចេកពុទ្ធេន សទ្ធឹ អនុក្កណ្ឋិតោ វសិស្សតី”តិ បមុទិតមនោ ហុត្វា បច្ចេកពុទ្ធំ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហិត្វា តត្ថេវ វាសំ យាចិត្វា បណ្ណសាលាទិវាវិហារដ្ឋានចង្កមាទិសព្ពំ ការេត្វា វាសេសិ។

សោ តត្ថ វសន្តោ ឯកទិវសំ ឱកាសំ លភិត្វា កុមារំ បុច្ឆិ “កោសិ ត្វ”ន្តិ? សោ អាហ “អហំ បព្ពជិតោ”តិ។ “បព្ពជិតា នាម ន ឯទិសា ហោន្តី”តិ។ “អថ ភន្តេ, កីទិសា ហោន្តិ, កឹ មយ្ហំ អននុច្ឆវិក”ន្តិ វុត្តេ “ត្វំ អត្តនោ អននុច្ឆវិកំ ន បេក្ខសិ , ននុ តេ មាតា វីសតិសហស្សឥត្ថីហិ សទ្ធឹ បុព្ពណ្ហសមយេ អាគច្ឆន្តី ឧយ្យានំ អវិវិត្តំ ករោតិ, បិតា មហតា ពលកាយេន សាយន្ហសមយេ, ជគ្គនបុរិសា សកលរត្តឹ; បព្ពជិតា នាម តវ សទិសា ន ហោន្តិ, ‘ឯទិសា បន ហោន្តី’”តិ តត្រ ឋិតស្សេវ ឥទ្ធិយា ហិមវន្តេ អញ្ញតរំ វិហារំ ទស្សេសិ។ សោ តត្ថ បច្ចេកពុទ្ធេ អាលម្ពនពាហំ និស្សាយ ឋិតេ ច ចង្កមន្តេ ច រជនកម្មសូចិកម្មាទីនិ ករោន្តេ ច ទិស្វា អាហ – “តុម្ហេ ឥធ, នាគច្ឆថ, បព្ពជ្ជា នាម តុម្ហេហិ អនុញ្ញាតា”តិ។ “អាម, បព្ពជ្ជា អនុញ្ញាតា, បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ សមណា នាម អត្តនោ និស្សរណំ កាតុំ ឥច្ឆិតបត្ថិតញ្ច បទេសំ គន្តុំ លភន្តិ, ឯត្តកំវ វដ្តតី”តិ វត្វា អាកាសេ ឋត្វា –

“អដ្ឋាន តំ សង្គណិការតស្ស, យំ ផស្សយេ សាមយិកំ វិមុត្តិ”ន្តិ។ –

ឥមំ ឧបឌ្ឍគាថំ វត្វា, ទិស្សមានេនេវ កាយេន នន្ទមូលកបព្ភារំ អគមាសិ។ ឯវំ គតេ បច្ចេកពុទ្ធេ សោ អត្តនោ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា និបជ្ជិ។ អារក្ខកបុរិសោបិ “សយិតោ កុមារោ, ឥទានិ កុហឹ គមិស្សតី”តិ បមត្តោ និទ្ទំ ឱក្កមិ។ សោ តស្ស បមត្តភាវំ ញត្វា បត្តចីវរំ គហេត្វា អរញ្ញំ បាវិសិ។ តត្រ ច វីរិយំ វិបស្សនំ អារភិត្វា, បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា, បច្ចេកពុទ្ធដ្ឋានំ គតោ។ តត្រ ច “កថមធិគត”ន្តិ បុច្ឆិតោ អាទិច្ចពន្ធុនា វុត្តំ ឧបឌ្ឍគាថំ បរិបុណ្ណំ កត្វា អភាសិ។

តស្សត្ថោ – **អដ្ឋាន តន្តិ**។ អដ្ឋានំ តំ, អការណំ តន្តិ វុត្តំ ហោតិ, អនុនាសិកលោបោ កតោ “អរិយសច្ចាន ទស្សន”ន្តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៥.១១; សុ. និ. ២៧០) វិយ។ **សង្គណិការតស្សាតិ** គណាភិរតស្ស។ **យន្តិ** ករណវចនមេតំ “យំ ហិរីយតិ ហិរីយិតព្ពេនា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៣០) វិយ។ **ផស្សយេតិ** អធិគច្ឆេ។ **សាមយិកំ វិមុត្តិន្តិ** លោកិយសមាបត្តឹ។ សា ហិ អប្បិតប្បិតសមយេ ឯវ បច្ចនីកេហិ វិមុច្ចនតោ “សាមយិកា វិមុត្តី”តិ វុច្ចតិ។ តំ សាមយិកំ វិមុត្តឹ។ អដ្ឋានំ តំ, ន តំ ការណំ វិជ្ជតិ សង្គណិការតស្ស, យេន ការណេន ផស្សយេតិ ឯតំ អាទិច្ចពន្ធុស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស វចោ និសម្ម សង្គណិការតឹ បហាយ យោនិសោ បដិបជ្ជន្តោ អធិគតោម្ហីតិ អាហ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អដ្ឋានគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

ទុតិយោ វគ្គោ និដ្ឋិតោ។

៥៥. **ទិដ្ឋីវិសូកានីតិ** កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អញ្ញតរោ រាជា រហោគតោ ចិន្តេសិ – “យថា សីតាទីនំ បដិឃាតកានិ ឧណ្ហាទីនិ អត្ថិ, អត្ថិ នុ ខោ ឯវំ វដ្ដបដិឃាតកំ វិវដ្ដំ, នោ”តិ។ សោ អមច្ចេ បុច្ឆិ – “វិវដ្ដំ ជានាថា”តិ? តេ “ជានាម, មហារាជា”តិ អាហំសុ។ រាជា – “កឹ ត”ន្តិ? តតោ “អន្តវា លោកោ”តិអាទិនា នយេន សស្សតុច្ឆេទំ កថេសុំ។ អថ រាជា “ឥមេ ន ជានន្តិ, សព្ពេបិមេ ទិដ្ឋិគតិកា”តិ សយមេវ តេសំ វិលោមតញ្ច អយុត្តតញ្ច ទិស្វា “វដ្ដបដិឃាតកំ វិវដ្ដំ អត្ថិ, តំ គវេសិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ ឥមញ្ច ឧទានគាថំ អភាសិ បច្ចេកពុទ្ធមជ្ឈេ ព្យាករណគាថញ្ច –

“ទិដ្ឋីវិសូកានិ ឧបាតិវត្តោ, បត្តោ និយាមំ បដិលទ្ធមគ្គោ;
ឧប្បន្នញាណោម្ហិ អនញ្ញនេយ្យោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តស្សត្ថោ – **ទិដ្ឋីវិសូកានីតិ** ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ។ តានិ ហិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា វិសូកដ្ឋេន វិជ្ឈនដ្ឋេន វិលោមដ្ឋេន ច វិសូកានិ។ ឯវំ ទិដ្ឋិយា វិសូកានិ, ទិដ្ឋិ ឯវ វា វិសូកានិ ទិដ្ឋិវិសូកានិ។ **ឧបាតិវត្តោតិ** ទស្សនមគ្គេន អតិក្កន្តោ។ **បត្តោ និយាមន្តិ** អវិនិបាតធម្មតាយ សម្ពោធិបរាយណតាយ ច និយតភាវំ អធិគតោ, សម្មត្តនិយាមសង្ខាតំ វា បឋមមគ្គន្តិ។ ឯត្តាវតា បឋមមគ្គកិច្ចនិប្ផត្តិ ច តស្ស បដិលាភោ ច វុត្តោ។ ឥទានិ **បដិលទ្ធមគ្គោតិ** ឥមិនា សេសមគ្គបដិលាភំ ទស្សេតិ។ **ឧប្បន្នញាណោម្ហីតិ** ឧប្បន្នបច្ចេកពោធិញាណោ អម្ហិ។ ឯតេន ផលំ ទស្សេតិ។ **អនញ្ញនេយ្យោតិ** អញ្ញេហិ “ឥទំ សច្ចំ, ឥទំ សច្ច”ន្តិ ន នេតព្ពោ។ ឯតេន សយម្ភុតំ ទីបេតិ, បត្តេ វា បច្ចេកពោធិញាណេ អនេយ្យតាយ អភាវា សយំវសិតំ។ សមថវិបស្សនាយ វា ទិដ្ឋិវិសូកានិ ឧបាតិវត្តោ, អាទិមគ្គេន បត្តោ និយាមំ, សេសេហិ បដិលទ្ធមគ្គោ, ផលញាណេន ឧប្បន្នញាណោ, តំ សព្ពំ អត្តនាវ អធិគតោតិ អនញ្ញនេយ្យោ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

ទិដ្ឋិវិសូកគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥៦. **និល្លោលុបោតិ** កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិរញ្ញោ កិរ សូទោ អន្តរភត្តំ បចិត្វា ឧបនាមេសិ មនុញ្ញទស្សនំ សាទុរសំ “អប្បេវ នាម មេ រាជា ធនមនុប្បទេយ្យា”តិ។ តំ រញ្ញោ គន្ធេនេវ ភោត្តុកាមតំ ជនេសិ មុខេ ខេឡំ ឧប្បាទេន្តំ។ បឋមកពឡេ បន មុខេ បក្ខិត្តមត្តេ សត្តរសហរណិសហស្សានិ អមតេនេវ ផុដ្ឋានិ អហេសុំ។ សូទោ “ឥទានិ មេ ទស្សតិ, ឥទានិ មេ ទស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ រាជាបិ “សក្ការារហោ សូទោ”តិ ចិន្តេសិ – “រសំ សាយិត្វា បន សក្ករោន្តំ មំ បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆេយ្យ – ‘លោលោ អយំ រាជា រសគរុកោ’”តិ ន កិញ្ចិ អភណិ។ ឯវំ យាវ ភោជនបរិយោសានំ, តាវ សូទោបិ “ឥទានិ ទស្សតិ, ឥទានិ ទស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ រាជាបិ អវណ្ណភយេន ន កិញ្ចិ អភណិ។ តតោ សូទោ “នត្ថិ ឥមស្ស រញ្ញោ ជិវ្ហាវិញ្ញាណ”ន្តិ ទុតិយទិវសេ អរសភត្តំ ឧបនាមេសិ។ រាជា ភុញ្ជន្តោ “និគ្គហារហោ អជ្ជ សូទោ”តិ ជានន្តោបិ បុព្ពេ វិយ បច្ចវេក្ខិត្វា អវណ្ណភយេន ន កិញ្ចិ អភណិ។ តតោ

សូទោ “រាជា នេវ សុន្ទរំ នាសុន្ទរំ ជានាតី”តិ ចិន្តេត្វា សព្ពំ បរិព្ពយំ អត្តនា គហេត្វា យំកិញ្ចិទេវ បចិត្វា រញ្ញោ ទេតិ។ រាជា “អហោ វត លោភោ, អហំ នាម វីសតិ នគរសហស្សានិ ភុញ្ជន្តោ ឥមស្ស លោភេន ភត្តមត្តម្បិ ន លភាមី”តិ និព្ពិជ្ជិត្វា, រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា, វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ, បុរិមនយេនេវ ច ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “និល្លោលុបោ និក្កុហោ និប្បិបាសោ, និម្មក្ខោ និទ្ធន្តកសាវមោហោ;
> និរាសយោ សព្ពលោកេ ភវិត្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **និល្លោលុបោ**តិ អលោលុបោ។ យោ ហិ រសតណ្ហាភិភូតោ ហោតិ, សោ ភុសំ លុប្បតិ បុនប្បុនញ្ច លុប្បតិ, តេន លោលុបោតិ វុច្ចតិ។ តស្មា ឯស តំ បដិក្ខិបន្តោ អាហ “និល្លោលុបោ”តិ។ **និក្កុហោ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ យស្ស តិវិធំ កុហនវត្ថុ នត្ថិ, សោ និក្កុហោតិ វុច្ចតិ។ ឥមិស្សា បន គាថាយ មនុញ្ញភោជនាទីសុ វិម្ហយមនាបជ្ជនតោ និក្កុហោតិ អយមធិប្បាយោ ។ **និប្បិបាសោ**តិ ឯត្ថ បាតុមិច្ឆា បិបាសា, តស្សា អភាវេន និប្បិបាសោ, សាទុរសលោភេន ភោត្តុកម្យតាវិរហិតោតិ អត្ថោ។ **និម្មក្ខោ**តិ ឯត្ថ បរគុណវិនាសនលក្ខណោ មក្ខោ, តស្ស អភាវេន និម្មក្ខោ។ អត្តនោ គហដ្ឋកាលេ សូទស្ស គុណមក្ខនាភាវំ សន្ធាយាហ។ **និទ្ធន្តកសាវមោហោ**តិ ឯត្ថ រាគាទយោ តយោ, កាយទុច្ចរិតាទីនិ ច តីណីតិ ឆ ធម្មា យថាសម្ភវំ អប្បសន្នដ្ឋេន សកភាវំ វិជហាបេត្វា បរភាវំ គណ្ហាបនដ្ឋេន កសដដ្ឋេន ច កសាវាតិ វេទិតព្ពា។ យថាហ –

> “តត្ថ, កតមេ តយោ កសាវា? រាគកសាវោ, ទោសកសាវោ, មោហកសាវោ, ឥមេ តយោ កសាវា។ តត្ថ, កតមេ អបរេបិ តយោ កសាវា? កាយកសាវោ, វចីកសាវោ, មនោកសាវោ”តិ (វិភ. ៩២៤)។

តេសុ មោហំ ឋបេត្វា បញ្ចន្នំ កសាវានំ តេសញ្ច សព្ពេសំ មូលភូតស្ស មោហស្ស និទ្ធន្តត្តា និទ្ធន្តកសាវមោហោ, តិណ្ណំ ឯវ វា កាយវចីមនោកសាវានំ មោហស្ស ច និទ្ធន្តត្តា និទ្ធន្តកសាវមោហោ។ ឥតរេសុ និល្លោលុបតាទីហិ រាគកសាវស្ស, និម្មក្ខតាយ ទោសកសាវស្ស និទ្ធន្តភាវោ សិទ្ធោ ឯវ។ **និរាសយោ**តិ និត្តណ្ហោ។ **សព្ពលោកេ**តិ សកលលោកេ, តីសុ ភវេសុ ទ្វាទសសុ វា អាយតនេសុ ភវវិភវតណ្ហាវិរហិតោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អថ វា តយោបិ បាទេ វត្វា **ឯកោ ចរេ**តិ ឯកោ ចរិតុំ សក្កុណេយ្យាតិ ឯវម្បិ ឯត្ថ សម្ពន្ធោ កាតព្ពោតិ។

និល្លោលុបគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥៧. បាបំ សហាយន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អញ្ញតរោ រាជា មហច្ចរាជានុភាវេន នគរំ បទក្ខិណំ ករោន្តោ មនុស្សេ កោដ្ឋាគារតោ បុរាណធញ្ញានិពហិទ្ធា នីហរន្តេ ទិស្វា “កឹ, ភណេ, ឥទ”ន្តិ អមច្ចេ បុច្ឆិ។ “ឥទានិ, មហារាជ, នវធញ្ញានិ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ, តេសំ ឱកាសំ កាតុំ ឥមេ មនុស្សា បុរាណធញ្ញាទីនិ ឆឌ្ឌេន្តី”តិ។ រាជា – “កឹ, ភណេ, ឥត្ថាគារពលកាយាទីនំ វដ្ដំ បរិបុណ្ណ”ន្តិ ? “អាម, មហារាជ, បរិបុណ្ណន្តិ”។ “តេន ហិ, ភណេ, ទានសាលំ ការាបេថ, ទានំ ទស្សាមិ, មា ឥមានិ ធញ្ញានិ អនុបការានិ វិនស្សិំសូ”តិ។ តតោ នំ អញ្ញតរោ ទិដ្ឋិគតិកោ អមច្ចោ “មហារាជ, នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិ អារព្ភ យាវ “ពាលា ច បណ្ឌិតា ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តី”តិ វត្វា និវារេសិ។ សោ ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ កោដ្ឋាគារេ វិលុម្បន្តេ ទិស្វា តថេវ អាណាបេសិ។ តតិយម្បិ នំ “មហារាជ, ទត្តុបញ្ញត្តំ យទិទំ ទាន”ន្តិអាទីនិ វត្វា និវារេសិ។ សោ “អរេ, អហំ អត្តនោ សន្តកម្បិ ន លភាមិ ទាតុំ, កឹ មេ ឥមេហិ បាបសហាយេហី”តិ និព្ពិន្នោ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆាកាសិ។ តញ្ច បាបំ សហាយំ គរហន្តោ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “បាបំ សហាយំ បរិវជ្ជយេថ, អនត្ថទស្សិំ វិសមេ និវិដ្ឋំ;
> សយំ ន សេវេ បសុតំ បមត្តំ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ – ឃ្វាយំ ទសវត្ថុកាយ បាបទិដ្ឋិយា សមន្នាគតត្តា **បាបោ,** បរេសម្បិ អនត្ថំ បស្សតីតិ **អនត្ថទស្សី,** កាយទុច្ចរិតាទិម្ហិ ច ***វិសមេ និវិដ្ឋោ,*** តំ អត្ថកាមោ កុលបុត្តោ បាបំ សហាយំ បរិវជ្ជយេថ អនត្ថទស្សិំ វិសមេ និវិដ្ឋំ។ **សយំ ន សេវេ**តិ អត្តនោ វសេន ន សេវេ។ យទិ បន បរវសោ ហោតិ, កឹ សក្កា កាតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បសុត**ន្តិ បសដំ , ទិដ្ឋិវសេន តត្ថ តត្ថ លគ្គន្តិ អត្ថោ។ **បមត្ត**ន្តិ កាមគុណេសុ វោស្សដ្ឋចិត្តំ, កុសលភាវនារហិតំ វា។ តំ ឯវរូបំ ន សេវេ, ន ភជេ, ន បយិរុបាសេ, អញ្ញទត្ថុ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោតិ។

បាបសហាយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥៨. ពហុស្សុតន្តិ កា ឧប្បត្តិ? បុព្ពេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ អដ្ឋ បច្ចេកពោធិសត្តា បព្ពជិត្វា គតបច្ចាគតវត្តំ បូរេត្វា ទេវលោកេ ឧប្បន្នាតិ សព្ពំ អនវជ្ជភោជីគាថាយ វុត្តសទិសមេវ។ អយំ បន វិសេសោ – បច្ចេកពុទ្ធេ និសីទាបេត្វា រាជា អាហ “កេ តុម្ហេ”តិ? តេ អាហំសុ – “មយំ, មហារាជ, ពហុស្សុតា នាមា”តិ។ រាជា – “អហំ សុតព្រហ្មទត្តោ នាម, សុតេន តិត្តិំ ន គច្ឆាមិ, ហន្ទ, នេសំ សន្តិកេ វិចិត្រនយំ សទ្ធម្មទេសនំ សោស្សាមី”តិ អត្តមនោ ទក្ខិណោទកំ ទត្វា, បរិវិសិត្វា, ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ សង្ឃត្ថេរស្ស បត្តំ គហេត្វា, វន្ទិត្វា, បុរតោ និសីទិ “ធម្មកថំ, ភន្តេ, ករោថា”តិ។ សោ “សុខិតោ ហោតុ, មហារាជ, រាគក្ខយោ ហោតូ”តិ វត្វា ឧដ្ឋិតោ។ រាជា “អយំ ន ពហុស្សុតោ, ទុតិយោ ពហុស្សុតោ ភវិស្សតិ, ស្វេ ទានិ វិចិត្រធម្មទេសនំ សោស្សាមី”តិ ស្វាតនាយ និមន្តេសិ។ ឯវំ យាវ សព្ពេសំ បដិបាដិ គច្ឆតិ, តាវ និមន្តេសិ។ តេ សព្ពេបិ “ទោសក្ខយោ ហោតុ, មោហក្ខយោ, គតិក្ខយោ, វដ្ដក្ខយោ, ឧបធិក្ខយោ, តណ្ហក្ខយោ ហោតូ”តិ ឯវំ ឯកេកំ បទំ វិសេសេត្វា សេសំ បឋមសទិសមេវ វត្វា ឧដ្ឋហិំសុ។

តតោ រាជា “ឥមេ ‘ពហុស្សុតា មយ’ន្តិ ភណន្តិ, ន ច តេសំ វិចិត្រកថា, កិមេតេហិ វុត្ត”ន្តិ តេសំ វចនត្ថំ ឧបបរិក្ខិតុមារទ្ធោ។ អថ “រាគក្ខយោ ហោតូ”តិ ឧបបរិក្ខន្តោ “រាគេ ខីណេ ទោសោបិ មោហោបិ អញ្ញតរញ្ញតរេបិ កិលេសា ខីណា ហោន្តី”តិ ញត្វា អត្តមនោ អហោសិ – “និប្បរិយាយពហុស្សុតា ឥមេ សមណា។ យថា ហិ បុរិសេន មហាបថវីំ វា អាកាសំ វា អង្គុលិយា និទ្ទិសន្តេន ន អង្គុលិមត្តោវ បទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ ហោតិ, អបិច, ខោ, បន បថវីអាកាសា ឯវ និទ្ទិដ្ឋា ហោន្តិ, ឯវំ ឥមេហិ ឯកមេកំ អត្ថំ និទ្ទិសន្តេហិ អបរិមាណា អត្ថា និទ្ទិដ្ឋា ហោន្តី”តិ។ តតោ សោ “កុទាស្សុ នាមាហម្បិ ឯវំ ពហុស្សុតោ ភវិស្សាមី”តិ តថារូបំ ពហុស្សុតភាវំ បត្ថេន្តោ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា, វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា, ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “ពហុស្សុតំ ធម្មធរំ ភជេថ, មិត្តំ ឧឡារំ បដិភានវន្តំ;
> អញ្ញាយ អត្ថានិ វិនេយ្យ កង្ខំ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ – **ពហុស្សុតន្តិ** ទុវិធោ ពហុស្សុតោ តីសុ បិដកេសុ អត្ថតោ និខិលោ បរិយត្តិពហុស្សុតោ ច, មគ្គផលវិជ្ជាភិញ្ញានំ បដិវិទ្ធត្តា បដិវេធពហុស្សុតោ ច។ អាគតាគមោ **ធម្មធរោ**។ ឧឡារេហិ បន កាយវចីមនោកម្មេហិ សមន្នាគតោ **ឧឡារោ**។ យុត្តបដិភានោ ច មុត្តបដិភានោ ច យុត្តមុត្តបដិភានោ ច **បដិភានវា**។ បរិយត្តិបរិបុច្ឆាធិគមវសេន វា តិធា បដិភានវា វេទិតព្ពោ។ យស្ស ហិ បរិយត្តិ បដិភាតិ, សោ បរិយត្តិបដិភានវា។ យស្ស អត្ថញ្ច ញាណញ្ច លក្ខណញ្ច ឋានាដ្ឋានញ្ច បរិបុច្ឆន្តស្ស បរិបុច្ឆា បដិភាតិ, សោ បរិបុច្ឆាបដិភានវា។ យេន មគ្គាទយោ បដិវិទ្ធា ហោន្តិ, សោ អធិគមបដិភានវា។ តំ ឯវរូបំ **ពហុស្សុតំ ធម្មធរំ ភជេថ មិត្តំ ឧឡារំ បដិភានវន្តំ**។ តតោ តស្សានុភាវេន អត្តត្ថបរត្ថឧភយត្ថភេទតោ វា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថភេទតោ វា អនេកប្បការានិ **អញ្ញាយ អត្ថានិ**។ តតោ – “អហោសិំ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) កង្ខដ្ឋានេសុ **វិនេយ្យ កង្ខំ**, វិចិកិច្ឆំ វិនេត្វា វិនាសេត្វា ឯវំ កតសព្ពកិច្ចោ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោតិ។

ពហុស្សុតគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៥៩. ខិឌ្ឌំ រតិន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ វិភូសកព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា បាតោវ យាគុំ វា ភត្តំ វា ភុញ្ជិត្វា នានាវិធវិភូសនេហិ អត្តានំ វិភូសាបេត្វា មហាអាទាសេ សកលសរីរំ ទិស្វា យំ ន ឥច្ឆតិ តំ អបនេត្វា អញ្ញេន វិភូសនេន វិភូសាបេតិ។ តស្ស ឯកទិវសំ ឯវំ ករោតោ ភត្តវេលា មជ្ឈន្ហិកសមយោ បត្តោ។ អថ អវិភូសិតោវ ទុស្សបដ្ដេន សីសំ វេឋេត្វា, ភុញ្ជិត្វា, ទិវាសេយ្យំ ឧបគច្ឆិ។ បុនបិ ឧដ្ឋហិត្វា តថេវ ករោតោ សូរិយោ អត្ថង្គតោ។ ឯវំ ទុតិយទិវសេបិ តតិយទិវសេបិ។ អថស្ស ឯវំ មណ្ឌនប្បសុតស្ស បិដ្ឋិរោគោ ឧទបាទិ។ តស្សេតទហោសិ – “អហោ រេ, អហំ សព្ពថាមេន វិភូសន្តោបិ ឥមស្មិំ កប្បកេ វិភូសនេ អសន្តុដ្ឋោ លោភំ ឧប្បាទេសិំ។ លោភោ ច នាមេស អបាយគមនីយោ ធម្មោ, ហន្ទាហំ, លោភំ និគ្គណ្ហាមី”តិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “ខិឌ្ឌំ រតិំ កាមសុខញ្ច លោកេ, អនលង្ករិត្វា អនបេក្ខមានោ;
> វិភូសនដ្ឋានា វិរតោ សច្ចវាទី, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **ខិឌ្ឌា ច រតិ** ច បុព្ពេ វុត្តាវ។ **កាមសុខន្តិ** វត្ថុកាមសុខំ។ វត្ថុកាមាបិ ហិ សុខស្ស វិសយាទិភាវេន សុខន្តិ វុច្ចន្តិ។ យថាហ – “អត្ថិ រូបំ សុខំ សុខានុបតិត”ន្តិ (សំ. និ. ៣.៦០)។ ឯវមេតំ ខិឌ្ឌំ រតិំ កាមសុខញ្ច ឥមស្មិំ ឱកាសលោកេ **អនលង្ករិត្វា** អលន្តិ អកត្វា, ឯតំ តប្បកន្តិ វា សារភូតន្តិ វា ឯវំ អគ្គហេត្វា។ **អនបេក្ខមានោតិ**

តេន អលង្ករណេន អនបេក្ខណសីលោ, អបិហាលុកោ, និត្តណ្ហោ, វិភូសនដ្ឋានា វិរតោ សច្ចវាទី ឯកោ ចរេតិ។ តត្ថ វិភូសា ទុវិធា – អគារិកវិភូសា, អនគារិកវិភូសា ច។ តត្ថ អគារិកវិភូសា សាដកវេឋនមាលាគន្ធាទិ, អនគារិកវិភូសា បត្តមណ្ឌនាទិ។ វិភូសា ឯវ **វិភូសនដ្ឋានំ**។ តស្មា វិភូសនដ្ឋានា តិវិធាយ វិរតិយា **វិរតោ**។ អវិតថវចនតោ **សច្ចវាទី**តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

វិភូសនដ្ឋានគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦០. បុត្តញ្ច ទារន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិរញ្ញោ កិរ បុត្តោ ទហរកាលេ ឯវ អភិសិត្តោ រជ្ជំ ការេសិ។ សោ បឋមគាថាយ វុត្តបច្ចេកពោធិសត្តោ វិយ រជ្ជសិរិមនុភវន្តោ ឯកទិវសំ ចិន្តេសិ – “អហំ រជ្ជំ ការេន្តោ ពហូនំ ទុក្ខំ ករោមិ។ កឹ មេ ឯកភត្តត្ថាយ ឥមិនា បាបេន, ហន្ទ សុខមុប្បាទេមី”តិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“បុត្តញ្ច ទារំ បិតរញ្ច មាតរំ, ធនានិ ធញ្ញានិ ច ពន្ធវានិ;
ហិត្វាន កាមានិ យថោធិកានិ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **ធនានី**តិ មុត្តាមណិវេឡុរិយសង្ខសិលាបវាឡរជតជាតរូបាទីនិ រតនានិ។ **ធញ្ញានី**តិ សាលិវីហិយវគោធុមកង្គុវរកកុទ្រូសកបភេទានិ សត្ត សេសាបរណ្ណានិ ច។ **ពន្ធវានី**តិ ញាតិពន្ធុគោត្តពន្ធុមិត្តពន្ធុសិប្បពន្ធុវសេន ចតុព្ពិធេ ពន្ធវេ។ **យថោធិកានី**តិ សកសកឱធិវសេន ឋិតានេវ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

បុត្តទារគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦១. សង្គោ ឯសោតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ បាទលោលព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ។ សោ បាតោវ យាគុំ វា ភត្តំ វា ភុញ្ជិត្វា តីសុ បាសាទេសុ តិវិធនាដកានិ បស្សតិ។ តិវិធនាដកានីតិ កិរ បុព្ពរាជតោ អាគតំ, អនន្តររាជតោ អាគតំ, អត្តនោ កាលេ ឧដ្ឋិតន្តិ។ សោ ឯកទិវសំ បាតោវ ទហរនាដកបាសាទំ គតោ។ តា នាដកិត្ថិយោ “រាជានំ រមាបេស្សាមា”តិ សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស អច្ឆរាយោ វិយ អតិមនោហរំ នច្ចគីតវាទិតំ បយោជេសុំ។ រាជា – “អនច្ឆរិយមេតំ ទហរាន”ន្តិ អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា មជ្ឈិមនាដកបាសាទំ គតោ។ តាបិ នាដកិត្ថិយោ តថេវ អកំសុ។ សោ តត្ថាបិ តថេវ អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា មហានាដកបាសាទំ គតោ។ តាបិ នាដកិត្ថិយោ តថេវ អកំសុ។ រាជា ទ្វេ តយោ រាជបរិវដ្ដេ អតីតានំ តាសំ មហល្លកភាវេន អដ្ឋិកីឡនសទិសំ នច្ចំ ទិស្វា គីតញ្ច អមធុរំ សុត្វា បុនទេវ ទហរនាដកបាសាទំ, បុន មជ្ឈិមនាដកបាសាទន្តិ ឯវំ វិចរិត្វា កត្ថចិ អសន្តុដ្ឋោ ចិន្តេសិ – “ឥមា នាដកិត្ថិយោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ អច្ឆរាយោ វិយ មំ រមាបេតុកាមា សព្ពថាមេន នច្ចគីតវាទិតំ បយោជេសុំ, ស្វាហំ កត្ថចិ អសន្តុដ្ឋោ លោភមេវ វឌ្ឍេមិ, លោភោ ច នាមេស អបាយគមនីយោ ធម្មោ, ហន្ទាហំ លោភំ និគ្គណ្ហាមី”តិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“សង្គោ ឯសោ បរិត្តមេត្ថ សោខ្យំ, អប្បស្សាទោ ទុក្ខមេត្ថ ភិយ្យោ;
គឡោ ឯសោ ឥតិ ញត្វា មតិមា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តស្សត្ថោ – **សង្គោ ឯសោ**តិ អត្តនោ ឧបភោគំ និទ្ទិសតិ។ សោ ហិ សជ្ជន្តិ តត្ថ បាណិនោ កទ្ទមេ បវិដ្ឋោ ហត្ថី វិយាតិ **សង្គោ**។ **បរិត្តមេត្ថ សោខ្យ**ន្តិ ឯត្ថ បញ្ចកាមគុណូបភោគកាលេ វិបរីតសញ្ញាយ ឧប្បាទេតព្ពតោ កាមាវចរធម្មបរិយាបន្នតោ វា លាមកដ្ឋេន សោខ្យំ បរិត្តំ, វិជ្ជុប្បភាយ ឱភាសិតនច្ចទស្សនសុខំ វិយ ឥត្តរំ , តាវកាលិកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អប្បស្សាទោ ទុក្ខមេត្ថ ភិយ្យោ**តិ ឯត្ថ ច យ្វាយំ “យំ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥមេ បញ្ច កាមគុណេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ កាមានំ អស្សាទោ”តិ (ម. និ. ១.១៦៦) វុត្តោ។ សោ យទិទំ “កោ ច, ភិក្ខវេ, កាមានំ អាទីនវោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, កុលបុត្តោ យេន សិប្បដ្ឋានេន ជីវិកំ កប្បេតិ, យទិ មុទ្ទាយ, យទិ គណនាយា”តិ ឯវមាទិនា (ម. និ. ១.១៦៧) នយេនេត្ថ ទុក្ខំ វុត្តំ។ តំ ឧបនិធាយ អប្បោ ឧទកពិន្ទុមត្តោ ហោតិ។ អថ ខោ ទុក្ខមេវ ភិយ្យោ ពហុ, ចតូសុ សមុទ្ទេសុ ឧទកសទិសំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “អប្បស្សាទោ ទុក្ខមេត្ថ ភិយ្យោ”តិ។ **គឡោ ឯសោ**តិ អស្សាទំ ទស្សេត្វា អាកឌ្ឍនវសេន ពឡិសោ វិយ ឯសោ យទិទំ បញ្ច កាមគុណា។ **ឥតិ ញត្វា មតិមា**តិ ឯវំ ញត្វា ពុទ្ធិមា បណ្ឌិតោ បុរិសោ សព្ពម្បេតំ បហាយ ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោតិ។

សង្គគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦២. សន្ទាលយិត្វានាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អនិវត្តព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ ។ សោ សង្គាមំ ឱតិណ្ណោ អជិនិត្វា អញ្ញំ វា កិច្ចំ អារទ្ធោ អនិដ្ឋបេត្វា ន និវត្តតិ, តស្មា នំ ឯវំ សញ្ជានីសុ។ សោ ឯកទិវសំ ឧយ្យានំ គច្ឆតិ។ តេន ច សមយេន វនទាហោ ឧដ្ឋាសិ។ សោ អគ្គិ សុក្ខានិ ច ហរិតានិ ច តិណាទីនិ ទហន្តោ អនិវត្តមានោ ឯវ គច្ឆតិ។ រាជា តំ ទិស្វា តប្បដិភាគនិមិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ “យថាយំ វនទាហោ, ឯវមេវ ឯកាទសវិធោ អគ្គិ សព្ពសត្តេ ទហន្តោ អនិវត្តមានោវ គច្ឆតិ មហាទុក្ខំ ឧប្បាទេន្តោ, កុទាស្សុ នាមាហម្បិ ឥមស្ស ទុក្ខស្ស និវត្តនត្ថំ អយំ អគ្គិ វិយ អរិយមគ្គញាណគ្គិនា កិលេសេ ទហន្តោ អនិវត្តមានោ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ? តតោ មុហុត្តំ គន្ត្វា កេវដ្ដេ អទ្ទស នទិយំ មច្ឆេ គណ្ហន្តេ ។ តេសំ ជាលន្តរំ បវិដ្ឋោ ឯកោ មហាមច្ឆោ ជាលំ ភេត្វា បលាយិ។ តេ “មច្ឆោ ជាលំ ភេត្វា គតោ”តិ សទ្ទមកំសុ។ រាជា តម្បិ វចនំ សុត្វា តប្បដិភាគនិមិត្តំ ឧប្បាទេសិ – “កុទាស្សុ នាមាហម្បិ អរិយមគ្គញាណេន តណ្ហាទិដ្ឋិជាលំ ភេត្វា អសជ្ជមានោ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ។ សោ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា បច្ចេកពោធិំ សច្ឆាកាសិ, ឥមញ្ច ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “សន្ទាលយិត្វាន សំយោជនានិ, ជាលំវ ភេត្វា សលិលម្ពុចារី;
> អគ្គីវ ទឌ្ឍំ អនិវត្តមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តស្សា ទុតិយបាទេ **ជាល**ន្តិ សុត្តមយំ វុច្ចតិ។ **អម្ពុ**តិ ឧទកំ, តត្ថ ចរតីតិ **អម្ពុចារី,** មច្ឆស្សេតំ អធិវចនំ។ សលិលេ អម្ពុចារី **សលិលម្ពុចារី,** តស្មិំ នទីសលិលេ ជាលំ ភេត្វា អម្ពុចារីវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតិយបាទេ **ទឌ្ឍ**ន្តិ ទឌ្ឍដ្ឋានំ វុច្ចតិ។ យថា អគ្គិ ទឌ្ឍដ្ឋានំ បុន ន និវត្តតិ, ន តត្ថ ភិយ្យោ អាគច្ឆតិ, ឯវំ មគ្គញាណគ្គិនា ទឌ្ឍំ កាមគុណដ្ឋានំ អនិវត្តមានោ តត្ថ ភិយ្យោ អនាគច្ឆន្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

សន្ទាលនគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦៣. ឱក្ខិត្តចក្ខូតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ ចក្ខុលោលព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា បាទលោលព្រហ្មទត្តោ វិយ នាដកទស្សនមនុយុត្តោ ហោតិ។ អយំ បន វិសេសោ – សោ អសន្តុដ្ឋោ តត្ថ តត្ថ គច្ឆតិ, អយំ តំ តំ នាដកំ ទិស្វា អតិវិយ អភិនន្ទិត្វា នាដកបរិវត្តទស្សនេន តណ្ហំ វឌ្ឍេន្តោ វិចរតិ។ សោ កិរ នាដកទស្សនាយ អាគតំ អញ្ញតរំ កុដុម្ពិយភរិយំ ទិស្វា រាគំ ឧប្បាទេសិ។ តតោ សំវេគមាបជ្ជិត្វា បុន “អហំ ឥមំ តណ្ហំ វឌ្ឍេន្តោ អបាយបរិបូរកោ ភវិស្សាមិ, ហន្ទ នំ និគ្គណ្ហាមី”តិ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា អត្តនោ បុរិមបដិបត្តិំ គរហន្តោ តប្បដិបក្ខគុណទីបិកំ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “ឱក្ខិត្តចក្ខូ ន ច បាទលោលោ, គុត្តិន្ទ្រិយោ រក្ខិតមានសានោ;
> អនវស្សុតោ អបរិឌយ្ហមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **ឱក្ខិត្តចក្ខូ**តិ ហេដ្ឋាខិត្តចក្ខុ, សត្ត គីវដ្ឋីនិ បដិបាដិយា ឋបេត្វា បរិវជ្ជគហេតព្ពទស្សនត្ថំ យុគមត្តំ បេក្ខមានោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ន តុ ហនុកដ្ឋិនា ហទយដ្ឋី សង្ឃដ្ដេន្តោ។ ឯវញ្ហិ ឱក្ខិត្តចក្ខុតា ន សមណសារុប្បា ហោតី។ **ន ច បាទលោលោ**តិ ឯកស្ស ទុតិយោ, ទ្វិន្នំ តតិយោតិ ឯវំ គណមជ្ឈំ បវិសិតុកាមតាយ កណ្ឌូយមានបាទោ វិយ អភវន្តោ, ទីឃចារិកអនវដ្ឋិតចារិកវិរតោ វា។ **គុត្តិន្ទ្រិយោ**តិ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ឥធ វិសុំ វុត្តាវសេសវសេន គោបិតិន្ទ្រិយោ។ **រក្ខិតមានសានោ**តិ មានសំ យេវ មានសានំ, តំ រក្ខិតមស្សាតិ រក្ខិតមានសានោ។ យថា កិលេសេហិ ន វិលុប្បតិ, ឯវំ រក្ខិតចិត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនវស្សុតោ**តិ ឥមាយ បដិបត្តិយា តេសុ តេសុ អារម្មណេសុ កិលេសអន្វាស្សវវិរហិតោ។ **អបរិឌយ្ហមានោ**តិ ឯវំ អន្វាស្សវវិរហា កិលេសគ្គីហិ អបរិឌយ្ហមានោ។ ពហិទ្ធា វា អនវស្សុតោ, អជ្ឈត្តំ អបរិឌយ្ហមានោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ឱក្ខិត្តចក្ខុគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦៤. ឱហារយិត្វាតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អយំ អញ្ញោបិ ចាតុមាសិកព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា ចតុមាសេ ចតុមាសេ ឧយ្យានកីឡំ គច្ឆតិ។ សោ ឯកទិវសំ គិម្ហានំ មជ្ឈិមេ មាសេ ឧយ្យានំ បវិសន្តោ ឧយ្យានទ្វារេ បត្តសញ្ឆន្នំ បុប្ផាលង្កតវិដបំ បារិច្ឆត្តកកោវិឡារំ ទិស្វា ឯកំ បុប្ផំ គហេត្វា ឧយ្យានំ បាវិសិ។ តតោ “រញ្ញា អគ្គបុប្ផំ គហិត”ន្តិ អញ្ញតរោបិ អមច្ចោ ហត្ថិក្ខន្ធេ ឋិតោ ឯវ ឯកំ បុប្ផំ អគ្គហេសិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន សព្ពោ ពលកាយោ អគ្គហេសិ។ បុប្ផំ អនស្សាទេន្តា បត្តម្បិ គណ្ហឹសុ។ សោ រុក្ខោ និប្បត្តបុប្ផោ ខន្ធមត្តោវ អហោសិ។ តំ រាជា សាយន្ហសមយេ ឧយ្យានា និក្ខមន្តោ ទិស្វា “កឹ កតោ អយំ រុក្ខោ, មម អាគមនវេលាយំ មណិវណ្ណសាខន្តរេសុ បវាឡសទិសបុប្ផាលង្កតោ អហោសិ, ឥទានិ និប្បត្តបុប្ផោ ជាតោ”តិ ចិន្តេន្តោ តស្សេវាវិទូរេ អបុប្ផិតំ រុក្ខំ សញ្ឆន្នបលាសំ អទ្ទស។ ទិស្វា ចស្ស ឯតទហោសិ – “អយំ រុក្ខោ បុប្ផភរិតសាខត្តា ពហុជនស្ស

លោភនីយោ អហោសិ, តេន មុហុត្តេនេវ ព្យសនំ បត្តោ, អយំ បនញ្ញោ អលោភនីយត្តា តថេវ ឋិតោ។ ឥទម្បិ រជ្ជំ បុប្ផិតរុក្ខោ វិយ លោភនីយំ, ភិក្ខុភាវោ បន អបុប្ផិតរុក្ខោ វិយ អលោភនីយោ។ តស្មា យាវ ឥទម្បិ អយំ រុក្ខោ វិយ ន វិលុប្បតិ, តាវ អយមញ្ញោ សញ្ឆន្នបត្តោ យថា បារិច្ឆត្តកោ, ឯវំ កាសាវេន បរិសញ្ឆន្នេន ហុត្វា បព្ពជិតព្ពន្តិ។ សោ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> "ឱហារយិត្វា គិហិព្យញ្ជនានិ, សញ្ឆន្នបត្តោ យថា បារិឆត្តោ;
> កាសាយវត្ថោ អភិនិក្ខមិត្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ"តិ។

តត្ថ **កាសាយវត្ថោ អភិនិក្ខមិត្វា**តិ ឥមស្ស បាទស្ស គេហា អភិនិក្ខមិត្វា កាសាយវត្ថោ ហុត្វាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ សក្កា ជានិតុន្តិ ន វិត្ថារិតន្តិ។

បារិច្ឆត្តកគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

តតិយោ វគ្គោ និដ្ឋិតោ។

៦៥. រសេសូតិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ កិរ ពារាណសិរាជា ឧយ្យានេ អមច្ចបុត្តេហិ បរិវុតោ សិលាបដ្ដបោក្ខរណិយំ កីឡតិ។ តស្ស សូទោ សព្ពមំសានំ រសំ គហេត្វា អតីវ សុសង្ខតំ អមតកប្បំ អន្តរភត្តំ បចិត្វា ឧបនាមេសិ។ សោ តត្ថ គេធមាបន្នោ កស្សចិ កិញ្ចិ អទត្វា អត្តនាវ ភុញ្ជិ។ ឧទកកីឡាតោ ច អតិវិកាលេ និក្ខន្តោ សីឃំ សីឃំ ភុញ្ជិ។ យេហិ សទ្ធិំ បុព្ពេ ភុញ្ជតិ, ន តេសំ កញ្ចិ សរិ។ អថ បច្ឆា បដិសង្ខានំ ឧប្បាទេត្វា "អហោ, មយា បាបំ កតំ, យ្វាហំ រសតណ្ហាយ អភិភូតោ សព្ពជនំ វិសរិត្វា ឯកកោវ ភុញ្ជឹ។ ហន្ទ រសតណ្ហំ និគ្គណ្ហាមី"តិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា អត្តនោ បុរិមបដិបត្តិំ គរហន្តោ តប្បដិបក្ខគុណទីបិកំ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> "រសេសុ គេធំ អករំ អលោលោ, អនញ្ញបោសី សបទានចារី;
> កុលេ កុលេ អប្បដិពទ្ធចិត្តោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ"តិ។

តត្ថ **រសេសូ**តិ អម្ពិលមធុរតិត្តកកដុកលោណិកខារិកកសាវាទិភេទេសុ សាយនីយេសុ។ **គេធំ អករ**ន្តិ គិទ្ធិំ អករោន្តោ, តណ្ហំ អនុប្បាទេន្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អលោលោ**តិ "ឥទំ សាយិស្សាមិ, ឥទំ សាយិស្សាមី"តិ ឯវំ រសវិសេសេសុ អនាកុលោ។ **អនញ្ញបោសី**តិ បោសេតព្ពកសទ្ធិវិហារិកាទិវិរហិតោ , កាយសន្ធារណមត្តេន សន្តុដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថា វា បុព្ពេ ឧយ្យានេ រសេសុ គេធករណលោលោ ហុត្វា អញ្ញបោសី អាសិ, ឯវំ អហុត្វា យាយ តណ្ហាយ លោលោ ហុត្វា រសេសុ គេធំ ករោតិ។ តំ តណ្ហំ ហិត្វា អាយតិំ តណ្ហាមូលកស្ស អញ្ញស្ស អត្តភាវស្ស អនិព្ពត្តនេន អនញ្ញបោសីតិ ទស្សេតិ។ អថ វា អត្ថភញ្ជនកដ្ឋេន អញ្ញោតិ កិលេសា វុច្ចន្តិ។ តេសំ អបោសនេន អនញ្ញបោសីតិ អយម្បេត្ថ អត្ថោ។ **សបទានចារី**តិ អវោក្កម្មចារី អនុបុព្ពចារី, ឃរបដិបាដិំ អឆឌ្ឌេត្វា អឌ្ឍកុលញ្ច ទលិទ្ទកុលញ្ច និរន្តរំ បិណ្ឌាយ បវិសមានោតិ អត្ថោ។ **កុលេ កុលេ អប្បដិពទ្ធចិត្តោ**តិ ខត្តិយកុលាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ កិលេសវសេន អលគ្គចិត្តោ, ចន្ទូបមោ និច្ចនវកោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

រសគេធគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦៦. បហាយ បញ្ចាវរណានីតិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អញ្ញតរោ រាជា បឋមជ្ឈានលាភី អហោសិ។ សោ ឈានានុរក្ខណត្ថំ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា អត្តនោ បដិបត្តិសម្បទំ ទីបេន្តោ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> "បហាយ បញ្ចាវរណានិ ចេតសោ, ឧបក្កិលេសេ ព្យបនុជ្ជ សព្ពេ;
> អនិស្សិតោ ឆេត្វ សិនេហទោសំ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ"តិ។

តត្ថ **អាវរណានី**តិ នីវរណានេវ។ តានិ អត្ថតោ ឧរគសុត្តេ វុត្តានិ។ តានិ បន យស្មា អព្ភាទយោ វិយ ចន្ទសូរិយេ ចេតោ អាវរន្តិ, តស្មា "អាវរណានិ ចេតសោ"តិ វុត្តានិ។ តានិ ឧបចារេន វា អប្បនាយ វា បហាយ។ **ឧបក្កិលេសេ**តិ ឧបគម្ម ចិត្តំ វិពាធេន្តេ អកុសលេ ធម្មេ, វត្ថោបមាទីសុ វុត្តេ អភិជ្ឈាទយោ វា។ **ព្យបនុជ្ជា**តិ បនុទិត្វា វិនាសេត្វា, វិបស្សនាមគ្គេន បជហិត្វាតិ អត្ថោ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសេ។ ឯវំ សមថវិបស្សនាសម្បន្នោ

បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋិនិស្សយស្ស បហីនត្តា **អនិស្សិតោ**។ សេសមគ្គេហិ ឆេត្វា តេជាតុកំ **សិនេហទោសំ,** តណ្ហារាគន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សិនេហោ ឯវ ហិ គុណបដិបក្ខតោ សិនេហទោសោតិ វុត្តោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អាវរណគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦៧. ***វិបិដ្ឋិកត្វានា***តិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អញ្ញតរោ រាជា ចតុត្ថជ្ឈានលាភី អហោសិ។ សោ ឈានានុរក្ខណត្ថំ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា អត្តនោ បដិបត្តិសម្បទំ ទីបេន្តោ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “វិបិដ្ឋិកត្វាន សុខំ ទុខញ្ច, បុព្ពេវ ច សោមនស្សទោមនស្សំ;
> លទ្ធានុបេក្ខំ សមថំ វិសុទ្ធំ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ ***វិបិដ្ឋិកត្វានា***តិ បិដ្ឋិតោ កត្វា, ឆឌ្ឌេត្វា ជហិត្វាតិ អត្ថោ។ **សុខំ ទុខញ្ចា**តិ កាយិកំ សាតាសាតំ។ **សោមនស្សទោមនស្ស**ន្តិ ចេតសិកំ សាតាសាតំ។ **ឧបេក្ខ**ន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខំ។ **សមថ**ន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានសមថមេវ។ **វិសុទ្ធ**ន្តិ បញ្ចនីវរណវិតក្កវិចារបីតិសុខសង្ខាតេហិ នវហិ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តត្តា វិសុទ្ធំ, និទ្ធន្តសុវណ្ណមិវ វិគតូបក្កិលេសន្តិ អត្ថោ។

អយំ បន យោជនា – វិបិដ្ឋិកត្វាន សុខំ ទុក្ខញ្ច បុព្ពេវ បឋមជ្ឈានុបចារភូមិយំយេវ ទុក្ខំ, តតិយជ្ឈានុបចារភូមិយំ សុខន្តិ អធិប្បាយោ។ បុន អាទិតោ វុត្តំ ចការំ បរតោ នេត្វា “សោមនស្សំ ទោមនស្សញ្ច វិបិដ្ឋិកត្វាន បុព្ពេវា”តិ អធិការោ។ តេន សោមនស្សំ ចតុត្ថជ្ឈានុបចារេ, ទោមនស្សញ្ច ទុតិយជ្ឈានុបចារេយេវាតិ ទីបេតិ។ ឯតានិ ហិ ឯតេសំ បរិយាយតោ បហានដ្ឋានានិ។ និប្បរិយាយតោ បន ទុក្ខស្ស បឋមជ្ឈានំ, ទោមនស្សស្ស ទុតិយជ្ឈានំ, សុខស្ស តតិយជ្ឈានំ, សោមនស្សស្ស ចតុត្ថជ្ឈានំ បហានដ្ឋានំ។ យថាហ – “បឋមជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ ឯត្ថុប្បន្នំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតី”តិអាទិ (សំ. និ. ៥.៥១០)។ តំ សព្ពំ អដ្ឋសាលិនិយា ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១៦៥) វុត្តំ។ យតោ បុព្ពេវ តីសុ បឋមជ្ឈានាទីសុ ទុក្ខទោមនស្សសុខានិ វិបិដ្ឋិកត្វា ឯត្ថេវ ចតុត្ថជ្ឈានេ សោមនស្សំ វិបិដ្ឋិកត្វា ឥមាយ បដិបទាយ លទ្ធានុបេក្ខំ សមថំ វិសុទ្ធំ ឯកោ ចរេតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

វិបិដ្ឋិកត្វាគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦៨. ***អារទ្ធវីរិយោ***តិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ កិរ បច្ចន្តរាជា សហស្សយោធបរិមាណពលកាយោ រជ្ជេន ខុទ្ទកោ, បញ្ញាយ មហន្តោ អហោសិ។ សោ ឯកទិវសំ “កិញ្ចាបិ អហំ ខុទ្ទកោ, បញ្ញវតា ច បន សក្កា សកលជម្ពុទីបំ គហេតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា សាមន្តរញ្ញោ ទូតំ បាហេសិ – “សត្តទិវសព្ភន្តរេ មេ រជ្ជំ វា ទេតុ យុទ្ធំ វា”តិ។ តតោ សោ អត្តនោ អមច្ចេ សមោធានេត្វា អាហ – “មយា តុម្ហេ អនាបុច្ឆាយេវ សាហសំ កតំ, អមុកស្ស រញ្ញោ ឯវំ បហិតំ, កឹ កាតព្ព”ន្តិ? តេ អាហំសុ – “សក្កា, មហារាជ, សោ ទូតោ និវត្តេតុ”ន្តិ? “ន សក្កា, គតោ ភវិស្សតី”តិ។ “យទិ ឯវំ វិនាសិតម្ហា តយា, តេន ហិ ទុក្ខំ អញ្ញស្ស សត្ថេន មរិតុំ។ ហន្ទ, មយំ អញ្ញមញ្ញំ បហរិត្វា មរាម, អត្តានំ បហរិត្វា មរាម, ឧព្ពន្ធាម, វិសំ ខាទាមា”តិ។ ឯវំ តេសុ ឯកមេកោ មរណមេវ សំវណ្ណេតិ។ តតោ រាជា – “កឹ មេ, ឥមេហិ, អត្ថិ, ភណេ, មយ្ហំ យោធា”តិ អាហ។ អថ “អហំ, មហារាជ, យោធោ, អហំ, មហារាជ, យោធោ”តិ តំ យោធសហស្សំ ឧដ្ឋហិ។

រាជា “ឯតេ ឧបបរិក្ខិស្សាមី”តិ មន្ត្វា ចិតកំ សជ្ជេត្វា អាហ – “មយា, ភណេ, ឥទំ នាម សាហសំ កតំ, តំ មេ អមច្ចា បដិក្កោសន្តិ, សោហំ ចិតកំ បវិសិស្សាមិ, កោ មយា សទ្ធឹ បវិសិស្សតិ, កេន មយ្ហំ ជីវិតំ បរិច្ចត្ត”ន្តិ? ឯវំ វុត្តេ បញ្ចសតា យោធា ឧដ្ឋហឹសុ – “មយំ, មហារាជ, បវិសាមា”តិ។ តតោ រាជា អបរេ បញ្ចសតេ យោធេ អាហ – “តុម្ហេ ឥទានិ, តាតា, កឹ ករិស្សថា”តិ? តេ អាហំសុ – “នាយំ, មហារាជ, បុរិសការោ, ឥត្ថិកិរិយា ឯសា, អបិច មហារាជេន បដិរញ្ញោ ទូតោ បេសិតោ, តេន មយំ រញ្ញា សទ្ធឹ យុជ្ឈិត្វា មរិស្សាមា”តិ។ តតោ រាជា “បរិច្ចត្តំ តុម្ហេហិ មម ជីវិត”ន្តិ ចតុរង្គិនី សេនំ សន្នយ្ហិត្វា តេន យោធសហស្សេន បរិវុតោ គន្ត្វា រជ្ជសីមាយ និសីទិ។

សោបិ បដិរាជា តំ បវត្តឹ សុត្វា “អរេ, សោ ខុទ្ទករាជា មម ទាសស្សាបិ នប្បហោតី”តិ កុជ្ឈិត្វា សព្ពំ ពលកាយំ អាទាយ យុជ្ឈិតុំ និក្ខមិ។ ខុទ្ទករាជា តំ អព្ភុយ្យាតំ ទិស្វា ពលកាយំ អាហ – “តាតា, តុម្ហេ ន ពហុកា; សព្ពេ សម្បិណ្ឌិត្វា, អសិចម្មំ គហេត្វា, សីឃំ ឥមស្ស រញ្ញោ បុរតោ ឧជុកំ ឯវ គច្ឆថា”តិ។ តេ តថា អកំសុ។ អថ

សា សេនា ទ្វិធា ភិជ្ជិត្វា អន្តរមទាសិ។ តេ តំ រាជានំ ជីវគ្គាហំ គណ្ហឹសុ, អញ្ញេ យោធា បលាយឹសុ។ ឧទ្ទករាជា "តំ មារេមី"តិ បុរតោ ធាវតិ, បដិរាជា តំ អភយំ យាចិ។ តតោ តស្ស អភយំ ទត្វា, សបថំ ការាបេត្វា, តំ អត្តនោ មនុស្សំ កត្វា, តេន សហ អញ្ញំ រាជានំ អព្ភុគ្គន្ត្វា, តស្ស រជ្ជសីមាយ ឋត្វា បេសេសិ – "រជ្ជំ វា មេ ទេតុ យុទ្ធំ វា"តិ។ សោ "អហំ ឯកយុទ្ធម្បិ ន សហាមី"តិ រជ្ជំ និយ្យាតេសិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន សព្ពរាជានោ គហេត្វា អន្តេ ពារាណសិរាជានម្បិ អគ្គហេសិ។

សោ ឯកសតរាជបរិវុតោ សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ អនុសាសន្តោ ចិន្តេសិ – "អហំ បុព្ពេ ឧទ្ទកោ អហោសិ, សោម្ហិ អត្តនោ ញាណសម្បត្តិយា សកលជម្ពុទីបស្ស ឥស្សរោ ជាតោ។ តំ ខោ បន មេ ញាណំ លោកិយវីរិយសម្បយុត្តំ, នេវ និព្ពិទាយ ន វិរាគាយ សំវត្តតិ, សាធុ វតស្ស ស្វាហំ ឥមិនា ញាណេន លោកុត្តរធម្មំ គវេសេយ្យ"ន្តិ។ តតោ ពារាណសិរញ្ញោ រជ្ជំ ទត្វា, បុត្តទារញ្ច សកជនបទមេវ បេសេត្វា, បព្ពជ្ជំ សមាទាយ វិបស្សនំ អារភិត្វា, បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា អត្តនោ វីរិយសម្បត្តិំ ទីបេន្តោ ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> "អារទ្ធវីរិយោ បរមត្ថបត្តិយា, អលីនចិត្តោ អកុសីតវុត្តិ;
> ទឡ្ហនិក្កមោ ថាមពលូបបន្នោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ"តិ។

តត្ថ អារទ្ធំ វីរិយមស្សាតិ **អារទ្ធវីរិយោ**។ ឯតេន អត្តនោ វីរិយារម្ភំ អាទិវីរិយំ ទស្សេតិ។ បរមត្ថោ វុច្ចតិ និព្ពានំ, តស្ស បត្តិយា **បរមត្ថបត្តិយា**។ ឯតេន វីរិយារម្ភេន បត្តព្ពផលំ ទស្សេតិ។ **អលីនចិត្តោ**តិ ឯតេន ពលវីរិយូបត្ថម្ភានំ ចិត្តចេតសិកានំ អលីនតំ ទស្សេតិ។ **អកុសីតវុត្តី**តិ ឯតេន ឋានអាសនចង្កមនាទីសុ កាយស្ស អនវសីទនំ។ **ទឡ្ហនិក្កមោ**តិ ឯតេន "កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ចា"តិ (ម. និ. ២.១៨៤; អ. និ. ២.៥; មហានិ. ១៩៦) ឯវំ បវត្តំ បទហនវីរិយំ ទស្សេតិ, យំ តំ អនុបុព្ពសិក្ខាទីសុ បទហន្តោ "កាយេន ចេវ បរមសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, បញ្ញាយ ច នំ អតិវិជ្ឈ បស្សតី"តិ វុច្ចតិ។ អថ វា ឯតេន មគ្គសម្បយុត្តវីរិយំ ទស្សេតិ។ តញ្ហិ ទឡ្ហញ្ច ភាវនាបារិបូរិំ គតត្តា, និក្កមោ ច សព្ពសោ បដិបក្ខា និក្ខន្តត្តា, តស្មា តំសមង្គីបុគ្គលោបិ ទឡ្ហោ និក្កមោ អស្សាតិ "ទឡ្ហនិក្កមោ"តិ វុច្ចតិ។ **ថាមពលូបបន្នោ**តិ មគ្គក្ខណេ កាយថាមេន ញាណពលេន ច ឧបបន្នោ, អថ វា ថាមភូតេន ពលេន ឧបបន្នោតិ ថាមពលូបបន្នោ, ថិរញាណពលូបបន្នោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯតេន តស្ស វីរិយស្ស វិបស្សនាញាណសម្បយោគំ ទីបេន្តោ យោនិសោ បទហនភាវំ សាធេតិ។ បុព្ពភាគមជ្ឈិមឧក្កដ្ឋវីរិយវសេន វា តយោបិ បាទា យោជេតព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អារទ្ធវីរិយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៦៩. បដិសល្លានន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ឥមិស្សា គាថាយ អាវរណគាថាយ ឧប្បត្តិសទិសា ឯវ ឧប្បត្តិ, នត្ថិ កោចិ វិសេសោ។ អត្ថវណ្ណនាយំ បនស្សា **បដិសល្លាន**ន្តិ តេហិ តេហិ សត្តសង្ខារេហិ បដិនិវត្តិត្វា សល្លីនំ ឯកត្តសេវិតា ឯកីភាវោ, កាយវិវេកោតិ អត្ថោ។ **ឈាន**ន្តិ បច្ចនីកឈាបនតោ អារម្មណលក្ខណូបនិជ្ឈានតោ ច ចិត្តវិវេកោ វុច្ចតិ។ តត្ថ អដ្ឋសមាបត្តិយោ នីវរណាទិបច្ចនីកឈាបនតោ អារម្មណូបនិជ្ឈានតោ ច ឈានន្តិ វុច្ចតិ, វិបស្សនាមគ្គផលានិ សត្តសញ្ញាទិបច្ចនីកឈាបនតោ, លក្ខណូបនិជ្ឈានតោយេវ ចេត្ថ ផលានិ។ ឥធ បន អារម្មណូបនិជ្ឈានមេវ អធិប្បេតំ។ ឯវមេតំ បដិសល្លានញ្ច ឈានញ្ច **អរិញ្ចមានោ**, អជហមានោ, អនិស្សជ្ជមានោ។ **ធម្មេសូ**តិ វិបស្សនូបគេសុ បញ្ចក្ខន្ធាទិធម្មេសុ។ **និច្ច**ន្តិ សតតំ, សមិតំ, អព្ភោកិណ្ណំ។ **អនុធម្មចារី**តិ តេ ធម្មេ អារព្ភ បវត្តមានេន អនុគតំ វិបស្សនាធម្មំ ចរមានោ។ អថ វា ធម្មាតិ នវ លោកុត្តរធម្មា, តេសំ ធម្មានំ អនុលោមោ ធម្មោតិ អនុធម្មោ, វិបស្សនាយេតំ អធិវចនំ។ តត្ថ "ធម្មានំ និច្ចំ អនុធម្មចារី"តិ វត្តព្ពេ គាថាពន្ធសុខត្ថំ វិភត្តិព្យត្តយេន "ធម្មេសូ"តិ វុត្តំ សិយា។ **អាទីនវំ សម្មសិតា ភវេសូ**តិ តាយ អនុធម្មចរិតាសង្ខាតាយ វិបស្សនាយ អនិច្ចាការាទិទោសំ តីសុ ភវេសុ សមនុបស្សន្តោ ឯវំ ឥមំ កាយវិវេកចិត្តវិវេកំ អរិញ្ចមានោ សិខាប្បត្តវិបស្សនាសង្ខាតាយ បដិបទាយ អធិគតោតិ វត្តព្ពោ ឯកោ ចរេតិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។

បដិសល្លានគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៧០. តណ្ហក្ខយន្តិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ កិរ ពារាណសិរាជា មហច្ចរាជានុភាវេន នគរំ បទក្ខិណំ ករោតិ។ តស្ស សរីរសោភាយ អាវជ្ជិតហទយា សត្តា បុរតោ គច្ឆន្តាបិ និវត្តិត្វា តមេវ ឧល្លោកេន្តិ, បច្ឆតោ គច្ឆន្តាបិ, ឧភោហិ បស្សេហិ គច្ឆន្តាបិ។ បកតិយា ឯវ ហិ ពុទ្ធទស្សនេ បុណ្ណចន្ទសមុទ្ទរាជទស្សនេ ច អតិត្តោ លោកោ។ អថ អញ្ញតរា កុដុម្ពិយភរិយាបិ ឧបរិបាសាទគតា សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា ឱលោកយមានា អដ្ឋាសិ។ រាជា តំ ទិស្វាវ បដិពទ្ធចិត្តោ ហុត្វា អមច្ចំ អាណាបេសិ – "ជានាហិ តាវ, ភណេ, អយំ ឥត្ថី សសាមិកា វា អសាមិកា វា"តិ។ សោ

គន្ត្វា “សសាមិកា”តិ អារោចេសិ។ អថ រាជា ចិន្តេសិ – “ឥមា វីសតិសហស្សនាដកិត្ថិយោ ទេវច្ឆរាយោ វិយ មំយេវ ឯកំ អភិរមេន្តិ, សោ ទានាហំ ឯតាបិ អតុសិត្វា បរស្ស ឥត្ថិយា តណ្ហំ ឧប្បាទេសឹ, សា ឧប្បន្នា អបាយមេវ អាកឌ្ឍតី”តិ តណ្ហាយ អាទីនវំ ទិស្វា “ហន្ទ នំ និគ្គណ្ហាមី”តិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“តណ្ហក្ខយំ បត្ថយមប្បមត្តោ, អនេឡមូគោ សុតវា សតីមា;
សង្ខាតធម្មោ និយតោ បធានវា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **តណ្ហក្ខយន្តិ** និព្ពានំ, ឯវំ ទិដ្ឋាទីនវាយ តណ្ហាយ ឯវ អប្បវត្តិំ។ **អប្បមត្តោ**តិ សាតច្ចការី សក្កច្ចការី។ **អនេឡមូគោ**តិ អលាលាមុខោ។ អថ វា អនេឡោ ច អមូគោ ច, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ហិតសុខសម្បាបកំ សុតមស្ស អត្ថីតិ **សុតវា** អាគមសម្បន្នោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សតីមា**តិ ចិរកតាទីនំ អនុស្សរិតា។ **សង្ខាតធម្មោ**តិ ធម្មុបបរិក្ខាយ បរិញ្ញាតធម្មោ។ **និយតោ**តិ អរិយមគ្គេន និយាមំ បត្តោ។ **បធានវា**តិ សម្មប្បធានវីរិយសម្បន្នោ។ ឧប្បដិបាដិយា ឯស បាឋោ យោជេតព្ពោ។ ឯវមេតេហិ អប្បមាទាទីហិ សមន្នាគតោ និយាមសម្បាបកេន បធានេន បធានវា, តេន បធានេន បត្តនិយាមត្តា និយតោ, តតោ អរហត្តប្បត្តិយា សង្ខាតធម្មោ។ អរហា ហិ បុន សង្ខាតព្ពាភាវតោ “សង្ខាតធម្មោ”តិ វុច្ចតិ។ យថាហ “យេ ច សង្ខាតធម្មាសេ, យេ ច សេខា បុថូ ឥធា”តិ (សុ. និ. ១០៤៤; ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៧)។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

តណ្ហក្ខយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៧១. សីហោ វាតិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរស្ស កិរ ពារាណសិរញ្ញោ ទូរេ ឧយ្យានំ ហោតិ។ សោ បគេវ វុដ្ឋាយ ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ យានា ឱរុយ្ហ ឧទកដ្ឋានំ ឧបគតោ “មុខំ ធោវិស្សាមី”តិ។ តស្មិញ្ច បទេសេ សីហី បោតកំ ជនេត្វា គោចរាយ គតា។ រាជបុរិសោ តំ ទិស្វា “សីហបោតកោ ទេវា”តិ អារោចេសិ។ រាជា “សីហោ កិរ ន កស្សចិ ភាយតី”តិ តំ ឧបបរិក្ខិតុំ ភេរិអាទីនិ អាកោដាបេសិ។ សីហបោតកោ តំ សទ្ទំ សុត្វាបិ តថេវ សយិ។ រាជា យាវតតិយកំ អាកោដាបេសិ, សោ តតិយវារេ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា សព្ពំ បរិសំ ឱលោកេត្វា តថេវ សយិ។ អថ រាជា “យាវស្ស មាតា នាគច្ឆតិ, តាវ គច្ឆាមា”តិ វត្វា គច្ឆន្តោ ចិន្តេសិ – “តំ ទិវសំ ជាតោបិ សីហបោតកោ ន សន្តសតិ ន ភាយតិ, កុទាស្សុ នាមាហម្បិ តណ្ហាទិដ្ឋិបរិតាសំ ឆេត្វា ន សន្តសេយ្យំ ន ភាយេយ្យ”ន្តិ។ សោ តំ អារម្មណំ គហេត្វា, គច្ឆន្តោ បុន កេវដ្ដេហិ មច្ឆេ គហេត្វា សាខាសុ ពន្ធិត្វា បសារិតេ ជាលេ វាតំ អលគ្គំយេវ គច្ឆមានំ ទិស្វា, តម្បិ និមិត្តំ អគ្គហេសិ – “កុទាស្សុ នាមាហម្បិ តណ្ហាទិដ្ឋិជាលំ មោហជាលំ វា ផាលេត្វា ឯវំ អសជ្ជមានោ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ។

អថ ឧយ្យានំ គន្ត្វា សិលាបដ្ដបោក្ខរណិតីរេ និសិន្នោ វាតព្ពាហតានិ បទុមានិ ឱនមិត្វា ឧទកំ ផុសិត្វា វាតវិគមេ បុន យថាឋានេ ឋិតានិ ឧទកេន អនុបលិត្តានិ ទិស្វា តម្បិ និមិត្តំ អគ្គហេសិ – “កុទាស្សុ នាមាហម្បិ យថា ឯតានិ ឧទកេ ជាតានិ ឧទកេន អនុបលិត្តានិ តិដ្ឋន្តិ, ឯវមេវ លោកេ ជាតោ លោកេន អនុបលិត្តោ តិដ្ឋេយ្យ”ន្តិ។ សោ បុនប្បុនំ “យថា សីហវាតបទុមានិ, ឯវំ អសន្តសន្តេន អសជ្ជមានេន អនុបលិត្តេន ភវិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា, រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា, វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“សីហោវ សទ្ទេសុ អសន្តសន្តោ, វាតោវ ជាលម្ហិ អសជ្ជមានោ;
បទុមំវ តោយេន អលិប្បមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **សីហោ**តិ ចត្តារោ សីហា – តិណសីហោ, បណ្ឌុសីហោ, កាឡសីហោ, កេសរសីហោតិ។ កេសរសីហោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ។ សោវ ឥធ អធិប្បេតោ។ **វាតោ** បុរត្ថិមាទិវសេន អនេកវិធោ, **បទុមំ** រត្តសេតាទិវសេន។ តេសុ យោ កោចិ វាតោ យំកិញ្ចិ បទុមញ្ច វដ្ដតិយេវ។ តត្ថ យស្មា សន្តាសោ អត្តសិនេហេន ហោតិ, អត្តសិនេហោ ច តណ្ហាលេបោ, សោបិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេន វា ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេន វា លោភេន ហោតិ, សោ ច តណ្ហាយេវ។ សជ្ជនំ បន តត្ថ ឧបបរិក្ខាវិរហិតស្ស មោហេន ហោតិ, មោហោ ច អវិជ្ជា។ តត្ថ សមថេន តណ្ហាយ បហានំ ហោតិ, វិបស្សនាយ, អវិជ្ជាយ។ តស្មា សមថេន អត្តសិនេហំ បហាយ **សីហោវ សទ្ទេសុ** អនិច្ចាទីសុ **អសន្តសន្តោ,** វិបស្សនាយ មោហំ បហាយ **វាតោវ ជាលម្ហិ** ខន្ធាយតនាទីសុ **អសជ្ជមានោ,** សមថេនេវ លោភំ លោភសម្បយុត្តំ ឯវ ទិដ្ឋិញ្ច បហាយ, **បទុមំវ តោយេន** សព្ពភវភោគលោភេន អលិប្បមានោ។ ឯត្ថ ច សមថស្ស សីលំ បទដ្ឋានំ, សមថោ សមាធិ, វិបស្សនា បញ្ញាតិ។ ឯវំ តេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ សិទ្ធេសុ តយោបិ ខន្ធា សិទ្ធា ហោន្តិ។ តត្ថ សីលក្ខន្ធេន សុរតោ ហោតិ។ សោ សីហោវ សទ្ទេសុ អាឃាតវត្ថូសុ កុជ្ឈិតុកាមតាយ ន សន្តសតិ។ បញ្ញាក្ខន្ធេន បដិវិទ្ធសភាវោ

វាតោវ ជាលម្ហិ ខន្ធាទិធម្មភេទេ ន សជ្ជតិ, សមាធិក្ខន្ធេន វីតរាគោ បទុមំវ តោយេន រាគេន ន លិប្បតិ។ ឯវំ សមថវិបស្សនាហិ សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធេហិ ច យថាសង្ខ្យំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ តិណ្ណញ្ច អកុសលមូលានំ បហានវសេន អសន្តសន្តោ អសជ្ជមានោ អលិប្បមានោ ច វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

អសន្តសន្តគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៧២. សីហោ យថាតិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ កិរ ពារាណសិរាជា បច្ចន្តំ កុប្បិតំ វូបសមេតុំ គាមានុគាមិមគ្គំ ឆឌ្ឌេត្វា, ឧជុំ អដវិមគ្គំ គហេត្វា, មហតិយា សេនាយ គច្ឆតិ។ តេន ច សមយេន អញ្ញតរស្មិំ បព្ពតបាទេ សីហោ ពាលសូរិយាតបំ តប្បមានោ និបន្នោ ហោតិ។ តំ ទិស្វា រាជបុរិសោ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា “សីហោ កិរ សទ្ទេន ន សន្តសតី”តិ ភេរិសង្ខបណវាទីហិ សទ្ទំ ការាបេសិ។ សីហោ តថេវ និបជ្ជិ។ ទុតិយម្បិ ការាបេសិ។ សីហោ តថេវ និបជ្ជិ។ តតិយម្បិ ការាបេសិ។ សីហោ “មម បដិសត្តុ អត្ថី”តិ ចតូហិ បាទេហិ សុប្បតិដ្ឋិតំ បតិដ្ឋហិត្វា សីហនាទំ នទិ។ តំ សុត្វាវ ហត្ថារោហាទយោ ហត្ថិអាទីហិ ឱរោហិត្វា តិណគហនានិ បវិដ្ឋា, ហត្ថិអស្សគណា ទិសាវិទិសា បលាតា។ រញ្ញោ ហត្ថីបិ រាជានំ គហេត្វា វនគហនានិ បោថយមានោ បលាយិ។ សោ តំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តោ រុក្ខសាខាយ ឱលម្ពិត្វា , បថវឹ បតិត្វា, ឯកបទិកមគ្គេន គច្ឆន្តោ បច្ចេកពុទ្ធានំ វសនដ្ឋានំ បាបុណិត្វា តត្ថ បច្ចេកពុទ្ធេ បុច្ឆិ – “អបិ, ភន្តេ, សទ្ទមស្សុត្ថា”តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “កស្ស សទ្ទំ, ភន្តេ”តិ? “បឋមំ ភេរិសង្ខាទីនំ, បច្ឆា សីហស្សា”តិ។ “ន ភាយិត្ថ, ភន្តេ”តិ? “ន មយំ, មហារាជ, កស្សចិ សទ្ទស្ស ភាយាមា”តិ។ “សក្កា បន, ភន្តេ, មយ្ហម្បិ ឯទិសំ កាតុ”ន្តិ? “សក្កា, មហារាជ, សចេ បព្ពជសី”តិ។ “បព្ពជាមិ, ភន្តេ”តិ។ តតោ នំ បព្ពាជេត្វា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ អាភិសមាចារិកំ សិក្ខាបេសុំ។ សោបិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> “សីហោ យថា ទាឋពលី បសយ្ហ, រាជា មិគានំ អភិភុយ្យ ចារី;
> សេវេថ បន្តានិ សេនាសនានិ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ សហនា ច ហននា ច សីឃជវត្តា ច **សីហោ**។ កេសរសីហោវ ឥធ អធិប្បេតោ។ ទាឋា ពលមស្ស អត្ថីតិ **ទាឋពលី។ បសយ្ហ អភិភុយ្យា**តិ, ឧភយំ **ចារី**សទ្ទេន សហ យោជេតព្ពំ **បសយ្ហចារី អភិភុយ្យចារី**តិ តត្ថ បសយ្ហ និគ្គហេត្វា ចរណេន បសយ្ហចារី, អភិភវិត្វា, សន្តាសេត្វា, វសីកត្វា, ចរណេន អភិភុយ្យចារី។ ស្វាយំ កាយពលេន បសយ្ហចារី, តេជសា អភិភុយ្យចារី។ តត្ថ សចេ កោចិ វទេយ្យ – “កឹ បសយ្ហ អភិភុយ្យ ចារី”តិ, តតោ **មិគាន**ន្តិ សាមិវចនំ ឧបយោគវចនំ កត្វា “មិគេ បសយ្ហ អភិភុយ្យ ចារី”តិ បដិវត្តព្ពំ។ **បន្តានី**តិ ទូរានិ។ **សេនាសនានី**តិ វសនដ្ឋានានិ។ សេសំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ សក្កា ជានិតុន្តិ ន វិត្ថារិតន្តិ។

ទាឋពលីគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៧៣. មេត្តំ ឧបេក្ខន្តិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ កិរ រាជា មេត្តាទិឈានលាភី អហោសិ។ សោ “ឈានសុខន្តរាយករំ រជ្ជ”ន្តិ ឈានានុរក្ខណត្ថំ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិកត្វា, ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

> មេត្តំ ឧបេក្ខំ ករុណំ វិមុត្តិំ, អាសេវមានោ មុទិតញ្ច កាលេ;
> សព្ពេន លោកេន អវិរុជ្ឈមានោ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ “សព្ពេ សត្តា សុខិតា ហោន្តូ”តិអាទិនា នយេន ហិតសុខុបនយនកាមតា **មេត្តា**។ “អហោ វត ឥមម្ហា ទុក្ខា វិមុច្ចេយ្យុ”ន្តិអាទិនា នយេន អហិតទុក្ខាបនយនកាមតា **ករុណា**។ “មោទន្តិ វត ភោន្តោ សត្តា មោទន្តិ សាធុ សុដ្ឋូ”តិអាទិនា នយេន ហិតសុខាវិប្បយោគកាមតា **មុទិតា**។ “បញ្ញាយិស្សន្តិ សកេន កម្មេនា”តិ សុខទុក្ខេសុ អជ្ឈុបេក្ខនតា **ឧបេក្ខា**។ គាថាពន្ធសុខត្ថំ បន ឧប្បដិបាដិយា មេត្តំ វត្វា ឧបេក្ខា វុត្តា, មុទិតា បច្ឆា។ **វិមុត្តិ**ន្តិ ចតស្សោបិ ហិ ឯតា អត្តនោ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តត្តា វិមុត្តិយោ។ តេន វុត្តំ “មេត្តំ ឧបេក្ខំ ករុណំ, វិមុត្តិំ, អាសេវមានោ មុទិតញ្ច កាលេ”តិ។

តត្ថ **អាសេវមានោ**តិ តិស្សោ តិកចតុក្កជ្ឈានវសេន, ឧបេក្ខំ ចតុត្ថជ្ឈានវសេន ភាវយមានោ។ **កាលេ**តិ មេត្តំ អាសេវិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ ករុណំ, តតោ វុដ្ឋាយ មុទិតំ, តតោ ឥតរតោ វា និប្បីតិកឈានតោ វុដ្ឋាយ ឧបេក្ខំ អាសេវមានោ “កាលេ អាសេវមានោ”តិ វុច្ចតិ, អាសេវិតុំ ផាសុកាលេ វា។ **សព្ពេន លោកេន អវិរុជ្ឈមានោ**តិ ទសសុ ទិសាសុ សព្ពេន សត្តលោកេន អវិរុជ្ឈមានោ។ មេត្តាទីនញ្ហិ ភាវិតត្តា សត្តា អប្បដិកូលា

ហោន្តិ។ សត្ថេសុ ច វិរោធភូតោ បដិឃោ រូបសម្មតិ។ តេន វុត្តំ – “សព្ពេន លោកេន អវិរុជ្ឈមានោ”តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារេន បន មេត្តាទិកថា អដ្ឋសាលិនិយា ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ (ធ. ស. អដ្ឋ. ២៥១) វុត្តា។ សេសំ បុព្ពវុត្តសទិសមេវាតិ។

អប្បមញ្ញាគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៧៤. **រាគញ្ច ទោសញ្ចា**តិ កា ឧប្បត្តិ? រាជគហំ កិរ ឧបនិស្សាយ មាតង្គោ នាម បច្ចេកពុទ្ធោ វិហរតិ សព្ពបច្ឆិមោ បច្ចេកពុទ្ធានំ។ អថ អម្ហាកំ ពោធិសត្តេ ឧប្បន្នេ ទេវតាយោ ពោធិសត្តស្ស បូជនត្ថាយ អាគច្ឆន្តិយោ តំ ទិស្វា “មារិសា, មារិសា, ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ ភណឹសុ ។ សោ និរោធា វុដ្ឋហន្តោ តំ សទ្ទំ សុត្វា, អត្តនោ ច ជីវិតក្ខយំ ទិស្វា, ហិមវន្តេ មហាបបាតោ នាម បព្ពតោ បច្ចេកពុទ្ធានំ បរិនិព្ពានដ្ឋានំ, តត្ថ អាកាសេន គន្ត្វា បុព្ពេ បរិនិព្ពុតបច្ចេកពុទ្ធស្ស អដ្ឋិសង្ខាតំ បបាតេ បក្ខិបិត្វា, សិលាតលេ និសីទិត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“រាគញ្ច ទោសញ្ច បហាយ មោហំ, សន្ទាលយិត្វាន សំយោជនានិ;
អសន្តសំ ជីវិតសង្ខយម្ហិ, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ រាគទោសមោហា ឧរគសុត្តេ វុត្តា។ **សំយោជនានី**តិ ទស សំយោជនានិ។ តានិ ច តេន តេន មគ្គេន សន្ទាលយិត្វា។ **អសន្តសំ ជីវិតសង្ខយម្ហី**តិ ជីវិតសង្ខយោ វុច្ចតិ ចុតិចិត្តស្ស បរិភេទោ, តស្មិញ្ច ជីវិតសង្ខយេ ជីវិតនិកន្តិយា បហីនត្តា អសន្តសន្តិ។ ឯត្តាវតា សោបាទិសេសំ និព្ពានធាតុំ អត្តនោ ទស្សេត្វា គាថាបរិយោសានេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយីតិ។

ជីវិតសង្ខយគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

៧៥. **ភជន្តី**តិ កា ឧប្បត្តិ? ពារាណសិយំ កិរ អញ្ញតរោ រាជា អាទិគាថាយ វុត្តប្បការមេវ ផីតំ រជ្ជំ សមនុសាសតិ។ តស្ស ខរោ អាពាធោ ឧប្បជ្ជិ, ទុក្ខា វេទនា វត្តន្តិ។ វីសតិសហស្សិត្ថិយោ បរិវារេត្វា ហត្ថបាទសម្ពាហនាទីនិ ករោន្តិ។ អមច្ចា “ន ទានាយំ រាជា ជីវិស្សតិ, ហន្ទ មយំ អត្តនោ សរណំ គវេសាមា”តិ ចិន្តេត្វា អញ្ញស្ស រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា ឧបដ្ឋានំ យាចឹសុ។ តេ តត្ថ ឧបដ្ឋហន្តិយេវ, ន កិញ្ចិ លភន្តិ។ រាជាបិ អាពាធា វុដ្ឋហិត្វា បុច្ឆិ “ឥត្ថន្នាមោ ច ឥត្ថន្នាមោ ច កុហិ”ន្តិ? តតោ តំ បវត្តិំ សុត្វា សីសំ ចាលេត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ តេបិ អមច្ចា “រាជា វុដ្ឋិតោ”តិ សុត្វា តត្ថ កិញ្ចិ អលភមានា បរមេន បារិជុញ្ញេន សមន្នាគតា បុនទេវ អាគន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋំសុ។ តេន ច រញ្ញា “កុហឹ, តាតា, តុម្ហេ គតា”តិ វុត្តា អាហំសុ – “ទេវំ ទុព្ពលំ ទិស្វា អាជីវិកភយេនម្ហា អសុកំ នាម ជនបទំ គតា”តិ។ រាជា សីសំ ចាលេត្វា ចិន្តេសិ – “យំនូនាហំ ឥមេ វីមំសេយ្យំ, កឹ បុនបិ ឯវំ ករេយ្យុំ នោ”តិ? សោ បុព្ពេ អាពាធិករោគេន ផុដ្ឋោ វិយ ពាឡ្ហវេទនំ អត្តានំ ទស្សេន្តោ គិលានាលយំ អកាសិ។ ឥត្ថិយោ សម្បរិវារេត្វា បុព្ពសទិសមេវ សព្ពំ អកំសុ។ តេបិ អមច្ចា តថេវ បុន ពហុតរំ ជនំ គហេត្វា បក្កមឹសុ។ ឯវំ រាជា យាវតតិយំ សព្ពំ បុព្ពសទិសំ អកាសិ។ តេបិ តថេវ បក្កមឹសុ។ តតោ ចតុត្ថម្បិ តេ អាគតេ ទិស្វា “អហោ ឥមេ ទុក្ករំ អកំសុ, យេ មំ ព្យាធិតំ បហាយ អនបេក្ខា បក្កមឹសូ”តិ និព្ពិន្នោ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សន្តោ បច្ចេកពោធឹ សច្ឆិកត្វា ឥមំ ឧទានគាថំ អភាសិ –

“ភជន្តិ សេវន្តិ ច ការណត្ថា, និក្ការណា ទុល្លភា អជ្ជ មិត្តា;
អត្តដ្ឋបញ្ញា អសុចី មនុស្សា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តត្ថ **ភជន្តី**តិ សរីរេន អល្លីយិត្វា បយិរុបាសន្តិ។ **សេវន្តី**តិ អញ្ជលិកម្មាទីហិ កឹការបដិស្សាវិតាយ ច បរិចរន្តិ។ ការណំ អត្ថោ ឯតេសន្តិ **ការណត្ថា,** ភជនាយ សេវនាយ ច នាញ្ញំ ការណមត្ថិ, អត្ថោ ឯវ នេសំ ការណំ, អត្ថហេតុ សេវន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **និក្ការណា ទុល្លភា អជ្ជ មិត្តា**តិ “ឥតោ កិញ្ចិ លច្ឆាមា”តិ ឯវំ អត្តបដិលាភការណេន និក្ការណា, កេវលំ –

“ឧបការោ ច យោ មិត្តោ,
សុខេ ទុក្ខេ ច យោ សខា;
អត្ថក្ខាយី ច យោ មិត្តោ,
យោ ច មិត្តានុកម្បកោ”តិ។ (ទី. និ. ៣.២៦៥) –

ឯវំ វុត្តេន អរិយេន មិត្តភាវេន សមន្នាគតា ទុល្លភា អជ្ជ មិត្តា។ អត្តនិ ឋិតា ឯតេសំ បញ្ញា, អត្តានំយេវ ឱលោកេន្តិ, ន អញ្ញន្តិ **អត្តដ្ឋបញ្ញា**។ ទិដ្ឋត្ថបញ្ញាតិ អយម្បិ កិរ បោរាណបាឋោ, សម្បតិ ទិដ្ឋិយេវ អត្ថេ ឯតេសំ បញ្ញា, អាយតឹ ន បេក្ខន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អសុចី**តិ អសុចិនា អនរិយេន កាយវចីមនោកម្មេន សមន្នាគតា។ សេសំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

ការណត្ថគាថាវណ្ណនា សមត្តា។

ចតុក្កោ វគ្គោ និដ្ឋិតោ ឯកាទសហិ គាថាហិ។

ឯវមេតំ ឯកចត្តាលីសគាថាបរិមាណំ ខគ្គវិសាណសុត្តំ កត្ថចិទេវ វុត្តេន យោជនានយេន សព្ពត្ថ យថានុរូបំ យោជេត្វា អនុសន្ធិតោ អត្ថតោ ច វេទិតព្ពំ។ អតិវិត្ថារភយេន បន អម្ហេហិ ន សព្ពត្ថ យោជិតន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ខគ្គវិសាណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កសិភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ កសិភារទ្វាជសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា មគធេសុ វិហរន្តោ ទក្ខិណាគិរិស្មឹ ឯកនាឡាយំ ព្រាហ្មណគាមេ បុរេភត្តកិច្ចំ បច្ឆាភត្តកិច្ចន្តិ ឥមេសុ ទ្វីសុ ពុទ្ធកិច្ចេសុ បុរេភត្តកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា បច្ឆាភត្តកិច្ចាវសានេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ កសិភារទ្វាជំ ព្រាហ្មណំ អរហត្តស្ស ឧបនិស្សយសម្បន្នំ ទិស្វា "តត្ថ មយិ គតេ យថា បវត្តិស្សតិ, តតោ កថាវសានេ ធម្មទេសនំ សុត្វា ឯស ព្រាហ្មណោ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតី"តិ ច ញត្វា, តត្ថ គន្ត្វា, កថំ សមុដ្ឋាបេត្វា, ឥមំ សុត្តំ អភាសិ។

តត្ថ សិយា "កតមំ ពុទ្ធានំ បុរេភត្តកិច្ចំ, កតមំ បច្ឆាភត្តកិច្ច"ន្តិ? វុច្ចតេ – ពុទ្ធោ ភគវា បាតោ ឯវ ឧដ្ឋាយ ឧបដ្ឋាកានុគ្គហត្ថំ សរីរផាសុកត្ថញ្ច មុខធោវនាទិសរីរបរិកម្មំ កត្វា យាវ ភិក្ខាចារវេលា, តាវ វិវិត្តាសនេ វីតិនាមេត្វា, ភិក្ខាចារវេលាយ និវាសេត្វា, កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា, ចីវរំ បារុបិត្វា, បត្តមាទាយ កទាចិ ឯកកោវ កទាចិ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌាយ បវិសតិ, កទាចិ បកតិយា, កទាចិ អនេកេហិ បាដិហារិយេហិ វត្តមានេហិ។ សេយ្យថិទំ – បិណ្ឌាយ បវិសតោ លោកនាថស្ស បុរតោ បុរតោ គន្ត្វា មុទុគតិយោ វាតា បឋវឹ សោធេន្តិ; វលាហកា ឧទកផុសិតានិ មុញ្ចន្តា មគ្គេ រេណុំ វូបសមេត្វា ឧបរិ វិតានំ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ អបរេ វាតា បុប្ផានិ ឧបសំហរិត្វា មគ្គេ ឱកិរន្តិ, ឧន្នតា ភូមិប្បទេសា ឱនមន្តិ, ឱនតា ឧន្នមន្តិ, បាទនិក្ខេបសមយេ សមាវ ភូមិ ហោតិ, សុខសម្ផស្សានិ វា បទុមបុប្ផានិ វា បាទេ សម្បដិច្ឆន្តិ, ឥន្ទខីលស្ស អន្តោ ឋបិតមត្តេ ទក្ខិណបាទេ សរីរា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ និច្ឆរិត្វា សុវណ្ណរសបិញ្ជរានិ វិយ ចិត្របដបរិក្ខិត្តានិ វិយ ច បាសាទកូដាគារាទីនិ ករោន្តិយោ ឥតោ ចិតោ ច វិធាវន្តិ, ហត្ថិអស្សវិហង្គាទយោ សកសកដ្ឋានេសុ ឋិតាយេវ មធុរេនាការេន សទ្ទំ ករោន្តិ, តថា ភេរិវីណាទីនិ តូរិយានិ មនុស្សានំ កាយូបគានិ ច អាភរណានិ, តេន សញ្ញាណេន មនុស្សា ជានន្តិ "អជ្ជ ភគវា ឥធ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ"តិ។ តេ សុនិវត្ថា សុបារុតា គន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ ឃរា និក្ខមិត្វា អន្តរវីថិ បដិបជ្ជិត្វា ភគវន្តំ គន្ធបុប្ផាទីហិ សក្កច្ចំ បូជេត្វា វន្ទិត្វា – "អម្ហាកំ , ភន្តេ, ទស ភិក្ខូ, អម្ហាកំ វីសតិ, អម្ហាកំ ភិក្ខុសតំ ទេថា"តិ យាចិត្វា ភគវតោបិ បត្តំ គហេត្វា, អាសនំ បញ្ញាបេត្វា សក្កច្ចំ បិណ្ឌបាតេន បដិមានេន្តិ។

ភគវា កតភត្តកិច្ចោ តេសំ សន្តានានិ ឱលោកេត្វា តថា ធម្មំ ទេសេតិ, យថា កេចិ សរណគមនេ បតិដ្ឋហន្តិ, កេចិ បញ្ចសុ សីលេសុ, កេចិ សោតាបត្តិសកទាគាមិអនាគាមិផលានំ អញ្ញតរស្មឹ, កេចិ បព្ពជិត្វា អគ្គផលេ អរហត្តេតិ។ ឯវំ តថា តថា ជនំ អនុគ្គហេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ គច្ឆតិ។ តត្ថ មណ្ឌលមាឡេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទតិ ភិក្ខូនំ ភត្តកិច្ចបរិយោសានំ អាគមយមានោ។ តតោ ភិក្ខូនំ ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ ឧបដ្ឋាកោ ភគវតោ និវេទេតិ។ អថ ភគវា គន្ធកុដឹ បវិសតិ។ ឥទំ តាវ **បុរេភត្តកិច្ចំ**។ យញ្ចេត្ថ ន វុត្តំ, តំ ព្រហ្មាយុសុត្តេ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។

អថ ភគវា ឯវំ កតបុរេភត្តកិច្ចោ គន្ធកុដិយា ឧបដ្ឋានេ និសីទិត្វា, បាទេ បក្ខាលេត្វា, បាទបីឋេ ឋត្វា, ភិក្ខុសង្ឃំ ឱវទតិ – "ភិក្ខវេ, អប្បមាទេន សម្បាទេថ, ពុទ្ធុប្បាទោ ទុល្លភោ លោកស្មឹ, មនុស្សបដិលាភោ ទុល្លភោ, សទ្ធាសម្បត្តិ ទុល្លភា, បព្ពជ្ជា ទុល្លភា, សទ្ធម្មស្សវនំ ទុល្លភំ លោកស្មិ"ន្តិ។ តតោ ភិក្ខូ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា

កម្មដ្ឋានំ បុច្ឆន្តិ។ អថ ភគវា ភិក្ខូនំ ចរិយវសេន កម្មដ្ឋានំ ទេតិ។ តេ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គហេត្វា, ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា, អត្តនោ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ; កេចិ អរញ្ញំ, កេចិ រុក្ខមូលំ, កេចិ បព្ពតាទីនំ អញ្ញតរំ, កេចិ ចាតុមហារាជិកភវនំ...បេ.... កេចិ វសវត្តិភវនន្តិ។ តតោ ភគវា គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា សចេ អាកង្ខតិ, ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ មុហុត្តំ សីហសេយ្យំ កប្បេតិ។ អថ សមស្សាសិតកាយោ ឧដ្ឋហិត្វា ទុតិយភាគេ លោកំ វោលោកេតិ។ តតិយភាគេ យំ គាមំ វា និគមំ វា ឧបនិស្សាយ វិហរតិ, តត្ថ ជនោ បុរេភត្តំ ទានំ ទត្វា បច្ឆាភត្តំ សុនិវត្ថោ សុបារុតោ គន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ វិហារេ សន្និបតតិ។ តតោ ភគវា សម្បត្តបរិសាយ អនុរូបេន បាដិហារិយេន គន្ត្វា ធម្មសភាយំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសជ្ជ ធម្មំ ទេសេតិ កាលយុត្តំ បមាណយុត្តំ។ អថ កាលំ វិទិត្វា បរិសំ ឧយ្យោជេតិ។

តតោ សចេ គត្តានិ ឱសិញ្ចិតុកាមោ ហោតិ។ អថ ពុទ្ធាសនា ឧដ្ឋាយ ឧបដ្ឋាកេន ឧទកបដិយាទិតោកាសំ គន្ត្វា, ឧបដ្ឋាកហត្ថតោ ឧទកសាដិកំ គហេត្វា, ន្ហានកោដ្ឋកំ បវិសតិ។ ឧបដ្ឋាកោបិ ពុទ្ធាសនំ អានេត្វា គន្ធកុដិបរិវេណេ បញ្ញាបេតិ។ ភគវា គត្តានិ ឱសិញ្ចិត្វា, សុរត្តទុបដ្ដំ និវាសេត្វា , កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា, ឧត្តរាសង្គំ កត្វា, តត្ថ អាគន្ត្វា, និសីទតិ ឯកកោវ មុហុត្តំ បដិសល្លីនោ។ អថ ភិក្ខូ តតោ តតោ អាគម្ម ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ ឯកច្ចេ បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, ឯកច្ចេ កម្មដ្ឋានំ, ឯកច្ចេ ធម្មស្សវនំ យាចន្តិ។ ភគវា តេសំ អធិប្បាយំ សម្បាទេន្តោ បឋមំ យាមំ វីតិនាមេតិ។

មជ្ឈិមយាមេ សកលទសសហស្សិលោកធាតុទេវតាយោ ឱកាសំ លភមានា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ យថាភិសង្ខតំ អន្តមសោ ចតុរក្ខរម្បិ។ ភគវា តាសំ ទេវតានំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ មជ្ឈិមយាមំ វីតិនាមេតិ។ តតោ បច្ឆិមយាមំ ចត្តារោ ភាគេ កត្វា ឯកំ ភាគំ ចង្កមំ អធិដ្ឋាតិ, ទុតិយភាគំ គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ សីហសេយ្យំ កប្បេតិ, តតិយភាគំ ផលសមាបត្តិយា វីតិនាមេតិ, ចតុត្ថភាគំ មហាករុណាសមាបត្តឹ បវិសិត្វា ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេតិ អប្បរជក្ខមហារជក្ខាទិសត្តទស្សនត្ថំ។ ឥទំ **បច្ឆាភត្តកិច្ចំ**។

ឯវមិមស្ស បច្ឆាភត្តកិច្ចស្ស លោកវោលោកនសង្ខាតេ ចតុត្ថភាគាវសានេ ពុទ្ធធម្មសង្ឃេសុ ទានសីលឧបោសថកម្មាទីសុ ច អកតាធិការេ កតាធិការេ ច អនុបនិស្សយសម្បន្នេ ឧបនិស្សយសម្បន្នេ ច សត្តេ បស្សិតុំ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ កសិភារទ្វាជំ ព្រាហ្មណំ អរហត្តស្ស ឧបនិស្សយសម្បន្នំ ទិស្វា "តត្ថ មយិ គតេ កថា បវត្តិស្សតិ, តតោ កថាវសានេ ធម្មទេសនំ សុត្វា ឯស ព្រាហ្មណោ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតី"តិ ច ញត្វា, តត្ថ គន្ត្វា, កថំ សមុដ្ឋាបេត្វា ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទិ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ ធម្មសង្គីតឹ ករោន្តេន អាយស្មតា មហាកស្សបត្ថេរេន បុដ្ឋេន បញ្ចន្នំ អរហន្តសតានំ វុត្តំ, "អហំ, ខោ, សមណ កសាមិ ច វបាមិ ចា"តិ កសិភារទ្វាជេន វុត្តំ, "អហម្បិ ខោ ព្រាហ្មណ កសាមិ ច វបាមិ ចា"តិអាទិ ភគវតា វុត្តំ។ តទេតំ សព្ពម្បិ សមោធានេត្វា "កសិភារទ្វាជសុត្ត"ន្តិ វុច្ចតិ។

តត្ថ **ឯវ**ន្តិ អយំ អាការនិទស្សនាវធារណត្ថោ ឯវំ-សទ្ទោ។ អាការត្ថេន ហិ ឯតេន ឯតមត្ថំ ទីបេតិ – នានានយនិបុណមនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ វិវិធបាដិហារិយំ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរំ សព្ពសត្តេហិ សកសកភាសានុរូបមុបលក្ខណិយសភាវំ តស្ស ភគវតោ វចនំ, តំ សព្ពាការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុំ; អថ, ខោ, "ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯកេនាការេន សុត"ន្តិ។ និទស្សនត្ថេន "នាហំ សយម្ភូ, ន មយា ឥទំ សច្ឆិកត"ន្តិ អត្តានំ បរិមោចេន្តោ "ឯវំ មេ សុតំ, មយា ឯវំ សុត"ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលសុត្តំ និទស្សេតិ។ អវធារណត្ថេន "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ, គតិមន្តានំ, សតិមន្តានំ, ធិតិមន្តានំ, ឧបដ្ឋាកានំ យទិទំ អានន្ទោ"តិ (អ. និ. ១.២១៩-២២៣) ឯវំ ភគវតា បសត្ថភាវានុរូបំ អត្តនោ ធារណពលំ ទស្សេន្តោ សត្តានំ សោតុកម្យតំ ជនេតិ "ឯវំ មេ សុតំ តញ្ច អត្ថតោ វា ព្យញ្ជនតោ វា អនូនមនធិកំ, ឯវមេវ, ន អញ្ញថា ទដ្ឋព្ព"ន្តិ។ **មេ សុត**ន្តិ ឯត្ថ មយាសទ្ទត្ថោ មេ-សទ្ទោ, សោតទ្វារវិញ្ញាណត្ថោ សុតសទ្ទោ។ តស្មា ឯវំ មេ សុតន្តិ ឯវំ មយា សោតវិញ្ញាណបុព្ពង្គមាយ វិញ្ញាណវីថិយា ឧបធារិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯកំ សមយន្តិ ឯកំ កាលំ។ ***ភគវា***តិ ភាគ្យវា, ភគ្គវា, ភត្តវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មគធេសុ *វិហរតី***តិ មគធា នាម ជនបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន "មគធា"តិ វុច្ចតិ។ តស្មិំ មគធេសុ ជនបទេ។ កេចិ បន "យស្មា ចេតិយរាជា មុសាវាទំ ភណិត្វា ភូមឹ បវិសន្តោ 'មា គធំ បវិសា'តិ វុត្តោ, យស្មា វា តំ រាជានំ មគ្គន្តា ភូមឹ ខនន្តា បុរិសា 'មា គធំ ករោថា'តិ វុត្តា, តស្មា មគធា"តិ ឯវមាទីហិ នយេហិ ពហុធា បបញ្ចេន្តិ។ យំ រុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពន្តិ។ ***វិហរតី***តិ ឯកំ ឥរិយាបថពាធនំ អបរេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា

អបរិបតន្តំ អត្តភាវំ ហរតិ, បវត្តេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារេហិ វា សត្តានំ វិវិធំ ហិតំ ហរតីតិ វិហរតិ។ ហរតីតិ ឧបសំហរតិ, ឧបនេតិ, ជនេតិ, ឧប្បាទេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តថា ហិ យទា សត្តា កាមេសុ វិប្បដិបជ្ជន្តិ, តទា កិរ ភគវា ទិព្ពេន វិហារេន វិហរតិ តេសំ អលោភកុសលមូលុប្បាទនត្ថំ – “អប្បេវ នាម ឥមំ បដិបត្តឹ ទិស្វា ឯត្ថ រុចឹ ឧប្បាទេត្វា កាមេសុ វិរជ្ជេយ្យុ”ន្តិ។ យទា បន ឥស្សរិយត្ថំ សត្តេសុ វិប្បដិបជ្ជន្តិ, តទា ព្រហ្មវិហារេន វិហរតិ តេសំ អទោសកុសលមូលុប្បាទនត្ថំ – “អប្បេវ នាម ឥមំ បដិបត្តឹ ទិស្វា ឯត្ថ រុចឹ ឧប្បាទេត្វា អទោសេន ទោសំ វូបសមេយ្យុ”ន្តិ។ យទា បន បព្ពជិតា ធម្មាធិករណំ វិវទន្តិ, តទា អរិយវិហារេន វិហរតិ តេសំ អមោហកុសលមូលុប្បាទនត្ថំ – “អប្បេវ នាម ឥមំ បដិបត្តឹ ទិស្វា ឯត្ថ រុចឹ ឧប្បាទេត្វា អមោហេន មោហំ វូបសមេយ្យុ”ន្តិ។ ឥរិយាបថវិហារេន បន ន កទាចិ ន វិហរតិ តំ វិនា អត្តភាវបរិហរណាភាវតោតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារំ បន មង្គលសុត្តវណ្ណនាយំ វក្ខាម។

ទក្ខិណាគិរិស្មិន្តិ យោ សោ រាជគហំ បរិវារេត្វា ឋិតោ គិរិ, តស្ស ទក្ខិណបស្សេ ជនបទោ “ទក្ខិណាគិរី”តិ វុច្ចតិ, តស្មឹ ជនបទេតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ វិហារស្សាបិ តទេវ នាមំ។ **ឯកនាឡាយំ ព្រាហ្មណគាមេ**តិ ឯកនាឡាតិ តស្ស គាមស្ស នាមំ។ ព្រាហ្មណា ចេត្ថ សម្ពហុលា បដិវសន្តិ, ព្រាហ្មណភោគោ វា សោ, តស្មា “ព្រាហ្មណគាមោ”តិ វុច្ចតិ។

តេន ខោ បន សមយេនាតិ យំ សមយំ ភគវា អបរាជិតបល្លង្កំ អាភុជិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ មគធរដ្ឋេ ឯកនាឡំ ព្រាហ្មណគាមំ ឧបនិស្សាយ ទក្ខិណាគិរិមហាវិហារេ ព្រាហ្មណស្ស ឥន្ទ្រិយបរិបាកំ អាគមយមានោ វិហរតិ, តេន សមយេន ករណភូតេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ខោ បនា**តិ ឥទំ បនេត្ថ និបាតទ្វយំ បទបូរណមត្តំ, អធិការន្តរទស្សនត្ថំ វាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **កសិភារទ្វាជស្ស ព្រាហ្មណស្សា**តិ សោ ព្រាហ្មណោ កសិយា ជីវតិ, ភារទ្វាជោតិ ចស្ស គោត្តំ, តស្មា ឯវំ វុច្ចតិ។ **បញ្ចមត្តានី**តិ យថា – “ភោជនេ មត្តញ្ញូ”តិ ឯត្ថ មត្តសទ្ទោ បមាណេ វត្តតិ, ឯវមិធាបិ, តស្មា បញ្ចបមាណានិ អនូនានិ អនធិកានិ, បញ្ចនង្គលសតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បយុត្តានី**តិ បយោជិតានិ, ពលិពទ្ទានំ ខន្ធេសុ ឋបេត្វា យុគេ យោត្តេហិ យោជិតានិ ហោន្តីតិ អត្ថោ។

វប្បកាលេតិ វបនកាលេ, ពីជនិក្ខិបកាលេតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ទ្វេ វប្បានិ កលលវប្បញ្ច, បំសុវប្បញ្ច។ បំសុវប្បំ ឥធ អធិប្បេតំ។ តញ្ច ខោ បឋមទិវសេ មង្គលវប្បំ។ តត្រាយំ ឧបករណសម្បទា – តីណិ ពលិពទ្ទសហស្សានិ ឧបដ្ឋាបិតានិ ហោន្តិ, សព្ពេសំ សុវណ្ណមយានិ សិង្គានិ បដិមុក្កានិ, រជតមយា ខុរា, សព្ពេ សេតមាលាហិ សព្ពគន្ធសុគន្ធេហិ បញ្ចង្គុលិកេហិ ច អលង្កតា បរិបុណ្ណង្គបច្ចង្គា សព្ពលក្ខណសម្បន្នា, ឯកច្ចេ កាឡា អញ្ជនវណ្ណាយេវ, ឯកច្ចេ សេតា ផលិកវណ្ណា, ឯកច្ចេ រត្តា បវាឡវណ្ណា, ឯកច្ចេ កម្មាសា មសារគល្លវណ្ណា។ បញ្ចសតា កស្សកបុរិសា សព្ពេ អហតសេតវត្ថនិវត្ថា មាលាលង្កតា ទក្ខិណអំសកូដេសុ ឋបិតបុប្ផចុម្ពដកា ហរិតាលមនោសិលាលញ្ឆនុជ្ជលិតគត្តភាគា ទស ទស នង្គលា ឯកេកគុម្ពា ហុត្វា គច្ឆន្តិ។ នង្គលានំ សីសញ្ច យុគញ្ច បតោទា ច សុវណ្ណវិនទ្ធា។ បឋមនង្គលេ អដ្ឋ ពលិពទ្ទា យុត្តា, សេសេសុ ចត្តារោ ចត្តារោ, អវសេសា កិលន្តបរិវត្តនត្ថំ អានីតា។ ឯកេកគុម្ពេ ឯកមេកំ ពីជសកដំ ឯកេកោ កសតិ, ឯកេកោ វបតិ។

ព្រាហ្មណោ បន បគេវ មស្សុកម្មំ ការាបេត្វា ន្ហត្វា សុគន្ធគន្ធេហិ វិលិត្តោ បញ្ចសតគ្ឃនកំ វត្ថំ និវាសេត្វា សហស្សគ្ឃនកំ ឯកំសំ ករិត្វា ឯកមេកិស្សា អង្គុលិយា ទ្វេ ទ្វេ កត្វា វីសតិ អង្គុលិមុទ្ទិកាយោ, កណ្ណេសុ សីហកុណ្ឌលានិ, សីសេ ច ព្រហ្មវេឋនំ បដិមុញ្ចិត្វា សុវណ្ណមាលំ កណ្ឋេ កត្វា ព្រាហ្មណគណបរិវុតោ កម្មន្តំ វោសាសតិ។ អថស្ស ព្រាហ្មណី អនេកសតភាជនេសុ បាយាសំ បចាបេត្វា មហាសកដេសុ អារោបេត្វា គន្ធោទកេន ន្ហាយិត្វា សព្ពាលង្ការវិភូសិតា ព្រាហ្មណីគណបរិវុតា កម្មន្តំ អគមាសិ។ គេហម្បិស្ស សព្ពត្ថ គន្ធេហិ សុវិលិត្តំ បុប្ផេហិ សុកតពលិកម្មំ, ខេត្តញ្ច តេសុ តេសុ ឋានេសុ សមុស្សិតបដាកំ អហោសិ។ បរិជនកម្មការេហិ សហ កម្មន្តំ ឱសដបរិសា អឌ្ឍតេយ្យសហស្សា អហោសិ។ សព្ពេ អហតវត្ថនិវត្ថា, សព្ពេសញ្ច បាយាសភោជនំ បដិយត្តំ អហោសិ។

អថ ព្រាហ្មណោ យត្ថ សាមំ ភុញ្ជតិ, តំ សុវណ្ណបាតឹ ធោវាបេត្វា បាយាសស្ស បូរេត្វា សប្បិមធុផាណិតាទីនិ អភិសង្ខរិត្វា នង្គលពលិកម្មំ ការាបេសិ។ ព្រាហ្មណី បញ្ច កស្សកសតានិ សុវណ្ណរជតកំសតម្ពមយានិ ភាជនានិ គហេត្វា និសិន្នានិ សុវណ្ណកដច្ឆុំ គហេត្វា បាយាសេន បរិវិសន្តី គច្ឆតិ។ ព្រាហ្មណោ បន ពលិកម្មំ ការាបេត្វា រត្តសុវណ្ណពន្ធូបាហនាយោ អារោហិត្វា រត្តសុវណ្ណទណ្ឌំ គហេត្វា “ឥធ បាយាសំ ទេថ, ឥធ សប្បឹ, ឥធ សក្ខរំ ទេថា”តិ វោសាសមានោ វិចរតិ។ អថ ភគវា គន្ធកុដិយំ និសិន្នោវ ព្រាហ្មណស្ស បរិវេសនំ វត្តមានំ ញត្វា “អយំ កាលោ ព្រាហ្មណំ ទមេតុ”ន្តិ និវាសេត្វា, កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា, សង្ឃាដឹ បារុបិត្វា, បត្តំ គហេត្វា, គន្ធកុដិតោ

និក្ខមិ យថា តំ អនុត្តរោ បុរិសទម្មសារថិ។ តេនាហ អាយស្មា អានន្ទោ “**អថ ខោ ភគវា បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា**”តិ។

តត្ថ **អថ** ឥតិ និបាតោ អញ្ញាធិការវចនារម្ភេ **ខោ**តិ បទបូរណេ។ **ភគវា**តិ វុត្តនយមេវ។ **បុព្ពណ្ហសមយ**ន្តិ ទិវសស្ស បុព្ពភាគសមយំ, បុព្ពណ្ហសមយេតិ អត្ថោ, បុព្ពណ្ហេ វា សមយំ បុព្ពណ្ហសមយំ, បុព្ពណ្ហេ ឯកំ ខណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ លព្ភតិ។ **និវាសេត្វា**តិ បរិទហិត្វា, វិហារនិវាសនបរិវត្តនវសេនេតំ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ ភគវា តតោ បុព្ពេ អនិវត្ថោ អាសិ។ **បត្តចីវរមាទាយា**តិ បត្តំ ហត្ថេហិ, ចីវរំ កាយេន អាទិយិត្វា, សម្បដិច្ឆិត្វា ធារេត្វាតិ អត្ថោ។ ភគវតោ កិរ បិណ្ឌាយ បវិសិតុកាមស្ស ភមរោ វិយ វិកសិតបទុមទ្វយមជ្ឈំ, ឥន្ទនីលមណិវណ្ណំ សេលមយំ បត្តំ ហត្ថទ្វយមជ្ឈំ អាគច្ឆតិ។ តស្មា ឯវមាគតំ បត្តំ ហត្ថេហិ សម្បដិច្ឆិត្វា ចីវរញ្ច បរិមណ្ឌលំ បារុតំ កាយេន ធារេត្វាតិ ឯវមស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យេន វា តេន វា ហិ បការេន គណ្ហន្តោ អាទាយ ឥច្ចេវ វុច្ចតិ យថា “សមាទាយេវ បក្កមតី”តិ។

យេនាតិ យេន មគ្គេន។ **កម្មន្តោ**តិ កម្មករណោកាសោ។ **តេនា**តិ តេន មគ្គេន។ **ឧបសង្កមី**តិ គតោ, យេន មគ្គេន កសិភារទ្វាជស្ស ព្រាហ្មណស្ស កម្មន្តោ គម្មតិ, តេន មគ្គេន គតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ កស្មា, ភិក្ខូ, ភគវន្តំ នានុពន្ធឹសូតិ? វុច្ចតេ – យទា ភគវា ឯកកោវ កត្ថចិ ឧបសង្កមិតុកាមោ ហោតិ, ភិក្ខាចារវេលាយំ ទ្វារំ បិទហិត្វា អន្តោគន្ធកុដី បវិសតិ។ តតោ ភិក្ខូ តាយ សញ្ញាយ ជានន្តិ – “អជ្ជ ភគវា ឯកកោវ គាមំ បវិសិតុកាមោ, អទ្ធា កញ្ចិ ឯវ វិនេតព្ពបុគ្គលំ អទ្ទសា”តិ។ តេ អត្តនោ បត្តចីវរំ គហេត្វា, គន្ធកុដី បទក្ខិណំ កត្វា, ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តិ។ តទា ច ភគវា ឯវមកាសិ។ តស្មា ភិក្ខូ ភគវន្តំ នានុពន្ធឹសូតិ។

តេន ខោ បន សមយេនាតិ យេន សមយេន ភគវា កម្មន្តំ ឧបសង្កមិ, តេន សមយេន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស បរិវេសនា វត្តតិ, ភត្តវិស្សគ្គោ វត្តតីតិ អត្ថោ។ យំ បុព្ពេ អវោចុម្ហ – “ព្រាហ្មណី បញ្ច កស្សកសតានិ សុវណ្ណរជតកំសតម្ពមយានិ ភាជនានិ គហេត្វា និសិន្នានិ សុវណ្ណកដច្ឆុំ គហេត្វា បាយាសេន បរិវិសន្តី គច្ឆតី”តិ។ អថ ខោ ភគវា យេន បរិវេសនា តេនុបសង្កមិ។ កឹ ការណាតិ? ព្រាហ្មណស្ស អនុគ្គហករណត្ថំ។ ន ហិ ភគវា កបណបុរិសោ វិយ ភោត្តុកាមតាយ បរិវេសនំ ឧបសង្កមតិ។ ភគវតោ ហិ ទ្វេ អសីតិសហស្សសង្ខ្យា សក្យកោលិយរាជានោ ញាតយោ, តេ អត្តនោ សម្បត្តិយា និពទ្ធភត្តំ ទាតុំ ឧស្សហន្តិ។ ន បន ភគវា ភត្តត្ថាយ បព្ពជិតោ, អបិច ខោ បន “អនេកានិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជន្តោ បារមិយោ បូរេត្វា មុត្តោ មោចេស្សាមិ, ទន្តោ ទមេស្សាមិ; សន្តោ សមេស្សាមិ, បរិនិព្ពុតោ បរិនិព្ពាបេស្សាមី”តិ បព្ពជិតោ។ តស្មា អត្តនោ មុត្តត្តា…បេ…. បរិនិព្ពុតត្តា ច បរំ មោចេន្តោ…បេ…. បរិនិព្ពាបេន្តោ ច លោកេ វិចរន្តោ ព្រាហ្មណស្ស អនុគ្គហករណត្ថំ យេន បរិវេសនា តេនុបសង្កមីតិ វេទិតព្ពំ។

ឧបសង្កមិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសីតិ ឯវំ ឧបសង្កមិត្វា ច ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ **ឯកមន្ត**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, ឯកោកាសំ ឯកបស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ភុម្មត្ថេ វា ឧបយោគវចនំ, តស្ស ទស្សនូបចារេ កថាសវនដ្ឋានេ, យត្ថ ឋិតំ ព្រាហ្មណោ បស្សតិ, តត្ថ ឧច្ចដ្ឋានេ អដ្ឋាសិ។ ឋត្វា ច សុវណ្ណរសបិញ្ជរំ សហស្សចន្ទសូរិយោភាសាតិភាសយមានំ សរីរាភំ មុញ្ចិ សមន្តតោ អសីតិហត្ថបរិមាណំ, យាយ អជ្ឈោត្ថរិតត្តា ព្រាហ្មណស្ស កម្មន្តសាលាភិត្តិរុក្ខកសិតមត្តិកាបិណ្ឌាទយោ សុវណ្ណមយា វិយ អហេសុំ។ អថ មនុស្សា បាយាសំ ភុត្វា អសីតិអនុព្យញ្ជនបរិវារទ្វត្តឹសវរលក្ខណបដិមណ្ឌិតសរីរំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបវិភូសិតពាហុយុគឡំ កេតុមាលាសមុជ្ជលិតសស្សិរិកទស្សនំ ជង្គមមិវ បទុមស្សរំ, រំសិជាលុជ្ជលិតតារាគណមិវ គគនតលំ, អាទិត្តមិវ ច កនកគិរិសិខរំ សិរិយា ជលមានំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ឯកមន្តំ ឋិតំ ទិស្វា ហត្ថបាទេ ធោវិត្វា អញ្ជលី បគ្គយ្ហ សម្បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ។ ឯវំ តេហិ សម្បរិវារិតំ អទ្ទស ខោ កសិភារទ្វាជោ ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ បិណ្ឌាយ ឋិតំ។ ទិស្វាន ភគវន្តំ ឯតទវោច “**អហំ ខោ, សមណ, កសាមិ ច វបាមិ ចា**”តិ។

កស្មា បនាយំ ឯវមាហ? កឹ សមន្តបាសាទិកេ បសាទនីយេ ឧត្តមទមថសមថមនុប្បត្តេបិ ភគវតិ អប្បសាទេន, ឧទាហុ អឌ្ឍតេយ្យានំ ជនសហស្សានំ បាយាសំ បដិយាទេត្វាបិ កដច្ឆុភិក្ខាយ មច្ឆេរេនាតិ? ឧភយថាបិ នោ, អបិច ខ្វាស្ស ភគវតោ ទស្សនេន អតិត្តំ និក្ខិត្តកម្មន្តំ ជនំ ទិស្វា “កម្មភង្គំ មេ កាតុំ អាគតោ”តិ អនត្តមនតា អហោសិ។ តស្មា ឯវមាហ។ ភគវតោ ច លក្ខណសម្បត្តឹ ទិស្វា “សចាយំ កម្មន្តេ បយោជយិស្ស, សកលជម្ពុទីបេ មនុស្សានំ សីសេ ចូឡាមណិ វិយ អភវិស្ស, កោ នាមស្ស អត្ថោ ន សម្បជ្ជិស្ស, ឯវមេវំ អលសតាយ កម្មន្តេ អប្បយោជេត្វា វប្បមង្គលាទីសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភុញ្ជន្តោ កាយទឡ្ហីពហុលោ វិចរតី”តិបិស្ស អហោសិ។ តេនាហ – “អហំ ខោ, សមណ, កសាមិ ច វបាមិ ច, កសិត្វា ច វបិត្វា ច ភុញ្ជាមី”តិ។ ន មេ កម្មន្តា ព្យាបជ្ជន្តិ, ន ចម្ហិ យថា ត្វំ ឯវំ លក្ខណសម្បន្នោតិ អធិប្បាយោ។ **ត្វម្បិ សមណ…បេ…. ភុញ្ជស្សុ**, កោ តេ អត្ថោ ន សម្បជ្ជេយ្យ ឯវំ លក្ខណសម្បន្នស្សាតិ អធិប្បាយោ។

អបិចាយំ អស្សោសិ – “សក្យរាជកុលេ កិរ កុមារោ ឧប្បន្នោ, សោ ចក្កវត្តិរជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ”តិ។ តស្មា “ឥទានិ អយំ សោ”តិ ញត្វា “ចក្កវត្តិរជ្ជំ កិរ បហាយ កិលន្តោសី”តិ ឧបារម្ភំ ករោន្តោ អាហ **“អហំ ខោ សមណ”**តិ។ អបិចាយំ តិក្ខបញ្ញោ ព្រាហ្មណោ, ន ភគវន្តំ អវក្ខិបន្តោ ភណតិ, ភគវតោ បន រូបសម្បត្តឹ ទិស្វា បញ្ញាសម្បត្តឹ សម្ភាវយមានោ កថាបវត្តនត្ថម្បិ ឯវមាហ – “អហំ ខោ សមណ”តិ។ តតោ ភគវា វេនេយ្យវសេន សទេវកេ លោកេ អគ្គកស្សកវប្បកភាវំ អត្តនោ ទស្សេន្តោ អាហ **“អហម្បិ ខោ ព្រាហ្មណ”**តិ។

អថ ព្រាហ្មណស្ស ចិន្តា ឧទបាទិ – “អយំ សមណោ ‘កសាមិ ច វបាមិ ចា’តិ អាហ។ ន ចស្ស ឱឡារិកានិ យុគនង្គលាទីនិ កសិភណ្ឌានិ បស្សាមិ, សោ មុសា នុ ខោ ភណតិ, នោ”តិ ភគវន្តំ បាទតលា បដ្ឋាយ យាវ ឧបរិ កេសន្តា សម្មាលោកយមានោ អង្គវិជ្ជាយ កតាធិការត្តា ទ្វត្តឹសវរលក្ខណសម្បត្តិមស្ស ញត្វា “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ឯវរូបោ មុសា ភណេយ្យា”តិ តាវទេវ សញ្ជាតពហុមានោ ភគវតិ សមណវាទំ បហាយ គោត្តេន ភគវន្តំ សមុទាចរមានោ អាហ **“ន ខោ បន មយំ បស្សាម ភោតោ គោតមស្ស”**តិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា តិក្ខបញ្ញោ ព្រាហ្មណោ “គម្ភីរត្ថំ សន្ធាយ ឥមិនា ឯតំ វុត្ត”ន្តិ ញត្វា បុច្ឆិត្វា តមត្ថំ ញាតុកាមោ ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ។ តេនាហ អាយស្មា អានន្ទោ **“អថ ខោ កសិភារទ្វាជោ ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសី”**តិ។ តត្ថ **គាថាយា**តិ អក្ខរបទនិយមិតេន វចនេន។ **អជ្ឈភាសី**តិ អភាសិ។

៧៦-៧៧. តត្ថ ព្រាហ្មណោ “កសិ”ន្តិ យុគនង្គលាទិកសិសម្ភារសមាយោគំ វទតិ។ ភគវា បន យស្មា បុព្ពធម្មសភាគេន រោបេត្វា កថនំ នាម ពុទ្ធានំ អានុភាវោ, តស្មា ពុទ្ធានុភាវំ ទីបេន្តោ បុព្ពធម្មសភាគេន រោបេន្តោ អាហ – “សទ្ធា ពីជ”ន្តិ។ កោ បនេត្ថ បុព្ពធម្មសភាគោ, ននុ ព្រាហ្មណេន ភគវា យុគនង្គលាទិកសិសម្ភារសមាយោគំ បុច្ឆិតោ អថ ច បន អបុច្ឆិតស្ស ពីជស្ស សភាគេន រោបេន្តោ អាហ – “សទ្ធា ពីជ”ន្តិ, ឯវញ្ច សតិ អននុសន្ធិកាវ អយំ កថា ហោតីតិ? វុច្ចតេ – ន ពុទ្ធានំ អននុសន្ធិកា នាម កថា អត្ថិ, នាបិ ពុទ្ធា បុព្ពធម្មសភាគំ អនារោបេត្វា កថេន្តិ។ ឯវញ្ចេត្ថ អនុសន្ធិ វេទិតព្ពា – អនេន ហិ ព្រាហ្មណេន ភគវា យុគនង្គលាទិកសិសម្ភារវសេន កសឹ បុច្ឆិតោ។ សោ តស្ស អនុកម្បាយ “ឥទំ អបុច្ឆិត”ន្តិ អបរិហាបេត្វា សមូលំ សឧបការំ សសម្ភារំ សផលំ កសឹ ញាបេតុំ មូលតោ បដ្ឋាយ កសឹ ទស្សេន្តោ អាហ – “សទ្ធា ពីជ”ន្តិ។ ពីជញ្ហិ កសិយា មូលំ តស្មឹ សតិ កត្តព្ពតោ, អសតិ អកត្តព្ពតោ, តប្បមាណេន ច កត្តព្ពតោ។ ពីជេ ហិ សតិ កសឹ ករោន្តិ, អសតិ ន ករោន្តិ។ ពីជប្បមាណេន ច កុសលា កស្សកា ខេត្តំ កសន្តិ, ន ឩនំ “មា នោ សស្សំ បរិហាយី”តិ, ន អធិកំ “មា នោ មោឃោ វាយាមោ អហោសី”តិ។ យស្មា ច ពីជមេវ មូលំ, តស្មា ភគវា មូលតោ បដ្ឋាយ កសឹ ទស្សេន្តោ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស កសិយា បុព្ពធម្មស្ស ពីជស្ស សភាគេន អត្តនោ កសិយា បុព្ពធម្មំ រោបេន្តោ អាហ – “សទ្ធា ពីជ”ន្តិ។ ឯវមេត្ថ បុព្ពធម្មសភាគោ វេទិតព្ពោ។

បុច្ឆិតំយេវ វត្វា អបុច្ឆិតំ បច្ឆា កឹ ន វុត្តន្តិ ចេ? តស្ស ឧបការភាវតោ ធម្មសម្ពន្ធសមត្ថភាវតោ ច។ អយញ្ហិ ព្រាហ្មណោ បញ្ញវា, មិច្ឆាទិដ្ឋិកុលេ បន ជាតត្តា សទ្ធាវិរហិតោ។ សទ្ធាវិរហិតោ ច បញ្ញវា បរេសំ សទ្ធាយ អត្តនោ វិសយេ អបដិបជ្ជមានោ វិសេសំ នាធិគច្ឆតិ, កិលេសកាលុស្សិយភាវាបគមប្បសាទមត្តលក្ខណាបិ ចស្ស ទុព្ពលា សទ្ធា ពលវតិយា បញ្ញាយ សហ វត្តមានា អត្ថសិទ្ធឹ ន ករោតិ, ហត្ថិនា សហ ឯកធុរេ យុត្តគោណោ វិយ។ តស្មា តស្ស សទ្ធា ឧបការិកា។ ឯវំ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស សឧបការភាវតោ តំ ព្រាហ្មណំ សទ្ធាយ បតិដ្ឋាបេន្តេន បច្ឆាបិ វត្តព្ពោ អយមត្ថោ បុព្ពេ វុត្តោ ទេសនាកុសលតាយ យថា អញ្ញត្រាបិ “សទ្ធា ពន្ធតិ បាថេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧៩) ច, “សទ្ធា ទុតិយា បុរិសស្ស ហោតី”តិ (សំ. និ. ១.៥៩) ច, “សទ្ធីធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧៣, ២៤៦; សុ. និ. ១៨៤) ច, “សទ្ធាយ តរតិ ឱឃ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៤៦) ច, “សទ្ធាហត្ថោ មហានាគោ”តិ (អ. និ. ៦.៤៣; ថេរគា. ៦៩៤) ច, “សទ្ធេសិកោ ខោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោតិ ចា”តិ (អ. និ. ៧.៦៧)។ ពីជស្ស ច ឧបការិកា វុដ្ឋិ, សា តទនន្តរញ្ញេវ វុច្ចមានា សមត្ថា ហោតិ ។ ឯវំ ធម្មសម្ពន្ធសមត្ថភាវតោ បច្ឆាបិ វត្តព្ពោ អយមត្ថោ បុព្ពេ វុត្តោ, អញ្ញោ ច ឯវំវិធោ ឦសាយោត្តាទិ។

តត្ថ សម្បសាទនលក្ខណា សទ្ធា, ឱកប្បនលក្ខណា វា, បក្ខន្ទនរសា, អធិមុត្តិបច្ចុបដ្ឋានា, អកាលុស្សិយបច្ចុបដ្ឋានា វា, សោតាបត្តិយង្គបទដ្ឋានា, សទ្ទហិតព្ពធម្មបទដ្ឋានា វា, អាទាសជលតលាទីនំ បសាទោ វិយ ចេតសោ បសាទភូតា, ឧទកប្បសាទកមណិ វិយ ឧទកស្ស, សម្បយុត្តធម្មានំ បសាទិកា។ **ពីជ**ន្តិ បញ្ចវិធំ – មូលពីជំ, ខន្ធពីជំ, ផលុពីជំ, អគ្គពីជំ, ពីជពីជមេវ បញ្ចមន្តិ។ តំ សព្ពម្បិ វិរុហនដ្ឋេន ពីជំត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ យថាហ – “ពីជញ្ចេតំ វិរុហនដ្ឋេនា”តិ។

តត្ថ យថា ព្រាហ្មណស្ស កសិយា មូលភូតំ ពីជំ ទ្វេ កិច្ចានិ ករោតិ, ហេដ្ឋា មូលេន បតិដ្ឋាតិ, ឧបរិ អង្កុរំ ឧដ្ឋាបេតិ; ឯវំ ភគវតោ កសិយា មូលភូតា សទ្ធា ហេដ្ឋា សីលមូលេន បតិដ្ឋាតិ, ឧបរិ សមថវិបស្សនង្កុរំ

ឧដ្ឋាបេតិ។ យថា ច តំ មូលេន បថវិរសំ អាបោរសំ គហេត្វា នាឡេន ធញ្ញបរិបាកគហណត្ថំ វឌ្ឍតិ; ឯវមយំ សីលមូលេន សមថវិបស្សនារសំ គហេត្វា អរិយមគ្គនាឡេន អរិយផលធញ្ញបរិបាកគហណត្ថំ វឌ្ឍតិ។ យថា ច តំ សុភូមិយំ បតិដ្ឋហិត្វា មូលង្កុរបណ្ណនាឡកណ្ឌប្បសវេហិ វុឌ្ឍឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ បត្វា, ខីរំ ជនេត្វា, អនេកសាលិផលភរិតំ សាលិសីសំ និប្ផាទេតិ; ឯវមយំ ចិត្តសន្តានេ បតិដ្ឋហិត្វា សីលចិត្តទិដ្ឋិកង្ខាវិតរណមគ្គាមគ្គញាណទស្សនបដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធីហិ វុឌ្ឍឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ បត្វា ញាណទស្សនវិសុទ្ធិខីរំ ជនេត្វា អនេកបដិសម្ភិទាភិញ្ញាភរិតំ អរហត្តផលំ និប្ផាទេតិ។ តេនាហ ភគវា – “សទ្ធា ពីជ”ន្តិ។

តត្ថ សិយា “បរោបណ្ណាសកុសលធម្មេសុ ឯកតោ ឧប្បជ្ជមានេសុ កស្មា សទ្ធាវ ពីជន្តិ វុត្តា”តិ? វុច្ចតេ – ពីជកិច្ចករណតោ។ យថា ហិ តេសុ វិញ្ញាណំយេវ វិជាននកិច្ចំ ករោតិ, ឯវំ សទ្ធា ពីជកិច្ចំ, សា ច សព្ពកុសលានំ មូលភូតា។ យថាហ –

“សទ្ធាជាតោ ឧបសង្កមតិ, ឧបសង្កមន្តោ បយិរុបាសតិ, បយិរុបាសន្តោ សោតំ ឱទហតិ , ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណាតិ, សុត្វា ធម្មំ ធារេតិ, ធតានំ ធម្មានំ អត្ថំ ឧបបរិក្ខតិ , អត្ថំ ឧបបរិក្ខតោ ធម្មា និជ្ឈានំ ខមន្តិ, ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តិយា សតិ ឆន្ទោ ជាយតិ, ឆន្ទជាតោ ឧស្សហតិ, ឧស្សាហេត្វា តុលយតិ, តុលយិត្វា បទហតិ, បហិតត្តោ សមានោ កាយេន ចេវ បរមសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, បញ្ញាយ ច នំ អតិវិជ្ឈ បស្សតី”តិ (ម. និ. ២.១៨៣, ៤៣២)។

តបតិ អកុសលេ ធម្មេ កាយញ្ចាតិ **តបោ**; ឥន្ទ្រិយសំវរវីរិយធុតង្គទុក្ករការិកានំ ឯតំ អធិវចនំ។ ឥធ បន ឥន្ទ្រិយសំវរោ អធិប្បេតោ។ **វុដ្ឋី**តិ វស្សវុដ្ឋិវាតវុដ្ឋីតិអាទិនា អនេកវិធា។ ឥធ វស្សវុដ្ឋិ អធិប្បេតា។ យថា ហិ ព្រាហ្មណស្ស វស្សវុដ្ឋិសមនុគ្គហិតំ ពីជំ ពីជមូលកញ្ច សស្សំ វិរុហតិ ន មិលាយតិ និប្ផត្តឹ គច្ឆតិ, ឯវំ ភគវតោ ឥន្ទ្រិយសំវរសមនុគ្គហិតា សទ្ធា សទ្ធាមូលា ច សីលាទយោ ធម្មា វិរុហន្តិ ន មិលាយន្តិ និប្ផត្តឹ គច្ឆន្តិ។ តេនាហ – “តបោ វុដ្ឋី”តិ។ “បញ្ញា មេ”តិ ឯត្ថ ច វុត្តោ មេ-សទ្ទោ ឥមេសុបិ បទេសុ យោជេតព្ពោ “សទ្ធា មេ ពីជំ, តបោ មេ វុដ្ឋី”តិ។ តេន កឹ ទីបេតិ? យថា, ព្រាហ្មណ, តយា វបិតេ ពីជេ សចេ វុដ្ឋិ អត្ថិ, សាធុ, នោ ចេ អត្ថិ, ឧទកម្បិ ទាតព្ពំ ហោតិ, តថា មយា ហិរិ-ឦសេ បញ្ញាយុគនង្គលេ មនោយោត្តេន ឯកាពទ្ធេ កតេ វីរិយពលិពទ្ទេ យោជេត្វា សតិបាចនេន វិជ្ឈិត្វា អត្តនោ ចិត្តសន្តានខេត្តេ សទ្ធាពីជេ វបិតេ វុដ្ឋិ-អភាវោ នាម នត្ថិ។ អយំ បន មេ សតតំ សមិតំ តបោ វុដ្ឋីតិ។

បជានាតិ ឯតាយ បុគ្គលោ, សយំ វា បជានាតីតិ **បញ្ញា**, សា កាមាវចរាទិភេទតោ អនេកវិធា។ ឥធ បន សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញា អធិប្បេតា។ **យុគនង្គល**ន្តិ យុគញ្ច នង្គលញ្ច។ យថា ហិ ព្រាហ្មណស្ស យុគនង្គលំ, ឯវំ ភគវតោ ទុវិធាបិ បញ្ញា។ តត្ថ យថា យុគំ ឦសាយ ឧបនិស្សយំ ហោតិ, បុរតោ ហោតិ, ឦសាពទ្ធំ ហោតិ, យោត្តានំ និស្សយំ ហោតិ, ពលិពទ្ទានំ ឯកតោ គមនំ ធារេតិ, ឯវំ បញ្ញា ហិរិបមុខានំ ធម្មានំ ឧបនិស្សយា ហោតិ។ យថាហ – “បញ្ញុត្តរា សព្ពេ កុសលា ធម្មា”តិ (អ. និ. ៨.៨៣) ច, “បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា កុសលា វទន្តិ, នក្ខត្តរាជារិវ តារកាន”ន្តិ (ជា. ២.១៧.៨១) ច។ កុសលានំ ធម្មានំ បុព្ពង្គមដ្ឋេន បុរតោ ច ហោតិ។ យថាហ – “សីលំ ហិរី ចាបិ សតញ្ច ធម្មោ, អន្វាយិកា បញ្ញវតោ ភវន្តី”តិ។ ហិរិវិប្បយោគេន អនុប្បត្តិតោ ឦសាពទ្ធា ហោតិ, មនោសង្ខាតស្ស សមាធិយោត្តស្ស និស្សយបច្ចយតោ យោត្តានំ និស្សយោ ហោតិ, អច្ចារទ្ធាតិលីនភាវបដិសេធនតោ វីរិយពលិពទ្ទានំ ឯកតោ គមនំ ធារេតិ។ យថា ច នង្គលំ ផាលយុត្តំ កសនកាលេ បថវិឃនំ ភិន្ទតិ, មូលសន្តានកានិ បទាលេតិ, ឯវំ សតិយុត្តា បញ្ញា វិបស្សនាកាលេ ធម្មានំ សន្តតិសមូហកិច្ចារម្មណឃនំ ភិន្ទតិ, សព្ពកិលេសមូលសន្តានកានិ បទាលេតិ។ សា ច ខោ លោកុត្តរាវ ឥតរា បន លោកិយាបិ សិយា។ តេនាហ – “បញ្ញា មេ យុគនង្គល”ន្តិ។

ហិរីយតិ ឯតាយ បុគ្គលោ, សយំ វា ហិរីយតិ អកុសលប្បវត្តឹ ជិគុច្ឆតីតិ **ហិរី**។ តគ្គហណេន សហចរណភាវតោ ឱត្តប្បំ គហិតំយេវ ហោតិ។ **ឦសា**តិ យុគនង្គលសន្ធារិកា ទារុយដ្ឋិ។ យថា ហិ ព្រាហ្មណស្ស ឦសា យុគនង្គលំ សន្ធារេតិ, ឯវំ ភគវតោបិ ហិរី លោកិយលោកុត្តរបញ្ញាសង្ខាតំ យុគនង្គលំ សន្ធារេតិ ហិរិយា អសតិ បញ្ញាយ អភាវតោ។ យថា ច ឦសាបដិពទ្ធំ យុគនង្គលំ កិច្ចករំ ហោតិ អចលំ អសិថិលំ, ឯវំ ហិរិបដិពទ្ធា ច បញ្ញា កិច្ចការី ហោតិ អចលា អសិថិលា អព្ពោកិណ្ណា អហិរិកេន។ តេនាហ “ហិរី ឦសា”តិ។

មុនាតីតិ **មនោ**, ចិត្តស្សេតំ អធិវចនំ។ ឥធ បន មនោសីសេន តំសម្បយុត្តោ សមាធិ អធិប្បេតោ។ **យោត្ត**ន្តិ រជ្ជុពន្ធនំ។ តំ តិវិធំ ឦសាយ សហ យុគស្ស ពន្ធនំ, យុគេន សហ ពលិពទ្ទានំ ពន្ធនំ, សារថិនា សហ ពលិពទ្ទានំ ពន្ធនន្តិ។ តត្ថ យថា ព្រាហ្មណស្ស យោត្តំ ឦសាយុគពលិពទ្ទេ ឯកាពទ្ធេ កត្វា សកកិច្ចេ បដិ

បាទេតិ, ឯវំ ភគវតោ សមាធិ សព្ពេវ តេ ហិរិបញ្ញាវីរិយធម្មេ ឯការម្មណេ អវិក្ខេបភាវេន ពន្ធិត្វា សកកិច្ចេ បដិបាទេតិ។ តេនាហ – “មនោ យោត្ត”ន្តិ។

សរតិ ឯតាយ ចិរកតាទិមត្ថំ បុគ្គលោ, សយំ វា សរតីតិ **សតិ**, សា អសម្មុស្សនលក្ខណា។ ផាលេតីតិ **ផាលោ**។ បាជេតិ ឯតេនាតិ **បាជនំ**។ តំ ឥធ “បាចន”ន្តិ វុច្ចតិ, បតោទស្សេតំ អធិវចនំ។ ផាលោ ច បាចនញ្ច **ផាលបាចនំ**។ យថា ហិ ព្រាហ្មណស្ស ផាលបាចនំ, ឯវំ ភគវតោ វិបស្សនាយុត្តា មគ្គយុត្តា ច សតិ។ តត្ថ យថា ផាលោ នង្គលមនុរក្ខតិ, បុរតោ ចស្ស គច្ឆតិ, ឯវំ សតិ កុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្វេសមានា អារម្មណេ វា ឧបដ្ឋាបយមានា បញ្ញានង្គលំ រក្ខតិ, តថា ហិ “សតារក្ខេន ចេតសា វិហរតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ១០.២០) “អារក្ខា”តិ វុត្តា។ អសម្មុស្សនវសេន ចស្ស បុរតោ ហោតិ។ សតិបរិចិតេ ហិ ធម្មេ បញ្ញា បជានាតិ, នោ សម្មុដ្ឋេ។ យថា ច បាចនំ ពលិពទ្ទានំ វិជ្ឈនភយំ ទស្សេន្តំ សំសីទនំ ន ទេតិ, ឧប្បថគមនញ្ច វារេតិ, ឯវំ សតិ វីរិយពលិពទ្ទានំ អបាយភយំ ទស្សេន្តី កោសជ្ជសំសីទនំ ន ទេតិ, កាមគុណសង្ខាតេ អគោចរេ ចារំ និវារេត្វា កម្មដ្ឋានេ និយោជេន្តី ឧប្បថគមនញ្ច វារេតិ។ តេនាហ – “សតិ មេ ផាលបាចន”ន្តិ។

៧៨. កាយគុត្តោតិ តិវិធេន កាយសុចរិតេន គុត្តោ។ **វចីគុត្តោ**តិ ចតុព្ពិធេន វចីសុចរិតេន គុត្តោ។ ឯត្តាវតា បាតិមោក្ខសំវរសីលំ វុត្តំ។ **អាហារេ ឧទរេ យតោ**តិ ឯត្ថ អាហារមុខេន សព្ពបច្ចយានំ សង្គហិតត្តា ចតុព្ពិធេបិ បច្ចយេ យតោ សំយតោ និរុបក្កិលេសោតិ អត្ថោ។ ឥមិនា អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ វុត្តំ។ **ឧទរេ យតោ**តិ ឧទរេ យតោ សំយតោ មិតភោជី, អាហារេ មត្តញ្ញូតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមិនា ភោជនេ មត្តញ្ញុតាមុខេន បច្ចយបដិសេវនសីលំ វុត្តំ។ តេន កឹ ទីបេតិ? យថា ត្វំ, ព្រាហ្មណ, ពីជំ វបិត្វា សស្សបរិបាលនត្ថំ កណ្ដកវតី វា រុក្ខវតី វា បាការបរិក្ខេបំ វា ករោសិ, តេន តេ គោមហឹសមិគគណា បវេសំ អលភន្តា សស្សំ ន វិលុម្បន្តិ, ឯវមហម្បិ សទ្ធាពីជំ វបិត្វា នានប្បការកុសលសស្សបរិបាលនត្ថំ កាយវចីអាហារគុត្តិមយំ តិវិធបរិក្ខេបំ ករោមិ។ តេន មេ រាគាទិអកុសលធម្មគោមហឹសមិគគណា បវេសំ អលភន្តា នានប្បការកុសលសស្សំ ន វិលុម្បន្តីតិ។

សច្ចំ ករោមិ និទ្ទានន្តិ ឯត្ថ ទ្វីហិ ទ្វារេហិ អវិសំវាទនំ **សច្ចំ**។ **និទ្ទាន**ន្តិ ឆេទនំ លុននំ ឧប្បាដនំ, ករណត្ថេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ វេទិតព្ពំ។ អយញ្ហិ ឯត្ថ អត្ថោ “សច្ចេន ករោមិ និទ្ទាន”ន្តិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថា ត្វំ ពាហិរំ កសឹ កសិត្វា សស្សទូសកានំ តិណានំ ហត្ថេន វា អសិតេន វា និទ្ទានំ ករោសិ; ឯវមហម្បិ អជ្ឈត្តិកំ កសឹ កសិត្វា កុសលសស្សទូសកានំ វិសំវាទនតិណានំ សច្ចេន និទ្ទានំ ករោមិ។ ញាណសច្ចំ វា ឯត្ថ សច្ចន្តិ វេទិតព្ពំ, យំ តំ យថាភូតញាណន្តិ វុច្ចតិ។ តេន អត្តសញ្ញាទីនំ តិណានំ និទ្ទានំ ករោមីតិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។ អថ វា **និទ្ទាន**ន្តិ ឆេទកំ លាវកំ, ឧប្បាដកន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ សន្តេ យថា ត្វំ ទាសំ វា កម្មករំ វា និទ្ទានំ ករោសិ, “និទ្ទេហិ តិណានី”តិ តិណានំ ឆេទកំ លាវកំ ឧប្បាដកំ ករោសិ; ឯវមហំ សច្ចំ ករោមីតិ ឧបយោគវចនេនេវ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ អថ វា **សច្ច**ន្តិ ទិដ្ឋិសច្ចំ។ តមហំ និទ្ទានំ ករោមិ, ឆិន្ទិតព្ពំ លុនិតព្ពំ ឧប្បាដេតព្ពំ ករោមីតិ ឯវម្បិ ឧបយោគវចនេនេវ វត្តុំ យុជ្ជតិ។

សោរច្ចំ មេ បមោចនន្តិ ឯត្ថ យំ តំ “កាយិកោ អវីតិក្កមោ, វាចសិកោ អវីតិក្កមោ”តិ, ឯវំ សីលមេវ “សោរច្ច”ន្តិ វុត្តំ, ន តំ ឥធ អធិប្បេតំ, វុត្តមេវ ឯតំ “កាយគុត្តោ”តិអាទិនា នយេន, អរហត្តផលំ បន អធិប្បេតំ។ តម្បិ ហិ សុន្ទរេ និព្ពានេ រតភាវតោ “សោរច្ច”ន្តិ វុច្ចតិ។ **បមោចន**ន្តិ យោគ្គវិស្សជ្ជនំ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថា តវ បមោចនំ បុនបិ សាយន្ហេ វា ទុតិយទិវសេ វា អនាគតសំវច្ឆរេ វា យោជេតព្ពតោ អប្បមោចនមេវ ហោតិ, ន មម ឯវំ។ ន ហិ មម អន្តរា មោចនំ នាម អត្ថិ។ អហញ្ហិ ទីបង្ករទសពលកាលតោ បភុតិ បញ្ញានង្គលេ វីរិយពលិពទ្ទេ យោជេត្វា ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច មហាកសឹ កសន្តោ តាវ ន មុញ្ចឹ, យាវ ន សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈឹ។ យទា ច មេ សព្ពំ តំ កាលំ ខេបេត្វា ពោធិរុក្ខមូលេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នស្ស សព្ពគុណបរិវារំ អរហត្តផលំ ឧទបាទិ, តទា មយា តំ សព្ពុស្សុក្កបដិប្បស្សទ្ធិប្បត្តិយា បមុត្តំ, ន ទានិ បុន យោជេតព្ពំ ភវិស្សតីតិ។ ឯតមត្ថំ សន្ធាយាហ ភគវា – “សោរច្ចំ មេ បមោចន”ន្តិ។

៧៩. វីរិយំ មេ ធុរធោរយ្ហន្តិ ឯត្ថ **វីរិយ**ន្តិ “កាយិកោ វា, ចេតសិកោ វា វីរិយារម្ភោ”តិអាទិនា នយេន វុត្តបធានំ។ ធុរាយំ ធោរយ្ហំ **ធុរធោរយ្ហំ**, ធុរំ វហតីតិ អត្ថោ។ យថា ហិ ព្រាហ្មណស្ស ធុរាយំ ធោរយ្ហាកឌ្ឍិតំ នង្គលំ ភូមិឃនំ ភិន្ទតិ, មូលសន្តានកានិ ច បទាលេតិ, ឯវំ ភគវតោ វីរិយាកឌ្ឍិតំ បញ្ញានង្គលំ យថាវុត្តំ ឃនំ ភិន្ទតិ, កិលេសសន្តានកានិ ច បទាលេតិ។ តេនាហ – “វីរិយំ មេ ធុរធោរយ្ហ”ន្តិ។ អថ វា បុរិមធុរំ វហន្តា ធុរា, មូលធុរំ វហន្តា ធោរយ្ហា; ធុរា ច ធោរយ្ហា ច **ធុរធោរយ្ហា**។ តត្ថ យថា ព្រាហ្មណស្ស ឯកមេកស្មឹ នង្គលេ ចតុពលិពទ្ទប្បភេទំ ធុរធោរយ្ហំ វហន្តំ ឧប្បន្នានុប្បន្នតិណមូលឃាតំ សស្សសម្បត្តិញ្ច សាធេតិ, ឯវំ ភគវតោ

ចតុសម្មប្បធានវីរិយប្បភេទំ ធុរធោរយ្ហំ វហន្តំ ឧប្បន្នានុប្បន្នាកុសលមូលឃាតំ កុសលសម្បត្តិញ្ច សាធេតិ។ តេនាហ – “វីរិយំ មេ ធុរធោរយ្ហ”ន្តិ។

យោគក្ខេមាធិវាហនន្តិ ឯត្ថ យោគេហិ ខេមត្តា “យោគក្ខេម”ន្តិ និព្ពានំ វុច្ចតិ, តំ អធិកត្វា វាហីយតិ, អភិមុខំ វា វាហីយតីតិ អធិវាហនំ។ យោគក្ខេមស្ស អធិវាហនំ យោគក្ខេមាធិវាហនំ។ តេន កឹ ទីបេតិ? យថា តវ ធុរធោរយ្ហំ បុរត្ថិមំ ទិសំ បច្ឆិមាទីសុ វា អញ្ញតរំ អភិមុខំ វាហីយតិ, តថា មម ធុរធោរយ្ហំ និព្ពានាភិមុខំ វាហីយតិ។

ឯវំ វាហិយមានញ្ច **គច្ឆតិ អនិវត្តន្តំ**។ យថា តវ នង្គលំ វហន្តំ ធុរធោរយ្ហំ ខេត្តកោដឹ បត្វា បុន និវត្តតិ, ឯវំ អនិវត្តន្តំ ទីបង្ករកាលតោ បភុតិ គច្ឆតេវ។ យស្មា វា តេន តេន មគ្គេន បហីនា កិលេសា បុនប្បុនំ បហាតព្ពា ន ហោន្តិ, យថា តវ នង្គលេន ឆិន្នានិ តិណានិ បុនបិ អបរស្មឹ សមយេ ឆិន្ទិតព្ពានិ ហោន្តិ, តស្មាបិ ឯតំ បឋមមគ្គវសេន ទិដ្ឋេកដ្ឋេ កិលេសេ, ទុតិយវសេន ឱឡារិកេ, តតិយវសេន អនុសហគតេ កិលេសេ, ចតុត្ថវសេន សព្ពកិលេសេ បជហន្តំ **គច្ឆតិ អនិវត្តន្តំ**។ អថ វា **គច្ឆតិ អនិវត្ត**ន្តិ និវត្តនរហិតំ ហុត្វា គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ ន្តិ តំ ធុរធោរយ្ហំ។ ឯវម្បេត្ថ បទច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ គច្ឆន្តញ្ច យថា តវ ធុរធោរយ្ហំ ន តំ ឋានំ គច្ឆតិ, យត្ថ គន្ត្វា កស្សកោ អសោកោ និស្សោកោ វិរជោ ហុត្វា ន សោចតិ, ឯតំ បន តំ ឋានំ គច្ឆតិ, **យត្ថ គន្ត្វា ន សោចតិ**។ យត្ថ សតិបាចនេន ឯតំ វីរិយធុរធោរយ្ហំ ចោទេន្តោ គន្ត្វា មាទិសោ កស្សកោ អសោកោ និស្សោកោ វិរជោ ហុត្វា ន សោចតិ, តំ សព្ពសោកសល្លសមុគ្ឃាតភូតំ និព្ពានាមតសង្ខាតំ ឋានំ គច្ឆតីតិ។

៨០. ឥទានិ និគមនំ ករោន្តោ ភគវា ឥមំ គាថមាហ –

> “ឯវមេសា កសី កដ្ឋា, សា ហោតិ អមតប្ផលា;
> ឯតំ កសឹ កសិត្វាន, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ។

តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ – មយា ព្រាហ្មណ **ឯសា** សទ្ធាពីជា តបោវុដ្ឋិយា អនុគ្គហិតា **កសិ**, បញ្ញាមយំ យុគនង្គលំ, ហិរិមយញ្ច ឦសំ, មនោមយេន យោត្តេន, ឯកាពទ្ធំ កត្វា, បញ្ញានង្គលេ សតិផាលំ អាកោដេត្វា, សតិបាចនំ គហេត្វា, កាយវចីអាហារគុត្តិយា គោបេត្វា, សច្ចំ និទ្ទានំ កត្វា, សោរច្ចំ បមោចនំ វីរិយំ ធុរធោរយ្ហំ យោគក្ខេមាភិមុខំ អនិវត្តន្តំ វាហេន្តេន **កដ្ឋា**, កសិកម្មបរិយោសានំ ចតុព្ពិធំ សាមញ្ញផលំ បាបិតា, **សា ហោតិ អមតប្ផលា**, សា ឯសា កសិ អមតប្ផលា ហោតិ។ អមតំ វុច្ចតិ និព្ពានំ, និព្ពានានិសំសា ហោតីតិ អត្ថោ។ សា ខោ បនេសា កសិ ន មមេវេកស្ស អមតប្ផលា ហោតិ, អបិច, ខោ, បន យោ កោចិ ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា វេស្សោ វា សុទ្ទោ វា គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា ឯតំ កសឹ កសតិ, សោ សព្ពោបិ **ឯតំ កសឹ កសិត្វាន, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតិ**, សព្ពស្មា វដ្ដទុក្ខទុក្ខទុក្ខសង្ខារទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខា បមុច្ចតីតិ។ ឯវំ ភគវា ព្រាហ្មណស្ស អរហត្តនិកូដេន និព្ពានបរិយោសានំ កត្វា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

តតោ ព្រាហ្មណោ គម្ភីរត្ថំ ទេសនំ សុត្វា “មម កសិផលំ ភុញ្ជិត្វា អបរជ្ជ ឯវ ឆាតោ ហោតិ, ឥមស្ស បន កសិ អមតប្ផលា, តស្សា ផលំ ភុញ្ជិត្វា សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ ច វិទិត្វា បសន្នោ បសន្នាការំ កាតុំ បាយាសំ ទាតុមារទ្ធោ។ តេនាហ **“អថ ខោ កសិភារទ្វាជោ”**តិ។ តត្ថ **មហតិយា**តិ មហតិយន្តិ អត្ថោ។ **កំសបាតិយា**តិ សុវណ្ណបាតិយំ, សតសហស្សគ្ឃនកេ អត្តនោ សុវណ្ណថាលេ។ **វឌ្ឍេត្វា**តិ ឆុបិត្វា, អាកិរិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភគវតោ ឧបនាមេសី**តិ សប្បិមធុផាណិតាទីហិ វិចិត្រំ កត្វា, ទុកូលវិតានេន បដិច្ឆាទេត្វា, ឧក្ខិបិត្វា, សក្កច្ចំ តថាគតស្ស អភិហរិ។ កិន្តិ? **“ភុញ្ជតុ ភវំ គោតមោ បាយាសំ, កស្សកោ ភវ”**ន្តិ។ តតោ កស្សកភាវសាធកំ ការណមាហ **“យញ្ហិ…បេ…. កសតី”**តិ, យស្មា ភវំ…បេ…. កសតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ ភគវា **“គាថាភិគីតំ មេ”**តិ អាហ។

៨១. តត្ថ **គាថាភិគីត**ន្តិ គាថាហិ អភិគីតំ, គាថាយោ ភាសិត្វា លទ្ធន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **មេ**តិ មយា។ **អភោជនេយ្យ**ន្តិ ភុញ្ជនារហំ ន ហោតិ។ **សម្បស្សត**ន្តិ សម្មា អាជីវសុទ្ធឹ បស្សតំ , សមន្តា វា បស្សតំ សម្បស្សតំ, ពុទ្ធានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **នេស ធម្មោ**តិ “គាថាភិគីតំ ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ ឯស ធម្មោ ឯតំ ចារិត្តំ ន ហោតិ, តស្មា **គាថាភិគីតំ បនុទន្តិ ពុទ្ធា** បដិក្ខិបន្តិ ន ភុញ្ជន្តីតិ។ កឹ បន ភគវតា បាយាសត្ថំ គាថា អភិគីតា, យេន ឯវមាហាតិ? ន ឯតទត្ថំ អភិគីតា, អបិច, ខោ, បន បាតោ បដ្ឋាយ ខេត្តសមីបេ ឋត្វា កដច្ឆុភិក្ខម្បិ អលភិត្វា បុន សកលពុទ្ធគុណេ បកាសេត្វា លទ្ធំ តទេតំ នដនច្ចកាទីហិ នច្ចិត្វា គាយិត្វា ច លទ្ធសទិសំ ហោតិ, តេន “គាថាភិគីត”ន្តិ វុត្តំ។ តាទិសញ្ច យស្មា ពុទ្ធានំ ន កប្បតិ, តស្មា “អភោជនេយ្យ”ន្តិ វុត្តំ។ អប្បិច្ឆតានុរូបញ្ចេតំ ន ហោតិ, តស្មាបិ បច្ឆិមំ ជនតំ អនុកម្បមានេន ច ឯវំ វុត្តំ។ យត្រ ច នាម បរប្បកាសិតេនាបិ អត្តនោ គុណេន

ឧប្បន្នំ លាភំ បដិក្ខិបន្តិ សេយ្យថាបិ អប្បិច្ឆោ ឃដិការោ កុម្ភការោ, តត្រ កថំ កោដិប្បត្តាយ អប្បិច្ឆតាយ សមន្នាគតោ ភគវា អត្តនាវ អត្តនោ គុណប្បកាសនេន ឧប្បន្នំ លាភំ សាទិយិស្សតិ, យតោ យុត្តមេវ ឯតំ ភគវតោ វត្តុន្តិ។

ឯត្តាវតា “អប្បសន្នំ អទាតុកាមំ ព្រាហ្មណំ គាថាគាយនេន ទាតុកាមំ កត្វា, សមណោ គោតមោ ភោជនំ បដិគ្គហេសិ, អាមិសការណា ឥមស្ស ទេសនា”តិ ឥមម្ហា លោកាបវាទា អត្តានំ មោចេន្តោ ទេសនាបារិសុទ្ធិ ទីបេត្វា, ឥទានិ អាជីវបារិសុទ្ធិ ទីបេន្តោ អាហ **“ធម្មេ សតី ព្រាហ្មណ វុត្តិរេសា”**តិ តស្សត្ថោ – អាជីវបារិសុទ្ធិ ធម្មេ វា ទសវិធសុចរិតធម្មេ វា ពុទ្ធានំ ចារិត្តធម្មេ វា **សតិ** សំវិជ្ជមានេ អនុបហតេ វត្តមានេ **វុត្តិរេសា** ឯកន្តវោទាតា អាកាសេ បាណិប្បសារណកប្បា ឯសនា បរិយេសនា ជីវិតវុត្តិ ពុទ្ធានំ **ព្រាហ្មណា**តិ។

៨២. ឯវំ វុត្តេ ព្រាហ្មណោ “បាយាសំ មេ បដិក្ខិបតិ, អកប្បិយំ កិរេតំ ភោជនំ, អធញ្ញោ វតស្មិ, ទានំ ទាតុំ ន លភាមី”តិ ទោមនស្សំ ឧប្បាទេត្វា “អប្បេវ នាម អញ្ញំ បដិគ្គណ្ហេយ្យា”តិ ច ចិន្តេសិ។ តំ ញត្វា ភគវា “អហំ ភិក្ខាចារវេលំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាគតោ – ‘ឯត្តកេន កាលេន ឥមំ ព្រាហ្មណំ បសាទេស្សាមី’តិ, ព្រាហ្មណោ ច ទោមនស្សំ អកាសិ។ ឥទានិ តេន ទោមនស្សេន មយិ ចិត្តំ បកោបេត្វា អមតវរធម្មំ បដិវិជ្ឈិតុំ ន សក្ខិស្សតី”តិ ព្រាហ្មណស្ស បសាទជននត្ថំ តេន បត្ថិតមនោរថំ បូរេន្តោ អាហ **“អញ្ញេន ច កេវលិន”**ន្តិ។ តត្ថ **កេវលិន**ន្តិ សព្ពគុណបរិបុណ្ណំ, សព្ពយោគវិសំយុត្តំ វាតិ អត្ថោ។ មហន្តានំ សីលក្ខន្ធាទីនំ គុណានំ ឯសនតោ **មហេសឹ**។ បរិក្ខីណសព្ពាសវត្តា **ខីណាសវំ**។ ហត្ថបាទកុក្កុច្ចមាទឹ កត្វា វូបសន្តសព្ពកុក្កុច្ចត្តា **កុក្កុច្ចវូបសន្តំ**។ **ឧបដ្ឋហស្សូ**តិ បរិវិសស្សុ បដិមានយស្សុ។ ឯវំ ព្រាហ្មណេន ចិត្តេ ឧប្បាទិតេបិ បរិយាយមេវ ភណតិ, ន តុ ភណតិ “ទេហិ, អាហរាហី”តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

អថ ព្រាហ្មណោ “អយំ បាយាសោ ភគវតោ អានីតោ នាហំ អរហាមិ តំ អត្តនោ ឆន្ទេន កស្សចិ ទាតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា អាហ **“អថ កស្ស ចាហ”**ន្តិ។ តតោ ភគវា “តំ បាយាសំ ឋបេត្វា តថាគតំ តថាគតសាវកញ្ច អញ្ញស្ស អជីរណធម្មោ”តិ ញត្វា អាហ – **“ន ខ្វាហំ ត”**ន្តិ។ តត្ថ **សទេវក**វចនេន បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណំ, **សមារក**វចនេន ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណំ, **សព្រហ្មក**វចនេន រូបាវចរព្រហ្មគ្គហណំ អរូបាវចរា បន ភុញ្ជេយ្យុន្តិ អសម្ភាវនេយ្យា។ **សស្សមណព្រាហ្មណិ**វចនេន សាសនបច្ចត្ថិកបច្ចាមិត្តសមណព្រាហ្មណគ្គហណំ សមិតបាបពាហិតបាបសមណព្រាហ្មណគ្គហណញ្ច។ **បជា**វចនេន សត្តលោកគ្គហណំ, **សទេវមនុស្ស**វចនេន សម្មុតិទេវអវសេសមនុស្សគ្គហណំ។ ឯវមេត្ថ តីហិ វចនេហិ ឱកាសលោកោ, ទ្វីហិ បជាវសេន សត្តលោកោ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯស សង្ខេបោ, វិត្ថារំ បន អាឡវកសុត្តេ វណ្ណយិស្សាម។

កស្មា បន សទេវកាទីសុ កស្សចិ ន សម្មា បរិណាមំ គច្ឆេយ្យាតិ? ឱឡារិកេ សុខុមោជាបក្ខិបនតោ។ ឥម ស្មិញ្ហិ បាយាសេ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស គហិតមត្តេយេវ ទេវតាហិ ឱជា បក្ខិត្តា យថា សុជាតាយ បាយាសេ, ចុន្ទស្ស ច សូករមទ្ទវេ បច្ចមានេ, វេរញ្ជាយញ្ច ភគវតា គហិតគហិតាលោបេ, ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ ច កច្ចានស្ស គុឡកុម្ភស្មឹ អវសិដ្ឋគុឡេ។ សោ ឱឡារិកេ សុខុមោជាបក្ខិបនតោ ទេវានំ ន បរិណមតិ។ ទេវា ហិ សុខុមសរីរា, តេសំ ឱឡារិកោ មនុស្សាហារោ ន សម្មា បរិណមតិ។ មនុស្សានម្បិ ន បរិណមតិ។ មនុស្សា ហិ ឱឡារិកសរីរា, តេសំ សុខុមា ទិព្ពោជា ន សម្មា បរិណមតិ។ តថាគតស្ស បន បកតិអគ្គិនាវ បរិណមតិ, សម្មា ជីរតិ។ កាយពលញាណពលប្បភាវេនាតិ ឯកេ តថាគតសាវកស្ស ខីណាសវស្សេតំ សមាធិពលេន មត្តញ្ញុតាយ ច បរិណមតិ, ឥតរេសំ ឥទ្ធិមន្តានម្បិ ន បរិណមតិ។ អចិន្តនីយំ វា ឯត្ថ ការណំ, ពុទ្ធវិសយោ ឯសោតិ។

តេន ហិ ត្វន្តិ យស្មា អញ្ញំ ន បស្សាមិ, មម ន កប្បតិ, មម អកប្បន្តំ សាវកស្សាបិ មេ ន កប្បតិ, តស្មា ត្វំ ព្រាហ្មណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អប្បហរិតេ**តិ បរិត្តហរិតតិណេ, អប្បរុឡ្ហរិតតិណេ វា បាសាណបិដ្ឋិសទិសេ។ **អប្បាណកេ**តិ និប្បាណកេ, បាយាសជ្ឈោត្ថរណការណេន មរិតព្ពបាណរហិតេ វា មហាឧទកក្ខន្ធេ។ សហ តិណ និស្សិតេហិ បាណេហិ តិណានំ បាណកានញ្ច អនុរក្ខណត្ថាយ ឯតំ វុត្តំ។ **ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតី**តិ ឯវំ សទ្ទំ ករោតិ។ **សំធូបាយតី**តិ សមន្តា ធូបាយតិ។ **សម្បធូបាយតី**តិ តថេវ អធិមត្តំ ធូបាយតិ។ កស្មា ឯវំ អហោសីតិ? ភគវតោ អានុភាវេន, ន ឧទកស្ស, ន បាយាសស្ស, ន ព្រាហ្មណស្ស, ន អញ្ញេសំ ទេវយក្ខាទីនំ។ ភគវា ហិ ព្រាហ្មណស្ស ធម្មសំវេគត្ថំ តថា អធិដ្ឋាសិ។ **សេយ្យថាបិ នាមា**តិ ឱបម្មនិទស្សនមត្តមេតំ, យថា ផាលោតិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ ហោតិ។ **សំវិគ្គោ** ចិត្តេន, **លោមហដ្ឋជាតោ** សរីរេន។ សរីរេ កិរស្ស នវនវុតិលោមកូបសហស្សានិ សុវណ្ណភិត្តិយា អាហតមណិនាគទន្តា វិយ ឧទ្ធគ្គា អហេសុំ។ សេសំ បាកដមេវ។

បាទេសុ បន និបតិត្វា ភគវតោ ធម្មទេសនំ អព្ភនុមោទមានោ ភគវន្តំ ឯតទវោច **“អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមា”**តិ។ អព្ភនុមោទនេ ហិ អយមិធ **អភិក្កន្ត** សទ្ទោ។ វិត្ថារតោ បនស្ស មង្គល

សុត្តវណ្ណនាយំ អត្ថវណ្ណនា អាវិ ភវិស្សតិ។ យស្មា ច អព្ភានុមោទនត្ថេ, តស្មា សាធុ សាធុ ភោ គោតមាតិ វុត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

> “ភយេ កោធេ បសំសាយំ, តុរិតេ កោតូហលច្ឆរេ;
> ហាសេ សោកេ បសាទេ ច, ករេ អាមេឌិតំ ពុធោ”តិ។ –

ឥមិនា ច លក្ខណេន ឥធ បសាទវសេន បសំសាវសេន ចាយំ ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ អថ វា **អភិក្កន្ត**ន្តិ អភិកន្តំ អតិឥដ្ឋំ, អតិមនាបំ, អតិសុន្ទរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ ឯកេន អភិក្កន្តសទ្ទេន ទេសនំ ថោមេតិ, ឯកេន អត្តនោ បសាទំ។ អយញ្ហិ ឯត្ថ អធិប្បាយោ – អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, យទិទំ ភោតោ គោតមស្ស ធម្មទេសនា, អភិក្កន្តំ យទិទំ ភោតោ គោតមស្ស ធម្មទេសនំ អាគម្ម មម បសាទោតិ។ ភគវតោ ឯវ វា វចនំ ទ្វេ ទ្វេ អត្ថេ សន្ធាយ ថោមេតិ – ភោតោ គោតមស្ស វចនំ អភិក្កន្តំ ទោសនាសនតោ, អភិក្កន្តំ គុណាធិគមនតោ, តថា សទ្ធាជននតោ, បញ្ញាជននតោ, សាត្ថតោ, សព្យញ្ជនតោ, ឧត្តានបទតោ, គម្ភីរត្ថតោ, កណ្ណសុខតោ, ហទយង្គមតោ, អនត្តុក្កំសនតោ, អបរវម្ភនតោ, ករុណាសីតលតោ, បញ្ញាវទាតតោ, អាបាថរមណីយតោ, វិមទ្ទក្ខមតោ, សុយ្យមានសុខតោ, វីមំសិយមានហិតតោតិ ឯវមាទីហិ យោជេតព្ពំ។

តតោ បរម្បិ ចតូហិ ឧបមាហិ ទេសនំយេវ ថោមេតិ។ តត្ថ **និក្កុជ្ជិត**ន្តិ អធោមុខដ្ឋបិតំ, ហេដ្ឋា មុខជាតំ វា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ ឧបរិមុខំ ករេយ្យ។ **បដិច្ឆន្ន**ន្តិ តិណបណ្ណាទិច្ឆាទិតំ។ **វិវរេយ្យា**តិ ឧគ្ឃាដេយ្យ។ **មូឡ្ហស្សា**តិ ទិសាមូឡ្ហស្ស។ **មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យា**តិ ហត្ថេ គហេត្វា “ឯស មគ្គោ”តិ វទេយ្យ។ **អន្ធការេ**តិ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសីអឌ្ឍរត្តឃនវនសណ្ឌមេឃបដលេហិ ចតុរង្គេ តមសិ។ អយំ តាវ បទត្ថោ។

អយំ បន អធិប្បាយយោជនា – យថា កោចិ និក្កុជ្ជិតំ ឧក្កុជ្ជេយ្យ, ឯវំ សទ្ធម្មវិមុខំ អសទ្ធម្មបតិតំ មំ អសទ្ធម្មា វុដ្ឋាបេន្តេន, យថា បដិច្ឆន្នំ វិវរេយ្យ; ឯវំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានា បភុតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិគហនបដិច្ឆន្នំ សាសនំ វិវរន្តេន, យថា មូឡ្ហស្ស មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ, ឯវំ កុម្មគ្គមិច្ឆាមគ្គបដិបន្នស្ស មេ សគ្គមោក្ខមគ្គំ អាចិក្ខន្តេន, យថា អន្ធការេ តេលបជ្ជោតំ ធារេយ្យ, ឯវំ មោហន្ធការនិមុគ្គស្ស មេ ពុទ្ធាទិរតនរូបានិ អបស្សតោ តប្បដិច្ឆាទកមោហន្ធការវិទ្ធំសកទេសនាបជ្ជោតធារណេន មយ្ហំ ភោតា គោតមេន ឯតេហិ បរិយាយេហិ ទេសិតត្តា អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោ។

អថ វា ឯកច្ចិយេន មគ្គេន យស្មា អយំ ធម្មោ ទុក្ខទស្សនេន អសុភេ “សុភ”ន្តិ វិបល្លាសប្បហានេន ច និក្កុជ្ជិតុក្កុជ្ជិតសទិសោ, សមុទយទស្សនេន ទុក្ខេ “សុខ”ន្តិ វិបល្លាសប្បហានេន ច បដិច្ឆន្នវិវរណសទិសោ, និរោធទស្សនេន អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសប្បហានេន ច មូឡ្ហស្ស មគ្គាចិក្ខណសទិសោ, មគ្គទស្សនេន អនត្តនិ “អត្តា”តិ វិបល្លាសប្បហានេន ច អន្ធការេ បជ្ជោតសទិសោ, តស្មា សេយ្យថាបិ នាម និក្កុជ្ជិតំ វា ឧក្កុជ្ជេយ្យ…បេ…. បជ្ជោតំ ធារេយ្យ “ចក្ខុមន្តោ រូបានិ ទក្ខន្តី”តិ, ឯវំ បកាសិតោ ហោតិ។

យស្មា បនេត្ថ សទ្ធាតបកាយគុត្តតាទីហិ សីលក្ខន្ធោ បកាសិតោ ហោតិ, បញ្ញាយ បញ្ញាក្ខន្ធោ, ហិរិមនាទីហិ សមាធិក្ខន្ធោ, យោគក្ខេមេន និរោធោតិ ឯវំ តិក្ខន្ធោ អរិយមគ្គោ និរោធោ ចាតិ សរូបេនេវ ទ្វេ អរិយសច្ចានិ បកាសិតានិ។ តត្ថ មគ្គោ បដិបក្ខោ សមុទយស្ស, និរោធោ ទុក្ខស្សាតិ បដិបក្ខេន ទ្វេ។ ឥតិ ឥមិនា បរិយាយេន ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសិតានិ។ តស្មា អនេកបរិយាយេន បកាសិតោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ ។

ឯសាហន្តិអាទីសុ ឯសោ អហន្តិ ឯសាហំ។ **សរណំ គច្ឆាមី**តិ បាទេសុ និបតិត្វា បណិបាតេន សរណគមនេន គតោបិ ឥទានិ វាចាយ សមាទិយន្តោ អាហ។ អថ វា បណិបាតេន ពុទ្ធំយេវ សរណំ គតោតិ ឥទានិ តំ អាទី កត្វា សេសេ ធម្មសង្ឃេបិ គន្តុំ អាហ។ **អជ្ជតគ្គេ**តិ អជ្ជតំ អាទី កត្វា, អជ្ជទគ្គេតិ វា បាឋោ, ទ-ការោ បទសន្ធិករោ, អជ្ជ អគ្គំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ បាណេហិ ឧបេតំ **បាណុបេតំ,** យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ ឧបេតំ, អនញ្ញសត្ថុកំ តីហិ សរណគមនេហិ សរណំ គតំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតុ ជានាតូតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្តាវតា អនេន សុតានុរូបា បដិបត្តិ ទស្សិតា ហោតិ។ និក្កុជ្ជិតាទីហិ វា សត្ថុសម្បត្តិំ ទស្សេត្វា ឥមិនា “ឯសាហ”ន្តិអាទិនា សិស្សសម្បត្តិ ទស្សិតា។ តេន វា បញ្ញាបដិលាភំ ទស្សេត្វា ឥមិនា សទ្ធាបដិលាភោ ទស្សិតោ។ ឥទានិ ឯវំ បដិលទ្ធសទ្ធេន បញ្ញវតា យំ កត្តព្ពំ, តំ កត្តុកាមោ ភគវន្តំ យាចតិ **“លភេយ្យាហ”**ន្តិ។ តត្ថ ភគវតោ ឥទ្ធិយាទីហិ អភិប្បសាទិតចិត្តោ “ភគវាបិ ចក្កវត្តិរជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ, កិមង្គំ បនាហ”ន្តិ សទ្ធាយ បព្ពជ្ជំ យាចតិ, តត្ថ បរិបូរការិតំ បត្ថេន្តោ បញ្ញាយ ឧបសម្បទំ។ សេសំ បាកដមេវ។

ឯកោ វូបកដ្ឋោតិអាទីសុ បន **ឯកោ** កាយវិវេកេន, **វូបកដ្ឋោ** ចិត្តវិវេកេន, **អប្បមត្តោ** កម្មដ្ឋានេ សតិអវិជហនេន, **អាតាបី** កាយិកចេតសិកវីរិយសង្ខាតេន អាតាបេន, **បហិតត្តោ** កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ **វិហរន្តោ** អញ្ញតរឥរិយាបថវិហារេន។ **ន ចិរស្សេវា**តិ បព្ពជ្ជំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ **កុលបុត្តា**តិ ទុវិធា កុលបុត្តា, ជាតិកុលបុត្តា, អាចារកុលបុត្តា ច។ អយំ បន ឧភយថាបិ កុលបុត្តោ។ **អគារស្មា**តិ ឃរា។ អគារានំ ហិតំ អគារិយំ កសិគោរក្ខាទិកុដុម្ពបោសនកម្មំ វុច្ចតិ។ នត្ថិ ឯត្ថ អគារិយន្តិ **អនគារិយំ**, បព្ពជ្ជាយេតំ អធិវចនំ **បព្ពជន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ ឧបសង្កមន្តិ។ **តទនុត្តរន្តិ** តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសានន្តិ** មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានំ, អរហត្តផលន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្ស ហិ អត្ថាយ កុលបុត្តា បព្ពជន្តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ តស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនាយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរប្បច្ចយំ ញត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហាសី**តិ បាបុណិត្វា សម្បាទេត្វា វា វិហាសិ។ ឯវំ វិហរន្តោ ច **ខីណា ជាតិ…បេ.… អញ្ញាសិ**។ ឯតេនស្ស បច្ចវេក្ខណភូមិំ ទស្សេតិ។

កតមា បនស្ស ជាតិ ខីណា, កថញ្ច នំ អញ្ញាសីតិ? វុច្ចតេ – ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា បុព្ពេវ ខីណត្តា, ន អនាគតា អនាគតេ វាយាមាភាវតោ, ន បច្ចុប្បន្នា វិជ្ជមានត្តា។ យា បន មគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធប្បភេទា ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា។ តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា កិលេសាភាវេ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតិំ អប្បដិសន្ធិកំ ហោតីតិ ជានន្តោ ជានាតិ។

វុសិតន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ, កតំ ចរិតំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយភាវនាវសេន សោឡសវិធម្បិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥទានិ បុន ឥត្ថភាវាយ ឯវំ សោឡសកិច្ចភាវាយ កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនា នត្ថីតិ។ អថ វា **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវតោ, ឥមស្មា ឯវំបការា ឥទានិ វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ នត្ថិ។ ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកោ រុក្ខោ វិយាតិ អញ្ញាសិ។ **អញ្ញតរោ**តិ ឯកោ។ **អរហត**ន្តិ អរហន្តានំ។ មហាសាវកានំ អញ្ញតរោ អាយស្មា ភារទ្វាជោ អហោសីតិ អយំ កិរេត្ថ អធិប្បាយោតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ កសិភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចុន្ទសុត្តវណ្ណនា

៨៣. បុច្ឆាមិ មុនី បហូតបញ្ញន្តិ ចុន្ទសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? សង្ខេបតោ តាវ អត្តជ្ឈាសយបរជ្ឈាសយ អដ្ឋុប្បត្តិបុច្ឆាវសិកភេទតោ ចតូសុ ឧប្បត្តីសុ ឥមស្ស សុត្តស្ស បុច្ឆាវសិកា ឧប្បត្តិ។ វិត្ថារតោ បន ឯកំ សមយំ ភគវា មល្លេសុ ចារិកំ ចរមានោ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិំ យេន បាវា តទវសរិ។ តត្រ សុទំ ភគវា បាវាយំ វិហរតិ ចុន្ទស្ស កម្មារបុត្តស្ស អម្ពវនេ។ ឥតោ បភុតិ យាវ “អថ ខោ ភគវា បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន ចុន្ទស្ស កម្មារបុត្តស្ស និវេសនំ តេនុបសង្កមិ; ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទី”តិ (ទី. និ. ២.១៨៩), តាវ សុត្តេ អាគតនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិំ និសិន្នេ ភគវតិ ចុន្ទោ កម្មារបុត្តោ ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិវិសន្តោ ព្យញ្ជនសូបាទិគហណត្ថំ ភិក្ខូនំ សុវណ្ណភាជនានិ ឧបនាមេសិ។ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ កេចិ ភិក្ខូ សុវណ្ណភាជនានិ បដិច្ឆិំសុ កេចិ ន បដិច្ឆិំសុ។ ភគវតោ បន ឯកមេវ ភាជនំ អត្តនោ សេលមយំ បត្តំ, ទុតិយភាជនំ ពុទ្ធា ន គណ្ហន្តិ។ តត្ថ អញ្ញតរោ បាបភិក្ខុ សហស្សគ្ឃនកំ សុវណ្ណភាជនំ អត្តនោ ភោជនត្ថាយ សម្បត្តំ ថេយ្យចិត្តេន កុញ្ចិកត្ថវិកាយ បក្ខិបិ។ ចុន្ទោ បរិវិសិត្វា ហត្ថបាទំ ធោវិត្វា ភគវន្តំ នមស្សមានោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឱលោកេន្តោ តំ ភិក្ខុំ អទ្ទស, ទិស្វា ច បន អបស្សមានោ វិយ ហុត្វា ន នំ កិញ្ចិ អភណិ ភគវតិ ថេរេសុ ច គារវេន, អបិច “មិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ វចនបថោ មា អហោសី”តិ។ សោ “កី នុ ខោ សំវរយុត្តាយេវ សមណា, ឧទាហុ ភិន្នសំវរា ឰទិសាបិ សមណា”តិ ញាតុកាមោ សាយន្ហសមយេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ “**បុច្ឆាមិ មុនិ**”ន្តិ។

តត្ថ **បុច្ឆាមី**តិ ឥទំ “តិស្សោ បុច្ឆា អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា”តិអាទិនា (ចូឡនិ. បុណ្ណកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១២) នយេន និទ្ទេសេ វុត្តនយមេវ។ **មុនិ**ន្តិ ឯតម្បិ “មោនំ វុច្ចតិ ញាណំ។ យា បញ្ញា បជាននា…បេ.… សម្មាទិដ្ឋិ, តេន ញាណេន សមន្នាគតោ មុនិ, មោនប្បត្តោតិ, តីណិ មោនេយ្យានិ កាយមោនេយ្យ”ន្តិអាទិនា (មហានិ. ១៤) នយេន តត្ថេវ វុត្តនយមេវ ។ អយម្បនេត្ថ សង្ខេបោ។ **បុច្ឆាមី**តិ ឱកាសំ ការេន្តោ **មុនិ**ន្តិ មុនិ

មុនី ភគវន្តំ អាលបតិ។ **បហូតបញ្ញ**ន្តិអាទីនិ ថុតិវចនានិ, តេហិ តំ មុនី ថុនាតិ។ តត្ថ **បហូតបញ្ញ**ន្តិ វិបុលបញ្ញំ។ ញេយ្យបរិយន្តិកត្តា ចស្ស វិបុលតា វេទិតព្ពា។ **ឥតិ ចុន្ទោ កម្មារបុត្តោ**តិ ឥទំ ទ្វយំ ធនិយសុត្តេ វុត្តនយមេវ។ ឥតោ បរំ បន ឯត្តកម្បិ អវត្វា សព្ពំ វុត្តនយំ ឆឌ្ឌេត្វា អវុត្តនយមេវ វណ្ណយិស្សាម។

ពុទ្ធន្តិ តីសុ ពុទ្ធេសុ តតិយពុទ្ធំ។ **ធម្មស្សាមិ**ន្តិ មគ្គធម្មស្ស ជនកត្តា បុត្តស្សេវ បិតរំ អត្តនា ឧប្បាទិតសិប្បាយតនាទីនំ វិយ ច អាចរិយំ ធម្មស្ស សាមឹ, ធម្មិស្សរំ ធម្មរាជំ ធម្មវសវត្តិន្តិ អត្ថោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “សោ ហិ, ព្រាហ្មណ, ភគវា អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, អសញ្ជាតស្ស មគ្គស្ស សញ្ជនេតា, អនក្ខាតស្ស មគ្គស្ស អក្ខាតា, មគ្គញ្ញូ, មគ្គវិទូ, មគ្គកោវិទោ។ មគ្គានុគា ច បន ឯតរហិ សាវកា វិហរន្តិ បច្ឆា សមន្នាគតា”តិ (ម. និ. ៣.៧៩)។

វីតតណ្ហន្តិ វិគតកាមភវវិភវតណ្ហំ។ **ទ្វិបទុត្តម**ន្តិ ទ្វិបទានំ ឧត្តមំ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ភគវា ន កេវលំ ទ្វិបទុត្តមោ ឯវ, អថ ខោ យាវតា សត្តា អបទា វា ទ្វិបទា វា…បេ.… នេវសញ្ញីនាសញ្ញិនោ វា, តេសំ សព្ពេសំ ឧត្តមោ។ អថ ខោ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន ទ្វិបទុត្តមោត្វេវ វុច្ចតិ។ ទ្វិបទា ហិ សព្ពសត្តានំ ឧក្កដ្ឋា ចក្កវត្តិមហាសាវកបច្ចេកពុទ្ធានំ តត្ថ ឧប្បត្តិតោ, តេសញ្ច ឧត្តមោតិ វុត្តេ សព្ពសត្តុត្តមោតិ វុត្តោយេវ ហោតិ។ **សារថីនំ បវរ**ន្តិ សារេតីតិ **សារថិ,** ហត្ថិទមកាទីនមេតំ អធិវចនំ។ តេសញ្ច ភគវា **បវរោ** អនុត្តរេន ទមនេន បុរិសទម្មេ ទមេតុំ សមត្ថភាវតោ។ យថាហ –

> “ហត្ថិទមកេន, ភិក្ខវេ, ហត្ថិទម្មោ សារិតោ ឯកំ ឯវ ទិសំ ធាវតិ បុរត្ថិមំ វា បច្ឆិមំ វា ឧត្តរំ វា ទក្ខិណំ វា។ អស្សទមកេន, ភិក្ខវេ, អស្សទម្មោ…បេ.… គោទមកេន, ភិក្ខវេ, គោទម្មោ…បេ.… ទក្ខិណំ វា។ តថាគតេន ហិ, ភិក្ខវេ, អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធេន បុរិសទម្មោ សារិតោ អដ្ឋ ទិសា វិធាវតិ, រូបី រូបានិ បស្សតិ, អយមេកា ទិសា…បេ.… សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, អយំ អដ្ឋមី ទិសា”តិ (ម. និ. ៣.៣១២)។

កតីតិ អត្ថប្បភេទបុច្ឆា។ **លោកេ**តិ សត្តលោកេ។ **សមណា**តិ បុច្ឆិតព្ពអត្ថនិទស្សនំ។ **ឥង្ឃា**តិ យាចនត្ថេ និបាតោ។ **តទិង្ឃា**តិ តេ ឥង្ឃ។ **ព្រូហី**តិ អាចិក្ខ កថយស្សុតិ។

៨៤. ឯវំ វុត្តេ ភគវា ចុន្ទំ កម្មារបុត្តំ “កឹ, ភន្តេ, កុសលំ, កឹ អកុសល”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ៣.២៩៦) នយេន គិហិបញ្ហំ អបុច្ឆិត្វា សមណបញ្ហំ បុច្ឆន្តំ ទិស្វា អាវជ្ជេន្តោ “តំ បាបភិក្ខុំ សន្ធាយ អយំ បុច្ឆតី”តិ ញត្វា តស្ស អញ្ញត្រ វោហារមត្តា អស្សមណភាវំ ទីបេន្តោ អាហ **“ចតុរោ សមណា”**តិ។ តត្ថ **ចតុរោ**តិ សង្ខ្យាបរិច្ឆេទោ។ **សមណា**តិ កទាចិ ភគវា តិត្ថិយេ សមណវាទេន វទតិ; យថាហ – “យានិ តានិ បុថុសមណព្រាហ្មណានំ វតកោតូហលមង្គលានី”តិ (ម. និ. ១.៤០៧)។ កទាចិ បុថុជ្ជនេ; យថាហ – “សមណា សមណាតិ ខោ, ភិក្ខវេ, ជនោ សញ្ជានាតី”តិ (ម. និ. ១.៤៣៥)។ កទាចិ សេក្ខេ; យថាហ – “ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ”តិ (ម. និ. ១.១៣៩; ទី. និ. ២.២១៤; អ. និ. ៤.២៤១)។ កទាចិ ខីណាសវេ; យថាហ – “អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី”តិ (ម. និ. ១.៤៣៨)។ កទាចិ អត្តានំយេវ; យថាហ – “សមណោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (អ. និ. ៨.៨៥)។ ឥធ បន តីហិ បទេហិ សព្ពេបិ អរិយេ សីលវន្តំ បុថុជ្ជនញ្ច , ចតុត្ថេន ឥតរំ អស្សមណម្បិ ភណ្ឌុំ កាសាវកណ្ឋំ កេវលំ វោហារមត្តកេន សមណោតិ សង្គណ្ហិត្វា “ចតុរោ សមណា”តិ អាហ។ **ន បញ្ចមត្ថី**តិ ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ វោហារមត្តកេន បដិញ្ញាមត្តកេនាបិ បញ្ចមោ សមណោ នាម នត្ថិ។

តេ តេ អាវិករោមីតិ តេ ចតុរោ សមណេ តវ បាកដេ ករោមិ។ **សក្ខិបុដ្ឋោ**តិ សម្មុខា បុច្ឆិតោ។ **មគ្គជិនោ**តិ មគ្គេន សព្ពកិលេសេ វិជិតាវីតិ អត្ថោ។ **មគ្គទេសកោ**តិ បរេសំ មគ្គំ ទេសេតា។ **មគ្គេ ជីវតី**តិ សត្តសុ សេក្ខេសុ យោ កោចិ សេក្ខោ អបរិយោសិតមគ្គវាសត្តា លោកុត្តរេ, សីលវន្តបុថុជ្ជនោ ច លោកិយេ មគ្គេ ជីវតិ នាម, សីលវន្តបុថុជ្ជនោ វា លោកុត្តរមគ្គនិមិត្តំ ជីវនតោបិ មគ្គេ ជីវតីតិ វេទិតព្ពោ។ **យោ ច មគ្គទូសី**តិ យោ ច ទុស្សីលោ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មគ្គបដិលោមាយ បដិបត្តិយា មគ្គទូសកោតិ អត្ថោ។

៨៥. “ឥមេ តេ ចតុរោ សមណា”តិ ឯវំ ភគវតា សង្ខេបេន ឧទ្ទិដ្ឋេ ចតុរោ សមណេ “អយំ នាមេត្ថ មគ្គជិនោ, អយំ មគ្គទេសកោ, អយំ មគ្គេ ជីវតិ, អយំ មគ្គទូសី”តិ ឯវំ បដិវិជ្ឈិតុំ អសក្កោន្តោ បុន បុច្ឆិតុំ ចុន្ទោ អាហ **“កំ មគ្គជិន”**ន្តិ។ តត្ថ **មគ្គេ ជីវតិ មេ**តិ យោ សោ មគ្គេ ជីវតិ, តំ មេ ព្រូហិ បុដ្ឋោតិ។ សេសំ បាកដមេវ។

៨៦. ឥទានិស្ស ភគវា ចតុរោបិ សមណេ ចតូហិ គាថាហិ និទ្ទិសន្តោ អាហ “**យោ តិណ្ណកថំកថោ វិសល្លោ**”តិ។ តត្ថ **តិណ្ណកថំកថោ វិសល្លោ**តិ ឯតំ ឧរគសុត្តេ វុត្តនយមេវ។ អយំ បន វិសេសោ។ យស្មា ឥមាយ គាថាយ មគ្គជិនោតិ ពុទ្ធសមណោ អធិប្បេតោ, តស្មា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន កថំកថាបតិរូបកស្ស សព្ពធម្មេសុ អញ្ញាណស្ស តិណ្ណត្តាបិ “តិណ្ណកថំកថោ”តិ វេទិតព្ពោ។ បុព្ពេ វុត្តនយេន ហិ តិណ្ណកថំកថាបិ សោតាបន្នាទយោ បច្ចេកពុទ្ធបរិយោសានា សកទាគាមិវិសយាទីសុ ពុទ្ធវិសយបរិយោសានេសុ បដិហតញាណប្បភាវត្តា បរិយាយេន អតិណ្ណកថំកថាវ ហោន្តិ។ ភគវា បន សព្ពប្បការេន តិណ្ណកថំកថោតិ។ **និព្ពានាភិរតោ**តិ និព្ពានេ អភិរតោ, ផលសមាបត្តិវសេន សទា និព្ពាននិន្នចិត្តោតិ អត្ថោ។ តាទិសោ ច ភគវា។ យថាហ –

“សោ ខោ អហំ, អគ្គិវេស្សន, តស្សា ឯវ កថាយ បរិយោសានេ, តស្មីំយេវ បុរិមស្មីំ សមាធិនិមិត្តេ អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ សណ្ឋបេមិ, សន្និសាទេមិ, ឯកោទី ករោមិ, សមាទហាមី”តិ (ម. និ. ១.៣៨៧)។

អនានុគិទ្ធោតិ កញ្ចិ ធម្មំ តណ្ហាគេធេន អននុគិជ្ឈន្តោ។ **លោកស្ស សទេវកស្ស នេតា**តិ អាសយានុសយានុលោមេន ធម្មំ ទេសេត្វា បារាយនមហាសមយាទីសុ អនេកេសុ សុត្តន្តេសុ អបរិមាណានំ ទេវមនុស្សានំ សច្ចបដិវេធសម្បាទនេន សទេវកស្ស លោកស្ស នេតា, គមយិតា, តារេតា, បារំ សម្បាបេតាតិ អត្ថោ។ **តាទិ**ន្តិ តាទិសំ យថាវុត្តប្បការលោកធម្មេហិ និព្ពិការន្តិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៨៧. ឯវំ ភគវា ឥមាយ គាថាយ “មគ្គជិន”ន្តិ ពុទ្ធសមណំ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ ខីណាសវសមណំ និទ្ទិសន្តោ អាហ “**បរមំ បរមន្តី**”តិ។ តត្ថ **បរមំ** នាម និព្ពានំ, សព្ពធម្មានំ អគ្គំ ឧត្តមន្តិ អត្ថោ។ **បរមន្តិ យោធ ញត្វា**តិ តំ បរមំ បរមមិច្ចេវ យោ ឥធ សាសនេ ញត្វា បច្ចវេក្ខណញាណេន។ **អក្ខាតិ វិភជតេ ឥធេវ ធម្ម**ន្តិ និព្ពានធម្មំ អក្ខាតិ, អត្តនា បដិវិទ្ធត្តា បរេសំ បាកដំ ករោតិ “ឥទំ និព្ពាន”ន្តិ, មគ្គធម្មំ វិភជតិ “ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា...បេ.... អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ។ ឧភយម្បិ វា ឧគ្ឃដិតញ្ញូនំ សង្ខេបទេសនាយ អាចិក្ខតិ, វិបញ្ចិតញ្ញូនំ វិត្ថារទេសនាយ វិភជតិ។ ឯវំ អាចិក្ខន្តោ វិភជន្តោ ច “ឥធេវ សាសនេ អយំ ធម្មោ, ន ឥតោ ពហិទ្ធា”តិ សីហនាទំ នទន្តោ អក្ខាតិ ច វិភជតិ ច។ តេន វុត្តំ “អក្ខាតិ វិភជតេ ឥធេវ ធម្ម”ន្តិ។ **តំ កង្ខឆិទំ មុនី អនេជ**ន្តិ តំ ឯវរូបំ ចតុសច្ចបដិវេធេន អត្តនោ, ទេសនាយ ច បរេសំ កង្ខច្ឆេទនេន កង្ខច្ឆិទំ , មោនេយ្យសមន្នាគមេន មុនី, ឯជាសង្ខាតាយ តណ្ហាយ អភាវតោ អនេជំ **ទុតិយំ ភិក្ខុនមាហុ មគ្គទេសិ**ន្តិ។

៨៨. ឯវំ ឥមាយ គាថាយ សយំ អនុត្តរំ មគ្គំ ឧប្បាទេត្វា ទេសនាយ អនុត្តរោ មគ្គទេសី សមានោបិ ទូតមិវ លេខវាចកមិវ ច រញ្ញោ អត្តនោ សាសនហរំ សាសនជោតកញ្ច “មគ្គទេសិ”ន្តិ ខីណាសវសមណំ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ សេក្ខសមណញ្ច សីលវន្តបុថុជ្ជនសមណញ្ច និទ្ទិសន្តោ អាហ “**យោ ធម្មបទេ**”តិ។ តត្ថ បទវណ្ណនា បាកដាយេវ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថវណ្ណនា – យោ និព្ពានធម្មស្ស បទត្តា **ធម្មបទេ**, ឧភោ អន្តេ អនុបគម្ម ទេសិតត្តា អាសយានុរូបតោ វា សតិបដ្ឋានាទិនានប្បការេហិ ទេសិតត្តា **សុទេសិតេ**, មគ្គសមង្គីបិ អនវសិតមគ្គកិច្ចត្តា **មគ្គេ ជីវតិ**, សីលសំយមេន **សញ្ញតោ**, កាយាទីសុ សូបដ្ឋិតាយ ចិរកតាទិសរណាយ វា សតិយា **សតិមា**, អណុមត្តស្សាបិ វជ្ជស្ស អភាវតោ អនវជ្ជត្តា, កោដ្ឋាសភាវេន ច បទត្តា សត្តតីសពោធិបក្ខិយធម្មសង្ខាតានិ **អនវជ្ជបទានិ** ភង្គញាណតោ បភុតិ ភាវនាសេវនាយ **សេវមានោ**, តំ **ភិក្ខុនំ តតិយំ មគ្គជីវិន្តិ អាហូ**តិ។

៨៩. ឯវំ ភគវា ឥមាយ គាថាយ “មគ្គជីវិ”ន្តិ សេក្ខសមណំ សីលវន្តបុថុជ្ជនសមណញ្ច និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ តំ ភណ្ឌុំ កាសាវកណ្ឋំ កេវលំ វោហារមត្តសមណំ និទ្ទិសន្តោ អាហ “**ឆទនំ កត្វានា**”តិ។ តត្ថ **ឆទនំ កត្វានា**តិ បតិរូបំ ករិត្វា, វេសំ គហេត្វា, លិង្គំ ធារេត្វាតិ អត្ថោ។ **សុព្ពតាន**ន្តិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ។ តេសញ្ហិ សុន្ទរានិ វតានិ, តស្មា តេ សុព្ពតាតិ វុច្ចន្តិ។ **បក្ខន្ទី**តិ បក្ខន្ទកោ, អន្តោ បវិសកោតិ អត្ថោ។ ទុស្សីលោ ហិ គូថបដិច្ឆាទនត្ថំ តិណបណ្ណាទិច្ឆទនំ វិយ អត្តនោ ទុស្សីលភាវំ បដិច្ឆាទនត្ថំ សុព្ពតានំ ឆទនំ កត្វា “អហម្បិ ភិក្ខូ”តិ ភិក្ខុមជ្ឈេ បក្ខន្ទតិ, “ឯត្តកវស្សេន ភិក្ខុនា គហេតព្ពំ ឯត”ន្តិ លាភេ ទីយមានេ “អហំ ឯត្តកវស្សោ”តិ គណ្ហិតុំ បក្ខន្ទតិ, តេន វុច្ចតិ “ឆទនំ កត្វាន សុព្ពតានំ បក្ខន្ទី”តិ។ ចតុន្នម្បិ ខត្តិយាទិកុលានំ ឧប្បន្នំ បសាទំ អននុរូបបដិបត្តិយា ទូសេតីតិ **កុលទូសកោ។ បគព្ភោ**តិ អដ្ឋដ្ឋានេន កាយបាគព្ភិយេន, ចតុដ្ឋានេន វចីបាគព្ភិយេន, អនេកដ្ឋានេន មនោបាគព្ភិយេន ច សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារំ បន មេត្តសុត្តវណ្ណនាយំ វក្ខាម។

កតបដិច្ឆាទនលក្ខណាយ មាយាយ សមន្នាគតត្តា **មាយាវី**។ សីលសំយមាភាវេន **អសញ្ញតោ**។ បលាបសទិសត្តា **បលាបោ**។ យថា ហិ បលាបោ អន្តោ តណ្ឌុលរហិតោបិ ពហិ ថុសេន វីហិ វិយ ទិស្សតិ, ឯវមិធេកច្ចោ អន្តោ សីលាទិគុណសារវិរហិតោបិ ពហិ សុព្ពតច្ឆទនេន សមណវេសេន សមណោ វិយ ទិស្សតិ។ សោ ឯវំ បលាបសទិសត្តា “បលាបោ”តិ វុច្ចតិ។ អានាបានស្សតិសុត្តេ បន “អបលាបាយំ, ភិក្ខវេ, បរិសា, និប្បលាបាយំ, ភិក្ខវេ,

បរិសា, សុទ្ធា សារេ បតិដ្ឋិតា”តិ (ម. និ. ៣.១៤៦) ឯវំ បុថុជ្ជនកល្យាណោបិ “បលាបោ”តិ វុត្តោ ។ ឥធ បន កបិលសុត្តេ ច “តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណេ សមណមានិនេ”តិ (សុ. និ. ២៨៤) ឯវំ បារាជិកោ “បលាបោ”តិ វុត្តោ។ **បតិរូបេន ចរំ សមគ្គទូសី**តិ តំ សុព្ពតានំ ឆទនំ កត្វា យថា ចរន្តំ “អារញ្ញិកោ អយំ រុក្ខមូលិកោ, បំសុកូលិកោ, បិណ្ឌបាតិកោ, អប្បិច្ឆោ, សន្តុដ្ឋោ”តិ ជនោ ជានាតិ, ឯវំ បតិរូបេន យុត្តរូបេន ពាហិរមដ្ឋេន អាចារេន ចរន្តោ បុគ្គលោ អត្តនោ លោកុត្តរមគ្គស្ស, បរេសំ សុគតិមគ្គស្ស ច ទូសនតោ “មគ្គទូសី”តិ វេទិតព្ពោ។

៩០. ឯវំ ឥមាយ គាថាយ “មគ្គទូសី”តិ ទុស្សីលំ វោហារមត្តកសមណំ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ តេសំ អញ្ញមញ្ញំ អព្យាមិស្សីភាវំ ទីបេន្តោ អាហ “**ឯតេ ច បដិវិជ្ឈិ**”តិ។ តស្សត្ថោ – ឯតេ ចតុរោ សមណេ យថាវុត្តេន លក្ខណេន **បដិវិជ្ឈិ** អញ្ញាសិ សច្ឆាកាសិ **យោ គហដ្ឋោ** ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា អញ្ញោ វា កោចិ, ឥមេសំ ចតុន្នំ សមណានំ លក្ខណស្សវនមត្តេន **សុតវា**, តស្សេវ លក្ខណស្ស អរិយានំ សន្តិកេ សុតត្តា **អរិយសាវកោ**, តេយេវ សមណេ “អយញ្ច អយញ្ច ឯវំលក្ខណោ”តិ បជាននមត្តេន **សប្បញ្ញោ**, យាទិសោ អយំ បច្ឆា វុត្តោ មគ្គទូសី, ឥតរេបិ **សព្ពេ នេតាទិសាតិ ញត្វា ឥតិ ទិស្វា** ឯវំ បាបំ ករោន្តម្បិ ឯតំ បាបភិក្ខុំ ទិស្វា។ តត្ថាយំ យោជនា – ឯតេ ច បដិវិជ្ឈិ យោ គហដ្ឋោ សុតវា អរិយសាវកោ សប្បញ្ញោ, តស្ស តាយ បញ្ញាយ សព្ពេ “នេតាទិសា”តិ ញត្វា វិហរតោ ឥតិ ទិស្វា ន ហាបេតិ សទ្ធា, ឯវំ បាបកម្មំ ករោន្តំ បាបភិក្ខុំ ទិស្វាបិ ន ហាបេតិ, ន ហាយតិ, ន នស្សតិ សទ្ធាតិ។

ឯវំ ឥមាយ គាថាយ តេសំ អព្យាមិស្សីភាវំ ទីបេត្វា ឥទានិ ឥតិ ទិស្វាបិ “សព្ពេ នេតាទិសា”តិ ជានន្តំ អរិយសាវកំ បសំសន្តោ អាហ “**កថញ្ហិ ទុដ្ឋេន**”តិ។ តស្ស សម្ពន្ធោ – ឯតទេវ ច យុត្តំ សុតវតោ អរិយសាវកស្ស, យទិទំ ឯកច្ចំ បាបំ ករោន្តំ ឥតិ ទិស្វាបិ សព្ពេ “នេតាទិសា”តិ ជាននំ។ កឹ ការណា? កថញ្ហិ ទុដ្ឋេន អសម្បទុដ្ឋំ, សុទ្ធំ អសុទ្ធេន សមំ ករេយ្យាតិ? តស្សត្ថោ – កថញ្ហិ សុតវា អរិយសាវកោ សប្បញ្ញោ, សីលវិបត្តិយា ទុដ្ឋេន មគ្គទូសិនា អទុដ្ឋំ ឥតរំ សមណត្តយំ, សុទ្ធំ សមណត្តយមេវ អបរិសុទ្ធកាយសមាចារតាទីហិ អសុទ្ធេន បច្ឆិមេន វោហារមត្តកសមណេន សមំ ករេយ្យ សទិសន្តិ ជានេយ្យាតិ។ សុត្តបរិយោសានេ ឧបាសកស្ស មគ្គោ វា ផលំ វា ន កថិតំ។ កង្ខាមត្តមេវ ហិ តស្ស បហីនន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ចុន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បរាភវសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ បរាភវសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? មង្គលសុត្តំ កិរ សុត្វា ទេវានំ ឯតទហោសិ – “ភគវតា មង្គលសុត្តេ សត្តានំ វុឌ្ឍិញ្ច សោត្ថិញ្ច កថយមានេន ឯកំសេន ភវោ ឯវ កថិតោ, នោ បរាភវោ។ ហន្ទ ទានិ យេន សត្តា បរិហាយន្តិ វិនស្សន្តិ, តំ នេសំ បរាភវម្បិ បុច្ឆាមា”តិ។ អថ មង្គលសុត្តំ កថិតទិវសតោ ទុតិយទិវសេ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ ទេវតាយោ បរាភវសុត្តំ សោតុកាមា ឥមស្មិំ ឯកចក្កវាឡេ សន្និបតិត្វា ឯកវាលគ្គកោដិឱកាសមត្តេ ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សដ្ឋិបិ សត្តតិបិ អសីតិបិ សុខុមត្តភាវេ និម្មិនិត្វា សព្ពទេវមារព្រហ្មានោ សិរិយា ច តេជេន ច អធិគយ្ហ វិរោចមានំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នំ ភគវន្តំ បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ។ តតោ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាណត្តោ អញ្ញតរោ ទេវបុត្តោ ភគវន្តំ បរាភវបញ្ហំ បុច្ឆិ។ អថ ភគវា បុច្ឆាវសេន ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិ អាយស្មតា អានន្ទេន វុត្តំ។ “បរាភវន្តំ បុរិស”ន្តិអាទិនា នយេន ឯកន្តរិកា គាថា ទេវបុត្តេន វុត្តា, “សុវិជានោ ភវំ ហោតី”តិអាទិនា នយេន ឯកន្តរិកា ឯវ អវសានគាថា ច ភគវតា វុត្តា, តទេតំ សព្ពម្បិ សមោធានេត្វា “បរាភវសុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ មង្គលសុត្តវណ្ណនាយំ វក្ខាម។

៩១. **បរាភវន្តំ បុរិស**ន្តិអាទីសុ បន **បរាភវន្ត**ន្តិ បរិហាយន្តំ វិនស្សន្តំ។ **បុរិស**ន្តិ យំកិញ្ចិ សត្តំ ជន្តុំ។ **មយំ បុច្ឆាម គោតមា**តិ សេសទេវេហិ សទ្ធិំ អត្តានំ និទស្សេត្វា ឱកាសំ ការេន្តោ សោ ទេវបុត្តោ គោត្តេន ភគវន្តំ អាលបតិ។ **ភវន្តំ បុដ្ឋុមាគម្មា**តិ មយញ្ហិ ភវន្តំ បុច្ឆិស្សាមាតិ តតោ តតោ ចក្កវាឡា អាគតាតិ អត្ថោ។ ឯតេន អាទរំ ទស្សេតិ។ **កឹ បរាភវតោ មុខ**ន្តិ ឯវំ អាគតានំ អម្ហាកំ ព្រូហិ បរាភវតោ បុរិសស្ស កឹ មុខំ, កឹ ទ្វារំ, កា យោនិ, កឹ ការណំ, យេន មយំ បរាភវន្តំ បុរិសំ ជានេយ្យាមាតិ អត្ថោ។ ឯតេន “បរាភវន្តំ បុរិស”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តស្ស

បរាភវតោ បុរិសស្ស បរាភវការណំ បុច្ឆតិ។ បរាភវការណោ ហិ ញាតេ តេន ការណសាមញ្ញេន សក្កា យោ កោចិ បរាភវបុរិសោ ជានិតុន្តិ ។

៩២. អថស្ស ភគវា សុដ្ឋុ បាកដីករណត្ថំ បដិបក្ខំ ទស្សេត្វា បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ បរាភវមុខំ ទីបេន្តោ អាហ “**សុវិជានោ ភវំ**”ន្តិ។ តស្សត្ថោ – យ្វាយំ **ភវំ** វឌ្ឍន្តោ អបរិហាយន្តោ បុរិសោ, សោ **សុវិជានោ ហោតិ**, សុខេន អកសិរេន អកិច្ឆេន សក្កា វិជានិតុំ។ យោបាយំ បរាភវតីតិ **បរាភវោ**, បរិហាយតិ វិនស្សតិ, យស្ស តុម្ហេ បរាភវតោ បុរិសស្ស មុខំ មំ បុច្ឆថ, សោបិ **សុវិជានោ**។ កថំ? អយញ្ហិ **ធម្មកាមោ ភវំ ហោតិ** ទស កុសលកម្មបថធម្មំ កាមេតិ, បិហេតិ, បត្ថេតិ, សុណាតិ, បដិបជ្ជតិ, សោ តំ បដិបត្តិំ ទិស្វា សុត្វា ច ជានិតព្ពតោ សុវិជានោ ហោតិ។ ឥតរោបិ **ធម្មទេស្សី បរាភវោ**, តមេវ ធម្មំ ទេស្សតិ, ន កាមេតិ, ន បិហេតិ, ន បត្ថេតិ, ន សុណាតិ, ន បដិបជ្ជតិ, សោ តំ វិប្បដិបត្តិំ ទិស្វា សុត្វា ច ជានិតព្ពតោ សុវិជានោ ហោតីតិ។ ឯវមេត្ថ ភគវា បដិបក្ខំ ទស្សេន្តោ អត្ថតោ ធម្មកាមតំ ភវតោ មុខំ ទស្សេត្វា ធម្មទេស្សិតំ បរាភវតោ មុខំ ទស្សេតីតិ វេទិតព្ពំ។

៩៣. អថ សា ទេវតា ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទមានា អាហ “**ឥតិ ហេត**”ន្តិ។ តស្សត្ថោ – ឥតិ ហិ យថា វុត្តោ ភគវតា, តថេវ ឯតំ វិជានាម, គណ្ហាម, ធារេម, **បឋមោ សោ បរាភវោ** សោ ធម្មទេស្សិតាលក្ខណោ បឋមោ បរាភវោ។ យានិ មយំ បរាភវមុខានិ វិជានិតុំ អាគតម្ហា, តេសុ ឥទំ តាវ ឯកំ បរាភវមុខន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ វិគ្គហោ, បរាភវន្តិ ឯតេនាតិ បរាភវោ។ កេន ច បរាភវន្តិ? យំ បរាភវតោ មុខំ, ការណំ, តេន។ ព្យញ្ជនមត្តេន ឯវំ ហិ ឯត្ថ នានាករណំ, អត្ថតោ បន បរាភវោតិ វា បរាភវតោ មុខន្តិ វា នានាករណំ នត្ថិ។ ឯវមេកំ បរាភវតោ មុខំ វិជានាមាតិ អភិនន្ទិត្វា តតោ បរំ ញាតុកាមតាយាហ “**ទុតិយំ ភគវា ព្រូហិ, កិំ បរាភវតោ មុខ**”ន្តិ។ ឥតោ បរញ្ច **តតិយំ ចតុត្ថ**ន្តិអាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេនត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៩៤. ព្យាករណបក្ខេបិ ច យស្មា តេ តេ សត្តា តេហិ តេហិ បរាភវមុខេហិ សមន្នាគតា, ន ឯកោយេវ សព្ពេហិ, ន ច សព្ពេ ឯកេនេវ, តស្មា តេសំ តេសំ តានិ តានិ បរាភវមុខានិ ទស្សេតុំ “**អសន្តស្ស បិយា ហោន្តី**”តិអាទិនា នយេន បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ឯវ ទេសនាយ នានាវិធានិ បរាភវមុខានិ ព្យាកាសីតិ វេទិតព្ពា។

តត្រាយំ សង្ខេបតោ អត្ថវណ្ណនា – **អសន្តោ** នាម ឆ សត្ថារោ, យេ វា បនញ្ញេបិ អវូបសន្តេន កាយវចីមនោកម្មេន សមន្នាគតា, តេ អសន្តោ អស្សបិយា ហោន្តិ សុនក្ខត្តាទីនំ អចេលកកោរខត្តិយាទយោ វិយ។ **សន្តោ** នាម ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកា។ យេ វា បនញ្ញេបិ វូបសន្តេន កាយវចីមនោកម្មេន សមន្នាគតា, តេ **សន្តេ ន កុរុតេ បិយំ**, អត្តនោ បិយេ ឥដ្ឋេ កន្តេ មនាបេ ន កុរុតេតិ អត្ថោ។ វេនេយ្យវសេន ហេត្ថ វចនភេទោ កតោតិ វេទិតព្ពោ។ អថ វា **សន្តេ ន កុរុតេ**តិ សន្តេ ន សេវតីតិ អត្ថោ, យថា “រាជានំ សេវតី”តិ ឯតស្មិញ្ហិ អត្ថេ រាជានំ បិយំ កុរុតេតិ សទ្ទវិទូ មន្តេន្តិ។ **បិយ**ន្តិ បិយមានោ, តុស្សមានោ, មោទមានោតិ អត្ថោ។ **អសតំ ធម្មោ** នាម ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ, ទសាកុសលកម្មបថា វា។ តំ អសតំ ធម្មំ **រោចេតិ**, បិហេតិ, បត្ថេតិ, សេវតិ។ ឯវមេតាយ គាថាយ អសន្តបិយតា, សន្តអប្បិយតា, អសទ្ធម្មរោចនញ្ចាតិ តិវិធំ បរាភវតោ មុខំ វុត្តំ។ ឯតេន ហិ សមន្នាគតោ បុរិសោ បរាភវតិ បរិហាយតិ, នេវ ឥធ ន ហុរំ វុឌ្ឍិំ បាបុណាតិ, តស្មា “បរាភវតោ មុខ”ន្តិ វុច្ចតិ។ វិត្ថារំ បនេត្ថ “អសេវនា ច ពាលានំ, បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា”តិ គាថាវណ្ណនាយំ វក្ខាម។

៩៦. **និទ្ទាសីលី** នាម យោ គច្ឆន្តោបិ, និសីទន្តោបិ, តិដ្ឋន្តោបិ, សយានោបិ និទ្ទាយតិយេវ។ **សភាសីលី** នាម សង្គណិការាមតំ, ភស្សារាមតមនុយុត្តោ។ **អនុដ្ឋាតា**តិ វីរិយតេជវិរហិតោ ឧដ្ឋានសីលោ ន ហោតិ, អញ្ញេហិ ចោទិយមានោ គហដ្ឋោ វា សមានោ គហដ្ឋកម្មំ , បព្ពជិតោ វា បព្ពជិតកម្មំ អារភតិ។ **អលសោ**តិ ជាតិអលសោ, អច្ចន្តាភិភូតោ ឋិនេន ឋិតដ្ឋានេ ឋិតោ ឯវ ហោតិ, និសិន្នដ្ឋានេ និសិន្នោ ឯវ ហោតិ, អត្តនោ ឧស្សាហេន អញ្ញំ ឥរិយាបថំ ន កប្បេតិ។ អតីតេ អរញ្ញេ អគ្គិម្ហិ ឧដ្ឋិតេ អបលាយនអលសា ចេត្ថ និទស្សនំ។ អយមេត្ថ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ, តតោ លាមកបរិច្ឆេទេនាបិ បន អលសោ អលសោត្វេវ វេទិតព្ពោ។ ធជោវ រថស្ស, ធូមោវ អគ្គិនោ, កោធោ បញ្ញាណមស្សាតិ **កោធបញ្ញាណោ**។ ទោសចរិតោ ខិប្បកោបី អរុក្ខូបមចិត្តោ បុគ្គលោ ឯវរូបោ ហោតិ។ ឥមាយ គាថាយ និទ្ទាសីលតា, សភាសីលតា, អនុដ្ឋានតា, អលសតា, កោធបញ្ញាណតាតិ បញ្ចវិធំ បរាភវមុខំ វុត្តំ។ ឯតេន ហិ សមន្នាគតោ នេវ គហដ្ឋោ គហដ្ឋវុឌ្ឍិំ, ន បព្ពជិតោ បព្ពជិតវុឌ្ឍិំ បាបុណាតិ, អញ្ញទត្ថុ បរិហាយតិយេវ បរាភវតិយេវ, តស្មា “បរាភវតោ មុខ”ន្តិ វុច្ចតិ។

៩៨. **មាតា**តិ ជនិកា វេទិតព្ពា។ **បិតា**តិ ជនកោយេវ។ **ជិណ្ណកំ** សរីរសិថិលកាយំ។ **គតយោព្ពនំ** យោព្ពនាតិក្កមេន អាសីតិកំ វា នាវុតិកំ វា សយំ កម្មានិ កាតុមសមត្ថំ។ **បហុ សន្តោ**តិ សមត្ថោ សមានោ សុខំ

ជីវមានោ។ **ន ភរតី**តិ ន បោសេតិ។ ឥមាយ គាថាយ មាតាបិតូនំ អភរណំ, អបោសនំ, អនុបដ្ឋានំ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។ ឯតេន ហិ សមន្នាគតោ យំ តំ –

> “តាយ នំ បារិចរិយាយ, មាតាបិតូសុ បណ្ឌិតា;
> ឥធេវ នំ បសំសន្តិ, បេច្ច សគ្គេ បមោទតី”តិ។ (ឥតិវុ. ១០៦; អ. និ. ៤.៦៣) –

មាតាបិតុភរណេ អានិសំសំ វុត្តំ។ តំ ន បាបុណាតិ, អញ្ញទត្ថុ “មាតាបិតរោបិ ន ភរតិ, កំ អញ្ញំ ភរិស្សតី”តិ និន្ទញ្ច វជ្ជនីយតញ្ច ទុគ្គតិញ្ច បាបុណន្តោ បរាភវតិយេវ, តស្មា “បរាភវតោ មុខ”ន្តិ វុច្ចតិ។

១០០. បាបានំ ពាហិតត្តា **ព្រាហ្មណំ**, សមិតត្តា **សមណំ**។ ព្រាហ្មណកុលប្បភវម្បិ វា ព្រាហ្មណំ, បព្ពជ្ជូបគតំ សមណំ, តតោ **អញ្ញំ វាបិ** យំកិញ្ចិ យាចនកំ។ **មុសាវាទេន វញ្ចេតី**តិ “វទ, ភន្តេ, បច្ចយេនា”តិ បវារេត្វា យាចិតោ វា បដិជានិត្វា បច្ឆា អប្បទានេន តស្ស តំ អាសំ វិសំវាទេតិ។ ឥមាយ គាថាយ ព្រាហ្មណាទីនំ មុសាវាទេន វញ្ចនំ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។ ឯតេន ហិ សមន្នាគតោ ឥធ និន្ទំ, សម្បរាយេ ទុគ្គតឹ សុគតិយម្បិ អធិប្បាយវិបត្តិញ្ច បាបុណាតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ទុស្សីលស្ស សីលវិបន្នស្ស បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតី”តិ (ទី. និ. ២.១៤៩; អ. និ. ៥.២១៣; មហាវ. ២៨៥)។

តថា –

> “ចតូហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ យថាភតំ និក្ខិត្តោ ឯវំ និរយេ។ កតមេហិ ចតូហិ? មុសាវាទី ហោតី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.៨២)។

តថា –

> “ឥធ, សារិបុត្ត, ឯកច្ចោ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមិត្វា បវារេតិ, ‘វទ, ភន្តេ, បច្ចយេនា’តិ, សោ យេន បវារេតិ, តំ ន ទេតិ។ សោ ចេ តតោ ចុតោ ឥត្ថត្តំ អាគច្ឆតិ។ សោ យំ យទេវ វណិជ្ជំ បយោជេតិ, សាស្ស ហោតិ ឆេទគាមិនី។ ឥធ បន សារិបុត្ត…បេ… សោ យេន បវារេតិ, ន តំ យថាធិប្បាយំ ទេតិ។ សោ ចេ តតោ ចុតោ ឥត្ថត្តំ អាគច្ឆតិ។ សោ យំ យទេវ វណិជ្ជំ បយោជេតិ, សាស្ស ន ហោតិ យថាធិប្បាយា”តិ (អ. និ. ៤.៧៩)។

ឯវមិមានិ និន្ទាទីនិ បាបុណន្តោ បរាភវតិយេវ, តស្មា “បរាភវតោ មុខ”ន្តិ វុត្តំ។

១០២. **បហូតវិត្តោ**តិ បហូតជាតរូបរជតមណិរតនោ។ **សហិរញ្ញោ**តិ សកហាបណោ។ **សភោជនោ**តិ អនេកសូបព្យញ្ជនភោជនសម្បន្នោ។ **ឯកោ ភុញ្ជតិ សាទូនី**តិ សាទូនិ ភោជនានិ អត្តនោ បុត្តានម្បិ អទត្វា បដិច្ឆន្នោកាសេ ភុញ្ជតីតិ ឯកោ ភុញ្ជតិ សាទូនិ។ ឥមាយ គាថាយ ភោជនគិទ្ធតាយ ភោជនមច្ឆរិយំ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។ ឯតេន ហិ សមន្នាគតោ និន្ទំ វជ្ជនីយំ ទុគ្គតិន្តិ ឯវមាទីនិ បាបុណន្តោ បរាភវតិយេវ, តស្មា “បរាភវតោ មុខ”ន្តិ វុត្តំ។ វុត្តនយេនេវ សព្ពំ សុត្តានុសារេន យោជេតព្ពំ, អតិវិត្ថារភយេន បន ឥទានិ យោជនានយំ អទស្សេត្វា អត្ថមត្តមេវ ភណាម។

១០៤. **ជាតិត្ថទ្ធោ** នាម យោ “អហំ ជាតិសម្បន្នោ”តិ មានំ ជនេត្វា តេន ថទ្ធោ វាតបូរិតភស្តា វិយ ឧទ្ធុមាតោ ហុត្វា ន កស្សចិ ឱនមតិ។ ឯស នយោ ធនគោត្តត្ថទ្ធេសុ។ **សញ្ញាតឹ អតិមញ្ញេតី**តិ អត្តនោ ញាតិម្បិ ជាតិយា អតិមញ្ញតិ សក្យា វិយ វិដដូភំ។ ធនេនាបិ ច “កបណោ អយំ ទលិទ្ទោ”តិ អតិមញ្ញតិ, សាមីចិមត្តម្បិ ន ករោតិ, តស្ស តេ ញាតយោ បរាភវមេវ ឥច្ឆន្តិ។ ឥមាយ គាថាយ វត្ថុតោ ចតុព្ពិធំ, លក្ខណតោ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។

១០៦. **ឥត្ថិធុត្តោ**តិ ឥត្ថីសុ សារត្តោ, យំកិញ្ចិ អត្ថិ, តំ សព្ពម្បិ ទត្វា អបរាបរំ ឥត្ថឹ សង្គណ្ហាតិ។ តថា សព្ពម្បិ អត្តនោ សន្តកំ និក្ខិបិត្វា សុរាបានបយុត្តោ **សុរាធុត្តោ**។ និវត្ថសាដកម្បិ និក្ខិបិត្វា ជូតកីឡនមនុយុត្តោ **អក្ខធុត្តោ**។ ឯតេហិ តីហិ ឋានេហិ យំកិញ្ចិបិ លទ្ធំ ហោតិ, តស្ស វិនាសនតោ លទ្ធំ លទ្ធំ វិនាសេតីតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំវិធោ បរាភវតិយេវ, តេនស្សេតំ ឥមាយ គាថាយ តិវិធំ បរាភវមុខំ វុត្តំ។

១០៨. សេហិ ទារេហីតិ អត្តនោ ទារេហិ។ យោ អត្តនោ ទារេហិ អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា **វេសិយាសុ បទុស្សតិ**, តថា **បរទារេសុ**, សោ យស្មា វេសីនំ ធនប្បទានេន បរទារសេវនេន ច រាជទណ្ឌាទីហិ បរាភវតិយេវ, តេនស្សេតំ ឥមាយ គាថាយ ទុវិធំ បរាភវមុខំ វុត្តំ។

១១០. អតីតយោព្ពនោតិ យោព្ពនមតិច្ច អាសីតិកោ វា នាវុតិកោ វា ហុត្វា **អានេតិ** បរិគ្គណ្ហាតិ។ **តិម្ពរុត្ថនិ**ន្តិ តិម្ពរុផលសទិសត្ថនី តរុណទារិកំ។ **តស្សា ឥស្សា ន សុបតី**តិ “ទហរាយ មហល្លកេន សទ្ធឹ រតិ ច សំវាសោ ច អមនាបោ, មា ហេវ ខោ តរុណំ បត្ថេយ្យា”តិ ឥស្សាយ តំ រក្ខន្តោ ន សុបតិ។ សោ យស្មា កាមរាគេន ច ឥស្សាយ ច ឧយ្ហន្តោ ពហិទ្ធា កម្មន្តេ ច អប្បយោជេន្តោ បរាភវតិយេវ, តេនស្សេតំ ឥមាយ គាថាយ ឥមំ ឥស្សាយ អសុបនំ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។

១១២. សោណ្ឌិន្តិ មច្ឆមំសាទីសុ លោលំ គេធជាតិកំ។ **វិកិរណិ**ន្តិ តេសំ អត្ថាយ ធនំ បំសុកំ វិយ វិកិរិត្វា នាសនសីលំ។ **បុរិសំ វាបិ តាទិស**ន្តិ បុរិសោ វាបិ យោ ឯវរូបោ ហោតិ, តំ យោ ឥស្សរិយស្មិំ **ឋបេតិ,** លញ្ឆនមុទ្ទិកាទីនិ ទត្វា ឃរាវាសេ កម្មន្តេ វា វណិជ្ជាទិវោហារេសុ វា តទេវ វាវដំ ការេតិ។ សោ យស្មា តស្ស ទោសេន ធនក្ខយំ បាបុណន្តោ បរាភវតិយេវ, តេនស្សេតំ ឥមាយ គាថាយ តថាវិធស្ស ឥស្សរិយស្មិំ ឋបនំ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។

១១៤. អប្បភោគោ នាម សន្និចិតានញ្ច ភោគានំ អាយមុខស្ស ច អភាវតោ។ **មហាតណ្ហោ**តិ មហតិយា ភោគតណ្ហាយ សមន្នាគតោ, យំ លទ្ធំ, តេន អសន្តុដ្ឋោ។ **ខត្តិយេ ជាយតេ កុលេ**តិ ខត្តិយានំ កុលេ ជាយតិ។ **សោ ច រជ្ជំ បត្ថយតី**តិ សោ ឯតាយ មហាតណ្ហតាយ អនុបាយេន ឧប្បជ្ជិតាជិយា អត្តនោ ទាយជ្ជភូតំ អលព្ភនេយ្យំ វា បរសន្តកំ រជ្ជំ បត្ថេតិ, សោ ឯវំ បត្ថេន្តោ យស្មា តម្បិ អប្បកំ ភោគំ យោធាជីវាទីនំ ទត្វា រជ្ជំ អបាបុណន្តោ បរាភវតិយេវ, តេនស្សេតំ ឥមាយ គាថាយ រជ្ជបត្ថនំ ឯកំយេវ បរាភវមុខំ វុត្តំ។

១១៥. ឥតោ បរំ យទិ សា ទេវតា “តេរសមំ ភគវា ព្រូហិ…បេ…. សតសហស្សិមំ ភគវា ព្រូហី”តិ បុច្ឆេយ្យ, តម្បិ ភគវា កថេយ្យ។ យស្មា បន សា ទេវតា “កឹ ឥមេហិ បុច្ឆិតេហិ, ឯកមេត្ថ វុឌ្ឍិករំ នត្ថី”តិ តានិ បរាភវមុខានិ អសុយ្យមានា ឯត្តកម្បិ បុច្ឆិត្វា វិប្បដិសារី ហុត្វា តុណ្ហី អហោសិ, តស្មា ភគវា តស្សាសយំ វិទិត្វា ទេសនំ និដ្ឋាបេន្តោ ឥមំ គាថំ អភាសិ “**ឯតេ បរាភវេ លោកេ**”តិ។

តត្ថ **បណ្ឌិតោ**តិ បរិវីមំសាយ សមន្នាគតោ។ **សមវេក្ខិយា**តិ បញ្ញាចក្ខុនា ឧបបរិក្ខិត្វា។ **អរិយោ**តិ ន មគ្គេន, ន ផលេន, អបិច ខោ, បន ឯតស្មឹ បរាភវសង្ខាតេ អនយេ ន ឥរិយតីតិ អរិយោ។ យេន ទស្សនេន ឃាយ បញ្ញាយ បរាភវេ ទិស្វា វិវជ្ជេតិ, តេន សម្បន្នត្តា **ទស្សនសម្បន្នោ**។ **ស លោកំ ភជតេ សិវ**ន្តិ សោ ឯវរូបោ សិវំ ខេមមុត្តមមនុបទ្ទវំ ទេវលោកំ ភជតិ, អល្លីយតិ, ឧបគច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ បរាភវមុខានិ សុត្វា ឧប្បន្នសំវេគានុរូបំ យោនិសោ បទហិត្វា សោតាបត្តិសកទាគាមិអនាគាមិផលានិ បត្តា ទេវតា គណនំ វីតិវត្តា។ យថាហ –

“មហាសមយសុត្តេ ច, អថោ មង្គលសុត្តកេ;
សមចិត្តេ រាហុលោវាទេ, ធម្មចក្កេ បរាភវេ។

“ទេវតាសមិតី តត្ថ, អប្បមេយ្យា អសង្ខិយា;
ធម្មាភិសមយោ ចេត្ថ, គណនាតោ អសង្ខិយោ”តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បរាភវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អគ្គិកភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ អគ្គិកភារទ្វាជសុត្តំ, “វសលសុត្ត”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ។ កសិភារទ្វាជសុត្តេ វុត្តនយេន បច្ឆាភត្តកិច្ចាវសានេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ អគ្គិកភារទ្វាជំ ព្រាហ្មណំ សរណសិក្ខាបទានំ ឧបនិស្សយសម្បន្នំ ទិស្វា “តត្ថ មយិ គតេ កថា បវត្តិស្សតិ, តតោ កថាវសានេ ធម្មទេសនំ សុត្វា ឯស ព្រាហ្មណោ សរណំ គន្ត្វា សិក្ខាបទានិ សមាទិយិស្សតី”តិ

ញត្វា, តត្ថ គន្ធា, បវត្តាយ កថាយ ព្រាហ្មណេន ធម្មទេសនំ យាចិតោ ឥមំ សុត្តំ អភាសិ។ តត្ថ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទី មង្គលសុត្តវណ្ណនាយំ វណ្ណយិស្សាម, “អថ ខោ ភគវា បុព្ពណ្ហសមយ”ន្តិអាទិ កសិភារទ្វាជសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តេន ខោ បន សមយេន អគ្គិកភារទ្វាជស្សាតិ យំ យំ អវុត្តបុព្ពំ, តំ តទេវ វណ្ណយិស្សាម។ សេយ្យថិទំ – សោ ហិ ព្រាហ្មណោ អគ្គិំ ជុហតិ បរិចរតីតិ កត្វា អគ្គិកោតិ នាមេន បាកដោ អហោសិ, ភារទ្វាជោតិ គោត្តេន។ តស្មា វុត្តំ “អគ្គិកភារទ្វាជស្សា”តិ។ **និវេសនេ**តិ ឃរេ។ តស្ស កិរ ព្រាហ្មណស្ស និវេសនទ្វារេ អន្តរវីថិយំ អគ្គិហុតសាលា អហោសិ។ តតោ “និវេសនទ្វារេ”តិ វត្តព្ពេ តស្សបិ បទេសស្ស និវេសនេយេវ បរិយាបន្នត្តា “និវេសនេ”តិ វុត្តំ។ សមីបត្ថេ វា ភុម្មវចនំ, និវេសនសមីបេតិ អត្ថោ។ **អគ្គិ បជ្ជលិតោ ហោតី**តិ អគ្គិយាធានេ ឋិតោ អគ្គិ កតតុទ្ធរណោ សមិធាបក្ខេបំ ពីជនវាតញ្ច លភិត្វា ជលិតោ ឧទ្ធំ សមុគ្គតច្ចិសមាកុលោ ហោតិ។ **អាហុតិ បគ្គហិតា**តិ សសីសំ ន្ហាយិត្វា មហតា សក្ការេន បាយាសសប្បិមធុផាណិតាទីនិ អភិសង្ខតានិ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ យញ្ហិ កិញ្ចិ អគ្គិម្ហិ ជុហិតព្ពំ, តំ សព្ពំ “អាហុតី”តិ វុច្ចតិ។ **សបទាន**ន្តិ អនុឃរំ។ ភគវា ហិ សព្ពជនានុគ្គហត្ថាយ អាហារសន្តុដ្ឋិយា ច ឧច្ចនីចកុលំ អវោក្កម្ម បិណ្ឌាយ ចរតិ។ តេន វុត្តំ “សបទានំ បិណ្ឌាយ ចរមានោ”តិ។

អថ កិមត្ថំ សព្ពាការសម្បន្នំ សមន្តបាសាទិកំ ភគវន្តំ ទិស្វា ព្រាហ្មណស្ស ចិត្តំ នប្បសីទតិ? កស្មា ច ឯវំ ផរុសេន វចនេន ភគវន្តំ សមុទាចរតីតិ? វុច្ចតេ – អយំ កិរ ព្រាហ្មណោ “មង្គលកិច្ចេសុ សមណទស្សនំ អវមង្គល”ន្តិ ឯវំទិដ្ឋិកោ, តតោ “មហាព្រហ្មុនោ ភុញ្ជនវេលាយ កាឡកណ្ណិ មុណ្ឌកសមណកោ មម និវេសនំ ឧបសង្កមតី”តិ មន្ត្វា ចិត្តំ នប្បសាទេសិ, អញ្ញទត្ថុ ទោសវសំយេវ អគមាសិ។ អថ កុទ្ធោ អនត្តមនោ អនត្តមនវាចំ និច្ឆារេសិ **“តត្រេវ មុណ្ឌកា”**តិអាទិ។ តត្រាបិ ច យស្មា “មុណ្ឌោ អសុទ្ធោ ហោតី”តិ ព្រាហ្មណានំ ទិដ្ឋិ, តស្មា “អយំ អសុទ្ធោ, តេន ទេវព្រាហ្មណបូជកោ ន ហោតី”តិ ជិគុច្ឆន្តោ “មុណ្ឌកា”តិ អាហ។ មុណ្ឌកត្តា វា ឧច្ចិដ្ឋោ ឯស, ន ឥមំ បទេសំ អរហតិ អាគច្ឆិតុន្តិ សមណោ ហុត្វាបិ ព្លទិសំ កាយកិលេសំ ន វណ្ណេតីតិ ច សមណភាវំ ជិគុច្ឆន្តោ **“សមណកា”**តិ អាហ។ ន កេវលំ ទោសវសេនេវ, វសលេ វា បព្ពាជេត្វា តេហិ សទ្ធិំ ឯកតោ សម្ភោគបរិភោគករណេន បតិតោ អយំ វសលតោបិ បាបតរោតិ ជិគុច្ឆន្តោ **“វសលកា”**តិ អាហ – “វសលជាតិកានំ វា អាហុតិទស្សនមត្តសវនេន បាបំ ហោតី”តិ មញ្ញមានោបិ ឯវមាហ។

ភគវា តថា វុត្តោបិ វិប្បសន្នេនេវ មុខវណ្ណេន មធុរេន សរេន ព្រាហ្មណស្ស ឧបរិ អនុកម្បាសីតលេន ចិត្តេន អត្តនោ សព្ពសត្តេហិ អសាធារណតាទិភាវំ បកាសេន្តោ អាហ **“ជានាសិ បន, ត្វំ ព្រាហ្មណា”**តិ។ អថ ព្រាហ្មណោ ភគវតោ មុខប្បសាទសូចិតំ តាទិភាវំ ញត្វា អនុកម្បាសីតលេន ចិត្តេន និច្ឆារិតំ មធុរស្សរំ សុត្វា អមតេនេវ អភិសិត្តហទយោ អត្តមនោ វិប្បសន្និន្ទ្រិយោ និហតមានោ ហុត្វា តំ ជាតិសភាវំ វិសឧគ្គិរសទិសំ សមុទាចារវចនំ បហាយ “នូន យមហំ ហីនជច្ចំ វសលន្តិ បច្ចេមិ, ន សោ បរមត្ថតោ វសលោ, ន ច ហីនជច្ចតា ឯវ វសលករណោ ធម្មោ”តិ មញ្ញមានោ **“ន ខ្វាហំ, ភោ គោតមា”**តិ អាហ។ ធម្មតា ហេសា, យំ ហេតុសម្បន្នោ បច្ចយាលាភេន ផរុសោបិ សមានោ លទ្ធមត្តេ បច្ចយេ មុទុកោ ហោតីតិ។

តត្ថ **សាធូ**តិ អយំ សទ្ទោ អាយាចនសម្បដិច្ឆនសម្បហំសនសុន្ទរទឡ្ហីកម្មាទីសុ ទិស្សតិ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៩៥; អ. និ. ៧.៨៣) ហិ អាយាចនេ។ “សាធុ, ភន្តេតិ ខោ សោ ភិក្ខុ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) សម្បដិច្ឆនេ។ “សាធុ, សាធុ, សារិបុត្តា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៤៩) សម្បហំសនេ។

> “សាធុ ធម្មរុចី រាជា, សាធុ បញ្ញាណវា នរោ;
> សាធុ មិត្តានមទ្ទុព្ភោ, បាបស្សាករណំ សុខ”ន្តិ។ (ជា. ២.១៨.១០១) –

អាទីសុ សុន្ទរេ។ “តំ សុណាថ, សាធុកំ មនសិ ករោថា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១) ទឡ្ហីកម្មេ។ ឥធ បន អាយាចនេ។

តេន ហីតិ តស្សាធិប្បាយនិទស្សនំ, សចេ ញាតុកាមោសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ការណវចនំ វា, តស្ស យស្មា ញាតុកាមោសិ, តស្មា, ព្រាហ្មណ, សុណាហិ, សាធុកំ មនសិ ករោហិ, តថា តេ ភាសិស្សាមិ, យថា ត្វំ ជានិស្សសីតិ ឯវំ បរបទេហិ សទ្ធិំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ តត្រ ច **សុណាហី**តិ សោតិន្ទ្រិយវិក្ខេបវារណំ, **សាធុកំ មនសិ ករោហី**តិ មនសិការេ ទឡ្ហីកម្មនិយោជនេន មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបវារណំ។ បុរិមញ្ចេត្ថ ព្យញ្ជនវិបល្លាសគ្គាហវារណំ, បច្ឆិមំ អត្ថវិបល្លាសគ្គាហវារណំ ។ បុរិមេន ច ធម្មស្សវនេ និយោជេតិ, បច្ឆិមេន សុតានំ ធម្មានំ ធារណត្ថូបបរិក្ខាទីសុ។ បុរិមេន ច “សព្យញ្ជនោ អយំ ធម្មោ, តស្មា សវនីយោ”តិ ទីបេតិ, បច្ឆិមេន “សាត្ថោ, តស្មា មនសិ កាតព្ពោ”តិ។ សាធុកបទំ វា ឧភយបទេហិ យោជេត្វា “យស្មា អយំ ធម្មោ ធម្មគម្ភីរោ ច ទេសនា

គម្ភីរោ ច, តស្មា សុណាហិ សាធុកំ។ យស្មា អត្ថគម្ភីរោ បដិវេធគម្ភីរោ ច, តស្មា សាធុកំ មនសិ ករោហី”តិ ឯតមត្ថំ ទីបេន្តោ អាហ – “សុណាហិ សាធុកំ មនសិ ករោហី”តិ។

តតោ “ឯវំ គម្ភីរេ កថមហំ បតិដ្ឋំ លភិស្សាមី”តិ វិសីទន្តមិវ តំ ព្រាហ្មណំ សមុស្សាហេន្តោ អាហ – “ភាសិស្សាមី”តិ។ តត្ថ “យថា ត្វំ ញស្សសិ, តថា បរិមណ្ឌលេហិ បទព្យញ្ជនេហិ ឧត្តានេន នយេន ភាសិស្សាមី”តិ ឯវមធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ តតោ ឧស្សាហជាតោ ហុត្វា **“ឯវំ ភោ”តិ ខោ អគ្គិកភារទ្វាជោ ព្រាហ្មណោ ភគវតោ បច្ចស្សោសិ**, សម្បដិច្ឆិ បដិគ្គហេសីតិ វុត្តំ ហោតិ, យថានុសិដ្ឋំ វា បដិបជ្ជនេន អភិមុខោ អស្សោសីតិ។ អថស្ស **“ភគវា ឯតទវោចា”**តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សន្ធាយ វុត្តំ “កោធនោ ឧបនាហី”តិ ឯវមាទិកំ។

១១៦. តត្ថ **កោធនោ**តិ កុជ្ឈនសីលោ។ **ឧបនាហី**តិ តស្សេវ កោធស្ស ទឡ្ហីកម្មេន ឧបនាហេន សមន្នាគតោ។ បរេសំ គុណេ មក្ខេតិ បុញ្ឆតីតិ មក្ខី, បាបោ ច សោ មក្ខី ចាតិ **បាបមក្ខី**។ **វិបន្នទិដ្ឋី**តិ វិនដ្ឋសម្មាទិដ្ឋិ, វិបន្នាយ វា វិរូបំ គតាយ ទសវត្ថុកាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ។ **មាយាវី**តិ អត្តនិ វិជ្ជមានទោសបដិច្ឆាទនលក្ខណាយ មាយាយ សមន្នាគតោ។ **តំ ជញ្ញា វសលោ ឥតី**តិ តំ ឯវរូបំ បុគ្គលំ ឯតេសំ ហីនធម្មានំ វស្សនតោ សិញ្ចនតោ អន្វាស្សវនតោ “វសលោ”តិ ជានេយ្យាតិ, ឯតេហិ សព្ពេហិ ព្រាហ្មណមត្ថកេ ជាតោ។ អយញ្ហិ បរមត្ថតោ វសលោ ឯវ, អត្តនោ ហទយតុដ្ឋិមត្តំ, ន បរន្តិ។ ឯវមេត្ថ ភគវា អាទិបទេនេវ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោធនិគ្គហំ កត្វា “កោធាទិធម្មោ ហីនបុគ្គលោ”តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ច ទេសនាយ កោធាទិធម្មេ ទេសេន្តោ ឯកេន តាវ បរិយាយេន វសលញ្ច វសលករណេ ច ធម្មេ ទេសេសិ។ ឯវំ ទេសេន្តោ ច “ត្វំ អហ”ន្តិ បរវម្ភនំ អត្តុក្កំសនញ្ច អកត្វា ធម្មេនេវ សមេន ញាយេន តំ ព្រាហ្មណំ វសលភាវេ, អត្តានញ្ច ព្រាហ្មណភាវេ ឋបេសិ។

១១៧. ឥទានិ យាយំ ព្រាហ្មណានំ ទិដ្ឋិ “កទាចិ បាណាតិបាតអទិន្នាទានាទីនិ ករោន្តោបិ ព្រាហ្មណោ ឯវា”តិ។ តំ ទិដ្ឋឹ បដិសេធេន្តោ, យេ ច សត្តវិហឹសាទីសុ អកុសលធម្មេសុ តេហិ តេហិ សមន្នាគតា អាទីនវំ អបស្សន្តា តេ ធម្មេ ឧប្បាទេន្តិ, តេសំ “ហីនា ឯតេ ធម្មា វសលករណា”តិ តត្ថ អាទីនវញ្ច ទស្សេន្តោ អបរេហិបិ បរិយាយេហិ វសលញ្ច វសលករណេ ច ធម្មេ ទេសេតុំ “ឯកជំ វា ទ្វិជំ វា”តិ ឯវមាទិគាថាយោ អភាសិ។

តត្ថ **ឯកជោ**តិ ឋបេត្វា អណ្ឌជំ អវសេសយោនិជោ។ សោ ហិ ឯកទា ឯវ ជាយតិ។ **ទ្វិជោ**តិ អណ្ឌជោ។ សោ ហិ មាតុកុច្ឆិតោ អណ្ឌកោសតោ ចាតិ ទ្វិក្ខត្តុំ ជាយតិ។ តំ ឯកជំ វា ទ្វិជំ វាបិ។ **យោធ បាណ**ន្តិ យោ ឥធ សត្តំ។ **វិហឹសតី**តិ កាយទ្វារិកចេតនាសមុដ្ឋិតេន វា វចីទ្វារិកចេតនាសមុដ្ឋិតេន វា បយោគេន ជីវិតា វោរោបេតិ។ “បាណានិ ហឹសតី”តិបិ បាឋោ។ តត្ថ ឯកជំ វា ទ្វិជំ វាតិ ឯវំបភេទានិ យោធ បាណានិ ហឹសតីតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **យស្ស បាណេ ទយា នត្ថី**តិ ឯតេន មនសា អនុកម្បាយ អភាវំ អាហ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។ ឥតោ បរាសុ ច គាថាសុ, យតោ ឯត្តកម្បិ អវត្វា ឥតោ បរំ ឧត្តានត្ថានិ បទានិ បរិហរន្តា អវណ្ណិតបទវណ្ណនាមត្តមេវ ករិស្សាម។

១១៨. ហន្តីតិ ហនតិ វិនាសេតិ។ **បរិរុន្ធតី**តិ សេនាយ បរិវារេត្វា តិដ្ឋតិ។ **គាមានិ និគមានិ ចា**តិ ឯត្ថ ច-សទ្ទេន នគរានីតិបិ វត្តព្ពំ។ **និគ្គាហកោ សមញ្ញាតោ**តិ ឥមិនា ហននបរិរុន្ធនេន គាមនិគមនគរឃាតកោតិ លោកេ វិទិតោ។

១១៩. គាមេ វា យទិ វារញ្ញេតិ គាមោបិ និគមោបិ នគរម្បិ សព្ពោវ ឥធ គាមោ សទ្ធឹ ឧបចារេន, តំ ឋបេត្វា សេសំ អរញ្ញំ។ តស្មឹ គាមេ វា យទិ វារញ្ញេ **យំ បរេសំ មមាយិតំ**, យំ បរសត្តានំ បរិគ្គហិតមបរិច្ចត្តំ សត្តោ វា សង្ខារោ វា។ **ថេយ្យា អទិន្នមាទេតី**តិ តេហិ អទិន្នំ អននុញ្ញាតំ ថេយ្យចិត្តេន អាទិយតិ, យេន កេនចិ បយោគេន យេន កេនចិ អវហារេន អត្តនោ គហណំ សាធេតិ។

១២០. ឥណមាទាយាតិ អត្តនោ សន្តកំ កិញ្ចិ និក្ខិបិត្វា និក្ខេបគ្គហណេន វា, កិញ្ចិ អនិក្ខិបិត្វា “ឯត្តកេន កាលេន ឯត្តកំ វឌ្ឍឹ ទស្សាមី”តិ វឌ្ឍិគ្គហណេន វា, “យំ ឥតោ ឧទយំ ភវិស្សតិ, តំ មយ្ហំ មូលំ តវេវ ភវិស្សតី”តិ វា “ឧទយំ ឧភិន្នម្បិ សាធារណ”ន្តិ វា ឯវំ តំតំអាយោគគ្គហណេន វា ឥណំ គហេត្វា។ **ចុជ្ជមានោ បលាយតិ ន ហិ តេ ឥណមត្ថី**តិ តេន ឥណាយិកេន “ទេហិ មេ ឥណ”ន្តិ ចោទិយមានោ “ន ហិ តេ ឥណមត្ថិ, មយា គហិតន្តិ កោ សក្ខី”តិ ឯវំ ភណនេន ឃរេ វសន្តោបិ បលាយតិ។

១២១. កិញ្ចិក្ខកម្យតាតិ អប្បមត្តកេបិ កិស្មិញ្ចិទេវ ឥច្ឆាយ។ **បន្ថស្មឹ វជន្តំ ជន**ន្តិ មគ្គេ គច្ឆន្តំ យំកិញ្ចិ ឥត្ថឹ វា បុរិសំ វា។ **ហន្ត្វា កិញ្ចិក្ខមាទេតី**តិ មារេត្វា កោដ្ដេត្វា តំ ភណ្ឌកំ គណ្ហាតិ។

១២២. **អត្តហេតូ**តិ អត្តនោ ជីវិតការណា, តថា **បរហេតុ។ ធនហេតូ**តិ សកធនស្ស វា បរធនស្ស វា ការណា។ ច-ការោ សព្ពត្ថ វិកប្បនត្ថោ។ **សក្ខិបុដ្ឋោ**តិ យំ ជានាសិ, តំ វទេហីតិ បុច្ឆិតោ។ **មុសា ព្រូតី**តិ ជានន្តោ វា “ន ជានាមី”តិ អជានន្តោ វា “ជានាមី”តិ ភណតិ, សាមិកេ អសាមិកេ, អសាមិកេ ច សាមិកេ ករោតិ។

១២៣. **ញាតីន**ន្តិ សម្ពន្ធីនំ។ **សខីន**ន្តិ វយស្សានំ **ទារេសូ**តិ បរបរិគ្គហិតេសុ។ **បដិទិស្សតី**តិ បដិកូលេន ទិស្សតិ, អតិចរន្តោ ទិស្សតីតិ អត្ថោ។ **សាហសា**តិ ពលក្ការេន អនិច្ឆំ។ **សម្បិយេនា**តិ តេហិ តេសំ ទារេហិ បត្ថិយមានោ សយញ្ច បត្ថយមានោ, ឧភយសិនេហវសេនាបីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១២៤. **មាតរំ បិតរំ វា**តិ ឯវំ មេត្តាយ បទដ្ឋានភូតម្បិ, **ជិណ្ណកំ គតយោព្ពន**ន្តិ ឯវំ ករុណាយ បទដ្ឋានភូតម្បិ ។ **បហុ សន្តោ ន ភរតី**តិ អត្ថសម្បន្នោ ឧបករណសម្បន្នោ ហុត្វាបិ ន បោសេតិ។

១២៥. **សសុ**ន្តិ សស្សុំ។ **ហន្តី**តិ បាណិនា វា លេឌ្ឌុនា វា អញ្ញេន វា កេនចិ បហរតិ។ **រោសេតី**តិ កោធមស្ស សញ្ជនេតិ **វាចាយ** ផរុសវចនេន។

១២៦. **អត្ថ**ន្តិ សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកបរមត្ថេសុ យំកិញ្ចិ។ **បុច្ឆិតោ សន្តោ**តិ បុដ្ឋោ សមានោ។ **អនត្ថមនុសាសតី**តិ តស្ស អហិតមេវ អាចិក្ខតិ។ **បដិច្ឆន្នេន មន្តេតី**តិ អត្ថំ អាចិក្ខន្តោបិ យថា សោ ន ជានាតិ, តថា អបាកដេហិ បទព្យញ្ជនេហិ បដិច្ឆន្នេន វចនេន មន្តេតិ, អាចរិយមុដ្ឋិំ វា កត្វា ទីឃរត្តំ វសាបេត្វា សាវសេសមេវ មន្តេតិ។

១២៧. **យោ កត្វា**តិ ឯត្ថ មយា បុព្ពភាគេ បាបិច្ឆតា វុត្តា។ យា សា “ឥធេកច្ចោ កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរិត្វា, វាចាយ ទុច្ចរិតំ ចរិត្វា, មនសា ទុច្ចរិតំ ចរិត្វា, តស្ស បដិច្ឆាទនហេតុ បាបិកំ ឥច្ឆំ បណិទហតិ, មា មំ ជញ្ញាតិ ឥច្ឆតី”តិ ឯវំ អាគតា។ យថា អញ្ញេ ន ជានន្តិ, តថា ករណេន កតានញ្ច អវិវរណេន បដិច្ឆន្នា អស្ស កម្មន្តាតិ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តោ**។

១២៨. **បរកុល**ន្តិ ញាតិកុលំ វា មិត្តកុលំ វា។ **អាគត**ន្តិ យស្ស តេន កុលេ ភុត្តំ, តំ អត្តនោ គេហមាគតំ បានភោជនាទីហិ **នប្បដិបូជេតិ,** ន វា ទេតិ, អវភុត្តំ វា ទេតីតិ អធិប្បាយោ។

១២៩. **យោ ព្រាហ្មណំ វា**តិ បរាភវសុត្តេ វុត្តនយមេវ។

១៣០. **ភត្តកាលេ ឧបដ្ឋិតេ**តិ ភោជនកាលេ ជាតេ។ ឧបដ្ឋិតន្តិបិ បាឋោ, ភត្តកាលេ អាគតន្តិ អត្ថោ។ **រោសេតិ វាចា ន ច ទេតី**តិ “អត្ថកាមោ មេ អយំ ពលក្ការេន មំ បុញ្ញំ ការាបេតុំ អាគតោ”តិ អចិន្តេត្វា អប្បតិរូបេន ផរុសវចនេន រោសេតិ, អន្តមសោ សម្មុខភាវមត្តម្បិ ចស្ស ន ទេតិ, បគេវ ភោជនន្តិ អធិប្បាយោ។

១៣១. **អសតំ យោធ បព្រូតី**តិ យោ ឥធ យថា និមិត្តានិ ទិស្វន្តិ “អសុកទិវសេ ឥទញ្ចិទញ្ច តេ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ អសជ្ជនានំ វចនំ បព្រូតិ។ “អសន្ត”ន្តិបិ បាឋោ, អភូតន្តិ អត្ថោ។ **បព្រូតី**តិ ភណតិ “អមុកស្មិំ នាម គាមេ មយ្ហំ ព្លទិសោ យវរិភវោ, ឯហិ តត្ថ គច្ឆាម, យវណិ មេ ភវិស្សសិ, ឥទញ្ចិទញ្ច តេ ទស្សាមី”តិ បរភរិយំ បរទាសឹ វា វញ្ចេន្តោ ធុត្តោ វិយ។ **និជិគីសានោ**តិ និជិគីសមានោ មគ្គមានោ, តំ វញ្ចេត្វា យំកិញ្ចិ គហេត្វា បលាយិតុកាមោតិ អធិប្បាយោ។

១៣២. **យោ ចត្តាន**ន្តិ យោ ច អត្តានំ។ **សមុក្កំសេតិ** ជាតិអាទីហិ សមុក្កំសតិ ឧច្ចដ្ឋានេ ឋបេតិ។ **បរេ ច មវជានាតី**តិ តេហិយេវ បរេ អវជានាតិ, នីចំ ករោតិ។ ម-ការោ បទសន្ធិករោ ។ **និហីនោ**តិ គុណវុឌ្ឍិតោ បរិហីនោ, អធមភាវំ វា គតោ។ **សេន មានេនា**តិ តេន ឧក្កំសនាវជានានសង្ខាតេន អត្តនោ មានេន។

១៣៣. **រោសកោ**តិ កាយវាចាហិ បរេសំ រោសជនកោ។ **កទរិយោ**តិ ថទ្ធមច្ឆរី, យោ បរេ បរេសំ ទេន្តេ អញ្ញំ វា បុញ្ញំ ករោន្តេ វារេតិ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ **បាបិច្ឆោ**តិ អសន្តគុណសម្ភាវនិច្ឆាយ សមន្នាគតោ។ **មច្ឆរី**តិ អាវាសាទិមច្ឆរិយយុត្តោ។ **សឋោ**តិ អសន្តគុណប្បកាសនលក្ខណេន សាឋេយ្យេន សមន្នាគតោ, អសម្មាភាសី វា អកាតុកាមោបិ “ករោមី”តិអាទិវចនេន។ នាស្ស បាបជិគុច្ឆនលក្ខណា ហិរិ, នាស្ស ឧត្តាសនតោ ឧព្ពេគលក្ខណំ ឱត្តប្បន្តិ **អហិរិកោ អនោត្តប្បី**។

១៣៤. ពុទ្ធន្តិ សម្មាសម្ពុទ្ធំ។ **បរិភាសតីតិ** “អសព្ពញ្ញូ”តិអាទីហិ អបវទតិ, **សាវកញ្ច** “ទុប្បដិបន្នោ”តិអាទីហិ។ **បរិព្ពាជំ គហដ្ឋំ វាតិ** សាវកវិសេសនមេវេតំ បព្ពជិតំ វា តស្ស សាវកំ, គហដ្ឋំ វា បច្ចយទាយកន្តិ អត្ថោ។ ពាហិរកំ វា បរិព្ពាជកំ យំកិញ្ចិ គហដ្ឋំ វា អភូតេន ទោសេន បរិភាសតីតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថំ វទន្តិ បោរាណា។

១៣៥. អនរហំ សន្តោតិ អខីណាសវោ សមានោ។ **អរហំ បដិជានាតីតិ** “អហំ អរហា”តិ បដិជានាតិ, យថា នំ “អរហា អយ”ន្តិ ជានន្តិ, តថា វាចំ និច្ឆារេតិ, កាយេន បរក្កមតិ, ចិត្តេន វទ្ធតិ អធិវាសេតិ។ **ចោរោតិ** ថេនោ។ **សព្រហ្មកេ លោកេតិ** ឧក្កដ្ឋវសេន អាហ – សព្ពលោកេតិ វុត្តំ ហោតិ ។ លោកេ ហិ សន្ធិច្ឆេទននិល្លោបហរណឯកាគារិកករណបរិបន្ថតិដ្ឋនាទីហិ បរេសំ ធនំ វិលុម្បន្តា ចោរាតិ វុច្ចន្តិ។ សាសនេ បន បរិសសម្បត្តិអាទីហិ បច្ចយាទីនិ វិលុម្បន្តា។ យថាហ –

> “បញ្ចិមេ, ភិក្ខវេ, មហាចោរា សន្តោ សំវិជ្ជមានា លោកស្មឹ។ កតមេ បញ្ច? ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចស្ស មហាចោរស្ស ឯវំ ហោតិ ‘កុទាស្សុ នាមាហំ សតេន វា សហស្សេន វា បរិវុតោ គាមនិគមរាជធានីសុ អាហិណ្ឌិស្សាមិ ហនន្តោ, ឃាតេន្តោ, ឆិន្ទន្តោ, ឆេទាបេន្តោ, បចន្តោ បាចេន្តោតិ, សោ អបរេន សមយេន សតេន វា សហស្សេន វា បរិវុតោ គាមនិគមរាជធានីសុ អាហិណ្ឌតិ ហនន្តោ…បេ…. បាចេន្តោ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥធេកច្ចស្ស បាបភិក្ខុនោ ឯវំ ហោតិ ‘កុទាស្សុ នាមាហំ សតេន វា…បេ…. រាជធានីសុ ចារិកំ ចរិស្សាមិ សក្កតោ, គរុកតោ, មានិតោ, បូជិតោ, អបចិតោ, គហដ្ឋានញ្ចេវ បព្ពជិតានញ្ច លាភី ចីវរ…បេ…. បរិក្ខារាន’ន្តិ។ សោ អបរេន សមយេន សតេន វា សហស្សេន វា បរិវុតោ គាមនិគមរាជធានីសុ ចារិកំ ចរតិ សក្កតោ…បេ…. បរិក្ខារានំ។ អយំ, ភិក្ខវេ, បឋមោ មហាចោរោ សន្តោ សំវិជ្ជមានោ លោកស្មឹ។
>
> “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ឥធេកច្ចោ បាបភិក្ខុ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មវិនយំ បរិយាបុណិត្វា អត្តនោ ទហតិ, អយំ, ភិក្ខវេ, ទុតិយោ…បេ…. លោកស្មឹ។
>
> “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ឥធេកច្ចោ បាបភិក្ខុ សុទ្ធំ ព្រហ្មចារឹ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តំ អមូលកេន អព្រហ្មចរិយេន អនុទ្ធំសេតិ។ អយំ, ភិក្ខវេ, តតិយោ…បេ…. លោកស្មឹ។
>
> “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ឥធេកច្ចោ, បាបភិក្ខុ យានិ តានិ សង្ឃស្ស គរុភណ្ឌានិ គរុបរិក្ខារានិ, សេយ្យថិទំ – អារាមោ, អារាមវត្ថុ, វិហារោ, វិហារវត្ថុ, មញ្ចោ, បីឋំ, ភិសិ, ពិម្ពោហនំ, លោហកុម្ភី, លោហភាណកំ, លោហវារកោ, លោហកដាហំ, វាសិ, ផរសុ, កុឋារី, កុទាលោ, និខាទនំ, វល្លិ, វេឡុ, មុញ្ជំ, បព្ពជំ, តិណំ, មត្តិកា, ទារុភណ្ឌំ, មត្តិកាភណ្ឌំ, តេហិ គិហី សង្គណ្ហាតិ ឧបលាបេតិ។ អយំ, ភិក្ខវេ, ចតុត្ថោ…បេ…. លោកស្មឹ។
>
> “សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ…បេ…. សទេវមនុស្សាយ អយំ អគ្គោ មហាចោរោ, យោ អសន្តំ អភូតំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឧល្លបតី”តិ (បារា. ១៩៥)។

តត្ថ លោកិយចោរា លោកិយមេវ ធនធញ្ញាទី ថេនេន្តិ។ សាសនេ វុត្តចោរេសុ បឋមោ តថារូបមេវ ចីវរាទិបច្ចយមត្តំ, ទុតិយោ បរិយត្តិធម្មំ, តតិយោ បរស្ស ព្រហ្មចរិយំ, ចតុត្ថោ សង្ឃិកគរុភណ្ឌំ, បញ្ចមោ ឈានសមាធិសមាបត្តិមគ្គផលប្បភេទំ លោកិយលោកុត្តរគុណធនំ, លោកិយញ្ច ចីវរាទិបច្ចយជាតំ។ យថាហ – “ថេយ្យាយ វោ, ភិក្ខវេ, រដ្ឋបិណ្ឌោ ភុត្តោ”តិ។ តត្ថ យ្វាយំ បញ្ចមោ មហាចោរោ, តំ សន្ធាយាហ ភគវា “ចោរោ សព្រហ្មកេ លោកេ”តិ។ សោ ហិ “សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ…បេ…. សទេវមនុស្សាយ អយំ អគ្គោ មហាចោរោ, យោ អសន្តំ អភូតំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឧល្លបតី”តិ (បារា. ១៩៥) ឯវំ លោកិយលោកុត្តរធនថេននតោ អគ្គោ មហាចោរោតិ វុត្តោ, តស្មា តំ ឥធាបិ “សព្រហ្មកេ លោកេ”តិ ឥមិនា ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន បកាសេសិ។

ឯសោ ខោ វសលាធមោតិ។ ឯត្ថ **ខោតិ** អវធារណត្ថោ, តេន ឯសោ ឯវ វសលាធមោ។ វសលានំ ហីនោ សព្ពបច្ឆិមកោតិ អវធារេតិ។ កស្មា? វិសិដ្ឋវត្ថុម្ហិ ថេយ្យធម្មវស្សនតោ, យាវ តំ បដិញ្ញំ ន វិស្សជ្ជេតិ, តាវ អវិគតវសលករណធម្មតោ ចាតិ។

ឯតេ ខោ វសលាតិ។ ឥទានិ យេ តេ បឋមគាថាយ អាសយវិបត្តិវសេន កោធនាទយោ បញ្ច, បាបមក្ខី វា ទ្វិធា កត្វា ឆ, ទុតិយគាថាយ បយោគវិបត្តិវសេន បាណហឹសកោ ឯកោ, តតិយាយ បយោគវិបត្តិវសេនេវ

គាមនិគមនិគ្គាហកោ ឯកោ, ចតុត្ថាយ ថេយ្យាវហារវសេន ឯកោ, បញ្ចមាយ គណវញ្ចនវសេន ឯកោ, ឆដ្ឋាយ បសយ្ហាវហារវសេន បន្ថទូសកោ ឯកោ, សត្តមាយ កូដសក្ខិវសេន ឯកោ, អដ្ឋមាយ មិត្តទុព្ភិវសេន ឯកោ, នវមាយ អកតញ្ញុវសេន ឯកោ, ទសមាយ កតនាសនវិហេសនវសេន ឯកោ, ឯកាទសមាយ ហទយវញ្ចនវសេន ឯកោ, ទ្វាទសមាយ បដិច្ឆន្នកម្មន្តវសេន ទ្វេ, តេរសមាយ អកតញ្ញុវសេន ឯកោ, ចុទ្ទសមាយ វញ្ចនវសេន ឯកោ, បន្នរសមាយ វិហេសនវសេន ឯកោ, សោឡសមាយ វញ្ចនវសេន ឯកោ, សត្តរសមាយ អត្តុក្កំសនបរវម្ភនវសេន ទ្វេ, អដ្ឋារសមាយ បយោគាសយវិបត្តិវសេន រោសកាទយោ សត្ត, ឯកូនវីសតិមាយ បរិភាសនវសេន ទ្វេ, វីសតិមាយ អគ្គមហាចោរវសេន ឯកោតិ ឯវំ តេត្តឹស ចតុត្តឹស វា វសលា វុត្តា។ តេ និទ្ទិសន្តោ អាហ **“ឯតេ ខោ វសលា វុត្តា, មយា យេ តេ បកាសិតា”**តិ។ តស្សត្ថោ – យេ តេ មយា បុព្ពេ “ជានាសិ បន ត្វំ, ព្រាហ្មណ, វសល”ន្តិ ឯវំ សង្ខេបតោ វសលា វុត្តា, តេ វិត្ថារតោ ឯតេ ខោ បកាសិតាតិ។ អថ វា យេ តេ មយា បុគ្គលវសេន វុត្តា, តេ ធម្មវសេនាបិ ឯតេ ខោ បកាសិតា។ អថ វា ឯតេ ខោ វសលា វុត្តា អរិយេហិ កម្មវសេន, ន ជាតិវសេន, មយា យេ តេ បកាសិតា “កោធនោ ឧបនាហី”តិអាទិនា នយេន។

១៣៦. ឯវំ ភគវា វសលំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា ព្រាហ្មណោ សកាយ ទិដ្ឋិយា អតីវ អភិនិវិដ្ឋោ ហោតិ, តស្មា តំ ទិដ្ឋឹ បដិសេធេន្តោ អាហ **“ន ជច្ចា វសលោ ហោតី”**តិ។ តស្សត្ថោ – បរមត្ថតោ ហិ ន ជច្ចា វសលោ ហោតិ, ន ជច្ចា ហោតិ ព្រាហ្មណោ, អបិច ខោ កម្មុនា វសលោ ហោតិ, កម្មុនា ហោតិ ព្រាហ្មណោ, អបរិសុទ្ធកម្មវស្សនតោ វសលោ ហោតិ, បរិសុទ្ធេន កម្មុនា អបរិសុទ្ធវាហនតោ ព្រាហ្មណោ ហោតិ។ យស្មា វា តុម្ហេ ហីនំ វសលំ ឧក្កដ្ឋំ ព្រាហ្មណំ មញ្ញិត្ថ, តស្មា ហីនេន កម្មុនា វសលោ ហោតិ, ឧក្កដ្ឋេន កម្មុនា ព្រាហ្មណោ ហោតីតិ ឯវម្បិ អត្ថំ ញាបេន្តោ ឯវមាហ។

១៣៧-១៣៨. ឥទានិ តមេវត្ថំ និទស្សនេន សាធេតុំ **“តទមិនាបិ ជានាថា”**តិអាទិកា តិស្សោ គាថាយោ អាហ។ តាសុ ទ្វេ ចតុប្បាទា, ឯកា ឆប្បាទា, តាសំ អត្ថោ – យំ មយា វុត្តំ “ន ជច្ចា វសលោ ហោតី”តិអាទិ, **តទមិនាបិ ជានាថ, យថា មេទំ និទស្សនំ**, តំ ឥមិនាបិ បការេន ជានាថ, យេន មេ បការេន យេន សាមញ្ញេន ឥទំ និទស្សនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កតមំ និទស្សនន្តិ ចេ? **ចណ្ឌាលបុត្តោ សោបាកោ…បេ…. ព្រហ្មលោកូបបត្តិយា**តិ។

ចណ្ឌាលស្ស បុត្តោ **ចណ្ឌាលបុត្តោ**។ អត្តនោ ខាទនត្ថាយ មតេ សុនខេ លភិត្វា បចតីតិ **សោបាកោ**។ **មាតង្គោ**តិ ឯវំនាមោ **វិស្សុតោ**តិ ឯវំ ហីនាយ ជាតិយា ច ជីវិកាយ ច នាមេន ច បាកដោ។

សោតិ បុរិមបទេន សម្ពន្ធិត្វា សោ មាតង្គោ **យសំ បរមំ បត្តោ**, អព្ភុតំ ឧត្តមំ អតិវិសិដ្ឋំ យសំ កិត្តឹ បសំសំ បត្តោ។ **យំ សុទុល្លភ**ន្តិ យំ ឧឡារកុលូបបន្នេនាបិ ទុល្លភំ, ហីនកុលូបបន្នេន សុទុល្លភំ។ ឯវំ យសប្បត្តស្ស ច **អាគច្ឆុំ តស្សុបដ្ឋានំ, ខត្តិយា ព្រាហ្មណា ពហូ**, តស្ស មាតង្គស្ស បារិចរិយត្ថំ ខត្តិយា ច ព្រាហ្មណា ច អញ្ញេ ច ពហូ វេស្សសុទ្ទាទយោ ជម្ពុទីបមនុស្សា យេភុយ្យេន ឧបដ្ឋានំ អាគមឹសូតិ អត្ថោ។

ឯវំ ឧបដ្ឋានសម្បន្នោ សោ មាតង្គោ វិគតកិលេសរជត្តា **វិរជំ**, មហន្តេហិ ពុទ្ធាទីហិ បដិបន្នត្តា **មហាបថំ**, ព្រហ្មលោកសង្ខាតំ ទេវលោកំ យាបេតុំ សមត្ថត្តា ទេវលោកយានសញ្ញិតំ អដ្ឋសមាបត្តិយានំ **អភិរុយ្ហ**, តាយ បដិបត្តិយា **កាមរាគំ វិរាជេត្វា**, កាយស្ស ភេទា **ព្រហ្មលោកូបគោ អហុ**, សា តថា ហីនាបិ **ន នំ ជាតិ និវារេសិ ព្រហ្មលោកូបបត្តិយា**, ព្រហ្មលោកូបបត្តិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។

អយំ បនត្ថោ ឯវំ វេទិតព្ពោ – អតីតេ កិរ មហាបុរិសោ តេន តេនុបាយេន សត្តហិតំ ករោន្តោ សោបាកជីវិកេ ចណ្ឌាលកុលេ ឧប្បជ្ជិ។ សោ នាមេន មាតង្គោ , រូបេន ទុទ្ទសិកោ ហុត្វា ពហិនគរេ ចម្មកុដិកាយ វសតិ, អន្តោនគរេ ភិក្ខំ ចរិត្វា ជីវិកំ កប្បេតិ។ អថេកទិវសំ តស្មឹ នគរេ សុរានក្ខត្តេ ឃោសិតេ ធុត្តា យថាសកេន បរិវារេន កីឡន្តិ។ អញ្ញតរាបិ ព្រាហ្មណមហាសាលធីតា បន្នរសសោឡសវស្សុទ្ទេសិកា ទេវកញ្ញា វិយ រូបេន ទស្សនីយា បាសាទិកា “អត្តនោ កុលវំសានុរូបំ កីឡិស្សាមី”តិ បហូតំ ខជ្ជភោជ្ជាទិកីឡនសម្ភារំ សកដេសុ អារោបេត្វា សព្ពសេតវឡវយុត្តំ យានមារុយ្ហ មហាបរិវារេន ឧយ្យានភូមឹ គច្ឆតិ **ទិដ្ឋមង្គលិកា**តិ នាមេន។ សា កិរ “ទុស្សណ្ឋិតំ រូបំ អវមង្គល”ន្តិ ទដ្ឋុំ ន ឥច្ឆតិ, តេនស្សា ទិដ្ឋមង្គលិកាត្វេវ សង្ខា ឧទបាទិ។

តទា សោ មាតង្គោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ បដបិលោតិកំ និវាសេត្វា, កំសតាឡំ ហត្ថេ ពន្ធិត្វា, ភាជនហត្ថោ នគរំ បវិសតិ, មនុស្សេ ទិស្វា ទូរតោ ឯវ កំសតាឡំ អាកោដេន្តោ។ អថ ទិដ្ឋមង្គលិកា “ឧស្សរថ, ឧស្សរថា”តិ បុរតោ បុរតោ ហីនជនំ អបនេន្តេហិ បុរិសេហិ នីយមានា នគរទ្វារមជ្ឈេ មាតង្គំ ទិស្វា “កោ ឯសោ”តិ អាហ។ អហំ មាតង្គចណ្ឌាលោតិ។ សា “ឦទិសំ ទិស្វា គតានំ កុតោ វុឌ្ឍី”តិ យានំ និវត្តាបេសិ។ មនុស្សា “យំ មយំ

ឧយ្យានំ គន្ត្វា ខជ្ជភោជ្ជាទីនិ លភេយ្យាម, តស្ស នោ មាតង្គេន អន្តរាយោ កតោ’’តិ កុបិតា ‘‘គណ្ហថ ចណ្ឌាល’’ន្តិ លេឌ្ឌូហិ បហរិត្វា ‘‘មតោ’’តិ បាទេ គហេត្វា ឯកមន្តេ ឆឌ្ឌេត្វា កចវរេន បដិច្ឆាទេត្វា អគមំសុ។ សោ សតិំ បដិលភិត្វា ឧដ្ឋាយ មនុស្សេ បុច្ឆិ – ‘‘កិំ, អយ្យា, ទ្វារំ នាម សព្ពសាធារណំ, ឧទាហុ ព្រាហ្មណានំយេវ កត’’ន្តិ? មនុស្សា អាហំសុ – ‘‘សព្ពេសំ សាធារណ’’ន្តិ។ ‘‘ឯវំ សព្ពសាធារណទ្វារេន បវិសិត្វា ភិក្ខាហារេន យាបេន្តំ មំ ទិដ្ឋមង្គលិកាយ មនុស្សា ឥមំ អនយព្យសនំ បាបេសុ’’ន្តិ រថិកាយ រថិកំ អាហិណ្ឌន្តោ មនុស្សានំ អារោចេត្វា ព្រាហ្មណស្ស ឃរទ្វារេ និបជ្ជិ – ‘‘ទិដ្ឋមង្គលិកំ អលទ្ធា ន វុដ្ឋហិស្សាមី’’តិ។

ព្រាហ្មណោ ‘‘ឃរទ្វារេ មាតង្គោ និបន្នោ’’តិ សុត្វា ‘‘តស្ស កាកណិកំ ទេថ, តេលេន អង្គំ មក្ខេត្វា គច្ឆតូ’’តិ អាហ។ សោ តំ ន ឥច្ឆតិ, ‘‘ទិដ្ឋមង្គលិកំ អលទ្ធា ន វុដ្ឋហិស្សាមិ’’ច្ចេវ អាហ។ តតោ ព្រាហ្មណោ ‘‘ទ្វេ កាកណិកាយោ ទេថ, កាកណិកាយ បូវំ ខាទតុ, កាកណិកាយ តេលេន អង្គំ មក្ខេត្វា គច្ឆតូ’’តិ អាហ។ សោ តំ ន ឥច្ឆតិ, តថេវ វទតិ។ ព្រាហ្មណោ សុត្វា ‘‘មាសកំ ទេថ, បាទំ, ឧបឌ្ឍកហាបណំ, កហាបណំ ទ្វេ តីណី’’តិ យាវ សតំ អាណាបេសិ។ សោ ន ឥច្ឆតិ, តថេវ វទតិ។ ឯវំ យាចន្តានំយេវ សូរិយោ អត្ថង្គតោ។ អថ ព្រាហ្មណី បាសាទា ឱរុយ្ហ សាណិបាការំ បរិក្ខិបាបេត្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា យាចិ – ‘‘តាត មាតង្គ, ទិដ្ឋមង្គលិកាយ អបរាធំ ខម, សហស្សំ គណ្ហាហិ, ទ្វេ តីណី’’តិ យាវ ‘‘សតសហស្សំ គណ្ហាហី’’តិ អាហ។ សោ តុណ្ហីភូតោ និបជ្ជិយេវ។

ឯវំ ចតូហបញ្ចាហេ វីតិវត្តេ ពហុម្បិ បណ្ណាការំ ទត្វា ទិដ្ឋមង្គលិកំ អលភន្តា ខត្តិយកុមារាទយោ មាតង្គស្ស ឧបកណ្ណកេ អារោចាបេសុំ – ‘‘បុរិសា នាម អនេកានិបិ សំវច្ឆរានិ វីរិយំ កត្វា ឥច្ឆិតត្ថំ បាបុណន្តិ, មា ខោ ត្វំ និព្ពិជ្ជិ, អទ្ធា ទ្វីហតីហច្ចយេន ទិដ្ឋមង្គលិកំ លច្ឆសី’’តិ។ សោ តុណ្ហីភូតោ និបជ្ជិយេវ។ អថ សត្តមេ ទិវសេ សមន្តា បដិវិស្សកា ឧដ្ឋហិត្វា ‘‘តុម្ហេ មាតង្គំ វា ឧដ្ឋាបេថ, ទារិកំ វា ទេថ, មា អម្ហេ សព្ពេ នាសយិត្ថា’’តិ អាហំសុ។ តេសំ កិរ អយំ ទិដ្ឋិ ‘‘យស្ស ឃរទ្វារេ ឯវំ និបន្នោ ចណ្ឌាលោ មរតិ, តស្ស ឃរេន សហ សមន្តា សត្តសត្តឃរវាសិនោ ចណ្ឌាលា ហោន្តី’’តិ។ តតោ ទិដ្ឋមង្គលិកំ នីលបដបិលោតិកំ និវាសាបេត្វា ឧឡុង្កកឡោបិកាទីនិ ទត្វា បរិទេវមានំ តស្ស សន្តិកំ នេត្វា ‘‘គណ្ហ ទារិកំ, ឧដ្ឋាយ គច្ឆាហី’’តិ អទំសុ។ សា បស្សេ ឋត្វា ‘‘ឧដ្ឋាហី’’តិ អាហ, សោ ‘‘ហត្ថេន មំ គហេត្វា ឧដ្ឋាបេហី’’តិ អាហ។ សា នំ ឧដ្ឋាបេសិ។ សោ និសីទិត្វា អាហ – ‘‘មយំ អន្តោនគរេ វសិតុំ ន លភាម, ឯហិ មំ ពហិនគរេ ចម្មកុដិំ នេហី’’តិ។ សា នំ ហត្ថេ គហេត្វា តត្ថ នេសិ។ ‘‘បិដ្ឋិយំ អារោបេត្វា’’តិ ជាតកភាណកា។ នេត្វា ចស្ស សរីរំ តេលេន មក្ខេត្វា, ឧណ្ហោទកេន នហាបេត្វា, យាគុំ បចិត្វា អទាសិ។ សោ ‘‘ព្រាហ្មណកញ្ញា អយំ មា វិនស្សី’’តិ ជាតិសម្ភេទំ អកត្វាវ អឌ្ឍមាសមត្តំ ពលំ គហេត្វា ‘‘អហំ វនំ គច្ឆាមិ, ‘អតិចិរាយតី’តិ មា ត្វំ ឧក្កណ្ឋី’’តិ វត្វា ឃរមានុសកានិ ច ‘‘ឥមំ មា បមជ្ជិត្ថា’’តិ អាណាបេត្វា ឃរា និក្ខម្ម តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា, កសិណបរិកម្មំ កត្វា, កតិបាហេនេវ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា ‘‘ឥទានាហំ ទិដ្ឋមង្គលិកាយ មនាបោ ភវិស្សាមី’’តិ អាកាសេនាគន្ត្វា នគរទ្វារេ ឱរោហិត្វា ទិដ្ឋមង្គលិកាយ សន្តិកំ បេសេសិ។

សា សុត្វា ‘‘កោចិ មញ្ញេ មម ញាតកោ បព្ពជិតោ មំ ទុក្ខិតំ ញត្វា ទដ្ឋុំ អាគតោ ភវិស្សតី’’តិ ចិន្តយមានា គន្ត្វា, តំ ញត្វា, បាទេសុ និបតិត្វា ‘‘កិស្ស មំ អនាថំ តុម្ហេ អកត្ថា’’តិ អាហ។ មហាបុរិសោ ‘‘មា ត្វំ ទិដ្ឋមង្គលិកេ ទុក្ខិនី អហោសិ, សកលជម្ពុទីបវាសីហិ តេ សក្ការំ ការេស្សាមី’’តិ វត្វា ឯតទវោច – ‘‘គច្ឆ ត្វំ ឃោសនំ ករោហិ – ‘មហាព្រហ្មា មម សាមិកោ ន មាតង្គោ, សោ ចន្ទវិមានំ ភិន្ទិត្វា សត្តមេ ទិវសេ មម សន្តិកំ អាគមិស្សតី’’’តិ។ សា អាហ – ‘‘អហំ, ភន្តេ, ព្រាហ្មណមហាសាលធីតា ហុត្វា អត្តនោ បាបកម្មេន ឥមំ ចណ្ឌាលភាវំ បត្តា, ន សក្កោមិ ឯវំ វត្តុ’’ន្តិ។ មហាបុរិសោ ‘‘ន ត្វំ មាតង្គស្ស អានុភាវំ ជានាសី’’តិ វត្វា យថា សា សទ្ទហតិ, តថា អនេកានិ បាដិហារិយានិ ទស្សេត្វា តថេវ តំ អាណាបេត្វា អត្តនោ វសតិំ អគមាសិ។ សា តថា អកាសិ។

មនុស្សា ឧជ្ឈាយន្តិ ហសន្តិ – ‘‘កថញ្ហិ នាមាយំ អត្តនោ បាបកម្មេន ចណ្ឌាលភាវំ បត្វា បុន តំ មហាព្រហ្មានំ ករិស្សតី’’តិ។ សា អធិមានា ឯវំ ហុត្វា ទិវសេ ទិវសេ ឃោសន្តី នគរំ អាហិណ្ឌតិ ‘‘ឥតោ ឆដ្ឋេ ទិវសេ, បញ្ចមេ, ចតុត្ថេ, តតិយេ, សុវេ, អជ្ជ អាគមិស្សតី’’តិ។ មនុស្សា តស្សា វិស្សត្ថវាចំ សុត្វា ‘‘កទាចិ ឯវម្បិ សិយា’’តិ អត្តនោ អត្តនោ ឃរទ្វារេសុ មណ្ឌបំ ការាបេត្វា, សាណិបាការំ សជ្ជេត្វា, វយប្បត្តា ទារិកាយោ អលង្ករិត្វា ‘‘មហាព្រហ្មនិ អាគតេ កញ្ញាទានំ ទស្សាមា’’តិ អាកាសំ ឧល្លោកេន្តា និសីទឹសុ។ អថ មហាបុរិសោ បុណ្ណមទិវសេ គគនតលំ ឧបារូឡ្ហេ ចន្ទេ ចន្ទវិមានំ ផាលេត្វា បស្សតោ មហាជនស្ស មហាព្រហ្មរូបេន និក្ខមិ។ មហាជនោ ‘‘ទ្វេ ចន្ទា ជាតា’’តិ អតិមញ្ញិ។ តតោ អនុក្កមេន អាគតំ ទិស្វា ‘‘សច្ចំ ទិដ្ឋមង្គលិកា អាហ, មហាព្រហ្មាវ អយំ ទិដ្ឋមង្គលិកំ ទមេតុំ បុព្ពេ មាតង្គវេសេនាគច្ឆី’’តិ និដ្ឋំ អគមាសិ។ ឯវំ សោ មហាជនេន ទិស្សមានោ ទិដ្ឋមង្គលិកាយ វសនដ្ឋានេ ឯវ ឱតរិ។ សា ច តទា ឧតុនី អហោសិ។ សោ តស្សា នាភិំ អង្គុដ្ឋកេន

បរាមសិ។ តេន ផស្សេន គព្ភោ បតិដ្ឋាសិ។ តតោ នំ “គព្ភោ តេ សណ្ឋិតោ , បុត្តម្ហិ ជាតេ តំ និស្សាយ ជីវាហី”តិ វត្វា បស្សតោ មហាជនស្ស បុន ចន្ទវិមានំ បាវិសិ។

ព្រាហ្មណា “ទិដ្ឋមង្គលិកា មហាព្រហ្មុនោ បជាបតិ អម្ហាកំ មាតា ជាតា”តិ វត្វា តតោ តតោ អាគច្ឆន្តិ។ តំ សក្ការំ កាតុកាមានំ មនុស្សានំ សម្បីឡនេន នគរទ្វារានិ អនោកាសានិ អហេសុំ។ តេ ទិដ្ឋមង្គលិកំ ហិរញ្ញរាសិម្ហិ ឋបេត្វា, ន្ហាបេត្វា, មណ្ឌេត្វា, រថំ អារោបេត្វា, មហាសក្ការេន នគរំ បទក្ខិណំ ការាបេត្វា, នគរមជ្ឈេ មណ្ឌបំ ការាបេត្វា, តត្រ នំ “មហាព្រហ្មុនោ បជាបតី”តិ ទិដ្ឋដ្ឋានេ ឋបេត្វា វសាបេន្តិ “យាវស្សា បតិរូបំ វសនោកាសំ ករោម, តាវ ឥធេវ វសតូ”តិ។ សា មណ្ឌបេ ឯវ បុត្តំ វិជាយិ។ តំ វិសុទ្ធទិវសេ សទ្ធិំ បុត្តេន សសីសំ ន្ហាបេត្វា មណ្ឌបេ ជាតោតិ ទារកស្ស **“មណ្ឌព្យកុមារោ”**តិ នាមំ អកំសុ។ តតោ បភុតិ ច នំ ព្រាហ្មណា “មហាព្រហ្មុនោ បុត្តោ”តិ បរិវារេត្វា ចរន្តិ។ តតោ អនេកសតសហស្សប្បការា បណ្ណាការា អាគច្ឆន្តិ, តេ ព្រាហ្មណា កុមារស្សារក្ខំ ឋបេសុំ, អាគតា លហុំ កុមារំ ទដ្ឋុំ ន លភន្តិ។

កុមារោ អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិមន្វាយ ទានំ ទាតុំ អារទ្ធោ។ សោ សាលាយ សម្បត្តានំ កបណទ្ធិកានំ អទត្វា ព្រាហ្មណានំយេវ ទេតិ។ មហាបុរិសោ “កឹ មម បុត្តោ ទានំ ទេតី”តិ អាវជ្ជេត្វា ព្រាហ្មណានំយេវ ទានំ ទេន្តំ ទិស្វា “យថា សព្ពេសំ ទស្សតិ, តថា ករិស្សាមី”តិ ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តំ គហេត្វា អាកាសេន អាគម្ម បុត្តស្ស ឃរទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ កុមារោ តំ ទិស្វា “កុតោ អយំ ឯវំ វិរូបវេសោ វសលោ អាគតោ”តិ កុទ្ធោ ឥមំ គាថមាហ –

“កុតោ នុ អាគច្ឆសិ ទុម្មវាសី, ឱតល្លកោ បំសុបិសាចកោវ;
សង្ការចោឡំ បដិមុញ្ច កណ្ឋេ, កោ រេ តុវំ ហោសិ អទក្ខិណេយ្យោ”តិ។

ព្រាហ្មណា “គណ្ហថ គណ្ហថា”តិ តំ គហេត្វា អាកោដេត្វា អនយព្យសនំ បាបេសុំ។ សោ អាកាសេន គន្ត្វា ពហិនគរេ បច្ចុដ្ឋាសិ ។ ទេវតា កុបិតា កុមារំ គលេ គហេត្វា ឧទ្ធំបាទំ អធោសិរំ ឋបេសុំ។ សោ អក្ខីហិ និគ្គតេហិ មុខេន ខេឡំ បគ្ឃរន្តេន ឃរុឃរុបស្សាសី ទុក្ខំ វេទយតិ។ ទិដ្ឋមង្គលិកា សុត្វា “កោចិ អាគតោ អត្ថី”តិ បុច្ឆិ។ “អាម, បព្ពជិតោ អាគច្ឆី”តិ។ “កុហឹ គតោ”តិ? “ឯវំ គតោ”តិ។ សា តត្ថ គន្ត្វា “ខមថ, ភន្តេ, អត្តនោ ទាសស្សា”តិ យាចន្តី តស្ស បាទមូលេ ភូមិយា និបជ្ជិ។ តេន ច សមយេន មហាបុរិសោ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា, យាគុំ លភិត្វា, តំ បិវន្តោ តត្ថ និសិន្នោ ហោតិ, សោ អវសិដ្ឋំ ថោកំ យាគុំ ទិដ្ឋមង្គលិកាយ អទាសិ។ “គច្ឆ ឥមំ យាគុំ ឧទកកុម្ភិយា អាលោលេត្វា យេសំ ភូតវិការោ អត្ថិ, តេសំ អក្ខិមុខកណ្ណនាសាពិលេសុ អាសិញ្ច, សរីរញ្ច បរិប្ផោសេហិ, ឯវំ និព្ពិការា ភវិស្សន្តី”តិ។ សា តថា អកាសិ។ តតោ កុមារេ បកតិសរីរេ ជាតេ “ឯហិ, តាត មណ្ឌព្យ, តំ ខមាបេស្សាមា”តិ បុត្តញ្ច សព្ពេ ព្រាហ្មណេ ច តស្ស បាទមូលេ និក្កុជ្ជិត្វា និបជ្ជាបេត្វា ខមាបេសិ។

សោ “សព្ពជនស្ស ទានំ ទាតព្ព”ន្តិ ឱវទិត្វា, ធម្មកថំ កត្វា, អត្តនោ វសនដ្ឋានំយេវ គន្ត្វា, ចិន្តេសិ “ឥត្ថីសុ បាកដា ទិដ្ឋមង្គលិកា ទមិតា, បុរិសេសុ បាកដោ មណ្ឌព្យកុមារោ, ឥទានិ កោ ទមេតព្ពោ”តិ។ តតោ ជាតិមន្តតាបសំ អទ្ទស ពន្ធុមតីនគរំ និស្សាយ កុម្ភវតីនទីតីរេ វិហរន្តំ។ សោ “អហំ ជាតិយា វិសិដ្ឋោ, អញ្ញេហិ បរិភុត្តោទកំ ន បរិភុញ្ជាមី”តិ ឧបរិនទិយា វសតិ។ មហាបុរិសោ តស្ស ឧបរិភាគេ វាសំ កប្បេត្វា តស្ស ឧទកបរិភោគវេលាយំ ទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា ឧទកេ បក្ខិបិ។ តាបសោ តំ ឧទកេន វុយ្ហមានំ ទិស្វា “កេនិទំ ខិត្ត”ន្តិ បដិសោតំ គន្ត្វា មហាបុរិសំ ទិស្វា “កោ ឯត្ថា”តិ អាហ។ “មាតង្គចណ្ឌាលោ, អាចរិយា”តិ។ “អបេហិ, ចណ្ឌាល, មា ឧបរិនទិយា វសី”តិ។ មហាបុរិសោ “សាធុ, អាចរិយា”តិ ហេដ្ឋានទិយា វសតិ, បដិសោតម្បិ ទន្តកដ្ឋំ តាបសស្ស សន្តិកំ អាគច្ឆតិ។ តាបសោ បុន គន្ត្វា “អបេហិ, ចណ្ឌាល, មា ហេដ្ឋានទិយំ វស, ឧបរិនទិយាយេវ វសា”តិ អាហ។ មហាបុរិសោ “សាធុ, អាចរិយា”តិ តថា អកាសិ, បុនបិ តថេវ អហោសិ។ តាបសោ បុនបិ “តថា ករោតី”តិ ទុដ្ឋោ មហាបុរិសំ សបិ “សូរិយស្ស តេ ឧគ្គមនវេលាយ សត្តធា មុទ្ធា ផលតូ”តិ។ មហាបុរិសោបិ “សាធុ, អាចរិយ, អហំ បន សូរិយុដ្ឋានំ ន ទេមី”តិ វត្វា សូរិយុដ្ឋានំ និវារេសិ ។ តតោ រត្តិ ន វិភាយតិ, អន្ធការោ ជាតោ, ភីតា ពន្ធុមតីវាសិនោ តាបសស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា “អត្ថិ នុ ខោ, អាចរិយ, អម្ហាកំ សោត្ថិភាវោ”តិ បុច្ឆឹសុ។ តេ ហិ តំ “អរហា”តិ មញ្ញន្តិ។ សោ តេសំ សព្ពមាចិក្ខិ។ តេ មហាបុរិសំ ឧបសង្កមិត្វា “សូរិយំ, ភន្តេ, មុញ្ចថា”តិ យាចឹសុ។ មហាបុរិសោ “យទិ តុម្ហាកំ អរហា អាគន្ត្វា មំ ខមាបេតិ, មុញ្ចាមី”តិ អាហ។

មនុស្សា គន្ត្វា តាបសំ អាហំសុ – “ឯហិ, ភន្តេ, មាតង្គបណ្ឌិតំ ខមាបេហិ, មា តុម្ហាកំ កលហការណា មយំ នស្សិម្ហា”តិ។ សោ “នាហំ ចណ្ឌាលំ ខមាបេមី”តិ អាហ។ មនុស្សា “អម្ហេ ត្វំ នាសេសី”តិ តំ ហត្ថបាទេសុ គហេត្វា មហាបុរិសស្ស សន្តិកំ នេសុំ។ មហាបុរិសោ “មម បាទមូលេ កុច្ឆិយា និបជ្ជិត្វា ខមាបេន្តេ ខមាមី”តិ អាហ។ មនុស្សា “ឯវំ ករោហី”តិ អាហំសុ។ តាបសោ “នាហំ ចណ្ឌាលំ វន្ទាមី”តិ។ មនុស្សា “តវ ឆន្ទេន ន វន្ទិស្សសី”តិ

ហត្ថបាទមស្សុគីវាទីសុ គហេត្វា មហាបុរិសស្ស បាទមូលេ សយាបេសុំ។ សោ “ខមាមហំ ឥមស្ស, អបិចាហំ តស្សេវានុកម្បាយ សូរិយំ ន មុញ្ចាមិ, សូរិយេ ហិ ឧគ្គតមត្តេ មុទ្ធា អស្ស សត្តធា ផលិស្សតី”តិ អាហ។ មនុស្សា “ឥទានិ, ភន្តេ, កឹ កាតព្ព”ន្តិ អាហំសុ។ មហាបុរិសោ “តេន ហិ ឥមំ គលប្បមាណេ ឧទកេ ឋបេត្វា មត្តិកាបិណ្ឌេនស្ស សីសំ បដិច្ឆាទេថ, សូរិយរស្មីហិ ផុដ្ឋោ មត្តិកាបិណ្ឌោ សត្តធា ផលិស្សតិ។ តស្មិំ ផលិតេ ឯស អញ្ញត្រ គច្ឆតូ”តិ អាហ។ តេ តាបសំ ហត្ថបាទាទីសុ គហេត្វា តថា អកំសុ។ សូរិយេ មុញ្ចិតមត្តេ មត្តិកាបិណ្ឌោ សត្តធា ផលិត្វា បតិ, តាបសោ ភីតោ បលាយិ។ មនុស្សា ទិស្វា “បស្សថ, ភោ, សមណស្ស អានុភាវ”ន្តិ ទន្តកដ្ឋបក្ខិបនមាទឹ កត្វា សព្ពំ វិត្ថារេត្វា “នត្ថិ ឦទិសោ សមណោ”តិ តស្មិំ បសីទិំសុ។ តតោ បភុតិ សកលជម្ពុទីបេ ខត្តិយព្រាហ្មណាទយោ គហដ្ឋបព្ពជិតា មាតង្គបណ្ឌិតស្ស ឧបដ្ឋានំ អគមំសុ។ សោ យាវតាយុកំ ឋត្វា កាយស្ស ភេទា ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជិ។ តេនាហ ភគវា “តទមិនាបិ ជានាថ…បេ… ព្រហ្មលោកូបបត្តិយា”តិ។

១៤០-១៤១. ឯវំ “ន ជច្ចា វសលោ ហោតិ, កម្មុនា វសលោ ហោតី”តិ សាធេត្វា ឥទានិ “ន ជច្ចា ហោតិ ព្រាហ្មណោ, កម្មុនា ហោតិ ព្រាហ្មណោ”តិ ឯតំ សាធេតុំ អាហ **“អជ្ឈាយកកុលេ ជាតា …បេ… ទុគ្គត្យា គរហាយ វា**”តិ។ តត្ថ **អជ្ឈាយកកុលេ ជាតា**តិ មន្តជ្ឈាយកេ ព្រាហ្មណកុលេ ជាតា។ “អជ្ឈាយកាកុឡេ ជាតា”តិបិ បាឋោ។ មន្តានំ អជ្ឈាយកេ អនុបកុដ្ឋេ ច ព្រាហ្មណកុលេ ជាតាតិ អត្ថោ។ មន្តា ពន្ធវា ឯតេសន្តិ **មន្តពន្ធវា**។ វេទពន្ធូ វេទបដិស្សរណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តេ ច បាបេសុ កម្មេសុ អភិណ្ហមុបទិស្សរេ**តិ តេ ឯវំ កុលេ ជាតា មន្តពន្ធវា ច សមានាបិ យទិ បាណាតិបាតាទីសុ បាបកម្មេសុ បុនប្បុនំ ឧបទិស្សន្តិ, អថ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ គារយ្ហា សម្បរាយេ ច ទុគ្គតិ** តេ ឯវមុបទិស្សមានា ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ មាតាបិតូហិបិ “នយិមេ អម្ហាកំ បុត្តា, ទុជ្ជាតា ឯតេ កុលស្ស អង្គារភូតា, និក្កឌ្ឍថ នេ”តិ, ព្រាហ្មណេហិបិ “គហបតិកា ឯតេ, ន ឯតេ ព្រាហ្មណា, មា នេសំ សទ្ធយញ្ញថាលិបាកាទីសុ បវេសំ ទេថ, មា នេហិ សទ្ធិំ សល្លបថា”តិ, អញ្ញេហិបិ មនុស្សេហិ “បាបកម្មន្តា ឯតេ, ន ឯតេ ព្រាហ្មណា”តិ ឯវំ គារយ្ហា ហោន្តិ។ សម្បរាយេ ច នេសំ ទុគ្គតិ និរយាទិភេទា, ទុគ្គតិ ឯតេសំ បរលោកេ ហោតីតិ អត្ថោ។ សម្បរាយេ វាតិបិ បាឋោ។ បរលោកេ ឯតេសំ ទុក្ខស្ស គតិ **ទុគ្គតិ,** ទុក្ខប្បត្តិយេវ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ន នេ ជាតិ និវារេតិ, ទុគ្គត្យា គរហាយ វា**តិ សា តថា ឧក្កដ្ឋាបិ យំ ត្វំ សារតោ បច្ចេសិ, ជាតិ ឯតេ បាបកម្មេសុ បទិស្សន្តេ ព្រាហ្មណេ “សម្បរាយេ ច ទុគ្គតី”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការាយ ទុគ្គតិយា វា, “ទិដ្ឋេវ ធម្មេ គារយ្ហា”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការាយ គរហាយ វា ន និវារេតិ។

១៤២. ឯវំ ភគវា អជ្ឈាយកកុលេ ជាតានម្បិ ព្រាហ្មណានំ គារយ្ហាទិកម្មវសេន ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បតិតភាវំ ទីបេន្តោ ទុគ្គតិគមនេន ច សម្បរាយេ ព្រាហ្មណជាតិយា អភាវំ ទីបេន្តោ “ន ជច្ចា ហោតិ ព្រាហ្មណោ, កម្មុនា ហោតិ ព្រាហ្មណោ”តិ ឯតម្បិ អត្ថំ សាធេត្វា ឥទានិ ទុវិធម្បិ អត្ថំ និគមេន្តោ អាហ, ឯវំ ព្រាហ្មណ –

“ន ជច្ចា វសលោ ហោតិ, ន ជច្ចា ហោតិ ព្រាហ្មណោ;
កម្មុនា វសលោ ហោតិ, កម្មុនា ហោតិ ព្រាហ្មណោ”តិ។

សេសំ កសិភារទ្វាជសុត្តេ វុត្តនយមេវ។ វិសេសតោ វា ឯត្ថ **និក្កុជ្ជិតំ វា**តិអាទីនំ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា – យថា កោចិ និក្កុជ្ជិតំ វា ឧក្កុជ្ជេយ្យ, ឯវំ មំ កម្មវិមុខំ ជាតិវាទេ បតិតំ “ជាតិយា ព្រាហ្មណវសលភាវោ ហោតី”តិ ទិដ្ឋិតោ វុដ្ឋាបេន្តេន, យថា បដិច្ឆន្នំ វិវរេយ្យ, ឯវំ ជាតិវាទបដិច្ឆន្នំ កម្មវាទំ វិវរន្តេន, យថា មូឡ្ហស្ស មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ, ឯវំ ព្រាហ្មណវសលភាវស្ស អសម្ភិន្នឧជុមគ្គំ អាចិក្ខន្តេន, យថា អន្ធការេ វា តេលបជ្ជោតំ ធារេយ្យ, ឯវំ មាតង្គាទិនិទស្សនបជ្ជោតធារណេន មយ្ហំ ភោតា គោតមេន ឯតេហិ បរិយាយេហិ បកាសិតត្តា អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ អគ្គិកភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មេត្តសុត្តវណ្ណនា

ករណីយមត្ថកុសលេនាតិ មេត្តសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ហិមវន្តបស្សតោ កិរ ទេវតាហិ ឧព្ពាឡ្ហា ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ សាវត្ថឹ អាគច្ឆឹសុ។ តេសំ ភគវា បរិត្តត្ថាយ កម្មដ្ឋានត្ថាយ ច ឥមំ សុត្តំ អភាសិ។ អយំ តាវ សង្ខេបោ។

អយំ បន វិត្ថារោ – ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ។ តេន ខោ បន សមយេន សម្ពហុលា នានាវេរជ្ជកា ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា តត្ថ តត្ថ វស្សំ ឧបគន្តុកាមា

ភគវន្តំ ឧបសង្កមន្តិ។ តត្រ សុទំ ភគវា រាគចរិតានំ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកវសេន ឯកាទសវិធំ អសុភកម្មដ្ឋានំ, ទោសចរិតានំ ចតុព្ពិធំ មេត្តាទិកម្មដ្ឋានំ, មោហចរិតានំ មរណស្សតិកម្មដ្ឋានាទីនិ, វិតក្កចរិតានំ អានាបានស្សតិបថវីកសិណាទីនិ, សទ្ធាចរិតានំ ពុទ្ធានុស្សតិកម្មដ្ឋានាទីនិ, ពុទ្ធិចរិតានំ ចតុធាតុវវត្ថានាទីនីតិ ឥមិនា នយេន ចតុរាសីតិសហស្សប្បភេទចរិតានុកូលានិ កម្មដ្ឋានានិ កថេសិ។

អថ ខោ បញ្ចមត្តានិ ភិក្ខុសតានិ ភគវតោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គហេត្វា សប្បាយសេនាសនញ្ច គោចរគាមញ្ច បរិយេសមានានិ អនុបុព្ពេន គន្ត្វា បច្ចន្តេ ហិមវន្តេន សទ្ធឹ ឯកាពទ្ធំ នីលកាចមណិសន្និភសិលាតលំ សីតលឃនច្ឆាយនីលវនសណ្ឌមណ្ឌិតំ មុត្តាតលរជតបដ្ដសទិសវាលុកាកិណ្ណភូមិភាគំ សុចិសាតសីតលជលាសយបរិវារិតំ បព្ពតមទ្ទសំសុ។ អថ ខោ តេ ភិក្ខូ តត្ថេករត្តឹ វសិត្វា បភាតាយ រត្តិយា សរីរបរិកម្មំ កត្វា តស្ស អវិទូរេ អញ្ញតរំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ គាមោ ឃននិវេសសន្និវិដ្ឋកុលសហស្សយុត្តោ, មនុស្សា ចេត្ថ សទ្ធា បសន្នា, តេ បច្ចន្តេ បព្ពជិតទស្សនស្ស ទុល្លភតាយ ភិក្ខូ ទិស្វា ឯវ បីតិសោមនស្សជាតា ហុត្វា តេ ភិក្ខូ ភោជេត្វា "ឥធេវ, ភន្តេ, តេមាសំ វសថា"តិ យាចិត្វា បញ្ចបធានកុដិសតានិ ការាបេត្វា តត្ថ មញ្ចបីឋបានីយបរិភោជនីយឃដាទីនិ សព្ពូបករណានិ បដិយាទេសុំ។

ភិក្ខូ ទុតិយទិវសេ អញ្ញំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ តត្ថាបិ មនុស្សា តថេវ ឧបដ្ឋហិត្វា វស្សាវាសំ យាចឹសុ។ ភិក្ខូ "អសតិ អន្តរាយេ"តិ អធិវាសេត្វា តំ វនសណ្ឌំ បវិសិត្វា សព្ពរត្តិន្ទិវំ អារទ្ធវីរិយា ហុត្វា យាមគណ្ឌិកំ កោដ្ដេត្វា យោនិសោមនសិការពហុលា វិហរន្តា រុក្ខមូលានិ ឧបគន្ត្វា និសីទឹសុ។ សីលវន្តានំ ភិក្ខូនំ តេជេន វិហតតេជា រុក្ខទេវតា អត្តនោ អត្តនោ វិមានា ឱរុយ្ហ ទារកេ គហេត្វា ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តិ។ សេយ្យថាបិ នាម រាជូហិ វា រាជមហាមត្តេហិ វា គាមកាវាសំ គតេហិ គាមវាសីនំ ឃរេសុ ឱកាសេ គហិតេ ឃរមានុសកា ឃរា និក្ខមិត្វា អញ្ញត្រ វសន្តា "កទា នុ ខោ គមិស្សន្តី"តិ ទូរតោ ឱលោកេន្តិ; ឯវមេវ ទេវតា អត្តនោ អត្តនោ វិមានានិ ឆឌ្ឌេត្វា ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តិយោ ទូរតោវ ឱលោកេន្តិ – "កទា នុ ខោ ភទន្តា គមិស្សន្តី"តិ។ តតោ ឯវំ សមចិន្តេសុំ "បឋមវស្សូបគតា ភិក្ខូ អវស្សំ តេមាសំ វសិស្សន្តិ។ មយំ បន តាវ ចិរំ ទារកេ គហេត្វា ឱក្កម្ម វសិតុំ ន សក្ខិស្សាម។ ហន្ទ មយំ ភិក្ខូនំ ភយានកំ អារម្មណំ ទស្សេមា"តិ។ តា រត្តឹ ភិក្ខូនំ សមណធម្មករណវេលាយ ភឹសនកានិ យក្ខរូបានិ និម្មិនិត្វា បុរតោ បុរតោ តិដ្ឋន្តិ, ភេរវសទ្ទញ្ច ករោន្តិ។ ភិក្ខូនំ តានិ រូបានិ បស្សន្តានំ តញ្ច សទ្ទំ សុណន្តានំ ហទយំ ផន្ទិ, ទុព្ពណ្ណា ច អហេសុំ ឧប្បណ្ឌុបណ្ឌុកជាតា។ តេន តេ ចិត្តំ ឯកគ្គំ កាតុំ នាសក្ខឹសុ។ តេសំ អនេកគ្គចិត្តានំ ភយេន ច បុនប្បុនំ សំវិគ្គានំ សតិ សម្មុស្សិ។ តតោ នេសំ មុដ្ឋស្សតីនំ ទុគ្គន្ធានិ អារម្មណានិ បយោជេសុំ។ តេសំ តេន ទុគ្គន្ធេន និម្មថិយមានមិវ មត្ថលុង្គំ អហោសិ, ពាឡ្ហា សីសវេទនា ឧប្បជ្ជឹសុ, ន ច តំ បវត្តឹ អញ្ញមញ្ញស្ស អារោចេសុំ។

អថេកទិវសំ សង្ឃត្ថេរស្ស ឧបដ្ឋានកាលេ សព្ពេសុ សន្និបតិតេសុ សង្ឃត្ថេរោ បុច្ឆិ – "តុម្ហាកំ, អាវុសោ, ឥមំ វនសណ្ឌំ បវិដ្ឋានំ កតិបាហំ អតិវិយ បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ អហោសិ បរិយោទាតោ, វិប្បសន្នានិ ច ឥន្ទ្រិយានិ ឯតរហិ បនត្ថ កិសា ទុព្ពណ្ណា ឧប្បណ្ឌុបណ្ឌុកជាតា, កឹ វោ ឥធ អសប្បាយ"ន្តិ? តតោ ឯកោ ភិក្ខុ អាហ – "អហំ, ភន្តេ, រត្តឹ ឦទិសញ្ច ឦទិសញ្ច ភេរវារម្មណំ បស្សាមិ ច សុណាមិ ច, ឦទិសញ្ច គន្ធំ ឃាយាមិ, តេន មេ ចិត្តំ ន សមាធិយតី"តិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន សព្ពេ តំ បវត្តឹ អារោចេសុំ។ សង្ឃត្ថេរោ អាហ – "ភគវតា អាវុសោ ទ្វេ វស្សូបនាយិកា បញ្ញត្តា, អម្ហាកញ្ច ឥទំ សេនាសនំ អសប្បាយំ, អាយាមាវុសោ ភគវតោ សន្តិកំ, គន្ត្វា អញ្ញំ សប្បាយំ សេនាសនំ បុច្ឆាមា"តិ។ "សាធុ ភន្តេ"តិ តេ ភិក្ខូ ថេរស្ស បដិស្សុណិត្វា សព្ពេ សេនាសនំ សំសាមេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អនុបលិត្តត្តា កុលេសុ កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា ឯវ យេន សាវត្ថិ តេន ចារិកំ បក្កមឹសុ។ អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ គន្ត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមឹសុ។

ភគវា តេ ភិក្ខូ ទិស្វា ឯតទវោច – "ន, ភិក្ខវេ, អន្តោវស្សំ ចារិកា ចរិតព្ពាតិ មយា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, កិស្ស តុម្ហេ ចារិកំ ចរថា"តិ។ តេ ភគវតោ សព្ពំ អារោចេសុំ។ ភគវា អាវជ្ជេន្តោ សកលជម្ពុទីបេ អន្តមសោ ចតុប្បាទបីឋកដ្ឋានមត្តម្បិ តេសំ សប្បាយំ សេនាសនំ នាទ្ទស។ អថ តេ ភិក្ខូ អាហ – "ន, ភិក្ខវេ, តុម្ហាកំ អញ្ញំ សប្បាយំ សេនាសនំ អត្ថិ, តត្ថេវ តុម្ហេ វិហរន្តា អាសវក្ខយំ បាបុណេយ្យាថ។ គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តមេវ សេនាសនំ ឧបនិស្សាយ វិហរថ។ សចេ បន ទេវតាហិ អភយំ ឥច្ឆថ, ឥមំ បរិត្តំ ឧគ្គណ្ហថ, ឯតញ្ហិ វោ បរិត្តញ្ច កម្មដ្ឋានញ្ច ភវិស្សតី"តិ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

អបរេ បនាហុ – "គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តមេវ សេនាសនំ ឧបនិស្សាយ វិហរថា"តិ ឥទញ្ច វត្វា ភគវា អាហ – "អបិច ខោ អារញ្ញកេន បរិហរណំ ញាតព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – សាយំបាតំ ករណវសេន ទ្វេ មេត្តា, ទ្វេ បរិត្តា, ទ្វេ អសុភា, ទ្វេ មរណស្សតី អដ្ឋ មហាសំវេគវត្ថុសមាវជ្ជនញ្ច។ អដ្ឋ មហាសំវេគវត្ថូនិ នាម ជាតិ ជរា ព្យាធិ មរណំ ចត្តារិ អបាយទុក្ខានីតិ ។ អថ វា ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ ចត្តារិ, អបាយទុក្ខំ បញ្ចមំ, អតីតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ,

អនាគតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខ”ន្តិ។ ឯវំ ភគវា បរិហរណំ អាចិក្ខិត្វា តេសំ ភិក្ខូនំ មេត្តត្ថញ្ច បរិត្តត្ថញ្ច វិបស្សនាបាទកឈានត្ថញ្ច ឥមំ សុត្តំ អភាសីតិ។

១៤៣. តត្ថ **ករណីយមត្ថកុសលេនា**តិ ឥមិស្សា បឋមគាថាយ តាវ អយំ បទវណ្ណនា – **ករណីយ**ន្តិ កាតព្ពំ, ករណារហន្តិ អត្ថោ។ **អត្ថោ**តិ បដិបទា, យំ វា កិញ្ចិ អត្តនោ ហិតំ, តំ សព្ពំ អរណីយតោ អត្ថោតិ វុច្ចតិ, អរណីយតោ នាម ឧបគន្តព្ពតោ។ អត្ថេ កុសលេន **អត្ថកុសលេន,** អត្ថឆេកេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យ**ន្តិ អនិយមិតបច្ចត្តំ។ ន្តិ និយមិតឧបយោគំ។ ឧភយម្បិ វា **យំ ត**ន្តិ បច្ចត្តវចនំ។ **សន្តំ បទ**ន្តិ ឧបយោគវចនំ។ តត្ថ លក្ខណតោ សន្តំ, បត្តព្ពតោ បទំ, និព្ពានស្សេតំ អធិវចនំ។ **អភិសមេច្ចា**តិ អភិសមាគន្ត្វា។ សក្កោតីតិ **សក្កោ,** សមត្ថោ បដិពលោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧជូ**តិ អជ្ជវយុត្តោ។ សុដ្ឋុ ឧជូតិ **សុហុជុ**។ សុខំ វចោ អស្មិន្តិ **សុវចោ។ អស្សា**តិ ភវេយ្យ។ **មុទូ**តិ មទ្ទវយុត្តោ។ ន អតិមានីតិ **អនតិមានី**។

អយំ បនេត្ថ អត្ថវណ្ណនា – **ករណីយមត្ថកុសលេន យន្ត សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា**តិ។ ឯត្ថ តាវ អត្ថិ ករណីយំ, អត្ថិ អករណីយំ។ តត្ថ សង្ខេបតោ សិក្ខត្តយំ **ករណីយំ,** សីលវិបត្តិ, ទិដ្ឋិវិបត្តិ, អាចារវិបត្តិ, អាជីវវិបត្តីតិ ឯវមាទិ **អករណីយំ**។ តថា អត្ថិ អត្ថកុសលោ, អត្ថិ អនត្ថកុសលោ។

តត្ថ យោ ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា ន អត្តានំ សម្មា បយោជេតិ, ខណ្ឌសីលោ ហោតិ, ឯកវីសតិវិធំ អនេសនំ និស្សាយ ជីវិកំ កប្បេតិ។ សេយ្យថិទំ – វេឡុទានំ, បត្តទានំ, បុប្ផទានំ, ផលទានំ, ទន្តកដ្ឋទានំ, មុខោទកទានំ, សិនានទានំ, ចុណ្ណទានំ, មត្តិកាទានំ, ចាដុកម្យតំ, មុគ្គសូប្យតំ, បារិភដុតំ, ជង្ឃបេសនិយំ, វេជ្ជកម្មំ, ទូតកម្មំ, បហិណគមនំ, បិណ្ឌបដិបិណ្ឌទានានុប្បទានំ, វត្ថុវិជ្ជំ, នក្ខត្តវិជ្ជំ, អង្គវិជ្ជន្តិ។ ឆព្ពិធេ ច អគោចរេ ចរតិ ។ សេយ្យថិទំ – វេសិយគោចរេ វិធវាថុល្លកុមារិកបណ្ឌកភិក្ខុនិបានាគារគោចរេតិ។ សំសដ្ឋោ ច វិហរតិ រាជូហិ រាជមហាមត្តេហិ តិត្ថិយេហិ តិត្ថិយសាវកេហិ អននុលោមិកេន គិហិសំសគ្គេន។ យានិ វា បន តានិ កុលានិ អសទ្ធានិ អប្បសន្នានិ អនោបានភូតានិ អក្កោសកបរិភាសកានិ អនត្ថកាមានិ អហិត អផាសុកអយោគក្ខេមកាមានិ ភិក្ខូនំ...បេ.... ឧបាសិកានំ, តថារូបានិ កុលានិ សេវតិ ភជតិ បយិរុបាសតិ។ អយំ **អនត្ថកុសលោ**។

យោ បន ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា អត្តានំ សម្មា បយោជេតិ, អនេសនំ បហាយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បតិដ្ឋាតុកាមោ សទ្ធាសីសេន បាតិមោក្ខសំវរំ, សតិសីសេន ឥន្ទ្រិយសំវរំ, វីរិយសីសេន អាជីវបារិសុទ្ធឹ, បញ្ញាសីសេន បច្ចយបដិសេវនំ បូរេតិ អយំ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា សត្តាបត្តិក្ខន្ធសោធនវសេន បាតិមោក្ខសំវរំ, ឆទ្វារេ ឃដ្ដិតារម្មណេសុ អភិជ្ឈាទីនំ អនុប្បត្តិវសេន ឥន្ទ្រិយសំវរំ, អនេសនបរិវជ្ជនវសេន វិញ្ញុបសត្ថពុទ្ធពុទ្ធសាវកវណ្ណិតបច្ចយបដិសេវនេន ច អាជីវបារិសុទ្ធឹ, យថាវុត្តបច្ចវេក្ខណវសេន បច្ចយបដិសេវនំ, ចតុឥរិយាបថបរិវត្តនេ សាត្ថកាទីនំ បច្ចវេក្ខណវសេន សម្បជញ្ញញ្ច សោធេតិ, អយម្បិ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា យថា ឩសោទកំ បដិច្ច សំកិលិដ្ឋំ វត្ថំ បរិយោទាយតិ, ឆារិកំ បដិច្ច អាទាសោ, ឧក្កាមុខំ បដិច្ច ជាតរូបំ, តថា ញាណំ បដិច្ច សីលំ វោទាយតីតិ ញត្វា ញាណោទកេន ធោវន្តោ សីលំ បរិយោទាបេតិ។ យថា ច កិកី សកុណិកា អណ្ឌំ, ចមរីមិគោ វាលធឹ, ឯកបុត្តិកា នារី បិយំ ឯកបុត្តកំ, ឯកនយនោ បុរិសោ តំ ឯកនយនំ រក្ខតិ, តថា អតិវិយ អប្បមត្តោ អត្តនោ សីលក្ខន្ធំ រក្ខតិ, សាយំបាតំ បច្ចវេក្ខមានោ អណុមត្តម្បិ វជ្ជំ ន បស្សតិ, អយម្បិ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា បន អវិប្បដិសារករសីលេ បតិដ្ឋាយ កិលេសវិក្ខម្ភនបដិបទំ បគ្គណ្ហាតិ, តំ បគ្គហេត្វា កសិណបរិកម្មំ ករោតិ, កសិណបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, អយម្បិ **អត្ថកុសលោ**។ យោ វា បន សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ អត្ថកុសលានំ អគ្គោ។

តត្ថ យេ ឥមេ យាវ អវិប្បដិសារករសីលេ បតិដ្ឋានេន, យាវ វា កិលេសវិក្ខម្ភនបដិបទាយ បគ្គហណេន មគ្គផលេន វណ្ណិតា អត្ថកុសលា, តេ ឥមស្មឹ អត្ថេ **អត្ថកុសលា**តិ អធិប្បេតា។ តថាវិធា ច តេ ភិក្ខូ។ តេន ភគវា តេ ភិក្ខូ សន្ធាយ ឯកបុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ “ករណីយមត្ថកុសលេនា”តិ អាហ។

តតោ “កឹ ករណីយ”ន្តិ តេសំ សញ្ជាតកង្ខានំ អាហ **“យន្ត សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា”**តិ។ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ – តំ ពុទ្ធានុពុទ្ធេហិ វណ្ណិតំ សន្តំ និព្ពានបទំ បដិវេធវសេន អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមេន យំ ករណី

យន្តិ។ ឯត្ថ ច **យន្តិ** ឥមស្ស គាថាបាទស្ស អាទិតោ វុត្តមេវ ករណីយន្តិ។ អធិការតោ អនុវត្តតិ តំ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចាតិ។ អយំ បន យស្មា សាវសេសបាឋោ អត្ថោ, តស្មា “វិហរិតុកាមេនា”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អថ វា **សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា**តិ អនុស្សវាទិវសេន លោកិយបញ្ញាយ និព្ពានបទំ សន្តន្តិ ញត្វា តំ អធិគន្តុកាមេន យន្តំ ករណីយន្តិ អធិការតោ អនុវត្តតិ, តំ ករណីយមត្ថកុសលេនាតិ ឯវម្បេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ អថ វា “ករណីយមត្ថកុសលេនា”តិ វុត្តេ “កិ”ន្តិ ចិន្តេន្តានំ អាហ “**យន្ត សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា**”តិ។ តស្សេវំ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ – លោកិយបញ្ញាយ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច យំ ករណីយំ, តន្តិ។ យំ កាតព្ពំ, តំ ករណីយំ, ករណារហមេវ តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

កិំ បន តន្តិ? កិមញ្ញំ សិយា អញ្ញត្រ តទធិគមូបាយតោ។ កាមញ្ចេតំ ករណារហត្ថេន សិក្ខត្តយទីបកេន អាទិបទេនេវ វុត្តំ។ តថា ហិ តស្ស អត្ថវណ្ណនាយំ អវោចុម្ហា “អត្ថិ ករណីយំ អត្ថិ អករណីយំ។ តត្ថ សង្ខេបតោ សិក្ខត្តយំ ករណីយ”ន្តិ។ អតិសង្ខេបទេសិតត្តា បន តេសំ ភិក្ខូនំ កេហិចិ វិញ្ញាតំ, កេហិចិ ន វិញ្ញាតំ។ តតោ យេហិ ន វិញ្ញាតំ, តេសំ វិញ្ញាបនត្ថំ យំ វិសេសតោ អារញ្ញកេន ភិក្ខុនា កាតព្ពំ, តំ វិត្ថារេន្តោ “**សក្កោ ឧជូ ច សុហុជូ ច, សុវចោ ចស្ស មុទុ អនតិមានី**”តិ ឥមំ តាវ ឧបឌ្ឍគាថំ អាហ។

កិំ វុត្តំ ហោតិ? សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមោ លោកិយបញ្ញាយ វា តំ អភិសមេច្ច តទធិគមាយ បដិបជ្ជមានោ អារញ្ញកោ ភិក្ខុ ទុតិយចតុត្ថបធានិយង្គសមន្នាគមេន កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខោ ហុត្វា សច្ចបដិវេធាយ បដិបជ្ជិតុំ សក្កោ អស្ស, តថា កសិណបរិកម្មវត្តសមាទានាទីសុ, អត្តនោ បត្តចីវរបដិសង្ខរណាទីសុ ច យានិ តានិ សព្រហ្មចារីនំ ឧច្ចាវចានិ កិំ ករណីយានិ, តេសុ អញ្ញេសុ ច ឯវរូបេសុ សក្កោ អស្ស ទក្ខោ អនលសោ សមត្ថោ។ សក្កោ ហោន្តោបិ ច តតិយបធានិយង្គសមន្នាគមេន ឧជុ អស្ស។ ឧជុ ហោន្តោបិ ច សកិំ ឧជុភាវេន សន្តោសំ អនាបជ្ជិត្វា យាវជីវំ បុនប្បុនំ អសិថិលករណេន សុដ្ឋុតរំ ឧជុ អស្ស។ អសឋតាយ វា ឧជុ, អមាយាវិតាយ សុហុជុ។ កាយវចីវង្កប្បហានេន វា ឧជុ, មនោវង្កប្បហានេន សុហុជុ។ អសន្តគុណស្ស វា អនាវិករណេន ឧជុ, អសន្តគុណេន ឧប្បន្នស្ស លាភស្ស អនធិវាសនេន សុហុជុ។ ឯវំ អារម្មណលក្ខណូបនិជ្ឈានេហិ បុរិមទ្វយតតិយសិក្ខាហិ បយោគាសយសុទ្ធីហិ ច ឧជុ ច សុហុជុ ច អស្ស។

ន កេវលញ្ច ឧជុ ច សុហុជុ ច, អបិច បន **សុវចោ ច អស្ស**។ យោ ហិ បុគ្គលោ “ឥទំ ន កាតព្ព”ន្តិ វុត្តោ “កិំ តេ ទិដ្ឋំ, កិំ តេ សុតំ, កោ មេ ហុត្វា វទសិ, កិំ ឧបជ្ឈាយោ អាចរិយោ សន្ទិដ្ឋោ សម្ភត្តោ វា”តិ វទតិ, តុណ្ហីភាវេន វា តំ វិហេឋេតិ, សម្បដិច្ឆិត្វា វា ន តថា ករោតិ, សោ វិសេសាធិគមស្ស ទូរេ ហោតិ។ យោ បន ឱវទិយមានោ “សាធុ, ភន្តេ, សុដ្ឋុ វុត្តំ, អត្តនោ វជ្ជំ នាម ទុទ្ទសំ ហោតិ, បុនបិ មំ ឯវរូបំ ទិស្វា វទេយ្យាថ អនុកម្បំ ឧបាទាយ, ចិរស្សំ មេ តុម្ហាកំ សន្តិកា ឱវាទោ លទ្ធោ”តិ វទតិ, យថានុសិដ្ឋញ្ច បដិបជ្ជតិ, សោ វិសេសាធិគមស្ស អវិទូរេ ហោតិ។ តស្មា ឯវំ បរស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ករោន្តោ សុវចោ ច អស្ស។

យថា ច សុវចោ, ឯវំ **មុទុ អស្ស។ មុទូ**តិ គហដ្ឋេហិ ទូតគមនប្បហិណគមនាទីសុ និយុញ្ជិយមានោ តត្ថ មុទុភាវំ អកត្វា ថទ្ធោ ហុត្វា វត្តបដិបត្តិយំ សកលព្រហ្មចរិយេ ច មុទុ អស្ស សុបរិកម្មកតសុវណ្ណំ វិយ តត្ថ តត្ថ វិនិយោគក្ខមោ។ អថ វា **មុទូ**តិ អភាកុដិកោ ឧត្តានមុខោ សុខសម្ភាសោ បដិសន្ថារវុត្តិ សុតិត្ថំ វិយ សុខាវគាហោ អស្ស។ ន កេវលញ្ច មុទុ, អបិច បន **អនតិមានី អស្ស**, ជាតិគោត្តាទីហិ អតិមានវត្ថូហិ បរេ នាតិមញ្ញេយ្យ, សារិបុត្តត្ថេរោ វិយ ចណ្ឌាលកុមារកសមេន ចេតសា វិហរេយ្យាតិ។

១៤៤. ឯវំ ភគវា សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមស្ស តទធិគមាយ វា បដិបជ្ជមានស្ស វិសេសតោ អារញ្ញកស្ស ភិក្ខុនោ ឯកច្ចំ ករណីយំ វត្វា បុន តតុត្តរិបិ វត្តុកាមោ “**សន្តុស្សកោ ចា**”តិ ទុតិយំ គាថមាហ។

តត្ថ “សន្តុដ្ឋី ច កតញ្ញុតា”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បភេទេន ទ្វាទសវិធេន សន្តោសេន សន្តុស្សតីតិ **សន្តុស្សកោ**។ អថ វា តុស្សតីតិ តុស្សកោ, សកេន តុស្សកោ, សន្តេន តុស្សកោ, សមេន តុស្សកោតិ **សន្តុស្សកោ**។ តត្ថ **សកំ** នាម “បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយា”តិ (មហាវ. ៧៣) ឯវំ ឧបសម្បទមាឡកេ ឧទ្ទិដ្ឋំ អត្តនា ច សម្បដិច្ឆិតំ ចតុបច្ចយជាតំ។ តេន សុន្ទរេន វា អសុន្ទរេន វា សក្កច្ចំ វា អសក្កច្ចំ វា ទិន្នេន បដិគ្គហណកាលេ បរិភោគកាលេ ច វិការមទស្សេត្វា យាបេន្តោ “សកេន តុស្សកោ”តិ វុច្ចតិ។ **សន្តំ** នាម យំ លទ្ធំ ហោតិ អត្តនោ វិជ្ជមានំ, តេន សន្តេនេវ តុស្សន្តោ តតោ បរំ ន បត្ថេន្តោ អត្រិច្ឆតំ បជហន្តោ “សន្តេន តុស្សកោ”តិ វុច្ចតិ។ **សមំ** នាម ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អនុនយបដិឃប្បហានំ។ តេន សមេន សព្ពារម្មណេសុ តុស្សន្តោ “សមេន តុស្សកោ”តិ វុច្ចតិ។

សុខេន ភរិយតីតិ **សុភរោ**, សុបោសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ ហិ ភិក្ខុ សាលិមំសោទនាទីនំ បត្តេ បូរេត្វា ទិន្នេបិ ទុម្មុខភាវំ អនត្តមនភាវមេវ ច ទស្សេតិ, តេសំ វា សម្មុខាវ តំ បិណ្ឌបាតំ “កឹ តុម្ហេហិ ទិន្ន”ន្តិ អបសាទេន្តោ សាមណេរគហដ្ឋាទីនំ ទេតិ, ឯស ទុព្ភរោ។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា ទូរតោវ បរិវជ្ជេន្តិ “ទុព្ភរោ ភិក្ខុ ន សក្កា បោសិតុ”ន្តិ។ យោ បន យំកិញ្ចិ លូខំ វា បណីតំ វា អប្បំ វា ពហុំ វា លភិត្វា អត្តមនោ វិប្បសន្នមុខោ ហុត្វា យាបេតិ, ឯស សុភរោ។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា អតិវិយ វិស្សត្ថា ហោន្តិ – “អម្ហាកំ ភទន្តោ សុភរោ ថោកថោកេនបិ តុស្សតិ, មយមេវ នំ បោសេស្សាមា”តិ បដិញ្ញំ កត្វា បោសេន្តិ។ ឯវរូបោ ឥធ សុភរោតិ អធិប្បេតោ។

អប្បំ កិច្ចមស្សាតិ **អប្បកិច្ចោ**, ន កម្មារាមតាភស្សារាមតាសង្គណិការាមតាទិអនេកកិច្ចព្យាវដោ។ អថ វា សកលវិហារេ នវកម្មសង្ឃភោគសាមណេរអារាមិកវោសាសនាទិកិច្ចវិរហិតោ, អត្តនោ កេសនខច្ឆេទនបត្តចីវរបរិកម្មាទីនិ កត្វា សមណធម្មកិច្ចបរោ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

សល្លហុកា វុត្តិ អស្សាតិ **សល្លហុកវុត្តិ**។ យថា ឯកច្ចោ ពហុភណ្ឌោ ភិក្ខុ ទិសាបក្កមនកាលេ ពហុំ បត្តចីវរបច្ចត្ថរណតេលគុឡាទិំ មហាជនេន សីសភារកដិភារាទីហិ ឧច្ចារាបេត្វា បក្កមតិ, ឯវំ អហុត្វា យោ អប្បបរិក្ខារោ ហោតិ, បត្តចីវរាទិអដ្ឋសមណបរិក្ខារមត្តមេវ បរិហរតិ, ទិសាបក្កមនកាលេ បក្ខី សកុណោ វិយ សមាទាយេវ បក្កមតិ, ឯវរូបោ ឥធ សល្លហុកវុត្តីតិ អធិប្បេតោ។ សន្តានិ ឥន្ទ្រិយានិ អស្សាតិ **សន្តិន្ទ្រិយោ**, ឥដ្ឋារម្មណាទីសុ រាគាទិវសេន អនុទ្ធតិន្ទ្រិយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **និបកោ**តិ វិញ្ញូ វិភាវី បញ្ញវា, សីលានុរក្ខណបញ្ញាយ ចីវរាទិវិចារណបញ្ញាយ អាវាសាទិសត្តសប្បាយបរិជាននបញ្ញាយ ច សមន្នាគតោតិ អធិប្បាយោ។

ន បគព្ភោតិ **អប្បគព្ភោ**, អដ្ឋដ្ឋានេន កាយបាគព្ភិយេន, ចតុដ្ឋានេន វចីបាគព្ភិយេន, អនេកដ្ឋានេន មនោបាគព្ភិយេន ច វិរហិតោតិ អត្ថោ។

អដ្ឋដ្ឋានំ កាយបាគព្ភិយំ (មហានិ. ៨៧) នាម សង្ឃគណបុគ្គលភោជនសាលាជន្តាឃរន្ហានតិត្ថភិក្ខាចារមគ្គអន្តរឃរបវេសនេសុ កាយេន អប្បតិរូបករណំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ សង្ឃមជ្ឈេ បល្លត្ថិកាយ វា និសីទតិ, បាទេ បាទមោទហិត្វា វាតិ ឯវមាទិ, តថា គណមជ្ឈេ, គណមជ្ឈេតិ ចតុបរិសសន្និបាតេ, តថា វុឌ្ឍតរេ បុគ្គលេ។ ភោជនសាលាយំ បន វុឌ្ឍានំ អាសនំ ន ទេតិ, នវានំ អាសនំ បដិពាហតិ, តថា ជន្តាឃរេ។ វុឌ្ឍេ ចេត្ថ អនាបុច្ឆា អគ្គិជាលនាទីនិ ករោតិ។ ន្ហានតិត្ថេ ច យទិទំ “ទហរោ វុឌ្ឍោតិ បមាណំ អកត្វា អាគតបដិបាដិយា ន្ហាយិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ , តម្បិ អនាទិយន្តោ បច្ឆា អាគន្ត្វា ឧទកំ ឱតរិត្វា វុឌ្ឍេ ច នវេ ច ពាធេតិ។ ភិក្ខាចារមគ្គេ បន អគ្គាសនអគ្គោទកអគ្គបិណ្ឌត្ថំ វុឌ្ឍានំ បុរតោ បុរតោ យាតិ ពាហាយ ពាហំ បហរន្តោ, អន្តរឃរប្បវេសនេ វុឌ្ឍានំ បឋមតរំ បវិសតិ, ទហរេហិ កាយកីឡនំ ករោតីតិ ឯវមាទិ។

ចតុដ្ឋានំ វចីបាគព្ភិយំ នាម សង្ឃគណបុគ្គលអន្តរឃរេសុ អប្បតិរូបវាចានិច្ឆារណំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ សង្ឃមជ្ឈេ អនាបុច្ឆា ធម្មំ ភាសតិ, តថា បុព្ពេ វុត្តប្បការេ គណេ វុឌ្ឍតរេ បុគ្គលេ ច។ តត្ថ មនុស្សេហិ បញ្ហំ បុដ្ឋោ វុឌ្ឍតរំ អនាបុច្ឆា វិស្សជ្ជេតិ។ អន្តរឃរេ បន “ឥត្ថន្នាមេ កឹ អត្ថិ, កឹ យាគុ ឧទាហុ ខាទនីយំ ភោជនីយំ, កឹ មេ ទស្សសិ, កិមជ្ជ ខាទិស្សាមិ, កឹ ភុញ្ជិស្សាមិ, កឹ បិវិស្សាមី”តិ ឯវមាទីនិ ភាសតិ។

អនេកដ្ឋានំ មនោបាគព្ភិយំ នាម តេសុ តេសុ ឋានេសុ កាយវាចាហិ អជ្ឈាចារំ អនាបជ្ជិត្វាបិ មនសា ឯវ កាមវិតក្កាទិនានប្បការអប្បតិរូបវិតក្កនំ។

កុលេស្វននុគិទ្ធោតិ យានិ កុលានិ ឧបសង្កមតិ, តេសុ បច្ចយតណ្ហាយ វា អននុលោមិយគិហិសំសគ្គវសេន វា អននុគិទ្ធោ, ន សហសោកី, ន សហនន្ទី, ន សុខិតេសុ សុខិតោ, ន ទុក្ខិតេសុ ទុក្ខិតោ, ន ឧប្បន្នេសុ កិច្ចករណីយេសុ អត្តនា វា យោគមាបជ្ជិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមិស្សា ច គាថាយ យំ “សុវចោ ចស្សា”តិ ឯត្ថ វុត្តំ “អស្សា”តិ វចនំ, តំ សព្ពបទេហិ សទ្ធឹ “សន្តុស្សកោ ច អស្ស, សុភរោ ច អស្សា”តិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។

១៤៥. ឯវំ ភគវា សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមស្ស តទធិគមាយ វា បដិបជ្ជិតុកាមស្ស វិសេសតោ អារញ្ញកស្ស ភិក្ខុនោ តតុត្តរិបិ ករណីយំ អាចិក្ខិត្វា ឥទានិ អករណីយម្បិ អាចិក្ខិតុកាមោ **“ន ច ខុទ្ទមាចរេ កិញ្ចិ, យេន វិញ្ញូ បរេ ឧបវទេយ្យុ”**ន្តិ ឥមំ ឧបឌ្ឍគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – ឯវមិមំ ករណីយំ ករោន្តោ យំ តំ កាយវចីមនោទុច្ចរិតំ ខុទ្ទំ លាមកន្តិ វុច្ចតិ, តំ ន ច ខុទ្ទំ សមាចរេ។ អសមាចរន្តោ ច ន កេវលំ ឱឡារិកំ, កឹ បន កិញ្ចិ ន សមាចរេ, អប្បមត្តកំ អណុមត្តម្បិ ន សមាចរេតិ វុត្តំ ហោតិ។

តតោ តស្ស សមាចារេ សន្ទិដ្ឋិកមេវាទីនវំ ទស្សេតិ “**យេន វិញ្ញូ បរេ ឧបវទេយ្យុំ**”ន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អវិញ្ញូ បរេ អប្បមាណំ។ តេ ហិ អនវជ្ជំ វា សាវជ្ជំ ករោន្តិ, អប្បសាវជ្ជំ វា មហាសាវជ្ជំ។ វិញ្ញូ ឯវ បន បមាណំ។ តេ ហិ អនុវិច្ច បរិយោគាហេត្វា អវណ្ណារហស្ស អវណ្ណំ ភាសន្តិ, វណ្ណារហស្ស ច វណ្ណំ ភាសន្តិ, តស្មា “វិញ្ញូ បរេ”តិ វុត្តំ។

ឯវំ ភគវា ឥមាហិ អឌ្ឍតេយ្យាហិ គាថាហិ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមស្ស, តទធិគមាយ វា បដិបជ្ជិតុកាមស្ស វិសេសតោ អារញ្ញកស្ស អារញ្ញកសីសេន ច សព្ពេសម្បិ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិហរិតុកាមានំ ករណីយាករណីយភេទំ កម្មដ្ឋានូបចារំ វត្វា ឥទានិ តេសំ ភិក្ខូនំ តស្ស ទេវតាភយស្ស បដិឃាតាយ បរិត្តត្ថំ វិបស្សនាបាទកជ្ឈានវសេន កម្មដ្ឋានត្ថញ្ច “**សុខិនោ វ ខេមិនោ ហោន្តូ**”តិអាទិនា នយេន មេត្តកថំ កថេតុមារទ្ធោ។

តត្ថ **សុខិនោ**តិ សុខសមង្គិនោ។ **ខេមិនោ**តិ ខេមវន្តោ, អភយា និរុបទ្ទវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសា។ **សត្តា**តិ បាណិនោ។ **សុខិតត្តា**តិ សុខិតចិត្តា។ ឯត្ថ ច កាយិកេន សុខេន សុខិនោ, មានសេន សុខិតត្តា, តទុភយេនាបិ សព្ពភយូបទ្ទវវិគមេន វា ខេមិនោតិ វេទិតព្ពា។ កស្មា បន ឯវំ វុត្តំ? មេត្តាភាវនាការទស្សនត្ថំ។ ឯវញ្ហិ មេត្តា ភាវេតព្ពា “សព្ពេ សត្តា សុខិនោ ហោន្តូ”តិ វា, “ខេមិនោ ហោន្តូ”តិ វា, “សុខិតត្តា ហោន្តូ”តិ វា។

១៤៦. ឯវំ យាវ ឧបចារតោ អប្បនាកោដិ, តាវ សង្ខេបេន មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិត្ថារតោបិ តំ ទស្សេតុំ “**យេ កេចី**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ អថ វា យស្មា បុថុត្តារម្មណេ បរិចិតំ ចិត្តំ ន អាទិកេនេវ ឯកត្តេ សណ្ឋាតិ, អារម្មណប្បភេទំ បន អនុគន្ត្វា កមេន សណ្ឋាតិ, តស្មា តស្ស តសថាវរាទិទុកតិកប្បភេទេ អារម្មណេ អនុគន្ត្វា អនុគន្ត្វា សណ្ឋានត្ថម្បិ “យេ កេចី”តិ គាថាទ្វយមាហ។ អថ វា យស្មា យស្ស យំ អារម្មណំ វិភូតំ ហោតិ, តស្ស តត្ថ ចិត្តំ សុខំ តិដ្ឋតិ។ តស្មា តេសំ ភិក្ខូនំ យស្ស យំ វិភូតំ អារម្មណំ, តស្ស តត្ថ ចិត្តំ សណ្ឋាបេតុកាមោ តសថាវរាទិទុកត្តិកអារម្មណប្បភេទទីបកំ “យេ កេចី”តិ ឥមំ គាថាទ្វយមាហ។

ឯត្ថ ហិ តសថាវរទុកំ ទិដ្ឋាទិដ្ឋទុកំ ទូរសន្តិកទុកំ ភូតសម្ភវេសិទុកន្តិ ចត្តារិ ទុកានិ, ទីឃាទីហិ ច ឆហិ បទេហិ មជ្ឈិមបទស្ស តីសុ, អណុកបទស្ស ច ទ្វីសុ តិកេសុ អត្ថសម្ភវតោ ទីឃរស្សមជ្ឈិមត្តិកំ មហន្តាណុកមជ្ឈិមត្តិកំ ថូលាណុកមជ្ឈិមត្តិកន្តិ តយោ តិកេ ទីបេតិ។ តត្ថ **យេ កេចី**តិ អនវសេសវចនំ។ បាណា ឯវ ភូតា **បាណភូតា**។ អថ វា បាណន្តីតិ បាណា។ ឯតេន អស្សាសបស្សាសបដិពទ្ធេ បញ្ចវោការសត្តេ គណ្ហាតិ។ ភវន្តីតិ **ភូតា**។ ឯតេន ឯកវោការចតុវោការសត្តេ គណ្ហាតិ។ **អត្ថី**តិ សន្តិ, សំវិជ្ជន្តិ។

ឯវំ “**យេ កេចិ បាណភូតត្ថី**”តិ ឥមិនា វចនេន ទុកត្តិកេហិ សង្គហេតព្ពេ សព្ពេ សត្តេ ឯកជ្ឈំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សព្ពេបិ តេ **តសា វា ថាវរា វា អនវសេសា**តិ ឥមិនា ទុកេន សង្គហេត្វា ទស្សេតិ។

តត្ថ តសន្តីតិ **តសា**, សតណ្ហានំ សភយានញ្ចេតំ អធិវចនំ។ តិដ្ឋន្តីតិ **ថាវរា**, បហីនតណ្ហាភយានំ អរហតំ ឯតំ អធិវចនំ។ នត្ថិ តេសំ អវសេសន្តិ **អនវសេសា**, សព្ពេបីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យញ្ច ទុតិយគាថាយ អន្តេ វុត្តំ, តំ សព្ពទុកតិកេហិ សម្ពន្ធិតព្ពំ – យេ កេចិ បាណភូតត្ថិ តសា វា ថាវរា វា អនវសេសា, ឥមេបិ សព្ពេ សត្តា ភវន្តុ សុខិតត្តា។ ឯវំ យាវ ភូតា វា សម្ភវេសី វា ឥមេបិ សព្ពេ សត្តា ភវន្តុ សុខិតត្តាតិ។

ឥទានិ ទីឃរស្សមជ្ឈិមាទិតិកត្តយទីបកេសុ **ទីឃា វា**តិអាទីសុ ឆសុ បទេសុ **ទីឃា**តិ ទីឃត្តភាវា នាគមច្ឆគោធាទយោ។ អនេកព្យាមសតប្បមាណាបិ ហិ មហាសមុទ្ទេ នាគានំ អត្តភាវា អនេកយោជនប្បមាណាបិ មច្ឆគោធាទីនំ អត្តភាវា ហោន្តិ។ **មហន្តា**តិ មហន្តត្តភាវា ជលេ មច្ឆកច្ឆបាទយោ, ថលេ ហត្ថិនាគាទយោ, អមនុស្សេសុ ទានវាទយោ។ អាហ ច – “រាហុគ្គំ អត្តភាវីន”ន្តិ (អ. និ. ៤.១៥)។ តស្ស ហិ អត្តភាវោ ឧព្ពេធេន ចត្តារិ យោជនសហស្សានិ អដ្ឋ ច យោជនសតានិ, ពាហូ ទ្វាទសយោជនសតបរិមាណា, បញ្ញាសយោជនំ ភមុកន្តរំ, តថា អង្គុលន្តរិកា, ហត្ថតលានិ ទ្វេ យោជនសតានីតិ។ **មជ្ឈិមា**តិ អស្សគោណមហឹសសូករាទីនំ អត្តភាវា។ **រស្សកា**តិ តាសុ តាសុ ជាតីសុ វាមនាទយោ ទីឃមជ្ឈិមេហិ ឱមកប្បមាណា សត្តា។ **អណុកា**តិ មំសចក្ខុស្ស អគោចរា, ទិព្ពចក្ខុវិសយា ឧទកាទីសុ និព្ពត្តា សុខុមត្តភាវា សត្តា, ឩកាទយោ វា។ អបិច យេ តាសុ តាសុ ជាតីសុ មហន្តមជ្ឈិមេហិ ថូលមជ្ឈិមេហិ ច ឱមកប្បមាណា សត្តា, តេ អណុកាតិ វេទិតព្ពា។ **ថូលា**តិ បរិមណ្ឌលត្តភាវា មច្ឆកុម្មសិប្បិកសម្ពុកាទយោ សត្តា។

១៤៧. ឯវំ តីហិ តិកេហិ អនវសេសតោ សត្តេ ទស្សេត្វា ឥទានិ “**ទិដ្ឋា វា យេវ អទិដ្ឋា**”តិអាទីហិ តីហិ ទុកេហិបិ តេ សង្គហេត្វា ទស្សេតិ។

តត្ថ **ទិដ្ឋា**តិ យេ អត្តនោ ចក្ខុស្ស អាបាថមាគតវសេន ទិដ្ឋបុព្ពា។ **អទិដ្ឋា**តិ យេ បរសមុទ្ទបរសេលបរចក្កវាឡាទីសុ ឋិតា។ **“យេវ ទូរេ វសន្តិ អវិទូរេ”**តិ ឥមិនា បន ទុកេន អត្តនោ អត្តភាវស្ស ទូរេ ច អវិទូរេ ច វសន្តេ សត្តេ ទស្សេតិ។ តេ ឧបាទាយុបាទាវសេន វេទិតព្ពា។ អត្តនោ ហិ កាយេ វសន្តា សត្តា អវិទូរេ, ពហិកាយេ វសន្តា ទូរេ។ តថា អន្តោឧបចារេ វសន្តា អវិទូរេ, ពហិឧបចារេ វសន្តា ទូរេ។ អត្តនោ វិហារេ គាមេ ជនបទេ ទីបេ ចក្កវាឡេ វសន្តា អវិទូរេ, បរចក្កវាឡេ វសន្តា ទូរេ វសន្តីតិ វុច្ចន្តិ។

ភូតាតិ ជាតា, អភិនិព្ពត្តា។ យេ ភូតា ឯវ, ន បុន ភវិស្សន្តីតិ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ខីណាសវានមេតំ អធិវចនំ។ សម្ភវមេសន្តីតិ **សម្ភវេសី**។ អប្បហីនភវសំយោជនត្តា អាយតិម្បិ សម្ភវំ ឯសន្តានំ សេក្ខបុថុជ្ជនានមេតំ អធិវចនំ។ អថ វា ចតូសុ យោនីសុ អណ្ឌជជលាពុជា សត្តា យាវ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ន ភិន្ទន្តិ, តាវ សម្ភវេសី នាម។ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ភិន្ទិត្វា ពហិ និក្ខន្តា ភូតា នាម។ សំសេទជា ឱបបាតិកា ច បឋមចិត្តក្ខណេ សម្ភវេសី នាម។ ទុតិយចិត្តក្ខណតោ បភុតិ ភូតា នាម។ យេន វា ឥរិយាបថេន ជាយន្តិ, យាវ តតោ អញ្ញំ ន បាបុណន្តិ, តាវ សម្ភវេសី នាម។ តតោ បរំ ភូតាតិ។

១៤៨. ឯវំ ភគវា “សុខិនោ វា”តិអាទីហិ អឌ្ឍតេយ្យាហិ គាថាហិ នានប្បការតោ តេសំ ភិក្ខូនំ ហិតសុខាគមបត្ថនាវសេន សត្តេសុ មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អហិតទុក្ខានាគមបត្ថនាវសេនាបិ តំ ទស្សេន្តោ អាហ **“ន បរោ បរំ និកុព្ពេថា”**តិ។ ឯស បោរាណបាឋោ, ឥទានិ បន “បរំ ហី”តិបិ បឋន្តិ, អយំ ន សោភនោ។

តត្ថ **បរោ**តិ បរជនោ។ **បរន្តិ** បរជនំ។ **ន និកុព្ពេថា**តិ ន វញ្ចេយ្យ។ **នាតិមញ្ញេថា**តិ ន អតិក្កមិត្វា មញ្ញេយ្យ។ **កត្ថចី**តិ កត្ថចិ ឱកាសេ, គាមេ វា និគមេ វា ខេត្តេ វា ញាតិមជ្ឈេ វា បូគមជ្ឈេ វាតិអាទិ។ **ន**ន្តិ ឯតំ។ **កញ្ចី**តិ យំ កញ្ចិ ខត្តិយំ វា ព្រាហ្មណំ វា គហដ្ឋំ វា បព្ពជិតំ វា សុគតំ វា ទុគ្គតំ វាតិអាទិ។ **ព្យារោសនា បដិឃសញ្ញា**តិ កាយវចីវិការេហិ ព្យារោសនាយ ច, មនោវិការេន បដិឃសញ្ញាយ ច។ “ព្យារោសនាយ បដិឃសញ្ញាយា”តិ ហិ វត្តព្ពេ “ព្យារោសនា បដិឃសញ្ញា”តិ វុច្ចតិ យថា “សម្ម ទញ្ញាយ វិមុត្តា”តិ វត្តព្ពេ “សម្ម ទញ្ញា វិមុត្តា”តិ, យថា ច “អនុបុព្ពសិក្ខាយ អនុបុព្ពកិរិយាយ អនុបុព្ពបដិបទាយា”តិ វត្តព្ពេ “អនុបុព្ពសិក្ខា អនុបុព្ពកិរិយា អនុបុព្ពបដិបទា”តិ (អ. និ. ៨.១៩; ឧទា. ៤៥; ចូឡវ. ៣៨៥)។ **នាញ្ញមញ្ញស្ស ទុក្ខមិច្ឆេយ្យា**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស ទុក្ខំ ន ឥច្ឆេយ្យ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? ន កេវលំ “សុខិនោ វា ខេមិនោ វា ហោន្តូ”តិអាទិ មនសិការវសេនេវ មេត្តំ ភាវេយ្យ។ កិំ បន “អហោ វត យោ កោចិ បរបុគ្គលោ យំ កញ្ចិ បរបុគ្គលំ វញ្ចនាទីហិ និកតីហិ ន និកុព្ពេថ, ជាតិអាទីហិ ច នវហិ មានវត្ថូហិ កត្ថចិ បទេសេ យំ កញ្ចិ បរបុគ្គលំ នាតិមញ្ញេយ្យ, អញ្ញមញ្ញស្ស ច ព្យារោសនាយ វា បដិឃសញ្ញាយ វា ទុក្ខំ ន ឥច្ឆេយ្យា”តិ ឯវម្បិ មនសិ ករោន្តោ ភាវេយ្យាតិ។

១៤៩. ឯវំ អហិតទុក្ខានាគមបត្ថនាវសេន អត្ថតោ មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ ឧបមាយ ទស្សេន្តោ អាហ **“មាតា យថា និយំ បុត្ត”**ន្តិ។

តស្សត្ថោ – យថា មាតា **និយំ បុត្តំ** អត្តនិ ជាតំ ឱរសំ បុត្តំ, តញ្ច **ឯកបុត្តមេវ អាយុសា អនុរក្ខេ**, តស្ស ទុក្ខាគមបដិពាហនត្ថំ អត្តនោ អាយុម្បិ ចជិត្វា តំ អនុរក្ខេ, **ឯវម្បិ សព្ពភូតេសុ** ឥទំ **មេត្តមានសំ ភាវយេ**, បុនប្បុនំ ជនយេ វឌ្ឍយេ, តញ្ច អបរិមាណសត្តារម្មណវសេន ឯកស្មិំ វា សត្តេ អនវសេសផរណវសេន **អបរិមាណំ** ភាវយេតិ។

១៥០. ឯវំ សព្ពាការេន មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្សេវ វឌ្ឍនំ ទស្សេន្តោ អាហ **“មេត្តញ្ច សព្ពលោកស្មី”**តិ។

តត្ថ មិជ្ជតិ តាយតិ ចាតិ មិត្តោ, ហិតជ្ឈាសយតាយ សិនិយ្ហតិ, អហិតាគមតោ រក្ខតិ ចាតិ អត្ថោ។ មិត្តស្ស ភាវោ **មេត្តំ**។ **សព្ពស្មិ**ន្តិ អនវសេសេ។ **លោកស្មិ**ន្តិ សត្តលោកេ។ មនសិ ភវន្តិ **មានសំ**។ តញ្ហិ ចិត្តសម្បយុត្តត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **ភាវយេ**តិ វឌ្ឍយេ។ នាស្ស បរិមាណន្តិ **អបរិមាណំ**, អប្បមាណសត្តារម្មណតាយ ឯវំ វុត្តំ។ **ឧទ្ធ**ន្តិ ឧបរិ។ តេន អរូបភវំ គណ្ហាតិ។ **អធោ**តិ ហេដ្ឋា។ តេន កាមភវំ គណ្ហាតិ។ **តិរិយ**ន្តិ វេមជ្ឈំ។ តេន រូបភវំ គណ្ហាតិ។ **អសម្ពាធ**ន្តិ សម្ពាធវិរហិតំ, ភិន្នសីមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សីមា នាម បច្ចត្ថិកោ វុច្ចតិ, តស្មិម្បិ បវត្តន្តិ អត្ថោ។ **អវេរ**ន្តិ វេរវិរហិតំ, អន្តរន្តរាបិ វេរចេតនាបាតុភាវវិរហិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អសបត្ត**ន្តិ វិគតបច្ចត្ថិកំ។ មេត្តាវិហារី ហិ បុគ្គលោ មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, អមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, នាស្ស កោចិ បច្ចត្ថិកោ ហោតិ, តេនស្ស តំ មានសំ វិគតបច្ចត្ថិកត្តា “អសបត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ បរិយាយវចនញ្ហិ ឯតំ, យទិទំ បច្ចត្ថិកោ សបត្តោតិ។ អយំ អនុបទតោ អត្ថវណ្ណនា។

អយំ បនេត្ថ អធិប្បេតត្ថវណ្ណនា – យទេតំ “ឯវម្បិ សព្ពភូតេសុ មានសំ ភាវយេ អបរិមាណ”ន្តិ វុត្តំ។ តញ្ចេតំ អបរិមាណំ មេត្តំ មានសំ សព្ពលោកស្មិំ ភាវយេ វឌ្ឍយេ, វុឌ្ឍិំ, វិរូឡ្ហិំ, វេបុល្លំ គមយេ។ កថំ? **ឧទ្ធំ អធោ ច តិរិយញ្ច,** ឧទ្ធំ យាវ ភវគ្គា, អធោ យាវ អវីចិតោ, តិរិយំ យាវ អវសេសទិសា។ ឧទ្ធំ វា អារុប្បំ, អធោ កាមធាតុំ, តិរិយំ រូបធាតុំ អនវសេសំ ផរន្តោ។ ឯវំ ភាវេន្តោបិ ច តំ យថា អសម្ពាធំ, អវេរំ, អសបត្តញ្ច, ហោតិ តថា សម្ពាធវេរសបត្តាភាវំ ករោន្តោ ភាវយេ។ យំ វា តំ ភាវនាសម្បទំ បត្តំ សព្ពត្ថ ឱកាសលាភវសេន អសម្ពាធំ។ អត្តនោ បរេសុ អាឃាតបដិវិនយេន អវេរំ, អត្តនិ ច បរេសំ អាឃាតបដិវិនយេន អសបត្តំ ហោតិ, តំ អសម្ពាធំ អវេរំ អសបត្តំ អបរិមាណំ មេត្តំ មានសំ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយញ្ចាតិ តិវិធបរិច្ឆេទេ សព្ពលោកស្មិំ ភាវយេ វឌ្ឍយេតិ។

១៥១. ឯវំ មេត្តាភាវនាយ វឌ្ឍនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ ភាវនមនុយុត្តស្ស វិហរតោ ឥរិយាបថនិយមាភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ **“តិដ្ឋំ ចរំ…បេ…. អធិដ្ឋេយ្យា”**តិ។

តស្សត្ថោ – ឯវមេតំ មេត្តំ មានសំ ភាវេន្តោ សោ “និសីទតិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា, ឧជុំ កាយំ បណិធាយា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៧៤; ម. និ. ១.១០៧; វិភ. ៥០៨) វិយ ឥរិយាបថនិយមំ អកត្វា យថាសុខំ អញ្ញតរញ្ញតរឥរិយាបថពាធនវិនោទនំ ករោន្តោ តិដ្ឋំ វា ចរំ វា និសិន្នោ វា សយានោ វា យាវតា វិគតមិទ្ធោ អស្ស, អថ ឯតំ មេត្តាឈានស្សតិំ អធិដ្ឋេយ្យ។

អថ វា ឯវំ មេត្តាភាវនាយ វឌ្ឍនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វសីភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ **“តិដ្ឋំ ចរ”**ន្តិ។ វសិប្បត្តោ ហិ តិដ្ឋំ វា ចរំ វា និសិន្នោ វា សយានោ វា យាវតា ឥរិយាបថេន ឯតំ មេត្តាឈានស្សតិំ អធិដ្ឋាតុកាមោ ហោតិ។ អថ វា តិដ្ឋំ វា ចរំ វាតិ ន តស្ស ឋានាទីនិ អន្តរាយករានិ ហោន្តិ, អបិច ខោ សោ យាវតា ឯតំ មេត្តាឈានស្សតិំ អធិដ្ឋាតុកាមោ ហោតិ, តាវតា វិគតមិទ្ធោ ហុត្វា អធិដ្ឋាតិ, នត្ថិ តស្ស តត្ថ ទន្ធាយិតត្តំ។ តេនាហ **“តិដ្ឋំ ចរំ និសិន្នោ វ សយានោ, យាវតាស្ស វិតមិទ្ធោ។ ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យា”**តិ។

តស្សាយមធិប្បាយោ – យំ តំ “មេត្តញ្ច សព្ពលោកស្មិំ, មានសំ ភាវយេ”តិ វុត្តំ, តំ តថា ភាវយេ, យថា ឋានាទីសុ យាវតា ឥរិយាបថេន, ឋានាទីនិ វា អនាទិយិត្វា យាវតា ឯតំ មេត្តាឈានស្សតិំ អធិដ្ឋាតុកាមោ អស្ស, តាវតា វិតមិទ្ធោ ហុត្វា ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យាតិ។

ឯវំ មេត្តាភាវនាយ វសីភាវំ ទស្សេន្តោ “ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យា”តិ តស្មិំ មេត្តាវិហារេ និយោជេត្វា ឥទានិ តំ វិហារំ ថុនន្តោ អាហ **“ព្រហ្មមេតំ វិហារមិធមាហូ”**តិ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ “សុខិនោវ ខេមិនោ ហោន្តូ”តិអាទី កត្វា យាវ “ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យា”តិ សំវណ្ណិតោ មេត្តាវិហារោ, **ឯតំ** ចតូសុ ទិព្ពព្រហ្មអរិយឥរិយាបថវិហារេសុ និទ្ទោសត្តា អត្តនោបិ បរេសម្បិ អត្ថករត្តា ច **ឥធ** អរិយស្ស ធម្មវិនយេ **ព្រហ្មវិហារមាហុ,** សេដ្ឋវិហារមាហូតិ។ យតោ សតតំ សមិតំ អព្ពោកិណ្ណំ តិដ្ឋំ ចរំ និសិន្នោ វា សយានោ វា យាវតាស្ស វិតមិទ្ធោ, ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យាតិ។

១៥២. ឯវំ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ នានប្បការតោ មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា មេត្តា សត្តារម្មណត្តា អត្តទិដ្ឋិយា អាសន្នា ហោតិ តស្មា ទិដ្ឋិគហណនិសេធនមុខេន តេសំ ភិក្ខូនំ តទេវ មេត្តាឈានំ បាទកំ កត្វា អរិយភូមិប្បត្តិំ ទស្សេន្តោ អាហ **“ទិដ្ឋិញ្ច អនុបគ្គម្ម”**តិ។ ឥមាយ គាថាយ ទេសនំ សមាបេសិ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ “ព្រហ្មមេតំ វិហារមិធមាហូ”តិ សំវណ្ណិតោ មេត្តាឈានវិហារោ, តតោ វុដ្ឋាយ យេ តត្ថ វិតក្កវិចារាទយោ ធម្មា, តេ, តេសញ្ច វត្ថាទិអនុសារេន រូបធម្មេ បរិគ្គហេត្វា ឥមិនា នាមរូបបរិច្ឆេទេន “សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជោយំ, ន ឥធ សត្តូបលព្ភតី”តិ (សំ. និ. ១.១៧១) ឯវំ **ទិដ្ឋិញ្ច អនុបគ្គម្ម** អនុបុព្ពេន លោកុត្តរសីលេន **សីលវា** ហុត្វា លោកុត្តរសីលសម្បយុត្តេនេវ សោតាបត្តិមគ្គសម្មាទិដ្ឋិសង្ខាតេន **ទស្សនេន សម្បន្នោ**។ តតោ បរំ យោបាយំ វត្ថុកាមេសុ គេធោ កិលេសកាមោ អប្បហីនោ ហោតិ, តម្បិ សកទាគាមិអនាគាមិមគ្គេហិ តនុភាវេន អនវសេសប្បហានេន ច **កាមេសុ គេធំ វិនេយ្យ** វិនយិត្វា វូបសមេត្វា **ន ហិ ជាតុ គព្ភសេយ្យ បុនរេតិ** ឯកំសេនេវ បុន គព្ភសេយ្យំ ន ឯតិ, សុទ្ធាវាសេសុ និព្ពត្តិត្វា តត្ថេវ អរហត្តំ បាបុណិត្វា បរិនិព្ពាតីតិ។

ឯវំ ភគវា ទេសនំ សមាបេត្វា តេ ភិក្ខូ អាហ – “គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តស្មិំយេវ វនសណ្ឌេ វិហរថ។ ឥមញ្ច សុត្តំ មាសស្ស អដ្ឋសុ ធម្មស្សវនទិវសេសុ គណ្ឌិំ អាកោដេត្វា ឧស្សារេថ, ធម្មកថំ ករោថ, សាកច្ឆថ, អនុមោទថ, ឥទមេវ កម្មដ្ឋានំ អាសេវថ, ភាវេថ, ពហុលីករោថ។ តេបិ វោ អមនុស្សា តំ ភេរវារម្មណំ ន ទស្សេស្សន្តិ, អញ្ញទត្ថុ

អត្ថកាមា ហិតកាមា ភវិស្សន្តី”តិ។ តេ “សាធូ”តិ ភគវតោ បដិស្សុណិត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា, បទក្ខិណំ កត្វា, តត្ថ គន្ត្វា, តថា អកំសុ។ ទេវតាយោ ច “ភទន្តា អម្ហាកំ អត្ថកាមា ហិតកាមា”តិ បីតិសោមនស្សជាតា ហុត្វា សយមេវ សេនាសនំ សម្មជ្ជន្តិ, ឧណ្ហោទកំ បដិយាទេន្តិ, បិដ្ឋិបរិកម្មបាទបរិកម្មំ ករោន្តិ, អារក្ខំ សំវិទហន្តិ។ តេ ភិក្ខូ តថេវ មេត្តំ ភាវេត្វា តមេវ ច បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា សព្ពេវ តស្មិំយេវ អន្តោតេមាសេ អគ្គផលំ អរហត្តំ បាបុណិត្វា មហាបវារណាយ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសុន្តិ។

ឯវម្បិ អត្ថកុសលេន តថាគតេន,
ធម្មិស្សរេន កថិតំ ករណីយមត្ថំ;
កត្វានុភុយ្យ បរមំ ហទយស្ស សន្តិំ,
សន្តំ បទំ អភិសមេន្តិ សមត្តបញ្ញា។

តស្មា ហិ តំ អមតមព្ភុតមរិយកន្តំ,
សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមោ;
វិញ្ញូ ជនោ វិមលសីលសមាធិបញ្ញា,
ភេទំ ករេយ្យ សតតំ ករណីយមត្ថន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មេត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ហេមវតសុត្តវណ្ណនា

អជ្ជ បន្នរសោតិ ហេមវតសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? បុច្ឆាវសិកា ឧប្បត្តិ។ ហេមវតេន ហិ បុដ្ឋោ ភគវា “ឆសុ លោកោ សមុប្បន្នោ”តិអាទីនិ អភាសិ។ តត្ថ “អជ្ជ បន្នរសោ”តិអាទិ សាតាគិរេន វុត្តំ, “ឥតិ សាតាគិរោ”តិអាទិ សង្គីតិការេហិ, “កច្ចិមនោ”តិអាទិ ហេមវតេន, “ឆសុ លោកោ”តិអាទិ ភគវតា, តំ សព្ពម្បិ សមោធានេត្វា “ហេមវតសុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ “សាតាគិរិសុត្ត”ន្តិ ឯកច្ចេហិ។

តត្ថ យាយំ “អជ្ជ បន្នរសោ”តិអាទិ គាថា។ តស្សា ឧប្បត្តិ – ឥមស្មិំយេវ ភទ្ទកប្បេ វីសតិវស្សសហស្សាយុកេសុ បុរិសេសុ ឧប្បជ្ជិត្វា សោឡសវស្សសហស្សាយុកានិ ឋត្វា បរិនិព្ពុតស្ស ភគវតោ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស មហតិយា បូជាយ សរីរកិច្ចំ អកំសុ។ តស្ស ធាតុយោ អវិកិរិត្វា សុវណ្ណក្ខន្ធោ វិយ ឯកគ្ឃនា ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ ទីឃាយុកពុទ្ធានញ្ហិ ឯសា ធម្មតា។ អប្បាយុកពុទ្ធា បន យស្មា ពហុតរេន ជនេន អទិដ្ឋា ឯវ បរិនិព្ពាយន្តិ, តស្មា ធាតុបូជម្បិ កត្វា “តត្ថ តត្ថ ជនា បុញ្ញំ បសវិស្សន្តី”តិ អនុកម្បាយ “ធាតុយោ វិកិរន្តូ”តិ អធិដ្ឋហន្តិ។ តេន តេសំ សុវណ្ណចុណ្ណានិ វិយ ធាតុយោ វិកិរន្តិ, សេយ្យថាបិ អម្ហាកំ ភគវតោ។

មនុស្សា តស្ស ភគវតោ ឯកំយេវ ធាតុឃរំ កត្វា ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេសុំ យោជនំ ឧព្ពេធេន បរិក្ខេបេន ច។ តស្ស ឯកេកគាវុតន្តរានិ ចត្តារិ ទ្វារានិ អហេសុំ។ ឯកំ ទ្វារំ កិកី រាជា អគ្គហេសិ; ឯកំ តស្សេវ បុត្តោ បថវិន្ធរោ នាម; ឯកំ សេនាបតិបមុខា អមច្ចា; ឯកំ សេដ្ឋិបមុខា ជានបទា រត្តសុវណ្ណមយា ឯកគ្ឃនា សុវណ្ណរសបដិភាគា ច នានារតនមយា ឥដ្ឋកា អហេសុំ ឯកេកា សតសហស្សគ្ឃនិកា។ តេ ហរិតាលមនោសិលាហិ មត្តិកាកិច្ចំ សុរភិតេលេន ឧទកកិច្ចញ្ច កត្វា តំ ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេសុំ។

ឯវំ បតិដ្ឋិតេ ចេតិយេ ទ្វេ កុលបុត្តា សហាយកា និក្ខមិត្វា សម្មុខសាវកានំ ថេរានំ សន្តិកេ បព្ពជិំសុ។ ទីឃាយុកពុទ្ធានញ្ហិ សម្មុខសាវកាយេវ បព្ពាជេន្តិ, ឧបសម្បាទេន្តិ, និស្សយំ ទេន្តិ, ឥតរេ ន លភន្តិ។ តតោ តេ កុលបុត្តា “សាសនេ, ភន្តេ, កតិ ធុរានី”តិ បុច្ឆិំសុ។ ថេរា “ទ្វេ ធុរានី”តិ កថេសុំ – “វាសធុរំ, បរិយត្តិធុរញ្ចា”តិ។ តត្ថ បព្ពជិតេន កុលបុត្តេន អាចរិយុបជ្ឈាយានំ សន្តិកេ បញ្ច វស្សានិ វសិត្វា, វត្តបដិវត្តំ បូរេត្វា, បាតិមោក្ខំ ទ្វេ តីណិ ភាណវារសុត្តន្តានិ ច បគុណំ កត្វា, កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គហេត្វា, កុលេ វា គណេ វា និរាលយេន អរញ្ញំ បវិសិត្វា, អរហត្តសច្ឆិកិរិយាយ ឃដិតព្ពំ វាយមិតព្ពំ, ឯតំ **វាសធុរំ**។ អត្តនោ ថាមេន បន ឯកំ វា និកាយំ បរិយាបុណិត្វា ទ្វេ វា បញ្ច វា និកាយេ បរិយត្តិតោ ច អត្ថតោ ច សុវិសទំ សាសនំ អនុយុញ្ជិតព្ពំ, ឯតំ **បរិយត្តិធុរ**ន្តិ។ អថ តេ កុលបុត្តា “ទ្វិន្នំ ធុរានំ វាសធុរមេវ សេដ្ឋ”ន្តិ វត្វា “មយំ បនម្ហា ទហរា, វុឌ្ឍកាលេ វាសធុរំ បរិបូរេស្សាម, បរិយត្តិធុរំ តាវ បូរេមា”តិ បរិយត្តិំ អារភិំសុ។ តេ បកតិយាវ បញ្ញវន្តោ នចិរស្សេវ សកលេ ពុទ្ធវចនេ បកតញ្ញុនោ វិនយេ ច អតិវិយ វិនិច្ឆយកុសលា អហេសុំ។ តេសំ បរិយត្តិំ និស្សាយ បរិវារោ ឧប្បជ្ជិ, បរិវារំ

និស្សាយ លាភោ, ឯកមេកស្ស បញ្ចសតបញ្ចសតា ភិក្ខូ បរិវារា អហេសុំ។ តេ សត្ថុសាសនំ ទីបេន្តា វិហរឹសុ, បុនពុទ្ធកាលោ វិយ អហោសិ។

តទា ទ្វេ ភិក្ខូ គាមកាវាសេ វិហរន្តិ ធម្មវាទី ច អធម្មវាទី ច។ អធម្មវាទី ចណ្ឌោ ហោតិ ផរុសោ, មុខរោ, តស្ស អជ្ឈាចារោ ឥតរស្ស បាកដោ ហោតិ។ តតោ នំ “ឥទំ តេ, អាវុសោ, កម្មំ សាសនស្ស អប្បតិរូប”ន្តិ ចោទេសិ។ សោ “កឹ តេ ទិដ្ឋំ, កឹ សុត”ន្តិ វិក្ខិបតិ។ ឥតរោ “វិនយធរា ជានិស្សន្តី”តិ អាហ។ តតោ អធម្មវាទី “សចេ ឥមំ វត្ថុំ វិនយធរា វិនិច្ឆិនិស្សន្តិ, អទ្ធា មេ សាសនេ បតិដ្ឋា ន ភវិស្សតី”តិ ញត្វា អត្តនោ បក្ខំ កាតុកាមោ តាវទេវ បរិក្ខារេ អាទាយ តេ ទ្វេ ថេរេ ឧបសង្កមិត្វា សមណបរិក្ខារេ ទត្វា តេសំ និស្សយេន វិហរិតុមារទ្ធោ។ សព្ពញ្ច នេសំ ឧបដ្ឋានំ ករោន្តោ សក្កច្ចំ វត្តបដិវត្តំ បូរេតុកាមោ វិយ អកាសិ។ តតោ ឯកទិវសំ ឧបដ្ឋានំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា តេហិ វិស្សជ្ជិយមានោបិ អដ្ឋាសិយេវ។ ថេរា “កិញ្ចិ វត្តព្ពមត្ថី”តិ តំ បុច្ឆឹសុ។ សោ “អាម, ភន្តេ, ឯកេន មេ ភិក្ខុនា សហ អជ្ឈាចារំ បដិច្ច វិវាទោ អត្ថិ។ សោ យទិ តំ វត្ថុំ ឥធាគន្ត្វា អារោចេតិ, យថាវិនិច្ឆយំ ន វិនិច្ឆិនិតព្ព”ន្តិ។ ថេរា “ឱសដំ វត្ថុំ យថាវិនិច្ឆយំ ន វិនិច្ឆិនិតុំ ន វដ្ដតី”តិ អាហំសុ។ សោ “ឯវំ ករិយមានេ, ភន្តេ, មម សាសនេ បតិដ្ឋា នត្ថិ, មយ្ហេតំ បាបំ ហោតុ, មា តុម្ហេ វិនិច្ឆិនថា”តិ។ តេ តេន និប្បីឡិយមានា សម្បដិច្ឆឹសុ។ សោ តេសំ បដិញ្ញំ គហេត្វា បុន តំ អាវាសំ គន្ត្វា “សព្ពំ វិនយធរានំ សន្តិកេ និដ្ឋិត”ន្តិ តំ ធម្មវាទី សុដ្ឋុតរំ អវមញ្ញន្តោ ផរុសេន សមុទាចរតិ។ ធម្មវាទី “និស្សង្កោ អយំ ជាតោ”តិ តាវទេវ និក្ខមិត្វា ថេរានំ បរិវារំ ភិក្ខុសហស្សំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “ននុ, អាវុសោ, ឱសដំ វត្ថុ យថាធម្មំ វិនិច្ឆិនិតព្ពំ, អនោសរាបេត្វា ឯវ វា អញ្ញមញ្ញំ អច្ចយំ ទេសាបេត្វា សាមគ្គី កាតព្ពា។ ឥមេ បន ថេរា នេវ វត្ថុំ វិនិច្ឆិនីសុ, ន សាមគ្គី អកំសុ។ កឹ នាមេត”ន្តិ? តេបិ សុត្វា តុណ្ហី អហេសុំ – “នូន កិញ្ចិ អាចរិយេហិ ញាត”ន្តិ។ តតោ អធម្មវាទី ឱកាសំ លភិត្វា “ត្វំ បុព្ពេ ‘វិនយធរា ជានិស្សន្តី’តិ ភណសិ។ ឥទានិ តេសំ វិនយធរានំ អារោចេហិ តំ វត្ថុ”ន្តិ ធម្មវាទី បីឡេត្វា “អជ្ជតគ្គេ បរាជិតោ ត្វំ, មា តំ អាវាសំ អាគច្ឆី”តិ វត្វា បក្កាមិ។ តតោ ធម្មវាទី ថេរេ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហេ សាសនំ អនបេក្ខិត្វា ‘អម្ហេ ឧបដ្ឋេសិ បរិតោសេសី’តិ បុគ្គលមេវ អបេក្ខិត្ថ, សាសនំ អរក្ខិត្វា បុគ្គលំ រក្ខិត្ថ, អជ្ជតគ្គេ ទានិ តុម្ហាកំ វិនិច្ឆយំ វិនិច្ឆិនិតុំ ន វដ្ដតិ, អជ្ជ បរិនិព្ពុតោ កស្សបោ ភគវា”តិ មហាសទ្ទេន កន្ទិត្វា “នដ្ឋំ សត្ថុ សាសន”ន្តិ បរិទេវមានោ បក្កាមិ។

អថ ខោ តេ ភិក្ខូ សំវិគ្គមានសា “មយំ បុគ្គលមនុរក្ខន្តា សាសនរតនំ សោព្ភេ បក្ខិបិម្ហា”តិ កុក្កុច្ចំ ឧប្បាទេសុំ ។ តេ តេនេវ កុក្កុច្ចេន ឧបហតាសយត្តា កាលំ កត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិតុមសក្កោន្តា ឯកាចរិយោ ហិមវតិ ហេមវតេ បព្ពតេ និព្ពត្តិ **ហេមវតោ យក្ខោ**តិ នាមេន។ ទុតិយាចរិយោ មជ្ឈិមទេសេ សាតបព្ពតេ **សាតាគិរោ**តិ នាមេន។ តេបិ នេសំ បរិវារា ភិក្ខូ តេសំយេវ អនុវត្តិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិតុមសក្កោន្តា តេសំ បរិវារា យក្ខាវ ហុត្វា និព្ពត្តឹសុ។ តេសំ បន បច្ចយទាយកា គហដ្ឋា ទេវលោកេ និព្ពតឹសុ។ ហេមវតសាតាគិរា អដ្ឋវីសតិយក្ខសេនាបតីនមព្ភន្តរា មហានុភាវា យក្ខរាជានោ អហេសុំ។

យក្ខសេនាបតីនញ្ច អយំ ធម្មតា – មាសេ មាសេ អដ្ឋ ទិវសានិ ធម្មវិនិច្ឆយត្ថំ ហិមវតិ មនោសិលាតលេ នាគវតិមណ្ឌបេ ទេវតានំ សន្និបាតោ ហោតិ, តត្ថ សន្និបតិតព្ពន្តិ។ អថ សាតាគិរហេមវតា តស្មឹ សមាគមេ អញ្ញមញ្ញំ ទិស្វា សញ្ជានឹសុ – “ត្វំ, សម្ម, កុហឹ ឧប្បន្នោ, ត្វំ កុហិ”ន្តិ អត្តនោ អត្តនោ ឧប្បត្តិដ្ឋានញ្ច បុច្ឆិត្វា វិប្បដិសារិនោ អហេសុំ។ “នដ្ឋា មយំ, សម្ម, បុព្ពេ វីសតិ វស្សសហស្សានិ សមណធម្មំ កត្វា ឯកំ បាបសហាយំ និស្សាយ យក្ខយោនិយំ ឧប្បន្នា, អម្ហាកំ បន បច្ចយទាយកា កាមាវចរទេវេសុ និព្ពត្តា”តិ។ អថ សាតាគិរោ អាហ – “មារិស, ហិមវា នាម អច្ឆរិយព្ភុតសម្មតោ, កិញ្ចិ អច្ឆរិយំ ទិស្វា វា សុត្វា វា មមាបិ អារោចេយ្យាសី”តិ។ ហេមវតោបិ អាហ – “មារិស, មជ្ឈិមទេសោ នាម អច្ឆរិយព្ភុតសម្មតោ, កិញ្ចិ អច្ឆរិយំ ទិស្វា វា សុត្វា វា មមាបិ អារោចេយ្យាសី”តិ។ ឯវំ តេសុ ទ្វីសុ សហាយេសុ អញ្ញមញ្ញំ កតិកំ កត្វា, តមេវ ឧប្បត្តឹ អវិវជ្ជេត្វា វសមានេសុ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ វីតិវត្តំ, មហាបថវី ឯកយោជនតិគាវុតមត្តំ ឧស្សន្នា។

អថម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ទីបង្ករបាទមូលេ កតបណិធានោ យាវ វេស្សន្តរជាតកំ, តាវ បារមិយោ បូរេត្វា, តុសិតភវនេ ឧប្បជ្ជិត្វា, តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា, ធម្មបទនិទានេ វុត្តនយេន ទេវតាហិ អាយាចិតោ បញ្ច មហាវិលោកនានិ វិលោកេត្វា, ទេវតានំ អារោចេត្វា, ទ្វត្តឹសាយ បុព្ពនិមិត្តេសុ វត្តមានេសុ ឥធ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ ទសសហស្សិលោកធាតុំ កម្បេត្វា។ តានិ ទិស្វាបិ ឥមេ រាជយក្ខា “ឥមិនា ការណេន និព្ពត្តានី”តិ ន ជានឹសុ។ “ខិឌ្ឌាបសុតត្តា នេវាទ្ទសំសូ”តិ ឯកេ។ ឯស នយោ ជាតិយំ អភិនិក្ខមនេ ពោធិយញ្ច។ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ បន បញ្ចវគ្គិយេ អាមន្តេត្វា ភគវតិ តិបរិវដ្ដំ ទ្វាទសាការំ វរធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ មហាភូមិចាលំ បុព្ពនិមិត្តំ បាដិហារិយានិ ច ឯតេសំ ឯកោ សាតាគិរោយេវ បឋមំ អទ្ទស។ និព្ពត្តិការណញ្ច តេសំ ញត្វា សបរិសោ ភគវន្តំ ឧបសង្កម្ម ធម្មទេសនំ អស្សោសិ, ន ច កិញ្ចិ វិសេសំ អធិគច្ឆិ។ កស្មា? សោ ហិ ធម្មំ សុណន្តោ ហេមវតំ អនុស្សរិត្វា “អាគតោ នុ ខោ មេ សហាយកោ, នោ”តិ បរិសំ ឱលោកេត្វា តំ អបស្សន្តោ “វញ្ចិតោ មេ សហាយោ, យោ

ឯវំ វិចិត្របដិភានំ ភគវតោ ធម្មទេសនំ ន សុណាតី”តិ វិក្ខិត្តចិត្តោ អហោសិ។ ភគវា ច អត្ថង្គតេបិ ច សូរិយេ ទេសនំ ន និដ្ឋាបេសិ។

អថ សាតាគិរោ “សហាយំ គហេត្វា តេន សហាគម្ម ធម្មទេសនំ សោស្សាមី”តិ ហត្ថិយាន អស្សយានគរុឡយានាទីនិ មាបេត្វា បញ្ចហិ យក្ខសតេហិ បរិវុតោ ហិមវន្តាភិមុខោ បាយាសិ, តទា ហេមវតោបិ។ យស្មា បដិសន្ធិជាតិ-អភិនិក្ខមន-ពោធិបរិនិព្ពានេស្វេវ ទ្វត្តិំស បុព្ពនិមិត្តានិ ហុត្វាវ បតិវិគច្ឆន្តិ, ន ចិរដ្ឋិតិកានិ ហោន្តិ, ធម្មចក្កបវត្តនេ បន តានិ សវិសេសានិ ហុត្វា, ចិរតរំ បត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តស្មា ហិមវតិ តំ អច្ឆរិយបាតុភាវំ ទិស្វា “យតោ អហំ ជាតោ, ន កទាចិ អយំ បព្ពតោ ឯវំ អភិរាមោ ភូតបុព្ពោ, ហន្ទ ទានិ មម សហាយំ គហេត្វា អាគម្ម តេន សហ ឥមំ បុប្ផសិរិំ អនុភវិស្សាមី”តិ តថេវ មជ្ឈិមទេសាភិមុខោ អាគច្ឆតិ។ តេ ឧភោបិ រាជគហស្ស ឧបរិ សមាគន្ត្វា អញ្ញមញ្ញស្ស អាគមនការណំ បុច្ឆឹសុ។ ហេមវតោ អាហ – “យតោ អហំ, មារិស, ជាតោ, នាយំ បព្ពតោ ឯវំ អកាលកុសុមិតេហិ រុក្ខេហិ អភិរាមោ ភូតបុព្ពោ, តស្មា ឯតំ បុប្ផសិរិំ តយា សទ្ធិំ អនុភវិស្សាមីតិ អាគតោម្ហី”តិ ។ សាតាគិរោ អាហ – “ជានាសិ, បន, ត្វំ មារិស, យេន ការណេន ឥមំ អកាលបុប្ផបាដិហារិយំ ជាត”ន្តិ? “ន ជានាមិ, មារិសា”តិ។ “ឥមំ, មារិស, បាដិហារិយំ ន កេវលំ ហិមវន្តេយេវ, អបិច ខោ បន ទសសហស្សិលោកធាតូសុ និព្ពត្តំ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, អជ្ជ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, តេន ការណេនា”តិ។ ឯវំ សាតាគិរោ ហេមវតស្ស ពុទ្ធុប្បាទំ កថេត្វា, តំ ភគវតោ សន្តិកំ អានេតុកាមោ ឥមំ គាថមាហ។ កេចិ បន គោតមកេ ចេតិយេ វិហរន្តេ ភគវតិ អយមេវមាហាតិ ភណន្តិ **“អជ្ជ បន្នរសោ”**តិ។

១៥៣. តត្ថ **អជ្ជា**តិ អយំ រត្តិន្ទិវោ បក្ខគណនតោ **បន្នរសោ**, ឧបវសិតព្ពតោ **ឧបោសថោ**។ តីសុ វា ឧបោសថេសុ អជ្ជ បន្នរសោ ឧបោសថោ, ន ចាតុទ្ទសី ឧបោសថោ, ន សាមគ្គីឧបោសថោ។ យស្មា វា បាតិមោក្ខុទ្ទេសអដ្ឋង្គឧបវាសបញ្ញត្តិទិវសាទីសុ សម្ពហុលេសុ អត្ថេសុ ឧបោសថសទ្ទោ វត្តតិ។ “អាយាមាវុសោ, កប្បិន, ឧបោសថំ គមិស្សាមា”តិអាទីសុ ហិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេ ឧបោសថសទ្ទោ។ “ឯវំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ ខោ វិសាខេ ឧបោសថោ ឧបវុត្ថោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.៤៣) បាណាតិបាតា វេរមណិអាទិកេសុ អដ្ឋង្គេសុ។ “សុទ្ធស្ស វេ សទា ផគ្គុ, សុទ្ធស្សុបោសថោ សទា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៧៩) ឧបវាសេ។ “ឧបោសថោ នាម នាគរាជា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៤៦; ម. និ. ៣.២៥៨) បញ្ញត្តិយំ។ “តទហុបោសថេ បន្នរសេ សីសំន្ហាតស្សា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៨៥; ម. និ. ៣.២៥៦) ទិវសេ។ តស្មា អវសេសត្ថំ បដិក្ខិបិត្វា អាសាឡ្ហីបុណ្ណមទិវសំយេវ និយាមេន្តោ អាហ – “អជ្ជ បន្នរសោ ឧបោសថោ”តិ។ បាដិបទោ ទុតិយោតិ ឯវំ គណិយមានេ អជ្ជ បន្នរសោ ទិវសោតិ អត្ថោ។

ទិវិ ភវានិ ទិព្ពានិ, ទិព្ពានិ ឯត្ថ អត្ថីតិ **ទិព្ពា**។ កានិ តានិ? រូបានិ។ តញ្ហិ រត្តិំ ទេវានំ ទសសហស្សិលោកធាតុតោ សន្និបតិតានំ សរីរវត្ថាភរណវិមានប្បភាហិ អព្ភាទិឧបក្កិលេសវិរហិតាយ ចន្ទប្បភាយ ច សកលជម្ពុទីបោ អលង្កតោ អហោសិ។ វិសេសាលង្កតោ ច បរមវិសុទ្ធិទេវស្ស ភគវតោ សរីរប្បភាយ។ តេនាហ **“ទិព្ពា រត្តិ ឧបដ្ឋិតា”**តិ។

ឯវំ រត្តិគុណវណ្ណនាបទេសេនាបិ សហាយស្ស ចិត្តប្បសាទំ ជនេន្តោ ពុទ្ធុប្បាទំ កថេត្វា អាហ **“អនោមនាមំ សត្ថារំ, ហន្ទ បស្សាម គោតម”**ន្តិ។ តត្ថ អនោមេហិ អលាមកេហិ សព្ពាការបរិបូរេហិ គុណេហិ នាមំ អស្សាតិ **អនោមនាមោ**។ តថា ហិស្ស “ពុជ្ឈិតា សច្ចានីតិ ពុទ្ធោ, ពោធេតា បជាយាតិ ពុទ្ធោ”តិអាទិនា (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ៩៧; បដិ. ម. ១.១៦២) នយេន ពុទ្ធោតិ អនោមេហិ គុណេហិ នាមំ, “ភគ្គរាគោតិ ភគវា, ភគ្គទោសោតិ ភគវា”តិអាទិនា (មហានិ. ៨៤) នយេន ច អនោមេហិ គុណេហិ នាមំ។ ឯស នយោ “អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ”តិអាទីសុ។ ទិដ្ឋធម្មិកាទីសុ អត្ថេសុ ទេវមនុស្សេ អនុសាសតិ “ឥមំ បជហថ, ឥមំ សមាទាយ វត្តថា”តិ **សត្ថា**។ អបិច “សត្ថា ភគវា សត្ថវាហោ, យថា សត្ថវាហោ សត្តេ កន្តារំ តារេតី”តិអាទិនា (មហានិ. ១៩០) និទ្ទេសេ វុត្តនយេនាបិ សត្ថា។ តំ អនោមនាមំ សត្ថារំ។ **ហន្ទា**តិ ព្យវសានត្ថេ និបាតោ។ **បស្សាមា**តិ តេន អត្តានំ សហ សង្គហេត្វា បច្ចុប្បន្នវចនំ។ **គោតម**ន្តិ គោតមគោត្តំ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ ? “សត្ថា, ន សត្ថា”តិ មា វិមតិំ អកាសិ, ឯកន្តព្យវសិតោ ហុត្វាវ ឯហិ បស្សាម គោតមន្តិ។

១៥៤. ឯវំ វុត្តេ ហេមវតោ “អយំ សាតាគិរោ ‘អនោមនាមំ សត្ថារ’ន្តិ ភណន្តោ តស្ស សព្ពញ្ញុតំ បកាសេតិ, សព្ពញ្ញុនោ ច ទុល្លភា លោកេ, សព្ពញ្ញុបដិញ្ញេហិ បូរណាទិសទិសេហេវ លោកោ ឧបទ្ទុតោ។ សោ បន យទិ សព្ពញ្ញូ, អទ្ធា តាទិលក្ខណប្បត្តោ ភវិស្សតិ, តេន តំ ឯវំ បរិគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា តាទិលក្ខណំ បុច្ឆន្តោ អាហ – **“កច្ចិ មនោ”**តិ។

តត្ថ **កច្ចី**តិ បុច្ឆា។ **មនោ**តិ ចិត្តំ។ **សុបណិហិតោ**តិ សុដ្ឋុ ឋបិតោ, អចលោ អសម្បវេធី។ សព្ពេសុ ភូតេសុ **សព្ពភូតេសុ។ តាទិនោ**តិ តាទិលក្ខណប្បត្តស្សេវ សតោ។ បុច្ឆា ឯវ វា អយំ “សោ តេ សត្ថា សព្ពភូតេសុ តាទី, ឧទាហុ នោ”តិ។ **ឥដ្ឋេ អនិដ្ឋេ ចា**តិ ឯវរូបេ អារម្មណេ។ **សង្កប្បា**តិ វិតក្កា។ **វសីកតា**តិ វសំ គមិតា។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យំ ត្វំ សត្ថារំ វទសិ, តស្ស តេ សត្ថុនោ កច្ចិ តាទិលក្ខណប្បត្តស្ស សតោ សព្ពភូតេសុ មនោ សុបណិហិតោ, ឧទាហុ យាវ ចលនបច្ចយំ ន លភតិ, តាវ សុបណិហិតោ វិយ ខាយតិ។ សោ វា តេ សត្ថា កច្ចិ សព្ពភូតេសុ សមចិត្តេន តាទី, ឧទាហុ នោ, យេ ច ខោ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អារម្មណេសុ រាគទោសវសេន សង្កប្បា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ត្យាស្ស កច្ចិ វសីកតា, ឧទាហុ កទាចិ តេសម្បិ វសេន វត្តតីតិ។

១៥៥. តតោ សាតាគិរោ ភគវតោ សព្ពញ្ញុភាវេ ព្យវសិតត្តា សព្ពេ សព្ពញ្ញុគុណេ អនុជានន្តោ អាហ **“មនោ ចស្ស សុបណិហិតោ”**តិអាទិ។ តត្ថ **សុបណិហិតោ**តិ សុដ្ឋុ ឋបិតោ, បថវីសមោ អវិរុជ្ឈនដ្ឋេន, សិនេរុសមោ សុប្បតិដ្ឋិតាចលនដ្ឋេន, ឥន្ទខីលសមោ ចតុព្ពិធមារបរវាទិគណេហិ អកម្បិយដ្ឋេន។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, ភគវតោ ឥទានិ សព្ពាការសម្បន្នត្តា សព្ពញ្ញុភាវេ ឋិតស្ស មនោ សុបណិហិតោ អចលោ ភវេយ្យ។ យស្ស តិរច្ឆានភូតស្សាបិ សរាគាទិកាលេ ឆទ្ទន្តនាគកុលេ ឧប្បន្នស្ស សវិសេន សល្លេន វិទ្ធស្ស អចលោ អហោសិ, វធកេបិ តស្មិំ នប្បទុស្សិ, អញ្ញទត្ថុ តស្សេវ អត្តនោ ទន្តេ ឆេត្វា អទាសិ; តថា មហាកបិភូតស្ស មហតិយា សិលាយ សីសេ បហដស្សាបិ តស្សេវ ច មគ្គំ ទស្សេសិ; តថា វិធុរបណ្ឌិតភូតស្ស បាទេសុ គហេត្វា សដ្ឋិយោជនេ កាឡបព្ពតបបាតេ បក្ខិត្តស្សាបិ អញ្ញទត្ថុ តស្សេវ យក្ខស្សត្ថាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ តស្មា សម្មទេវ អាហ សាតាគិរោ – “មនោ ចស្ស សុបណិហិតោ”តិ។

សព្ពភូតេសុ តាទិនោតិ សព្ពសត្តេសុ តាទិលក្ខណប្បត្តស្សេវ សតោ មនោ សុបណិហិតោ, ន យាវ បច្ចយំ ន លភតីតិ អត្ថោ ។ តត្ថ ភគវតោ តាទិលក្ខណំ បញ្ចធា វេទិតព្ពំ។ យថាហ –

“ភគវា បញ្ចហាការេហិ តាទី, ឥដ្ឋានិដ្ឋេ តាទី, ចត្តាវីតិ តាទី, មុត្តាវីតិ តាទី, តិណ្ណាវីតិ តាទី, តន្និទ្ទេសាតិ តាទី។ កថំ ភគវា ឥដ្ឋានិដ្ឋេ តាទី? ភគវា លាភេបិ តាទី”តិ (មហានិ. ៣៨)។

ឯវមាទិ សព្ពំ និទ្ទេសេ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ លាភាទយោ ច តស្ស មហាអដ្ឋកថាយំ វិត្ថារិតនយេន វេទិតព្ពា។ “បុច្ឆា ឯវ វា អយំ។ សោ តេ សត្ថា សព្ពភូតេសុ តាទី, ឧទាហុ នោ”តិ ឥមស្មិម្បិ វិកប្បេ សព្ពភូតេសុ សមចិត្តតាយ តាទី អម្ហាកំ សត្ថាតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ ភគវា សុខូបសំហារកាមតាយ ទុក្ខាបនយនកាមតាយ ច សព្ពសត្តេសុ សមចិត្តោ, យាទិសោ អត្តនិ, តាទិសោ បរេសុ, យាទិសោ មាតរិ មហាមាយាយ, តាទិសោ ចិញ្ចមាណវិកាយ, យាទិសោ បិតរិ សុទ្ធោទនេ, តាទិសោ សុប្បពុទ្ធេ, យាទិសោ បុត្តេ រាហុលេ, តាទិសោ វធកេសុ ទេវទត្តធនបាលកអង្គុលិមាលាទីសុ។ សទេវកេ លោកេបិ តាទី។ តស្មា សម្មទេវាហ សាតាគិរោ – “សព្ពភូតេសុ តាទិនោ”តិ។

អថោ ឥដ្ឋេ អនិដ្ឋេ ចាតិ។ ឯត្ថ បន ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ – យំ កិញ្ចិ ឥដ្ឋំ វា អនិដ្ឋំ វា អារម្មណំ, សព្ពប្បការេហិ តត្ថ យេ រាគទោសវសេន សង្កប្បា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ត្យាស្ស អនុត្តរេន មគ្គេន រាគាទីនំ បហីនត្តា វសីកតា, ន កទាចិ តេសំ វសេ វត្តតិ។ សោ ហិ ភគវា អនាវិលសង្កប្បោ សុវិមុត្តចិត្តោ សុវិមុត្តបញ្ញោតិ។ ឯត្ថ ច សុបណិហិតមនតាយ អយោនិសោមនសិការាភាវោ វុត្តោ។ សព្ពភូតេសុ ឥដ្ឋានិដ្ឋេហិ សោ យត្ថ ភវេយ្យ, តំ សត្តសង្ខារភេទតោ ទុវិធមារម្មណំ វុត្តំ។ សង្កប្បវសីភាវេន តស្មិំ អារម្មណេ តស្ស មនសិការាភាវតោ កិលេសប្បហានំ វុត្តំ។ សុបណិហិតមនតាយ ច មនោសមាចារសុទ្ធិ, សព្ពភូតេសុ តាទិតាយ កាយសមាចារសុទ្ធិ, សង្កប្បវសីភាវេន វិតក្កមូលកត្តា វាចាយ វចីសមាចារសុទ្ធិ។ តថា សុបណិហិតមនតាយ លោភាទិសព្ពទោសាភាវោ , សព្ពភូតេសុ តាទិតាយ មេត្តាទិគុណសព្ភាវោ, សង្កប្បវសីភាវេន បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញិតាទិភេទា អរិយិទ្ធិ, តាយ ចស្ស សព្ពញ្ញុភាវោ វុត្តោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

១៥៦. ឯវំ ហេមវតោ បុព្ពេ មនោទ្វារវសេនេវ តាទិភាវំ បុច្ឆិត្វា តញ្ច បដិជានន្តមិមំ សុត្វា ទឡ្ហីកម្មត្ថំ ឥទានិ ទ្វារត្តយវសេនាបិ, បុព្ពេ វា សង្ខេបេន កាយវចីមនោទ្វារសុទ្ធិំ បុច្ឆិត្វា តញ្ច បដិជានន្តមិមំ សុត្វា ទឡ្ហីកម្មត្ថមេវ វិត្ថារេនាបិ បុច្ឆន្តោ អាហ **“កច្ចិ អទិន្ន”**ន្តិ។ តត្ថ គាថាពន្ធសុខត្ថាយ បឋមំ អទិន្នាទានវិរតិំ បុច្ឆតិ។ **អារា បមាទម្ហា**តិ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គតោ ទូរីភាវេន អព្រហ្មចរិយវិរតិំ បុច្ឆតិ។ “អារា បមទម្ហា”តិបិ បឋន្តិ, អារា មាតុគាមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឈានំ ន រិញ្ចតី**តិ ឥមិនា បន តស្សាយេវ តិវិធាយ កាយទុច្ចរិតវិរតិយា ពលវភាវំ បុច្ឆតិ។ ឈានយុត្តស្ស ហិ វិរតិ ពលវតី ហោតីតិ។

១៥៧. អថ សាគាតិរោ យស្មា ភគវា ន កេវលំ ឯតរហិ, អតីតេបិ អទ្ធានេ ទីឃរត្តំ អទិន្នាទានាទីហិ បដិវិរតោ, តស្សា តស្សាយេវ ច វិរតិយា អានុភាវេន តំ តំ មហាបុរិសលក្ខណំ បដិលភិ, សទេវកោ ចស្ស លោកោ "អទិន្នាទានា បដិវិរតោ សមណោ គោតមោ"តិអាទិនា នយេន វណ្ណំ ភាសតិ។ តស្មា វិស្សដ្ឋាយ វាចាយ សីហនាទំ នទន្តោ អាហ "**ន សោ អទិន្នំ អាទិយតី**"តិ។ តំ អត្ថតោ បាកដមេវ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ តតិយ បាទេ "បមាទម្ហា បមទម្ហា"តិ ទ្វិធា បាឋោ។ ចតុត្ថបាទេ ច **ឈានំ ន រិញ្ចតី**តិ ឈានំ រិត្តកំ សុញ្ញកំ ន ករោតិ, ន បរិច្ចជតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១៥៨. ឯវំ កាយទ្វារេ សុទ្ធឹ សុត្វា ឥទានិ វចីទ្វារេ សុទ្ធឹ បុច្ឆន្តោ អាហ – "**កច្ចិ មុសា ន ភណតី**"តិ។ ឯត្ថ ខីណាតីតិ ខីណោ, វិហឹសតិ ពធតីតិ អត្ថោ។ វាចាយ បថោ ព្យប្បថោ, ខីណោ ព្យប្បថោ អស្សាតិ **ខីណព្យប្បថោ**។ តំ ន-ការេន បដិសេធេត្វា បុច្ឆតិ "**ន ខីណព្យប្បថោ**"តិ, ន ផរុសវាចោតិ វុត្តំ ហោតិ។ "នាខីណព្យប្បថោ"តិបិ បាឋោ, ន អខីណវចនោតិ អត្ថោ។ ផរុសវចនញ្ហិ បរេសំ ហទយេ អខីយមានំ តិដ្ឋតិ។ តាទិសវចនោ កច្ចិ ន សោតិ វុត្តំ ហោតិ។ វិភូតីតិ វិនាសោ, វិភូតឹ កាសតិ ករោតិ វាតិ វិភូតិកំ, វិភូតិកមេវ **វេភូតិកំ, វេភូតិយ**ន្តិបិ វុច្ចតិ, បេសុញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ តញ្ហិ សត្តានំ អញ្ញមញ្ញតោ ភេទនេន វិនាសំ ករោតិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

១៥៩. អថ សាគាតិរោ យស្មា ភគវា ន កេវលំ ឯតរហិ, អតីតេបិ អទ្ធានេ ទីឃរត្តំ មុសាវាទាទីហិ បដិវិរតោ, តស្សា តស្សាយេវ ច វិរតិយា អានុភាវេន តំ តំ មហាបុរិសលក្ខណំ បដិលភិ, សទេវកោ ចស្ស លោកោ "មុសាវាទា បដិវិរតោ សមណោ គោតមោ"តិ វណ្ណំ ភាសតិ។ តស្មា វិស្សដ្ឋាយ វាចាយ សីហនាទំ នទន្តោ អាហ, "**មុសា ច សោ ន ភណតី**"តិ។ តត្ថ **មុសា**តិ វិនិធាយ ទិដ្ឋាទីនិ បរវិសំវាទនវចនំ។ តំ សោ ន ភណតិ។ ទុតិយ បាទេ បន បឋមត្ថវសេន ន ខីណព្យប្បថោតិ, ទុតិយត្ថវសេន នាខីណព្យប្បថោតិ បាឋោ។ ចតុត្ថបាទេ **មន្តា**តិ បញ្ញា វុច្ចតិ។ ភគវា យស្មា តាយ មន្តាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អត្ថមេវ ភាសតិ អត្ថតោ អនបេតវចនំ, ន សម្ផំ ។ អញ្ញាណបុរេក្ខារញ្ហិ និរត្ថកវចនំ ពុទ្ធានំ នត្ថិ។ តស្មា អាហ – "មន្តា អត្ថំ សោ ភាសតី"តិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

១៦០. ឯវំ វចីទ្វារសុទ្ធិម្បិ សុត្វា ឥទានិ មនោទ្វារសុទ្ធឹ បុច្ឆន្តោ អាហ "**កច្ចិ ន រជ្ជតិ កាមេសូ**"តិ។ តត្ថ **កាមា**តិ វត្ថុកាមា។ តេសុ កិលេសកាមេន ន រជ្ជតីតិ បុច្ឆន្តោ អនភិជ្ឈាលុតំ បុច្ឆតិ។ **អនាវិល**ន្តិ បុច្ឆន្តោ ព្យាបាទេន អាវិលភាវំ សន្ធាយ អព្យាបាទតំ បុច្ឆតិ។ **មោហំ អតិក្កន្តោ**តិ បុច្ឆន្តោ យេន មោហេន មូឡ្ហោ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ, តស្សាតិក្កមេន សម្មាទិដ្ឋិតំ បុច្ឆតិ។ **ធម្មេសុ ចក្ខុមា**តិ បុច្ឆន្តោ សព្ពធម្មេសុ អប្បដិហតស្ស ញាណចក្ខុនោ, បញ្ចចក្ខុវិសយេសុ វា ធម្មេសុ បញ្ចន្នម្បិ ចក្ខូនំ វសេន សព្ពញ្ញុតំ បុច្ឆតិ "ទ្វារត្តយបារិសុទ្ធិយាបិ សព្ពញ្ញូ ន ហោតី"តិ ចិន្តេត្វា។

១៦១. អថ សាគាតិរោ យស្មា ភគវា អប្បត្វាវ អរហត្តំ អនាគាមិមគ្គេន កាមរាគព្យាបាទានំ បហីនត្តា នេវ កាមេសុ រជ្ជតិ, ន ព្យាបាទេន អាវិលចិត្តោ, សោតាបត្តិមគ្គេនេវ ច មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយស្ស សច្ចបដិច្ឆាទកមោហស្ស បហីនត្តា មោហំ អតិក្កន្តោ, សាមញ្ច សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា ពុទ្ធោតិ វិមោក្ខន្តិកំ នាមំ យថាវុត្តានិ ច ចក្ខូនិ បដិលភិ, តស្មា តស្ស មនោទ្វារសុទ្ធឹ សព្ពញ្ញុតញ្ច ឧគ្ឃោសេន្តោ អាហ "**ន សោ រជ្ជតិ កាមេសូ**"តិ។

១៦២. ឯវំ ហេមវតោ ភគវតោ ទ្វារត្តយបារិសុទ្ធឹ សព្ពញ្ញុតញ្ច សុត្វា ហដ្ឋោ ឧទគ្គោ អតីតជាតិយំ ពាហុសច្ចវិសទាយ បញ្ញាយ អសជ្ជមានវចនប្បថោ ហុត្វា អច្ឆរិយព្ភុតរូបេ សព្ពញ្ញុគុណេ សោតុកាមោ អាហ "**កច្ចិ វិជ្ជាយ សម្បន្នោ**"តិ។ តត្ថ **វិជ្ជាយ សម្បន្នោ**តិ ឥមិនា ទស្សនសម្បត្តឹ បុច្ឆតិ, **សំសុទ្ធចារណោ**តិ ឥមិនា គមនសម្បត្តឹ។ ឆន្ទវសេន ចេត្ថ ទីឃំ កត្វា ចាការមាហ, សំសុទ្ធចរណោតិ អត្ថោ។ **អាសវា ខីណា**តិ ឥមិនា ឯតាយ ទស្សនគមនសម្បត្តិយា បត្តព្ពាយ អាសវក្ខយសញ្ញិតាយ បឋមនិព្ពានធាតុយា បត្តឹ បុច្ឆតិ, **នត្ថិ បុនព្ភវោ**តិ ឥមិនា ទុតិយនិព្ពានធាតុបត្តិសមត្ថតំ, បច្ចវេក្ខណញាណេន វា បរមស្សាសប្បត្តឹ ញត្វា ឋិតភាវំ។

១៦៣. តតោ យា ឯសា "សោ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាស"ន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.៥២) នយេន ភយភេរវាទីសុ តិវិជ្ជា, "សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ...បេ.... អានេញ្ជប្បត្តេ ញាណទស្សនាយ ចិត្តំ អភិនីហរតី"តិអាទិនា (ទី. និ. ១.២៧៩) នយេន អម្ពដ្ឋាទីសុ អដ្ឋវិជ្ជា វិជ្ជា វុត្តា, តាយ យស្មា សព្ពាយបិ សព្ពាការសម្បន្នាយ ភគវា ឧបេតោ។ យញ្ចេតំ "ឥធ, មហានាម, អរិយសាវកោ សីលសម្បន្នោ ហោតិ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ហោតិ, ភោជនេ មត្តញ្ញូ ហោតិ , ជាគរិយំ អនុយុត្តោ ហោតិ, សត្តហិ សទ្ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ហោតិ, ចតុន្នំ ឈានានំ អាភិចេតសិកានំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានំ និកាមលាភី ហោតី"តិ ឯវំ ឧទ្ទិសិត្វា "កថញ្ច, មហានាម, អរិយសាវកោ សីលសម្បន្នោ

ហោតី”តិអាទិនា (ម. និ. ២.២៤) នយេន សេខសុត្តេ និទ្ទិដ្ឋំ បន្នរសប្បភេទំ ចរណំ។ តញ្ច យស្មា សព្ពុបក្កិលេសប្បហានេន ភគវតោ អតិវិយ សំសុទ្ធំ។ យេបិមេ កាមាសវាទយោ ចត្តារោ អាសវា, តេបិ យស្មា សព្ពេ សបរិវារា សវាសនា ភគវតោ ខីណា។ យស្មា ច ឥមាយ វិជ្ជាចរណសម្បទាយ ខីណាសវោ ហុត្វា តទា ភគវា “នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ បច្ចវេក្ខិត្វា ឋិតោ, តស្មា សាតាគិរោ ភគវតោ សព្ពញ្ញុភាវេ ព្យវសាយេន សមុស្សាហិតហទយោ សព្ពេបិ គុណេ អនុជានន្តោ អាហ “**វិជ្ជាយ ចេវ សម្បន្នោ**”តិ។

១៦៤. តតោ ហេមវតោ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា”តិ ភគវតិ និក្កង្ខោ ហុត្វា អាកាសេ ឋិតោយេវ ភគវន្តំ បសំសន្តោ សាតាគិរញ្ច អារាធេន្តោ អាហ “**សម្បន្នំ មុនិនោ ចិត្តំ**”ន្តិ។ តស្សត្ថោ – សម្បន្នំ មុនិនោ ចិត្តំ, “មនោ ចស្ស សុបណិហិតោ”តិ ឯត្ថ វុត្តតាទិភាវេន បុណ្ណំ សម្បុណ្ណំ, “ន សោ អទិន្នំ អាទិយតី”តិ ឯត្ថ វុត្តកាយកម្មុនា, “ន សោ រជ្ជតិ កាមេសូ”តិ ឯត្ថ វុត្តមនោកម្មុនា ច បុណ្ណំ សម្បុណ្ណំ, “មុសា ច សោ ន ភណតី”តិ ឯត្ថ វុត្តព្យប្បថេន ច វចីកម្មុនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សម្បន្នចិត្តញ្ច អនុត្តរាយ វិជ្ជាចរណសម្បទាយ សម្បន្នត្តា វិជ្ជាចរណសម្បន្នញ្ច ឥមេហិ គុណេហិ “មនោ ចស្ស សុបណិហិតោ”តិអាទិនា នយេន ធម្មតោ នំ បសំសសិ, សភាវតោ តច្ឆតោ ភូតតោ ឯវ នំ បសំសសិ, ន កេវលំ សទ្ធាមត្តកេនាតិ ទស្សេតិ។

១៦៥-១៦៦. តតោ សាតាគិរោបិ “ឯវមេតំ, មារិស, សុដ្ឋុ តយា ញាតញ្ច អនុមោទិតញ្ចា”តិ អធិប្បាយេន តមេវ សំរាធេន្តោ អាហ – “**សម្បន្នំ មុនិនោ…បេ… ធម្មតោ អនុមោទសី**”តិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា បុន ភគវតោ ទស្សនេ តំ អភិត្ថវយមានោ អាហ “**សម្បន្នំ…បេ… ហន្ទ បស្សាម គោតមំ**”ន្តិ។

១៦៧. អថ ហេមវតោ អត្តនោ អភិរុចិតគុណេហិ បុរិមជាតិពាហុសច្ចពលេន ភគវន្តំ អភិត្ថុនន្តោ សាតាគិរំ អាហ – “**ឯណិជង្ឃំ…បេ… ឯហិ បស្សាម គោតមំ**”ន្តិ។ តស្សត្ថោ – ឯណិមិគស្សេវ ជង្ឃា អស្សាតិ **ឯណិជង្ឃោ**។ ពុទ្ធានញ្ហិ ឯណិមិគស្សេវ អនុបុព្ពវដ្ដា ជង្ឃា ហោន្តិ, ន បុរតោ និម្មំសា បច្ឆតោ សុសុមារកុច្ឆិ វិយ ឧទ្ធុមាតា។ **កិសា** ច ពុទ្ធា ហោន្តិ ទីឃរស្សសមវដ្ដិតយុត្តដ្ឋានេសុ តថារូបាយ អង្គបច្ចង្គសម្បត្តិយា, ន វបវបុរិសា វិយ ថូលា។ បញ្ញាយ វិលិខិតកិលេសត្តា វា **កិសា**។ អជ្ឈត្តិកពាហិរសបត្តវិទ្ធំសនតោ **វីរា**។ ឯកាសនភោជិតាយ បរិមិតភោជិតាយ **ច អប្បាហារា**, ន ទូត្តិមត្តាលោបភោជិតាយ។ យថាហ –

> “អហំ ខោ បន, ឧទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិត្តិកម្បិ ភុញ្ជាមិ, ភិយ្យោបិ ភុញ្ជាមិ។ ‘អប្បាហារោ សមណោ គោតមោ អប្បាហារតាយ ច វណ្ណវាទី’តិ ឥតិ ចេ មំ, ឧទាយិ, សាវកា សក្ករេយ្យុំ, គរុំ ករេយ្យុំ, មានេយ្យុំ, បូជេយ្យុំ, សក្កត្វា, គរុំ កត្វា, ឧបនិស្សាយ វិហរេយ្យុំ។ យេ តេ, ឧទាយិ, មម សាវកា កោសកាហារាបិ អឌ្ឍកោសកាហារាបិ ពេលុវាហារាបិ អឌ្ឍពេលុវាហារាបិ, ន មំ តេ ឥមិនា ធម្មេន សក្ករេយ្យុំ…បេ… ឧបនិស្សាយ វិហរេយ្យុ”ន្តិ (ម. និ. ២.២៤២)។

អាហារេ ឆន្ទរាគាភាវេន **អលោលុបា** អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អាហារំ អាហារេន្តិ មោនេយ្យសម្បត្តិយា **មុនិនោ**។ អនគារិកតាយ វិវេកនិន្នមានសតាយ ច **វនេ ឈាយន្តិ**។ តេនាហ ហេមវតោ យក្ខោ “ឯណិជង្ឃំ…បេ… ឯហិ បស្សាម គោតមំ”ន្តិ។

១៦៨. ឯវញ្ច វត្វា បុន តស្ស ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សោតុកាមតាយ “**សីហំវេកចរ**”ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **សីហំវា**តិ ទុរាសទដ្ឋេន ខមនដ្ឋេន និព្ភយដ្ឋេន ច កេសរសីហសទិសំ។ យាយ តណ្ហាយ “តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ”តិ វុច្ចតិ, តស្សា អភាវេន **ឯកចរំ**, ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អនុប្បត្តិតោបិ **ឯកចរំ**។ ខគ្គវិសាណសុត្តេ វុត្តនយេនាបិ ចេត្ថ តំ តំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **នាគ**ន្តិ បុនព្ភវំ នេវ គន្តារំ នាគន្តារំ។ អថ វា អាគុំ ន ករោតីតិបិ **នាគោ**។ ពលវាតិបិ **នាគោ**។ តំ នាគំ។ **កាមេសុ អនបេក្ខិន**ន្តិ ទ្វីសុបិ កាមេសុ ឆន្ទរាគាភាវេន អនបេក្ខិនំ។ **ឧបសង្កម្ម បុច្ឆាម, មច្ចុបាសប្បមោចន**ន្តិ តំ ឯវរូបំ មហេសី ឧបសង្កមិត្វា តេភូមកវដ្ដស្ស មច្ចុបាសស្ស បមោចនំ វិវដ្ដំ និព្ពានំ បុច្ឆាម។ យេន វា ឧបាយេន ទុក្ខសមុទយសង្ខាតា មច្ចុបាសា បមុច្ចតិ, តំ មច្ចុបាសប្បមោចនំ បុច្ឆាមាតិ។ ឥមំ គាថំ ហេមវតោ សាតាគិរញ្ច សាតាគិរបរិសញ្ច អត្តនោ បរិសញ្ច សន្ធាយ អាហ។

តេន ខោ បន សមយេន អាសាឡ្ហីនក្ខត្តំ ឃោសិតំ អហោសិ។ អថ សមន្តតោ អលង្កតបដិយត្តេ ទេវនគរេ សិរិំ បច្ចនុភោន្តី វិយ រាជគហេ កាឡី នាម កុររឃរិកា ឧបាសិកា បាសាទមារុយ្ហ សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា គព្ភបរិស្សមំ វិនោទេន្តី សវាតប្បទេសេ ឧតុគ្គហណត្ថំ ឋិតា តេសំ យក្ខសេនាបតីនំ តំ ពុទ្ធគុណបដិសំយុត្តំ កថំ អាទិមជ្ឈបរិយោសានតោ អស្សោសិ។ សុត្វា ច “ឯវំ វិវិធគុណសមន្នាគតា ពុទ្ធា”តិ ពុទ្ធារម្មណំ បីតិំ ឧប្បាទេត្វា តាយ នីវរណានិ វិក្ខម្ភេត្វា តត្ថេវ ឋិតា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ តតោ ឯវ ភគវតា “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម

សាវិកានំ ឧបាសិកានំ អនុស្សវប្បសន្នានំ, យទិទំ កាឡី ឧបាសិកា កុររឃរិកា”តិ (អ. និ. ១.២៦៧) ឯតទគ្គេ ឋបិតា។

១៦៩. តេបិ យក្ខសេនាបតយោ សហស្សយក្ខបរិវារា មជ្ឈិមយាមសមយេ ឥសិបតនំ បត្វា, ធម្មចក្កប្បវត្តិតបល្លង្កេនេវ និសិន្នំ ភគវន្តំ ឧបសង្កម្ម វន្ទិត្វា, ឥមាយ គាថាយ ភគវន្តំ អភិត្ថវិត្វា ឱកាសមការយឹសុ “**អក្ខាតារំ បវត្តារ**”ន្តិ។ តស្សត្ថោ – បឋមេត្វា តណ្ហំ តេភូមកេ ធម្មេ “ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ អរិយសច្ច”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៤) នយេន សច្ចានំ វវត្ថានកថាយ **អក្ខាតារំ**, “‘តំ ខោ បនិទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ បរិញ្ញេយ្យ’ន្តិ មេ ភិក្ខវេ”តិអាទិនា នយេន តេសុ កិច្ចញាណកតញាណប្បវត្តនេន **បវត្តារំ**។ យេ វា ធម្មា យថា វោហរិតព្ពា, តេសុ តថា វោហារកថនេន អក្ខាតារំ, តេសំយេវ ធម្មានំ សត្តានុរូបតោ បវត្តារំ។ ឧគ្ឃដិតញ្ញុវិបញ្ចិតញ្ញូនំ វា ទេសនាយ អក្ខាតារំ, នេយ្យានំ បដិបាទនេន បវត្តារំ។ ឧទ្ទេសេន វា អក្ខាតារំ, វិភង្គេន តេហិ តេហិ បការេហិ វចនតោ បវត្តារំ។ ពោធិបក្ខិយានំ វា សលក្ខណកថនេន អក្ខាតារំ, សត្តានំ ចិត្តសន្តានេ បវត្តនេន បវត្តារំ។ សង្ខេបតោ វា តីហិ បរិវដ្ដេហិ សច្ចានំ កថនេន អក្ខាតារំ, វិត្ថារតោ បវត្តារំ។ “សទ្ធិន្ទ្រិយំ ធម្មោ, តំ ធម្មំ បវត្តេតីតិ ធម្មចក្ក”ន្តិ (បដិ. ម. ២.៤០) ឯវមាទិនា បដិសម្ភិទានយេន វិត្ថារិតស្ស ធម្មចក្កស្ស បវត្តនតោ បវត្តារំ។

សព្ពធម្មានន្តិ ចតុភូមកធម្មានំ។ **បារគុ**ន្តិ ឆហាការេហិ បារំ គតំ អភិញ្ញាយ, បរិញ្ញាយ, បហានេន, ភាវនាយ, សច្ឆិកិរិយាយ, សមាបត្តិយា។ សោ ហិ ភគវា សព្ពធម្មេ អភិជានន្តោ គតោតិ អភិញ្ញាបារគូ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ បរិជានន្តោ គតោតិ បរិញ្ញាបារគូ, សព្ពកិលេសេ បជហន្តោ គតោតិ បហានបារគូ, ចត្តារោ មគ្គេ ភាវេន្តោ គតោតិ ភាវនាបារគូ, និរោធំ សច្ឆិករោន្តោ គតោតិ សច្ឆិកិរិយាបារគូ, សព្ពា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជន្តោ គតោតិ សមាបត្តិបារគូ។ ឯវំ សព្ពធម្មានំ បារគុំ។ **ពុទ្ធំ វេរភយាតីត**ន្តិ អញ្ញាណសយនតោ បដិពុទ្ធត្តា ពុទ្ធំ, សព្ពេន វា សរណវណ្ណនាយំ វុត្តេនត្ថេន ពុទ្ធំ, បញ្ចវេរភយានំ អតីតត្តា វេរភយាតីតំ។ ឯវំ ភគវន្តំ អភិត្ថវិត្វា “មយំ បុច្ឆាម គោតម”ន្តិ ឱកាសមការយឹសុ។

១៧០. អថ នេសំ យក្ខានំ តេជេន ច បញ្ញាយ ច អគ្គោ ហេមវតោ យថាធិប្បេតំ បុច្ឆិតព្ពំ បុច្ឆន្តោ “**កិស្មិ លោកោ**”តិ ឥមំ គាថមាហ។ តស្សាទិបាទេ **កិស្មិ**ន្តិ ភាវេនភាវលក្ខណេ ភុម្មវចនំ, កិស្មិំ ឧប្បន្នេ លោកោ សមុប្បន្នោ ហោតីតិ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ។ សត្តលោកសង្ខារលោកេ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។ **កិស្មិ កុព្ពតិ សន្ថវ**ន្តិ អហន្តិ វា មមន្តិ វា តណ្ហាទិដ្ឋិសន្ថវំ កិស្មិំ កុព្ពតិ, អធិករណត្ថេ ភុម្មវចនំ។ **កិស្ស លោកោ**តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ, កិំ ឧបាទាយ លោកោតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ។ **កិស្មិ លោកោ**តិ ភាវេនភាវលក្ខណការណត្ថេសុ ភុម្មវចនំ។ កិស្មិំ សតិ កេន ការណេន លោកោ វិហញ្ញតិ បីឡីយតិ ពាធីយតីតិ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ។

១៧១. អថ ភគវា យស្មា ឆសុ អជ្ឈត្តិកពាហិរេសុ អាយតនេសុ ឧប្បន្នេសុ សត្តលោកោ ច ធនធញ្ញាទិវសេន សង្ខារលោកោ ច ឧប្បន្នោ ហោតិ, យស្មា ចេត្ថ សត្តលោកោ តេស្វេវ ឆសុ ទុវិធម្បិ សន្ថវំ ករោតិ។ ចក្ខាយតនំ វា ហិ “អហំ មម”ន្តិ គណ្ហាតិ អវសេសេសុ វា អញ្ញតរំ។ យថាហ – “ចក្ខុ អត្តាតិ យោ វទេយ្យ, តំ ន ឧបបជ្ជតី”តិអាទិ (ម. និ. ៣.៤២២)។ យស្មា ច ឯតានិយេវ ឆ ឧបាទាយ ទុវិធោបិ លោកោតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ, យស្មា ច តេស្វេវ ឆសុ សតិ សត្តលោកោ ទុក្ខបាតុភាវេន វិហញ្ញតិ។ យថាហ –

> “ហត្ថេសុ, ភិក្ខវេ, សតិ អាទាននិក្ខេបនំ ហោតិ, បាទេសុ សតិ អភិក្កមបដិក្កមោ ហោតិ, បព្ពេសុ សតិ សមិញ្ជនបសារណំ ហោតិ, កុច្ឆិស្មិំ សតិ ជិឃច្ឆាបិបាសា ហោតិ; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ចក្ខុស្មិំ សតិ ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ អជ្ឈត្តំ សុខំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិ (សំ. និ. ៤.២៣៧)។

តថា តេសុ អាធារភូតេសុ បដិហតោ សង្ខារលោកោ វិហញ្ញតិ។ យថាហ –

> “ចក្ខុស្មិំ អនិទស្សនេ សប្បដិឃេ បដិហញ្ញិ វា”ឥតិ (ធ. ស. ៥៩៧-៨) ច។

> “ចក្ខុ, ភិក្ខវេ, បដិហញ្ញតិ មនាបាមនាបេសុ រូបេសូ”តិ (សំ. និ. ៤.២៣៨) ឯវមាទិ។

តថា តេហិយេវ ការណភូតេហិ ទុវិធោបិ លោកោ វិហញ្ញតិ។ យថាហ –

> “ចក្ខុ វិហញ្ញតិ មនាបាមនាបេសុ រូបេសូ”តិ (សំ. និ. ៤.២៣៨) ច។

“ចក្ខុ, ភិក្ខវេ, អាទិត្តំ, រូបា អាទិត្តា។ កេន អាទិត្តំ? រាគគ្គិនា”តិ (សំ. និ. ៤.២៨; មហាវ. ៥៤) ឯវមាទិ។

តស្មា ឆអជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនវសេន តំ បុដ្ឋំ វិស្សជ្ជេន្តោ អាហ “**ឆសុ លោកោ សមុប្បន្នោ**”តិ។

១៧២. អថ សោ យក្ខោ អត្តនា វដ្ដវសេន បុដ្ឋបញ្ហំ ភគវតា ទ្វាទសាយតនវសេន សង្ខិបិត្វា វិស្សជ្ជិតំ ន សុដ្ឋុ ឧបលក្ខេត្វា តញ្ច អត្ថំ តប្បដិបក្ខញ្ច ញាតុកាមោ សង្ខេបេនេវ វដ្ដវិវដ្ដំ បុច្ឆន្តោ អាហ “**កតមំ ត**”ន្តិ។ តត្ថ ឧបាទាតព្ពដ្ឋេន **ឧបាទានំ**, ទុក្ខសច្ចស្សេតំ អធិវចនំ។ **យត្ថ លោកោ វិហញ្ញតីតិ** “ឆសុ លោកោ វិហញ្ញតី”តិ ឯវំ ភគវតា យត្ថ ឆព្ពិធេ ឧបាទានេ លោកោ វិហញ្ញតីតិ វុត្តោ, តំ កតមំ ឧបាទានន្តិ? ឯវំ ឧបឌ្ឍគាថាយ សរូបេនេវ ទុក្ខសច្ចំ បុច្ឆិ។ សមុទយសច្ចំ បន តស្ស ការណភាវេន គហិតមេវ ហោតិ។ **និយ្យានំ បុច្ឆិតោតិ** ឥមាយ បន ឧបឌ្ឍគាថាយ មគ្គសច្ចំ បុច្ឆិ។ មគ្គសច្ចេន ហិ អរិយសាវកោ ទុក្ខំ បរិជានន្តោ, សមុទយំ បជហន្តោ, និរោធំ សច្ឆិករោន្តោ, មគ្គំ ភាវេន្តោ លោកម្ហា និយ្យាតិ, តស្មា និយ្យានន្តិ វុច្ចតិ។ **កថ**ន្តិ កេន ប ការេន។ **ទុក្ខា បមុច្ចតី**តិ “ឧបាទាន”ន្តិ វុត្តា វដ្ដទុក្ខា បមោក្ខំ បាបុណាតិ។ ឯវមេត្ថ សរូបេនេវ មគ្គសច្ចំ បុច្ឆិ, និរោធសច្ចំ បន តស្ស វិសយភាវេន គហិតមេវ ហោតិ។

១៧៣. ឯវំ យក្ខេន សរូបេន ទស្សេត្វា ច អទស្សេត្វា ច ចតុសច្ចវសេន បញ្ហំ បុដ្ឋោ ភគវា តេនេវ នយេន វិស្សជ្ជេន្តោ អាហ “**បញ្ច កាមគុណា**”តិ។ តត្ថ បញ្ចកាមគុណសង្ខាតគោចរគ្គហណេន តគ្គោចរានិ បញ្ចាយតនានិ គហិតានេវ ហោន្តិ។ មនោ ឆដ្ឋោ ឯតេសន្តិ **មនោឆដ្ឋា។ បវេទិតា**តិ បកាសិតា។ ឯត្ថ អជ្ឈត្តិកេសុ ឆដ្ឋស្ស មនាយតនស្ស គហណេន តស្ស វិសយភូតំ ធម្មាយតនំ គហិតមេវ ហោតិ។ ឯវំ “កតមំ តំ ឧបាទាន”ន្តិ ឥមំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ បុនបិ ទ្វាទសាយតនានំ វសេនេវ ទុក្ខសច្ចំ បកាសេសិ។ មនោគហណេន វា សត្តន្នំ វិញ្ញាណធាតូនំ គហិតត្តា តាសុ បុរិមបញ្ចវិញ្ញាណធាតុគ្គហណេន តាសំ វត្ថូនិ បញ្ច ចក្ខាទីនិ អាយតនានិ, មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុគ្គហណេន តាសំ វត្ថុគោចរភេទំ ធម្មាយតនំ គហិតមេវាតិ ឯវម្បិ ទ្វាទសាយតនវសេន ទុក្ខសច្ចំ បកាសេសិ។ លោកុត្តរមនាយតនធម្មាយតនេកទេសោ បនេត្ថ យត្ថ លោកោ វិហញ្ញតិ, តំ សន្ធាយ និទ្ទិដ្ឋត្តា ន សង្គយ្ហតិ។

ឯត្ថ ឆន្ទំ វិរាជេត្វាតិ ឯត្ថ ទ្វាទសាយតនភេទេ ទុក្ខសច្ចេ តានេវាយតនានិ ខន្ធតោ ធាតុតោ នាម រូបតោតិ តថា តថា វវត្ថបេត្វា, តិលក្ខណំ អារោបេត្វា, វិបស្សន្តោ អរហត្តមគ្គបរិយោសានាយ វិបស្សនាយ តណ្ហាសង្ខាតំ **ឆន្ទំ** សព្ពសោ **វិរាជេត្វា** វិនេត្វា វិទ្ធំសេត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯវំ ទុក្ខា បមុច្ចតី**តិ ឥមិនា បការេន ឯតស្មា វដ្ដទុក្ខា បមុច្ចតីតិ ។ ឯវមិមាយ ឧបឌ្ឍគាថាយ “និយ្យានំ បុច្ឆិតោ ព្រូហិ, កថំ ទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ អយំ បញ្ហោ វិស្សជ្ជិតោ ហោតិ, មគ្គសច្ចញ្ច បកាសិតំ សមុទយនិរោធសច្ចានិ បនេត្ថ បុរិមនយេនេវ សង្គហិតត្តា ប កាសិតានេវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពានិ។ ឧបឌ្ឍគាថាយ វា ទុក្ខសច្ចំ, ឆន្ទេន សមុទយសច្ចំ, “វិរាជេត្វា”តិ ឯត្ថ វិរាគេន និរោធសច្ចំ, “វិរាគាវិមុច្ចតី”តិ វចនតោ វា មគ្គសច្ចំ។ “ឯវ”ន្តិ ឧបាយនិទស្សនេន មគ្គសច្ចំ, ទុក្ខ និរោធន្តិ វចនតោ វា។ “ទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ ទុក្ខបមោក្ខេន និរោធសច្ចន្តិ ឯវមេត្ថ ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសិតានិ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពានិ។

១៧៤. ឯវំ ចតុសច្ចគព្ភាយ គាថាយ លក្ខណតោ និយ្យានំ បកាសេត្វា បុន តទេវ សកេន និរុត្តាភិលាបេន និគមេន្តោ អាហ “**ឯតំ លោកស្ស និយ្យាន**”ន្តិ។ ឯត្ថ **ឯត**ន្តិ បុព្ពេ វុត្តស្ស និទ្ទេសោ, **លោកស្សា**តិ តេធាតុក លោកស្ស។ **យថាតថ**ន្តិ អវិបរីតំ។ **ឯតំ វោ អហមក្ខាមី**តិ សចេបិ មំ សហស្សក្ខត្តុំ បុច្ឆេយ្យាថ, ឯតំ វោ អហមក្ខាមិ, ន អញ្ញំ។ កស្មា? យស្មា ឯវំ ទុក្ខា បមុច្ចតិ, ន អញ្ញថាតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា ឯតេន និយ្យានេន ឯកទ្វត្តិក្ខត្តុំ និគ្គតានម្បិ ឯតំ វោ អហមក្ខាមិ, ឧបរិវិសេសាធិគមាយបិ ឯតទេវ អហមក្ខាមីតិ អត្ថោ។ កស្មា? យស្មា ឯវំ ទុក្ខា បមុច្ចតិ អសេសនិស្សេសាតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ទ្វេបិ យក្ខសេនាបតយោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហឹសុ សទ្ធឹ យក្ខសហស្សេន។

១៧៥. អថ ហេមវតោ បកតិយាបិ ធម្មគរុ ឥទានិ អរិយភូមិយំ បតិដ្ឋាយ សុដ្ឋុតរំ អតិត្តោ ភគវតោ វិចិត្រប្បដិភានាយ ទេសនាយ ភគវន្តំ សេក្ខាសេក្ខភូមឹ បុច្ឆន្តោ “**កោ សូធ តរតី**”តិ គាថមភាសិ។ តត្ថ **កោ សូធ តរតិ ឱឃ**ន្តិ ឥមិនា ចតុរោឃំ កោ តរតីតិ សេក្ខភូមឹ បុច្ឆតិ អវិសេសេន។ យស្មា **អណ្ណវ**ន្តិ ន វិត្ថតមត្តំ នាបិ គម្ភីរមត្តំ អបិច បន យំ វិត្ថតតរញ្ច គម្ភីរតរញ្ច, តំ វុច្ចតិ។ តាទិសោ ច សំសារណ្ណវោ។ អយញ្ហិ សមន្តតោ បរិយន្តាភាវេន វិត្ថតោ, ហេដ្ឋា បតិដ្ឋាភាវេន ឧបរិ អាលម្ពនាភាវេន ច គម្ភីរោ, តស្មា “កោ ឥធ តរតិ អណ្ណវំ, តស្មិញ្ច អប្បតិដ្ឋេ អនាលម្ពេ គម្ភីរេ អណ្ណវេ កោ ន សីទតី”តិ អសេក្ខភូមឹ បុច្ឆតិ។

១៧៦. អថ ភគវា យោ ភិក្ខុ ជីវិតហេតុបិ វីតិក្កមំ អករោន្តោ សព្ពទា សីលសម្បន្នោ លោកិយលោកុត្តរាយ ច បញ្ញាយ បញ្ញវា, ឧបចារប្បនាសមាធិនា ឥរិយាបថហេដ្ឋិមមគ្គផលេហិ ច សុសមាហិតោ, តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនាយ និយកជ្ឈត្តចិន្តនសីលោ, សាតច្ចកិរិយាវហាយ អប្បមាទសតិយា ច សមន្នាគតោ។ យស្មា សោ ចតុត្ថេន មគ្គេន ឥមំ សុទុត្តរំ ឱឃំ អនវសេសំ តរតិ, តស្មា សេក្ខភូមិំ វិបស្សន្តោ **“សព្ពទា សីលសម្បន្នោ”**តិ ឥមំ តិសិក្ខាគព្ភំ គាថមាហ។ ឯត្ថ ហិ សីលសម្បទាយ អធិសីលសិក្ខា, សតិសមាធីហិ អធិចិត្តសិក្ខា, អជ្ឈត្តចិន្តិតាបញ្ញាហិ អធិបញ្ញាសិក្ខាតិ តិស្សោ សិក្ខា សឧបការា សានិសំសា ច វុត្តា។ ឧបការោ ហិ សិក្ខានំ លោកិយបញ្ញា សតិ ច, អានិសំសោ សាមញ្ញផលានីតិ។

១៧៧. ឯវំ បឋមគាថាយ សេក្ខភូមិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អសេក្ខភូមិំ ទស្សេន្តោ ទុតិយគាថមាហ។ តស្សត្ថោ **វិរតោ កាមសញ្ញាយា**តិ យា កាចិ កាមសញ្ញា, តតោ សព្ពតោ ចតុត្ថមគ្គសម្បយុត្តាយ សមុច្ឆេទវិរតិយា វិរតោ។ “វិរត្តោ”តិបិ បាឋោ។ តទា “កាមសញ្ញាយា”តិ ភុម្មវចនំ ហោតិ, សគាថាវគ្គេ បន “កាមសញ្ញាសូ”តិបិ (សំ. និ. ១.៩៦) បាឋោ។ ចតូហិបិ មគ្គេហិ ទសន្នំ សំយោជនានំ អតីតត្តា **សព្ពសំយោជនាតិគោ,** ចតុត្ថេនេវ វា ឧទ្ធម្ភាគិយសព្ពសំយោជនាតិគោ , តត្រតត្រាភិនន្ទិនីតណ្ហាសង្ខាតាយ នន្ទិយា តិណ្ណត្តា ភវានំ បរិក្ខីណត្តា **នន្ទីភវបរិក្ខីណោ សោ** តាទិសោ ខីណាសវោ ភិក្ខុ **គម្ភីរេ** សំសារណ្ណវេ **ន សីទតិ** នន្ទីបរិក្ខយេន សឧបាទិសេសំ, ភវបរិក្ខយេន ច អនុបាទិសេសំ និព្ពានថលំ សមាបជ្ជ បរមស្សាសប្បត្តិយាតិ។

១៧៨. អថ ហេមវតោ សហាយញ្ច យក្ខបរិសញ្ច ឱលោកេត្វា បីតិសោមនស្សជាតោ “គម្ភីរបញ្ញ”ន្តិ ឯវមាទីហិ គាថាហិ ភគវន្តំ អភិត្ថវិត្វា សព្ពាវតិយា បរិសាយ សហាយេន ច សទ្ធិំ អភិវាទេត្វា, បទក្ខិណំ កត្វា, អត្តនោ វសនដ្ឋានំ អគមាសិ។

តាសំ បន គាថានំ អយំ អត្ថវណ្ណនា – **គម្ភីរបញ្ញ**ន្តិ គម្ភីរាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតំ។ តត្ថ បដិសម្ភិទាយំ វុត្តនយេន គម្ភីរបញ្ញា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “គម្ភីរេសុ ខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ គម្ភីរបញ្ញា”តិអាទិ (បដិ. ម. ៣.៤)។ **និបុណត្ថទស្សិ**ន្តិ និបុណេហិ ខត្តិយបណ្ឌិតាទីហិ អភិសង្ខតានំ បញ្ហានំ អត្ថទស្សិំ អត្ថានំ វា យានិ និបុណានិ ការណានិ ទុប្បដិវិជ្ឈានិ អញ្ញេហិ តេសំ ទស្សនេន និបុណត្ថទស្សិំ។ រាគាទិកិញ្ចនាភាវេន **អកិញ្ចនំ**។ ទុវិធេ កាមេ តិវិធេ ចេ ភវេ អលគ្គនេន **កាមភវេ អសត្តំ**។ ខន្ធាទិភេទេសុ សព្ពារម្មណេសុ ឆន្ទរាគពន្ធនាភាវេន **សព្ពធិ វិប្បមុត្តំ**។ **ទិព្ពេ បថេ កមមាន**ន្តិ អដ្ឋសមាបត្តិភេទេ ទិព្ពេ បថេ សមាបជ្ជនវសេន ចង្កមន្តំ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ន តាយ វេលាយ ភគវា ទិព្ពេ បថេ កមតិ, អបិច ខោ បុព្ពេ កមនំ ឧបាទាយ កមនសត្តិសព្ភាវេន តត្ថ លទ្ធវសីភាវតាយ ឯវំ វុច្ចតិ។ អថ វា យេ តេ វិសុទ្ធិទេវា អរហន្តោ, តេសំ បថេ សន្តវិហារេ កមនេនាបេតំ វុត្តំ។ មហន្តានំ គុណានំ ឯសនេន **មហេសិំ**។

១៧៩. ទុតិយគាថាយ អបរេន បរិយាយេន ថុតិ អារទ្ធាតិ កត្វា បុន និបុណត្ថទស្សិគ្គហណំ និទស្សេតិ។ អថ វា និបុណត្ថេ ទស្សេតារន្តិ អត្ថោ។ **បញ្ញាទទ**ន្តិ បញ្ញាបដិលាភសំវត្តនិកាយ បដិបត្តិយា កថនេន បញ្ញាទាយកំ។ **កាមាលយេ អសត្ត**ន្តិ យ្វាយំ កាមេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន ទុវិធោ អាលយោ, តត្ថ អសត្តំ។ **សព្ពវិទុ**ន្តិ សព្ពធម្មវិទុំ, សព្ពញ្ញុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុមេធ**ន្តិ តស្ស សព្ពញ្ញុភាវស្ស មគ្គភូតាយ បារមីបញ្ញាសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតំ។ **អរិយេ បថេ**តិ អដ្ឋង្គិកេ មគ្គេ, ផលសមាបត្តិយំ វា។ **កមមាន**ន្តិ បញ្ញាយ អជ្ឈោគាហមានំ មគ្គលក្ខណំ ញត្វា ទេសនតោ, បវិសមានំ វា ខណេ ខណេ ផលសមាបត្តិសមាបជ្ជនតោ, ចតុព្ពិធមគ្គភាវនាសង្ខាតាយ កមនសត្តិយា កមិតបុព្ពំ វា។

១៨០. **សុទិដ្ឋំ វត នោ អជ្ជា**តិ។ អជ្ជ អម្ហេហិ សុន្ទរំ ទិដ្ឋំ, អជ្ជ វា អម្ហាកំ សុន្ទរំ ទិដ្ឋំ, ទស្សនន្តិ អត្ថោ។ **សុប្បភាតំ សុហុដ្ឋិត**ន្តិ អជ្ជ អម្ហាកំ សុដ្ឋុ បភាតំ សោភនំ វា បភាតំ អហោសិ។ អជ្ជ ច នោ សុន្ទរំ ឧដ្ឋិតំ អហោសិ, អនុបរោធេន សយនតោ ឧដ្ឋិតំ។ កិំ ការណំ? **យំ អទ្ទសាម សម្ពុទ្ធំ,** យស្មា សម្ពុទ្ធំ អទ្ទសាមាតិ អត្ថោ លាភសម្បត្តិំ អារព្ភ បាមោជ្ជំ បវេទេតិ។

១៨១. **ឥទ្ធិមន្តោ**តិ កម្មវិបាកជិទ្ធិយា សមន្នាគតា។ **យសស្សិនោ**តិ លាភគ្គបរិវារគ្គសម្បន្នា។ **សរណំ យន្តី**តិ កិញ្ចាបិ មគ្គេនេវ គតា, តថាបិ សោតាបន្នភាវបរិទីបនត្ថំ បសាទទស្សនត្ថញ្ច វាចំ ភិន្ទតិ។

១៨២. **គាមា គាម**ន្តិ ទេវគាមា ទេវគាមំ។ **នគា នគ**ន្តិ ទេវបព្ពតា ទេវបព្ពតំ។ **នមស្សមានា សម្ពុទ្ធំ, ធម្មស្ស ច សុធម្មត**ន្តិ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត ភគវា, ស្វាក្ខាតោ វត ភគវតោ ធម្មោ”តិអាទិនា នយេន ពុទ្ធសុពោធិតញ្ច ធម្មសុធម្មតញ្ច។ “សុប្បដិបន្នោ វត ភគវតោ សាវកសង្ឃោ”តិអាទិនា សង្ឃ-សុប្បដិបត្តិញ្ច អភិត្ថវិត្វា អភិត្ថវិត្វា នមស្សមានា ធម្មឃោសកា ហុត្វា វិចរិស្សាមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ហេមវតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អាឡវកសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ អាឡវកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អត្ថវណ្ណនានយេនេវស្ស ឧប្បត្តិ អាវិភវិស្សតិ។ អត្ថវណ្ណនាយ ច “ឯវំ មេ សុតំ, ឯកំ សមយំ ភគវា”តិ ឯតំ វុត្តត្ថមេវ។ **អាឡវិយំ វិហរតិ អាឡវកស្ស យក្ខស្ស ភវនេ**តិ ឯត្ថ បន កា អាឡវី, កស្មា ច ភគវា តស្ស យក្ខស្ស ភវនេ វិហរតីតិ? វុច្ចតេ – **អាឡវី**តិ រដ្ឋម្បិ នគរម្បិ វុច្ចតិ, តទុភយម្បិ ឥធ វដ្ដតិ។ អាឡវីនគរស្ស ហិ សមីបេ វិហរន្តោបិ “អាឡវិយំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ។ តស្ស ច នគរស្ស សមីបេ អវិទូរេ គាវុតមត្តេ តំ ភវនំ, អាឡវីរដ្ឋេ វិហរន្តោបិ “អាឡវិយំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ, អាឡវីរដ្ឋេ ចេតំ ភវនំ។

យស្មា បន អាឡវកោ រាជា វិវិធនាដកូបភោគំ ឆឌ្ឌេត្វា ចោរបដិពាហនត្ថំ បដិរាជនិសេធនត្ថំ ព្យាយាមករណត្ថញ្ច សត្តមេ សត្តមេ ទិវសេ មិគវំ គច្ឆន្តោ ឯកទិវសំ ពលកាយេន សទ្ធិំ កតិកំ អកាសិ – “យស្ស បស្សេន មិគោ បលាយតិ, តស្សេវ សោ ភារោ”តិ។ អថ តស្សេវ បស្សេន មិគោ បលាយិ, ជវសម្បន្នោ រាជា ធនុំ គហេត្វា បត្តិកោវ តិយោជនំ តំ មិគំ អនុពន្ធិ។ ឯណិមិគា ច តិយោជនវេគា ឯវ ហោន្តិ។ អថ បរិក្ខីណជវំ តំ មិគំ ឧទកំ បវិសិត្វា, ឋិតំ វធិត្វា, ទ្វិធា ឆេត្វា, អនត្ថិកោបិ មំសេន “នាសក្ខិ មិគំ គហេតុ”ន្តិ អបវាទមោចនត្ថំ កាជេនាទាយ អាគច្ឆន្តោ នគរស្សាវិទូរេ ពហលបត្តបលាសំ មហានិគ្រោធំ ទិស្វា បរិស្សមវិនោទនត្ថំ តស្ស មូលមុបគតោ។ តស្មិញ្ច និគ្រោធេ អាឡវកោ យក្ខោ មហារាជសន្តិកា វរំ លភិត្វា មជ្ឈន្ហិកសមយេ តស្ស រុក្ខស្ស ឆាយាយ ផុដ្ឋោកាសំ បវិដ្ឋេ បាណិនោ ខាទន្តោ បដិវសតិ។ សោ តំ ទិស្វា ខាទិតុំ ឧបគតោ។ អថ រាជា តេន សទ្ធិំ កតិកំ អកាសិ – “មុញ្ច មំ, អហំ តេ ទិវសេ ទិវសេ មនុស្សញ្ច ថាលិបាកញ្ច បេសេស្សាមី”តិ។ យក្ខោ “ត្វំ រាជូបភោគេន បមត្តោ សម្មុស្សសិ, អហំ បន ភវនំ អនុបគតញ្ច អននុញ្ញាតញ្ច ខាទិតុំ ន លភាមិ, ស្វាហំ ភវន្តម្បិ ជីយេយ្យ”ន្តិ ន មុញ្ចិ។ រាជា “យំ ទិវសំ ន បេសេមិ, តំ ទិវសំ មំ គហេត្វា ខាទាហី”តិ អត្តានំ អនុជានិត្វា តេន មុត្តោ នគរាភិមុខោ អគមាសិ។

ពលកាយោ មគ្គេ ខន្ធាវារំ ពន្ធិត្វា ឋិតោ រាជានំ ទិស្វា – “កិំ, មហារាជ, អយសមត្តភយា ឯវំ កិលន្តោសី”តិ វទន្តោ បច្ចុគ្គន្ត្វា បដិគ្គហេសិ។ រាជា តំ បវត្តិំ អនារោចេត្វា នគរំ គន្ត្វា, កតបាតរាសោ នគរគុត្តិកំ អាមន្តេត្វា ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។ នគរគុត្តិកោ – “កិំ, ទេវ, កាលបរិច្ឆេទោ កតោ”តិ អាហ។ រាជា “ន កតោ, ភណេ”តិ អាហ។ “ទុដ្ឋុ កតំ, ទេវ, អមនុស្សា ហិ បរិច្ឆិន្នមត្តមេវ លភន្តិ, អបរិច្ឆិន្នេ បន ជនបទស្ស អាពាធោ ភវិស្សតិ។ ហោតុ, ទេវ, កិញ្ចាបិ ឯវមកាសិ, អប្បោស្សុក្កោ ត្វំ រជ្ជសុខំ អនុភោហិ, អហមេត្ថ កាតព្ពំ ករិស្សាមី”តិ។ សោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ ពន្ធនាគារំ គន្ត្វា យេ យេ វជ្ឈា ហោន្តិ, តេ តេ សន្ធាយ – “យោ ជីវិតត្ថិកោ ហោតិ, សោ និក្ខមតូ”តិ ភណតិ។ យោ បឋមំ និក្ខមតិ តំ គេហំ នេត្វា, ន្ហាបេត្វា, ភោជេត្វា ច, “ឥមំ ថាលិបាកំ យក្ខស្ស ទេហី”តិ បេសេតិ។ តំ រុក្ខមូលំ បវិដ្ឋមត្តំយេវ យក្ខោ ភេរវំ អត្តភាវំ និម្មិនិត្វា មូលកន្ទំ វិយ ខាទតិ ។ យក្ខានុភាវេន កិរ មនុស្សានំ កេសាទីនិ ឧបាទាយ សកលសរីរំ នវនីតបិណ្ឌោ វិយ ហោតិ។ យក្ខស្ស ភត្តំ គាហាបេតុំ គតបុរិសា តំ ទិស្វា ភីតា យថាមិត្តំ អារោចេសុំ។ តតោ បភុតិ “រាជា ចោរេ គហេត្វា យក្ខស្ស ទេតី”តិ មនុស្សា ចោរកម្មតោ បដិវិរតា។ តតោ អបរេន សមយេន នវចោរានំ អភាវេន បុរាណចោរានញ្ច បរិក្ខយេន ពន្ធនាគារានិ សុញ្ញានិ អហេសុំ។

អថ នគរគុត្តិកោ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា អត្តនោ ធនំ នគររច្ឆាសុ ឆឌ្ឌាបេសិ – “អប្បេវ នាម កោចិ លោភេន គណ្ហេយ្យា”តិ។ តំ បាទេនបិ ន កោចិ ឆុបិ។ សោ ចោរេ អលភន្តោ អមច្ចានំ អារោចេសិ។ អមច្ចា “កុលបដិបាដិយា ឯកមេកំ ជិណ្ណកំ បេសេម, សោ បកតិយាបិ មច្ចុមុខេ វត្តតី”តិ អាហំសុ។ រាជា “‘អម្ហាកំ បិតរំ, អម្ហាកំ បិតាមហំ បេសេតី’តិ មនុស្សា ខោភំ ករិស្សន្តិ, មា វោ ឯតំ រុច្ចី”តិ និវារេសិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ទារកំ បេសេម ឧត្តានសេយ្យកំ, តថាវិធស្ស ហិ ‘មាតា មេ បិតា មេ’តិ សិនេហោ នត្ថី”តិ អាហំសុ។ រាជា អនុជានិ។ តេ តថា អកំសុ។ នគរេ ទារកមាតរោ ច ទារកេ គហេត្វា គព្ភិនិយោ ច បលាយិត្វា បរជនបទេ ទារកេ សំវឌ្ឍេត្វា អានេន្តិ។ ឯវំ សព្ពានិបិ ទ្វាទស វស្សានិ គតានិ។

តតោ ឯកទិវសំ សកលនគរំ វិចិនិត្វា ឯកម្បិ ទារកំ អលភិត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ – “នត្ថិ, ទេវ, នគរេ ទារកោ ឋបេត្វា អន្តេបុរេ តវ បុត្តំ អាឡវកកុមារ”ន្តិ។ រាជា “យថា មម បុត្តោ បិយោ, ឯវំ សព្ពលោកស្ស, អត្តនា បន បិយតរំ នត្ថិ, គច្ឆថ, តម្បិ ទត្វា មម ជីវិតំ រក្ខថា”តិ អាហ។ តេន ច សមយេន អាឡវកកុមារស្ស មាតា បុត្តំ ន្ហាបេត្វា, មណ្ឌេត្វា, ទុកូលចុម្ពដកេ កត្វា, អង្កេ សយាបេត្វា, និសិន្នា ហោតិ។ រាជបុរិសា រញ្ញោ

អាណាយ តត្ថ គន្ត្វា វិប្បុលបន្តិយា តស្សា សោឡសន្នញ្ញ ឥត្ថិសហស្សានំ សទ្ធឹ ធាតិយា តំ អាទាយ បក្កមឹសុ “ស្វេ យក្ខភក្ខោ ភវិស្សតី”តិ។ តំ ទិវសញ្ច ភគវា បច្ចូសសមយេ បច្ចុដ្ឋាយ ជេតវនមហាវិហារេ គន្ធកុដិយំ មហាករុណាសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា បុន ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ អទ្ទស អាឡវកស្ស កុមារស្ស អនាគាមិផលុប្បត្តិយា ឧបនិស្សយំ, យក្ខស្ស ច សោតាបត្តិផលុប្បត្តិយា ឧបនិស្សយំ ទេសនាបរិយោសានេ ច ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មចក្ខុបដិលាភស្សាតិ។ តស្មា វិភាតាយ រត្តិយា បុរេភត្តកិច្ចំ កត្វា អនិដ្ឋិតបច្ឆាភត្តកិច្ចោវ កាឡបក្ខឧបោសថទិវសេ វត្តមានេ ឱគ្គតេ សូរិយេ ឯកកោវ អទុតិយោ បត្តចីវរមាទាយ បាទគមនេនេវ សាវត្ថិតោ តឹស យោជនានិ គន្ត្វា តស្ស យក្ខស្ស ភវនំ បាវិសិ។ តេន វុត្តំ “អាឡវកស្ស យក្ខស្ស ភវនេ”តិ។

កឹ បន ភគវា យស្មឹ និគ្រោធេ អាឡវកស្ស ភវនំ, តស្ស មូលេ វិហាសិ, ឧទាហុ ភវនេយេវាតិ? វុច្ចតេ – ភវនេយេវ។ យថេវ ហិ យក្ខា អត្តនោ ភវនំ បស្សន្តិ, តថា ភគវាបិ។ សោ តត្ថ គន្ត្វា ភវនទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ តទា អាឡវកោ ហិមវន្តេ យក្ខសមាគមំ គតោ ហោតិ។ តតោ អាឡវកស្ស ទ្វារបាលោ គទ្រភោ នាម យក្ខោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា, វន្ទិត្វា – “កឹ, ភន្តេ, ភគវា វិកាលេ អាគតោ”តិ អាហ។ “អាម, គទ្រភ, អាគតោម្ហិ។ សចេ តេ អគរុ, វិហរេយ្យាមេករត្តឹ អាឡវកស្ស ភវនេ”តិ។ “ន មេ, ភន្តេ, គរុ, អបិច ខោ សោ យក្ខោ កក្ខឡោ ផរុសោ, មាតាបិតូនម្បិ អភិវាទនាទីនិ ន ករោតិ, មា រុច្ចិ ភគវតោ ឥធ វាសោ”តិ។ “ជានាមិ, គទ្រភ, តស្ស កក្ខឡត្តំ, ន កោចិ មមន្តរាយោ ភវិស្សតិ, សចេ តេ អគរុ, វិហរេយ្យាមេករត្តិ”ន្តិ ។

ទុតិយម្បិ គទ្រភោ យក្ខោ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “អគ្គិតត្តកបាលសទិសោ, ភន្តេ, អាឡវកោ, ‘មាតាបិតរោ’តិ វា ‘សមណព្រាហ្មណា’តិ វា ‘ធម្មោ’តិ វា ន ជានាតិ, ឥធាគតានំ ចិត្តក្ខេបម្បិ ករោតិ, ហទយម្បិ ផាលេតិ, បាទេបិ គហេត្វា បរសមុទ្ទេ វា បរចក្កវាឡេ វា ខិបតី”តិ។ ទុតិយម្បិ ភគវា អាហ – “ជានាមិ, គទ្រភ, សចេ តេ អគរុ, វិហរេយ្យាមេករត្តិ”ន្តិ។ តតិយម្បិ គទ្រភោ យក្ខោ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “អគ្គិតត្តកបាលសទិសោ, ភន្តេ, អាឡវកោ, ‘មាតាបិតរោ’តិ វា ‘សមណព្រាហ្មណា’តិ វា ‘ធម្មោ’តិ វា ន ជានាតិ, ឥធាគតានំ ចិត្តក្ខេបម្បិ ករោតិ, ហទយម្បិ ផាលេតិ, បាទេបិ គហេត្វា បរសមុទ្ទេ វា បរចក្កវាឡេ វា ខិបតី”តិ។ តតិយម្បិ ភគវា អាហ – “ជានាមិ, គទ្រភ, សចេ តេ អគរុ, វិហរេយ្យាមេករត្តិ”ន្តិ។ “ន មេ, ភន្តេ, គរុ, អបិច ខោ សោ យក្ខោ អត្តនោ អនារោចេត្វា អនុជានន្តំ មំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, អារោចេមិ, ភន្តេ, តស្សា”តិ។ “យថាសុខំ, គទ្រភ, អារោចេហី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ, ត្វមេវ ជានាហី”តិ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ហិមវន្តាភិមុខោ បក្កាមិ។ ភវនទ្វារម្បិ សយមេវ ភគវតោ វិវរមទាសិ។ ភគវា អន្តោភវនំ បវិសិត្វា យត្ថ អភិលក្ខិតេសុ មង្គលទិវសាទីសុ និសីទិត្វា អាឡវកោ សិរឹ អនុភោតិ, តស្មិំយេវ ទិព្ពរតនបល្លង្កេ និសីទិត្វា សុវណ្ណាភំ មុញ្ចិ។ តំ ទិស្វា យក្ខស្ស ឥត្ថិយោ អាគន្ត្វា, ភគវន្តំ វន្ទិត្វា, សម្បរិវារេត្វា និសីទឹសុ។ ភគវា “បុព្ពេ តុម្ហេ ទានំ ទត្វា, សីលំ សមាទិយិត្វា, បូជនេយ្យំ បូជេត្វា, ឥមំ សម្បត្តឹ បត្តា, ឥទានិបិ តថេវ ករោថ, មា អញ្ញមញ្ញំ ឥស្សាមច្ឆរិយាភិភូតា វិហរថា”តិអាទិនា នយេន តាសំ បកិណ្ណកធម្មកថំ កថេសិ។ តា ច ភគវតោ មធុរនិគ្ឃោសំ សុត្វា, សាធុការសហស្សានិ ទត្វា, ភគវន្តំ បរិវារេត្វា និសីទឹសុយេវ។ គទ្រភោបិ ហិមវន្តំ គន្ត្វា អាឡវកស្ស អារោចេសិ – “យគ្ឃេ, មារិស, ជានេយ្យាសិ, វិមានេ តេ ភគវា និសិន្នោ”តិ។ សោ គទ្រភស្ស សញ្ញមកាសិ “តុណ្ហី ហោហិ, គន្ត្វា កត្តព្ពំ ករិស្សាមី”តិ។ បុរិសមានេន កិរ លជ្ជិតោ អហោសិ, តស្មា “មា កោចិ បរិសមជ្ឈេ សុណេយ្យា”តិ វារេសិ។

តទា សាតាគិរហេមវតា ភគវន្តំ ជេតវនេយេវ វន្ទិត្វា “យក្ខសមាគមំ គមិស្សាមា”តិ សបរិវារា នានាយានេហិ អាកាសេន គច្ឆន្តិ។ អាកាសេ ច យក្ខានំ ន សព្ពត្ថ មគ្គោ អត្ថិ, អាកាសដ្ឋានិ វិមានានិ បរិហរិត្វា មគ្គដ្ឋានេនេវ មគ្គោ ហោតិ។ អាឡវកស្ស បន វិមានំ ភូមដ្ឋំ សុគុត្តំ បាការបរិក្ខិត្តំ សុសំវិហិតទ្វារដ្ដាលកគោបុរំ, ឧបរិ កំសជាលសញ្ឆន្នំ មញ្ជូសសទិសំ តិយោជនំ ឧព្ពេធេន។ តស្ស ឧបរិ មគ្គោ ហោតិ។ តេ តំ បទេសមាគម្ម គន្តុំ អសមត្ថា អហេសុំ។ ពុទ្ធានញ្ហិ និសិន្នោកាសស្ស ឧបរិភាគេន យាវ ភវគ្គា, តាវ កោចិ គន្តុំ អសមត្ថោ។ តេ “កិមិទ”ន្តិ អាវជ្ជេត្វា ភគវន្តំ ទិស្វា អាកាសេ ខិត្តលេឌ្ឌុ វិយ ឱរុយ្ហ វន្ទិត្វា, ធម្មំ សុត្វា, បទក្ខិណំ កត្វា “យក្ខសមាគមំ គច្ឆាម ភគវា”តិ តីណិ វត្ថូនិ បសំសន្តា យក្ខសមាគមំ អគមំសុ។ អាឡវកោ តេ ទិស្វា “ឥធ និសីទថា”តិ បដិក្កម្ម ឱកាសមទាសិ។ តេ អាឡវកស្ស និវេទេសុំ “លាភា តេ, អាឡវក, យស្ស តេ ភវនេ ភគវា វិហរតិ, គច្ឆាវុសោ ភគវន្តំ បយិរុបាសស្សូ”តិ។ ឯវំ ភគវា ភវនេយេវ វិហាសិ, ន យស្មឹ និគ្រោធេ អាឡវកស្ស ភវនំ, តស្ស មូលេតិ។ តេន វុត្តំ “ឯកំ សមយំ ភគវា អាឡវិយំ វិហរតិ អាឡវកស្ស យក្ខស្ស ភវនេ”តិ។

អថ ខោ អាឡវកោ…បេ…. ភគវន្តំ ឯតទវោច **“និក្ខម សមណា”**តិ។ “កស្មា បនាយំ ឯតទវោចា”តិ? វុច្ចតេ – រោសេតុកាមតាយ។ តត្រេវំ អាទិតោ បភុតិ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ – អយញ្ហិ យស្មា អស្សទ្ធស្ស សទ្ធាកថា ទុក្កថា ហោតិ ទុស្សីលាទីនំ សីលាទិកថា វិយ, តស្មា តេសំ យក្ខានំ សន្តិកា ភគវតោ បសំសំ សុត្វា ឯវ អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តលោណសក្ខរា វិយ អព្ភន្តរកោបេន តដតដាយមានហទយោ ហុត្វា “កោ សោ ភគវា នាម, យោ មម

ភវនំ បរិវេឋ្វោ”តិ អាហ។ តេ អាហំសុ – “ន ត្វំ, អាវុសោ, ជានាសិ ភគវន្តំ អម្ហាកំ សត្ថារំ, យោ តុសិតភវនេ ឋិតោ បញ្ច មហាវិលោកនានិ វិលោកេត្វា”តិអាទិនា នយេន យាវ ធម្មចក្កប្បវត្តនំ កថេន្តា បដិសន្ធិអាទិនា ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ វត្វា “ឥមានិបិ ត្វំ, អាវុសោ , អច្ឆរិយានិ នាទ្ទសា”តិ ចោទេសុំ។ សោ ទិស្វាបិ កោធវសេន “នាទ្ទស”ន្តិ អាហ។ អាវុសោ អាឡវក បស្សេយ្យាសិ វា ត្វំ, ន វា, កោ តយា អត្ថោ បស្សតា វា អបស្សតា វា, កឹ ត្វំ ករិស្សសិ អម្ហាកំ សត្ថុនោ, យោ ត្វំ តំ ឧបនិធាយ ចលក្កកុធមហាឧសភសមីបេ តទហុជាតវច្ឆកោ វិយ, តិធាបភិន្នមត្តវារណសមីបេ ភិង្កបោតកោ វិយ, ភាសុរវិលម្ពកេសរឧបសោភិតក្ខន្ធស្ស មិគរញ្ញោ សមីបេ ជរសិង្គាលោ វិយ, ទិយឌ្ឍយោជនសតប្បវឌ្ឍកាយសុបណ្ណរាជសមីបេ ឆិន្នបក្ខកាកបោតកោ វិយ ខាយសិ, គច្ឆ យំ តេ ករណីយំ, តំ ករោហីតិ។ ឯវំ វុត្តេ កុទ្ធោ អាឡវកោ ឧដ្ឋហិត្វា មនោសិលាតលេ វាមបាទេន ឋត្វា “បស្សថ ទានិ តុម្ហាកំ វា សត្ថា មហានុភាវោ, អហំ វា”តិ ទក្ខិណបាទេន សដ្ឋិយោជនមត្តំ កេលាសបព្ពតកូដំ អក្កមិ, តំ អយោកូដបហាដោ និទ្ធន្តអយោបិណ្ឌោ វិយ បបដិកាយោ មុញ្ចិ។ សោ តត្រ ឋត្វា “អហំ អាឡវកោ”តិ ឃោសេសិ, សកលជម្ពុទីបំ សទ្ទោ ផរិ។

ចត្តារោ កិរ សទ្ទា សកលជម្ពុទីបេ សុយ្យឹសុ – យញ្ច បុណ្ណកោ យក្ខសេនាបតិ ធនញ្ចយកោរព្យរាជានំ ជូតេ ជិនិត្វា អប្ផោដេត្វា “អហំ ជិនិ”ន្តិ ឧគ្ឃោសេសិ, យញ្ច សក្កោ ទេវានមិន្ទោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បរិហាយមានេ វិស្សកម្មំ ទេវបុត្តំ សុនខំ ការេត្វា “អហំ បាបភិក្ខូ ច បាបភិក្ខុនិយោ ច ឧបាសកេ ច ឧបាសិកាយោ ច សព្ពេវ អធម្មវាទិនោ ខាទាមី”តិ ឧគ្ឃោសាបេសិ, យញ្ច កុសជាតកេ បភាវតិហេតុ សត្តហិ រាជូហិ នគរេ ឧបរុទ្ធេ បភាវតឹ អត្តនា សហ ហត្ថិក្ខន្ធំ អារោបេត្វា នគរា និក្ខម្ម “អហំ សីហស្សរកុសមហារាជា”តិ មហាបុរិសោ ឧគ្ឃោសេសិ, យញ្ច អាឡវកោ កេលាសមុទ្ធនិ ឋត្វា “អហំ អាឡវកោ”តិ។ តទា ហិ សកលជម្ពុទីបេ ទ្វារេ ទ្វារេ ឋត្វា ឧគ្ឃោសិតសទិសំ អហោសិ, តិយោជនសហស្សវិត្ថតោ ច ហិមវាបិ សង្កម្បិ យក្ខស្ស អានុភាវេន។

សោ **វាតមណ្ឌលំ** សមុដ្ឋាបេសិ – “ឯតេនេវ សមណំ បលាបេស្សាមី”តិ។ តេ បុរត្ថិមាទិភេទា វាតា សមុដ្ឋហិត្វា អឌ្ឍយោជនយោជនទ្វិយោជនតិយោជនប្បមាណានិ បព្ពតកូដានិ បទាលេត្វា វនគច្ឆរុក្ខាទីនិ ឧម្មូលេត្វា អាឡវិនគរំ បក្ខន្តា ជិណ្ណហត្ថិសាលាទីនិ ចុណ្ណេន្តា ឆទនិដ្ឋកា អាកាសេ ភមេន្តា។ ភគវា “មា កស្សចិ ឧបរោធោ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ តេ វាតា ទសពលំ បត្វា ចីវរកណ្ណមត្តម្បិ ចាលេតុំ នាសក្ខឹសុ។ តតោ **មហាវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ “ឧទកេន អជ្ឈោត្ថរិត្វា សមណំ មារេស្សាមី”តិ។ តស្សានុភាវេន ឧបរូបរិ សតបដល សហស្សបដលាទិភេទា វលាហកា ឧដ្ឋហិត្វា វស្សឹសុ, វុដ្ឋិធារាវេគេន បថវី ឆិទ្ទា អហោសិ, វនរុក្ខាទីនំ ឧបរិ មហោឃោ អាគន្ត្វា ទសពលស្ស ចីវរេ ឧស្សាវពិន្ទុមត្តម្បិ តេមេតុំ នាសក្ខិ។ តតោ **បាសាណវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ, មហន្តានិ មហន្តានិ បព្ពតកូដានិ ធូមាយន្តានិ បជ្ជលន្តានិ អាកាសេនាគន្ត្វា ទសពលំ បត្វា ទិព្ពមាលាគុឡានិ សម្បជ្ជឹសុ។ តតោ **បហរណវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ, ឯកតោធារឧភតោធារា អសិសត្តិខុរប្បាទយោ ធូមាយន្តា បជ្ជលន្តា អាកាសេនាគន្ត្វា ទសពលំ បត្វា ទិព្ពបុប្ផានិ អហេសុំ។ តតោ **អង្គារវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ, កឹសុកវណ្ណា អង្គារា អាកាសេនាគន្ត្វា ទសពលស្ស បាទមូលេ ទិព្ពបុប្ផានិ ហុត្វា វិកិរឹសុ។ តតោ **កុក្កុលវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ, អច្ចុណ្ហោ កុក្កុលោ អាកាសេនាគន្ត្វា ទសពលស្ស បាទមូលេ ចន្ទនចុណ្ណំ ហុត្វា និបតិ។ តតោ **វាលុកាវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ, អតិសុខុមា វាលុកា ធូមាយន្តា បជ្ជលន្តា អាកាសេនាគន្ត្វា ទសពលស្ស បាទមូលេ ទិព្ពបុប្ផានិ ហុត្វា និបតឹសុ។ តតោ **កលលវស្សំ** សមុដ្ឋាបេសិ, តំ កលលវស្សំ ធូមាយន្តំ បជ្ជលន្តំ អាកាសេនាគន្ត្វា ទសពលស្ស បាទមូលេ ទិព្ពគន្ធំ ហុត្វា និបតិ។ តតោ **អន្ធការំ** សមុដ្ឋាបេសិ “ភឹសេត្វា សមណំ បលាបេស្សាមី”តិ។ តំ ចតុរង្គសមន្នាគតន្ធការសទិសំ ហុត្វា ទសពលំ បត្វា សូរិយប្បភាវិហតមិវន្ធការំ អន្តរធាយិ។

ឯវំ យក្ខោ ឥមាហិ នវហិ វាតវស្សបាសាណបហរណង្គារកុក្កុលវាលុកកលលន្ធការវុដ្ឋីហិ ភគវន្តំ បលាបេតុំ អសក្កោន្តោ នានាវិធបហរណហត្ថាយ អនេកប្បការរូបភូតគណសមាកុលាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ សយមេវ ភគវន្តំ អភិគតោ។ តេ ភូតគណា អនេកប្បការេ វិការេ កត្វា “គណ្ហថ ហនថា”តិ ភគវតោ ឧបរិ អាគច្ឆន្តា វិយ ហោន្តិ, អបិច តេ និទ្ធន្តលោហបិណ្ឌំ វិយ មក្ខិកា, ភគវន្តំ អល្លីយិតុំ អសមត្ថា ឯវ អហេសុំ។ ឯវំ សន្តេបិ យថា ពោធិមណ្ឌេ មារោ អាគតវេលាយមេវ និវត្តោ, តថា អនិវត្តិត្វា ឧបឌ្ឍរត្តិមត្តំ ព្យាកុលមកំសុ។ ឯវំ ឧបឌ្ឍរត្តិមត្តំ អនេកប្បការវិភឹសនទស្សនេនបិ ភគវន្តំ ចាលេតុមសក្កោន្តោ អាឡវកោ ចិន្តេសិ – “យំនូនាហំ កេនចិ អជេយ្យំ ទុស្សាវុធំ មុញ្ចេយ្យ”ន្តិ។

ចត្តារិ កិរ អាវុធានិ លោកេ សេដ្ឋានិ – សក្កស្ស វជិរាវុធំ, វេស្សវណស្ស គទាវុធំ, យមស្ស នយនាវុធំ, អាឡវកស្ស ទុស្សាវុធន្តិ។ យទិ ហិ សក្កោ កុទ្ធោ វជិរាវុធំ សិនេរុមត្ថកេ បហរេយ្យ អដ្ឋសដ្ឋិ សហស្សាធិកយោជនសតសហស្សំ សិនេរុំ វិនិវិជ្ឈិត្វា ហេដ្ឋតោ គច្ឆេយ្យ ។ វេស្សវណស្ស បុថុជ្ជនកាលេ វិស្សជ្ជិតគទា ពហូនំ យក្ខសហស្សានំ សីសំ បាតេត្វា បុន ហត្ថបាសំ អាគន្ត្វា តិដ្ឋតិ។ យមេន កុទ្ធេន នយនាវុធេន ឱលោកិតមត្តេ អនេកានិ កុម្ភណ្ឌសហស្សានិ តត្តកបាលេ តិលា វិយ វិប្ផុរន្តានិ វិនស្សន្តិ។

អាឡវកោ កុទ្ធោ សចេ អាកាសេ ទុស្សាវុធំ មុញ្ចេយ្យ, ទ្វាទស វស្សានិ ទេវោ ន វស្សេយ្យ។ សចេ បថវិយំ មុញ្ចេយ្យ, សព្ពរុក្ខតិណាទីនិ សុស្សិត្វា ទ្វាទសវស្សន្តរំ ន បុន រុហេយ្យុំ។ សចេ សមុទ្ទេ មុញ្ចេយ្យ, តត្តកបាលេ ឧទកពិន្ទុ វិយ សព្ពមុទកំ សុស្សេយ្យ។ សចេ សិនេរុសទិសេបិ បព្ពតេ មុញ្ចេយ្យ, ខណ្ឌាខណ្ឌំ ហុត្វា វិកិរេយ្យ។ សោ ឯវំ មហានុភាវំ ទុស្សាវុធំ ឧត្តរិយកតំ មុញ្ចិត្វា អគ្គហេសិ ។ យេភុយ្យេន ទសសហស្សិលោកធាតុទេវតា វេគេន សន្និបតីសុ – “អជ្ជ ភគវា អាឡវកំ ទមេស្សតិ, តត្ថ ធម្មំ សោស្សាមា”តិ។ យុទ្ធទស្សនកាមាបិ ទេវតា សន្និបតីសុ។ ឯវំ សកលម្បិ អាកាសំ ទេវតាហិ បុរិបុណ្ណមហោសិ។

អថ អាឡវកោ ភគវតោ សមីបេ ឧបរូបរិ វិចរិត្វា វត្ថាវុធំ មុញ្ចិ។ តំ អសនិវិចក្កំ វិយ អាកាសេ ភេរវសទ្ទំ ករោន្តំ ធូមាយន្តំ បជ្ជលន្តំ ភគវន្តំ បត្វា យក្ខស្ស មានមទ្ទនត្ថំ បាទមុញ្ឆនចោឡកំ ហុត្វា បាទមូលេ និបតិ។ អាឡវកោ តំ ទិស្វា ឆិន្នវិសាណោ វិយ ឧសភោ, ឧទ្ធដទាឋោ វិយ សប្បោ, និត្តេជោ និម្មទោ និបតិតមានទ្ធជោ ហុត្វា ចិន្តេសិ – “ទុស្សាវុធម្បិ សមណំ នភិភោសិ, កឹ នុ ខោ ការណ”ន្តិ? ឥទំ ការណំ, មេត្តាវិហារយុត្តោ សមណោ, ហន្ទ នំ រោសេត្វា មេត្តាយ វិយោជេមីតិ។ ឥមិនា សម្ពន្ធេនេតំ វុត្តំ – “អថ ខោ អាឡវកោ យក្ខោ យេន ភគវា...បេ.... និក្ខម សមណា”តិ។ តត្រាយមធិប្បាយោ – កស្មា មយា អននុញ្ញាតោ មម ភវនំ បវិសិត្វា ឃរសាមិកោ វិយ ឥត្ថាគារស្ស មជ្ឈេ និសិន្នោសិ, ននុ អយុត្តមេតំ សមណស្ស យទិទំ អទិន្នបដិភោគោ ឥត្ថិសំសគ្គោ ច, តស្មា យទិ ត្វំ សមណធម្មេ ឋិតោ, និក្ខម សមណាតិ។ ឯកេ បន “ឯតានិ អញ្ញានិ ច ផរុសវចនានិ វត្វា ឯវាយំ ឯតទវោចា”តិ ភណន្តិ។

អថ ភគវា “យស្មា ថទ្ធោ បដិថទ្ធភាវេន វិនេតុំ ន សក្កា, សោ ហិ បដិថទ្ធភាវេ ករិយមានេ សេយ្យថាបិ ចណ្ឌស្ស កុក្កុរស្ស នាសាយ បិត្តំ ភិន្ទេយ្យ, សោ ភិយ្យោសោ មត្តាយ ចណ្ឌតរោ អស្ស, ឯវំ ថទ្ធតរោ ហោតិ, មុទុនា បន សោ សក្កា វិនេតុ”ន្តិ ញត្វា “សាធាវុសោ”តិ បិយវចនេន តស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា និក្ខមិ ។ តេន វុត្តំ **“សាធាវុសោតិ ភគវា និក្ខមី”**តិ។

តតោ អាឡវកោ “សុវចោ វតាយំ សមណោ ឯកវចនេនេវ និក្ខន្តោ, ឯវំ នាម និក្ខមេតុំ សុខំ សមណំ អការណេនេវាហំ សកលរត្តឹ យុទ្ធេន អព្ពុយ្ហាសិ”ន្តិ មុទុចិត្តោ ហុត្វា បុន ចិន្តេសិ “ឥទានិបិ ន សក្កា ជានិតុំ, កឹ នុ ខោ សុវចតាយ និក្ខន្តោ, ឧទាហុ កោធេន, ហន្ទ នំ វីមំសាមី”តិ។ តតោ **“បវិស សមណា”**តិ អាហ។ អថ “សុវចោ”តិ មុទុភូតចិត្តវត្ថានករណត្ថំ បុនបិ បិយវចនំ វទន្តោ **សាធាវុសោ**តិ ភគវា បាវិសិ។ អាឡវកោ បុនប្បុនំ តមេវ សុវចភាវំ វីមំសន្តោ ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ **“និក្ខម បវិសា”**តិ អាហ។ ភគវាបិ តថា អកាសិ។ យទិ ន ករេយ្យ, បកតិយាបិ ថទ្ធយក្ខស្ស ចិត្តំ ថទ្ធតរំ ហុត្វា ធម្មកថាយ ភាជនំ ន ភវេយ្យ។ តស្មា យថា នាម មាតា រោទន្តំ បុត្តកំ យំ សោ ឥច្ឆតិ, តំ ទត្វា វា កត្វា វា សញ្ញាបេតិ, តថា ភគវា កិលេសរោទនេន រោទន្តំ យក្ខំ សញ្ញាបេតុំ យំ សោ ភណតិ, តំ អកាសិ។ យថា ច ធាតី ថញ្ញំ អបិវន្តំ ទារកំ កិញ្ចិ ទត្វា ឧបលាឡេត្វា បាយេតិ, តថា ភគវា យក្ខំ លោកុត្តរធម្មខីរំ បាយេតុំ តស្ស បត្ថិតវចនករណេន ឧបលាឡេន្តោ ឯវមកាសិ។ យថា ច បុរិសោ លាពុម្ហិ ចតុមធុរំ បូរេតុកាមោ តស្សព្ភន្តរំ សោធេតិ, ឯវំ ភគវា យក្ខស្ស ចិត្តេ លោកុត្តរចតុមធុរំ បូរេតុកាមោ តស្ស អព្ភន្តរេ កោធមលំ សោធេតុំ យាវ តតិយំ និក្ខមនបវេសនំ អកាសិ។

អថ អាឡវកោ “សុវចោ អយំ សមណោ, ‘និក្ខមា’តិ វុត្តោ និក្ខមតិ, ‘បវិសា’តិ វុត្តោ បវិសតិ, យំនូនាហំ ឥមំ សមណំ ឯវមេវ សកលរត្តឹ កិលមេត្វា, បាទេ គហេត្វា, បារគង្គាយ ខិបេយ្យ”ន្តិ បាបកំ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា ចតុត្ថវារំ អាហ – **“និក្ខម សមណា”**តិ។ តំ ញត្វា ភគវា **“ន ខ្វាហំ ត”**ន្តិ អាហ។ “ឯវំ វុត្តេ តទុត្តរឹ ករណីយំ បរិយេសមានោ បញ្ហំ បុច្ឆិតព្ពំ មញ្ញិស្សតិ, តំ ធម្មកថាយ មុខំ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា **“ន ខ្វាហំ ត”**ន្តិ អាហ។ តត្ថ **ន**ឥតិ បដិក្ខេបេ, **ខោ**ឥតិ អវធារណេ។ **អហ**ន្តិ អត្តនិទស្សនំ, ន្តិ ហេតុវចនំ។ តេនេត្ថ “យស្មា ត្វំ ឯវំ ចិន្តេសិ, តស្មា អហំ អាវុសោ នេវ និក្ខមិស្សាមិ, យំ តេ ករណីយំ, តំ ករោហី”តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

តតោ អាឡវកោ យស្មា បុព្ពេបិ អាកាសេនាគមនវេលាយំ “កឹ នុ ខោ, ឯតំ សុវណ្ណវិមានំ, ឧទាហុ រជតមណិវិមានានំ អញ្ញតរំ, ហន្ទ នំ បស្សាមា”តិ ឯវំ អត្តនោ វិមានំ អាគតេ ឥទ្ធិមន្តេ តាបសបរិព្ពាជកេ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជេតុមសក្កោន្តេ ចិត្តក្ខេបាទីហិ វិហេបេតិ។ កថំ? អមនុស្សា ហិ ភឹសនករូបទស្សនេន វា ហទយវត្ថុបរិមទ្ទនេន វាតិ ទ្វីហាការេហិ ចិត្តក្ខេបំ ករោន្តិ។ អយំ បន យស្មា “ឥទ្ធិមន្តោ ភឹសនករូបទស្សនេន ន តសន្តី”តិ ញត្វា អត្តនោ ឥទ្ធិប្បភាវេន សុខុមត្តភាវំ និម្មិនិត្វា, តេសំ អន្តោ បវិសិត្វា ហទយវត្ថុំ បរិមទ្ទតិ, តតោ ចិត្តសន្តតិ ន សណ្ឋាតិ, តស្សា អសណ្ឋមានាយ ឧម្មត្តកា ហោន្តិ ខិត្តចិត្តា។ ឯវំ ខិត្តចិត្តានំ ឯតេសំ ឧរម្បិ ផាលេតិ, បាទេបិ នេ គហេត្វា បារគង្គាយ ខិបតិ “មាស្សុ មេ បុន ឯវរូបា ភវនមាគមឹសូ”តិ, តស្មា តេ បញ្ហេ សរិត្វា “យំនូនាហំ ឥមំ សមណំ ឥទានិ ឯវំ វិហេបេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា អាហ **“បញ្ហំ តំ សមណា”**តិអាទិ។

កុតោ បនស្ស តេ បញ្ហាតិ? តស្ស កិរ មាតាបិតរោ កស្សបំ ភគវន្តំ បយិរុបាសិត្វា អដ្ឋ បញ្ហេ សវិស្សជ្ជនេ ឧគ្គហេសុំ។ តេ ទហរកាលេ អាឡវកំ បរិយាបុណាបេសុំ។ សោ កាលច្ចយេន វិស្សជ្ជនំ សម្មុស្សិ។ តតោ “ឥមេ បញ្ហាបិ មា វិនស្សន្តូ”តិ សុវណ្ណបដ្ដេ ជាតិហិង្គុលកេន លិខាបេត្វា វិមានេ និក្ខិបិ។ ឯវមេតេ ពុទ្ធបញ្ហា ពុទ្ធវិសយា ឯវ ហោន្តិ។ ភគវា តំ សុត្វា យស្មា ពុទ្ធានំ បរិច្ចត្តលាភន្តរាយោ វា ជីវិតន្តរាយោ វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណព្យាមប្បភានំ បដិឃាតោ វា ន សក្កា កេនចិ កាតុំ, តស្មា តំ លោកេ អសាធារណំ ពុទ្ធានុភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ **“ន ខ្វាហំ តំ, អាវុសោ, បស្សាមិ សទេវកេ លោកេ”**តិ។

តត្ថ “សទេវកវចនេន បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណ”ន្តិអាទិនា នយេន ឯតេសំ បទានំ អត្ថមត្តទស្សនេន សង្ខេបោ វុត្តោ, ន អនុសន្ធិយោជនាក្កមេន វិត្ថារោ។ ស្វាយំ វុច្ចតិ – **សទេវក**វចនេន ហិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទតោ សព្ពទេវេសុ គហិតេសុបិ យេសំ តត្ថ សន្និបតិតេ ទេវគណេ វិមតិ អហោសិ “មារោ មហានុភាវោ ឆកាមាវចរិស្សរោ វសវត្តី បច្ចនីកសាតោ ធម្មទេស្សី កុរុរកម្មន្តោ, កឹ នុ ខោ, សោបិស្ស ចិត្តក្ខេបាទីនិ ន ករេយ្យា”តិ, តេសំ វិមតិបដិពាហនត្ថំ **“សមារកេ”**តិ អាហ។ តតោ យេសំ អហោសិ – “ព្រហ្មា មហានុភាវោ ឯកង្គុលិយា ឯកចក្កវាឡសហស្សេ អាលោកំ ករោតិ, ទ្វីហិ…បេ… ទសហិ អង្គុលីហិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ, អនុត្តរញ្ច ឈានសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទេតិ, កឹ សោបិ ន ករេយ្យា”តិ, តេសំ វិមតិបដិពាហនត្ថំ **“សព្រហ្មកេ”**តិ អាហ។ អថ យេសំ អហោសិ “បុថុ សមណព្រាហ្មណា សាសនស្ស បច្ចត្ថិកា បច្ចាមិត្តា មន្តាទិពលសមន្នាគតា, កឹ តេបិ ន ករេយ្យុ”ន្តិ, តេសំ វិមតិបដិពាហនត្ថំ **“សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយា”**តិ អាហ។ ឯវំ ឧក្កដ្ឋដ្ឋានេសុ កស្សចិ អភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ **សទេវមនុស្សាយា**តិ វចនេន សម្មុតិទេវេ អវសេសមនុស្សេ ច ឧបាទាយ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេនេវ សេសសត្តលោកេបិ កស្សចិ អភាវំ ទស្សេសីតិ ឯវមេត្ថ អនុសន្ធិយោជនាក្កមោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ ភគវា តស្ស ពាធនចិត្តំ បដិសេធេត្វា បញ្ហបុច្ឆនេ ឧស្សាហំ ជនេន្តោ អាហ **“អបិច ត្វំ, អាវុសោ, បុច្ឆ យទាកង្ខសី”**តិ។ តស្សត្ថោ – បុច្ឆ, យទិ អាកង្ខសិ, ន មេ បញ្ហវិស្សជ្ជនេ ភារោ អត្ថិ។ អថ វា “បុច្ឆ យំ អាកង្ខសិ, តេ សព្ពំ វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ អសាធារណំ បច្ចេកពុទ្ធអគ្គសាវកមហាសាវកេហិ។ តេ ហិ “បុច្ឆាវុសោ សុត្វា វេទិស្សាមា”តិ វទន្តិ។ ពុទ្ធា បន “បុច្ឆាវុសោ យទាកង្ខសី”តិ (សំ. និ. ១.២៣៧, ២៤៦) វា,

“បុច្ឆ វាសវ មំ បញ្ហំ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសី”តិ វា។ (ទី. និ. ២.៣៥៦);

“ពាវរិស្ស ច តុយ្ហំ វា, សព្ពេសំ សព្ពសំសយំ;
កតាវកាសា បុច្ឆវ្ហោ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆថា”តិ វា។ (សុ. និ. ១០៣៦) –

ឯវមាទិនា នយេន ទេវមនុស្សានំ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេន្តិ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ ភគវា ពុទ្ធភូមឹ បត្វា ឯវំ បវារណំ បវារេយ្យ, យោ ពោធិសត្តភូមិយំ បទេសញាណេ វត្តមានោបិ –

“កោណ្ឌញ្ញ បញ្ហានិ វិយាករោហិ, យាចន្តិ តំ ឥសយោ សាធុរូបា;
កោណ្ឌញ្ញ ឯសោ មនុជេសុ ធម្មោ, យំ វុទ្ធមាគច្ឆតិ ឯស ភារោ”តិ។ (ជា. ២.១៧.៦០) –

ឯវំ ឥសីហិ យាចិតោ –

“កតាវកាសា បុច្ឆន្តុ ភោន្តោ, យំ កិញ្ចិ បញ្ហំ មនសាភិបត្ថិតំ;
អហញ្ហិ តំ តំ វោ វិយាករិស្សំ, ញត្វា សយំ លោកមិមំ បរញ្ច”តិ។ –

ឯវំ សរភង្គកាលេ សម្ភវជាតកេ ច សកលជម្ពុទីបេ តិក្ខត្តុំ វិចរិត្វា បញ្ហានំ អន្តករំ អទិស្វា ជាតិយា សត្តវស្សិកោ រថិកាយ បំសុកីឡិកំ កីឡន្តោ សុចិរតេន ព្រាហ្មណេន បុដ្ឋោ –

“តគ្ឃ តេ អហមក្ខិស្សំ, យថាបិ កុសលោ តថា;
រាជា ច ខោ នំ ជានាតិ, យទិ កាហតិ វា ន វា”តិ។ (ជា. ១.១៦.១៧២) –

ឯវំ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ។ ឯវំ ភគវតា អាឡវកស្ស សព្ពញ្ញុបវារណាយ បវារិតាយ **អថ ខោ អាឡវកោ យក្ខោ ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ “កឹ សូធ វិត្ត”**ន្តិ។

១៨៣. តត្ថ **កិ**ន្តិ បុច្ឆាវចនំ។ **សូ**តិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ លោកេ។ **វិត្ត**ន្តិ វិទតិ, បីតឹ ករោតីតិ វិត្តំ, ធនស្សេតំ អធិវចនំ។ **សុចិណ្ណ**ន្តិ សុកតំ។ **សុខ**ន្តិ កាយិកចេតសិកំ សាតំ។ **អាវហាតី**តិ អាវហតិ,

អានេតិ, ទេតិ, អប្បេតីតិ វុត្តំ ហោតិ **ហវេ**តិ ទឡ្ហត្ថេ និបាតោ។ **សាទុតរ**ន្តិ អតិសយេន សាទុំ។ “សាធុតរ”ន្តិបិ បាឋោ។ **រសាន**ន្តិ រសសញ្ញិតានំ ធម្មានំ។ **កថ**ន្តិ កេន បការេន, កថំជីវិនោ ជីវិតំ **កថំជីវិជីវិតំ,** គាថាពន្ធសុខត្ថំ បន សានុនាសិកំ វុច្ចតិ។ “កថំជីវិំ ជីវត”ន្តិ វា បាឋោ។ តស្ស ជីវន្តានំ កថំជីវិន្តិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។ ឯវមិមាយ គាថាយ “កឹ សុ ឥធ លោកេ បុរិសស្ស វិត្តំ សេដ្ឋំ, កឹ សុ សុចិណ្ណំ សុខមាវហាតិ, កឹ រសានំ សាទុតរំ, កថំជីវិនោ ជីវិតំ សេដ្ឋមាហូ”តិ ឥមេ ចត្តារោ បញ្ហេ បុច្ឆិ។

១៨៤. អថស្ស ភគវា កស្សបទសពលេន វិស្សជ្ជិតនយេនេវ វិស្សជ្ជេន្តោ ឥមំ គាថមាហ **“សទ្ធីធ វិត្ត”**ន្តិ។ តត្ថ យថា ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិ វិត្តំ ឧបភោគបរិភោគសុខំ អាវហតិ, ខុប្បិបាសាទិទុក្ខំ បដិពាហតិ, ទាលិទ្ទិយំ វូបសមេតិ, មុត្តាទិរតនបដិលាភហេតុ ហោតិ, លោកសន្តតិញ្ច អាវហតិ, ឯវំ លោកិយលោកុត្តរា សទ្ធាបិ យថាសម្ភវំ លោកិយលោកុត្តរវិបាកសុខមាវហតិ, សទ្ធាធុរេន បដិបន្នានំ ជាតិជរាទិទុក្ខំ បដិពាហតិ, គុណទាលិទ្ទិយំ វូបសមេតិ, សតិសម្ពោជ្ឈង្គាទិរតនបដិលាភហេតុ ហោតិ។

“សទ្ធោ សីលេន សម្បន្នោ, យសោ ភោគសមប្បិតោ;
យំ យំ បទេសំ ភជតិ, តត្ថ តត្ថេវ បូជិតោ”តិ។ (ធ. ប. ៣០៣) –

វចនតោ លោកសន្តតិញ្ច អាវហតីតិ កត្វា “វិត្ត”ន្តិ វុត្តា។ យស្មា បនេតំ សទ្ធាវិត្តំ អនុគាមិកំ អនញ្ញសាធារណំ សព្ពសម្បត្តិហេតុ, លោកិយស្ស ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិវិត្តស្សាបិ និទានំ។ សទ្ធោយេវ ហិ ទានាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា វិត្តំ អធិគច្ឆតិ, អស្សទ្ធស្ស បន វិត្តំ យាវទេវ អនត្ថាយ ហោតិ, តស្មា “សេដ្ឋ”ន្តិ វុត្តំ។ **បុរិសស្សា**តិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទទេសនា; តស្មា ន កេវលំ បុរិសស្ស , ឥត្ថិអាទីនម្បិ សទ្ធាវិត្តមេវ សេដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។

ធម្មោតិ ទសកុសលកម្មបថធម្មោ, ទានសីលភាវនាធម្មោ វា។ **សុចិណ្ណោ**តិ សុកតោ សុចរិតោ ។ **សុខមាវហាតី**តិ សោណសេដ្ឋិបុត្តរដ្ឋបាលាទីនំ វិយ មនុស្សសុខំ, សក្កាទីនំ វិយ ទិព្ពសុខំ, បរិយោសានេ ច មហាបទុមាទីនំ វិយ និព្ពានសុខញ្ច អាវហតីតិ។

សច្ចន្តិ អយំ សច្ចសទ្ទោ អនេកេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ សេយ្យថិទំ – “សច្ចំ ភណេ ន កុជ្ឈេយ្យា”តិអាទីសុ (ធ. ប. ២២៤) វាចាសច្ចេ។ “សច្ចេ ឋិតា សមណព្រាហ្មណា ចា”តិអាទីសុ (ជា. ២.២១.៤៣៣) វិរតិសច្ចេ។ “កស្មា នុ សច្ចានិ វទន្តិ នានា, បវាទិយាសេ កុសលាវទានា”តិអាទីសុ (សុ. និ. ៨៩១) ទិដ្ឋិសច្ចេ។ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណសច្ចានី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១៨៥) ព្រាហ្មណសច្ចេ។ “ឯកញ្ហិ សច្ចំ ន ទុតីយមត្ថី”តិអាទីសុ (សុ. និ. ៨៩០) បរមត្ថសច្ចេ។ “ចតុន្នំ សច្ចានំ កតិ កុសលា”តិអាទីសុ (វិភ. ២១៦) អរិយសច្ចេ។ ឥធ បន បរមត្ថសច្ចំ និព្ពានំ, វិរតិសច្ចំ វា អព្ភន្តរំ កត្វា វាចាសច្ចំ អធិប្បេតំ, យស្សានុភាវេន ឧទកាទីនិ វសេ វត្តេន្តិ ជាតិជរាមរណបារំ តរន្តិ។ យថាហ –

“សច្ចេន វាចេនុទកម្បិ ធាវតិ, វិសម្បិ សច្ចេន ហនន្តិ បណ្ឌិតា;
សច្ចេន ទេវោ ថនយំ បវស្សតិ, សច្ចេ ឋិតា និព្ពុតឹ បត្ថយន្តិ។

“យេ កេចិមេ អត្ថិ រសា បថព្យា, សច្ចំ តេសំ សាទុតរំ រសានំ;
សច្ចេ ឋិតា សមណព្រាហ្មណា ច, តរន្តិ ជាតិមរណស្ស បារ”ន្តិ។ (ជា. ២.២១.៤៣៣);

សាទុតរន្តិ មធុរតរំ, បណីតតរំ។ **រសាន**ន្តិ យេ ឥមេ “មូលរសោ, ខន្ធរសោ”តិអាទិនា (ធ. ស. ៦២៨-៦៣០) នយេន សាយនីយធម្មា, យេ ចិមេ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សព្ពំ ផលរសំ (មហាវ. ៣០០) អរសរូបោ ភវំ គោតមោ, យេ តេ, ព្រាហ្មណ, រូបរសា, សទ្ទរសា (អ. និ. ៨.១១; បារា. ៣), អនាបត្តិ រសរសេ (បាចិ. ៦០៧-៦០៩), អយំ ធម្មវិនយោ ឯករសោ វិមុត្តិរសោ (អ. និ. ៨.១៩; ចូឡវ. ៣៨៥), ភាគី វា ភគវា អត្ថរសស្ស ធម្មរសស្សា”តិអាទិនា (មហានិ. ១៤៩; ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២) នយេន វាចាវសូបវជ្ជា អវសេសព្យញ្ជនាទយោ ធម្មា “រសា”តិ វុច្ចន្តិ, តេសំ រសានំ **សច្ចំ ហវេ សាទុតរំ** សច្ចមេវ សាទុតរំ, សាធុតរំ វា សេដ្ឋតរំ, ឧត្តមតរំ។ មូលរសាទយោ ហិ សរីរំ ឧបព្រូហេន្តិ, សំកិលេសិកញ្ច សុខមាវហន្តិ។ សច្ចរសេ វិរតិសច្ចវាចាសច្ចរសា សមថវិបស្សនាទីហិ ចិត្តមុបព្រូហេន្តិ, អសំកិលេសិកញ្ច សុខមាវហន្តិ, វិមុត្តិរសោ បរមត្ថសច្ចរសបរិភាវិតត្តា សាទុ, អត្ថរសធម្មរសា ច តទធិគមូបាយភូតំ អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច និស្សាយ បវត្តិតោតិ។

បញ្ញាជីវិន្តិ ឯត្ថ បន យ្វាយំ អន្ធេកចក្ខុទ្វិចក្ខុកេសុ ទ្វិចក្ខុបុគ្គលោ គហដ្ឋោ វា កម្មន្តានុដ្ឋានសរណគមនទានសំវិភាគសីលសមាទានឧបោសថកម្មាទិគហដ្ឋបដិបទំ, បព្ពជិតោ វា អវិប្បដិសារករសីលសង្ខាតំ តទុត្តរិ

ចិត្តវិសុទ្ធិអាទិភេទំ វា បព្ពជិតបដិបទំ បញ្ញាយ អារាធេត្វា ជីវតិ, តស្ស បញ្ញាជីវិនោ ជីវិតំ, តំ វា បញ្ញាជីវិំ ជីវិតំ សេដ្ឋមាហូតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

១៨៥-៦. ឯវំ ភគវតា វិស្សជ្ជិតេ ចត្តារោបិ បញ្ហេ សុត្វា អត្តមនោ យក្ខោ អវសេសេបិ ចត្តារោ បញ្ហេ បុច្ឆន្តោ "**កថំ សុ តរតិ ឱឃ**"ន្តិ គាថមាហ។ អថស្ស ភគវា បុរិមនយេនេវ វិស្សជ្ជេន្តោ "**សទ្ធាយ តរតី**"តិ គាថមាហ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ យោ ចតុព្ពិធំ ឱឃំ តរតិ, សោ សំសារណ្ណវម្បិ តរតិ, វដ្ដទុក្ខម្បិ អច្ចេតិ, កិលេសមលាបិ បរិសុជ្ឈតិ, ឯវំ សន្តេបិ បន យស្មា អស្សទ្ធោ ឱឃតរណំ អសទ្ទហន្តោ ន បក្ខន្ទតិ, បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គេន បមត្តោ តត្ថេវ សត្តវិសត្តតាយ សំសារណ្ណវំ ន តរតិ, កុសីតោ ទុក្ខំ វិហរតិ វោកិណ្ណោ អកុសលេហិ ធម្មេហិ, អប្បញ្ញោ សុទ្ធិមគ្គំ អជានន្តោ ន បរិសុជ្ឈតិ, តស្មា តប្បដិបក្ខំ ទស្សេន្តេន ភគវតា អយំ គាថា វុត្តា។

ឯវំ វុត្តាយ ចេតាយ យស្មា សោតាបត្តិយង្គបទដ្ឋានំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ, តស្មា "**សទ្ធាយ តរតិ ឱឃ**"ន្តិ ឥមិនា បទេន ទិដ្ឋោឃតរណំ សោតាបត្តិមគ្គំ សោតាបន្នញ្ច បកាសេតិ។ យស្មា បន សោតាបន្នោ កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ សាតច្ចកិរិយាសង្ខាតេន អប្បមាទេន សមន្នាគតោ ទុតិយមគ្គំ អារាធេត្វា បបេត្វា សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគមនមត្តំ អវសេសំ សោតាបត្តិមគ្គេន អតិណ្ណំ ភវោឃវត្ថុំ សំសារណ្ណវំ តរតិ, តស្មា "**អប្បមាទេន អណ្ណវ**"ន្តិ ឥមិនា បទេន ភវោឃតរណំ សកទាគាមិមគ្គំ សកទាគាមិញ្ច បកាសេតិ។ យស្មា សកទាគាមី វីរិយេន តតិយមគ្គំ អារាធេត្វា សកទាគាមិមគ្គេន អនតីតំ កាមោឃវត្ថុំ; កាមោឃសញ្ញិតញ្ច កាមទុក្ខមច្ចេតិ, តស្មា "**វីរិយេន ទុក្ខមច្ចេតី**"តិ ឥមិនា បទេន កាមោឃតរណំ អនាគាមិមគ្គំ អនាគាមិញ្ច បកាសេតិ។ យស្មា បន អនាគាមី វិគតកាមបង្កតាយ បរិសុទ្ធាយ បញ្ញាយ ឯកន្តបរិសុទ្ធំ ចតុត្ថមគ្គបញ្ញំ អារាធេត្វា អនាគាមិមគ្គេន អប្បហីនំ អវិជ្ជាសង្ខាតំ បរមមលំ បជហតិ, តស្មា "**បញ្ញាយ បរិសុជ្ឈតី**"តិ ឥមិនា បទេន អវិជ្ជោឃតរណំ អរហត្តមគ្គំ អរហន្តញ្ច បកាសេតិ។ ឥមាយ ច អរហត្តនិកូដេន កថិតាយ គាថាយ បរិយោសានេ យក្ខោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។

១៨៧. ឥទានិ តមេវ "បញ្ញាយ បរិសុជ្ឈតី"តិ ឯត្ថ វុត្តំ បញ្ញាបទំ គហេត្វា អត្តនោ បដិភានេន លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ បញ្ញំ បុច្ឆន្តោ "**កថំ សុ លភតេ បញ្ញ**"ន្តិ ឥមំ ឆប្បទគាថមាហ។ តត្ថ **កថំ សូ**តិ សព្ពត្ថេវ អត្ថយុត្តិបុច្ឆា ហោតិ។ អយញ្ហិ បញ្ញាទិអត្ថំ ញត្វា តស្ស យុត្តិំ បុច្ឆតិ "**កថំ** កាយ យុត្តិយា កេន ការណេន បញ្ញំ លភតី"តិ។ ឯស នយោ ធនាទីសុ។

១៨៨. អថស្ស ភគវា ចតូហិ ការណេហិ បញ្ញាលាភំ ទស្សេន្តោ "**សទ្ទហានោ**"តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យេន បុព្ពភាគេ កាយសុចរិតាទិភេទេន, អបរភាគេ ច សត្តតឹសពោធិបក្ខិយភេទេន ធម្មេន អរហន្តោ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកា និព្ពានំ បត្តា, តំ **សទ្ទហានោ អរហតំ ធម្មំ និព្ពានប្បត្តិយា** លោកិយលោកុត្តរំ **បញ្ញំ លភតិ**។ តញ្ច ខោ ន សទ្ធាមត្តកេនេវ, យស្មា បន សទ្ធាជាតោ ឧបសង្កមតិ, ឧបសង្កមន្តោ បយិរុបាសតិ, បយិរុបាសន្តោ សោតំ ឱទហតិ, ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណាតិ, តស្មា ឧបសង្កមនតោ បភុតិ យាវ ធម្មស្សវនេន **សុស្សូសំ លភតិ**។ កិំ វុត្តំ ហោតិ – តំ ធម្មំ សទ្ទហិត្វាបិ អាចរិយុបជ្ឈាយេ កាលេន ឧបសង្កមិត្វា វត្តករណេន បយិរុបាសិត្វា យទា បយិរុបាសនាយ អារាធិតចិត្តា កិញ្ចិ វត្តុកាមា ហោន្តិ។ អថ អធិគតាយ សោតុកាមតាយ សោតំ ឱទហិត្វា សុណន្តោ លភតីតិ។ ឯវំ សុស្សូសម្បិ ច សតិអវិប្បវាសេន **អប្បមត្តោ** សុភាសិតទុព្ភាសិតញ្ញុតាយ **វិចក្ខណោ** ឯវ លភតិ, ន ឥតរោ។ តេនាហ "**អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ**"តិ។

ឯវំ យស្មា សទ្ធាយ បញ្ញាលាភសំវត្តនិកំ បដិបទំ បដិបជ្ជតិ, សុស្សូសាយ សក្កច្ចំ បញ្ញាធិគមូបាយំ សុណាតិ, អប្បមាទេន គហិតំ ន សម្មុស្សតិ, វិចក្ខណតាយ អនូនាធិកំ អវិបរីតញ្ច គហេត្វា វិត្ថារិកំ ករោតិ។ សុស្សូសាយ វា ឱហិតសោតោ បញ្ញាបដិលាភហេតុំ ធម្មំ សុណាតិ, អប្បមាទេន សុត្វា ធម្មំ ធារេតិ , វិចក្ខណតាយ ធតានំ ធម្មានំ អត្ថមុបបរិក្ខតិ, អថានុបុព្ពេន បរមត្ថសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, តស្មាស្ស ភគវា "កថំ សុ លភតេ បញ្ញ"ន្តិ បុដ្ឋោ ឥមានិ ចត្តារិ ការណានិ ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ – "សទ្ទហានោ…បេ…. វិចក្ខណោ"តិ។

១៨៩. ឥទានិ តតោ បរេ តយោ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេន្តោ "បតិរូបការី"តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ ទេសកាលាទីនិ អហាបេត្វា លោកិយស្ស លោកុត្តរស្ស វា ធនស្ស បតិរូបំ អធិគមូបាយំ ករោតីតិ **បតិរូបការី។ ធុរវា**តិ ចេតសិកវីរិយវសេន អនិក្ខិត្តធុរោ។ **ឧដ្ឋាតា**តិ "យោ ច សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច, តិណា ភិយ្យោ ន មញ្ញតី"តិអាទិនា (ថេរគា. ២៣២; ទី. និ. ៣.២៥៣) នយេន កាយិកវីរិយវសេន ឧដ្ឋានសម្បន្នោ អសិថិលបរក្កមោ។ **វិន្ទតេ ធន**ន្តិ ឯកមូសិកាយ ន ចិរស្សេវ ទ្វេសតសហស្សសង្ខំ ចូឡន្តេវាសី វិយ លោកិយធនញ្ច, មហល្លកមហាតិស្សត្ថេរោ វិយ លោកុត្តរធនញ្ច លភតិ។ សោ ហិ "តីហិ ឥរិយាបថេហិ វិហរិស្សាមី"តិ វត្តំ កត្វា ថិនមិទ្ធាគមនវេលាយ បលាលចុម្ពដកំ តេមេត្វា, សីសេ កត្វា, គលប្បមាណំ ឧទកំ បវិសិត្វា, ថិនមិទ្ធំ បដិពាហេន្តោ ទ្វាទសហិ វស្សេហិ

អរហត្តំ បាបុណិ។ **សច្ចេនា**តិ វចីសច្ចេនាបិ “សច្ចវាទី ភូតវាទី”តិ, បរមត្ថសច្ចេនាបិ “ពុទ្ធោ បច្ចេកពុទ្ធោ អរិយសាវកោ”តិ ឯវំ កិត្តិំ បប្បោតិ។ **ទទ**ន្តិ យំកិញ្ចិ ឥច្ឆិតបត្ថិតំ ទទន្តោ **មិត្តានិ គន្ថតិ,** សម្បាទេតិ ករោតីតិ អត្ថោ។ ទុទ្ទទំ វា ទទំ គន្ថតិ, ទានមុខេន វា ចត្តារិបិ សង្គហវត្ថូនិ គហិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តេហិ មិត្តានិ ករោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១៩០. ឯវំ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ សាធារណេន លោកិយលោកុត្តរមិស្សកេន នយេន ចត្តារោ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ “កថំ បេច្ច ន សោចតី”តិ ឥមំ បញ្ចមំ បញ្ហំ គហដ្ឋវសេន វិស្សជ្ជេន្តោ អាហ **“យស្សេតេ”**តិ។ តស្សត្ថោ – យស្ស “សទ្ទហានោ អរហត”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តាយ សព្ពកល្យាណធម្មប្បាទិកាយ សទ្ធាយ សមន្នាគតត្តា **សទ្ធស្ស ឃរមេសិនោ** ឃរាវាសំ បញ្ច វា កាមគុណេ ឯសន្តស្ស គវេសន្តស្ស កាមភោគិនោ គហដ្ឋស្ស “សច្ចេន កិត្តិំ បប្បោតី”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការំ **សច្ចំ,** “សុស្សូសំ លភតេ បញ្ញ”ន្តិ ឯត្ថ សុស្សូសបញ្ញានាមេន វុត្តោ **ធម្មោ,** “ធុរវា ឧដ្ឋាតា”តិ ឯត្ថ ធុរនាមេន ឧដ្ឋាននាមេន ច វុត្តា **ធីតិ,** “ទទំ មិត្តានិ គន្ថតី”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការោ **ចាគោ** ចាតិ ឯតេ ចតុរោ ធម្មា សន្តិ។ **ស វេ បេច្ច ន សោចតី**តិ ឥធលោកា បរលោកំ គន្ត្វា ស វេ ន សោចតីតិ។

១៩១. ឯវំ ភគវា បញ្ចមម្បិ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា តំ យក្ខំ ចោទេន្តោ អាហ – “ឥង្ឃ **អញ្ញេបី**”តិ។ តត្ថ **ឥង្ឃា**តិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **អញ្ញេបី**តិ អញ្ញេបិ ធម្មេ បុថូ សមណព្រាហ្មណេ បុច្ឆស្សុ, អញ្ញេបិ វា បូរណាទយោ សព្ពញ្ញុបដិញ្ញេ បុថូ សមណព្រាហ្មណេ បុច្ឆស្សុ។ យទិ អម្ហេហិ “សច្ចេន កិត្តិំ បប្បោតី”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការា **សច្ចា** ភិយ្យោ កិត្តិប្បត្តិការណំ វា, “សុស្សូសំ លភតេ បញ្ញ”ន្តិ ឯត្ថ សុស្សូសនបញ្ញាបទេសេន វុត្តា **ទមា** ភិយ្យោ លោកិយលោកុត្តរបញ្ញាបដិលាភការណំ វា។ “ទទំ មិត្តានិ គន្ថតី”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការា **ចាគា** ភិយ្យោ មិត្តគន្ថនការណំ វា, “ធុរវា ឧដ្ឋាតា”តិ ឯត្ថ តំ តំ អត្ថវសំ បដិច្ច ធុរនាមេន ឧដ្ឋាននាមេន ច វុត្តាយ មហាភារសហនដ្ឋេន ឧស្សោឡ្ហីភាវប្បត្តាយ វីរិយសង្ខាតាយ **ខន្ត្យា** ភិយ្យោ លោកិយលោកុត្តរធនវិន្ទនការណំ វា, “សច្ចំ ធម្មោ ធិតិ ចាគោ”តិ ឯវំ វុត្តេហិ ឥមេហេវ ចតូហិ ធម្មេហិ ភិយ្យោ អស្មា លោកា បរំ លោកំ បេច្ច អសោចនការណំ វា ឥធ វិជ្ជតីតិ អយមេត្ថ សទ្ធិំ សង្ខេបយោជនាយ អត្ថវណ្ណនា។ វិត្ថារតោ បន ឯកមេកំ បទំ អត្ថុទ្ធារបទុទ្ធារវណ្ណនានយេហិ វិភជិត្វា វេទិតព្ពា។

១៩២. ឯវំ វុត្តេ យក្ខោ យេន សំសយេន អញ្ញេ បុច្ឆេយ្យ, តស្ស បហីនត្តា **“កថំ នុ ទានិ បុច្ឆេយ្យំ, បុថូ សមណព្រាហ្មណេ**តិ វត្វា យេបិស្ស អបុច្ឆនការណំ ន ជានន្តិ, តេបិ ជានាបេន្តោ **“យោហំ អជ្ជ បជានាមិ, យោ អត្ថោ សម្បរាយិកោ**”តិ អាហ។ តត្ថ **អជ្ជា**តិ អជ្ជាទិ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **បជានាមី**តិ យថាវុត្តេន បការេន ជានាមិ។ **យោ អត្ថោ**តិ ឯត្តាវតា “សុស្សូសំ លភតេ បញ្ញ”ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តំ ទិដ្ឋធម្មិកំ ទស្សេតិ **សម្បរាយិកោ**តិ ឥមិនា “យស្សេតេ ចតុរោ ធម្មា”តិ វុត្តំ បេច្ច សោកាភាវករំ សម្បរាយិកំ។ **អត្ថោ**តិ ច ការណស្សេតំ អធិវចនំ។ អយញ្ហិ អត្ថសទ្ទោ “សាត្ថំ សព្យញ្ជន”ន្តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ១; ទី. និ. ១.២៥៥) បាឋត្ថេ វត្តតិ។ “អត្ថោ មេ, គហបតិ, ហិរញ្ញសុវណ្ណេនា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៥០; ម. និ. ៣.២៥៨) កិច្ចត្ថេ “ហោតិ សីលវតំ អត្ថោ”តិអាទីសុ (ជា. ១.១.១១) វុឌ្ឍិម្ហិ។ “ពហុធនោ ភជតេ អត្ថហេតូ”តិអាទីសុ (ជា. ១.១៥.៨៩) ធនេ។ “ឧភិន្នមត្ថំ ចរតី”តិអាទីសុ (ជា. ១.៧.៦៦; សំ. និ. ១.២៥០; ថេរគា. ៤៤៣) ហិតេ។ “អត្ថេ ជាតេ ច បណ្ឌិត”ន្តិអាទីសុ (ជា. ១.១.៩២) ការណេ។ ឥធ បន ការណេ។ តស្មា យំ បញ្ញាទិលាភាទីនំ ការណំ ទិដ្ឋធម្មិកំ, យញ្ច បេច្ច សោកាភាវស្ស ការណំ សម្បរាយិកំ, តំ យោហំ អជ្ជ ភគវតា វុត្តនយេន សាមំយេវ បជានាមិ, សោ កថំ នុ ទានិ បុច្ឆេយ្យំ បុថូ សមណព្រាហ្មណេតិ ឯវមេត្ថ សង្ខេបតោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១៩៣. ឯវំ យក្ខោ “បជានាមិ យោ អត្ថោ សម្បរាយិកោ”តិ វត្វា តស្ស ញាណស្ស ភគវំមូលកត្តំ ទស្សេន្តោ **“អត្ថាយ វត មេ ពុទ្ធោ”**តិ អាហ។ តត្ថ **អត្ថាយា**តិ ហិតាយ, វុឌ្ឍិយា វា។ **យត្ថ ទិន្នំ មហប្ផល**ន្តិ “យស្សេតេ ចតុរោ ធម្មា”តិ (ជា. ១.១.៩៧) ឯត្ថ វុត្តចាគេន យត្ថ ទិន្នំ មហប្ផលំ ហោតិ, តំ អគ្គទក្ខិណេយ្យំ ពុទ្ធំ បជានាមីតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “សង្ឃំ សន្ធាយ ឯវមាហា”តិ ភណន្តិ។

១៩៤. ឯវំ ឥមាយ គាថាយ អត្តនោ ហិតាធិគមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បរហិតាយ បដិបត្តិំ ទីបេន្តោ អាហ **“សោ អហំ វិចរិស្សាមី”**តិ។ តស្សត្ថោ ហេមវតសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ឯវមិមាយ គាថាយ បរិយោសានញ្ច រត្តិវិភាយនញ្ច សាធុការសទ្ទុដ្ឋានញ្ច អាឡវកកុមារស្ស យក្ខស្ស ភវនំ អានយនញ្ច ឯកក្ខណេយេវ អហោសិ។ រាជបុរិសា សាធុការសទ្ទំ សុត្វា “ឯវរូបោ សាធុការសទ្ទោ ឋបេត្វា ពុទ្ធេ ន អញ្ញេសំ អត្ថិត្តគច្ឆតិ, អាគតោ នុ ខោ ភគវា”តិ អាវជ្ជេន្តា ភគវតោ សរីរប្បភំ ទិស្វា, បុព្ពេ វិយ ពហិ អដ្ឋត្វា, និព្ពិសង្កា អន្តោយេវ បវិសិត្វា, អទ្ទសំសុ ភគវន្តំ យក្ខស្ស ភវនេ និសិន្នំ, យក្ខញ្ច អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា ឋិតំ។ ទិស្វាន យក្ខំ អាហំសុ – “អយំ តេ, មហាយក្ខ, រាជកុមារោ ពលិកម្មាយ អានីតោ, ហន្ទ នំ ខាទ វា ភុញ្ជ វា, យថាបច្ចយំ

វា ករោហិ’’តិ។ សោ សោតាបន្នត្តា លទ្ធិតោ វិសេសតោ ច ភគវតោ បុរតោ ឯវំ វុច្ចមានោ, អថ តំ កុមារំ ឧភោហិ ហត្ថេហិ បដិគ្គហេត្វា ភគវតោ ឧបនាមេសិ – ‘‘អយំ ភន្តេ កុមារោ មយ្ហំ បេសិតោ, ឥមាហំ ភគវតោ ទម្មិ, ហិតានុកម្បកា ពុទ្ធា, បដិគ្គណ្ហាតុ, ភន្តេ, ភគវា ឥមំ ទារកំ ឥមស្ស ហិតត្ថាយ សុខត្ថាយា’’តិ។ ឥមញ្ច គាថមាហ –

‘‘ឥមំ កុមារំ សតបុញ្ញលក្ខណំ, សព្ពង្គុបេតំ បរិបុណ្ណព្យញ្ជនំ;
ឧទគ្គចិត្តោ សុមនោ ទទាមិ តេ, បដិគ្គហ លោកហិតាយ ចក្ខុមា’’តិ។

បដិគ្គហេសិ ភគវា កុមារំ, បដិគ្គណ្ហន្តោ ច យក្ខស្ស ច កុមារស្ស ច មង្គលករណត្ថំ បាទូនគាថំ អភាសិ។ តំ យក្ខោ កុមារំ សរណំ គមេន្តោ តិក្ខត្តុំ ចតុត្ថបាទេន បូរេតិ។ សេយ្យថិទំ –

‘‘ទីឃាយុកោ ហោតុ អយំ កុមារោ,
តុវញ្ច យក្ខ សុខិតោ ភវាហិ;
អព្យាធិតា លោកហិតាយ តិដ្ឋថ,
អយំ កុមារោ សរណមុបេតិ ពុទ្ធំ…បេ…. ធម្មំ…បេ…. សង្ឃ’’ន្តិ។

ភគវា កុមារំ រាជបុរិសានំ អទាសិ – ‘‘ឥមំ វឌ្ឍេត្វា បុន មមេវ ទេថា’’តិ។ ឯវំ សោ កុមារោ រាជបុរិសានំ ហត្ថតោ យក្ខស្ស ហត្ថំ យក្ខស្ស ហត្ថតោ ភគវតោ ហត្ថំ, ភគវតោ ហត្ថតោ បុន រាជបុរិសានំ ហត្ថំ គតត្តា នាមតោ ‘‘ហត្ថកោ អាឡវកោ’’តិ ជាតោ។ តំ អាទាយ បដិនិវត្តេ រាជបុរិសេ ទិស្វា កស្សកវនកម្មិកាទយោ ‘‘កឹ យក្ខោ កុមារំ អតិទហរត្តា ន ឥច្ឆតី’’តិ ភីតា បុច្ឆឹសុ។ រាជបុរិសា ‘‘មា ភាយថ, ខេមំ កតំ ភគវតា’’តិ សព្ពមារោចេសុំ។ តតោ ‘‘សាធុ សាធូ’’តិ សកលំ អាឡវិនគរំ ឯកកោលាហលេន យក្ខាភិមុខំ អហោសិ។ យក្ខោបិ ភគវតោ ភិក្ខាចារកាលេ អនុប្បត្តេ បត្តចីវរំ គហេត្វា ឧបឌ្ឍមគ្គំ អាគន្ត្វា និវត្តិ។

អថ ភគវា នគរេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ នគរទ្វារេ អញ្ញតរស្មឹ វិវិត្តេ រុក្ខមូលេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ។ តតោ មហាជនកាយេន សទ្ធឹ រាជា ច នាគរា ច ឯកតោ សម្បិណ្ឌិត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កម្ម វន្ទិត្វា បរិវារេត្វា និសិន្នា ‘‘កថំ, ភន្តេ, ឯវំ ទារុណំ យក្ខំ ទមយិត្ថា’’តិ បុច្ឆឹសុ។ តេសំ ភគវា យុទ្ធមាទឹ កត្វា ‘‘ឯវំ នវវិធវស្សំ វស្សិ, ឯវំ វិភឹសនកំ អកាសិ, ឯវំ បញ្ហំ បុច្ឆិ, តស្សាហំ ឯវំ វិស្សជ្ជេសិ’’ន្តិ តមេវាឡវកសុត្តំ កថេសិ។ កថាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិបាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តតោ រាជា ច នាគរា ច វេស្សវណមហារាជស្ស ភវនសមីបេ យក្ខស្ស ភវនំ កត្វា បុប្ផគន្ធាទិសក្ការូបេតំ និច្ចំ ពលឹ បវត្តេសុំ។ តញ្ច កុមារំ វិញ្ញុតំ បត្តំ ‘‘ត្វំ ភគវន្តំ និស្សាយ ជីវិតំ លភិ, គច្ឆ, ភគវន្តំយេវ បយិរុបាសស្សុ ភិក្ខុសង្ឃញ្ចា’’តិ វិស្សជ្ជេសុំ។ សោ ភគវន្តញ្ច ភិក្ខុសង្ឃញ្ច បយិរុបាសមានោ ន ចិរស្សេវ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋាយ សព្ពំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា បញ្ចសតឧបាសកបរិវារោ អហោសិ។ ភគវា ច នំ ឯតទគ្គេ និទ្ទិសិ ‘‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ឧបាសកានំ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ បរិសំ សង្គណ្ហន្តានំ យទិទំ ហត្ថកោ អាឡវកោ’’តិ (អ. និ. ១.២៥១)។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ អាឡវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. វិជយសុត្តវណ្ណនា

ចរំ វា យទិ វា តិដ្ឋន្តិ នន្ទសុត្តំ។ ‘‘វិជយសុត្តំ កាយវិច្ឆន្ទនិកសុត្ត’’ន្តិបិ វុច្ចតិ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥទំ កិរ សុត្តំ ទ្វីសុ ឋានេសុ វុត្តំ, តស្មា អស្ស ទុវិធា ឧប្បត្តិ។ តត្ថ ភគវតា អនុបុព្ពេន កបិលវត្ថុំ អនុប្បត្វា, សាកិយេ វិនេត្វា នន្ទាទយោ បព្ពាជេត្វា, អនុញ្ញាតាយ មាតុគាមស្ស បព្ពជ្ជាយ អានន្ទត្ថេរស្ស ភគិនី នន្ទា, ខេមកសក្កស្ស ជាយា អភិរូបនន្ទា, ជនបទកល្យាណី នន្ទាតិ តិស្សោ នន្ទាយោ បព្ពជឹសុ។ តេន ច សមយេន ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ។ អភិរូបនន្ទា អភិរូបា ឯវ អហោសិ ទស្សនីយា បាសាទិកា, តេនេវស្សា អភិរូបនន្ទាតិ នាមមកំសុ។ ជនបទកល្យាណី នន្ទាបិ រូបេន អត្តនា សទិសំ ន បស្សតិ។ តា ឧភោបិ រូបមទមត្តា ‘‘ភគវា រូបំ វិវណ្ណេតិ, គរហតិ, អនេកបរិយាយេន រូបេ អាទីនវំ ទស្សេតី’’តិ ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ ន គច្ឆន្តិ, ទដ្ឋុម្បិ ន ឥច្ឆន្តិ។ ឯវំ អប្បសន្នា កស្មា បព្ពជិតាតិ ចេ? អគតិយា។ អភិរូបនន្ទាយ ហិ វារេយ្យទិវសេយេវ សាមិកោ សក្យកុមារោ កាលមកាសិ។ អថ នំ មាតាបិតរោ អកាមកំ បព្ពាជេសុំ។ ជនបទកល្យាណី នន្ទាបិ អាយស្មន្តេ នន្ទេ អរហត្តំ

បត្តេ និរាសា ហុត្វា “មយ្ហំ សាមិកោ ច មាតា ច មហាបជាបតិ អញ្ញេ ច ញាតកា បព្ពជិតា, ញាតីហិ វិនា ទុក្ខោ ឃរាវាសោ”តិ ឃរាវាសេ អស្សាទមលភន្តី បព្ពជិតា, ន សទ្ធាយ។

អថ ភគវា តស្សា ញាណបរិបាកំ វិទិត្វា មហាបជាបតី អាណាបេសិ “សព្ពាបិ ភិក្ខុនិយោ បដិបាដិយា ឱវាទំ អាគច្ឆន្តូ”តិ ។ សា អត្តនោ វារេ សម្បត្តេ អញ្ញំ បេសេន្តិ។ តតោ ភគវា “សម្បត្តេ វារេ អត្តនាវ អាគន្តព្ពំ, ន អញ្ញា បេសេតព្ពា”តិ អាហ។ អថេកទិវសំ អភិរូបនន្ទា អគមាសិ។ តំ ភគវា និម្មិតរូបេន សំវេជេត្វា “អដ្ឋីនំ នគរំ កត”ន្តិ ឥមាយ ធម្មបទគាថាយ –

“អាតុរំ អសុចឹ បូតឹ, បស្ស នន្ទេ សមុស្សយំ;
ឧគ្ឃរន្តំ បគ្ឃរន្តំ, ពាលានំ អភិបត្ថិតំ។ (ថេរីគា. ១៩);

“អនិមិត្តញ្ច ភាវេហិ, មានានុសយមុជ្ជហ;
តតោ មានាភិសមយា, ឧបសន្តា ចរិស្សសី”តិ។ (សុ. និ. ៣៤៤; ថេរីគា. ២០) –

ឥមាហិ ថេរីគាថាហិ ច អនុបុព្ពេន អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ អថេកទិវសំ សាវត្ថិវាសិនោ បុរេភត្តំ ទានំ ទត្វា សមាទិន្នុបោសថា សុនិវត្ថា សុបារុតា គន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ ធម្មស្សវនត្ថាយ ជេតវនំ គន្ត្វា ធម្មស្សវនបរិយោសានេ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា នគរំ បវិសន្តិ។ ភិក្ខុនិសង្ឃោបិ ធម្មកថំ សុត្វា ភិក្ខុនិឧបស្សយំ គច្ឆតិ។ តត្ថ មនុស្សា ច ភិក្ខុនិយោ ច ភគវតោ វណ្ណំ ភាសន្តិ។ ចតុប្បមាណិកេ ហិ លោកសន្និវាសេ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទិស្វា អប្បសីទន្តោ នាម នត្ថិ។ រូបប្បមាណិកា ហិ បុគ្គលា ភគវតោ លក្ខណខចិតមនុព្យញ្ជនវិចិត្រំ សមុជ្ជលិតកេតុមាលាព្យាមប្បភាវិនទ្ធមលង្ការត្ថមិវ លោកស្ស សមុប្បន្នំ រូបំ ទិស្វា បសីទន្តិ, ឃោសប្បមាណិកា អនេកសតេសុ ជាតកេសុ កិត្តិឃោសំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ករវីកមធុរនិគ្ឃោសំ ព្រហ្មស្សរញ្ច សុត្វា, លូខប្បមាណិកា បត្តចីវរាទិលូខតំ ទុក្ករការិកលូខតំ វា ទិស្វា, ធម្មប្បមាណិកា សីលក្ខន្ធាទីសុ យំកិញ្ចិ ធម្មក្ខន្ធំ ឧបបរិក្ខិត្វា។ តស្មា សព្ពដ្ឋានេសុ ភគវតោ វណ្ណំ ភាសន្តិ។ ជនបទកល្យាណី នន្ទា ភិក្ខុនិបស្សយំ បត្វាបិ អនេកបរិយាយេន ភគវតោ វណ្ណំ ភាសន្តានំ តេសំ សុត្វា ភគវន្តំ ឧបគន្តុកាមា ហុត្វា ភិក្ខុនីនំ អារោចេសិ។ ភិក្ខុនិយោ តំ គហេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ។

ភគវា បដិកច្ចេវ តស្សាគមនំ វិទិត្វា កណ្ដកេន កណ្ដកំ, អាណិយា ច អាណឹ នីហរិតុកាមោ បុរិសោ វិយ រូបេនេវ រូបមទំ វិនេតុំ អត្តនោ ឥទ្ធិពលេន បន្នរសសោឡសវស្សុទ្ទេសិកំ អតិទស្សនីយំ ឥត្ថឹ បស្សេ ឋត្វា ពីជមានំ អភិនិម្មិនិ។ នន្ទា ភិក្ខុនីហិ សទ្ធឹ ឧបសង្កមិត្វា, ភគវន្តំ វន្ទិត្វា, ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស អន្តរេ និសីទិត្វា, បាទតលា បភុតិ យាវ កេសគ្គា ភគវតោ រូបសម្បត្តឹ ទិស្វា បុន តំ ភគវតោ បស្សេ ឋិតំ និម្មិតរូបញ្ច ទិស្វា “អហោ អយំ ឥត្ថី រូបវតី”តិ អត្តនោ រូបមទំ ជហិត្វា តស្សា រូបេ អភិរត្តភាវា អហោសិ។ តតោ ភគវា តំ ឥត្ថឹ វីសតិវស្សប្បមាណំ កត្វា ទស្សេសិ។ មាតុគាមោ ហិ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោយេវ សោភតិ, ន តតោ ឧទ្ធំ។ អថ តស្សា រូបបរិហានី ទិស្វា នន្ទាយ តស្មឹ រូបេ ឆន្ទរាគោ តនុកោ អហោសិ។ តតោ ភគវា អវិជាតវណ្ណំ, សកឹវិជាតវណ្ណំ, មជ្ឈិមិត្ថិវណ្ណំ, មហិត្ថិវណ្ណន្តិ ឯវំ យាវ វស្សសតិកំ ឱភគ្គំ ទណ្ឌបរាយណំ តិលកាហតគត្តំ កត្វា, ទស្សេត្វា បស្សមានាយេវ នន្ទាយ តស្សា មរណំ ឧទ្ធុមាតកាទិភេទំ កាកាទីហិ សម្បរិវារេត្វា ខជ្ជមានំ ទុគ្គន្ធំ ជេគុច្ឆបដិកូលភាវញ្ច ទស្សេសិ ។ នន្ទាយ តំ កមំ ទិស្វា “ឯវមេវ មមបិ អញ្ញេសម្បិ សព្ពសាធារណោ អយំ កមោ”តិ អនិច្ចសញ្ញា សណ្ឋាសិ, តទនុសារេន ច ទុក្ខនត្តសញ្ញាបិ, តយោ ភវា អាទិត្តមិវ អគារំ អប្បដិសរណា ហុត្វា ឧបដ្ឋហឹសុ។ អថ ភគវា “កម្មដ្ឋានេ បក្ខន្តំ នន្ទាយ ចិត្ត”ន្តិ ញត្វា តស្សា សប្បាយវសេន ឥមា គាថាយោ អភាសិ –

“អាតុរំ អសុចឹ បូតឹ, បស្ស នន្ទេ សមុស្សយំ;
ឧគ្ឃរន្តំ បគ្ឃរន្តំ, ពាលានំ អភិបត្ថិតំ។ (ថេរីគា. ១៩);

“យថា ឥទំ តថា ឯតំ, យថា ឯតំ តថា ឥទំ;
ធាតុសោ សុញ្ញតោ បស្ស, មា លោកំ បុនរាគមិ;
ភវេ ឆន្ទំ វិរាជេត្វា, ឧបសន្តា ចរិស្សសី”តិ។ (សុ. និ. ២០៥);

គាថាបរិយោសានេ នន្ទា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ អថស្សា ភគវា ឧបរិមគ្គាធិគមត្ថំ សុញ្ញតបរិវារំ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ ឥមំ សុត្តមភាសិ។ អយំ តាវស្ស ឯកា ឧប្បត្តិ។

ភគវតិ បន រាជគហេ វិហរន្តេ យា សា ចីវរក្ខន្ធកេ (មហាវ. ៣២៦) វិត្ថារតោ វុត្តសមុដ្ឋានាយ សាលវតិយា គណិកាយ ធីតា ជីវកស្ស កនិដ្ឋា សិរិមា នាម មាតុ អច្ចយេន តំ ឋានំ លភិត្វា “អក្កោធេន ជិនេ កោធ”ន្តិ (ធ. ប. ២២៣; ជា. ១.២.១) ឥមិស្សា គាថាយ វត្ថុម្ហិ បុណ្ណកសេដ្ឋិធីតរំ អវមញ្ញិត្វា, ភគវន្តំ ខមាបេន្តី ធម្មទេសនំ សុត្វា, សោតាបន្នា ហុត្វា អដ្ឋ និច្ចភត្តានិ បវត្តេសិ។ តំ អារព្ភ អញ្ញតរោ និច្ចភត្តិកោ ភិក្ខុ រាគំ ឧប្បាទេសិ។ អាហារកិច្ចម្បិ ច កាតុំ អសក្កោន្តោ និរាហារោ និបជ្ជិតិ ធម្មបទគាថាវត្ថុម្ហិ វុត្តំ។ តស្មិំ តថានិបន្នេយេវ សិរិមា កាលំ កត្វា យាមភវនេ សុយាមស្ស ទេវី អហោសិ។ អថ តស្សា សរីរស្ស អគ្គិកិច្ចំ និវារេត្វា អាមកសុសានេ រញ្ញា និក្ខិបាបិតំ សរីរំ ទស្សនាយ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ អគមាសិ, តម្បិ ភិក្ខុំ អាទាយ, តថា នាគរា ច រាជា ច។ តត្ថ មនុស្សា ភណន្តិ “បុព្ពេ សិរិមាយ អដ្ឋកហាបណសហស្សេនាបិ ទស្សនំ ទុល្លភំ , តំ ទានជ្ជ កាកណិកាយាបិ ទដ្ឋុកាមោ នត្ថី”តិ។ សិរិមាបិ ទេវកញ្ញា បញ្ចហិ រថសតេហិ បរិវុតា តត្រាគមាសិ។ តត្រាបិ ភគវា សន្និបតិតានំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សុត្តំ តស្ស ភិក្ខុនោ ឱវាទត្ថំ “បស្ស ចិត្តកតំ ពិម្ព”ន្តិ (ធ. ប. ១៤៧) ឥមញ្ច ធម្មបទគាថំ អភាសិ។ អយមស្ស ទុតិយា ឧប្បត្តិ។

១៩៥. តត្ថ **ចរំ វា**តិ សកលរូបកាយស្ស គន្តព្ពទិសាភិមុខេនាភិនីហារេន គច្ឆន្តោ វា។ **យទិ វា តិដ្ឋ**ន្តិ តស្សេវ ឧស្សាបនភាវេន តិដ្ឋន្តោ វា។ **និសិន្នោ ឧទ វា សយ**ន្តិ តស្សេវ ហេដ្ឋិមភាគសមិញ្ជនឧបរិមភាគសមុស្សាបនភាវេន និសិន្នោ វា, តិរិយំ បសារណភាវេន សយន្តោ វា។ **សមិញ្ជេតិ បសារេតី**តិ តានិ តានិ បព្ពានិ សមិញ្ជេតិ ច បសារេតិ ច។

ឯសា កាយស្ស ឥញ្ជនាតិ សព្ពាបេសា ឥមស្សេវ សវិញ្ញាណកស្ស កាយស្ស ឥញ្ជនា ចលនា ផន្ទនា, នត្ថេត្ថ អញ្ញោ កោចិ ចរន្តោ វា បសារេន្តោ វា, អបិច ខោ បន “ចរាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជន្តេ តំសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ កាយំ ផរតិ, តេនស្ស គន្តព្ពទិសាភិមុខោ អភិនីហារោ ហោតិ, ទេសន្តរេ រូបន្តរបាតុភាវោតិ អត្ថោ។ តេន “ចរ”ន្តិ វុច្ចតិ។ តថា “តិដ្ឋាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជន្តេ តំសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ កាយំ ផរតិ, តេនស្ស សមុស្សាបនំ ហោតិ, ឧបរូបរិដ្ឋានេន រូបបាតុភាវោតិ អត្ថោ។ តេន “តិដ្ឋ”ន្តិ វុច្ចតិ។ តថា “និសីទាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជន្តេ តំសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ កាយំ ផរតិ, តេនស្ស ហេដ្ឋិមភាគសមិញ្ជនញ្ច ឧបរិមភាគសមុស្សាបនញ្ច ហោតិ, តថាភាវេន រូបបាតុភាវោតិ អត្ថោ។ តេន “និសិន្នោ”តិ វុច្ចតិ។ តថា “សយាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជន្តេ តំសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ កាយំ ផរតិ, តេនស្ស តិរិយំ បសារណំ ហោតិ, តថាភាវេន រូបបាតុភាវោតិ អត្ថោ។ តេន “សយ”ន្តិ វុច្ចតិ។

ឯវំ ចាយមាយស្មា យោ កោចិ ឥត្ថន្នាមោ ចរំ វា យទិ វា តិដ្ឋំ, និសិន្នោ ឧទ វា សយំ យមេតំ តត្ថ តត្ថ ឥរិយាបថេ តេសំ តេសំ បព្ពានំ សមិញ្ជនប្បសារណវសេន សមិញ្ជេតិ បសារេតីតិ វុច្ចតិ។ តម្បិ យស្មា សមិញ្ជនប្បសារណចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ យថាវុត្តេនេវ នយេន ហោតិ, តស្មា ឯសា កាយស្ស ឥញ្ជនា, នត្ថេត្ថ អញ្ញោ កោចិ, សុញ្ញមិទំ កេនចិ ចរន្តេន វា បសារេន្តេន វា សត្តេន វា បុគ្គលេន វា។ កេវលំ បន –

> “ចិត្តនានត្តមាគម្ម, នានត្តំ ហោតិ វាយុនោ;
> វាយុនានត្តតោ នានា, ហោតិ កាយស្ស ឥញ្ជនា”តិ។ –

អយមេត្ថ បរមត្ថោ។

ឯវមេតាយ គាថាយ ភគវា យស្មា ឯកស្មិំ ឥរិយាបថេ ចិរវិនិយោគេន កាយបីឡនំ ហោតិ, តស្ស ច វិនោទនត្ថំ ឥរិយាបថបរិវត្តនំ ករីយតិ, តស្មា “ចរំ វា”តិអាទីហិ ឥរិយាបថបដិច្ឆន្នំ ទុក្ខលក្ខណំ ទីបេតិ, តថា ចរណកាលេ ឋានាទីនមភាវតោ សព្ពមេតំ ចរណាទិភេទំ “ឯសា កាយស្ស ឥញ្ជនា”តិ ភណន្តោ សន្តតិបដិច្ឆន្នំ អនិច្ចលក្ខណំ។ តាយ តាយ សាមគ្គិយា បវត្តាយ “ឯសា កាយស្ស ឥញ្ជនា”តិ ច អត្តបដិក្ខេបេន ភណន្តោ អត្តសញ្ញាយនបដិច្ឆន្នំ អនត្តលក្ខណំ ទីបេតិ។

១៩៦. ឯវំ លក្ខណត្តយទីបនេន សុញ្ញតកម្មដ្ឋានំ កថេត្វា បុន សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកអសុភទស្សនត្ថំ “**អដ្ឋិនហារុសំយុត្តោ**”តិ អារភិ។ តស្សត្ថោ – យស្ស ចេសា កាយស្ស ឥញ្ជនា, ស្វាយំ កាយោ វិសុទ្ធិមគ្គេ ទ្វត្តិំសាការវណ្ណនាយំ វណ្ណសណ្ឋានទិសោកាសបរិច្ឆេទភេទេន អព្យាបារនយេន ច បកាសិតេហិ សដ្ឋាធិកេហិ តីហិ អដ្ឋិសតេហិ នវហិ ន្ហារុសតេហិ ច សំយុត្តត្តា អដ្ឋិនហារុសំយុត្តោ។ តត្ថេវ បកាសិតេន អគ្គបាទង្គុលិតចាទិនា តចេន ច នវបេសិសតប្បភេទេន ច មំសេន អវលិត្តត្តា **តចមំសាវលេបនោ** បរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆបដិកូលោតិ វេទិតព្ពោ ។ កិញ្ចេត្ថ វេទិតព្ពំ សិយា, យទិ ឯស យា សា មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស សកលសរីរតោ សំកឌ្ឍិតា ពទរដ្ឋិប្បមាណា ភវេយ្យ, តាយ មក្ខិកាបត្តសុខុមច្ឆវិយា នីលាទិរង្គជាតេន គេហភិត្តិ វិយ បដិច្ឆន្នោ ន ភវេយ្យ, អយំ បន ឯវំ

សុខុមាយបិ **ឆវិយា កាយោ បដិច្ឆន្នោ** បញ្ញាចក្ខុវិរហិតេហិ ពាលបុថុជ្ជនេហិ **យថាភូតំ ន ទិស្សតិ**។ ឆវិភេទញ្ហិតោ ហិស្ស បរមជេគុច្ឆបដិកូលធម្មសង្ខាតោ តចោបិ តចបលិវេឋិតំ យំ តំ បភេទតោ –

"នវបេសិសតា មំសា, អវលិត្តា កឡេវរេ;
នានាកិមិកុលាកិណ្ណំ, មិឡ្ហដ្ឋានំវ បូតិកា"តិ។ –

ឯវំ វុត្តំ នវមំសសតម្បិ, មំសាវលិត្តា យេ តេ –

"នវន្ហារុសតា ហោន្តិ, ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ;
ពន្ធន្តិ អដ្ឋិសង្ឃាតំ, អគារមិវ វល្លិយា"តិ។ –

តេបិ, ន្ហារុសម្ពន្ធិតានិ បដិបាដិយា អវដ្ឋិតានិ បូតីនិ ទុគ្គន្ធានិ តីណិ សដ្ឋាធិកានិ អដ្ឋិសតានិបិ យថាភូតំ ន ទិស្សន្តិ យតោ អនាទិយិត្វា តំ មក្ខិកាបត្តសុខុមច្ឆវឹ យានិ បនស្ស ឆវិភេទរត្តេន តចេន បលិវេឋិតត្តា សព្ពលោកស្ស អបាកដានិ នានប្បការានិ អន្តន្តគុណបានិ បរមាសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆនីយបដិកូលានិ, តានិបិ បញ្ញាចក្ខុនា បដិវិជ្ឈិត្វា ឯវំ បស្សិតព្ពោ "**អន្តបូរោ ឧទរបូរោ…បេ…. បិត្តស្ស ច វសាយ ចា**"តិ។

១៩៧. តត្ថ អន្តស្ស បូរោ **អន្តបូរោ**។ ឧទរស្ស បូរោ **ឧទរបូរោ**។ ឧទរន្តិ ច ឧទរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ តញ្ហិ ឋាននាមេន "ឧទរ"ន្តិ វុត្តំ។ **យកនបេឡស្សា**តិ យកនបិណ្ឌស្ស។ **វត្ថិនោ**តិ មុត្តស្ស។ ឋានូបចារេន បនេតំ "វត្ថី"តិ វុត្តំ។ **បូរោ**តិ អធិការោ, តស្មា យកនបេឡស្ស បូរោ វត្ថិនោ បូរោតិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។ ឯស នយោ **ហទយស្សា**តិអាទីសុ។ សព្ពានេវ ចេតានិ អន្តាទីនិ វណ្ណសណ្ឋានទិសោកាសបរិច្ឆេទភេទេន អព្យាបារនយេន ច វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយវសេនេវ វេទិតព្ពានិ។

១៩៨-២០០. ឯវំ ភគវា "ន កិញ្ចេត្ថ ឯកម្បិ គយ្ហូបគំ មុត្តាមណិសទិសំ អត្ថិ, អញ្ញទត្ថុ អសុចិបរិបូរោវាយំ កាយោ"តិ អព្ភន្តរកុណបំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ អព្ភន្តរកុណបំ ពហិនិក្ខមនកុណបេន បាកដំ កត្វា ទស្សេន្តោ បុព្ពេ វុត្តញ្ច សង្គណ្ហិត្វា "**អថស្ស នវហិ សោតេហី**"តិ គាថាទ្វយមាហ។

តត្ថ **អថា**តិ បរិយាយន្តរនិទស្សនំ, អបរេនាបិ បរិយាយេន អសុចិភាវំ បស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អស្សា**តិ ឥមស្ស កាយស្ស។ **នវហិ សោតេហី**តិ ឧភោអក្ខិច្ឆិទ្ទកណ្ណច្ឆិទ្ទនាសាឆិទ្ទមុខវច្ចមគ្គបស្សាវមគ្គេហិ។ **អសុចិ សវតី**តិ សព្ពលោកបាកដនានប្បការបរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆអសុចិយេវ សវតិ, សន្ទតិ, បគ្ឃរតិ, ន អញ្ញំ កិញ្ចិ អគរុចន្ទនាទិគន្ធជាតំ វា មណិមុត្តាទិរតនជាតំ វា។ **សព្ពទា**តិ តញ្ច ខោ សព្ពទា រត្តិម្បិ ទិវាបិ បុព្ពណ្ហេបិ សាយន្ហេបិ តិដ្ឋតោបិ គច្ឆតោបីតិ។ កី តំ អសុចីតិ ចេ? "**អក្ខិម្ហា អក្ខិគូថកោ**"តិអាទិ។ ឯតស្ស ហិ ទ្វីហិ អក្ខិច្ឆិទ្ទេហិ អបនីតតចមំសសទិសោ អក្ខិគូថកោ, កណ្ណច្ឆិទ្ទេហិ រជោជល្លសទិសោ កណ្ណគូថកោ, នាសាឆិទ្ទេហិ បុព្ពសទិសា សិង្ឃាណិកា ច សវតិ, មុខេន ច វមតិ។ កឹ វមតីតិ ចេ? **ឯកទា បិត្តំ,** យទា អពទ្ធបិត្តំ កុប្បិតំ ហោតិ, តទា តំ វមតីតិ អធិប្បាយោ។ **សេម្ហញ្ចា**តិ ន កេវលញ្ច បិត្តំ, យម្បិ ឧទរបដលេ ឯកបត្ថបូរប្បមាណំ សេម្ហំ តិដ្ឋតិ, តម្បិ ឯកទា វមតិ។ តំ បនេតំ វណ្ណាទិតោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២០៣-២០៤, ២១០-២១១) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ "សេម្ហញ្ចា"តិ ច-សទ្ទេន សេម្ហញ្ច អញ្ញញ្ច ឯវរូបំ ឧទរិយលោហិតាទិអសុចឹ វមតីតិ ទស្សេតិ។ ឯវំ សត្តហិ ទ្វារេហិ អសុចិវមនំ ទស្សេត្វា កាលញ្ញុ បុគ្គលញ្ញូ បរិសញ្ញូ ច ភគវា តទុត្តរិ ទ្វេ ទ្វារានិ វិសេសវចនេន អនាមសិត្វា អបរេន បរិយាយេន សព្ពស្មាបិ កាយា អសុចិសវនំ ទស្សេន្តោ អាហ "**កាយម្ហា សេទជល្លិកា**"តិ។ តត្ថ **សេទជល្លិកា**តិ សេទោ ច លោណបដលមលភេទា ជល្លិកា ច, តស្ស "សវតិ សព្ពទា"តិ ឥមិនា សទ្ធឹ សម្ពន្ធោ។

២០១. ឯវំ ភគវា យថា នាម ភត្តេ បច្ចមានេ តណ្ឌុលមលញ្ច ឧទកមលញ្ច ផេណេន សទ្ធឹ ឧដ្ឋហិត្វា ឧក្ខលិមុខំ មក្ខេត្វា ពហិ គឡតិ, តថា អសិតបីតាទិភេទេ អាហារេ កម្មជេន អគ្គិនា បច្ចមានេ យំ អសិតបីតាទិមលំ ឧដ្ឋហិត្វា "អក្ខិម្ហា អក្ខិគូថកោ"តិអាទិនា ភេទេន និក្ខមន្តំ អក្ខិអាទីនិ មក្ខេត្វា ពហិ គឡតិ, តស្សាបិ វសេន ឥមស្ស កាយស្ស អសុចិភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យំ លោកេ ឧត្តមង្គសម្មតំ សីសំ អតិវិសិដ្ឋភាវតោ បច្ចេន្តា វន្ទនេយ្យានម្បិ វន្ទនំ ន ករោន្តិ, តស្សាបិ និស្សារតាយ អសុចិតាយ ចស្ស អសុចិភាវំ ទស្សេន្តោ "**អថស្ស សុសិរំ សីស**"ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។

តត្ថ **សុសិរ**ន្តិ ឆិទ្ទំ។ **មត្ថលុង្គស្ស បូរិត**ន្តិ ទធិភរិតអលាពុកំ វិយ មត្ថលុង្គភរិតំ។ តញ្ច បនេតំ មត្ថលុង្គំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **សុភតោ នំ មញ្ញតិ ពាលោ**តិ តមេនំ ឯវំ នានាវិធកុណបភរិតម្បិ កាយំ ទុច្ចិន្តិតចិន្តី ពាលោ សុភតោ មញ្ញតិ, សុភំ សុចឹ ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាបន្តិ តីហិបិ តណ្ហាទិដ្ឋិមានមញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។

កស្មា? យស្មា **អវិជ្ជាយ បុរក្ខតោ** ចតុសច្ចបដិច្ឆាទកេន មោហេន បុរក្ខតោ, ចោទិតោ, បវត្តិតោ, “ឯវំ អាទិយ, ឯវំ អភិនិវិស ឯវំ មញ្ញាហិ”តិ គាហិតោតិ អធិប្បាយោ។ បស្ស យាវ អនត្ថករា ចាយំ អវិជ្ជាតិ។

២០២. ឯវំ ភគវា សវិញ្ញាណកវសេន អសុភំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អវិញ្ញាណកវសេន ទស្សេតុំ, យស្មា វា ចក្កវត្តិវណ្ណោបិ កាយោ យថាវុត្តកុណបភរិតោយេវ ហោតិ, តស្មា សព្ពប្បការេនបិ សម្បត្តិភវេ អសុភំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិបត្តិភវេ ទស្សេតុំ **“យទា ច សោ មតោ សេតី”**តិ គាថមាហ។

តស្សត្ថោ – ស្វាយមេវំវិធោ កាយោ **យទា** អាយុឧស្មាវិញ្ញាណាបគមេន **មតោ** វាតភរិតភស្តា វិយ **ឧទ្ធុមាតកោ** វណ្ណបរិភេទេន **វិនីលកោ សុសានស្មិ** និរត្ថំវ កលិង្គរំ ឆឌ្ឌិតត្តា **អបវិទ្ធោ សេតិ**, អថ “ន ទានិស្ស បុន ឧដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ ឯកំសតោយេវ **អនបេក្ខា ហោន្តិ ញាតយោ**។ តត្ថ **មតោ**តិ អនិច្ចតំ ទស្សេតិ, **សេតី**តិ និរីហកត្តំ។ តទុភយេន ច ជីវិតពលមទប្បហានេ និយោជេតិ។ **ឧទ្ធុមាតោ**តិ សណ្ឋានវិបត្តិំ ទស្សេតិ, **វិនីលកោ**តិ ឆវិរាគវិបត្តិំ។ តទុភយេន ច រូបមទប្បហានេ វណ្ណបោក្ខរតំ បដិច្ច មានប្បហានេ ច និយោជេតិ។ **អបវិទ្ធោ**តិ គហេតព្ពាភាវំ ទស្សេតិ, **សុសានស្មិ**ន្តិ អន្តោ អធិវាសេតុមនរហំ ជិគុច្ឆនីយភាវំ។ តទុភយេនបិ “មម”ន្តិ គាហស្ស សុភសញ្ញាយ ច បហានេ និយោជេតិ។ **អនបេក្ខា ហោន្តិ ញាតយោ**តិ បដិកិរិយាភាវំ ទស្សេតិ, តេន ច បរិវារមទប្បហានេ និយោជេតិ។

២០៣. ឯវមិមាយ គាថាយ អបរិភិន្នាវិញ្ញាណកវសេន អសុភំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បរិភិន្នវសេនាបិ ទស្សេតុំ **“ខាទន្តិ ន”**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **យេ ចញ្ញេ**តិ យេ ច អញ្ញេបិ កាកកុលលាទយោ កុណបភក្ខា បាណិនោ សន្តិ, តេបិ នំ ខាទន្តីតិ អត្ថោ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

២០៤. ឯវំ “ចរំ វា”តិអាទិនា នយេន សុញ្ញតកម្មដ្ឋានវសេន, “អដ្ឋិនហារុសំយុត្តោ”តិអាទិនា សវិញ្ញាណកាសុភវសេន “យទា ច សោ មតោ សេតី”តិអាទិនា អវិញ្ញាណកាសុភវសេន កាយំ ទស្សេត្វា ឯវំ និច្ចសុខត្តភាវសុញ្ញេ ឯកន្តអសុភេ ចាបិ កាយស្មិំ “សុភតោ នំ មញ្ញតិ ពាលោ, អវិជ្ជាយ បុរក្ខតោ”តិ ឥមិនា ពាលស្ស វុត្តិំ បកាសេត្វា អវិជ្ជាមុខេន ច វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថ បណ្ឌិតស្ស វុត្តិំ បរិញ្ញាមុខេន ច វិវដ្ដំ ទស្សេតុំ **“សុត្វាន ពុទ្ធវចន”**ន្តិ អារភិ។

តត្ថ **សុត្វានា**តិ យោនិសោ និសាមេត្វា។ **ពុទ្ធវចន**ន្តិ កាយវិច្ឆន្ទនករំ ពុទ្ធវចនំ។ **ភិក្ខូ**តិ សេក្ខោ វា បុថុជ្ជនោ វា។ **បញ្ញាណវា**តិ បញ្ញាណំ វុច្ចតិ វិបស្សនា អនិច្ចាទិប្បការេសុ បវត្តត្តា, តាយ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **ឥធា**តិ សាសនេ។ **សោ ខោ នំ បរិជានាតី**តិ សោ ឥមំ កាយំ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានាតិ។ កថំ? យថា នាម កុសលោ វាណិជោ ឥទញ្ចិទញ្ចាតិ ភណ្ឌំ ឱលោកេត្វា “ឯត្តកេន គហិតេ ឯត្តកោ នាម ឧទយោ ភវិស្សតី”តិ តុលយិត្វា តថា កត្វា បុន សឧទយំ មូលំ គណ្ហន្តោ តំ ភណ្ឌំ ឆឌ្ឌេតិ, ឯវមេវ “អដ្ឋិន្ហារុអាទយោ ឥមេ កេសលោមាទយោ ចា”តិ ញាណចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ ញាតបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ, “អនិច្ចា ឯតេ ធម្មា ទុក្ខា អនត្តា”តិ តុលយន្តោ តីរណបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ, ឯវំ តីរយិត្វា អរិយមគ្គំ បាបុណន្តោ តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានេន បហានបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ។ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកអសុភវសេន វា បស្សន្តោ ញាតបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ, អនិច្ចាទិវសេន បស្សន្តោ តីរណបរិញ្ញាយ, អរហត្តមគ្គេន តតោ ឆន្ទរាគំ អបកឌ្ឍិត្វា តំ បជហន្តោ បហានបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ។

កស្មា សោ ឯវំ បរិជានាតីតិ ចេ? **យថាភូតញ្ហិ បស្សតិ,** យស្មា យថាភូតំ បស្សតីតិ អត្ថោ។ “បញ្ញាណវា”តិអាទិនា ឯវំ ច ឯតស្មិំ អត្ថេ សិទ្ធេ យស្មា ពុទ្ធវចនំ សុត្វា តស្ស បញ្ញាណវត្តំ ហោតិ, យស្មា ច សព្ពជនស្ស បាកដោបាយំ កាយោ អសុត្វា ពុទ្ធវចនំ ន សក្កា បរិជានិតុំ, តស្មា តស្ស ញាណហេតុំ ឥតោ ពាហិរានំ ឯវំ ទដ្ឋុំ អសមត្ថតញ្ច ទស្សេតុំ “សុត្វាន ពុទ្ធវចន”ន្តិ អាហ។ នន្ទាភិក្ខុនី តញ្ច វិបល្លត្ថចិត្តំ ភិក្ខុំ អារព្ភ ទេសនាបវត្តិតោ អគ្គបរិសតោ តប្បដិបត្តិប្បត្តានំ ភិក្ខុភាវទស្សនតោ ច “ភិក្ខូ”តិ អាហ។

២០៥. ឥទានិ “យថាភូតញ្ហិ បស្សតី”តិ ឯត្ថ យថា បស្សន្តោ យថាភូតំ បស្សតិ, តំ ទស្សេតុំ អាហ **“យថា ឥទំ តថា ឯតំ, យថា ឯតំ តថា ឥទ”**ន្តិ។ តស្សត្ថោ – យថា ឥទំ សវិញ្ញាណកាសុភំ អាយុឧស្មាវិញ្ញាណានំ អនបគមា ចរតិ, តិដ្ឋតិ, និសីទតិ, សយតិ; តថា ឯតំ ឯតរហិ សុសានេ សយិតំ អវិញ្ញាណកម្បិ បុព្ពេ តេសំ ធម្មានំ អនបគមា អហោសិ។ យថា ច ឯតំ ឯតរហិ មតសរីរំ តេសំ ធម្មានំ អបគមា ន ចរតិ, ន តិដ្ឋតិ, ន និសីទតិ, ន សេយ្យំ កប្បេតិ, តថា ឥទំ សវិញ្ញាណកម្បិ តេសំ ធម្មានំ អបគមា ភវិស្សតិ។ យថា ច ឥទំ សវិញ្ញាណកំ ឯតរហិ ន សុសានេ មតំ សេតិ, ន ឧទ្ធុមាតកាទិភាវមុបគតំ, តថា ឯតំ ឯតរហិ មតសរីរម្បិ បុព្ពេ

អហោសិ។ យថា បនេតំ ឯតរហិ អវិញ្ញាណកាសុភំ មតំ សុសានេ សេតិ, ឧទ្ធុមាតកាទិភាវញ្ច ឧបគតំ, តថា ឥទំ សវិញ្ញាណកម្បិ ភវិស្សតីតិ។

តត្ថ **យថា ឥទំ តថា ឯតន្តិ** អត្តនា មតស្ស សរីរស្ស សមានភាវំ ករោន្តោ ពាហិរេ ទោសំ បជហតិ។ **យថា ឯតំ តថា ឥទន្តិ** មតសរីរេន អត្តនោ សមានភាវំ ករោន្តោ អជ្ឈត្តិកេ រាគំ បជហតិ។ យេនាការេន ឧភយំ សមំ ករោតិ, តំ បជានន្តោ ឧភយត្ថ មោហំ បជហតិ។ ឯវំ យថាភូតទស្សនេន បុព្ពភាគេយេវ អកុសលមូលប្បហានំ សាធេត្វា, យស្មា ឯវំ បដិបន្នោ ភិក្ខុ អនុបុព្ពេន អរហត្តមគ្គំ បត្វា សព្ពំ ឆន្ទរាគំ វិរាជេតុំ សមត្ថោ ហោតិ, តស្មា អាហ **"អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្ធា ច, កាយេ ឆន្ទំ វិរាជយេ"**តិ។ ឯវំ បដិបន្នោ ភិក្ខុ អនុបុព្ពេនាតិ បាឋសេសោ។

២០៦. ឯវំ សេក្ខភូមិ ទស្សេត្វា ឥទានិ អសេក្ខភូមិ ទស្សេន្តោ អាហ **"ឆន្ទរាគវិរត្តោ សោ"**តិ។ តស្សត្ថោ – សោ ភិក្ខុ អរហត្តមគ្គញាណេន **បញ្ញាណវា** មគ្គានន្តរំ ផលំ បាបុណាតិ, អថ សព្ពសោ ឆន្ទរាគស្ស បហីនត្តា **"ឆន្ទរាគវិរត្តោ"**តិ ច, មរណាភាវេន បណីតដ្ឋេន វា **អមតំ** សព្ពសង្ខារវូបសមនតោ **សន្តិំ** តណ្ហាសង្ខាតវានាភាវតោ **និព្ពានំ,** ចវនាភាវតោ **អច្ចុតន្តិ** សំវណ្ណិតំ បទមជ្ឈគាតិ ច វុច្ចតិ។ អថ វា សោ ភិក្ខុ អរហត្តមគ្គញាណេន បញ្ញាណវា មគ្គានន្តរផលេ ឋិតោ ឆន្ទរាគវិរត្តោ នាម ហោតិ, វុត្តប្បការញ្ច បទមជ្ឈគាតិ វេទិតព្ពោ។ តេន "ឥទមស្ស បហីនំ, ឥទញ្ចានេន លទ្ធ"ន្តិ ទីបេតិ។

២០៧-២០៨. ឯវំ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកវសេន អសុភកម្មដ្ឋានំ សហ និប្ផត្តិយា កថេត្វា បុន សង្ខេបទេសនាយ ឯវំ មហតោ អានិសំសស្ស អន្តរាយករំ បមាទវិហារំ គរហន្តោ **"ទ្វិបាទកោយ"**ន្តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អបាទកាទយោបិ កាយា អសុចីយេវ, ឥធាធិការវសេន បន ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន វា, យស្មា វា អញ្ញេ អសុចិភូតាបិ កាយា លោណម្ពិលាទីហិ អភិសង្ខរិត្វា មនុស្សានំ ភោជនេបិ ឧបនីយន្តិ, ន ត្វេវ មនុស្សកាយោ, តស្មា អសុចិតរភាវមស្ស ទស្សេន្តោបិ "ទ្វិបាទកោ"តិ អាហ។

អយន្តិ មនុស្សកាយំ ទស្សេតិ។ **ទុគ្គន្ធោ បរិហីរតីតិ** ទុគ្គន្ធោ សមានោ បុប្ផគន្ធាទីហិ អភិសង្ខរិត្វា បរិហីរតិ។ **នានាកុណបបរិបូរោតិ** កេសាទិអនេកប្បការកុណបភរិតោ។ **វិស្សវន្តោ តតោ តតោតិ** បុប្ផគន្ធាទីហិ បដិច្ឆាទេតុំ ឃដេន្តានម្បិ តំ វាយាមំ និប្ផលំ កត្វា នវហិ ទ្វារេហិ ខេឡសិង្ឃាណិកាទីនិ, លោមកូបេហិ ច សេទជល្លិកំ វិស្សវន្តោយេវ។ តត្ថ ទានិ បស្សថ – **ឯតាទិសេន កាយេន យោ** បុរិសោ វា ឥត្ថី វា កោចិ ពាលោ **មញ្ញេ ឧណ្ណមេតវេ** តណ្ហាទិដ្ឋិមានមញ្ញនាហិ "អហ"ន្តិ វា "មម"ន្តិ វា "និច្ចោ"តិ វាតិអាទិនា នយេន យោ ឧណ្ណមិតុំ មញ្ញេយ្យ, **បរំ វា** ជាតិអាទីហិ **អវជានេយ្យ** អត្តានំ ឧច្ចេ ឋានេ ឋបេន្តោ, **កិមញ្ញត្រ អទស្សនា** ឋបេត្វា អរិយមគ្គេន អរិយសច្ចទស្សនាភាវំ កិមញ្ញំ តស្ស ឯវំ ឧណ្ណមាវជាននការណំ សិយាតិ។

ទេសនាបរិយោសានេ នន្ទា ភិក្ខុនី សំវេគមាបាទិ – "អហោ វត រេ, អហំ ពាលា, យា មំយេវ អារព្ភ ឯវំ វិវិធធម្មទេសនាបវត្តកស្ស ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ នាគមាសិ"ន្តិ។ ឯវំ សំវិគ្គា ច តមេវ ធម្មទេសនំ សមន្នាហរិត្វា តេនេវ កម្មដ្ឋានេន កតិបយទិវសព្ភន្តរេ អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ ទុតិយដ្ឋានេបិ កិរ ទេសនាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, សិរិមា ទេវកញ្ញា អនាគាមិផលំ បត្តា, សោ ច ភិក្ខុ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ វិជយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. មុនិសុត្តវណ្ណនា

២០៩. **សន្ថវាតោ ភយំ ជាតន្តិ** មុនិសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ន សព្ពស្សេវ សុត្តស្ស ឯកា ឧប្បត្តិ, អបិចេត្ថ អាទិតោ តាវ ចតុន្នំ គាថានំ អយមុប្បត្តិ – ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ គាមកាវាសេ អញ្ញតរា ទុគ្គតិត្ថី មតបតិកា បុត្តំ ភិក្ខូសុ បព្ពាជេត្វា អត្តនាបិ ភិក្ខុនីសុ បព្ពជិ។ តេ ឧភោបិ សាវត្ថិយំ វស្សំ ឧបគន្ត្វា អភិណ្ហំ អញ្ញមញ្ញស្ស ទស្សនកាមា អហេសុំ។ មាតា កិញ្ចិ លភិត្វា បុត្តស្ស ហរតិ, បុត្តោបិ មាតុ។ ឯវំ សាយម្បិ បាតោបិ អញ្ញមញ្ញំ សមាគន្ត្វា លទ្ធំ លទ្ធំ សំវិភជមានា, សម្មោទមានា, សុខទុក្ខំ បុច្ឆមានា, និរាសង្កា អហេសុំ។ តេសំ ឯវំ អភិណ្ហទស្សនេន សំសគ្គោ ឧប្បជ្ជិ, សំសគ្គា វិស្សាសោ, វិស្សាសា ឱតារោ, រាគេន ឱតិណ្ណចិត្តានំ បព្ពជិតសញ្ញា ច មាតុបុត្តសញ្ញា ច អន្តរធាយិ។ តតោ មរិយាទវីតិក្កមំ កត្វា អសទ្ធម្មំ បដិសេវិំសុ, អយសប្បត្តា ច វិព្ភមិត្វា

អគារមជ្ឈេ វសិសុ។ ភិក្ខូ ភគវតោ អារោចេសុំ។ “កី នុ សោ, ភិក្ខវេ, មោឃបុរិសោ មញ្ញតិ ន មាតា បុត្តេ សារជ្ជតិ, បុត្តោ វា បន មាតរី”តិ គរហិត្វា “នាហំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញំ ឯករូបម្បិ សមនុបស្សាមិ”តិអាទិនា (អ. និ. ៥.៥៥) អវសេសសុត្តេនបិ ភិក្ខូ សំវេជេត្វា “តស្មាតិហ, ភិក្ខវេ –

“វិសំ យថា ហលាហលំ, តេលំ បក្កុថិតំ យថា;
តម្ពលោហវិលីនំវ, មាតុគាមំ វិវជ្ជយេ”តិ ច។ –

វត្វា បុន ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ – “សន្ថវាតោ ភយំ ជាត”ន្តិ ឥមា អត្ថុបនាយិកា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **សន្ថវោ** តណ្ហាទិដ្ឋិមិត្តភេទេន តិវិធោតិ បុព្ពេ វុត្តោ។ ឥធ តណ្ហាទិដ្ឋិសន្ថវោ អធិប្បេតោ។ តំ សន្ធាយ ភគវា អាហ – “បស្សថ, ភិក្ខវេ, យថា ឥទំ តស្ស មោឃបុរិសស្ស សន្ថវាតោ ភយំ ជាត”ន្តិ។ តញ្ហិ តស្ស អភិណ្ហទស្សនកាមតាទិតណ្ហាយ ពលវកិលេសភយំ ជាតំ, យេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ មាតរិ វិប្បដិបជ្ជិ។ អត្តានុវាទាទិកំ វា មហាភយំ, យេន សាសនំ ឆឌ្ឌេត្វា វិព្ភន្តោ។ **និកេតា**តិ “រូបនិមិត្តនិកេតវិសារវិនិពន្ធា ខោ, គហបតិ, ‘និកេតសារី’តិ វុច្ចតី”តិអាទិនា (សំ. និ. ៣.៣) នយេន វុត្តា អារម្មណប្បភេទា។ **ជាយតេ រជោ**តិ រាគទោសមោហរជោ ជាយតេ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? ន កេវលញ្ច តស្ស សន្ថវាតោ ភយំ ជាតំ, អបិច ខោ បន យទេតំ កិលេសានំ និវាសដ្ឋេន សាសវារម្មណំ “និកេត”ន្តិ វុច្ចតិ, ឥទានិស្ស ភិន្នសំវរត្តា អតិក្កន្តមរិយាទត្តា សុដ្ឋុតរំ តតោ និកេតា ជាយតេ រជោ, យេន សំកិលិដ្ឋចិត្តោ អនយព្យសនំ បាបុណិស្សតិ។ អថ វា បស្សថ, ភិក្ខវេ, យថា ឥទំ តស្ស មោឃបុរិសស្ស សន្ថវាតោ ភយំ ជាតំ, យថា ច សព្ពបុថុជ្ជនានំ និកេតា ជាយតេ រជោតិ ឯវម្បេតំ បទទ្វយំ យោជេតព្ពំ។

សព្ពថា បន ឥមិនា បុរិមទ្ធេន ភគវា បុថុជ្ជនទស្សនំ គរហិត្វា អត្តនោ ទស្សនំ បសំសន្តោ **“អនិកេត”**ន្តិ បច្ឆិមទ្ធមាហ។ តត្ថ យថាវុត្តនិកេតបដិក្ខេបេន **អនិកេតំ,** សន្ថវបដិក្ខេបេន ច **អសន្ថវំ** វេទិតព្ពំ។ ឧភយម្បេតំ និព្ពានស្សាធិវចនំ។ **ឯតំ វេ មុនិទស្សន**ន្តិ ឯតំ អនិកេតមសន្ថវំ ពុទ្ធមុនិនា ទិដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ **វេ**តិ វិម្ហយត្ថេ និបាតោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន ច យំ នាម និកេតសន្ថវវសេន មាតាបុត្តេសុ វិប្បដិបជ្ជមានេសុ អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ មុនិនា ទិដ្ឋំ អហោ អព្ភុតន្តិ អយមធិប្បាយោ សិទ្ធោ ហោតិ។ អថ វា មុនិនោ ទស្សនន្តិបិ មុនិទស្សនំ, ទស្សនំ នាម ខន្តិ រុចិ, ខមតិ ចេវ រុច្ចតិ ចាតិ អត្ថោ។

២១០. ទុតិយគាថាយ **យោ ជាតមុច្ឆិជ្ជា**តិ យោ កិស្មិញ្ចិទេវ វត្ថុស្មឹ ជាតំ ភូតំ និព្ពត្តំ កិលេសំ យថា ឧប្បន្នាកុសលប្បហានំ ហោតិ, តថា វាយមន្តោ តស្មឹ វត្ថុស្មឹ បុន អនិព្ពត្តនវសេន ឧច្ឆិន្ទិត្វា យោ អនាគតោបិ កិលេសោ តថារូបប្បច្ចយសមោធានេ និព្ពត្តិតុំ អភិមុខីភូតត្តា វត្តមានសមីបេ វត្តមានលក្ខណេន “ជាយន្តោ”តិ វុច្ចតិ, តញ្ច **ន រោបយេយ្យ ជាយន្តំ,** យថា អនុប្បន្នាកុសលានុប្បាទោ ហោតិ, តថា វាយមន្តោ ន និព្ពត្តេយ្យាតិ អត្ថោ។ កថញ្ច ន និព្ពត្តេយ្យ? **អស្ស នានុប្បវេច្ឆេ,** យេន បច្ចយេន សោ និព្ពត្តេយ្យ តំ នានុប្បវេសេយ្យ ន សមោធានេយ្យ។ ឯវំ សម្ភារវេកល្លករណេន តំ ន រោបយេយ្យ ជាយន្តំ។ អថ វា យស្មា មគ្គភាវនាយ អតីតាបិ កិលេសា ឧច្ឆិជ្ជន្តិ អាយតឹ វិបាកាភាវេន វត្តមានាបិ ន រោបីយន្តិ តទភាវេន, អនាគតាបិ ចិត្តសន្តតឹ នានុប្បវេសីយន្តិ ឧប្បត្តិសាមត្ថិយវិឃាតេន, តស្មា យោ អរិយមគ្គភាវនាយ ជាតមុច្ឆិជ្ជ ន រោបយេយ្យ ជាយន្តំ, អនាគតម្បិ ចស្ស ជាយន្តស្ស នានុប្បវេច្ឆេ, តមាហុ ឯកំ មុនិនំ ចរន្តំ, សោ ច អទ្ទក្ខិ សន្តិបទំ មហេសីតិ ឯវម្បេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ ឯកន្តនិក្កិលេសតាយ **ឯកំ,** សេដ្ឋដ្ឋេន វា ឯកំ។ **មុនិន**ន្តិ មុនឹ, មុនីសុ វា ឯកំ។ **ចរន្ត**ន្តិ សព្ពាការបរិបូរាយ លោកត្ថចរិយាយ អវសេសចរិយាហិ ច ចរន្តំ។ **អទ្ទក្ខី**តិ អទ្ទស។ **សោ**តិ យោ ជាតមុច្ឆិជ្ជ អរោបនេ អននុប្បវេសនេ ច សមត្ថតាយ “ន រោបយេយ្យ ជាយន្តមស្ស នានុប្បវេច្ឆេ”តិ វុត្តោ ពុទ្ធមុនិ។ **សន្តិបទ**ន្តិ សន្តិកោដ្ឋាសំ, ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតវិបស្សនានិព្ពានភេទាសុ តីសុ សម្មុតិសន្តិ, តទង្គសន្តិ, អច្ចន្តសន្តីសុ សេដ្ឋំ ឯវំ អនុបសន្តេ លោកេ អច្ចន្តសន្តឹ អទ្ទស មហេសីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

២១១. តតិយគាថាយ **សង្ខាយា**តិ គណយិត្វា, បរិច្ឆិន្ទិត្វា វីមំសិត្វា យថាភូតតោ ញត្វា, ទុក្ខបរិញ្ញាយ បរិជានិត្វាតិ អត្ថោ។ **វត្ថូនី**តិ យេសុ ឯវមយំ លោកោ សជ្ជតិ, តានិ ខន្ធាយតនធាតុភេទានិ កិលេសដ្ឋានានិ។ **បមាយ ពីជ**ន្តិ យំ តេសំ វត្ថូនំ ពីជំ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ, តំ បមាយ ហឹសិត្វា, ពាធិត្វា, សមុច្ឆេទប្បហានេន បជហិត្វាតិ អត្ថោ។ **សិនេហមស្ស នានុប្បវេច្ឆេ**តិ យេន តណ្ហាទិដ្ឋិសិនេហេន សិនេហិតំ តំ ពីជំ អាយតឹ បដិសន្ធិវសេន តំ យថាវុត្តំ វត្ថុសស្សំ វិរុហេយ្យ, តំ សិនេហមស្ស នានុប្បវេច្ឆេ, តប្បដិបក្ខាយ មគ្គភាវនាយ តំ នានុប្បវេសេយ្យាតិ អត្ថោ។ **ស វេ មុនិ ជាតិខយន្តទស្សី**តិ សោ ឯវរូបោ ពុទ្ធមុនិ និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ ជាតិយា ច មរណស្ស ច អន្តភូតស្ស និព្ពានស្ស ទិដ្ឋត្តា ជាតិក្ខយន្តទស្សី **តក្កំ បហាយ ន ឧបេតិ សង្ខំ**។ ឥមាយ ចតុសច្ច

ភាវនាយ នវប្បភេទម្បិ អកុសលវិតក្កំ បហាយ សឧបាទិសេសនិព្ពានធាតុំ បត្វា លោកត្ថចរិយំ ករោន្តោ អនុបុព្ពេន ចរិមវិញ្ញាណក្ខយា អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុប្បត្តិយា "ទេវោ វា មនុស្សោ វា"តិ ន ឧបេតិ សង្ខំ។ អបរិនិព្ពុតោ ឯវ វា យថា កាមវិតក្កាទិនោ វិតក្កស្ស អប្បហីនត្តា "អយំ បុគ្គលោ រត្តោ"តិ វា "ទុដ្ឋោ"តិ វា សង្ខំ ឧបេតិ, ឯវំ តក្កំ បហាយ ន ឧបេតិ សង្ខន្តិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ ។

២១២. ចតុត្ថគាថាយ **អញ្ញាយា**តិ អនិច្ចាទិនយេន ជានិត្វា។ **សព្ពានី**តិ អនវសេសានិ, **និវេសនានី**តិ កាមភវាទិកេ ភវេ។ និវសន្តិ ហិ តេសុ សត្តា, តស្មា "និវេសនានី"តិ វុច្ចន្តិ។ **អនិកាមយំ អញ្ញតរម្បិ តេសន្តិ** ឯវំ ទិដ្ឋាទីនវត្តា តេសំ និវេសនានំ ឯកម្បិ អបត្ថេន្តោ សោ ឯវរូបោ ពុទ្ធមុនិ មគ្គភាវនាពលេន តណ្ហាគេធស្ស វិគតត្តា **វីតគេធោ**, វិគតគេធត្តា ឯវ ច **អគិទ្ធោ**, ន យថា ឯកេ អវីតគេធា ឯវ សមានា "អគិទ្ធម្ហា"តិ បដិជានន្តិ, ឯវំ។ **នាយូហតី**តិ តស្ស តស្ស និវេសនស្ស និព្ពត្តកំ កុសលំ វា អកុសលំ វា ន ករោតិ។ កិំ ការណា? **បារគតោ ហិ ហោតិ**, យស្មា ឯវរូបោ សព្ពនិវេសនានំ បារំ និព្ពានំ គតោ ហោតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ បឋមគាថាយ បុថុជ្ជនទស្សនំ គរហិត្វា អត្តនោ ទស្សនំ បសំសន្តោ ទុតិយគាថាយ យេហិ កិលេសេហិ បុថុជ្ជនោ អនុបសន្តោ ហោតិ, តេសំ អភាវេន អត្តនោ សន្តិបទាធិគមំ បសំសន្តោ តតិយគាថាយ យេសុ វត្ថូសុ បុថុជ្ជនោ តក្កំ អប្បហាយ តថា តថា សង្ខំ ឧបេតិ, តេសុ ចតុសច្ចភាវនាយ តក្កំ បហាយ អត្តនោ សង្ខានុបគមនំ បសំសន្តោ ចតុត្ថគាថាយ អាយតិម្បិ យានិ និវេសនានិ កាមយមានោ បុថុជ្ជនោ ភវតណ្ហាយ អាយូហតិ, តេសុ តណ្ហាភាវេន អត្តនោ អនាយូហនំ បសំសន្តោ ចតូហិ គាថាហិ អរហត្តនិកូដេនេវ ឯកដ្ឋុប្បត្តិកំ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

២១៣. **សព្ពាភិភុ**ន្តិ កា ឧប្បត្តិ? មហាបុរិសោ មហាភិនិក្ខមនំ កត្វា អនុបុព្ពេន សព្ពញ្ញុតំ បត្វា ធម្មចក្កប្បវត្តនត្ថាយ ពារាណសិំ គច្ឆន្តោ ពោធិមណ្ឌស្ស ច គយាយ ច អន្តរេ ឧបកេនាជីវកេន សមាគច្ឆិ។ តេន ច "វិប្បសន្នានិ ខោ តេ, អាវុសោ, ឥន្ទ្រិយានី"តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៨៥; មហាវ. ១១) នយេន បុដ្ឋោ "សព្ពាភិភូ"តិអាទីនិ អាហ។ ឧបកោ "ហុបេយ្យាវុសោ"តិ វត្វា, សីសំ ឱកម្បេត្វា, ឧម្មគ្គំ គហេត្វា បក្កាមិ ។ អនុក្កមេន ច វង្កហារជនបទេ អញ្ញតរំ មាគវិកគាមំ បាបុណិ។ តមេនំ មាគវិកជេដ្ឋកោ ទិស្វា – "អហោ អប្បិច្ឆោ សមណោ វត្ថម្បិ ន និវាសេតិ, អយំ លោកេ អរហា"តិ ឃរំ នេត្វា មំសរសេន បរិវិសិត្វា ភុត្តាវិញ្ច នំ ស បុត្តទារោ វន្ទិត្វា "ឥធេវ, ភន្តេ, វសថ, អហំ បច្ចយេន ឧបដ្ឋហិស្សាមី"តិ និមន្តេត្វា, វសនោកាសំ កត្វា អទាសិ។ សោ តត្ថ វសតិ។

មាគវិកោ គិម្ហកាលេ ឧទកសម្បន្នេ សីតលេ បទេសេ ចរិតុំ ទូរំ អបក្កន្តេសុ មិគេសុ តត្ថ គច្ឆន្តោ "អម្ហាកំ អរហន្តំ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហស្សូ"តិ ឆាវំ នាម ធីតរំ អាណាបេត្វា អគមាសិ សទ្ធិំ បុត្តភាតុកេហិ។ សា ចស្ស ធីតា ទស្សនីយា ហោតិ កោដ្ឋាសសម្បន្នា។ ទុតិយទិវសេ ឧបកោ ឃរំ អាគតោ តំ ទារិកំ សព្ពំ ឧបចារំ កត្វា, បរិវិសិតុំ ឧបគតំ ទិស្វា, រាគេន អភិភូតោ ភុញ្ជិតុម្បិ អសក្កោន្តោ ភាជនេន ភត្តំ អាទាយ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា, ភត្តំ ឯកមន្តេ និក្ខិបិត្វា – "សចេ ឆាវំ លភាមិ, ជីវាមិ, នោ ចេ, មរាមី"តិ និរាហារោ សយិ។ សត្តមេ ទិវសេ មាគវិកោ អាគន្ត្វា ធីតរំ ឧបកស្ស បវត្តិំ បុច្ឆិ។ សា – "ឯកទិវសមេវ អាគន្ត្វា បុន នាគតបុព្ពោ"តិ អាហ។ មាគវិកោ "អាគតវេសេនេវ នំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សាមី"តិ តង្ខណញ្ញេវ គន្ត្វា – "កិំ, ភន្តេ, អផាសុក"ន្តិ បាទេ បរាមសន្តោ បុច្ឆិ។ ឧបកោ និត្ថុនន្តោ បរិវត្តតិយេវ។ សោ "វទ, ភន្តេ, យំ មយា សក្កា កាតុំ, សព្ពំ ករិស្សាមី"តិ អាហ។ ឧបកោ – "សចេ ឆាវំ លភាមិ, ជីវាមិ, នោ ចេ, ឥធេវ មរណំ សេយ្យោ"តិ អាហ។ "ជានាសិ បន, ភន្តេ, កិញ្ចិ សិប្ប"ន្តិ? "ន ជានាមី"តិ ។ "ន, ភន្តេ, កិញ្ចិ សិប្បំ អជានន្តេន សក្កា ឃរាវាសំ អធិដ្ឋាតុ"ន្តិ? សោ អាហ – "នាហំ កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាមិ, អបិច តុម្ហាកំ មំសហារកោ ភវិស្សាមិ, មំសញ្ច វិក្កិណិស្សាមី"តិ។ មាគវិកោបិ "អម្ហាកំ ឯតទេវ រុច្ចតី"តិ ឧត្តរសាដកំ ទត្វា, ឃរំ អានេត្វា ធីតរំ អទាសិ។ តេសំ សំវាសមន្វាយ បុត្តោ វិជាយិ។ សុភទ្ទោតិស្ស នាមំ អកំសុ។ ឆាវា បុត្តតោសនគីតេន ឧបកំ ឧប្បណ្ឌេសិ។ សោ តំ អសហន្តោ "ភទ្ទេ, អហំ អនន្តជិនស្ស សន្តិកំ គច្ឆាមី"តិ មជ្ឈិមទេសាភិមុខោ បក្កាមិ។

ភគវា ច តេន សមយេន សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនមហាវិហារេ។ អថ ខោ ភគវា បដិកច្ចេវ ភិក្ខូ អាណាបេសិ – "យោ, ភិក្ខវេ, អនន្តជិនោតិ បុច្ឆមានោ អាគច្ឆតិ, តស្ស មំ ទស្សេយ្យាថា"តិ។ ឧបកោបិ ខោ អនុបុព្ពេនេវ សាវត្ថិំ អាគន្ត្វា វិហារមជ្ឈេ ឋត្វា "ឥមស្មិំ វិហារេ មម សហាយោ អនន្តជិនោ នាម អត្ថិ, សោ កុហិំ វសតី"តិ បុច្ឆិ។ តំ ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ នយិំសុ។ ភគវា តស្សានុរូបំ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ទេសនាបរិយោសានេ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ ភិក្ខូ តស្ស បុព្ពប្បវត្តិំ សុត្វា កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ – "ភគវា បឋមំ និស្សិរិកស្ស នគ្គសមណស្ស ធម្មំ ទេសេសី"តិ។ ភគវា តំ កថាសមុដ្ឋានំ វិទិត្វា គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម តង្ខណានុរូបេន បាដិហារិយេន ពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – "កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា"តិ? តេ

សត្ថុ កថេសុំ។ តតោ ភគវា – “ន, ភិក្ខវេ, តថាគតោ អហេតុអប្បច្ចយា ធម្មំ ទេសេតិ, និម្មលា តថាគតស្ស ធម្មទេសនា, ន សក្កា តត្ថ ទោសំ ទដ្ឋុំ។ តេន, ភិក្ខវេ, ធម្មទេសនូបនិស្សយេន ឧបកោ ឯតរហិ អនាគាមី ជាតោ”តិ វត្វា អត្តនោ ទេសនាមលាភាវទីបិកំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – សាសវេសុ សព្ពខន្ធាយតនធាតូសុ ឆន្ទរាគប្បហានេន តេហិ អនភិភូតត្តា សយញ្ច តេ ធម្មេ សព្ពេ អភិភុយ្យ បវត្តត្តា **សព្ពាភិភុំ**។ តេសញ្ច អញ្ញេសញ្ច សព្ពធម្មានំ សព្ពាការេន វិទិតត្តា **សព្ពវិទុំ**។ សព្ពធម្មទេសនសមត្ថាយ សោភនាយ មេធាយ សមន្នាគតត្តា **សុមេធំ**។ យេសំ តណ្ហាទិដ្ឋិលេបានំ វសេន សាសវខន្ធាទិភេទេសុ សព្ពធម្មេសុ ឧបលិម្បតិ, តេសំ លេបានំ អភាវា តេសុ **សព្ពេសុ ធម្មេសុ អនុបលិត្តំ**។ តេសុ ច សព្ពធម្មេសុ ឆន្ទរាគាភាវេន សព្ពេ តេ ធម្មេ ជហិត្វា ឋិតត្តា **សព្ពញ្ជហំ**។ ឧបធិវិវេកនិន្នេន ចិត្តេន តណ្ហក្ខយេ និព្ពានេ វិសេសេន មុត្តត្តា **តណ្ហក្ខយេ វិមុត្តំ**, អធិមុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តី**តិ តម្បិ បណ្ឌិតា សត្តា មុនី វេទយន្តិ ជានន្តិ។ បស្សថ យាវ បដិវិសិដ្ឋោវាយំ មុនិ, តស្ស កុតោ ទេសនាមលន្តិ អត្តានំ វិភាវេតិ ។ វិភាវនត្ថោ ហិ ឯត្ថ វាសទ្ទោតិ។ កេចិ បន វណ្ណយន្តិ – “ឧបកោ តទា តថាគតំ ទិស្វាបិ ‘អយំ ពុទ្ធមុនី’តិ ន សទ្ទហី”តិ ឯវំ ភិក្ខូ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ , តតោ ភគវា “សទ្ទហតុ វា មា វា, ធីរា បន តំ មុនី វេទយន្តី”តិ ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមភាសីតិ។

២១៤. បញ្ញាពលន្តិ កា ឧប្បត្តិ? អយំ គាថា រេវតត្ថេរំ អារព្ភ វុត្តា។ តត្ថ “គាមេ វា យទិ វារញ្ញេ”តិ ឥមិស្សា គាថាយ វុត្តនយេនេវ រេវតត្ថេរស្ស អាទិតោ បភុតិ បព្ពជ្ជា, បព្ពជិតស្ស ខទិរវនេ វិហារោ, តត្ថ វិហរតោ វិសេសាធិគមោ, ភគវតោ តត្ថ គមនបច្ចាគមនញ្ច វេទិតព្ពំ។ បច្ចាគតេ បន ភគវតិ យោ សោ មហល្លកភិក្ខុ ឧបាហនំ សម្មុស្សិត្វា បដិនិវត្តោ ខទិររុក្ខេ អាលគ្គិតំ ទិស្វា សាវត្ថឹ អនុប្បត្តោ វិសាខាយ ឧបាសិកាយ “កីទិសំ, ភន្តេ, រេវតត្ថេរស្ស វសនោកាសោ រមណីយោ”តិ ភិក្ខូ បុច្ឆមានាយ យេហិ ភិក្ខូហិ បសំសិតោ, តេ អបសាទេន្តោ “ឧបាសិកេ, ឯតេ តុច្ឆំ ភណន្តិ, ន សុន្ទរោ ភូមិប្បទេសោ, អតិលូខកក្ខឡំ ខទិរវនមេវា”តិ អាហ។ សោ វិសាខាយ អាគន្តុកភត្តំ ភុញ្ជិត្វា បច្ឆាភត្តំ មណ្ឌលមាឡេ សន្និបតិតេ ភិក្ខូ ឧជ្ឈាបេន្តោ អាហ – “កីទិសំ, អាវុសោ, រេវតត្ថេរស្ស សេនាសនេ រមណីយំ តុម្ហេហិ ទិដ្ឋ”ន្តិ ។ ភគវា តំ ញត្វា គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម តង្ខណានុរូបេន បាដិហារិយេន បរិសមជ្ឈំ បត្វា, ពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ? តេ អាហំសុ – “រេវតំ, ភន្តេ, អារព្ភ កថា ឧប្បន្នា ‘ឯវំ នវកម្មិកោ កទា សមណធម្មំ ករិស្សតី’”តិ។ “ន, ភិក្ខវេ, រេវតោ នវកម្មិកោ, អរហា រេវតោ ខីណាសវោ”តិ វត្វា តំ អារព្ភ តេសំ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – ទុព្ពលករកិលេសប្បហានសាធកេន វិកុព្ពនអធិដ្ឋានប្បភេទេន វា បញ្ញាពលេន សមន្នាគតត្តា **បញ្ញាពលំ**, ចតុបារិសុទ្ធិសីលេន ធុតង្គវតេន ច ឧបបន្នត្តា **សីលវតូបបន្នំ**, មគ្គសមាធិនា ផលសមាធិនា ឥរិយាបថសមាធិនា ច **សមាហិតំ**, ឧបចារប្បនាភេទេន ឈានេន ឈានេ វា រតត្តា **ឈានរតំ**, សតិវេបុល្លប្បត្តត្តា **សតិមំ**, រាគាទិសង្គតោ បមុត្តតា **សង្គា បមុត្តំ**, បញ្ចចេតោខិលចតុអាសវាភាវេន **អខិលំ អនាសវំ តំ វាបិ ធីរា មុនី វេទយន្តិ**។ តម្បិ ឯវំ បញ្ញាទិគុណសំយុត្តំ សង្គាទិទោសវិសំយុត្តំ បណ្ឌិតា សត្តា មុនី វា វេទយន្តិ។ បស្សថ យាវ បដិវិសិដ្ឋោវាយំ ខីណាសវមុនិ, សោ “នវកម្មិកោ”តិ វា “កទា សមណធម្មំ ករិស្សតី”តិ វា កថំ វត្តព្ពោ។ សោ ហិ បញ្ញាពលេន តំ វិហារំ និដ្ឋាបេសិ, ន នវកម្មករណេន, កតកិច្ចោវ សោ, ន ឥទានិ សមណធម្មំ ករិស្សតីតិ រេវតត្ថេរំ វិភាវេតិ។ វិភាវនត្ថោ ហិ ឯត្ថ វា-សទ្ទោតិ។

២១៥. ឯកំ ចរន្តន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ពោធិមណ្ឌតោ បភុតិ យថាក្កមំ កបិលវត្ថុំ អនុប្បត្តេ ភគវតិ បិតាបុត្តសមាគមេ វត្តមានេ ភគវា សម្មោទមានេន រញ្ញា សុទ្ធោទនេន “តុម្ហេ, ភន្តេ, គហដ្ឋកាលេ គន្ធករណ្ឌកេ វាសិតានិ កាសិកានិ ទុស្សានិ និវាសេត្វា ឥទានិ កថំ ឆិន្នកានិ បំសុកូលានិ ធារេថា”តិ ឯវមាទិនា វុត្តោ រាជានំ អនុនយមានោ –

> “យំ ត្វំ តាត វទេ មយ្ហំ, បដ្ដុណ្ណំ ទុកូលកាសិកំ;
> បំសុកូលំ តតោ សេយ្យំ, ឯតំ មេ អភិបត្ថិត”ន្តិ។ –

អាទីនិ វត្វា លោកធម្មេហិ អត្តនោ អវិកម្បភាវំ ទស្សេន្តោ រញ្ញោ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សត្តបទគាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – បព្ពជ្ជាសង្ខាតាទីហិ **ឯកំ**, ឥរិយាបថាទីហិ ចរិយាហិ **ចរន្តំ**។ មោនេយ្យធម្មសមន្នាគមេន **មុនឹ**។ សព្ពដ្ឋានេសុ បមាទាភាវតោ **អប្បមត្តំ**។ អក្កោសនគរហនាទិភេទាយ និន្ទាយ វណ្ណនថោមនាទិភេទាយ បសំសាយ ចាតិ ឥមាសុ និន្ទាបសំសាសុ បដិឃានុនយវសេន **អវេធមានំ**។ និន្ទាបសំសាមុខេន ចេត្ថ អដ្ឋបិ

លោកធម្មា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **សីហំវ** ភេរិសទ្ទាទីសុ **សទ្ទេសុ** អដ្ឋសុ លោកធម្មេសុ បកតិវិការានុបគមេន **អសន្តសន្តំ**, បន្តេសុ វា សេនាសនេសុ សន្តាសាភាវេន។ **វាតំវ** សុត្តមយាទិភេទេ **ជាលម្ហិ** ចតូហិ មគ្គេហិ តណ្ហាទិដ្ឋិជាលេ **អសជ្ជមានំ**, អដ្ឋសុ វា លោកធម្មេសុ បដិឃានុនយវសេន អសជ្ជមានំ។ **បទុមំវ តោយេន** លោកេ ជាតម្បិ យេសំ តណ្ហាទិដ្ឋិលេបានំ វសេន សត្តា លោកេន លិប្បន្តិ, តេសំ លេបានំ បហីនត្តា លោកេន **អលិប្បមានំ**, និព្ពានគាមិមគ្គំ ឧប្បាទេត្វា តេន មគ្គេន **នេតារមញ្ញេសំ** ទេវមនុស្សានំ។ អត្តនោ បន អញ្ញេន កេនចិ មគ្គំ ទស្សេត្វា អនេតព្ពត្តា **អនញ្ញនេយ្យំ តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តិ** ពុទ្ធមុនី វេទយន្តីតិ អត្ថានំ វិភាវេតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

២១៦. យោ ឱគហណេតិ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតោ បឋមាភិសម្ពុទ្ធស្ស ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បូរិតទសបារមិទសឧបបារមិទសបរមត្ថបារមិប្បភេទំ អភិនីហារគុណបារមិយោ បូរេត្វា តុសិតភវនេ អភិនិព្ពត្តិគុណំ តត្ថ និវាសគុណំ មហាវិលោកនគុណំ គព្ភាវោក្កន្តិំ គព្ភវាសំ គព្ភនិក្ខមនំ បទវីតិហារំ ទិសាវិលោកនំ ព្រហ្មគជ្ជនំ មហាភិនិក្ខមនំ មហាបធានំ អភិសម្ពោធិំ ធម្មចក្កប្បវត្តនំ ចតុព្ពិធំ មគ្គញាណំ ផលញាណំ អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្បនញាណំ, ទសពលញាណំ, ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ, បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណំ, ឆព្ពិធំ អសាធារណញាណំ, អដ្ឋវិធំ សាវកសាធារណពុទ្ធញាណំ, ចុទ្ទសវិធំ ពុទ្ធញាណំ, អដ្ឋារសពុទ្ធគុណបរិច្ឆេទកញាណំ, ឯកូនវីសតិវិធបច្ចវេក្ខណញាណំ, សត្តសត្តតិវិធញាណវត្ថុ ឯវមិច្ចាទិគុណសតសហស្សេ និស្សាយ បវត្តំ មហាលាភសក្ការំ អសហមានេហិ តិត្ថិយេហិ ឧយ្យោជិតាយ ចិញ្ចមាណវិកាយ “ឯកំ ធម្មំ អតីតស្សា”តិ ឥមិស្សា គាថាយ វត្ថុម្ហិ វុត្តនយេន ចតុបរិសមជ្ឈេ ភគវតោ អយសេ ឧប្បាទិតេ តប្បច្ចយា ភិក្ខូ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ “ឯវរូបេបិ នាម អយសេ ឧប្បន្នេ ន ភគវតោ ចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ អត្ថី”តិ។ តំ ញត្វា ភគវា គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម តង្ខណានុរូបេន បាដិហារិយេន បរិសមជ្ឈំ បត្វា, ពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា, ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ? តេ សព្ពំ អារោចេសុំ។ តតោ ភគវា – “ពុទ្ធា នាម, ភិក្ខវេ, អដ្ឋសុ លោកធម្មេសុ តាទិនោ ហោន្តី”តិ វត្វា តេសំ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – យថា នាម ឱគហណេ មនុស្សានំ ន្ហានតិត្ថេ អង្គឃំសនត្ថាយ ចតុរស្សេ វា អដ្ឋំសេ វា ថម្ភេ និខាតេ ឧច្ចកុលីនាបិ នីចកុលីនាបិ អង្គំ ឃំសន្តិ, ន តេន ថម្ភស្ស ឧន្នតិ វា ឱនតិ វា ហោតិ។ ឯវមេវំ **យោ ឱគហណេ ថម្ភោរិវាភិជាយតិ យស្មិំ បរេ វាចាបរិយន្តំ វទន្តិ**។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យស្មិំ វត្ថុស្មិំ បរេ តិត្ថិយា វា អញ្ញេ វា វណ្ណវសេន ឧបរិមំ វា អវណ្ណវសេន ហេដ្ឋិមំ វា វាចាបរិយន្តំ វទន្តិ, តស្មិំ វត្ថុស្មិំ អនុនយំ វា បដិឃំ វា អនាបជ្ជមានោ តាទិភាវេន យោ ឱគហណេ ថម្ភោរិវ ភវតីតិ។ **តំ វីតរាគំ សុសមាហិតិន្ទ្រិយ**ន្តិ តំ ឥដ្ឋារម្មណេ រាគាភាវេន វីតរាគំ, អនិដ្ឋារម្មណេ ច ទោសមោហាភាវេន សុសមាហិតិន្ទ្រិយំ, សុដ្ឋុ វា សមោធានេត្វា ឋបិតិន្ទ្រិយំ, រក្ខិតិន្ទ្រិយំ, គោបិតិន្ទ្រិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តិ** ពុទ្ធមុនី វេទយន្តិ, តស្ស កថំ ចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ ភវិស្សតីតិ អត្ថានំ វិភាវេតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

២១៧. យោ វេ ឋិតត្តោតិ កា ឧប្បត្តិ? សាវត្ថិយំ កិរ អញ្ញតរា សេដ្ឋិធីតា បាសាទា ឱរុយ្ហ ហេដ្ឋាបាសាទេ តន្តវាយសាលំ គន្ត្វា តសរំ វដ្ដេន្តេ ទិស្វា តស្ស ឧជុភាវេន តប្បដិភាគនិមិត្តំ អគ្គហេសិ – “អហោ វត សព្ពេ សត្តា កាយវចីមនោវង្កំ បហាយ តសរំ វិយ ឧជុចិត្តា ភវេយ្យុ”ន្តិ។ សា បាសាទំ អភិរុហិត្វាបិ បុនប្បុនំ តទេវ និមិត្តំ អាវជ្ជេន្តី និសីទិ។ ឯវំ បដិបន្នាយ ចស្សា ន ចិរស្សេវ អនិច្ចលក្ខណំ បាកដំ អហោសិ, តទនុសារេនេវ ច ទុក្ខានត្តលក្ខណានិបិ។ អថស្សា តយោបិ ភវា អាទិត្តា វិយ ឧបដ្ឋហីសុ។ តំ តថា វិបស្សមានំ ញត្វា ភគវា គន្ធកុដិយំ និសិន្នោវ ឱភាសំ មុញ្ចិ។ សា តំ ទិស្វា “កិំ ឥទ”ន្តិ អាវជ្ជេន្តី ភគវន្តំ បស្សេ និសិន្នមិវ ទិស្វា ឧដ្ឋាយ បញ្ជលិកា អដ្ឋាសិ។ អថស្សា ភគវា សប្បាយំ វិទិត្វា ធម្មទេសនាវសេន ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – យោ វេ ឯកគ្គចិត្តតាយ អកុប្បវិមុត្តិតាយ ច វុឌ្ឍិហានីនំ អភាវតោ វិក្ខីណជាតិសំសារត្តា ភវន្តរូបគមនាភាវតោ ច **ឋិតត្តោ**, បហីនកាយវចីមនោវង្កតាយ អគតិគមនាភាវេន វា **តសរំវ ឧជុ**, ហិរោត្តប្បសម្បន្នត្តា **ជិគុច្ឆតិ កម្មេហិ បាបកេហិ**, បាបកានិ កម្មានិ គូថគតំ វិយ មុត្តគតំ វិយ ច ជិគុច្ឆតិ, ហិរីយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោគវិភាគេន ហិ ឧបយោគត្ថេ ករណវចនំ សទ្ទសត្ថេ សិជ្ឈតិ។ **វីមំសមានោ វិសមំ សមញ្ចា**តិ កាយវិសមាទិវិសមំ កាយសមាទិសមញ្ច បហានភាវនាកិច្ចសាធនេន មគ្គបញ្ញាយ វីមំសមានោ ឧបបរិក្ខមានោ។ **តំ វាបិ** ខីណាសវំ **ធីរា មុនី វេទយន្តី**តិ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យថាវុត្តនយេន មគ្គបញ្ញាយ វីមំសមានោ វិសមំ សមញ្ច យោ វេ ឋិតត្តោ ហោតិ, សោ ឯវំ តសរំវ ឧជុ ហុត្វា កិញ្ចិ វីតិក្កមំ អនាបជ្ជន្តោ ជិគុច្ឆតិ កម្មេហិ បាបកេហិ។ តំ វាបិ ធីរា មុនី វេទយន្តិ។ យតោ ឦទិសោ ហោតីតិ ខីណាសវមុនី ទស្សេន្តោ អរហត្តនិកូដេន គាថំ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សេដ្ឋិធីតា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។ ឯត្ថ ច វិកប្បេ វា សមុច្ចយេ វា វាសទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។

២១៨. យោ សញ្ញតត្តោតិ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ អាឡវិយំ វិហរន្តេ អាឡវិនគរេ អញ្ញតរោ តន្តវាយោ សត្តវស្សិកំ ធីតរំ អាណាបេសិ – “អម្ម, ហិយ្យោ អវសិដ្ឋតសរំ ន ពហុ, តសរំ វដ្ដេត្វា លហុំ តន្តវាយសាលំ អាគច្ឆេយ្យាសិ, មា ខោ ចិរាយី”តិ។ សា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ សោ សាលំ គន្ត្វា តន្តំ វិនេន្តោ អដ្ឋាសិ។ តំ ទិវសញ្ច ភគវា មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ វោលោកេន្តោ តស្សា ទារិកាយ សោតាបត្តិផលូបនិស្សយំ ទេសនាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានញ្ច ធម្មាភិសមយំ ទិស្វា បគេវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា បត្តចីវរមាទាយ នគរំ បាវិសិ។ មនុស្សា ភគវន្តំ ទិស្វា – “អទ្ធា អជ្ជ កោចិ អនុគ្គហេតព្ពោ អត្ថិ, បគេវ បវិដ្ឋោ ភគវា”តិ ភគវន្តំ ឧបគច្ឆឹសុ។ ភគវា យេន មគ្គេន សា ទារិកា បិតុសន្តិកំ គច្ឆតិ, តស្មិំ អដ្ឋាសិ។ នគរវាសិនោ តំ បទេសំ សម្មជ្ជិត្វា, បរិប្ផោសិត្វា, បុប្ផូបហារំ កត្វា, វិតានំ ពន្ធិត្វា, អាសនំ បញ្ញាបេសុំ។ និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ, មហាជនកាយោ បរិវារេត្វា អដ្ឋាសិ។ សា ទារិកា តំ បទេសំ បត្វា មហាជនបរិវុតំ ភគវន្តំ ទិស្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិ។ តំ ភគវា អាមន្តេត្វា – “ទារិកេ កុតោ អាគតាសី”តិ បុច្ឆិ។ “ន ជានាមិ ភគវា”តិ។ “កុហឹ គមិស្សសី”តិ? “ន ជានាមិ ភគវា”តិ។ “ន ជានាសី”តិ? “ជានាមិ ភគវា”តិ។ “ជានាសី”តិ? “ន ជានាមិ ភគវា”តិ។

តំ សុត្វា មនុស្សា ឧជ្ឈាយន្តិ – “បស្សថ, ភោ, អយំ ទារិកា អត្តនោ ឃរា អាគតាបិ ភគវតា បុច្ឆិយមានា ‘ន ជានាមី’តិ អាហ, តន្តវាយសាលំ គច្ឆន្តី ចាបិ បុច្ឆិយមានា ‘ន ជានាមី’តិ អាហ, ‘ន ជានាសី’តិ វុត្តា ‘ជានាមី’តិ អាហ, ‘ជានាសី’តិ វុត្តា ‘ន ជានាមី’តិ អាហ, សព្ពំ បច្ចនីកមេវ ករោតី”តិ។ ភគវា មនុស្សានំ តមត្ថំ បាកដំ កាតុកាមោ តំ បុច្ឆិ – “កឹ មយា បុច្ឆិតំ, កឹ តយា វុត្ត”ន្តិ? សា អាហ – “ន មំ, ភន្តេ, កោចិ ន ជានាតិ, ឃរតោ អាគតា តន្តវាយសាលំ គច្ឆតី”តិ; អបិច មំ តុម្ហេ បដិសន្ធិវសេន បុច្ឆថ, “កុតោ អាគតាសី”តិ, ចុតិវសេន បុច្ឆថ, “កុហឹ គមិស្សសី”តិ អហញ្ច ន ជានាមិ។ “កុតោ ចម្ហិ អាគតា; និរយា វា ទេវលោកា វា”តិ, ន ហិ ជានាមិ, “កុហិម្បិ គមិស្សាមិ និរយំ វា ទេវលោកំ វា”តិ, តស្មា “ន ជានាមី”តិ អវចំ។ តតោ មំ ភគវា មរណំ សន្ធាយ បុច្ឆិ – “ន ជានាសី”តិ, អហញ្ច ជានាមិ។ “សព្ពេសំ មរណំ ធុវ”ន្តិ, តេនាវោចំ “ជានាមី”តិ។ តតោ មំ ភគវា មរណកាលំ សន្ធាយ បុច្ឆិ “ជានាសី”តិ, អហញ្ច ន ជានាមិ “កទា មរិស្សាមិ កឹ អជ្ជ វា ឧទាហុ ស្វេ វា”តិ, តេនាវោចំ “ន ជានាមី”តិ។ ភគវា តាយ វិស្សជ្ជិតំ បញ្ហំ “សាធុ សាធូ”តិ អនុមោទិ។ មហាជនកាយោបិ “យាវ បណ្ឌិតា អយំ ទារិកា”តិ សាធុការសហស្សានិ អទាសិ។ អថ ភគវា ទារិកាយ សប្បាយំ វិទិត្វា ធម្មំ ទេសេន្តោ –

> “អន្ធភូតោ អយំ លោកោ, តនុកេត្ថ វិបស្សតិ;
> សកុណោ ជាលមុត្តោវ, អប្បោ សគ្គាយ គច្ឆតី”តិ។ (ធ. ប. ១៧៤) –

ឥមំ គាថមាហ។ សា គាថាបរិយោសានេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ, ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានញ្ច ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

សា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បិតុ សន្តិកំ អគមាសិ។ បិតា តំ ទិស្វា “ចិរេនាគតា”តិ កុទ្ធោ វេគេន តន្តេ វេមំ បក្ខិបិ។ តំ និក្ខមិត្វា ទារិកាយ កុច្ឆឹ ភិន្ទិ។ សា តត្ថេវ កាលមកាសិ។ សោ ទិស្វា – “នាហំ មម ធីតរំ បហរិំ, អបិច ខោ ឥមំ វេមំ វេគសា និក្ខមិត្វា ឥមិស្សា កុច្ឆឹ ភិន្ទិ។ ជីវតិ នុ ខោ ននុ ខោ”តិ វីមំសន្តោ មតំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “មនុស្សា មំ ‘ឥមិនា ធីតា មារិតា’តិ ញត្វា ឧបក្កោសេយ្យុំ, តេន រាជាបិ គរុកំ ទណ្ឌំ បណេយ្យ, ហន្ទាហំ បដិកច្ចេវ បលាយាមី”តិ។ សោ ទណ្ឌភយេន បលាយន្តោ ភគវតោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញេ វសន្តានំ ភិក្ខូនំ វសនោកាសំ បាបុណិ។ តេ ច ភិក្ខូ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តេ តំ បព្ពាជេត្វា តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ អទំសុ។ សោ តំ ឧគ្គហេត្វា វាយមន្តោ ន ចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ, តេ ចស្ស អាចរិយុបជ្ឈាយា។ អថ មហាបវារណាយ សព្ពេវ ភគវតោ សន្តិកំ អគមំសុ – “វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេស្សាមា”តិ។ ភគវា បវារេត្វា វុត្ថវស្សោ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ គាមនិគមាទីសុ ចារិកំ ចរមានោ អនុបុព្ពេន អាឡវិំ អគមាសិ។ តត្ថ មនុស្សា ភគវន្តំ និមន្តេត្វា ទានាទីនិ ករោន្តា តំ ភិក្ខុំ ទិស្វា “ធីតរំ មារេត្វា ឥទានិ កំ មារេតុំ អាគតោសី”តិអាទីនិ វត្វា ឧប្បណ្ឌេសុំ។ ភិក្ខូ តំ សុត្វា ឧបដ្ឋានវេលាយំ ឧបសង្កមិត្វា ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ ភគវា – “ន, ភិក្ខវេ , អយំ ភិក្ខុ ធីតរំ មារេសិ, សា អត្តនោ កម្មេន មតា”តិ វត្វា តស្ស ភិក្ខុនោ មនុស្សេហិ ទុព្ពិជានំ ខីណាសវមុនិភាវំ បកាសេន្តោ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – យោ តីសុបិ កម្មទ្វារេសុ សីលសំយមេន **សំយតត្តោ** កាយេន វា វាចាយ វា ចេតសា វា ហឹសាទិកំ **ន ករោតិ បាបំ**, តញ្ច ខោ បន **ទហរោ** វា ទហរវយេ ឋិតោ, **មជ្ឈិមោ** វា មជ្ឈិមវយេ ឋិតោ, ឯតេនេវ នយេន ថេរោ វា បច្ឆិមវយេ ឋិតោតិ កទាចិបិ ន ករោតិ។ កឹ ការណា? **យតត្តោ**, យស្មា អនុត្តរាយ វិរតិយា សព្ពបាបេហិ ឧបរតចិត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។

តទានិ **មុនិ អរោសនេយ្យោ ន សោ រោសេតិ កញ្ចី**តិ ឯតេសំ បទានំ អយំ យោជនា ច អធិប្បាយោ ច – សោ ខីណាសវមុនិ **អរោសនេយ្យោ** “ធីតុមារកោ”តិ វា “បេសការោ”តិ វា ឯវមាទិនា នយេន កាយេន វា វាចាយ វា រោសេតុំ, ឃដ្ដេតុំ, ពាធេតុំ អរហោ ន ហោតិ។ **សោបិ ហិ ន រោសេតិ កញ្ចិ,** “នាហំ មម ធីតរំ មារេមិ, ត្វំ មារេសិ, តុម្ហាទិសោ វា មារេតី”តិអាទីនិ វត្វា កញ្ចិ ន រោសេតិ, ន ឃដ្ដេតិ, ន ពាធេតិ, តស្មា សោបិ ន រោសនេយ្យោ។ អបិច ខោ បន “តិដ្ឋតុ នាគោ, មា នាគំ ឃដ្ដេសិ, នមោ ករោហិ នាគស្សា”តិ (ម. និ. ១.២៤៩) វុត្តនយេន នមស្សិតព្ពោយេវ ហោតិ។ **តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តី**តិ ឯត្ថ បន តម្បិ ធីរាវ មុនី វេទយន្តីតិ ឯវំ បទវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ អធិប្បាយោ ចេត្ថ – តំ “អយំ អរោសនេយ្យោ”តិ ឯតេ ពាលមនុស្សា អជានិត្វា រោសេន្តិ។ យេ បន ធីរា ហោន្តិ, តេ ធីរាវ តម្បិ មុនី វេទយន្តិ, អយំ ខីណាសវមុនីតិ ជានន្តីតិ។

២១៩. យទគ្គតោតិ កា ឧប្បត្តិ? សាវត្ថិយំ កិរ បញ្ចគ្គទាយកោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ។ សោ និប្ផជ្ជមានេសុ សស្សេសុ ខេត្តគ្គំ, រាសគ្គំ, កោដ្ឋគ្គំ, កុម្ភិអគ្គំ, ភោជនគ្គន្តិ ឥមានិ បញ្ច អគ្គានិ ទេតិ។ តត្ថ បឋមបក្កានិយេវ សាលិ-យវ-គោធូម-សីសានិ អាហរាបេត្វា យាគុបាយាសបុថុកាទីនិ បដិយាទេត្វា “អគ្គស្ស ទាតា មេធាវី, អគ្គំ សោ អធិគច្ឆតី”តិ ឯវំទិដ្ឋិកោ ហុត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ ទេតិ, ឥទមស្ស **ខេត្តគ្គទានំ**។ និប្ផន្នេសុ បន សស្សេសុ លាយិតេសុ មទ្ទិតេសុ ច វរធញ្ញានិ គហេត្វា តថេវ ទានំ ទេតិ, ឥទមស្ស **រាសគ្គទានំ** ។ បុន តេហិ ធញ្ញេហិ កោដ្ឋាគារានិ បូរាបេត្វា បឋមកោដ្ឋាគារវិវរណេ បឋមនីហដានិ ធញ្ញានិ គហេត្វា តថេវ ទានំ ទេតិ, ឥទមស្ស **កោដ្ឋគ្គទានំ**។ យំ យទេវ បនស្ស ឃរេ រន្ធេតិ, តតោ អគ្គំ អនុប្បត្តបព្ពជិតានំ អទត្វា អន្តមសោ ទារកានម្បិ ន កិញ្ចិ ទេតិ, ឥទមស្ស **កុម្ភិអគ្គទានំ**។ បុន អត្តនោ ភោជនកាលេ បឋមូបនីតំ ភោជនំ បុរេភត្តកាលេ សង្ឃស្ស, បច្ឆាភត្តកាលេ សម្បត្តយាចកានំ, តទភាវេ អន្តមសោ សុនខានម្បិ អទត្វា ន ភុញ្ជតិ, ឥទមស្ស **ភោជនគ្គទានំ**។ ឯវំ សោ **បញ្ចគ្គទាយកោត្វេវ** អភិលក្ខិតោ អហោសិ។

អថេកទិវសំ ភគវា បច្ចូសសមយេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ព្រាហ្មណិយា ច សោតាបត្តិមគ្គឧបនិស្សយំ ទិស្វា សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា អតិប្បគេវ គន្ធកុដិំ បាវិសិ។ ភិក្ខូ បិហិតទ្វារំ គន្ធកុដិំ ទិស្វា – “អជ្ជ ភគវា ឯកកោវ គាមំ បវិសិតុកាមោ”តិ ញត្វា ភិក្ខាចារវេលាយ គន្ធកុដិំ បទក្ខិណំ កត្វា បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ ភគវាបិ ព្រាហ្មណស្ស ភោជនវេលាយំ និក្ខមិត្វា សាវត្ថិំ បាវិសិ។ មនុស្សា ភគវន្តំ ទិស្វា ឯវំ – “នូនជ្ជ កោចិ សត្តោ អនុគ្គហេតព្ពោ អត្ថិ, តថា ហិ ភគវា ឯកកោវ បវិដ្ឋោ”តិ ញត្វា ន ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ និមន្តនត្ថាយ។ ភគវាបិ អនុបុព្ពេន ព្រាហ្មណស្ស ឃរទ្វារំ សម្បត្វា អដ្ឋាសិ។ តេន ច សមយេន ព្រាហ្មណោ ភោជនំ គហេត្វា និសិន្នោ ហោតិ, ព្រាហ្មណី បនស្ស ពីជនី គហេត្វា បិតា។ សា ភគវន្តំ ទិស្វា “សចាយំ ព្រាហ្មណោ បស្សេយ្យ, បត្តំ គហេត្វា សព្ពំ ភោជនំ ទទេយ្យ, តតោ មេ បុន បចិតព្ពំ ភវេយ្យា”តិ ចិន្តេត្វា អប្បសាទញ្ច មច្ឆេរញ្ច ឧប្បាទេត្វា យថា ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ ន បស្សតិ, ឯវំ តាលវណ្ដេន បដិច្ឆាទេសិ។ ភគវា តំ ញត្វា សរីរាភំ មុញ្ចិ។ តំ ព្រាហ្មណោ សុវណ្ណោភាសំ ទិស្វា “កិមេត”ន្តិ ឧល្លោកេន្តោ អទ្ទស ភគវន្តំ ទ្វារេ ឋិតំ។ ព្រាហ្មណីបិ “ទិដ្ឋោនេន ភគវា”តិ តាវទេវ តាលវណ្ដំ និក្ខិបិត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិ, វន្ទិត្វា ចស្សា ឧដ្ឋហន្តិយា សប្បាយំ វិទិត្វា –

> “សព្ពសោ នាមរូបស្មិំ, យស្ស នត្ថិ មមាយិតំ;
> អសតា ច ន សោចតិ, ស វេ ភិក្ខូតិ វុច្ចតី”តិ។ (ធ. ប. ៣៦៧) –

ឥមំ គាថមភាសិ។ សា គាថាបរិយោសានេយេវ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ ព្រាហ្មណោបិ ភគវន្តំ អន្តោឃរំ បវេសេត្វា, វរាសនេ និសីទាបេត្វា, ទក្ខិណោទកំ ទត្វា, អត្តនោ ឧបនីតភោជនំ ឧបនាមេសិ – “តុម្ហេ, ភន្តេ, សទេវកេ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យា, សាធុ, មេ តំ ភោជនំ អត្តនោ បត្តេ បតិដ្ឋាបេថា”តិ។ ភគវា តស្ស អនុគ្គហត្ថំ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិ។ កតភត្តកិច្ចោ ច ព្រាហ្មណស្ស សប្បាយំ វិទិត្វា ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – យំ កុម្ភិតោ បឋមមេវ គហិតត្តា **អគ្គតោ,** អឌ្ឍាវសេសាយ កុម្ភិយា អាគន្ត្វា តតោ គហិតត្តា **មជ្ឈតោ,** ឯកទ្វិកដច្ឆុមត្តាវសេសាយ កុម្ភិយា អាគន្ត្វា តតោ គហិតត្តា **សេសតោ វា បិណ្ឌំ លភេថ។ បរទត្តូបជីវី**តិ បព្ពជិតោ។ សោ ហិ ឧទកទន្តបោណំ ឋបេត្វា អវសេសំ បរេនេវ ទត្តំ ឧបជីវតិ, តស្មា “បរទត្តូបជីវី”តិ វុច្ចតិ។ **នាលំ ថុតុំ នោបិ និបច្ចវាទី**តិ អគ្គតោ លទ្ធា អត្តានំ វា ទាយកំ វា ថោមេតុម្បិ នារហតិ បហីនានុនយត្តា។ សេសតោ លទ្ធា “កឹ ឯតំ ឥមិនា ទិន្ន”ន្តិអាទិនា នយេន ទាយកំ និបាតេត្វា អប្បិយវចនានិ វត្តាបិ ន ហោតិ បហីនបដិឃត្តា។ **តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តី**តិ តម្បិ បហីនានុនយបដិឃំ ធីរាវ មុនី វេទយន្តីតិ ព្រាហ្មណស្ស អរហត្តនិកូដេន គាថំ ទេសេសិ។ គាថាបរិយោសានេ ព្រាហ្មណោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហីតិ។

២២០. មុនី ចរន្តន្តិ កា ឧប្បត្តិ? សាវត្ថិយំ កិរ អញ្ញតរោ សេដ្ឋិបុត្តោ ឧតុវសេន តីសុ បាសាទេសុ សព្ពសម្បត្តីហិ បរិចារយមានោ ទហរោវ បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា, មាតាបិតរោ យាចិត្វា, ឧគ្គវិសាណសុត្តេ “កាមា ហិ ចិត្រា”តិ (សុ. និ. ៥០) ឥមិស្សា គាថាយ អដ្ឋុប្បត្តិយំ វុត្តនយេនេវ តិក្ខត្តុំ បព្ពជិត្វា ច ឧប្បព្ពជិត្វា ច ចតុត្ថវារេ អរហត្តំ បាបុណិ។ តំ បុព្ពបរិចយេន ភិក្ខូ ភណន្តិ – “សមយោ, អាវុសោ, ឧប្បព្ពជិតុ”ន្តិ។ សោ “អភព្ពោ ទានាហំ, អាវុសោ, វិព្ភមិតុ”ន្តិ អាហ។ តំ សុត្វា ភិក្ខូ ភគវតោ អារោចេសុំ។ ភគវា “ឯវមេតំ, ភិក្ខវេ, អភព្ពោ សោ ទានិ វិព្ភមិតុ”ន្តិ តស្ស ខីណាសវមុនិភាវំ អាវិករោន្តោ ឥមំ គាថមាហ។

តស្សត្ថោ – មោនេយ្យធម្មសមន្នាគមេន **មុនី**, ឯកវិហារិតាយ, បុព្ពេ វុត្តប្បការាសុ វា ចរិយាសុ យាយ កាយចិ ចរិយាយ **ចរន្តំ**, បុព្ពេ វិយ មេថុនធម្មេ ចិត្តំ អកត្វា អនុត្តរាយ វិរតិយា **វិរតំ មេថុនស្មា**។ ទុតិយបាទស្ស សម្ពន្ធោ – កីទិសំ មុនី ចរន្តំ វិរតំ មេថុនស្មាតិ ចេ? **យោ យោព្ពនេ នោបនិពជ្ឈតេ ក្វចិ,** យោ ភទ្រេបិ យោព្ពនេ វត្តមានេ ក្វចិ ឥត្ថិរូបេ យថា បុរេ, ឯវំ មេថុនរាគេន ន ឧបនិពជ្ឈតិ។ អថ វា ក្វចិ អត្តនោ វា បរស្ស វា យោព្ពនេ “យុវា តាវម្ហិ, អយំ វា យុវាតិ បដិសេវាមិ តាវ កាមេ”តិ ឯវំ យោ រាគេន ន ឧបនិពជ្ឈតីតិ អយម្បេត្ថ អត្ថោ។ ន កេវលញ្ច វិរតំ មេថុនស្មា, អបិច ខោ បន ជាតិមទាទិភេទា **មទា,** កាមគុណេសុ សតិវិប្បវាសសង្ខាតា **បមាទា**បិ ច **វិរតំ,** ឯវំ មទប្បមាទា វិរតត្តា ឯវ ច **វិប្បមុត្តំ** សព្ពកិលេសពន្ធនេហិ។ យថា វា ឯកោ លោកិកាយបិ វិរតិយា វិរតោ ហោតិ, ន ឯវំ, កឹ បន **វិប្បមុត្តំ វិរតំ,** សព្ពកិលេសពន្ធនេហិ វិប្បមុត្តត្តា លោកុត្តរវិរតិយា វិរតន្តិបិ អត្ថោ។ **តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តី**តិ តម្បិ ធីរា ឯវ មុនី វេទយន្តិ, តុម្ហេ បន នំ ន វេទយថ, តេន នំ ឯវំ ភណថាតិ ទស្សេតិ។

២២១. អញ្ញាយ លោកន្តិ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា កបិលវត្ថុស្មឹ វិហរតិ។ តេន សមយេន នន្ទស្ស អាភរណមង្គលំ, អភិសេកមង្គលំ, អាវាហមង្គលន្តិ តីណិ មង្គលានិ អកំសុ។ ភគវាបិ តត្ថ និមន្តិតោ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ តត្ថ គន្ត្វា ភុញ្ជិត្វា និក្ខមន្តោ នន្ទស្ស ហត្ថេ បត្តំ អទាសិ។ តំ និក្ខមន្តំ ទិស្វា ជនបទកល្យាណី “តុវដ្ដំ ខោ, អយ្យបុត្ត, អាគច្ឆេយ្យាសី”តិ អាហ។ សោ ភគវតោ គារវេន “ហន្ទ ភគវា បត្ត”ន្តិ វត្តុំ អសក្កោន្តោ វិហារមេវ គតោ។ ភគវា គន្ធកុដិបរិវេណេ ឋត្វា “អាហរ, នន្ទ, បត្ត”ន្តិ គហេត្វា “បព្ពជិស្សសី”តិ អាហ។ សោ ភគវតោ គារវេន បដិក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តោ “បព្ពជាមិ, ភគវា”តិ អាហ។ តំ ភគវា បព្ពាជេសិ។ សោ បន ជនបទកល្យាណិយា វចនំ បុនប្បុនំ សរន្តោ ឧក្កណ្ឋិ។ ភិក្ខូ ភគវតោ អារោចេសុំ។ ភគវា នន្ទស្ស អនភិរតឹ វិនោទេតុកាមោ “តាវតឹសភវនំ គតបុព្ពោសិ, នន្ទា”តិ អាហ។ នន្ទោ “នាហំ, ភន្តេ, គតបុព្ពោ”តិ អវោច។

តតោ នំ ភគវា អត្តនោ អានុភាវេន តាវតឹសភវនំ នេត្វា វេជយន្តបាសាទទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ ភគវតោ អាគមនំ វិទិត្វា សក្កោ អច្ឆរាគណបរិវុតោ បាសាទា ឱរោហិ។ តា សព្ពាបិ កស្សបស្ស ភគវតោ សាវកានំ បាទមក្ខនតេលំ ទត្វា កកុដបាទិនិយោ អហេសុំ។ អថ ភគវា នន្ទំ អាមន្តេសិ – “បស្សសិ នោ, ត្វំ នន្ទ, ឥមានិ បញ្ច អច្ឆរាសតានិ កកុដបាទានី”តិ សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ មាតុគាមស្ស នាម និមិត្តានុព្យញ្ជនំ គហេតព្ពន្តិ សកលេបិ ពុទ្ធវចនេ ឯតំ នត្ថិ។ អថ ច បនេត្ថ ភគវា ឧបាយកុសលតាយ អាតុរស្ស ទោសេ ឧគ្គិលេត្វា នីហរិតុកាមោ វេជ្ជោ សុភោជនំ វិយ នន្ទស្ស រាគំ ឧគ្គិលេត្វា នីហរិតុកាមោ និមិត្តានុព្យញ្ជនគ្គហណំ អនុញ្ញាសិ យថា តំ អនុត្តរោ បុរិសទម្មសារថិ។ តតោ ភគវា អច្ឆរាហេតុ នន្ទស្ស ព្រហ្មចរិយេ អភិរតឹ ទិស្វា ភិក្ខូ អាណាបេសិ – “ភតកវាទេន នន្ទំ ចោទេថា”តិ។ សោ តេហិ ចោទិយមានោ លជ្ជិតោ យោនិសោ មនសិ ករោន្តោ បដិបជ្ជិត្វា ន ចិរស្សេវ អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តស្ស ចង្កមនកោដិយំ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។ ភគវតោបិ ញាណំ ឧទបាទិ។ ភិក្ខូ អជានន្តា តថេវាយស្មន្តំ ចោទេន្តិ។ ភគវា “ន, ភិក្ខវេ, ឥទានិ នន្ទោ ឯវំ ចោទេតព្ពោ”តិ តស្ស ខីណាសវមុនិភាវំ ទីបេន្តោ តេសំ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – ទុក្ខសច្ចវវត្ថានករណេន ខន្ធាទិ**លោកំ អញ្ញាយ** ជានិត្វា វវត្ថបេត្វា និរោធសច្ចសច្ឆិកិរិយាយ **បរមត្ថទស្សឹ,** សមុទយប្បហានេន ចតុព្ពិធម្បិ **ឱឃំ,** បហីនសមុទយត្តា រូបមទាទិវេគសហនេន ចក្ខាទិអាយតន**សមុទ្ទញ្ច** អតិតរិយ អតិតរិត្វា អតិក្កមិត្វា មគ្គភាវនាយ, “តន្និទ្ទេសា តាទី”តិ ឥមាយ តាទិលក្ខណប្បត្តិយា **តាទឹ**។ យោ វាយំ កាមរាគាទិកិលេសរាសិយេវ អវហននដ្ឋេន ឱឃោ, កុច្ឆិតគតិបរិយាយេន សមុទ្ទនដ្ឋេន សមុទ្ទោ, សមុទយប្បហានេនេវ តំ ឱឃំ សមុទ្ទញ្ច អតិតរិយ អតិតិណ្ណោយត្តា ឥទានិ តុម្ហេហិ ឯវំ វុច្ចមានេបិ វិការមនាបជ្ជនតាយ តាទិម្បិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ច អធិប្បាយោ ច វេទិតព្ពោ។ **តំ ឆិន្នគន្ថំ អសិតំ អនាសវ**ន្តិ ឥទំ បនស្ស ថុតិវចនមេវ, ឥមាយ ចតុសច្ចភាវនាយ ចតុន្នំ គន្ថានំ ឆិន្នត្តា **ឆិន្នគន្ថំ,** ទិដ្ឋិយា តណ្ហាយ វា កត្ថចិ អនិស្សិតត្តា **អសិតំ,** ចតុន្នំ អាសវានំ អភាវេន **អនាសវ**ន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ វាបិ ធីរា មុនិ វេទយន្តី**តិ តម្បិ ធីរាវ ខីណាសវមុនិំ វេទយន្តិ តុម្ហេ បន អវេទយមានា ឯវំ ភណថាតិ ទស្សេតិ។

២២២. អសមា ឧភោតិ កា ឧប្បត្តិ? អញ្ញតរោ ភិក្ខុ កោសលរដ្ឋេ បច្ចន្តគាមំ និស្សាយ អរញ្ញេ វិហរតិ។ តស្មិញ្ច គាមេ មិគលុទ្ទកោ តស្ស ភិក្ខុនោ វសនោកាសំ គន្ត្វា មិគេ ពន្ធតិ។ សោ អរញ្ញំ បវិសន្តោ ថេរំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តម្បិ បស្សតិ, អរញ្ញា អាគច្ឆន្តោ គាមតោ និក្ខមន្តម្បិ បស្សតិ។ ឯវំ អភិណ្ហទស្សនេន ថេរេ ជាតសិនេហោ អហោសិ។ សោ យទា ពហុំ មំសំ លភតិ, តទា ថេរស្សាបិ រសបិណ្ឌបាតំ ទេតិ។ មនុស្សា ឧជ្ឈាយន្តិ – “អយំ ភិក្ខុ ‘អមុកស្មឹ បទេសេ មិគា តិដ្ឋន្តិ, ចរន្តិ, បានីយំ បិវន្តី’តិ លុទ្ទកស្ស អារោចេតិ។ តតោ លុទ្ទកោ មិគេ មារេតិ, តេន ឧភោ សង្គម្ម ជីវិកំ កប្បេន្តី”តិ។ អថ ភគវា ជនបទចារិកំ ចរមានោ តំ ជនបទំ អគមាសិ។ ភិក្ខូ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តា តំ បវត្តឹ សុត្វា ភគវតោ អារោចេសុំ។ ភគវា លុទ្ទកេន សទ្ធឹ សមានជីវិកាភាវសាធកំ តស្ស ភិក្ខុនោ ខីណាសវមុនិភាវំ ទីបេន្តោ តេសំ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – យោ ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ, យោ ច លុទ្ទកោ, ឯតេ **អសមា ឧភោ**។ យំ មនុស្សា ភណន្តិ “សមានជីវិកា”តិ, តំ មិច្ឆា។ កឹ ការណា? **ទូរវិហារវុត្តិនោ**, ទូរេ វិហារោ ច វុត្តិ ច នេសន្តិ ទូរវិហារវុត្តិនោ។ វិហារោតិ វសនោកាសោ, សោ ច ភិក្ខុនោ អរញ្ញេ, លុទ្ទកស្ស ច គាមេ។ វុត្តីតិ ជីវិកា, សា ច ភិក្ខុនោ គាមេ សបទានភិក្ខាចរិយា, លុទ្ទកស្ស ច អរញ្ញេ មិគសកុណមារណា។ បុន ចបរំ **គិហី ទារបោសី**, សោ លុទ្ទកោ តេន កម្មេន បុត្តទារំ បោសេតិ។ **អមមោ ច សុព្វតោ**, បុត្តទារេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិមមត្តវិរហិតោ សុចិវតត្តា សុន្ទរវតត្តា ច សុព្វតោ សោ ខីណាសវភិក្ខុ។ បុន ចបរំ **បរបាណរោធាយ គិហី អសញ្ញតោ**, សោ លុទ្ទកោ គិហី បរបាណរោធាយ តេសំ បាណានំ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទាយ កាយវាចាចិត្តេហិ អសំយតោ។ **និច្ចំ មុនី រក្ខតិ បាណិនេ យតោ**, ឥតរោ បន ខីណាសវមុនិ កាយវាចាចិត្តេហិ និច្ចំ យតោ សំយតោ បាណិនោ រក្ខតិ។ ឯវំ សន្តេ តេ កថំ សមានជីវិកា ភវិស្សន្តីតិ?

២២៣. សិខី យថាតិ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កបិលវត្ថុស្មឹ វិហរន្តេ សាកិយានំ កថា ឧទបាទិ – “បឋមកសោតាបន្នោ បច្ឆា សោតាបត្តឹ បត្តស្ស ធម្មេន វុឌ្ឍតរោ ហោតិ, តស្មា បច្ឆា សោតាបន្នេន ភិក្ខុនា បឋមសោតាបន្នស្ស គិហិនោ អភិវាទនាទីនិ កត្តព្ពានី”តិ តំ កថំ អញ្ញតរោ បិណ្ឌចារិកោ ភិក្ខុ សុត្វា ភគវតោ អារោចេសិ។ ភគវា “អញ្ញា ឯវ ហិ អយំ ជាតិ, បូជនេយ្យវត្ថុ លិង្គ”ន្តិ សន្ធាយ “អនាគាមីបិ ចេ, ភិក្ខវេ, គិហី ហោតិ, តេន តទហុបព្ពជិតស្សាបិ សាមណេរស្ស អភិវាទនាទីនិ កត្តព្ពានេវា”តិ វត្វា បុន បច្ឆា សោតាបន្នស្សាបិ ភិក្ខុនោ បឋមសោតាបន្នគហដ្ឋតោ អតិមហន្តំ វិសេសំ ទស្សេន្តោ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ មត្ថកេ ជាតាយ សិខាយ សព្ភាវេន **សិខី**, មណិទណ្ឌសទិសាយ គីវាយ **នីលគីវោ**តិ ច មយូរវិហង្គមោ វុច្ចតិ។ សោ យថា ហរិតហំសតម្ពហំសខីរហំសកាឡហំសបាកហំសសុវណ្ណហំសេសុ យ្វាយំ សុវណ្ណហំសោ, តស្ស ហំសស្ស ជវេន សោឡសិម្បិ កលំ ន ឧបេតិ។ សុវណ្ណហំសោ ហិ មុហុត្តកេន យោជនសហស្សម្បិ គច្ឆតិ, យោជនម្បិ អសមត្ថោ ឥតរោ។ ទស្សនីយតាយ បន ឧភោបិ ទស្សនីយា ហោន្តិ, ឯវំ គិហី បឋមសោតាបន្នោបិ កិញ្ចាបិ មគ្គទស្សនេន ទស្សនីយោ ហោតិ។ អថ ខោ សោ បច្ឆា សោតាបន្នស្សាបិ មគ្គទស្សនេន តុល្យទស្សនីយភាវស្សាបិ ភិក្ខុនោ ជវេន នានុករោតិ។ កតមេន ជវេន? ឧបរិមគ្គវិបស្សនាញាណជវេន។ គិហិនោ ហិ តំ ញាណំ ទន្ធំ ហោតិ បុត្តទារាទិជដាយ ជដិតត្តា, ភិក្ខុនោ បន តិក្ខំ ហោតិ តស្សា ជដាយ វិជដិតត្តា។ ស្វាយមត្ថោ ភគវតា “មុនិនោ វិវិត្តស្ស វនម្ហិ ឈាយតោ”តិ ឥមិនា បាទេន ទីបិតោ។ អយញ្ហិ សេក្ខមុនិ ភិក្ខុ កាយចិត្តវិវេកេន ច វិវិត្តោ ហោតិ, លក្ខណារម្មណូបនិជ្ឈានេន ច និច្ចំ វនស្មឹ ឈាយតិ។ កុតោ គិហិនោ ឯវរូបោ វិវេកោ ច ឈានញ្ចាតិ អយញ្ចេត្ថ អធិប្បាយោតិ?

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មុនិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ច បឋមោ វគ្គោ អត្ថវណ្ណនានយតោ, នាមេន

ឧរគវគ្គោតិ។

២. ចូឡវគ្គោ

១. រតនសុត្តវណ្ណនា

យានីធ ភូតានីតិ រតនសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អតីតេ កិរ វេសាលិយំ ទុព្ភិក្ខាទយោ ឧបទ្ទវា ឧប្បជ្ជឹសុ។ តេសំ វូបសមនត្ថាយ លិច្ឆវយោ រាជគហំ គន្ត្វា, យាចិត្វា, ភគវន្តំ វេសាលិមានយឹសុ។ ឯវំ អានីតោ ភគវា តេសំ ឧបទ្ទវានំ វូបសមនត្ថាយ ឥទំ សុត្តមភាសិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ បោរាណា បនស្ស វេសាលិវត្ថុតោ បភុតិ ឧប្បត្តឹ វណ្ណយន្តិ។ សា ឯវំ វេទិតព្ពា – ពារាណសិរញ្ញោ កិរ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ គព្ភោ សណ្ឋាសិ។ សា តំ ញត្វា រញ្ញោ និវេទេសិ។ រាជា គព្ភបរិហារំ អទាសិ។ សា សម្មា បរិហរិយមានគព្ភា គព្ភបរិបាកកាលេ វិជាយនឃរំ បាវិសិ។ បុញ្ញវតីនំ បច្ចូសសមយេ គព្ភវុដ្ឋានំ ហោតិ, សា ច តាសំ អញ្ញតរា, តេន បច្ចូសសមយេ អលត្តកបដល ពន្ធុជីវកបុប្ផសទិសំ មំសបេសឹ វិជាយិ។ តតោ “អញ្ញា ទេវិយោ សុវណ្ណពិម្ពសទិសេ បុត្តេ វិជាយន្តិ, អគ្គមហេសី មំសបេសិន្តិ រញ្ញោ បុរតោ មម អវណ្ណោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ ចិន្តេត្វា តេន អវណ្ណភយេន តំ មំសបេសឹ ឯកស្មឹ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា អញ្ញេន បដិកុជ្ជិត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆេត្វា គង្គាយ សោតេ បក្ខិបាបេសិ។ មនុស្សេហិ ឆឌ្ឌិតមត្តេ ទេវតា អារក្ខំ សំវិទហឹសុ។ សុវណ្ណបដ្ដិកញ្ចេត្ថ ជាតិហិង្គុលកេន “ពារាណសិរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា បជា”តិ លិខិត្វា ពន្ធឹសុ។ តតោ តំ ភាជនំ ឩមិភយាទីហិ អនុបទ្ទុតំ គង្គាយ សោតេន បាយាសិ។

តេន ច សមយេន អញ្ញតរោ តាបសោ គោបាលកុលំ និស្សាយ គង្គាយ តីរេ វសតិ។ សោ បាតោវ គង្គំ ឱតិណ្ណោ តំ ភាជនំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា បំសុកូលសញ្ញាយ អគ្គហេសិ។ តតោ តត្ថ តំ អក្ខរបដ្ដិកំ រាជមុទ្ទិកាលញ្ឆនញ្ច ទិស្វា មុញ្ចិត្វា តំ មំសបេសឹ អទ្ទស។ ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ – “សិយា គព្ភោ, តថា ហិស្ស ទុគ្គន្ធបូតិភាវោ នត្ថី”តិ តំ អស្សមំ នេត្វា សុទ្ធេ ឱកាសេ ឋបេសិ។ អថ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ទ្វេ មំសបេសិយោ អហេសុំ។ តាបសោ ទិស្វា សាធុកតរំ ឋបេសិ។ តតោ បុន អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកមេកិស្សា បេសិយា ហត្ថ បាទសីសានមត្ថាយ បញ្ច បញ្ច បិឡកា ឧដ្ឋហឹសុ។ អថ តតោ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកា មំសបេសិ សុវណ្ណពិម្ពសទិសោ ទារកោ; ឯកា ទារិកា អហោសិ។ តេសុ តាបសស្ស បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិ, អង្គុដ្ឋតោ ចស្ស ខីរំ និព្ពត្តិ, តតោ បភុតិ ច ខីរភត្តំ លភតិ។ សោ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា ខីរំ ទារកានំ មុខេ អាសិញ្ចតិ។ តេសំ យំ យំ ឧទរំ បវិសតិ, តំ សព្ពំ មណិភាជនគតំ វិយ ទិស្សតិ។ ឯវំ និច្ឆវី អហេសុំ។ អបរេ បន អាហុ – “សិព្ពិត្វា ឋបិតា វិយ នេសំ អញ្ញមញ្ញំ លីនា ឆវិ អហោសី”តិ។ ឯវំ តេ និច្ឆវិតាយ វា លីនច្ឆវិតាយ វា **លិច្ឆវី**តិ បញ្ញាយឹសុ។

តាបសោ ទារកេ បោសេន្តោ ឧស្សូរេ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, អតិទិវា បដិក្កមតិ។ តស្ស តំ ព្យាបារំ ញត្វា គោបាលកា អាហំសុ – “ភន្តេ, បព្ពជិតានំ ទារកបោសនំ បលិពោធោ, អម្ហាកំ ទារកេ ទេថ, មយំ បោសេស្សាម, តុម្ហេ អត្តនោ កម្មំ ករោថា”តិ។ តាបសោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិ។ គោបាលកា ទុតិយទិវសេ មគ្គំ សមំ កត្វា, បុប្ផេហិ ឱកិរិត្វា; ធជបដាកា ឧស្សាបេត្វា តូរិយេហិ វជ្ជមានេហិ អស្សមំ អាគតា។ តាបសោ “មហាបុញ្ញា ទារកា, អប្បមាទេន វឌ្ឍេថ, វឌ្ឍេត្វា ច អញ្ញមញ្ញំ អាវាហវិវាហំ ករោថ, បញ្ចគោរសេន រាជានំ តោសេត្វា ភូមិភាគំ គហេត្វា នគរំ មាបេថ, តត្រ កុមារំ អភិសិញ្ចថា”តិ វត្វា ទារកេ អទាសិ។ តេ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា ទារកេ នេត្វា បោសេសុំ។

ទារកា វុឌ្ឍិមន្វាយ កីឡន្តា វិវាទដ្ឋានេសុ អញ្ញេ គោបាលទារកេ ហត្ថេនបិ បាទេនបិ បហរន្តិ, តេ រោទន្តិ។ “កិស្ស រោទថា”តិ ច មាតាបិតូហិ វុត្តា “ឥមេ និម្មាតាបិតិកា តាបសបោសិតា អម្ហេ អតីវ បហរន្តី”តិ វទន្តិ។ តតោ តេសំ មាតាបិតរោ “ឥមេ ទារកា អញ្ញេ ទារកេ វិហេឋេន្តិ ទុក្ខាបេន្តិ, ន ឥមេ សង្គហេតព្ពា, វជ្ជេតព្ពា ឥមេ”តិ អាហំសុ។ តតោ បភុតិ កិរ សោ បទេសោ “វជ្ជី”តិ វុច្ចតិ យោជនសតំ បរិមាណេន។ អថ តំ បទេសំ គោបាលកា រាជានំ តោសេត្វា អគ្គហេសុំ។ តត្ថេវ នគរំ មាបេត្វា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកំ កុមារំ អភិសិញ្ចិត្វា រាជានំ អកំសុ។ តាយ ចស្ស ទារិកាយ សទ្ធឹ វារេយ្យំ កត្វា កតិកំ អកំសុ – “ន ពាហិរតោ ទារិកា អានេតព្ពា, ឥតោ ទារិកា ន កស្សចិ ទាតព្ពា”តិ។ តេសំ បឋមសំវាសេន ទ្វេ ទារកា ជាតា ធីតា ច បុត្តោ ច, ឯវំ សោឡសក្ខត្តុំ ទ្វេ ទ្វេ ជាតា។ តតោ តេសំ ទារកានំ យថាក្កមំ វឌ្ឍន្តានំ អារាមុយ្យាននិវាសនដ្ឋានបរិវារសម្បត្តឹ គហេតុំ អប្បហោន្តំ តំ នគរំ តិក្ខត្តុំ គាវុតន្តរេន គាវុតន្តរេន បាការេន បរិក្ខិបឹសុ។ តស្ស បុនប្បុនំ វិសាលីកតត្តា **វេសាលី**ត្វេវ នាមំ ជាតំ។ ឥទំ **វេសាលីវត្ថុ។**

អយំ បន វេសាលី ភគវតោ ឧប្បន្នកាលេ ឥទ្ធា វេបុល្លប្បត្តា អហោសិ។ តត្ថ ហិ រាជូនំយេវ សត្ត សហស្សានិ សត្ត ច សតានិ សត្ត ច រាជានោ អហេសុំ, តថា យុវរាជសេនាបតិភណ្ឌាគារិកប្បភុតីនំ។ យថាហ –

“តេន ខោ បន សមយេន វេសាលី ឥទ្ធា ចេវ ហោតិ ផីតា ច ពហុជនា អាកិណ្ណមនុស្សា សុភិក្ខា ច, សត្ត ច បាសាទសហស្សានិ, សត្ត ច បាសាទសតានិ, សត្ត ច បាសាទា, សត្ត ច កូដាគារសហស្សានិ, សត្ត ច កូដាគារសតានិ, សត្ត ច កូដាគារានិ, សត្ត ច អារាមសហស្សានិ, សត្ត ច អារាមសតានិ, សត្ត ច អារាមា, សត្ត ច បោក្ខរណិសហស្សានិ, សត្ត ច បោក្ខរណិសតានិ, សត្ត ច បោក្ខរណិយោ”តិ (មហាវ. ៣២៦)។

សា អបរេន សមយេន ទុព្ភិក្ខា អហោសិ ទុព្ពុឌ្ឍិកា ទុស្សស្សា។ បឋមំ ទុគ្គតមនុស្សា មរន្តិ, តេ ពហិទ្ធា ឆឌ្ឌេន្តិ។ មតមនុស្សានំ កុណបគន្ធេន អមនុស្សា នគរំ បវិសឹសុ។ តតោ ពហុតរា មីយន្តិ, តាយ បដិក្កូលតាយ ច សត្តានំ អហិវាតករោគោ ឧប្បជ្ជិ។ ឥតិ តីហិ ទុព្ភិក្ខអមនុស្សរោគភយេហិ ឧបទ្ទុតាយ វេសាលិយា នគរវាសិនោ ឧបសង្កមិត្វា រាជានមាហំសុ – “មហារាជ, ឥមស្មឹ នគរេ តិវិធំ ភយមុប្បន្នំ, ឥតោ បុព្ពេ យាវ សត្តមា រាជកុលបរិវដ្ដា ឯវរូបំ អនុប្បន្នបុព្ពំ, តុម្ហាកំ មញ្ញេ អធម្មិកត្តេន ឯតរហិ ឧប្បន្ន”ន្តិ។ រាជា សព្ពេ សន្ថាគារេ សន្និបាតាបេត្វា, “មយ្ហំ អធម្មិកភាវំ វិចិនថា”តិ អាហ។ តេ សព្ពំ បវេណឹ វិចិនន្តា ន កិញ្ចិ អទ្ទសំសុ។

តតោ រញ្ញោ ទោសំ អទិស្វា “ឥទំ ភយំ អម្ហាកំ កថំ វូបសមេយ្យា”តិ ចិន្តេសុំ។ តត្ថ ឯកច្ចេ ឆ សត្ថារេ អបទិសឹសុ – “ឯតេហិ ឱក្កន្តមត្តេ វូបសមិស្សតី”តិ។ ឯកច្ចេ អាហំសុ – “ពុទ្ធោ កិរ លោកេ ឧប្បន្នោ, សោ ភគវា សព្ពសត្តហិតាយ ធម្មំ ទេសេតិ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ, តេន ឱក្កន្តមត្តេ សព្ពភយានិ វូបសមេយ្យុ”ន្តិ។ តេន តេ អត្តមនា ហុត្វា “កហំ បន សោ ភគវា ឯតរហិ វិហរតិ, អម្ហេហិ វា បេសិតេ អាគច្ឆេយ្យា”តិ អាហំសុ។ អថាបរេ អាហំសុ – “ពុទ្ធា នាម អនុកម្បកា, កិស្ស នាគច្ឆេយ្យុំ, សោ បន ភគវា ឯតរហិ រាជគហេ វិហរតិ, រាជា ច ពិម្ពិសារោ តំ ឧបដ្ឋហតិ, កទាចិ សោ អាគន្តុំ ន ទទេយ្យា”តិ។ “តេន ហិ រាជានំ សញ្ញាបេត្វា អានេស្សាមា”តិ ទ្វេ លិច្ឆវិរាជានោ មហតា ពលកាយេន បហូតំ បណ្ណាការំ ទត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ បេសេសុំ – “ពិម្ពិសារំ សញ្ញាបេត្វា ភគវន្តំ អានេថា”តិ។ តេ គន្ត្វា រញ្ញោ បណ្ណាការំ ទត្វា តំ បវត្តឹ និវេទេត្វា “មហារាជ, ភគវន្តំ អម្ហាកំ នគរំ បេសេហី”តិ អាហំសុ។ រាជា ន សម្បដិច្ឆិ – “តុម្ហេ ឯវ ជានាថា”តិ អាហ។ តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯវមាហំសុ – “ភន្តេ, អម្ហាកំ នគរេ តីណិ ភយានិ ឧប្បន្នានិ។ សចេ ភគវា អាគច្ឆេយ្យ, សោត្ថិ នោ ភវេយ្យា”តិ។ ភគវា អាវជ្ជេត្វា “វេសាលិយំ រតនសុត្តេ វុត្តេ សា រក្ខា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡានិ ផរិស្សតិ, សុត្តបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ ភវិស្សតី”តិ អធិវាសេសិ។ អថ រាជា ពិម្ពិសារោ ភគវតោ អធិវាសនំ សុត្វា “ភគវតា វេសាលិគមនំ អធិវាសិត”ន្តិ នគរេ ឃោសនំ ការាបេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “កឹ, ភន្តេ, សម្បដិច្ឆិត្ថ វេសាលិគមន”ន្តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ, អាគមេថ, យាវ មគ្គំ បដិយាទេមី”តិ។

អថ ខោ រាជា ពិម្ពិសារោ រាជគហស្ស ច គង្គាយ ច អន្តរា បញ្ចយោជនំ ភូមឹ សមំ កត្វា, យោជនេ យោជនេ វិហារំ មាបេត្វា, ភគវតោ គមនកាលំ បដិវេទេសិ។ ភគវា បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ បរិវុតោ បាយាសិ។ រាជា បញ្ចយោជនំ មគ្គំ បញ្ចវណ្ណេហិ បុប្ផេហិ ជាណុមត្តំ ឱកិរាបេត្វា ធជបដាកាបុណ្ណឃដកទលិអាទីនិ ឧស្សាបេត្វា ភគវតោ ទ្វេ សេតច្ឆត្តានិ, ឯកេកស្ស ច ភិក្ខុស្ស ឯកមេកំ ឧក្ខិបាបេត្វា សទ្ធឹ អត្តនោ បរិវារេន បុប្ផគន្ធាទីហិ បូជំ ករោន្តោ ឯកេកស្មឹ វិហារេ ភគវន្តំ វសាបេត្វា មហាទានានិ ទត្វា បញ្ចហិ ទិវសេហិ គង្គាតីរំ នេសិ។ តត្ថ សព្ពាលង្ការេហិ នាវំ អលង្ករោន្តោ វេសាលិកានំ សាសនំ បេសេសិ – “អាគតោ ភគវា, មគ្គំ បដិយាទេត្វា សព្ពេ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ ករោថា”តិ។ តេ “ទិគុណំ បូជំ ករិស្សាមា”តិ វេសាលិយា ច គង្គាយ ច អន្តរា តិយោជនំ ភូមឹ សមំ កត្វា ភគវតោ ចត្តារិ, ឯកេកស្ស ច ភិក្ខុនោ ទ្វេ ទ្វេ សេតច្ឆត្តានិ សជ្ជេត្វា បូជំ កុរុមានា គង្គាតីរេ អាគន្ត្វា អដ្ឋំសុ។

ពិម្ពិសារោ ទ្វេ នាវាយោ សង្ឃាដេត្វា, មណ្ឌបំ កត្វា, បុប្ផទាមាទីហិ អលង្ករិត្វា តត្ថ សព្ពរតនមយំ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេសិ។ ភគវា តស្មឹ និសីទិ។ បញ្ចសតា ភិក្ខូបិ នាវំ អភិរុហិត្វា យថានុរូបំ និសីទឹសុ។ រាជា ភគវន្តំ អនុគច្ឆន្តោ គលប្បមាណំ ឧទកំ ឱរោហិត្វា “យាវ, ភន្តេ, ភគវា អាគច្ឆតិ, តាវាហំ ឥធេវ គង្គាតីរេ វសិស្សាមី”តិ វត្វា និវត្តោ។ ឧបរិ ទេវតា យាវ អកនិដ្ឋភវនា បូជមកំសុ, ហេដ្ឋា គង្គានិវាសិនោ កម្ពលស្សតរាទយោ នាគា បូជមកំសុ។ ឯវំ មហតិយា បូជាយ ភគវា យោជនមត្តំ អទ្ធានំ គង្គាយ គន្ត្វា វេសាលិកានំ សីមន្តរំ បវិដ្ឋោ។

តតោ លិច្ឆវិរាជានោ តេន ពិម្ពិសារេន កតបូជាយ ទិគុណំ ករោន្តា គលប្បមាណេ ឧទកេ ភគវន្តំ បច្ចុគ្គច្ឆឹសុ។ តេនេវ ខណេន តេន មុហុត្តេន វិជ្ជុប្បភាវិនទ្ធន្ធការវិសដកូដោ គឡគឡាយន្តោ ចតូសុ ទិសាសុ មហាមេឃោ វុដ្ឋាសិ។ អថ ភគវតា បឋមបាទេ គង្គាតីរេ និក្ខិត្តមត្តេ បោក្ខរវស្សំ វស្សិ។ យេ តេមេតុកាមា, តេ

ឯវំ តេមេន្តិ, អតេមេតុកាមា ន តេមេន្តិ។ សព្ពត្ថ ជាណុមត្តំ ឩរុមត្តំ កដិមត្តំ គលប្បមាណំ ឧទកំ វហតិ, សព្ពកុណបានិ ឧទកេន គង្គំ បវេសិតានិ បរិសុទ្ធោ ភូមិភាគោ អហោសិ។

លិច្ឆវិរាជានោ ភគវន្តំ អន្តរា យោជនេ យោជនេ វាសាបេត្វា មហាទានានិ ទត្វា តីហិ ទិវសេហិ ទិគុណំ បូជំ ករោន្តា វេសាលឹ នយឹសុ។ វេសាលឹ សម្បត្តេ ភគវតិ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ទេវសង្ឃបុរក្ខតោ អាគច្ឆិ, មហេសក្ខានំ ទេវានំ សន្និបាតេន អមនុស្សា យេភុយ្យេន បលាយឹសុ។ ភគវា នគរទ្វារេ ឋត្វា អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “ឥមំ អានន្ទ, រតនសុត្តំ ឧគ្គហេត្វា ពលិកម្មូបករណានិ គហេត្វា លិច្ឆវិកុមារេហិ សទ្ធឹ វេសាលិយា តីសុ បាការន្តរេសុ វិចរន្តោ បរិត្តំ ករោហី”តិ រតនសុត្តំ អភាសិ។ ឯវំ “កេន បនេតំ សុត្តំ, កទា, កត្ថ, កស្មា ច វុត្ត”ន្តិ ឯតេសំ បញ្ហានំ វិស្សជ្ជនា វិត្ថារេន វេសាលិវត្ថុតោ បភុតិ បោរាណេហិ វណ្ណិយតិ។

ឯវំ ភគវតោ វេសាលឹ អនុប្បត្តទិវសេយេវ វេសាលិនគរទ្វារេ តេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិឃាតត្ថាយ វុត្តមិទំ រតនសុត្តំ ឧគ្គហេត្វា អាយស្មា អានន្ទោ បរិត្តត្ថាយ ភាសមានោ ភគវតោ បត្តេន ឧទកំ អាទាយ សព្ពនគរំ អព្ភុក្កិរន្តោ អនុវិចរិ។ “យំ កិញ្ចី”តិ វុត្តមត្តេយេវ ច ថេរេន យេ បុព្ពេ អបលាតា សង្ការកូដភិត្តិប្បទេសាទិនិស្សិតា អមនុស្សា, តេ ចតូហិ ទ្វារេហិ បលាយឹសុ, ទ្វារានិ អនោកាសានិ អហេសុំ។ តតោ ឯកច្ចេ ទ្វារេសុ ឱកាសំ អលភមានា បាការំ ភិន្ទិត្វា បលាតា។ អមនុស្សេសុ គតមត្តេសុ មនុស្សានំ គត្តេសុ រោគោ វូបសន្តោ, តេ និក្ខមិត្វា សព្ពគន្ធបុប្ផាទីហិ ថេរំ បូជេសុំ។ មហាជនោ នគរមជ្ឈេ សន្ថាគារំ សព្ពគន្ធេហិ លិម្បិត្វា វិតានំ កត្វា សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ករិត្វា តត្ថ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា ភគវន្តំ អានេសិ។

ភគវា សន្ថាគារំ បវិសិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ ខោ រាជានោ មនុស្សា ច បតិរូបេ ឱកាសេ និសីទឹសុ។ សក្កោបិ ទេវានមិន្ទោ ទ្វីសុ ទេវលោកេសុ ទេវបរិសាយ សទ្ធឹ ឧបនិសីទិ អញ្ញេ ច ទេវា។ អានន្ទត្ថេរោបិ សព្ពំ វេសាលឹ អនុវិចរន្តោ អារក្ខំ កត្វា វេសាលិនគរវាសីហិ សទ្ធឹ អាគន្ត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ តត្ថ ភគវា សព្ពេសំ តទេវ រតនសុត្តំ អភាសីតិ។

២២៤. តត្ថ **យានីធ ភូតានី**តិ បឋមគាថាយំ **យានី**តិ យាទិសានិ អប្បេសក្ខានិ វា មហេសក្ខានិ វា។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ បទេសេ, តស្មឹ ខណេ សន្និបតិតដ្ឋានំ សន្ធាយាហ។ **ភូតានី**តិ កិញ្ចាបិ ភូតសទ្ទោ “ភូតស្មឹ បាចិត្តិយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (បាចិ. ៦៩) វិជ្ជមានេ, “ភូតមិទន្តិ, ភិក្ខវេ, សមនុបស្សថា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៤០១) ខន្ធបញ្ចកេ, “ចត្តារោ ខោ, ភិក្ខុ, មហាភូតា ហេតូ”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) ចតុព្ពិធេ បថវីធាត្វាទិរូបេ, “យោ ច កាលឃសោ ភូតោ”តិ ឯវមាទីសុ (ជា. ១.២.១៩០) ខីណាសវេ, “សព្ពេវ និក្ខិបិស្សន្តិ, ភូតា លោកេ សមុស្សយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ២.២២០) សព្ពសត្តេ, “ភូតគាមបាតព្យតាយា”តិ ឯវមាទីសុ (បាចិ. ៩០) រុក្ខាទិកេ, “ភូតំ ភូតតោ សញ្ជានាតី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣) ចាតុមហារាជិកានំ ហេដ្ឋា សត្តនិកាយំ ឧបាទាយ វត្តតិ។ ឥធ បន អវិសេសតោ អមនុស្សេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

សមាគតានីតិ សន្និបតិតានិ។ **ភុម្មានី**តិ ភូមិយំ និព្ពត្តានិ។ **វា**តិ វិកប្បនេ។ តេន យានីធ ភុម្មានិ វា ភូតានិ សមាគតានីតិ ឥមមេកំ វិកប្បំ កត្វា បុន ទុតិយំ វិកប្បំ កាតុំ **“យានិ វា អន្តលិក្ខេ”**តិ អាហ។ អន្តលិក្ខេ វា យានិ ភូតានិ និព្ពត្តានិ, តានិ សព្ពានិ ឥធ សមាគតានីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច យាមតោ យាវ អកនិដ្ឋំ, តាវ និព្ពត្តានិ ភូតានិ អាកាសេ បាតុភូតវិមានេសុ និព្ពត្តត្តា “អន្តលិក្ខេ ភូតានី”តិ វេទិតព្ពានិ។ តតោ ហេដ្ឋា សិនេរុតោ បភុតិ យាវ ភូមិយំ រុក្ខលតាទីសុ អធិវត្ថានិ បថវិយញ្ច និព្ពត្តានិ ភូតានិ, តានិ សព្ពានិ ភូមិយំ ភូមិបដិពទ្ធេសុ ច រុក្ខលតាបព្ពតាទីសុ និព្ពត្តត្តា “ភុម្មានិ ភូតានី”តិ វេទិតព្ពានិ។

ឯវំ ភគវា សព្ពានេវ អមនុស្សភូតានិ “ភុម្មានិ វា យានិ វ អន្តលិក្ខេ”តិ ទ្វីហិ បទេហិ វិកប្បេត្វា បុន ឯកេន បទេន បរិគ្គហេត្វា **“សព្ពេវ ភូតា សុមនា ភវន្តូ”**តិ អាហ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសា។ **ឯវា**តិ អវធារណេ, ឯកម្បិ អនបនេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **ភូតា**តិ អមនុស្សា។ **សុមនា ភវន្តូ**តិ សុខិតមនា, បីតិសោមនស្សជាតា ភវន្តូតិ អត្ថោ។ **អថោបី**តិ កិច្ចន្តរសន្និយោជនត្ថំ វាក្យោបាទានេ និបាតទ្វយំ។ **សក្កច្ច សុណន្តុ ភាសិត**ន្តិ អដ្ឋឹ កត្វា, មនសិ កត្វា, សព្ពចេតសោ សមន្នាហរិត្វា ទិព្ពសម្បត្តិលោកុត្តរសុខាវហំ មម ទេសនំ សុណន្តុ។

ឯវមេត្ថ ភគវា “យានីធ ភូតានិ សមាគតានី”តិ អនិយមិតវចនេន ភូតានិ បរិគ្គហេត្វា បុន “ភុម្មានិ វា យានិ វ អន្តលិក្ខេ”តិ ទ្វិធា វិកប្បេត្វា តតោ “សព្ពេវ ភូតា”តិ បុន ឯកជ្ឈំ កត្វា “សុមនា ភវន្តូ”តិ ឥមិនា វចនេន អាសយសម្បត្តិយំ និយោជេន្តោ “សក្កច្ច សុណន្តុ ភាសិត”ន្តិ បយោគសម្បត្តិយំ, តថា យោនិសោមនសិការសម្បត្តិយំ បរតោឃោសសម្បត្តិយញ្ច, តថា អត្តសម្មាបណិធិសប្បុរិសូបនិស្សយសម្បត្តីសុ សមាធិបញ្ញាហេតុសម្បត្តីសុ ច និយោជេន្តោ គាថំ សមាបេសិ។

២២៥. **តស្មា ហិ ភូតា**តិ ទុតិយគាថា។ តត្ថ **តស្មា**តិ ការណវចនំ។ **ភូតា**តិ អាមន្តនវចនំ។ **និសាមេថា**តិ សុណាថ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសា ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យស្មា តុម្ហេ ទិព្ពដ្ឋានានិ តត្ថ ឧបភោគសម្បទញ្ច បហាយ ធម្មស្សវនត្ថំ ឥធ សមាគតា, ន នដនច្ចនាទិទស្សនត្ថំ, តស្មា ហិ ភូតា និសាមេថ សព្ពេតិ។ អថ វា “សុមនា ភវន្តុ សក្កច្ច សុណន្តូ”តិ វចនេន តេសំ សុមនភាវំ សក្កច្ចំ សោតុកម្យតញ្ច ទិស្វា អាហ – យស្មា តុម្ហេ សុមនភាវេន អត្តសម្មាបណិធិយោនិសោមនសិការាសយសុទ្ធីហិ សក្កច្ចំ សោតុកម្យតាយ សប្បុរិសូបនិស្សយបរតោឃោសបទដ្ឋានតោ បយោគសុទ្ធីហិ ច យុត្តា, តស្មា ហិ ភូតា និសាមេថ សព្ពេតិ។ អថ វា យំ បុរិមគាថាយ អន្តេ “ភាសិត”ន្តិ វុត្តំ, តំ ការណភាវេន អបទិសន្តោ អាហ – “យស្មា មម ភាសិតំ នាម អតិទុល្លភំ អដ្ឋក្ខណបរិវជ្ជិតស្ស ខណស្ស ទុល្លភត្តា, អនេកានិសំសញ្ច បញ្ញាករុណាគុណេន បវត្តត្តា, តញ្ចាហំ វត្តុកាមោ ‘សុណន្តុ ភាសិត’ន្តិ អវោចំ។ តស្មា ហិ ភូតា និសាមេថ សព្ពេ”តិ ឥទំ ឥមិនា គាថាបទេន វុត្តំ ហោតិ។

ឯវមេតំ ការណំ និរោបេន្តោ អត្តនោ ភាសិតនិសាមនេ និយោជេត្វា និសាមេតព្ពំ វត្តុមារទ្ធោ **“មេត្តំ ករោថ មានុសិយា បជាយា**”តិ។ តស្សត្ថោ – យាយំ តីហិ ឧបទ្ទវេហិ ឧបទ្ទុតា មានុសី បជា, តស្សា មានុសិយា បជាយ មិត្តភាវំ ហិតជ្ឈាសយតំ បច្ចុបដ្ឋាបេថាតិ។ កេចិ បន “មានុសិយំ បជ”ន្តិ បឋន្តិ, តំ ភុម្មត្ថាសម្ភវា ន យុជ្ជតិ។ យម្បិ ចញ្ញេ អត្ថំ វណ្ណយន្តិ, សោបិ ន យុជ្ជតិ។ អធិប្បាយោ បនេត្ថ – នាហំ ពុទ្ធោតិ ឥស្សរិយពលេន វទាមិ, អបិច បន តុម្ហាកញ្ច ឥមិស្សា ច មានុសិយា បជាយ ហិតត្ថំ វទាមិ – “មេត្តំ ករោថ មានុសិយា បជាយា”តិ។ ឯត្ថ ច –

“យេ សត្តសណ្ឌំ បឋវិំ វិជេត្វា, រាជិសយោ យជមានា អនុបរិយគា;
អស្សមេធំ បុរិសមេធំ, សម្មាបាសំ វាជបេយ្យំ និរគ្គឡំ។

“មេត្តស្ស ចិត្តស្ស សុភាវិតស្ស, កលម្បិ តេ នានុភវន្តិ សោឡសិំ។

“ឯកម្បិ ចេ បាណមទុដ្ឋចិត្តោ, មេត្តាយតិ កុសលី តេន ហោតិ;
សព្ពេ ច បាណេ មនសានុកម្បី, បហូតមរិយោ បករោតិ បុញ្ញ”ន្តិ។ (អ. និ. ៨.១) –

ឯវមាទីនំ សុត្តានំ ឯកាទសានិសំសានញ្ច វសេន យេ មេត្តំ ករោន្តិ, តេសំ មេត្តា ហិតាតិ វេទិតព្ពា។

“ទេវតានុកម្បិតោ បោសោ, សទា ភទ្រានិ បស្សតី”តិ។ (ទី. និ. ២.១៥៣; ឧទា. ៧៦; មហាវ. ២៨៦) –

ឯវមាទីនំ វសេន យេសុ ករីយតិ, តេសម្បិ ហិតាតិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ ឧភយេសម្បិ ហិតភាវំ ទស្សេន្តោ “មេត្តំ ករោថ មានុសិយា បជាយា”តិ វត្វា ឥទានិ ឧបការម្បិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ទិវា ច រត្តោ ច ហរន្តិ យេ ពលិំ, តស្មា ហិ នេ រក្ខថ អប្បមត្តា**”តិ។ តស្សត្ថោ – យេ មនុស្សា ចិត្តកម្មកដ្ឋកម្មាទីហិបិ ទេវតា កត្វា ចេតិយរុក្ខាទីនិ ច ឧបសង្កមិត្វា ទេវតា ឧទ្ទិស្ស ទិវា ពលិំ ករោន្តិ, កាឡបក្ខាទីសុ ច រត្តិំ ពលិំ ករោន្តិ។ សលាកភត្តាទីនិ វា ទត្វា អារក្ខទេវតា ឧបាទាយ យាវ ព្រហ្មទេវតានំ បត្តិទាននិយ្យាតនេន ទិវា ពលិំ ករោន្តិ, ឆត្តារោបនទីបមាលា សព្ពរត្តិកធម្មស្សវនាទីនិ ការាបេត្វា បត្តិទាននិយ្យាតនេន ច រត្តិំ ពលិំ ករោន្តិ, តេ កថំ ន រក្ខិតព្ពា។ យតោ ឯវំ ទិវា ច រត្តោ ច តុម្ហេ ឧទ្ទិស្ស ករោន្តិ យេ ពលិំ, **តស្មា ហិ នេ រក្ខថ**។ តស្មា ពលិកម្មការណាបិ តេ មនុស្សេ រក្ខថ គោបយថ, អហិតំ តេសំ អបនេថ, ហិតំ ឧបនេថ អប្បមត្តា ហុត្វា តំ កតញ្ញុភាវំ ហទយេ កត្វា និច្ចមនុស្សរន្តាតិ។

២២៦. ឯវំ ទេវតាសុ មនុស្សានំ ឧបការកភាវំ ទស្សេត្វា តេសំ ឧបទ្ទវវូបសមនត្ថំ ពុទ្ធាទិគុណប្បកាសនេន ច ទេវមនុស្សានំ ធម្មស្សវនត្ថំ **“យំកិញ្ចិ វិត្ត**”ន្តិអាទិនា នយេន សច្ចវចនំ បយុញ្ជិតុមារទ្ធោ។ តត្ថ **យំកិញ្ចី**តិ អនិយមិតវសេន អនវសេសំ បរិយាទិយតិ យំកិញ្ចិ តត្ថ តត្ថ វោហារូបគំ ។ **វិត្ត**ន្តិ ធនំ។ តញ្ហិ វិត្តិំ ជនេតីតិ វិត្តំ។ **ឥធ វា**តិ មនុស្សលោកំ និទ្ទិសតិ, **ហុរំ វា**តិ តតោ បរំ អវសេសលោកំ។ តេន ច ឋបេត្វា មនុស្សេ សព្ពលោកគ្គហណេ បត្តេ “សគ្គេសុ វា”តិ បរតោ វុត្តត្តា ឋបេត្វា មនុស្សេ ច សគ្គេ ច អវសេសានំ នាគសុបណ្ណាទីនំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ យំ មនុស្សានំ វោហារូបគំ អលង្ការបរិភោគូបគញ្ច ជាតរូបរជតមុត្តាមណិវេឡុរិយបវាឡលោហិតង្កមសារគល្លាទិកំ, យញ្ច មុត្តាមណិវាលុកត្ថតាយ ភូមិយា រតនមយវិមានេសុ អនេកយោជនសតវិត្ថតេសុ ភវនេសុ ឧប្បន្នានំ នាគសុបណ្ណាទីនំ វិត្តំ, តំ និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ។

សគ្គេសុ វាតិ កាមាវចររូបាវចរទេវលោកេសុ។ តេ ហិ សោភនេន កម្មេន អជីយន្តិ គម្មន្តីតិ សគ្គា, សុដ្ឋុ វា អគ្គាតិបិ សគ្គា។ **យ**ន្តិ យំ សស្សាមិកំ វា អស្សាមិកំ វា។ **រតន**ន្តិ រតី នយតិ, វហតិ, ជនយតិ, វឌ្ឍេតីតិ រតនំ, យំកិញ្ចិ ចិត្តីកតំ មហគ្ឃំ អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ អនោមសត្តបរិភោគញ្ច, តស្សេតំ អធិវចនំ។ យថាហ –

“ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។

បណីតន្តិ ឧត្តមំ, សេដ្ឋំ, អតប្បកំ។ ឯវំ ឥមិនា គាថាបទេន យំ សគ្គេសុ អនេកយោជនសតប្បមាណសព្ពរតនមយវិមានេសុ សុធម្មវេជយន្តប្បភុតីសុ សស្សាមិកំ, យញ្ច ពុទ្ធុប្បាទវិរហេន អបាយមេវ បរិបូរេន្តេសុ សគ្គេសុ សុញ្ញវិមានបដិពទ្ធំ អស្សាមិកំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ បថវិមហាសមុទ្ទហិមវន្តាទិនិស្សិតំ អស្សាមិកំ រតនំ, តំ និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ។

ន នោ សមំ អត្ថិ តថាគតេនាតិ **ន**-ឥតិ បដិសេធេ, **នោ**-ឥតិ អវធារណេ។ **សម**ន្តិ តុល្យំ។ **អត្ថី**តិ វិជ្ជតិ។ **តថាគតេនា**តិ ពុទ្ធេន។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យំ ឯតំ វិត្តញ្ច រតនញ្ច បកាសិតំ, ឯត្ថ ឯកម្បិ ពុទ្ធរតនេន សទិសំ រតនំ នេវត្ថិ។ យម្បិ ហិ តំ **ចិត្តីកតដ្ឋេន រតនំ**, សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចក្ករតនំ មណិរតនញ្ច, យម្ហិ ឧប្បន្នេ មហាជនោ ន អញ្ញត្ថ ចិត្តីការំ ករោតិ, ន កោចិ បុប្ផគន្ធាទីនិ គហេត្វា យក្ខដ្ឋានំ វា ភូតដ្ឋានំ វា គច្ឆតិ, សព្ពោបិ ជនោ ចក្ករតនមណិរតនមេវ ចិត្តី ករោតិ បូជេតិ, តំ តំ វរំ បត្ថេតិ, បត្ថិតបត្ថិតញ្ចស្ស ឯកច្ចំ សមិជ្ឈតិ, តម្បិ រតនំ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ ចិត្តីកតដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតេ ហិ ឧប្បន្នេ យេ កេចិ មហេសក្ខា ទេវមនុស្សា, ន តេ អញ្ញត្រ ចិត្តីការំ ករោន្តិ, ន កញ្ចិ អញ្ញំ បូជេន្តិ។ តថា ហិ ព្រហ្មា សហម្បតិ សិនេរុមត្តេន រតនទាមេន តថាគតំ បូជេសិ, យថាពលញ្ច អញ្ញេ ទេវា មនុស្សា ច ពិម្ពិសារកោសលរាជអនាថបិណ្ឌិកាទយោ។ បរិនិព្ពុតម្បិ ច ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស ឆន្នវុតិកោដិធនំ វិស្សជ្ជេត្វា អសោកមហារាជា សកលជម្ពុទីបេ ចតុរាសីតិ វិហារសហស្សានិ បតិដ្ឋាបេសិ, កោ បន វាទោ អញ្ញេសំ ចិត្តីការានំ។ អបិច កស្សញ្ញស្ស បរិនិព្ពុតស្សាបិ ជាតិពោធិធម្មចក្កប្បវត្តនបរិនិព្ពានដ្ឋានានិ បដិមាចេតិយាទីនិ វា ឧទ្ទិស្ស ឯវំ ចិត្តីការគរុការោ វត្តតិ យថា ភគវតោ។ ឯវំ ចិត្តីកតដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **មហគ្ឃដ្ឋេន រតនំ**, សេយ្យថិទំ – កាសិកំ វត្ថំ។ យថាហ – “ជិណ្ណម្បិ, ភិក្ខវេ, កាសិកំ វត្ថំ វណ្ណវន្តញ្ចេវ ហោតិ សុខសម្ផស្សញ្ច មហគ្ឃញ្ចា”តិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ មហគ្ឃដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតោ ហិ យេសំ បំសុកម្បិ បដិគ្គណ្ហាតិ, តេសំ តំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ, សេយ្យថាបិ អសោកស្ស រញ្ញោ។ ឥទមស្ស មហគ្ឃតាយ។ ឯវំ មហគ្ឃតាវចនេ ចេត្ថ ទោសាភាវសាធកំ ឥទំ តាវ សុត្តបទំ វេទិតព្ពំ –

“យេសំ ខោ បន សោ បដិគ្គណ្ហាតិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ, តេសំ តំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ។ ឥទមស្ស មហគ្ឃតាយ វទាមិ។ សេយ្យថាបិ តំ, ភិក្ខវេ, កាសិកំ វត្ថំ មហគ្ឃំ, តថូបមាហំ, ភិក្ខវេ, ឥមំ បុគ្គលំ វទាមី”តិ (អ. និ. ៣.១០០)។

ឯវំ មហគ្ឃដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **អតុលដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស **ចក្ករតនំ** ឧប្បជ្ជតិ ឥន្ទនីលមណិមយនាភិ សត្តរតនមយសហស្សារំ បវាឡមយនេមិ, រត្តសុវណ្ណមយសន្ធិ, យស្ស ទសន្នំ ទសន្នំ អរានំ ឧបរិ ឯកំ មុណ្ឌារំ ហោតិ វាតំ គហេត្វា សទ្ទករណត្ថំ, យេន កតោ សទ្ទោ សុកុសលប្បតាឡិតបញ្ចង្គិកតូរិយសទ្ទោ វិយ ហោតិ។ យស្ស នាភិយា ឧភោសុ បស្សេសុ ទ្វេ សីហមុខានិ ហោន្តិ, អព្ភន្តរំ សកដចក្កស្សេវ សុសិរំ, តស្ស កត្តា វា ការេតា វា នត្ថិ, កម្មបច្ចយេន ឧតុតោ សមុដ្ឋាតិ។ យំ រាជា ទសវិធំ ចក្កវត្តិវត្តំ បូរេត្វា តទហុបោសថេ បន្នរសេ បុណ្ណមទិវសេ សីសំន្ហាតោ ឧបោសថិកោ ឧបរិបាសាទវរគតោ សីលានិ សោធេន្តោ និសិន្នោ បុណ្ណចន្ទំ វិយ សូរិយំ វិយ ច ឧដ្ឋេន្តំ បស្សតិ, យស្ស ទ្វាទសយោជនតោ សទ្ទោ សុយ្យតិ, យោជនតោ វណ្ណោ ទិស្សតិ, យំ មហាជនេន “ទុតិយោ មញ្ញេ ចន្ទោ សូរិយោ វា ឧដ្ឋិតោ”តិ អតិវិយ កោតូហលជាតេន ទិស្សមានំ នគរស្ស ឧបរិ អាគន្ត្វា រញ្ញោ អន្តេបុរស្ស បាចីនបស្សេ នាតិឧច្ចំ នាតិនីចំ ហុត្វា មហាជនស្ស គន្ធបុប្ផាទីហិ បូជេតុំ យុត្តដ្ឋានេ អក្ខាហតំ វិយ តិដ្ឋតិ។

តទេវ អនុពន្ធមានំ **ហត្ថិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពសេតោ រត្តបាទោ សត្តប្បតិដ្ឋោ ឥទ្ធិមា វេហាសង្គមោ ឧបោសថកុលា វា ឆទ្ទន្តកុលា វា អាគច្ឆតិ។ ឧបោសថកុលា អាគច្ឆន្តោ ហិ សព្ពជេដ្ឋោ អាគច្ឆតិ, ឆទ្ទន្តកុលា

សព្ពកនិដ្ឋោ សិក្ខិតសិក្ខោ ទមថូបេតោ។ សោ ទ្វាទសយោជនំ បរិសំ គហេត្វា សកលជម្ពុទីបំ អនុសំយាយិត្វា បុរេបាតរាសមេវ សកំ រាជធានឹ អាគច្ឆតិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **អស្សរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពសេតោ រត្តបាទោ កាកសីសោ មុញ្ជកេសោ វលាហកស្ស រាជកុលា អាគច្ឆតិ។ សេសមេត្ថ ហត្ថិរតនសទិសមេវ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **មណិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ។ សោ ហោតិ មណិ វេឡុរិយោ សុភោ ជាតិមា អដ្ឋំសោ សុបរិកម្មកតោ អាយាមតោ ចក្កនាភិសទិសោ, វេបុល្លបព្ពតា អាគច្ឆតិ, សោ ចតុរង្គសមន្នាគតេបិ អន្ធការេ រញ្ញោ ធជគ្គតោ យោជនំ ឱភាសេតិ, យស្សោភាសេន មនុស្សា “ទិវា”តិ មញ្ញមានា កម្មន្តេ បយោជេន្តិ, អន្តមសោ កុន្ថកិបិល្លិកំ ឧបាទាយ បស្សន្តិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **ឥត្ថិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ។ បកតិអគ្គមហេសី វា ហោតិ, ឧត្តរកុរុតោ វា អាគច្ឆតិ មទ្ទរាជកុលតោ វា, អតិទីឃាទិឆទោសវិវជ្ជិតា អតិក្កន្តា មានុសំ វណ្ណំ អប្បត្តា ទិព្ពំ វណ្ណំ, យស្សា រញ្ញោ សីតកាលេ ឧណ្ហានិ គត្តានិ ហោន្តិ, ឧណ្ហកាលេ សីតានិ, សតធា ផោដិតតូលបិចុនោ វិយ សម្ផស្សោ ហោតិ, កាយតោ ចន្ទនគន្ធោ វាយតិ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ, បុព្ពុដ្ឋាយិតាទិអនេកគុណសមន្នាគតា ច ហោតិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **គហបតិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ រញ្ញោ បកតិកម្មករោ សេដ្ឋិ, យស្ស ចក្ករតនេ ឧប្បន្នមត្តេ ទិព្ពំ ចក្ខុ បាតុភវតិ, យេន សមន្តតោ យោជនមត្តេ និធី បស្សតិ សស្សាមិកម្បិ អស្សាមិកម្បិ។ សោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា បវារេតិ “អប្បោស្សុក្កោ ត្វំ, ទេវ, ហោហិ, អហំ តេ ធនេន ធនករណីយំ ករិស្សាមី”តិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **បរិណាយករតនំ** ឧប្បជ្ជតិ រញ្ញោ បកតិជេដ្ឋបុត្តោ, ចក្ករតនេ ឧប្បន្នមត្តេ អតិរេកបញ្ញាវេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ ហោតិ, ទ្វាទសយោជនាយ បរិសាយ ចេតសា ចិត្តំ បរិជានិត្វា និគ្គហបគ្គហសមត្ថោ ហោតិ។ សោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា បវារេតិ – “អប្បោស្សុក្កោ ត្វំ, ទេវ, ហោហិ, អហំ តេ រជ្ជំ អនុសាសិស្សាមី”តិ។ យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ អតុលដ្ឋេន រតនំ, យស្ស ន សក្កា តុលយិត្វា តីរយិត្វា អគ្ឃោ កាតុំ “សតំ វា សហស្សំ វា អគ្ឃតិ កោដី វា”តិ។ តត្ថ ឯករតនម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ អតុលដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតោ ហិ ន សក្កា សីលតោ វា សមាធិតោ វា បញ្ញាទីនំ វា អញ្ញតរតោ កេនចិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា “ឯត្តកគុណោ វា ឥមិនា សមោ វា សប្បដិភាគោ វា”តិ បរិច្ឆិន្ទិតុំ។ ឯវំ អតុលដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **ទុល្លភទស្សនដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – ទុល្លភបាតុភាវោ រាជា ចក្កវត្តិ ចក្កាទីនិ ច តស្ស រតនានិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ ទុល្លភទស្សនដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ, កុតោ ចក្កវត្តិអាទីនំ រតនត្តំ, យានិ ឯកស្មិំយេវ កប្បេ អនេកានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ យស្មា បន អសង្ខ្យេយ្យេបិ កប្បេ តថាគតសុញ្ញោ លោកោ ហោតិ, តស្មា តថាគតោ ឯវ កទាចិ ករហចិ ឧប្បជ្ជនតោ ទុល្លភទស្សនោ។ វុត្តំ ចេតំ ភគវតា បរិនិព្ពានសមយេ –

> “ទេវតា, អានន្ទ, ឧជ្ឈាយន្តិ – ‘ទូរា ច វតម្ហ អាគតា តថាគតំ ទស្សនាយ, កទាចិ ករហចិ តថាគតា លោកេ ឧប្បជ្ជន្តិ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, អជ្ជេវ រត្តិយា បច្ឆិមេ យាមេ តថាគតស្ស បរិនិព្ពានំ ភវិស្សតិ, អយញ្ច មហេសក្ខោ ភិក្ខុ ភគវតោ បុរតោ ឋិតោ ឱវារេន្តោ, ន មយំ លភាម បច្ឆិមេ កាលេ តថាគតំ ទស្សនាយា’”តិ (ទី. និ. ២.២០០)។

ឯវំ ទុល្លភទស្សនដ្ឋេនបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចក្ករតនាទិ។ តញ្ហិ កោដិសតសហស្សធនានម្បិ សត្តភូមិកបាសាទវរតលេ វសន្តានម្បិ ចណ្ឌាលវេននេសាទរថការបុក្កុសាទីនំ នីចកុលិកានំ ឱមកបុរិសានំ សុបិនន្តេបិ បរិភោគត្ថាយ ន និព្ពត្តតិ។ ឧភតោ សុជាតស្ស បន រញ្ញោ ខត្តិយស្សេវ បរិបូរិតទសវិធចក្កវត្តិវត្តស្ស បរិភោគត្ថាយ និព្ពត្តនតោ អនោមសត្តបរិភោគំយេវ ហោតិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតោ ហិ លោកេ អនោមសត្តសម្មតានម្បិ អនុបនិស្សយសម្បន្នានំ វិបរីតទស្សនានំ បូរណកស្សបាទីនំ ឆន្នំ សត្ថារានំ អញ្ញេសញ្ច ឯវរូបានំ សុបិនន្តេបិ អបរិភោគោ, ឧបនិស្សយសម្បន្នានំ បន ចតុប្បទាយបិ គាថាយ បរិយោសានេ អរហត្តមធិគន្តុំ សមត្ថានំ និព្ពេធិកញាណទស្សនានំ ពាហិយទារុចីរិយប្បភុតីនំ អញ្ញេសញ្ច មហាកុលប្បសុតានំ

មហាសាវកានំ បរិភោគោ។ តេ ហិ តំ ទស្សនានុត្តរិយសវនានុត្តរិយបារិចរិយានុត្តរិយាទីនិ សាធេន្តា តថា តថា បរិភុញ្ជន្តិ។ ឯវំ អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

យម្បិ តំ អវិសេសតោ **រតិជននដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចក្ករតនំ។ តញ្ហិ ទិស្វា រាជា ចក្កវត្តិ អត្តមនោ ហោតិ, ឯវម្បិ តំ រញ្ញោ រតឹ ជនេតិ។ បុន ចបរំ រាជា ចក្កវត្តិ វាមេន ហត្ថេន សុវណ្ណភិង្ការំ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន ចក្ករតនំ អព្ភុក្កិរតិ “បវត្តតុ ភវំ ចក្ករតនំ, អភិវិជិនាតុ ភវំ ចក្ករតន”ន្តិ។ តតោ ចក្ករតនំ បញ្ចង្គិកំ វិយ តូរិយំ មធុរស្សរំ និច្ឆរន្តំ អាកាសេន បុរត្ថិមំ ទិសំ គច្ឆតិ, អន្វទេវ រាជា ចក្កវត្តិ ចក្កានុភាវេន ទ្វាទសយោជនវិត្ថិណ្ណាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ នាតិឧច្ចំ នាតិនីចំ ឧច្ចរុក្ខានំ ហេដ្ឋាភាគេន, នីចរុក្ខានំ ឧបរិភាគេន, រុក្ខេសុ បុប្ផផលបល្លវាទិបណ្ណាការំ គហេត្វា អាគតានំ ហត្ថតោ បណ្ណាការញ្ច គណ្ហន្តោ “ឯហិ ខោ មហារាជា”តិឯវមាទិនា បរមនិបច្ចការេន អាគតេ បដិរាជានោ “បាណោ ន ហន្តព្ពោ”តិអាទិនា នយេន អនុសាសន្តោ គច្ឆតិ។ យត្ថ បន រាជា ភុញ្ជិតុកាមោ វា ទិវាសេយ្យំ វា កប្បេតុកាមោ ហោតិ, តត្ថ ចក្ករតនំ អាកាសា ឱតរិត្វា ឧទកាទិសព្ពកិច្ចក្ខមេ សមេ ភូមិភាគេ អក្ខាហតំ វិយ តិដ្ឋតិ។ បុន រញ្ញោ គមនចិត្តេ ឧប្បន្នេ បុរិមនយេនេវ សទ្ទំ ករោន្តំ គច្ឆតិ, យំ សុត្វា ទ្វាទសយោជនិកាបិ បរិសា អាកាសេន គច្ឆតិ។ ចក្ករតនំ អនុបុព្ពេន បុរត្ថិមំ សមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហតិ, តស្មិំ អជ្ឈោគាហន្តេ ឧទកំ យោជនប្បមាណំ អបគន្ត្វា ភិត្តិកតំ វិយ តិដ្ឋតិ។ មហាជនោ យថាកាមំ សត្ត រតនានិ គណ្ហាតិ។ បុន រាជា សុវណ្ណភិង្ការំ គហេត្វា “ឥតោ បដ្ឋាយ មម រជ្ជ”ន្តិ ឧទកេន អព្ភុក្កិរិត្វា និវត្តតិ។ សេនា បុរតោ ហោតិ, ចក្ករតនំ បច្ឆតោ, រាជា មជ្ឈេ។ ចក្ករតនស្ស ឱសក្កិតោសក្កិតដ្ឋានំ ឧទកំ បរិបូរតិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន ទក្ខិណបច្ឆិមឧត្តរេបិ សមុទ្ទេ គច្ឆតិ។

ឯវំ ចតុទ្ទិសំ អនុសំយាយិត្វា ចក្ករតនំ តិយោជនប្បមាណំ អាកាសំ អារោហតិ។ តត្ថ ឋិតោ រាជា ចក្ករតនានុភាវេន វិជិតំ បញ្ចសតបរិត្តទីបបដិមណ្ឌិតំ សត្តយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំ បុព្ពវិទេហំ, តថា អដ្ឋយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំ ឧត្តរកុរុំ, សត្តយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំយេវ អបរគោយានំ, ទសយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំ ជម្ពុទីបញ្ចាតិ ឯវំ ចតុមហាទីបទ្វិសហស្សបរិត្តទីបបដិមណ្ឌិតំ ឯកំ ចក្កវាឡំ សុផុល្លបុណ្ឌរីកវនំ វិយ ឱលោកេតិ។ ឯវំ ឱលោកយតោ ចស្ស អនប្បិកា រតិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវម្បិ តំ ចក្ករតនំ រញ្ញោ រតឹ ជនេតិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនសមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ រតិជននដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ កឹ ករិស្សតិ ឯតំ ចក្ករតនំ? តថាគតោ ហិ យស្សា ទិព្ពាយ រតិយា ចក្ករតនាទីហិ សព្ពេហិបិ ជនិតា ចក្កវត្តិរតិ សង្ខម្បិ កលម្បិ កលភាគម្បិ ន ឧបេតិ, តតោបិ រតិតោ ឧត្តរិតរញ្ច បណីតតរញ្ច អត្តនោ ឱវាទប្បតិករានំ អសង្ខ្យេយ្យានម្បិ ទេវមនុស្សានំ បឋមជ្ឈានរតឹ, ទុតិយតតិយចតុត្ថបញ្ចមជ្ឈានរតឹ, អាកាសានញ្ចាយតនរតឹ, វិញ្ញាណញ្ចាយតនអាកិញ្ចញ្ញាយតននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនរតឹ, សោតាបត្តិមគ្គរតឹ, សោតាបត្តិផលរតឹ, សកទាគាមិអនាគាមិអរហត្តមគ្គផលរតិញ្ច ជនេតិ។ ឯវំ រតិជននដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថីតិ។

អបិច រតនំ នាមេតំ ទុវិធំ ហោតិ សវិញ្ញាណកំ អវិញ្ញាណកញ្ច។ តត្ថ អវិញ្ញាណកំ ចក្ករតនំ មណិរតនំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ អនិន្ទ្រិយពទ្ធំ សុវណ្ណរជតាទិ, សវិញ្ញាណកំ ហត្ថិរតនាទិ បរិណាយករតនបរិយោសានំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធំ។ ឯវំ ទុវិធេ ចេត្ថ សវិញ្ញាណករតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា អវិញ្ញាណកំ សុវណ្ណរជតមណិមុត្តាទិរតនំ, សវិញ្ញាណកានំ ហត្ថិរតនាទីនំ អលង្ការត្ថាយ ឧបនីយតិ។

សវិញ្ញាណករតនម្បិ ទុវិធំ តិរច្ឆានគតរតនំ, មនុស្សរតនញ្ច។ តត្ថ មនុស្សរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា តិរច្ឆានគតរតនំ មនុស្សរតនស្ស ឱបវយ្ហំ ហោតិ។ មនុស្សរតនម្បិ ទុវិធំ ឥត្ថិរតនំ, បុរិសរតនញ្ច។ តត្ថ បុរិសរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា ឥត្ថិរតនំ បុរិសរតនស្ស បរិចារិកត្តំ អាបជ្ជតិ។ បុរិសរតនម្បិ ទុវិធំ អគារិករតនំ, អនគារិករតនញ្ច។ តត្ថ អនគារិករតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា អគារិករតនេសុ អគ្គោ ចក្កវត្តីបិ សីលាទិគុណយុត្តំ អនគារិករតនំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ឧបដ្ឋហិត្វា បយិរុបាសិត្វា ច ទិព្ពមានុសិកា សម្បត្តិយោ បាបុណិត្វា អន្តេ និព្ពានសម្បត្តឹ បាបុណាតិ។

ឯវំ អនគារិករតនម្បិ ទុវិធំ – អរិយបុថុជ្ជនវសេន។ អរិយរតនម្បិ ទុវិធំ សេក្ខាសេក្ខវសេន។ អសេក្ខរតនម្បិ ទុវិធំ សុក្ខវិបស្សកសមថយានិកវសេន, សមថយានិករតនម្បិ ទុវិធំ សាវកបារមិប្បត្តំ, អប្បត្តញ្ច។ តត្ថ សាវកបារមិប្បត្តំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? គុណមហន្តតាយ។ សាវកបារមិប្បត្តរតនតោបិ បច្ចេកពុទ្ធរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? គុណមហន្តតាយ។ សារិបុត្តមោគ្គល្លានសទិសាបិ ហិ អនេកសតា សាវកា ឯកស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស គុណានំ សតភាគម្បិ ន ឧបេន្តិ។ បច្ចេកពុទ្ធរតនតោបិ សម្មាសម្ពុទ្ធរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? គុណមហន្តតាយ។ សកលម្បិ ហិ ជម្ពុទីបំ បូរេត្វា បល្លង្កេន បល្លង្កំ ឃដ្ដេន្តា និសិន្នា បច្ចេកពុទ្ធា ឯកស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស គុណានំ នេវ សង្ខំ ន កលំ ន កលភាគំ ឧបេន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា – “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា…បេ.… តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិ (សំ. និ. ៥.១៣៩; អ. និ.

៤.៣៤; ៥.៣២; ឥតិវុ. ៩០)។ ឯវំ កេនចិបិ បរិយាយេន តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។ តេនាហ ភគវា “**ន នោ សមំ អត្ថិ តថាគតេនា**”តិ។

ឯវំ ភគវា ពុទ្ធរតនស្ស អញ្ញេហិ រតនេហិ អសមតំ វត្វា ឥទានិ តេសំ សត្តានំ ឧប្បន្នឧបទ្ទវវូបសមនត្ថំ នេវ ជាតឹ ន គោត្តំ ន កោលបុត្តិយំ ន វណ្ណបោក្ខរតាទីនិ និស្សាយ, អបិច ខោ អវីចិមុបាទាយ ភវគ្គបរិយន្តេ លោកេ សីលសមាធិក្ខន្ធាទីហិ គុណេហិ ពុទ្ធរតនស្ស អសទិសភាវំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតំ, ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ**”តិ។

តស្សត្ថោ – **ឥទម្បិ** ឥធ វា ហុរំ វា សគ្គេសុ វា យំកិញ្ចិ អត្ថិ វិត្តំ វា រតនំ វា, តេន សទ្ធឹ តេហិ តេហិ គុណេហិ អសមត្តា **ពុទ្ធរតនំ បណីតំ**។ យទិ ឯតំ សច្ចំ, **ឯតេន សច្ចេន** ឥមេសំ បាណីនំ **សោត្ថិ ហោតុ**, សោភនានំ អត្ថិតា ហោតុ, អរោគតា និរុបទ្ទវតាតិ។ ឯត្ថ ច យថា “ចក្ខុំ ខោ, អានន្ទ, សុញ្ញំ អត្តេន វា អត្តនិយេន វា”តិឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៤.៨៥) អត្តភាវេន វា អត្តនិយភាវេន វាតិ អត្ថោ។ ឥតរថា ហិ ចក្ខុ អត្តា វា អត្តនិយំ វាតិ អប្បដិសិទ្ធមេវ សិយា។ ឯវំ **រតនំ បណីត**ន្តិ រតនត្តំ បណីតំ, រតនភាវោ បណីតោតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតរថា ហិ ពុទ្ធោ នេវ រតនន្តិ សិជ្ឈេយ្យ។ ន ហិ យត្ថ រតនំ អត្ថិ, តំ រតនន្តិ សិជ្ឈតិ។ យត្ថ បន ចិត្តីកតាទិអត្ថសង្ខាតំ យេន វា តេន វា វិធិនា សម្ពន្ធគតំ រតនត្តំ អត្ថិ, យស្មា តំ រតនត្តមុបាទាយ រតនន្តិ បញ្ញាបីយតិ, តស្មា តស្ស រតនត្តស្ស អត្ថិតាយ រតនន្តិ សិជ្ឈតិ។ អថ វា **ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតន**ន្តិ ឥមិនាបិ ការណេន ពុទ្ធោវ រតនន្តិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វុត្តមត្ថាយ ច ភគវតា ឥមាយ គាថាយ រាជកុលស្ស សោត្ថិ ជាតា, ភយំ វូបសន្តំ។ ឥមិស្សា គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២២៧. ឯវំ ពុទ្ធគុណេន សច្ចំ វត្វា ឥទានិ និព្ពានធម្មគុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**ខយំ វិរាគ**”ន្តិ។ តត្ថ យស្មា និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ រាគាទយោ ខីណា ហោន្តិ បរិក្ខីណា, យស្មា វា តំ តេសំ អនុប្បាទនិរោធក្ខយមត្តំ, យស្មា ច តំ រាគាទិវិយុត្តំ សម្បយោគតោ ច អារម្មណតោ ច, យស្មា វា តម្ហិ សច្ឆិកតេ រាគាទយោ អច្ចន្តំ វិរត្តា ហោន្តិ វិគតា វិទ្ធស្តា , តស្មា “**ខយ**”ន្តិ ច “**វិរាគ**”ន្តិ ច វុច្ចតិ។ យស្មា បនស្ស ន ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ, ន វយោ ន ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ, តស្មា តំ ន ជាយតិ ន ជីយតិ ន មីយតីតិ កត្វា “**អមត**”ន្តិ វុច្ចតិ, ឧត្តមដ្ឋេន បន អតប្បកដ្ឋេន ច **បណីត**ន្តិ។ **យទជ្ឈគា**តិ យំ អជ្ឈគា វិន្ទិ, បដិលភិ, អត្តនោ ញាណពលេន សច្ឆាកាសិ។ **សក្យមុនី**តិ សក្យកុលប្បសុតត្តា សក្យោ, មោនេយ្យធម្មសមន្នាគតត្តា មុនិ, សក្យោ ឯវ មុនិ សក្យមុនិ។ **សមាហិតោ**តិ អរិយមគ្គសមាធិនា សមាហិតចិត្តោ។ **ន តេន ធម្មេន សមត្ថិ កិញ្ចី**តិ តេន ខយាទិនាមកេន សក្យមុនិនា អធិគតេន ធម្មេន សមំ កិញ្ចិ ធម្មជាតំ នត្ថិ។ តស្មា សុត្តន្តរេបិ វុត្តំ “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ ធម្មានំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

ឯវំ ភគវា និព្ពានធម្មស្ស អញ្ញេហិ ធម្មេហិ អសមតំ វត្វា ឥទានិ តេសំ សត្តានំ ឧប្បន្នឧបទ្ទវវូបសមនត្ថំ ខយវិរាគាមតបណីតតាគុណេហិ និព្ពានធម្មរតនស្ស អសទិសភាវំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ធម្មេ រតនំ បណីតំ ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុរិមគាថាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២២៨. ឯវំ និព្ពានធម្មគុណេន សច្ចំ វត្វា ឥទានិ មគ្គធម្មគុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**យំ ពុទ្ធសេដ្ឋោ**”តិ។ តត្ថ “ពុជ្ឈិតា សច្ចានី”តិអាទិនា (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ៩៧; បដិ. ម. ១.១៦២) នយេន ពុទ្ធោ, ឧត្តមោ បសំសនីយោ ចាតិ សេដ្ឋោ, ពុទ្ធោ ច សោ សេដ្ឋោ ចាតិ **ពុទ្ធសេដ្ឋោ**។ អនុពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសង្ខាតេសុ វា ពុទ្ធេសុ សេដ្ឋោតិ ពុទ្ធសេដ្ឋោ។ សោ ពុទ្ធសេដ្ឋោ **យំ បរិវណ្ណយី**, “អដ្ឋង្គិកោ ច មគ្គានំ, ខេមំ និព្ពានបត្តិយា”តិ (ម. និ. ២.២១៥) ច “អរិយំ វោ, ភិក្ខវេ, សម្មាសមាធឹ ទេសេស្សាមិ សឧបនិសំ សបរិក្ខារ”ន្តិ (ម. និ. ៣.១៣៦) ច ឯវមាទិនា នយេន តត្ថ តត្ថ បសំសិ បកាសយិ។ **សុចិ**ន្តិ កិលេសមលសមុច្ឆេទករណតោ អច្ចន្តវោទានំ។ **សមាធិមានន្តរិកញ្ញមាហុ**តិ យញ្ច អត្តនោ បវត្តិសមនន្តរំ និយមេនេវ ផលទានតោ “អានន្តរិកសមាធី”តិ អាហុ។ ន ហិ មគ្គសមាធិម្ហិ ឧប្បន្នេ តស្ស ផលុប្បត្តិនិសេធកោ កោចិ អន្តរាយោ អត្ថិ។ យថាហ –

> “អយញ្ច បុគ្គលោ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ អស្ស, កប្បស្ស ច ឧឌ្ឌយ្ហនវេលា អស្ស, នេវ តាវ កប្បោ ឧឌ្ឌយ្ហេយ្យ, យាវាយំ បុគ្គលោ ន សោតាបត្តិផលំ សច្ឆិករោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ឋិតកប្បី។ សព្ពេបិ មគ្គសមង្គិនោ បុគ្គលា ឋិតកប្បិនោ”តិ (បុ. ប. ១៧)។

សមាធិនា តេន សមោ ន វិជ្ជតីតិ តេន ពុទ្ធសេដ្ឋបរិវណ្ណិតេន សុចិនា អានន្តរិកសមាធិនា សមោ រូបាវចរសមាធិ វា អរូបាវចរសមាធិ វា កោចិ ន វិជ្ជតិ។ កស្មា? តេសំ ភាវិតត្តា តត្ថ តត្ថ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បន្នស្សាបិ បុន និរយាទីសុ ឧប្បត្តិសម្ភវតោ, ឥមស្ស ច អរហត្តសមាធិស្ស ភាវិតត្តា អរិយបុគ្គលស្ស សព្ពុប្បត្តិសមុគ្ឃាតសម្ភវតោ។ តស្មា សុត្តន្តរេបិ វុត្តំ “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

ឯវំ ភគវា អានន្តរិកសមាធិស្ស អញ្ញេហិ សមាធីហិ អសមតំ វត្វា ឥទានិ បុរិមនយេនេវ មគ្គធម្មរតនស្ស អសទិសភាវំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ធម្មេ…បេ…. ហោតូ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២២៩. ឯវំ មគ្គធម្មគុណេនាបិ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ សង្ឃគុណេនាបិ វត្តុមារទ្ធោ “**យេ បុគ្គលា**”តិ។ តត្ថ **យេ**តិ អនិយមេត្វា ឧទ្ទេសោ។ **បុគ្គលា**តិ សត្តា។ **អដ្ឋា**តិ តេសំ គណនបរិច្ឆេទោ។ តេ ហិ ចត្តារោ ច បដិបន្នា ចត្តារោ ច ផលេ ឋិតាតិ អដ្ឋ ហោន្តិ។ **សតំ បសត្ថា**តិ សប្បុរិសេហិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកេហិ អញ្ញេហិ ច ទេវមនុស្សេហិ បសត្ថា។ កស្មា? សហជាតសីលាទិគុណយោគា។ តេសញ្ហិ ចម្បកវកុលកុសុមាទីនំ សហជាតវណ្ណគន្ធាទយោ វិយ សហជាតសីលសមាធិអាទយោ គុណា។ តេន តេ វណ្ណគន្ធាទិសម្បន្នានិ វិយ បុប្ផានិ ទេវមនុស្សានំ សតំ បិយា មនាបា បសំសនីយា ច ហោន្តិ។ តេន វុត្តំ “យេ បុគ្គលា អដ្ឋសតំ បសត្ថា”តិ។

អថ វា **យេ**តិ អនិយមេត្វា ឧទ្ទេសោ។ **បុគ្គលា**តិ សត្តា។ **អដ្ឋសត**ន្តិ តេសំ គណនបរិច្ឆេទោ។ តេ ហិ ឯកពីជី កោលំកោលោ សត្តក្ខត្តុបរមោតិ តយោ សោតាបន្នា, កាមរូបារូបភវេសុ អធិគតប្ផលា តយោ សកទាគាមិនោ, តេ សព្ពេបិ ចតុន្នំ បដិបទានំ វសេន ចតុវីសតិ, អន្តរាបរិនិព្ពាយី, ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី, សសង្ខារបរិនិព្ពាយី, អសង្ខារបរិនិព្ពាយី, ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមីតិ, អវិហេសុ បញ្ច, តថា អតប្បសុទស្សសុទស្សីសុ។ អកនិដ្ឋេសុ បន ឧទ្ធំសោតវជ្ជា ចត្តារោតិ ចតុវីសតិ អនាគាមិនោ, សុក្ខវិបស្សកោ សមថយានិកោតិ ទ្វេ អរហន្តោ, ចត្តារោ មគ្គដ្ឋាតិ ចតុបញ្ញាស។ តេ សព្ពេបិ សទ្ធាធុរបញ្ញាធុរានំ វសេន ទិគុណា ហុត្វា អដ្ឋសតំ ហោន្តិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ចត្តារិ ឯតានិ យុគានិ ហោន្តីតិ តេ សព្ពេបិ អដ្ឋ វា អដ្ឋសតំ វាតិ វិត្ថារវសេន ឧទ្ទិដ្ឋបុគ្គលា, សង្ខេបវសេន សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ ផលដ្ឋោតិ ឯកំ យុគំ, ឯវំ យាវ អរហត្តមគ្គដ្ឋោ ផលដ្ឋោតិ ឯកំ យុគន្តិ ចត្តារិ យុគានិ ហោន្តិ។ **តេ ទក្ខិណេយ្យា**តិ ឯត្ថ **តេ**តិ បុព្ពេ អនិយមេត្វា ឧទ្ទិដ្ឋានំ និយមេត្វា និទ្ទេសោ។ យេ បុគ្គលា វិត្ថារវសេន អដ្ឋ វា អដ្ឋសតំ វា, សង្ខេបវសេន ចត្តារិ យុគានិ ហោន្តីតិ វុត្តា, សព្ពេបិ តេ ទក្ខិណំ អរហន្តីតិ ទក្ខិណេយ្យា។ ទក្ខិណា នាម កម្មញ្ច កម្មវិបាកញ្ច សទ្ទហិត្វា “ឯស មេ ឥទំ វេជ្ជកម្មំ វា ជង្ឃបេសនិកំ វា ករិស្សតី”តិ ឯវមាទីនិ អនបេក្ខិត្វា ទីយមានោ ទេយ្យធម្មោ, តំ អរហន្តិ នាម សីលាទិគុណយុត្តា បុគ្គលា។ ឥមេ ច តាទិសា, តេន វុច្ចន្តិ តេ “ទក្ខិណេយ្យា”តិ។

សុគតស្ស សាវកាតិ ភគវា សោភនេន គមនេន យុត្តត្តា, សោភនញ្ច ឋានំ គតត្តា, សុដ្ឋុ ច គតត្តា សុដ្ឋុ ឯវ ច គទត្តា សុគតោ, តស្ស សុគតស្ស។ សព្ពេបិ តេ វចនំ សុណន្តីតិ សាវកា។ កាមញ្ច អញ្ញេបិ សុណន្តិ, ន បន សុត្វា កត្តព្ពកិច្ចំ ករោន្តិ។ ឥមេ បន សុត្វា កត្តព្ពំ ធម្មានុធម្មបដិបត្តិំ កត្វា មគ្គផលានិ បត្តា, តស្មា “សាវកា”តិ វុច្ចន្តិ។ **ឯតេសុ ទិន្នានិ មហប្ផលានី**តិ ឯតេសុ សុគតសាវកេសុ អប្បកានិបិ ទានានិ ទិន្នានិ បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិភាវំ ឧបគតត្តា មហប្ផលានិ ហោន្តិ។ តស្មា សុត្តន្តរេបិ វុត្តំ –

> “យាវតា, ភិក្ខវេ, សង្ឃា វា គណា វា, តថាគតសាវកសង្ឃោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ, យទិទំ ចត្តារិ បុរិសយុគានិ អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា, ឯស ភគវតោ សាវកសង្ឃោ…បេ…. អគ្គោ វិបាកោ ហោតី”តិ (អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២; ឥតិវុ. ៩០)។

ឯវំ ភគវា សព្ពេសម្បិ មគ្គដ្ឋផលដ្ឋានំ វសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ សង្ឃេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣០. ឯវំ មគ្គដ្ឋផលដ្ឋានំ វសេន សង្ឃគុណេន សច្ចំ វត្វា ឥទានិ តតោ ឯកច្ចានំ ផលសមាបត្តិសុខមនុភវន្តានំ ខីណាសវបុគ្គលានំយេវ គុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**យេ សុប្បយុត្តា**”តិ។ តត្ថ **យេ**តិ អនិយមិតុទ្ទេសវចនំ។ **សុប្បយុត្តា**តិ សុដ្ឋុ បយុត្តា, អនេកវិហិតំ អនេសនំ បហាយ សុទ្ធាជីវិតំ និស្សាយ វិបស្ស

នាយ អត្ថានំ បយុញ្ជិតុមារទ្ធាតិ អត្ថោ។ អថ វា **សុប្បយុត្តា**តិ បរិសុទ្ធកាយវចីបយោគសមន្នាគតា។ តេន តេសំ សីលក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។ **មនសា ទឡ្ហេនា**តិ ទឡ្ហេន មនសា, ថិរសមាធិយុត្តេន ចេតសាតិ អត្ថោ។ តេន តេសំ សមាធិក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។ **និក្កាមិនោ**តិ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខា ហុត្វា បញ្ញាធុរេន វីរិយេន សព្ពកិលេសេហិ កតនិក្កមនា។ តេន តេសំ វីរិយសម្បន្នំ បញ្ញាក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។

គោតមសាសនម្ហីតិ គោត្តតោ គោតមស្ស តថាគតស្សេវ សាសនម្ហិ។ តេន ឥតោ ពហិទ្ធា នានប្បការម្បិ អមរតបំ ករោន្តានំ សុប្បយោគាទិគុណាភាវតោ កិលេសេហិ និក្កមនាភាវំ ទីបេតិ។ **តេ**តិ បុព្ពេ ឧទ្ទិដ្ឋានំ និទ្ទេសវចនំ។ **បត្តិបត្តា**តិ ឯត្ថ បត្តព្ពាតិ បត្តិ, បត្តព្ពា នាម បត្តុំ អរហា, យំ បត្វា អច្ចន្តយោគក្ខេមិនោ ហោន្តិ, អរហត្តផលស្សេតំ អធិវចនំ, តំ បត្តិ បត្តាតិ បត្តិបត្តា។ **អមត**ន្តិ និព្ពានំ។ **វិគយ្ហា**តិ អារម្មណវសេន វិគាហិត្វា។ **លទ្ធា**តិ លភិត្វា។ **មុធា**តិ អព្យយេន កាកណិកមត្តម្បិ ព្យយំ អកត្វា។ **និព្ពុតិ**ន្តិ បដិប្បស្សទ្ធកិលេសទរថំ ផលសមាបត្តិំ។ **ភុញ្ជមានា**តិ អនុភវមានា។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យេ ឥមស្មិំ គោតមសាសនម្ហិ សីលសម្បន្នត្តា សុប្បយុត្តា, សមាធិសម្បន្នត្តា មនសា ទឡ្ហេន, បញ្ញាសម្បន្នត្តា និក្កាមិនោ, តេ ឥមាយ សម្មាបដិបទាយ អមតំ វិគយ្ហ មុធា លទ្ធា ផលសមាបត្តិសញ្ញិតំ និព្ពុតិំ ភុញ្ជមានា បត្តិបត្តា នាម ហោន្តីតិ។

ឯវំ ភគវា ផលសមាបត្តិសុខមនុភវន្តានំ ខីណាសវបុគ្គលានំយេវ វសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **“ឥទម្បិ សង្ឃេ”**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣១. ឯវំ ខីណាសវបុគ្គលានំ គុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ ពហុជនបច្ចក្ខេន សោតាបន្នស្សេវ គុណេន វត្តុមារទ្ធោ **“យថិន្ទខីលោ”**តិ។ តត្ថ **យថា**តិ ឧបមាវចនំ។ **ឥន្ទខីលោ**តិ នគរទ្វារនិវារណត្ថំ ឧម្មារព្ភន្តរេ អដ្ឋ វា ទស វា ហត្ថេ បថវិំ ខណិត្វា អាកោដិតស្ស សារទារុមយថម្ភស្សេតំ អធិវចនំ។ **បថវិ**ន្តិ ភូមិំ។ **សិតោ**តិ អន្តោ បវិសិត្វា និស្សិតោ។ **សិយា**តិ ភវេយ្យ។ **ចតុព្ភិ វាតេហី**តិ ចតូហិ ទិសាហិ អាគតវាតេហិ។ **អសម្បកម្បិយោ**តិ កម្បេតុំ វា ចាលេតុំ វា អសក្កុណេយ្យោ។ **តថូបម**ន្តិ តថាវិធំ។ **សប្បុរិស**ន្តិ ឧត្តមបុរិសំ។ **វទាមី**តិ ភណាមិ។ **យោ អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតី**តិ យោ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ បញ្ញាយ អជ្ឈោគាហេត្វា បស្សតិ។ តត្ថ អរិយសច្ចានិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – យថា ហិ ឥន្ទខីលោ គម្ភីរនេមតាយ បថវិស្សិតោ ចតុព្ភិ វាតេហិ អសម្បកម្បិយោ សិយា, ឥមម្បិ សប្បុរិសំ តថូបមមេវ វទាមិ, យោ អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតិ។ កស្មា? យស្មា សោបិ ឥន្ទខីលោ វិយ ចតូហិ វាតេហិ សព្ពតិត្ថិយវាទវាតេហិ អសម្បកម្បិយោ ហោតិ, តម្ហា ទស្សនា កេនចិ កម្បេតុំ វា ចាលេតុំ វា អសក្កុណេយ្យោ។ តស្មា សុត្តន្តរេបិ វុត្តំ –

> “សេយ្យថាបិ , ភិក្ខវេ, អយោខីលោ វា ឥន្ទខីលោ វា គម្ភីរនេមោ សុនិខាតោ អចលោ អសម្បកម្បី, បុរត្ថិមាយ ចេបិ ទិសាយ អាគច្ឆេយ្យ ភុសា វាតវុដ្ឋិ, នេវ នំ សង្កម្បេយ្យ ន សម្បកម្បេយ្យ ន សម្បចាលេយ្យ។ បច្ឆិមាយ…បេ… ទក្ខិណាយ… ឧត្តរាយ ចេបិ…បេ… ន សម្បចាលេយ្យ។ តំ កិស្ស ហេតុ? គម្ភីរត្តា, ភិក្ខវេ, នេមស្ស សុនិខាតត្តា ឥន្ទខីលស្ស។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យេ ច ខោ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ‘ឥទំ ទុក្ខន្តិ…បេ… បដិបទា’តិ យថាភូតំ បជានន្តិ, តេ ន អញ្ញស្ស សមណស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា មុខំ ឱលោកេន្តិ ‘អយំ នូន ភវំ ជានំ ជានាតិ បស្សំ បស្សតី’តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? សុទិដ្ឋត្តា, ភិក្ខវេ, ចតុន្នំ អរិយសច្ចាន”ន្តិ (សំ. និ. ៥.១១០៩)។

ឯវំ ភគវា ពហុជនបច្ចក្ខស្ស សោតាបន្នស្សេវ វសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **“ឥទម្បិ សង្ឃេ”**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣២. ឯវំ អវិសេសតោ សោតាបន្នស្ស គុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ យេ តេ តយោ សោតាបន្នា ឯកពីជី កោលំកោលោ សត្តក្ខត្តុបរមោតិ។ យថាហ –

> “ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ…បេ… សោ ឯកំយេវ ភវំ និព្ពត្តិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ ឯកពីជី។ តថា ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានិ សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ កោលំកោលោ។ តថា សត្តក្ខត្តុំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ សត្តក្ខត្តុបរមោ”តិ (បុ. ប. ៣១-៣៣)។

តេសំ សព្ពកនិដ្ឋស្ស សត្តក្ខត្តុបរមស្ស គុណេន វត្តមារទ្ធោ "**យេ អរិយសច្ចានិ**"តិ។ តត្ថ **យេ អរិយសច្ចានី**តិ ឯតំ វុត្តនយមេវ។ **វិភាវយន្តី**តិ បញ្ញាឱភាសេន សច្ចបដិច្ឆាទកំ កិលេសន្ធការំ វិធមិត្វា អត្តនោ បកាសានិ បាកដានិ ករោន្តិ។ **គម្ភីរបញ្ញេនា**តិ អប្បមេយ្យបញ្ញតាយ សទេវកស្សាបិ លោកស្ស ញាណេន អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋបញ្ញេន, សព្ពញ្ញុនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុទេសិតានី**តិ សមាសព្យាសសាកល្យវេកល្យាទីហិ តេហិ តេហិ នយេហិ សុដ្ឋុ ទេសិតានិ។ **កិញ្ចាបិ តេ ហោន្តិ ភុសំ បមត្តា**តិ តេ វិភាវិតអរិយសច្ចា បុគ្គលា កិញ្ចាបិ ទេវរជ្ជចក្កវត្តិរជ្ជាទិប្បមាទដ្ឋានំ អាគម្ម ភុសំ បមត្តា ហោន្តិ, តថាបិ សោតាបត្តិមគ្គញាណេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធា ឋបេត្វា សត្ត ភវេ អនមតគ្គេ សំសារេ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ នាមញ្ច រូបញ្ច , តេសំ និរុទ្ធត្តា អត្ថង្គតត្តា ន អដ្ឋមំ ភវំ អាទិយន្តិ, សត្តមភវេ ឯវ បន វិបស្សនំ អារភិត្វា អរហត្តំ បាបុណន្តីតិ។

ឯវំ ភគវា សត្តក្ខត្តុបរមវសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ "**ឥទម្បិ សង្ឃេ**"តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្ស ចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣៣. ឯវំ សត្តក្ខត្តុបរមស្ស អដ្ឋមំ ភវំ អនាទិយនគុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ តស្សេវ សត្ត ភវេ អាទិយតោបិ អញ្ញេហិ អប្បហីនភវាទានេហិ បុគ្គលេហិ វិសិដ្ឋេន គុណេន វត្តមារទ្ធោ "**សហាវស្សា**"តិ។ តត្ថ **សហាវា**តិ សទ្ធឹយេវ។ **អស្សា**តិ "ន តេ ភវំ អដ្ឋមមាទិយន្តី"តិ វុត្តេសុ អញ្ញតរស្ស។ **ទស្សនសម្បទាយា**តិ សោតាបត្តិមគ្គសម្បត្តិយា។ សោតាបត្តិមគ្គោ ហិ និព្ពានំ ទិស្វា កត្តព្ពកិច្ចសម្បទាយ សព្ពបឋមំ និព្ពានទស្សនតោ "ទស្សន"ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្ស អត្តនិ បាតុភាវោ ទស្សនសម្បទា, តាយ ទស្សនសម្បទាយ សហ ឯវ។ **តយស្សុ ធម្មា ជហិតា ភវន្តី**តិ ឯត្ថ **សុ**ឥតិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ។ "ឥទំសុ មេ, សារិបុត្ត, មហាវិកដភោជនស្មឹ ហោតី"តិឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.១៥៦) វិយ។ យតោ សហាវស្ស ទស្សនសម្បទាយ តយោ ធម្មា ជហិតា ភវន្តិ បហីនា ភវន្តីតិ អយមេវេត្ថ អត្ថោ។

ឥទានិ ជហិតធម្មទស្សនត្ថំ អាហ "**សក្កាយទិដ្ឋី វិចិកិច្ឆិតញ្ច, សីលព្ពតំ វាបិ យទត្ថិ កិញ្ចី**"តិ។ តត្ថ សតិ កាយេ វិជ្ជមានេ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតេ កាយេ វីសតិវត្ថុកា ទិដ្ឋិ **សក្កាយទិដ្ឋិ**, សតី វា តត្ថ កាយេ ទិដ្ឋីតិបិ សក្កាយទិដ្ឋិ, យថាវុត្តប្បការេ កាយេ វិជ្ជមានា ទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ សតិយេវ វា កាយេ ទិដ្ឋីតិបិ សក្កាយទិដ្ឋិ, យថាវុត្តប្បការេ កាយេ វិជ្ជមានេ រូបាទិសង្ខាតោ អត្តាតិ ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ តស្សា ច បហីនត្តា សព្ពទិដ្ឋិគតានិ បហីនានិយេវ ហោន្តិ។ សា ហិ នេសំ មូលំ។ សព្ពកិលេសព្យាធិវូបសមនតោ បញ្ញា "ចិកិច្ឆិត"ន្តិ វុច្ចតិ, តំ បញ្ញាចិកិច្ឆិតំ ឥតោ វិគតំ, តតោ វា បញ្ញាចិកិច្ឆិតា ឥទំ វិគតន្តិ **វិចិកិច្ឆិតំ**, "សត្ថរិ កង្ខតី"តិអាទិនា (ធ. ស. ១០០៨; វិភ. ៩១៥) នយេន វុត្តាយ អដ្ឋវត្ថុកាយ វិមតិយា ឯតំ អធិវចនំ។ តស្សា បហីនត្តា សព្ពវិចិកិច្ឆិតានិ បហីនានិ ហោន្តិ។ តញ្ហិ នេសំ មូលំ។ "ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណានំ សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធី"តិឯវមាទីសុ (ធ. ស. ១២២២; វិភ. ៩៣៨) អាគតំ គោសីលកុក្កុរសីលាទិកំ សីលំ គោវតកុក្កុរវតាទិកញ្ច វតំ "**សីលព្ពត**"ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្ស បហីនត្តា សព្ពម្បិ នគ្គិយមុណ្ឌិកាទិ អមរតបំ បហីនំ ហោតិ។ តញ្ហិ តស្ស មូលំ។ តេន សព្ពាវសានេ វុត្តំ "**យទត្ថិ កិញ្ចី**"តិ។ ទុក្ខទស្សនសម្បទាយ ចេត្ថ សក្កាយទិដ្ឋិ, សមុទយទស្សនសម្បទាយ វិចិកិច្ឆិតំ, មគ្គទស្សននិព្ពានទស្សនសម្បទាយ សីលព្ពតំ បហីយតីតិ វិញ្ញាតព្ពំ។

២៣៤. ឯវមស្ស កិលេសវដ្ដប្បហានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្មឹ កិលេសវដ្ដេ សតិ យេន វិបាកវដ្ដេន ភវិតព្ពំ, តប្បហានា តស្សាបិ បហានំ ទីបេន្តោ អាហ "**ចតូហបាយេហិ ច វិប្បមុត្តោ**"តិ។ តត្ថ ចត្តារោ អបាយា នាម និរយតិរច្ឆានបេត្តិវិសយអសុរកាយា, តេហិ ឯស សត្ត ភវេ ឧបាទិយន្តោបិ វិប្បមុត្តោតិ អត្ថោ។

ឯវមស្ស វិបាកវដ្ដប្បហានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យំ ឥមស្ស វិបាកវដ្ដស្ស មូលភូតំ កម្មវដ្ដំ, តស្សាបិ បហានំ ទស្សេន្តោ អាហ "**ឆច្ចាភិឋានានិ អភព្ព កាតុ**"ន្តិ។ តត្ថ **អភិឋានានី**តិ ឱឡារិកដ្ឋានានិ, តានិ ឯស ឆ អភព្ពោ កាតុំ។ តានិ ច "អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យា"តិអាទិនា (អ. និ. ១.២៧១; ម. និ. ៣.១២៨; វិភ. ៨០៩) នយេន ឯកកនិបាតេ វុត្តានិ មាតុឃាតបិតុឃាតអរហន្តឃាតលោហិតុប្បាទសង្ឃភេទអញ្ញសត្ថារុទ្ទេសកម្មានិ វេទិតព្ពានិ។ តានិ ហិ កិញ្ចាបិ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ អរិយសាវកោ កុន្ថកិបិល្លិកម្បិ ជីវិតា ន វោរោបេតិ, អបិច ខោ បន បុថុជ្ជនភាវស្ស វិគរហណត្ថំ វុត្តានិ។ បុថុជ្ជនោ ហិ អទិដ្ឋិសម្បន្នត្តា ឯវំមហាសាវជ្ជានិ អភិឋានានិបិ ករោតិ, ទស្សនសម្បន្នោ បន អភព្ពោ តានិ កាតុន្តិ។ អភព្ពគ្គហណញ្ចេត្ថ ភវន្តរេបិ អករណទស្សនត្ថំ។ ភវន្តរេបិ ហិ ឯស អត្តនោ អរិយសាវកភាវំ អជានន្តោបិ ធម្មតាយ ឯវំ ឯតានិ វា ឆ, បកតិបាណាតិបាតាទីនិ វា បញ្ច វេរានិ អញ្ញសត្ថារុទ្ទេសេន សហ ឆ ឋានានិ ន ករោតិ, យានិ សន្ធាយ ឯកច្ចេ "ឆឆាភិឋានានី"តិ បឋន្តិ។ មតមច្ឆគ្គាហាទយោ ចេត្ថ អរិយសាវកគាមទារកានំ និទស្សនំ។

ឯវំ ភគវា សត្ថ ភវេ អាទិយតោបិ អរិយសាវកស្ស អញ្ញេហិ អប្បហីនភវាទានេហិ បុគ្គលេហិ វិសិដ្ឋគុណវសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **“ឥទម្បិ សង្ឃេ”**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣៥. ឯវំ សត្ត ភវេ អាទិយតោបិ អញ្ញេហិ អប្បហីនភវាទានេហិ បុគ្គលេហិ វិសិដ្ឋគុណវសេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ “ន កេវលំ ទស្សនសម្បន្នោ ឆ អភិឋានានិ អភព្វោ កាតុំ, កឹ បន អប្បមត្តកម្បិ បាបំ កម្មំ កត្វា តស្ស បដិច្ឆាទនាយបិ អភព្វោ”តិ បមាទវិហារិនោបិ ទស្សនសម្បន្នស្ស កតបដិច្ឆាទនាភាវគុណេន វត្តមារទ្ធោ **“កិញ្ចាបិ សោ កម្ម ករោតិ បាបក”**ន្តិ។

តស្សត្ថោ – សោ ទស្សនសម្បន្នោ កិញ្ចាបិ សតិសម្មោសេន បមាទវិហារំ អាគម្ម យំ តំ ភគវតា លោកវជ្ជសញ្ចិច្ចានតិក្កមនំ សន្ធាយ វុត្តំ “យំ មយា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី”តិ (ចូឡវ. ៣៨៥; អ. និ. ៨.១៩; ឧទា. ៤៥), តំ ឋបេត្វា អញ្ញំ កុដិការសហសេយ្យាទី វា បណ្ណត្តិវជ្ជវីតិក្កមសង្ខាតំ ពុទ្ធបដិកុដ្ឋំ **កាយេន បាបកម្មំ ករោតិ,** បទសោធម្មឧត្តរិឆប្បញ្ចវាចាធម្មទេសនាសម្ផប្បលាបផរុសវចនាទីវា **វាចាយ, ឧទ ចេតសា** វា កត្ថចិ លោភទោសុប្បាទនជាតរូបាទិសាទិយនំ ចីវរាទិបរិភោគេសុ អបច្ចវេក្ខណាទីវា បាបកម្មំ ករោតិ។ **អភព្វោ សោ តស្ស បដិច្ឆទាយ,** ន សោ តំ “ឥទំ អកប្បិយមករណីយ”ន្តិ ជានិត្វា មុហុត្តម្បិ បដិច្ឆាទេតិ, តង្ខណញ្ញេវ បន សត្ថរិ វា វិញ្ញូសុ វា សព្រហ្មចារីសុ អាវិកត្វា យថាធម្មំ បដិករោតិ, “ន បុន ករិស្សាមី”តិ ឯវំ សំវរិតព្ពំ វា សំវរតិ។ កស្មា? យស្មា **អភព្ពតា ទិដ្ឋបទស្ស វុត្តា,** ឯវរូបំ បាបកម្មំ កត្វា តស្ស បដិច្ឆាទាយ ទិដ្ឋនិព្ពានបទស្ស ទស្សនសម្បន្នស្ស បុគ្គលស្ស អភព្ពតា វុត្តាតិ អត្ថោ។

កថំ –

> “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ទហរោ កុមារោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ ហត្ថេន វា បាទេន វា អង្គារំ អក្កមិត្វា ខិប្បមេវ បដិសំហរតិ , ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យម្ហតា ឯសា ទិដ្ឋិសម្បន្នស្ស បុគ្គលស្ស, កិញ្ចាបិ តថារូបឹ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, យថារូបាយ អាបត្តិយា វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតិ, អថ ខោ នំ ខិប្បមេវ សត្ថរិ វា វិញ្ញូសុ វា សព្រហ្មចារីសុ ទេសេតិ វិវរតិ ឧត្តានីករោតិ, ទេសេត្វា វិវរិត្វា ឧត្តានីកត្វា អាយតឹ សំវរំ អាបជ្ជតី”តិ (ម. និ. ១.៤៩៦)។

ឯវំ ភគវា បមាទវិហារិនោបិ ទស្សនសម្បន្នស្ស កតបដិច្ឆាទនាភាវគុណេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “ឥទម្បិ សង្ឃេ”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣៦. ឯវំ សង្ឃបរិយាបន្នានំ បុគ្គលានំ តេន តេន គុណប្បការេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ យ្វាយំ ភគវតា រតនត្តយគុណំ ទីបេន្តេន ឥធ សង្ខេបេន អញ្ញត្រ ច វិត្ថារេន បរិយត្តិធម្មោ ទេសិតោ, តម្បិ និស្សាយ បុន ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្តុមារទ្ធោ **“វនប្បគុម្ពេ យថ ផុស្សិតគ្គេ”**តិ។ តត្ថ អាសន្នសន្និវេសវវត្ថិតានំ រុក្ខានំ សមូហោ វនំ, មូលសារផេគ្គុតចសាខាបលាសេហិ បវុឌ្ឍោ គុម្ពោ បគុម្ពោ, វនេ បគុម្ពោ **វនប្បគុម្ពោ,** ស្វាយំ “វនប្បគុម្ពេ”តិ វុត្តោ ។ ឯវម្បិ ហិ វត្តុំ លព្ភតិ “អត្ថិ សវិតក្កសវិចារេ, អត្ថិ អវិតក្កវិចារមត្តេ, សុខេ ទុក្ខេ ជីវេ”តិអាទីសុ វិយ។ **យថា**តិ ឱបម្មវចនំ។ ផុស្សិតានិ អគ្គានិ អស្សាតិ **ផុស្សិតគ្គោ,** សព្ពសាខាបសាខាសុ សញ្ជាតបុប្ផោតិ អត្ថោ។ សោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ “ផុស្សិតគ្គេ”តិ វុត្តោ។ **គិម្ហាន មាសេ បឋមស្មឹ គិម្ហេ**តិ យេ ចត្តារោ គិម្ហមាសា, តេសំ ចតុន្នំ គិម្ហានំ ឯកស្មឹ មាសេ។ កតមស្មឹ មាសេ ឥតិ ចេ? **បឋមស្មឹ គិម្ហេ,** ចិត្រមាសេតិ អត្ថោ។ សោ ហិ “បឋមគិម្ហោ”តិ ច “ពាលវសន្តោ”តិ ច វុច្ចតិ។ តតោ បរំ បទត្ថតោ បាកដមេវ។

អយំ បនេត្ថ បិណ្ឌត្ថោ – យថា បឋមគិម្ហនាមកេ ពាលវសន្តេ នានាវិធរុក្ខគហនេ វនេ សុបុប្ផិតគ្គសាខោ តរុណរុក្ខគច្ឆបរិយាយនាមោ បគុម្ពោ អតិវិយ សស្សិរិកោ ហោតិ, ឯវមេវ ខន្ធាយតនាទីហិ សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានាទីហិ សីលសមាធិក្ខន្ធាទីហិ វា នានប្បការេហិ អត្ថប្បភេទបុប្ផេហិ អតិវិយ សស្សិរិកត្តា តថូបមំ និព្ពានគាមិមគ្គទីបនតោ និព្ពានគាមឹ បរិយត្តិធម្មវរំ នេវ លាភហេតុ ន សក្ការាទិហេតុ, កេវលញ្ហិ មហាករុណាយ អព្ភុស្សាហិតហទយោ សត្តានំ បរមំហិតាយ អទេសយីតិ។ **បរមំហិតាយា**តិ ឯត្ថ ច គាថាពន្ធសុខត្ថំ អនុនាសិកោ, អយំ បនត្ថោ “បរមហិតាយ និព្ពានាយ អទេសយី”តិ។

ឯវំ ភគវា តមំ សុបុប្ផិតគ្គវនប្បគុម្ពសទិសំ បរិយត្តិធម្មំ វត្វា ឥទានិ តមេវ និស្សាយ ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ពុទ្ធេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ, កេវលំ បន ឥទម្បិ យថាវុត្តប្បការបរិយត្តិធម្មសង្ខាតំ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតន្តិ យោជេតព្វំ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣៧. ឯវំ ភគវា បរិយត្តិធម្មេន ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ លោកុត្តរធម្មេន វត្តុមារទ្ធោ “**វរោ វរញ្ញូ**”តិ។ តត្ថ **វរោ**តិ បណីតាធិមុត្តិកេហិ ឥច្ឆិតោ “អហោ វត មយម្បិ ឯវរូបា អស្សាមា”តិ, វរគុណយោគតោ វា វរោ, ឧត្តមោ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **វរញ្ញូ**តិ និព្ពានញ្ញូ។ និព្ពានញ្ហិ សព្ពធម្មានំ ឧត្តមដ្ឋេន វរំ, តញ្ចេស ពោធិមូលេ សយំ បដិវិជ្ឈិត្វា អញ្ញាសិ។ **វរទោ**តិ បញ្ចវគ្គិយភទ្ទវគ្គិយជដិលាទីនំ អញ្ញេសញ្ច ទេវមនុស្សានំ និព្ពេធភាគិយវាសនាភាគិយវរធម្មទាយីតិ អត្ថោ។ **វរាហរោ**តិ វរស្ស មគ្គស្ស អាហដត្តា វរាហរោតិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ ភគវា ទីបង្ករតោ បភុតិ សមតឹស បារមិយោ បូរេន្តោ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាតំ បុរាណំ មគ្គវរំ អាហរិ, តេន វរាហរោតិ វុច្ចតិ។ អបិច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបដិលាភេន វរោ, និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ វរញ្ញូ, សត្តានំ វិមុត្តិសុខទានេន វរទោ, ឧត្តមបដិបទាហរណេន វរាហរោ, ឯតេហិ លោកុត្តរគុណេហិ អធិកស្ស កស្សចិ អភាវតោ **អនុត្តរោ**។

អបរោ នយោ – វរោ ឧបសមាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរញ្ញូ បញ្ញាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរទោ ចាគាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរាហរោ សច្ចាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរំ មគ្គសច្ចមាហរីតិ។ តថា វរោ បុញ្ញុស្សយេន, វរញ្ញូ បញ្ញុស្សយេន, វរទោ ពុទ្ធភាវត្ថិកានំ តទុបាយសម្បទានេន, វរាហរោ បច្ចេកពុទ្ធភាវត្ថិកានំ តទុបាយាហរណេន, អនុត្តរោ តត្ថ តត្ថ អសទិសតាយ, អត្តនា វា អនាចរិយកោ ហុត្វា បរេសំ អាចរិយភាវេន, **ធម្មវរំ អទេសយិ** សាវកភាវត្ថិកានំ តទត្ថាយ ស្វាខាតតាទិគុណយុត្តស្ស វរធម្មស្ស ទេសនតោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ឯវំ ភគវា នវវិធេន លោកុត្តរធម្មេន អត្តនោ គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ពុទ្ធេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ។ កេវលំ បន យំ វរំ នវលោកុត្តរធម្មំ ឯស អញ្ញាសិ, យញ្ច អទាសិ, យញ្ច អាហរិ, យញ្ច អទេសយិ, ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតន្តិ ឯវំ យោជេតព្វំ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

២៣៨. ឯវំ ភគវា បរិយត្តិធម្មំ លោកុត្តរធម្មញ្ច និស្សាយ ទ្វីហិ គាថាហិ ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ យេ តំ បរិយត្តិធម្មំ អស្សោសុំ សុតានុសារេន ច បដិបជ្ជិត្វា នវប្បការម្បិ លោកុត្តរធម្មំ អធិគមឹសុ, តេសំ អនុបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិគុណំ និស្សាយ បុន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្តុមារទ្ធោ “**ខីណំ បុរាណ**”ន្តិ។ តត្ថ **ខីណ**ន្តិ សមុច្ឆិន្នំ។ **បុរាណ**ន្តិ បុរាតនំ។ **នវ**ន្តិ សម្បតិ វត្តមានំ។ **នត្ថិសម្ភវ**ន្តិ អវិជ្ជមានបាតុភាវំ។ **វិរត្តចិត្តា**តិ វិគតរាគចិត្តា។ **អាយតិកេ ភវស្មិ**ន្តិ អនាគតមទ្ធានំ បុនព្ភវេ។ **តេ**តិ យេសំ ខីណំ បុរាណំ នវំ នត្ថិសម្ភវំ, យេ ច អាយតិកេ ភវស្មិំ វិរត្តចិត្តា, តេ ខីណាសវា ភិក្ខូ។ **ខីណពីជា**តិ ឧច្ឆិន្នពីជា។ **អវិរូឡ្ហិឆន្ទា**តិ វិរូឡ្ហិឆន្ទវិរហិតា។ **និព្ពន្តី**តិ វិជ្ឈាយន្តិ។ **ធីរា**តិ ធិតិសម្បន្នា។ **យថាយំ បទីបោ**តិ អយំ បទីបោ វិយ។

កឹ វុត្តំ ហោតិ? យំ តំ សត្តានំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធម្បិ បុរាណំ អតីតកាលិកំ កម្មំ តណ្ហាសិនេហស្ស អប្បហីនត្តា បដិសន្ធិអាហរណសមត្ថតាយ អខីណំយេវ ហោតិ, តំ បុរាណំ កម្មំ យេសំ អរហត្តមគ្គេន តណ្ហាសិនេហស្ស សោសិតត្តា អគ្គិនា ទឌ្ឍពីជមិវ អាយតឹ វិបាកទានាសមត្ថតាយ ខីណំ។ យញ្ច នេសំ ពុទ្ធបូជាទិវសេន ឥទានិ បវត្តមានំ កម្មំ នវន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច តណ្ហាបហានេនេវ ឆិន្នមូលបាទបបុប្ផមិវ អាយតឹ ផលទានាសមត្ថតាយ យេសំ នត្ថិសម្ភវំ, យេ ច តណ្ហាបហានេនេវ អាយតិកេ ភវស្មឹ វិរត្តចិត្តា, តេ ខីណាសវា ភិក្ខូ “កម្មំ ខេត្តំ វិញ្ញាណំ ពីជ”ន្តិ (អ. និ. ៣.៧៧) ឯត្ថ វុត្តស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស កម្មក្ខយេនេវ ខីណត្តា ខីណពីជា។ យោបិ បុព្វេ បុនព្ភវសង្ខាតាយ វិរូឡ្ហិយា ឆន្ទោ អហោសិ, តស្សាបិ សមុទយប្បហានេនេវ បហីនត្តា បុព្វេ វិយ ចុតិកាលេ អសម្ភវេន អវិរូឡ្ហិឆន្ទា ធិតិសម្បន្នត្តា ធីរា ចរិមវិញ្ញាណនិរោធេន យថាយំ បទីបោ និព្ពុតោ, ឯវំ និព្ពន្តិ, បុន “រូបិនោ វា អរូបិនោ វា”តិ ឯវមាទឹ បញ្ញត្តិបថំ អច្ចេន្តីតិ។ តស្មឹ កិរ សមយេ នគរទេវតានំ បូជនត្ថាយ ជាលិតេសុ បទីបេសុ ឯកោ បទីបោ វិជ្ឈាយិ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ – “យថាយំ បទីបោ”តិ។

ឯវំ ភគវា យេ តំ បុរិមាហិ ទ្វីហិ គាថាហិ វុត្តំ បរិយត្តិធម្មំ អស្សោសុំ, សុតានុសារេនេវ បដិបជ្ជិត្វា នវប្បការម្បិ លោកុត្តរធម្មំ អធិគមឹសុ, តេសំ អនុបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិគុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចវចនំ បយុញ្ជន្តោ ទេសនំ សមាបេសិ “**ឥទម្បិ សង្ឃេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ, កេវលំ បន ឥទម្បិ យថាវុត្តេន បការេន ខីណាសវភិក្ខូនំ និព្ពានសង្ខាតំ សង្ឃេ រតនំ បណីតន្តិ ឯវំ យោជេតព្វំ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

ទេសនាបរិយោសានេ រាជកុលស្ស សោត្ថិ អហោសិ, សព្ពូបទ្ទវា វូបសមឹសុ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

២៣៩-២៤១. អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ “ភគវតា រតនត្តយគុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជមានេន នាគរស្ស សោត្ថិ កតា, មយាបិ នាគរស្ស សោត្ថិត្ថំ រតនត្តយគុណំ និស្សាយ កិញ្ចិ វត្តព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា អវសានេ គាថាត្តយំ អភាសិ “**យានីធ ភូតានី**”តិ។ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធោ យថា លោកហិតត្ថាយ ឧស្សុក្កំ អាបន្នេហិ អាគន្តព្ពំ, តថា អាគតតោ, យថា ច ឯតេហិ គន្តព្ពំ, តថា គតតោ, យថា វា ឯតេហិ អាជានិតព្ពំ, តថា អាជាននតោ, យថា ច ជានិតព្ពំ, តថា ជាននតោ, យញ្ច តថេវ ហោតិ, តស្ស គទនតោ ច “តថាគតោ”តិ វុច្ចតិ។ យស្មា ច សោ ទេវមនុស្សេហិ បុប្ផគន្ធាទិនា ពាហិរេន ឧបករណេន, ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តាទិនា ច អត្តនិ និព្ពត្តេន អតិវិយ បូជិតោ, តស្មា សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សព្ពទេវបរិសំ អត្តនា សទ្ធឹ សម្បិណ្ឌេត្វា អាហ “**តថាគតំ ទេវមនុស្សបូជិតំ, ពុទ្ធំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតូ**”តិ។

យស្មា បន ធម្មោ មគ្គធម្មោ យថា យុគនន្ធ សមថវិបស្សនាពលេន គន្តព្ពំ កិលេសបក្ខំ សមុច្ឆិន្ទន្តេន, តថា គតោតិ តថាគតោ។ និព្ពានធម្មោបិ យថា គតោ បញ្ញាយ បដិវិទ្ធោ សព្ពទុក្ខវិឃាតាយ សម្បជ្ជតិ, ពុទ្ធាទីហិ តថា អវគតោ, តស្មា “តថាគតោ”តិ វុច្ចតិ។ យស្មា ច សង្ឃោបិ យថា អត្តហិតាយ បដិបន្នេហិ គន្តព្ពំ តេន តេន មគ្គេន, តថា គតោ, តស្មា “តថាគតោ” ត្វេវ វុច្ចតិ។ តស្មា អវសេសគាថាទ្វយេបិ **តថាគតំ ធម្មំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតុ, តថាគតំ សង្ឃំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតូ**តិ វុត្តំ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ឯវំ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ឥមំ គាថាត្តយំ ភាសិត្វា ភគវន្តំ បទក្ខិណំ កត្វា ទេវបុរមេវ គតោ សទ្ធឹ ទេវបរិសាយ។ ភគវា បន តទេវ រតនសុត្តំ ទុតិយទិវសេបិ ទេសេសិ, បុន ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ ឯវំ ភគវា យាវ សត្តមំ ទិវសំ ទេសេសិ, ទិវសេ ទិវសេ តថេវ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ ភគវា អឌ្ឍមាសមេវ វេសាលិយំ វិហរិត្វា រាជូនំ “គច្ឆាមា”តិ បដិវេទេសិ។ តតោ រាជានោ ទិគុណេន សក្ការេន បុន តីហិ ទិវសេហិ ភគវន្តំ គង្គាតីរំ នយឹសុ។ គង្គាយំ និព្ពត្តា នាគរាជានោ ចិន្តេសុំ – “មនុស្សា តថាគតស្ស សក្ការំ ករោន្តិ, មយំ កឹ ន ករិស្សាមា”តិ សុវណ្ណរជតមណិមយា នាវាយោ មាបេត្វា សុវណ្ណរជតមណិមយេ ឯវ បល្លង្កេ បញ្ញាបេត្វា បញ្ចវណ្ណបទុមសញ្ឆន្នំ ឧទកំ ករិត្វា “អម្ហាកំ អនុគ្គហំ ករោថា”តិ ភគវន្តំ ឧបគតា។ ភគវា អធិវាសេត្វា រតននាវមារូឡ្ហោ បញ្ច ច ភិក្ខុសតានិ សកំ សកំ នាវំ។ នាគរាជានោ ភគវន្តំ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន នាគភវនំ បវេសេសុំ។ តត្រ សុទំ ភគវា សព្ពរត្តឹ នាគបរិសាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ ទុតិយទិវសេ ទិព្ពេហិ ខាទនីយភោជនីយេហិ មហាទានំ អទំសុ។ ភគវា អនុមោទិត្វា នាគភវនា និក្ខមិ។

ភូមដ្ឋា ទេវា “មនុស្សា ច នាគា ច តថាគតស្ស សក្ការំ ករោន្តិ, មយំ កឹ ន ករិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា វនគុម្ពរុក្ខបព្ពតាទីសុ ឆត្តាតិឆត្តានិ ឧក្ខិបឹសុ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មភវនំ, តាវ មហាសក្ការវិសេសោ និព្ពត្តិ។ ពិម្ពិសារោបិ លិច្ឆវីហិ អាគតកាលេ កតសក្ការតោ ទិគុណមកាសិ, បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ បញ្ចហិ ទិវសេហិ ភគវន្តំ រាជគហំ អានេសិ។

រាជគហមនុប្បត្តេ ភគវតិ បច្ឆាភត្តំ មណ្ឌលមាឡេ សន្និបតិតានំ ភិក្ខូនំ អយមន្តរកថា ឧទបាទិ – “អហោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អានុភាវោ, យំ ឧទ្ទិស្ស គង្គាយ ឱរតោ ច បារតោ ច អដ្ឋយោជនោ ភូមិភាគោ និន្នញ្ច ថលញ្ច សមំ កត្វា វាលុកាយ ឱកិរិត្វា បុប្ផេហិ សញ្ឆន្នោ, យោជនប្បមាណំ គង្គាយ ឧទកំ នានាវណ្ណេហិ បទុមេហិ សញ្ឆន្នំ, យាវ អកនិដ្ឋភវនា ឆត្តាតិឆត្តានិ ឧស្សិតានី”តិ។ ភគវា តំ បវត្តឹ ញត្វា គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា តង្ខណានុរូបេន បាដិហារិយេន គន្ត្វា មណ្ឌលមាឡេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ។ និសជ្ជ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ? ភិក្ខូ សព្ពំ អារោចេសុំ។ ភគវា ឯតទវោច – “ន, ភិក្ខវេ, អយំ បូជាវិសេសោ មយ្ហំ ពុទ្ធានុភាវេន និព្ពត្តោ, ន នាគទេវព្រហ្មានុភាវេន, អបិច ខោ បុព្ពេ អប្បមត្តកបរិច្ចាគានុភាវេន និព្ពត្តោ”តិ។ ភិក្ខូ អាហំសុ – “ន មយំ, ភន្តេ, តំ អប្បមត្តកំ បរិច្ចាគំ ជានាម, សាធុ នោ ភគវា តថា កថេតុ, យថា មយំ តំ ជានេយ្យាមា”តិ។

ភគវា អាហ – ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ, តក្កសិលាយំ សង្ខោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ។ តស្ស បុត្តោ សុសីមោ នាម មាណវោ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ វយេន, សោ ឯកទិវសំ បិតរំ ឧបសង្កមិត្វា អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ តំ បិតា អាហ – “កឹ, តាត សុសីមា”តិ? សោ អាហ – “ឥច្ឆាមហំ, តាត, ពារាណសឹ គន្ត្វា សិប្បំ ឧគ្គហេតុ”ន្តិ។ “តេន ហិ, តាត សុសីម, អសុកោ នាម ព្រាហ្មណោ មម សហាយកោ, តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ឧគ្គណ្ហាហី”តិ កហាបណសហស្សំ អទាសិ។ សោ តំ គហេត្វា មាតាបិតរោ អភិវាទេត្វា អនុបុព្ពេន ពារាណសឹ គន្ត្វា ឧបចារយុត្តេន វិធិនា អាចរិយំ ឧបសង្កមិត្វា អភិវាទេត្វា អត្តានំ និវេទេសិ។ អាចរិយោ “មម សហាយកស្ស បុត្តោ”តិ

មាណវំ សម្បដិច្ឆិត្វា សត្តំ បាហុនេយ្យមកាសិ។ សោ អទ្ធានកិលមថំ បដិវិនោទេត្វា តំ កហាបណសហស្សំ អាចរិយស្ស បាទមូលេ ឋបេត្វា សិប្បំ ឧគ្គហេតុំ ឱកាសំ យាចិ។ អាចរិយោ ឱកាសំ កត្វា ឧគ្គណ្ហាបេសិ។

សោ លហុញ្ច គណ្ហន្តោ ពហុញ្ច គណ្ហន្តោ គហិតគហិតញ្ច សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តមិវ សីហតេលំ អវិនស្សមានំ ធារេន្តោ ទ្វាទសវស្សិកំ សិប្បំ កតិបយមាសេនេវ បរិយោសាបេសិ។ សោ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ អាទិមជ្ឈំយេវ បស្សតិ, នោ បរិយោសានំ។ អថ អាចរិយំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “ឥមស្ស សិប្បស្ស អាទិមជ្ឈមេវ បស្សាមិ, បរិយោសានំ ន បស្សាមី”តិ។ អាចរិយោ អាហ – “អហម្បិ, តាត, ឯវមេវា”តិ។ “អថ កោ, អាចរិយ, ឥមស្ស សិប្បស្ស បរិយោសានំ ជានាតី”តិ? “ឥសិបតនេ, តាត, ឥសយោ អត្ថិ, តេ ជានេយ្យុ”ន្តិ។ តេ ឧបសង្កមិត្វា “បុច្ឆាមិ, អាចរិយា”តិ។ “បុច្ឆ, តាត, យថាសុខ”ន្តិ។ សោ ឥសិបតនំ គន្ត្វា បច្ចេកពុទ្ធេ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ – “អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ជានាថា”តិ? “អាមាវុសោ, ជានាមា”តិ។ “តំ មម្បិ សិក្ខាបេថា”តិ។ “តេន, ហាវុសោ, បព្ពជាហិ, ន សក្កា អបព្ពជិតេន សិក្ខិតុ”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ, បព្ពាជេថ វា មំ, យំ វា ឥច្ឆថ, តំ កត្វា បរិយោសានំ ជានាបេថា”តិ។ តេ តំ បព្ពាជេត្វា កម្មដ្ឋានេ និយោជេតុំ អសមត្ថា “ឯវំ តេ និវាសេតព្ពំ, ឯវំ បារុបិតព្ព”ន្តិអាទិនា នយេន អាភិសមាចារិកំ សិក្ខាបេសុំ។ សោ តត្ថ សិក្ខន្តោ ឧបនិស្សយសម្បន្នត្តា ន ចិរេនេវ បច្ចេកពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិ។ សកលពារាណសិយំ “សុសីមបច្ចេកពុទ្ធោ”តិ បាកដោ អហោសិ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ សម្បន្នបរិវារោ។ សោ អប្បាយុកសំវត្តនិកស្ស កម្មស្ស កតត្តា ន ចិរេនេវ បរិនិព្ពាយិ។ តស្ស បច្ចេកពុទ្ធា ច មហាជនកាយោ ច សរីរកិច្ចំ កត្វា ធាតុយោ គហេត្វា នគរទ្វារេ ថូបំ បតិដ្ឋាបេសុំ។

អថ ខោ សង្ខោ ព្រាហ្មណោ “បុត្តោ មេ ចិរគតោ, ន ចស្ស បវត្តិំ ជានាមី”តិ បុត្តំ ទដ្ឋុកាមោ តក្កសិលាយ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន ពារាណសិំ បត្វា មហាជនកាយំ សន្និបតិតំ ទិស្វា “អទ្ធា ពហូសុ ឯកោបិ មេ បុត្តស្ស បវត្តិំ ជានិស្សតី”តិ ចិន្តេន្តោ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ – “សុសីមោ នាម មាណវោ ឥធ អាគតោ អត្ថិ, អបិ នុ តស្ស បវត្តិំ ជានាថា”តិ? តេ “អាម, ព្រាហ្មណ, ជានាម, អស្មិំ នគរេ ព្រាហ្មណស្ស សន្តិកេ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ហុត្វា បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា បច្ចេកពុទ្ធោ ហុត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ, អយមស្ស ថូបោ បតិដ្ឋាបិតោ”តិ អាហំសុ។ សោ ភូមិំ ហត្ថេន បហរិត្វា, រោទិត្វា ច បរិទេវិត្វា ច តំ ចេតិយង្គណំ គន្ត្វា តិណានិ ឧទ្ធរិត្វា ឧត្តរសាដកេន វាលុកំ អានេត្វា, បច្ចេកពុទ្ធចេតិយង្គណេ អាកិរិត្វា, កមណ្ឌលុតោ ឧទកេន សមន្តតោ ភូមិំ បរិប្ផោសិត្វា វនបុប្ផេហិ បូជំ កត្វា ឧត្តរសាដកេន បដាកំ អារោបេត្វា ថូបស្ស ឧបរិ អត្តនោ ឆត្តំ ពន្ធិត្វា បក្កាមីតិ។

ឯវំ អតីតំ ទស្សេត្វា តំ ជាតកំ បច្ចុប្បន្នេន អនុសន្ធេន្តោ ភិក្ខូនំ ធម្មកថំ កថេសិ – “សិយា ខោ បន វោ, ភិក្ខវេ, ឯវមស្ស អញ្ញោ នូន តេន សមយេន សង្ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសី”តិ, ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, អហំ តេន សមយេន សង្ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសិំ, មយា សុសីមស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស ចេតិយង្គណេ តិណានិ ឧទ្ធដានិ, តស្ស មេ កម្មស្ស និស្សន្ទេន អដ្ឋយោជនមគ្គំ វិគតខាណុកណ្ដកំ កត្វា សមំ សុទ្ធមកំសុ, មយា តត្ថ វាលុកា ឱកិណ្ណា, តស្ស មេ និស្សន្ទេន អដ្ឋយោជនមគ្គេ វាលុកំ ឱកិរិំសុ។ មយា តត្ថ វនកុសុមេហិ បូជា កតា, តស្ស មេ និស្សន្ទេន នវយោជនមគ្គេ ថលេ ច ឧទកេ ច នានាបុប្ផេហិ បុប្ផសន្ថរំ អកំសុ។ មយា តត្ថ កមណ្ឌលុទកេន ភូមិ បរិប្ផោសិតា, តស្ស មេ និស្សន្ទេន វេសាលិយំ បោក្ខរវស្សំ វស្សិ។ មយា តស្មិំ ចេតិយេ បដាកា អារោបិតា, ឆត្តញ្ច ពទ្ធំ, តស្ស មេ និស្សន្ទេន យាវ អកនិដ្ឋភវនា បដាកា ច អារោបិតា, ឆត្តាតិឆត្តានិ ច ឧស្សិតានិ។ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អយំ មយ្ហំ បូជាវិសេសោ នេវ ពុទ្ធានុភាវេន និព្ពត្តោ, ន នាគទេវព្រហ្មានុភាវេន, អបិច ខោ អប្បមត្តកបរិច្ចាគានុភាវេន និព្ពត្តោ”តិ។ ធម្មកថាបរិយោសានេ ឥមំ គាថមភាសិ –

“មត្តាសុខបរិច្ចាគា, បស្សេ ចេ វិបុលំ សុខំ;
ចជេ មត្តាសុខំ ធីរោ, សម្បស្សំ វិបុលំ សុខ”ន្តិ។ (ធ. ប. ២៩០);

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ រតនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អាមគន្ធសុត្តវណ្ណនា

សាមាកចិង្គូលកចីនកានិ ចាតិ អាមគន្ធសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អនុប្បន្នេ ភគវតិ អាមគន្ធោ នាម ព្រាហ្មណោ បញ្ចហិ មាណវកសតេហិ សទ្ធិំ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តំ បវិសិត្វា បព្ពតន្តរេ អស្សមំ ការាបេត្វា វនមូលផលាហារោ ហុត្វា តត្ថ បដិវសតិ, ន កទាចិ មច្ឆមំសំ ខាទតិ។ អថ តេសំ តាបសានំ

លោណម្ពិលាទីនិ អបរិភុញ្ជន្តានំ បណ្ឌុរោគោ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ តេ “លោណម្ពិលាទិសេវនត្ថាយ មនុស្សបថំ គច្ឆាមា”តិ បច្ចន្តគាមំ សម្បត្តា។ តត្ថ មនុស្សា តេសុ បសីទិត្វា និមន្តេត្វា ភោជេសុំ, កតភត្តកិច្ចានំ នេសំ មញ្ចបីឋបរិភោគភាជនបាទមក្ខនាទីនិ ឧបនេត្វា “ឯត្ថ, ភន្តេ, វសថ, មា ឧក្កណ្ឋិត្ថា”តិ វសនដ្ឋានំ ទស្សេត្វា បក្កមឹសុ។ ទុតិយទិវសេបិ នេសំ ទានំ ទត្វា បុន យរបដិបាដិយា ឯកេកទិវសំ ទានមទំសុ។ តាបសា ចតុមាសំ តត្ថ វសិត្វា លោណម្ពិលាទិសេវនាយ ថិរភាវប្បត្តសរីរា ហុត្វា “មយំ, អាវុសោ, គច្ឆាមា”តិ មនុស្សានំ អារោចេសុំ។ មនុស្សា តេសំ តេលតណ្ឌុលាទីនិ អទំសុ។ តេ តានិ អាទាយ អត្តនោ អស្សមមេវ អគមំសុ។ តញ្ច គាមំ តថេវ សំវច្ឆរេ សំវច្ឆរេ អាគមឹសុ។ មនុស្សាបិ តេសំ អាគមនកាលំ វិទិត្វា ទានត្ថាយ តណ្ឌុលាទីនិ សជ្ជេត្វាវ អច្ឆន្តិ, អាគតេ ច នេ តថេវ សម្មានេន្តិ។

អថ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ គន្ត្វា តត្ថ វិហរន្តោ តេសំ តាបសានំ ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ ទិស្វា តតោ និក្ខម្ម ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ចារិកំ ចរមានោ អនុបុព្ពេន តំ គាមំ អនុប្បត្តោ។ មនុស្សា ភគវន្តំ ទិស្វា មហាទានានិ អទំសុ។ ភគវា តេសំ ធម្មំ ទេសេសិ។ តេ តាយ ធម្មទេសនាយ អប្បេកច្ចេ សោតាបន្នា, ឯកច្ចេ សកទាគាមិនោ, ឯកច្ចេ អនាគាមិនោ អហេសុំ, ឯកច្ចេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ ភគវា បុនទេវ សាវត្ថិំ បច្ចាគមាសិ។ អថ តេ តាបសា តំ គាមំ អាគមឹសុ។ មនុស្សា តាបសេ ទិស្វា ន បុព្ពសទិសំ កោតូហលមកំសុ។ តាបសា តំ បុច្ឆឹសុ – “កឹ, អាវុសោ, ឥមេ មនុស្សា ន បុព្ពសទិសា, កឹ នុ ខោ អយំ គាមោ រាជទណ្ឌេន ឧបទ្ទុតោ, ឧទាហុ ទុព្ភិក្ខេន, ឧទាហុ អម្ហេហិ សីលាទិគុណេហិ សម្បន្នតរោ កោចិ បព្ពជិតោ ឥមំ គាមមនុប្បត្តោ”តិ? តេ អាហំសុ – “ន, ភន្តេ, រាជទណ្ឌេន, ន ទុព្ភិក្ខេនាយំ គាមោ ឧបទ្ទុតោ, អបិច ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, សោ ភគវា ពហុជនហិតាយ ធម្មំ ទេសេន្តោ ឥធាគតោ”តិ។

តំ សុត្វា អាមគន្ធតាបសោ “ពុទ្ធោតិ, គហបតយោ, វទេថា”តិ? “ពុទ្ធោតិ, ភន្តេ, វទាមា”តិ តិក្ខត្តុំ វត្វា “ឃោសោបិ ខោ ឯសោ ទុល្លភោ លោកស្មិំ, យទិទំ ពុទ្ធោ”តិ អត្តមនោ អត្តមនវាចំ និច្ឆារេត្វា បុច្ឆិ – “កឹ នុ ខោ សោ ពុទ្ធោ អាមគន្ធំ ភុញ្ជតិ, ន ភុញ្ជតី”តិ? “កោ, ភន្តេ, អាមគន្ធោ”តិ? “អាមគន្ធោ នាម មច្ឆមំសំ, គហបតយោ”តិ។ “ភគវា, ភន្តេ, មច្ឆមំសំ បរិភុញ្ជតី”តិ។ តំ សុត្វា តាបសោ វិប្បដិសារី អហោសិ – “មាហេវ ខោ បន ពុទ្ធោ សិយា”តិ ។ បុន ចិន្តេសិ – “ពុទ្ធានំ បាតុភាវោ នាម ទុល្លភោ, គន្ត្វា ពុទ្ធំ ទិស្វា បុច្ឆិត្វា ជានិស្សាមី”តិ។ តតោ យេន ភគវា គតោ, តំ មគ្គំ មនុស្សេ បុច្ឆិត្វា វច្ឆគិទ្ធិនី គាវី វិយ តុរិតតុរិតោ សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេន សាវត្ថិំ អនុប្បត្វា ជេតវនមេវ បាវិសិ សទ្ធិំ សកាយ បរិសាយ។ ភគវាបិ តស្មិំ សមយេ ធម្មទេសនត្ថាយ អាសនេ និសិន្នោ ឯវ ហោតិ។ តាបសា ភគវន្តំ ឧបសង្កម្ម តុណ្ហីភូតា អនភិវាទេត្វាវ ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។ ភគវា “កច្ចិ វោ ឥសយោ ខមនីយ”ន្តិអាទិនា នយេន តេហិ សទ្ធិំ បដិសម្មោទិ។ តេបិ “ខមនីយំ, ភោ គោតមា”តិអាទិមាហំសុ។ តតោ អាមគន្ធោ ភគវន្តំ បុច្ឆិ – “អាមគន្ធំ, ភោ គោតម, ភុញ្ជសិ, ន ភុញ្ជសី”តិ? “កោ សោ, ព្រាហ្មណ, អាមគន្ធោ នាមា”តិ? “មច្ឆមំសំ, ភោ គោតមា”តិ។ ភគវា “ន, ព្រាហ្មណ, មច្ឆមំសំ អាមគន្ធោ។ អបិច ខោ អាមគន្ធោ នាម សព្ពេ កិលេសា បាបកា អកុសលា ធម្មា”តិ វត្វា “ន, ព្រាហ្មណ, ឥទានិ ត្វមេវ អាមគន្ធំ បុច្ឆិ, អតីតេបិ តិស្សោ នាម ព្រាហ្មណោ កស្សបំ ភគវន្តំ បុច្ឆិ។ ឯវញ្ច សោ បុច្ឆិ, ឯវញ្ចស្ស ភគវា ព្យាកាសី”តិ តិស្សេន ច ព្រាហ្មណេន កស្សបេន ច ភគវតា វុត្តគាថាយោ ឯវ អានេត្វា តាហិ គាថាហិ ព្រាហ្មណំ សញ្ញាបេន្តោ អាហ – “សាមាកចិង្គូលកចីនកានិ ចា”តិ។ អយំ តាវ ឥមស្ស សុត្តស្ស ឥធ ឧប្បត្តិ។

អតីតេ បន កស្សបោ កិរ ពោធិសត្តោ អង្គាសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធនវតី នាម ព្រាហ្មណី, តស្សា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ។ អគ្គសាវកោបិ តំ ទិវសំយេវ ទេវលោកា ចវិត្វា អនុបុរោហិតព្រាហ្មណស្ស បជាបតិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តិ។ ឯវំ តេសំ ឯកទិវសមេវ បដិសន្ធិគ្គហណញ្ច គព្ភវុដ្ឋានញ្ច អហោសិ, ឯកទិវសមេវ ឯតេសំ ឯកស្ស កស្សបោ, ឯកស្ស តិស្សោតិ នាមមកំសុ។ តេ សហបំសុកីឡនកា ទ្វេ សហាយា អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិំ អគមឹសុ។ តិស្សស្ស បិតា បុត្តំ អាណាបេសិ – “អយំ, តាត, កស្សបោ និក្ខម្ម បព្ពជិត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, ត្វម្បិស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ភវនិស្សរណំ ករេយ្យាសី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា “ឧភោបិ, សម្ម, បព្ពជិស្សាមា”តិ អាហ។ ពោធិសត្តោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិ។ តតោ វុឌ្ឍិំ អនុប្បត្តកាលេបិ តិស្សោ ពោធិសត្តំ អាហ – “ឯហិ, សម្ម, បព្ពជិស្សាមា”តិ ពោធិសត្តោ ន និក្ខមិ។ តិស្សោ “ន តាវស្ស ញាណំ បរិបាកំ គត”ន្តិ សយំ និក្ខម្ម ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេ បព្ពតបាទេ អស្សមំ ការាបេត្វា វសតិ។ ពោធិសត្តោបិ អបរេន សមយេន ឃរេ ឋិតោយេវ អានាបានស្សតិំ បរិគ្គហេត្វា ចត្តារិ ឈានានិ អភិញ្ញាយោ ច ឧប្បាទេត្វា បាសាទេន ពោធិមណ្ឌសមីបំ គន្ត្វា “បុន បាសាទោ យថាឋានេយេវ បតិដ្ឋាតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ, សោ សកដ្ឋានេយេវ បតិដ្ឋាសិ។ អបព្ពជិតេន កិរ ពោធិមណ្ឌំ ឧបគន្តុំ ន សក្កាតិ។ សោ បព្ពជិត្វា ពោធិមណ្ឌំ បត្វា និសីទិត្វា សត្ត ទិវសេ បធានយោគំ កត្វា សត្តហិ ទិវសេហិ សម្មាសម្ពោធិំ សច្ឆាកាសិ។

តទា ឥសិបតនេ វីសតិសហស្សា បព្ពជិតា បដិវសន្តិ។ អថ កស្សបោ ភគវា តេ អាមន្តេត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ សុត្តបរិយោសានេ សព្ពេវ អរហន្តោ អហេសុំ។ សោ សុទំ ភគវា វីសតិភិក្ខុសហស្សបរិវុតោ តត្ថេវ ឥសិបតនេ វសតិ។ កិកី ច នំ កាសិរាជា ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋាតិ។ អថេកទិវសំ ពារាណសិវាសី ឯកោ បុរិសោ បព្ពតេ ចន្ទនសារាទីនិ គវេសន្តោ តិស្សស្ស តាបសស្ស អស្សមំ បត្វា តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ តាបសោ តំ ទិស្វា “កុតោ អាគតោសី”តិ បុច្ឆិ។ “ពារាណសិតោ, ភន្តេ”តិ។ “កា តត្ថ បវត្តី”តិ? “តត្ថ, ភន្តេ, កស្សបោ នាម សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ”តិ។ តាបសោ ទុល្លភវចនំ សុត្វា បីតិសោមនស្សជាតោ បុច្ឆិ – “កឹ សោ អាមគន្ធំ ភុញ្ជតិ, ន ភុញ្ជតី”តិ? “កោ ភន្តេ, អាមគន្ធោ”តិ? “មច្ឆមំសំ អាវុសោ”តិ។ “ភគវា, ភន្តេ, មច្ឆមំសំ ភុញ្ជតី”តិ។ តំ សុត្វា តាបសោ វិប្បដិសារី ហុត្វា បុន ចិន្តេសិ – “គន្ត្វា តំ បុច្ឆិស្សាមិ, សចេ ‘អាមគន្ធំ បរិភុញ្ជាមី’តិ វក្ខតិ, តតោ នំ ‘តុម្ហាកំ, ភន្តេ, ជាតិយា ច កុលស្ស ច គោត្តស្ស ច អននុច្ឆវិកមេត’ន្តិ និវារេត្វា តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ភវនិស្សរណំ ករិស្សាមី”តិ សល្លហុកំ ឧបករណំ គហេត្វា សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេន សាយន្ហសមយេ ពារាណសី បត្វា ឥសិបតនមេវ បាវិសិ។ ភគវាបិ តស្មិំ សមយេ ធម្មទេសនត្ថាយ អាសនេ និសិន្នោយេវ ហោតិ។ តាបសោ ភគវន្តំ ឧបសង្កម្ម អនភិវាទេត្វា តុណ្ហីភូតោ ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ ភគវា តំ ទិស្វា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ បដិសម្មោទិ។ សោបិ “ខមនីយំ, ភោ កស្សបា”តិអាទីនិ វត្វា ឯកមន្តំ និសីទិត្វា ភគវន្តំ បុច្ឆិ – “អាមគន្ធំ, ភោ កស្សប, ភុញ្ជសិ, ន ភុញ្ជសី”តិ? “នាហំ, ព្រាហ្មណ, អាមគន្ធំ ភុញ្ជាមី”តិ។ “សាធុ, សាធុ, ភោ កស្សប, បរកុណបំ អខាទន្តោ សុន្ទរមកាសិ, យុត្តមេតំ ភោតោ កស្សបស្ស ជាតិយា ច កុលស្ស ច គោត្តស្ស ចា”តិ។ តតោ ភគវា “អហំ កិលេសេ សន្ធាយ ‘អាមគន្ធំ ន ភុញ្ជាមី’តិ វទាមិ, ព្រាហ្មណោ មច្ឆមំសំ បច្ចេតិ, យំនូនាហំ ស្វេ គាមំ បិណ្ឌាយ អបវិសិត្វា កិកីរញ្ញោ គេហា អាភតំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជេយ្យំ, ឯវំ អាមគន្ធំ អារព្ភ កថា បវត្តិស្សតិ។ តតោ ព្រាហ្មណំ ធម្មទេសនាយ សញ្ញាបេស្សាមី”តិ ទុតិយទិវសេ កាលស្សេវ សរីរបរិកម្មំ កត្វា គន្ធកុដី បាវិសិ។ ភិក្ខូ គន្ធកុដិទ្វារំ បិហិតំ ទិស្វា “ន ភគវា អជ្ជ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ បវិសិតុកាមោ”តិ ញត្វា គន្ធកុដី បទក្ខិណំ កត្វា បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។

ភគវាបិ គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម បញ្ញត្តាសនេ និសីទិ។ តាបសោបិ ខោ បត្តសាកំ បចិត្វា ខាទិត្វា ភគវតោ សន្តិកេ និសីទិ។ កិកី កាសិរាជា ភិក្ខូ បិណ្ឌាយ ចរន្តេ ទិស្វា “កុហឹ ភគវា, ភន្តេ”តិ បុច្ឆិត្វា “វិហារេ, មហារាជា”តិ ច សុត្វា នានាព្យញ្ជនរសមនេកមំសវិកតិសម្បន្នំ ភោជនំ ភគវតោ បាហេសិ។ អមច្ចា វិហារំ នេត្វា ភគវតោ អារោចេត្វា ទក្ខិណោទកំ ទត្វា បរិវិសន្តា បឋមំ នានាមំសវិកតិសម្បន្នំ យាគុំ អទំសុ, តាបសោ ទិស្វា “ខាទតិ នុ ខោ នោ”តិ ចិន្តេន្តោ អដ្ឋាសិ។ ភគវា តស្ស បស្សតោយេវ យាគុំ បិវន្តោ មំសខណ្ឌំ មុខេ បក្ខិបិ។ តាបសោ ទិស្វា កុទ្ធោ។ បុន យាគុបីតស្ស នានារសព្យញ្ជនំ ភោជនមទំសុ, តម្បិ គហេត្វា ភុញ្ជន្តំ ទិស្វា អតិវិយ កុទ្ធោ “មច្ឆមំសំ ខាទន្តោយេវ ‘ន ខាទាមី’តិ ភណតី”តិ។ អថ ភគវន្តំ កតភត្តកិច្ចំ ហត្ថបាទេ ធោវិត្វា និសិន្នំ ឧបសង្កម្ម “ភោ កស្សប, មុសា ត្វំ ភណសិ, នេតំ បណ្ឌិតកិច្ចំ។ មុសាវាទោ ហិ គរហិតោ ពុទ្ធានំ, យេបិ តេ បព្ពតបាទេ វនមូលផលាទីហិ យាបេន្តា ឥសយោ វសន្តិ, តេបិ មុសា ន ភណន្តី”តិ វត្វា បុន ឥសីនំ គុណេ គាថាយ វណ្ណេន្តោ អាហ “**សាមាកចិង្គូលកចីនកានិ ចា**”តិ។

២៤២. តត្ថ **សាមាកា**តិ ធុនិត្វា វា សីសានិ ឧច្ចិនិត្វា វា គយ្ហូបកា តិណធញ្ញជាតិ។ តថា **ចិង្គូលកា** កណវីរបុប្ផសណ្ឋានសីសា ហោន្តិ។ **ចីនកានី**តិ អដវិបព្ពតបាទេសុ អរោបិតជាតា ចីនមុគ្គា។ **បត្តប្ផល**ន្តិ យំកិញ្ចិ ហរិតបណ្ណំ។ **មូលផល**ន្តិ យំកិញ្ចិ កន្ទមូលំ។ **គវិប្ផល**ន្តិ យំកិញ្ចិ រុក្ខវល្លិផលំ។ មូលគ្គហណេន វា កន្ទមូលំ, ផលគ្គហណេន រុក្ខវល្លិផលំ, គវិប្ផលគ្គហណេន ឧទកេ ជាតសិង្ឃាតកកសេរុកាទិផលំ វេទិតព្ពំ។ **ធម្មេន លទ្ធ**ន្តិ ទូតេយ្យបហិណគមនាទិមិច្ឆាជីវំ បហាយ វនេ ឧញ្ឆាចរិយាយ លទ្ធំ។ **សត**ន្តិ សន្តោ អរិយា។ **អស្នមានា**តិ ភុញ្ជមានា។ **ន កាមកាមា អលិកំ ភណន្តី**តិ តេ ឯវំ អមមា អបរិគ្គហា ឯតានិ សាមាកាទីនិ ភុញ្ជមានា ឥសយោ យថា ត្វំ សាទុរសាទិកេ កាមេ បត្ថយន្តោ អាមគន្ធំ ភុញ្ជន្តោយេវ “នាហំ, ព្រាហ្មណ, អាមគន្ធំ ភុញ្ជាមី”តិ ភណន្តោ អលិកំ ភណសិ, តថា ន កាមកាមា អលិកំ ភណន្តិ, កាមេ កាមយន្តា មុសា ន ភណន្តីតិ ឥសីនំ បសំសាយ ភគវតោ និន្ទំ ទីបេតិ។

២៤៣. ឯវំ ឥសីនំ បសំសាបទេសេន ភគវន្តំ និន្ទិត្វា ឥទានិ អត្តនា អធិប្បេតំ និន្ទាវត្ថុំ ទស្សេត្វា និប្បរិយាយេនេវ ភគវន្តំ និន្ទន្តោ អាហ “**យទស្នមានោ**”តិ តត្ថ ទ-ការោ បទសន្ធិករោ។ អយំ បនត្ថោ – យំ កិញ្ចិទេវ សសមំសំ វា តិត្តិរមំសំ វា ធោវនច្ឆេទនាទិនា បុព្ពបរិកម្មេន **សុកតំ**, បចនវាសនាទិនា បច្ឆាបរិកម្មេន **សុនិដ្ឋិតំ**, ន មាតរា ន បិតរា, អបិច ខោ បន “ទក្ខិណេយ្យោ អយ”ន្តិ មញ្ញមានេហិ ធម្មកាមេហិ **បរេហិ ទិន្នំ**, សក្ការករណេន **បយតំ** បណីតមលង្កតំ, ឧត្តមរសតាយ ឱជវន្តតាយ ថាមពលករណសមត្ថតាយ ច **បណីតំ អស្នមានោ** អាហារយមានោ, ន កេវលញ្ច យំកិញ្ចិ មំសមេវ, អបិច ខោ បន ឥទម្បិ **សាលីនមន្នំ** វិចិតកាឡកំ សាលិតណ្ឌុលោទនំ **បរិភុញ្ជមានោ សោ ភុញ្ជសិ, កស្សប, អាមគន្ធំ,** សោ ត្វំ យំកិញ្ចិ មំសំ ភុញ្ជមានោ ឥទញ្ច សាលីនមន្នំ បរិភុញ្ជមានោ ភុញ្ជសិ, កស្សប, អាមគន្ធន្តិ ភគវន្តំ គោត្តេន អាលបតិ។

២៤៤. ឯវំ អាហារគោ ភគវន្តំ និទ្ទិស្វា ឥទានិ មុសាវាទំ អារោបេត្វា និន្ទន្តោ អាហ “**ន អាមគន្ធោ…បេ.… សុសង្ខតេហី**”តិ។ តស្សត្ថោ – បុព្ពេ មយា បុច្ឆិតោ សមានោ “**ន អាមគន្ធោ មម កប្បតី**”**តិ ឥច្ចេវ ត្វំ ភាសសិ**, ឯវំ ឯកំសេនេវ ត្វំ ភាសសិ **ព្រហ្មពន្ធុ** ព្រាហ្មណគុណវិរហិតជាតិមត្តព្រាហ្មណាតិ បរិភាសន្តោ ភណតិ។ **សាលីនមន្នន្តិ** សាលិតណ្ឌុលោទនំ។ **បរិភុញ្ជមានោតិ** ភុញ្ជមានោ។ **សកុន្តមំសេហិ សុសង្ខតេហីតិ** តទា ភគវតោ អភិហដំ សកុណមំសំ និទ្ទិសន្តោ ភណតិ។

ឯវំ ភណន្តោ ឯវ ច ភគវតោ ហេដ្ឋា បាទតលា បភុតិ យាវ ឧបរិ កេសគ្គា សរីរមុល្លោកេន្តោ ទ្វត្តឹសវរលក្ខណាសីតិអនុព្យញ្ជនសម្បទំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបញ្ច ទិស្វា “ឯវរូបោ មហាបុរិសលក្ខណាទិបដិមណ្ឌិតកាយោ ន មុសា ភណិតុំ អរហតិ។ អយំ ហិស្ស ភវន្តរេបិ សច្ចវាចានិស្សន្ទេនេវ ឧណ្ណា ភមុកន្តរេ ជាតា ឱទាតា មុទុ តូលសន្និភា, ឯកេកានិ ច លោមកូបេសុ លោមានិ។ ស្វាយំ កថមិទានិ មុសា ភណិស្សតិ។ អទ្ធា អញ្ញោ ឥមស្ស អាមគន្ធោ ភវិស្សតិ, យំ សន្ធាយ ឯតទវោច – ‘នាហំ, ព្រាហ្មណ, អាមគន្ធំ ភុញ្ជាមី’តិ, យំនូនាហំ ឯតំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា សញ្ជាតពហុមានោ គោត្តេនេវ អាលបន្តោ ឥមំ គាថាសេសំ អាហ –

“បុច្ឆាមិ តំ កស្សប ឯតមត្ថំ, កថំបការោ តវ អាមគន្ធោ”តិ។

២៤៥. អថស្ស ភគវា អាមគន្ធំ វិស្សជ្ជេតុំ “**បាណាតិបាតោ**”តិ ឯវមាទិមាហ។ តត្ថ **បាណាតិបាតោ**តិ បាណវធោ។ **វធឆេទពន្ធនន្តិ** ឯត្ថ សត្តានំ ទណ្ឌាទីហិ អាកោដនំ វធោ, ហត្ថបាទាទីនំ ឆេទនំ ឆេទោ, រជ្ជុអាទីហិ ពន្ធោ ពន្ធនំ។ **ថេយ្យំ មុសាវាទោ**តិ ថេយ្យញ្ច មុសាវាទោ ច។ **និកតី**តិ “ទស្សាមិ, ករិស្សាមី”តិអាទិនា នយេន អាសំ ឧប្បាទេត្វា និរាសាករណំ។ **វញ្ចនានី**តិ អសុវណ្ណំ សុវណ្ណន្តិ គាហាបនាទីនិ។ **អជ្ឈេនកុត្តន្តិ** និរត្ថកមនេកគន្ថបរិយាបុណនំ។ **បរទារសេវនា**តិ បរបរិគ្គហិតាសុ ចារិត្តាបជ្ជនំ។ **ឯសាមគន្ធោ ន ហិ មំសភោជនន្តិ** ឯស បាណាតិបាតាទិអកុសលធម្មសមុទាចារោ អាមគន្ធោ វិស្សគន្ធោ កុណបគន្ធោ។ កឹ ការណា? អមនុញ្ញត្តា កិលេសអសុចិមិស្សកត្តា សព្ភិ ជិគុច្ឆិតត្តា បរមទុគ្គន្ធភាវាវហត្តា ច។ យេ ហិ ឧស្សន្នកិលេសា សត្តា, តេ តេហិ អតិទុគ្គន្ធា ហោន្តិ, និក្កិលេសានំ មតសរីរម្បិ ទុគ្គន្ធំ ន ហោតិ, តស្មា ឯសាមគន្ធោ។ មំសភោជនំ បន អទិដ្ឋមសុតមបរិសង្កិតញ្ច អនវជ្ជំ, តស្មា ន ហិ មំសភោជនំ អាមគន្ធោតិ។

២៤៦. ឯវំ ធម្មាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ឯកេន នយេន អាមគន្ធំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ យស្មា តេ តេ សត្តា តេហិ តេហិ អាមគន្ធេហិ សមន្នាគតា, ន ឯកោ ឯវ សព្ពេហិ, ន ច សព្ពេ ឯកេនេវ, តស្មា នេសំ តេ តេ អាមគន្ធេ បកាសេតុំ “**យេ ឥធ កាមេសុ អសញ្ញតា ជនា**”តិអាទិនា នយេន បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ តាវ ទេសនាយ អាមគន្ធេ វិស្សជ្ជេន្តោ ទ្វេ គាថាយោ អភាសិ។

តត្ថ **យេ ឥធ កាមេសុ អសញ្ញតា ជនា**តិ យេ កេចិ ឥធ លោកេ កាមបដិសេវនសង្ខាតេសុ កាមេសុ មាតិមាតុច្ឆាទីសុបិ មរិយាទាវិរហេន ភិន្នសំវរតាយ អសំយតា បុថុជ្ជនា។ **រសេសុ គិទ្ធា**តិ ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យេសុ រសេសុ គិទ្ធា គធិតា មុច្ឆិតា អជ្ឈោសន្នា អនាទីនវទស្សាវិនោ អនិស្សរណបញ្ញា រសេ បរិភុញ្ជន្តិ។ **អសុចិភាវមស្សិតា**តិ តាយ រសគិទ្ធិយា រសបដិលាភត្ថាយ នានប្បការមិច្ឆាជីវសង្ខាតអសុចិភាវមិស្សិតា។ **នត្ថិកទិដ្ឋី**តិ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិទសវត្ថុកមិច្ឆាទិដ្ឋិសមន្នាគតា។ **វិសមា**តិ វិសមេន កាយកម្មាទិនា សមន្នាគតា។ **ទុរន្នយា**តិ ទុវិញ្ញាបយា សន្និដ្ឋិបរាមាសីអាធានគ្គាហីទុប្បដិនិស្សគ្គិតាសមន្នាគតា។ **ឯសាមគន្ធោ**តិ ឯស ឯតាយ គាថាយ បុគ្គលេ អធិដ្ឋាយ និទ្ទិដ្ឋោ “កាមេសុ អសំយតតា រសគិទ្ធតា អាជីវវិបត្តិនត្ថិកទិដ្ឋិកាយទុច្ចរិតាទិវិសមតា ទុរន្នយភាវតា”តិ អបរោបិ បុព្ពេ វុត្តេនេវត្ថេន ឆព្ពិធោ អាមគន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **ន ហិ មំសភោជនន្តិ** មំសភោជនំ បន យថាវុត្តេនេវត្ថេន ន អាមគន្ធោតិ។

២៤៧. ទុតិយគាថាយបិ **យេ លូខសា**តិ យេ លូខា និរសា, អត្តកិលមថានុយុត្តាតិ អត្ថោ។ **ទារុណា**តិ កក្ខឡា ទោវចស្សតាយុត្តា។ **បិដ្ឋិមំសិកា**តិ បុរតោ មធុរំ ភណិត្វា បរម្មុខេ អវណ្ណភាសិនោ ។ ឯតេ ហិ អភិមុខំ ឱលោកេតុមសក្កោន្តា បរម្មុខានំ បិដ្ឋិមំសខាទកា វិយ ហោន្តិ, តេន “បិដ្ឋិមំសិកា”តិ វុច្ចន្តិ។ **មិត្តទ្ទុនោ**តិ មិត្តទូហកា, ទារធនជីវិតេសុ វិស្សាសមាបន្នានំ មិត្តានំ តត្ថ មិច្ឆាបដិបជ្ជនកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **និក្ករុណា**តិ ករុណាវិរហិតា សត្តានំ អនត្ថកាមា។ **អតិមានិនោ**តិ “ឥធេកច្ចោ ជាតិយា វា…បេ.… អញ្ញតរញ្ញតរេន វត្ថុនា បរេ អតិមញ្ញតិ, យោ ឯវរូបោ មានោ កេតុកម្យតា ចិត្តស្សា”តិ (វិភ. ៨៨០) ឯវំ វុត្តេន អតិមានេន សមន្នាគតា។ **អទានសីលា**តិ អទានបកតិកា, អទានាធិមុត្តា អសំវិភាគរតាតិ អត្ថោ។ **ន ច ទេន្តិ កស្សចី**តិ តាយ ច បន អទានសីលតាយ យាចិតាបិ សន្តា កស្សចិ កិញ្ចិ ន ទេន្តិ, អទិន្នបុព្ពកកុលេ មនុស្សសទិសា និជ្ឈាមតណ្ហិកបេតបរាយណា ហោន្តិ។ កេចិ បន “អាទានសីលា”តិបិ បឋន្តិ, គេវលំ គហណសីលា, កស្សចិ បន កិញ្ចិ ន ទេន្តីតិ។ **ឯសាមគន្ធោ ន ហិ មំសភោជនន្តិ** ឯស ឯតាយ គាថាយ បុគ្គលេ អធិដ្ឋាយ និទ្ទិដ្ឋោ “លូខតា,

ទារុណតា , បិដ្ឋិមំសិកតា, មិត្តទូភិតា, និក្ករុណតា, អតិមានិតា, អទានសីលតា, អទាន”ន្តិ អបរោបិ បុព្ពេ វុត្តេនេវត្ថេន អដ្ឋវិធោ អាមគន្ធោ វេទិតព្ពោ, ន ហិ មំសភោជនន្តិ។

២៤៨. ឯវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ទ្វេ គាថាយោ វត្វា បុន តស្ស តាបសស្ស អាសយានុបរិវត្តនំ វិទិត្វា ធម្មាធិដ្ឋានាយេវ ទេសនាយ ឯកំ គាថំ អភាសិ។ តត្ថ **កោធោ** ឧរគសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **មទោ**តិ “ជាតិមទោ, គោត្តមទោ, អារោគ្យមទោ”តិអាទិនា (វិភ. ៨៣២) នយេន វិភង្គេ វុត្តប្បភេទោ ចិត្តស្ស មជ្ជនភាវោ។ **ថម្ភោ**តិ ថទ្ធភាវោ។ **បច្ចុបដ្ឋាបនា**តិ បច្ចនីកដ្ឋាបនា, ធម្មេន នយេន វុត្តស្ស បដិវិរុជ្ឈិត្វា ឋានំ។ **មាយា**តិ “ឥធេកច្ចោ កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរិត្វា”តិអាទិនា (វិភ. ៨៩៤) នយេន វិភង្គេ វិភត្តា កតបាបបដិច្ឆាទនតា។ **ឧសូយា**តិ បរលាភសក្ការាទីសុ ឥស្សា។ **ភស្សសមុស្សយោ**តិ សមុស្សិតំ ភស្សំ, អត្តុក្កំសនតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មានាតិមានោ**តិ “ឥធេកច្ចោ ជាតិយា វា…បេ… អញ្ញតរញ្ញតរេន វត្ថុនា បុព្ពកាលំ បរេហិ សទិសំ អត្តានំ ទហតិ, អបរកាលំ អត្តានំ សេយ្យំ ទហតិ, បរេ ហីនេ ទហតិ, យោ ឯវរូបោ មានោ…បេ… កេតុកម្យតា ចិត្តស្សា”តិ (វិភ. ៨៨០) វិភង្គេ វិភត្តោ។ **អសព្ភិ សន្ថវោ**តិ អសប្បុរិសេហិ សន្ថវោ។ **ឯសាមគន្ធោ ន ហិ មំសភោជន**ន្តិ ឯស កោធាទិ នវវិធោ អកុសលរាសិ បុព្ពេ វុត្តេនេវត្ថេន អាមគន្ធោតិ វេទិតព្ពោ, ន ហិ មំសភោជនន្តិ។

២៤៩. ឯវំ ធម្មាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ នវវិធំ អាមគន្ធំ ទស្សេត្វា បុនបិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ អាមគន្ធេ វិស្សជ្ជេន្តោ តិស្សោ គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **យេ បាបសីលា**តិ យេ បាបសមាចារតាយ “បាបសីលា”តិ លោកេ បាកដា។ **ឥណឃាតសូចកា**តិ វសលសុត្តេ វុត្តនយេន ឥណំ គហេត្វា តស្ស អប្បទានេន ឥណឃាតា, បេសុញ្ញេន សូចកា ច។ **វោហារកូដា ឥធ បាដិរូបិកា**តិ ធម្មដ្ឋដ្ឋានេ ឋិតា លញ្ជំ គហេត្វា សាមិកេ បរាជេន្តា កូដេន វោហារេន សមន្នាគតត្តា វោហារកូដា, ធម្មដ្ឋបដិរូបកត្តា បាដិរូបិកា។ អថ វា **ឥធា**តិ សាសនេ។ **បាដិរូបិកា**តិ ទុស្សីលា។ តេ ហិ យស្មា នេសំ ឥរិយាបថសម្បទាទីហិ សីលវន្តបដិរូបំ អត្ថិ, តស្មា បដិរូបា, បដិរូបា ឯវ បាដិរូបិកា។ **នរាធមា យេធ ករោន្តិ កិព្ពិស**ន្តិ យេ ឥធ លោកេ នរាធមា មាតាបិតូសុ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធាទីសុ ច មិច្ឆាបដិបត្តិសញ្ញិតំ កិព្ពិសំ ករោន្តិ។ **ឯសាមគន្ធោ ន ហិ មំសភោជន**ន្តិ ឯស ឯតាយ គាថាយ បុគ្គលេ អធិដ្ឋាយ និទ្ទិដ្ឋោ “បាបសីលតា, ឥណឃាតតា, សូចកតា, វោហារកូដតា, បាដិរូបិកតា, កិព្ពិសការិតា”តិ អបរោបិ បុព្ពេ វុត្តេនេវត្ថេន ឆព្ពិធោ អាមគន្ធោ វេទិតព្ពោ, ន ហិ មំសភោជនន្តិ។

២៥០. **យេ ឥធ បាណេសុ អសញ្ញតា ជនា**តិ យេ ជនា ឥធលោកេ បាណេសុ យថាកាមចារិតាយ សតម្បិ សហស្សម្បិ មារេត្វា អនុទ្ទយាមត្តស្សាបិ អករណេន អសំយតា។ **បរេសមាទាយ វិហេសមុយ្យុតា**តិ បរេសំ សន្តកំ អាទាយ ធនំ វា ជីវិតំ វា តតោ “មា ឯវំ ករោថា”តិ យាចន្តានំ វា និវារេន្តានំ វា បាណិលេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ វិហេសំ ឧយ្យុតា។ បរេ វា សត្តេ សមាទាយ “អជ្ជ ទស, អជ្ជ វីស”ន្តិ ឯវំ សមាទិយិត្វា តេសំ វធពន្ធនាទីហិ វិហេសមុយ្យុតា។ **ទុស្សីលលុទ្ទា**តិ និស្សីលា ច ទុរាចារត្តា , លុទ្ទា ច ក្រូរកម្មន្តា លោហិតបាណិតាយ, មច្ឆឃាតកមិគពន្ធកសាកុណិកាទយោ ឥធាធិប្បេតា។ **ផរុសា**តិ ផរុសវាចា។ **អនាទរា**តិ “ឥទានិ ន ករិស្សាម, វិរមិស្សាម ឯវរូបា”តិ ឯវំ អាទរវិរហិតា ។ **ឯសាមគន្ធោ ន ហិ មំសភោជន**ន្តិ ឯស ឯតាយ គាថាយ បុគ្គលេ អធិដ្ឋាយ និទ្ទិដ្ឋោ “បាណាតិបាតោ វធឆេទពន្ធន”ន្តិអាទិនា នយេន បុព្ពេ វុត្តោ ច អវុត្តោ ច “បាណេសុ អសំយតតា បរេសំ វិហេសតា ទុស្សីលតា លុទ្ទតា ផរុសតា អនាទរោ”តិ ឆព្ពិធោ អាមគន្ធោ វេទិតព្ពោ, ន ហិ មំសភោជនន្តិ។ បុព្ពេ វុត្តម្បិ ហិ សោតូនំ សោតុកាមតាយ អវធារណតាយ ទឡ្ហីករណតាយាតិ ឯវមាទីហិ ការណេហិ បុន វុច្ចតិ។ តេនេវ ច បរតោ វក្ខតិ “ឥច្ចេតមត្ថំ ភគវា បុនប្បុនំ, អក្ខាសិ នំ វេទយិ មន្តបារគូ”តិ។

២៥១. **ឯតេសុ គិទ្ធា វិរុទ្ធាតិបាតិនោ**តិ ឯតេសុ បាណេសុ គេធេន គិទ្ធា, ទោសេន វិរុទ្ធា, មោហេន អាទីនវំ អបស្សន្តា បុនប្បុនំ អជ្ឈាចារប្បវត្តិយា អតិបាតិនោ, ឯតេសុ វា “បាណាតិបាតោ វធឆេទពន្ធន”ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តេសុ បាបកម្មេសុ យថាសម្ភវំ យេ គេធវិរោធាតិបាតសង្ខាតា រាគទោសមោហា, តេហិ គិទ្ធា វិរុទ្ធា អតិបាតិនោ ច។ **និច្ចុយ្យុតា**តិ អកុសលករណេ និច្ចំ ឧយ្យុតា, កទាចិ បដិសង្ខាយ អប្បដិវិរតា។ **បេច្ចា**តិ អស្មា លោកា បរំ គន្ត្វា។ **តមំ វជន្តិ យេ, បតន្តិ សត្តា និរយំ អវំសិរា**តិ យេ លោកន្តរិកន្ធការសង្ខាតំ នីចកុលតាទិភេទំ វា តមំ វជន្តិ, យេ ច បតន្តិ សត្តា អវីចិអាទិភេទំ និរយំ អវំសិរា អធោគតសីសា។ **ឯសាមគន្ធោ**តិ តេសំ សត្តានំ តមវជននិរយបតនហេតុ ឯស គេធវិរោធាតិបាតភេទោ សព្ពាមគន្ធមូលភូតោ យថាវុត្តេនត្ថេន តិវិធោ អាមគន្ធោ។ **ន ហិ មំសភោជន**ន្តិ មំសភោជនំ បន ន អាមគន្ធោតិ។

២៥២. ឯវំ ភគវា បរមត្ថតោ អាមគន្ធំ វិស្សជ្ជេត្វា ទុគ្គតិមគ្គភាវញ្ចស្ស បកាសេត្វា ឥទានិ យស្មិំ មច្ឆមំសភោជនេ តាបសោ អាមគន្ធសញ្ញី ទុគ្គតិមគ្គសញ្ញី ច ហុត្វា តស្ស អភោជនេន សុទ្ធិកាមោ ហុត្វា តំ ន ភុញ្ជតិ,

តស្ស ច អញ្ញស្ស ច តថាវិធស្ស សោធេតុំ អសមត្ថភាវំ ទស្សេន្តោ “**ន មច្ឆមំស**”ន្តិ ឥមំ ឆប្បទំ គាថមាហ។ តត្ថ សព្ពបទានិ អន្តិមបាទេន យោជេតព្ពានិ – ន មច្ឆមំសំ សោធេតិ មច្ចំ អវិតិណ្ណកង្ខំ, ន អាហុតិយញ្ញមុតូបសេវនា សោធេតិ មច្ចំ អវិតិណ្ណកង្ខន្តិ ឯវំ។ ឯត្ថ ច **ន មច្ឆមំស**ន្តិ អខាទិយមានំ មច្ឆមំសំ ន សោធេតិ, តថា **អនាសកត្ត**ន្តិ ឯវំ បោរាណា វណ្ណេន្តិ។ ឯវំ បន សុន្ទរតរំ សិយា “ន មច្ឆមំសានំ អនាសកត្តំ ន មច្ឆមំសានានាសកត្តំ, មច្ឆមំសានំ អនាសកត្តំ ន សោធេតិ, មច្ចំ”ន្តិ អថាបិ សិយា, ឯវំ សន្តេ អនាសកត្តំ ឱហីយតីតិ? តញ្ច ន, អមរតបេន សង្គហិតត្តា។ “យេ វាបិ លោកេ អមរា ពហូ តបា”តិ ឯត្ថ ហិ សព្ពោបិ វុត្តាវសេសោ អត្តកិលមថោ សង្គហំ គច្ឆតីតិ។ **នគ្គិយ**ន្តិ អចេលកត្តំ។ **មុណ្ឌិយ**ន្តិ មុណ្ឌភាវោ។ **ជដាជល្ល**ន្តិ ជដា ច រជោជល្លញ្ច។ **ខរាជិនានី**តិ ខរានិ អជិនចម្មានិ។ **អគ្គិហុត្តស្សុបសេវនា**តិ អគ្គិបារិចារិយា។ **អមរា**តិ អមរភាវបត្ថនតាយ បវត្តកាយកិលេសា។ **ពហូ**តិ ឧក្កុដិកប្បធានាទិភេទតោ អនេកេ។ **តបា**តិ សរីរសន្តាបា។ **មន្តា**តិ វេទា។ **អាហុតី**តិ អគ្គិហោមកម្មំ។ **យញ្ញមុតូបសេវនា**តិ អស្សមេធាទិយញ្ញា ច ឧតូបសេវនា ច។ ឧតូបសេវនា នាម គិម្ហេ អាតបដ្ឋានសេវនា, វស្សេ រុក្ខមូលសេវនា, ហេមន្តេ ជលប្បវេសសេវនា។ **ន សោធេន្តិ មច្ចំ អវិតិណ្ណកង្ខ**ន្តិ កិលេសសុទ្ធិយា វា ភវសុទ្ធិយា វា អវិតិណ្ណវិចិកិច្ឆំ មច្ចំ ន សោធេន្តិ។ កង្ខាមលេ ហិ សតិ ន វិសុទ្ធោ ហោតិ, តញ្ច សកង្ខោយេវាតិ។ ឯត្ថ ច “អវិតិណ្ណកង្ខ”ន្តិ ឯតំ “ន មច្ឆមំស”ន្តិអាទីនិ សុត្វា “កឹ នុ ខោ មច្ឆមំសានំ អភោជនាទិនា សិយា វិសុទ្ធិមគ្គោ”តិ តាបសស្ស កង្ខាយ ឧប្បន្នាយ ភគវតា វុត្តំ សិយាតិ នោ អធិប្បាយោ។ យា ចស្ស “សោ មច្ឆមំសំ ភុញ្ជតី”តិ សុត្វាវ ពុទ្ធេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

២៥៣. ឯវំ មច្ឆមំសានាសកត្តាទីនំ សោធេតុំ អសមត្ថភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សោធេតុំ សមត្ថេ ធម្មេ ទស្សេន្តោ “**សោតេសុ គុត្តោ**”តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **សោតេសូ**តិ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ។ **គុត្តោ**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរគុត្តិយា សមន្នាគតោ។ ឯត្តាវតា ឥន្ទ្រិយសំវរបរិវារសីលំ ទស្សេតិ។ **វិទិតិន្ទ្រិយោ ចរេ**តិ ញាតបរិញ្ញាយ ឆឡិន្ទ្រិយានិ វិទិត្វា បាកដានិ កត្វា ចរេយ្យ, វិហរេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្តាវតា វិសុទ្ធសីលស្ស នាមរូបបរិច្ឆេទំ ទស្សេតិ។ **ធម្មេ ឋិតោ**តិ អរិយមគ្គេន អភិសមេតព្ពចតុសច្ចធម្មេ ឋិតោ។ ឯតេន សោតាបត្តិភូមឹ ទស្សេតិ។ **អជ្ជវមទ្ទវេ រតោ**តិ ឧជុភាវេ ច មុទុភាវេ ច រតោ។ ឯតេន សកទាគាមិភូមឹ ទស្សេតិ។ សកទាគាមី ហិ កាយវង្កាទិករានំ ចិត្តថទ្ធភាវករានញ្ច រាគទោសានំ តនុភាវា អជ្ជវមទ្ទវេ រតោ ហោតិ។ **សង្គាតិគោ**តិ រាគទោសសង្គាតិគោ។ ឯតេន អនាគាមិភូមឹ ទស្សេតិ។ **សព្ពទុក្ខប្បហីនោ**តិ សព្ពស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស ហេតុប្បហានេន បហីនសព្ពទុក្ខោ។ ឯតេន អរហត្តភូមឹ ទស្សេតិ។ **ន លិប្បតិ ទិដ្ឋសុតេសុ ធីរោ**តិ សោ ឯវំ អនុបុព្ពេន អរហត្តំ បត្តោ ធិតិសម្បទាយ ធីរោ ទិដ្ឋសុតេសុ ធម្មេសុ កេនចិ កិលេសេន ន លិប្បតិ។ ន កេវលញ្ច ទិដ្ឋសុតេសុ, មុតវិញ្ញាតេសុ ច ន លិប្បតិ, អញ្ញទត្ថុ បរមវិសុទ្ធិប្បត្តោ ហោតីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

២៥៤-៥. ឥតោ បរំ “**ឥច្ចេតមត្ថ**”ន្តិ ទ្វេ គាថា សង្គីតិការេហិ វុត្តា។ តាសមត្ថោ – **ឥតិ ភគវា** កស្សបោ **ឯតមត្ថំ បុនប្បុនំ** អនេកាហិ គាថាហិ ធម្មាធិដ្ឋានាយ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ច ទេសនាយ យាវ តាបសោ អញ្ញាសិ, តាវ សោ **អក្ខាសិ** កថេសិ វិត្ថារេសិ។ **នំ វេទយិ មន្តបារគូ**តិ សោបិ តញ្ច អត្ថំ មន្តបារគូ, វេទបារគូ, តិស្សោ ព្រាហ្មណោ វេទយិ អញ្ញាសិ។ កឹ ការណា? យស្មា អត្ថតោ ច បទតោ ច ទេសនានយតោ ច **ចិត្រាហិ គាថាហិ មុនី បកាសយិ**។ កីទិសោ? **និរាមគន្ធោ អសិតោ ទុរន្នយោ**, អាមគន្ធកិលេសាភាវា និរាមគន្ធោ, តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយាភាវា អសិតោ, ពាហិរទិដ្ឋិវសេន “ឥទំ សេយ្យោ ឥទំ វរ”ន្តិ កេនចិ នេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា ទុរន្នយោ។ ឯវំ បកាសិតវតោ ចស្ស **សុត្វាន ពុទ្ធស្ស សុភាសិតំ បទំ** សុកថិតំ ធម្មទេសនំ សុត្វា **និរាមគន្ធំ** និក្កិលេសយោគំ, **សព្ពទុក្ខប្បនូទនំ** សព្ពវដ្ដទុក្ខប្បនូទនំ, **នីចមនោ** នីចចិត្តោ ហុត្វា **វន្ទិ តថាគតស្ស**, តិស្សោ ព្រាហ្មណោ តថាគតស្ស បាទេ បញ្ចបតិដ្ឋិតំ កត្វា វន្ទិ។ **តត្ថេវ បព្ពជ្ជមរោចយិត្ថា**តិ តត្ថេវ ច នំ អាសនេ និសិន្នំ កស្សបំ ភគវន្តំ តិស្សោ តាបសោ បព្ពជ្ជមរោចយិត្ថ, អយាចីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តំ ភគវា “ឯហិ ភិក្ខូ”តិ អាហ។ សោ តង្ខណំយេវ អដ្ឋបរិក្ខារយុត្តោ ហុត្វា អាកាសេនាគន្ត្វា វស្សសតិកត្ថេរោ វិយ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា កតិបាហេនេវ សាវកបារមិញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា **តិស្សោ** នាម អគ្គសាវកោ អហោសិ, បុន ទុតិយោ **ភារទ្វាជោ** នាម។ ឯវំ តស្ស ភគវតោ តិស្សភារទ្វាជំ នាម សាវកយុគំ អហោសិ។

អម្ហាកំ បន ភគវា យា ច តិស្សេន ព្រាហ្មណេន អាទិតោ តិស្សោ គាថា វុត្តា, យា ច កស្សបេន ភគវតា មជ្ឈេ នវ, យា ច តទា សង្គីតិការេហិ អន្តេ ទ្វេ, តា សព្ពាបិ ចុទ្ទស គាថា អានេត្វា បរិបុណ្ណំ កត្វា ឥមំ អាមគន្ធសុត្តំ អាចរិយប្បមុខានំ បញ្ចន្នំ តាបសសតានំ អាមគន្ធំ ព្យាកាសិ។ តំ សុត្វា សោ ព្រាហ្មណោ តថេវ នីចមនោ ហុត្វា ភគវតោ បាទេ វន្ទិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ សទ្ធឹ បរិសាយ។ “ឯថ ភិក្ខវោ”តិ ភគវា អវោច។ តេ តថេវ ឯហិភិក្ខុភាវំ បត្វា អាកាសេនាគន្ត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា កតិបាហេនេវ សព្ពេវ អគ្គផលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសូតិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ អាមគន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ហិរិសុត្តវណ្ណនា

ហិរិំ តរន្តន្តិ ហិរិសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អនុប្បន្នេ ភគវតិ សាវត្ថិយំ អញ្ញតរោ ព្រាហ្មណមហាសាលោ អឌ្ឍោ អហោសិ អសីតិកោដិធនវិភវោ។ តស្ស ឯកបុត្តកោ អហោសិ បិយោ មនាបោ។ សោ តំ ទេវកុមារំ វិយ នានប្បការេហិ សុខូបករណេហិ សំវឌ្ឍេន្តោ តំ សាបតេយ្យំ តស្ស អនិយ្យាតេត្វាវ កាលមកាសិ សទ្ធិំ ព្រាហ្មណិយា។ តតោ តស្ស មាណវស្ស មាតាបិតូនំ អច្ចយេន ភណ្ឌាគារិកោ សារគព្ភំ វិវរិត្វា សាបតេយ្យំ និយ្យាតេន្តោ អាហ – "ឥទំ តេ, សាមិ, មាតាបិតូនំ សន្តកំ, ឥទំ អយ្យកបយ្យកានំ សន្តកំ, ឥទំ សត្តកុលបរិវដ្ដេន អាគត"ន្តិ។ មាណវោ ធនំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – "ឥទំ ធនំយេវ ទិស្សតិ, យេហិ បន ឥទំ សញ្ចិតំ, តេ ន ទិស្សន្តិ, សព្ពេវ មច្ចុវសំ គតា។ គច្ឆន្តា ច ន ឥតោ កិញ្ចិ អាទាយ អគមំសុ, ឯវំ នាម ភោគេ បហាយ គន្តព្ពោ បរលោកោ, ន សក្កា កិញ្ចិ អាទាយ គន្តុំ អញ្ញត្រ សុចរិតេន។ យំនូនាហំ ឥមំ ធនំ បរិច្ចជិត្វា សុចរិតធនំ គណ្ហេយ្យំ, យំ សក្កា អាទាយ គន្តុ"ន្តិ។ សោ ទិវសេ ទិវសេ សតសហស្សំ វិស្សជ្ជេន្តោ បុន ចិន្តេសិ – "បហូតមិទំ ធនំ, កិំ ឥមិនា ឯវមប្បកេន បរិច្ចាគេន, យំនូនាហំ មហាទានំ ទទេយ្យ"ន្តិ។ សោ រញ្ញោ អារោចេសិ – "មហារាជ, មម ឃរេ ឯត្តកំ ធនំ អត្ថិ, ឥច្ឆាមិ តេន មហាទានំ ទាតុំ។ សាធុ, មហារាជ, នគរេ ឃោសនំ ការាបេថា"តិ។ រាជា តថា ការាបេសិ។ សោ អាគតាគតានំ ភាជនានិ បូរេត្វា សត្តហិ ទិវសេហិ សព្ពធនមទាសិ , ទត្វា ច ចិន្តេសិ – "ឯវំ មហាបរិច្ចាគំ កត្វា អយុត្តំ ឃរេ វសិតុំ, យំនូនាហំ បព្ពជេយ្យ"ន្តិ។ តតោ បរិជនស្ស ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។ តេ "មា, ត្វំ សាមិ, 'ធនំ បរិក្ខីណ'ន្តិ ចិន្តយិ, មយំ អប្បកេនេវ កាលេន នានាវិធេហិ ឧបាយេហិ ធនសញ្ចយំ ករិស្សាមា"តិ វត្វា នានប្បការេហិ តំ យាចិំសុ។ សោ តេសំ យាចនំ អនាទិយិត្វាវ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ។

តត្ថ អដ្ឋវិធា តាបសា – សបុត្តភរិយា, ឧញ្ឆាចារិកា, សម្បត្តកាលិកា, អនគ្គិបក្កិកា, អស្មមុដ្ឋិកា, ទន្តលុយ្យកា, បវត្តផលិកា, វណ្ដមុត្តិកា ចាតិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៨០)។ តត្ថ **សបុត្តភរិយា**តិ បុត្តទារេន សទ្ធិំ បព្ពជិត្វា កសិវណិជ្ជាទីហិ ជីវិកំ កប្បយមានា កេណិយជដិលាទយោ។ **ឧញ្ឆាចារិកា**តិ នគរទ្វារេ អស្សមំ ការាបេត្វា តត្ថ ខត្តិយព្រាហ្មណកុមារានយោ សិប្បានីនិ សិក្ខាបេត្វា ហិរញ្ញសុវណ្ណំ បដិគ្គិហិត្វា តិលតណ្ឌុលាទិកប្បិយភណ្ឌបដិគ្គាហកា, តេ សបុត្តភរិយេហិ សេដ្ឋតរា។ **សម្បត្តកាលិកា**តិ អាហារវេលាយ សម្បត្តំ អាហារំ គហេត្វា យាបេន្តា, តេ ឧញ្ឆាចារិកេហិ សេដ្ឋតរា។ **អនគ្គិបក្កិកា**តិ អគ្គិនា អបក្កបត្តផលានិ ខាទិត្វា យាបេន្តា, តេ សម្បត្តកាលិកេហិ សេដ្ឋតរា។ **អស្មមុដ្ឋិកា**តិ មុដ្ឋិបាសាណំ គហេត្វា អញ្ញំ វា កិញ្ចិ វាសិសត្ថកាទិំ គហេត្វា វិចរន្តា យទា ឆាតា ហោន្តិ, តទា សម្បត្តរុក្ខតោ តចំ គហេត្វា ខាទិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេន្តិ, តេ អនគ្គិបក្កិកេហិ សេដ្ឋតរា។ **ទន្តលុយ្យកា**តិ មុដ្ឋិបាសាណាទីនិបិ អគហេត្វា ចរន្តា ខុទាកាលេ សម្បត្តរុក្ខតោ ទន្តេហិ ឧប្បាដេត្វា តចំ ខាទិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេន្តិ, តេ អស្មមុដ្ឋិកេហិ សេដ្ឋតរា។ **បវត្តផលិកា**តិ ជាតស្សរំ វា វនសណ្ឌំ វា និស្សាយ វសន្តា យំ តត្ថ សរេ ភិសមុឡាលាទិ, យំ វា វនសណ្ឌេ បុប្ផកាលេ បុប្ផំ, ផលកាលេ ផលំ, តមេវ ខាទន្តិ។ បុប្ផផលេ អសតិ អន្តមសោ តត្ថ រុក្ខបបដិកម្បិ ខាទិត្វា វសន្តិ, ន ត្វេវ អាហារត្ថាយ អញ្ញត្រ គច្ឆន្តិ។ ឧបោសថង្គាធិដ្ឋានំ ព្រហ្មវិហារភាវនំ ច ករោន្តិ, តេ ទន្តលុយ្យកេហិ សេដ្ឋតរា។ **វណ្ដមុត្តិកា** នាម វណ្ដមុត្តានិ ភូមិយំ បតិតានិ បណ្ណានិយេវ ខាទន្តិ, សេសំ បុរិមសទិសមេវ, តេ សព្ពសេដ្ឋា។

អយំ បន ព្រាហ្មណកុលបុត្តោ "តាបសបព្ពជ្ជាសុ អគ្គបព្ពជ្ជំ បព្ពជិស្សាមី"តិ វណ្ដមុត្តិកបព្ពជ្ជមេវ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តេ ទ្វេ តយោ បព្ពតេ អតិក្កម្ម អស្សមំ ការាបេត្វា បដិវសតិ។ អថ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ គន្ត្វា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ។ តេន ខោ បន សមយេន សាវត្ថិវាសី ឯកោ បុរិសោ បព្ពតេ ចន្ទនសារាទីនិ គវេសន្តោ តស្ស អស្សមំ បត្វា អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ សោ តំ ទិស្វា "កុតោ អាគតោសី"តិ បុច្ឆិ។ "សាវត្ថិតោ, ភន្តេ"តិ។ "កា តត្ថ បវត្តី"តិ? "តត្ថ, ភន្តេ, មនុស្សា អប្បមត្តា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ករោន្តី"តិ។ "កស្ស ឱវាទំ សុត្វា"តិ? "ពុទ្ធស្ស ភគវតោ"តិ។ តាបសោ ពុទ្ធសទ្ទស្សវនេន វិម្ហិតោ "ពុទ្ធោតិ ត្វំ, ភោ បុរិស, វទេសី"តិ អាមគន្ធេ វុត្តនយេនេវ តិក្ខត្តុំ បុច្ឆិត្វា "ឃោសោបិ ខោ ឯសោ ទុល្លភោ"តិ អត្តមនោ ភគវតោ សន្តិកំ គន្តុកាមោ ហុត្វា ចិន្តេសិ – "ន យុត្តំ ពុទ្ធស្ស សន្តិកំ តុច្ឆមេវ គន្តុំ, កិំ នុ ខោ គហេត្វា គច្ឆេយ្យ"ន្តិ។ បុន ចិន្តេសិ – "ពុទ្ធា នាម អាមិសគរុកា ន ហោន្តិ, ហន្ទាហំ ធម្មបណ្ណាការំ គហេត្វា គច្ឆាមី"តិ ចត្តារោ បញ្ហេ អភិសង្ខរិ –

> "កីទិសោ មិត្តោ ន សេវិតព្ពោ, កីទិសោ មិត្តោ សេវិតព្ពោ;
> កីទិសោ បយោគោ បយុញ្ជិតព្ពោ, កិំ រសានំ អគ្គ"ន្តិ។

សោ តេ បញ្ហេ គហេត្វា មជ្ឈិមទេសាភិមុខោ បក្កមិត្វា អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនំ បវិដ្ឋោ។ ភគវាបិ តស្មឹ សមយេ ធម្មទេសនត្ថាយ អាសនេ និសិន្នោយេវ ហោតិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា អវន្ទិត្វាវ ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ ភគវា “កច្ចិ, តសិ, ខមនីយ”ន្តិអាទិនា នយេន សម្មោទិ។ សោបិ “ខមនីយំ, ភោ គោតមា”តិអាទិនា នយេន បដិសម្មោទិត្វា “យទិ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, មនសា បុច្ឆិតេ បញ្ហេ វាចាយ ឯវ វិស្សជ្ជេស្សតី”តិ មនសា ឯវ ភគវន្តំ តេ បញ្ហេ បុច្ឆិ។ ភគវា ព្រាហ្មណេន បុដ្ឋោ អាទិបញ្ហំ តាវ វិស្សជ្ជេតុំ **ហិរិ តរន្ត**ន្តិ អារភិត្វា អឌ្ឍតេយ្យា គាថាយោ អាហ។

២៥៦. តាសំ អត្ថោ – **ហិរិ តរន្ត**ន្តិ ហិរឹ អតិក្កមន្តំ អហិរិកំ និល្លជ្ជំ។ **វិជិគុច្ឆមាន**ន្តិ អសុចិមិវ បស្សមានំ។ អហិរិកោ ហិ ហិរឹ ជិគុច្ឆតិ អសុចិមិវ បស្សតិ, តេន នំ ន ភជតិ ន អល្លីយតិ។ តេន វុត្តំ “វិជិគុច្ឆមាន”ន្តិ។ **តវាហមស្មិ ឥតិ ភាសមាន**ន្តិ “អហំ, សម្ម, តវ សហាយោ ហិតកាមោ សុខកាមោ, ជីវិតម្បិ មេ តុយ្ហំ អត្ថាយ បរិច្ចត្ត”ន្តិ ឯវមាទិនា នយេន ភាសមានំ។ **សយ្ហានិ កម្មានិ អនាទិយន្ត**ន្តិ ឯវំ ភាសិត្វាបិ ច សយ្ហានិ កាតុំ សក្កានិបិ តស្ស កម្មានិ អនាទិយន្តំ ករណត្ថាយ អសមាទិយន្តំ។ អថ វា ចិត្តេន តត្ថ អាទរមត្តម្បិ អករោន្តំ, អបិច ខោ បន ឧប្បន្នេសុ កិច្ចេសុ ព្យសនមេវ ទស្សេន្តំ។ **នេសោ មមន្តិ ឥតិ នំ វិជញ្ញា**តិ តំ ឯវរូបំ “មិត្តបដិរូបកោ ឯសោ, នេសោ មេ មិត្តោ”តិ ឯវំ បណ្ឌិតោ បុរិសោ វិជានេយ្យ។

២៥៧. **អនន្វយ**ន្តិ យំ អត្ថំ ទស្សាមិ, ករិស្សាមីតិ ច ភាសតិ, តេន អននុគតំ។ **បិយំ វាចំ យោ មិត្តេសុ បកុព្ពតី**តិ យោ អតីតានាគតេហិ បទេហិ បដិសន្ថរន្តោ និរត្ថកេន សង្គណ្ហន្តោ កេវលំ ព្យញ្ជនច្ឆាយាមត្តេនេវ បិយំ មិត្តេសុ វាចំ បវត្តេតិ។ **អករោន្តំ ភាសមានំ, បរិជានន្តិ បណ្ឌិតា**តិ ឯវរូបំ យំ ភាសតិ, តំ អករោន្តំ, កេវលំ វាចាយ ភាសមានំ “វចីបរមោ នាមេស អមិត្តោ មិត្តបដិរូបកោ”តិ ឯវំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា បណ្ឌិតា ជានន្តិ។

២៥៨. **ន សោ មិត្តោ យោ សទា អប្បមត្តោ, ភេទាសង្កី រន្ធមេវានុបស្សី**តិ យោ ភេទមេវ អាសង្កមានោ កតមធុរេន ឧបចារេន សទា អប្បមត្តោ វិហរតិ, យំកិញ្ចិ អស្សតិយា អមនសិការេន កតំ, អញ្ញាណកេន វា អកតំ, “យទា មំ គរហិស្សតិ, តទា នំ ឯតេន បដិចោទេស្សាមី”តិ ឯវំ រន្ធមេវ អនុបស្សតិ, ន សោ មិត្តោ សេវិតព្ពោតិ។

ឯវំ ភគវា “កីទិសោ មិត្តោ ន សេវិតព្ពោ”តិ ឥមំ អាទិបញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា ទុតិយំ វិស្សជ្ជេតុំ “**យស្មិញ្ច សេតី**”តិ ឥមំ ឧបឌ្ឍគាថមាហ។ តស្សត្ថោ **យស្មិញ្ច** មិត្តេ មិត្តោ តស្ស ហទយមនុបវិសិត្វា សយនេន យថា នាម បិតុ **ឧរសិ បុត្តោ** “ឥមស្ស មយិ ឧរសិ សយន្តេ ទុក្ខំ វា អនត្តមនតា វា ភវេយ្យា”តិអាទីហិ អបរិសង្កមានោ និព្ពិសង្កោ ហុត្វា **សេតិ**, ឯវមេវ ទារធនជីវិតាទីសុ វិស្សាសំ ករោន្តោ មិត្តភាវេន និព្ពិសង្កោ សេតិ។ **យោ ច បរេហិ** ការណសតំ ការណសហស្សម្បិ វត្វា **អភេជ្ជោ, ស វេ មិត្តោ** សេវិតព្ពោតិ។

២៥៩. ឯវំ ភគវា “កីទិសោ មិត្តោ សេវិតព្ពោ”តិ ឯវំ ទុតិយបញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា តតិយំ វិស្សជ្ជេតុំ “បាមុជ្ជករណ”ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – បាមុជ្ជំ ករោតីតិ **បាមុជ្ជករណំ។ ឋាន**ន្តិ ការណំ។ កឹ បន តន្តិ? វីរិយំ។ តញ្ហិ ធម្មូបសញ្ហិតំ បីតិបាមោជ្ជសុខមុប្បាទនតោ បាមុជ្ជករណន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ “ស្វាខាតេ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយេ យោ អារទ្ធវីរិយោ, សោ សុខំ វិហរតី”តិ (អ. និ. ១.៣១៨)។ បសំសំ អាវហតីតិ **បសំសាវហំ**។ អាទិតោ ទិព្ពមានុសកសុខានំ , បរិយោសានេ និព្ពានសុខស្ស អាវហនតោ ផលូបចារេន **សុខំ**។ ផលំ បដិកង្ខមានោ **ផលានិសំសោ។ ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ។ **វហន្តោ បោរិសំ ធុរ**ន្តិ បុរិសានុច្ឆវិកំ ភារំ អាទាយ វិហរន្តោ ឯតំ សម្មប្បធានវីរិយសង្ខាតំ ឋានំ ភាវេតិ, ឦទិសោ បយោគោ សេវិតព្ពោតិ។

២៦០. ឯវំ ភគវា “កីទិសោ បយោគោ បយុញ្ជិតព្ពោ”តិ តតិយបញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា ចតុត្ថំ វិស្សជ្ជេតុំ “**បវិវេករស**”ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **បវិវេកោ**តិ កិលេសវិវេកតោ ជាតត្តា អគ្គផលំ វុច្ចតិ, តស្ស រសោតិ អស្សាទនដ្ឋេន តំសម្បយុត្តំ សុខំ។ **ឧបសមោបិ** កិលេសូបសមន្តេ ជាតត្តា និព្ពានសង្ខាតឧបសមារម្មណត្តា វា តទេវ, **ធម្មបីតិរសោបិ** អរិយធម្មតោ អនបេតាយ និព្ពានសង្ខាតេ ធម្មេ ឧប្បន្នាយ បីតិយា រសត្តា តទេវ។ តំ បវិវេករសំ ឧបសមស្ស ច រសំ បិត្វា តទេវ **ធម្មបីតិរសំ បិវំ និទ្ទរោ ហោតិ និប្បាបោ,** បិវិត្វាបិ កិលេសបរិឡាហាភាវេន និទ្ទរោ, បិវន្តោបិ បហីនបាបត្តា និប្បាបោ ហោតិ, តស្មា ឯតំ រសានមគ្គន្តិ។ កេចិ បន “ឈាននិព្ពានបច្ចវេក្ខណានំ កាយចិត្តឧបធិវិវេកានញ្ច វសេន បវិវេករសាទយោ តយោ ឯវ ឯតេ ធម្មា”តិ យោជេន្តិ , បុរិមមេវ សុន្ទរំ។ ឯវំ ភគវា ចតុត្ថបញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ព្រាហ្មណោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា កតិបាហេនេវ បដិសម្ភិទាប្បត្តោ អរហា អហោសីតិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ហិរិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថា

(ទុតិយោ ភាគោ)

២. ចូឡវគ្គោ

៤. មង្គលសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ មង្គលសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ជម្ពុទីបេ កិរ តត្ថ តត្ថ នគរទ្វារសន្ថាគារសភាទីសុ មហាជនា សន្និបតិត្វា ហិរញ្ញសុវណ្ណំ ទត្វា នានប្បការំ សីតាហរណាទិពាហិរកកថំ កថាបេន្តិ, ឯកេកា កថា ចតុមាសច្ចយេន និដ្ឋាតិ។ តត្ថ ឯកទិវសំ មង្គលកថា សមុដ្ឋាសិ – “កឹ នុ ខោ មង្គលំ, កឹ ទិដ្ឋំ មង្គលំ, សុតំ មង្គលំ, មុតំ មង្គលំ, កោ មង្គលំ ជានាតី”តិ?

អថ ទិដ្ឋមង្គលិកោ នាមេកោ បុរិសោ អាហ – “អហំ មង្គលំ ជានាមិ, ទិដ្ឋំ លោកេ មង្គលំ, ទិដ្ឋំ នាម អភិមង្គលសម្មតំ រូបំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ ចាតកសកុណំ វា បស្សតិ, ពេលុវលដ្ឋឹ វា គព្ភិនឹ វា កុមារកេ វា អលង្កតបដិយត្តេ បុណ្ណឃដំ វា អល្លរោហិតមច្ឆំ វា អាជញ្ញំ វា អាជញ្ញរថំ វា ឧសភំ វា គាវឹ វា កបិលំ វា, យំ វា បនញ្ញម្បិ កិញ្ចិ ឯវរូបំ អភិមង្គលសម្មតំ រូបំ បស្សតិ, ឥទំ វុច្ចតិ ទិដ្ឋមង្គល”ន្តិ។ តស្ស វចនំ ឯកច្ចេ អគ្គហេសុំ, ឯកច្ចេ នាគ្គហេសុំ។ យេ នាគ្គហេសុំ, តេ តេន សហ វិវទឹសុ។

អថ សុតមង្គលិកោ នាមេកោ បុរិសោ អាហ – “ចក្ខុ នាមេតំ, ភោ, សុចិម្បិ អសុចិម្បិ បស្សតិ, តថា សុន្ទរម្បិ អសុន្ទរម្បិ, មនាបម្បិ អមនាបម្បិ។ យទិ តេន ទិដ្ឋំ មង្គលំ សិយា, សព្ពម្បិ មង្គលំ សិយា, តស្មា ន ទិដ្ឋំ មង្គលំ, អបិច ខោ បន សុតំ មង្គលំ, សុតំ នាម អភិមង្គលសម្មតោ សទ្ទោ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ វឌ្ឍាតិ វា វឌ្ឍមានាតិ វា បុណ្ណាតិ វា ផុស្សាតិ វា សុមនាតិ វា សិរីតិ វា សិរិវឌ្ឍាតិ វា អជ្ជ សុនក្ខត្តំ សុមុហុត្តំ សុទិវសំ សុមង្គលន្តិ ឯវរូបំ វា យំកិញ្ចិ អភិមង្គលសម្មតំ សទ្ទំ សុណាតិ, ឥទំ វុច្ចតិ សុតមង្គល”ន្តិ។ តស្សបិ វចនំ ឯកច្ចេ អគ្គហេសុំ, ឯកច្ចេ នាគ្គហេសុំ។ យេ នាគ្គហេសុំ, តេ តេន សហ វិវទឹសុ។

អថ មុតមង្គលិកោ នាមេកោ បុរិសោ អាហ – “សោតម្បិ ហិ នាមេតំ ភោ សាធុម្បិ អសាធុម្បិ មនាបម្បិ អមនាបម្បិ សុណាតិ។ យទិ តេន សុតំ មង្គលំ សិយា, សព្ពម្បិ មង្គលំ សិយា, តស្មា ន សុតំ មង្គលំ, អបិច ខោ បន មុតំ មង្គលំ, មុតំ នាម អភិមង្គលសម្មតំ គន្ធរសផោដ្ឋព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ បទុមគន្ធាទិបុប្ផគន្ធំ វា ឃាយតិ, ផុស្សទន្តកដ្ឋំ វា ខាទតិ, បថវឹ វា អាមសតិ, ហរិតសស្សំ វា អល្លគោមយំ វា កច្ឆបំ វា តិលវាហំ វា បុប្ផំ វា ផលំ វា អាមសតិ, ផុស្សមត្តិកាយ វា សម្មា លិម្បតិ, ផុស្សសាដកំ វា និវាសេតិ, ផុស្សវេឋនំ វា ធារេតិ, យំ វា បនញ្ញម្បិ កិញ្ចិ ឯវរូបំ អភិមង្គលសម្មតំ គន្ធំ វា ឃាយតិ, រសំ វា សាយតិ, ផោដ្ឋព្ពំ វា ផុសតិ, ឥទំ វុច្ចតិ មុតមង្គល”ន្តិ។ តស្សបិ វចនំ ឯកច្ចេ អគ្គហេសុំ, ឯកច្ចេ នាគ្គហេសុំ។

តត្ថ ន ទិដ្ឋមង្គលិកោ សុតមុតមង្គលិកេ អសក្ខិ សញ្ញាបេតុំ។ ន តេសំ អញ្ញតរោ ឥតរេ ទ្វេ។ តេសុ ច មនុស្សេសុ យេ ទិដ្ឋមង្គលិកស្ស វចនំ គណ្ហឹសុ, តេ “ទិដ្ឋំយេវ មង្គល”ន្តិ គតា។ យេ សុតមុតមង្គលិកានំ វចនំ គណ្ហឹសុ, តេ “សុតំយេវ មុតំយេវ មង្គល”ន្តិ គតា។ ឯវមយំ មង្គលកថា សកលជម្ពុទីបេ បាកដា ជាតា។

អថ សកលជម្ពុទីបេ មនុស្សា គុម្ពគុម្ពា ហុត្វា “កឹ នុ ខោ មង្គល”ន្តិ មង្គលានិ ចិន្តយឹសុ ។ តេសំ មនុស្សានំ អារក្ខទេវតា តំ កថំ សុត្វា តថេវ មង្គលានិ ចិន្តយឹសុ។ តាសំ ទេវតានំ ភុម្មទេវតា មិត្តា ហោន្តិ, អថ តតោ សុត្វា ភុម្មទេវតាបិ តថេវ មង្គលានិ ចិន្តយឹសុ។ តាសម្បិ ទេវតានំ អាកាសដ្ឋទេវតា មិត្តា ហោន្តិ,

អាកាសដ្ឋទេវតានំ ចាតុមហារាជិកទេវតា។ ឯតេនេវ ឧបាយេន យាវ សុទស្សីទេវតានំ អកនិដ្ឋទេវតា មិត្តា ហោន្តិ, អថ តតោ សុត្វា អកនិដ្ឋទេវតាបិ តថេវ គុម្ពគុម្ពា ហុត្វា មង្គលានិ ចិន្តយឹសុ។ ឯវំ ទសសហស្ស ចក្កវាឡេសុ សព្ពត្ថ មង្គលចិន្តា ឧទបាទិ។ ឧប្បន្នា ច សា “ឥទំ មង្គលំ ឥទំ មង្គល”ន្តិ វិនិច្ឆិយមានាបិ អប្បត្តា ឯវ វិនិច្ឆយំ ទ្វាទស វស្សានិ អដ្ឋាសិ។ សព្ពេ មនុស្សា ច ទេវា ច ព្រហ្មានោ ច ឋបេត្វា អរិយសាវកេ ទិដ្ឋសុតមុតវសេន តិធា ភិន្នា។ ឯកោបិ “ឥទមេវ មង្គល”ន្តិ យថាភុច្ចតោ និដ្ឋង្គតោ នាហោសិ, មង្គល កោលាហលំ លោកេ ឧប្បជ្ជិ។

កោលាហលំ នាម បញ្ចវិធំ – កប្បកោលាហលំ, ចក្កវត្តិកោលាហលំ, ពុទ្ធកោលាហលំ, មង្គលកោលាហលំ, មោនេយ្យកោលាហលន្តិ។ តត្ថ កាមាវចរទេវា មុត្តសិរា វិកិណ្ណកេសា រុទម្មុខា អស្សូនិ ហត្ថេហិ បុញ្ឆមានា រត្តវត្ថ និវត្ថា អតិវិយ វិរូបវេសធារិនោ ហុត្វា, “វស្សសតសហស្សស្ស អច្ចយេន កប្បុដ្ឋានំ ភវិស្សតិ។ អយំ លោកោ វិនស្សិស្សតិ, មហាសមុទ្ទោ សុស្សិស្សតិ, អយញ្ច មហាបថវី សិនេរុ ច បព្ពតរាជា ឧឌ្ឍយ្ហិស្សតិ វិនស្សិស្សតិ, យាវ ព្រហ្មលោកា លោកវិនាសោ ភវិស្សតិ។ មេត្តំ, មារិសា, ភាវេថ, ករុណំ មុទិតំ ឧបេក្ខំ, មារិសា, ភាវេថ, មាតរំ ឧបដ្ឋហថ, បិតរំ ឧបដ្ឋហថ, កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ ហោថ, ជាគរថ មា បមាទត្ថា”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **កប្បកោលាហលំ** នាម។

កាមាវចរទេវាយេវ “វស្សសតស្សច្ចយេន ចក្កវត្តិរាជា លោកេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **ចក្កវត្តិកោលាហលំ** នាម។

សុទ្ធាវាសា បន ទេវា ព្រហ្មាភរណេន អលង្ករិត្វា ព្រហ្មវេឋនំ សីសេ កត្វា បីតិសោមនស្សជាតា ពុទ្ធគុណ វាទិនោ “វស្សសហស្សស្ស អច្ចយេន ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **ពុទ្ធ កោលាហលំ** នាម។

សុទ្ធាវាសា ឯវ ទេវា មនុស្សានំ ចិត្តំ ញត្វា “ទ្វាទសន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន សម្មាសម្ពុទ្ធោ មង្គលំ កថេស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **មង្គលកោលាហលំ** នាម។

សុទ្ធាវាសា ឯវ ទេវា “សត្តន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវតា សទ្ធឹ សមាគម្ម មោនេយ្យបដិបទំ បុច្ឆិស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **មោនេយ្យកោលាហលំ** នាម។ ឥមេសុ បញ្ចសុ កោលាហលេសុ ទិដ្ឋមង្គលាទិវសេន តិធា ភិន្នេសុ ទេវមនុស្សេសុ ឥទំ មង្គលកោលាហលំ លោកេ ឧប្បជ្ជិ។

អថ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា មង្គលានិ អលភមានេសុ ទ្វាទសន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន តាវតឹសកាយិកា ទេវតា សង្គម្ម សមាគម្ម ឯវំ សមចិន្តេសុំ – “សេយ្យថាបិ នាម, មារិសា, ឃរសាមិកោ អន្តោឃរជនានំ, គាមសាមិកោ គាមវាសីនំ, រាជា សព្ពមនុស្សានំ, ឯវមេវំ អយំ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អម្ហាកំ អគ្គោ ច សេដ្ឋោ ច យទិទំ បុញ្ញេន តេជេន ឥស្សរិយេន បញ្ញាយ ទ្វិន្នំ ទេវលោកានំ អធិបតិ។ យំនូន មយំ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឯតមត្ថំ បុច្ឆេយ្យាមា”តិ។ តា សក្កស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា សក្កំ ទេវានមិន្ទំ តង្ខណានុរូបនិវាសនាភរណ សស្សិរិកសរីរំ អឌ្ឍតេយ្យកោដិអច្ឆរាគណបរិវុតំ បារិច្ឆត្តកមូលេ បណ្ឌុកម្ពលវរាសនេ និសិន្នំ អភិវាទេត្វា ឯក មន្តំ ឋត្វា ឯតទវោចុំ – “យគ្ឃេ, មារិស, ជានេយ្យាសិ, ឯតរហិ មង្គលបញ្ហា សមុដ្ឋិតា, ឯកេ ទិដ្ឋំ មង្គលន្តិ វទន្តិ, ឯកេ សុតំ មង្គលន្តិ វទន្តិ, ឯកេ មុតំ មង្គលន្តិ វទន្តិ។ តត្ថ មយញ្ច អញ្ញេ ច អនិដ្ឋង្គតា, សាធុ វត នោ ត្វំ យាថាវតោ ព្យាករោហី”តិ។ ទេវរាជា បកតិយាបិ បញ្ញវា “អយំ មង្គលកថា កត្ថ បឋមំ សមុដ្ឋិតា”តិ អាហ។ “មយំ ទេវ ចាតុមហារាជិកានំ អស្សុម្ហា”តិ អាហំសុ។ តតោ ចាតុមហារាជិកា អាកាសដ្ឋទេវតានំ, អាកាសដ្ឋ ទេវតា ភុម្មទេវតានំ, ភុម្មទេវតា មនុស្សារក្ខទេវតានំ, មនុស្សារក្ខទេវតា “មនុស្សលោកេ សមុដ្ឋិតា”តិ អាហំសុ។

អថ ទេវានមិន្ទោ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ កត្ថ វសតី”តិ បុច្ឆិ។ “មនុស្សលោកេ, ទេវា”តិ អាហំសុ។ “តំ ភគវន្តំ កោចិ បុច្ឆី”តិ អាហ។ “ន កោចិ ទេវា”តិ។ “កឹ នុ ខោ នាម តុម្ហេ មារិសា អគ្គឹ ឆឌ្ឌេត្វា ខជ្ជោបនកំ ឧជ្ជាលេថ, យេ អនវសេសមង្គលទេសកំ តំ ភគវន្តំ អតិក្កមិត្វា មំ បុច្ឆិតព្ពំ មញ្ញថ? អាគច្ឆថ, មារិសា, តំ ភគវន្តំ បុច្ឆាម, អទ្ធា សស្សិរិកំ បញ្ហព្យាករណំ លភិស្សាមា”តិ ឯកំ ទេវបុត្តំ អាណាបេសិ – “ត្វំ ភគវន្តំ បុច្ឆា”តិ។ សោ ទេវបុត្តោ តង្ខណានុរូបេន អលង្ការេន អត្តានំ អលង្ករិត្វា វិជ្ជុរិវ វិជ្ជោតមានោ ទេវគណបរិវុតោ ជេតវនមហាវិហារំ អាគន្ត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ ឋត្វា មង្គលបញ្ហំ បុច្ឆន្តោ គាថាយ អជ្ឈភាសិ។ ភគវា តស្ស តំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទីនមត្ថោ សង្ខេបតោ កសិភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តោ, វិត្ថារំ បន ឥច្ឆន្តេហិ បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេន គហេតព្ពោ។ កសិភារទ្វាជសុត្តេ **ច** “មគធេសុ វិហរតិ ទក្ខិណាគិរិស្មឹ ឯកនាឡាយំ ព្រាហ្មណគាមេ”តិ វុត្តំ, ឥធ “សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ។ តស្មា “សាវត្ថិយ”ន្តិ ឥមំ បទំ អាទឹ កត្វា ឥធ អបុព្ពបទវណ្ណនំ ករិស្សាម។

សេយ្យថិទំ, **សាវត្ថិយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តំ កិរ សវត្ថស្ស នាម ឥសិនោ និវាសដ្ឋានំ អហោសិ។ តស្មា យថា កុសម្ពស្ស និវាសោ កោសម្ពី, កាកណ្ឌស្ស និវាសោ កាកណ្ឌីតិ, ឯវំ ឥត្ថិលិង្គវសេន “សាវត្ថី”តិ វុច្ចតិ។ បោរាណា បន វណ្ណយន្តិ – យស្មា តស្មឹ ឋានេ សត្ថសមាយោគេ “កឹភណ្ឌមត្ថី”តិ បុច្ឆិតេ “សព្ពមត្ថី”តិ អាហំសុ, តស្មា តំ វចនមុបាទាយ “សាវត្ថី”តិ វុច្ចតិ។ តស្សំ សាវត្ថិយំ។ ឯតេនស្ស គោចរគាមោ ទីបិតោ ហោតិ។ ជេតោ នាម រាជកុមារោ, តេន រោបិតសំវឌ្ឍិតត្តា តស្ស ជេតស្ស វនន្តិ ជេតវនំ, តស្មឹ **ជេតវនេ**។ អនាថានំ បិណ្ឌោ ឯតស្មឹ អត្ថីតិ អនាថបិណ្ឌិកោ, តស្ស **អនាថបិណ្ឌិកស្ស**។ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតិនា ចតុបណ្ណាសកោដិបរិច្ចាគេន និដ្ឋាបិតារាមេតិ អត្ថោ។ ឯតេនស្ស បព្ពជិតានុរូបនិវាសោកាសោ ទីបិតោ ហោតិ។

អថាតិ អវិច្ឆេទត្ថេ, **ខោ**តិ អធិការន្តរនិទស្សនត្ថេ និបាតោ។ តេន អវិច្ឆិន្នេយេវ តត្ថ ភគវតោ វិហារេ “ឥទមធិការន្តរំ ឧទបាទី”តិ ទស្សេតិ។ កឹ តន្តិ? **អញ្ញតរា ទេវតា**តិអាទិ។ តត្ថ **អញ្ញតរា**តិ អនិយមិតនិទ្ទេសោ។ សា ហិ នាមគោត្តតោ អបាកដា, តស្មា “អញ្ញតរា”តិ វុត្តា។ ទេវោ ឯវ ទេវតា, ឥត្ថិបុរិសសាធារណមេតំ។ ឥធ បន បុរិសោ ឯវ សោ ទេវបុត្តោ, កិន្តុ សាធារណនាមវសេន “ទេវតា”តិ វុត្តោ។

អភិក្កន្តាយ រត្តិយាតិ ឯត្ថ **អភិក្កន្តសទ្ទោ** ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភានុមោទនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ។ ឧទ្ទិសតុ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ៣៨៣; អ. និ. ៨.២០; ឧទា. ៤៥) ខយេ ទិស្សតិ។ “អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៤.១០០) សុន្ទរេ។

“កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា”តិ។ (វិ. វ. ៨៥៧) –

ឯវមាទីសុ អភិរូបេ។ “អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ២.១៦; បារា. ១៥) អព្ភានុមោទនេ។ ឥធ បន ខយេ។ តេន អភិក្កន្តាយ រត្តិយា, បរិក្ខីណាយ រត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អភិក្កន្តវណ្ណាតិ ឯត្ថ **អភិក្កន្ត**សទ្ទោ អភិរូបេ, **វណ្ណ**សទ្ទោ បន ឆវិថុតិកុលវគ្គការណសណ្ឋានប្បមាណរូបាយតនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “សុវណ្ណវណ្ណោសិ ភគវា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.៣៩៩; សុ. និ. ៥៥៣) ឆវិយំ។ “កទា សញ្ញូឡ្ហា បន តេ, គហបតិ, ឥមេ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.៧៧) ថុតិយំ។ “ចត្តារោមេ, ភោ គោតម, វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ៣.១១៥) កុលវគ្គេ។ “អថ កេន នុ វណ្ណេន, គន្ធត្ថេនោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.២៣៤) ការណេ។ “មហន្តំ ហត្ថិរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.១៣៨) សណ្ឋានេ។ “តយោ បត្តស្ស វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ បមាណេ។ “វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា”តិ ឯវមាទីសុ រូបាយតនេ។ សោ ឥធ ឆវិយំ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន អភិក្កន្តវណ្ណា អភិរូបច្ឆវីតិ វុត្តំ ហោតិ។

កេវលកប្បន្តិ ឯត្ថ **កេវល**សទ្ទោ អនវសេសយេភុយ្យអព្យាមិស្សអនតិរេកទឡ្ហត្ថវិសំយោគាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.២៥៥; បារា. ១) អនវសេសតា អត្ថោ។ “កេវលកប្បា ច អង្គមាគធា បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ អាទាយ ឧបសង្កមិស្សន្តី”តិ ឯវមាទីសុ (មហាវ. ៤៣) យេភុយ្យតា។ “កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ ឯវមាទីសុ (វិភ. ២២៥) អព្យាមិស្សតា។ “កេវលំ សទ្ធាមត្តកំ នូន អយមាយស្មា”តិ ឯវមាទីសុ (មហាវ. ២៤៤) អនតិរេកតា។ “អាយស្មតោ ភន្តេ អនុរុទ្ធស្ស ពាហិកោ នាម សទ្ធិវិហារិកោ កេវលកប្បំ សង្ឃភេទាយ ឋិតោ”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៤.២៤៣) ទឡ្ហត្ថតា។ “កេវលី វុសិតវា ឧត្តមបុរិសោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៣.៥៧) វិសំយោគោ។ ឥធ បនស្ស អនវសេសតោ អត្ថោ អធិប្បេតោ។

កប្បសទ្ទោ បនាយំ អភិសទ្ទហនវោហារកាលបញ្ញត្តិឆេទនវិកប្បលេសសមន្តភាវាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “ឱកប្បនិយមេតំ ភោតោ គោតមស្ស, យថា តំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អភិសទ្ទហនមត្ថោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ សមណកប្បេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ២៥០) វោហារោ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលោ។ “ឥច្ចាយស្មា

កប្បោ’’តិ ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ១០៩៨; ចូឡនិ. កប្បមាណវបុច្ឆា ១១៧) បញ្ញត្តិ។ ‘‘អលង្កតោ កប្បិតកេសមស្សូ’’តិ ឯវមាទីសុ (ជា. ២.២២.១៣៦៨) ឆេទនំ។ ‘‘កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ’’តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ៤៤៦) វិកប្បោ។ ‘‘អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុ’’ន្តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៨.៨០) លេសោ។ ‘‘កេវលកប្បំ វេឡុវនំ ឱភាសេត្វា’’តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.៩៤) សមន្តភាវោ។ ឥធ បនស្ស សមន្តភាវោ អត្ថោតិ អធិប្បេតោ។ យតោ **កេវលកប្បំ ជេតវន**ន្តិ ឯត្ថ អនវសេសំ សមន្តតោ ជេតវនន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឱភាសេត្វាតិ អាភាយ ផរិត្វា, ចន្ទិមា វិយ សូរិយោ វិយ ច ឯកោភាសំ ឯកបជ្ជោតំ ករិត្វាតិ អត្ថោ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ, យតោ យត្ថ ភគវា, តត្ថ ឧបសង្កមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យេន វា ការណេន ភគវា ទេវមនុស្សេហិ ឧបសង្កមិតព្ពោ, តេនេវ ការណេន ឧបសង្កមីតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេន ច ការណេន ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ? នានប្បការគុណវិសេសាធិគមាធិប្បាយេន សាទុផលូបភោគាធិប្បាយេន ទិជគណេហិ និច្ចផលិតមហារុក្ខោ វិយ។ ឧបសង្កមីតិ ច គតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបសង្កមិត្វា**តិ ឧបសង្កមនបរិយោសានទីបនំ។ អថ វា ឯវំ គតា តតោ អាសន្នតរំ ឋានំ ភគវតោ សមីបសង្ខាតំ គន្ត្វាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា**តិ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បណមិត្វា នមស្សិត្វា។

ឯកមន្តន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, ឯកោកាសំ ឯកបស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ភុម្មត្ថេ វា ឧបយោគវចនំ។ **អដ្ឋាសី**តិ និសជ្ជាទិបដិក្ខេបោ, ឋានំ កប្បេសិ, ឋិតា អហោសីតិ អត្ថោ។

កថំ ឋិតា បន សា ឯកមន្តំ ឋិតា អហូតិ?

> ‘‘ន បច្ឆតោ ន បុរតោ, នាបិ អាសន្នទូរតោ;
> ន កច្ឆេ នោបិ បដិវាតេ, ន ចាបិ ឱណតុណ្ណតេ;
> ឥមេ ទោសេ វិវជ្ជេត្វា, ឯកមន្តំ ឋិតា អហូ’’តិ។

កស្មា បនាយំ អដ្ឋាសិ ឯវ, ន និសីទីតិ? លហុំ និវត្តិតុកាមតាយ។ ទេវតា ហិ កញ្ចិទេវ អត្ថវសំ បដិច្ច សុចិបុរិសោ វិយ វច្ចដ្ឋានំ មនុស្សលោកំ អាគច្ឆន្តិ។ បកតិយា បនេតាសំ យោជនសតតោ បភុតិ មនុស្សលោកោ ទុគ្គន្ធតាយ បដិកូលោ ហោតិ, ន តត្ថ អភិរមន្តិ។ តេន សា អាគតកិច្ចំ កត្វា លហុំ និវត្តិតុកាមតាយ ន និសីទិ។ យស្ស ច គមនាទិឥរិយាបថបរិស្សមស្ស វិនោទនត្ថំ និសីទន្តិ, សោ ទេវានំ បរិស្សមោ នត្ថិ, តស្មាបិ ន និសីទិ។ យេ ច មហាសាវកា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា ឋិតា, តេ បតិមានេសិ, តស្មាបិ ន និសីទិ។ អបិច ភគវតិ គារវេនេវ ន និសីទិ។ ទេវានញ្ហិ និសីទិតុកាមានំ អាសនំ និព្ពត្តតិ, តំ អនិច្ឆមានា និសជ្ជាយ ចិត្តម្បិ អកត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។

ឯកមន្តំ ឋិតា ខោ សា ទេវតាតិ ឯវំ ឥមេហិ ការណេហិ ឯកមន្តំ ឋិតា ខោ សា ទេវតា។ **ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសី**តិ ភគវន្តំ គាថាយ អក្ខរបទនិយមិតគន្ថិតេន វចនេន អភាសីតិ អត្ថោ។

២៦១. តត្ថ **ពហូ**តិ អនិយមិតសង្ខ្យានិទ្ទេសោ។ តេន អនេកសតា អនេកសហស្សា អនេកសតសហស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទិព្ពន្តីតិ **ទេវា,** បញ្ចហិ កាមគុណេហិ កីឡន្តិ, អត្តនោ វា សិរិយា ជោតន្តីតិ អត្ថោ។ អបិច តិវិធា ទេវា សម្មុតិឧបបត្តិវិសុទ្ធិវសេន។ យថាហ –

> ‘‘ទេវាតិ តយោ ទេវា សម្មុតិទេវា, ឧបបត្តិទេវា, វិសុទ្ធិទេវា។ តត្ថ សម្មុតិទេវា នាម រាជានោ, ទេវិយោ, រាជកុមារា។ ឧបបត្តិទេវា នាម ចាតុមហារាជិកេ ទេវេ ឧបាទាយ តទុត្តរិទេវា។ វិសុទ្ធិទេវា នាម អរហន្តោ វុច្ចន្តី’’តិ (ចូឡនិ. ធោតកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣២, បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១១៩)។

តេសុ ឥធ ឧបបត្តិទេវា អធិប្បេតា។ មនុនោ អបច្ចាតិ **មនុស្សា**។ បោរាណា បន ភណន្តិ – មនស្ស ឧស្សន្នតាយ មនុស្សា។ តេ ជម្ពុទីបកា, អបរគោយានកា, ឧត្តរកុរុកា, បុព្ពវិទេហកាតិ ចតុព្ពិធា។ ឥធ ជម្ពុទីបកា អធិប្បេតា។ មង្គលន្តិ ឥមេហិ សត្តាតិ **មង្គលានិ,** ឥទ្ធិំ វុទ្ធិញ្ច បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។ **អចិន្តយុ**ន្តិ ចិន្តេសុំ។ **អាកង្ខមានា**តិ ឥច្ឆមានា បត្ថយមានា បិហយមានា។ **សោត្ថាន**ន្តិ សោត្ថិភាវំ, សព្ពេសំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ សោភនានំ សុន្ទរានំ កល្យាណានំ ធម្មានមត្ថិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ព្រូហី**តិ ទេសេហិ បកាសេហិ

អាចិក្ខ វិរ វិភជ ឧត្តានីករោហិ។ **មង្គល**ន្តិ ឥទ្ធិការណំ វុទ្ធិការណំ សព្ពសម្បត្តិការណំ។ **ឧត្តម**ន្តិ វិសិដ្ឋំ បវរំ សព្ពលោកហិតសុខាវហន្តិ អយំ គាថាយ អនុបុព្ពបទវណ្ណនា។

អយំ បន បិណ្ឌត្ថោ – សោ ទេវបុត្តោ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ ទេវតា មង្គលបញ្ហំ សោតុកាមតាយ ឥមស្មឹ ឯកចក្កវាឡេ សន្និបតិត្វា ឯកវាលគ្គកោដិឱកាសមត្តេ ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សដ្ឋិបិ សត្តតិបិ អសីតិបិ សុខុមត្តភាវេ និម្មិនិត្វា សព្ពទេវមារព្រហ្មានោ សិរិយា ច តេជសា ច អធិគយ្ហ វិរោចមានំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នំ ភគវន្តំ បរិវារេត្វា ឋិតា ទិស្វា តស្មិំ ច សមយេ អនាគតានម្បិ សកលជម្ពុទីបកានំ មនុស្សានំ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ សព្ពទេវមនុស្សានំ វិចិកិច្ឆាសល្លសមុទ្ធរណត្ថំ អាហ – “ពហូ ទេវា មនុស្សា ច, មង្គលានិ អចិន្តយុំ, អាកង្ខមានា សោត្ថានំ អត្តនោ សោត្ថិភាវំ ឥច្ឆន្តា, ព្រូហិ មង្គលមុត្តមំ, តេសំ ទេវានំ អនុមតិយា មនុស្សានញ្ច អនុគ្គហេន មយា បុដ្ឋោ សមានោ យំ សព្ពេសមេវ អម្ហាកំ ឯកន្តហិតសុខាវហនតោ ឧត្តមំ មង្គលំ, តំ នោ អនុកម្បំ ឧបាទាយ ព្រូហិ ភគវា”តិ។

២៦២. ឯវមេតំ ទេវបុត្តស្ស វចនំ សុត្វា ភគវា “**អសេវនា ច ពាលានំ**”ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អសេវនា**តិ អភជនា អបយិរុបាសនា។ **ពាលាន**ន្តិ ពលន្តិ អស្សសន្តីតិ ពាលា, អស្សសិតបស្សសិតមត្តេន ជីវន្តិ, ន បញ្ញាជីវិតេនាតិ អធិប្បាយោ។ តេសំ ពាលានំ **បណ្ឌិតាន**ន្តិ បណ្ឌន្តីតិ បណ្ឌិតា, សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកេសុ អត្ថេសុ ញាណគតិយា គច្ឆន្តីតិ អធិប្បាយោ។ តេសំ បណ្ឌិតានំ។ **សេវនា**តិ ភជនា បយិរុបាសនា តំសហាយតា តំសម្បវង្កតា។ **បូជា**តិ សក្ការគរុការមាននវន្ទនា។ **បូជនេយ្យាន**ន្តិ បូជារហានំ។ **ឯតំ មង្គលមុត្តម**ន្តិ យា ច ពាលានំ អសេវនា, យា ច បណ្ឌិតានំ សេវនា, យា ច បូជនេយ្យានំ បូជា, តំ សព្ពំ សម្បិណ្ឌេត្វា អាហ ឯតំ មង្គលមុត្តមន្តិ។ យំ តយា បុដ្ឋំ “ព្រូហិ មង្គលមុត្តម”ន្តិ, ឯត្ថ តាវ ឯតំ មង្គលមុត្តមន្តិ គណ្ហាហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយមេតិស្សា គាថាយ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បនស្សា ឯវំ វេទិតព្ពា – ឯវមេតំ ទេវបុត្តស្ស វចនំ សុត្វា ភគវា ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ យស្មា ចតុព្ពិធា កថា បុច្ឆិតកថា, អបុច្ឆិតកថា, សានុសន្ធិកថា, អននុសន្ធិកថាតិ។ តត្ថ “បុច្ឆាមិ តំ, គោតម, ភូរិបញ្ញ, កថំករោ សាវកោ សាធុ ហោតី”តិ (សុ. និ. ៣៧៨) ច, “កថំ នុ ត្វំ, មារិស, ឱឃមតរី”តិ (សំ. និ. ១.១) ច ឯវមាទីសុ បុច្ឆិតេន កថិកា បុច្ឆិតកថា។ “យំ បរេ សុខតោ អាហុ, តទរិយា អាហុ ទុក្ខតោ”តិ ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ៧៦៧) អបុច្ឆិតេន អត្តជ្ឈាសយវសេនេវ កថិតា អបុច្ឆិតកថា។ សព្ពាបិ ពុទ្ធានំ កថា “សនិទានាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមី”តិ (អ. និ. ៣.១២៦; កថា. ៨០៦) វចនតោ សានុសន្ធិកថា។ អននុសន្ធិកថា ឥមស្មិំ សាសនេ នត្ថិ។ ឯវមេតាសុ កថាសុ អយំ ទេវបុត្តេន បុច្ឆិតេន ភគវតា កថិតត្តា បុច្ឆិតកថា។ បុច្ឆិតកថាយញ្ច យថា ឆេកោ បុរិសោ កុសលោ មគ្គស្ស, កុសលោ អមគ្គស្ស, មគ្គំ បុដ្ឋោ បឋមំ វិជហិតព្ពំ អាចិក្ខិត្វា បច្ឆា គហេតព្ពំ អាចិក្ខតិ – “អសុកស្មិំ នាម ឋានេ ទ្វេធាបថោ ហោតិ, តត្ថ វាមំ មុញ្ចិត្វា ទក្ខិណំ គណ្ហថា”តិ, ឯវំ សេវិតព្ពាសេវិតព្ពេសុ អសេវិតព្ពំ អាចិក្ខិត្វា សេវិតព្ពំ អាចិក្ខតិ។ ភគវា ច មគ្គកុសលបុរិសសទិសោ។ យថាហ –

> “បុរិសោ មគ្គកុសលោតិ ខោ, តិស្ស, តថាគតស្សេតំ អធិវចនំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ (សំ. និ. ៣.៨៤)។

សោ ហិ កុសលោ ឥមស្ស លោកស្ស, កុសលោ បរស្ស លោកស្ស, កុសលោ មច្ចុធេយ្យស្ស, កុសលោ អមច្ចុធេយ្យស្ស, កុសលោ មារធេយ្យស្ស, កុសលោ អមារធេយ្យស្សាតិ។ តស្មា បឋមំ អសេវិតព្ពំ អាចិក្ខិត្វា សេវិតព្ពំ អាចិក្ខន្តោ អាហ – “អសេវនា ច ពាលានំ, បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា”តិ។ វិជហិតព្ពមគ្គោ វិយ ហិ បឋមំ ពាលា ន សេវិតព្ពា ន បយិរុបាសិតព្ពា, តតោ គហេតព្ពមគ្គោ វិយ បណ្ឌិតា សេវិតព្ពា បយិរុបាសិតព្ពាតិ។

កស្មា បន ភគវតា មង្គលំ កថេន្តេន បឋមំ ពាលានំ អសេវនា បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា កថិតាតិ? វុច្ចតេ – យស្មា ឥមំ ទិដ្ឋាទីសុ មង្គលទិដ្ឋិំ ពាលសេវនាយ ទេវមនុស្សា គណ្ហឹសុ, សា ច អមង្គលំ, តស្មា នេសំ តំ ឥធលោកត្ថបរលោកត្ថភញ្ជកំ អកល្យាណមិត្តសំសគ្គំ គរហន្តេន ឧភយលោកត្ថសាធកញ្ច កល្យាណមិត្តសំសគ្គំ បសំសន្តេន ភគវតា បឋមំ ពាលានំ អសេវនា បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា កថិតាតិ។

តត្ថ **ពាលា** នាម យេ កេចិ បាណាតិបាតាទិអកុសលកម្មបថសមន្នាគតា សត្តា។ តេ តីហាការេហិ ជានិតព្ពា។ យថាហ – “តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ពាលស្ស ពាលលក្ខណានី”តិ (អ. និ. ៣.៣; ម. និ. ៣.២៤៦) សុត្តំ។ អបិច បូរណកស្សបាទយោ ឆ សត្ថារោ ទេវទត្តកោកាលិកកដមោទកតិស្សខណ្ឌទេវិយាបុត្តសមុទ្ទទត្តចិញ្ចមាណវិកាទយោ អតីតកាលេ ច ទីឃវិទស្ស ភាតាតិ ឥមេ អញ្ញេ ច ឯវរូបា សត្តា ពាលាតិ វេទិតព្ពា។

តេ អគ្គិបទិត្តមិវ អង្គារំ អត្តនា ទុគ្គហិតេន អត្តានញ្ច អត្តនោ វចនការកេ ច វិនាសេន្តិ, យថា ទីឃវិទស្ស ភាតា ចតុពុទ្ធន្តរំ សដ្ឋិយោជនមត្តេន អត្តភាវេន ឧត្តានោ បតិតោ មហានិរយេ បច្ចតិ, យថា ច តស្ស ទិដ្ឋិំ អភិរុចិកានិ បញ្ច កុលសតានិ តស្សេវ សហព្យតំ ឧបបន្នានិ និរយេ បច្ចន្តិ។ វុត្តំ ហេតំ –

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, នឡាគារា វា តិណាគារា វា អគ្គិ មុត្តោ កូដាគារានិបិ ឌហតិ ឧល្លិត្តាវលិត្តានិ និវាតានិ ផុសិតគ្គឡានិ បិហិតវាតបានានិ, ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យានិ កានិចិ ភយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សព្ពានិ តានិ ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, នោ បណ្ឌិតតោ។ យេ កេចិ ឧបទ្ទវា ឧប្បជ្ជន្តិ…បេ…. យេ កេចិ ឧបសគ្គា…បេ…. នោ បណ្ឌិតតោ។ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, សប្បដិភយោ ពាលោ, អប្បដិភយោ បណ្ឌិតោ។ សឧបទ្ទវោ ពាលោ, អនុបទ្ទវោ បណ្ឌិតោ, សឧបសគ្គោ ពាលោ, អនុបសគ្គោ បណ្ឌិតោ”តិ (អ. និ. ៣.១)។

អបិច បូតិមច្ឆសទិសោ ពាលោ, បូតិមច្ឆពន្ធបត្តបុដសទិសោ ហោតិ តទុបសេវី, ឆឌ្ឌនីយតំ ជិគុច្ឆនីយតញ្ច អាបជ្ជតិ វិញ្ញូនំ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“បូតិមច្ឆំ កុសគ្គេន, យោ នរោ ឧបនយ្ហតិ;
កុសាបិ បូតី វាយន្តិ, ឯវំ ពាលូបសេវនា”តិ។ (ឥតិវុ. ៧៦; ជា. ១.១៥.១៨៣; ២.២២.១២៥៧);

អកិត្តិបណ្ឌិតោ ចាបិ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន វរេ ទិយ្យមានេ ឯវមាហ –

“ពាលំ ន បស្សេ ន សុណេ, ន ច ពាលេន សំវសេ;
ពាលេនល្លាបសល្លាបំ, ន ករេ ន ច រោចយេ។

“កិន្នុ តេ អករំ ពាលោ, វទ កស្សប ការណំ;
កេន កស្សប ពាលស្ស, ទស្សនំ នាភិកង្ខសិ។

“អនយំ នយតិ ទុម្មេធោ, អធុរាយំ និយុញ្ជតិ;
ទុន្នយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ បកុប្បតិ;
វិនយំ សោ ន ជានាតិ, សាធុ តស្ស អទស្សន”ន្តិ។ (ជា. ១.១៣.៩០-៩២);

ឯវំ ភគវា សព្ពាការេន ពាលូបសេវនំ គរហន្តោ ពាលានំ អសេវនំ “មង្គល”ន្តិ វត្វា ឥទានិ បណ្ឌិតសេវនំ បសំសន្តោ “បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា មង្គល”ន្តិ អាហ។ តត្ថ **បណ្ឌិតា** នាម យេ កេចិ បាណាតិបាតាវេរមណិអាទិទសកុសលកម្មបថសមន្នាគតា សត្តា, តេ តីហាការេហិ ជានិតព្ពា។ យថាហ – “តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតស្ស បណ្ឌិតលក្ខណានី”តិ (អ. និ. ៣.៣; ម. និ. ៣.២៥៣) វុត្តំ។ អបិច ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធអសីតិមហាសាវកា អញ្ញេ ច តថាគតស្ស សាវកា សុនេត្តមហាគោវិន្ទវិធុរសរភង្គមហោសធសុតសោមនិមិរាជ- អយោឃរកុមារអកិត្តិបណ្ឌិតាទយោ ច បណ្ឌិតាតិ វេទិតព្ពា។

តេ ភយេ វិយ រក្ខា, អន្ធការេ វិយ បទីបោ, ខុប្បិបាសាទិទុក្ខាភិភវេ វិយ អន្នបានាទិបដិលាភោ, អត្តនោ វចនករានំ សព្ពភយឧបទ្ទវូបសគ្គវិទ្ធំសនសមត្ថា ហោន្តិ។ តថា ហិ តថាគតំ អាគម្ម អសង្ខ្យេយ្យា អបរិមាណា ទេវមនុស្សា អាសវក្ខយំ បត្តា, ព្រហ្មលោកេ បតិដ្ឋិតា, ទេវលោកេ បតិដ្ឋិតា, សុគតិលោកេ ឧប្បន្នា។ សារិបុត្តត្ថេរេ ចិត្តំ បសាទេត្វា ចតូហិ បច្ចយេហិ ថេរំ ឧបដ្ឋហិត្វា អសីតិ កុលសហស្សានិ សគ្គេ និព្ពត្តានិ។ តថា មហាមោគ្គល្លានមហាកស្សបប្បភុតីសុ សព្ពមហាសាវកេសុ, សុនេត្តស្ស សត្ថុនោ សាវកា អប្បេកច្ចេ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជឹសុ, អប្បេកច្ចេ បរនិម្មិតវសវត្តីនំ ទេវានំ សហព្យតំ…បេ…. អប្បេកច្ចេ គហបតិមហាសាលកុលានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជឹសុ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“នត្ថិ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតតោ ភយំ, នត្ថិ បណ្ឌិតតោ ឧបទ្ទវោ, នត្ថិ បណ្ឌិតតោ ឧបសគ្គោ”តិ (អ. និ. ៣.១)។

អបិច តគរមាលាទិគន្ធភណ្ឌសទិសោ បណ្ឌិតោ, តគរមាលាទិគន្ធភណ្ឌបលិវេឋនបត្តសទិសោ ហោតិ តទុបសេវី, ភាវនីយតំ មនុញ្ញតញ្ច អាបជ្ជតិ វិញ្ញូនំ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“តគរញ្ច បលាសេន, យោ នរោ ឧបនយ្ហតិ;
បត្តាបិ សុរភី វាយន្តិ, ឯវំ ធីរូបសេវនា”តិ។ (ឥតិវុ. ៧៦; ជា. ១.១៥.១៨៤; ២.២២.១២៥៨);

អកិត្តិបណ្ឌិតោ ចាបិ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន វរេ ទិយ្យមានេ ឯវមាហ –

“ធីរំ បស្សេ សុណេ ធីរំ, ធីរេន សហ សំវសេ;
ធីរេនល្លាបសល្លាបំ, តំ ករេ តញ្ច រោចយេ។

“កិន្នុ តេ អករំ ធីរោ, វទ កស្សប ការណំ;
កេន កស្សប ធីរស្ស, ទស្សនំ អភិកង្ខសិ។

“នយំ នយតិ មេធាវី, អធុរាយំ ន យុញ្ជតិ;
សុនយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ ន កុប្បតិ;
វិនយំ សោ បជានាតិ, សាធុ តេន សមាគមោ”តិ។ (ជា. ១.១៣.៩៤-៩៦);

ឯវំ ភគវា សព្ពាការេន បណ្ឌិតសេវនំ បសំសន្តោ, បណ្ឌិតានំ សេវនំ “មង្គល”ន្តិ វត្វា ឥទានិ តាយ ពាលានំ អសេវនាយ បណ្ឌិតានំ សេវនាយ ច អនុបុព្ពេន បូជនេយ្យភាវំ ឧបគតានំ បូជំ បសំសន្តោ **“បូជា ច បូជនេយ្យានំ ឯតំ មង្គលមុត្តម”**ន្តិ អាហ។ តត្ថ **បូជនេយ្យា** នាម សព្ពទោសវិរហិតត្តា សព្ពគុណសមន្នាគតត្តា ច ពុទ្ធា ភគវន្តោ, តតោ បច្ឆា បច្ចេកពុទ្ធា អរិយសាវកា ច។ តេសញ្ហិ បូជា អប្បកាបិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតិ, សុមនមាលាការមល្លិកាទយោ ចេត្ថ និទស្សនំ។

តត្រេកំ និទស្សនមត្តំ ភណាម។ ភគវា កិរ ឯកទិវសំ បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អថ ខោ សុមនមាលាការោ រញ្ញោ មាគធស្ស សេនិយស្ស ពិម្ពិសារស្ស បុប្ផានិ គហេត្វា គច្ឆន្តោ អទ្ទស ភគវន្តំ នគរទ្វារំ អនុប្បត្តំ បាសាទិកំ បសាទនីយំ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណាសីតានុព្យញ្ជនបដិមណ្ឌិតំ ពុទ្ធសិរិយា ជលន្តំ។ ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ – “រាជា បុប្ផានិ គហេត្វា សតំ វា សហស្សំ វា ទទេយ្យ, តញ្ច ឥធលោកមត្តមេវ សុខំ ភវេយ្យ, ភគវតោ បន បូជា អប្បមេយ្យអសង្ខេយ្យផលា ទីឃរត្តំ ហិតសុខាវហា ហោតិ។ ហន្ទាហំ ឥមេហិ បុប្ផេហិ ភគវន្តំ បូជេមី”តិ បសន្នចិត្តោ ឯកំ បុប្ផមុដ្ឋិំ គហេត្វា ភគវតោ បដិមុខំ ខិបិ, បុប្ផានិ អាកាសេន គន្ត្វា ភគវតោ ឧបរិ មាលាវិតានំ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ មាលាការោ តំ អានុភាវំ ទិស្វា បសន្នតរចិត្តោ បុន ឯកំ បុប្ផមុដ្ឋិំ ខិបិ, តានិ គន្ត្វា មាលាកញ្ចុកោ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ ឯវំ អដ្ឋ បុប្ផមុដ្ឋិយោ ខិបិ, តានិ គន្ត្វា បុប្ផកូដាគារំ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ ភគវា អន្តោកូដាគារេ វិយ អហោសិ, មហាជនកាយោ សន្និបតិ។ ភគវា មាលាការំ បស្សន្តោ សិតំ បាត្វាកាសិ។ អានន្ទត្ថេរោ “ន ពុទ្ធា អហេតុ អប្បច្ចយា សិតំ បាតុករោន្តី”តិ សិតការណំ បុច្ឆិ។ ភគវា អាហ – “ឯសោ, អានន្ទ, មាលាការោ ឥមិស្សា បូជាយ អានុភាវេន សតសហស្សកប្បេ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា បរិយោសានេ សុមនិស្សរោ នាម បច្ចេកពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ។ វចនបរិយោសានេ ច ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

“តញ្ច កម្មំ កតំ សាធុ, យំ កត្វា នានុតប្បតិ;
យស្ស បតីតោ សុមនោ, វិបាកំ បដិសេវតី”តិ។ (ធ. ប. ៦៨);

គាថាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, ឯវំ អប្បកាបិ តេសំ បូជា ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតីតិ វេទិតព្ពា។ សា ច អាមិសបូជាវ កោ បន វាទោ បដិបត្តិបូជាយ។ យតោ យេ កុលបុត្តា សរណគមនេន សិក្ខាបទបដិគ្គហណេន ឧបោសថង្គសមាទានេន ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទីហិ ច អត្តនោ គុណេហិ ភគវន្តំ បូជេន្តិ, កោ តេសំ បូជាយ ផលំ វណ្ណយិស្សតិ។ តេ ហិ តថាគតំ បរមាយ បូជាយ បូជេន្តីតិ វុត្តា។ យថាហ –

“យោ ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា ឧបាសកោ វា ឧបាសិកា វា ធម្មានុធម្មបដិបន្នោ វិហរតិ សាមីចិប្បដិបន្នោ អនុធម្មចារី, សោ តថាគតំ សក្ករោតិ គរុំ ករោតិ មានេតិ បូជេតិ អបចិយតិ បរមាយ បូជាយា”តិ។

ឯតេនានុសារេន បច្ចេកពុទ្ធអរិយសាវកានម្បិ បូជាយ ហិតសុខាវហតា វេទិតព្ពា។

អបិច គហដ្ឋានំ កនិដ្ឋស្ស ជេដ្ឋោ ភាតាបិ ភគិនីបិ បូជនេយ្យា, បុត្តស្ស មាតាបិតរោ, កុលវធូនំ សាមិកសស្សុសសុរាតិ ឯវមេត្ថ បូជនេយ្យា វេទិតព្ពា។ ឯតេសម្បិ ហិ បូជា កុសលធម្មសង្ខាតត្តា អាយុអាទិវឌ្ឍិហេតុត្តា ច មង្គលមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“តេ មត្តេយ្យា ភវិស្សន្តិ បេត្តេយ្យា សាមញ្ញា ព្រហ្មញ្ញា កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ, ឥទំ កុសលំ ធម្មំ សមាទាយ វត្តិស្សន្តិ។ តេ តេសំ កុសលានំ ធម្មានំ សមាទានហេតុ អាយុនាបិ វឌ្ឍិស្សន្តិ, វណ្ណេនបិ វឌ្ឍិស្សន្តី”តិអាទិ។

ឯវមេតិស្សា គាថាយ ពាលានំ អសេវនា បណ្ឌិតានំ សេវនា បូជនេយ្យានំ បូជាតិ តីណិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ តត្ថ ពាលានំ អសេវនា ពាលសេវនបច្ចយភយាទិបរិត្តាណេន ឧភយលោកហិតហេតុត្តា បណ្ឌិតានំ សេវនា បូជនេយ្យានំ បូជា ច តាសំ ផលវិភូតិវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ និព្ពានសុគតិហេតុត្តា “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពា។ ឥតោ បរំ តុ មាតិកំ អទស្សេត្វា ឯវ យំ យត្ថ មង្គលំ, តំ វវត្ថបេស្សាម, តស្ស ច មង្គលត្តំ វិភាវយិស្សាមាតិ។

និដ្ឋិតា អសេវនា ច ពាលានន្តិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៣. ឯវំ ភគវា “ព្រូហិ មង្គលមុត្តម”ន្តិ ឯកំ អជ្ឈេសិតោបិ អប្បំ យាចិតោ ពហុទាយកោ ឧឡារបុរិសោ វិយ ឯកាយ គាថាយ តីណិ មង្គលានិ វត្វា តតោ ឧត្តរិបិ ទេវតានំ សោតុកាមតាយ មង្គលានញ្ច អត្ថិតាយ យេសំ យេសំ យំ យំ អនុកូលំ, តេ តេ សត្តេ តត្ថ តត្ថ មង្គលេ និយោជេតុកាមតាយ ច “**បតិរូបទេសវាសោ ចា**”តិអាទីហិ គាថាហិ បុនបិ អនេកានិ មង្គលានិ វត្តុមារទ្ធោ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **បតិរូបោ**តិ អនុច្ឆវិកោ។ **ទេសោ**តិ គាមោបិ និគមោបិ នគរម្បិ ជនបទោបិ យោ កោចិ សត្តានំ និវាសោកាសោ។ **វាសោ**តិ តត្ថ និវាសោ។ **បុព្ពេ**តិ បុរា អតីតាសុ ជាតីសុ។ **កតបុញ្ញតា**តិ ឧបចិតកុសលតា។ **អត្តា**តិ ចិត្តំ វុច្ចតិ, សកលោ វា អត្តភាវោ។ **សម្មាបណិធី**តិ តស្ស អត្តនោ សម្មា បណិធានំ និយុញ្ជនំ, ឋបនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយមេត្ថ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា **បតិរូបទេសោ** នាម យត្ថ ចតស្សោ បរិសា វិហរន្តិ, ទានាទីនិ បុញ្ញកិរិយាវត្ថូនិ វត្តន្តិ, នវង្គំ សត្ថុ សាសនំ ទិប្បតិ។ តត្ថ និវាសោ សត្តានំ បុញ្ញកិរិយាយ បច្ចយត្តា “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ សីហឡទីបបវិដ្ឋកេវដ្ដាទយោ ចេត្ថ និទស្សនំ។

អបរោ នយោ – បតិរូបទេសោ នាម ភគវតោ ពោធិមណ្ឌប្បទេសោ, ធម្មចក្កប្បវត្តិតប្បទេសោ, ទ្វាទសយោជនាយ បរិសាយ មជ្ឈេ សព្ពតិត្ថិយមតំ ភិន្ទិត្វា យមកបាដិហារិយទស្សិតកណ្ឌម្ពរុក្ខមូលប្បទេសោ, ទេវោរោហនប្បទេសោ, យោ វា បនញ្ញោបិ សាវត្ថិរាជគហាទិពុទ្ធាទិវាសប្បទេសោ។ តត្ថ និវាសោ សត្តានំ ឆអនុត្តរិយបដិលាភបច្ចយតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

អបរោ នយោ – បុរត្ថិមាយ ទិសាយ កជង្គលំ នាម និគមោ, តស្ស អបរេន មហាសាលា, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ទក្ខិណបុរត្ថិមាយ ទិសាយ សល្លវតី នាម នទី, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ទក្ខិណាយ ទិសាយ សេតកណ្ណិកំ នាម និគមោ, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ បច្ឆិមាយ ទិសាយ ថូណំ នាម ព្រាហ្មណគាមោ, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ឧត្តរាយ ទិសាយ ឧសិរទ្ធជោ នាម បព្ពតោ, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា , ឱរតោ មជ្ឈេ (មហាវ. ២៥៩)។ អយំ មជ្ឈិមប្បទេសោ អាយាមេន តីណិ យោជនសតានិ, វិត្ថារេន អឌ្ឍតេយ្យានិ, បរិក្ខេបេន នវយោជនសតានិ ហោន្តិ, ឯសោ បតិរូបទេសោ នាម។

ឯត្ថ ចតុន្នំ មហាទីបានំ ទ្វិសហស្សានំ បរិត្តទីបានញ្ច ឥស្សរិយាធិបច្ចការកា ចក្កវត្តី ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា សារិបុត្តមហាមោគ្គល្លានាទយោ មហាសាវកា ឧប្បជ្ជន្តិ, ទ្វេ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា បច្ចេកពុទ្ធា, ចត្តារិ អដ្ឋ សោឡស វា អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធា ច ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ សត្តា ចក្កវត្តិរញ្ញោ ឱវាទំ គហេត្វា បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋាយ សគ្គបរាយណា ហោន្តិ, តថា បច្ចេកពុទ្ធានំ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ។ សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកានំ បន ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ សគ្គបរាយណា និព្ពានបរាយណា ច ហោន្តិ។ តស្មា តត្ថ វាសោ ឥមាសំ សម្បត្តីនំ បច្ចយតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

បុព្ពេ កតបុញ្ញតា នាម អតីតជាតិយំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធខីណាសវេ អារព្ភ ឧបចិតកុសលតា, សាបិ មង្គលំ។ កស្មា? ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធេ សម្មុខតោ ទស្សេត្វា ពុទ្ធានំ វា ពុទ្ធសាវកានំ វា សម្មុខា សុតាយ ចតុប្បទិកាយបិ គាថាយ បរិយោសានេ អរហត្តំ បាបេតីតិ កត្វា។ យោ ច មនុស្សោ បុព្ពេ កតាធិការោ ឧស្សន្នកុសលមូលោ

ហោតិ, សោ តេនេវ កុសលមូលេន វិបស្សនំ ឧប្បាទេត្វា អាសវក្ខយំ បាបុណាតិ យថា រាជា មហាកប្បិនោ អគ្គមហេសី ច។ តេន វុត្តំ “បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតា មង្គល”ន្តិ។

អត្តសម្មាបណិធិ នាម ឥធេកច្ចោ អត្តានំ ទុស្សីលំ សីលេ បតិដ្ឋាបេតិ, អស្សទ្ធំ សទ្ធាសម្បទាយ បតិដ្ឋាបេតិ, មច្ឆរិំ ចាគសម្បទាយ បតិដ្ឋាបេតិ។ អយំ វុច្ចតិ “អត្តសម្មាបណិធី”តិ។ ឯសោ ច មង្គលំ។ កស្មា? ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកវេរប្បហានវិវិធានិសំសាធិគមហេតុតោតិ។

ឯវំ ឥមិស្សាបិ គាថាយ បតិរូបទេសវាសោ, បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតា, អត្តសម្មាបណិធីតិ តីណិយេវ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា បតិរូបទេសវាសោ ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៤. ឥទានិ **ពាហុសច្ចញ្ចា**តិ ឯត្ថ **ពាហុសច្ច**ន្តិ ពហុស្សុតភាវោ។ **សិប្ប**ន្តិ យំកិញ្ចិ ហត្ថកោសល្លំ។ **វិនយោ**តិ កាយវាចាចិត្តវិនយនំ។ **សុសិក្ខិតោ**តិ សុដ្ឋុ សិក្ខិតោ។ **សុភាសិតា**តិ សុដ្ឋុ ភាសិតា។ **យា**តិ អនិយមនិទ្ទេសោ។ **វាចា**តិ គិរា ព្យប្បថោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ អយមេត្ថ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ពាហុសច្ចំ** នាម យំ តំ “សុតធរោ ហោតិ សុតសន្និចយោ”តិ (ម. និ. ១.៣៣៩; អ. និ. ៤.២២) ច “ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចស្ស បុគ្គលស្ស ពហុកំ សុតំ ហោតិ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណ”ន្តិ (អ. និ. ៤.៦) ច ឯវមាទិនា នយេន សត្ថុសាសនធរត្តំ វណ្ណិតំ, តំ អកុសលប្បហានកុសលាធិគមហេតុតោ អនុបុព្ពេន បរមត្ថសច្ចសច្ឆិកិរិយហេតុតោ ច “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “សុតវា ច ខោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បជហតិ, កុសលំ ភាវេតិ, សាវជ្ជំ បជហតិ, អនវជ្ជំ ភាវេតិ, សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតី”តិ (អ. និ. ៧.៦៧)។

អបរម្បិ វុត្តំ –

> “ធតានំ ធម្មានំ អត្ថមុបបរិក្ខតិ, អត្ថំ ឧបបរិក្ខតោ ធម្មា និជ្ឈានំ ខមន្តិ, ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តិយា សតិ ឆន្ទោ ជាយតិ, ឆន្ទជាតោ ឧស្សហតិ, ឧស្សហន្តោ តុលយតិ, តុលយន្តោ បទហតិ, បទហន្តោ កាយេន ចេវ បរមត្ថសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, បញ្ញាយ ច អតិវិជ្ឈ បស្សតី”តិ (ម. និ. ២.៤៣២)។

អបិច អគារិកពាហុសច្ចម្បិ យំ អនវជ្ជំ, តំ ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

សិប្បំ នាម អគារិកសិប្បញ្ច អនគារិកសិប្បញ្ច។ តត្ថ អគារិកសិប្បំ នាម យំ បរូបរោធវិរហិតំ អកុសលវិវជ្ជិតំ មណិការសុវណ្ណការកម្មាទិ, តំ ឥធលោកត្ថាវហនតោ មង្គលំ។ អនគារិកសិប្បំ នាម ចីវរវិចារណសិព្ពនាទិ សមណបរិក្ខារាភិសង្ខរណំ, យំ តំ “ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យានិ តានិ សព្រហ្មចារីនំ ឧច្ចាវចានិ កឹករណីយានិ, តត្ថ ទក្ខោ ហោតី”តិអាទិនា នយេន តត្ថ តត្ថ សំវណ្ណិតំ, យំ “នាថករណោ ធម្មោ”តិ (ទី. និ. ៣.៣៤៥; អ. និ. ១០.១៧) ច វុត្តំ, តំ អត្តនោ ច បរេសញ្ច ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

វិនយោ នាម អគារិកវិនយោ ច អនគារិកវិនយោ ច។ តត្ថ អគារិកវិនយោ នាម ទសអកុសលកម្មបថវិរមណំ, សោ តត្ថ អសំកិលេសាបជ្ជនេន អាចារគុណវវត្ថានេន ច សុសិក្ខិតោ ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ មង្គលំ។ អនគារិកវិនយោ នាម សត្តាបត្តិក្ខន្ធេ អនាបជ្ជនំ, សោបិ វុត្តនយេនេវ សុសិក្ខិតោ។ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ វា អនគារិកវិនយោ។ សោ យថា តត្ថ បតិដ្ឋាយ អរហត្តំ បាបុណាតិ, ឯវំ សិក្ខនេន សុសិក្ខិតោ លោកិយលោកុត្តរសុខាធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពោ។

សុភាសិតា វាចា នាម មុសាវាទាទិទោសវិរហិតា វាចា។ យថាហ – “ចតូហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតា វាចា សុភាសិតា ហោតី”តិ។ អសម្ផប្បលាបា វាចា ឯវ វា សុភាសិតា។ យថាហ –

> “សុភាសិតំ ឧត្តមមាហុ សន្តោ,
> ធម្មំ ភណេ នាធម្មំ តំ ទុតិយំ;
> បិយំ ភណេ នាប្បិយំ តំ តតិយំ,
> សច្ចំ ភណេ នាលិកំ តំ ចតុត្ថ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២១៣; សុ. និ. ៤៥២);

អយម្បិ ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពា។ យស្មា ច អយំ វិនយបរិយាបន្នា ឯវ, តស្មា វិនយគ្គហណេន ឯតំ អសង្គណ្ហិត្វា វិនយោ សង្គហេតព្ពោ។ អថវា កឹ ឥមិនា បរិស្សមេន បរេសំ ធម្មទេសនាវាចា ឥធ “សុភាសិតា វាចា”តិ វេទិតព្ពា។ សា ហិ យថា បតិរូបទេសវាសោ, ឯវំ សត្តានំ ឧភយលោកហិតសុខនិព្ពានាធិគមបច្ចយតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ អាហ ច –

“យំ ពុទ្ធោ ភាសតិ វាចំ, ខេមំ និព្ពានបត្តិយា;
ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ, សា វេ វាចានមុត្តមា”តិ។ (សំ. និ. ១.២១៣; សុ. និ. ៤៥៦);

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ ពាហុសច្ចំ, សិប្បំ, វិនយោ សុសិក្ខិតោ, សុភាសិតា វាចាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ពាហុសច្ចញ្ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៥. ឥទានិ **មាតាបិតុឧបដ្ឋាន**ន្តិ ឯត្ថ មាតុ ច បិតុ ចាតិ **មាតាបិតុ**។ **ឧបដ្ឋាន**ន្តិ ឧបដ្ឋហនំ។ បុត្តានញ្ច ទារានញ្ចាតិ **បុត្តទារស្ស**។ សង្គណ្ហនំ **សង្គហោ**។ ន អាកុលា **អនាកុលា**។ កម្មានិ ឯវ **កម្មន្តា**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **មាតា** នាម ជនិកា វុច្ចតិ, តថា **បិតា**។ **ឧបដ្ឋានំ** នាម បាទធោវនសម្ពាហនឧច្ឆាទនន្ហាបនេហិ ចតុបច្ចយសម្បទានេន ច ឧបការករណំ។ តត្ថ យស្មា មាតាបិតរោ ពហូបការា បុត្តានំ អត្ថកាមា អនុកម្បកា, យំ បុត្តកេ ពហិ កីឡិត្វា បំសុមក្ខិតសរីរកេ អាគតេ ទិស្វា បំសុកំ បុញ្ឆិត្វា មត្ថកំ ឧបសិង្ឃាយន្តា បរិចុម្ពន្តា ច សិនេហំ ឧប្បាទេន្តិ, វស្សសតម្បិ មាតាបិតរោ សីសេន បរិហរន្តា បុត្តា តេសំ បដិការំ កាតុំ អសមត្ថា។ យស្មា ច តេ អាបាទកា បោសកា ឥមស្ស លោកស្ស ទស្សេតារោ ព្រហ្មសម្មតា បុព្ពាចរិយសម្មតា, តស្មា តេសំ ឧបដ្ឋានំ ឥធ បសំសំ បេច្ច សគ្គសុខញ្ច អាវហតិ, តេន “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ, បុព្ពាចរិយាតិ វុច្ចរេ;
អាហុនេយ្យា ច បុត្តានំ, បជាយ អនុកម្បកា។

“តស្មា ហិ នេ នមស្សេយ្យ, សក្ករេយ្យ ច បណ្ឌិតោ;
អន្នេន អថ បានេន, វត្ថេន សយនេន ច។

“ឧច្ឆាទនេន ន្ហាបនេន, បាទានំ ធោវនេន ច;
តាយ នំ បារិចរិយាយ, មាតាបិតូសុ បណ្ឌិតា;
ឥធេវ នំ បសំសន្តិ, បេច្ច សគ្គេ បមោទតី”តិ។ (អ. និ. ៣.៣១; ឥតិវុ. ១០៦; ជា. ២.២០.១៨១-១៨៣);

អបរោ នយោ – ឧបដ្ឋានំ នាម ភរណកិច្ចករណកុលវំសដ្ឋបនាទិបញ្ចវិធំ, តំ បាបនិវារណាទិបញ្ចវិធទិដ្ឋធម្មិកហិតហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“បញ្ចហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ បុត្តេន បុរត្ថិមា ទិសា មាតាបិតរោ បច្ចុបដ្ឋាតព្ពា ‘ភតោ នេ ភរិស្សាមិ, កិច្ចំ នេសំ ករិស្សាមិ, កុលវំសំ ឋបេស្សាមិ, ទាយជ្ជំ បដិបជ្ជិស្សាមិ, អថ វា បន បេតានំ កាលកតានំ ទក្ខិណំ អនុប្បទស្សាមី’តិ ។ ឥមេហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, បញ្ចហិ ឋានេហិ បុត្តេន បុរត្ថិមា ទិសា មាតាបិតរោ បច្ចុបដ្ឋិតា បញ្ចហិ ឋានេហិ បុត្តំ អនុកម្បន្តិ, បាបា និវារេន្តិ, កល្យាណេ និវេសេន្តិ, សិប្បំ សិក្ខាបេន្តិ, បតិរូបេន ទារេន សំយោជេន្តិ, សមយេ ទាយជ្ជំ និយ្យាទេន្តី”តិ (ទី. និ. ៣.២៦៧)។

អបិច យោ មាតាបិតរោ តីសុ វត្ថូសុ បសាទុប្បាទនេន សីលសមាទាបនេន បព្ពជ្ជាយ វា ឧបដ្ឋហតិ, អយំ មាតាបិតុឧបដ្ឋាកានំ អគ្គោ, តស្ស តំ មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ មាតាបិតូហិ កតស្ស ឧបការស្ស បច្ចុបការភូតំ អនេកេសំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ សម្បរាយិកានញ្ច អត្ថានំ បទដ្ឋានតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

បុត្តទារស្សាតិ ឯត្ថ អត្តនា ជនិតា បុត្តាបិ ធីតរោបិ “បុត្តា” ត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ។ **ទារា**តិ វីសតិយា ភរិយានំ យា កាចិ ភរិយា។ បុត្តា ច ទារា ច បុត្តទារំ, តស្ស បុត្តទារស្ស។ **សង្គហោ**តិ សម្មាននាទីហិ ឧបការករណំ។ តំ

សុសំវិហិតកម្មន្តតាទិទិដ្ឋធម្មិកហិតហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “បច្ឆិមា ទិសា បុត្តទារា វេទិតព្ពា”តិ (ទី. និ. ៣.២៦៦) ឯត្ថ ឧទ្ទិដ្ឋំ បុត្តទារំ ភរិយាសទ្ទេន សង្គណ្ហិត្វា –

“បញ្ចហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ សាមិកេន បច្ឆិមា ទិសា ភរិយា បច្ចុបដ្ឋាតព្ពា, សម្មាននាយ អនវមាននាយ អនតិចរិយាយ ឥស្សរិយវោស្សគ្គេន អលង្ការានុប្បទានេន។ ឥមេហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, បញ្ចហិ ឋានេហិ សាមិកេន បច្ឆិមា ទិសា ភរិយា បច្ចុបដ្ឋិតា បញ្ចហិ ឋានេហិ សាមិកំ អនុកម្បតិ, សុសំវិហិតកម្មន្តា ច ហោតិ, សង្គហិតបរិជនា ច, អនតិចារិនី ច, សម្ភតញ្ច អនុរក្ខតិ, ទក្ខា ច ហោតិ អនលសា សព្ពកិច្ចេសូ”តិ (ទី. និ. ៣.២៦៩)។

អយំ វា អបរោ នយោ – **សង្គហោ**តិ ធម្មិកាហិ ទានបិយវាចអត្ថចរិយាហិ សង្គណ្ហនំ។ សេយ្យថិទំ – ឧបោសថទិវសេសុ បរិព្ពយទានំ, នក្ខត្តទិវសេសុ នក្ខត្តទស្សាបនំ, មង្គលទិវសេសុ មង្គលករណំ, ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកេសុ អត្ថេសុ ឱវាទានុសាសនន្តិ។ តំ វុត្តនយេនេវ ទិដ្ឋធម្មិកហិតហេតុតោ សម្បរាយិកហិតហេតុតោ ទេវតាហិបិ នមស្សនីយភាវហេតុតោ ច “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថាហ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ –

“យេ គហដ្ឋា បុញ្ញករា, សីលវន្តោ ឧបាសកា;
ធម្មេន ទារំ បោសេន្តិ, តេ នមស្សាមិ មាតលី”តិ។ (សំ. និ. ១.២៦៤);

អនាកុលា កម្មន្តា នាម កាលញ្ញុតាយ បតិរូបការិតាយ អនលសតាយ ឧដ្ឋានវីរិយសម្បទាយ អព្យសនីយតាយ ច កាលាតិក្កមនអប្បតិរូបករណាករណសិថិលករណាទិអាកុលភាវវិរហិតា កសិគោរក្ខវណិជ្ជាទយោ កម្មន្តា។ ឯតេ អត្តនោ វា បុត្តទារស្ស វា ទាសកម្មករានំ វា ព្យត្តតាយ ឯវំ បយោជិតា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ធនធញ្ញវុឌ្ឍិបដិលាភហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“បតិរូបការី ធុរវា, ឧដ្ឋាតា វិន្ទតេ ធន”ន្តិ។ (សុ. និ. ១៨៩; សំ. និ. ១.២៤៦) ច;
“ន ទិវា សោប្បសីលេន, រត្តិមុដ្ឋានទេស្សិនា;
និច្ចំ មត្តេន សោណ្ឌេន, សក្កា អាវសិតុំ ឃរំ។

“អតិសីតំ អតិឧណ្ហំ, អតិសាយមិទំ អហុ;
ឥតិ វិស្សដ្ឋកម្មន្តេ, អត្ថា អច្ចេន្តិ មាណវេ។

“យោធ សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច, តិណា ភិយ្យោ ន មញ្ញតិ;
ករំ បុរិសកិច្ចានិ, សោ សុខា ន វិហាយតី”តិ។ ច (ទី. និ. ៣.២៥៣);

“ភោគេ សំហរមានស្ស, ភមរស្សេវ ឥរីយតោ;
ភោគា សន្និចយំ យន្តិ, វម្មិកោវូបចីយតី”តិ។ (ទី. និ. ៣.២៦៥) –

ច ឯវមាទិ។

ឯវំ ឥមិស្សាបិ គាថាយ មាតុបដ្ឋានំ, បិតុបដ្ឋានំ, បុត្តទារស្ស សង្គហោ, អនាកុលា ច កម្មន្តាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, បុត្តទារស្ស សង្គហំ វា ទ្វិធា កត្វា បញ្ច, មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ វា ឯកមេវ កត្វា តីណិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា មាតាបិតុឧបដ្ឋានន្តិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៦. ឥទានិ **ទានញ្ចា**តិ ឯត្ថ ទីយតេ ឥមិនាតិ ទានំ, អត្តនោ សន្តកំ បរស្ស បដិបាទីយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មស្ស ចរិយា, ធម្មា វា អនបេតា ចរិយា **ធម្មចរិយា**។ ញាយន្តេ “អម្ហាកំ ឥមេ”តិ **ញាតកា**។ ន អវជ្ជានិ **អនវជ្ជានិ**, អនិន្ទិតានិ អគរហិតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ទានំ** នាម បរំ ឧទ្ទិស្ស សុពុទ្ធិបុព្ពិកា អន្នាទិទសទានវត្ថុបរិច្ចាគចេតនា តំសម្បយុត្តោ វា អលោភោ។ អលោភេន ហិ តំ វត្ថុំ បរស្ស បដិបាទេតិ។ តេន វុត្តំ “ទីយតេ ឥមិនាតិ ទាន”ន្តិ។ តំ ពហុជនបិយមនាបតាទីនំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ ផលវិសេសានំ អធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុត្តំ។

“ទាយកោ សីហ ទានបតិ ពហុនោ ជនស្ស បិយោ ហោតិ មនាបោ”តិ ឯវមាទីនិ ចេត្ថ សុត្តានិ (អ. និ. ៥.៣៤) អនុស្សរិតព្ពានិ។

អបរោ នយោ – ទានំ នាម ទុវិធំ អាមិសទានញ្ច, ធម្មទានញ្ច។ តត្ថ អាមិសទានំ វុត្តប្បការមេវ។ ឥធលោកបរលោកទុក្ខក្ខយសុខាវហស្ស បន សម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតស្ស ធម្មស្ស បរេសំ ហិតកាមតាយ ទេសនា ធម្មទានំ។ ឥមេសញ្ច ទ្វិន្នំ ទានានំ ឯតទេវ អគ្គំ។ យថាហ –

> “សព្ពទានំ ធម្មទានំ ជិនាតិ,
> សព្ពរសំ ធម្មរសោ ជិនាតិ;
> សព្ពរតិំ ធម្មរតី ជិនាតិ,
> តណ្ហក្ខយោ សព្ពទុក្ខំ ជិនាតី”តិ។ (ធ. ប. ៣៥៤);

តត្ថ អាមិសទានស្ស មង្គលត្តំ វុត្តមេវ។ ធម្មទានំ បន យស្មា អត្ថបដិសំវេទិតាទីនំ គុណានំ បទដ្ឋានំ, តស្មា “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “យថា យថា, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំ វិត្ថារេន បរេសំ ទេសេតិ, តថា តថា សោ តស្មិំ ធម្មេ អត្ថបដិសំវេទី ច ហោតិ ធម្មបដិសំវេទី ចា”តិ ឯវមាទិ (ទី. និ. ៣.៣៥៥; អ. និ. ៥.២៦)។

ធម្មចរិយា នាម ទសកុសលកម្មបថចរិយា។ យថាហ – “តិវិធំ ខោ, គហបតយោ, កាយេន ធម្មចរិយាសមចរិយា ហោតី”តិ ឯវមាទិ។ សា បនេសា ធម្មចរិយា សគ្គលោកូបបត្តិហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “ធម្មចរិយាសមចរិយាហេតុ ខោ, គហបតយោ, ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តី”តិ (ម. និ. ១.៤៤១)។

ញាតកា នាម មាតិតោ វា បិតិតោ វា យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា សម្ពន្ធា។ តេសំ ភោគបារិជុញ្ញេន វា ព្យាធិបារិជុញ្ញេន វា អភិហតានំ អត្តនោ សមីបំ អាគតានំ យថាពលំ ឃាសច្ឆាទនធនធញ្ញាទីហិ សង្គហោ បសំសាទីនំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ សុគតិគមនាទីនញ្ច សម្បរាយិកានំ វិសេសាធិគមានំ ហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

អនវជ្ជានិ កម្មានិ នាម ឧបោសថង្គសមាទានវេយ្យាវច្ចករណអារាមវនរោបនសេតុករណាទីនិ កាយវចីមនោសុចរិតកម្មានិ។ តានិ ហិ នានប្បការហិតសុខាធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ “ឋានំ ខោ បនេតំ, វិសាខេ, វិជ្ជតិ យំ ឥធេកច្ចោ ឥត្ថី វា បុរិសោ វា អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ឧបោសថំ ឧបវសិត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា ចាតុមហារាជិកានំ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យា”តិ ឯវមាទីនិ ចេត្ថ សុត្តានិ (អ. និ. ៨.៤៣) អនុស្សរិតព្ពានិ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ ទានំ, ធម្មចរិយា, ញាតកានំ សង្គហោ, អនវជ្ជានិ កម្មានីតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ទានញ្ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៧. ឥទានិ ***អារតី វិរតី***តិ ឯត្ថ ***អារតី***តិ អារមណំ។ ***វិរតី***តិ វិរមណំ, វិរមន្តិ វា ឯតាយ សត្តាតិ វិរតិ។ **បាបា**តិ អកុសលា។ មទនីយដ្ឋេន មជ្ជំ, មជ្ជស្ស បានំ មជ្ជបានំ, តតោ **មជ្ជបានា**។ សំយមនំ **សំយមោ**។ អប្បមជ្ជនំ **អប្បមាទោ**។ **ធម្មេសូ**តិ កុសលេសុ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – អារតិ នាម បាបេ អាទីនវទស្សាវិនោ មនសា ឯវ អនភិរតិ។ ***វិរតិ*** នាម កម្មទ្វារវសេន កាយវាចាហិ វិរមណំ។ សា ចេសា វិរតិ នាម សម្បត្តវិរតិ សមាទានវិរតិ សមុច្ឆេទវិរតីតិ តិវិធា ហោតិ។ តត្ថ យា កុលបុត្តស្ស អត្តនោ ជាតិំ វា កុលំ វា គោត្តំ វា បដិច្ច “ន មេ ឯតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ ឥមំ បាណំ ហនេយ្យំ, អទិន្នំ អាទិយេយ្យ”ន្តិអាទិនា នយេន សម្បត្តវត្ថុតោ វិរតិ, អយំ ***សម្បត្តវិរតិ*** នាម។ សិក្ខាបទសមាទានវសេន បន បវត្តា ***សមាទានវិរតិ*** នាម, យស្សា បវត្តិតោ បភុតិ កុលបុត្តោ បាណាតិបាតាទីនិ ន សមាចរតិ។ អរិយមគ្គសម្បយុត្តា ***សមុច្ឆេទវិរតិ*** នាម, យស្សា បវត្តិតោ បភុតិ អរិយសាវកស្ស បញ្ច ភយានិ វេរានិ វូបសន្តានិ ហោន្តិ។ **បាបំ** នាម យំ តំ “បាណាតិបាតោ ខោ, គហបតិបុត្ត, កម្មកិលេសោ អទិន្នាទានំ… បេ… កាមេសុមិច្ឆាចារោ…បេ… មុសាវាទោ”តិ ឯវំ វិត្ថារេត្វា –

“បាណាតិបាតោ អទិន្នាទានំ, មុសាវាទោ ច វុច្ចតិ;
បរទារគមនញ្ចេវ, នប្បសំសន្តិ បណ្ឌិតា”តិ។ (ទី. និ. ៣.២៤៥) –

ឯវំ គាថាយ សង្គហិតំ កម្មកិលេសសង្ខាតំ ចតុព្ពិធំ អកុសលំ, តតោ បាបា។ សព្ពាបេសា អារតិ ច វិរតិ ច ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកភយវេរប្បហានាទិនានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ “បាណាតិបាតា បដិវិរតោ ខោ, គហបតិបុត្ត, អរិយសាវកោ”តិអាទីនិ ចេត្ថ សុត្តានិ អនុស្សរិតព្ពានិ។

មជ្ជបានា ច សំយមោ នាម បុព្ពេ វុត្តសុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា វេរមណិយាវេតំ អធិវចនំ។ យស្មា បន មជ្ជបាយី អត្ថំ ន ជានាតិ, ធម្មំ ន ជានាតិ, មាតុបិ អន្តរាយំ ករោតិ, បិតុ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធតថាគតសាវកានម្បិ អន្តរាយំ ករោតិ, ទិដ្ឋេវ ធម្មេ គរហំ, សម្បរាយេ ទុគ្គតឹ, អបរាបរិយាយេ ឧម្មាទញ្ច បាបុណាតិ។ មជ្ជបានា បន សំយតោ តេសំ ទោសានំ វូបសមំ តព្ពិបរីតគុណសម្បទញ្ច បាបុណាតិ។ តស្មា អយំ មជ្ជបានា សំយមោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពោ។

កុសលេសុ **ធម្មេសុ អប្បមាទោ** នាម “កុសលានំ វា ធម្មានំ ភាវនាយ អសក្កច្ចកិរិយតា អសាតច្ចកិរិយតា អនដ្ឋិតកិរិយតា ឱលីនវុត្តិតា និក្ខិត្តឆន្ទតា និក្ខិត្តធុរតា អនាសេវនា អភាវនា អពហុលីកម្មំ អនធិដ្ឋានំ អននុយោគោ បមាទោ។ យោ ឯវរូបោ បមាទោ បមជ្ជនា បមជ្ជិតត្តំ, អយំ វុច្ចតិ បមាទោ”តិ (វិភ. ៨៤៦) ឯត្ថ វុត្តស្ស បមាទស្ស បដិបក្ខនយេន អត្ថតោ កុសលេសុ ធម្មេសុ សតិយា អវិប្បវាសោ វេទិតព្ពោ។ សោ នានប្បការកុសលាធិគមហេតុតោ អមតាធិគមហេតុតោ ច “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ “អប្បមត្តស្ស អាតាបិនោ”តិ (ម. និ. ២.១៨-១៩; អ. និ. ៥.២៦) ច “អប្បមាទោ អមតបទ”ន្តិ (ធ. ប. ២១) ច ឯវមាទិ សត្ថុសាសនំ អនុស្សរិតព្ពំ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ បាបា វិរតិ, មជ្ជបានា សំយមោ, កុសលេសុ ធម្មេសុ អប្បមាទោតិ តីណិ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា អារតី វិរតីតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៨. ឥទានិ **គារវោ ចា**តិ ឯត្ថ **គារវោ**តិ គរុភាវោ។ **និវាតោ**តិ នីចវុត្តិតា។ **សន្តុដ្ឋី**តិ សន្តោសោ។ កតស្ស ជាននតា **កតញ្ញុតា**។ **កាលេនា**តិ ខណេន សមយេន។ ធម្មស្ស សវនំ **ធម្មស្សវនំ**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **គារវោ** នាម គរុការបយោគារហេសុ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធតថាគតសាវកអាចរិយុបជ្ឈាយមាតាបិតុជេដ្ឋភាតិកភគិនិអាទីសុ យថានុរូបំ គរុការោ គរុករណំ សគារវតា។ ស្វាយំ គារវោ យស្មា សុគតិគមនាទីនំ ហេតុ។ យថាហ –

“គរុកាតព្ពំ គរុំ ករោតិ, មានេតព្ពំ មានេតិ, បូជេតព្ពំ បូជេតិ។ សោ តេន កម្មេន ឯវំ សមត្តេន ឯវំ សមាទិន្នេន កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ។ នោ ចេ កាយស្ស ភេទា... បេ.... ឧបបជ្ជតិ, សចេ មនុស្សត្តំ អាគច្ឆតិ, យត្ថ យត្ថ បច្ចាជាយតិ, ឧច្ចាកុលីនោ ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.២៩៥)។

យថា ចាហ – “សត្តិមេ, ភិក្ខវេ, អបរិហានិយា ធម្មា។ កតមេ សត្ត? សត្ថុគារវតា”តិអាទិ (អ. និ. ៧.៣២-៣៣)។ តស្មា “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

និវាតោ នាម នីចមនតា និវាតវុត្តិតា, យាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ និហតមានោ និហតទប្បោ បាទបុញ្ឆនចោឡកសមោ ឆិន្នវិសាណុសភសមោ ឧទ្ធដទាឋសប្បសមោ ច ហុត្វា សណ្ហោ សខិលោ សុខសម្ភាសោ ហោតិ, អយំ និវាតោ។ ស្វាយំ យសាទិគុណបដិលាភហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។ អាហ ច – “និវាតវុត្តិ អត្ថទ្ធោ, តាទិសោ លភតេ យស”ន្តិ ឯវមាទិ (ទី. និ. ៣.២៧៣)។

សន្តុដ្ឋិ នាម ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសោ, សោ ទ្វាទសវិធោ ហោតិ។ សេយ្យថិទំ – ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោតិ តិវិធោ។ ឯវំ បិណ្ឌបាតាទីសុ។

តស្សាយំ បភេទវណ្ណនា – ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន អាពាធិកោ ហោតិ, គរុំ ចីវរំ បារុបន្តោ ឱណមតិ វា កិលមតិ វា។ សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ បណីតបច្ចយលាភី ហោតិ, សោ បដ្ដចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ មហគ្ឃំ ចីវរំ លភិត្វា “ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ ពហុស្សុតានញ្ច អនុរូប”ន្តិ តេសំ ទត្វា អត្តនា សង្ការកូដា វា អញ្ញតោ វា កុតោចិ នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា សង្ឃាដិំ កត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន អាពាធិកោ ហោតិ, លូខំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា ពាឡ្ហំ រោគាតង្កំ បាបុណាតិ, សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ តំ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បិមធុខីរាទីនិ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, សោ “អយំ បិណ្ឌបាតោ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ អញ្ញេសញ្ច បណីតបិណ្ឌបាតំ វិនា អយាបេន្តានំ សព្រហ្មចារីនំ អនុរូបោ”តិ តេសំ ទត្វា អត្តនា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា មិស្សកាហារំ ភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុនោ សេនាសនំ បាបុណាតិ, សោ តេនេវ សន្តុស្សតិ, បុន អញ្ញំ សុន្ទរតរម្បិ បាបុណន្តំ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន អាពាធិកោ ហោតិ, និវាតសេនាសនេ វសន្តោ អតិវិយ បិត្តរោគាទីហិ អាតុរីយតិ, សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ តំ ទត្វា តស្ស បាបុណនកេ សវាតសីតល សេនាសនេ វសិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ សុន្ទរំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ “សុន្ទរសេនាសនំ បមាទដ្ឋានំ, តត្រ និសិន្នស្ស ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, និទ្ទាភិភូតស្ស ច បុន បដិពុជ្ឈតោ កាមវិតក្កា សមុទាចរន្តី”តិ, សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា អព្ភោកាសរុក្ខមូលបណ្ណកុដីសុ យត្ថ កត្ថចិ និវសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ ហរីតកំ វា អាមលកំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញេហិ លទ្ធំ សប្បិមធុផាណិតាទិម្បិ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន អាពាធិកោ តេលេន អត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ តេលេន ភេសជ្ជំ កត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ ឯកស្មិំ ភាជនេ បូតិមុត្តហរីតកំ ឋបេត្វា ឯកស្មិំ ចតុមធុរំ “គណ្ហថ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី”តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសំ ទ្វិន្នំ អញ្ញតរេនបិ ព្យាធិ វូបសម្មតិ, អថ “បូតិមុត្តហរីតកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិតំ, អយញ្ច បូតិមុត្តភេសជ្ជំ និស្សាយ បព្ពជ្ជា, តត្ថ តេ យាវជីវំ ឧស្សាហោ ករណីយោ”តិ (មហាវ. ១២៨) វុត្តន្តិ ចិន្តេន្តោ ចតុមធុរភេសជ្ជំ បដិក្ខិបិត្វា មុត្តហរីតកេន ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឯវំ បភេទោ សព្ពោបេសោ សន្តោសោ សន្តុដ្ឋីតិ វុច្ចតិ។ សា អត្រិច្ឆតាបាបិច្ឆតាមហិច្ឆតាទីនំ បាបធម្មានំ បហានាធិគមហេតុតោ សុគតិហេតុតោ អរិយមគ្គសម្ភារភាវតោ ចាតុទ្ទិសាទិភាវហេតុតោ ច “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពា។ អាហ ច –

“ចាតុទ្ទិសោ អប្បដិឃោ ច ហោតិ,
សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេនា”តិ។ (សុ. និ. ៤២; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៨) ឯវមាទិ;

កតញ្ញុតា នាម អប្បស្ស វា ពហុស្ស វា យេន កេនចិ កតស្ស ឧបការស្ស បុនប្បុនំ អនុស្សរណភាវេន ជាននតា។ អបិច នេរយិកាទិទុក្ខបរិត្តាណតោ បុញ្ញានិ ឯវ បាណីនំ ពហូបការានិ, តតោ តេសម្បិ ឧបការានុស្សរណតា “កតញ្ញុតា”តិ វេទិតព្ពា។ សា សប្បុរិសេហិ បសំសនីយតាទិនានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុត្តា។ អាហ ច – “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា ទុល្លភា លោកស្មិំ។ កតមេ ទ្វេ? យោ ច បុព្ពការី, យោ ច កតញ្ញូ កតវេទី”តិ (អ. និ. ២.១២០)។

កាលេន ធម្មស្សវនំ នាម យស្មិំ កាលេ ឧទ្ធច្ចសហគតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាមវិតក្កាទីនំ វា អញ្ញតរេន អភិភូតំ, តស្មិំ កាលេ តេសំ វិនោទនត្ថំ ធម្មស្សវនំ។ អបរេ អាហុ – បញ្ចមេ បញ្ចមេ ទិវសេ ធម្មស្សវនំ កាលេន ធម្មស្សវនំ

នាម។ យថាហ អាយស្មា អនុរុទ្ធោ “បញ្ចាហិកំ ខោ បន មយំ, ភន្តេ, សព្ពរត្តិំ ធម្មិយា កថាយ សន្និសីទាមា”តិ (ម. និ. ១.៣២៧; មហាវ. ៤៦៦)។

អបិច យស្មិំ កាលេ កល្យាណមិត្តេ ឧបសង្កមិត្វា សក្កា ហោតិ អត្តនោ កង្ខាបដិវិនោទកំ ធម្មំ សោតុំ, តស្មិំ កាលេបិ ធម្មស្សវនំ “កាលេន ធម្មស្សវន”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថាហ – “តេ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆតិ បរិបញ្ហតី”តិអាទិ (ទី. និ. ៣.៣៥៨)។ តទេតំ កាលេន ធម្មស្សវនំ នីវរណប្បហានចតុរានិសំស អាសវក្ខយាទិនានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “យស្មិំ, ភិក្ខវេ, សមយេ អរិយសាវកោ អដ្ឋិំ កត្វា មនសិ កត្វា សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណាតិ, បញ្ចស្ស នីវរណានិ តស្មិំ សមយេ ន ហោន្តី”តិ (សំ. និ. ៥.២១៩) ច។

> “សោតានុគតានំ, ភិក្ខវេ, ធម្មានំ…បេ.… សុប្បដិវិទ្ធានំ ចត្តារោ អានិសំសា បាដិកង្ខា”តិ (អ. និ. ៤.១៩១) ច។

> “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា កាលេន កាលំ សម្មា ភាវិយមានា សម្មា អនុបរិវត្តិយមានា អនុបុព្ពេន អាសវានំ ខយំ បាបេន្តិ។ កតមេ ចត្តារោ? កាលេន ធម្មស្សវន”ន្តិ ច ឯវមាទីនិ (អ. និ. ៤.១៤៧)។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ គារវោ, និវាតោ, សន្តុដ្ឋិ, កតញ្ញុតា, កាលេន ធម្មស្សវនន្តិ បញ្ច មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា គារវោ ច និវាតោ ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៦៩. ឥទានិ **ខន្តី ចា**តិ ឯត្ថ ខមនំ ខន្តិ។ បទក្ខិណគ្គាហិតាយ សុខំ វចោ អស្មិន្តិ សុវចោ, សុវចស្ស កម្មំ សោវចស្សំ, សោវចស្សស្ស ភាវោ សោវចស្សតា។ កិលេសានំ សមិតត្តា **សមណា។ ទស្សន**ន្តិ បេក្ខនំ។ ធម្មស្ស សាកច្ឆា **ធម្មសាកច្ឆា**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា **ខន្តិ** នាម អធិវាសនក្ខន្តិ, យាយ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តេ, វធពន្ធាទីហិ វា វិហឹសន្តេ បុគ្គលេ អសុណន្តោ វិយ ច អបស្សន្តោ វិយ ច និព្ពិការោ ហោតិ ខន្តិវាទី វិយ។ យថាហ –

> “អហូ អតីតមទ្ធានំ, សមណោ ខន្តិទីបនោ;
> តំ ខន្តិយាយេវ ឋិតំ, កាសិរាជា អឆេទយី”តិ។ (ជា. ១.៤.៥១);

ភទ្ទកតោ វា មនសិ ករោតិ តតោ ឧត្តរិ អបរាធាភាវេន អាយស្មា បុណ្ណត្ថេរោ វិយ។ យថាហ –

> “សចេ មំ, ភន្តេ, សុនាបរន្តកា មនុស្សា អក្កោសិស្សន្តិ បរិភាសិស្សន្តិ, តត្ថ មេ ឯវំ ភវិស្សតិ ‘ភទ្ទកា វតិមេ សុនាបរន្តកា មនុស្សា, សុភទ្ទកា វតិមេ សុនាបរន្តកា មនុស្សា, យំ មេ នយិមេ បាណិនា បហារំ ទេន្តី’”តិអាទិ (ម. និ. ៣.៣៩៦; សំ. និ. ៤.៨៨)។

យាយ ច សមន្នាគតោ ឥសីនម្បិ បសំសនីយោ ហោតិ។ យថាហ សរភង្គោ ឥសិ –

> “កោធំ វធិត្វា ន កទាចិ សោចតិ,
> មក្ខប្បហានំ ឥសយោ វណ្ណយន្តិ;
> សព្ពេសំ វុត្តំ ផរុសំ ខមេថ,
> ឯតំ ខន្តី ឧត្តមមាហុ សន្តោ”តិ។ (ជា. ២.១៧.៦៤);

ទេវតានម្បិ បសំសនីយោ ហោតិ។ យថាហ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ –

> “យោ ហវេ ពលវា សន្តោ, ទុព្ពលស្ស តិតិក្ខតិ;
> តមាហុ បរមំ ខន្តី, និច្ចំ ខមតិ ទុព្ពលោ”តិ។ (សំ. និ. ១.២៥០-២៥១);

ពុទ្ធានម្បិ បសំសនីយោ ហោតិ។ យថាហ ភគវា –

“អក្កោសំ វធពន្ធញ្ច, អទុដ្ឋោ យោ តិតិក្ខតិ;
ខន្តីពលំ ពលានីកំ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៩៩);

សា បនេសា ខន្តិ ឯតេសញ្ច ឥធ វណ្ណិតានំ អញ្ញេសញ្ច គុណានំ អធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពា។

សោវចស្សតា នាម សហធម្មិកំ វុច្ចមានេ វិក្ខេបំ វា តុណ្ហីភាវំ វា គុណទោសចិន្តនំ វា អនាបជ្ជិត្វា អតិវិយ អាទរញ្ច គារវញ្ច នីចមនតញ្ច បុរក្ខត្វា “សាធូ”តិ វចនករណតា។ សា សព្រហ្មចារីនំ សន្តិកា ឱវាទានុសាសនីបដិលាភហេតុតោ ទោសប្បហានគុណាធិគមហេតុតោ ច “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

សមណានំ ទស្សនំ នាម ឧបសមិតកិលេសានំ ភាវិតកាយវចីចិត្តបញ្ញានំ ឧត្តមទមថសមថសមន្នាគតានំ បព្ពជិតានំ ឧបសង្កមនុបដ្ឋានអនុស្សរណសវនទស្សនំ, សព្ពម្បិ ឱមកទេសនាយ “ទស្សន”ន្តិ វុត្តំ។ តំ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ កស្មា? ពហុបការត្តា។ អាហ ច – “ទស្សនម្បហំ, ភិក្ខវេ, តេសំ ភិក្ខូនំ ពហុបការំ វទាមី”តិអាទិ (ឥតិវុ. ១០៤)។ យតោ ហិតកាមេន កុលបុត្តេន សីលវន្តេ ភិក្ខូ ឃរទ្វារំ សម្បត្តេ ទិស្វា យទិ ទេយ្យធម្មោ អត្ថិ, យថាពលំ ទេយ្យធម្មេន បតិមានេតព្ពា។ យទិ នត្ថិ, បញ្ចបតិដ្ឋិតំ កត្វា វន្ទិតព្ពា។ តស្មិំ អសម្បជ្ជមានេ អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា នមស្សិតព្ពា, តស្មិម្បិ អសម្បជ្ជមានេ បសន្នចិត្តេន បិយចក្ខូហិ សម្បស្សិតព្ពា។ ឯវំ ទស្សនមូលកេនាបិ ហិ បុញ្ញេន អនេកានិ ជាតិសហស្សានិ ចក្ខុម្ហិ រោគោ វា ទាហោ វា ឧស្សទា វា បិឡកា វា ន ហោន្តិ, វិប្បសន្នបញ្ចវណ្ណសស្សិរិកានិ ហោន្តិ ចក្ខូនិ រតនវិមានេ ឧគ្ឃាដិតមណិកវាដសទិសានិ , សតសហស្សកប្បមត្តំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សព្ពសម្បត្តីនំ លាភី ហោតិ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ មនុស្សភូតោ សប្បញ្ញជាតិកោ សម្មា បវត្តិតេន សមណទស្សនមយេន បុញ្ញេន ឯវរូបំ វិបាកសម្បត្តិំ អនុភវេយ្យ, យត្ថ តិរច្ឆានគតានម្បិ កេវលំ សទ្ធាមត្តកជនិតស្ស សមណទស្សនស្ស ឯវំ វិបាកសម្បត្តិំ វណ្ណយន្តិ –

“ឧលូកោ មណ្ឌលក្ខិកោ,
វេទិយកេ ចិរទីឃវាសិកោ;
សុខិតោ វត កោសិយោ អយំ,
កាលុដ្ឋិតំ បស្សតិ ពុទ្ធវរំ។

“មយិ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ភិក្ខុសង្ឃេ អនុត្តរេ;
កប្បានំ សតសហស្សានិ, ទុគ្គតី សោ ន គច្ឆតិ។

“ទេវលោកា ចវិត្វាន, កុសលកម្មេន ចោទិតោ;
ភវិស្សតិ អនន្តញាណោ, សោមនស្សោតិ វិស្សុតោ”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៤; ខុ. បា. អដ្ឋ. ៥.១០);

កាលេន ធម្មសាកច្ឆា នាម បទោសេ វា បច្ចូសេ វា ទ្វេ សុត្តន្តិកា ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ សុត្តន្តំ សាកច្ឆន្តិ, វិនយធរា វិនយំ, អាភិធម្មិកា អភិធម្មំ , ជាតកភាណកា ជាតកំ, អដ្ឋកថិកា អដ្ឋកថំ, លីនុទ្ធតវិចិកិច្ឆាបរេតចិត្តវិសោធនត្ថំ វា តម្ហិ តម្ហិ កាលេ សាកច្ឆន្តិ, អយំ កាលេន ធម្មសាកច្ឆា។ សា អាគមព្យត្តិអាទីនំ គុណានំ ហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតីតិ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ ខន្តិ, សោវចស្សតា, សមណទស្សនំ, កាលេន ធម្មសាកច្ឆាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ខន្តី ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៧០. ឥទានិ **តបោ ចា**តិ ឯត្ថ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ តបតីតិ **តបោ**។ ព្រហ្មំ ចរិយំ, ព្រហ្មានំ វា ចរិយំ **ព្រហ្មចរិយំ**, សេដ្ឋចរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អរិយសច្ចានំ ទស្សនំ **អរិយសច្ចាន ទស្សនំ**។ អរិយសច្ចានិ ទស្សនន្តិបិ ឯកេ, តំ ន សុន្ទរំ។ និក្ខន្តំ វានតោតិ និព្ពានំ, សច្ឆិករណំ សច្ឆិកិរិយា, និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយា **និព្ពានសច្ឆិកិរិយា**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **តបោ** នាម អភិជ្ឈាទោមនស្សាទីនំ តបនតោ ឥន្ទ្រិយសំវរោ, កោសជ្ជស្ស វា តបនតោ វីរិយំ។ តេន ហិ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ អាតាបីតិ វុច្ចតិ។ ស្វាយំ អភិជ្ឈាទិប្បហានឈានាទិបដិលាភហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពោ។

ព្រហ្មចរិយំ នាម មេថុនវិរតិសមណធម្មសាសនមគ្គានំ អធិវចនំ។ តថា ហិ “អព្រហ្មចរិយំ បហាយ ព្រហ្មចារី ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.១៩៤; ម. និ. ១.២៩២) ឯវមាទីសុ មេថុនវិរតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុច្ចតិ។ “ភគវតិ នោ, អាវុសោ, ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.២៥៧) សមណធម្មោ។ “ន តាវាហំ, បាបិម, បរិនិព្ពាយិស្សាមិ, យាវ មេ ឥទំ ព្រហ្មចរិយំ ន ឥទ្ធញ្ចេវ ភវិស្សតិ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ២.១៦៨; សំ. និ. ៥.៨២២; ឧទា. ៥១) សាសនំ។ “អយមេវ ខោ, ភិក្ខុ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ព្រហ្មចរិយំ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៥.៦) មគ្គោ។ ឥធ បន អរិយសច្ចទស្សនេន បរតោ មគ្គស្ស គហិតត្តា អវសេសំ សព្ពម្បិ វដ្ដតិ។ តញ្ចេតំ ឧបរូបរិ នានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

អរិយសច្ចាន ទស្សនំ នាម កុមារបញ្ហេ វុត្តត្ថានំ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អភិសមយវសេន មគ្គទស្សនំ។ តំ សំសារទុក្ខវីតិក្កមហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វុច្ចតិ។

និព្ពានសច្ឆិកិរិយា នាម ឥធ អរហត្តផលំ “និព្ពាន”ន្តិ អធិប្បេតំ។ តម្បិ ហិ បញ្ចគតិវាននេន វានសញ្ញិតាយ តណ្ហាយ និក្ខន្តត្តា “និព្ពាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្ស បត្តិ វា បច្ចវេក្ខណា វា “សច្ឆិកិរិយា”តិ វុច្ចតិ។ ឥតរស្ស បន និព្ពានស្ស អរិយសច្ចានំ ទស្សនេនេវ សច្ឆិកិរិយា សិទ្ធា, តេនេតំ ឥធ ន អធិប្បេតំ។ ឯវមេសា និព្ពានសច្ឆិកិរិយា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាទិហេតុតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ ឥមិស្សាបិ គាថាយ តបោ, ព្រហ្មចរិយំ, អរិយសច្ចាន ទស្សនំ, និព្ពានសច្ឆិកិរិយាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា តបោ ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៧១. ឥទានិ **ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហី**តិ ឯត្ថ **ផុដ្ឋស្សា**តិ ផុសិតស្ស ឆុបិតស្ស សម្បត្តស្ស។ លោកេ ធម្មា **លោកធម្មា**, យាវ លោកប្បវត្តិ, តាវ អនិវត្តកា ធម្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចិត្ត**ន្តិ មនោ មានសំ។ **យស្សា**តិ នវស្ស វា មជ្ឈិមស្ស វា ថេរស្ស វា។ ន **កម្បតី**តិ ន ចលតិ, ន វេធតិ។ **អសោក**ន្តិ និស្សោកំ អព្ពូឡ្ហសោកសល្លំ។ **វិរជ**ន្តិ វិគតរជំ វិទ្ធំសិតរជំ។ **ខេម**ន្តិ អភយំ និរុបទ្ទវំ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ តាវ បទវណ្ណនា។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហិ យស្ស ចិត្តំ ន កម្បតិ**, យស្ស លាភាលាភាទីហិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ ផុដ្ឋស្ស អជ្ឈោត្ថដស្ស ចិត្តំ ន កម្បតិ, ន ចលតិ, ន វេធតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ កេនចិ អកម្បនីយលោកុត្តរភាវាវហនតោ “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

កស្ស បន ឯតេហិ ផុដ្ឋស្ស ចិត្តំ ន កម្បតិ? អរហតោ ខីណាសវស្ស, ន អញ្ញស្ស កស្សចិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“សេលោ យថា ឯកគ្ឃនោ, វាតេន ន សមីរតិ;
ឯវំ រូបា រសា សទ្ទា, គន្ធា ផស្សា ច កេវលា។

“ឥដ្ឋា ធម្មា អនិដ្ឋា ច, ន បវេធេន្តិ តាទិនោ;
ឋិតំ ចិត្តំ វិប្បមុត្តំ, វយញ្ចស្សានុបស្សតី”តិ។ (អ. និ. ៦.៥៥; មហាវ. ២៤៤);

អសោកំ នាម ខីណាសវស្សេវ ចិត្តំ។ តញ្ហិ យោ “សោកោ សោចនា សោចិតត្តំ អន្តោសោកោ អន្តោបរិសោកោ ចេតសោ បរិនិជ្ឈាយិតត្ត”ន្តិអាទិនា (វិភ. ២៣៧) នយេន វុច្ចតិ សោកោ, តស្ស អភាវតោ អសោកំ។ កេចិ និព្ពានំ វទន្តិ, តំ បុរិមបទេន នានុសន្ធិយតិ។ យថា ច អសោកំ, ឯវំ វិរជំ ខេមន្តិបិ ខីណាសវស្សេវ ចិត្តំ។ តញ្ហិ រាគទោសមោហរជានំ វិគតត្តា **វិរជំ**, ចតូហិ ច យោគេហិ ខេមត្តា **ខេមំ**។ យតោ ឯតំ តេន តេនាការេន តម្ហិ តម្ហិ បវត្តិក្ខណេ គហេត្វា និទ្ទិដ្ឋវសេន តិវិធម្បិ អប្បវត្តក្ខន្ធតាទិលោកុត្តមភាវាវហនតោ អាហុនេយ្យាទិភាវាវហនតោ ច “មង្គល”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ អដ្ឋលោកធម្មេហិ អកម្បិតចិត្តំ, អសោកចិត្តំ, វិរជចិត្តំ, ខេមចិត្តន្តិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហីតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

២៧២. ឯវំ ភគវា “អសេវនា ច ពាលាន”ន្តិអាទីហិ ទសហិ គាថាហិ អដ្ឋតឹស មង្គលានិ កថេត្វា ឥទានិ ឯតានេវ អត្តនា វុត្តមង្គលានិ ថុនន្តោ “**ឯតាទិសានិ កត្វានា**”តិ ឥមំ អវសានគាថមភាសិ។

តស្សាយំ អត្ថវណ្ណនា – **ឯតាទិសានី**តិ ឯតានិ ឯទិសានិ មយា វុត្តប្បការានិ ពាលានំ អសេវនាទីនិ។ **កត្វានា**តិ កត្វា។ កត្វាន កត្វា ករិត្វាតិ ហិ អត្ថតោ អនញ្ញំ។ **សព្ពត្ថមបរាជិតា**តិ សព្ពត្ថ ខន្ធកិលេសាភិសង្ខារទេវបុត្តមារប្បភេទេសុ ចតូសុ បច្ចត្ថិកេសុ ឯកេនបិ អបរាជិតា ហុត្វា, សយមេវ តេ ចត្តារោ មារេ បរាជេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ មការោ ចេត្ថ បទសន្ធិករណមត្តោតិ វិញ្ញាតព្ពោ។

សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តីតិ ឯតាទិសានិ មង្គលានិ កត្វា ចតូហិ មារេហិ អបរាជិតា ហុត្វា សព្ពត្ថ ឥធលោកបរលោកេសុ ឋានចង្កមនាទីសុ ច សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, ពាលសេវនាទីហិ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ អាសវា វិឃាតបរិឡាហា, តេសំ អភាវា សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, អនុបទ្ទុតា អនុបសដ្ឋា ខេមិនោ អប្បដិភយា គច្ឆន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អនុនាសិកោ ចេត្ថ គាថាពន្ធសុខត្ថំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

តំ តេសំ មង្គលមុត្តមន្តិ ឥមិនា គាថាបាទេន ភគវា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ កថំ? ឯវំ ទេវបុត្ត យេ ឯតាទិសានិ ករោន្តិ, តេ យស្មា សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, តស្មា តំ ពាលានំ អសេវនាទិ អដ្ឋតឹសវិធម្បិ តេសំ ឯតាទិសការកានំ មង្គលំ ឧត្តមំ សេដ្ឋំ បវរន្តិ គណ្ហាហីតិ។

ឯវញ្ច ភគវតា និដ្ឋាបិតាយ ទេសនាយ បរិយោសានេ កោដិសតសហស្សទេវតា អរហត្តំ បាបុណឹសុ, សោតាបត្តិសកទាគាមិអនាគាមិផលប្បត្តានំ គណនា អសង្ខ្យេយ្យា អហោសិ។ អថ ភគវា ទុតិយទិវសេ អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “ឥមំ, អានន្ទ, រត្តឹ អញ្ញតរា ទេវតា មំ ឧបសង្កមិត្វា មង្គលបញ្ហំ បុច្ឆិ។ អថស្សាហំ អដ្ឋតឹស មង្គលានិ អភាសឹ, ឧគ្គណ្ហ, អានន្ទ, ឥមំ មង្គលបរិយាយំ, ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខូ វាចេហី”តិ។ ថេរោ ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខូ វាចេសិ។ តយិទំ អាចរិយបរម្បរាភតំ យាវជ្ជតនា បវត្តតិ, ឯវមិទំ ព្រហ្មចរិយំ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ បុថុភូតំ យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ ឯតេស្វេវ មង្គលេសុ ញាណបរិចយបាដវត្ថំ អយំ អាទិតោ បភុតិ យោជនា – ឯវមិមេ ឥធលោកបរលោកលោកុត្តរសុខកាមា សត្តា ពាលជនសេវនំ បហាយ, បណ្ឌិតេ និស្សាយ, បូជនេយ្យេ បូជេន្តា, បតិរូបទេសវាសេន បុព្ពេ កតបុញ្ញតាយ ច កុសលប្បវត្តិយំ ចោទិយមានា, អត្តានំ សម្មា បណិធាយ, ពាហុសច្ចសិប្បវិនយេហិ អលង្កតត្តភាវា, វិនយានុរូបំ សុភាសិតំ ភាសមានា , យាវ គិហិភាវំ ន វិជហន្តិ, តាវ មាតាបិតុឧបដ្ឋានេន បោរាណំ ឥណមូលំ វិសោធយមានា, បុត្តទារសង្គហេន នវំ ឥណមូលំ បយោជយមានា, អនាកុលកម្មន្តតាយ ធនធញ្ញាទិសមិទ្ធឹ បាបុណន្តា, ទានេន ភោគសារំ ធម្មចរិយាយ ជីវិតសារញ្ច គហេត្វា, ញាតិសង្គហេន សកជនហិតំ អនវជ្ជកម្មន្តតាយ បរជនហិតញ្ច ករោន្តា, បាបវិរតិយា បរូបឃាតំ មជ្ជបានសំយមេន អត្តូបឃាតញ្ច វិវជ្ជេត្វា, ធម្មេសុ អប្បមាទេន កុសលបក្ខំ វឌ្ឍេត្វា, វឌ្ឍិតកុសលតាយ គិហិព្យញ្ជនំ ឱហាយ បព្ពជិតភាវេ ឋិតាបិ ពុទ្ធពុទ្ធសាវកុបជ្ឈាចរិយាទីសុ គារវេន និវាតេន ច វត្តសម្បទំ អារាធេត្វា, សន្តុដ្ឋិយា បច្ចយគេធំ បហាយ, កតញ្ញុតាយ សប្បុរិសភូមិយំ ឋត្វា, ធម្មស្សវនេន ចិត្តលីនតំ បហាយ, ខន្តិយា សព្ពបរិស្សយេ អភិភវិត្វា, សោវចស្សតាយ សនាថមត្តានំ កត្វា, សមណទស្សនេន បដិបត្តិបយោគំ បស្សន្តា, ធម្មសាកច្ឆាយ កង្ខាដ្ឋានិយេសុ ធម្មេសុ កង្ខំ បដិវិនោទេត្វា, ឥន្ទ្រិយសំវរតបេន សីលវិសុទ្ធឹ សមណធម្មព្រហ្មចរិយេន ចិត្តវិសុទ្ធឹ តតោ បរា ច ចតស្សោ វិសុទ្ធិយោ សម្បាទេន្តា, ឥមាយ បដិបទាយ អរិយសច្ចទស្សនបរិយាយំ ញាណទស្សនវិសុទ្ធឹ បត្វា អរហត្តផលសង្ខាតំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ។ យំ សច្ឆិកត្វា សិនេរុបព្ពតោ វិយ វាតវុដ្ឋីហិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អវិកម្បមានចិត្តា អសោកា វិរជា ខេមិនោ ហោន្តិ។ យេ ច ខេមិនោ, តេ សព្ពត្ថ ឯកេនាបិ អបរាជិតា ហោន្តិ, សព្ពត្ថ ច សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ។ តេនាហ ភគវា –

> “ឯតាទិសានិ កត្វាន, សព្ពត្ថមបរាជិតា;
> សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, តំ តេសំ មង្គលមុត្តម”ន្តិ។

ឥតិ បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មង្គលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សូចិលោមសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ សូចិលោមសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អត្ថវណ្ណនានយេនេវស្ស ឧប្បត្តិ អាវិ ភវិស្សតិ។ អត្ថវណ្ណនាយញ្ច “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិ វុត្តត្ថមេវ។ **គយាយំ វិហរតិ ដង្កិតមញ្ចេ សូចិលោមស្ស យក្ខស្ស ភវនេ**តិ ឯត្ថ បន កា គយា, កោ ដង្កិតមញ្ចោ, កស្មា ច ភគវា តស្ស យក្ខស្ស ភវនេ វិហរតីតិ? វុច្ចតេ – **គយា**តិ គាមោបិ តិត្ថម្បិ វុច្ចតិ, តទុភយម្បិ តជ វដ្ដតិ។ គយាគាមស្ស ហិ អវិទូរេ ទេសេ វិហរន្តោបិ “គយាយំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ, តស្ស ច គាមស្ស សមីបេ អវិទូរេ ទ្វារសន្តិកេ សោ ដង្កិតមញ្ចោ។ គយាតិត្ថេ វិហរន្តោបិ “គយាយំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ, គយាតិត្ថេ ច សោ ដង្កិតមញ្ចោ។ **ដង្កិតមញ្ចោ**តិ ចតុន្នំ បាសាណានំ ឧបរិ វិត្ថតំ បាសាណំ អារោបេត្វា កតោ បាសាណមញ្ចោ ។ តំ និស្សាយ យក្ខស្ស ភវនំ អាឡវកស្ស ភវនំ វិយ។ យស្មា វា បន ភគវា តំ ទិវសំ បច្ចូសសមយេ មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ សូចិលោមស្ស ច ខរលោមស្ស ចាតិ ទ្វិន្នម្បិ យក្ខានំ សោតាបត្តិផលូបនិស្សយំ អទ្ទស, តស្មា បត្តចីវរំ អាទាយ អន្តោអរុណេយេវ នានាទិសាហិ សន្និបតិតស្ស ជនស្ស ខេឡសិង្ឃាណិកាទិនានប្បការាសុចិនិស្សន្ទកិលិន្នភូមិភាគម្បិ តំ តិត្ថប្បទេសំ អាគន្ត្វា តស្មិំ ដង្កិតមញ្ចេ និសីទិ សូចិលោមស្ស យក្ខស្ស ភវនេ។ តេន វុត្តំ “ឯកំ សមយំ ភគវា គយាយំ វិហរតិ ដង្កិតមញ្ចេ សូចិលោមស្ស យក្ខស្ស ភវនេ”តិ។

តេន ខោ បន សមយេនាតិ យំ សមយំ ភគវា តត្ថ វិហរតិ, តេន សមយេន។ **ខរោ ច យក្ខោ សូចិលោមោ ច យក្ខោ ភគវតោ អវិទូរេ អតិក្កមន្តី**តិ។ កេ តេ យក្ខា, កស្មា ច អតិក្កមន្តីតិ? វុច្ចតេ – តេសុ តាវ ឯកោ អតីតេ សង្ឃស្ស តេលំ អនាបុច្ឆា គហេត្វា អត្តនោ សរីរំ មក្ខេសិ។ សោ តេន កម្មេន និរយេ បច្ចិត្វា គយាបោក្ខរណិតីរេ យក្ខយោនិយំ និព្ពត្តោ។ តស្សេវ ចស្ស កម្មស្ស វិបាកាវសេសេន វិរូបានិ អង្គបច្ចង្គានិ អហេសុំ , តដ្ដកច្ឆទនសទិសញ្ច ខរសម្ផស្សំ ចម្មំ។ សោ កិរ យទា បរំ ភីសាបេតុកាមោ ហោតិ, តទា ឆទនិដ្ឋកសទិសានិ ចម្មកបាលានិ ឧក្ខិបិត្វា ភីសាបេតិ។ ឯវំ សោ ខរសម្ផស្សត្តា **ខរោ យក្ខោ**ត្វេវ នាមំ លភិ។

ឥតរោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ ឧបាសកោ ហុត្វា មាសស្ស អដ្ឋ ទិវសេ វិហារំ គន្ត្វា ធម្មំ សុណាតិ។ សោ ឯកទិវសំ ធម្មស្សវនេ ឃោសិតេ សង្ឃារាមទ្វារេ អត្តនោ ខេត្តំ កេលាយន្តោ ឧគ្ឃោសនំ សុត្វា “សចេ ន្ហាយាមិ, ចិរំ ភវិស្សតី”តិ កិលិដ្ឋគត្តោវ ឧបោសថាគារំ បវិសិត្វា មហគ្ឃេ ភុម្មត្ថរណេ អនាទរេន និបជ្ជិត្វា សុបិ។ ភិក្ខុ ឯវាយំ, ន ឧបាសកោតិ សំយុត្តភាណកា។ សោ តេន ច អញ្ញេន កម្មេន ច និរយេ បច្ចិត្វា គយាបោក្ខរណិយា តីរេ យក្ខយោនិយំ និព្ពត្តោ។ សោ តស្ស កម្មស្ស វិបាកាវសេសេន ទុទ្ទសិកោ អហោសិ, សរីរេ ចស្ស សូចិសទិសានិ លោមានិ អហេសុំ។ សោ ហិ ភីសាបេតព្ពកេ សត្តេ សូចីហិ វិជ្ឈន្តោ វិយ ភីសាបេតិ។ ឯវំ សោ សូចិសទិសលោមត្តា **សូចិលោមោ យក្ខោ**ត្វេវ នាមំ លភិ។ តេ អត្តនោ គោចរត្ថាយ ភវនតោ និក្ខមិត្វា មុហុត្តំ គន្ត្វា គតមគ្គេនេវ និវត្តិត្វា ឥតរំ ទិសាភាគំ គច្ឆន្តា ភគវតោ អវិទូរេ អតិក្កមន្តិ។

អថ ខោ ខរោតិ កស្មា តេ ឯវមាហំសុ? ខរោ សមណកប្បំ ទិស្វា អាហ។ សូចិលោមោ បន “យោ ភាយតិ ន សោ សមណោ, សមណបដិរូបកត្តា បន សមណកោ ហោតី”តិ ឯវំលទ្ធិកោ។ តស្មា តាទិសំ ភគវន្តំ មញ្ញមានោ **“នេសោ សមណោ, សមណកោ ឯសោ”**តិ សហសាវ វត្វាបិ បុន វីមំសិតុកាមោ អាហ – **“យាវាហំ ជានាមី”**តិ។ “អថ ខោ”តិ ឯវំ វត្វា តតោ។ **សូចិលោមោ យក្ខោ**តិ ឥតោ បភុតិ យាវ **អបិច ខោ តេ សម្ផស្សោ បាបកោតិ,** តាវ ឧត្តានត្ថមេវ កេវលញ្ចេត្ថ **ភគវតោ កាយ**ន្តិ អត្តនោ កាយំ ភគវតោ ឧបនាមេសីតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។

តតោ អភាយន្តំ ភគវន្តំ ទិស្វា **“បញ្ហំ តំ សមណា”**តិអាទិមាហ។ កិំ ការណា? សោ ហិ ចិន្តេសិ – “ឥមិនាបិ នាម មេ ឯវំ ខរេន អមនុស្សសម្ផស្សេន មនុស្សោ សមានោ អយំ ន ភាយតិ, ហន្ទាហំ ឯតំ ពុទ្ធវិសយេ បញ្ហំ បុច្ឆាមិ, អទ្ធា អយំ តត្ថ ន សម្បាយិស្សតិ, តតោ នំ ឯវំ វិហេឋេស្សាមី”តិ។ ភគវា តំ សុត្វា “ន ខ្វាហំ តំ អាវុសោ”តិអាទិមាហ។ តំ សព្ពំ អាឡវកសុត្តេ វុត្តនយេនេវ សព្ពាការេហិ វេទិតព្ពំ។

២៧៣. អថ ខោ សូចិលោមោ យក្ខោ ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ “រាគោ ច ទោសោ ចា”តិ។ តត្ថ រាគទោសា វុត្តនយា ឯវ។ **កុតោនិទានា**តិ កីនិទានា កីហេតុកា។ **កុតោ**តិ បច្ចត្តវចនស្ស តោ-អាទេសោ វេទិតព្ពោ, សមាសេ ចស្ស លោបាភាវោ។ អថ វា **និទានា**តិ ជាតា ឧប្បន្នាតិ អត្ថោ, តស្មា កុតោនិទានា, កុតោជាតា, កុតោឧប្បន្នាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អរតី រតី លោមហំសោ កុតោជា**តិ យាយំ “បន្តេសុ វា សេនាសនេសុ អញ្ញតរញ្ញតរេសុ វា អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ អរតិ អរតិតា អនភិរតិ អនភិរមណា ឧក្កណ្ឋិតា បរិតស្សិតា”តិ (វិភ. ៨៥៦) ឯវំ វិភត្តា អរតិ, យា ច បញ្ចសុ កាមគុណេសុ រតិ, យោ ច លោមហំសសមុដ្ឋាបនតោ “លោមហំសោ”ត្វេវ សង្ខ្យំ គតោ ចិត្តុត្រាសោ។ ឥមេ តយោ ធម្មា កុតោជា កុតោជាតាតិ បុច្ឆតិ ។ **កុតោ**

សមុដ្ឋាយាតិ កុតោ ឧប្បជ្ជិត្វា។ **មនោ**តិ កុសលចិត្តំ, **វិតក្កា**តិ ឧរគសុត្តេ វុត្តា នវ កាមវិតក្កាទយោ។ **កុមារកា ធង្កមិវោស្សជន្តី**តិ យថា គាមទារកា កីឡន្តា កាកំ សុត្តេន បាទេ ពន្ធិត្វា ឱស្សជន្តិ ខិបន្តិ, ឯវំ កុសលមនំ អកុសលវិតក្កា កុតោ សមុដ្ឋាយ ឱស្សជន្តីតិ បុច្ឆតិ។

២៧៤. អថស្ស ភគវា តេ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេន្តោ "**រាគោ ច**"តិ ទុតិយគាថមភាសិ។ តត្ថ **ឥតោ**តិ អត្តភាវំ សន្ធាយាហ។ អត្តភាវនិទានា ហិ រាគទោសា។ អរតិរតិលោមហំសា ច អត្តភាវតោ ជាតា, កាមវិតក្កាទិអកុសលវិតក្កា ច អត្តភាវតោយេវ សមុដ្ឋាយ កុសលមនោ ឱស្សជន្តិ, តេន តទញ្ញំ បកតិអាទិការណំ បដិក្ខិបន្តោ អាហ – "**ឥតោនិទានា ឥតោជា ឥតោ សមុដ្ឋាយា**"តិ។ សទ្ទសិទ្ធិ បេត្ថ បុរិមគាថាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

២៧៥-៦. ឯវំ តេ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ យ្វាយំ "ឥតោនិទានា"តិអាទីសុ "អត្តភាវនិទានា អត្តភាវតោ ជាតា អត្តភាវតោ សមុដ្ឋាយា"តិ អត្ថោ វុត្តោ, តំ សាធេន្តោ អាហ – "**ស្នេហជា អត្តសម្ភូតា**"តិ។ ឯតេ ហិ សព្ពេបិ រាគាទយោ វិតក្កបរិយោសានា តណ្ហាស្នេហេន ជាតា, តថា ជាយន្តា ច បញ្ចុបាទានក្ខន្ធភេទេ អត្តភាវបរិយាយេ អត្តនិ សម្ភូតា។ តេនាហ – "ស្នេហជា អត្តសម្ភូតា"តិ។ ឥទានិ តទត្ថជោតិកំ ឧបមំ ករោតិ "**និគ្រោធស្សេវ ខន្ធជា**"តិ។ តត្ថ ខន្ធេសុ ជាតា **ខន្ធជា**, បារោហានមេតំ អធិវចនំ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យថា និគ្រោធស្ស ខន្ធជា នាម បារោហា អាបោរសសិនេហេ សតិ ជាយន្តិ, ជាយន្តា ច តស្មិំយេវ និគ្រោធេ តេសុ តេសុ សាខប្បភេទេសុ សម្ភវន្តិ, ឯវមេតេបិ រាគាទយោ អជ្ឈត្តតណ្ហាស្នេហេ សតិ ជាយន្តិ, ជាយន្តា ច តស្មិំយេវ អត្តភាវេ តេសុ តេសុ ចក្ខាទិភេទេសុ ទ្វារារម្មណវត្ថូសុ សម្ភវន្តិ។ តស្មា វេទិតព្ពមេតំ "អត្តភាវនិទានា អត្តភាវជា អត្តភាវសមុដ្ឋានា ច ឯតេ"តិ។

អវសេសទិយឌ្ឍគាថាយ បន អយំ សព្ពសង្គាហិកា អត្ថវណ្ណនា – ឯវំ អត្តសម្ភូតា ច ឯតេ **បុថូ វិសត្តា កាមេសុ**។ រាគោបិ ហិ បញ្ចកាមគុណិកាទិវសេន, ទោសោបិ អាឃាតវត្ថាទិវសេន, អរតិអាទយោបិ តស្ស តស្សេវ ភេទស្ស វសេនាតិ សព្ពថា សព្ពេបិមេ កិលេសា បុថូ អនេកប្បការា ហុត្វា វត្ថុទ្វារារម្មណាទិវសេន តេសុ តេសុ វត្ថុកាមេសុ តថា តថា វិសត្តា លគ្គា លគ្គិតា សំសិព្ពិត្វា ឋិតា។ កិមិវ? **មាលុវាវ វិតតា វនេ**, យថា វនេ វិតតា មាលុវា តេសុ តេសុ រុក្ខស្ស សាខបសាខាទិភេទេសុ វិសត្តា ហោតិ លគ្គា លគ្គិតា សំសិព្ពិត្វា ឋិតា, ឯវំ បុថុប្បភេទេសុ វត្ថុកាមេសុ វិសត្តំ កិលេសគណំ **យេ នំ បជានន្តិ យតោនិទានំ, តេ នំ វិនោទេន្តិ សុណោហិ យក្ខ** ។

តត្ថ **យតោនិទាន**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, តេន កិំ ទីបេតិ? យេ សត្តា នំ កិលេសគណំ "យតោនិទានំ ឧប្បជ្ជតី"តិ ឯវំ ជានន្តិ, តេ នំ "តណ្ហាស្នេហស្នេហិតេ អត្តភាវេ ឧប្បជ្ជតី"តិ ញត្វា តំ តណ្ហាស្នេហំ អាទីនវានុបស្សនាទិភាវនាញាណគ្គិនា វិសោសេន្តា វិនោទេន្តិ បជហន្តិ ព្យន្តីករោន្តិ ច, ឯតំ អម្ហាកំ សុភាសិតំ សុណោហិ យក្ខាតិ។ ឯវមេត្ថ អត្តភាវជាននេន ទុក្ខបរិញ្ញំ តណ្ហាស្នេហរាគាទិកិលេសគណវិនោទនេន សមុទយប្បហានញ្ច ទីបេតិ។

យេ ច នំ វិនោទេន្តិ, **តេ ទុត្តរំ ឱឃមិមំ តរន្តិ អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ភវាយ**។ ឯតេន មគ្គភាវនំ និរោធសច្ឆិកិរិយញ្ច ទីបេតិ។ យេ ហិ នំ កិលេសគណំ វិនោទេន្តិ, តេ អវស្សំ មគ្គំ ភាវេន្តិ។ ន ហិ មគ្គភាវនំ វិនា កិលេសវិនោទនំ អត្ថិ។ យេ ច មគ្គំ ភាវេន្តិ, តេ ទុត្តរំ បកតិញាណេន កាមោឃាទិ ចតុព្ពិធម្បិ ឱឃមិមំ តរន្តិ។ មគ្គភាវនា ហិ ឱឃតរណំ។ **អតិណ្ណបុព្ព**ន្តិ ឥមិនា ទីឃេន អទ្ធុនា សុបិនន្តេនបិ អវីតិក្កន្តបុព្ពំ។ **អបុនព្ភវាយា**តិ និព្ពានាយ។ ឯវមិមំ ចតុសច្ចទីបិកំ គាថំ សុណន្តា "សុត្វា ធម្មំ ធារេន្តិ, ធតានំ ធម្មានំ អត្ថមុបបរិក្ខន្តី"តិអាទិកំ កថំ សុភាវិនិយា បញ្ញាយ អនុក្កមមានា តេ ទ្វេបិ សហាយកា យក្ខា គាថាបរិយោសានេយេវ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិំសុ, បាសាទិកា ច អហេសុំ សុវណ្ណវណ្ណា ទិព្ពាលង្ការវិភូសិតាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សូចិលោមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. កបិលសុត្ត-(ធម្មចរិយសុត្ត)-វណ្ណនា

ធម្មចរិយន្តិ កបិលសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ហេមវតសុត្តេ វុត្តនយេនេវ បរិនិព្ពុតេ កស្សបេ ភគវតិ ទ្វេ កុលបុត្តា ភាតរោ និក្ខមិត្វា សាវកានំ សន្តិកេ បព្ពជិំសុ។ ជេដ្ឋោ សោធនោ នាម, កនិដ្ឋោ កបិលោ នាម។ តេសំ មាតា សាធនី នាម, កនិដ្ឋភគិនី តាបនា នាម។ តាបិ ភិក្ខុនីសុ បព្ពជិំសុ។ តតោ តេ ទ្វេបិ ហេមវតសុត្តេ វុត្តនយេនេវ "សាសនេ កតិ ធុរានី"តិ បុច្ឆិត្វា សុត្វា ច ជេដ្ឋោ "វាសធុរំ បូរេស្សាមី"តិ បញ្ច វស្សានិ

អាចរិយុបជ្ឈាយានំ សន្តិកេ វសិត្វា បញ្ចវស្សោ ហុត្វា យាវ អរហត្តំ, តាវ កម្មដ្ឋានំ សុត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា វាយមន្តោ អរហត្តំ បាបុណិ។ កបិលោ “អហំ តាវ តរុណោ, វុឌ្ឍកាលេ វាសធុរំ បរិបូរេស្សាមី”តិ គន្ថធុរំ អារភិត្វា តេបិដកោ អហោសិ។ តស្ស បរិយត្តឹ និស្សាយ បរិវារោ, បរិវារំ និស្សាយ លាភោ ច ឧទបាទិ។

សោ ពាហុសច្ចមទេន មត្តោ បណ្ឌិតមានី អនញ្ញាតេបិ អញ្ញាតមានី ហុត្វា បរេហិ វុត្តំ កប្បិយម្បិ អកប្បិយំ, អកប្បិយម្បិ កប្បិយំ, សាវជ្ជម្បិ អនវជ្ជំ, អនវជ្ជម្បិ សាវជ្ជន្តិ ភណតិ។ សោ បេសលេហិ ភិក្ខូហិ, “មា, អាវុសោ កបិល, ឯវំ អវចា”តិអាទិនា នយេន ឱវទិយមានោ “តុម្ហេ កឹ ជានាថ រិត្តមុដ្ឋិសទិសា”តិអាទីហិ វចនេហិ ខុំសេន្តោ វម្ភេន្តោយេវ ចរតិ។ ភិក្ខូ តស្ស ភាតុនោ សោធនត្ថេរស្សាបិ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ សោបិ នំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “អាវុសោ កបិល, សាសនស្ស អាយុ នាម តុម្ហាទិសានំ សម្មាបដិបត្តិ។ មា, អាវុសោ កបិល, កប្បិយម្បិ អកប្បិយំ, អកប្បិយម្បិ កប្បិយំ, សាវជ្ជម្បិ អនវជ្ជំ, អនវជ្ជម្បិ សាវជ្ជន្តិ វទេហី”តិ។ សោ តស្សបិ វចនំ នាទិយិ។ តតោ នំ សោធនត្ថេរោ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ វត្វា –

“ឯកវាចម្បិ ទ្វិវាចំ, ភណេយ្យ អនុកម្បកោ;
តតុត្តរឹ ន ភាសេយ្យ, ទាសោវយ្យស្ស សន្តិកេ”តិ។ (ជា. ២.១៩.៣៤) –

បរិវជ្ជេត្វា “ត្វមេវ, អាវុសោ, សកេន កម្មេន បញ្ញាយិស្សសី”តិ បក្កាមិ។ តតោ បភុតិ នំ បេសលា ភិក្ខូ ឆឌ្ឌេសុំ។

សោ ទុរាចារោ ហុត្វា ទុរាចារបរិវុតោ វិហរន្តោ ឯកទិវសំ “ឧបោសថំ ឱសារេស្សាមី”តិ សីហាសនំ អភិរុយ្ហ ចិត្រពីជនឹ គហេត្វា និសិន្នោ “វត្តតិ, អាវុសោ, ឯត្ថ ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខោ”តិ តិក្ខត្តុំ អាហ។ អថេកោ ភិក្ខុបិ “មយ្ហំ វត្តតី”តិ ន អវោច។ ន ច តស្ស តេសំ វា បាតិមោក្ខោ វត្តតិ។ តតោ សោ “បាតិមោក្ខេ សុតេបិ អសុតេបិ វិនយោ នាម នត្ថី”តិ អាសនា វុដ្ឋាសិ។ ឯវំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនំ ឱសក្កាបេសិ វិនាសេសិ។ អថ សោធនត្ថេរោ តទហេវ បរិនិព្ពាយិ។ សោបិ កបិលោ ឯវំ តំ សាសនំ ឱសក្កាបេត្វា កាលកតោ អវីចិមហានិរយេ និព្ពត្តិ, សាបិស្ស មាតា ច ភគិនី ច តស្សេវ ទិដ្ឋានុគតឹ អាបជ្ជិត្វា បេសលេ ភិក្ខូ អក្កោសមានា បរិភាសមានា កាលំ កត្វា និរយេ និព្ពត្តឹសុ។

តស្មឹយេវ ច កាលេ បញ្ចសតា បុរិសា គាមឃាតាទីនិ កត្វា ចោរិកាយ ជីវន្តា ជនបទមនុស្សេហិ អនុពទ្ធា បលាយមានា អរញ្ញំ បវិសិត្វា តត្ថ កិញ្ចិ គហនំ វា បដិសរណំ វា អបស្សន្តា អវិទូរេ បាសាណេ វសន្តំ អញ្ញតរំ អារញ្ញិកំ ភិក្ខុំ ទិស្វា វន្ទិត្វា “អម្ហាកំ, ភន្តេ, បដិសរណំ ហោថា”តិ ភណឹសុ។ ថេរោ “តុម្ហាកំ សីលសទិសំ បដិសរណំ នត្ថិ, សព្ពេ បញ្ច សីលានិ សមាទិយថា”តិ អាហ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា សីលានិ សមាទិយឹសុ។ ថេរោ “តុម្ហេ សីលវន្តោ, ឥទានិ អត្តនោ ជីវិតំ វិនាសេន្តេសុបិ មា មនោ បទូសយិត្ថា”តិ អាហ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆឹសុ។ អថ តេ ជានបទា សម្បត្តា ឥតោ ចិតោ ច មគ្គមានា តេ ចោរេ ទិស្វា សព្ពេវ ជីវិតា វោរោបេសុំ។ តេ កាលំ កត្វា កាមាវចរទេវលោកេ និព្ពត្តឹសុ។ តេសុ ជេដ្ឋកចោរោ ជេដ្ឋកទេវបុត្តោ អហោសិ, ឥតរេ តស្សេវ បរិវារា។

តេ អនុលោមបដិលោមំ សំសរន្តា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវលោកេ ខេបេត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ទេវលោកតោ ចវិត្វា ជេដ្ឋកទេវបុត្តោ សាវត្ថិទ្វារេ កេវដ្ដគាមោ អត្ថិ, តត្ថ បញ្ចសតកុលជេដ្ឋស្ស កេវដ្ដស្ស បជាបតិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ, ឥតរេ អវសេសកេវដ្ដបជាបតីនំ។ ឯវំ តេសំ ឯកទិវសំយេវ បដិសន្ធិគ្គហណញ្ច គព្ភវុដ្ឋានញ្ច អហោសិ។ អថ កេវដ្ដជេដ្ឋោ “អត្ថិ នុ ខោ ឥមស្មឹ គាមេ អញ្ញេបិ ទារកា អជ្ជ ជាតា”តិ វិចិនន្តោ តេ ទារកេ ទិស្វា “ឥមេ មេ បុត្តស្ស សហាយកា ភវិស្សន្តី”តិ សព្ពេសំ បោសាវនិកំ អទាសិ។ តេ សព្ពេ សហាយកា សហបំសុំ កីឡន្តា អនុបុព្ពេន វយប្បត្តា អហេសុំ។ យសោជោ តេសំ អគ្គោ អហោសិ។

កបិលោបិ តទា និរយេ បក្កាវសេសេន អចិរវតិយា សុវណ្ណវណ្ណោ ទុគ្គន្ធមុខោ មច្ឆោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ អថេកទិវសំ សព្ពេបិ កេវដ្ដទារកា ជាលានិ គហេត្វា “មច្ឆេ ពន្ធិស្សាមា”តិ នទី គន្ត្វា ជាលានិ បក្ខិបឹសុ។ តេសំ ជាលំ សោ មច្ឆោ បាវិសិ។ តំ ទិស្វា សព្ពោ កេវដ្ដគាមោ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទោ អហោសិ – “អម្ហាកំ បុត្តា បឋមំ មច្ឆេ ពន្ធន្តា សុវណ្ណមច្ឆំ ពន្ធឹសុ, វុឌ្ឍិ នេសំ ទារកានំ, ឥទានិ ច នោ រាជា បហូតំ ធនំ ទស្សតី”តិ។ អថ តេ បញ្ចសតាបិ ទារកសហាយកា មច្ឆំ នាវាយ បក្ខិបិត្វា នាវំ ឧក្ខិបិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ អគមំសុ។ រាជា ទិស្វា “កឹ ឯតំ ភណេ”តិ អាហ។ “មច្ឆោ ទេវា”តិ។ រាជា សុវណ្ណវណ្ណំ មច្ឆំ ទិស្វា “ភគវា ឯតស្ស វណ្ណការណំ ជានិស្សតី”តិ មច្ឆំ គាហាបេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ មច្ឆស្ស មុខវិវរណកាលេ ជេតវនំ អតិវិយ ទុគ្គន្ធំ ហោតិ។

រាជា ភគវន្តំ បុច្ឆិ – “កស្មា, ភន្តេ, មច្ឆោ សុវណ្ណវណ្ណោ ជាតោ, កស្មា ចស្ស មុខតោ ទុគ្គន្ធោ វាយតី”តិ? អយំ, មហារាជ, កស្សបស្ស ភគវតោ បាវចនេ កបិលោ នាម ភិក្ខុ អហោសិ, ពហុស្សុតោ អាគតាគមោ។

អត្តនោ វចនំ អគណ្ហន្តានំ ភិក្ខូនំ អក្កោសកបរិភាសកោ។ តស្ស ច ភគវតោ សាសនវិនាសកោ។ យំ សោ តស្ស ភគវតោ សាសនំ វិនាសេសិ, តេន កម្មេន អវីចិមហានិរយេ និព្ពត្តិ, វិបាកាវសេសេន ច ឥទានិ មច្ឆោ ជាតោ។ យំ ទីឃរត្តំ ពុទ្ធវចនំ វាចេសិ, ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ កថេសិ, តស្ស និស្សន្ទេន ឦទិសំ វណ្ណំ បដិលភិ។ យំ ភិក្ខូនំ អក្កោសកបរិភាសកោ អហោសិ, តេនស្ស មុខតោ ទុគ្គន្ធោ វាយតិ។ "ឧល្លបាបេមិ នំ មហារាជា"តិ? "អាម ភគវា"តិ។ អថ ភគវា មច្ឆំ អាលបិ – "ត្វំសិ កបិលោ"តិ? "អាម ភគវា, អហំ កបិលោ"តិ។ "កុតោ អាគតោសី"តិ? "អវីចិមហានិរយតោ ភគវា"តិ។ "សោធនោ កុហឹ គតោ"តិ? "បរិនិព្ពុតោ ភគវា"តិ។ "សាធនី កុហឹ គតា"តិ? "មហានិរយេ និព្ពត្តា ភគវា"តិ។ "តាបនា កុហឹ គតា"តិ? "មហានិរយេ និព្ពត្តា ភគវា"តិ។ "ឥទានិ ត្វំ កុហឹ គមិស្សសី"តិ? "មហានិរយំ ភគវា"តិ។ តាវទេវ វិប្បដិសារាភិភូតោ នាវំ សីសេន បហរិត្វា កាលកតោ មហានិរយេ និព្ពត្តិ។ មហាជនោ សំវិគ្គោ អហោសិ លោមហដ្ឋជាតោ។ អថ ភគវា តត្ថ សម្បត្តគហដ្ឋបព្ពជិតបរិសាយ តង្ខណានុរូបំ ធម្មំ ទេសេន្តោ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

២៧៧-៨. តត្ថ **ធម្មចរិយ**ន្តិ កាយសុចរិតាទិ ធម្មចរិយំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **ឯតទាហុ វសុត្តម**ន្តិ ឯតំ ឧភយម្បិ លោកិយលោកុត្តរំ សុចរិតំ សគ្គមោក្ខសុខសម្បាបកត្តា វសុត្តមន្តិ អាហុ អរិយា។ វសុត្តមំ នាម ឧត្តមរតនំ, អនុគាមិកំ អត្តាធីនំ រាជាទីនំ អសាធារណន្តិ អធិប្បាយោ។

ឯត្តាវតា "គហដ្ឋស្ស វា បព្ពជិតស្ស វា សម្មាបដិបត្តិយេវ បដិសរណ"ន្តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ បដិបត្តិវិរហិតាយ បព្ពជ្ជាយ អសារកត្តទស្សនេន កបិលំ អញ្ញេ ច តថារូបេ គរហន្តោ "**បព្ពជិតោបិ ចេ ហោតី**"តិ ឯវមាទិមាហ។

តត្រាយំ អត្ថវណ្ណនា – យោ ហិ កោចិ គិហិព្យញ្ជនានិ អបនេត្វា ភណ្ឌុកាសាវាទិគហណមត្តំ ឧបសង្កមនេន **បព្ពជិតោបិ ចេ ហោតិ** បុព្ពេ វុត្តត្ថំ **អគារស្មា អនគារិយំ, សោ ចេ មុខរជាតិកោ** ហោតិ ផរុសវចនោ, នានប្បការាយ វិហេសាយ អភិរតត្តា **វិហេសាភិរតោ**, ហិរោត្តប្បាភាវេន មគសទិសត្តា **មគោ, ជីវិតំ តស្ស បាបិយោ**, តស្ស ឯវរូបស្ស ជីវិតំ អតិបាបំ អតិហីនំ។ កស្មា? យស្មា ឥមាយ មិច្ឆាបដិបត្តិយា រាគាទិមនេកប្បការំ **រជំ វឌ្ឍេតិ អត្តនោ**។

២៧៩. ន កេវលញ្ច ឥមិនាវ ការណេនស្ស ជីវិតំ បាបិយោ, អបិច ខោ បន អយំ ឯវរូបោ មុខរជាតិកត្តា **កលហាភិរតោ ភិក្ខុ** សុភាសិតស្ស អត្ថវិជាននសម្មោហនេន **មោហធម្មេន អាវុតោ**, "មា, អាវុសោ កបិល, ឯវំ អវច, ឥមិនាបិ បរិយាយេន តំ គណ្ហាហី"តិ ឯវមាទិនា នយេន បេសលេហិ ភិក្ខូហិ **អក្ខាតម្បិ ន ជានាតិ ធម្មំ ពុទ្ធេន ទេសិតំ**។ យោ ធម្មោ ពុទ្ធេន ទេសិតោ, តំ នានប្បការេន អត្តនោ វុច្ចមានម្បិ ន ជានាតិ។ ឯវម្បិស្ស ជីវិតំ បាបិយោ។

២៨០. តថា សោ ឯវរូបោ វិហេសាភិរតត្តា **វិហេសំ ភាវិតត្តានំ** ភាវិតត្តេ ខីណាសវភិក្ខូ សោធនត្ថេរបភុតិកេ "ន តុម្ហេ វិនយំ ជានាថ, ន សុត្តំ ន អភិធម្មំ, វុឌ្ឍបព្ពជិតា"តិអាទិនា នយេន វិហេសន្តោ ។ ឧបយោគប្បវត្តិយញ្ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ អថ វា យថាវុត្តេនេវ នយេន "វិហេសំ ភាវិតត្តានំ ករោន្តោ"តិ បាឋសេសោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ និប្បរិយាយមេវ សាមិវចនំ សិជ្ឈតិ។ **អវិជ្ជាយ បុរក្ខតោ**តិ ភាវិតត្តវិហេសនេ អាទីនវទស្សនបដិច្ឆាទិកាយ អវិជ្ជាយ បុរក្ខតោ បេសិតោ បយោជិតោ សេសបព្ពជិតានំ ភាវិតត្តានំ វិហេសភាវេន បវត្តំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ចិត្តវិពាធនេន **សង្កិលេសំ**, អាយតិញ្ច និរយសម្បាបនេន **មគ្គំ និរយគាមិនំ** ន ជានាតិ។

២៨១. អជានន្តោ ច តេន មគ្គេន ចតុព្ពិធាបាយភេទំ **វិនិបាតំ សមាបន្នោ**។ តត្ថ ច វិនិបាតេ **គព្ភា គព្ភំ តមា តមំ** ឯកេកនិកាយេ សតក្ខត្តុំ សហស្សក្ខត្តុម្បិ មាតុកុច្ឆិតោ មាតុកុច្ឆឹ ចន្ទិមសូរិយេហិបិ អវិទ្ធំសនីយា អសុរកាយតមា តមញ្ច សមាបន្នោ។ **ស វេ តាទិសកោ ភិក្ខុ បេច្ច** ឥតោ បរលោកំ គន្ត្វា អយំ កបិលមច្ឆោ វិយ នានប្បការំ **ទុក្ខំ និគច្ឆតិ**។

២៨២. កឹ ការណា? **គូថកូបោ យថា អស្ស, សម្បុណ្ណោ គណវស្សិកោ**,យថា វច្ចកុដិគូថកូបោ គណវស្សិកោ អនេកវស្សិកោ ពហូនិ វស្សានិ មុខតោ គូថេន បូរិយមានោ សម្បុណ្ណោ អស្ស, សោ ឧទកកុម្ភសតេហិ ឧទកកុម្ភសហស្សេហិ ធោវិយមានោបិ ទុគ្គន្ធទុព្ពណ្ណិយានបគមា ទុព្វិសោធោ ហោតិ, ឯវមេវ **យោ ឯវរូបោ អស្ស** ទីឃរត្តំ សំកិលិដ្ឋកម្មន្តោ គូថកូបោ វិយ គូថេន បាបេន សម្បុណ្ណត្តា សម្បុណ្ណោ បុគ្គលោ, សោ **ទុព្វិសោធោ ហិ សាង្គណោ**, ចិរកាលំ តស្ស អង្គណស្ស វិបាកំ បច្ចនុភោន្តោបិ ន សុជ្ឈតិ។ តស្មា វស្សគណនាយ អបរិមាណម្បិ កាលំ ស វេ តាទិសកោ ភិក្ខុ បេច្ច ទុក្ខំ និគច្ឆតីតិ។ អថ វា អយំ ឥមិស្សា គាថាយ សម្ពន្ធោ – យំ វុត្តំ "ស វេ

តាទិសកោ ភិក្ខុ, បេច្ច ទុក្ខំ និគច្ឆតី”តិ, តត្រ សិយា តុម្ហាកំ “សក្កា បនាយំ តថា កាតុំ, យថា បេច្ច ទុក្ខំ ន និគច្ឆេយ្យា”តិ។ ន សក្កា។ កស្មា? យស្មា **គូថកូបោ…បេ…. សាង្គណោ**តិ។

២៨៣-៤. យតោ បដិកច្ចេវ **យំ ឯវរូបំ ជានាថ, ភិក្ខវោ គេហនិស្សិតំ**, យំ ឯវរូបំ បញ្ចកាមគុណនិស្សិតំ ជានេយ្យាថ អភូតគុណបត្ថនាការប្បវត្តាយ បាបិកាយ ឥច្ឆាយ សមន្នាគតត្តា **បាបិច្ឆំ**, កាមវិតក្កាទីហិ សមន្នាគតត្តា **បាបសង្កប្បំ**, កាយិកវីតិក្កមាទិនា វេឡុទានាទិភេទេន ច បាបាចារេន សមន្នាគតត្តា **បាបាចារំ**, វេសិយាទិបាបគោចរតោ **បាបគោចរំ, សព្ពេ សមគ្គា ហុត្វាន អភិនិព្ពជ្ជិយាថ នំ**។ តត្ថ **អភិនិព្ពជ្ជិយាថា**តិ វិវជ្ជេយ្យាថ មា ភជេយ្យាថ, មា ចស្ស អភិនិព្ពជ្ជនមត្តេនេវ អប្បោស្សុក្កតំ អាបជ្ជេយ្យាថ, អបិច ខោ បន **ការណ្ឌវំ និទ្ធមថ, កសម្ពុំ អបកស្សថ**, តំ កចវរភូតំ បុគ្គលំ កចវរមិវ អនបេក្ខា និទ្ធមថ, កសដភូតញ្ច នំ ខត្តិយាទីនំ មជ្ឈេ បវិដ្ឋំ បភិន្នបគ្ឃរិតកុដ្ឋំ ចណ្ឌាលំ វិយ អបកស្សថ, ហត្ថេ វា សីសេ វា គហេត្វា និក្កឌ្ឍថ។ សេយ្យថាបិ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តំ បុគ្គលំ បាបធម្មំ ពាហាយ គហេត្វា ពហិទ្វារកោដ្ឋកា និក្ខាមេត្វា សូចិឃដិកំ អទាសិ, ឯវំ អបកស្សថាតិ ទស្សេតិ។ កិំ ការណា? សង្ឃារាមោ នាម សីលវន្តានំ កតោ, ន ទុស្សីលានំ។

២៨៥-៦. យតោ ឯតទេវ **តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណេ សមណមានិនេ**, យថា ហិ បលាបា អន្តោ តណ្ឌុលរហិតាបិ ពហិ ថុសេហិ វីហី វិយ ទិស្សន្តិ, ឯវំ បាបភិក្ខូ អន្តោ សីលាទិវិរហិតាបិ ពហិ កាសាវាទិបរិក្ខារេន ភិក្ខូ វិយ ទិស្សន្តិ។ តស្មា “បលាបា”តិ វុច្ចន្តិ។ តេ បលាបេ វាហេថ, ឱបុនាថ, វិធមថ បរមត្ថតោ អស្សមណេ វេសមត្តេន សមណមានិនេ ។ ឯវំ **និទ្ធមិត្វាន…បេ…. បតិស្សតា**។ តត្ថ **កប្បយវ្ហោ**តិ កប្បេថ, ករោថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បតិស្សតា**តិ អញ្ញមញ្ញំ សគារវា សប្បតិស្សា។ **តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា**តិ អថេវំ តុម្ហេ សុទ្ធា សុទ្ធេហិ សំវាសំ កប្បេន្តា, ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញតាយ សមគ្គា, អនុបុព្ពេន បរិបាកគតាយ បញ្ញាយ និបកា, សព្ពស្សេវិមស្ស វដ្ដទុក្ខាទិនោ ទុក្ខស្ស អន្តំ ករិស្សថាតិ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

ទេសនាបរិយោសានេ តេ បញ្ចសតា កេវដ្ដបុត្តា សំវេគមាបជ្ជិត្វា ទុក្ខស្សន្តកិរិយំ បត្ថយមានា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ ទុក្ខស្សន្តំ កត្វា ភគវតា សទ្ធិំ អានេញ្ជវិហារសមាបត្តិធម្មបរិភោគេន ឯកបរិភោគា អហេសុំ។ សា ច នេសំ ឯវំ ភគវតា សទ្ធិំ ឯកបរិភោគតា ឧទានេ វុត្តយសោជសុត្តវសេនេវ វេទិតព្ពាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ កបិលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អយមេវ យាស្ស និទានេ “អថ ខោ សម្ពហុលា”តិអាទិនា នយេន វុត្តា។ តត្ថ **សម្ពហុលា**តិ ពហូ អនេកេ។ **កោសលកា**តិ កោសលរដ្ឋវាសិនោ។ **ព្រាហ្មណមហាសាលា**តិ ជាតិយា ព្រាហ្មណា មហាសារតាយ មហាសាលា។ យេសំ កិរ និទហិត្វា ឋបិតំយេវ អសីតិកោដិសង្ខ្យំ ធនមត្ថិ, តេ “ព្រាហ្មណមហាសាលា”តិ វុច្ចន្តិ។ ឥមេ ច តាទិសា, តេន វុត្តំ “ព្រាហ្មណមហាសាលា”តិ។ **ជិណ្ណា**តិ ជជ្ជរីភូតា ជរាយ ខណ្ឌិច្ចាទិភាវមាបាទិតា។ **វុឌ្ឍា**តិ អង្គបច្ចង្គានំ វុឌ្ឍិមរិយាទំ បត្តា។ **មហល្លកា**តិ ជាតិមហល្លកតាយ សមន្នាគតា, ចិរកាលប្បសុតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អទ្ធគតា**តិ អទ្ធានំ គតា, ទ្វេ តយោ រាជបរិវដ្ដេ អតីតាតិ អធិប្បាយោ។ **វយោ អនុប្បត្តា**តិ បច្ឆិមវយំ សម្បត្តា។ អបិច **ជិណ្ណា**តិ បោរាណា, ចិរកាលប្បវត្តកុលន្វយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វុឌ្ឍា**តិ សីលាចារាទិគុណវុឌ្ឍិយុត្តា។ **មហល្លកា**តិ វិភវមហន្តតាយ សមន្នាគតា មហទ្ធនា មហាភោគា។ **អទ្ធគតា**តិ មគ្គបដិបន្នា ព្រាហ្មណានំ វតចរិយាទិមរិយាទំ អវីតិក្កម្ម ចរមានា។ **វយោ អនុប្បត្តា**តិ ជាតិវុឌ្ឍភាវម្បិ អន្តិមវយំ អនុប្បត្តាតិ ឯវមេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

ភគវតា សទ្ធិំ សម្មោទិំសូតិ ខមនីយាទីនិ បុច្ឆន្តា អញ្ញមញ្ញំ សមប្បវត្តមោទា អហេសុំ។ យាយ ច “កច្ចិ ភោតោ គោតមស្ស ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយំ, អប្បាពាធំ, អប្បាតង្កំ, ពលំ, លហុដ្ឋានំ, ផាសុវិហារោ”តិអាទិកាយ កថាយ សម្មោទិំសុ, តំ បីតិបាមោជ្ជសង្ខាតសម្មោទជននតោ សម្មោទិតុំ អរហតោ ច **សម្មោទនីយំ,** អត្ថព្យញ្ជនមធុរតាយ សុចិរម្បិ កាលំ សារេតុំ និរន្តរំ បវត្តេតុំ អរហតោ សរិតព្ពភាវតោ ច **សារណីយំ**។ សុយ្យមានសុខតោ ច សម្មោទនីយំ, អនុស្សរិយមានសុខតោ សារណីយំ, តថា ព្យញ្ជនបរិសុទ្ធតាយ សម្មោទនីយំ, អត្ថ

បរិសុទ្ធតាយ សារណីយន្តិ ឯវំ អនេកេហិ បរិយាយេហិ សម្មោទនីយំ **កថំ** សារណីយំ **វីតិសារេត្វា** បរិយោសាបេត្វា និដ្ឋាបេត្វា យេនត្ថេន អាគតា, តំ បុច្ឆិតុកាមា **ឯកមន្តំ និសីទឹសុ**។ តំ –

“ន បច្ឆតោ ន បុរតោ, នាបិ អាសន្នទូរតោ;
ន បស្សេ នាបិ បដិវាតេ, ន ចាបិ ឱណតុណ្ណតេ”តិ។ –

អាទិនា នយេន មង្គលសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តមេវ។

ឯវំ **ឯកមន្តំ និសិន្នា ខោ តេ ព្រាហ្មណមហាសាលា ភគវន្តំ ឯតទវោចុំ** – “កឹ ត”ន្តិ? **“សន្តិ ស្សុន្តិ នុ ខោ”**តិអាទិ។ តំ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។ កេវលញ្ហេត្ថ **ព្រាហ្មណានំ ព្រាហ្មណធម្មេ**តិ ទេសកាលាទិធម្មេ ឆន្ទេត្វា យោ ព្រាហ្មណធម្មោ, តស្មិំយេវ។ **តេន ហិ ព្រាហ្មណា**តិ យស្មា មំ តុម្ហេ យាចិត្ថ, តស្មា ព្រាហ្មណា សុណាថ, សោតំ ឱទហថ, សាធុកំ មនសិ ករោថ, យោនិសោ មនសិ ករោថ។ តថា បយោគសុទ្ធិយា សុណាថ, អាសយសុទ្ធិយា សាធុកំ មនសិ ករោថ។ អវិក្ខេបេន សុណាថ, បគ្គហេន សាធុកំ មនសិ ករោថាតិអាទិនា នយេន ឯតេសំ បទានំ បុព្ពេ អវុត្តោបិ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ អថ ភគវតា វុត្តំ តំ វចនំ សម្បដិច្ឆន្តា **“ឯវំ ភោ”តិ ខោ តេ ព្រាហ្មណមហាសាលា ភគវតោ បច្ចស្សោសុំ**, ភគវតោ វចនំ អភិមុខា ហុត្វា អស្សោសុំ។ អថ វា បដិស្សុណឹសុ។ “សុណាថ សាធុកំ មនសិ ករោថា”តិ វុត្តមត្ថំ កត្តុកាមតាយ បដិជានឹសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ តេសំ ឯវំ បដិស្សុតវតំ ភគវា ឯតទវោច – “កឹ ត”ន្តិ? **“ឥសយោ បុព្ពកា”**តិអាទិ។

២៨៧. តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **សញ្ញតត្តា**តិ សីលសំយមេន សំយតចិត្តា។ **តបស្សិនោ**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរតបយុត្តា។ **អត្តទត្ថមចារិសុ**ន្តិ មន្តជ្ឈេនព្រហ្មវិហារភាវនាទី អត្តនោ អត្ថំ អកំសុ។ សេសំ បាកដមេវ។

២៨៨. ទុតិយគាថាទីសុបិ អយំ សង្ខេបវណ្ណនា – **ន បសូ ព្រាហ្មណានាសុ**ន្តិ បោរាណានំ ព្រាហ្មណានំ បសូ ន អាសុំ, ន តេ បសុបរិគ្គហមកំសុ។ **ន ហិរញ្ញំ ន ធានិយ**ន្តិ ហិរញ្ញញ្ច ព្រាហ្មណានំ អន្តមសោ ជតុមាសកោបិ នាហោសិ , តថា វីហិសាលិយវគោធូមាទិ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណភេទំ ធានិយម្បិ តេសំ នាហោសិ។ តេ ហិ និក្ខិត្តជាតរូបរជតា អសន្និធិការកា ហុត្វា កេវលំ **សជ្ឈាយធនធញ្ញា** អត្តនោ មន្តជ្ឈេនសង្ខាតេនេវ ធនេន ធញ្ញេន ច សមន្នាគតា អហេសុំ។ យោ ចាយំ មេត្តាទិវិហារោ សេដ្ឋត្តា អនុគាមិកត្តា ច ព្រហ្មនិធីតិ វុច្ចតិ, តញ្ច **ព្រហ្មំ និធិមបាលយុំ** សទា តស្ស ភាវនានុយោគេន។

២៨៩. ឯវំ វិហារីនំ **យំ នេសំ បកតំ អាសិ**, យំ ឯតេសំ បកតំ ឯតេ ព្រាហ្មណេ ឧទ្ទិស្ស កតំ អហោសិ។ **ទ្វារភត្តំ ឧបដ្ឋិត**ន្តិ “ព្រាហ្មណានំ ទស្សាមា”តិ សជ្ជេត្វា តេហិ តេហិ ទាយកេហិ អត្តនោ អត្តនោ ឃរទ្វារេ ឋបិតភត្តំ។ **សទ្ធាបកត**ន្តិ សទ្ធាយ បកតំ, សទ្ធាទេយ្យន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯសាន**ន្តិ ឯសន្តីតិ ឯសា, តេសំ ឯសានំ, ឯសមានានំ បរិយេសមានានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទាតវេ**តិ ទាតព្ពំ។ **តទមញ្ញិសុ**ន្តិ តំ អមញ្ញឹសុ, តំ ទ្វារេ សជ្ជេត្វា ឋបិតំ ភត្តំ សទ្ធាទេយ្យំ បរិយេសមានានំ ឯតេសំ ព្រាហ្មណានំ ទាតព្ពំ អមញ្ញឹសុ ទាយកា ជនា, ន តតោ បរំ។ អនត្ថិកា ហិ តេ អញ្ញេន អហេសុំ, កេវលំ ឃាសច្ឆាទនបរមតាយ សន្តុដ្ឋាតិ អធិប្បាយោ។

២៩០. **នានារត្តេហី**តិ នានាវិធរាគរត្តេហិ វត្ថេហិ វិចិត្រត្ថរណត្ថតេហិ, **សយនេហិ** ឯកភូមិកទ្វិភូមិកាទិបាសាទវរេហិ។ **អាវសថេហី**តិ ឯវរូបេហិ ឧបករណេហិ។ **ផីតា ជនបទា រដ្ឋា** ឯកេកប្បទេសភូតា ជនបទា ច កេចិ កេចិ សកលរដ្ឋា ច “នមោ ព្រាហ្មណាន”ន្តិ សាយំ បាតំ ព្រាហ្មណេ ទេវេ វិយ នមស្សឹសុ។

២៩១. តេ ឯវំ នមស្សិយមានា លោកេន **អវជ្ឈា ព្រាហ្មណា** អាសុំ, ន កេវលញ្ច អវជ្ឈា, **អជេយ្យា** វិហីសិតុម្បិ អនភិភវនីយត្តា អជេយ្យា ច អហេសុំ។ កឹ ការណា? **ធម្មរក្ខិតា**, យស្មា ធម្មេន រក្ខិតា។ តេ ហិ បញ្ច វរសីលធម្មេ រក្ខឹសុ, “ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិ”ន្តិ (ជា. ១.១០.១០២; ១.១៥.៣៨៥) ធម្មរក្ខិតា ហុត្វា អវជ្ឈា អជេយ្យា ច អហេសុន្តិ អធិប្បាយោ។ **ន នេ កោចិ និវារេសី**តិ តេ ព្រាហ្មណេ កុលានំ ទ្វារេសុ សព្ពសោ ពាហិរេសុ ច អព្ភន្តរេសុ ច សព្ពទ្វារេសុ យស្មា តេសុ បិយសម្មតេសុ វរសីលសមន្នាគតេសុ មាតាបិតូសុ វិយ អតិវិស្សត្ថា មនុស្សា អហេសុំ, តស្មា “ឥទំ នាម ឋានំ តយា ន បវិសិតព្ព”ន្តិ ន កោចិ និវារេសិ។

២៩២. ឯវំ ធម្មរក្ខិតា កុលទ្វារេសុ អនិវារិតា ចរន្តា អដ្ឋ ច ចត្តាលីសញ្ចាតិ **អដ្ឋចត្តាលីសំ វស្សានិ** កុមារភាវតោ បភុតិ ចរណេន **កោមារំ ព្រហ្មចរិយំ ចរឹសុ តេ**។ យេបិ ព្រាហ្មណចណ្ឌាលា អហេសុំ, កោ បន វាទោ ព្រហ្មសមាទីសូតិ ឯវមេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តា ឯវំ ហិ **វិជ្ជាចរណបរិយេដ្ឋឹ អចរុំ ព្រាហ្មណា បុរេ**, ន អព្រហ្មចារិនោ ហុត្វា។ តត្ថ **វិជ្ជាបរិយេដ្ឋី**តិ មន្តជ្ឈេនំ។ វុត្តញ្ហេតំ “សោ អដ្ឋចត្តាលីស វស្សានិ

កោមារំ ព្រហ្មចរិយំ ចរតិ មន្តេ អធីយមានោ’’តិ (អ. និ. ៥.១៩២)។ **ចរណបរិយេដ្ឋីតិ** សីលរក្ខណំ។ ‘‘វិជ្ជាចរណបរិយេដ្ឋ’’ន្តិបិ បាឋោ, វិជ្ជាចរណំ បរិយេសិតុំ អចរុន្តិ អត្ថោ។

២៩៣. យថាវុត្តញ្ច កាលំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វា តតោ បរំ ឃរាវាសំ កប្បេន្តាបិ **ន ព្រាហ្មណា អញ្ញមគមុំ** ខត្តិយំ វា វេស្សាទីសុ អញ្ញតរំ វា, យេ អហេសុំ ទេវសមា វា មរិយាទា វាតិ អធិប្បាយោ។ តថា សតំ វា សហស្សំ វា ទត្វា **នបិ ភរិយំ កិណីសុ តេ**, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ ឯកច្ចេ កិណន្តិ។ តេ ហិ ធម្មេន ទារំ បរិយេសន្តិ។ កថំ? អដ្ឋចត្តាលីសំ វស្សានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វា ព្រាហ្មណា កញ្ញាភិក្ខំ អាហិណ្ឌន្តិ – ‘‘អហំ អដ្ឋចត្តាលីស វស្សានិ ចិណ្ណព្រហ្មចរិយោ, យទិ វយប្បត្តា ទារិកា អត្ថិ, ទេថ មេ’’តិ។ តតោ យស្ស វយប្បត្តា ទារិកា ហោតិ, សោ តំ អលង្ករិត្វា នីហរិត្វា ទ្វារេ ឋិតស្សេវ ព្រាហ្មណស្ស ហត្ថេ ឧទកំ អាសិញ្ចន្តោ ‘‘ឥមំ តេ, ព្រាហ្មណ, ភរិយំ បោសាវនត្ថាយ ទម្មី’’តិ វត្វា ទេតិ។

កស្មា បន តេ ឯវំ ចិរំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វាបិ ទារំ បរិយេសន្តិ, ន យាវជីវំ ព្រហ្មចារិនោ ហោន្តីតិ? មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេន។ តេសញ្ហិ ឯវំទិដ្ឋិ ហោតិ – ‘‘យោ បុត្តំ ន ឧប្បាទេតិ, សោ កុលវំសច្ឆេទករោ ហោតិ, តតោ និរយេ បច្ចតី’’តិ។ ចត្តារោ កិរ អភាយិតព្ពំ ភាយន្តិ គណ្ឌុប្បាទោ កិកី កុន្តនី ព្រាហ្មណាតិ។ គណ្ឌុប្បាទា កិរ មហាបថវិយា ខយភយេន មត្តភោជិនោ ហោន្តិ, ន ពហុំ មត្តិកំ ខាទន្តិ។ កិកី សកុណិកា អាកាសបតនភយេន អណ្ឌស្ស ឧបរិ ឧត្តានា សេតិ។ កុន្តនី សកុណិកា បថវិកម្បនភយេន បាទេហិ ភូមិំ ន សុដ្ឋុ អក្កមតិ។ ព្រាហ្មណា កុលវំសូបច្ឆេទភយេន ទារំ បរិយេសន្តិ។ អាហ ចេត្ថ –

> ‘‘គណ្ឌុប្បាទោ កិកី ចេវ, កុន្តី ព្រាហ្មណធម្មិកោ;
> ឯតេ អភយំ ភាយន្តិ, សម្មូឡ្ហា ចតុរោ ជនា’’តិ។

ឯវំ ធម្មេន ទារំ បរិយេសិត្វាបិ ច **សម្បិយេនេវ សំវាសំ សង្គន្ត្វា សមរោចយុំ**, សម្បិយេនេវ អញ្ញមញ្ញំ បេមេនេវ កាយេន ច ចិត្តេន ច មិស្សីភូតា សង្គមិតា សំសដ្ឋា ហុត្វា សំវាសំ សមរោចយុំ, ន អប្បិយេន ន និគ្គហេន ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៩៤. ឯវំ សម្បិយេនេវ សំវាសំ ករោន្តាបិ ច **អញ្ញត្រ តម្ហា**តិ, យោ សោ ឧតុសមយោ, យម្ហិ សមយេ ព្រាហ្មណី ព្រាហ្មណេន ឧបគន្តព្ពា, អញ្ញត្រ តម្ហា សមយា ឋបេត្វា តំ សមយំ ឧតុតោ វិរតំ **ឧតុវេរមណិំ បតិ** ភរិយំ, យាវ បុន សោ សមយោ អាគច្ឆតិ, តាវ អន្តរា អន្តរាយេវ។ **មេថុនំ ធម្ម**ន្តិ មេថុនាយ ធម្មាយ។ សម្បទានវចនបត្តិយា ករិតំ ឧបយោគវចនំ។ **នាស្សុ គច្ឆន្តី**តិ នេវ គច្ឆន្តិ។ **ព្រាហ្មណា**តិ យេ ហោន្តិ ទេវសមា ច មរិយាទា ចាតិ អធិប្បាយោ។

២៩៥. អវិសេសេន បន សព្ពេបិ ព្រហ្មចរិយញ្ច…បេ… អវណ្ណយុំ។ តត្ថ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មេថុនវិរតិ។ **សីល**ន្តិ សេសានិ ចត្តារិ សិក្ខាបទានិ។ **អជ្ជវ**ន្តិ ឧជុភាវោ, អត្ថតោ អសឋតា អមាយាវិតា ច។ **មទ្ទវ**ន្តិ មុទុភាវោ, អត្ថតោ អត្ថទ្ធតា អនតិមានិតា ច។ **តបោ**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ។ **សោរច្ច**ន្តិ សុរតភាវោ សុខសីលតា អប្បដិកូលសមាចារតា។ **អវិហិំសា**តិ បាណិអាទីហិ អវិហេសិកជាតិកតា សករុណភាវោ។ **ខន្តី**តិ អធិវាសនក្ខន្តិ។ ឥច្ចេតេ គុណេ អវណ្ណយុំ។ យេបិ នាសក្ខឹសុ សព្ពសោ បដិបត្តិយា អារាធេតុំ, តេបិ តត្ថ សារទស្សិនោ ហុត្វា វាចាយ វណ្ណយឹសុ បសំសឹសុ។

២៩៦. ឯវំ វណ្ណេន្តានញ្ច **យោ នេសំ…បេ… នាគមា**, យោ ឯតេសំ ព្រាហ្មណានំ **បរមោ ព្រហ្មា អហោសិ**, ព្រហ្មសមោ នាម ឧត្តមោ ព្រាហ្មណោ អហោសិ, ទឡ្ហេន បរក្កមេន សមន្នាគតត្តា **ទឡ្ហបរក្កមោ**។ **ស វា**តិ វិភាវនេ វា-សទ្ទោ, តេន សោ ឯវរូបោ ព្រាហ្មណោតិ តមេវ វិភាវេតិ។ **មេថុនំ ធម្ម**ន្តិ មេថុនសមាបត្តិំ។ **សុបិនន្តេបិ នាគមា**តិ សុបិនេបិ ន អគមាសិ។

២៩៧. តតោ **តស្ស វត្តំ…បេ… អវណ្ណយុំ**។ ឥមាយ គាថាយ នវមគាថាយ វុត្តគុណេយេវ អាទិអន្តវសេន និទ្ទិសន្តោ ទេវសមេ ព្រាហ្មណេ បកាសេតិ។ តេ ហិ វិញ្ញជាតិកា បណ្ឌិតា តស្ស ព្រហ្មសមស្ស ព្រាហ្មណស្ស វត្តំ អនុសិក្ខន្តិ បព្ពជ្ជាយ ឈានភាវនាយ ច, តេ ច ឥមេ ព្រហ្មចរិយាទិគុណេ បដិបត្តិយា ឯវ វណ្ណយន្តីតិ។ តេ សព្ពេបិ ព្រាហ្មណា បញ្ចកនិបាតេ ទោណសុត្តេ (អ. និ. ៥.១៩២) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

២៩៨. ឥទានិ មរិយាទេ ព្រាហ្មណេ ទស្សេន្តោ អាហ – ‘‘**តណ្ឌុលំ សយន**’’ន្តិ។ តស្សត្ថោ – តេសុ យេ ហោន្តិ មរិយាទា, តេ ព្រាហ្មណា សចេ យញ្ញំ កប្បេតុកាមា ហោន្តិ, អថ អាមកធញ្ញបដិគ្គហណា បដិវិរតត្តា នានប្បការកំ **តណ្ឌុលញ្ច**, មញ្ចបីឋាទិភេទំ **សយនញ្ច**, ខោមាទិភេទំ **វត្ថញ្ច**, គោសប្បិតិលតេលាទិភេទំ **សប្បិតេលញ្ច**

យាចិយ ធម្មេន, “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា”តិ ឯវំ វុត្តេន ឧទ្ទិស្សឋានសង្ខាតេន ធម្មេន យាចិត្វា, អថ យោ យំ ឥច្ឆតិ ទាតុំ, តេន តំ ទិន្នតណ្ឌុលាទឹ **សមោធានេត្វា** សំកឌ្ឍិត្វា។ “សមុទានេត្វា”តិបិ បាឋោ, ឯកោយេវត្ថោ។ **តតោ យញ្ញមកប្បយុន្តិ** តតោ គហេត្វា ទានមកំសុ។

២៩៩. ករោន្តា ច ឯវមេតស្មិំ **ឧបដ្ឋិតស្មិំ** ទានសង្ខាតេ **យញ្ញស្មិំ នាស្សុ គាវោ ហនឹសុ** តេ, ន តេ គាវិយោ ហនឹសុ។ គាវីមុខេន ចេត្ថ សព្ពបាណា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ កឹការណា ន ហនឹសូតិ? ព្រហ្មចរិយាទិគុណយុត្តត្តា។ អបិច វិសេសតោ **យថា មាតា...បេ.... នាស្សុ គាវោ ហនឹសុ តេ**។ តត្ថ **យាសុ ជាយន្តិ ឱសធា**តិ យាសុ បិត្តាទីនំ ភេសជ្ជភូតា បញ្ច គោរសា ជាយន្តិ។

៣០០. **អន្នទា**តិអាទីសុ យស្មា បញ្ច គោរសេ បរិភុញ្ជន្តានំ ខុទា វូបសម្មតិ, ពលំ វឌ្ឍតិ, ឆវិវណ្ណោ វិប្បសីទតិ, កាយិកមានសិកំ សុខំ ឧប្បជ្ជតិ , តស្មា អន្នទា ពលទា វណ្ណទា សុខទា ចេតាតិ វេទិតព្ពា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣០១. ឯវំ តេ យញ្ញេសុ គាវោ អហនន្តា បុញ្ញប្បភាវានុគ្គហិតសរីរា **សុខុមាលា...បេ.... សុខមេធិត្ថ យំ បជា**។ តត្ថ **សុខុមាលា** មុទុតលុណហត្ថបាទាទិតាយ, **មហាកាយា** អារោហបរិណាហសម្បត្តិយា, **វណ្ណវន្តោ** សុវណ្ណវណ្ណតាយ សណ្ឋានយុត្តតាយ ច, **យសស្សិនោ** លាភបរិវារសម្បទាយ។ **សេហិ ធម្មេហី**តិ សកេហិ ចារិត្តេហិ។ **កិច្ចាកិច្ចេសុ ឧស្សុកា**តិ កិច្ចេសុ “ឥទំ កាតព្ពំ”, អកិច្ចេសុ “ឥទំ ន កាតព្ព”ន្តិ ឧស្សុក្កមាបន្នា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវំ តេ បោរាណា ព្រាហ្មណា ឯវរូបា ហុត្វា ទស្សនីយា បសាទនីយា លោកស្ស បរមទក្ខិណេយ្យា ឥមាយ បដិបត្តិយា **យាវ លោកេ អវត្តិំសុ**, តាវ វិគតព្ឆតិភយុបទ្ទវា ហុត្វា នានប្បការកំ **សុខំ ឯធិត្ថ** បាបុណិ, សុខំ វា ឯធិត្ថ សុខំ វុឌ្ឍិ អគមាសិ។ **អយំ បជា**តិ សត្តលោកំ និទស្សេតិ។

៣០២-៣. កាលច្ចយេន បន សម្ពុទ្ធមរិយាទភាវំ អាបជ្ជិតុកាមានំ **តេសំ អាសិ វិបល្លាសោ...បេ.... ភាគសោ មិតេ**។ តត្ថ **វិបល្លាសោ**តិ វិបរីតសញ្ញា។ **អណុតោ អណុ**ន្តិ លាមកដ្ឋេន បរិត្តដ្ឋេន អប្បស្សាទដ្ឋេន អណុភូតតោ កាមគុណតោ ឧប្បន្នំ ឈានសាមញ្ញនិព្ពានសុខានិ ឧបនិធាយ សង្ខម្បិ អនុបគមនេន អណុំ កាមសុខំ, លោកុត្តរសុខំ វា ឧបនិធាយ អណុភូតតោ អត្តនា បដិលទ្ធលោកិយសមាបត្តិសុខតោ អណុំ អប្បកតោបិ អប្បកំ កាមសុខំ ទិស្វាតិ អធិប្បាយោ។ **រាជិនោ ចា**តិ រញ្ញោ ច។ **វិយាការ**ន្តិ សម្បត្តិំ។ **អាជញ្ញសំយុត្តេ**តិ អស្សាជានីយសំយុត្តេ។ **សុកតេ**តិ ទារុកម្មលោហកម្មេន សុនិដ្ឋិតេ។ **ចិត្តសិព្ពនេ**តិ សីហចម្មាទីហិ អលង្ការណវសេន ចិត្រសិព្ពនេ។ **និវេសនេ**តិ ឃរវត្ថូនិ។ **និវេសេ**តិ តត្ថ បតិដ្ឋាបិតឃរានិ។ **វិភត្តេ**តិ អាយាមវិត្ថារវសេន វិភត្តានិ។ **ភាគសោ មិតេ**តិ អង្គណទ្វារបាសាទកូដាគារាទិវសេន កោដ្ឋាសំ កោដ្ឋាសំ កត្វា មិតានិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? តេសំ ព្រាហ្មណានំ អណុតោ អណុសញ្ញិតំ កាមសុខញ្ច រញ្ញោ ព្យាការញ្ច អលង្កតនារិយោ ច វុត្តប្បការេ រថេ ច និវេសនេ និវេសេ ច ទិស្វា ទុក្ខេសុយេវ ឯតេសុ វត្ថូសុ “សុខ”ន្តិ បវត្តត្តា បុព្ពេ បវត្តនេក្ខម្មសញ្ញាវិបល្លាសសង្ខាតា វិបរីតសញ្ញា អាសិ។

៣០៤. តេ ឯវំ វិបរីតសញ្ញា ហុត្វា **គោមណ្ឌលបរិព្យូឡ្ហំ...បេ.... ព្រាហ្មណា**។ តត្ថ **គោមណ្ឌលបរិព្យូឡ្ហ**ន្តិ គោយូថេហិ បរិកិណ្ណំ។ **នារីវរគណាយុត**ន្តិ វរនារីគណសំយុត្តំ។ **ឧឡារ**ន្តិ វិបុលំ ។ **មានុសំ ភោគ**ន្តិ មនុស្សានំ និវេសនាទិភោគវត្ថុំ។ **អភិជ្ឈាយឹសូ**តិ “អហោ វតិទំ អម្ហាកំ អស្សា”តិ តណ្ហំ វឌ្ឍេត្វា អភិបត្ថយមានា ឈាយឹសុ។

៣០៥. ឯវំ អភិជ្ឈាយន្តា ច “ឯតេ មនុស្សា សុន្ហាតា សុវិលិត្តា កប្បិតកេសមស្សូ អាមុត្តមណិអាភរណា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ បរិចារេន្តិ, មយំ បន ឯវំ តេហិ នមស្សិយមានាបិ សេទមលកិលិដ្ឋគត្តា បរូឡ្ហកច្ឆនខលោមា ភោគរហិតា បរមការុញ្ញតំ បត្តា វិហរាម។ ឯតេ ច ហត្ថិក្ខន្ធអស្សបិដ្ឋិសិវិកាសុវណ្ណរថាទីហិ វិចរន្តិ, មយំ បាទេហិ។ ឯតេ ទ្វិភូមិកាទិបាសាទតលេសុ វសន្តិ, មយំ អរញ្ញរុក្ខមូលាទីសុ។ ឯតេ ច គោនកាទីហិ អត្ថរណេហិ អត្ថតាសុ វរសេយ្យាសុ សយន្តិ, មយំ តដ្ដិកាចម្មខណ្ឌាទីនិ អត្ថរិត្វា ភូមិយំ។ ឯតេ នានារសានិ ភោជនានិ ភុញ្ជន្តិ, មយំ ឧញ្ឆាចរិយាយ យាបេម។ កថំ នុ ខោ មយម្បិ ឯតេហិ សទិសា ភវេយ្យាមា”តិ ចិន្តេត្វា “ធនំ ឥច្ឆិតព្ពំ, ន សក្កា ធនរហិតេហិ អយំ សម្បត្តិ បាបុណិតុ”ន្តិ ច អវធារេត្វា វេទេ ភិន្ទិត្វា ធម្មយុត្តេ បុរាណមន្តេ នាសេត្វា អធម្មយុត្តេ កូដមន្តេ គន្ថេត្វា ធនត្ថិកា ឱក្កាករាជានមុបសង្កម្ម សោត្ថិវចនាទីនិ បយុញ្ជិត្វា “អម្ហាកំ, មហារាជ, ព្រាហ្មណវំសេ បវេណិយា អាគតំ បោរាណមន្តបទំ អត្ថិ, តំ មយំ អាចរិយមុដ្ឋិតាយ ន កស្សចិ ភណិម្ហា, តំ មហារាជា សោតុមរហតី”តិ ច វត្វា អស្សមេធាទិយញ្ញំ វណ្ណយឹសុ។ វណ្ណយិត្វា ច រាជានំ ឧស្សាហេន្តា “យជ, មហារាជ, ឯវំ បហូតធនធញ្ញោ ត្វំ, នត្ថិ តេ យញ្ញសម្ភារវេកល្លំ, ឯវញ្ហិ តេ យជតោ សត្តកុលបរិវដ្ដា សគ្គេ ឧប្បជ្ជិស្សន្តី”តិ អវោចុំ។ តេន នេសំ តំ បវត្តិំ ទស្សេន្តោ អាហ ភគវា **“តេ តត្ថ មន្តេ...បេ.... ពហុ តេ ធន”ន្តិ**។

តត្ថ **តត្វា**តិ តស្មិំ, យំ ភោគមភិជ្ឈាយីសុ, តន្និមិត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ និមិត្តត្ថេ ហិ ឯតំ ភុម្មវចនំ។ **តទុបាគមុន្តិ** តទា ឧបាគមុំ។ **បហូតធនធញ្ញោសីតិ** បហូតធនធញ្ញោ ភវិស្សសិ, អភិសម្បាយន្តិ អធិប្បាយោ។ អាសំសាយញ្ហិ អនាគតេបិ វត្តមានវចនំ ឥច្ឆន្តិ សទ្ទកោវិទា។ **យជស្សូ**តិ យជាហិ។ **វិត្តំ ធន**ន្តិ ជាតរូបាទិរតនមេវ វិត្តិការណតោ វិត្តំ, សមិទ្ធិការណតោ ធនន្តិ វុត្តំ។ អថ វា **វិត្ត**ន្តិ វិត្តិការណភូតមេវ អាភរណាទិ ឧបករណំ, យំ "បហូតវិត្តូបករណោ"តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៣៣១) អាគច្ឆតិ។ **ធន**ន្តិ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? តេ ព្រាហ្មណា មន្តេ គន្ថេត្វា តទា ឱក្កាកំ ឧបាគមុំ។ កិន្តិ? "មហារាជ, ពហូ តេ វិត្តញ្ច ធនញ្ច, យជស្សុ, អាយតិម្បិ បហូតធនធញ្ញោ ភវិស្សសី"តិ។

៣០៦. ឯវំ ការណំ វត្វា សញ្ញាបេន្តេហិ **តតោ ច រាជា…បេ… អទា ធនំ**។ តត្ថ **សញ្ញត្តោ**តិ ញាបិតោ។ **រថេសភោ**តិ មហារថេសុ ខត្តិយេសុ អកម្បិយដ្ឋេន ឧសភសទិសោ។ **"អស្សមេធ"**ន្តិអាទីសុ អស្សមេត្ថ មេធន្តីតិ **អស្សមេធោ**, ទ្វីហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស ឯកវីសតិយូបស្ស ឋបេត្វា ភូមិញ្ច បុរិសេ ច អវសេសសព្ពវិភវទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ បុរិសមេត្ថ មេធន្តីតិ **បុរិសមេធោ**, ចតូហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស សទ្ធិំ ភូមិយា អស្សមេធេ វុត្តវិភវទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ សម្មមេត្ថ បាសន្តីតិ **សម្មាបាសោ**, ទិវសេ ទិវសេ សម្មំ ខិបិត្វា តស្ស បតិតោកាសេ វេទិំ កត្វា សំហារិមេហិ យូបាទីហិ សរស្សតិនទិយា និមុគ្គោកាសតោ បភុតិ បដិលោមំ គច្ឆន្តេន យជិតព្ពស្ស សត្រយាគស្សេតំ អធិវចនំ។ វាជមេត្ថ បិវន្តីតិ **វាជបេយ្យោ**។ ឯកេន បរិយញ្ញេន សត្តរសហិ បសូហិ យជិតព្ពស្ស ពេលុវយូបស្ស សត្តរសកទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ នត្ថិ ឯត្ថ អគ្គឡាតិ **និរគ្គឡោ**, នវហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស សទ្ធិំ ភូមិយា ច បុរិសេហិ ច អស្សមេធេ វុត្តវិភវទក្ខិណស្ស សព្ពមេធបរិយាយនាមស្ស អស្សមេធវិកប្បស្សេតំ អធិវចនំ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៣០៧-៨. តទានិ យំ វុត្តំ "ព្រាហ្មណានមទា ធន"ន្តិ, តំ ទស្សេន្តោ **"គាវោ សយនញ្ច"**តិ គាថាទ្វយមាហ។ សោ ហិ រាជា "ទីឃរត្តំ លូខាហារេន កិលន្តា បញ្ច គោរសេ បរិភុញ្ជន្តូ"តិ នេសំ សបុង្គវានិ គោយូថានេវ អទាសិ, តថា "ទីឃរត្តំ ថណ្ឌិលសាយិកាយ ចូលសាដកនិវាសនេន ឯកសេយ្យាយ បាទចារេន រុក្ខមូលាទិវាសេន ច កិលន្តា គោនកាទិអត្ថតវរសយនាទីសុ សុខំ អនុភោន្តូ"តិ នេសំ មហគ្ឃានិ សយនាទីនិ ច អទាសិ។ ឯវមេតំ នានប្បការកំ អញ្ញញ្ច ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិធនំ អទាសិ។ តេនាហ ភគវា – "គាវោ សយនញ្ច វត្ថញ្ច…បេ… ព្រាហ្មណានមទា ធន"ន្តិ។

៣០៩-១០. ឯវំ តស្ស រញ្ញោ សន្តិកា **តេ ច តត្ថ…បេ… បុន មុបាគមុំ**។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? តស្ស រញ្ញោ សន្តិកា **តេ** ព្រាហ្មណា តេសុ យាគេសុ **ធនំ** លភិត្វា ទីឃរត្តំ ទិវសេ ទិវសេ ឯវមេវ យាសច្ឆាទនំ បរិយេសិត្វា នានប្បការកំ វត្ថុកាម **សន្និធិំ សមរោចយុំ**។ តតោ **តេសំ ឥច្ឆាវតិណ្ណានំ** ខីរាទិបញ្ចគោរសស្សាទវសេន រសតណ្ហាយ ឱតិណ្ណចិត្តានំ "ខីរាទីនិបិ តាវ គុន្នំ សាទូនិ, អទ្ធា ឥមាសំ មំសំ សាទុតរំ ភវិស្សតី"តិ ឯវំ មំសំ បដិច្ច **ភិយ្យោ តណ្ហា បវឌ្ឍថ**។ តតោ ចិន្តេសុំ – "សចេ មយំ មារេត្វា ខាទិស្សាម, គារយ្ហា ភវិស្សាម, យំនូន មន្តេ គន្ថេយ្យាមា"តិ។ អថ បុនបិ វេទំ ភិន្ទិត្វា តទនុរូបេ **តេ តត្ថ មន្តេ គន្ថេត្វា** តេ ព្រាហ្មណា តន្និមិត្តំ កូដមន្តេ គន្ថេត្វា ឱក្កាករាជានំ បុន ឧបាគមិំសុ។ ឥមមត្ថំ ភាសមានា **"យថា អាបោ ច…បេ… ពហុ តេ ធន"**ន្តិ។

កិំ វុត្តំ ហោតិ? អម្ហាកំ, មហារាជ, មន្តេសុ ឯតទាគតំ **យថា អាបោ** ហត្ថធោវនាទិសព្ពកិច្ចេសុ បាណីនំ ឧបយោគំ គច្ឆតិ, នត្ថិ តេសំ តតោនិទានំ បាបំ។ កស្មា? យស្មា **បរិក្ខារោ សោ ហិ បាណិនំ**, ឧបករណត្ថាយ ឧប្បន្នោតិ អធិប្បាយោ។ យថា ចាយំ មហាបថវី គមនដ្ឋានាទិសព្ពកិច្ចេសុ កហាបណសង្ខាតំ **ហិរញ្ញំ** សុវណ្ណរជតាទិភេទំ **ធនំ**, យវគោធូមាទិភេទំ **ធានិយញ្ច**, សំវោហារាទិសព្ពកិច្ចេសុ ឧបយោគំ គច្ឆតិ, **ឯវំ គាវោ មនុស្សានំ** សព្ពកិច្ចេសុ ឧបយោគគមនត្ថាយ ឧប្បន្នា។ តស្មា ឯតា ហនិត្វា នានប្បការកេ យាគេ **យជស្សុ ពហុ តេ វិត្តំ, យជស្សុ ពហុ តេ ធន**ន្តិ។

៣១១-១២. ឯវំ បុរិមនយេនេវ **តតោ ច រាជា…បេ… អឃាតយិ**, យំ តតោ បុព្ពេ កញ្ចិ សត្តំ **ន បាទា… បេ… ឃាតយិ**។ តទា កិរ ព្រាហ្មណា យញ្ញាវាដំ គាវីនំ បូរេត្វា មង្គលឧសភំ ពន្ធិត្វា រញ្ញោ មូលំ នេត្វា "មហារាជ, គោមេធយញ្ញំ យជស្សុ, ឯវំ តេ ព្រហ្មលោកស្ស មគ្គោ វិសុទ្ធោ ភវិស្សតី"តិ អាហំសុ។ រាជា កតមង្គលកិច្ចោ ខគ្គំ គហេត្វា បុង្គវេន សហ អនេកសតសហស្សា គាវោ មារេសិ។ ព្រាហ្មណា យញ្ញាវាដេ មំសានិ ឆិន្ទិត្វា ខាទីសុ, បីតកោទាតរត្តកម្ពលេ ច បារុបិត្វា មារេសុំ។ តទុបាទាយ កិរ គាវោ បារុតេ ទិស្វា ឧព្ពិជ្ជន្តិ។ តេនាហ ភគវា – "ន បាទា…បេ… ឃាតយី"តិ។

៣១៣. **តតោ ទេវា**តិ ឯវំ តស្មិំ រាជិនិ គាវិយោ ឃាតេតុមារទ្ធេ អថ តទនន្តរមេវ តំ គោឃាតកំ ទិស្វា ឯតេ ចាតុមហារាជិកាទយោ **ទេវា** ច, **បិតរោ**តិ ព្រាហ្មណេសុ លទ្ធវោហារា ព្រហ្មានោ ច, សក្កោ **ទេវានមិន្ទោ** ច,

បច្ចន្តបាទនិវាសិនោ ទានវយក្ខសញ្ញិតា **អសុររក្ខសា** ច **“អធម្មោ អធម្មោ”**តិ ឯវំ វាចំ និច្ឆារេន្តា “ធិ មនុស្សា, ធិ មនុស្សា”តិ ច វទន្តា **បក្កន្ទុំ**។ ឯវំ ភូមិតោ បភុតិ សោ សទ្ទោ មុហុត្តេន យាវ ព្រហ្មលោកា អគមាសិ, ឯកធិក្ការបរិបុណ្ណោ លោកោ អហោសិ។ កឹ ការណំ? **យំ សត្ថំ និបតី គវេ,** យស្មា គាវិម្ហិ សត្ថំ និបតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣១៤. ន កេវលញ្ច ទេវាទយោ បក្កន្ទុំ, អយមញ្ញោបិ លោកេ អនត្ថោ ឧទបាទិ – យេ ហិ តេ **តយោ រោគា បុរេ អាសុំ, ឥច្ឆា អនសនំ ជរា**, កិញ្ចិ កិញ្ចិទេវ បត្ថនតណ្ហា ច ខុទា ច បរិបាកជរា ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេ **បសូនញ្ច សមារម្ភា, អដ្ឋានវុតិមាគមុំ**, ចក្ខុរោគាទិនា ភេទេន អដ្ឋនវុតិភាវំ បាបុណឹសូតិ អត្ថោ។

៣១៥. ឥទានិ ភគវា តំ បសុសមារម្ភំ និន្ទន្តោ អាហ **“ឯសោ អធម្មោ”**តិ។ តស្សត្ថោ **ឯសោ** បសុសមារម្ភសង្ខាតោ កាយទណ្ឌាទីនំ តិណ្ណំ **ទណ្ឌានំ** អញ្ញតរទណ្ឌភូតោ ធម្មតោ អបេតត្តា **អធម្មោ ឱក្កន្តោ អហុ**, បវត្តោ អាសិ, សោ ច ខោ តតោ បភុតិ បវត្តត្តា **បុរាណោ**, យស្ស ឱក្កមនតោ បភុតិ កេនចិ បាទាទិនា អហឹសនតោ **អទូសិកាយោ** គាវោ **ហញ្ញន្តិ**។ យា ឃាតេន្តា **ធម្មា ធំសន្តិ** ចវន្តិ បរិហាយន្តិ **យាជកា** យញ្ញយាជិនោ ជនាតិ។

៣១៦. **ឯវមេសោ អណុធម្មោ**តិ ឯវំ ឯសោ លាមកធម្មោ ហីនធម្មោ, អធម្មោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្មា វា ឯត្ថ ទានធម្មោបិ អប្បកោ អត្ថិ , តស្មា តំ សន្ធាយាហ “អណុធម្មោ”តិ។ **បោរាណោ**តិ តាវ ចិរកាលតោ បភុតិ បវត្តត្តា បោរាណោ។ វិញ្ញូហិ បន គរហិតត្តា **វិញ្ញុគរហិតោ**តិ វេទិតព្ពោ។ យស្មា ច វិញ្ញុគរហិតោ, តស្មា **យត្ថ ឯទិសកំ បស្សតិ, យាជកំ គរហតី ជនោ**។ កថំ? “អព្ភុទំ ព្រាហ្មណេហិ ឧប្បាទិតំ, គាវោ វធិត្វា មំសំ ខាទន្តី”តិ ឯវមាទីនិ វត្វាតិ អយមេត្ថ អនុស្សវោ។

៣១៧. **ឯវំ ធម្មេ វិយាបន្នេ**តិ ឯវំ បោរាណេ ព្រាហ្មណធម្មេ នដ្ឋេ។ “វិយាវត្តេ”តិបិ បាឋោ, វិបរិវត្តិត្វា អញ្ញថា ភូតេតិ អត្ថោ។ **វិភិន្នា សុទ្ទវេស្សិកា**តិ បុព្ពេ សមគ្គា វិហរន្តា សុទ្ទា ច វេស្សា ច តេ វិភិន្នា។ **បុថូ វិភិន្នា ខត្តិយា**តិ ខត្តិយាបិ ពហូ អញ្ញមញ្ញំ ភិន្នា។ **បតឹ ភរិយាវមញ្ញថា**តិ ភរិយា ច យាវាសត្តំ ឥស្សរិយពលេ ឋបិតា បុត្តពលាទីហិ ឧបេតា ហុត្វា បតឹ អវមញ្ញថ, បរិភវិ អវមញ្ញិ ន សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋាសិ។

៣១៨. ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ វិភិន្នា សមានា **ខត្តិយា ព្រហ្មពន្ធូ ច…បេ…. កាមានំ វសមន្វគុ**ន្តិ។ ខត្តិយា ច ព្រាហ្មណា ច យេ ចញ្ញេ វេស្សសុទ្ទា យថា សង្ករំ នាបជ្ជន្តិ, ឯវំ អត្តនោ អត្តនោ គោត្តេន រក្ខិតត្តា **គោត្តរក្ខិតា**។ តេ សព្ពេបិ តំ **ជាតិវាទំ និរំកត្វា**, “អហំ ខត្តិយោ, អហំ ព្រាហ្មណោ”តិ ឯតំ សព្ពម្បិ នាសេត្វា បញ្ចកាមគុណសង្ខាតានំ **កាមានំ វសំ អន្វគុំ** អាសត្តំ បាបុណឹសុ, កាមហេតុ ន កិញ្ចិ អកត្តព្ពំ នាកំសូតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯវមេត្ថ ភគវា “ឥសយោ បុព្ពកា”តិអាទីហិ នវហិ គាថាហិ បោរាណានំ ព្រាហ្មណានំ វណ្ណំ ភាសិត្វា “យោ នេសំ បរមោ”តិ គាថាយ ព្រហ្មសមំ, “តស្ស វត្តមនុសិក្ខន្តា”តិ គាថាយ ទេវសមំ, “តណ្ឌុលំ សយន”ន្តិអាទិកាហិ ចតូហិ គាថាហិ មរិយាទំ, “តេសំ អាសិ វិបល្លាសោ”តិអាទីហិ សត្តរសហិ គាថាហិ សម្ភិន្នមរិយាទំ, តស្ស វិប្បដិបត្តិយា ទេវាទីនំ បក្កន្ទនាទិទីបនត្ថញ្ច ទស្សេត្វា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ព្រាហ្មណចណ្ឌាលោ បន ឥធ អវុត្តោយេវ។ កស្មា? យស្មា វិបត្តិយា អការណំ។ ព្រាហ្មណធម្មសម្បត្តិយា ហិ ព្រហ្មសមទេវសមមរិយាទា ការណំ ហោន្តិ, វិបត្តិយា សម្ភិន្នមរិយាទោ។ អយំ បន ទោណសុត្តេ (អ. និ. ៥.១៩២) វុត្តប្បការោ ព្រាហ្មណចណ្ឌាលោ ព្រាហ្មណធម្មវិបត្តិយាបិ អការណំ។ កស្មា? វិបន្នេ ធម្មេ ឧប្បន្នត្តា។ តស្មា តំ អទស្សេត្វាវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ឯតរហិ បន សោបិ ព្រាហ្មណចណ្ឌាលោ ទុល្លភោ។ ឯវមយំ ព្រាហ្មណានំ ធម្មោ វិនដ្ឋោ។ តេនេវាហ ទោណោ ព្រាហ្មណោ – “ឯវំ សន្តេ មយំ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណចណ្ឌាលម្បិ ន បូរេមា”តិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ធម្មសុត្ត-(នាវាសុត្ត)-វណ្ណនា

៣១៩. **យស្មា ហិ ធម្ម**ន្តិ ធម្មសុត្តំ, “នាវាសុត្ត”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥទំ សុត្តំ អាយស្មន្តំ សារិបុត្តត្ថេរំ អារព្ភ វុត្តំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ ឧប្បត្តិតោ បភុតិ វេទិតព្ពោ។ សេយ្យថិទំ – អនុប្បន្នេ កិរ ភគវតិ ទ្វេ អគ្គសាវកា ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តា។ តេសំ បឋមោ ចវិត្វា រាជគហស្ស អវិទូរេ ឧបតិស្សគាមោ នាម ព្រាហ្មណានំ ភោគគាមោ អត្ថិ, តត្ថ សត្តអធិកបញ្ចកោដិសតធនវិភវស្ស គាមសាមិនោ ព្រាហ្មណស្ស រូបសារី នាម ព្រាហ្មណី, តស្សា កុច្ឆិយំ បដិសន្ធឹ

អគ្គហេសិ។ ទុតិយោ តស្សេវាវិទូរេ កោលិតគាមោ នាម ព្រាហ្មណានំ ភោគគាមោ អត្ថិ។ តត្ថ តថារូបរិភវស្សេវ គាមសាមិនោ ព្រាហ្មណស្ស មោគ្គល្លានី នាម ព្រាហ្មណី, តស្សា កុច្ឆិយំ តំ ទិវសមេវ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ ឯវំ តេសំ ឯកទិវសមេវ បដិសន្ធិគ្គហណញ្ច គព្ភវុដ្ឋានញ្ច អហោសិ។ ឯកទិវសេយេវ ច នេសំ ឯកស្ស ឧបតិស្សគាមេ ជាតត្តា **ឧបតិស្សោ**, ឯកស្ស កោលិតគាមេ ជាតត្តា **កោលិតោ**តិ នាមមកំសុ។

តេ សហបំសុំ កីឡន្តា សហាយកា អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍឹ បាបុណឹសុ, ឯកមេកស្ស ច បញ្ចបញ្ចមាណវកសតានិ បរិវារា អហេសុំ។ តេ ឧយ្យានំ វា នទីតិត្ថំ វា គច្ឆន្តា សបរិវារាយេវ គច្ឆន្តិ។ ឯកោ បញ្ចហិ សុវណ្ណសិវិកាសតេហិ, ទុតិយោ បញ្ចហិ អាជញ្ញរថសតេហិ។ តទា ច រាជគហេ កាលានុកាលំ គិរគ្គសមជ្ជោ នាម ហោតិ។ សាយន្ហសមយេ នគរវេមជ្ឈេ យត្ថ សកលអង្គមគធវាសិនោ អភិញ្ញាតា ខត្តិយកុមារាទយោ សន្និបតិត្វា សុបញ្ញត្តេសុ មញ្ចបីឋាទីសុ និសិន្នា សមជ្ជវិភូតឹ បស្សន្តិ។ អថ តេ សហាយកា តេន បរិវារេន សទ្ធឹ តត្ថ គន្ត្វា បញ្ញត្តាសនេសុ និសីទឹសុ។ តតោ ឧបតិស្សោ សមជ្ជវិភូតឹ បស្សន្តោ មហាជនកាយំ សន្និបតិតំ ទិស្វា “ឯត្តកោ ជនកាយោ វស្សសតំ អប្បត្វាវ មរិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ តស្ស មរណំ អាគន្ត្វា នលាដន្តេ បតិដ្ឋិតំ វិយ អហោសិ, តថា កោលិតស្ស។ តេសំ អនេកប្បការេសុ នដេសុ នច្ចន្តេសុ ទស្សនមត្តេបិ ចិត្តំ ន នមិ, អញ្ញទត្ថុ សំវេគោយេវ ឧទបាទិ។

អថ វុដ្ឋិតេ សមជ្ជេ បក្កន្តាយ បរិសាយ សកបរិវារេន បក្កន្តេសុ តេសុ សហាយេសុ កោលិតោ ឧបតិស្សំ បុច្ឆិ – “កឹ, សម្ម, នាដកាទិទស្សនេន តវ បមោទនមត្តម្បិ នាហោសី”តិ? សោ តស្ស តំ បវត្តឹ អារោចេត្វា តម្បិ តថេវ បដិបុច្ឆិ។ សោបិ តស្ស អត្តនោ បវត្តឹ អារោចេត្វា “ឯហិ, សម្ម, បព្ពជិត្វា អមតំ គវេសាមា”តិ អាហ។ “សាធុ សម្មា”តិ ឧបតិស្សោ តំ សម្បដិច្ឆិ។ តតោ ទ្វេបិ ជនា តំ សម្បត្តឹ ឆឌ្ឌេត្វា បុនទេវ រាជគហមនុប្បត្តា។ តេន ច សមយេន រាជគហេ សញ្ចយោ នាម បរិព្ពាជកោ បដិវសតិ។ តេ តស្ស សន្តិកេ បញ្ចហិ មាណវកសតេហិ សទ្ធឹ បព្ពជិត្វា កតិបាហេនេវ តយោ វេទេ សព្ពញ្ច បរិព្ពាជកសមយំ ឧគ្គហេសុំ។ តេ តេសំ សត្ថានំ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ឧបបរិក្ខន្តា បរិយោសានំ អទិស្វា អាចរិយំ បុច្ឆឹសុ – “តុម្ហេសំ សត្ថានំ អាទិមជ្ឈំ ទិស្សតិ, បរិយោសានំ បន ន ទិស្សតិ ‘តទំ នាម តុម្ហេហិ សត្ថេហិ បាបុណេយ្យាតិ, យតោ ឧត្តរិ បាបុណិតព្ពំ នត្ថី’”តិ។ សោបិ អាហ – “អហម្បិ តេសំ តថាវិធំ បរិយោសានំ ន បស្សាមី”តិ។ តេ អាហំសុ – “តេន ហិ មយំ តុម្ហេសំ បរិយោសានំ គវេសាមា”តិ។ តេ អាចរិយោ “យថាសុខំ គវេសថា”តិ អាហ។ ឯវំ តេ តេន អនុញ្ញាតា អមតំ គវេសមានា អាហិណ្ឌន្តា ជម្ពុទីបេ បាកដា អហេសុំ។ តេហិ ខត្តិយបណ្ឌិតាទយោ បញ្ហំ បុដ្ឋា ឧត្តរុត្តរិំ ន សម្បាយន្តិ។ “ឧបតិស្សោ កោលិតោ”តិ វុត្តេ បន “កេ ឯតេ, ន ខោ មយំ ជានាមា”តិ ភណន្តា នត្ថិ, ឯវំ វិស្សុតា អហេសុំ។

ឯវំ តេសុ អមតបរិយេសនំ ចរមានេសុ អម្ហាកំ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន រាជគហមនុប្បត្តោ។ តេ ច បរិព្ពាជកា សកលជម្ពុទីបំ ចរិត្វា តិដ្ឋតុ អមតំ, អន្តមសោ បរិយោសាន បញ្ហាវិស្សជ្ជនមត្តម្បិ អលភន្តា បុនទេវ រាជគហំ អគមំសុ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សជិ បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វាតិ យាវ តេសំ បព្ពជ្ជា, តាវ សព្ពំ បព្ពជ្ជាក្ខន្ធកេ (មហាវ. ៦០) អាគតនយេនេវ វិត្ថារតោ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯវំ បព្ពជិតេសុ តេសុ ទ្វីសុ សហាយកេសុ អាយស្មា សារិបុត្តោ អឌ្ឍមាសេន សាវកបារមីញាណំ សច្ឆាកាសិ។ សោ យទា អស្សជិត្ថេរេន សទ្ធឹ ឯកវិហារេ វសតិ, តទា ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ គន្ត្វា អនន្តរំ ថេរស្ស ឧបដ្ឋានំ គច្ឆតិ “បុព្ពាចរិយោ មេ អយមាយស្មា, ឯតមហំ និស្សាយ ភគវតោ សាសនំ អញ្ញាសិ”ន្តិ គារវេន។ យទា បន អស្សជិត្ថេរេន សទ្ធឹ ឯកវិហារេ ន វសតិ, តទា យស្សំ ទិសាយំ ថេរោ វសតិ, តំ ទិសំ ឱលោកេត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ នមស្សតិ។ តំ ទិស្វា កេចិ ភិក្ខូ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ – “សារិបុត្តោ អគ្គសាវកោ ហុត្វា ទិសំ នមស្សតិ, អជ្ជាបិ មញ្ញេ ព្រាហ្មណទិដ្ឋិ អប្បហីនា”តិ។ អថ ភគវា ទិព្ពាយ សោតធាតុយា តំ កថាសល្លាបំ សុត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោយេវ អត្តានំ ទស្សេន្តោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ ? តេ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខឹសុ។ តតោ ភគវា “ន, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ ទិសំ នមស្សតិ, យំ និស្សាយ សាសនំ អញ្ញាសិ, តំ អត្តនោ អាចរិយំ វន្ទតិ នមស្សតិ សម្មានេតិ, អាចរិយបូជកោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ”តិ វត្វា តត្ថ សន្និបតិតានំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **យស្មា ហិ ធម្មំ បុរិសោ វិជញ្ញា**តិ យតោ បុគ្គលា បិដកត្តយប្បភេទំ បរិយត្តិធម្មំ វា, បរិយត្តឹ សុត្វា អធិគន្តព្ពំ នវលោកុត្តរប្បភេទំ បដិវេធធម្មំ វា បុរិសោ វិជញ្ញា ជានេយ្យ វេទេយ្យ។ “យស្សា”តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ **ឥន្ទំវ នំ ទេវតា បូជយេយ្យា**តិ យថា សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ទ្វីសុ ទេវលោកេសុ ទេវតា បូជេន្តិ, ឯវំ សោ បុគ្គលោ តំ បុគ្គលំ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ ឧបាហនឱមុញ្ចនាទី សព្ពំ វត្តបដិវត្តំ ករោន្តោ បូជេយ្យ សក្ករេយ្យ គរុករេយ្យ។ កឹ ការណំ? **សោ បូជិតោ…បេ…. បាតុករោតិ ធម្មំ**, សោ អាចរិយោ ឯវំ បូជិតោ តស្មឹ អន្តេវាសិម្ហិ បសន្នចិត្តោ បរិយត្តិបដិវេធវសេន ពហុស្សុតោ ទេសនាវសេនេវ បរិយត្តិធម្មញ្ច, ទេសនំ សុត្វា យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិយា

អធិគន្តព្ពំ បដិវេធធម្មញ្ច បាតុករោតិ ទេសេតិ, ទេសនាយ វា បរិយត្តិធម្មំ, ឧបមាវសេន អត្តនា អធិគតបដិវេធធម្មំ បាតុករោតិ។

៣២០. **តទដ្ឋិកត្វាន និសម្ម ធីរោ**តិ ឯវំ បសន្នេន អាចរិយេន បាតុកតំ ធម្មំ អដ្ឋិកត្វាន សុណិត្វា ឧបធារណសមត្ថតាយ ធីរោ បុរិសោ។ **ធម្មានុធម្មំ បដិបជ្ជមានោ**តិ លោកុត្តរធម្មស្ស អនុលោមត្តា អនុធម្មភូតំ វិបស្សនំ ភាវយមានោ។ **វិញ្ញូ វិភាវី និបុណោ ច ហោតី**តិ វិញ្ញុតាសង្ខាតាយ បញ្ញាយ អធិគមេន វិញ្ញូ, វិភាវេត្វា បរេសម្បិ បាកដំ កត្វា ញាបនសមត្ថតាយ វិភាវី, បរមសុខុមត្ថបដិវេធតាយ និបុណោ ច ហោតិ។ **យោ តាទិសំ ភជតិ អប្បមត្តោ**តិ យោ តាទិសំ បុព្ពេ វុត្តប្បការំ ពហុស្សុតំ អប្បមត្តោ តប្បសាទនបរោ ហុត្វា ភជតិ។

៣២១. ឯវំ បណ្ឌិតាចរិយសេវនំ បសំសិត្វា ឥទានិ ពាលាចរិយសេវនំ និន្ទន្តោ “**ខុទ្ទញ្ច ពាល**”ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **ខុទ្ទ**ន្តិ ខុទ្ទេន កាយកម្មាទិនា សមន្នាគតំ, បញ្ញាភាវតោ ពាលំ។ **អនាគតត្ថ**ន្តិ អនធិគតបរិយត្តិបដិវេធត្ថំ។ **ឧសូយក**ន្តិ ឥស្សាមនកតាយ អន្តេវាសិកស្ស វុឌ្ឍឹ អសហមានំ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ បទតោ។ អធិប្បាយតោ បន យោ ពហុចីវរាទិលាភី អាចរិយោ អន្តេវាសិកានំ ចីវរាទីនិ ន សក្កោតិ ទាតុំ, ធម្មទានេ បន អនិច្ចទុក្ខានត្តវចនមត្តម្បិ ន សក្កោតិ។ ឯតេហិ ខុទ្ទតាទិធម្មេហិ សមន្នាគតត្តា តំ ខុទ្ទំ ពាលំ អនាគតត្ថំ ឧសូយកំ អាចរិយំ ឧបសេវមានោ “បូតិមច្ឆំ កុសគ្គេនា”តិ (ឥតិវុ. ៧៦; ជា. ១.១៥.១៨៣) វុត្តនយេន សយម្បិ ពាលោ ហោតិ។ តស្មា ឥធ សាសនេ កិញ្ចិ អប្បមត្តកម្បិ បរិយត្តិធម្មំ បដិវេធធម្មំ វា អវិភាវយិត្វា ច អវិជានិត្វា ច យស្សុ ធម្មេសុ កង្ខា, តំ អតរិត្វា មរណំ ឧបេតីតិ ឯវមស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៣២២-៣. ឥទានិ តស្សេវត្ថស្ស បាកដករណត្ថំ “**យថា នរោ**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **អាបគ**ន្តិ នទឹ។ **មហោទក**ន្តិ ពហុឧទកំ។ **សលិល**ន្តិ ឥតោ ចិតោ ច គតំ, វិត្ថិណ្ណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “សរិត”ន្តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ **សីឃសោត**ន្តិ ហារហារិកំ, វេគវតិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **កឹ សោ**តិ ឯត្ថ “សោ វុយ្ហមានោ”តិ ឥមិនា ច សោការេន តស្ស នរស្ស និទ្ទិដ្ឋត្តា និបាតមត្តោ សោការោ។ កឹ សូតិ វុត្តំ ហោតិ យថា “ន ភវិស្សាមិ នាម សោ, វិនស្សិស្សាមិ នាម សោ”តិ។ **ធម្ម**ន្តិ បុព្ពេ វុត្តំ ទុវិធមេវ។ **អនិសាមយត្ថ**ន្តិ អនិសាមេត្វា អត្ថំ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ បទតោ។

អធិប្បាយតោ បន យថា យោ កោចិទេវ នរោ វុត្តប្បការំ នទឹ ឱតរិត្វា តាយ នទិយា វុយ្ហមានោ អនុសោតគាមី សោតមេវ អនុគច្ឆន្តោ បរេ បារត្ថិកេ កឹ សក្ខតិ បារំ នេតុំ។ “សក្កតី”តិបិ បាឋោ។ តថេវ ទុវិធម្បិ ធម្មំ អត្តនោ បញ្ញាយ អវិភាវយិត្វា ពហុស្សុតានញ្ច សន្តិកេ អត្ថំ អនិសាមេត្វា សយំ អវិភាវិតត្តា អជានន្តោ អនិសាមិតត្តា ច អវិតិណ្ណកង្ខោ បរេ កឹ សក្ខតិ និជ្ឈាបេតុំ បេក្ខាបេតុន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “សោ វត, ចុន្ទ, អត្តនា បលិបបលិបន្នោ”តិអាទិកញ្ចេត្ថ (ម. និ. ១.៨៧) សុត្តបទំ អនុស្សរិតព្ពំ។

៣២៤-៥. ឯវំ ពាលសេវនាយ ពាលស្ស បរំ និជ្ឈាបេតុំ អសមត្ថតាយ បាកដករណត្ថំ ឧបមំ វត្វា ឥទានិ “យោ តាទិសំ ភជតិ អប្បមត្តោ”តិ ឯត្ថ វុត្តស្ស បណ្ឌិតស្ស បរេ និជ្ឈាបេតុំ សមត្ថតាយ បាកដករណត្ថំ “**យថាបិ នាវ**”ន្តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **ផិយេនា**តិ ទព្ពិបទរេន។ **រិត្តេនា**តិ វេឡុទណ្ឌេន។ **តត្ថា**តិ តស្សំ នាវាយំ។ **តត្រូបយញ្ញូ**តិ តស្សា នាវាយ អាហរណបដិហរណាទិឧបាយជាននេន មគ្គបដិបាទនេន ឧបាយញ្ញូ។ សិក្ខិតសិក្ខតាយ សុកុសលហត្ថតាយ ច **កុសលោ**។ ឧប្បន្នុបទ្ទវបដិការសមត្ថតាយ **មុតីមា**។ **វេទគូ**តិ វេទសង្ខាតេហិ ចតូហិ មគ្គញាណេហិ គតោ។ **ភាវិតត្តោ**តិ តាយេវ មគ្គភាវនាយ ភាវិតចិត្តោ។ **ពហុស្សុតោ**តិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ។ **អវេធធម្មោ**តិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អកម្បនិយសភាវោ។ **សោតាវធានូបនិសូបបន្នេ**តិ សោតឱទហនេន ច មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយេន ច ឧបបន្នេ។ សេសំ ឧត្តានបទត្ថមេវ។ អធិប្បាយយោជនាបិ សក្កា បុរិមនយេនេវ ជានិតុន្តិ ន វិត្ថារិតា។

៣២៦. ឯវំ បណ្ឌិតស្ស បរេ និជ្ឈាបេតុំ សមត្ថភាវបាកដករណត្ថំ ឧបមំ វត្វា តស្សា បណ្ឌិតសេវនាយ និយោជេន្តោ “**តស្មា ហវេ**”តិ ឥមំ អវសានគាថមាហ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – យស្មា ឧបនិស្សយសម្បន្នា បណ្ឌិតសេវនេន វិសេសំ បាបុណន្តិ, **តស្មា ហវេ សប្បុរិសំ ភជេថ**។ កីទិសំ សប្បុរិសំ ភជេថ? **មេធាវិនញ្ចេវ ពហុស្សុតញ្ច**, បញ្ញាសម្បត្តិយា ច មេធាវិនំ វុត្តប្បការសុតទ្វយេន ច ពហុស្សុតំ។ តាទិសញ្ហិ ភជមានោ តេន ភាសិតស្ស ធម្មស្ស **អញ្ញាយ អត្ថំ** ឯវំ ញត្វា ច យថានុសិដ្ឋំ **បដិបជ្ជមានោ** តាយ បដិបត្តិយា បដិវេធវសេន **វិញ្ញាតធម្មោ** សោ មគ្គផលនិព្ពានប្បភេទំ លោកុត្តរ**សុខំ លភេថ** អធិគច្ឆេយ្យ បាបុណេយ្យាតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ សមាបេសីតិ។

៨. កឹសីលសុត្តវណ្ណនា

៣២៧. **កឹសីលោ**តិ កឹសីលសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស គិហិសហាយកោ ឯកោ ថេរស្សេវ បិតុនោ វង្គន្តព្រាហ្មណស្ស សហាយស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ សទ្ធិកោដិអធិកំ បញ្ចសតកោដិធនំ បរិច្ចជិត្វា អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា សព្ពំ ពុទ្ធវចនំ បរិយាបុណិ។ តស្ស ថេរោ ពហុសោ ឱវទិត្វា កម្មដ្ឋានមទាសិ, សោ តេន វិសេសំ នាធិគច្ឆតិ។ តតោ ថេរោ “ពុទ្ធវេនេយ្យោ ឯសោ”តិ ញត្វា តំ អាទាយ ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា តំ ភិក្ខុំ អារព្ភ បុគ្គលំ អនិយមេត្វា “កឹសីលោ”តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា តតោ បរំ អភាសិ។ តត្ថ **កឹសីលោ**តិ កីទិសេន វារិត្តសីលេន សមន្នាគតោ, កីទិសបកតិកោ វា។ **កឹសមាចារោ**តិ កីទិសេន ចារិត្តេន យុត្តោ។ **កានិ កម្មានិ ព្រូហយ**ន្តិ កានិ កាយកម្មាទីនិ វឌ្ឍេន្តោ។ **នរោ សម្មា និវិដ្ឋស្សា**តិ អភិរតោ នរោ សាសនេ សម្មា បតិដ្ឋិតោ ភវេយ្យ។ **ឧត្តមត្ថញ្ច បាបុណេ**តិ សព្ពត្ថានំ ឧត្តមំ អរហត្តញ្ច បាបុណេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣២៨. តតោ ភគវា “សារិបុត្តោ អជ្ឈាសយបសម្បន្នោ សាវកបារមិប្បត្តោ, កស្មា អាទិកម្មិកបុថុជ្ជនបញ្ហំ បុច្ឆតី”តិ អាវជ្ជេន្តោ “សទ្ធិវិហារិកំ អារព្ភា”តិ ញត្វា បុច្ឆាយ វុត្តំ ចារិត្តសីលំ អវិភជិត្វាវ តស្ស សប្បាយវសេន ធម្មំ ទេសេន្តោ **“វុឌ្ឍាបចាយី”**តិអាទិមាហ។

តត្ថ បញ្ញាវុឌ្ឍោ, គុណវុឌ្ឍោ, ជាតិវុឌ្ឍោ, វយោវុឌ្ឍោតិ ចត្តារោ វុឌ្ឍា។ ជាតិយា ហិ ទហរោបិ ពហុស្សុតោ ភិក្ខុ អប្បស្សុតមហល្លកភិក្ខូនមន្តរេ ពាហុសច្ចបញ្ញាយ វុឌ្ឍត្តា **បញ្ញាវុឌ្ឍោ**។ តស្ស ហិ សន្តិកេ មហល្លកភិក្ខូបិ ពុទ្ធវចនំ បរិយាបុណន្តិ, ឱវាទវិនិច្ឆយបញ្ហវិស្សជ្ជនានិ ច បច្ចាសីសន្តិ។ តថា ទហរោបិ ភិក្ខុ អធិគមសម្បន្នោ **គុណវុឌ្ឍោ** នាម។ តស្ស ហិ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ មហល្លកាបិ វិបស្សនាគព្ភំ គហេត្វា អរហត្តផលំ បាបុណន្តិ។ តថា ទហរោបិ រាជា ខត្តិយោ មុទ្ធាវសិត្តោ ព្រាហ្មណោ វា សេសជនស្ស វន្ទនារហតោ **ជាតិវុឌ្ឍោ** នាម។ សព្ពោ បន បឋមជាតោ **វយោវុឌ្ឍោ** នាម។ តត្ថ យស្មា បញ្ញាយ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សទិសោ នត្ថិ ឋបេត្វា ភគវន្តំ, តថា គុណេនបិ អជ្ឈាសយេន សព្ពសាវកបារមីញាណស្ស បដិវិទ្ធត្តា។ ជាតិយាបិ សោ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ ឧប្បន្នោ, តស្មា តស្ស ភិក្ខុនោ វយេន សមានោបិ សោ ឥមេហិ តីហិ ការណេហិ វុឌ្ឍោ។ ឥមស្មឹ បនត្ថេ បញ្ញាគុណេហិ ឯវ វុឌ្ឍភាវំ សន្ធាយ ភគវា អាហ – “វុឌ្ឍាបចាយី”តិ។ តស្មា តាទិសានំ វុឌ្ឍានំ អបចិតិករណេន វុឌ្ឍាបចាយី, តេសមេវ វុឌ្ឍានំ លាភាទីសុ ឧសូយវិគមេន អនុសូយកោ ច សិយាតិ អយមាទិបាទស្ស អត្ថោ។

កាលញ្ញូ ចស្សាតិ ឯត្ថ បន រាគេ ឧប្បន្នេ តស្ស វិនោទនត្ថាយ គរូនំ ទស្សនំ គច្ឆន្តោបិ កាលញ្ញូ, ទោសេ… មោហេ… កោសជ្ជេ ឧប្បន្នេ តស្ស វិនោទនត្ថាយ គរូនំ ទស្សនំ គច្ឆន្តោបិ កាលញ្ញូ, យតោ ឯវំ កាលញ្ញូ ច អស្ស គរូនំ ទស្សនាយ។ **ធម្មឹ កថ**ន្តិ សមថវិបស្សនាយុត្តំ។ **ឯរយិត**ន្តិ វុត្តំ។ **ខណញ្ញូ**តិ តស្សា កថាយ ខណវេទី, ទុល្លភោ វា អយំ ឦទិសាយ កថាយ សវនក្ខណោតិ ជានន្តោ។ **សុណេយ្យ សក្កច្ចា**តិ តំ កថំ សក្កច្ចំ សុណេយ្យ។ ន កេវលញ្ច តមេវ, អញ្ញានិបិ ពុទ្ធគុណាទិបដិសំយុត្តានិ សុភាសិតានិ សក្កច្ចមេវ សុណេយ្យាតិ អត្ថោ។

៣២៩. “កាលញ្ញូ ចស្ស គរូនំ ទស្សនាយា”តិ ឯត្ថ វុត្តនយញ្ច អត្តនោ ឧប្បន្នរាគាទិវិនោទនកាលំ ញត្វាបិ គរូនំ សន្តិកំ គច្ឆន្តោ **កាលេន គច្ឆេ គរូនំ សកាសំ**, “អហំ កម្មដ្ឋានិកោ ធុតង្គធរោ ចា”តិ កត្វា ន ចេតិយវន្ទនពោធិយង្គណភិក្ខាចារមគ្គអតិមជ្ឈន្និកវេលាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ បិតមាចរិយំ ទិស្វា បរិបុច្ឆនត្ថាយ ឧបសង្កមេយ្យ, សកសេនាសនេ បន អត្តនោ អាសនេ និសិន្នំ វូបសន្តទរថំ សល្លក្ខេត្វា កម្មដ្ឋានាទិវិធិបុច្ឆនត្ថំ ឧបសង្កមេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ឧបសង្កមន្តោបិ ច **ថម្ភំ និរំកត្វា និវាតវុត្តិ** ថទ្ធភាវករំ មានំ វិនាសេត្វា នីចវុត្តិ បាទបុញ្ឆនចោឡកឆិន្នវិសាណុសភឧទ្ធតទាឋសប្បសទិសោ ហុត្វា ឧបសង្កមេយ្យ។ **អថ** តេន គរុនា វុត្តំ **អត្ថំ ធម្មំ…បេ…. សមាចរេ ច។ អត្ថ**ន្តិ ភាសិតត្ថំ។ **ធម្ម**ន្តិ បាឡិធម្មំ។ **សំយម**ន្តិ សីលំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អវសេសសាសនព្រហ្មចរិយំ។ **អនុស្សរេ ចេវ សមាចរេ ចា**តិ អត្ថំ កថិតោកាសេ អនុស្សរេយ្យ, ធម្មំ សំយមំ ព្រហ្មចរិយំ កថិតោកាសេ អនុស្សរេយ្យ, អនុស្សរណមត្តេនេវ ច អតុស្សន្តោ តំ សព្ពម្បិ សមាចរេ សមាចរេយ្យ សមាទាយ វត្តេយ្យ។ តាសំ កថានំ អត្តនិ បវត្តនេ ឧស្សុក្កំ ករេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ករោន្តោ ហិ កិច្ចករោ ហោតិ។

៣៣០. តតោ បរញ្ច **ធម្មារាមោ ធម្មរតោ ធម្មេ ឋិតោ ធម្មវិនិច្ឆយញ្ញូ** ភវេយ្យ។ សព្ពបទេសុ ចេត្ថ **ធម្មោ**តិ សមថវិបស្សនា, អារាមោ រតីតិ ឯកោវ អត្ថោ, ធម្មេ អារាមោ អស្សាតិ **ធម្មារាមោ**។ ធម្មេ រតោ, ន អញ្ញំ បិហេតីតិ **ធម្មរតោ**។ **ធម្មេ ឋិតោ** ធម្មំ វត្តនតោ។ ធម្មវិនិច្ឆយំ ជានាតិ “ឥទំ ឧទយញ្ញាណំ ឥទំ វយញ្ញាណ”ន្តិ

ធម្មវិនិច្ឆយញ្ច, ឯវរូបោ អស្ស។ អថ យាយំ រាជកថាទិតិរច្ឆានកថា តរុណវិបស្សកស្ស ពហិទ្ធារូបាទីសុ អភិនន្ទនុប្បាទនេន តំ សមថវិបស្សនាធម្មំ សន្ទូសេតិ, តស្មា “ធម្មសន្ទោសវាទោ”តិ វុច្ចតិ, តំ **នេវាចរេ ធម្មសន្ទោសវាទំ**, អញ្ញទត្ថុ អារាសគោចរាទិសប្បាយានិ សេវន្តោ **តច្ឆេហិ នីយេថ សុភាសិតេហិ**។ សមថវិបស្សនាបដិសំយុត្តានេវេត្ថ តច្ឆានិ, តថារូបេហិ សុភាសិតេហិ នីយេថ នីយេយ្យ, កាលំ ខេបេយ្យាតិ អត្ថោ។

៣៣១. ឥទានិ “ធម្មសន្ទោសវាទ”ន្តិ ឯត្ថ អតិសង្ខេបេន វុត្តំ សមថវិបស្សនាយុត្តស្ស ភិក្ខុនោ ឧបក្កិលេសំ បាកដំ ករោន្តោ តទញ្ញេនបិ ឧបក្កិលេសេន សទ្ធឹ **“ហស្សំ ជប្បំ”**ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។ ហាសន្តិបិ បាឋោ។ វិបស្សកេន ហិ ភិក្ខុនា ហសនីយស្មឹ វត្ថុស្មឹ សិតមត្តមេវ កាតព្ពំ, និរត្ថកកថាជប្បោ ន ភាសិតព្ពោ, ញាតិព្យសនាទីសុ បរិទេវោ ន កាតព្ពោ, ខាណុកណ្ដកាទិម្ហិ មនោបទោសោ ន ឧប្បាទេតព្ពោ។ **មាយាកតន្តិ** វុត្តា **មាយា**, តិវិធំ **កុហនំ**, បច្ចយេសុ **គិទ្ធិ**, ជាតិអាទីហិ **មានោ**, បច្ចនីកសាតតាសង្ខាតោ **សារម្ភោ**, ផរុសវចនលក្ខណំ **កក្កសំ**, រាគាទយោ **កសាវា**, អធិមត្តតណ្ហាលក្ខណា **មុច្ឆា**តិ ឥមេ ច ទោសា សុខកាមេន អង្គារកាសុ វិយ, សុចិកាមេន គូថឋានំ វិយ, ជីវិតុកាមេន អាសិវិសាទយោ វិយ ច បហាតព្ពា។ ហិត្វា ច អារោគ្យមទាទិកិមា វិតមទេន ចិត្តវិក្ខេបាភាវា ឋិតត្តេន ចរិតព្ពំ។ ឯវំ បដិបន្នោ ហិ សព្ពុបក្កិលេសបរិសុទ្ធាយ ភាវនាយ ន ចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តេនាហ ភគវា – “ហស្សំ ជប្បំ...បេ.... ឋិតត្តោ”តិ។

៣៣២. ឥទានិ យ្វាយំ “ហស្សំ ជប្ប”ន្តិអាទិនា នយេន ឧបក្កិលេសោ វុត្តោ, តេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ យស្មា សាហសោ ហោតិ អវីមំសការី, រត្តោ រាគវសេន ទុដ្ឋោ ទោសវសេន គច្ឆតិ, បមត្តោ ច ហោតិ កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ អសាតច្ចការី, តថារូបស្ស ច “សុណេយ្យ សក្កច្ច សុភាសិតានី”តិអាទិនា នយេន វុត្តោ ឱវាទោ និរត្ថកោ, តស្មា ឥមស្ស សំកិលេសស្ស បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ សុតាទិវុទ្ធិបដិបក្ខភាវំ ទស្សេន្តោ **“វិញ្ញាត សារានី”**តិ ឥមំ គាថមាហ។

តស្សត្ថោ – យានិ ហេតានិ សមថវិបស្សនាបដិសំយុត្តានិ **សុភាសិតានិ**, តេសំ វិជាននំ សារោ។ យទិ វិញ្ញាតានិ សាធុ, អថ សទ្ធមត្តមេវ គហិតំ, ន កិញ្ចិ កតំ ហោតិ, យេន ឯតានិ សុតមយេន ញាណេន វិញ្ញាយន្តិ, តំ **សុតំ**, ឯតញ្ច សុតមយញ្ញាណំ **វិញ្ញាតសមាធិសារំ**, តេសុ វិញ្ញាតេសុ ធម្មេសុ យោ សមាធិ ចិត្តស្សាវិក្ខេបោ តថត្តាយ បដិបត្តិ, អយមស្ស សារោ។ ន ហិ វិជាននមត្តេនេវ កោចិ អត្ថោ សិជ្ឈតិ។ យោ បនាយំ នរោ រាគាទិវសេន វត្តនតោ **សាហសោ** , កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ អសាតច្ចការិតាយ **បមត្តោ**, សោ សទ្ធមត្តគ្គាហីយេវ ហោតិ។ តេន តស្ស អត្ថវិជាននាភាវតោ សា សុភាសិតវិជាននបញ្ញា ច, តថត្តាយ បដិបត្តិយា អភាវតោ សុតញ្ច ន វឌ្ឍតីតិ។

៣៣៣. ឯវំ បមត្តានំ សត្តានំ បញ្ញាបរិហានឹ សុតបរិហានិញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ អប្បមត្តានំ តទុភយសារាធិគមំ ទស្សេន្តោ អាហ – **“ធម្មេ ច យេ...បេ.... សារមជ្ឈគូ”**តិ។ តត្ថ **អរិយប្បវេទិតោ ធម្មោ** នាម សមថវិបស្សនាធម្មោ។ ឯកោបិ ហិ ពុទ្ធោ សមថវិបស្សនាធម្មំ អទេសេត្វា បរិនិព្ពុតោ នាម នត្ថិ។ តស្មា ឯតស្មឹ **ធម្មេ ច យេ អរិយប្បវេទិតេ រតា** និរតា អប្បមត្តា សាតច្ចានុយោគិនោ, **អនុត្តរា តេ វចសា មនសា កម្មុនា ច,** តេ ចតុព្ពិធេន វចីសុចរិតេន តិវិធេន មនោសុចរិតេន តិវិធេន កាយសុចរិតេន ច សមន្នាគតត្តា វចសា មនសា កម្មុនា ច អនុត្តរា, អវសេសសត្តេហិ អសមា អគ្គា វិសិដ្ឋា។ ឯត្តាវតា សទ្ធឹ បុព្ពភាគសីលេន អរិយមគ្គសម្បយុត្តំ សីលំ ទស្សេតិ។ ឯវំ បរិសុទ្ធសីលា **តេ សន្តិសោរច្ចសមាធិសណ្ឋិតា, សុតស្ស បញ្ញាយ ច សារមជ្ឈគូ**, យេ អរិយប្បវេទិតេ ធម្មេ រតា, តេ ន កេវលំ វាចាទីហិ អនុត្តរា ហោន្តិ, អបិច ខោ បន សន្តិសោរច្ចេ សមាធិម្ហិ ច សណ្ឋិតា ហុត្វា សុតស្ស បញ្ញាយ ច សារមជ្ឈគូ អធិគតា ឥច្ចេវ វេទិតព្ពា។ អាសំសាយំ ភូតវចនំ។ តត្ថ **សន្តី**តិ និព្ពានំ, **សោរច្ចន្តិ** សុន្ទរេ រតភាវេន យថាភូតបដិវេធិកា បញ្ញា, សន្តិយា សោរច្ចន្តិ **សន្តិសោរច្ចំ,** និព្ពានារម្មណាយ មគ្គបញ្ញាយេតំ អធិវចនំ។ **សមាធី**តិ តំសម្បយុត្តោវ មគ្គសមាធិ។ **សណ្ឋិតា**តិ តទុភយេ បតិដ្ឋិតា។ សុតបញ្ញានំ សារំ នាម អរហត្តផលវិមុត្តិ។ វិមុត្តិសារញ្ហិ ឥទំ ព្រហ្មចរិយំ។

ឯវមេត្ថ ភគវា ធម្មេន បុព្ពភាគបដិបទំ, “អនុត្តរា វចសា”តិអាទីហិ សីលក្ខន្ធំ, សន្តិសោរច្ចសមាធីហិ បញ្ញាក្ខន្ធសមាធិក្ខន្ធេតិ តីហិបិ ឥមេហិ ខន្ធេហិ អបរភាគបដិបទញ្ច ទស្សេត្វា សុតបញ្ញាសារេន អកុប្បវិមុត្តឹ ទស្សេន្តោ អរហត្តនិក្ខូដេន ទេសនំ សមាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច សោ ភិក្ខុ សោតាបត្តិផលំ បត្វា បុន ន ចិរស្សេវ អគ្គផលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសីតិ។

១០. ឧដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

៣៣៤. **ឧដ្ឋហថាតិ** ឧដ្ឋានសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរន្តោ រត្តិំ ជេតវនវិហារេ វសិត្វា បុព្ពណ្ហសមយំ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បាចីនទ្វារេន នគរា និក្ខមិត្វា មិគារមាតុបាសាទំ អគមាសិ ទិវាវិហារត្ថាយ។ អាចិណ្ណំ កិរេតំ ភគវតោ រត្តិំ ជេតវនវិហារេ វសិត្វា មិគារមាតុបាសាទេ ទិវាវិហារូបគមនំ, រត្តិញ្ច មិគារមាតុបាសាទេ វសិត្វា ជេតវនេ ទិវាវិហារូបគមនំ។ កស្មា? ទ្វិន្នំ កុលានំ អនុគ្គហត្ថាយ មហាបរិច្ចាគគុណបរិទីបនត្ថាយ ច។ មិគារមាតុបាសាទស្ស ច ហេដ្ឋា បញ្ច កូដាគារគព្ភសតានិ ហោន្តិ, យេសុ បញ្ចសតា ភិក្ខូ វសន្តិ។ តត្ថ យទា ភគវា ហេដ្ឋាបាសាទេ វសតិ, តទា ភិក្ខូ ភគវតោ គារវេន ឧបរិបាសាទំ នារុហន្តិ។ តំ ទិវសំ បន ភគវា ឧបរិបាសាទេ កូដាគារគព្ភំ បាវិសិ, តេន ហេដ្ឋាបាសាទេ បញ្ចបិ គព្ភសតានិ បញ្ចសតា ភិក្ខូ បវិសិំសុ។ តេ ច សព្ពេវ នវា ហោន្តិ អធុនាគតា ឥមំ ធម្មវិនយំ ឧទ្ធតា ឧន្នឡា ចាបលា មុខរា វិកិណ្ណវាចា មុដ្ឋស្សតី អសម្បជានា អសមាហិតា វិព្ភន្តចិត្តា បាកតិន្ទ្រិយា។ តេ បវិសិត្វា ទិវាសេយ្យំ សុបិត្វា សាយំ ឧដ្ឋាយ មហាតលេ សន្និបតិត្វា “អជ្ជ ភត្តគ្គេ តុយ្ហំ កី អហោសិ, ត្វំ កត្ថ អគមាសិ, អហំ អារុសោ កោសលរញ្ញោ ឃរំ, អហំ អនាថបិណ្ឌិកស្ស, តត្ថ ឯវរូបោ ច ឯវរូបោ ច ភោជនវិធិ អហោសី”តិ នានប្បការំ អាមិសកថំ កថេន្តា ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទា អហេសុំ។

ភគវា តំ សទ្ទំ សុត្វា “ឥមេ មយា សទ្ធិំ វសន្តាបិ ឯវំ បមត្តា, អហោ អយុត្តការិនោ”តិ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស អាគមនំ ចិន្តេសិ។ តាវទេវ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ភគវតោ ចិត្តំ ញត្វា ឥទ្ធិយា អាគម្ម បាទមូលេ វន្ទមានោយេវ អហោសិ។ តតោ នំ ភគវា អាមន្តេសិ – “ឯតេ តេ, មោគ្គល្លាន, សព្រហ្មចារិនោ បមត្តា, សាធុ នេ សំវេជេហី”តិ។ “ឯវំ ភន្តេ”តិ ខោ សោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ភគវតោ បដិស្សុណិត្វា តាវទេវ អាបោកសិណំ សមាបជ្ជិត្វា ករិសភូមិយំ ឋិតំ មហាបាសាទំ នាវំ វិយ មហាវាតោ បាទង្គុដ្ឋកេន កម្បេសិ សទ្ធិំ បតិដ្ឋិតបថវិប្បទេសេន។ អថ តេ ភិក្ខូ ភីតា វិស្សរំ ករោន្តា សកសកចីវរានិ ឆឌ្ឌេត្វា ចតូហិ ទ្វារេហិ និក្ខមិំសុ។ ភគវា តេសំ អត្តានំ ទស្សេន្តោ អញ្ញេន ទ្វារេន គន្ធកុដិំ បវិសន្តោ វិយ អហោសិ, តេ ភគវន្តំ ទិស្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋំសុ។ ភគវា “កិំ, ភិក្ខវេ, ភីតត្ថា”តិ បុច្ឆិ, តេ “អយំ, ភន្តេ, មិគារមាតុបាសាទោ កម្បិតោ”តិ អាហំសុ។ “ជានាថ, ភិក្ខវេ, កេនា”តិ? “ន ជានាម, ភន្តេ”តិ។ អថ ភគវា “តុម្ហាទិសានំ, ភិក្ខវេ, មុដ្ឋស្សតីនំ អសម្បជានានំ បមាទវិហារីនំ សំវេគជននត្ថំ មោគ្គល្លានេន កម្បិតោ”តិ វត្វា តេសំ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **ឧដ្ឋហថាតិ** អាសនា ឧដ្ឋហថ ឃដថ វាយមថ, មា កុសីតា ហោថ។ **និសីទថាតិ** បល្លង្កំ អាភុជិត្វា កម្មដ្ឋានានុយោគត្ថាយ និសីទថ។ **កោ អត្ថោ សុបិតេន វោតិ** កោ តុម្ហាកំ អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថាយ បព្ពជិតានំ សុបិតេន អត្ថោ។ ន ហិ សក្កា សុបន្តេន កោចិ អត្ថោ បាបុណិតុំ។ **អាតុរានញ្ហិ កា និទ្ទា, សល្លវិទ្ធាន រុប្បតន្តិ** យត្រ ច នាម អប្បកេបិ សរីរប្បទេសេ ឧដ្ឋិតេន ចក្ខុរោគាទិនា រោគេន អាតុរានំ ឯកទ្វង្គុលមត្តម្បិ បវិដ្ឋេន អយសល្លអដ្ឋិសល្លទន្តសល្លវិសាណសល្លកដ្ឋសល្លានំ អញ្ញតរេន សល្លេន រុប្បមានានំ មនុស្សានំ និទ្ទា នត្ថិ, តត្ថ តុម្ហាកំ សកលចិត្តសរីរសន្តានំ ភញ្ជិត្វា ឧប្បន្នេហិ នានប្បការកិលេសរោគេហិ អាតុរានញ្ហិ កា និទ្ទា រាគសល្លាទីហិ ច បញ្ចហិ សល្លេហិ អន្តោហទយំ បវិសិយ វិទ្ធត្តា សល្លវិទ្ធានំ រុប្បតំ។

៣៣៥. ឯវំ វត្វា បុន ភគវា ភិយ្យោសោមត្តាយ តេ ភិក្ខូ ឧស្សាហេន្តោ សំវេជេន្តោ ច អាហ – **“ឧដ្ឋហថ…បេ… វសានុគេ”**តិ។ តត្រាយំ សាធិប្បាយយោជនា អត្ថវណ្ណនា – ឯវំ កិលេសសល្លវិទ្ធានញ្ហិ វោ, ភិក្ខវេ, កាលោ បពុជ្ឈិតុំ។ កិំ ការណំ? មណ្ឌបេយ្យមិទំ, ភិក្ខវេ, ព្រហ្មចរិយំ, សត្ថា សម្មុខីភូតោ, ឥតោ បុព្ពេ បន វោ ទីឃរត្តំ សុត្តំ, គិរីសុ សុត្តំ, នទីសុ សុត្តំ, សមេសុ សុត្តំ, វិសមេសុ សុត្តំ, រុក្ខគ្គេសុបិ សុត្តំ អទស្សនា អរិយសច្ចានំ, តស្មា តស្សា និទ្ទាយ អន្តកិរិយត្ថំ ឧដ្ឋហថ និសីទថ ទឡ្ហំ សិក្ខថ សន្តិយា។

តត្ថ បុរិមបាទស្សត្ថោ វុត្តនយោ ឯវ។ ទុតិយបាទេ បន **សន្តី**តិ តិស្សោ សន្តិយោ – អច្ចន្តសន្តិ, តទង្គសន្តិ, សម្មុតិសន្តីតិ, និព្ពានវិបស្សនាទិដ្ឋិគតានមេតំ អធិវចនំ។ ឥធ បន អច្ចន្តសន្តិ និព្ពានមធិប្បេតំ, តស្មា និព្ពានត្ថំ ទឡ្ហំ សិក្ខថ, អសិថិលបរក្កមា ហុត្វា សិក្ខថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិំ ការណំ? **មា វោ បមត្តេ វិញ្ញាយ, មច្ចុរាជា អមោហយិត្ថ វសានុគេ** , មា តុម្ហេ “បមត្តា ឯតេ”តិ ឯវំ ញត្វា មច្ចុរាជបរិយាយនាមោ មារោ វសានុគេ អមោហយិត្ថ, យថា តស្ស វសំ គច្ឆថ, ឯវំ វសានុគេ ករោន្តោ មា អមោហយិត្ថាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣៣៦. យតោ តស្ស វសំ អនុបគច្ឆន្តា **យាយ ទេវា មនុស្សា ច…បេ… សមប្បិតា,** យាយ ទេវា ច មនុស្សា ច អត្ថិកា រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពត្ថិកា, តំ រូបាទី សិតា និស្សិតា អល្លីនា ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ, តរថ សមតិក្កមថ ឯតំ នានប្បការេសុ វិសយេសុ វិសដវិត្ថិណ្ណវិសាលត្តា វិសត្តិកំ ភវភោគតណ្ហំ។ **ខណោ វោ មា**

ឧបច្ចគា, អយំ តុម្ហាកំ សមណធម្មករណក្ខណោ មា អតិក្កមិ។ យេសញ្ហិ អយមេវរូបោ ខណោ អតិក្កមតិ, យេ ច ឥមំ ខណំ អតិក្កមន្តិ, តេ **ខណាតីតា ហិ សោចន្តិ និរយម្ហិ សមប្បិតា**, និរស្សាទដ្ឋេន និរយសញ្ញិតេ ចតុព្ពិធេបិ អបាយេ បតិដ្ឋិតា “អកតំ វត នោ កល្យាណ”ន្តិអាទិនា នយេន សោចន្តិ។

៣៣៧. ឯវំ ភគវា តេ ភិក្ខូ ឧស្សាហេត្វា សំវេជេត្វា ច ឥទានិ តេសំ តំ បមាទវិហារំ វិគរហិត្វា សព្ពេវ តេ អប្បមាទេ និយោជេន្តោ **“បមាទោ រជោ”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **បមាទោ**តិ សង្ខេបតោ សតិវិប្បវាសោ, សោ ចិត្តមលិនដ្ឋេន **រជោ**។ តំ បមាទមនុបតិតោ **បមាទានុបតិតោ**, បមាទានុបតិតត្តា អបរាបរុប្បន្នោ បមាទោ ឯវ, សោបិ រជោ។ ន ហិ កទាចិ បមាទោ នាម អរជោ អត្ថិ។ តេន កី ទីបេតិ? មា តុម្ហេ “ទហរា តាវ មយំ បច្ឆា ជានិស្សាមា”តិ វិស្សាសមាបជ្ជិត្ថ។ ទហរកាលេបិ ហិ បមាទោ រជោ, មជ្ឈិមកាលេបិ ថេរកាលេបិ បមាទានុបតិតត្តា មហារជោ សង្ការកូដោ ឯវ ហោតិ, យថា យរេ ឯកទ្វេទិវសិកោ រជោ រជោ ឯវ, វឌ្ឍមានោ បន គណវស្សិកោ សង្ការកូដោ ឯវ ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ បន បឋមវយេ ពុទ្ធវចនំ បរិយាបុណិត្វា ឥតរវយេសុ សមណធម្មំ ករោន្តោ, បឋមវយេ វា បរិយាបុណិត្វា មជ្ឈិមវយេ សុណិត្វា បច្ឆិមវយេ សមណធម្មំ ករោន្តោបិ ភិក្ខុ បមាទវិហារី ន ហោតិ អប្បមាទានុលោមបដិបទំ បដិបន្នត្តា។ យោ បន សព្ពវយេសុ បមាទវិហារី ទិវាសេយ្យំ អាមិសកថញ្ច អនុយុត្តោ, សេយ្យថាបិ តុម្ហេ, តស្សេវ សោ បឋមវយេ បមាទោ រជោ, ឥតរវយេសុ បមាទានុបតិតោ មហាបមាទោ ច មហារជោ ឯវាតិ។

ឯវំ តេសំ បមាទវិហារំ វិគរហិត្វា អប្បមាទេ និយោជេន្តោ អាហ – **“អប្បមាទេន វិជ្ជាយ, អព្ពហេ សល្លមត្តនោ”**តិ, តស្សត្ថោ – យស្មា ឯវមេសោ សព្ពទាបិ បមាទោ រជោ, តស្មា សតិអវិប្បវាសសង្ខាតេន អប្បមាទេន អាសវានំ ខយញាណសង្ខាតាយ ច វិជ្ជាយ បណ្ឌិតោ កុលបុត្តោ ឧទ្ធរេ អត្តនោ ហទយនិស្សិតំ រាគាទិបញ្ចវិធំ សល្លន្តិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ សមាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សំវេគមាបជ្ជិត្វា តមេវ ធម្មទេសនំ មនសិ ករិត្វា បច្ចវេក្ខមានា វិបស្សនំ អារភិត្វា បញ្ចសតាបិ តេ ភិក្ខូ អរហត្តេ បតិដ្ឋហិំសូតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ឧដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. រាហុលសុត្តវណ្ណនា

៣៣៨. **កច្ចិ អភិណ្ហសំវាសា**តិ រាហុលសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា ពោធិមណ្ឌតោ អនុបុព្ពេន កបិលវត្ថុំ គន្ត្វា តត្ថ រាហុលកុមារេន “ទាយជ្ជំ មេ សមណ ទេហី”តិ ទាយជ្ជំ យាចិតោ សារិបុត្តត្ថេរំ អាណាបេសិ – “រាហុលកុមារំ បព្ពាជេហី”តិ។ តំ សព្ពំ ខន្ធកដ្ឋកថាយំ (មហាវ. អដ្ឋ. ១០៥) វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ ឯវំ បព្ពជិតំ បន រាហុលកុមារំ វុឌ្ឍិប្បត្តំ សារិបុត្តត្ថេរោវ ឧបសម្បាទេសិ, មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ អស្ស កម្មវាចាចរិយោ អហោសិ។ តំ ភគវា “អយំ កុមារោ ជាតិអាទិសម្បន្នោ, សោ ជាតិគោត្តកុលវណ្ណពោក្ខរតាទីនិ និស្សាយ មានំ វា មទំ វា មា អកាសី”តិ ទហរកាលតោ បភុតិ យាវ ន អរិយភូមឹ បាបុណិ, តាវ ឱវទន្តោ អភិណ្ហំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។ តស្មា ចេតំ សុត្តបរិយោសានេបិ វុត្តំ “ឥត្ថំ សុទំ ភគវា អាយស្មន្តំ រាហុលំ ឥមាហិ គាថាហិ អភិណ្ហំ ឱវទតី”តិ។ តត្ថ បឋមគាថាយំ អយំ សង្ខេបត្ថោ “កច្ចិ ត្វំ, រាហុល, អភិណ្ហំ សំវាសហេតុ ជាតិអាទីនំ អញ្ញតរេន វត្ថុនា ន បរិភវសិ បណ្ឌិតំ, ញាណបទីបស្ស ធម្មទេសនាបទីបស្ស ច ធារណតោ **ឧក្កាធារោ មនុស្សានំ កច្ចិ អបចិតោ តយា**, កច្ចិ និច្ចំ បូជិតោ តយា”តិ អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ សន្ធាយ ភណតិ។

៣៣៩. ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា រាហុលោ “នាហំ ភគវា នីចបុរិសោ វិយ សំវាសហេតុ មានំ វា មទំ វា ករោមី”តិ ទីបេន្តោ ឥមំ បដិគាថមាហ **“នាហំ អភិណ្ហសំវាសា”**តិ។ សា ឧត្តានត្ថា ឯវ។

៣៤០. តតោ នំ ភគវា ឧត្តរិ ឱវទន្តោ **បញ្ច កាមគុណេ**តិអាទិកា អវសេសគាថាយោ អាហ។ តត្ថ យស្មា បញ្ច កាមគុណា សត្តានំ បិយរូបា បិយជាតិកា អតិវិយ សត្តេហិ ឥច្ឆិតា បត្ថិតា , មនោ ច នេសំ រមយន្តិ, តេ ចាយស្មា រាហុលោ ហិត្វា សទ្ធាយ ឃរា និក្ខន្តោ, ន រាជាភិនីតោ, ន ចោរាភិនីតោ, ន ឥណដ្ដោ, ន ភយដ្ដោ, ន ជីវិកាបកតោ, តស្មា នំ ភគវា **“បញ្ច កាមគុណេ ហិត្វា, បិយរូបេ មនោរមេ, សទ្ធាយ ឃរា និក្ខម្ម”**តិ សមុត្តេជេត្វា ឥមស្ស នេក្ខម្មស្ស បតិរូបាយ បដិបត្តិយា និយោជេន្តោ អាហ – **“ទុក្ខស្សន្តករោ ភវា”**តិ។

តត្ថ សិយា “ននុ ចាយស្មា ទាយជ្ជំ បត្ថេន្តោ ពលក្ការេន បព្ពាជិតោ, អថ កស្មា ភគវា អាហ – ‘សទ្ធាយ ឃរា និក្ខម្មា’”តិ វុច្ចតេ – នេក្ខម្មាធិមុត្តត្តា។ អយញ្ហិ អាយស្មា ទីឃរត្តំ នេក្ខម្មាធិមុត្តោ បទុមុត្តរសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស

បុត្តំ ឧបរេវតំ នាម សាមណេរំ ទិស្វា សង្ខោ នាម នាគរាជា ហុត្វា សត្ត ទិវសេ ទានំ ទត្វា តថាភាវំ បត្ថេត្វា តតោ បភុតិ បត្ថនាសម្បន្នោ អភិនីហារសម្បន្នោ សតសហស្សកប្បេ បារមិយោ បូរេត្វា អន្តិមភវំ ឧបបន្នោ។ ឯវំ នេក្ខម្មាធិមុត្តតញ្ចស្ស ភគវា ជានាតិ។ តថាគតពលញ្ញាណញ្ហិ ឯតំ ញាណំ។ តស្មា អាហ – “សទ្ធាយ ឃរា និក្ខម្មា”តិ។ អថ វា ទីឃរត្តំ សទ្ធាយេវ ឃរា និក្ខម្ម ឥទានិ ទុក្ខស្សន្តករោ ភវាតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

៣៤១. ឥទានិស្ស អាទិតោ បភុតិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយ បដិបត្តិំ ទស្សេតុំ **“មិត្តេ ភជស្សុ កល្យាណេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សីលាទីហិ អធិកា កល្យាណមិត្តា នាម, តេ ភជន្តោ ហិមវន្តំ និស្សាយ មហាសាលា មូលាទីហិ វិយ សីលាទីហិ វឌ្ឍតិ។ តេនាហ – “មិត្តេ ភជស្សុ កល្យាណេ”តិ។ **បន្តញ្ច សយនាសនំ, វិវិត្តំ អប្បនិគ្ឃោសន្តិ** យញ្ច សយនាសនំ បន្តំ ទូរំ វិវិត្តំ អប្បាកិណ្ណំ អប្បនិគ្ឃោសំ, យត្ថ មិគសូករាទិសទ្ទេន អរញ្ញសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តថារូបំ សយនាសនញ្ច ភជស្សុ។ **មត្តញ្ញូ ហោហិ ភោជនេ**តិ បមាណញ្ញូ ហោហិ, បដិគ្គហណមត្តំ បរិភោគមត្តញ្ច ជានាហីតិ អត្ថោ។ តត្ថ បដិគ្គហណមត្តញ្ញុនា ទេយ្យធម្មេបិ អប្បេ ទាយកេបិ អប្បំ ទាតុកាមេ អប្បមេវ គហេតព្ពំ, ទេយ្យធម្មេ អប្បេ ទាយកេ បន ពហុំ ទាតុកាមេបិ អប្បមេវ គហេតព្ពំ, ទេយ្យធម្មេ បន ពហុតរេ ទាយកេបិ អប្បំ ទាតុកាមេ អប្បមេវ គហេតព្ពំ, ទេយ្យធម្មេបិ ពហុតរេ ទាយកេបិ ពហុំ ទាតុកាមេ អត្តនោ ពលំ ជានិត្វា គហេតព្ពំ។ អបិច មត្តាយេវ វណ្ណិតា ភគវតាតិ បរិភោគមត្តញ្ញុនា បុត្តមំសំ វិយ អក្ខព្ភញ្ជនមិវ ច យោនិសោ មនសិ ករិត្វា ភោជនំ បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ។

៣៤២. ឯវមិមាយ គាថាយ ព្រហ្មចរិយស្ស ឧបការភូតាយ កល្យាណមិត្តសេវនាយ និយោជេត្វា សេនាសនភោជនមុខេន ច បច្ចយបរិភោគបារិសុទ្ធិសីលេ សមាទបេត្វា ឥទានិ យស្មា ចីវរាទីសុ តណ្ហាយ មិច្ឆាអាជីវោ ហោតិ, តស្មា តំ បដិសេធេត្វា អាជីវបារិសុទ្ធិសីលេ សមាទបេន្តោ **“ចីវរេ បិណ្ឌបាតេ ចា”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **បច្ចយេ**តិ គិលានប្បច្ចយេ។ **ឯតេសូ**តិ ឯតេសុ ចតូសុ ចីវរាទីសុ ភិក្ខូនំ តណ្ហុប្បាទវត្ថូសុ។ **តណ្ហំ មាកាសី**តិ “ហិរិកោបីនបដិច្ឆាទនាទិអត្ថមេវ តេ ចត្តារោ បច្ចយា និច្ចាតុរានំ បុរិសានំ បដិការភូតា ជជ្ជរឃរស្សេវិមស្ស អតិទុព្ពលស្ស កាយស្ស ឧបត្ថម្ភភូតា”តិអាទិនា នយេន អាទីនវំ បស្សន្តោ តណ្ហំ មា ជនេសិ, អជនេន្តោ អនុប្បាទេន្តោ វិហរាហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កឹ ការណំ? **មា លោកំ បុនរាគមិ**។ ឯតេសុ ហិ តណ្ហំ ករោន្តោ តណ្ហាយ អាកឌ្ឍិយមានោ បុនបិ ឥមំ លោកំ អាគច្ឆតិ។ សោ ត្វំ ឯតេសុ តណ្ហំ មាកាសិ, ឯវំ សន្តេ ន បុន ឥមំ លោកំ អាគមិស្សសីតិ។

ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា រាហុលោ “ចីវរេ តណ្ហំ មាកាសីតិ មំ ភគវា អាហា”តិ ចីវរបដិសំយុត្តានិ ទ្វេ ធុតង្គានិ សមាទិយិ បំសុកូលិកង្គញ្ច, តេចីវរិកង្គញ្ច។ “បិណ្ឌបាតេ តណ្ហំ មាកាសីតិ មំ ភគវា អាហា”តិ បិណ្ឌបាតបដិសំយុត្តានិ បញ្ច ធុតង្គានិ សមាទិយិ – បិណ្ឌបាតិកង្គំ, សបទានចារិកង្គំ, ឯកាសនិកង្គំ, បត្តបិណ្ឌិកង្គំ, ខលុបច្ឆាភត្តិកង្គន្តិ។ “សេនាសនេ តណ្ហំ មាកាសីតិ មំ ភគវា អាហា”តិ សេនាសនបដិសំយុត្តានិ ឆ ធុតង្គានិ សមាទិយិ – អារញ្ញិកង្គំ, អព្ភោកាសិកង្គំ, រុក្ខមូលិកង្គំ, យថាសន្ថតិកង្គំ, សោសានិកង្គំ, នេសជ្ជិកង្គន្តិ។ “គិលានប្បច្ចយេ តណ្ហំ មាកាសីតិ មំ ភគវា អាហា”តិ សព្ពប្បច្ចយេសុ យថាលាភំ យថាពលំ យថាសារុប្បន្តិ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុដ្ឋោ អហោសិ, យថា តំ សុព្ពចោ កុលបុត្តោ បទក្ខិណគ្គាហី អនុសាសនិន្តិ។

៣៤៣. ឯវំ ភគវា អាយស្មន្តំ រាហុលំ អាជីវបារិសុទ្ធិសីលេ សមាទបេត្វា ឥទានិ អវសេសសីលេ សមថវិបស្សនាសុ ច សមាទបេតុំ **“សំវុតោ បាតិមោក្ខស្មិ”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សំវុតោ បាតិមោក្ខស្មិ**ន្តិ ឯត្ថ ភវស្សូតិ បាឋសេសោ។ **ភវា**តិ អន្តិមបទេន វា សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ, តថា ទុតិយបទេ។ ឯវមេតេហិ ទ្វីហិ វចនេហិ បាតិមោក្ខសំវរសីលេ, ឥន្ទ្រិយសំវរសីលេ ច សមាទបេសិ។ បាកដវសេន ចេត្ថ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វុត្តានិ។ លក្ខណតោ បន ឆដ្ឋម្បិ វុត្តំយេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **សតិ កាយគតា ត្យត្ថូ**តិ ឯវំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បតិដ្ឋិតស្ស តុយ្ហំ ចតុធាតុវវត្ថានចតុព្ពិធសម្បជញ្ញានាបានស្សតិអាហារេបដិកូលសញ្ញាភាវនាទិភេទា កាយគតា សតិ អត្ថុ ភវតុ, ភាវេហិ នន្តិ អត្ថោ។ **និព្ពិទាពហុលោ ភវា**តិ សំសារវដ្ដេ ឧក្កណ្ឋនពហុលោ សព្ពលោកេ អនភិរតសញ្ញី ហោហីតិ អត្ថោ។

៣៤៤. ឯត្តាវតា និព្ពេធភាគិយំ ឧបចារភូមឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ អប្បនាភូមឹ ទស្សេន្តោ **“និមិត្តំ បរិវជ្ជេហី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **និមិត្តន្តិ** រាគដ្ឋានិយំ សុភនិមិត្តំ។ តេនេវ នំ បរតោ វិសេសេន្តោ អាហ – **“សុភំ រាគូបសញ្ហិត”**ន្តិ។ **បរិវជ្ជេហី**តិ អមនសិការេន បរិច្ចជាហិ។ **អសុភាយ ចិត្តំ ភាវេហី**តិ យថា សវិញ្ញាណកេ អវិញ្ញាណកេ វា កាយេ អសុភភាវនា សម្បជ្ជតិ, ឯវំ ចិត្តំ ភាវេហិ។ **ឯកគ្គំ សុសមាហិត**ន្តិ ឧបចារសមាធិនា ឯកគ្គំ, អប្បនាសមាធិនា សុសមាហិតំ។ យថា តេ ឦទិសំ ចិត្តំ ហោតិ, តថា នំ ភាវេហីតិ អត្ថោ។

៣៤៥. ឯវមស្ស អប្បនាភូមិ ទស្សេត្វា វិបស្សនំ ទស្សេន្តោ “**អនិមិត្ត**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនិមិត្តញ្ច ភាវេហី**តិ ឯវំ និព្ពេធភាគិយេន សមាធិនា សមាហិតចិត្តោ វិបស្សនំ ភាវេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ វិបស្សនា ហិ “អនិច្ចានុបស្សនាញាណំ និច្ចនិមិត្តតោ វិមុច្ចតីតិ អនិមិត្តោ វិមោក្ខោ”តិអាទិនា នយេន រាគនិមិត្តាទីនំ វា អគ្គហណេន អនិមិត្តវោហារំ លភតិ។ យថាហ –

“សោ ខ្វាហំ, អាវុសោ, សព្ពនិមិត្តានំ អមនសិការា អនិមិត្តំ ចេតោសមាធិំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរាមិ។ តស្ស មយ្ហំ, អាវុសោ, ឥមិនា វិហារេន វិហរតោ និមិត្តានុសារិ វិញ្ញាណំ ហោតី”តិ (សំ. និ. ៤.៣៤០)។

មានានុសយមុជ្ជហាតិ ឥមាយ អនិមិត្តភាវនាយ អនិច្ចសញ្ញំ បដិលភិត្វា “អនិច្ចសញ្ញិនោ, មេឃិយ, អនត្តសញ្ញា សណ្ឋាតិ, អនត្តសញ្ញី អស្មិមានសមុគ្ឃាតំ បាបុណាតី”តិ ឯវមាទិនា (អ. និ. ៩.៣; ឧទា. ៣១) អនុក្កមេន មានានុសយំ ឧជ្ជហ បជហ បរិច្ចជាហីតិ អត្ថោ។ **តតោ មានាភិសមយា, ឧបសន្តោ ចរិស្សសី**តិ អថេវំ អរិយមគ្គេន មានស្ស អភិសមយា ខយា វយា បហានា បដិនិស្សគ្គា ឧបសន្តោ និព្ពុតោ សីតិភូតោ សព្ពទរថបរិឡាហវិរហិតោ យាវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាសិ, តាវ សុញ្ញតានិមិត្តាប្បណិហិតានំ អញ្ញតរញ្ញតរេន ផលសមាបត្តិវិហារេន ចរិស្សសិ វិហរិស្សសីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

តតោ បរំ “ឥត្ថំ សុទំ ភគវា”តិអាទិ សង្គីតិការកានំ វចនំ។ **តត្ថ ឥត្ថំ សុទ**ន្តិ ឥត្ថំ សុ ឥទំ, ឯវមេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឯវំ ឱវទិយមានោ ចាយស្មា រាហុលោ បរិបាកគតេសុ វិមុត្តិបរិបាចនិយេសុ ធម្មេសុ ចូឡរាហុលោវាទសុត្តបរិយោសានេ អនេកេហិ ទេវតាសហស្សេហិ សទ្ធិំ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ រាហុលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. និគ្រោធកប្បសុត្ត-(វង្គីសសុត្ត)-វណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ និគ្រោធកប្បសុត្តំ, “វង្គីសសុត្ត”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ កា ឧប្បត្តិ? អយមេវ យាស្ស និទានេ វុត្តា។ តត្ថ **ឯវំ មេ**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ, យតោ តានិ អញ្ញានិ ច តថាវិធានិ ឆឌ្ឌេត្វា អវុត្តនយមេវ វណ្ណយិស្សាម។ **អគ្គាឡវេ ចេតិយេ**តិ អាឡវិយំ អគ្គចេតិយេ។ អនុប្បន្នេ ហិ ភគវតិ អគ្គាឡវគោតមកាទីនិ អនេកានិ ចេតិយានិ អហេសុំ យក្ខនាគាទីនំ ភវនានិ។ តានិ ឧប្បន្នេ ភគវតិ មនុស្សា វិនាសេត្វា វិហារេ អកំសុ, តេនេវ ច នាមេន វោហរិំសុ។ តតោ អគ្គាឡវចេតិយសង្ខាតេ វិហារេ វិហរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាយស្មតោ វង្គីសស្សា**តិ ឯត្ថ **អាយស្មា**តិ បិយវចនំ, **វង្គីសោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ សោ ជាតិតោ បភុតិ ឯវំ វេទិតព្ពោ – សោ កិរ បរិព្ពាជកស្ស បុត្តោ បរិព្ពាជិកាយ កុច្ឆិម្ហិ ជាតោ អញ្ញតរំ វិជ្ជំ ជានាតិ, យស្សានុភាវេន ឆវសីសំ អាកោដេត្វា សត្តានំ គតឹ ជានាតិ។ មនុស្សាបិ សុទំ អត្តនោ ញាតីនំ កាលកតានំ សុសានតោ សីសានិ អានេត្វា តំ តេសំ គតឹ បុច្ឆន្តិ។ សោ “អសុកនិរយេ និព្ពត្តោ, អសុកមនុស្សលោកេ”តិ វទតិ។ តេ តេន វិម្ហិតា តស្ស ពហុំ ធនំ ទេន្តិ។ ឯវំ សោ សកលជម្ពុទីបេ បាកដោ អហោសិ។

សោ សតសហស្សកប្បំ បូរិតបារមី អភិនីហារសម្បន្នោ បញ្ចហិ បុរិសសហស្សេហិ បរិវុតោ គាមនិគមជនបទរាជធានីសុ វិចរន្តោ សាវត្ថិំ អនុប្បត្តោ។ តេន ច សមយេន ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ, សាវត្ថិវាសិនោ បុរេភត្តំ ទានំ ទត្វា បច្ឆាភត្តំ សុនិវត្ថា សុបារុតា បុប្ផគន្ធាទីនិ គហេត្វា ធម្មស្សវនត្ថាយ ជេតវនំ គច្ឆន្តិ។ សោ តេ ទិស្វា “មហាជនកាយោ កុហឹ គច្ឆតី”តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស តេ អាចិក្ខឹសុ – “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, សោ ពហុជនហិតាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តត្ថ គច្ឆាមា”តិ។ សោបិ តេហិ សទ្ធិំ សបរិវារោ គន្ត្វា ភគវតា សទ្ធិំ សម្មោទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ អថ នំ ភគវា អាមន្តេសិ – “កឹ, វង្គីស, ជានាសិ កិរ តាទិសំ វិជ្ជំ, យាយ សត្តានំ ឆវសីសានិ អាកោដេត្វា គតឹ បវេទេសី”តិ? “ឯវំ, ភោ គោតម, ជានាមី”តិ។ ភគវា និរយេ និព្ពត្តស្ស សីសំ អាហរាបេត្វា ទស្សេសិ, សោ នខេន អាកោដេត្វា “និរយេ និព្ពត្តស្ស សីសំ ភោ គោតមា”តិ អាហ។ ឯវំ សព្ពគតិនិព្ពត្តានំ សីសានិ ទស្សេសិ, សោបិ តថេវ ញត្វា អារោចេសិ។ អថស្ស ភគវា ខីណាសវសីសំ ទស្សេសិ, សោ បុនប្បុនំ អាកោដេត្វា ន អញ្ញាសិ។ តតោ ភគវា “អវិសយោ តេ ឯត្ថ វង្គីស, មមេវេសោ វិសយោ, ខីណាសវសីស”ន្តិ វត្វា ឥមំ គាថមភាសិ –

“គតី មិគានំ បវនំ, អាកាសោ បក្ខិនំ គតិ;
វិភវោ គតិ ធម្មានំ, និព្ពានំ អរហតោ គតី”តិ។ (បរិ. ៣៣៩);

វង្គីសោ គាថំ សុត្វា “ឥមំ មេ, ភោ គោតម, វិជ្ជំ ទេហី”តិ អាហ។ ភគវា “នាយំ វិជ្ជា អបព្ពជិតានំ សម្បជ្ជតី”តិ អាហ។ សោ “បព្ពាជេត្វា វា មំ, ភោ គោតម, យំ វា ឥច្ឆសិ, តំ កត្វា ឥមំ វិជ្ជំ ទេហី”តិ អាហ។ តទា ច ភគវតោ និគ្រោធកប្បត្ថេរោ សមីបេ ហោតិ, តំ ភគវា អាណាបេសិ – “តេន ហិ, និគ្រោធកប្ប, ឥមំ បព្ពាជេហី”តិ។ សោ តំ បព្ពាជេត្វា តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខិ។ វង្គីសោ អនុបុព្ពេន បដិសម្ភិទាប្បត្តោ អរហា អហោសិ។ ឯតទគ្គេ ច ភគវតា និទ្ទិដ្ឋោ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ បដិភានវន្តានំ យទិទំ វង្គីសោ”តិ (អ. និ. ១.២១២)។

ឯវំ សមុទាគតស្ស អាយស្មតោ វង្គីសស្ស **ឧបជ្ឈាយោ** វដ្ដាវដ្ដាទិឧបនិជ្ឈាយនេន ឯវំ លទ្ធវោហារោ **និគ្រោធកប្បោ** នាម ថេរោ។ **កប្បោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ, និគ្រោធមូលេ បន អរហត្តំ អធិគតត្តា “**និគ្រោធកប្បោ**”តិ ភគវតា វុត្តោ។ តតោ នំ ភិក្ខូបិ ឯវំ វោហរន្តិ។ សាសនេ ថិរភាវំ បត្តោតិ **ថេរោ**។ **អគ្គាឡវេ ចេតិយេ អចិរបរិនិព្ពុតោ ហោតី**តិ តស្មិំ ចេតិយេ អចិរបរិនិព្ពុតោ ហោតិ។ **រហោគតស្ស បដិសល្លីនស្សា**តិ គណម្ហា វូបកដ្ឋត្តា រហោគតស្ស កាយេន, បដិសល្លីនស្ស ចិត្តេន តេហិ តេហិ វិសយេហិ បដិនិវត្តិត្វា សល្លីនស្ស។ **ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទី**តិ ឥមិនា អាការេន វិតក្កោ ឧប្បជ្ជិ។ កស្មា បន ឧទបាទីតិ។ អសម្មុខត្តា ទិដ្ឋាសេវនត្តា ច។ អយញ្ហិ តស្ស បរិនិព្ពានកាលេ ន សម្មុខា អហោសិ, ទិដ្ឋបុព្ពញ្ចានេន អស្ស ហត្ថកុក្កុច្ចាទិបុព្ពាសេវនំ, តាទិសញ្ច អខីណាសវានម្បិ ហោតិ ខីណាសវានម្បិ បុព្ពបរិចយេន។

តថា ហិ បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ បច្ឆាភត្តំ ទិវាវិហារត្ថាយ ឧទេនស្ស ឧយ្យានមេវ គច្ឆតិ បុព្ពេ រាជា ហុត្វា តត្ថ បរិចារេសីតិ ឥមិនា បុព្ពបរិចយេន, គវម្បតិត្ថេរោ តាវតិំសភវនេ សុញ្ញំ ទេវវិមានំ គច្ឆតិ ទេវបុត្តោ ហុត្វា តត្ថ បរិចារេសីតិ ឥមិនា បុព្ពបរិចយេន។ បិលិន្ទវច្ឆោ ភិក្ខូ វសលវាទេន សមុទាចរតិ អព្ពោកិណ្ណានិ បញ្ច ជាតិសតានិ ព្រាហ្មណោ ហុត្វា តថា អភាសីតិ ឥមិនា បុព្ពបរិចយេន។ តស្មា អសម្មុខត្តា ទិដ្ឋាសេវនត្តា ចស្ស ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ “**បរិនិព្ពុតោ នុ ខោ មេ ឧបជ្ឈាយោ, ឧទាហុ នោ បរិនិព្ពុតោ**”តិ។ តតោ បរំ ឧត្តានត្ថមេវ។ **ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា**តិ ឯត្ថ បន បុន សណ្ឋាបនេន ឯវំ វុត្តំ។ ឯកំសន្តិ ច វាមំសំ បារុបិត្វា ឋិតស្សេតំ អធិវចនំ។ យតោ យថា វាមំសំ បារុបិត្វា ឋិតំ ហោតិ, តថា ចីវរំ កត្វាតិ ឯវមេតស្សត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ បាកដមេវ។

៣៤៦. អនោមបញ្ញន្តិ ឱមំ វុច្ចតិ បរិត្តំ លាមកំ, ន ឱមបញ្ញំ, អនោមបញ្ញំ, មហាបញ្ញន្តិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ បច្ចក្ខមេវ, ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេតិ វា អត្ថោ។ **វិចិកិច្ឆាន**ន្តិ ឯវរូបានំ បរិវិតក្កានំ។ **ញាតោ**តិ បាកដោ។ **យសស្សី**តិ លាភបរិវារសម្បន្នោ **អភិនិព្ពុតត្តោ**តិ គុត្តចិត្តោ អបរិឌយ្ហមានចិត្តោ វា។

៣៤៧. តយា កតន្តិ និគ្រោធមូលេ និសិន្នត្តា “និគ្រោធកប្បោ”តិ វទតា តយា កតន្តិ យថា អត្តនា ឧបលក្ខេតិ, តថា ភណតិ។ ភគវា បន ន និសិន្នត្តា ឯវ តំ តថា អាលបិ, អបិច ខោ តត្ថ អរហត្តំ បត្តត្តា។ **ព្រាហ្មណស្សា**តិ ជាតិំ សន្ធាយ ភណតិ។ សោ កិរ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលា បព្ពជិតោ។ **នមស្សំ អចរី**តិ នមស្សមានោ វិហាសិ។ **មុត្យបេក្ខោ**តិ និព្ពានសង្ខាតំ វិមុត្តិំ អបេក្ខមានោ, និព្ពានំ បត្ថេន្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទឡ្ហធម្មទស្សី**តិ ភគវន្តំ អាលបតិ។ ទឡ្ហធម្មោ ហិ និព្ពានំ អភិជ្ជនដ្ឋេន, តញ្ច ភគវា ទស្សេតិ។ តស្មា តំ “ទឡ្ហធម្មទស្សី”តិ អាហ។

៣៤៨. សក្យាតិបិ ភគវន្តមេវ កុលនាមេន អាលបតិ។ **មយម្បិ សព្ពេ**តិ និរវសេសបរិសំ សង្គណ្ហិត្វា អត្តានំ ទស្សេន្តោ ភណតិ។ **សមន្តចក្ខូ**តិបិ ភគវន្តមេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន អាលបតិ។ **សមវដ្ឋិតា**តិ សម្មា អវដ្ឋិតា អាភោគំ កត្វា ឋិតា។ **នោ**តិ អម្ហាកំ។ **សវនាយា**តិ ឥមស្ស បញ្ហស្ស វេយ្យាករណស្សវនត្ថាយ។ **សោតា**តិ សោតិន្ទ្រិយានិ។ **តុវំ នោ សត្ថា ត្វមនុត្តរោសី**តិ ថុតិវចនមត្តមេវេតំ។

៣៤៩. ឆិន្ទេវ នោ វិចិកិច្ឆន្តិ អកុសលវិចិកិច្ឆាយ និព្ពិចិកិច្ឆោ សោ, វិចិកិច្ឆាបតិរូបកំ បន តំ បរិវិតក្កំ សន្ធាយេវមាហ។ **ព្រូហិ មេត**ន្តិ ព្រូហិ មេ ឯតំ, យំ មយា យាចិតោសិ “តំ សាវកំ សក្យ, មយម្បិ សព្ពេ អញ្ញាតុមិច្ឆាមា”តិ, ព្រូវន្តោ ច តំ **ព្រាហ្មណំ បរិនិព្ពុតំ វេទយ ភូរិបញ្ញ មជ្ឈេវ នោ ភាស**, បរិនិព្ពុតំ ញត្វា មហាបញ្ញំ ភគវា មជ្ឈេវ អម្ហាកំ សព្ពេសំ ភាស, យថា សព្ពេវ មយំ ជានេយ្យាម។ **សក្កោវ ទេវាន សហស្សនេត្តោ**តិ ឥទំ បន ថុតិវចនមេវ។ អបិចស្ស អយំ អធិប្បាយោ – យថា សក្កោ សហស្សនេត្តោ ទេវានំ មជ្ឈេ តេហិ សក្កច្ចំ សម្បដិច្ឆិតវចនោ ភាសតិ, ឯវំ អម្ហាកំ មជ្ឈេ អម្ហេហិ សម្បដិច្ឆិតវចនោ ភាសាតិ។

៣៥០. យេ កេចីតិ ឥមម្បិ គាថំ ភគវន្តំ ថុនន្តោយេវ វត្តុកាមតំ ជនេតុំ ភណតិ។ តស្សត្ថោ **យេ កេចិ** អភិជ្ឈាទយោ **គន្ថា** តេសំ អប្បហានេ មោហវិចិកិច្ឆានំ បហានាភាវតោ “**មោហមគ្គា**”តិ ច “**អញ្ញាណបក្ខា**”តិ

ច “**វិចិកិច្ឆដ្ឋានា**”តិ ច វុច្ចន្តិ។ សព្ពេ តេ **តថាគតំ បត្វា** តថាគតស្ស ទេសនាពលេន វិទ្ធំសិតា ន ភវន្តិ នស្សន្តិ។ កី ការណំ? ចក្ខុញ្ហិ **ឯតំ បរមំ នរានំ,** យស្មា តថាគតោ សព្ពគន្ថវិធមនបញ្ញាចក្ខុជននតោ នរានំ បរមំ ចក្ខុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៣៥១. **នោ ចេ ហិ ជាតូ**តិ ឥមម្បិ គាថំ ថុនន្តោយេវ វត្តុកាមតំ ជនេន្តោវ ភណតិ។ តត្ថ **ជាតូ**តិ ឯកំសវចនំ។ **បុរិសោ**តិ ភគវន្តំ សន្ធាយាហ។ **ជោតិមន្តោ**តិ បញ្ញាជោតិសមន្នាគតា សារិបុត្តាទយោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យទិ ភគវា យថា បុរត្ថិមាទិភេទោ វាតោ អព្ភឃនំ វិហនតិ, ឯវំ ទេសនាវេគេន កិលេសេ ន វិហនេយ្យ ។ តថា យថា អព្ភឃនេន និវុតោ លោកោ តមោវ ហោតិ ឯកន្ធការោ, ឯវំ អញ្ញាណនិវុតោបិ តមោវស្ស។ យេបិ ឥមេ ទានិ ជោតិមន្តោ ខាយន្តិ សារិបុត្តាទយោ, តេបិ នរា ន តបេយ្យុន្តិ។

៣៥២. **ធីរា ចា**តិ ឥមម្បិ គាថំ បុរិមនយេនេវ ភណតិ។ តស្សត្ថោ **ធីរា** ច បណ្ឌិតា បុរិសា **បជ្ជោតករា ភវន្តិ**, បញ្ញាបជ្ជោតំ ឧប្បាទេន្តិ។ តស្មា អហំ តំ **វីរ** បធានវីរិយសមន្នាគតោ ភគវា **តថេវ មញ្ញេ** ធីរោតិ ច បជ្ជោតករោត្វេវ ច មញ្ញាមិ។ មយញ្ហិ វិបស្សិនំ សព្ពធម្មេ យថាភូតំ បស្សន្តំ ភគវន្តំ ជានន្តា ឯវ ឧបាគមុម្ហា, តស្មា **បរិសាសុ នោ អាវិករោហិ កប្បំ**, និគ្រោធកប្បំ អាចិក្ខ បកាសេហីតិ។

៣៥៣. **ខិប្បន្តិ** ឥមម្បិ គាថំ បុរិមនយេនេវ ភណតិ។ តស្សត្ថោ **ខិប្បំ គិរំ ឯរយ** លហុំ អចិរាយមានោ វចនំ ភាស, **វគ្គុំ** មនោរមំ ភគវា។ យថា សុវណ្ណហំសោ គោចរបដិក្កន្តោ ជាតស្សរវនសណ្ឌំ ទិស្វា គីវំ **បគ្គយ្ហ** ឧច្ចារេត្វា រត្តតុណ្ឌេន សណិកំ អតរមានោ វគ្គុំ គិរំ និកូជតិ និច្ឆារេតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ **សណិកំ និកូជ,** ឥមិនា មហាបុរិសលក្ខណញ្ញតរេន **ពិន្ទុស្សរេន សុវិកប្បិតេន** សុដ្ឋុវិកប្បិតេន អភិសង្ខតេន។ ឯតេ មយំ **សព្ពេវ ឧជុគតា** អវិក្ខិត្តមានសា ហុត្វា តវ និកូជិតំ **សុណោមា**តិ។

៣៥៤. **បហីនជាតិមរណ**ន្តិ ឥមម្បិ គាថំ បុរិមនយេនេវ ភណតិ។ តត្ថ ន សេសេតីតិ អសេសោ, តំ **អសេសំ**។ សោតាបន្នាទយោ វិយ កិញ្ចិ អសេសេត្វា បហីនជាតិមរណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **និគ្គយ្ហា**តិ សុដ្ឋុ យាចិត្វា និពន្ធិត្វា។ **ធោន**ន្តិ ធុតសព្ពបាបំ។ **វទេស្សាមី**តិ កថាបេស្សាមិ ធម្មំ។ **ន កាមការោ ហិ បុថុជ្ជនាន**ន្តិ បុថុជ្ជនានមេវ ហិ កាមការោ នត្ថិ, យំ បត្ថេន្តិ ញាតុំ វា វត្តុំ វា, តំ ន សក្កោន្តិ។ **សង្ខេយ្យការោ ច តថាគតាន**ន្តិ តថាគតានំ បន វីមំសការោ បញ្ញាបុព្ពង្គមា កិរិយា។ តេ យំ បត្ថេន្តិ ញាតុំ វា វត្តុំ វា, តំ សក្កោន្តីតិ អធិប្បាយោ។

៣៥៥. ឥទានិ តំ សង្ខេយ្យការំ បកាសេន្តោ “**សម្បន្នវេយ្យាករណ**”ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – តថា ហិ តវ ភគវា ឥទំ **សមុជ្ជុបញ្ញស្ស** តត្ថ តត្ថ សមុគ្គហីតំ វុត្តំ បវត្តិតំ សម្បន្នវេយ្យាករណំ, “សន្តតិមហាមត្តោ សត្តតាលមត្តំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បរិនិព្ពាយិស្សតិ, សុប្បពុទ្ធោ សក្កោ សត្តមេ ទិវសេ បថវឹ បវិសិស្សតី”តិ ឯវមាទីសុ អវិបរីតំ ទិដ្ឋំ។ តតោ បន សុដ្ឋុតរំ អញ្ជលឹ បណាមេត្វា អាហ – អយមញ្ជលី បច្ឆិមោ សុប្បណាមិតោ, អយមបរោបិ អញ្ជលី សុដ្ឋុតរំ បណាមិតោ។ **មា មោហយី**តិ មា នោ អកថនេន មោហយិ ជានំ ជានន្តោ កប្បស្ស គតឹ។ **អនោមបញ្ញា**តិ ភគវន្តំ អាលបតិ។

៣៥៦. **បរោវរ**ន្តិ ឥមំ បន គាថំ អបរេនបិ បរិយាយេន អមោហនមេវ យាចន្តោ អាហ។ តត្ថ **បរោវរ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរវសេន សុន្ទរាសុន្ទរំ ទូរេសន្តិកំ វា។ **អរិយធម្ម**ន្តិ ចតុសច្ចធម្មំ។ **វិទិត្វា**តិ បដិវិជ្ឈិត្វា។ **ជាន**ន្តិ សព្ពំ ញេយ្យធម្មំ ជានន្តោ។ **វាចាភិកង្ខាមី**តិ យថា ឃម្មនិ ឃម្មតត្តោ បុរិសោ កិលន្តោ តសិតោ វារឹ, ឯវំ តេ វាចំ អភិកង្ខាមិ។ **សុតំ បវស្សា**តិ សុតសង្ខាតំ សទ្ទាយតនំ បវស្ស បគ្ឃរ មុញ្ច បវត្តេហិ។ “សុតស្ស វស្សា”តិបិ បាឋោ, វុត្តប្បការស្ស សទ្ទាយតនស្ស វុដ្ឋឹ វស្សាតិ អត្ថោ។

៣៥៧. ឥទានិ យាទិសំ វាចំ អភិកង្ខតិ, តំ បកាសេន្តោ –

> “យទត្ថិកំ ព្រហ្មចរិយំ អចរី,
> កប្បាយនោ កច្ចិស្ស តំ អមោឃំ;
> និព្ពាយិ សោ អាទុ សឧបាទិសេសោ,
> យថា វិមុត្តោ អហុ តំ សុណោមា”តិ។ –

គាថមាហ ។ តត្ថ **កប្បាយនោ**តិ កប្បមេវ បូជាវសេន ភណតិ។ **យថា វិមុត្តោ**តិ “កឹ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា យថា អសេក្ខា, ឧទាហុ ឧបាទិសេសាយ យថា សេក្ខា”តិ បុច្ឆតិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៣៥៨. ឯវំ ទ្វាទសហិ គាថាហិ យាចិតោ ភគវា តំ វិយាករោន្តោ –

“អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហំ ឥធ នាមរូបេ, (ឥតិ ភគវា)
កណ្ហស្ស សោតំ ទីឃរត្តានុសយិតំ;
អតារិ ជាតឹ មរណំ អសេសំ,
ឥច្ចព្រវី ភគវា បញ្ចសេដ្ឋោ”តិ។ –

គាថមាហ។ តត្ថ បុរិមបទស្ស តាវ អត្ថោ – យាបិ ឥមស្មឹ នាមរូបេ កាមតណ្ហាទិភេទា តណ្ហាទីឃរត្តំ អប្បហីនដ្ឋេន អនុសយិតា កណ្ហនាមកស្ស មារស្ស “សោត”ន្តិបិ វុច្ចតិ, តំ កណ្ហស្ស សោតភូតំ ទីឃរត្តានុសយិតំ ឥធ នាមរូបេ តណ្ហំ កប្បាយនោ ឆិន្ទីតិ។ **ឥតិ ភគវា**តិ ឥទំ បនេត្ថ សង្គីតិការានំ វចនំ។ **អតារិ ជាតឹ មរណំ អសេស**ន្តិ សោ តំ តណ្ហំ ឆេត្វា អសេសំ ជាតិមរណំ អតារិ, អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយីតិ ទស្សេតិ។ **ឥច្ចព្រវី ភគវា បញ្ចសេដ្ឋោ**តិ វង្គីសេន បុដ្ឋោ ភគវា ឯតទវោច បញ្ចន្នំ បឋមសិស្សានំ បញ្ចវគ្គិយានំ សេដ្ឋោ, បញ្ចហិ វា សទ្ធាទីហិ ឥន្ទ្រិយេហិ, សីលាទីហិ វា ធម្មក្ខន្ធេហិ អតិវិសិដ្ឋេហិ ចក្ខូហិ ច សេដ្ឋោតិ សង្គីតិការានមេវិទំ វចនំ។

៣៥៩. ឯវំ វុត្តេ ភគវតោ ភាសិតមភិនន្ទមានសោ វង្គីសោ “**ឯស សុត្វា**”តិអាទិគាថាយោ អាហ។ តត្ថ បឋមគាថាយ **ឥសិសត្តមា**តិ ភគវា ឥសិ ច សត្តមោ ច ឧត្តមដ្ឋេន វិបស្សីសិខីវេស្សភូកកុសន្ធកោណាគមនកស្សបនាមកេ ឆ ឥសយោ អត្តនា សហ សត្ត ករោន្តោ បាតុភូតោតិបិ ឥសិសត្តមោ, តំ អាលបន្តោ អាហ។ **ន មំ វញ្ចេសី**តិ យស្មា បរិនិព្ពុតោ, តស្មា តស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ ឥច្ឆន្តំ មំ ន វញ្ចេសិ, ន វិសំវាទេសីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៣៦០. ទុតិយគាថាយ យស្មា មុត្យបេក្ខោ វិហាសិ, តស្មា តំ សន្ធាយាហ “**យថាវាទី តថាការី, អហុ ពុទ្ធស្ស សាវកោ**”តិ។ **មច្ចុនោ ជាលំ តត**ន្តិ តេភូមកវដ្ដេ វិត្ថតំ មារស្ស តណ្ហាជាលំ។ **មាយាវិនោ**តិ ពហុមាយស្ស។ “តថា មាយាវិនោ”តិបិ កេចិ បឋន្តិ, តេសំ យោ អនេកាហិ មាយាហិ អនេកក្ខត្តុម្បិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ, តស្ស តថា មាយាវិនោតិ អធិប្បាយោ។

៣៦១. តតិយគាថាយ **អាទី**តិ ការណំ។ **ឧបាទានស្សា**តិ វដ្ដស្ស។ វដ្ដញ្ហិ ឧបាទាតព្ពដ្ឋេន ឥធ “ឧបាទាន”ន្តិ វុត្តំ, តស្សេវ ឧបាទានស្ស អាទឹ អវិជ្ជាតណ្ហាទិភេទំ ការណំ អទ្ទស កប្បោតិ ឯវំ វត្តំ វដ្ដតិ ភគវាតិ អធិប្បាយេន វទតិ។ **អច្ចគា វតា**តិ អតិក្កន្តោ វត។ **មច្ចុធេយ្យ**ន្តិ មច្ចុ ឯត្ថ ធិយតីតិ មច្ចុធេយ្យំ, តេភូមកវដ្ដស្សេតំ អធិវចនំ។ តំ សុទុត្តរំ មច្ចុធេយ្យំ អច្ចគា វតាតិ វេទជាតោ ភណតិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ និគ្រោធកប្បសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. សម្មាបរិព្ពាជនីយសុត្ត-(មហាសមយសុត្ត)-វណ្ណនា

៣៦២. **បុច្ឆាមិ មុនឹ បហូតបញ្ញ**ន្តិ សម្មាបរិព្ពាជនីយសុត្តំ, “មហាសមយសុត្ត”ន្តិបិ វុច្ចតិ មហាសមយទិវសេ កថិតត្តា។ កា ឧប្បត្តិ? បុច្ឆាវសិកា ឧប្បត្តិ។ និម្មិតពុទ្ធេន ហិ បុដ្ឋោ ភគវា ឥមំ សុត្តមភាសិ, តំ សទ្ធឹ បុច្ឆាយ “សម្មាបរិព្ពាជនីយសុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន សាកិយកោលិយានំ ឧប្បត្តិតោ បភុតិ បោរាណេហិ វណ្ណីយតិ។

តត្រាយំ ឧទ្ទេសមត្តវណ្ណនា – បឋមកប្បិកានំ កិរ រញ្ញោ មហាសម្មតស្ស រោជោ នាម បុត្តោ អហោសិ។ រោជស្ស វររោជោ, វររោជស្ស កល្យាណោ, កល្យាណស្ស វរកល្យាណោ, វរកល្យាណស្ស មន្ធាតា, មន្ធាតុស្ស វរមន្ធាតា, វរមន្ធាតុស្ស ឧបោសថោ, ឧបោសថស្ស វរោ, វរស្ស ឧបវរោ, ឧបវរស្ស មឃទេវោ, មឃទេវស្ស បរម្បរា ចតុរាសីតិ ខត្តិយសហស្សានិ អហេសុំ។ តេសំ បរតោ តយោ ឱក្កាកវំសា អហេសុំ។ តេសុ តតិយឱក្កាកស្ស បញ្ច មហេសិយោ អហេសុំ – ហត្ថា, ចិត្តា, ជន្តុ, ជាលិនី, វិសាខាតិ។ ឯកេកិស្សា បញ្ច បញ្ច ឥត្ថិសតានិ បរិវារា។ សព្ពជេដ្ឋាយ ចត្តារោ បុត្តា – ឱក្កាមុខោ, ករកណ្ឌុ, ហត្ថិនិកោ, សិនិបុរោតិ; បញ្ច ធីតរោ – បិយា, សុប្បិយា, អានន្ទា, វិជិតា, វិជិតសេនាតិ។ ឯវំ សា នវ បុត្តេ លភិត្វា កាលមកាសិ។

អថ រាជា អញ្ញំ ទហរំ អភិរូបំ រាជធីតរំ អានេត្វា អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សាបិ ជន្តុំ នាម ឯកំ បុត្តំ វិជាយិ។ តំ ជន្តុកុមារំ បញ្ចមទិវសេ អលង្ករិត្វា រញ្ញោ ទស្សេសិ។ រាជា តុដ្ឋោ មហេសិយា វរំ អទាសិ។ សា ញាតកេហិ សទ្ធិំ មន្តេត្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ យាចិ។ រាជា “នស្ស វសលិ, មម បុត្តានំ អន្តរាយមិច្ឆសី”តិ នាទាសិ។ សា បុនប្បុនំ រហោ រាជានំ បរិតោសេត្វា “ន, មហារាជ, មុសាវាទោ វដ្ដតី”តិអាទីនិ វត្វា យាចតិ ឯវ។ អថ រាជា បុត្តេ អាមន្តេសិ – “អហំ, តាតា, តុម្ហាកំ កនិដ្ឋំ ជន្តុកុមារំ ទិស្វា តស្ស មាតុយា សហសា វរំ អទាសឹ។ សា បុត្តស្ស រជ្ជំ បរិណាមេតុំ ឥច្ឆតិ។ តុម្ហេ មមច្ចយេន អាគន្ត្វា រជ្ជំ ការេយ្យាថា”តិ អដ្ឋហិ អមច្ចេហិ សទ្ធិំ ឧយ្យោជេសិ។ តេ ភគិនិយោ អាទាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ នគរា និក្ខមឹសុ។ “កុមារា បិតុអច្ចយេន អាគន្ត្វា រជ្ជំ ការេស្សន្តិ, គច្ឆាម នេ ឧបដ្ឋហាមា”តិ ចិន្តេត្វា ពហូ មនុស្សា អនុពន្ធឹសុ។ បឋមទិវសេ យោជនមត្តា សេនា អហោសិ, ទុតិយទិវសេ ទ្វិយោជនមត្តា, តតិយទិវសេ តិយោជនមត្តា។ កុមារា ចិន្តេសុំ – “មហា អយំ ពលកាយោ, សចេ មយំ កញ្ចិ សាមន្តរាជានំ អក្កមិត្វា ជនបទំ គណ្ហិស្សាម, សោបិ នោ ន បហោស្សតិ, កឹ បរេសំ បីឡំ កត្វា លទ្ធរជ្ជេន, មហា ជម្ពុទីបោ, អរញ្ញេ នគរំ មាបេស្សាមា”តិ ហិមវន្តាភិមុខា អគមឹសុ។

តត្ថ នគរមាបនោកាសំ បរិយេសមានា ហិមវតិ កបិលោ នាម ឃោរតបោ តាបសោ បដិវសតិ បោក្ខរណិតីរេ មហាសាកសណ្ឌេ, តស្ស វសនោកាសំ គតា។ សោ តេ ទិស្វា បុច្ឆិត្វា សព្ពំ បវត្តិំ សុត្វា តេសុ អនុកម្បំ អកាសិ។ សោ កិរ ភុម្មជាលំ នាម វិជ្ជំ ជានាតិ, យាយ ឧទ្ធំ អសីតិហត្ថេ អាកាសេ ច ហេដ្ឋា ភូមិយញ្ច គុណទោសេ បស្សតិ។ អថេកស្មឹ បទេសេ សូករមិគា សីហព្យគ្ឃាទយោ តាសេត្វា បរិបាតេន្តិ, មណ្ឌូកមូសិកា សប្បេ ភឹសាបេន្តិ។ សោ តេ ទិស្វា “អយំ ភូមិប្បទេសោ បថវីអគ្គោ”ន្តិ តស្មឹ បទេសេ អស្សមំ មាបេសិ។ តតោ សោ រាជកុមារេ អាហ – “សចេ មម នាមេន នគរំ ករោថ, ទេមិ វោ ឥមំ ឱកាស”ន្តិ។ តេ តថា បដិជានឹសុ។ តាបសោ “ឥមស្មឹ ឱកាសេ ឋត្វា ចណ្ឌាលបុត្តោបិ ចក្កវត្តិំ ពលេន អតិសេតី”តិ វត្វា “អស្សមេ រញ្ញោ ឃរំ មាបេត្វា នគរំ មាបេថា”តិ តំ ឱកាសំ ទត្វា សយំ អវិទូរេ បព្ពតបាទេ អស្សមំ កត្វា វសិ។ តតោ កុមារា តត្ថ នគរំ មាបេត្វា កបិលស្ស វុត្ថោកាសេ កតត្តា **“កបិលវត្ថុ”**តិ នាមំ អារោបេត្វា តត្ថ និវាសំ កប្បេសុំ។

អថ អមច្ចា “ឥមេ កុមារា វយប្បត្តា, យទិ នេសំ បិតា សន្តិកេ ភវេយ្យ, សោ អាវាហវិវាហំ ការេយ្យ។ ឥទានិ បន អម្ហាកំ ភារោ”តិ ចិន្តេត្វា កុមារេហិ សទ្ធិំ មន្តេសុំ។ កុមារា “អម្ហាកំ សទិសា ខត្តិយធីតរោ ន បស្សាម, តាសម្បិ ភគិនីនំ សទិសេ ខត្តិយកុមារេ, ជាតិសម្ភេទភយេន ច ករោមា”តិ។ តេ ជាតិសម្ភេទភយេន ជេដ្ឋភគិនីមាតុដ្ឋានេ ឋបេត្វា អវសេសាហិ សំវាសំ កប្បេសុំ។ តេសំ បិតា តំ បវត្តិំ សុត្វា “សក្យា វត, ភោ កុមារា, បរមសក្យា វត, ភោ កុមារា”តិ ឧទានំ ឧទានេសិ។ អយំ តាវ សក្យានំ ឧប្បត្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា –

> “អថ ខោ, អម្ពដ្ឋ, រាជា ឱក្កាកោ អមច្ចេ បារិសជ្ជេ អាមន្តេសិ – ‘កហំ នុ ខោ, ភោ, ឯតរហិ កុមារា សម្មន្តី’តិ។ អត្ថិ, ទេវ, ហិមវន្តបស្សេ បោក្ខរណិយា តីរេ មហាសាកសណ្ឌោ, តត្ថេតរហិ កុមារា សម្មន្តិ។ តេ ជាតិសម្ភេទភយា សកាហិ ភគិនីហិ សទ្ធិំ សំវាសំ កប្បេន្តីតិ។ អថ ខោ, អម្ពដ្ឋ, រាជា ឱក្កាកោ ឧទានំ ឧទានេសិ – ‘សក្យា វត, ភោ កុមារា, បរមសក្យា វត, ភោ កុមារា’តិ, តទគ្គេ ខោ បន , អម្ពដ្ឋ, សក្យា បញ្ញាយន្តិ, សោ ច សក្យានំ បុព្ពបុរិសោ”តិ (ទី. និ. ១.២៦៧)។

តតោ នេសំ ជេដ្ឋភគិនិយា កុដ្ឋរោគោ ឧទបាទិ, កោវិឡារបុប្ផសទិសានិ គត្តានិ អហេសុំ។ រាជកុមារា “ឥមាយ សទ្ធិំ ឯកតោ និសជ្ជដ្ឋានភោជនាទីនិ ករោន្តានម្បិ ឧបរិ ឯស រោគោ សង្កមតី”តិ ចិន្តេត្វា ឧយ្យានកីឡំ គច្ឆន្តា វិយ តំ យានេ អារោបេត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា បោក្ខរណឹ ខណាបេត្វា តំ តត្ថ ខាទនីយភោជនីយេហិ សទ្ធិំ បក្ខិបិត្វា ឧបរិ បទរំ បដិច្ឆាទាបេត្វា បំសុំ ទត្វា បក្កមឹសុ។ តេន ច សមយេន រាមោ នាម រាជា កុដ្ឋរោគី ឱរោធេហិ ច នាដកេហិ ច ជិគុច្ឆិយមានោ តេន សំវេគេន ជេដ្ឋបុត្តស្ស រជ្ជំ ទត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា តត្ថ បណ្ណមូលផលានិ បរិភុញ្ជន្តោ នចិរស្សេវ អរោគោ សុវណ្ណវណ្ណោ ហុត្វា, ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តោ មហន្តំ សុសិររុក្ខំ ទិស្វា តស្សព្ភន្តរេ សោឡសហត្ថប្បមាណំ តំ កោលាបំ សោធេត្វា, ទ្វារញ្ច វាតបានញ្ច កត្វា និស្សេណឹ ពន្ធិត្វា តត្ថ វាសំ កប្បេសិ។ សោ អង្គារកដាហេ អគ្គឹ កត្វា រត្តិំ វិស្សរញ្ច សុស្សរញ្ច សុណន្តោ សយតិ។ សោ “អសុកស្មឹ បទេសេ សីហោ សទ្ទមកាសិ, អសុកស្មឹ ព្យគ្ឃោ”តិ សល្លក្ខេត្វា បភាតេ តត្ថ គន្ត្វា វិឃាសមំសំ អាទាយ បចិត្វា ខាទតិ។

អថេកទិវសំ សោ បច្ចូសសមយេ អគ្គឹ ជាលេត្វា និសីទិ។ តេន ច សមយេន តស្សា រាជធីតាយ គន្ធំ ឃាយិត្វា ព្យគ្ឃោ តំ បទេសំ ខណិត្វា បទរត្ថរេ វិវរមកាសិ។ តេន វិវរេន សា ព្យគ្ឃំ ទិស្វា ភីតា វិស្សរមកាសិ។ សោ តំ សទ្ទំ សុត្វា “ឥត្ថិសទ្ទោ ឯសោ”តិ ច សល្លក្ខេត្វា បាតោវ តត្ថ គន្ត្វា “កោ ឯត្ថា”តិ អាហ។ “មាតុគាមោ សាមី”តិ។ “និក្ខមា”តិ។ “ន និក្ខមាមី”តិ។ “កឹ ការណា”តិ? “ខត្តិយកញ្ញា អហ”ន្តិ។ ឯវំ សោព្ភេ និខាតាបិ មានមេវ ករោតិ។ សោ សព្ពំ បុច្ឆិត្វា “អហម្បិ ខត្តិយោ”តិ ជាតឹ អាចិក្ខិត្វា “ឯហិ ទានិ ខីរេ បក្ខិត្តសប្បិ វិយ ជាត”ន្តិ

អាហ។ សា “កុដ្ឋរោគិនីម្ហិ សាមិ, ន សក្កា និក្ខមិតុ”ន្តិ អាហ។ សោ “កតកម្មោ ទានិ អហំ សក្កា តិកិច្ឆិតុ”ន្តិ និស្សេណី ទត្វា តំ ឧទ្ធរិត្វា អត្តនោ វសនោកាសំ នេត្វា សយំ បរិភុត្តភេសជ្ជានិ ឯវ ទត្វា នចិរស្សេវ អរោគំ សុវណ្ណវណ្ណមកាសិ។ សោ តាយ សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេសិ។ សា បឋមសំវាសេនេវ គព្ភំ គណ្ហិត្វា ទ្វេ បុត្តេ វិជាយិ, បុនបិ ទ្វេតិ ឯវំ សោឡសក្ខត្តុំ វិជាយិ។ ឯវំ តេ ទ្វត្តឹស ភាតរោ អហេសុំ។ តេ អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិប្បត្តេ បិតា សព្ពសិប្បានិ សិក្ខាបេសិ។

អថេកទិវសំ ឯកោ រាមរញ្ញោ នគរវាសី បព្ពតេ រតនានិ គវេសន្តោ តំ បទេសំ អាគតោ រាជានំ ទិស្វា អញ្ញាសិ។ “ជានាមហំ, ទេវ, តុម្ហេ”តិ អាហ។ “កុតោ ត្វំ អាគតោសី”តិ ច តេន បុដ្ឋោ “នគរតោ ទេវា”តិ អាហ។ តតោ នំ រាជា សព្ពំ បវត្តឹ បុច្ឆិ។ ឯវំ តេសុ សមុល្លបមានេសុ តេ ទារកា អាគមឹសុ។ សោ តេ ទិស្វា “ឥមេ កេ ទេវា”តិ បុច្ឆិ។ “បុត្តា មេ ភណេ”តិ។ “ឥមេហិ ទានិ, ទេវ, ទ្វត្តឹសកុមារេហិ បរិវុតោ វនេ កឹ ករិស្សសិ, ឯហិ រជ្ជំ មនុសាសា”តិ? “អលំ, ភណេ, ឥធេវ សុខ”ន្តិ។ សោ “លទ្ធំ ទានិ មេ កថាបាភត”ន្តិ នគរំ គន្ត្វា រញ្ញោ បុត្តស្សារោចេសិ។ រញ្ញោ បុត្តោ “បិតរំ អានេស្សាមី”តិ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ តត្ថ គន្ត្វា នានប្បការេហិ បិតរំ យាចិ។ សោបិ “អលំ, តាត កុមារ, ឥធេវ សុខ”ន្តិ នេវ ឥច្ឆិ។ តតោ រាជបុត្តោ “ន ទានិ រាជា អាគន្តុំ ឥច្ឆតិ, ហន្ទស្ស ឥធេវ នគរំ មាបេមី”តិ ចិន្តេត្វា តំ កោលរុក្ខំ ឧទ្ធរិត្វា ឃរំ កត្វា នគរំ មាបេត្វា កោលរុក្ខំ អបនេត្វា កតត្តា “កោលនគរ”ន្តិ ច ព្យគ្ឃបថេ កតត្តា “ព្យគ្ឃបជ្ជ”ន្តិ ចាតិ ទ្វេ នាមានិ អារោបេត្វា អគមាសិ។

តតោ វយប្បត្តេ កុមារេ មាតា អាណាបេសិ – “តាតា, តុម្ហាកំ កបិលវត្ថុវាសិនោ សក្យា មាតុលា ហោន្តិ, ធីតរោ នេសំ គណ្ហថា”តិ។ តេ យំ ទិវសំ ខត្តិយកញ្ញាយោ នទីកីឡនំ គច្ឆន្តិ, តំ ទិវសំ គន្ត្វា នទីតិត្ថំ ឧបរុន្ធិត្វា នាមានិ សាវេត្វា បត្តិតា បត្តិតា រាជធីតរោ គហេត្វា អគមំសុ។ សក្យរាជានោ សុត្វា “ហោតុ ភណេ, អម្ហាកំ ញាតកា ឯវា”តិ តុណ្ហី អហេសុំ។ អយំ កោលិយានំ ឧប្បត្តិ។

ឯវំ តេសំ សាកិយកោលិយានំ អញ្ញមញ្ញំ អាវាហវិវាហំ ករោន្តានំ អាគតោ វំសោ យាវ សីហហនុរាជា, តាវ វិត្ថារតោ វេទិតព្ពោ – សីហហនុរញ្ញោ កិរ បញ្ច បុត្តា អហេសុំ – សុទ្ធោទនោ, អមិតោទនោ, ធោតោទនោ, សក្កោទនោ, សុក្កោទនោតិ។ តេសុ សុទ្ធោទនេ រជ្ជំ ការយមានេ តស្ស បជាបតិយា អញ្ជនរញ្ញោ ធីតាយ មហាមាយាទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ បូរិតបារមី មហាបុរិសោ ជាតកនិទានេ វុត្តនយេន តុសិតបុរា ចវិត្វា បដិសន្ធឹ គហេត្វា អនុបុព្ពេន កតមហាភិនិក្ខមនោ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុក្កមេន កបិលវត្ថុំ គន្ត្វា សុទ្ធោទនមហារាជានយោ អរិយផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា ជនបទចារិកំ បក្កមិត្វា បុនបិ អបរេន សមយេន បច្ចាគន្ត្វា បន្នរសហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ កបិលវត្ថុស្មឹ វិហរតិ និគ្រោធារាមេ។

តត្ថ វិហរន្តេ ច ភគវតិ សាកិយកោលិយានំ ឧទកំ បដិច្ច កលហោ អហោសិ។ កថំ? នេសំ កិរ ឧភិន្នម្បិ កបិលបុរកោលិយបុរានំ អន្តរេ រោហិណី នាម នទី បវត្តតិ។ សា កទាចិ អប្បោទកា ហោតិ, កទាចិ មហោទកា។ អប្បោទកកាលេ សេតុំ កត្វា សាកិយាបិ កោលិយាបិ អត្តនោ អត្តនោ សស្សបាយនត្ថំ ឧទកំ អានេន្តិ។ តេសំ មនុស្សា ឯកទិវសំ សេតុំ ករោន្តា អញ្ញមញ្ញំ ភណ្ឌន្តា “អរេ តុម្ហាកំ រាជកុលំ ភគិនីហិ សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេសិ កុក្កុដសោណសិង្គាលាទិតិរច្ឆានា វិយ, តុម្ហាកំ រាជកុលំ សុសិររុក្ខេ វាសំ កប្បេសិ បិសាចិល្លិកា វិយា”តិ ឯវំ ជាតិវាទេន ខុំសេត្វា អត្តនោ អត្តនោ រាជូនំ អារោចេសុំ។ តេ កុទ្ធា យុទ្ធសជ្ជា ហុត្វា រោហិណីនទីតីរំ សម្បត្តា។ ឯវំ សាគរសទិសំ ពលំ អដ្ឋាសិ។

អថ ភគវា “ញាតកា កលហំ ករោន្តិ, ហន្ទ, នេ វារេស្សាមី”តិ អាកាសេនាគន្ត្វា ទ្វិន្នំ សេនានំ មជ្ឈេ អដ្ឋាសិ។ តម្បិ អាវជ្ជេត្វា សាវត្ថិតោ អាគតោតិ ឯកេ។ ឯវំ បត្វា ច បន **អត្តទណ្ឌសុត្តំ** (សុ. និ. ៩៤១ អាទយោ) អភាសិ។ តំ សុត្វា សព្ពេ សំវេគប្បត្តា អាវុធានិ ឆឌ្ឌេត្វា ភគវន្តំ នមស្សមានា អដ្ឋំសុ, មហគ្ឃញ្ច អាសនំ បញ្ញាបេសុំ។ ភគវា ឱរុយ្ហ បញ្ញត្តាសនេ និសីទិត្វា “កុឋារីហត្ថោ បុរិសោ”តិអាទិកំ **ផន្ទនជាតកំ** (ជា. ១.១៣.១៤), “វន្ទាមិ តំ កុញ្ជរា”តិអាទិកំ **លដុកិកជាតកំ** (ជា. ១.៥.៣៩)។

> “សម្មោទមានា គច្ឆន្តិ, ជាលមាទាយ បក្ខិនោ;
> យទា តេ វិវទិស្សន្តិ, តទា ឯហិន្តិ មេ វស”ន្តិ។ (ជា. ១.១.៣៣) –

ឥមំ **វដ្ដកជាតកញ្ច** កថេត្វា បុន តេសំ ចិរកាលប្បវត្តំ ញាតិភាវំ ទស្សេន្តោ ឥមំ មហាវំសំ កថេសិ។ តេ “បុព្ពេ កិរ មយំ ញាតកា ឯវា”តិ អតិវិយ បសីទឹសុ។ តតោ សក្យា អឌ្ឍតេយ្យកុមារសតេ, កោលិយា អឌ្ឍតេយ្យកុមារសតេតិ បញ្ច កុមារសតេ ភគវតោ បរិវារត្ថាយ អទំសុ។ ភគវា តេសំ បុព្ពហេតុំ ទិស្វា “ឯថ ភិក្ខវោ”តិ អាហ។ តេ សព្ពេ ឥទ្ធិយា និព្ពត្តអដ្ឋបរិក្ខារយុត្តា អាកាសេ អព្ភុគ្គន្ត្វា អាគម្ម ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អដ្ឋំសុ។ ភគវា តេ

អាទាយ មហាវនំ អគមាសិ។ តេសំ បជាបតិយោ ទូតេ បាហេសុំ, តេ តាហិ នានប្បការេហិ បលោភិយមានា ឧក្កណ្ឋិសុ។ ភគវា តេសំ ឧក្កណ្ឋិតភាវំ ញត្វា ហិមវន្តំ ទស្សេត្វា តត្ថ **កុណាលជាតកកថាយ** (ជា. ២.២១.២៨៩ កុណាលជាតកំ) តេសំ អនភិរតឹ វិនោទេតុកាមោ អាហ – “ទិដ្ឋបុព្ពោ វោ, ភិក្ខវេ, ហិមវា”តិ? “ន ភគវា”តិ។ “ឯថ, ភិក្ខវេ, បេក្ខថា”តិ អត្តនោ ឥទ្ធិយា តេ អាកាសេន នេន្តោ “អយំ សុវណ្ណបព្ពតោ, អយំ រជតបព្ពតោ, អយំ មណិបព្ពតោ”តិ នានប្បការេ បព្ពតេ ទស្សេត្វា កុណាលទហេ មនោសិលាតលេ បច្ចដ្ឋាសិ។ តតោ “ហិមវន្តេ សព្ពេ ចតុប្បទពហុប្បទាទិភេទា តិរច្ឆានគតា បាណា អាគច្ឆន្តុ, សព្ពេសញ្ច បច្ឆតោ កុណាលសកុណោ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ អាគច្ឆន្តេ ច តេ ជាតិនាមនិរុត្តិវសេន វណ្ណេន្តោ “ឯតេ, ភិក្ខវេ, ហំសា, ឯតេ កោញ្ចា , ឯតេ ចក្កវាកា, ករវីកា, ហត្ថិសោណ្ឌកា, បោក្ខរសាតកា”តិ តេសំ ទស្សេសិ។

តេ វិម្ហិតហទយា បស្សន្តា សព្ពបច្ឆតោ អាគច្ឆន្តំ ទ្វីហិ ទិជកញ្ញាហិ មុខតុណ្ឌកេន ឌំសិត្វា គហិតកដ្ឋវេមជ្ឈេ និសិន្នំ សហស្សទិជកញ្ញាបរិវារំ កុណាលសកុណំ ទិស្វា អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតា ភគវន្តំ អាហំសុ – “កច្ចិ, ភន្តេ, ភគវាបិ ឥធ កុណាលរាជា ភូតបុព្ពោ”តិ? “អាម, ភិក្ខវេ, មយាវេស កុណាលវំសោ កតោ។ អតីតេ ហិ មយំ ចត្តារោ ជនា ឥធ វសិម្ហា – នារទោ ទេវិលោ ឥសិ, អានន្ទោ គិជ្ឈរាជា, បុណ្ណមុខោ ផុស្សកោកិលោ, អហំ កុណាលោ សកុណោ”តិ សព្ពំ មហាកុណាលជាតកំ កថេសិ។ តំ សុត្វា តេសំ ភិក្ខូនំ បុរាណទុតិយិកាយោ អារព្ភ ឧប្បន្នា អនភិរតិ វូបសន្តា។ តតោ តេសំ ភគវា សច្ចកថំ កថេសិ, កថាបរិយោសានេ សព្ពបច្ឆិមកោ សោតាបន្នោ, សព្ពឧបរិមោ អនាគាមី អហោសិ, ឯកោបិ បុថុជ្ជនោ វា អរហា វា នត្ថិ។ តតោ ភគវា តេ អាទាយ បុនទេវ មហាវនេ ឱរុហិ។ អាគច្ឆមានា ច តេ ភិក្ខូ អត្តនោវ ឥទ្ធិយា អាគច្ឆឹសុ។

អថ នេសំ ភគវា ឧបរិមគ្គត្ថាយ បុន ធម្មំ ទេសេសិ។ តេ បញ្ចសតាបិ វិបស្សនំ អារភិត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសុ។ បឋមំ បត្តោ បឋមមេវ អគមាសិ “ភគវតោ អារោចេស្សាមី”តិ។ អាគន្ត្វា ច “អភិរមាមហំ ភគវា, ន ឧក្កណ្ឋាមី”តិ វត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ ឯវំ តេ សព្ពេបិ អនុក្កមេន អាគន្ត្វា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា និសីទឹសុ ជេដ្ឋមាសឧបោសថទិវសេ សាយន្ហសមយេ។ តតោ បញ្ចសតខីណាសវបរិវុតំ វរពុទ្ធាសនេ និសិន្នំ ភគវន្តំ បបេត្វា អសញ្ញសត្តេ ច អរូបព្រហ្មានោ ច សកលទសសហស្សចក្កវាឡេ អវសេសទេវតាទយោ មង្គលសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តនយេន សុខុមត្តភាវេ និម្មិនិត្វា សម្បរិវារេសុំ “វិចិត្រាបដិភានំ ធម្មទេសនំ សោស្សាមា”តិ។ តត្ថ ចត្តារោ ខីណាសវព្រហ្មានោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ព្រហ្មគណំ អបស្សន្តា “កុហិំ គតា”តិ អាវជ្ជេត្វា តមត្ថំ ញត្វា បច្ឆា អាគន្ត្វា ឱកាសំ អលភមានា ចក្កវាឡមុទ្ធនិ ឋត្វា បច្ចេកគាថាយោ អភាសឹសុ។ យថាហ –

> “អថ ខោ ចតុន្នំ សុទ្ធាវាសកាយិកានំ ទេវតានំ ឯតទហោសិ – ‘អយំ, ខោ, ភគវា សក្កេសុ វិហរតិ កបិលវត្ថុស្មឹ មហាវនេ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហិ សព្ពេហេវ អរហន្តេហិ។ ទសហិ ច លោកធាតូហិ ទេវតា យេភុយ្យេន សន្និបតិតា ហោន្តិ ភគវន្តំ ទស្សនាយ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច ។ យំនូន មយម្បិ យេន ភគវា តេនុបសង្កមេយ្យាម, ឧបសង្កមិត្វា ភគវតោ សន្តិកេ បច្ចេកំ គាថំ ភាសេយ្យាមា’”តិ (ទី. និ. ២.៣៣១; សំ. និ. ១.៣៧)។

សព្ពំ សគាថាវគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ គន្ត្វា ច តត្ថ ឯកោ ព្រហ្មា បុរត្ថិមចក្កវាឡមុទ្ធនិ ឱកាសំ លភិត្វា តត្ថ ឋិតោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “មហាសមយោ បវនស្មឹ…បេ….
> ទក្ខិតាយេ អបរាជិតសង្ឃ”ន្តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

ឥមញ្ចស្ស គាថំ ភាសមានស្ស បច្ឆិមចក្កវាឡបព្ពតេ ឋិតោ សទ្ទំ អស្សោសិ។

ទុតិយោ បច្ឆិមចក្កវាឡមុទ្ធនិ ឱកាសំ លភិត្វា តត្ថ ឋិតោ តំ គាថំ សុត្វា ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “តត្រ ភិក្ខវោ សមាទហំសុ…បេ….
> ឥន្ទ្រិយានិ រក្ខន្តិ បណ្ឌិតា”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

តតិយោ ទក្ខិណចក្កវាឡមុទ្ធនិ ឱកាសំ លភិត្វា តត្ថ ឋិតោ តំ គាថំ សុត្វា ឥមំ គាថំ អភាសិ –

> “ឆេត្វា ខីលំ ឆេត្វា បលិឃំ…បេ…. សុសុនាគា”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

ចតុត្ថោ ឧត្តរចក្កវាឡមុខ្ទនិ ឱកាសំ លភិត្វា តត្ថ ឋិតោ តំ គាថំ សុត្វា ឥមំ គាថមភាសិ –

“យេ កេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ…បេ….
ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តី”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

តស្សាបិ តំ សទ្ទំ ទក្ខិណចក្កវាឡមុខ្ទនិ ឋិតោ អស្សោសិ។ ឯវំ តទា ឥមេ ចត្តារោ ព្រហ្មានោ បរិសំ ថោមេត្វា ឋិតា អហេសុំ, មហាព្រហ្មានោ ឯកចក្កវាឡំ ឆាទេត្វា អដ្ឋំសុ។

អថ ភគវា ទេវបរិសំ ឱលោកេត្វា ភិក្ខូនំ អារោចេសិ – “យេបិ តេ, ភិក្ខវេ, អហេសុំ អតីតមទ្ធានំ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេសម្បិ ភគវន្តានំ ឯតប្បរមាយេវ ទេវតា សន្និបតិតា អហេសុំ។ សេយ្យថាបិ មយ្ហំ ឯតរហិ, យេបិ តេ, ភិក្ខវេ, ភវិស្សន្តិ អនាគតមទ្ធានំ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេសម្បិ ភគវន្តានំ ឯតប្បរមាយេវ ទេវតា សន្និបតិតា ភវិស្សន្តិ សេយ្យថាបិ មយ្ហំ ឯតរហី”តិ។ តតោ តំ ទេវបរិសំ ភព្ពាភព្ពវសេន ទ្វិធា វិភជិ “ឯត្តកា ភព្ពា, ឯត្តកា អភព្ពា”តិ។ តត្ថ “អភព្ពបរិសា ពុទ្ធសតេបិ ធម្មំ ទេសេន្តេ ន ពុជ្ឈតិ, ភព្ពបរិសា សក្កា ពោធេតុ”ន្តិ ញត្វា បុន ភព្ពបុគ្គលេ ចរិយវសេន ឆធា វិភជិ “ឯត្តកា រាគចរិតា, ឯត្តកា ទោស-មោហ-វិតក្ក-សទ្ធា-ពុទ្ធិចរិតា”តិ។ ឯវំ ចរិយវសេន បរិគ្គហេត្វា “អស្សា បរិសាយ កីទិសា ធម្មទេសនា សប្បាយា”តិ ធម្មកថំ វិចិនិត្វា បុន តំ បរិសំ មនសាកាសិ – “អត្តជ្ឈាសយេន នុ ខោ ជានេយ្យ, បរជ្ឈាសយេន, អដ្ឋុប្បត្តិវសេន, បុច្ឆាវសេនា”តិ។ តតោ “បុច្ឆាវសេន ជានេយ្យា”តិ ញត្វា “បញ្ហំ បុច្ឆិតុំ សមត្ថោ អត្ថិ, នត្ថី”តិ បុន សកលបរិសំ អាវជ្ជេត្វា “នត្ថិ កោចី”តិ ញត្វា “សចេ អហមេវ បុច្ឆិត្វា អហមេវ វិស្សជ្ជេយ្យំ, ឯវមស្សា បរិសាយ សប្បាយំ ន ហោតិ។ យំនូនាហំ និម្មិតពុទ្ធំ មាបេយ្យន្តិ បាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ មនោមយិទ្ធិយា អភិសង្ខរិត្វា និម្មិតពុទ្ធំ មាបេសិ។ សព្ពង្គបច្ចង្គី លក្ខណសម្បន្នោ បត្តចីវរធរោ អាលោកិតវិលោកិតាទិសម្បន្នោ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋានចិត្តេន សហ បាតុរហោសិ។ សោ បាចីនលោកធាតុតោ អាគន្ត្វា ភគវតោ សមសមេ អាសនេ និសិន្នោ ឯវំ អាគន្ត្វា យានិ ភគវតា ឥមម្ហិ សមាគមេ ចរិយវសេន ឆ សុត្តានិ (សុ. និ. ៨៥៤ អាទយោ, ៨៦៨ អាទយោ, ៨៨៤ អាទយោ, ៩០១ អាទយោ, ៩២១ អាទយោ) កថិតានិ។ សេយ្យថិទំ – បុរាភេទសុត្តំ កលហវិវាទសុត្តំ ចូឡព្យូហំ មហាព្យូហំ តុវដកំ ឥទមេវ សម្មាបរិព្ពាជនីយន្តិ។ តេសុ រាគចរិតទេវតានំ សប្បាយវសេន កថេតព្ពស្ស ឥមស្ស សុត្តស្ស បវត្តនត្ថំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ **“បុច្ឆាមិ មុនិំ បហូតបញ្ញ”**ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។

តត្ថ **បហូតបញ្ញ**ន្តិ មហាបញ្ញំ។ **តិណ្ណ**ន្តិ ចតុរោឃតិណ្ណំ។ **បារង្គត**ន្តិ និព្ពានប្បត្តំ។ **បរិនិព្ពុត**ន្តិ សឧបាទិសេសនិព្ពានវសេន បរិនិព្ពុតំ។ **ឋិតត្ត**ន្តិ លោកធម្មេហិ អកម្បនិយចិត្តំ។ **និក្ខម្ម ឃរា បនុជ្ជ កាមេ**តិ វត្ថុកាមេ បនុទិត្វា ឃរាវាសា និក្ខម្ម។ **កថំ ភិក្ខុ សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យា**តិ សោ ភិក្ខុ កថំ លោកេ សម្មា បរិព្ពជេយ្យ វិហរេយ្យ អនុបលិត្តោ លោកេន ហុត្វា, លោកំ អតិក្កមេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

៣៦៣. អថ ភគវា យស្មា អាសវក្ខយំ អប្បត្វា លោកេ សម្មា បរិព្ពជន្តោ នាម នត្ថិ, តស្មា តស្មិំ រាគចរិតាទិវសេន បរិគ្គហិតេ សព្ពបុគ្គលសមូហេ តំ តំ តេសំ តេសំ សមានទោសានំ ទេវតាគណានំ អាចិណ្ណទោសប្បហានត្ថំ **“យស្ស មង្គលា”**តិ អារភិត្វា អរហត្តនិកូដេនេវ ខីណាសវបដិបទំ បកាសេន្តោ បន្នរស គាថាយោ អភាសិ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **មង្គលា**តិ មង្គលសុត្តេ វុត្តានំ ទិដ្ឋមង្គលាទីនមេតំ អធិវចនំ។ **សមូហតា**តិ សុដ្ឋុ ឩហតា បញ្ញាសត្ថេន សមុច្ឆិន្នា។ **ឧប្បាតា**តិ “ឧក្កាបាតទិសាឌាហាទយោ ឯវំ វិបាកា ហោន្តី”តិ ឯវំ បវត្តា ឧប្បាតាភិនិវេសា។ **សុបិនា**តិ “បុព្ពណ្ហសមយេ សុបិនំ ទិស្វា ឥទំ នាម ហោតិ, មជ្ឈន្ហិកាទីសុ ឥទំ, វាមបស្សេន សយតា ទិដ្ឋេ ឥទំ នាម ហោតិ, ទក្ខិណបស្សាទីហិ ឥទំ, សុបិនន្តេ ចន្ទំ ទិស្វា ឥទំ នាម ហោតិ, សូរិយាទយោ ទិស្វា ឥទ”ន្តិ ឯវំ បវត្តា សុបិនាភិនិវេសា។ **លក្ខណា**តិ ទណ្ឌលក្ខណវត្ថលក្ខណាទិបាឋំ បឋិត្វា “ឥមិនា ឥទំ នាម ហោតី”តិ ឯវំ បវត្តា លក្ខណាភិនិវេសា។ តេ សព្ពេបិ ព្រហ្មជាលេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **សោ មង្គលទោសវិប្បហីនោ**តិ អដ្ឋតឹស មហាមង្គលានិ ឋបេត្វា អវសេសា មង្គលទោសា នាម។ យស្ស បនេតេ មង្គលាទយោ សមូហតា, សោ មង្គលទោសវិប្បហីនោ ហោតិ។ អថ វា មង្គលានញ្ច ឧប្បាតាទិទោសានញ្ច បហីនត្តា មង្គលទោសវិប្បហីនោ ហោតិ, ន មង្គលាទីហិ សុទ្ធិំ បច្ចេតិ អរិយមគ្គស្ស អធិគតត្តា។ តស្មា **សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យ**, សោ ខីណាសវោ សម្មា លោកេ បរិព្ពជេយ្យ អនុបលិត្តោ លោកេនាតិ។

៣៦៤. ទុតិយគាថាយ **រាគំ វិនយេថ មានុសេសុ, ទិព្ពេសុ កាមេសុ ចាបិ ភិក្ខូ**តិ មានុសេសុ ច ទិព្ពេសុ ច កាមគុណេសុ អនាគាមិមគ្គេន អនុប្បត្តិធម្មតំ នេន្តោ រាគំ វិនយេថ។ **អតិក្កម្ម ភវំ សមេច្ច ធម្ម**ន្តិ ឯវំ រាគំ

វិនេត្វា តតោ បរំ អរហត្តមគ្គេន សព្ពប្បការតោ បរិញ្ញាភិសមយាទយោ សាធេន្តោ ចតុសច្ចភេទម្បិ សមេច្ច ធម្មំ ឥមាយ បដិបទាយ តិវិធម្បិ អតិក្កម្ម ភវំ។ **សម្មា សោ**តិ សោបិ ភិក្ខុ សម្មា លោកេ បរិព្ពជេយ្យ។

៣៦៥. តតិយគាថាយ "**អនុរោធវិរោធវិប្បហីនោ**"តិ សព្ពវត្ថូសុ បហីនរាគទោសោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ សព្ពគាថាសុ ច "សោបិ ភិក្ខុ សម្មា លោកេ បរិព្ពជេយ្យា"តិ យោជេតព្ពំ។ ឥតោ បរញ្ហិ យោជនម្បិ អវត្វា អ វុត្តនយមេវ វណ្ណយិស្សាម។

៣៦៦. ចតុត្ថគាថាយ សត្តសង្ខារវសេន ទុវិធំ **បិយញ្ច អប្បិយញ្ច** វេទិតព្ពំ, តត្ថ ឆន្ទរាគបដិឃប្បហានេន **ហិត្វា។ អនុបាទាយា**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ កញ្ចិ ធម្មំ អគ្គហេត្វា។ **អនិស្សិតោ កុហិញ្ចី**តិ អដ្ឋសតភេទេន តណ្ហានិស្សយេន ទ្វាសដ្ឋិភេទេន ទិដ្ឋិនិស្សយេន ច កុហិញ្ចិ រូបាទិធម្មេ ភវេ វា អនិស្សិតោ។ **សំយោជនិយេហិ វិប្បមុត្តោ**តិ សព្ពេបិ តេភូមកធម្មា ទសវិធសំយោជនស្ស វិសយត្តា សំយោជនិយា, តេហិ សព្ពប្បការតោ មគ្គ ភាវនាយ បរិញ្ញាតត្តា ច វិប្បមុត្តោតិ អត្ថោ។ បឋមបាទេន ចេត្ថ រាគទោសប្បហានំ វុត្តំ, ទុតិយេន ឧបាទាន និស្សយាភាវោ, តតិយេន សេសាកុសលេហិ អកុសលវត្ថូហិ ច វិប្បមោក្ខោ។ បឋមេន វា រាគទោសប្បហានំ, ទុតិយេន តទុបាយោ, តតិយេន តេសំ បហីនត្តា សំយោជនិយេហិ វិប្បមោក្ខោតិ វេទិតព្ពោ។

៣៦៧. បញ្ចមគាថាយ **ឧបធីសូ**តិ ខន្ធុបធីសុ។ **អាទាន**ន្តិ អាទាតព្ពដ្ឋេន តេយេវ វុច្ចន្តិ។ **អនញ្ញនេយ្យោ**តិ អនិច្ចាទីនំ សុទិដ្ឋត្តា "ឥទំ សេយ្យោ"តិ កេនចិ អនេតព្ពោ។ សេសំ ឧត្តានបទត្ថមេវ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អាទានេសុ ចតុត្ថមគ្គេន សព្ពសោ ឆន្ទរាគំ វិនេត្វា សោ វិនីតឆន្ទរាគោ, តេសុ ឧបធីសុ ន សារមេតិ, សព្ពេ ឧបធី អសារកត្តេនេវ បស្សតិ។ តតោ តេសុ ទុវិធេនបិ និស្សយេន អនិស្សិតោ អញ្ញេន វា កេនចិ "ឥទំ សេយ្យោ"តិ អនេតព្ពោ ខីណាសវោ ភិក្ខុ សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យ។

៣៦៨. ឆដ្ឋគាថាយ **អវិរុទ្ធោ**តិ ឯតេសំ តិណ្ណំ ទុច្ចរិតានំ បហីនត្តា សុចរិតេហិ សទ្ធឹ អវិរុទ្ធោ។ **វិទិត្វា ធម្ម**ន្តិ មគ្គេន ចតុសច្ចធម្មំ ញត្វា។ **និព្ពានបទាភិបត្ថយានោ**តិ អនុបាទិសេសំ ខន្ធបរិនិព្ពានបទំ បត្ថយមានោ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៦៩. សត្តមគាថាយ **អក្កុដ្ឋោ**តិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អភិសត្តោ។ **ន សន្ធិយេថា**តិ ន ឧបនយ្ហេថ ន កុប្បេយ្យ។ **លទ្ធា បរភោជនំ ន មជ្ជេ**តិ បរេហិ ទិន្នំ សទ្ធាទេយ្យំ លភិត្វា "អហំ ញាតោ យសស្សី លាភី"តិ ន មជ្ជេយ្យ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៧០. អដ្ឋមគាថាយ **លោភ**ន្តិ វិសមលោភំ។ **ភវ**ន្តិ កាមភវាទិភវំ។ ឯវំ ទ្វីហិ បទេហិ ភវភោគតណ្ហា វុត្តា។ បុរិមេន វា សព្ពាបិ តណ្ហា, បច្ឆិមេន កម្មភវោ។ **វិរតោ ឆេទនពន្ធនា ចា**តិ ឯវមេតេសំ កម្មកិលេសានំ បហីនត្តា បរសត្តឆេទនពន្ធនា ច វិរតោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៣៧១. នវមគាថាយ **សារុប្បំ អត្តនោ វិទិត្វា**តិ អត្តនោ ភិក្ខុភាវស្ស បតិរូបំ អនេសនាទីនំ បហាយ សម្មាឯសនាទិអាជីវសុទ្ធិ អញ្ញញ្ច សម្មាបដិបត្តឹ តត្ថ បតិដ្ឋហនេន វិទិត្វា។ ន ហិ ញាតមត្តេនេវ កិញ្ចិ ហោតិ។ **យថាតថិយ**ន្តិ យថាតថំ យថាភូតំ។ **ធម្ម**ន្តិ ខន្ធាយតនាទិភេទំ យថាភូតញាណេន, ចតុសច្ចធម្មំ វា មគ្គេន វិទិត្វា។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៧២. ទសមគាថាយ **សោ និរាសោ អនាសិសានោ**តិ យស្ស អរិយមគ្គេន វិនាសិតត្តា អនុសយា ច ន សន្តិ, អកុសលមូលា ច សមូហតា, សោ និរាសោ និត្តណ្ហោ ហោតិ។ តតោ អាសាយ អភាវេន កញ្ចិ រូបាទិធម្មំ នាសីសតិ។ តេនាហ "និរាសោ អនាសិសានោ"តិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៣៧៣. ឯកាទសមគាថាយ **អាសវខីណោ**តិ ខីណចតុរាសវោ។ **បហីនមានោ**តិ បហីននវវិធមានោ។ **រាគបថ**ន្តិ រាគវិសយភូតំ តេភូមកធម្មជាតំ។ **ឧបាតិវត្តោ**តិ បរិញ្ញាបហានេហិ អតិក្កន្តោ។ **ទន្តោ**តិ សព្ពទ្វារ វិសេវនំ ហិត្វា អរិយេន ទមថេន ទន្តភូមឹ បត្តោ។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសគ្គិវូបសមេន សីតិភូតោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៣៧៤. ទ្វាទសមគាថាយ **សទ្ធោ**តិ ពុទ្ធាទិគុណេសុ បរប្បច្ចយវិរហិតត្តា សព្ពាការសម្បន្នេន អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ, ន បរស្ស សទ្ធាយ បដិបត្តិយំ គមនភាវេន។ យថាហ – "ន ខ្វាហំ ឯត្ថ ភន្តេ ភគវតោ សទ្ធាយ គច្ឆាមី"តិ (អ. និ. ៥.៣៤)។ **សុតវា**តិ វោសិតសុតកិច្ចត្តា បរមត្ថិកសុតសមន្នាគតោ។ **និយាមទស្សី**តិ

សំសារកន្តារមូឡ្ហោ លោកេ អមតបុរគាមិនោ សម្មត្តនិយាមភូតស្ស មគ្គស្ស ទស្សាវី, ទិដ្ឋមគ្គោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វគ្គគតេសុ ន វគ្គសារី**តិ វគ្គគតា នាម ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតិកា អញ្ញមញ្ញំ បដិលោមត្តា, ឯវំ វគ្គាហិ ទិដ្ឋីហិ គតេសុ សត្តេសុ ន វគ្គសារី – “ឥទំ ឧច្ឆិជ្ជិស្សតិ, ឥទំ តថេវ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋិវសេន អគមនតោ។ **បដិយ**ន្តិ បដិឃាតកំ, ចិត្តវិឃាតកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ទោសវិសេសនមេវេតំ។ **វិនេយ្យា**តិ វិនេត្វា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៣៧៥. តេរសមគាថាយ **សំសុទ្ធជិនោ**តិ សំសុទ្ធេន អរហត្តមគ្គេន វិជិតកិលេសោ។ **វិវដ្ដច្ឆទោ**តិ វិវដរាគទោសមោហឆទនោ។ **ធម្មេសុ វសី**តិ ចតុសច្ចធម្មេសុ វសិប្បត្តោ។ ន ហិស្ស សក្កា តេ ធម្មា យថា ញាតា កេនចិ អញ្ញថា កាតុំ, តេន ខីណាសវោ “ធម្មេសុ វសី”តិ វុច្ចតិ។ **បារគូ**តិ បារំ វុច្ចតិ និព្ពានំ, តំ គតោ, សឧបាទិសេសវសេន អធិគតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនេជោ**តិ អបគតតណ្ហាចលនោ។ **សង្ខារនិរោធញាណកុសលោ**តិ សង្ខារនិរោធោ វុច្ចតិ និព្ពានំ, តម្ហិ ញាណំ អរិយមគ្គបញ្ញា, តត្ថ កុសលោ, ចតុក្ខត្តុំ ភាវិតត្តា ឆេកោតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣៧៦. ចុទ្ទសមគាថាយ **អតីតេសូ**តិ បវត្តិំ បត្វា អតិក្កន្តេសុ បញ្ចក្ខន្ធេសុ។ **អនាគតេសូ**តិ បវត្តិំ អប្បត្តេសុ បញ្ចក្ខន្ធេសុ ឯវ។ **កប្បាតីតោ**តិ “អហំ មម”ន្តិ កប្បនំ សព្ពម្បិ វា តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បំ អតីតោ។ **អតិច្ចសុទ្ធិបញ្ញោ**តិ អតីវ សុទ្ធិបញ្ញោ, អតិក្កមិត្វា វា សុទ្ធិបញ្ញោ។ កឹ អតិក្កមិត្វា? អទ្ធត្តយំ។ អរហា ហិ ឃ្វាយំ អវិជ្ជាសង្ខារសង្ខាតោ អតីតោ អទ្ធា, ជាតិជរាមរណសង្ខាតោ អនាគតោ អទ្ធា, វិញ្ញាណាទិភវបរិយន្តោ បច្ចុប្បន្នោ ច អទ្ធា, តំ សព្ពម្បិ អតិក្កម្ម កង្ខំ វិតរិត្វា បរមសុទ្ធិប្បត្តបញ្ញោ ហុត្វា ឋិតោ។ តេន វុច្ចតិ “អតិច្ច សុទ្ធិបញ្ញោ”តិ។ **សព្ពាយតនេហី**តិ ទ្វាទសហាយតនេហិ។ អរហា ហិ ឯវំ កប្បាតីតោ។ កប្បាតីតត្តា អតិច្ច សុទ្ធិបញ្ញត្តា ច អាយតឹ ន កិញ្ចិ អាយតនំ ឧបេតិ។ តេនាហ – “សព្ពាយតនេហិ វិប្បមុត្តោ”តិ។

៣៧៧. បន្នរសមគាថាយ **អញ្ញាយ បទ**ន្តិ យេ តេ “សច្ចានំ ចតុរោ បទា”តិ វុត្តា, តេសុ ឯកេកបទំ បុព្ពភាគសច្ចវវត្ថាបនបញ្ញាយ ញត្វា។ **សមេច្ច ធម្ម**ន្តិ តតោ បរំ ចតូហិ អរិយមគ្គេហិ ចតុសច្ចធម្មំ សមេច្ច។ **វិវដំ ទិស្វាន បហានមាសវាន**ន្តិ អថ បច្ចវេក្ខណញាណេន អាសវក្ខយសញ្ញិតំ និព្ពានំ វិវដំ បាកដមនាវដំ ទិស្វា។ **សព្ពុបធីនំ បរិក្ខយា**តិ សព្ពេសំ ខន្ធកាមគុណកិលេសាភិសង្ខារភេទានំ ឧបធីនំ បរិក្ខីណត្តា កត្ថចិ អសជ្ជមានោ ភិក្ខុ **សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យ** វិហរេយ្យ, អនល្លីយន្តោ លោកំ គច្ឆេយ្យាតិ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

៣៧៨. តតោ សោ និម្មិតោ ធម្មទេសនំ ថោមេន្តោ **“អទ្ធា ហិ ភគវា”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **យោ សោ ឯវំ វិហារី**តិ យោ សោ មង្គលាទីនិ សមូហនិត្វា សព្ពមង្គលទោសប្បហានវិហារី, យោបិ សោ ទិព្ពមានុសកេសុ កាមេសុ រាគំ វិនេយ្យ ភវាតិក្កម្ម ធម្មាភិសមយវិហារីតិ ឯវំ តាយ តាយ គាថាយ និទ្ទិដ្ឋភិក្ខុំ ទស្សេន្តោ អាហ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ អយំ បន យោជនា – អទ្ធា ហិ ភគវា តថេវ ឯតំ យំ ត្វំ “យស្ស មង្គលា សមូហតា”តិអាទីនិ វត្វា តស្សា តស្សា គាថាយ បរិយោសានេ “សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យា”តិ អវច។ កឹ ការណំ? យោ សោ ឯវំវិហារី ភិក្ខុ, សោ ឧត្តមេន ទមថេន ទន្តោ, សព្ពានិ ច ទសបិ សំយោជនានិ ចតុរោ ច យោគេ វីតិវត្តោ ហោតិ។ តស្មា សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យ, នត្ថិ មេ ឯត្ថ វិចិកិច្ឆាតិ ឥតិ ទេសនាថោមនគាថម្បិ វត្វា អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ សុត្តបរិយោសានេ កោដិសតសហស្សទេវតានំ អគ្គផលប្បត្តិ អហោសិ, សោតាបត្តិសកទាគាមិអនាគាមិផលប្បត្តា បន គណនតោ អសង្ខ្យេយ្យាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សម្មាបរិព្ពាជនីយសុត្តវណ្ណនា

និដ្ឋិតា។

១៤. ធម្មិកសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ ធម្មិកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? តិដ្ឋមានេ កិរ ភគវតិ លោកនាថេ ធម្មិកោ នាម ឧបាសកោ អហោសិ នាមេន ច បដិបត្តិយា ច។ សោ កិរ សរណសម្បន្នោ សីលសម្បន្នោ ពហុស្សុតោ បិដកត្តយធរោ អនាគាមី អភិញ្ញាលាភី អាកាសចារី អហោសិ។ តស្ស បរិវារា បញ្ចសតា ឧបាសកា, តេបិ តាទិសា ឯវ អហេសុំ។ តស្សេកទិវសំ ឧបោសថិកស្ស រហោគតស្ស បដិសល្លីនស្ស មជ្ឈិមយាមាវសានសមយេ ឯវំ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ – “យំនូនាហំ អគារិយអនគារិយានំ បដិបទំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ។ សោ បញ្ចហិ ឧបាសកសតេហិ បរិវុតោ ភគវន្តំ

ឧបសង្កមិត្វា តមត្ថំ បុច្ឆិ, ភគវា ចស្ស ព្យាកាសិ។ តត្ថ បុព្ពេ វណ្ណិតសទិសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ, អបុព្ពំ វណ្ណយិស្សាម។

៣៧៩. តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **កថំករោ**តិ កថំ ករោន្តោ កថំ បដិបជ្ជន្តោ។ **សាធុ ហោតី**តិ សុន្ទរោ អនវជ្ជោ អត្ថសាធនោ ហោតិ។ **ឧបាសកាសេ**តិ ឧបាសកាឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមត្ថតោ បាកដមេវ។ អយំ បន យោជនា – យោ វា អគារា អនគារមេតិ បព្ពជតិ, យេ វា អគារិនោ ឧបាសកា, ឯតេសុ ទុវិធេសុ សាវកេសុ កថំករោ សាវកោ សាធុ ហោតីតិ។

៣៨០-១. ឥទានិ ឯវំ បុដ្ឋស្ស ភគវតោ ព្យាករណសមត្ថតំ ទីបេន្តោ “**តុវញ្ហី**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **គតិ**ន្តិ អជ្ឈាសយគតិំ។ **បរាយណ**ន្តិ និប្ផត្តិំ។ អថ វា **គតិ**ន្តិ និរយាទិបញ្ចប្បភេទំ។ **បរាយណ**ន្តិ គតិតោ បរំ អយនំ គតិវិប្បមោក្ខំ បរិនិព្ពានំ, **ន ចត្ថិ តុល្យោ**តិ តយា សទិសោ នត្ថិ។ **សព្ពំ តុវំ ញាណមវេច្ច ធម្មំ, បកាសេសិ សត្តេ អនុកម្បមានោ**តិ ត្វំ ភគវា យទត្ថិ ញេយ្យំ នាម, តំ អនវសេសំ អវេច្ច បដិវិជ្ឈិត្វា សត្តេ អនុកម្បមានោ សព្ពំ ញាណញ្ច ធម្មញ្ច បកាសេសិ។ យំ យំ យស្ស ហិតំ ហោតិ, តំ តំ តស្ស អាវិកាសិ យេវ ទេសេសិ យេវ, ន តេ អត្ថិ អាចរិយមុដ្ឋីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិរោចសិ វិមលោ**តិ ធូមរជាទិវិរហិតោ វិយ ចន្ទោ, រាគាទិមលាភាវេន វិមលោ វិរោចសិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៨២. ឥទានិ យេសំ តទា ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ, តេ ទេវបុត្តេ កិត្តេត្វា ភគវន្តំ បសំសន្តោ “**អាគញ្ឆិ តេ សន្តិកេ**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **នាគរាជា ឯរាវណោ នាមា**តិ អយំ កិរ ឯរាវណោ នាម ទេវបុត្តោ កាមរូបី ទិព្ពេ វិមានេ វសតិ។ សោ យទា សក្កោ ឧយ្យានកីឡំ គច្ឆតិ, តទា ទិយឌ្ឍសតយោជនំ កាយំ អភិនិម្មិនិត្វា តេត្តឹស កុម្ភេ មាបេត្វា ឯរាវណោ នាម ហត្ថី ហោតិ។ តស្ស ឯកេកស្មឹ កុម្ភេ ទ្វេ ទ្វេ ទន្តា ហោន្តិ, ឯកេកស្មឹ ទន្តេ សត្ត សត្ត បោក្ខរណិយោ, ឯកេកិស្សា បោក្ខរណិយា សត្ត សត្ត បទុមិនិយោ, ឯកេកិស្សា បទុមិនិយា សត្ត សត្ត បុប្ផានិ, ឯកេកស្មឹ បុប្ផេ សត្ត សត្ត បត្តានិ, ឯកេកស្មឹ បត្តេ សត្ត សត្ត អច្ឆរាយោ នច្ចន្តិ បទុមច្ឆរាយោត្វេវ វិស្សុតា សក្កស្ស នាដកិត្ថិយោ, យា ច វិមានវត្ថុស្មិម្បិ “ភមន្តិ កញ្ញា បទុមេសុ សិក្ខិតា”តិ (វិ. វ. ១០៣៤) អាគតា។ តេសំ បន តេត្តិំសកុម្ភានំ មជ្ឈេ សុទស្សនកុម្ភោ នាម តឹសយោជនមត្តោ ហោតិ, តត្ថ យោជនប្បមាណោ មណិបល្លង្កោ តិយោជនុព្ពេធេ បុប្ផមណ្ឌបេ អត្ថរិយតិ។ តត្ថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អច្ឆរាសង្ឃបរិវុតោ ទិព្ពសម្បត្តិំ បច្ចនុភោតិ។ សក្កេ បន ទេវានមិន្ទេ ឧយ្យានកីឡាតោ បដិនិវត្តេ បុន តំ រូបំ សំហរិត្វាន ទេវបុត្តោវ ហោតិ។ តំ សន្ធាយាហ – “អាគញ្ឆិ តេ សន្តិកេ នាគរាជា ឯរាវណោ នាមា”តិ។ **ជិនោតិ សុត្វា**តិ “វិជិតបាបធម្មោ ឯស ភគវា”តិ ឯវំ សុត្វា។ **សោបិ តយា មន្តយិត្វា**តិ តយា សទ្ធឹ មន្តយិត្វា, បញ្ហំ បុច្ឆិត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **អជ្ឈគមា**តិ អធិអគមា, គតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សាធូតិ សុត្វាន បតីតរូបោ**តិ តំ បញ្ហំ សុត្វា “សាធុ ភន្តេ”តិ អភិនន្ទិត្វា តុដ្ឋរូបោ គតោតិ អត្ថោ។

៣៨៣. **រាជាបិ តំ វេស្សវណោ កុវេរោ**តិ ឯត្ថ សោ យក្ខោ រញ្ជនដ្ឋេន **រាជា,** វិសាណាយ រាជធានិយា រជ្ជំ ការេតីតិ **វេស្សវណោ,** បុរិមនាមេន **កុវេរោ**តិ វេទិតព្ពោ។ សោ កិរ កុវេរោ នាម ព្រាហ្មណមហាសាលោ ហុត្វា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា វិសាណាយ រាជធានិយា អធិបតិ ហុត្វា និព្ពត្តោ។ តស្មា “កុវេរោ វេស្សវណោ”តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ចេតំ អាដានាដិយសុត្តេ –

> “កុវេរស្ស ខោ បន, មារិស, មហារាជស្ស វិសាណា នាម រាជធានី, តស្មា កុវេរោ មហារាជា ‘វេស្សវណោ’តិ បវុច្ចតី”តិ (ទី. និ. ៣.២៩១) –

សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

តត្ថ សិយា – កស្មា បន ទូរតរេ តាវតឹសភវនេ វសន្តោ ឯរាវណោ បឋមំ អាគតោ, វេស្សវណោ បច្ឆា, ឯកនគរេវ វសន្តោ អយំ ឧបាសកោ សព្ពបច្ឆា, កថញ្ច សោ តេសំ អាគមនំ អញ្ញាសិ, យេន ឯវមាហាតិ? វុច្ចតេ – វេស្សវណោ កិរ តទា អនេកសហស្សបរាឡបល្លង្កំ ទ្វាទសយោជនំ នារិវាហនំ អភិរុយ្ហ បរាឡកុន្តំ ឧច្ចារេត្វា ទស សហស្សកោដិយក្ខេហិ បរិវុតោ “ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ អាកាសដ្ឋកវិមានានិ បរិហរិត្វា មគ្គេន មគ្គំ អាគច្ឆន្តោ វេឡុកណ្ឌកនគរេ នន្ទមាតាយ ឧបាសិកាយ និវេសនស្ស ឧបរិភាគំ សម្បត្តោ។ ឧបាសិកាយ អយមានុភាវោ – បរិសុទ្ធសីលា ហោតិ, និច្ចំ វិកាលភោជនា បដិវិរតា, បិដកត្តយធារិនី, អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋិតា។ សា តម្ហិ សមយេ សីហបញ្ជរំ ឧគ្ឃាដេត្វា ឧតុគ្គហណត្ថាយ មាលុតេរិតោកាសេ ឋត្វា អដ្ឋកបារាយនវគ្គេ បរិមណ្ឌលេហិ បទព្យញ្ជនេហិ មធុរេន សរេន ភាសតិ។ វេស្សវណោ តត្ថេវ យានានិ ឋបេត្វា យាវ ឧបាសិកា “ឥទមវោច ភគវា មគធេសុ វិហរន្តោ បាសាណកេ ចេតិយេ បរិចារកសោឡសន្នំ ព្រាហ្មណាន”ន្តិ និគមនំ

អភាសិ, តាវ សព្ពំ សុត្វា វគ្គបរិយោសានេ សុវណ្ណមុរជសទិសំ មហន្តំ គីវំ បគ្គហេត្វា “សាធុ សាធុ ភគិនី”តិ សាធុការមទាសិ។ សា “កោ ឯត្ថា”តិ អាហ។ “អហំ ភគិនិ វេស្សវណោ”តិ។ ឧបាសិកា កិរ បឋមំ សោតាបន្នា អហោសិ, បច្ឆា វេស្សវណោ។ តំ សោ ធម្មតោ សហោទរភាវំ សន្ធាយ ឧបាសិកំ ភគិនិវាទេន សមុទាចរតិ។ ឧបាសិកាយ ច “វិកាលោ, ភាតិក ភទ្រមុខ, យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញសី”តិ វុត្តោ “អហំ ភគិនិ តយិ បសន្នោ បសន្នាការំ ករោមី”តិ អាហ។ តេន ហិ ភទ្រមុខ, មម ខេត្តេ និប្ផន្នំ សាលឹ កម្មករា អាហរិតុំ ន សក្កោន្តិ, តំ តវ បរិសាយ អាណាបេហីតិ។ សោ “សាធុ ភគិនី”តិ យក្ខេ អាណាបេសិ។ តេ អឌ្ឍតេរស កោដ្ឋាគារសតានិ បូរេសុំ។ តតោ បភុតិ កោដ្ឋាគារំ ឩនំ នាម នាហោសិ, “នន្ទមាតុ កោដ្ឋាគារំ វិយា”តិ លោកេ និទស្សនំ អហោសិ។ វេស្សវណោ កោដ្ឋាគារានិ បូរេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ។ ភគវា “វិកាលេ អាគតោសី”តិ អាហ។ អថ ភគវតោ សព្ពំ អារោចេសិ។ ឥមិនា ការណេន អាសន្នតរេបិ ចាតុមហារាជិកភវនេ វសន្តោ វេស្សវណោ បច្ឆា អាគតោ។ ឯរាវណស្ស បន ន កិញ្ចិ អន្តរា ករណីយំ អហោសិ, តេន សោ បឋមតរំ អាគតោ។

អយំ បន ឧបាសកោ កិញ្ចាបិ អនាគាមី បកតិយាវ ឯកភត្តិកោ, តថាបិ តទា ឧបោសថទិវសោតិ កត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ សាយន្ហសមយំ សុនិវត្ថោ សុបារុតោ បញ្ចសតឧបាសកបរិវុតោ ជេតវនំ គន្ត្វា ធម្មទេសនំ សុត្វា អត្តនោ ឃរំ អាគម្ម តេសំ ឧបាសកានំ សរណសីលឧបោសថានិសំសាទិភេទំ ឧបាសកធម្មំ កថេត្វា តេ ឧបាសកេ ឧយ្យោជេសិ។ តេសញ្ច តស្សេវ ឃរេ មុទ្ធិហត្ថប្បមាណបាទកានិ បញ្ច កប្បិយមញ្ចសតានិ ជាដេក្កោវរកេសុ បញ្ញត្តានិ ហោន្តិ។ តេ អត្តនោ អត្តនោ ឱវរកំ បវិសិត្វា សមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទឹសុ, ឧបាសកោបិ តថេវាកាសិ។ តេន ច សមយេន សាវត្ថិនគរេ សត្តបញ្ញាស កុលសតសហស្សានិ វសន្តិ, មនុស្សគណនាយ អដ្ឋារសកោដិមនុស្សា។ តេន បឋមយាមេ ហត្ថិអស្សមនុស្សភេរិសទ្ទាទីហិ សាវត្ថិនគរំ មហាសមុទ្ទោ វិយ ឯកសទ្ទំ ហោតិ។ មជ្ឈិមយាមសមនន្តរេ សោ សទ្ទោ បដិប្បស្សម្ភតិ ។ តម្ហិ កាលេ ឧបាសកោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ អត្តនោ គុណេ អាវជ្ជេត្វា “យេនាហំ មគ្គសុខេន ផលសុខេន សុខិតោ វិហរាមិ, ឥទំ សុខំ កំ និស្សាយ លទ្ធ”ន្តិ ចិន្តេត្វា “ភគវន្តំ និស្សាយា”តិ ភគវតិ ចិត្តំ បសាទេត្វា “ភគវា ឯតរហិ កតមេន វិហារេន វិហរតី”តិ អាវជ្ជេន្តោ ទិព្ពេន ចក្ខុនា ឯរាវណវេស្សវណេ ទិស្វា ទិព្ពាយ សោតធាតុយា ធម្មទេសនំ សុត្វា ចេតោបរិយញាណេន តេសំ បសន្នចិត្តតំ ញត្វា “យំនូនាហម្បិ ភគវន្តំ ឧភយហិតំ បដិបទំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេសិ។ តស្មា សោ ឯកនគរេ វសន្តោបិ សព្ពបច្ឆា អាគតោ, ឯវញ្ច នេសំ អាគមនំ អញ្ញាសិ។ តេនាហ – “អាគញ្ឆិ តេ សន្តិកេ នាគរាជា…បេ… សោ ចាបិ សុត្វាន បតីតរូបោ”តិ។

៣៨៤. ឥទានិ ឥតោ ពហិទ្ធា លោកសម្មតេហិ សមណព្រាហ្មណេហិ ឧក្កដ្ឋភាវេន ភគវន្តំ បសំសន្តោ “**យេ កេចិមេ**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **តិត្ថិយា**តិ នន្ទវច្ឆសំកិច្ចេហិ អាទិបុគ្គលេហិ តីហិ តិត្ថករេហិ កតេ ទិដ្ឋិតិត្ថេ ជាតា, តេសំ សាសនេ បព្ពជិតា បូរណាទយោ ឆ សត្ថារោ។ តត្ថ នាដបុត្តោ និគណ្ឋោ, អវសេសា អាជីវកាតិ តេ សព្ពេ ទស្សេន្តោ អាហ “**យេ កេចិមេ តិត្ថិយា វាទសីលា**”តិ, “មយំ សម្មា បដិបន្នា, អញ្ញេ មិច្ឆា បដិបន្នា”តិ ឯវំ វាទករណសីលា លោកំ មុខសត្តីហិ វិតុទន្តា វិចរន្តិ។ **អាជីវកា វា**តិ តេ ឯកជ្ឈមុទ្ទិដ្ឋេ ភិន្ទិត្វា ទស្សេតិ។ **នាតិតរន្តី**តិ នាតិក្កមន្តិ។ **សព្ពេ**តិ អញ្ញេបិ យេ កេចិ តិត្ថិយសាវកាទយោ, តេបិ បរិគ្គណ្ហន្តោ អាហ។ “**ឋិតោ វជន្តំ វិយា**”តិ យថា កោចិ ឋិតោ គតិវិកលោ សីឃគាមិនំ បុរិសំ គច្ឆន្តំ នាតិតរេយ្យ, ឯវំ តេ បញ្ញាគតិយា អភាវេន តេ តេ អត្ថប្បភេទេ ពុជ្ឈិតុំ អសក្កោន្តា ឋិតា, អតិជវនបញ្ញំ ភគវន្តំ នាតិតរន្តីតិ អត្ថោ។

៣៨៥. **ព្រាហ្មណា វាទសីលា វុទ្ធា ចា**តិ ឯត្ថាវតា ចង្កីតារុក្ខបោក្ខរសាតិជាណុស្សោណិអាទយោ ទស្សេតិ, **អបិ ព្រាហ្មណា សន្តិ កេចី**តិ ឥមិនា មជ្ឈិមាបិ ទហរាបិ កេវលំ ព្រាហ្មណា សន្តិ អត្ថិ ឧបលព្ភន្តិ កេចីតិ ឯវំ អស្សលាយនវាសេដ្ឋអម្ពដ្ឋឧត្តរមាណវកាទយោ ទស្សេតិ។ **អត្ថពទ្ធា**តិ “អបិ នុ ខោ ឥមំ បញ្ហំ ព្យាករេយ្យ, ឥមំ កង្ខំ ឆិន្ទេយ្យា”តិ ឯវំ អត្ថពទ្ធា ភវន្តិ។ **យេ ចាបិ** អញ្ញេតិ អញ្ញេបិ យេ “មយំ វាទិនោ”តិ ឯវំ មញ្ញមានា វិចរន្តិ ខត្តិយបណ្ឌិតព្រាហ្មណព្រហ្មទេវយក្ខាទយោ អបរិមាណា។ តេបិ សព្ពេ តយិ អត្ថពទ្ធា ភវន្តីតិ ទស្សេតិ។

៣៨៦-៧. ឯវំ នានប្បការេហិ ភគវន្តំ បសំសិត្វា ឥទានិ ធម្មេនេវ តំ បសំសិត្វា ធម្មកថំ យាចន្តោ “**អយញ្ហិ ធម្មោ**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **អយញ្ហិ ធម្មោ**តិ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មេ សន្ធាយាហ។ **និបុណោ**តិ សណ្ហោ ទុប្បដិវិជ្ឈោ។ **សុខោ**តិ បដិវិទ្ធោ សមានោ លោកុត្តរសុខមាវហតិ, តស្មា សុខាវហត្តា “សុខោ”តិ វុច្ចតិ។ **សុប្បវុត្តោ**តិ សុទេសិតោ។ **សុស្សូសមានា**តិ សោតុកាមម្ហាតិ អត្ថោ។ **តំ នោ វទា**តិ តំ ធម្មំ អម្ហាកំ វទ។ “ត្វំ នោ”តិបិ បាឋោ, ត្វំ អម្ហាកំ វទាតិ អត្ថោ។ **សព្ពេបិមេ ភិក្ខវោ**តិ តង្ខណំ និសិន្នានិ កិរ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ហោន្តិ, តានិ ទស្សេន្តោ យាចតិ។ **ឧបាសកា ចាបី**តិ អត្តនោ បរិវារេ អញ្ញេ ច ទស្សេតិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៣៨៨. អថ ភគវា អនគារិយបដិបទំ តាវ ទស្សេតុំ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា “**សុណាថ មេ ភិក្ខវោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធម្មំ ធុតំ តញ្ច ចរាថ សព្ពេ**តិ កិលេសេ ធុនាតីតិ ធុតោ, ឯវរូបំ កិលេសធុននកំ បដិបទាធម្មំ សាវយាមិ

រោ, តញ្ច មយា សារិតំ សព្ពេ ចរថ បដិបជ្ជថ, មា បមាទិត្ថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥរិយាបថ**ន្តិ គមនាទិចតុព្ពិធំ។ **បព្ពជិតានុលោមិក**ន្តិ សមណសារុប្បំ សតិសម្បជញ្ញយុត្តំ។ អរញ្ញេ កម្មដ្ឋានានុយោគវសេន បវត្តមេវាតិ អបរេ។ **សេវេថ ន**ន្តិ តំ ឥរិយាបថំ ភជេយ្យ ។ **អត្ថទសោ**តិ ហិតានុបស្សី។ **មុតីមា**តិ ពុទ្ធិមា។ សេសមេត្ថ គាថាយ បាកដមេវ។

៣៨៩. **នោ វេ វិកាលេ**តិ ឯវំ បព្ពជិតានុលោមិកំ ឥរិយាបថំ សេវមានោ ច ទិវាមជ្ឈន្ហិកវីតិក្កមំ ឧបាទាយ វិកាលេ ន ចរេយ្យ ភិក្ខុ, យុត្តកាលេ ឯវ បន គាមំ បិណ្ឌាយ ចរេយ្យ។ កឹ ការណំ? **អកាលចារិញ្ហិ សជន្តិ សង្គា,** អកាលចារិ បុគ្គលំ រាគសង្គាទយោ អនេកេ សង្គា សជន្តិ បរិស្សជន្តិ ឧបគុហន្តិ អល្លីយន្តិ។ **តស្មា វិកាលេ ន ចរន្តិ ពុទ្ធា,** តស្មា យេ ចតុសច្ចពុទ្ធា អរិយបុគ្គលា, ន តេ វិកាលេ បិណ្ឌាយ ចរន្តីតិ។ តេន កិរ សមយេន វិកាលភោជនសិក្ខាបទំ អប្បញ្ញត្តំ ហោតិ, តស្មា ធម្មទេសនាវសេនេវេត្ថ បុថុជ្ជនានំ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ។ អរិយា បន សហ មគ្គបដិលាភា ឯវ តតោ បដិវិរតា ហោន្តិ, ឯសា ធម្មតា។

៣៩០. ឯវំ វិកាលចរិយំ បដិសេធេត្វា “កាលេ ចរន្តេនបិ ឯវំ ចរិតព្ព”ន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “**រូបា ច សទ្ទា ចា**”តិ។ តស្សត្ថោ – យេ តេ រូបាទយោ នានប្បការកំ មទំ ជនេន្តា សត្តេ សម្មទយន្តិ, តេសុ បិណ្ឌបាតបារិសុទ្ធិសុត្តាទីសុ (ម. និ. ៣.៤៣៨ អាទយោ) វុត្តនយេន ឆន្ទំ វិនោទេត្វា យុត្តកាលេនេវ បាតរាសំ បវិសេយ្យាតិ។ ឯត្ថ ច បាតោ អសិតព្ពោតិ **បាតរាសោ,** បិណ្ឌបាតស្សេតំ នាមំ។ យោ យត្ថ លព្ភតិ, សោ បទេសោបិ តំ យោគេន “បាតរាសោ”តិ ឥធ វុត្តោ។ យតោ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, តំ ឱកាសំ គច្ឆេយ្យាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៣៩១. ឯវំ បវិដ្ឋោ –

“បិណ្ឌញ្ច ភិក្ខុ សមយេន លទ្ធា,
ឯកោ បដិក្កម្ម រហោ និសីទេ;
អជ្ឈត្តចិន្តី ន មនោ ពហិទ្ធា,
និច្ឆារយេ សង្គហិតត្តភាវោ”។

តត្ថ **បិណ្ឌ**ន្តិ មិស្សកភិក្ខំ, សា ហិ តតោ តតោ សមោធានេត្វា សម្បិណ្ឌិតង្គេន “បិណ្ឌោ”តិ វុច្ចតិ។ **សមយេនា**តិ អន្តោមជ្ឈន្ហិកកាលេ។ **ឯកោ បដិក្កម្មា**តិ កាយវិវេកំ សម្បាទេន្តោ អទុតិយោ និវត្តិត្វា។ **អជ្ឈត្តចិន្តី**តិ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា ខន្ធសន្តានំ ចិន្តេន្តោ។ **ន មនោ ពហិទ្ធា និច្ឆារយេ**តិ ពហិទ្ធា រូបាទីសុ រាគវសេន ចិត្តំ ន នីហរេ។ **សង្គហិតត្តភាវោ**តិ សុដ្ឋុ គហិតចិត្តោ។

៣៩២. ឯវំ វិហរន្តោ ច –

“សចេបិ សោ សល្លបេ សាវកេន,
អញ្ញេន វា កេនចិ ភិក្ខុនា វា;
ធម្មំ បណីតំ តមុទាហរេយ្យ,
ន បេសុណំ នោបិ បរូបវាទំ”។

កឹ វុត្តំ ហោតិ? សោ យោគាវចរោ កិញ្ចិទេវ សោតុកាមតាយ ឧបគតេន សាវកេន វា កេនចិ អញ្ញតិត្ថិយគហដ្ឋាទិនា វា ឥធេវ បព្ពជិតេន ភិក្ខុនា វា សទ្ធឹ សចេបិ សល្លបេ, អថ យ្វាយំ មគ្គផលាទិបដិសំយុត្តោ ទសកថាវត្ថុភេទោ វា អតប្បកង្គេន បណីតោ ធម្មោ។ តំ ធម្មំ បណីតំ ឧទាហរេយ្យ, អញ្ញំ បន បិសុណវចនំ វា បរូបវាទំ វា អប្បមត្តកម្បិ ន ឧទាហរេយ្យាតិ។

៣៩៣. ឥទានិ តស្មឹ បរូបវាទេ ទោសំ ទស្សេន្តោ អាហ “**វាទញ្ហិ ឯកេ**”តិ។ តស្សត្ថោ – ឥធេកច្ចេ មោឃបុរិសា បរូបវាទសញ្ញិតំ នានប្បការំ វិគ្គាហិកកថាភេទំ **វាទំ បដិសេនិយ**ន្តិ វិរុជ្ឈន្តិ, យុជ្ឈិតុកាមា ហុត្វា សេនាយ បដិមុខំ គច្ឆន្តា វិយ ហោន្តិ, **តេ** មយំ លាមកបញ្ញេ ន **បសំសាម**។ កឹ ការណំ? **តតោ តតោ នេ បសជន្តិ សង្គា,** យស្មា តេ តាទិសកេ បុគ្គលេ តតោ តតោ វចនបថតោ សមុដ្ឋាយ វិវាទសង្គា សជន្តិ អល្លីយន្តិ។ កឹ ការណា សជន្តីតិ? **ចិត្តញ្ហិ តេ តត្ថ គមេន្តិ ទូរេ,** យស្មា តេ បដិសេនិយន្តា ចិត្តំ តត្ថ គមេន្តិ, យត្ថ គតំ សមថវិបស្សនានំ ទូរេ ហោតីតិ។

៣៩៤-៥. ឯវំ បរិត្តបញ្ញានំ បវត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ មហាបញ្ញានំ បវត្តិំ ទស្សេន្តោ អាហ “**បិណ្ឌំ វិហារំ…បេ… សាវកោ**”តិ។ តត្ថ វិហារេន បតិស្សយោ, សយនាសនេន មញ្ចបីឋន្តិ ឥមិហិបិ បទេហិ សេនាសនមេវ វុត្តំ។ **អាបន្តិ** ឧទកំ។ **សង្ឃាដិរជូបវាហនន្តិ** បំសុមលាទិនោ សង្ឃាដិរជស្ស ធោវនំ។ **សុត្វាន ធម្មំ សុគតេន ទេសិតន្តិ** សព្ពាសវសំវរាទីសុ “បដិសង្ខា យោនិសោ ចីវរំ បដិសេវតិ សីតស្ស បដិឃាតាយា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨) នយេន ភគវតា ទេសិតំ ធម្មំ សុត្វា។ **សង្ខាយ សេវេ វរបញ្ញសាវកោ**តិ ឯតំ ឥធ បិណ្ឌន្តិ វុត្តំ បិណ្ឌបាតំ, វិហារាទីហិ វុត្តំ សេនាសនំ, អាបមុខេន ទស្សិតំ គិលានបច្ចយំ, សង្ឃាដិយា ចីវរន្តិ ចតុព្ពិធម្បិ បច្ចយំ សង្ខាយ “យាវទេវ ឥមស្ស កាយស្ស ឋិតិយា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨) នយេន បច្ចវេក្ខិត្វា សេវេ វរបញ្ញសាវកោ, សេវិតុំ សក្កុណេយ្យ វរបញ្ញស្ស តថាគតស្ស សាវកោ សេក្ខោ វា បុថុជ្ជនោ វា, និប្បរិយាយេន ច អរហា។ សោ ហិ ចតុរាបស្សេនោ “សង្ខាយេកំ បដិសេវតិ, សង្ខាយេកំ អធិវាសេតិ, សង្ខាយេកំ បរិវជ្ជេតិ, សង្ខាយេកំ វិនោទេតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣០៨; ម. និ. ២.១៦៨; អ. និ. ១០.២០) វុត្តោ។ យស្មា ច សង្ខាយ សេវេ វរបញ្ញសាវកោ, **តស្មា ហិ បិណ្ឌេ…បេ… យថា បោក្ខរេ វារិពិន្ទុ**, តថា ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

៣៩៦. ឯវំ ខីណាសវបដិបត្តិំ ទស្សេន្តោ អរហត្តនិកូដេន អនគារិយបដិបទំ និដ្ឋាបេត្វា ឥទានិ អគារិយបដិបទំ ទស្សេតុំ “**គហដ្ឋវត្តំ បន វោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **សាវកោ**តិ អគារិយសាវកោ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ អយំ បន យោជនា – យោ មយា ឥតោ បុព្ពេ កេវលោ អព្យាមិស្សោ សកលោ បរិបុណ្ណោ ភិក្ខុធម្មោ កថិតោ។ ឯស ខេត្តវត្ថុអាទិបរិគ្គហេហិ សបរិគ្គហេន ន លព្ភា ផស្សេតុំ ន សក្កា អធិគន្តុន្តិ។

៣៩៧. ឯវំ តស្ស ភិក្ខុធម្មំ បដិសេធេត្វា គហដ្ឋធម្មមេវ ទស្សេន្តោ អាហ “**បាណំ ន ហនេ**”តិ។ តត្ថ បុរិមឌ្ឍេន តិកោដិបរិសុទ្ធា បាណាតិបាតាវេរមណិ វុត្តា, បច្ឆិមឌ្ឍេន សត្តេសុ ហិតបដិបត្តិ។ តតិយបាទោ ចេត្ថ ឧគ្គវិសាណសុត្តេ (សុ. និ. ៣៥ អាទយោ) ចតុត្ថបាទេ ថាវរតសភេទោ មេត្តសុត្តវណ្ណនាយំ (សុ. និ. ១៤៣ អាទយោ) សព្ពប្បការតោ វណ្ណិតោ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧប្បដិបាដិយា បន យោជនា កាតព្ពា – តសថាវរេសុ សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌំ ន ហនេ ន ឃាតយេយ្យ នានុជញ្ញាតិ។ “និធាយ ទណ្ឌ”ន្តិ ឥតោ វា បរំ “វត្តេយ្យា”តិ បាបសេសោ អាហរិតព្ពោ។ ឥតរថា ហិ ន បុព្ពេនាបរំ សន្ធិយតិ។

៣៩៨. ឯវំ បឋមសិក្ខាបទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទុតិយសិក្ខាបទំ ទស្សេន្តោ អាហ “**តតោ អទិន្ន**”ន្តិ។ តត្ថ **កិញ្ចី**តិ អប្បំ វា ពហុំ វា។ **ក្វចី**តិ គាមេ វា អរញ្ញេ វា។ **សាវកោ**តិ អគារិយសាវកោ។ **ពុជ្ឈមានោ**តិ “បរសន្តកមិទ”ន្តិ ជានមានោ។ **សព្ពំ អទិន្នំ បរិវជ្ជយេយ្យា**តិ ឯវញ្ហិ បដិបជ្ជមានោ សព្ពំ អទិន្នំ បរិវជ្ជេយ្យ, នោ អញ្ញថាតិ ទីបេតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយញ្ច បាកដញ្ចាតិ។

៣៩៩. ឯវំ ទុតិយសិក្ខាបទម្បិ តិកោដិបរិសុទ្ធំ ទស្សេត្វា ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទតោ បភុតិ តតិយំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អព្រហ្មចរិយ**”ន្តិ។ តត្ថ **អសម្ភុណន្តោ**តិ អសក្កោន្តោ។

៤០០. ឥទានិ ចតុត្ថសិក្ខាបទំ ទស្សេន្តោ អាហ “**សភគ្គតោ វា**”តិ។ តត្ថ **សភគ្គតោ**តិ សន្ថាគារាទិគតោ។ **បរិសគ្គតោ**តិ បូគមជ្ឈគតោ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយញ្ច បាកដញ្ចាតិ។

៤០១. ឯវំ ចតុត្ថសិក្ខាបទម្បិ តិកោដិបរិសុទ្ធំ ទស្សេត្វា បញ្ចមំ ទស្សេន្តោ អាហ “**មជ្ជញ្ច បាន**”ន្តិ។ តត្ថ **មជ្ជញ្ច បាន**ន្តិ គាថាពន្ធសុខត្ថំ ឯវំ វុត្តំ។ អយំ បនត្ថោ “មជ្ជបានញ្ច ន សមាចរេយ្យា”តិ។ **ធម្មំ ឥម**ន្តិ ឥមំ មជ្ជបានវេរមណិធម្មំ។ **ឧម្មាទនន្ត**ន្តិ ឧម្មាទនបរិយោសានំ។ យោ ហិ សព្ពលហុកោ មជ្ជបានស្ស វិបាកោ, សោ មនុស្សភូតស្ស ឧម្មត្តកសំវត្តនិកោ ហោតិ។ **ឥតិ នំ វិទិត្វា**តិ ឥតិ នំ មជ្ជបានំ ញត្វា។ សេសមេត្ថ វុត្តនយញ្ច បាកដញ្ចាតិ។

៤០២. ឯវំ បញ្ចមសិក្ខាបទម្បិ តិកោដិបរិសុទ្ធំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បុរិមសិក្ខាបទានម្បិ មជ្ជបានមេវ សំកិលេសករញ្ច ភេទករញ្ច ទស្សេត្វា ទឡ្ហតរំ តតោ វេរមណិយំ និយោជេន្តោ អាហ “**មទា ហិ បាបានិ ករោន្តី**”តិ។ តត្ថ **មទា**តិ មទហេតុ។ **ហិ**ការោ បទបូរណមត្តេ និបាតោ។ **បាបានិ ករោន្តី**តិ បាណាតិបាតាទីនិ សព្ពាកុសលានិ ករោន្តិ។ **ឧម្មាទនំ មោហន**ន្តិ បរលោកេ ឧម្មាទនំ ឥធលោកេ មោហនំ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៤០៣-៤. ឯត្តាវតា អគារិយសាវកស្ស និច្ចសីលំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឧបោសថង្គានិ ទស្សេន្តោ “**បាណំ ន ហនេ**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **អព្រហ្មចរិយា**តិ អសេដ្ឋចរិយភូតា។ **មេថុនា**តិ មេថុនធម្មសមាបត្តិតោ។ **រត្តិំ ន ភុញ្ជេយ្យ វិកាលភោជន**ន្តិ រត្តិម្បិ ន ភុញ្ជេយ្យ, ទិវាបិ កាលាតិក្កន្តភោជនំ ន ភុញ្ជេយ្យ។ **ន ច គន្ធ**ន្តិ ឯត្ថ

គន្ធគ្គហណេន វិលេបនចុណ្ណាទីនិបិ គហិតានេវាតិ វេទិតព្ពានិ។ **មញ្ចេ**តិ កប្បិយមញ្ចេ។ **សន្ថតេ**តិ តង្គិកាទីហិ កប្បិយត្ថរណេហិ អត្ថតេ។ ឆមាយំ បន គោនកាទិសន្ថតាយបិ វដ្ដតិ។ **អឌ្ឍង្គិក**ន្តិ បញ្ចង្គិកំ វិយ តូរិយំ, ន អង្គវិនិមុត្តំ។ **ទុក្ខន្តគុនា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តគតេន។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។ បច្ឆិមឌ្ឍំ បន សង្គីតិការកេហិ វុត្តន្តិបិ អាហុ។

៤០៥. ឯវំ ឧបោសថង្គានិ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឧបោសថកាលំ ទស្សេន្តោ អាហ **"តតោ ច បក្ខស្សា"**តិ។ តត្ថ **តតោ**តិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ។ **បក្ខស្សុបវស្សុបោសថ**ន្តិ ឯវំ បរបទេន យោជេតព្ពំ "បក្ខស្ស ចាតុទ្ទសី បញ្ចទសី អដ្ឋមិន្តិ ឯតេ តយោ ទិវសេ ឧបវស្ស ឧបោសថំ, ឯតំ អដ្ឋង្គិកឧបោសថំ ឧបគម្ម វសិត្វា"តិ។ **បាដិហារិយបក្ខញ្ច**តិ ឯត្ថ បន វស្សូបនាយិកាយ បុរិមភាគេ អាសាឡ្ហមាសោ, អន្តោវស្សំ តយោ មាសា, កត្តិកមាសោតិ ឥមេ បញ្ច មាសា "បាដិហារិយបក្ខោ"តិ វុច្ចន្តិ។ អាសាឡ្ហកត្តិកផគ្គុណមាសា តយោ ឯវាតិ អបរេ។ បត្តុបោសថទិវសានំ បុរិមបច្ឆិមទិវសវសេន បក្ខេ បក្ខេ តេរសីបាដិបទសត្តមីនវមីសង្ខាតា ចត្តារោ ចត្តារោ ទិវសាតិ អបរេ។ យំ វុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពំ។ សព្ពំ វា បន បុញ្ញកាមីនំ ភាសិតព្ពំ។ ឯវមេតំ បាដិហារិយបក្ខញ្ច បសន្នមានសោ សុសមត្តរូបំ សុបរិបុណ្ណរូបំ ឯកម្បិ ទិវសំ អបរិច្ចជន្តោ អដ្ឋង្គុបេតំ ឧបោសថំ ឧបវស្សាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។

៤០៦. ឯវំ ឧបោសថកាលំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេសុ កាលេសុ ឯតំ ឧបោសថំ ឧបវស្ស យំ កាតព្ពំ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ **"តតោ ច បាតោ"**តិ។ ឯត្ថាបិ **តតោ**តិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ, អនន្តរត្ថេ វា, អថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាតោ**តិ អបរជ្ជទិវសបុព្ពភាគេ។ **ឧបវុត្ថុបោសថោ**តិ ឧបវសិតឧបោសថោ។ **អន្នេនា**តិ យាគុភត្តាទិនា។ **បានេនា**តិ អដ្ឋវិធបានេន។ **អនុមោទមានោ**តិ អនុបមោទមានោ, និរន្តរំ មោទមានោតិ អត្ថោ។ **យថារហ**ន្តិ អត្តនោ អនុរូបេន, យថាសត្តិ យថាពលន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សំវិភជេថា**តិ ភាជេយ្យ បតិមានេយ្យ។ សេសំ បាកដមេវ។

៤០៧. ឯវំ ឧបវុត្ថុបោសថស្ស កិច្ចំ វត្វា ឥទានិ យាវជីវិកំ គរុវត្តំ អាជីវបារិសុទ្ធិញ្ច កថេត្វា តាយ បដិបទាយ អធិគន្តព្ពដ្ឋានំ ទស្សេន្តោ អាហ **"ធម្មេន មាតាបិតរោ"**តិ។ តត្ថ **ធម្មេនា**តិ ធម្មលទ្ធេន ភោគេន ។ **ភរេយ្យា**តិ បោសេយ្យ។ **ធម្មិកំ សោ វណិជ្ជ**ន្តិ សត្ថវណិជ្ជា, សត្តវណិជ្ជា, វិសវណិជ្ជា, មំសវណិជ្ជា, សុរាវណិជ្ជាតិ ឥមា បញ្ច អធម្មវណិជ្ជា វជ្ជេត្វា អវសេសា ធម្មិកវណិជ្ជា។ វណិជ្ជាមុខេន ចេត្ថ កសិគោរក្ខាទិ អបរោបិ ធម្មិកោ វោហារោ សង្គហិតោ។ សេសមុត្តានត្ថមេវ។ អយំ បន យោជនា – សោ និច្ចសីលឧបោសថសីលទានធម្មសមន្នាគតោ អរិយសាវកោ បយោជយេ ធម្មិកំ វណិជ្ជំ, តតោ លទ្ធេន ច ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មេន ភោគេន មាតាបិតរោ ភរេយ្យ។ អថ សោ គិហី ឯវំ អប្បមត្តោ អាទិតោ បភុតិ វុត្តំ ឥមំ វត្តំ វត្តយន្តោ កាយស្ស ភេទា យេ តេ អត្តនោ អាភាយ អន្ធការំ វិធមេត្វា អាលោកករណេន សយម្បភាតិ លទ្ធនាមា ឆ កាមាវចរទេវា, តេ សយម្បភេ នាម ទេវេ ឧបេតិ ភជតិ អល្លីយតិ, តេសំ និព្ពត្តដ្ឋានេ និព្ពត្តតីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ធម្មិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ច ទុតិយោ វគ្គោ អត្ថវណ្ណនានយតោ, នាមេន

ចូឡវគ្គោតិ។

៣. មហាវគ្គោ

១. បព្ពជ្ជាសុត្តវណ្ណនា

៤០៨. បព្ពជ្ជំ កិត្តយិស្សាមីតិ បព្ពជ្ជាសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ អាយស្មតោ អានន្ទស្ស បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ – “សារិបុត្តាទីនំ មហាសាវកានំ បព្ពជ្ជា កិត្តិតា, តំ ភិក្ខូ ច ឧបាសកា ច ជានន្តិ។ ភគវតោ បន អកិត្តិតា, យំនូនាហំ កិត្តេយ្យ”ន្តិ។ សោ ជេតវនវិហារេ អាសនេ និសីទិត្វា ចិត្តពីជនិំ គហេត្វា ភិក្ខូនំ ភគវតោ បព្ពជ្ជំ កិត្តេន្តោ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ យស្មា បព្ពជ្ជំ កិត្តេន្តេន យថា បព្ពជិ, តំ កិត្តេតព្ពំ។ យថា ច បព្ពជិ, តំ កិត្តេន្តេន យថា វីមំសមានោ បព្ពជ្ជំ រោចេសិ, តំ កិត្តេតព្ពំ។ តស្មា “បព្ពជ្ជំ កិត្តយិស្សាមី”តិ វត្វា “**យថា បព្ពជី**”តិអាទិមាហ។ **ចក្ខុមា**តិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមា ចក្ខុសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ សេសមាទិគាថាយ ឧត្តានមេវ។

៤០៩. ឥទានិ “យថា វីមំសមានោ”តិ តមត្ថំ បកាសេន្តោ អាហ “**សម្ពាធោយ**”ន្តិ។ តត្ថ **សម្ពាធោ**តិ បុត្តទារាទិសម្បីឡនេន កិលេសសម្បីឡនេន ច កុសលកិរិយាយ ឱកាសរហិតោ។ **រជស្សាយតន**ន្តិ កម្ពោជាទយោ វិយ អស្សាទីនំ, រាគាទិរជស្ស ឧប្បត្តិទេសោ។ **អព្ភោកាសោ**តិ វុត្តសម្ពាធបដិបក្ខភាវេន អាកាសោ វិយ វិវដោ។ **ឥតិ ទិស្វាន បព្ពជី**តិ ឥតិ ឃរាវាសបព្ពជ្ជាសុ ព្យាធិជរាមរណេហិ សុដ្ឋុតរំ ចោទិយមានហទយោ អាទីនវមានិសំសញ្ច វីមំសិត្វា, មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា , អនោមានទីតីរេ ខគ្គេន កេសេ ឆិន្ទិត្វា, តាវទេវ ច ទុទ្ធុលមត្តសណ្ឋិតសមណសារុប្បកេសមស្សុ ហុត្វា ឃដិការេន ព្រហ្មុនា ឧបនីតេ អដ្ឋ បរិក្ខារេ គហេត្វា “ឯវំ និវាសេតព្ពំ បារុបិតព្ព”ន្តិ កេនចិ អននុសិដ្ឋោ អនេកជាតិសហស្សបវត្តិតេន អត្តនោ បព្ពជ្ជាចិណ្ណេនេវ សិក្ខាបិយមានោ បព្ពជិ។ ឯកំ កាសាវំ និវាសេត្វា ឯកំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា ឯកំ ចីវរំ ខន្ធេ ករិត្វា មត្តិកាបត្តំ អំសេ អាលគ្គេត្វា បព្ពជិតវេសំ អធិដ្ឋាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

៤១០. ឯវំ ភគវតោ បព្ពជ្ជំ កិត្តេត្វា តតោ បរំ បព្ពជិតបដិបត្តិំ អនោមានទីតីរំ ហិត្វា បធានាយ គមនញ្ច បកាសេតុំ “**បព្ពជិត្វាន កាយេនា**”តិអាទិ សព្ពមភាសិ។ តត្ថ **កាយេន បាបកម្មំ វិវជ្ជយី**តិ តិវិធំ កាយទុច្ចរិតំ វជ្ជេសិ។ **វចីទុច្ចរិត**ន្តិ ចតុព្ពិធំ វចីទុច្ចរិតំ។ **អាជីវំ បរិសោធយី**តិ មិច្ឆាជីវំ ហិត្វា សម្មាជីវមេវ បវត្តយិ។

៤១១. ឯវំ អាជីវដ្ឋមកសីលំ សោធេត្វា អនោមានទីតីរតោ តីសយោជនប្បមាណំ សត្តាហេន **អគមា រាជគហំ ពុទ្ធោ**។ តត្ថ កិញ្ចាបិ យទា រាជគហំ អគមាសិ, តទា ពុទ្ធោ ន ហោតិ, តថាបិ ពុទ្ធស្ស បុព្ពចរិយាតិ កត្វា ឯវំ វត្តុំ លព្ភតិ – “ឥធ រាជា ជាតោ, ឥធ រដ្ឋំ អគ្គហេសី”តិអាទិ លោកិយវោហារវចនំ វិយ។ **មគធាន**ន្តិ មគធានំ ជនបទស្ស នគរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **គិរិព្ពជ**ន្តិ ឥទម្បិ តស្ស នាមំ។ តញ្ហិ បណ្ឌវគិជ្ឈកូដវេភារឥសិគិលិវេបុល្លនាមកានំ បញ្ចន្នំ គិរីនំ មជ្ឈេ វជោ វិយ ឋិតំ, តស្មា “គិរិព្ពជ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **បិណ្ឌាយ អភិហារេសី**តិ ភិក្ខត្ថាយ តស្មឹ នគរេ ចរិ។ សោ កិរ នគរទ្វារេ ឋត្វា ចិន្តេសិ – “សចាហំ រញ្ញោ ពិម្ពិសារស្ស អត្តនោ អាគមនំ និវេទេយ្យំ, ‘សុទ្ធោទនស្ស បុត្តោ សិទ្ធត្ថោ នាម កុមារោ អាគតោ’តិ ពហុម្បិ មេ បច្ចយំ អភិហរេយ្យ។ ន ខោ បន មេ តំ បតិរូបំ បព្ពជិតស្ស អារោចេត្វា បច្ចយគហណំ, ហន្ទាហំ បិណ្ឌាយ ចរាមី”តិ ទេវទត្តិយំ បំសុកូលចីវរំ បារុបិត្វា មត្តិកាបត្តំ គហេត្វា បាចីនទ្វារេន នគរំ បវិសិត្វា អនុឃរំ បិណ្ឌាយ អចរិ។ តេនាហ អាយស្មា អានន្ទោ – “បិណ្ឌាយ អភិហារេសី”តិ។ **អាកិណ្ណវរលក្ខណោ**តិ សរីរេ អាកិរិត្វា វិយ ឋបិតវរលក្ខណោ វិបុលវរលក្ខណោ វា។ វិបុលម្បិ ហិ “អាកិណ្ណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ – “អាកិណ្ណលុទ្ទោ បុរិសោ, ធាតិចេលំវ មក្ខិតោ”តិ (ជា. ១.៦.១១៨; ១.៩.១០៦)។ វិបុលលុទ្ទោតិ អត្ថោ។

៤១២. តមទ្ទសាតិ តតោ កិរ បុរិមានិ សត្ត ទិវសានិ នគរេ នក្ខត្តំ ឃោសិតំ អហោសិ។ តំ ទិវសំ បន “នក្ខត្តំ វីតិវត្តំ, កម្មន្តា បយោជេតព្ពា”តិ ភេរិ ចរិ។ អថ មហាជនោ រាជង្គណេ សន្និបតិ។ រាជាបិ “កម្មន្តំ សំវិទហិស្សាមី”តិ សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា ពលកាយំ បស្សន្តោ តំ បិណ្ឌាយ អភិហារេន្តំ មហាសត្តំ អទ្ទស។ តេនាហ អាយស្មា អានន្ទោ – “តមទ្ទសា ពិម្ពិសារោ, បាសាទស្មឹ បតិដ្ឋិតោ”តិ។ **ឥមមត្ថំ អភាសថា**តិ ឥមំ អត្ថំ អមច្ចានំ អភាសិ។

៤១៣. ឥទានិ តំ តេសំ អមច្ចានំ ភាសិតមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**ឥមំ ភោន្តោ**”តិ។ តត្ថ **ឥម**ន្តិ សោ រាជា ពោធិសត្តំ ទស្សេតិ, **ភោន្តោ**តិ អមច្ចេ អាលបតិ។ **និសាមេថា**តិ បស្សថ។ **អភិរូបោ**តិ ទស្សនីយង្គបច្ចង្គោ។ **ព្រហ្មា**តិ អារោហបរិណាហសម្បន្នោ។ **សុចី**តិ បរិសុទ្ធឆវិវណ្ណោ។ **ចរណេនា**តិ គមនេន។

៤១៤-៥. **នីចកុលាមិវា**តិ នីចកុលា ឥវ បព្ពជិតោ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ មការោ បទសន្ធិករោ។ **កុហឹ ភិក្ខុ គមិស្សតី**តិ អយំ ភិក្ខុ កុហឹ គមិស្សតិ, អជ្ជ កត្ថ វសិស្សតីតិ ជានិតុំ រាជទូតា សីឃំ គច្ឆន្តុ។ ទស្សនកាមា ហិ មយំ អស្សាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន អាហ។ **គុត្តទ្វារោ** ឱក្ខិត្តចក្ខុតាយ, **សុសំវុតោ** សតិយា។ គុត្តទ្វារោ វា សតិយា, សុសំវុតោ បាសាទិកេន សង្ឃាដិចីវរធារណេន។

៤១៦. **ខិប្បំ បត្តំ អបូរេសី**តិ សម្បជានត្តា បតិស្សតត្តា ច អធិកំ អគណ្ហន្តោ “អលំ ឯត្តាវតា”តិ អជ្ឈាសយបូរណេន ខិប្បំ បត្តំ អបូរេសិ។ **មុនី**តិ មោនត្ថាយ បដិបន្នត្តា អប្បត្តមុនិភាវោបិ មុនិឥច្ចេវ វុត្តោ, លោកវោហារេន វា។ លោកិយា ហិ អមោនសម្បត្តម្បិ បព្ពជិតំ “មុនី”តិ ភណន្តិ។ **បណ្ឌវំ អភិហារេសី**តិ តំ បព្ពតំ អភិរុហិ។ សោ កិរ មនុស្សេ បុច្ឆិ “ឥមស្មឹ នគរេ បព្ពជិតា កត្ថ វសន្តី”តិ។ អថស្ស តេ “បណ្ឌវស្ស ឧបរិ បុរត្ថាភិមុខបព្ភារេ”តិ អារោចេសុំ។ តស្មា តមេវ បណ្ឌវំ អភិហារេសិ “ឯត្ថ វាសោ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា។

៤១៩-២៣. **ព្យគ្ឃុសភោវ សីហោវ គិរិគព្ភរេ**តិ គិរិគុហាយំ ព្យគ្ឃោ វិយ ឧសភោ វិយ សីហោ វិយ ច និសិន្នោតិ អត្ថោ។ ឯតេ ហិ តយោ សេដ្ឋា វិគតភយភេរវា គិរិគព្ភរេ និសីទន្តិ, តស្មា ឯវំ ឧបមំ អកាសិ។ **ភទ្ទយានេនា**តិ ហត្ថិអស្សរថសិវិកាទិនា ឧត្តមយានេន។ **សយានភូមឹ យាយិត្វា**តិ យាវតិកា ភូមិ ហត្ថិអស្សាទិនា យានេន សក្កា គន្តុំ, តំ គន្ត្វា។ **អាសជ្ជា**តិ បត្វា, សមីបមស្ស គន្ត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបាវិសី**តិ និសីទិ។ **យុវា**តិ យោព្ពនសម្បន្នោ។ **ទហរោ**តិ ជាតិយា តរុណោ។ **បឋមុប្បត្តិកោ សុសូ**តិ តទុភយវិសេសនមេវ។ **យុវា សុសូ**តិ អតិយោព្ពនោ។ **បឋមុប្បត្តិកោ**តិ បឋមេនេវ យោព្ពនវេសេន ឧដ្ឋិតោ។ **ទហរោ ចាសី**តិ សតិ ច ទហរត្តេ សុសុ ពាលកោ វិយ ខាយសីតិ។

៤២៤-៥. **អនីកគ្គ**ន្តិ ពលកាយំ សេនាមុខំ។ **ទទាមិ ភោគេ ភុញ្ជស្សូ**តិ ឯត្ថ “អហំ តេ អង្គមគធេសុ យាវិច្ឆសិ, តាវ ទទាមិ ភោគេ។ តំ ត្វំ សោភយន្តោ អនីកគ្គំ នាគសង្ឃបុរក្ខតោ ភុញ្ជស្សូ”តិ ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **ឧជុំ ជនបទោ រាជា**តិ “ទទាមិ ភោគេ ភុញ្ជស្សុ, ជាតឹ អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ”តិ ឯវំ កិរ វុត្តោ មហាបុរិសោ ចិន្តេសិ – “សចេ អហំ រជ្ជេន អត្ថិកោ អស្សំ, ចាតុមហារាជិកាទយោបិ មំ អត្តនោ អត្តនោ រជ្ជេន និមន្តេយ្យុំ, គេហេ ឋិតោ ឯវ វា ចក្កវត្តិរជ្ជំ ការេយ្យំ។ អយំ បន រាជា អជានន្តោ ឯវមាហ – ‘ហន្ទាហំ, តំ ជានាបេមី’”តិ ពាហំ ឧច្ចារេត្វា អត្តនោ អាគតទិសាភាគំ និទ្ទិសន្តោ “ឧជុំ ជនបទោ រាជា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ហិមវន្តស្ស បស្សតោ**តិ ភណន្តោ សស្សសម្បត្តិវេកល្លាភាវំ ទស្សេតិ។ ហិមវន្តញ្ហិ និស្សាយ បាសាណវិវរសម្ភវា មហាសាលាបិ បញ្ចហិ វុឌ្ឍីហិ វឌ្ឍន្តិ, កិមង្គំ បន ខេត្តេ វុត្តានិ សស្សានិ។ **ធនវីរិយេន សម្បន្នោ**តិ ភណន្តោ សត្តហិ រតនេហិ អវេកល្លត្តំ, បររាជូហិ អតក្កនីយំ វីរបុរិសាធិដ្ឋិតភាវញ្ចស្ស ទស្សេតិ។ **កោសលេសុ និកេតិនោ**តិ ភណន្តោ នវករាជភាវំ បដិក្ខិបតិ។ នវករាជា ហិ និកេតីតិ ន វុច្ចតិ។ យស្ស បន អាទិកាលតោ បភុតិ អន្វយវសេន សោ ឯវ ជនបទោ និវាសោ, សោ និកេតីតិ វុច្ចតិ។ តថារូបោ ច រាជា សុទ្ធោទនោ, យំ សន្ធាយាហ “កោសលេសុ និកេតិនោ”តិ។ តេន អន្វយាគតម្បិ ភោគសម្បត្តឹ ទីបេតិ។

៤២៦. ឯត្តាវតា អត្តនោ ភោគសម្បត្តឹ ទីបេត្វា “អាទិច្ចា នាម គោត្តេន, សាកិយា នាម ជាតិយា”តិ ឥមិនា ជាតិសម្បត្តិញ្ច អាចិក្ខិត្វា យំ វុត្តំ រញ្ញា “ទទាមិ ភោគេ ភុញ្ជស្សូ”តិ, តំ បដិក្ខិបន្តោ អាហ – **“តម្ហា កុលា បព្ពជិតោម្ហិ, ន កាមេ អភិបត្ថយ”**ន្តិ។ យទិ ហិ អហំ កាមេ អភិបត្ថយេយ្យំ, ន ឰទិសំ ធនវីរិយសម្បន្នំ ទ្វាសីតិសហស្សវីរបុរិសសមាកុលំ កុលំ ឆឌ្ឌេត្វា បព្ពជេយ្យន្តិ អយំ កិរេត្ថ អធិប្បាយោ។

៤២៧. ឯវំ រញ្ញោ វចនំ បដិក្ខិបិត្វា តតោ បរំ អត្តនោ បព្ពជ្ជាហេតុំ ទស្សេន្តោ អាហ – **“កាមេស្វាទីនវំ ទិស្វា, នេក្ខម្មំ ទដ្ឋុ ខេមតោ”**តិ។ ឯតំ “បព្ពជិតោម្ហី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ តត្ថ **ទដ្ឋុ**តិ ទិស្វា ។ សេសមេត្ថ ឥតោ បុរិមគាថាសុ ច យំ យំ ន វិចារិតំ, តំ តំ សព្ពំ ឧត្តានត្ថត្តា ឯវ ន វិចារិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ អត្តនោ បព្ពជ្ជាហេតុំ វត្វា បធានត្ថាយ គន្តុកាមោ រាជានំ អាមន្តេន្តោ អាហ – **“បធានាយ គមិស្សាមិ, ឯត្ថ មេ រញ្ជតី មនោ”**តិ។ តស្សត្ថោ – យស្មាហំ, មហារាជ, នេក្ខម្មំ ទដ្ឋុ ខេមតោ បព្ពជិតោ, តស្មា តំ បរមត្ថនេក្ខម្មំ និព្ពានាមតំ សព្ពធម្មានំ អគ្គដ្ឋេន បធានំ បត្ថេន្តោ បធានត្ថាយ គមិស្សាមិ, ឯត្ថ មេ បធានេ រញ្ជតិ មនោ, ន កាមេសូតិ។ ឯវំ វុត្តេ កិរ រាជា ពោធិសត្តំ អាហ – “បុព្ពេវ មេតំ, ភន្តេ, សុតំ ‘សុទ្ធោទនរញ្ញោ កិរ បុត្តោ សិទ្ធត្ថកុមារោ ចត្តារិ បុព្ពនិមិត្តានិ ទិស្វា បព្ពជិត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សតី’តិ, សោហំ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ អធិមុត្តឹ ទិស្វា ឯវំបសន្នោ ‘អទ្ធា ពុទ្ធត្តំ បាបុណិស្សថា’តិ។ សាធុ, ភន្តេ, ពុទ្ធត្តំ បត្វា បឋមំ មម វិជិតំ ឱក្កមេយ្យាថា”តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បព្ពជ្ជាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បធានសុត្តវណ្ណនា

៤២៨. តំ មំ បធានបហិតត្តន្តិ បធានសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? “បធានាយ គមិស្សាមិ, ឯត្ថ មេ រញ្ជតី មនោ”តិ អាយស្មា អានន្ទោ បព្ពជ្ជាសុត្តំ និដ្ឋាបេសិ។ ភគវា គន្ធកុដិយំ និសិន្នោ ចិន្តេសិ – “មយា ឆព្ពស្សានិ បធានំ បត្ថយមានេន ទុក្ករការិកា កតា, តំ អជ្ជ ភិក្ខូនំ កថេស្សាមី”តិ។ អថ គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា ពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ “តំ មំ បធានបហិតត្ត”ន្តិ អារភិត្វា ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **តំ ម**ន្តិ ទ្វីហិបិ វចនេហិ អត្តានមេវ និទ្ទិសតិ។ **បធានបហិតត្ត**ន្តិ និព្ពានត្ថាយ បេសិតចិត្តំ បរិច្ចត្តអត្តភាវំ វា។ **នទឹ នេរញ្ជរំ បតី**តិ លក្ខណំ និទ្ទិសតិ។ លក្ខណញ្ហិ បធានបហិតត្ថាយ នេរញ្ជរា នទី។ តេនេវ ចេត្ថ ឧបយោគវចនំ។ អយំ បនត្ថោ “នទិយា នេរញ្ជរាយា”តិ, នេរញ្ជរាយ តីរេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិបរក្កម្មា**តិ អតីវ បរក្កមិត្វា។ **ឈាយន្ត**ន្តិ អប្បាណកជ្ឈានមនុយុញ្ជន្តំ ។ **យោគក្ខេមស្ស បត្តិយា**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមស្ស និព្ពានស្ស អធិគមត្ថំ។

៤២៩. នមុចីតិ មារោ។ សោ ហិ អត្តនោ វិសយា និក្ខមិតុកាមេ ទេវមនុស្សេ ន មុញ្ចតិ, អន្តរាយំ នេសំ ករោតិ, តស្មា “នមុចី”តិ វុច្ចតិ។ **ករុណំ វាច**ន្តិ អនុទ្ទយាយុត្តំ វាចំ។ **ភាសមានោ ឧបាគមី**តិ ឥទំ ឧត្តានមេវ។ កស្មា បន ឧបាគតោ? មហាបុរិសោ កិរ ឯកទិវសំ ចិន្តេសិ – “សព្ពទា អាហារំ បរិយេសមានោ ជីវិតេ សាបេក្ខោ ហោតិ, ន ច សក្កា ជីវិតេ សាបេក្ខេន អមតំ អធិគន្តុ”ន្តិ ។ តតោ អាហារុបច្ឆេទាយ បដិបជ្ជិ, តេន កិសោ ទុព្ពណ្ណោ ច អហោសិ។ អថ មារោ “អយំ សម្ពោធាយ មគ្គោ ហោតិ, ន ហោតីតិ អជានន្តោ អតិឃោរំ តបំ ករោតិ, កទាចិ មម វិសយំ អតិក្កមេយ្យា”តិ ភីតោ “ឥទញ្ចិទញ្ច វត្វា វារេស្សាមី”តិ អាគតោ។ តេនេវាហ – **“កិសោ ត្វមសិ ទុព្ពណ្ណោ, សន្តិកេ មរណំ តវា”**តិ។

៤៣០. ឯវញ្ច បន វត្វា អថស្ស មរណសន្តិកភាវំ សាវេន្តោ អាហ – **“សហស្សភាគោ មរណស្ស, ឯកំសោ តវ ជីវិត”**ន្តិ។ តស្សត្ថោ – សហស្សំ ភាគានំ អស្សាតិ សហស្សភាគោ។ កោ សោ ? មរណស្ស បច្ចយោតិ បាឋសេសោ។ ឯកោ អំសោតិ ឯកំសោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អយំ អប្បាណកជ្ឈានាទិសហស្សភាគោ តវ មរណស្ស បច្ចយោ, តតោ បន តេ ឯកោ ឯវ ភាគោ ជីវិតំ, ឯវំ សន្តិកេ មរណំ តវាតិ។ ឯវំ មរណស្ស សន្តិកភាវំ សាវេត្វា អថ នំ ជីវិតេ សមុស្សាហេន្តោ អាហ **“ជីវ ភោ ជីវិតំ សេយ្យោ”**តិ។ កថំ សេយ្យោតិ ចេ។ **ជីវំ បុញ្ញានិ កាហសី**តិ។

៤៣១. អថ អត្តនា សម្មតានិ បុញ្ញានិ ទស្សេន្តោ អាហ – “ចរតោ ច តេ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ។ តត្ថ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ កាលេន កាលំ មេថុនវិរតី សន្ធាយាហ, យំ តាបសា ករោន្តិ។ **ជុហតោ**តិ ជុហន្តស្ស។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៤៣២. ទុគ្គោ មគ្គោតិ ឥមំ បន អឌ្ឍគាថំ បធានវិច្ឆន្ទំ ជនេន្តោ អាហ។ តត្ថ អប្បាណកជ្ឈានាទិគហនត្តា ទុគ្គេន គន្តព្ពោតិ **ទុគ្គោ**, ទុក្ខិតកាយចិត្តេន កត្តព្ពត្តា **ទុក្ករោ**, សន្តិកមរណេន តាទិសេនាបិ បាបុណិតុំ អសក្កុណេយ្យតោ **ទុរភិសម្ភវោ**តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតោ បរំ **ឥមា គាថា ភណំ មារោ, អដ្ឋា ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ**តិ អយមុបឌ្ឍគាថា សង្គីតិការេហិ វុត្តា។ សកលគាថាបីតិ ឯកេ។ ភគវតា ឯវ បន បរំ វិយ អត្តានំ និទ្ទិសន្តេន សព្ពមេត្ថ ឯវំជាតិកំ វុត្តន្តិ អយមម្ហាកំ ខន្តិ។ តត្ថ **អដ្ឋា**តិ អដ្ឋាសិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

៤៣៣. ឆដ្ឋគាថាយ **យេនត្ថេនា**តិ ឯត្ថ បរេសំ អន្តរាយករណេន អត្តនោ អត្ថេន ត្វំ, បាបិម, អាគតោសីតិ អយមធិប្បាយោ ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

៤៣៤. “ជីវំ បុញ្ញានិ កាហសី”តិ ឥទំ បន វចនំ បដិក្ខិបន្តោ **“អណុមត្តោបី”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **បុញ្ញេនា**តិ វដ្ដគាមី មារេន វុត្តំ បុញ្ញំ សន្ធាយ ភណតិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

៤៣៥. ឥទានិ “ឯកំសោ តវ ជីវិត”ន្តិ ឥទំ វចនំ អារព្ភ មារំ សន្តជ្ជេន្តោ **“អត្ថិ សទ្ធា”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្រាយមធិប្បាយោ – អរេ, មារ, យោ អនុត្តរេ សន្តិវរបទេ អស្សទ្ធោ ភវេយ្យ, សទ្ធោបិ វា កុសីតោ, សទ្ធោ អារទ្ធវីរិយោ សមានោបិ វា ទុប្បញ្ញោ, តំ ត្វំ ជីវិតមនុបុច្ឆមានោ សោភេយ្យាសិ, មយ្ហំ បន អនុត្តរេ សន្តិវរបទេ ឱកប្បនសទ្ធា អត្ថិ, តថា កាយិកចេតសិកមសិថិលបរក្កមតាសង្ខាតំ វីរិយំ, វជិរូបមា បញ្ញា ច មម វិជ្ជតិ, សោ ត្វំ ឯវំ មំ បហិតត្តំ ឧត្តមជ្ឈាសយំ កឹ ជីវមនុបុច្ឆសិ, កស្មា ជីវិតំ បុច្ឆសិ។ **បញ្ញា ច មមា**តិ ឯត្ថ ច សទ្ទេន សតិសមាធិ ច។ ឯវំ សន្តេ យេហិ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សមន្នាគតា និព្ពានំ បាបុណន្តិ, តេសុ ឯកេនាបិ អវិរហិតំ ឯវំ

មំ បហិតត្តំ កឹ ជីវមនុបុច្ឆសិ? ននុ – ឯកាហំ ជីវិតំ សេយ្យោ, វីរិយមារភតោ ទឡ្ហំ (ធ. ប. ១១២)។ បញ្ញវន្តស្ស ឈាយិនោ, បស្សតោ ឧទយព្ពយន្តិ (ធ. ប. ១១១, ១១៣)។

៤៣៦-៨. ឯវំ មារំ សន្តជ្ជេត្វា អត្តនោ ទេហចិត្តប្បវត្តឹ ទស្សេន្តោ “**នទីនមបី**”តិ គាថាត្តយមាហ។ តមត្ថតោ បាកដមេវ។ អយំ បន អធិប្បាយវណ្ណនា – យ្វាយំ មម សរីរេ អប្បាណកជ្ឈានវីរិយវេគសមុដ្ឋិតោ វាតោ វត្តតិ, លោកេ គង្គាយមុនាទីនំ នទីនម្បិ សោតានិ អយំ វិសោសយេ, កិញ្ច មេ ឯវំ បហិតត្តស្ស ចតុនាឡិមត្តំ លោហិតំ ន ឧបសោសេយ្យ។ ន កេវលញ្ច មេ លោហិតមេវ សុស្សតិ, អបិច ខោ បន តម្ហិ លោហិតេ សុស្សមានម្ហិ ពទ្ធាពទ្ធភេទំ សរីរានុគតំ បិត្តំ, អសិតបីតាទិបដិច្ឆាទកំ ចតុនាឡិមត្តមេវ សេម្ហញ្ច, កិញ្ចាបរំ តត្តកមេវ មុត្តញ្ច ឱជញ្ច សុស្សតិ, តេសុ ច សុស្សមានេសុ មំសានិបិ ខីយន្តិ, តស្ស មេ ឯវំ អនុបុព្ពេន **មំសេសុ ខីយមានេសុ ភិយ្យោ ចិត្តំ បសីទតិ**, ន ត្វេវ តប្បច្ចយា សំសីទតិ។ សោ ត្វំ ឰទិសំ ចិត្តមជានន្តោ សរីរមត្តមេវ ទិស្វា ភណសិ “កិសោ ត្វមសិ ទុព្ពណ្ណោ, សន្តិកេ មរណំ តវា”តិ។ ន កេវលញ្ច មេ ចិត្តមេវ បសីទតិ, អបិច ខោ បន **ភិយ្យោ សតិ ច បញ្ញា ច សមាធិ មម តិដ្ឋតិ**, អណុមត្តោបិ បមាទោ វា សម្មោហោ វា ចិត្តវិក្ខេបោ វា នត្ថិ, តស្ស មយ្ហំ ឯវំ វិហរតោ យេ កេចិ សមណព្រាហ្មណា អតីតំ វា អទ្ធានំ អនាគតំ វា ឯតរហិ វា ឱបក្កមិកា វេទនា វេទយន្តិ, តាសំ និទស្សនភូតំ **បត្តស្ស ឧត្តមវេទនំ**។ យថា អញ្ញេសំ ទុក្ខេន ផុដ្ឋានំ សុខំ, សីតេន ឧណ្ហំ, ឧណ្ហេន សីតំ, ខុទាយ ភោជនំ, បិបាសាយ ផុដ្ឋានំ ឧទកំ អបេក្ខតេ ចិត្តំ, ឯវំ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឯកកាមម្បិ **នាបេក្ខតេ** ចិត្តំ។ “អហោ វតាហំ សុភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សុខសេយ្យំ សយេយ្យ”ន្តិ ឰទិសេនាការេន មម ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, **បស្ស**, ត្វំ មារ, **សត្តស្ស សុទ្ធតន្តិ**។

៤៣៩-៤១. ឯវំ អត្តនោ សុទ្ធតំ ទស្សេត្វា “និវារេស្សាមិ ត”ន្តិ អាគតស្ស មារស្ស មនោរថភញ្ជនត្ថំ មារសេនំ កិត្តេត្វា តាយ អបរាជិតភាវំ ទស្សេន្តោ “**កាមា តេ បឋមា សេនា**”តិអាទិកា ឆ គាថាយោ អាហ។

តត្ថ យស្មា អាទិតោវ អគារិយភូតេ សត្តេ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមា មោហយន្តិ, តេ អភិភុយ្យ អនគារិយភាវំ ឧបគតានំ បន្តេសុ វា សេនាសនេសុ អញ្ញតរញ្ញតរេសុ វា អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ **អរតិ** ឧប្បជ្ជតិ។ វុត្តញ្ហេតំ “បព្ពជិតេន ខោ, អាវុសោ, អភិរតិ ទុក្ករា”តិ (សំ. និ. ៤.៣៣១)។ តតោ តេ បរបដិពទ្ធជីវិកត្តា **ខុប្បិបាសា** ពាធេតិ, តាយ ពាធិតានំ បរិយេសនតណ្ហា ចិត្តំ កិលមយតិ, អថ នេសំ កិលន្តចិត្តានំ **ថិនមិទ្ធំ** ឱក្កមតិ។ តតោ វិសេសមនធិគច្ឆន្តានំ ទុរភិសម្ភវេសុ អរញ្ញវនបត្ថេសុ សេនាសនេសុ វិហរតំ ឧត្រាសសញ្ញិតា **ភីរុ** ជាយតិ, តេសំ ឧស្សង្កិតបរិសង្កិតានំ ទីឃរត្តំ វិវេករសមនស្សាទយមានានំ វិហរតំ “ន សិយា នុ ខោ ឯស មគ្គោ”តិ បដិបត្តិយំ **វិចិកិច្ឆា** ឧប្បជ្ជតិ, តំ វិនោទេត្វា វិហរតំ អប្បមត្តកេន វិសេសាធិគមេន **មានមក្ខថម្ភា** ជាយន្តិ, តេបិ វិនោទេត្វា វិហរតំ តតោ អធិកតរំ វិសេសាធិគមំ និស្សាយ **លាភសក្ការសិលោកា** ឧប្បជ្ជន្តិ, លាភាទិមុច្ឆិតា ធម្មបតិរូបកានិ បកាសេន្តា **មិច្ឆាយសំ** អធិគន្ត្វា តត្ថ ឋិតា ជាតិអាទីហិ **អត្តានំ ឧក្កំសេន្តិ, បរំ វម្ភេន្តិ**, តស្មា កាមាទីនំ បឋមសេនាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។

៤៤២-៣. ឯវមេតំ ទសវិធំ សេនំ ឧទ្ទិសិត្វា យស្មា សា កណ្ហធម្មសមន្នាគតត្តា កណ្ហស្ស នមុចិនោ ឧបការាយ សំវត្តតិ, តស្មា នំ តវ សេនាតិ និទ្ទិសន្តោ អាហ – “**ឯសា នមុចិ តេ សេនា, កណ្ហស្សាភិប្បហារិនី**”តិ។ តត្ថ **អភិប្បហារិនី**តិ សមណព្រាហ្មណានំ ឃាតនី និប្បោថនី, អន្តរាយករីតិ អត្ថោ។ **ន នំ អសូរោ ជិនាតិ, ជេត្វា ច លភតេ សុខន្តិ** ឯវំ តវ សេនំ អសូរោ កាយេ ច ជីវិតេ ច សាបេក្ខោ បុរិសោ ន ជិនាតិ, សូរោ បន ជិនាតិ, ជេត្វា ច មគ្គសុខំ ផលសុខញ្ច អធិគច្ឆតិ។ យស្មា ច លភតេ សុខំ, តស្មា សុខំ បត្ថយមានោ អហម្បិ **ឯស មុញ្ជំ បរិហរេ**តិ។ សង្គាមាវចរា អនិវត្តិនោ បុរិសា អត្តនោ អនិវត្តនកភាវវិញ្ញាបនត្ថំ សីសេ វា ធជេ វា អាវុធេ វា មុញ្ជតិណំ ពន្ធន្តិ, តំ អយម្បិ បរិហរតិច្ចេវ មំ ធារេហិ។ តវ សេនាយ បរាជិតស្ស **ធិរត្ថុ មម ជីវិតំ**, តស្មា ឯវំ ធារេហិ – **សង្គាមេ មេ មតំ សេយ្យោ, យញ្ចេ ជីវេ បរាជិតោ**, យេន ជីវិតេន បរាជិតោ ជីវេ, តស្មា ជីវិតា តយា សម្មាបដិបន្នានំ អន្តរាយករេន សទ្ធឹ សង្គាមេ មតំ មម សេយ្យោតិ អត្ថោ។

៤៤៤. កស្មា មតំ សេយ្យោតិ ចេ? យស្មា **បគាឡ្ហេត្ថ…បេ… សុព្ពតា**, ឯត្ថ កាមាទិកាយ អត្តុក្កំសនបរវម្ភនបរិយោសានាយ តវ សេនាយ បគាឡ្ហា និមុគ្គា អនុបវិដ្ឋា ឯកេ សមណព្រាហ្មណា ន ទិស្សន្តិ, សីលាទីហិ គុណេហិ នប្បកាសន្តិ, អន្ធការំ បវិដ្ឋា វិយ ហោន្តិ។ ឯតេ ឯវំ បគាឡ្ហា សមានា សចេបិ កទាចិ ឧម្មុជ្ជិត្វា និមុជ្ជនបុរិសោ វិយ “សាហុ សទ្ធា”តិអាទិនា នយេន ឧម្មុជ្ជន្តិ, តថាបិ តាយ សេនាយ អជ្ឈោត្ថដត្តា **តញ្ច មគ្គំ ន ជានន្តិ** ខេមំ និព្ពានគាមិនំ, សព្ពេបិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធាទយោ **យេន គច្ឆន្តិ សុព្ពតា**តិ។ តមំ បន គាថំ សុត្វា មារោ បុន កិញ្ចិ អវត្វា ឯវំ បក្កាមិ។

៤៤៥-៦. បក្កន្តេ បន តស្មឹ មហាសត្តោ តាយ ទុក្ករការិកាយ កិញ្ចិបិ វិសេសំ អនធិគច្ឆន្តោ អនុក្កមេន “សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មគ្គោ ពោធាយា”តិអាទីនិ ចិន្តេត្វា ឱឡារិកាហារំ អាហារេត្វា, ពលំ គហេត្វា, វិសាខបុណ្ណមទិវសេ បគេវ សុជាតាយ បាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា, ភទ្ទវនសណ្ឌេ ទិវាវិហារំ និសីទិត្វា, តត្ថ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេន្តោ ទិវសំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ មហាពោធិមណ្ឌាភិមុខោ គន្ត្វា សោត្ថិយេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ ពោធិមូលេ វិកិរិត្វា ទសសហស្សលោកធាតុទេវតាហិ កតសក្ការពហុមានោ –

“កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ច, អដ្ឋិ ច អវសិស្សតុ;
ឧបសុស្សតុ និស្សេសំ, សរីរេ មំសលោហិត”ន្តិ។ –

ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា “ន ទានិ ពុទ្ធត្តំ អបាបុណិត្វា បល្លង្កំ ភិន្ទិស្សាមី”តិ បដិញ្ញំ កត្វា អបរាជិតបល្លង្កេ និសីទិ។ តំ ញត្វា មារោ បាបិមា “អជ្ជ សិទ្ធត្ថោ បដិញ្ញំ កត្វា និសិន្នោ, អជ្ជេវ ទានិស្ស សា បដិញ្ញា បដិពាហិតព្ពា”តិ ពោធិមណ្ឌតោ យាវ ចក្កវាឡមាយតំ ទ្វាទសយោជនវិត្ថារំ ឧទ្ធំ នវយោជនមុគ្គតំ មារសេនំ សមុដ្ឋាបេត្វា ទិយឌ្ឍយោជនសតប្បមាណំ គិរិមេខលំ ហត្ថិរាជានំ អារុយ្ហ ពាហុសហស្សំ មាបេត្វា នានាវុធានិ គហេត្វា “គណ្ហថ, ហនថ, បហរថា”តិ ភណន្តោ អាឡវកសុត្តេ វុត្តប្បការា វុដ្ឋិយោ មាបេសិ, តា មហាបុរិសំ បត្វា តត្ថ វុត្តប្បការា ឯវ សម្បជ្ជឹសុ។ តតោ វជិរង្កុសេន ហត្ថឹ កុម្ភេ បហរិត្វា មហាបុរិសស្ស សមីបំ នេត្វា “ឧដ្ឋេហិ, ភោ សិទ្ធត្ថ, បល្លង្កា”តិ អាហ។ មហាបុរិសោ “ន ឧដ្ឋហាមិ មារា”តិ វត្វា តំ ធជិនឹ សមន្តា វិលោកេន្តោ ឥមា គាថាយោ អភាសិ **“សមន្តា ធជិនិ”**ន្តិ។

តត្ថ **ធជិនិ**ន្តិ សេនំ។ **យុត្ត**ន្តិ ឧយ្យុត្តំ។ **សវាហន**ន្តិ គិរិមេខលនាគរាជសហិតំ។ **បច្ចុគ្គច្ឆាមី**តិ អភិមុខោ ឧបរិ គមិស្សាមិ, សោ ច ខោ តេជេនេវ, ន កាយេន។ កស្មា? **មា មំ ឋានា អចាវយិ,** មំ ឯតស្មា ឋានា អបរាជិតបល្លង្កា មារោ មា ចាលេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នប្បសហតី**តិ សហិតុំ ន សក្កោតិ, នាភិភវតិ វា។ **អាមំ បត្ត**ន្តិ កាចជាតំ មត្តិកាភាជនំ។ **អស្មនា**តិ បាសាណេន។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៤៤៧-៨. ឥទានិ “ឯតំ តេ មារសេនំ ភិន្ទិត្វា តតោ បរំ វិជិតសង្គាមោ សម្បត្តធម្មរាជាភិសេកោ ឥទំ ករិស្សាមី”តិ ទស្សេន្តោ អាហ **“វសីករិត្វា”**តិ។ តត្ថ **វសីករិត្វា សង្កប្ប**ន្តិ មគ្គភាវនាយ សព្ពំ មិច្ឆាសង្កប្បំ បហាយ សម្មាសង្កប្បស្សេវ បវត្តនេន វសីករិត្វា សង្កប្បំ។ **សតិញ្ច សូបតិដ្ឋិត**ន្តិ កាយាទីសុ ចតូសុ ឋានេសុ អត្តនោ សតិញ្ច សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋិតំ ករិត្វា ឯវំ វសីកតសង្កប្បោ សុប្បតិដ្ឋិតស្សតិ **រដ្ឋា រដ្ឋំ វិចរិស្សាមិ** ទេវមនុស្សភេទេ **បុថូ សាវកេ វិនយន្តោ**។ អថ មយា វិនីយមានា **តេ អប្បមត្តា...បេ.... ន សោចរេ**, តំ និព្ពានាមតមេវាតិ អធិប្បាយោ។

៤៤៩-៥១. អថ មារោ ឥមា គាថាយោ សុត្វា អាហ – “ឯវរូបំ បក្ខំ ទិស្វា ន ភាយសិ ភិក្ខូ”តិ? “អាម, មារ, ន ភាយាមី”តិ។ “កស្មា ន ភាយសី”តិ? “ទានាទីនំ បារមិបុញ្ញានំ កតត្តា”តិ។ “កោ ឯតំ ជានាតិ ទានាទីនិ ត្វមកាសី”តិ? “កឹ ឯត្ថ បាបិម សក្ខិកិច្ចេន, អបិច ឯកស្មិំយេវ ភវេ វេស្សន្តរោ ហុត្វា យំ ទានមទាសឹ, តស្សានុភាវេន សត្តក្ខត្តុំ ឆហិ បការេហិ សញ្ចាតកម្បា អយំ មហាបថវីយេវ សក្ខី”តិ។ ឯវំ វុត្តេ ឧទកបរិយន្តំ កត្វា មហាបថវី កម្បិ ភេរវសទ្ទំ មុញ្ចមានា, យំ សុត្វា មារោ អសនិហតោ វិយ ភីតោ ធជំ បណាមេត្វា បលាយិ សទ្ធិំ បរិសាយ។ អថ មហាបុរិសោ តីហិ យាមេហិ តិស្សោ វិជ្ជា សច្ឆិកត្វា អរុណុគ្គមនេ “អនេកជាតិសំសារំ...បេ.... តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ មារោ ឧទានសទ្ទេន អាគន្ត្វា “អយំ‘ពុទ្ធោ អហ’ន្តិ បដិជានាតិ, ហន្ទ នំ អនុពន្ធាមិ អាភិសមាចារិកំ បស្សិតុំ។ សចស្ស កិញ្ចិ កាយេន វា វាចាយ វា ខលិតំ ភវិស្សតិ, វិហេឋេស្សាមិ ន”ន្តិ បុព្ពេ ពោធិសត្តភូមិយំ ឆព្ពស្សានិ អនុពន្ធិត្វា ពុទ្ធត្តំ បត្តំ ឯកំ វស្សំ អនុពន្ធិ។ តតោ ភគវតោ កិញ្ចិ ខលិតំ អបស្សន្តោ **“សត្ត វស្សានី”**តិ ឥមា និព្ពេជនីយគាថាយោ អភាសិ។

តត្ថ **ឱតារ**ន្តិ រន្ធំ វិវរំ។ **នាធិគច្ឆិស្ស**ន្តិ នាធិគមឹ។ **មេទវណ្ណ**ន្តិ មេទបិណ្ឌសទិសំ។ **អនុបរិយគា**តិ បរិតោ បរិតោ អគមាសិ។ **មុទុ**ន្តិ មុទុកំ។ **វិន្ទេមា**តិ អធិគច្ឆេយ្យាម។ **អស្សាទនា**តិ សាទុភាវោ។ **វាយសេត្តោ**តិ វាយសោ ឯត្តោ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

អយំ បន យោជនា – សត្ត វស្សានិ ភគវន្តំ ឱតារាបេក្ខោ អនុពន្ធឹ កត្ថចិ អវិជហន្តោ បទាបទំ, ឯវំ អនុពន្ធិត្វាបិ ច ឱតារំ នាធិគមឹ។ សោហំ យថា នាម មេទវណ្ណំ បាសាណំ មេទសញ្ញី វាយសោ ឯកស្មិំ បស្សេ មុខតុណ្ឌកេន វិជ្ឈិត្វា អស្សាទំ អវិន្ទមានោ “អប្បេវ នាម ឯត្ថ មុទុ វិន្ទេម, អបិ ឥតោ អស្សាទនា សិយា”តិ សមន្តា តថេវ វិជ្ឈន្តោ អនុបរិយាយិត្វា កត្ថចិ អស្សាទំ អលទ្ធា “បាសាណោវាយ”ន្តិ និព្ពិជ្ជ បក្កមេយ្យ, ឯវមេវាហំ ភគវន្តំ កាយកម្មាទីសុ អត្តនោ បរិត្តបញ្ញាមុខតុណ្ឌកេន វិជ្ឈន្តោ សមន្តា អនុបរិយគា “អប្បេវ នាម កត្ថចិ

អបរិសុទ្ធកាយសមាចារាទិមុទុភាវំ វិន្ទេម, កុតោចិ អស្សាទនា សិយា’’តិ, តេ ទានិ មយំ អស្សាទំ អលភមានា **កាកោវ សេលមាសជ្ជ និព្ពិជ្ជាបេម គោតមំ** អាសជ្ជ គតោ គោតមា និព្ពិជ្ជ អបេមាតិ។ ឯវំ វទតោ កិរ មារស្ស សត្ត វស្សានិ និប្ផលបរិស្សមំ និស្សាយ ពលវសោកោ ឧទបាទិ។ តេនស្ស វិសីទមានង្គបច្ចង្គស្ស ពេលុវបណ្ឌុ នាម វីណា កច្ឆតោ បតិតា។ យា សកឹ កុសលេហិ វាទិតា ចត្តារោ មាសេ មធុរស្សរំ មុញ្ចតិ, យំ គហេត្វា សក្កោ បញ្ចសិខស្ស អទាសិ។ តំ សោ បតមានម្បិ ន ពុជ្ឈិ។ តេនាហ ភគវា –

៤៥២.‘‘តស្ស សោកបរេតស្ស, វីណា កច្ឆា អភស្សថ;
តតោ សោ ទុម្មនោ យក្ខោ, តត្ថេវន្តរធាយថា’’តិ។

សង្គីតិការកា អាហំសូតិ ឯកេ, អម្ហាកំ បនេតំ នក្ខមតីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បធានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សុភាសិតសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ សុភាសិតសុត្តំ។ អត្តជ្ឈាសយតោ ចស្ស ឧប្បត្តិ។ ភគវា ហិ សុភាសិតប្បិយោ, សោ អត្តនោ សុភាសិតសមុទាចារប្បកាសនេន សត្តានំ ទុព្ភាសិតសមុទាចារំ បដិសេធេន្តោ ឥមំ សុត្តមភាសិ។ តត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទិ សង្គីតិការវចនំ។ តត្ថ **តត្រ ខោ ភគវា…បេ…. ភទន្តេតិ តេ ភិក្ខូ**តិ ឯតំ អបុព្ពំ, សេសំ វុត្តនយមេវ។ តស្មា អបុព្ពបទវណ្ណនត្ថមិទំ វុច្ចតិ – **តត្រា**តិ ទេសកាលបរិទីបនំ។ តញ្ហិ យំ សមយំ វិហរតិ, តត្រ សមយេ, យស្មិញ្ច អារាមេ វិហរតិ, តត្រ អារាមេតិ ទីបេតិ។ ភាសិតព្ពយុត្តេ វា ទេសកាលេ ទីបេតិ។ ន ហិ ភគវា អយុត្តេ ទេសេ កាលេ វា ធម្មំ ភាសតិ។ ‘‘អកាលោ ខោ, តាវ, ពាហិយា’’តិអាទិ (ឧទា. ១០) ចេត្ថ សាធកំ។ **ខោ**តិ បទបូរណមត្តេ អវធារណាទិកាលត្ថេ វា និបាតោ។ **ភគវា**តិ លោកគរុបរិទីបនំ។ ភិក្ខូតិ កថាសវនយុត្តបុគ្គលបរិទីបនំ។ **អាមន្តេសី**តិ អាលបិ អភាសិ សម្ពោធេសិ។

ភិក្ខវោតិ អាមន្តនាការបរិទីបនំ។ តញ្ច ភិក្ខនសីលតាទិគុណយោគសិទ្ធត្តា វុត្តំ។ តេន នេសំ ហីនាធិកជនសេវិតំ វុត្តិំ បកាសេន្តោ ឧទ្ធតទីនភាវនិគ្គហំ ករោតិ។ ‘‘ភិក្ខវោ’’តិ ឥមិនា ច ករុណាវិប្ផារសោម្មហទយនយននិបាតបុព្ពង្គមេន វចនេន តេ អត្តនោ មុខាភិមុខេ ករិត្វា តេនេវ កថេតុកម្យតាទីបកេន វចនេន តេសំ សោតុកម្យតំ ជនេតិ, តេនេវ ច សម្ពោធនត្ថេន វចនេន សាធុកសវនមនសិការេបិ តេ និយោជេតិ។ សាធុកសវនមនសិការាយត្តា ហិ សាសនសម្បត្តិ។ អបរេសុបិ ទេវមនុស្សេសុ វិជ្ជមានេសុ កស្មា ភិក្ខូ ឯវ អាមន្តេសីតិ ចេ? ជេដ្ឋសេដ្ឋាសន្នសទាសន្និហិតភាវតោ។ សព្ពបរិសសាធារណា ហិ អយំ ធម្មទេសនា, ន បាដិបុគ្គលិកា។ បរិសាយ ច ជេដ្ឋា ភិក្ខូ បឋមុប្បន្នត្តា, សេដ្ឋា អនគារិយភាវំ អាទឹ កត្វា សត្ថុ ចរិយានុវិធាយកត្តា សកលសាសនបដិគ្គាហកត្តា ច។ អាសន្នា តត្ថ និសិន្នេសុ សត្ថុ សន្តិកត្តា, សទា សន្និហិតា សត្ថុ សន្តិកាវចរត្តា។ តេន ភគវា សព្ពបរិសសាធារណំ ធម្មំ ទេសេន្តោ ភិក្ខូ ឯវ អាមន្តេសិ។ អបិច ភាជនំ តេ ឥមាយ កថាយ យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិសព្ភាវតោតិបិ តេ ឯវ អាមន្តេសិ។ **ភទន្តេ**តិ គារវាធិវចនមេតំ។ **តេ ភិក្ខូ**តិ យេ ភគវា អាមន្តេសិ, តេ ឯវំ ភគវន្តំ អាលបន្តា ភគវតោ បច្ចស្សោសុន្តិ។

ចតូហិ អង្គេហីតិ ចតូហិ ការណេហិ អវយវេហិ វា។ មុសាវាទាវេរមណិអាទីនិ ហិ ចត្តារិ សុភាសិតវាចាយ ការណានិ។ សច្ចវចនាទយោ ចត្តារោ អវយវា, ការណត្ថេ ច អង្គសទ្ទោ។ **ចតូហី**តិ និស្សក្កវចនំ ហោតិ, អវយវត្ថេ ករណវចនំ។ **សមន្នាគតា**តិ សមនុអាគតា បវត្តា យុត្តា ច។ **វាចា**តិ សមុល្លបនវាចា។ យា សា ‘‘វាចា គិរា ព្យប្បថោ’’តិ (ធ. ស. ៦៣៦) ច, ‘‘នេលា កណ្ណសុខា’’តិ (ទី. និ. ១.៩; ម. និ. ៣.១៤) ច ឯវមាទីសុ អាគច្ឆតិ។ យា បន ‘‘វាចាយ ចេ កតំ កម្ម’’ន្តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១ កាយកម្មទ្វារ) ឯវំ វិញ្ញត្តិ ច, ‘‘យា ចតូហិ វចីទុច្ចរិតេហិ អារតិ វិរតិ…បេ…. អយំ វុច្ចតិ សម្មាវាចា’’តិ (ធ. ស. ២៩៩; វិភ. ២០៦) ឯវំ វិរតិ ច, ‘‘ផរុសវាចា, ភិក្ខវេ, អាសេវិតា ភាវិតា ពហុលីកតា និរយសំវត្តនិកា ហោតី’’តិ (អ. និ. ៨.៤០) ឯវំ ចេតនា ច វាចាតិ អាគច្ឆតិ, សា ឥធ ន អធិប្បេតា។ កស្មា? អភាសិតព្ពតោ។ **សុភាសិតា ហោតី**តិ សុដ្ឋុ ភាសិតា ហោតិ។ តេនស្សា អត្ថាវហនតំ ទីបេតិ។ **ន ទុព្ភាសិតា**តិ ន ទុដ្ឋុ ភាសិតា។ តេនស្សា អនត្ថានាវហនតំ ទីបេតិ។ **អនវជ្ជា**តិ វជ្ជសង្ខាតរាគាទិទោសវិរហិតា។ តេនស្សា ការណសុទ្ធិំ វុត្តទោសាភាវញ្ច ទីបេតិ។ **អននុវជ្ជា ចា**តិ អនុវាទវិមុត្តា។ តេនស្សា សព្ពាការសម្បត្តិំ ទីបេតិ។ **វិញ្ញូន**ន្តិ បណ្ឌិតានំ។ តេន និន្ទាបសំសាសុ ពាលា អប្បមាណាតិ ទីបេតិ។

កតមេហិ ចតូហីតិ កថេតុកម្យតាបុច្ឆា។ **ឥធាតិ** ឥមស្មិំ សាសនេ។ **ភិក្ខវេតិ** យេសំ កថេតុកាមោ, តទាលបនំ។ **ភិក្ខូតិ** វុត្តប្បការវាចាភាសនកបុគ្គលនិទស្សនំ។ **សុភាសិតំយេវ ភាសតីតិ** បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ចតូសុ វាចង្គេសុ អញ្ញតរង្គនិទ្ទេសវចនំ។ **នោ ទុព្ភាសិតន្តិ** តស្សេវ វាចង្គស្ស បដិបក្ខភាសននិវារណំ។ តេន "មុសាវាទាទយោបិ កទាចិ វត្តព្ពា"តិ ទិដ្ឋិំ និសេធេតិ។ "នោ ទុព្ភាសិត"ន្តិ ឥមិនា វា មិច្ឆាវាចប្បហានំ ទីបេតិ, "សុភាសិត"ន្តិ ឥមិនា បហីនមិច្ឆាវាចេន សតា ភាសិតព្ពវចនលក្ខណំ។ តថា បាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទំ ។ អង្គបរិទីបនត្ថំ បន អភាសិតព្ពំ បុព្ពេ អវត្វា ភាសិតព្ពមេវាហ។ ឯស នយោ **ធម្មំយេវាតិ**អាទីសុបិ។

ឯត្ថ ច "សុភាសិតំយេវ ភាសតិ នោ ទុព្ភាសិត"ន្តិ ឥមិនា បិសុណទោសរហិតំ សមគ្គករណវចនំ វុត្តំ, "ធម្មំយេវ ភាសតិ នោ អធម្ម"ន្តិ ឥមិនា សម្ផទោសរហិតំ ធម្មតោ អនបេតំ មន្តាវចនំ វុត្តំ, ឥតរេហិ ទ្វីហិ ផរុសាលិករហិតានិ បិយសច្ចវចនានិ វុត្តានិ។ **ឥមេហិ ខោតិ**អាទិនា បន តានិ អង្គានិ បច្ចក្ខតោ ទស្សេន្តោ តំ វាចំ និគមេតិ។ វិសេសតោ ចេត្ថ "ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខវេ , ចតូហិ អង្គេហិ សមន្នាគតា វាចា សុភាសិតា ហោតី"តិ ភណន្តោ យទញ្ញេ បដិញ្ញាទីហិ អវយវេហិ នាមាទីហិ បទេហិ លិង្គវចនវិភត្តិកាលការកាទីហិ សម្បត្តីហិ ច សមន្នាគតំ វាចំ "សុភាសិត"ន្តិ មញ្ញន្តិ, តំ ធម្មតោ បដិសេធេតិ។ អវយវាទិសម្បន្នាបិ ហិ បេសុញ្ញាទិសមន្នាគតា វាចា ទុព្ភាសិតាវ ហោតិ អត្តនោ បរេសញ្ច អនត្ថាវហត្តា។ ឥមេហិ បន ចតូហិ អង្គេហិ សមន្នាគតា សចេបិ មិលក្ខុភាសាបរិយាបន្នា យដចេដិកាគីតិកបរិយាបន្នា វា ហោតិ, តថាបិ សុភាសិតា ឯវ លោកិយលោកុត្តរហិតសុខាវហត្តា។ សីហឡទីបេ មគ្គបស្សេ សស្សំ រក្ខន្តិយា សីហឡចេដិកាយ សីហឡកេនេវ ជាតិជរាមរណបដិសំយុត្តំ គីតំ គាយន្តិយា សុត្វា មគ្គំ គច្ឆន្តា សដ្ឋិមត្តា វិបស្សកភិក្ខូ ចេត្ថ អរហត្តំ បត្តា និទស្សនំ។ តថា តិស្សោ នាម អារទ្ធវិបស្សកោ ភិក្ខុ បទុមសរសមីបេន គច្ឆន្តោ បទុមសរេ បទុមានិ ភញ្ជិត្វា ភញ្ជិត្វា –

> "បាតោ ផុល្លំ កោកនទំ, សូរិយាលោកេន ភជ្ជីយតេ;
> ឯវំ មនុស្សត្តគតា សត្តា, ជរាភិវេគេន មទ្ទីយន្តី"តិ។ –

ឥមំ គីតំ គាយន្តិយា ចេដិកាយ សុត្វា អរហត្តំ បត្តោ, ពុទ្ធន្តរេ ច អញ្ញតរោ បុរិសោ សត្តហិ បុត្តេហិ សទ្ធិំ វនា អាគម្ម អញ្ញតរាយ ឥត្ថិយា មុសលេន តណ្ឌុលេ កោដ្ដេន្តិយា –

> "ជរាយ បរិមទ្ទិតំ ឯតំ, មិលាតឆវិចម្មនិស្សិតំ;
> មរណេន ភិជ្ជតិ ឯតំ, មច្ចុស្ស ឃសមាមិសំ។
>
> "កិមីនំ អាលយំ ឯតំ, នានាកុណបេន បូរិតំ;
> អសុចិស្ស ភាជនំ ឯតំ, កទលិក្ខន្ធសមំ ឥទ"ន្តិ។ –

ឥមំ គីតិកំ សុត្វា សហ បុត្តេហិ បច្ចេកពោធិំ បត្តោ, អញ្ញេ ច ឰទិសេហិ ឧបាយេហិ អរិយភូមិំ បត្តា និទស្សនំ។ អនច្ឆរិយំ បនេតំ, យំ ភគវតោ អាសយានុសយកុសលេន "សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា"តិអាទិនា នយេន វុត្តា គាថាយោ សុត្វា បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តំ បាបុណឹសុ, អញ្ញេ ច ខន្ធាយតនាទិបដិសំយុត្តា កថា សុត្វា អនេកេ ទេវមនុស្សាតិ។ ឯវំ ឥមេហិ ចតូហិ អង្គេហិ សមន្នាគតា វាចា សចេបិ មិលក្ខុភាសាបរិយាបន្នា, ឃដចេដិកាគីតិកបរិយាបន្នា វា ហោតិ, តថាបិ "សុភាសិតា"តិ វេទិតព្ពា។ សុភាសិតត្តា ឯវ ច អនវជ្ជា ច អននុវជ្ជា ច វិញ្ញូនំ អត្ថត្ថិកានំ កុលបុត្តានំ អត្ថបដិសរណានំ, នោ ព្យញ្ជនបដិសរណានន្តិ។

ឥទមវោច ភគវាតិ ឥទំ សុភាសិតលក្ខណំ ភគវា អវោច។ **ឥទំ វត្វាន សុគតោ, អថាបរំ ឯតទវោច សត្ថាតិ** ឥទញ្ច លក្ខណំ វត្វា អថ អញ្ញម្បិ ឯតំ អវោច សត្ថា។ ឥទានិ វត្តព្ពគាថំ ទស្សេត្វា សព្ពមេតំ សង្គីតិការកា អាហំសុ។ តត្ថ **អបរន្តិ** គាថាពន្ធវចនំ សន្ធាយ វុច្ចតិ។ តំ ទុវិធំ ហោតិ – បច្ឆា អាគតបរិសំ អស្សវនសុស្សវនអាធារណទន្ធីករណាទីនិ វា សន្ធាយ តទត្ថទីបកមេវ ច។ បុព្ពេ កេនចិ ការណេន បរិហាបិតស្ស អត្ថស្ស ទីបនេន អត្ថវិសេសទីបកញ្ច "បុរិសស្ស ហិ ជាតស្ស, កុឋារី ជាយតេ មុខេ"តិអាទីសុ (សុ. និ. ៦៦២) វិយ។ ឥធ បន តទត្ថទីបកមេវ។

៤៥៣. តត្ថ **សន្តោតិ** ពុទ្ធាទយោ។ តេ ហិ សុភាសិតំ "ឧត្តមំ សេដ្ឋ"ន្តិ វណ្ណយន្តិ។ **ទុតិយំ តតិយំ ចតុត្ថន្តិ** ឥទំ បន បុព្ពេ និទ្ទិដ្ឋក្កមំ ឧបាទាយ វុត្តំ។ គាថាបរិយោសានេ បន វង្គីសត្ថេរោ ភគវតោ សុភាសិតេ បសីទិ។

សោ យំ បសន្នាការំ អកាសិ, យញ្ច វចនំ ភគវា អភាសិ, តំ ទស្សេន្តោ សង្គីតិការកា “**អថ ខោ អាយស្មា**”តិអាទិមាហំសុ។ តត្ថ **បដិភាតិ មន្តិ** មម ភាគោ បកាសតិ ។ **បដិភាតុ តន្តិ** តវ ភាគោ បកាសតុ។ **សារុប្បាហីតិ** អនុច្ឆវិកាហិ។ **អភិត្ថវីតិ** បសំសិ។

៤៥៤. **ន តាបយេតិ** វិប្បដិសារេន ន តាបេយ្យ។ **ន វិហឹសេយ្យាតិ** អញ្ញមញ្ញំ ភិន្ទន្តោ ន ពាធេយ្យ។ **សា វេ វាចាតិ** សា វាចា ឯកំសេនេវ សុភាសិតា។ ឯត្តាវតា អបិសុណវាចាយ ភគវន្តំ ថោមេតិ។

៤៥៥. **បដិនន្ទិតាតិ** ហដ្ឋេន ហទយេន បដិមុខំ គន្ត្វា នន្ទិតា សម្បិយាយិតា។ **យំ អនាទាយ បាបានិ, បរេសំ ភាសតេ បិយន្តិ** យំ វាចំ ភាសន្តោ បរេសំ បាបានិ អប្បិយានិ បដិក្កូលានិ ផរុសវចនានិ អនាទាយ អត្ថព្យញ្ជនមធុរំ បិយមេវ វចនំ ភាសតិ, តំ បិយវាចមេវ ភាសេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមាយ គាថាយ បិយវចនេន ភគវន្តំ អភិត្ថវិ។

៤៥៦. **អមតាតិ** អមតសទិសា សាទុភាវេន។ វុត្តម្បិ ចេតំ “សច្ចំ ហវេ សាទុតរំ រសាន”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧៣; សុ. និ. ១៨៤)។ និព្ពានាមតបច្ចយត្តា វា អមតា។ **ឯស ធម្មោ សនន្តនោតិ** យាយំ សច្ចវាចា នាម, ឯស បោរាណោ ធម្មោ ចរិយា បវេណី, ឥទមេវ ហិ បោរាណានំ អាចិណ្ណំ, ន តេ អលិកំ ភាសីសុ។ តេនេវាហ – “**សច្ចេ អត្ថេ ច ធម្មេ ច, អហុ សន្តោ បតិដ្ឋិតា**”តិ។ តត្ថ សច្ចេ បតិដ្ឋិតត្តា ឯវ អត្តនោ ច បរេសញ្ច អត្ថេ បតិដ្ឋិតា។ អត្ថេ បតិដ្ឋិតត្តា ឯវ ច ធម្មេ បតិដ្ឋិតា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ បរំ វា ទ្វយំ សច្ចវិសេសនមិច្ចេវ វេទិតព្ពំ។ សច្ចេ បតិដ្ឋិតា។ កីទិសេ? **អត្ថេ ច ធម្មេ ច,** យំ បរេសំ អត្ថតោ អនបេតត្តា អត្ថំ អនុបរោធំ ករោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សតិបិ ច អនុបរោធករត្តេ ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មំ, យំ ធម្មិកមេវ អត្ថំ សាធេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមាយ គាថាយ សច្ចវចនេន ភគវន្តំ អភិត្ថវិ។

៤៥៧. **ខេមន្តិ** អភយំ និរុបទ្ទវំ។ កេន ការណេនាតិ ចេ? **និព្ពានប្បត្តិយា ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ,** យស្មា កិលេសនិព្ពានំ បាបេតិ, វដ្ដទុក្ខស្ស ច អន្តកិរិយាយ សំវត្តតីតិ អត្ថោ។ អថ វា យំ ពុទ្ធោ និព្ពានប្បត្តិយា ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយាតិ ទ្វិន្នំ និព្ពានធាតូនមត្ថាយ ខេមមគ្គប្បកាសនតោ ខេមំ វាចំ ភាសតិ, **សា វេ វាចានមុត្តមាតិ** សា វាចា សព្ពវាចានំ សេដ្ឋាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមាយ គាថាយ មន្តាវចនេន ភគវន្តំ អភិត្ថវន្តោ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសីតិ អយមេត្ថ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សុភាសិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បូរឡាសសុត្ត-(សុន្ទរិកភារទ្វាជសុត្ត)-វណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ បូរឡាសសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវា បច្ឆាភត្តកិច្ចាវសានេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ សុន្ទរិកភារទ្វាជព្រាហ្មណំ អរហត្តស្ស ឧបនិស្សយសម្បន្នំ ទិស្វា “តត្ថ មយិ គតេ កថា បវត្តិស្សតិ, តតោ កថាវសានេ ធម្មទេសនំ សុត្វា ឯស ព្រាហ្មណោ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតី”តិ ច ញត្វា តត្ថ គន្ត្វា កថំ សមុដ្ឋាបេត្វា ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **ឯវំ មេ សុតន្តិ**អាទិ សង្គីតិការកានំ វចនំ។ **កីជច្ចោ ភវន្តិ**អាទិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស, **ន ព្រាហ្មណោ នោម្ហីតិ**អាទិ ភគវតោ។ តំ សព្ពម្បិ សមោធានេត្វា “បូរឡាសសុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ វុត្តសទិសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ, អវុត្តំ វណ្ណយិស្សាម, តញ្ច ខោ ឧត្តានត្ថានិ បទានិ អនាមសន្តា។ **កោសលេសូតិ** កោសលា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា។ តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហិសទ្ទេន “កោសលា”តិ វុច្ចតិ។ តស្មឹ កោសលេសុ ជនបទេ។ កេចិ បន “យស្មា បុព្ពេ មហាបនាទំ រាជកុមារំ នានានាដកាទីនិ ទិស្វា សិតមត្តម្បិ អករោន្តំ សុត្វា រាជា អាណាបេសិ ‘យោ មម បុត្តំ ហសាបេតិ, សព្ពាភរណេហិ នំ អលង្ករោមី’តិ។ តតោ នង្គលានិ ឆឌ្ឌេត្វា មហាជនកាយោ សន្និបតិ។ តេ ច មនុស្សា អតិរេកសត្តវស្សានិ នានាកីឡិកាទយោ ទស្សេន្តាបិ តំ នាសក្ខឹសុ ហសាបេតុំ។ តតោ សក្កោ ទេវនដំ បេសេសិ, សោ ទិព្ពនាដកំ ទស្សេត្វា ហសាបេសិ។ អថ តេ មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ វសនោកាសាភិមុខា បក្កមឹសុ។ តេ បដិបថេ មិត្តសុហជ្ជាទយោ ទិស្វា បដិសន្ថារមកំសុ ‘កច្ចិ ភោ កុសលំ, កច្ចិ ភោ កុសល’ន្តិ ។ តស្មា តំ ‘កុសល’ន្តិ សទ្ទំ ឧបាទាយ សោ បទេសោ ‘កោសលោ’តិ វុច្ចតី”តិ វណ្ណយន្តិ។ **សុន្ទរិកាយ នទិយា តីរេតិ** សុន្ទរិកាតិ ឯវំនាមិកាយ នទិយា តីរេ។

តេន ខោ បនាតិ យេន សមយេន ភគវា តំ ព្រាហ្មណំ វិនេតុកាមោ គន្ត្វា តស្សា នទិយា តីរេ សសីសំ បារុបិត្វា រុក្ខមូលេ និសជ្ជាសង្ខាតេន ឥរិយាបថវិហារេន វិហរតិ។ **សុន្ទរិកភារទ្វាជោ**តិ សោ ព្រាហ្មណោ តស្សា នទិយា តីរេ វសតិ អគ្គិញ្ច ជុហតិ, ភារទ្វាជោតិ ចស្ស គោត្តំ, តស្មា ឯវំ វុច្ចតិ។ **អគ្គឹ ជុហតី**តិ អាហុតិបក្ខិបនេន ជាលេតិ។ **អគ្គិហុត្តំ បរិចរតី**តិ អគ្យាយតនំ សម្មជ្ជនូបលេបនពលិកម្មាទិនា បយិរុបាសតិ។ **កោ នុ ខោ ឥមំ ហព្យសេសំ ភុញ្ជេយ្យា**តិ សោ កិរ ព្រាហ្មណោ អគ្គិម្ហិ ជុហិត្វា អវសេសំ បាយាសំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អគ្គិម្ហិ តាវ បក្ខិត្តបាយាសោ មហាព្រហ្មុនា ភុត្តោ, អយំ បន អវសេសោ អត្ថិ។ តំ យទិ ព្រហ្មុនោ មុខតោ ជាតស្ស ព្រាហ្មណស្សេវ ទទេយ្យំ, ឯវំ មេ បិតរា សហ បុត្តោបិ សន្តប្បិតោ ភវេយ្យ, សុវិសោធិតោ ច ព្រហ្មលោកគាមិមគ្គោ អស្ស, ហន្ទាហំ ព្រាហ្មណំ គវេសាមី”តិ។ តតោ ព្រាហ្មណទស្សនត្ថំ ឧដ្ឋាយាសនា ចតុទ្ទិសា អនុវិលោកេសិ – “កោ នុ ខោ ឥមំ ហព្យសេសំ ភុញ្ជេយ្យា”តិ។

អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេតិ តស្មឹ វនសណ្ឌេ សេដ្ឋរុក្ខមូលេ។ **សសីសំ បារុត**ន្តិ សហ សីសេន បារុតកាយំ។ កស្មា បន ភគវា ឯវមកាសិ, កឹ នារាយនសង្ខាតពលោបិ ហុត្វា នាសក្ខិ ហិមបាតំ សីតវាតញ្ច បដិពាហិតុន្តិ? អត្ថេតំ ការណំ។ ន ហិ ពុទ្ធា សព្ពសោ កាយបដិជគ្គនំ ករោន្តិ ឯវ, អបិច ភគវា “អាគតេ ព្រាហ្មណេ សីសំ វិវរិស្សាមិ, មំ ទិស្វា ព្រាហ្មណោ កថំ បវត្តេស្សតិ, អថស្ស កថានុសារេន ធម្មំ ទេសេស្សាមី”តិ កថាបវត្តនត្ថំ ឯវមកាសិ។ **ទិស្វាន វាមេន...បេ.... តេនុបសង្កមី**តិ សោ កិរ ភគវន្តំ ទិស្វា ព្រាហ្មណោ “អយំ សសីសំ បារុបិត្វា សព្ពរត្តឹ បធានមនុយុត្តោ, ឥមស្ស ទក្ខិណោទកំ ទត្វា ឥមំ ហព្យសេសំ ទស្សាមី”តិ ព្រាហ្មណសញ្ញី ហុត្វា ឯវ ឧបសង្កមិ។ **មុណ្ឌោ អយំ ភវំ, មុណ្ឌកោ អយំ ភវ**ន្តិ សីសេ វិវរិតមត្តេវ កេសន្តំ ទិស្វា “មុណ្ឌោ”តិ អាហ។ តតោ សុដ្ឋុតរំ ឱលោកេន្តោ បរិត្តម្បិ សិខំ អទិស្វា ហីឡេន្តោ “មុណ្ឌកោ”តិ អាហ។ ឯវរូបា ហិ នេសំ ព្រាហ្មណានំ ទិដ្ឋិ។ **តតោ វា**តិ យត្ថ ឋិតោ អទ្ទស, តម្ហា បទេសា **មុណ្ឌាបី**តិ កេនចិ ការណេន មុណ្ឌិតសីសាបិ ហោន្តិ។

៤៥៨. **ន ព្រាហ្មណោ នោម្ហី**តិ ឯត្ថ **ន**ការោ បដិសេធេ, **នោ**ការោ អវធារណេ “ន នោ សម”ន្តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៦.៣; សុ. និ. ២២៦) វិយ។ តេន នេវម្ហិ ព្រាហ្មណោតិ ទស្សេតិ។ **ន រាជបុត្តោ**តិ ខត្តិយោ នម្ហិ។ **ន វេស្សាយនោ**តិ វេស្សោបិ នម្ហិ។ **ឧទកោចិ នោម្ហី**តិ អញ្ញោបិ សុទ្ទោ វា ចណ្ឌាលោ វា កោចិ ន ហោមីតិ ឯវំ ឯកំសេនេវ ជាតិវាទសមុទាចារំ បដិក្ខិបតិ។ កស្មា? មហាសមុទ្ទំ បត្តា វិយ ហិ នទិយោ បព្ពជ្ជូបគតា កុលបុត្តា ជហន្តិ បុរិមានិ នាមគោត្តានិ។ បហារាទសុត្តញ្ចេត្ថ (អ. និ. ៨.១៩) សាធកំ។ ឯវំ ជាតិវាទំ បដិក្ខិបិត្វា យថាភូតមត្តានំ អាវិករោន្តោ អាហ – **“គោត្តំ បរិញ្ញាយ បុថុជ្ជនានំ, អកិញ្ចនោ មន្ត ចរាមិ លោកេ”**តិ។ កថំ គោត្តំ បរិញ្ញាសីតិ ចេ? ភគវា ហិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បញ្ចក្ខន្ធេ បរិញ្ញាសិ, តេសុ ច បរិញ្ញាតេសុ គោត្តំ បរិញ្ញាតមេវ ហោតិ។ រាគាទិកិញ្ចនានំ បន អភាវេន សោ អកិញ្ចនោ មន្តា ជានិត្វា ញាណានុបរិវត្តីហិ កាយកម្មាទីហិ ចរតិ។ តេនាហ – “គោត្តំ...បេ.... លោកេ”តិ។ មន្តា វុច្ចតិ បញ្ញា, តាយ ចេស ចរតិ។ តេនេវាហ – “មន្តំ ចរាមិ លោកេ”តិ ឆន្ទវសេន រស្សំ កត្វា។

៤៥៩-៦០. ឯវំ អត្តានំ អាវិកត្វា ឥទានិ “ឯវំ ឱឡារិកំ លិង្គម្បិ ទិស្វា បុច្ឆិតព្ពាបុច្ឆិតព្ពំ ន ជានាសី”តិ ព្រាហ្មណស្ស ឧបារម្ភំ អារោបេន្តោ អាហ – “សង្ឃាដិវាសី...បេ.... គោត្តបញ្ហ”ន្តិ។ ឯត្ថ ច ឆិន្នសង្ឃដិតដ្ឋេន តីណិបិ ចីវរានិ “សង្ឃាដី”តិ អធិប្បេតានិ, តានិ និវាសេតិ បរិទហតីតិ **សង្ឃាដិវាសី។ អគហោ**តិ អគេហោ, និក្ខណ្ណោតិ អធិប្បាយោ។ និវាសាគារំ បន ភគវតោ ជេតវនេ មហាគន្ធកុដិករេរិមណ្ឌលមាឡកោសម្ពកុដិចន្ទនមាលាទិអនេកប្បការំ, តំ សន្ធាយ ន យុជ្ជតិ។ **និវុត្តកេសោ**តិ អបនីតកេសោ, ឱហារិតកេសមស្សូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អភិនិព្ពុតត្តោ**តិ អតីវ វូបសន្តបរិឡាហចិត្តោ, គុត្តចិត្តោ វា។ **អលិប្បមានោ ឥធ មាណវេហី**តិ ឧបករណសិនេហស្ស បហីនត្តា មនុស្សេហិ អលិត្តោ អសំសដ្ឋោ ឯកន្តវិវិត្តោ។ **អកល្លំ មំ ព្រាហ្មណា**តិ យ្វាហំ ឯវំ សង្ឃាដិវាសី...បេ.... អលិប្បមានោ ឥធ មាណវេហិ, តំ មំ ត្វំ, ព្រាហ្មណ, បាកតិកានិ នាមគោត្តានិ អតីតំ បព្ពជិតំ សមានំ អប្បតិរូបំ គោត្តបញ្ហំ បុច្ឆសីតិ។

ឯវំ វុត្តេ ឧបារម្ភំ មោចេន្តោ ព្រាហ្មណោ អាហ – **បុច្ឆន្តិ វេ, ភោ ព្រាហ្មណា, ព្រាហ្មណេភិ សហ “ព្រាហ្មណោ នោ ភវ”**ន្តិ។ តត្ថ **ព្រាហ្មណោ នោ**តិ ព្រាហ្មណោ នូតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – នាហំ ភោ អកល្លំ បុច្ឆាមិ។ អម្ហាកញ្ហិ ព្រាហ្មណសមយេ ព្រាហ្មណា ព្រាហ្មណេហិ សហ សមាគន្ត្វា “ព្រាហ្មណោ នុ ភវំ, ភារទ្វាជោ នុ ភវ”ន្តិ ឯវំ ជាតិម្បិ គោត្តម្បិ បុច្ឆន្តិ ឯវាតិ។

៤៦១-២. ឯវំ វុត្តេ ភគវា ព្រាហ្មណស្ស ចិត្តមុទុភាវករណត្ថំ មន្តេសុ អត្តនោ បកតញ្ញុតំ បកាសេន្តោ អាហ – **“ព្រាហ្មណោ ហិ ចេ ត្វំ ព្រូសិ...បេ.... ចតុវីសតក្ខរ”**ន្តិ។ តស្សត្ថោ – សចេ ត្វំ “ព្រាហ្មណោ អហំ”តិ ព្រូសិ, មញ្ច អព្រាហ្មណំ ព្រូសិ, តស្មា ភវន្តំ សាវិត្តឹ បុច្ឆាមិ តិបទំ ចតុវីសតក្ខរំ, តំ មេ ព្រូហីតិ។ ឯត្ថ ច ភគវា បរមត្ថវេទានំ តិណ្ណំ បិដកានំ អាទិភូតំ បរមត្ថព្រាហ្មណេហិ សព្ពពុទ្ធេហិ បកាសិតំ អត្ថសម្បន្នំ ព្យញ្ជនសម្បន្នញ្ច “ពុទ្ធំ សរណំ

គច្ឆាមិ, ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី’’តិ ឥមំ អរិយសាវិត្តឹ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។ យទិបិ ហិ ព្រាហ្មណោ អញ្ញំ វទេយ្យ, អទ្ធា នំ ភគវា ‘‘នាយំ, ព្រាហ្មណ, អរិយស្ស វិនយេ សាវិត្តីតិ វុច្ចតី’’តិ តស្ស អសារកត្តំ ទស្សេត្វា ឥធេវ បតិដ្ឋាបេយ្យ។ ព្រាហ្មណោ បន ‘‘សាវិត្តឹ បុច្ឆាមិ តិបទំ ចតុវីសតក្ខរ’’ន្តិ ឥទំ អត្តនោ សមយសិទ្ធំ សាវិត្តិលក្ខណព្យញ្ជនកំ ព្រហ្មស្សរេន និច្ឆារិតវចនំ សុត្វាវ ‘‘អទ្ធាយំ សមណោ ព្រាហ្មណសមយេ និដ្ឋំ គតោ, អហំ បន អញ្ញាណេន ‘អព្រាហ្មណោ អយ’ន្តិ បរិភវឹ, សាធុរូបោ មន្តបារគូ ព្រាហ្មណោវ ឯសោ’’តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា ‘‘ហន្ទ នំ យញ្ញវិធឹ ទក្ខិណេយ្យវិធិញ្ច បុច្ឆាមី’’តិ តមត្ថំ បុច្ឆន្តោ **‘‘កឹនិស្សិតា…បេ…. លោកេ’’**តិ ឥមំ វិសមគាថាបទត្ថយមាហ។ តស្សត្ថោ – កឹនិស្សិតា កិមធិប្បាយា កឹ បត្ថេន្តា ឥសយោ ច ខត្តិយា ច ព្រាហ្មណា ច អញ្ញេ ច មនុជា ទេវតានំ អត្ថាយ យញ្ញំ អកប្បយឹសុ។ **យញ្ញមកប្បយឹសូ**តិ មការោ បទសន្ធិករោ។ **អកប្បយឹសូ**តិ សំវិទហឹសុ អកំសុ។ **បុថូ**តិ ពហូ អន្នបានទានាទិនា ភេទេន អនេកប្បការេ បុថូ វា ឥសយោ មនុជា ខត្តិយា ព្រាហ្មណា ច កឹនិស្សិតា យញ្ញមកប្បយឹសុ។ កថំ នេសំ តំ កម្មំ សមិជ្ឈតីតិ ឥមិនាធិប្បាយេន បុច្ឆតិ។

៤៦៣. អថស្ស ភគវា តមត្ថំ ព្យាករោន្តោ **‘‘យទន្តគូ វេទគូ យញ្ញកាលេ។ យស្សាហុតឹ លភេ តស្សិជ្ឈេតិ ព្រូមី’’**តិ ឥទំ សេសបទទ្វយមាហ។ តត្ថ **យទន្តគូ**តិ យោ អន្តគូ, ឱការស្ស អការោ, ទការោ ច បទសន្ធិករោ ‘‘អសាធារណមញ្ញេស’’ន្តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៨.៩) មការោ វិយ។ អយំ បន អត្ថោ – យោ វដ្ដទុក្ខស្ស តីហិ បរិញ្ញាហិ អន្តគតត្តា **អន្តគូ**, ចតូហិ ច មគ្គញាណវេទេហិ កិលេសេ វិជ្ឈិត្វា គតត្តា **វេទគូ**, សោ **យស្ស** ឥសិមនុជខត្តិយព្រាហ្មណានំ អញ្ញតរស្ស យញ្ញកាលេ យស្មឹ កិស្មិញ្ចិ អាហារេ បច្ចុបដ្ឋិតេ អន្តមសោ វនបណ្ណមូលផលាទិម្ហិបិ **អាហុតឹ លភេ**, តតោ កិញ្ចិ ទេយ្យធម្មំ លភេយ្យ, **តស្ស** តំ យញ្ញកម្មំ **ឥជ្ឈេ** សមិជ្ឈេយ្យ, មហប្ផលំ ភវេយ្យាតិ **ព្រូមី**តិ។

៤៦៤. អថ ព្រាហ្មណោ តំ ភគវតោ បរមត្ថយោគគម្ភីរំ អតិមធុរគិរនិព្ពិការសរសម្បន្នំ ទេសនំ សុត្វា សរីរសម្បត្តិសូចិតញ្ចស្ស សព្ពគុណសម្បត្តឹ សម្ភាវយមានោ បីតិសោមនស្សជាតោ **‘‘អទ្ធា ហិ តស្សា’’**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ឥតិ ព្រាហ្មណោ**តិ សង្គីតិការានំ វចនំ, សេសំ ព្រាហ្មណស្ស។ តស្សត្ថោ – **អទ្ធា ហិ តស្ស** មយ្ហំ **ហុតមិជ្ឈេ,** អយំ អជ្ជ ទេយ្យធម្មោ ឥជ្ឈិស្សតិ សមិជ្ឈិស្សតិ មហប្ផលោ ភវិស្សតិ **យំ តាទិសំ វេទគុមទ្ទសាម,** យស្មា តាទិសំ ភវន្តរូបំ វេទគុំ អទ្ទសាម។ ត្វញ្ញេវ ហិ សោ វេទគូ, ន អញ្ញោ។ ឥតោ បុព្ពេ បន **តុម្ហាទិសានំ** វេទគូនំ អន្តគូនញ្ច **អទស្សនេន** អម្ហាទិសានំ យញ្ញេ បដិយត្តំ **អញ្ញោ ជនោ ភុញ្ជតិ បូរឡាសំ** ចរុកញ្ច បូវញ្ចាតិ។

៤៦៥. តតោ ភគវា អត្តនិ បសន្នំ វចនបដិគ្គហណសជ្ជំ ព្រាហ្មណំ វិទិត្វា យថាស្ស សុដ្ឋុ បាកដា ហោន្តិ, ឯវំ នានប្បការេហិ ទក្ខិណេយ្យេ បកាសេតុកាមោ **‘‘តស្មាតិហ ត្វ’’**ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – យស្មា មយិ បសន្នោសិ, **តស្មា** បន **ឥហ ត្វំ, ព្រាហ្មណ, ឧបសង្កម្ម បុច្ឆា**តិ អត្តានំ ទស្សេន្តោ អាហ។ ឥទានិ តតោ បុព្ពំ អត្ថេន អត្ថិកបទំ បរបទេន សម្ពន្ធិតព្ពំ – អត្ថេន អត្ថិកោ តស្ស អត្ថត្ថិកភាវស្ស អនុរូបំ កិលេសគ្គិវូបសមេន **សន្តំ,** កោធធូមវិគមេន **វិធូមំ,** ទុក្ខាភាវេន **អនីឃំ,** អនេកវិធអាសាភាវេន **និរាសំ អប្បេវិធ** ឯកំសេន ឥធ បិតោវ ឥធ វា សាសនេ **អភិវិន្ទេ** លច្ឆសិ អធិគច្ឆិស្សសិ **សុមេធំ** វរបញ្ញំ ខីណាសវទក្ខិណេយ្យន្តិ។ អថ វា យស្មា មយិ បសន្នោសិ, តស្មាតិហ, ត្វំ ព្រាហ្មណ, អត្ថេន អត្ថិកោ សមានោ ឧបសង្កម្ម បុច្ឆ សន្តំ វិធូមំ អនីឃំ និរាសន្តិ អត្តានំ ទស្សេន្តោ អាហ។ ឯវំ បុច្ឆន្តោ អប្បេវិធ អភិវិន្ទេ សុមេធំ ខីណាសវទក្ខិណេយ្យន្តិ ឯវម្បេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។

៤៦៦. អថ ព្រាហ្មណោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានោ ភគវន្តំ អាហ – **‘‘យញ្ញេ រតោហំ…បេ…. ព្រូហិ មេត’’**ន្តិ។ តត្ថ យញ្ញោ យាគោ ទានន្តិ អត្ថតោ ឯកំ។ តស្មា ទានរតោ អហំ, តាយ ឯវ ទានារាមតាយ ទានំ ទាតុកាមោ, ន បន ជានាមិ, ឯវំ អជានន្តំ អនុសាសតុ មំ ភវំ។ អនុសាសន្តោ ច ឧត្តានេនេវ នយេន យត្ថ ហុតំ ឥជ្ឈតេ ព្រូហិ មេតន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថយោជនា វេទិតព្ពា។ ‘‘យថាហុត’’ន្តិបិ បាឋោ។

៤៦៧. អថស្ស ភគវា វត្តុកាមោ អាហ – **‘‘តេន ហិ…បេ…. ទេសេស្សាមី’’**តិ។ ឱហិតសោតស្ស ចស្ស អនុសាសនត្ថំ តាវ ‘‘មា ជាតឹ បុច្ឆី’’តិ គាថមាហ។ តត្ថ **មា ជាតឹ បុច្ឆី**តិ យទិ ហុតសមិទ្ធឹ ទានមហប្ផលតំ បច្ចាសីសសិ, ជាតឹ មា បុច្ឆ។ អការណញ្ហិ ទក្ខិណេយ្យវិចារណាយ ជាតិ។ **ចរណញ្ច បុច្ឆា**តិ អបិច ខោ សីលាទិគុណភេទំ ចរណំ បុច្ឆ។ ឯតញ្ហិ ទក្ខិណេយ្យវិចារណាយ ការណំ។

ឥទានិស្ស តមត្ថំ វិភាវេន្តោ និទស្សនមាហ – **‘‘កដ្ឋា ហវេ ជាយតិ ជាតវេទោ’’**តិអាទិ។ តត្រាយមធិប្បាយោ – ឥធ កដ្ឋា អគ្គិ ជាយតិ, ន ច សោ សាលាទិកដ្ឋា ជាតោ ឯវ អគ្គិកិច្ចំ ករោតិ, សាបានទោណិអាទិកដ្ឋា ជាតោ ន ករោតិ, អបិច ខោ អត្តនោ អច្ចិអាទិគុណសម្បន្នត្តា ឯវ ករោតិ។ ឯវំ ន

ព្រាហ្មណកុលាទីសុ ជាតោ ឯវ ទក្ខិណេយ្យោ ហោតិ, ចណ្ឌាលកុលាទីសុ ជាតោ ន ហោតិ, អបិច ខោ **នីចាកុលីនោបិ** ឧច្ចាកុលីនោបិ ខីណាសវ**មុនិ ធិតិមា ហិរីនិសេធោ អាជានិយោ ហោតិ,** ឥមាយ ធិតិហិរិប មុខាយ គុណសម្បត្តិយា ជាតិមា ឧត្តមទក្ខិណេយ្យោ ហោតិ។ សោ ហិ ធិតិយា គុណេ ធារយតិ, ហិរិយា ទោសេ និសេធេតិ។ វុត្តញ្ចេតំ "ហិរិយា ហិ សន្តោ ន ករោន្តិ បាប"ន្តិ។ តេន តេ ព្រូមិ –

"មា ជាតឹ បុច្ឆី ចរណញ្ច បុច្ឆ,
កដ្ឋា ហវេ ជាយតិ ជាតវេទោ;
នីចាកុលីនោបិ មុនី ធិតីមា,
អាជានិយោ ហោតិ ហិរីនិសេធោ"តិ។ –

ឯស សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន អស្សលាយនសុត្តានុសារេន (ម. និ. ២.៤០១ អាទយោ) វេទិតព្ពោ។

៤៦៨. ឯវមេតំ ភគវា ចាតុវណ្ណិសុទ្ធិយា អនុសាសិត្វា ឥទានិ យត្ថ ហុតំ ឥជ្ឈតេ, យថា ច ហុតំ ឥជ្ឈតេ, តមត្ថំ ទស្សេតុំ **"សច្ចេន ទន្តោ"**តិអាទិគាថមាហ។ តត្ថ **សច្ចេនា**តិ បរមត្ថសច្ចេន។ តញ្ហិ បត្តោ ទន្តោ ហោតិ។ តេនាហ – "សច្ចេន ទន្តោ"តិ។ **ទមសា ឧបេតោ**តិ ឥន្ទ្រិយទមេន សមន្នាគតោ។ **វេទន្តគូ**តិ វេទេហិ វា កិលេសានំ អន្តំ គតោ, វេទានំ វា អន្តំ ចតុត្ថមគ្គញាណំ គតោ។ **វុសិតព្រហ្មចរិយោ**តិ បុន វសិតព្វាភាវតោ វុត្ថ មគ្គព្រហ្មចរិយោ។ **កាលេន តម្ហិ ហព្យំ បវេច្ឆេ**តិ អត្តនោ ទេយ្យធម្មជ្ជិតកាលំ តស្ស សម្មុខីភាវកាលញ្ច ឧប លក្ខេត្វា តេន កាលេន តាទិសេ ទក្ខិណេយ្យេ ទេយ្យធម្មំ បវេច្ឆេយ្យ, បវេសេយ្យ បដិបាទេយ្យ។

៤៦៩-៧១. **កាមេ**តិ វត្ថុកាមេ ច កិលេសកាមេ ច។ **សុសមាហិតិន្ទ្រិយា**តិ សុដ្ឋុ សមាហិតឥន្ទ្រិយា, អវិក្ខិត្ត ឥន្ទ្រិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចន្ទោវ រាហុគ្គហណា បមុត្តា**តិ យថា ចន្ទោ រាហុគ្គហណា, ឯវំ កិលេសគ្គហណា បមុត្តា យេ អតីវ ភាសន្តិ ចេវ តបន្តិ ច។ **សតា**តិ សតិសម្បន្នា។ **មមាយិតានី**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិមមាយិតានិ។

៤៧២. **យោ កាមេ ហិត្វា**តិ ឥតោ បភុតិ អត្តានំ សន្ធាយ វទតិ។ តត្ថ **កាមេ ហិត្វា**តិ កិលេសកាមេ បហាយ។ **អភិភុយ្យចារី**តិ តេសំ បហីនត្តា វត្ថុកាមេ អភិភុយ្យចារី។ **ជាតិមរណស្ស អន្តំ** នាម និព្ពានំ វុច្ចតិ, តញ្ច **យោ វេទិ** អត្តនោ បណ្ឌិតលេន អញ្ញាសិ។ **ឧទករហទោ វា**តិ យេ ឥមេ អនោតត្តទហោ កណ្ណមុណ្ឌទហោ រថការទហោ ឆទ្ទន្តទហោ កុណាលទហោ មន្ទាកិនិទហោ សីហប្បបាតទហោតិ ហិមវតិ សត្ត មហារហទា អគ្គិ សូរិយសន្តាបេហិ អសម្ផុដ្ឋត្តា និច្ចំ សីតលា, តេសំ អញ្ញតរោ ឧទករហទោវ សីតោ បរិនិព្ពុតកិលេសបរិឡាហត្តា។

៤៧៣. **សមោ**តិ តុល្យោ។ **សមេហី**តិ វិបស្សិអាទីហិ ពុទ្ធេហិ។ តេ ហិ បដិវេធសមត្តា "សមា"តិ វុច្ចន្តិ។ នត្ថិ តេសំ បដិវេធនាធិគន្តព្ពេសុ គុណេសុ, បហាតព្ពេសុ វា ទោសេសុ វេមត្តតា , អទ្ធានអាយុ កុលប្បមាណាភិនិក្ខមនបធានពោធិរស្មីហិ បន នេសំ វេមត្តតា ហោតិ។ តថា ហិ តេ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន ចតូហិ អសង្ខ្យេយ្យេហិ កប្បសតសហស្សេន ច បារមិយោ បូរេន្តិ, ឧបរិមបរិច្ឆេទេន សោឡសហិ អសង្ខ្យេយ្យេហិ កប្បសតសហស្សេន ច។ អយំ នេសំ **អទ្ធានវេមត្តតា**។ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន ច វស្សសតាយុកកាលេ ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧបរិមបរិច្ឆេទេន វស្សសតសហស្សាយុកកាលេ។ អយំ នេសំ **អាយុវេមត្តតា**។ ខត្តិយកុលេ វា ព្រាហ្មណកុលេ វា ឧប្បជ្ជន្តិ។ អយំ **កុលវេមត្តតា**។ ឧច្ចា វា ហោន្តិ អដ្ឋាសីតិហត្ថប្បមាណា, នីចា វា បន្នរសអដ្ឋារសហត្ថប្បមាណា។ អយំ **បមាណវេមត្តតា**។ ហត្ថិអស្សរថសិវិកាទីហិ និក្ខមន្តិ វេហាសេន វា។ តថា ហិ វិបស្សិកកុសន្ធា អស្សរថេន និក្ខមឹសុ, សិខីកោណាគមនា ហត្ថិក្ខន្ធេន, វេស្សភូ សិវិកាយ, កស្សបោ វេហាសេន, សក្យមុនិ អស្សបិដ្ឋិយា។ អយំ **នេក្ខម្មវេមត្តតា**។ សត្តាហំ វា បធានមនុយុញ្ជន្តិ, អឌ្ឍមាសំ, មាសំ, ទ្វេមាសំ, តេមាសំ, ចតុមាសំ, បញ្ច មាសំ, ឆមាសំ, ឯកវស្សំ ទ្វិតិចតុបញ្ចឆវស្សានិ វា។ អយំ **បធានវេមត្តតា**។ អស្សត្ថោ វា ពោធិរុក្ខោ ហោតិ និគ្រោធាទីនំ វា អញ្ញតរោ។ អយំ **ពោធិវេមត្តតា**។ ព្យាមាសីតិអនន្តបភាយុត្តា ហោន្តិ។ តត្ថ ព្យាមប្បភា វា អសីតិប្បភា វា សព្ពេសំ សមានា, អនន្តប្បភា បន ទូរម្បិ គច្ឆតិ អាសន្នម្បិ, ឯកគាវុតំ ទ្វិគាវុតំ យោជនំ អនេកយោជនំ ចក្កវាឡបរិយន្តម្បិ, មង្គលស្ស ពុទ្ធស្ស សរីរប្បភា ទសសហស្សចក្កវាឡំ អគមាសិ។ ឯវំ សន្តេបិ មនសា ចិន្តាយត្តាវ សព្ពពុទ្ធានំ, យោ យត្តកមិច្ឆតិ, តស្ស តត្តកំ គច្ឆតិ។ អយំ **រស្មិវេមត្តតា**។ ឥមា អដ្ឋ វេមត្តតា ឋបេត្វា អវសេសេសុ បដិវេធនាធិគន្តព្ពេសុ គុណេសុ, បហាតព្ពេសុ វា ទោសេសុ នត្ថិ នេសំ វិសេសោ, តស្មា "សមា"តិ វុច្ចន្តិ។ ឯវមេតេហិ សមោ សមេហិ។

វិសមេហិ **ទូរេ**តិ ន សមា វិសមា, បច្ចេកពុទ្ធាទយោ អវសេសសព្ពសត្តា។ តេហិ វិសមេហិ អសទិសតាយ ទូរេ។ សកលជម្ពុទីបំ បូរេត្វា បល្លង្កេន បល្លង្កំ សង្ឃដ្ដេត្វា និសិន្នា បច្ចេកពុទ្ធាបិ ហិ គុណេហិ ឯកស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស កលំ នាគ្ឃន្តិ សោឡសឹ , កោ បន វាទោ សាវកាទីសុ។ តេនាហ – "វិសមេហិ ទូរេ"តិ។ **តថាគតោ**

ហោតីតិ ឧភយបទេហិ ទូរេតិ យោជេតព្ពំ។ **អនន្តបញ្ញោ**តិ អបរិមិតបញ្ញោ។ លោកិយមនុស្សានញ្ហិ បញ្ញំ ឧបនិធាយ អដ្ឋមកស្ស បញ្ញា អធិកា, តស្ស បញ្ញំ ឧបនិធាយ សោតាបន្នស្ស។ ឯវំ យាវ អរហតោ បញ្ញំ ឧបនិធាយ បច្ចេកពុទ្ធស្ស បញ្ញា អធិកា, បច្ចេកពុទ្ធស្ស បញ្ញំ បន ឧបនិធាយ តថាគតស្ស បញ្ញា អធិកាតិ ន វត្តព្ពា, អនន្តា ឥច្ចេវ បន វត្តព្ពា។ តេនាហ – "អនន្តបញ្ញោ"តិ។ **អនូបលិត្តោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិលេបេហិ អលិត្តោ។ **ឥធ វា ហុរំ វា**តិ ឥធលោកេ វា បរលោកេ វា។ យោជនា បនេត្ថ – សមោ សមេហិ វិសមេហិ ទូរេ តថាគតោ ហោតិ។ កស្មា? យស្មា អនន្តបញ្ញោ អនុបលិត្តោ ឥធ វា ហុរំ វា, តេន តថាគតោ អរហតិ បូរឡាសន្តិ។

៤៧៤. យម្ហិ ន មាយាតិ អយំ បន គាថា អញ្ញា ច ឭទិសា មាយាទិទោសយុត្តេសុ ព្រាហ្មណេសុ ទក្ខិណេយ្យ សញ្ញាបហានត្ថំ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ **អមមោ**តិ សត្តសង្ខារេសុ "ឥទំ មមា"តិ បហីនមមាយិតភាវោ។

៤៧៥. និវេសនន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋិនិវេសនំ។ តេន ហិ មនោ តីសុ ភវេសុ និវិសតិ, តេន តំ "និវេសនំ មនសោ"តិ វុច្ចតិ។ តត្ថេវ វា និវិសតិ តំ ហិត្វា គន្តុំ អសមត្ថតាយ។ តេនបិ "និវេសន"ន្តិ វុច្ចតិ។ **បរិគ្គហា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ ឯវ, តាហិ បរិគ្គហិតធម្មា វា។ **កេចី**តិ អប្បមត្តកាបិ។ **អនុបាទិយានោ**តិ តេសំ និវេសនបរិគ្គហានំ អភាវា កញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទិយមានោ។

៤៧៦. សមាហិតោ មគ្គសមាធិនា។ **ឧទតារី**តិ ឧត្តិណ្ណោ។ **ធម្មំ ចញ្ញាសី**តិ សព្ពញ្ច ញេយ្យធម្មំ អញ្ញាសិ។ **បរមាយ ទិដ្ឋិយា**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន។

៤៧៧. ភវាសវាតិ ភវតណ្ហាឈាននិកន្តិសស្សតទិដ្ឋិសហគតា រាគា។ **វចី**តិ វាចា។ **ខរា**តិ កក្ខឡា ផរុសា។ **វិធូបិតា**តិ ទឌ្ឍា។ **អត្ថគតា**តិ អត្ថង្គតា។ **ន សន្តី**តិ វិធូបិតត្តា អត្ថង្គតត្តា ច។ ឧភយេហិ បន ឧភយំ យោជេតព្ពំ **សព្ពធី**តិ សព្ពេសុ ខន្ធាយតនាទីសុ។

៤៧៨. មានសត្តេស្វតិ មានេន លគ្គេសុ។ **ទុក្ខំ បរិញ្ញាយា**តិ វដ្ដទុក្ខំ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិត្វា។ **សខេត្ត វត្ថុ**ន្តិ សហេតុបច្ចយំ, សទ្ធិំ កម្មកិលេសេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៤៧៩. អាសំ អនិស្សាយាតិ តណ្ហំ អនល្លីយិត្វា។ **វិវេកទស្សី**តិ និព្ពានទស្សី។ **បរវេទិយ**ន្តិ បរេហិ ញាបេតព្ពំ។ **ទិដ្ឋិមុបាតិវត្តោ**តិ ទ្វាសដ្ឋិភេទម្បិ មិច្ឆាទិដ្ឋិំ អតិក្កន្តោ។ **អារម្មណា**តិ បច្ចយា, បុនព្ភវការណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៤៨០. បរោបរាតិ វរាវរា សុន្ទរាសុន្ទរា។ បរា វា ពាហិរា, អបរា អជ្ឈត្តិកា។ **សមេច្ចា**តិ ញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា។ **ធម្មា**តិ ខន្ធាយតនាទយោ ធម្មា។ **ឧបាទានខយេ វិមុត្តោ**តិ និព្ពានេ និព្ពានារម្មណតោ វិមុត្តោ, និព្ពានារម្មណ វិមុត្តិលាភីតិ អត្ថោ។

៤៨១. សំយោជនំជាតិខយន្តទស្សីតិ សំយោជនក្ខយន្តទស្សី ជាតិក្ខយន្តទស្សី ច។ សំយោជនក្ខយន្តេន ចេត្ថ សឧបាទិសេសា និព្ពានធាតុ, ជាតិក្ខយន្តេន អនុបាទិសេសា វុត្តា។ ខយន្តោតិ ហិ អច្ចន្តខយស្ស សមុច្ឆេទប្បហានស្សេតំ អធិវចនំ។ អនុនាសិកលោបោ ចេត្ថ "វិវេកជំ បីតិសុខ"ន្តិអាទីសុ វិយ ន កតោ។ **យោ បានុទី**តិ យោ អបនុទិ។ **រាគបថ**ន្តិ រាគារម្មណំ, រាគមេវ វា។ រាគោបិ ហិ ទុគ្គតីនំ បថត្តា "រាគបថោ"តិ វុច្ចតិ កម្មបថោ វិយ។ **សុទ្ធោ និទោសោ វិមលោ អកាចោ**តិ បរិសុទ្ធកាយសមាចារាទិតាយ **សុទ្ធោ**។ យេហិ "រាគទោសា អយំ បជា, ទោសទោសា, មោហទោសា"តិ វុច្ចតិ។ តេសំ អភាវា **និទោសោ**។ អដ្ឋបុរិសមលវិគមា **វិមលោ,** ឧបក្កិលេសាភាវតោ អកាចោ។ ឧបក្កិលិដ្ឋោ ហិ ឧបក្កិលេសេន "សកាចោ"តិ វុច្ចតិ។ សុទ្ធោ វា យស្មា និទ្ទោសោ, និទ្ទោសតាយ វិមលោ, ពាហិរមលាភាវេន វិមលត្តា អកាចោ។ សមលោ ហិ "សកាចោ"តិ វុច្ចតិ។ វិមលត្តា វា អាគុំ ន ករោតិ, តេន អកាចោ។ អាគុកិរិយា ហិ ឧបឃាតករណតោ "កាចោ"តិ វុច្ចតិ។

៤៨២. អត្តនោ អត្តានំ នានុបស្សតីតិ ញាណសម្បយុត្តេន ចិត្តេន វិបស្សន្តោ អត្តនោ ខន្ធេសុ អញ្ញំ អត្តានំ នាម ន បស្សតិ, ខន្ធមត្តមេវ បស្សតិ។ យា ចាយំ "អត្តនាវ អត្តានំ សញ្ជានាមី"តិ តស្ស សច្ចតោ ថេតតោ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ, តស្សា អភាវា អត្តនោ អត្តានំ នានុបស្សតិ, អញ្ញទត្ថុ បញ្ញាយ ខន្ធេ បស្សតិ។ មគ្គសមាធិនា **សមាហិតោ,** កាយវង្កាទីនំ អភាវា **ឧជ្ជុគតោ,** លោកធម្មេហិ អកម្បនីយតោ **ឋិតត្តោ,** តណ្ហាសង្ខាតាយ ឯជាយ បញ្ចន្នំ ចេតោខិលានញ្ច អដ្ឋន្នញ្ច កង្ខាយ ច អភាវា **អនេជោ អខិលោ អកង្ខោ**។

៤៨៣. មោហន្តរាតិ មោហការណា មោហបច្ចយា, សព្ពកិលេសានមេតំ អធិវចនំ។ **សព្ពេសុ ធម្មេសុ ច ញាណទស្សី**តិ សច្ឆិកតសព្ពញ្ញុតញ្ញាណោ។ តញ្ហិ សព្ពេសុ ធម្មេសុ ញាណំ, តញ្ច ភគវា បស្សិ, "អធិគតំ មេ"តិ

សច្ចិកត្វា វិហាសិ។ តេន វុច្ចតិ “សព្ពេសុ ធម្មេសុ ច ញាណទស្សី”តិ។ **សម្ពោធិ**ន្តិ អរហត្តំ។ **អនុត្តរ**ន្តិ បច្ចេកពុទ្ធសាវកេហិ អសាធារណំ។ **សិវ**ន្តិ ខេមំ និរុបទ្ទវំ សស្សិរិកំ វា។ **យក្ខស្សា**តិ បុរិសស្ស។ **សុទ្ធី**តិ វោទានតា។ ឯត្ថ ហិ មោហន្ធការភាវេន សព្ពទោសាភាវោ, តេន សំសារការណសមុច្ឆេទោ អន្តិមសរីរធារិតា, ញាណទស្សិតាយ សព្ពគុណសម្ពរោ។ តេន អនុត្តរា សម្ពោធិបត្តិ, តតោ បរញ្ច បហាតព្ពមធិគន្តព្ពំ វា នត្ថិ។ តេនាហ – “ឯត្តាវតា យក្ខស្ស សុទ្ធី”តិ។

៤៨៤. ឯវំ វុត្តេ ព្រាហ្មណោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ភគវតិ បសន្នោ បសន្នាការំ ករោន្តោ អាហ “**ហុតញ្ច មយ្ហ**”ន្តិ។ តស្សត្ថោ – យមហំ តតោ បុព្ពេ ព្រហ្មានំ អារព្ភ អគ្គិម្ហិ អជុហំ, តំ មេ ហុតំ សច្ចំ វា ហោតិ, អលិកំ វាតិ ន ជានាមិ។ អជ្ជ បន តទំ **ហុតញ្ច មយ្ហំ ហុតមត្ថុ សច្ចំ**, សច្ចហុតមេវ អត្ថូតិ យាចន្តោ ភណតិ។ **យំ តាទិសំ វេទគុនំ អលត្ថំ**, យស្មា តថេវ បិតោ ភវន្តរូបំ វេទគុំ អលត្ថំ។ **ព្រហ្មា ហិ សក្ខិ**, បច្ចក្ខមេវ ហិ ត្វំ ព្រហ្មា, យតោ **បដិគ្គណ្ហាតុ មេ ភគវា**, បដិគ្គហេត្វា ច **ភុញ្ជតុ មេ ភគវា បូរឡាស**ន្តិ តំ ហព្យសេសំ ឧបនាមេន្តោ អាហ។

៤៨៧. អថ ភគវា កសិភារទ្វាជសុត្តេ វុត្តនយេន គាថាទ្វយមភាសិ។ តតោ ព្រាហ្មណោ “អយំ អត្តនា ន តច្ឆតិ, កម្បិ ចញ្ញំ សន្ធាយ ‘កេវលិនំ មហេសិំ ខីណាសវំ កុក្កុច្ចវូបសន្តំ អន្នេន បានេន ឧបដ្ឋហស្សូ’តិ ភណតី”តិ ឯវំ គាថាយ អត្ថំ អសល្លក្ខេត្វា តំ ញាតុកាមោ អាហ “**សាធាហំ ភគវា**”តិ។ តត្ថ **សាធូ**តិ អាយាចនត្ថេ និបាតោ។ **តថា**តិ យេន ត្វមាហ, តេន បការេន។ **វិជញ្ញា**ន្តិ ជានេយ្យំ។ **យ**ន្តិ យំ ទក្ខិណេយ្យំ យញ្ញកាលេ បរិយេសមានោ ឧបដ្ឋហេយ្យន្តិ បាឋសេសោ។ **បប្បុយ្យា**តិ បត្វា។ **តវ សាសន**ន្តិ តវ ឱវាទំ។ តទំ វុត្តំ ហោតិ។ សាធាហំ ភគវា តវ ឱវាទំ អាគម្ម តថា វិជញ្ញំ អារោចេហិ មេ តំ កេវលិនន្តិ អធិប្បាយោ។ យោ ទក្ខិណំ ភុញ្ជេយ្យ មាទិសស្ស, យំ ចាហំ យញ្ញកាលេ បរិយេសមានោ ឧបដ្ឋហេយ្យំ, តថារូបំ មេ ទក្ខិណេយ្យំ ទស្សេហិ, សចេ ត្វំ ន ភុញ្ជសីតិ។

៤៨៨-៩០. អថស្ស ភគវា បាកដេន នយេន តថារូបំ ទក្ខិណេយ្យំ ទស្សេន្តោ “**សារម្ភា យស្សា**”តិ គាថាត្តយមាហ។ តត្ថ **សីមន្តានំ វិនេតារ**ន្តិ **សីមា**តិ មរិយាទា សាធុជនវុត្តិ, តស្សា អន្តា បរិយោសានា អបរភាគាតិ កត្វា សីមន្តា វុច្ចន្តិ កិលេសា, តេសំ វិនេតារន្តិ អត្ថោ។ សីមន្តាតិ ពុទ្ធវេនេយ្យា សេក្ខា ច បុថុជ្ជនា ច, តេសំ វិនេតារន្តិបិ ឯកេ។ **ជាតិមរណកោវិទ**ន្តិ “ឯវំ ជាតិ ឯវំ មរណ”ន្តិ ឯត្ថ កុសលំ។ **មោនេយ្យសម្បន្ន**ន្តិ បញ្ញាសម្បន្នំ, កាយមោនេយ្យាទិសម្បន្នំ វា។ **ភកុដិំ វិនយិត្វានា**តិ យំ ឯកច្ចេ ទុព្ភទ្ទិនោ យាចកំ ទិស្វា ភកុដិំ ករោន្តិ, តំ វិនយិត្វា, បសន្នមុខា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **បញ្ជលិកា**តិ បគ្គហិតអញ្ជលិនោ ហុត្វា។

៤៩១. អថ ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ ថោមយមានោ “**ពុទ្ធោ ភវ**”ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អាយាគោ**តិ អាយជិតព្ពោ, តតោ តតោ អាគម្ម វា យជិតព្ពមេត្ថាតិបិ អាយាគោ, ទេយ្យធម្មានំ អធិដ្ឋានភូតោតិ វុត្តំ ហោតិ ។ សេសមេត្ថ ឥតោ បុរិមគាថាសុ ច យំ ន វណ្ណិតំ, តំ សក្កា អវណ្ណិតម្បិ ជានិតុន្តិ ឧត្តានត្ថត្តាយេវ ន វណ្ណិតំ។ ឥតោ បរំ បន កសិភារទ្វាជសុត្តេ វុត្តនយមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បូរឡាសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មាឃសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ មាឃសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អយមេវ យាស្ស និទានេ វុត្តា។ អយញ្ហិ មាឃោ មាណវោ ទាយកោ អហោសិ ទានបតិ។ តស្សេតទហោសិ – “សម្បត្តកបណទ្ធិកាទីនំ ទានំ ទិន្នំ មហប្ផលំ ហោតិ, ឧទាហុ នោតិ សមណំ គោតមំ ឯតមត្ថំ បុច្ឆិស្សាមិ, សមណោ កិរ គោតមោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ ជានាតី”តិ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ។ ភគវា ចស្ស បុច្ឆានុរូបំ ព្យាកាសិ។ តយិទំ សង្គីតិការានំ ព្រាហ្មណស្ស ភគវតោតិ តិណ្ណម្បិ វចនំ សមោធានេត្វា “មាឃសុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។

តត្ថ **រាជគហេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តញ្ហិ មន្ធាតុមហាគោវិន្ទាទីហិ បរិគ្គហិតត្តា “រាជគហ”ន្តិ វុច្ចតិ។ អញ្ញេបេត្ថ បការេ វណ្ណយន្តិ។ កឹ តេហិ, នាមមេតំ តស្ស នគរស្ស? តំ បនេតំ ពុទ្ធកាលេ ច ចក្កវត្តិកាលេ ច នគរំ ហោតិ, សេសកាលេ សុញ្ញំ ហោតិ យក្ខបរិគ្គហិតំ, តេសំ វសន្តវនំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ ឯវំ គោចរគាមំ ទស្សេត្វា និវាសដ្ឋានមាហ – “**គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ**”តិ។ សោ ច គិជ្ឈា តស្ស កូដេសុ វសឹសុ, គិជ្ឈសទិសានិ វាស្ស កូដានិ, តស្មា “គិជ្ឈកូដោ”តិ វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពោ។

អថ ខោ...បេ.... អរោចាតិ ឯត្ថ **មាឃោ**តិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស នាមំ។ **មាណវោ**តិ អន្តេវាសិវាសំ អនតីតភាវេន វុច្ចតិ, ជាតិយា បន មហល្លកោ។ “បុព្ពាចិណ្ណវសេនា”តិ ឯកេ បិង្គិយោ មាណវោ វិយ។ សោ ហិ វីសវស្សសតិកោបិ បុព្ពាចិណ្ណវសេន “បិង្គិយោ មាណវោ” ត្វេវ សង្ខំ អគមាសិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

អហញ្ហិ , ភោ គោតម...បេ.... បសវាមីតិ ឯត្ថ **ទាយកោ ទានបតី**តិ ទាយកោ ចេវ ទានបតិ ច។ យោ ហិ អញ្ញស្ស សន្តកំ តេនាណត្តោ ទេតិ, សោបិ ទាយកោ ហោតិ, តស្មិំ បន ទានេ តស្សវិយាភាវតោ ន ទានបតិ។ អយំ បន អត្តនោ សន្តកំយេវ ទេតិ។ តេនាហ – “អហញ្ហិ, ភោ គោតម , ទាយកោ ទានបតី”តិ។ អយមេវ ហិ ឯត្ថ អត្ថោ, អញ្ញត្រ បន អន្តរន្តរា មច្ឆេរេន អភិភុយ្យមានោ ទាយកោ អនភិភូតោ ទានបតីតិអាទិនាបិ នយេន វត្តុំ វដ្តតិ។ **វទញ្ញូ**តិ យាចកានំ វចនំ ជានាមិ វុត្តមត្ថេយេវ “អយមិទមរហតិ អយមិទ”ន្តិ បុរិសវិសេសាវធារណេន ពហូបការភាវគហណេន វា។ **យាចយោគោ**តិ យាចិតុំ យុត្តោ។ យោ ហិ យាចកេ ទិស្វាវ ភកុដិំ កត្វា ផរុសវចនាទីនិ ភណតិ, សោ ន យាចយោគោ ហោតិ។ អហំ បន ន តាទិសោតិ ទីបេតិ។ **ធម្មេនា**តិ អទិន្នាទាននិកតិវញ្ចនាទីនិ វជ្ជេត្វា ភិក្ខាចរិយាយ, យាចនាយាតិ អត្ថោ។ យាចនា ហិ ព្រាហ្មណានំ ភោគបរិយេសនេ ធម្មោ, យាចមានានញ្ច នេសំ បរេហិ អនុគ្គហកាមេហិ ទិន្នា ភោគា ធម្មលទ្ធា នាម ធម្មាធិគតា ច ហោន្តិ, សោ ច តថា បរិយេសិត្វា លភិ។ តេនាហ – **“ធម្មេន ភោគេ បរិយេសាមិ...បេ.... ធម្មាធិគតេហី”**តិ។ **ភិយ្យោបិ ទទាមី**តិ តតោ ឧត្តរិបិ ទទាមិ, បមាណំ នត្ថិ, ឯត្ថ លទ្ធភោគប្បមាណេន ទទាមីតិ ទស្សេតិ។

តគ្ឃាតិ ឯកំសវចនេ និបាតោ។ ឯកំសេនេវ ហិ សព្ពពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកេហិ បសត្ថំ ទានំ អន្តមសោ តិរច្ឆានគតានម្បិ ទីយមានំ។ វុត្តញ្ចេតំ “សព្ពត្ថ វណ្ណិតំ ទានំ, ន ទានំ គរហិតំ ក្វចី”តិ។ តស្មា ភគវាបិ ឯកំសេនេវ តំ បសំសន្តោ អាហ – **“តគ្ឃ ត្វំ មាណវ...បេ.... បសវសី”**តិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឯវំ ភគវតា “ពហុំ សោ បុញ្ញំ បសវតី”តិ វុត្តេបិ ទក្ខិណេយ្យតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធឹ សោតុកាមោ ព្រាហ្មណោ ឧត្តរិ ភគវន្តំ បុច្ឆិ។ តេនាហុ សង្គីតិការា – **“អថ ខោ មាឃោ មាណវោ ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសី”**តិ។ តំ អត្ថតោ វុត្តនយមេវ។

៤៩២. **បុច្ឆាមហ**ន្តិអាទិគាថាសុ បន **វទញ្ញុ**ន្តិ វចនវិទុំ, សព្ពាការេន សត្តានំ វុត្តវចនាធិប្បាយញ្ញុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុជ្ឈេ**តិ ទក្ខិណេយ្យវសេន សុទ្ធំ មហប្ផលំ ភវេយ្យ។ យោជនា បនេត្ថ – យោ យាចយោគោ ទានបតិ គហដ្ឋោ បុញ្ញត្ថិកោ ហុត្វា បរេសំ អន្នបានំ ទទំ យជតិ, ន អគ្គិម្ហិ អាហុតិមត្តំ បក្ខិបន្តោ, តញ្ច ខោ បុញ្ញបេក្ខោវ ន បច្ចុបការកល្យាណកិត្តិសទ្ទាទិអបេក្ខោ, តស្ស ឯវរូបស្ស យជមានស្ស ហុតំ កថំ សុជ្ឈេយ្យាតិ?

៤៩៣. **អារាធយេ ទក្ខិណេយ្យេភិ តាទី**តិ តាទិសោ យាចយោគោ ទក្ខិណេយ្យេហិ អារាធយេ សម្បាទយេ សោធយេ, មហប្ផលំ តំ ហុតំ ករេយ្យ, ន អញ្ញថាតិ អត្ថោ។ ឥមិនាស្ស “កថំ ហុតំ យជមានស្ស សុជ្ឈេ” ឥច្ចេតំ ព្យាកតំ ហោតិ។

៤៩៤. **អក្ខាហិ មេ ភគវា ទក្ខិណេយ្យេ**តិ ឯត្ថ យោ យាចយោគោ ទទំ បរេសំ យជតិ, តស្ស មេ ភគវា ទក្ខិណេយ្យេ អក្ខាហីតិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។

៤៩៥. អថស្ស ភគវា នានប្បការេហិ នយេហិ ទក្ខិណេយ្យេ បកាសេន្តោ **“យេ វេ អសត្តា”**តិអាទិកា គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **អសត្តា**តិ រាគាទិសង្គវសេន អលគ្គា។ **កេវលិនោ**តិ បរិនិដ្ឋិតកិច្ចា។ **យតត្តា**តិ គុត្តចិត្តា។

៤៩៦-៧. **ទន្តា** អនុត្តរេន ទមថេន, **វិមុត្តា** បញ្ញាចេតោវិមុត្តីហិ, **អនីឃា** អាយតឹ វដ្ដទុក្ខាភាវេន, **និរាសា** សម្បតិ កិលេសាភាវេន។ ឥមិស្សា បន គាថាយ ទុតិយគាថា ភាវនានុភាវប្បកាសននយេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ “ភាវនានុយោគមនុយុត្តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ វិហរតោ កិញ្ចាបិ ន ឯវំ ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘អហោ វត មេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចេយ្យា’តិ (អ. និ. ៧.៧១), អថ ខ្វាស្ស អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតី”តិ ឥទំ ចេត្ថ សុត្តំ សាធកំ។

៤៩៨-៥០២. **រាគញ្ច...បេ.... យេសុ ន មាយា...បេ.... ន តណ្ហាសុ ឧបាតិបន្នា**តិ កាមតណ្ហាទីសុ នាធិមុត្តា។ **វិតរេយ្យា**តិ វិតរិត្វា។ **តណ្ហា**តិ រូបតណ្ហាទិឆព្ពិធា ។ **ភវាភវាយា**តិ សស្សតាយ វា ឧច្ឆេទាយ វា។ អថ វា ភវស្ស អភវាយ ភវាភវាយ, បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥធ វា ហុរំ វា**តិ ឥទំ បន **“កុហិញ្ចិ លោកេ”**តិ ឥមស្ស វិត្ថារវចនំ។

៥០៤. **យេ វីតរាគា...បេ.... សមិតាវិនោ**តិ សមិតវន្តោ, កិលេសវូបសមការិនោតិ អត្ថោ។ សមិតាវិតត្តា ច **វីតរាគា អកោបា។ ឥធ វិប្បហាយា**តិ ឥធលោកេ វត្តមានេ ខន្ធេ វិហាយ, តតោ បរំ យេសំ គមនំ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតោ បរំ "**យេ កាមេ ហិត្វា អគហា ចរន្តិ, សុសញ្ញតត្តា តសរំវ ឧជ្ជុ**"ន្តិ ឥមម្បិ គាថំ កេចិ បឋន្តិ។

៥០៦-៨. **ជហិត្វា**តិ ហិត្វា។ "ជហិត្វានា"តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **អត្តទីបា**តិ អត្តនោ គុណេ ឯវ អត្តនោ ទីបំ កត្វា វិចរន្តា ខីណាសវា វុច្ចន្តិ។ **យេ ហេត្ថា**តិ ហការោ និបាតោ បទបូរណមត្តោ។ អយំ បនត្ថោ – យេ ឯត្ថ ខន្ធាយតនាទិសន្តានេ យថា ឥទំ ខន្ធាយតនាទិ តថា ជានន្តិ, យំសភាវំ តំសភាវំយេវ សញ្ជានន្តិ អនិច្ចាទិវសេន ជានន្តា។ **អយមន្តិមា នត្ថិ បុនព្ភវោ**តិ អយំ នោ អន្តិមា ជាតិ, ឥទានិ នត្ថិ បុនព្ភវោតិ ឯវញ្ច យេ ជានន្តីតិ។

៥០៩. យោ **វេទគូ**តិ ឥទានិ អត្តានំ សន្ធាយ ភគវា ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **សតិមា**តិ ឆសតតវិហារសតិយា សមន្នាគតោ។ **សម្ពោធិបត្តោ**តិ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ។ **សរណំ ពហូន**ន្តិ ពហូនំ ទេវមនុស្សានំ ភយវិហឹសនេន សរណភូតោ។

៥១០. ឯវំ ទក្ខិណេយ្យេ សុត្វា អត្តមនោ ព្រាហ្មណោ អាហ – "**អទ្ធា អមោឃា**"តិ។ តត្ថ **ត្វញ្ចេត្ថ ជានាសិ យថា តថា ឥទ**ន្តិ ត្វញ្ហិ ឯត្ថ លោកេ ឥទំ សព្ពម្បិ ញេយ្យំ យថា តថា ជានាសិ យាថាវតោ ជានាសិ, យាទិសំ តំ តាទិសមេវ ជានាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តថា ហិ តេ វិទិតោ ឯស ធម្មោ**តិ តថា ហិ តេ ឯសា ធម្មធាតុ សុប្បដិវិទ្ធា, យស្សា សុប្បដិវិទ្ធត្តា យំ យំ ឥច្ឆសិ, តំ តំ ជានាសីតិ អធិប្បាយោ។

៥១១. ឯវំ សោ ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ បសំសិត្វា ទក្ខិណេយ្យសម្បទាយ យញ្ញសម្បទំ ញត្វា ទាយកសម្បទាយបិ តំ ឆឡង្គបរិបូរំ យញ្ញសម្បទំ សោតុកាមោ "**យោ យាចយោគោ**"តិ ឧត្តរិបញ្ហំ បុច្ឆិ។ តត្រាយំ យោជនា – យោ យាចយោគោ ទទំ បរេសំ យជតិ, តស្ស អក្ខាហិ មេ ភគវា យញ្ញសម្បទន្តិ។

៥១២. អថស្ស ភគវា ទ្វីហិ គាថាហិ អក្ខាសិ។ តត្ថាយំ អត្ថយោជនា – យជស្សុ មាឃ, យជមានោ ច សព្ពត្ថ វិប្បសាទេហិ ចិត្តំ, តីសុបិ កាលេសុ ចិត្តំ បសាទេហិ។ ឯវំ តេ យាយំ –

"បុព្ពេវ ទានា សុមនោ, ទទំ ចិត្តំ បសាទយេ;
ទត្វា អត្តមនោ ហោតិ, ឯសា យញ្ញស្ស សម្បទា"តិ។ (អ. និ. ៦.៣៧; បេ. វ. ៣០៥) –

យញ្ញសម្បទា វុត្តា, តាយ សម្បន្នោ យញ្ញោ ភវិស្សតិ។ តត្ថ សិយា "កថំ ចិត្តំ បសាទេតព្ព"ន្តិ? ទោសប្បហានេន។ កថំ ទោសប្បហានំ ហោតិ? យញ្ញារម្មណតាយ។ អយញ្ហិ **អារម្មណំ យជមានស្ស យញ្ញោ ឯត្ថ បតិដ្ឋាយ ជហាតិ ទោសំ,** អយញ្ហិ សត្តេសុ មេត្តាបុព្ពង្គមេន សម្មាទិដ្ឋិបទីបវិហតមោហន្ធការេន ចិត្តេន យជមានស្ស ទេយ្យធម្មសង្ខាតោ យញ្ញោ អារម្មណំ ហោតិ, សោ ឯត្ថ យញ្ញោ អារម្មណវសេន បវត្តិយា បតិដ្ឋាយ ទេយ្យធម្មបច្ចយំ លោភំ, បដិគ្គាហកបច្ចយំ កោធំ, តទុភយនិទានំ មោហន្តិ ឯវំ តិវិធម្បិ ជហាតិ ទោសំ។ សោ ឯវំ ភោគេសុ **វីតរាគោ,** សត្តេសុ ច **បវិនេយ្យ ទោសំ** តប្បហានេនេវ បហីនបញ្ចនីវរណោ អនុក្កមេន ឧបចារប្បនាភេទំ អបរិមាណសត្តផរណេន ឯកសត្តេ វា អនវសេសផរណេន អប្បមាណំ **មេត្តំ ចិត្តំ** ភាវេន្តោ បុន ភាវនាវេបុល្លត្ថំ, **រត្តិន្ទិវំ សតតំ** សព្ពឥរិយាបថេសុ អប្បមត្តោ ហុត្វា តមេវ មេត្តជ្ឈានសង្ខាតំ **សព្ពា ទិសា ផរតេ អប្បមញ្ញ**ន្តិ។

៥១៤. អថ ព្រាហ្មណោ តំ មេត្តំ "ព្រហ្មលោកមគ្គោ អយ"ន្តិ អជានន្តោ កេវលំ អត្តនោ វិសយាតីតំ មេត្តាភាវនំ សុត្វា សុដ្ឋុតរំ សញ្ជាតសព្ពញ្ញុសម្ភាវនោ ភគវតិ អត្តនា ព្រហ្មលោកាធិមុត្តត្តា ព្រហ្មលោកូបបត្តិមេវ ច សុទ្ធី មុត្តីតិ ច មញ្ញមានោ ព្រហ្មលោកមគ្គំ បុច្ឆន្តោ "**កោ សុជ្ឈតី**"តិ គាថមាហ។ តត្រ ច ព្រហ្មលោកគាមី បុគ្គលំ សន្ធាយាហ – "**កោ សុជ្ឈតិ មុច្ចតី**"តិ, អករោន្តំ សន្ធាយ "**ពជ្ឈតី ចា**"តិ។ **កេនត្តនា**តិ កេន ការណេន។ **សក្ខិ ព្រហ្មជ្ជទិដ្ឋោ**តិ ព្រហ្មា អជ្ជ សក្ខិ ទិដ្ឋោ។ **សច្ច**ន្តិ ភគវតោ ព្រហ្មសមត្តំ អារព្ភ អច្ឆាទរេន សបថំ ករោតិ។ **កថំ ឧបបជ្ជតី**តិ អច្ឆាទរេនេវ បុនបិ បុច្ឆតិ។ **ជុតិមា**តិ ភគវន្តំ អាលបតិ។

តត្ថ យស្មា យោ ភិក្ខុ មេត្តាយ តិកចតុក្កជ្ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តមេវ បាទកំ កត្វា វិបស្សន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ, សោ សុជ្ឈតិ មុច្ចតិ ច, តថារូបោ ច ព្រហ្មលោកំ ន គច្ឆតិ។ យោ បន មេត្តាយ តិកចតុក្កជ្ឈានំ ឧប្បាទេត្វា "សន្តា ឯសា សមាបត្តី"តិអាទិនា នយេន តំ អស្សាទេតិ, សោ ពជ្ឈតិ។ អបរិហីនជ្ឈានោ ច តេនេវ ឈានេន ព្រហ្មលោកំ គច្ឆតិ, តស្មា ភគវា យោ សុជ្ឈតិ មុច្ចតិ ច, តស្ស ព្រហ្មលោកគមនំ អននុជានន្តោ អ

នាមសិក្ខាវ តំ បុគ្គលំ យោ ពជ្ឈតិ។ តស្ស តេន ឈានេន ព្រហ្មលោកគមនំ ទស្សេន្តោ ព្រាហ្មណស្ស សប្បាយេន នយេន “**យោ យជតី**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

៥១៥. តត្ថ **តិវិធន្តិ** តិកាលប្បសាទំ សន្ធាយាហ។ តេន ទាយកតោ អង្គត្តយំ ទស្សេតិ។ **អារាធយេ ទក្ខិណេយ្យេភិ តាទី**តិ តញ្ច សោ តាទិសោ តិវិធសម្បត្តិសាធកោ បុគ្គលោ តិវិធំ យញ្ញសម្បទំ ទក្ខិណេយ្យេហិ ខីណាសវេហិ សាធេយ្យ សម្បាទេយ្យ។ ឥមិនា បដិគ្គាហកតោ អង្គត្តយំ ទស្សេតិ។ **ឯវំ យជិត្វា សម្មា យាចយោគោ**តិ ឯវំ មេត្តជ្ឈានបទដ្ឋានភាវេន ឆឡង្គសមន្នាគតំ យញ្ញំ សម្មា យជិត្វា សោ យាចយោគោ តេន ឆឡង្គយញ្ញូបនិស្សយេន មេត្តជ្ឈានេន **ឧបបជ្ជតិ ព្រហ្មលោកន្តិ ព្រូមី**តិ ព្រាហ្មណំ សមុស្សាហេន្តោ ទេសនំ សមាបេសិ។ សេសំ សព្ពគាថាសុ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឥតោ បរញ្ច បុព្ពេ វុត្តនយមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មាឃសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សភិយសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ សភិយសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អយមេវ យាស្ស និទានេ វុត្តា។ អត្ថវណ្ណនាក្កមេបិ ចស្ស បុព្ពសទិសំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ យំ បន អបុព្ពំ, តំ ឧត្តានត្ថានិ បទានិ បរិហរន្តោ វណ្ណយិស្សាម។ **វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ**តិ **វេឡុវន**ន្តិ តស្ស ឧយ្យានស្ស នាមំ។ តំ កិរ វេឡូហិ ច បរិក្ខិត្តំ អហោសិ អដ្ឋារសហត្ថេន ច បាការេន, គោបុរទ្វារដ្ដាលកយុត្តំ នីលោភាសំ មនោរមំ, តេន “វេឡុវន”ន្តិ វុច្ចតិ។ កលន្ទកានញ្ចេត្ថ និវាបំ អទំសុ, តេន “កលន្ទកនិវាបោ”តិ វុច្ចតិ។ កលន្ទកា នាម កាឡកា វុច្ចន្តិ។ បុព្ពេ កិរ អញ្ញតរោ រាជា តត្ថ ឧយ្យានកីឡនត្ថំ អាគតោ សុរាមទេន មត្តោ ទិវាសេយ្យំ សុបិ។ បរិជនោបិស្ស “សុត្តោ រាជា”តិ បុប្ផផលាទីហិ បលោភិយមានោ ឥតោ ចិតោ ច បក្កាមិ។ អថ សុរាគន្ធេន អញ្ញតរស្មា សុសិររុក្ខា កណ្ហសប្បោ និក្ខមិត្វា រញ្ញោ អភិមុខោ អាគច្ឆតិ។ តំ ទិស្វា រុក្ខទេវតា “រញ្ញោ ជីវិតំ ទស្សាមី”តិ កាឡកវេសេន អាគន្ត្វា កណ្ណមូលេ សទ្ទមកាសិ។ រាជា បដិពុជ្ឈិ, កណ្ហសប្បោ និវត្តោ។ សោ តំ ទិស្វា “ឥមាយ មម កាឡកាយ ជីវិតំ ទិន្ន”ន្តិ កាឡកានំ តត្ថ និវាបំ បដ្ឋបេសិ, អភយឃោសនញ្ច ឃោសាបេសិ។ តស្មា តំ តតោ បភុតិ “កលន្ទកនិវាបោ”តិ សង្ខំ គតំ។

សភិយស្ស បរិព្ពាជកស្សាតិ **សភិយោ**តិ តស្ស នាមំ, **បរិព្ពាជកោ**តិ ពាហិរ បព្ពជ្ជំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ **បុរាណសាលោហិតាយ ទេវតាយា**តិ ន មាតា ន បិតា, អបិច ខោ បនស្ស មាតា វិយ បិតា វិយ ច ហិតជ្ឈាសយត្តា សោ ទេវបុត្តោ “បុរាណសាលោហិតា ទេវតា”តិ វុត្តោ។ បរិនិព្ពុតេ កិរ កស្សបេ ភគវតិ បតិដ្ឋិតេ សុវណ្ណចេតិយេ តយោ កុលបុត្តា សម្មុខសាវកានំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ចរិយានុរូបានិ កម្មដ្ឋានានិ គហេត្វា បច្ចន្តជនបទំ គន្ត្វា អរញ្ញាយតនេ សមណធម្មំ ករោន្តិ, អន្តរន្តរា ច ចេតិយវន្ទនត្ថាយ ធម្មស្សវនត្ថាយ ច នគរំ គច្ឆន្តិ។ អបរេន ច សមយេន តាវតកម្បិ អរញ្ញេ វិប្បវាសំ អរោចយមានា តត្ថេវ អប្បមត្តា វិហរិំសុ, ឯវំ វិហរន្តាបិ ន ច កិញ្ចិ វិសេសំ អធិគមិំសុ។ តតោ នេសំ អហោសិ – “មយំ បិណ្ឌាយ គច្ឆន្តា ជីវិតេ សាបេក្ខា ហោម, ជីវិតេ សាបេក្ខេន ច ន សក្កា លោកុត្តរធម្មោ អធិគន្តុំ, បុថុជ្ជនកាលកិរិយាបិ ទុក្ខា, ហន្ទ មយំ និស្សេណឹ ពន្ធិត្វា បព្ពតំ អភិរុយ្ហ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខា សមណធម្មំ ករោមា”តិ។ តេ តថា អកំសុ។

អថ នេសំ មហាថេរោ ឧបនិស្សយសម្បន្នត្តា តទហេវ ឆឡភិញ្ញាបរិវារំ អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ សោ ឥទ្ធិយា ហិមវន្តំ គន្ត្វា អនោតត្តេ មុខំ ធោវិត្វា ឧត្តរកុរូសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ បុន អញ្ញម្បិ បទេសំ គន្ត្វា បត្តំ បូរេត្វា អនោតត្តឧទកញ្ច នាគលតាទន្តបោណញ្ច គហេត្វា តេសំ សន្តិកំ អាគន្ត្វា អាហ – “បស្សថាវុសោ មមានុភាវំ, អយំ ឧត្តរកុរុតោ បិណ្ឌបាតោ, ឥទំ ហិមវន្តតោ ឧទកទន្តបោណំ អាភតំ, ឥមំ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោថ, ឯវាហំ តុម្ហេ សទា ឧបដ្ឋហិស្សាមី”តិ។ តេ តំ សុត្វា អាហំសុ – “តុម្ហេ, ភន្តេ, កតកិច្ចា, តុម្ហេហិ សហ សល្លាបមត្តម្បិ អម្ហាកំ បបញ្ចោ, មា ទានិ តុម្ហេ បុន អម្ហាកំ សន្តិកំ អាគមិត្ថា”តិ។ សោ កេនចិ បរិយាយេន តេ សម្បជិច្ឆាបេតុំ អសក្កោន្តោ បក្កាមិ។

តតោ តេសំ ឯកោ ទ្វីហតីហច្ចយេន បញ្ចាភិញ្ញោ អនាគាមី អហោសិ។ សោបិ តថេវ អកាសិ, ឥតរេន ច បដិក្ខិត្តោ តថេវ អគមាសិ។ សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា វាយមន្តោ បព្ពតំ អារុហនទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ កិញ្ចិ វិសេសំ អនធិគន្ត្វាវ កាលកតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ ខីណាសវត្ថេរោបិ តំ ទិវសមេវ បរិនិព្ពាយិ, អនាគាមី សុទ្ធាវាសេសុ ឧប្បជ្ជិ។ ទេវបុត្តោ ឆសុ កាមាវចរទេវលោកេសុ អនុលោមបដិលោមេន ទិព្ពសម្បត្តិំ អនុភវិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ទេវលោកា ចវិត្វា អញ្ញតរិស្សា បរិព្ពាជិកាយ កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ។ សា កិរ អញ្ញតរស្ស

ខត្តិយស្ស ធីតា, តំ មាតាបិតរោ “អម្ហាកំ ធីតា សមយន្តរំ ជានាតូ”តិ ឯកស្ស បរិព្ពាជកស្ស និយ្យាតេសុំ។ តស្សេកោ អន្តេវាសិកោ បរិព្ពាជកោ តាយ សទ្ធឹ វិប្បដិបជ្ជិ។ សា តេន គព្ភំ គណ្ហិ។ តំ គព្ភិនឹ ទិស្វា បរិព្ពាជិកា និក្កឌ្ឍឹសុ។ សា អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តី អន្តរាមគ្គេ សភាយំ វិជាយិ, តេនស្ស **“សភិយោ”**ត្វេវ នាមំ អកាសិ។ សោបិ សភិយោ វឌ្ឍិត្វា បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា នានាសត្ថានិ ឧគ្គហេត្វា មហាវាទី ហុត្វា វាទក្ខិត្តតាយ សកលជម្ពុទីបេ វិចរន្តោ អត្តនោ សទិសំ វាទឹ អទិស្វា នគរទ្វារេ អស្សមំ ការាបេត្វា ខត្តិយកុមារាទយោ សិប្បំ សិក្ខាបេន្តោ តត្ថ វសតិ។

អថ ភគវា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន រាជគហំ អាគន្ត្វា វេឡុវនេ វិហរតិ កលន្ទកនិវាបេ។ សភិយោ បន ពុទ្ធុប្បាទំ ន ជានាតិ។ អថ សោ សុទ្ធាវាសព្រហ្មា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ “ឥមាហំ វិសេសំ កស្សានុភាវេន បត្តោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ សមណធម្មកិរិយំ តេ ច សហាយេ អនុស្សរិត្វា “តេសុ ឯកោ បរិនិព្ពុតោ, ឯកោ ឥទានិ កត្ថា”តិ អាវជ្ជេន្តោ “ទេវលោកា ចវិត្វា ជម្ពុទីបេ ឧប្បន្នោ ពុទ្ធុប្បាទម្បិ ន ជានាតី”តិ ញត្វា “ហន្ទ នំ ពុទ្ធុបសេវនាយ និយោជេមី”តិ វីសតិ បញ្ហេ អភិសង្ខរិត្វា រត្តិភាគេ តស្ស អស្សមមាគម្ម អាកាសេ ឋត្វា “សភិយ, សភិយា”តិ បក្កោសិ។ សោ និទ្ទាយមានោ តិក្ខត្តុំ តំ សទ្ទំ សុត្វា និក្ខម្ម ឱភាសំ ទិស្វា បញ្ជលិកោ អដ្ឋាសិ។ តតោ តំ ព្រហ្មា អាហ – “អហំ សភិយ តវត្ថាយ វីសតិ បញ្ហេ អាហរិំ, តេ ត្វំ ឧគ្គណ្ហ។ យោ ច តេ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឥមេ បញ្ហេ បុដ្ឋោ ព្យាករោតិ, តស្ស សន្តិកេ ព្រហ្មចរិយំ ចរេយ្យាសី”តិ។ ឥមំ ទេវបុត្តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “បុរាណសាលោហិតាយ ទេវតាយ បញ្ហា ឧទ្ទិដ្ឋា ហោន្តី”តិ។ **ឧទ្ទិដ្ឋា**តិ ឧទ្ទេសមត្តេនេវ វុត្តា, ន វិភង្គេន។

ឯវំ វុត្តេ ច នេ សភិយោ ឯករចនេនេវ បទបដិបាដិយា ឧគ្គហេសិ។ អថ សោ ព្រហ្មា ជានន្តោបិ តស្ស ពុទ្ធុប្បាទំ នាចិក្ខិ។ “អត្តំ គវេសមានោ បរិព្ពាជកោ សយមេវ សត្ថារំ ញស្សតិ។ ឥតោ ពហិទ្ធា ច សមណព្រាហ្មណានំ តុច្ឆភាវ”ន្តិ ឥមិនា បនាធិប្បាយេន ឯវមាហ – “យោ តេ សភិយ…បេ…. ចរេយ្យាសី”តិ។ ថេរគាថាសុ បន ចតុក្កនិបាតេ សភិយត្ថេរាបទានំ វណ្ណេន្តា ភណន្តិ “សា ចស្ស មាតា អត្តនោ វិប្បដិបត្តឹ ចិន្តេត្វា តំ ជិគុច្ឆមានា ឈានំ ឧប្បាទេត្វា ព្រហ្មលោកេ ឧប្បន្នា, តាយ ព្រហ្មទេវតាយ តេ បញ្ហា ឧទ្ទិដ្ឋា”តិ។

យេ តេតិ ឥទានិ វត្តព្ពានំ ឧទ្ទេសបច្ចុទ្ទេសោ។ **សមណព្រាហ្មណា**តិ បព្ពជ្ជូបគមនេន លោកសម្មុតិយា ច សមណា ចេវ ព្រាហ្មណា ច។ **សង្ឃិនោ**តិ គណវន្តោ។ **គណិនោ**តិ សត្ថារោ, “សព្ពញ្ញុនោ មយ”ន្តិ ឯវំ បដិញ្ញាតារោ។ **គណាចរិយា**តិ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទិវសេន បព្ពជិតគហដ្ឋគណស្ស អាចរិយា។ **ញាតា**តិ អភិញ្ញាតា, វិស្សុតា បាកដាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យសស្សិនោ**តិ លាភបរិវារសម្បន្នា។ **តិត្ថករា**តិ តេសំ ទិដ្ឋានុគតី អាបជ្ជន្តេហិ ឱតរិតព្ពានំ ឱគាហិតព្ពានំ ទិដ្ឋិតិត្ថានំ កត្តារោ។ **សាធុសម្មតា ពហុជនស្សា**តិ “សាធវោ ឯតេ សន្តោ សប្បុរិសា”តិ ឯវំ ពហុជនស្ស សម្មតា។

សេយ្យថិទន្តិ កតមេ តេតិ ចេ-ឥច្ចេតស្មឹ អត្ថេ និបាតោ។ **បូរណោ**តិ នាមំ, **កស្សបោ**តិ គោត្តំ។ សោ កិរ ជាតិយា ទាសោ, ទាសសតំ បូរេន្តោ ជាតោ។ តេនស្ស “បូរណោ”តិ នាមមកំសុ។ បលាយិត្វា បន នគ្គេសុ បព្ពជិត្វា “កស្សបោ អហ”ន្តិ គោត្តំ ឧទ្ទិសិ, សព្ពញ្ញុតញ្ច បច្ចញ្ញាសិ។ **មក្ខលី**តិ នាមំ, គោសាលាយ ជាតត្តា **គោសាលោ**តិបិ វុច្ចតិ។ សោបិ កិរ ជាតិយា ទាសោ ឯវ, បលាយិត្វា បព្ពជិ, សព្ពញ្ញុតញ្ច បច្ចញ្ញាសិ។ **អជិតោ**តិ នាមំ, អប្បិច្ឆតាយ កេសកម្ពលំ ធារេតិ, តេន **កេសកម្ពលោ**តិបិ វុច្ចតិ, សោបិ សព្ពញ្ញុតំ បច្ចញ្ញាសិ ។ **បកុធោ**តិ នាមំ, **កច្ចាយនោ**តិ គោត្តំ។ អប្បិច្ឆវសេន ឧទកេ ជីវសញ្ញាយ ច ន្ហានមុខធោវនាទិ បដិក្ខិត្តោ, សោបិ សព្ពញ្ញុតំ បច្ចញ្ញាសិ។ **សញ្ចយោ**តិ នាមំ, ពេលដ្ឋោ បនស្ស បិតា, តស្មា **ពេលដ្ឋបុត្តោ**តិ វុច្ចតិ, សោបិ សព្ពញ្ញុតំ បច្ចញ្ញាសិ។ **និគណ្ឋោ**តិ បព្ពជ្ជានាមេន, **នាដបុត្តោ**តិ បិតុនាមេន វុច្ចតិ។ នាដោតិ កិរ នាមស្ស បិតា, តស្ស បុត្តោតិ នាដបុត្តោ, សោបិ សព្ពញ្ញុតំ បច្ចញ្ញាសិ។ សព្ពេបិ បញ្ចសតបញ្ចសតសិស្សបរិវារា អហេសុំ។ **តេ**តិ តេ ឆ សត្ថារោ។ **តេ បញ្ហេ**តិ តេ វីសតិ បញ្ហេ។ **តេ**តិ តេ ឆ សត្ថារោ។ **ន សម្បាយន្តី**តិ ន សម្បាទេន្តិ។ **កោប**ន្តិ ចិត្តចេតសិកានំ អាវិលភាវំ។ **ទោស**ន្តិ បទុដ្ឋចិត្តតំ, តទុភយម្បេតំ មន្ទតិក្ខភេទស្ស កោធស្សេវាធិវចនំ។ **អប្បច្ចយ**ន្តិ អប្បតីតតា, ទោមនស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាតុករោន្តី**តិ កាយវចីវិការេន បកាសេន្តិ, បាកដំ ករោន្តិ។

ហីនាយាតិ គហដ្ឋភាវាយ។ គហដ្ឋភាវោ ហិ បព្ពជ្ជំ ឧបនិធាយ សីលាទិគុណហីនតោ ហីនកាមសុខបដិសេវនតោ វា “ហីនោ”តិ វុច្ចតិ។ ឧច្ចា បព្ពជ្ជា។ **អាវត្តិត្វា**តិ ឱសក្កិត្វា។ **កាមេ បរិភុញ្ជេយ្យ**ន្តិ កាមេ បដិសេវេយ្យំ។ ឥតិ កិរស្ស សព្ពញ្ញុបដិញ្ញានម្បិ បព្ពជិតានំ តុច្ឆកត្តំ ទិស្វា អហោសិ។ ឧប្បន្នបរិវិតក្កវសេនេវ ច អាគន្ត្វា បុនប្បុនំ វីមំសមានស្ស **អថ ខោ សភិយស្ស បរិព្ពាជកស្ស ឯតទហោសិ – “អយម្បិ ខោ សមណោ”**តិ ច **“យេបិ ខោ តេ ភោន្តោ”**តិ ច **“សមណោ ខោ ទហរោតិ ន ឧញ្ញាតព្ពោ”**តិ ចាតិ ឯវមាទិ។ តត្ថ **ជិណ្ណា**តិអាទីនិ បទានិ វុត្តនយានេវ។ **ថេរា**តិ អត្តនោ សមណធម្មេ ថិរភាវប្បត្តា។ **រត្តញ្ញូ**តិ រតនញ្ញូ,

“និព្ពានវតនំ ជានាម មយ”ន្តិ ឯវំ សកាយ បដិញ្ញាយ លោកេនាបិ សម្មតា, ពហុរត្តិវិទូ វា។ ចិរំ បព្ពជិតានំ ឯតេសន្តិ **ចិរបព្ពជិតា**។ **ន ឧញ្ញាតព្ពោ**តិ ន អវជានិតព្ពោ, ន នីចំ កត្វា ជានិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន បរិភោតព្ពោ**តិ ន បរិភវិតព្ពោ, “កិមេស ញស្សតី”តិ ឯវំ ន គហេតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

៥១៦. **កង្ខី វេចិកិច្ឆី**តិ សភិយោ ភគវតា សទ្ធឹ សម្មោទមានោ ឯវំ ភគវតោ រូបសម្បត្តិទម្ហុបសមសូចិតំ សព្ពញ្ញុតំ សម្ភាវយមានោ វិគតុទ្ធច្ចោ ហុត្វា អាហ – “កង្ខី វេចិកិច្ឆី”តិ។ តត្ថ “លភេយ្យំ នុ ខោ ឥមេសំ ព្យាករណ”ន្តិ ឯវំ បញ្ហានំ ព្យាករណកង្ខាយ **កង្ខី**។ “កោ នុ ខោ ឥមស្សិមស្ស ច បញ្ហស្ស អត្ថោ”តិ ឯវំ វិចិកិច្ឆាយ **វេចិកិច្ឆី**។ ទុព្ពលវិចិកិច្ឆាយ វា តេសំ បញ្ហានំ អត្ថេ កង្ខនតោ កង្ខី, ពលវតិយា វិចិនន្តោ កិច្ឆតិយេវ, ន សក្កោតិ សន្និដ្ឋាតុន្តិ វេចិកិច្ឆី។ **អភិកង្ខមានោ**តិ អតិវិយ បត្ថយមានោ។ **តេសន្តករោ**តិ តេសំ បញ្ហានំ អន្តករោ។ ភវន្តោវ ឯវំ ភវាហីតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“បញ្ហេ មេ បុដ្ឋោ...បេ.... ព្យាករោហិ មេ”**តិ។ តត្ថ **បញ្ហេ មេ**តិ បញ្ហេ មយា។ **បុដ្ឋោ**តិ បុច្ឆិតោ។ **អនុបុព្ពន្តិ** បញ្ហបដិបាដិយា **អនុធម្ម**ន្តិ អត្ថានុរូបំ បាឡឹ អារោបេន្តោ។ **ព្យាករោហិ មេ**តិ មយ្ហំ ព្យាករោហិ។

៥១៧. **ទូរតោ**តិ សោ កិរ ឥតោ ចិតោ ចាហិណ្ឌន្តោ សត្តយោជនសតមគ្គតោ អាគតោ។ តេនាហ – ភគវា **“ទូរតោ អាគតោសី”**តិ, កស្សបស្ស ភគវតោ វា សាសនតោ អាគតត្តា “ទូរតោ អាគតោសី”តិ នំ អាហ។

៥១៨. **បុច្ឆ ម**ន្តិ ឥមាយ បនស្ស គាថាយ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេតិ។ តត្ថ **មនសិច្ឆសី**តិ មនសា ឥច្ឆសិ។

យំ វតាហន្តិ យំ វត អហំ។ **អត្តមនោ**តិ បីតិបាមោជ្ជសោមនស្សេហិ ផុដចិត្តោ។ **ឧទគ្គោ**តិ កាយេន ចិត្តេន ច អព្ភុន្នតោ ។ ឥទំ បន បទំ ន សព្ពបាឋេសុ អត្ថិ។ ឥទានិ យេហិ ធម្មេហិ អត្តមនោ, តេ ទស្សេន្តោ អាហ – **“បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ”**តិ។

៥១៩. **កឹ បត្តិន**ន្តិ កឹ បត្តំ កិមធិគតំ។ **សោរត**ន្តិ សុរូបសន្តំ។ “សុរត”ន្តិបិ បាឋោ, សុដ្ឋុ ឧបរតន្តិ អត្ថោ។ **ទន្ត**ន្តិ ទមិតំ។ **ពុទ្ធោ**តិ វិពុទ្ធោ, ពុទ្ធពោទ្ធព្ពោ វា។ ឯវំ សភិយោ ឯកេកាយ គាថាយ ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា បញ្ហហិ គាថាហិ វីសតិ បញ្ហេ បុច្ឆិ។ ភគវា បនស្ស ឯកមេកំ បញ្ហំ ឯកមេកាយ គាថាយ កត្វា អរហត្តនិកូដេនេវ វីសតិយា គាថាហិ ព្យាកាសិ។

៥២០. តត្ថ យស្មា ភិន្នកិលេសោ បរមត្ថភិក្ខុ, សោ ច និព្ពានប្បត្តោ ហោតិ, តស្មា អស្ស “កឹ បត្តិនមាហុ ភិក្ខុន”ន្តិ ឥមំ បញ្ហំ ព្យាករោន្តោ **“បជ្ជេនា”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យោ អត្តនា ភាវិតេន មគ្គេន **បរិនិព្ពានគតោ** កិលេសបរិនិព្ពានំ បត្តោ, បរិនិព្ពានគតត្តា ឯវ ច **វិតិណ្ណកង្ខោ** វិបត្តិសម្បត្តិហានិវុទ្ធិឧច្ឆេទសស្សតអបុញ្ញបុញ្ញភេទំ **វិភវញ្ច ភវញ្ច វិប្បហាយ**, មគ្គវាសំ **វុសិតវា ខីណបុនព្ភវោ**តិ ច ឯតេសំ ថុតិវចនានំ អរហោ, សោ ភិក្ខូតិ។

៥២១. យស្មា បន វិប្បដិបត្តិតោ សុដ្ឋុ ឧបរតភាវេន នានប្បការកិលេសវូបសមេន ច សោរតោ ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“សព្ពត្ថ ឧបេក្ខកោ”**តិអាទិនា នយេន ទុតិយបញ្ហព្យាករណមាហ។ តស្សត្ថោ – យោ **សព្ពត្ថ** រូបាទីសុ អារម្មណេសុ “ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា នេវ សុមនោ ហោតិ, ន ទុម្មនោ”តិ ឯវំ បវត្តាយ ឆឡង្គុបេក្ខាយ **ឧបេក្ខកោ**, វេបុល្លប្បត្តាយ សតិយា **សតិមា, ន សោ ហឹសតិ** នេវ ហឹសតិ **កញ្ចិ** តសថាវរាទិភេទំ សត្តំ **សព្ពលោកេ** សព្ពស្មិម្បិ លោកេ, តិណ្ណោឃត្តា **តិណ្ណោ**, សមិតបាបត្តា **សមណោ**, អាវិលសង្កប្បប្បហានា **អនាវិលោ**។ **យស្ស** ចិមេ រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិកិលេសទុច្ចរិតសង្ខាតា **សត្តុស្សទា** កេចិ ឱឡារិកា វា សុខុមា វា **ន សន្តិ, សោ** ឥមាយ ឧបេក្ខាវិហារិតាយ សតិវេបុល្លតាយ អហឹសកតាយ ច វិប្បដិបត្តិតោ សុដ្ឋុ ឧបរតភាវេន ឥមិនា ឱឃាទិនានប្បការកិលេសវូបសមេន ច **សោរតោ**តិ។

៥២២. យស្មា ច ភាវិតិន្ទ្រិយោ និព្ពុយោ និព្ពិការោ ទន្តោ ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“យស្សិន្ទ្រិយានី”**តិ គាថាយ តតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – **យស្ស ចក្ខាទីនិ ឆឡិន្ទ្រិយានិ** គោចរភាវនាយ អនិច្ចាទិតិលក្ខណំ អារោបេត្វា វាសនាភាវនាយ សតិសម្បជញ្ញគន្ធំ គាហាបេត្វា **ច ភាវិតានិ**, តានិ ច ខោ យថា **អជ្ឈត្តំ** គោចរភាវនាយ, ឯវំ បន **ពហិទ្ធា ច សព្ពលោកេ**តិ យត្ថ យត្ថ ឥន្ទ្រិយានំ វេកល្លតា វេកល្លតាយ វា សម្ភវោ, តត្ថ តត្ថ នាភិជ្ឈាទិវសេន **ភាវិតានី**តិ ឯវំ **និព្ពិជ្ឈ** ញត្វា បដិវិជ្ឈិត្វា **ឥមំ បរញ្ច លោកំ** សកសន្តតិក្ខន្ធលោកំ បរសន្តតិក្ខន្ធលោកញ្ច អទន្ធមរណំ មរិតុកាមោ **កាលំ កង្ខតិ**, ជីវិតក្ខយកាលំ អាគមេតិ បតិមានេតិ, ន ភាយតិ មរណស្ស។ យថាហ ថេរោ –

“មរណេ មេ ភយំ នត្ថិ, និកន្តិ នត្ថិ ជីវិតេ”; (ថេរគា. ២០);
“នាភិកង្ខាមិ មរណំ, នាភិកង្ខាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា”តិ។ (ថេរគា. ៦០៦);

ភាវិតោ ស ទន្តោតិ ឯវំ ភាវិតិន្ទ្រិយោ សោ ទន្តោតិ។

៥២៣. យស្មា បន ពុទ្ធោ នាម ពុទ្ធិសម្បន្នោ កិលេសនិទ្ទា វិពុទ្ធោ ច, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**កប្បានី**”តិ គាថាយ ចតុត្ថបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តត្ថ **កប្បានី**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ។ តា ហិ តថា តថា វិកប្បនតោ “កប្បានី”តិ វុច្ចន្តិ។ **វិចេយ្យា**តិ អនិច្ចាទិភាវេន សម្មសិត្វា។ **កេវលានី**តិ សកលានិ។ **សំសារន្តិ** យោ ចាយំ –

“ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនាន ច;
អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា, សំសារោតិ បវុច្ចតី”តិ។ –

ឯវំ ខន្ធាទិបដិបាដិសង្ខាតោ សំសារោ, តំ សំសារញ្ច កេវលំ វិចេយ្យ។ ឯត្តាវតា ខន្ធានំ មូលភូតេសុ កម្មកិលេសេសុ ខន្ធេសុ ចាតិ ឯវំ តីសុបិ វដ្ដេសុ វិបស្សនំ អាហ។ **ទុភយំ ចុតូបបាត**ន្តិ សត្តានំ ចុតី ឧបបាតន្តិ ឥមញ្ច ឧភយំ វិចេយ្យ ញត្វាតិ អត្ថោ។ ឯតេន ចុតូបបាតញាណំ អាហ។ **វិគតរជមនង្គណំ វិសុទ្ធ**ន្តិ រាគាទិរជានំ វិគមា អង្គណានំ អភាវា មលានញ្ច វិគមា វិគតរជមនង្គណំ វិសុទ្ធំ។ **បត្តំ ជាតិខយ**ន្តិ និព្ពានំ បត្តំ។ **តមាហុ ពុទ្ធ**ន្តិ តំ ឥមាយ លោកុត្តរវិបស្សនាយ ចុតូបបាតញាណភេទាយ ពុទ្ធិយា សម្បន្នត្តា ឥមាយ ច វិគតរជាទិតាយ កិលេសនិទ្ទា វិពុទ្ធត្តា តាយ បដិបទាយ ជាតិក្ខយំ បត្តំ ពុទ្ធមាហុ។

អថ វា **កប្បានិ វិចេយ្យ កេវលានី**តិ “អនេកេបិ សំវដ្ដវិវដ្ដកប្បេ អមុត្រាសិ”ន្តិអាទិនា (ឥតិវុ. ៩៩; បារា. ១២) នយេន វិចិនិត្វាតិ អត្ថោ។ ឯតេន បឋមវិជ្ជមាហ។ **សំសារំ ទុភយំ ចុតូបបាត**ន្តិ សត្តានំ ចុតី ឧបបាតន្តិ ឥមញ្ច ឧភយំ សំសារំ “ឥមេ វត ភោន្តោ សត្តា”តិអាទិនា នយេន វិចិនិត្វាតិ អត្ថោ។ ឯតេន ទុតិយវិជ្ជមាហ។ អវសេសេន តតិយវិជ្ជមាហ។ អាសវក្ខយញាណេន ហិ វិគតរជាទិតា ច និព្ពានប្បត្តិ ច ហោតីតិ។ **តមាហុ ពុទ្ធ**ន្តិ ឯវំ វិជ្ជត្តយភេទពុទ្ធិសម្បន្នំ តំ ពុទ្ធមាហូតិ។

៥២៥. ឯវំ បឋមគាថាយ វុត្តបញ្ហេ វិស្សជ្ជេត្វា ទុតិយគាថាយ វុត្តបញ្ហេសុបិ យស្មា ព្រហ្មភាវំ សេដ្ឋភាវំ បត្តោ បរមត្ថព្រាហ្មណោ ពាហិតសព្ពបាបោ ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**ពាហិត្វា**”តិ គាថាយ បឋមំ បញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – យោ ចតុត្ថមគ្គេន **ពាហិត្វា សព្ពបាបកានិ ឋិតត្តោ,** ឋិតោ ឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ។ ពាហិតបាបត្តា ឯវំ ច **វិមលោ,** វិមលភាវំ ព្រហ្មភាវំ សេដ្ឋភាវំ បត្តោ, បដិប្បស្សទ្ធសមាធិវិក្ខេបករកិលេសមលេន អគ្គផលសមាធិនា **សាធុសមាហិតោ**, សំសារហេតុសមតិក្កមេន **សំសារមតិច្ច** បរិនិដ្ឋិតកិច្ចតាយ **កេវលី, សោ** តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អនិស្សិតត្តា **អសិតោ**, លោកធម្មេហិ និព្ពិការត្តា “**តាទី**”តិ ច បវុច្ចតិ។ ឯវំ ថុតិរហោ **ស ព្រហ្មា** សោ ព្រាហ្មណោតិ។

៥២៦. យស្មា បន សមិតបាបតាយ សមណោ, ន្ហាតបាបតាយ ន្ហាតកោ, អាគុនំ អករណេន ច នាគោតិ បវុច្ចតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ តតោ អបរាហិ តីហិ គាថាហិ តយោ បញ្ហេ ព្យាកាសិ។ តត្ថ **សមិតាវី**តិ អរិយមគ្គេន កិលេសេ សមេត្វា ឋិតោ។ **សមណោ បវុច្ចតេ តថត្តា**តិ តថារូបោ សមណោ បវុច្ចតីតិ។ ឯត្តាវតា បញ្ហោ ព្យាកតោ ហោតិ, សេសំ តស្មឹ សមណេ សភិយស្ស ពហុមានជននត្ថំ ថុតិវចនំ។ យោ ហិ សមិតាវី, សោ បុញ្ញាបាបានំ អបដិសន្ធិករណេន បហាយ បុញ្ញាបាបំ រជានំ វិគមេន វិរជោ, អនិច្ចាទិវសេន ញត្វា ឥមំ បរញ្ច លោកំ ជាតិមរណំ ឧបាតិវត្តោ តាទិ ច ហោតិ។

៥២៧. **និន្ហាយ…បេ…. ន្ហាតកោ**តិ ឯត្ថ បន យោ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាសង្ខាតេ សព្ពស្មិម្បិ អាយតនលោកេ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណវសេន ឧប្បត្តិរហានិ សព្ពបាបកានិ មគ្គញាណេន និន្ហាយ ធោវិត្វា តាយ និន្ហាតបាបកតាយ តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បេហិ កប្បិយេសុ ទេវមនុស្សេសុ កប្បំ ន ឯតិ, តំ ន្ហាតកមាហូតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

៥២៨. ចតុត្ថគាថាយបិ **អាគុំ ន ករោតិ កិញ្ចិ លោកេ**តិ យោ លោកេ អប្បមត្តកម្បិ បាបសង្ខាតំ អាគុំ ន ករោតិ, នាគោ បវុច្ចតេ តថត្តាតិ ។ ឯត្តាវតា បញ្ហោ ព្យាកតោ ហោតិ, សេសំ បុព្ពនយេនេវ ថុតិវចនំ។ យោ ហិ មគ្គេន បហីនអាគុត្តា អាគុំ ន ករោតិ, សោ កាមយោគាទិកេ សព្ពយោគេ ទសសញ្ញោជនភេទានិ ច សព្ពពន្ធនានិ វិសជ្ជ ជហិត្វា សព្ពត្ថ ខន្ធាទីសុ កេនចិ សង្គេន ន សជ្ជតិ, ទ្វីហិ ច វិមុត្តីហិ វិមុត្តោ, តាទិ ច ហោតីតិ។

៥៣០. ឯវំ ទុតិយគាថាយ វុត្តបញ្ហេ វិស្សជ្ជេត្វា តតិយគាថាយ វុត្តបញ្ហេសុបិ យស្មា “ខេត្តានី”តិ អាយតនានិ វុច្ចន្តិ។ យថាហ – “ចក្ខុបេតំ ចក្ខាយតនំបេតំ...បេ.... ខេត្តម្បេតំ វត្ថុបេត”ន្តិ (ធ. ស. ៥៩៦-៥៩៨)។ តានិ វិជេយ្យ វិជេត្វា អភិភវិត្វា, **វិចេយ្យ** វា អនិច្ចាទិភាវេន វិចិនិត្វា ឧបបរិក្ខិត្វា **កេវលានិ** អនវសេសានិ, វិសេសតោ បន សង្គហេតុភូតំ **ទិព្ពំ មានុសកញ្ច ព្រហ្មខេត្តំ**, យំ ទិព្ពំ ទ្វាទសាយតនភេទំ តថា មានុសកញ្ច, យញ្ច ព្រហ្មខេត្តំ ឆឡាយតនេ ចក្ខាយតនាទិទ្វាទសាយតនភេទំ, តំ សព្ពម្បិ វិជេយ្យ វិចេយ្យ វា។ យតោ យទេតំ សព្ពេសំ ខេត្តានំ មូលពន្ធនំ អវិជ្ជាភវតណ្ហាទិ, តស្មា **សព្ពខេត្តមូលពន្ធនា បមុត្តោ**។ ឯវំ មេតេសំ ខេត្តានំ វិជិតត្តា វិចិនិតត្តា វា **ខេត្តជិនោ** នាម ហោតិ, តស្មា **“ខេត្តានី”**តិ ឥមាយ គាថាយ បឋមបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តត្ថ កេចិ “កម្មំ ខេត្តំ, វិញ្ញាណំ ពីជំ, តណ្ហា ស្នេហោ”តិ (អ. និ. ៣.៧៧) វចនតោ កម្មានិ ខេត្តានីតិ វទន្តិ។ **ទិព្ពំ មានុសកញ្ច ព្រហ្មខេត្ត**ន្តិ ឯត្ថ ច ទេវូបគំ កម្មំ ទិព្ពំ, មនុស្សូបគំ កម្មំ មានុសកំ, ព្រហ្មូបគំ កម្មំ ព្រហ្មខេត្តន្តិ វណ្ណយន្តិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៥៣១. យស្មា បន សកង្ខេន កោសសទិសត្តា “កោសានី”តិ កម្មានិ វុច្ចន្តិ, តេសញ្ច លុននា សមុច្ឆេទនា កុសលោ ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“កោសានី”**តិ គាថាយ ទុតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – លោកិយលោកុត្តរវិបស្សនាយ វិសយតោ កិច្ចតោ ច អនិច្ចាទិភាវេន កុសលាកុសលកម្មសង្ខាតានិ **កោសានិ វិចេយ្យ កេវលានិ,** វិសេសតោ បន សង្គហេតុភូតំ អដ្ឋកាមាវចរកុសលចេតនាភេទំ **ទិព្ពំ មានុសកញ្ច** នវមហគ្គតកុសលចេតនាភេទញ្ច **ព្រហ្មកោសំ** វិចេយ្យ។ តតោ ឥមាយ មគ្គភាវនាយ អវិជ្ជាភវតណ្ហាទិភេទា សព្ពកោសានំ មូលពន្ធនា បមុត្តោ, ឯវមេតេសំ កោសានំ លុននា **“កុសលោ”**តិ បវុច្ចតិ, **តថត្តា តាទី** ច ហោតីតិ។ អថ វា សត្តានំ ធម្មានញ្ច និវាសង្ខេន អសិកោសសទិសត្តា “កោសានី”តិ តយោ ភវា ទ្វាទសាយតនានិ ច វេទិតព្ពានិ។ ឯវមេត្ថ យោជនា កាតព្ពា។

៥៣២. យស្មា ច ន កេវលំ បណ្ឌរីតិ ឥមិនាវ “បណ្ឌិតោ”តិ វុច្ចតិ, អបិច ខោ បន បណ្ឌរានិ ឥតោ ឧបគតោ បរិចយបញ្ញាយ អល្លីនោតិបិ “បណ្ឌិតោ”តិ វុច្ចតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“ទុភយានី”**តិ គាថាយ តតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ ។ តស្សត្ថោ – **អជ្ឈត្តំ ពាហិទ្ធា ចា**តិ ឯវំ **ឧភយានិ** អនិច្ចាទិភាវេន **វិចេយ្យ។ បណ្ឌរានី**តិ អាយតនានិ។ តានិ ហិ បកតិបរិសុទ្ធត្តា វុឡ្ហិយា ច ឯវំ វុច្ចន្តិ, តានិ វិចេយ្យ ឥមាយ បដិបត្តិយា និទ្ទន្តមលត្តា **សុទ្ធិបញ្ញោ បណ្ឌិតោ**តិ **បវុច្ចតិ តថត្តា,** យស្មា តានិ បណ្ឌរានិ បញ្ញាយ ឥតោ ហោតិ, សេសមស្ស ថុតិវចនំ។ សោ ហិ បាបបុញ្ញសង្ខាតំ កណ្ហសុក្កំ ឧបាតិវត្តោ តាទី ច ហោតិ, តស្មា ឯវំ ថុតោ។

៥៣៣. យស្មា បន “មោនំ វុច្ចតិ ញាណំ, យា បញ្ញា បជាននា...បេ.... សម្មាទិដ្ឋិ, តេន ញាណេន សមន្នាគតោ មុនី”តិ វុត្តំ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“អសតញ្ច”**តិ គាថាយ ចតុត្ថបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – យ្វាយំ អកុសលកុសលប្បភេទោ អសតញ្ច សតញ្ច ធម្មោ, តំ **អជ្ឈត្តំ ពាហិទ្ធា**តិ ឥមស្មិំ **សព្ពលោកេ** បរិចយញាណេន **អសតញ្ច សតញ្ច ញត្វា ធម្មំ** តស្ស ញាតត្តា ឯវំ រាគាទិភេទតោ សត្តវិធំ **សង្គំ** តណ្ហាទិដ្ឋិភេទតោ ទុវិធំ **ជាលញ្ច អតិច្ច** អតិក្កមិត្វា ឋិតោ។ សោ តេន មោនសង្ខាតេន បរិចយញាណេន សមន្នាគតត្តា **មុនិ។ ទេវមនុស្សេហិ បូជនីយោ**តិ ឥទំ បនស្ស ថុតិវចនំ។ សោ ហិ ខីណាសវមុនិត្តា ទេវមនុស្សានំ បូជារហោ ហោតិ, តស្មា ឯវំ ថុតោ។

៥៣៥. ឯវំ តតិយគាថាយ វុត្តបញ្ហេ វិស្សជ្ជេត្វា ចតុត្ថគាថាយ វុត្តបញ្ហេសុបិ យស្មា យោ ចតូហិ មគ្គញាណវេទេហិ កិលេសក្ខយំ ករោន្តោ គតោ, សោ បរមត្ថតោ **វេទគូ** នាម ហោតិ។ យោ ច សព្ពសមណព្រាហ្មណានំ សត្ថសញ្ញិតានិ **វេទានិ,** តាយេវ មគ្គភាវនាយ កិច្ចតោ អនិច្ចាទិវសេន **វិចេយ្យ**។ តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានេន តមេវ **សព្ពំ វេទមតិច្ច** យា វេទបច្ចយា វា អញ្ញថា វា ឧប្បជ្ជន្តិ វេទនា , តាសុ **សព្ពវេទនាសុ វីតរាគោ** ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “ឥទំ បត្តិន”ន្តិ អវត្វា **“វេទានី”**តិ គាថាយ បឋមបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ យស្មា វា យោ បរិចយបញ្ញាយ វេទានិ វិចេយ្យ, តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានេន សព្ពំ វេទមតិច្ច វត្តតិ, សោ សត្ថសញ្ញិតានិ វេទានិ គតោ ញាតោ អតិក្កន្តោ ច ហោតិ។ យោ វេទនាសុ វីតរាគោ, សោបិ វេទនាសញ្ញិតានិ វេទានិ គតោ អតិក្កន្តោ ច ហោតិ។ វេទានិ គតោតិបិ វេទគូ, តស្មា តម្បិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ “ឥទំ បត្តិន”ន្តិ អវត្វា ឥមាយ គាថាយ បឋមបញ្ហំ ព្យាកាសិ។

៥៣៦. យស្មា បន ទុតិយបញ្ហេ **“អនុវិទិតោ”**តិ អនុពុទ្ធោ វុច្ចតិ, សោ ច **អនុវិច្ច បបញ្ចនាមរូបំ អជ្ឈត្តំ** អត្តនោ សន្តានេ តណ្ហាមានទិដ្ឋិភេទំ បបញ្ចំ តប្បច្ចយា នាមរូបញ្ច អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ អនុវិច្ច អនុវិទិត្វា, ន កេវលញ្ច **អជ្ឈត្តំ, ពាហិទ្ធា ច រោគមូលំ,** បរសន្តានេ ច ឥមស្ស នាមរូបរោគស្ស មូលំ អវិជ្ជាភវតណ្ហាទី, តមេវ វា បបញ្ចំ អនុវិច្ច តាយ ភាវនាយ សព្ពេសំ រោគានំ មូលពន្ធនា, សព្ពស្មា វា រោគានំ មូលពន្ធនា, អវិជ្ជា

ភវតណ្ហាទិភេទា, តស្មា ឯវ វា បបញ្ចា បមុត្តោ ហោតិ, តស្មា តំ ទស្សេន្តោ “អនុវិច្ចា”តិ គាថាយ ទុតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។

៥៣៧. “កថញ្ច វីរិយវា”តិ ឯត្ថ បន យស្មា យោ អរិយមគ្គេន សព្ពបាបកេហិ វិរតោ, តថា វិរតត្តា ច អាយតឹ អបដិសន្ធិកាយ **និរយទុក្ខំ អតិច្ច** ឋិតោ វីរិយវាសោ វីរិយនិកេតោ, សោ ខីណាសវោ “វីរិយវា”តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“វិរតោ”**តិ គាថាយ តតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ **បធានវា ធីរោ តាទី**តិ ឥមានិ បនស្ស ថុតិវចនានិ។ សោ ហិ បធានវា មគ្គឈានបធានេន, ធីរោ កិលេសារិវិទ្ធំសនសមត្ថតាយ, តាទី និព្ពិការតាយ, តស្មា ឯវំ ថុតោ។ សេសំ យោជេត្វា វត្តព្ពំ។

៥៣៨. “អាជានិយោ កិន្តិ នាម ហោតី”តិ ឯត្ថ បន យស្មា បហីនសព្ពវង្កទោសោ ការណាការណញ្ញូ អស្សោ វា ហត្ថី វា “អាជានិយោ ហោតី”តិ លោកេ វុច្ចតិ, ន ច តស្ស សព្ពសោ តេ ទោសា បហីនា ឯវ, ខីណាសវស្ស បន តេ បហីនា, តស្មា សោ “អាជានិយោ”តិ បរមត្ថតោ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ ទស្សេន្តោ **“យស្សា”**តិ គាថាយ ចតុត្ថបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – **អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ចា**តិ ឯវំ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាសញ្ញោជនសង្ខាតានិ **យស្ស អស្សុ លុនានិ ពន្ធនានិ** បញ្ញាសត្ថេន ឆិន្នានិ បទាលិតានិ។ **សង្គមូល**ន្តិ យានិ តេសុ តេសុ វត្ថូសុ សង្គស្ស សជ្ជនាយ អនតិក្កមនាយ មូលំ ហោន្តិ, អថ វា យស្ស អស្សុ លុនានិ រាគាទីនិ ពន្ធនានិ យានិ អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ច សង្គមូលានិ ហោន្តិ, សោ សព្ពស្មា សង្គានំ មូលភូតា សព្ពសង្គានំ វា មូលភូតា ពន្ធនា បមុត្តោ **“អាជានិយោ”**តិ វុច្ចតិ, តថត្តា តាទិ ច ហោតីតិ។

៥៤០. ឯវំ ចតុត្ថគាថាយ វុត្តបញ្ហេ វិស្សជ្ជេត្វា បញ្ចមគាថាយ វុត្តបញ្ហេសុបិ យស្មា យំ ឆន្ទជ្ឈេនមគ្គេន អក្ខរចិន្តកា សោត្តិយំ វណ្ណយន្តិ, វោហារមត្តសោត្តិយោ សោ។ អរិយោ បន ពាហុសច្ចេន និស្សុតបាបតាយ ច បរមត្ថសោត្តិយោ ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “ឥទំ បត្តិន”ន្តិ អវត្វា **“សុត្វា”**តិ គាថាយ បឋមបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – យោ ឥមស្មឹ លោកេ សុតមយបញ្ញាកិច្ចវសេន **សុត្វា** កាតព្ពកិច្ចវសេន វា សុត្វា វិបស្សនូបគំ **សព្ពធម្មំ** អនិច្ចាទិវសេន **អភិញ្ញាយ សាវជ្ជានវជ្ជំ យទត្ថិ កិញ្ចិ,** ឥមាយ បដិបទាយ កិលេសេ កិលេសដ្ឋានិយេ ច ធម្មេ អភិភវិត្វា អភិភូតិ សង្ខំ គតោ, តំ សុត្វា សព្ពធម្មំ អភិញ្ញាយ លោកេ សាវជ្ជានវជ្ជំ យទត្ថិ កិញ្ចិ, **អភិភុំ** សុគវត្តា **សោត្តិយោតិ អាហុ**។ យស្មា ច យោ អកថំកថី កិលេសពន្ធនេហិ វិមុត្តោ, រាគាទីហិ ឦឃេហិ អនីឃោ ច ហោតិ សព្ពធិ សព្ពេសុ ធម្មេសុ ខន្ធាយតនាទីសុ, តស្មា តំ **អកថំកថី វិមុត្តំ អនីឃំ សព្ពធិ** និស្សុតបាបកត្តាបិ “សោត្តិយោ”តិ អាហូតិ។

៥៤១. យស្មា បន ហិតកាមេន ជនេន អរណីយតោ អរិយោ ហោតិ, អភិគមនីយតោតិ អត្ថោ។ តស្មា យេហិ គុណេហិ សោ អរណីយោ ហោតិ, តេ ទស្សេន្តោ **“ឆេត្វា”**តិ គាថាយ ទុតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តស្សត្ថោ – ចត្តារិ **អាសវានិ** ទ្វេ ច **អាលយានិ** បញ្ញាសត្ថេន **ឆេត្វា វិទ្វា** វិញ្ញូ វិភាវី ចតុមគ្គញាណី **សោ** បុនព្ភវវសេន **ន ឧបេតិ គព្ភសេយ្យំ**, កញ្ចិ យោនឹ ន ឧបគច្ឆតិ, កាមាទិភេទញ្ច **សញ្ញំ តិវិធំ**។ កាមគុណសង្ខាតញ្ច **បង្កំ បនុជ្ជ** បនុទិត្វា តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បានំ អញ្ញតរម្បិ **កប្បំ ន ឯតិ**, ឯវំ អាសវច្ឆេទាទិគុណសមន្នាគតំ **តមាហុ អរិយោ**តិ។ យស្មា វា បាបកេហិ អារកត្តា អរិយោ ហោតិ អនយេ ច អនិរិយនា, តស្មា តម្បិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ ឥមាយ គាថាយ ទុតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ អាសវាទយោ ហិ បាបកា ធម្មា អនយសម្មតា, តេ ចានេន ឆិន្នា បនុន្នា, ន ច តេហិ កម្បតិ, ឥច្ចស្ស តេ អារកា ហោន្តិ, ន ច តេសុ ឥរិយតិ តស្មា អារកាស្ស ហោន្តិ បាបកា ធម្មាតិ ឥមិនាបត្ថេន។ អនយេ ន ឥរិយតីតិ ឥមិនាបត្ថេន តមាហុ អរិយោតិ ច ឯវម្បេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ “វិទ្វា សោ ន ឧបេតិ គព្ភសេយ្យ”ន្តិ ឥទំ បន ឥមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ ថុតិវចនមេវ ហោតិ។

៥៤២. “កថំ ចរណវា”តិ ឯត្ថ បន យស្មា ចរណេហិ បត្តព្ពំ បត្តោ “ចរណវា”តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, តស្មា តំ ទស្សេន្តោ **“យោ ឥធា”**តិ គាថាយ តតិយបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តត្ថ **យោ ឥធា**តិ យោ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **ចរណេសូ**តិ សីលាទីសុ ហេមវតសុត្តេ (សុ. និ. ១៥៣ អាទយោ) វុត្តបន្នរសធម្មេសុ។ និមិត្តត្ថេ ភុម្មវចនំ។ **បត្តិបត្តោ**តិ បត្តព្ពំ បត្តោ។ យោ ចរណនិមិត្តំ ចរណហេតុ ចរណបច្ចយា បត្តព្ពំ អរហត្តំ បត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចរណវា សោ**តិ សោ ឥមាយ ចរណេហិ បត្តព្ពបត្តិយា ចរណវា ហោតីតិ។ ឯត្តាវតា បញ្ហោ ព្យាកតោ ហោតិ, សេសមស្ស ថុតិវចនំ។ យោ ហិ ចរណេហិ បត្តិបត្តោ, សោ **កុសលោ** ច ហោតិ ឆេកោ, **សព្ពទា** ច **អាជានាតិ និព្ពានធម្មំ** , និច្ចំ និព្ពាននិន្នចិត្តតាយ **សព្ពត្ថ** ច ខន្ធាទីសុ **ន សជ្ជតិ**។ ទ្វីហិ ច វិមុត្តីហិ **វិមុត្តចិត្តោ** ហោតិ, **បដិឃា យស្ស ន សន្តី**តិ។

៥៤៣. យស្មា បន កម្មាទីនំ បរិព្ពាជនេន បរិព្ពាជកោ នាម ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“ទុក្ខវេបក្ក”**ន្តិ គាថាយ ចតុត្ថបញ្ហំ ព្យាកាសិ។ តត្ថ វិបាកោ ឯវ វេបក្កំ, ទុក្ខំ វេបក្កមស្សាតិ **ទុក្ខវេបក្កំ**។ បវត្តិ

ទុក្ខជននតោ សព្ពម្បិ តេធាតុកកម្មំ វុច្ចតិ។ **ឧទ្ធ**ន្តិ អតីតំ។ **អធោ**តិ អនាគតំ។ **តិរិយំ វាបិ មជ្ឈេ**តិ បច្ចុប្បន្នំ។ តញ្ហិ ន ឧទ្ធំ ន អធោ, តិរិយំ ឧភិន្នញ្ច អន្តរា, តេន “មជ្ឈេ”តិ វុត្តំ។ **បរិព្ពាជយិត្វា**តិ និក្ខាមេត្វា និទ្ធមេត្វា ។ **បរិញ្ញចារី**តិ បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ចរន្តោ។ អយំ តាវ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ អយំ បន អធិប្បាយយោជនា – យោ តិយទ្ធបរិយាបន្នម្បិ ទុក្ខជនកំ យទត្ថិ កិញ្ចិ កម្មំ, តំ សព្ពម្បិ អរិយមគ្គេន តណ្ហាវិជ្ជាសិនេហេ សោសេន្តោ អ បដិសន្ធិជនកភាវករណេន បរិព្ពាជយិត្វា តថា បរិព្ពាជិតត្តា ឯវ ច តំ កម្មំ បរិញ្ញាយ ចរណតោ បរិញ្ញចារី។ ន កេវលញ្ច កម្មមេវ, មាយំ មានមថោបិ លោភកោធំ ឥមេបិ ធម្មេ បហានបរិញ្ញាយ បរិញ្ញចារី, បរិយន្តមកាសិ នាមរូបំ, នាមរូបស្ស ច បរិយន្តមកាសិ បរិព្ពាជេសិ ឥច្ចេវត្ថោ។ ឥមេសំ កម្មាទីនំ បរិព្ពាជនេន តំ បរិព្ពាជកមាហុ។ បត្តិបត្តន្តិ ឥទំ បនស្ស ថុតិវចនំ។

៥៤៤. ឯវំ បញ្ចព្យាករណេន តុដ្ឋស្ស បន សភិយស្ស “**យានិ ច តីណិ**”តិអាទីសុ អភិត្ថវនគាថាសុ **ឱសរណានី**តិ ឱគហណានិ តិត្ថានិ, ទិដ្ឋិយោតិ អត្ថោ។ តានិ យស្មា សក្កាយទិដ្ឋិយា សហ ព្រហ្មជាលេ វុត្ត ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ គហេត្វា តេសដ្ឋិ ហោន្តិ, យស្មា ច តានិ អញ្ញតិត្ថិយសមណានំ បវាទភូតានិ សត្ថានិ សិតានិ ឧបទិសិតព្ពវសេន, ន ឧប្បត្តិវសេន។ ឧប្បត្តិវសេន បន យទេតំ “ឥត្ថី បុរិសោ”តិ សញ្ញក្ខរំ វោហារនាមំ, យា ចាយំ មិច្ឆាបរិវិតក្កានុស្សវាទិវសេន “ឯវរូបេន អត្តនា ភវិតព្ព”ន្តិ ពាលានំ វិបរីតសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តទុភយ និស្សិតានិ តេសំ វសេន ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អត្តបច្ចក្ខានិ។ តានិ ច ភគវា **វិនេយ្យ** វិនយិត្វា **ឱឃតមគា** ឱឃតមំ ឱឃន្ធការំ អគា អតិក្កន្តោ។ “ឱឃន្តមគា”តិបិ បាឋោ, ឱឃានំ អន្តំ អគា, តស្មា អាហ “យានិ ច តីណិ…បេ…. តមគា”តិ។

៥៤៥. តតោ បរំ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តំ បារញ្ច និព្ពានំ តប្បត្តិយា ទុក្ខាភាវតោ តប្បដិបក្ខតោ ច តំ សន្ធាយាហ, “អន្តគូសិ បារគូ ទុក្ខស្សា”តិ។ អថ វា បារគូ ភគវា និព្ពានំ គតត្តា, តំ អាលបន្តោ អាហ, “បារគូ អន្តគូសិ ទុក្ខស្សា”តិ អយមេត្ថ សម្ពន្ធោ។ សម្មា ច ពុទ្ធោ សាមញ្ច ពុទ្ធោតិ **សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ តំ មញ្ញេ**តិ តមេវ មញ្ញាមិ, ន អញ្ញន្តិ អច្ចាទរេន ភណតិ។ **ជុតិមា**តិ បរេសម្បិ អន្ធការវិធមនេន ជុតិសម្បន្នោ។ **មុតិមា**តិ អបរប្បច្ចយញេយ្យញាណសមត្ថាយ មុតិយា បញ្ញាយ សម្បន្នោ។ **បហូតបញ្ញោ**តិ អនន្តបញ្ញោ។ ឥធ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមធិប្បេតំ។ **ទុក្ខស្សន្តករា**តិ អាមន្តេន្តោ អាហ។ **អតារេសិ មន្តិ** កង្ខាតោ មំ តារេសិ។

៥៤៦-៩. **យំ មេ**តិអាទិគាថាយ នមក្ការករណំ ភណតិ។ តត្ថ **កង្ខិត្ត**ន្តិ វីសតិបញ្ហនិស្សិតំ អត្ថំ សន្ធាយាហ។ សោ ហិ តេន កង្ខិតោ អហោសិ។ **មោនបថេសូ**តិ ញាណបថេសុ។ **វិនឡីកតា**តិ វិគតនឡា កតា, ឧច្ឆិន្នាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នាគ នាគស្សា**តិ ឯកំ អាមន្តនវចនំ, ឯកស្ស “ភាសតោ អនុមោទន្តី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ “ធម្ម ទេសន”ន្តិ បាឋសេសោ។ **សព្ពេ ទេវា**តិ អាកាសដ្ឋា ច ភូមដ្ឋា ច។ **នារទបព្ពតា**តិ តេបិ កិរ ទ្វេ ទេវគណា បញ្ញវន្តោ, តេបិ អនុមោទន្តីតិ សព្ពំ បសាទេន ច នមក្ការករណំ ភណតិ ។

៥៥០-៥៣. អនុមោទនាវសានំ ព្យាករណសម្បទំ សុត្វា “**នមោ តេ**”តិ អញ្ជលិ បគ្គហេត្វា អាហ។ **បុរិសាជញ្ញា**តិ បុរិសេសុ ជាតិសម្បន្នំ។ **បដិបុគ្គលោ**តិ បដិភាគោ បុគ្គលោ តុវំ ពុទ្ធោ ចតុសច្ចបដិវេធេន, **សត្ថា** អនុសាសនិយា សត្ថវាហតាយ ច, **មារាភិភូ** ចតុមារាភិភវនេន, **មុនិ** ពុទ្ធមុនិ។ **ឧបធី**តិ ខន្ធកិលេសកាម គុណាភិសង្ខារភេទា ចត្តារោ។ **វត្តូ**តិ អភិរូបំ។ **បុញ្ញេ ចា**តិ លោកិយេ **ន លិម្បសិ** តេសំ អករណេន, បុព្ពេ កតានម្បិ វា អាយតឹ ផលូបភោគាភាវេន។ តំនិមិត្តេន វា តណ្ហាទិដ្ឋិលេបេន។ **វន្ទតិ សត្ថុនោ**តិ ឯវំ ភណន្តោ គោប្ផកេសុ បរិគ្គហេត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតំ វន្ទិ។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោតិ អញ្ញតិត្ថិយោ ឯវ។ **អាកង្ខតី**តិ ឥច្ឆតិ។ **អារទ្ធចិត្តា**តិ អភិរាធិតចិត្តា។ **អបិច មេត្ថ បុគ្គលវេមត្តតា វិទិតា**តិ អបិច មយា ឯត្ថ អញ្ញតិត្ថិយានំ បរិវាសេ បុគ្គលនានត្តំ វិទិតំ, ន សព្ពេនេវ បរិវសិតព្ពន្តិ។ កេន បន ន បរិវសិតព្ពំ? អគ្គិយេហិ ជដិលេហិ, សាកិយេន ជាតិយា, លិង្គំ វិជហិត្វា អាគតេន។ អវិជហិត្វា អាគតោបិ ច យោ មគ្គផលបដិលាភាយ ហេតុសម្បន្នោ ហោតិ, តាទិសោវ សភិយោ បរិព្ពាជកោ។ តស្មា ភគវា “តវ បន, សភិយ, តិត្ថិយវត្តបូរណត្ថាយ បរិវាសការណំ នត្ថិ, អត្ថត្ថិកោ ត្វំ ‘មគ្គផលបដិលាភាយ ហេតុសម្បន្នោ’តិ វិទិតមេតំ មយា”តិ តស្ស បព្ពជ្ជំ អនុជានន្តោ អាហ – “អបិច មេត្ថ បុគ្គលវេមត្តតា វិទិតា”តិ។ សភិយោ បន អត្តនោ អាទរំ ទស្សេន្តោ អាហ “**សចេ ភន្តេ**”តិ។ តំ សព្ពំ អញ្ញញ្ច តថារូបំ ឧត្តានត្ថត្តា បុព្ពេ វុត្តនយត្តា ច ឥធ ន វណ្ណិតំ, យតោ បុព្ពេ វណ្ណិតានុសារេន វេទិតព្ពន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សភិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សេលសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ សេលសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អយមេវ យាស្ស និទានេ វុត្តា។ អត្ថវណ្ណនាក្កមេបិ ចស្ស បុព្ពសទិសំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ យំ បន អបុព្ពំ, តំ ឧត្តានត្ថានិ បទានិ បរិហរន្តា វណ្ណយិស្សាម។ **អង្គុត្តរាបេសូ**តិ អង្គា ឯវ សោ ជនបទោ, គង្គាយ បន យា ឧត្តរេន អាបោ, តាសំ អវិទូរត្តា "ឧត្តរាបោ"តិបិ វុច្ចតិ។ កតរគង្គាយ ឧត្តរេន យា អាបោតិ? មហាមហីគង្គាយ។

តត្រាយំ តស្សា នទិយា អាវិភាវត្ថំ អាទិតោ បភុតិ វណ្ណនា – អយំ កិរ ជម្ពុទីបោ ទសសហស្សយោជនបរិមាណោ។ តត្ថ ចតុសហស្សយោជនបរិមាណោ បទេសោ ឧទកេន អជ្ឈោត្ថដោ "សមុទ្ទោ"តិ សង្ខំ គតោ។ តិសហស្សយោជនបមាណេ មនុស្សា វសន្តិ។ តិសហស្សយោជនបមាណេ ហិមវា បតិដ្ឋិតោ ឧព្ពេធេន បញ្ចយោជនសតិកោ ចតុរាសីតិសហស្សកូដេហិ បដិមណ្ឌិតោ សមន្តតោ សន្ទមានបញ្ចសតនទីវិចិត្តោ។ យត្ថ អាយាមវិត្ថារេន គម្ភីរតាយ ច បណ្ណាសបណ្ណាសយោជនា ទិយឌ្ឍយោជនសតបរិមណ្ឌលា បូវឡាសសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តា អនោតត្តាទយោ សត្ត មហាសរា បតិដ្ឋិតា។

តេសុ **អនោតត្តោ** សុទស្សនកូដំ, ចិត្រកូដំ, កាឡកូដំ, គន្ធមាទនកូដំ, កេលាសកូដន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ បព្ពតេហិ បរិក្ខិត្តោ។ តត្ថ សុទស្សនកូដំ សុវណ្ណមយំ ទ្វិយោជនសតុព្ពេធំ អន្តោវង្កំ កាកមុខសណ្ឋានំ តមេវ សរំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតំ, ចិត្រកូដំ សព្ពរតនមយំ, កាឡកូដំ អញ្ជនមយំ, គន្ធមាទនកូដំ សានុមយំ អព្ភន្តរេ មុគ្គវណ្ណំ នានប្បការឱសធសញ្ឆន្នំ កាឡបក្ខុបោសថទិវសេ អាទិត្តមិវ អង្គារំ ជលន្តំ តិដ្ឋតិ, កេលាសកូដំ រជតមយំ។ សព្ពានិ សុទស្សនេន សមានុព្ពេធសណ្ឋានានិ តមេវ សរំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតានិ។ សព្ពានិ ទេវានុភាវេន នាគានុភាវេន ច វស្សន្តិ, នទិយោ ច តេសុ សន្ទន្តិ។ តំ សព្ពម្បិ ឧទកំ អនោតត្តមេវ បវិសតិ។ ចន្ទិមសូរិយា ទក្ខិណេន វា ឧត្តរេន វា គច្ឆន្តា បព្ពតន្តរេន តំ ឱភាសេន្តិ, ឧជុំ គច្ឆន្តា ន ឱភាសេន្តិ។ តេនេវស្ស "អនោតត្ត"ន្តិ សង្ខា ឧទបាទិ។

តត្ថ មនោហរសិលាតលានិ និម្មច្ឆកច្ឆបានិ ផលិកសទិសនិម្មលូទកានិ នហានតិត្ថានិ សុប្បដិយត្តានិ ហោន្តិ, យេសុ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធខីណាសវា ឥសិគណា ច ន្ហាយន្តិ, ទេវយក្ខាទយោ ច ឧយ្យានកីឡិកំ កីឡន្តិ។

ចតូសុ ចស្ស បស្សេសុ សីហមុខំ, ហត្ថិមុខំ, អស្សមុខំ, ឧសភមុខន្តិ ចត្តារិ មុខានិ ហោន្តិ, យេហិ ចតស្សោ នទិយោ សន្ទន្តិ។ សីហមុខេន និក្ខន្តនទីតីរេ សីហា ពហុតរា ហោន្តិ, ហត្ថិមុខាទីហិ ហត្ថិអស្សឧសភា។ បុរត្ថិមទិសតោ និក្ខន្តនទី អនោតត្តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ឥតរា តិស្សោ នទិយោ អនុបគម្ម បាចីនហិមវន្តេនេវ អមនុស្សបថំ គន្ត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសតិ។ បច្ឆិមទិសតោ ច ឧត្តរទិសតោ ច និក្ខន្តនទិយោបិ តថេវ បទក្ខិណំ កត្វា បច្ឆិមហិមវន្តេនេវ ឧត្តរហិមវន្តេនេវ ច អមនុស្សបថំ គន្ត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសន្តិ។ ទក្ខិណទិសតោ និក្ខន្តនទី បន តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ទក្ខិណេន ឧជុកំ បាសាណបិដ្ឋេនេវ សដ្ឋិយោជនានិ គន្ត្វា បព្ពតំ បហរិត្វា វុដ្ឋាយ បរិណាហេន តិគាវុតបមាណា ឧទកធារា ហុត្វា អាកាសេន សដ្ឋិ យោជនានិ គន្ត្វា តិយគ្គឡេ នាម បាសាណេ បតិតា, បាសាណោ ឧទកធារាវេគេន ភិន្នោ។ តត្រ បណ្ណាសយោជនបមាណា តិយគ្គឡា នាម បោក្ខរណី ជាតា។ បោក្ខរណិយា កូលំ ភិន្ទិត្វា បាសាណំ បវិសិយ សដ្ឋិ យោជនានិ គតា។ តតោ ឃនបថវឹ ភិន្ទិត្វា ឧមង្គេន សដ្ឋិ យោជនានិ គន្ត្វា វិញ្ឈំ នាម តិរច្ឆានបព្ពតំ បហរិត្វា ហត្ថតលេ បញ្ចង្គុលិសទិសា បញ្ចធារា ហុត្វា បវត្តតិ។ សា តិក្ខត្តុំ អនោតត្តំ បទក្ខិណំ កត្វា គតដ្ឋានេ "**អាវដ្ដគង្គា**"តិ វុច្ចតិ ។ ឧជុកំ បាសាណបិដ្ឋេន សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ "**កណ្ហគង្គា**"តិ វុច្ចតិ។ អាកាសេន សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ "**អាកាសគង្គា**"តិ វុច្ចតិ។ តិយគ្គឡបាសាណេ បណ្ណាសយោជនោកាសេ "**តិយគ្គឡបោក្ខរណី**"តិ វុច្ចតិ។ កូលំ ភិន្ទិត្វា បាសាណំ បវិសិយ សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ "**ពហលគង្គា**"តិ វុច្ចតិ។ បថវឹ ភិន្ទិត្វា ឧមង្គេន សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ "**ឧមង្គគង្គា**"តិ វុច្ចតិ។ វិញ្ឈំ នាម តិរច្ឆានបព្ពតំ បហរិត្វា បញ្ចធារា ហុត្វា បវត្តដ្ឋានេ "គង្គា, យមុនា, អចិរវតី, សរភូ, មហី"តិ បញ្ចធា វុច្ចតិ។ ឯវមេតា បញ្ច មហាគង្គា ហិមវតា សម្ភវន្តិ។ តាសុ យា អយំ បញ្ចមី មហី នាម, សា ឥធ "មហាមហីគង្គា"តិ អធិប្បេតា។ តស្សា គង្គាយ ឧត្តរេន យា អាបោ, តាសំ អវិទូរត្តា សោ ជនបទោ "អង្គុត្តរាបោ"តិ វេទិតព្ពោ។ តស្មឹ ជនបទេ អង្គុត្តរាបេសុ។

ចារិកំ ចរមានោតិ អទ្ធានគមនំ កុរុមានោ ។ តត្ថ ភគវតោ ទុវិធា ចារិកា តុរិតចារិកា, អតុរិតចារិកា ច។ តត្ថ ទូរេបិ ភព្ពបុគ្គលេ ទិស្វា សហសា គមនំ តុរិតចារិកា។ សា មហាកស្សបបច្ចុគ្គមនាទីសុ ទដ្ឋព្ពា។ តំ បច្ចុគ្គច្ឆន្តោ ហិ ភគវា មុហុត្តេនេវ តិគាវុតំ អគមាសិ, អាឡវកទមនត្ថំ តឹសយោជនំ, តថា អង្គុលិមាលស្សត្ថាយ។ បុក្កុសាតិស្ស បន បញ្ចត្តាលីសយោជនំ, មហាកប្បិនស្ស វីសយោជនសតំ, ធនិយស្សត្ថាយ សត្តយោជនសតំ អទ្ធានំ អគមាសិ។ អយំ **តុរិតចារិកា** នាម។ គាមនិគមនគរបដិបាដិយា បន

បិណ្ឌបាតចរិយាទីហិ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តស្ស គមនំ **អតុរិតចារិកា** នាម។ អយំ ឥធ អធិប្បេតា។ ឯវំ ចារិកំ ចរមានោ។ **មហតា**តិ សង្ខ្យាមហតា គុណមហតា ច។ **ភិក្ខុសង្ឃេនា**តិ សមណគណេន។ **អឌ្ឍតេឡសេហី**តិ អឌ្ឍេន តេឡសហិ, ទ្វាទសហិ សតេហិ បញ្ញាសាយ ច ភិក្ខូហិ សទ្ធិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **យេន...បេ.... តទវសរី**តិ អាបណពហុលតាយ សោ និគមោ “អាបណោ” ត្វេវ នាមំ លភិ។ តស្មិំ កិរ វីសតិអាបណមុខសហស្សានិ វិភត្តានិ អហេសុំ។ យេន ទិសាភាគេន មគ្គេន វា សោ អង្គុត្តរាបានំ រដ្ឋស្ស និគមោ ឱសរិតព្ពោ, តេន អវសរិ តទវសរិ អគមាសិ, តំ និគមំ អនុបាបុណីតិ វុត្តំ ហោតិ។

កេណិយោ ជដិលោតិ កេណិយោតិ នាមេន, ជដិលោតិ តាបសោ។ សោ កិរ ព្រាហ្មណមហាសាលោ, ធនរក្ខណត្ថាយ បន តាបសបព្ពជ្ជំ សមាទាយ រញ្ញោ បណ្ណាការំ ទត្វា ភូមិភាគំ គហេត្វា តត្ថ អស្សមំ ការេត្វា វសតិ កុលសហស្សស្ស និស្សយោ ហុត្វា។ អស្សមេបិ ចស្ស ឯកោ តាលរុក្ខោ ទិវសេ ទិវសេ ឯកំ សុវណ្ណផលំ មុញ្ចតីតិ វទន្តិ។ សោ ទិវា កាសាយានិ ធារេតិ ជដា ច ពន្ធតិ, រត្តិំ យថាសុខំ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គីភូតោ បរិចារេតិ។ **សក្យបុត្តោ**តិ ឧច្ចាកុលបរិទីបនំ។ **សក្យកុលា បព្ពជិតោ**តិ សទ្ធាយ បព្ពជិតភាវបរិទីបនំ, កេនចិ បារិជុញ្ញេន អនភិភូតោ អបរិក្ខីណំយេវ តំ កុលំ បហាយ សទ្ធាយ បព្ពជិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ ខោ បនា**តិ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ ឧបយោគវចនំ, តស្ស ខោ បន ភោតោ គោតមស្សាតិ អត្ថោ។ **កល្យាណោ**តិ កល្យាណគុណសមន្នាគតោ, សេដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កិត្តិសទ្ទោ**តិ កិត្តិយេវ ថុតិឃោសោ វា។

ឥតិបិ សោ ភគវាតិ អាទិម្ហិ បន អយំ តាវ យោជនា – សោ ភគវា ឥតិបិ អរហំ, ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ... បេ.... ឥតិបិ ភគវាតិ, ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ អារកត្តា, អរីនំ អរានញ្ច ហតត្តា បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវាតិ ឥមេហិ តាវ ការណេហិ សោ ភគវា **អរហ**ន្តិ វេទិតព្ពោ។ អារកា ហិ សោ សព្ពកិលេសេហិ មគ្គេន សវាសនានំ កិលេសានំ វិទ្ធំសិតត្តាតិ អារកត្តា អរហំ។ តេ ចានេន កិលេសារយោ មគ្គេន ហតាតិ អរីនំ ហតត្តាបិ អរហំ។ យញ្ចេតំ អវិជ្ជាភវតណ្ហាមយនាភិ, បុញ្ញាទិអភិសង្ខារានំ ជរាមរណនេមិ, អាសវសមុទយមយេន អក្ខេន វិជ្ឈិត្វា តិភវរថេ សមាយោជិតំ អនាទិកាលបវត្តំ សំសារចក្កំ។ តស្សានេន ពោធិមណ្ឌេ វីរិយបាទេហិ សីលបថវិយំ បតិដ្ឋាយ សទ្ធាហត្ថេន កម្មក្ខយករញ្ញាណផរសុំ គហេត្វា សព្ពេ អរា ហតាតិ អរានំ ហតត្តាតិបិ អរហំ ។ អគ្គទក្ខិណេយ្យត្តា ច ចីវរាទិបច្ចយេ សក្ការគរុការាទីនិ ច អរហតីតិ បច្ចយាទីនំ អរហត្តាបិ អរហំ។ យថា ច លោកេ កេចិ បណ្ឌិតមានិនោ ពាលា អសិលោកភយេន រហោ បាបំ ករោន្តិ, ឯវំ នាយំ កទាចិ ករោតីតិ បាបករណេ រហាភាវតោបិ អរហំ។ ហោតិ ចេត្ថ –

“អារកត្តា ហតត្តា ច, កិលេសារីន សោ មុនិ;
ហតសំសារចក្ការោ, បច្ចយាទីន ចារហោ;
ន រហោ ករោតិ បាបានិ, អរហំ តេន បវុច្ចតី”តិ។

សម្មា សាមញ្ច សច្ចានំ ពុទ្ធត្តា **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**។ អតិសយវិសុទ្ធាហិ វិជ្ជាហិ អព្ភុត្តមេន ចរណេន ច សមន្នាគតត្តា **វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ**។ សោភនគមនត្តា សុន្ទរំ ឋានំ គតត្តា សុដ្ឋុ គតត្តា សម្មា គទត្តា ច **សុគតោ**។ សព្ពថាបិ វិទិតលោកត្តា **លោកវិទូ**។ សោ ហិ ភគវា សភាវតោ សមុទយតោ និរោធតោ និរោធូបាយតោតិ សព្ពថា ខន្ធាយតនាទិភេទំ សង្ខារលោកំ អវេទិ, “ឯកោ លោកោ សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា។ ទ្វេ លោកា នាមញ្ច រូបញ្ច។ តយោ លោកា តិស្សោ វេទនា។ ចត្តារោ លោកា ចត្តារោ អាហារា។ បញ្ច លោកា បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ ឆ លោកា ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ។ សត្ត លោកា សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ។ អដ្ឋ លោកា អដ្ឋ លោកធម្មា។ នវ លោកា នវ សត្តាវាសា។ ទស លោកា ទសាយតនានិ។ ទ្វាទស លោកា ទ្វាទសាយតនានិ។ អដ្ឋារស លោកា អដ្ឋារស ធាតុយោ”តិ (បដិ. ម. ១.១១២) ឯវំ សព្ពថា សង្ខារលោកំ អវេទិ។ សត្តានំ អាសយំ ជានាតិ, អនុសយំ ជានាតិ, ចរិតំ ជានាតិ, អធិមុត្តិំ ជានាតិ, អប្បរជក្ខេ មហារជក្ខេ តិក្ខិន្ទ្រិយេ មុទិន្ទ្រិយេ ស្វាការេ ទ្វាការេ សុវិញ្ញាបយេ ទុវិញ្ញាបយេ ភព្ពេ អភព្ពេ សត្តេ ជានាតីតិ សព្ពថា សត្តលោកំ អវេទិ។ តថា ឯកំ ចក្កវាឡំ អាយាមតោ វិត្ថារតោ ច យោជនានំ ទ្វាទស សតសហស្សានិ តីណិ សហស្សានិ អឌ្ឍបញ្ចមានិ ច សតានិ, បរិក្ខេបតោ ឆត្តឹស សតសហស្សានិ ទស សហស្សានិ អឌ្ឍុឌ្ឍានិ ច សតានិ។

តត្ថ –

ទុវេ សតសហស្សានិ, ចត្តារិ នហុតានិ ច;
ឯត្តកំ ពហលត្តេន, សង្ខាតាយំ វសុន្ធរា។

ចត្តារិ សតសហស្សានិ, អដ្ឋេវ នហុតានិ ច;

ឯត្តកំ ពហលត្តេន, ជលំ វាតេ បតិដ្ឋិតំ។

នវ សតសហស្សានិ, មាលុតោ នភមុគ្គតោ;
សដ្ឋិ ចេវ សហស្សានិ, ឯសា លោកស្ស សណ្ឋិតិ”។

ឯវំ សណ្ឋិតេ ចេត្ថ យោជនានំ –

ចតុរាសីតិ សហស្សានិ, អជ្ឈោគាឡ្ហោ មហណ្ណវេ;
អច្ចុគ្គតោ តាវទេវ, សិនេរុ បព្ពតុត្តមោ។

តតោ ឧបឌ្ឍុបឌ្ឍេន, បមាណេន យថាក្កមំ;
អជ្ឈោគាឡ្ហុគ្គតា ទិព្ពា, នានារតនចិត្តិតា។

យុគន្ធរោ ឦសធរោ, ករវីកោ សុទស្សនោ;
នេមិន្ធរោ វិនតកោ, អស្សកណ្ណោ គិរិ ព្រហា។

ឯតេ សត្ត មហាសេលា, សិនេរុស្ស សមន្តតោ;
មហារាជានមាវាសា, ទេវយក្ខនិសេវិតា។

យោជនានំ សតានុច្ចោ, ហិមវា បញ្ច បព្ពតោ;
យោជនានំ សហស្សានិ, តីណិ អាយតវិត្ថតោ។

ចតុរាសីតិសហស្សេហិ, កូដេហិ បដិមណ្ឌិតោ;
តិបញ្ចយោជនក្ខន្ធ-បរិក្ខេបា នគវ្ហយា។

បញ្ញាសយោជនក្ខន្ធ-សាខាយាមា សមន្តតោ;
សតយោជនវិត្ថិណ្ណា, តាវទេវ ច ឧគ្គតា។

ជម្ពូ យស្សានុភាវេន, ជម្ពុទីបោ បកាសិតោ;
ទ្វេ អសីតិសហស្សានិ, អជ្ឈោគាឡ្ហោ មហណ្ណវេ។

អច្ចុគ្គតោ តាវទេវ, ចក្កវាឡសិលុច្ចយោ;
បរិក្ខិបិត្វា តំ សព្ពំ, ចក្កវាឡមយំ ឋិតោ”។

តត្ថ ចន្ទមណ្ឌលំ ឯកូនបញ្ញាសយោជនំ, សូរិយមណ្ឌលំ បញ្ញាសយោជនំ, តាវតិំសភវនំ ទសសហស្សយោជនំ, តថា អសុរភវនំ អវីចិមហានិរយោ ជម្ពុទីបោ ច។ អបរគោយានំ សត្តសហស្សយោជនំ, តថា បុព្ពវិទេហោ, ឧត្តរកុរុ អដ្ឋសហស្សយោជនោ។ ឯកមេកោ ចេត្ថ មហាទីបោ បញ្ចសតបញ្ចសតបរិត្តទីបបរិវារោ។ តំ សព្ពម្បិ ឯកំ ចក្កវាឡំ ឯកា លោកធាតុ។ ចក្កវាឡន្តរេសុ លោកន្តរិកនិរយា។ ឯវំ អនន្តានិ ចក្កវាឡានិ អនន្តា លោកធាតុយោ, អនន្តេន ពុទ្ធញាណេន អញ្ញាសីតិ សព្ពថា ឱកាសលោកំ អវេទិ។ ឯវំ សោ ភគវា សព្ពថា។ វិទិតលោកត្តា លោកវិទូតិ វេទិតព្ពោ។

អត្តនោ បន គុណេហិ វិសិដ្ឋតរស្ស កស្សចិ អភាវា **អនុត្តរោ**។ វិចិត្តេហិ វិនយនូបាយេហិ បុរិសទម្មេ សារេតីតិ **បុរិសទម្មសារថិ**។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថារហំ អនុសាសតិ និត្ថារេតិ ចាតិ **សត្ថា**។ ទេវមនុស្សគ្គហណំ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន ភព្ពបុគ្គលបរិគ្គហវសេន ច កតំ, នាគាទិកេបិ បន ឯស លោកិយត្ថេន អនុសាសតិ។ យទត្ថិ នេយ្យំ នាម, សព្ពស្ស ពុទ្ធត្តា វិមោក្ខន្តិកញាណវសេន **ពុទ្ធោ**។ យតោ បន សោ –

“ភគ្យវា ភគ្គវា យុត្តោ, ភគេហិ ច វិភត្តវា;
ភត្តវា វន្តគមនោ, ភវេសុ ភគវា តតោ”តិ។

អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេតានិ បទានិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៤-១២៥) វុត្តានិ។

សោ ឥមំ លោកន្តិ សោ ភគវា ឥមំ លោកំ។ ឥទានិ វត្តព្វំ និទស្សេតិ។ **សទេវក**ន្តិអាទីនិ កសិភារទ្វាជអាឡវកសុត្តេសុ វុត្តនយានេវ។ **សយ**ន្តិ សាមំ អបរនេយ្យោ ហុត្វា។ **អភិញ្ញា**តិ អភិញ្ញាយ។ **សច្ឆិកត្វា**តិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ **បវេទេតី**តិ ពោធេតិ ញាបេតិ បកាសេតិ។ **សោ ធម្មំ ទេសេតិ...បេ.... បរិយោសានកល្យាណ**ន្តិ សោ ភគវា សត្តេសុ ការុញ្ញតំ បដិច្ច អនុត្តរំ វិវេកសុខំ ហិត្វាបិ ធម្មំ ទេសេតិ។ តញ្ច ខោ អប្បំ វា ពហុំ វា ទេសេន្តោ អាទិកល្យាណាទិប្បការមេវ ទេសេតិ។ កថំ? ឯកគាថាបិ ហិ សមន្តភទ្ទកត្តា ធម្មស្ស បឋមបាទេន អាទិកល្យាណា, ទុតិយតតិយបាទេហិ មជ្ឈេកល្យាណា, បច្ឆិមបាទេន បរិយោសានកល្យាណា។ ឯកានុសន្ធិកំ សុត្តំ និទានេន អាទិកល្យាណំ, និគមនេន បរិយោសានកល្យាណំ, សេសេន មជ្ឈេកល្យាណំ។ នានានុសន្ធិកំ បឋមានុសន្ធិនា អាទិកល្យាណំ, បច្ឆិមេន បរិយោសានកល្យាណំ, សេសេហិ មជ្ឈេកល្យាណំ។ សកលោបិ សាសនធម្មោ អត្តនោ អត្ថភូតេន សីលេន អាទិកល្យាណោ, សមថវិបស្សនាមគ្គផលេហិ មជ្ឈេកល្យាណោ, និព្ពានេន បរិយោសានកល្យាណោ។ សីលសមាធីហិ វា អាទិកល្យាណោ, វិបស្សនាមគ្គេហិ មជ្ឈេកល្យាណោ, ផលនិព្ពានេហិ បរិយោសានកល្យាណោ។ ពុទ្ធសុពោធិតាយ វា អាទិកល្យាណោ, ធម្មសុធម្មតាយ មជ្ឈេកល្យាណោ, សង្ឃសុប្បដិបត្តិយា បរិយោសានកល្យាណោ ។ តំ សុត្វា តថត្តាយ បដិបន្នេន អធិគន្តព្ពាយ អភិសម្ពោធិយា វា អាទិកល្យាណោ, បច្ចេកពោធិយា មជ្ឈេកល្យាណោ, សាវកពោធិយា បរិយោសានកល្យាណោ ។ សុយ្យមានោ ចេស នីវរណវិក្ខម្ភនតោ សវនេនបិ កល្យាណមេវ អាវហតីតិ អាទិកល្យាណោ, បដិបជ្ជមានោ សមថវិបស្សនាសុខាវហនតោ បដិបត្តិយាបិ កល្យាណមេវ អាវហតីតិ មជ្ឈេកល្យាណោ, តថា បដិបន្នោ ច បដិបត្តិផលេ និដ្ឋិតេ តាទិភាវាវហនតោ បដិបត្តិផលេនបិ កល្យាណមេវ អាវហតីតិ បរិយោសានកល្យាណោ។ នាថប្បភវត្តា ច បភវសុទ្ធិយា អាទិកល្យាណោ, អត្ថសុទ្ធិយា មជ្ឈេកល្យាណោ, កិច្ចសុទ្ធិយា បរិយោសានកល្យាណោ។ យតោ អប្បំ វា ពហុំ វា ទេសេន្តោ អាទិកល្យាណាទិប្បការមេវ ទេសេតីតិ វេទិតព្ពោ។

សាត្ថំ សព្យញ្ជនន្តិ ឯវមាទីសុ បន យស្មា ឥមំ ធម្មំ ទេសេន្តោ សាសនព្រហ្មចរិយំ មគ្គព្រហ្មចរិយញ្ច បកាសេតិ, នានានយេហិ ទីបេតិ, តញ្ច យថាសម្ភវំ អត្ថសម្បត្តិយា **សាត្ថំ**, ព្យញ្ជនសម្បត្តិយា **សព្យញ្ជនំ**។ សង្កាសនបកាសនវិវរណវិភជនឧត្តានីករណបញ្ញត្តិអត្ថបទសមាយោគតោ សាត្ថំ, អក្ខរបទព្យញ្ជនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសសម្បត្តិយា សព្យញ្ជនំ។ អត្ថគម្ភីរតាបដិវេធគម្ភីរតាហិ សាត្ថំ, ធម្មគម្ភីរតាទេសនាគម្ភីរតាហិ សព្យញ្ជនំ។ អត្ថបដិភានបដិសម្ភិទាវិសយតោ សាត្ថំ, ធម្មនិរុត្តិបដិសម្ភិទាវិសយតោ សព្យញ្ជនំ។ បណ្ឌិតវេទនីយតោ សរិក្ខកជនប្បសាទកន្តិ សាត្ថំ, សទ្ធេយ្យតោ លោកិយជនប្បសាទកន្តិ សព្យញ្ជនំ។ គម្ភីរាធិប្បាយតោ សាត្ថំ, ឧត្តានបទតោ សព្យញ្ជនំ។ ឧបនេតព្ពស្សាភាវតោ សកលបរិបុណ្ណភាវេន **កេវលបរិបុណ្ណំ**, អបនេតព្ពស្ស អភាវតោ និទ្ទោសភាវេន **បរិសុទ្ធំ**។ សិក្ខត្តយបរិគ្គហិតត្តា ព្រហ្មភូតេហិ សេដ្ឋេហិ ចរិតព្ពតោ តេសញ្ច ចរិយភាវតោ **ព្រហ្មចរិយំ**។ តស្មា “សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ...បេ.... ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតី”តិ វុច្ចតិ។

អបិច យស្មា សនិទានំ សឧប្បត្តិកញ្ច ទេសេន្តោ អាទិកល្យាណំ ទេសេតិ, វិនេយ្យានំ អនុរូបតោ អត្ថស្ស អវិបរីតតាយ ហេតុទាហរណយោគតោ ច មជ្ឈេកល្យាណំ , សោតូនំ សទ្ធាបដិលាភេន និគមនេន ច បរិយោសានកល្យាណំ។ ឯវំ ទេសេន្តោ ច ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតិ។ តញ្ច បដិបត្តិយា អធិគមព្យត្តិតោ សាត្ថំ, បរិយត្តិយា អាគមព្យត្តិតោ សព្យញ្ជនំ, សីលាទិបញ្ចធម្មក្ខន្ធយុត្តតោ កេវលបរិបុណ្ណំ, និរុបក្កិលេសតោ និត្ថរណត្ថាយ បវត្តិតោ លោកាមិសនិរបេក្ខតោ ច បរិសុទ្ធំ, សេដ្ឋេហិ ព្រហ្មភូតានំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ ចរិយតោ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុច្ចតិ, តស្មាបិ “សោ ធម្មំ ទេសេតិ...បេ.... ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតី”តិ វុច្ចតិ។

សាធុ ខោ បនាតិ សុន្ទរំ ខោ បន, អត្ថាវហំ សុខាវហន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ បានកានិសំសបដិសំយុត្តាយ។ អយញ្ហិ កេណិយោ សាយន្ហសមយេ ភគវតោ អាគមនំ អស្សោសិ។ “តុច្ឆហត្ថោ ភគវន្តំ ទស្សនាយ គន្តុំ លជ្ជមានោ វិកាលភោជនា វិរតានម្បិ បានកំ កប្បតី”តិ ចិន្តេត្វា បញ្ចហិ កាជសតេហិ សុសង្ខតំ ពទរបានំ គាហាបេត្វា អគមាសិ។ យថាហ ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ “អថ ខោ កេណិយស្ស ជដិលស្ស ឯតទហោសិ, កឹ នុ ខោ អហំ សមណស្ស គោតមស្ស ហរាបេយ្យ”ន្តិ (មហាវ. ៣០០) សព្ពំ វេទិតព្ពំ។ តតោ នំ ភគវា យថា សេក្ខសុត្តេ (ម. និ. ២.២២ អាទយោ) សាកិយេ អាវសថានិសំសបដិសំយុត្តាយ កថាយ, គោសិង្គសាលវនេ (ម. និ. ១.៣២៥ អាទយោ) តយោ កុលបុត្តេ សាមគ្គិរសានិសំសបដិសំយុត្តាយ, រថវិនីតេ (ម. និ. ១.២៥២ អាទយោ) ជាតិភូមកេ ភិក្ខូ ទសកថាវត្ថុបដិសំយុត្តាយ, ឯវំ តង្ខណានុរូបាយ បានកានិសំសបដិសំយុត្តាយ កថាយ បានកទានានិសំសំ សន្ទស្សេសិ, តថារូបានំ បុញ្ញានំ បុនបិ កត្តព្ពតាយ និយោជេន្តោ សមាទបេសិ, អព្ភុស្សាហំ ជនេន្តោ សមុត្តេជេសិ, សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកេន ផលវិសេសេន បហំសេន្តោ សម្បហំសេសិ។ តេនាហ “**ធម្មិយា កថាយ...បេ.... សម្បហំសេសី**”តិ។ សោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ភគវតិ បសន្នោ ភគវន្តំ និមន្តេសិ, ភគវា ចស្ស តិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិត្វា អធិវាសេសិ។ តេនាហ “**អថ ខោ កេណិយោ ជដិលោ...បេ.... អធិវាសេសិ** ភគវា តុណ្ហីភាវេនា”តិ។

កិមត្ថំ បន បដិក្ខិបិ ភគវាតិ? បុនប្បុនំ យាចនាយ ចស្ស បុញ្ញវុឌ្ឍិ ភវិស្សតិ, ពហុតរញ្ច បដិយាទេស្សតិ, តតោ អឌ្ឍតេលសានំ ភិក្ខុសតានំ បដិយត្តំ អឌ្ឍសោឡសន្នំ បាបុណិស្សតីតិ។ កុតោ អបរានិ តីណិ សតានីតិ ចេ? អប្បដិយត្តេយេវ ហិ ភត្តេ សេលោ ព្រាហ្មណោ តីហិ មាណវកសតេហិ សទ្ធឹ បព្ពជិស្សតិ, តំ ទិស្វា ភគវា ឯវមាហាតិ។ **មិត្តាមច្ចេ**តិ មិត្តេ ច កម្មករេ ច។ **ញាតិសាលោហិតេ**តិ សមានលោហិតេ ឯកយោនិសម្ពន្ធេ បុត្តធីតាទយោ អវសេសពន្ធវេ ច។ យេនាតិ យស្មា។ **មេ**តិ មយ្ហំ។ **កាយវេយ្យាវដិក**ន្តិ កាយេន វេយ្យាវច្ចំ។ **មណ្ឌលមាឡំ បដិយាទេតី**តិ សេតវិតានមណ្ឌបំ ករោតិ។

តិណ្ណំ វេទានន្តិ ឥរុព្ពេទយជុព្ពេទសាមវេទានំ។ សហ និឃណ្ឌុនា ច កេដុភេន ច **សនិឃណ្ឌុកេដុភានំ**។ **និឃណ្ឌូ**តិ នាមនិឃណ្ឌុរុក្ខាទីនំ វេវចនប្បកាសកំ សត្ថំ។ **កេដុភ**ន្តិ កិរិយាកប្បវិកប្បោ កវីនំ ឧបការាយ សត្ថំ។ សហ អក្ខរប្បភេទេន **សាក្ខរប្បភេទានំ**។ **អក្ខរប្បភេទោ**តិ សិក្ខា ច និរុត្តិ ច។ **ឥតិហាសបញ្ចមាន**ន្តិ អថព្ពនវេទំ ចតុត្ថំ កត្វា “ឥតិហ អាស ឥតិហ អាសា”តិ ឦទិសវចនបដិសំយុត្តោ បុរាណកថាសង្ខាតោ ឥតិហាសោ បញ្ចមោ ឯតេសន្តិ ឥតិហាសបញ្ចមា។ តេសំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ។ បទំ តទវសេសញ្ច ព្យាករណំ អជ្ឈេតិ វេទេតិ ចាតិ **បទកោ វេយ្យាករណោ**។ លោកាយតំ វុច្ចតិ វិតណ្ឌវាទសត្ថំ មហាបុរិសលក្ខណាធិការេ ច ទ្វាទស សហស្សេ មហាបុរិសលក្ខណសត្ថេ អនូនោ បរិបូរការីតិ **លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនវយោ**, អវយោ ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អវយោ នាម យោ តានិ អត្ថតោ ច គន្ថតោ ច សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិ។

ជង្ឃាយ ហិតំ វិហារំ **ជង្ឃាវិហារំ**, ចិរាសនាទិជនិតំ បរិស្សមំ វិនោទេតុំ ជង្ឃាបសារណត្ថំ អទីឃចារិកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនុចង្កមមានោ**តិ ចង្កមមានោ ឯវ។ **អនុវិចរមានោ**តិ តតោ ចិតោ ច ចរមានោ។ **កេណិយស្ស ជដិលស្ស អស្សមោ**តិ កេណិយស្ស អស្សមំ និវេសនំ។ **អាវាហោ**តិ កញ្ញាគហណំ។ **វិវាហោ**តិ កញ្ញាទានំ។ **មហាយញ្ញោ**តិ មហាយជនំ។ **មាគធោ**តិ មគធានំ ឥស្សរោ។ មហតិយា សេនាយ សមន្នាគតត្តា **សេនិយោ**។ ពិម្ពីតិ សុវណ្ណំ, តស្មា សារសុវណ្ណសទិសវណ្ណតាយ **ពិម្ពិសារោ**។ **សោ មេ និមន្តិតោ**តិ សោ មយា និមន្តិតោ។

អថ ព្រាហ្មណោ បុព្ពេ កតាធិការត្តា ពុទ្ធសទ្ទំ សុត្វាវ អមតេនេវាភិសិត្តោ វិម្ហយរូបត្តា អាហ – “**ពុទ្ធោតិ, ភោ កេណិយ, វទេសី**”តិ។ ឥតរោ យថាភូតំ អាចិក្ខន្តោ អាហ – “**ពុទ្ធោតិ, ភោ សេល, វទាមី**”តិ។ តតោ នំ បុនបិ ទឡ្ហីករណត្ថំ បុច្ឆិ, ឥតរោបិ តថេវ អារោចេសិ។ អថ កប្បសតសហស្សេហិបិ ពុទ្ធសទ្ទស្ស ទុល្លភភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**ឃោសោបិ ខោ ឯសោ ទុល្លភោ លោកស្មឹ យទិទំ ពុទ្ធោ**”តិ។ តត្ថ **យទិទ**ន្តិ និបាតោ, យោ ឯសោតិ វុត្តំ ហោតិ។

អថ ព្រាហ្មណោ ពុទ្ធសទ្ទំ សុត្វា “កឹ នុ ខោ សោ សច្ចមេវ ពុទ្ធោ, ឧទាហុ នាមមត្តមេវស្ស ពុទ្ធោ”តិ វីមំសិតុកាមោ ចិន្តេសិ, អភាសិ ឯវ វា “**អាគតានិ ខោ បន…បេ…. វិវដ្ដច្ឆទោ**”តិ។ តត្ថ “**មន្តេសូ**”តិ វេទេសុ។ “តថាគតោ កិរ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ បដិកច្ចេវ សុទ្ធាវាសទេវា ព្រាហ្មណវេសេន លក្ខណានិ បក្ខិបិត្វា វេទេ វាចេន្តិ “តទនុសារេន មហេសក្ខា សត្តា តថាគតំ ជានិស្សន្តី”តិ។ តេន បុព្ពេ វេទេសុ មហាបុរិសលក្ខណានិ អាគច្ឆន្តិ។ បរិនិព្ពុតេ បន តថាគតេ កមេន អន្តរធាយន្តិ, តេន ឯតរហិ នត្ថិ។ **មហាបុរិសស្សា**តិ បណិធិសមាទានញាណសមាទានករុណាទិគុណមហតោ បុរិសស្ស ។ **ទ្វេវ គតិយោ**តិ ទ្វេ ឯវ និដ្ឋា។ កាមញ្ចាយំ គតិសទ្ទោ “បញ្ច ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, គតិយោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៥៣) ភវភេទេ, “គតី មិគានំ បវន”ន្តិអាទីសុ (បរិ. ៣៣៩) និវាសដ្ឋានេ, “ឯវំ អធិមត្តគតិមន្តោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៦១) បញ្ញាយំ, “គតិគត”ន្តិអាទីសុ (ចូឡវ. ២០៤) វិសដភាវេ វត្តតិ, ឥធ បន និដ្ឋាយំ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ យេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ រាជា ហោតិ ចក្កវត្តិ, ន តេហិ ឯវ ពុទ្ធោ។ ជាតិសាមញ្ញតោ បន តានិយេវ តានីតិ វុច្ចន្តិ។ តស្មា វុត្តំ “យេហិ សមន្នាគតស្សា”តិ។

សចេ អគារំ អជ្ឈាវសតីតិ យទិ អគារេ វសតិ។ **រាជា ហោតិ ចក្កវត្តី**តិ ចតូហិ អច្ឆរិយធម្មេហិ សង្គហវត្ថូហិ ច លោកំ រញ្ជនតោ រាជា។ ចក្ករតនំ វត្តេតិ, ចតូហិ សម្បត្តិចក្កេហិ, វត្តតិ, តេហិ ច បរំ វត្តេតិ, បរហិតាយ ច ឥរិយាបថចក្កានំ វត្តោ ឯតស្មិំ អត្ថីតិ ចក្កវត្តិ។ ឯត្ថ ច រាជាតិ សាមញ្ញំ, ចក្កវត្តីតិ វិសេសនំ។ ធម្មេន ចរតីតិ **ធម្មិកោ**, ញាយេន សមេន វត្តតីតិ អត្ថោ។ ធម្មេន រជ្ជំ លភិត្វា រាជា ជាតោតិ **ធម្មរាជា**។ បរហិតធម្មករណេន វា ធម្មិកោ, អត្តហិតធម្មករណេន **ធម្មរាជា**។ ចតុរន្តាយ ឥស្សរោតិ **ចាតុរន្តោ**, ចតុសមុទ្ទន្តាយ ចតុព្ពិធទីបវិភូសិតាយ ច បថវិយា ឥស្សរោតិ អត្ថោ។ អជ្ឈត្តំ កោធាទិបច្ចត្ថិកេ ពហិទ្ធា ច សព្ពរាជានោ វិជេសីតិ **វិជិតាវី**។ **ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ**តិ ជនបទេ ធុវភាវំ ថាវរភាវំ បត្តោ, ន សក្កា កេនចិ ចាលេតុំ, ជនបទោ វា តម្ហិ ថាវរិយប្បត្តោ អនុស្សុក្កោ សកម្មនិរតោ អចលោ អសម្បវេធីតិបិ ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ។

សេយ្យថិទន្តិ និបាតោ, តស្ស ឯតានិ កតមានីតិ អត្ថោ។ **ចក្ករតនំ…បេ…. បរិណាយករតនមេវ សត្តម**ន្តិ តានិ សព្ពប្បការតោ រតនសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តានិ។ តេសុ អយំ ចក្កវត្តិរាជា ចក្ករតនេន អជិតំ ជិនាតិ,

ហត្ថិអស្សរតនេហិ វិជិតេ យថាសុខមនុវិចរតិ, បរិណាយករតនេន វិជិតមនុរក្ខតិ, សេសេហិ ឧបភោគសុខមនុភវតិ។ បឋមេន ចស្ស ឧស្សាហសត្តិយោគោ, ហត្ថិអស្សគហបតិរតនេហិ បភុសត្តិយោគោ, បរិណាយករតនេន មន្តសត្តិយោគោ សុបរិបុណ្ណោ ហោតិ, ឥត្ថិមណិរតនេហិ ច តិវិធសត្តិយោគផលំ។ សោ ឥត្ថិមណិរតនេហិ ភោគសុខមនុភោតិ, សេសេហិ ឥស្សរិយសុខំ។ វិសេសតោ ចស្ស បុរិមានិ តីណិ អទោសកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេន សម្បជ្ជន្តិ, មជ្ឈិមានិ អលោភកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេន, បច្ឆិមមេកំ អមោហកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេនាតិ វេទិតព្ពំ។

បរោសហស្សន្តិ អតិរេកសហស្សំ។ **សូរាតិ** អភីរុកជាតិកា។ **វីរង្គរូបាតិ** ទេវបុត្តសទិសកាយា, ឯវំ តាវេកេ។ អយំ បនេត្ថ សភាវោ **វីរាតិ** ឧត្តមសូរា វុច្ចន្តិ, វីរានំ អង្គំ វីរង្គំ, វីរការណំ វីរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ វីរង្គំ រូបំ ឯតេសន្តិ **វីរង្គរូបា**, វីរិយមយសរីរា វិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បរសេនប្បមទ្ទនាតិ** សចេ បដិមុខំ តិដ្ឋេយ្យ បរសេនា, តំ បមទ្ទិតុំ សមត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ **ធម្មេនាតិ** "បាណោ ន ហន្តព្ពោ"តិអាទិនា (ទី. និ. ២.២៤៤; ម. និ. ៣.២៥៧) បញ្ចសីលធម្មេន។ **អរហំ ហោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ វិវដ្ដច្ឆទោតិ** ឯត្ថ រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិអវិជ្ជាទុច្ចរិតឆទនេហិ សត្តហិ បដិច្ឆន្នេ កិលេសន្ធការេ លោកេ តំ ឆទនំ វិវដ្ដេត្វា សមន្តតោ សញ្ជាតាលោកោ ហុត្វា ឋិតោតិ វិវដ្ដច្ឆទោ។ តត្ថ បឋមេន បទេន បូជារហតា, ទុតិយេន តស្សា ហេតុ យស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ។ តតិយេន ពុទ្ធត្តហេតុ វិវដ្ដច្ឆទតា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អថ វា វិវដ្ដោ ច វិច្ឆទោ ចាតិ វិវដ្ដច្ឆទោ, វដ្ដរហិតោ ឆទនរហិតោ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេន អរហំ វដ្ដាភាវេន សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឆទនាភាវេនាតិ ឯវំ បុរិមបទទ្វយស្សេវ ហេតុទ្វយំ វុត្តំ ហោតិ។ ទុតិយេន វេសារជ្ជេន ចេត្ថ បុរិមសិទ្ធិ, បឋមេន ទុតិយសិទ្ធិ, តតិយចតុត្ថេហិ តតិយសិទ្ធិ ហោតិ។ បុរិមញ្ច ធម្មចក្ខុំ, ទុតិយំ ពុទ្ធចក្ខុំ, តតិយំ សមន្តចក្ខុំ សាធេតីតិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ ភគវតោ សន្តិកំ គន្តុកាមោ អាហ – "**កហំ បន ភោ…បេ…. សម្មាសម្ពុទ្ធោ**"តិ។ **ឯវំ វុត្តេតិ**អាទីសុ **យេនេសាតិ** យេន ទិសាភាគេន ឯសា។ **នីលវនរាជីតិ** នីលវណ្ណរុក្ខបន្តិ។ វនំ កិរ មេឃបន្តិសទិសំ។ យត្ថ ភគវា តទា វិហាសិ, តំ និទ្ទិសន្តោ អាហ – "យេនេសា ភោ, សេល, នីលវនរាជី"តិ។ តត្ថ "សោ វិហរតី"តិ អយំ បនេត្ថ បាឋសេសោ, ភុម្មត្ថេ វា ករណវចនំ។ **បទេ បទន្តិ** បទសមីបេ បទំ។ តេន តុរិតគមនំ បដិសេធេតិ។ **ទុរាសទា ហីតិ** ការណំ អាហ, យស្មា តេ ទុរាសទា, តស្មា ឯវំ ភោន្តោ អាគច្ឆន្តូតិ។ កី បន ការណា ទុរាសទាតិ ចេ? **សីហាវ ឯកចរា**។ **យថា** ហិ សីហា សហាយកិច្ចាភាវតោ ឯកចរា, ឯវំ តេបិ វិវេកកាមតាយ។ "**យទា ចាហ**"ន្តិអាទិនា បន តេ មាណវកេ ឧបចារំ សិក្ខាបេតិ។ តត្ថ **មា ឱបាតេថាតិ** មា បវេសេថ, មា កថេថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាគមេន្តូតិ** បដិមានេន្តុ, យាវ កថា បរិយោសានំ គច្ឆតិ, តាវ តុណ្ហី ភវន្តូតិ អត្ថោ។

សមន្នេសីតិ គវេសិ។ **យេភុយ្យេនាតិ** ពហុកានិ អទ្ទស, អប្បកានិ នាទ្ទស។ តតោ យានិ ន អទ្ទស , តានិ ទីបេន្តោ អាហ "**ឋបេត្វា ទ្វេ**"តិ។ **កង្ខតីតិ** កង្ខំ ឧប្បាទេតិ បត្ថនំ "អហោ វត បស្សេយ្យ"ន្តិ។ **វិចិកិច្ឆតីតិ** តតោ តតោ តានិ វិចិនន្តោ កិច្ឆតិ ន សក្កោតិ ទដ្ឋុំ។ **នាធិមុច្ចតីតិ** តាយ វិចិកិច្ឆាយ សន្និដ្ឋានំ ន គច្ឆតិ។ **ន សម្បសីទតីតិ** តតោ "បរិបុណ្ណលក្ខណោ អយ"ន្តិ ភគវតិ បសាទំ នាបជ្ជតិ។ កង្ខាយ វា សុទុព្ពលវិមតិ វុត្តា, វិចិកិច្ឆាយ មជ្ឈិមា, អនធិមុច្ចនតាយ ពលវតី, អសម្បសាទេន តេហិ តីហិ ធម្មេហិ ចិត្តស្ស កាលុស្សិយភាវោ។

កោសោហិតេតិ វត្ថិកោសេន បដិច្ឆន្នេ។ **វត្ថគុយ្ហេតិ** អង្គជាតេ។ ភគវតោ ហិ វរវារណស្សេវ កោសោហិតំ វត្ថគុយ្ហំ សុវណ្ណវណ្ណំ បទុមគព្ភសមានំ។ តំ សោ វត្ថបដិច្ឆន្នត្តា អបស្សន្តោ អន្តោមុខគតាយ ច ជិវ្ហាយ បហូតភាវំ អសល្លក្ខេន្តោ តេសុ ទ្វីសុ លក្ខណេសុ កង្ខី អហោសិ វិចិកិច្ឆី។ **តថារូបន្តិ** កថំ រូបំ? កិមេត្ថ អម្ហេហិ វត្តព្ពំ, វុត្តមេតំ នាគសេនត្ថេរេនេវ មិលិន្ទរញ្ញា បុដ្ឋេន (មិ. ប. ៤.៣.៣) –

> "ទុក្ករំ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា កតន្តិ។ កឹ, មហារាជាតិ? មហាជនេន ហិរិករណោកាសំ ព្រហ្មាយុព្រាហ្មណស្ស ច អន្តេវាសិឧត្តរស្ស ច ពាវរិស្ស អន្តេវាសីនំ សោឡសន្នំ ព្រាហ្មណានញ្ច សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស អន្តេវាសីនំ តិសតមាណវានញ្ច ទស្សេសិ, ភន្តេតិ។ ន, មហារាជ, ភគវា គុយ្ហំ ទស្សេតិ, ឆាយំ ភគវា ទស្សេតិ, ឥទ្ធិយា អភិសង្ខរិត្វា និវាសននិវត្ថំ កាយពន្ធនពទ្ធំ ចីវរបារុតំ ឆាយារូបកមត្តំ ទស្សេតិ, មហារាជាតិ។ ឆាយារូបេ ទិដ្ឋេ សតិ ទិដ្ឋោ ឯវ ននុ, ភន្តេតិ។ តិដ្ឋតេតំ, មហារាជ, ហទយរូបំ ទិស្វា ពុជ្ឈនកសត្តោ ភវេយ្យ, ហទយមំសំ នីហរិត្វា ទស្សេយ្យ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ។ កល្លោសិ, ភន្តេ, នាគសេនា"តិ (មិ. ប. ៤.៣.៣)។

និន្នាមេត្វាតិ នីហរិត្វា។ កណ្ណសោតានុមសនេន ចេត្ថ ទីឃភាវោ, នាសិកាសោតានុមសនេន តនុភាវោ, នលាដច្ឆាទនេន បុថុលភាវោ បកាសិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **អាចរិយបាចរិយានន្តិ** អាចរិយានញ្ចេវ អាចរិយាចរិយានញ្ច។ **សកេ វណ្ណេតិ** អត្តនោ គុណេ។

៥៥៤. បរិបុណ្ណកាយោតិ លក្ខណេហិ បរិបុណ្ណកាយ អហីនង្គបច្ចង្គតាយ ច បរិបុណ្ណសរីរោ ។ **សុរុចី**តិ សុន្ទរសរីរប្បភោ។ **សុជាតោ**តិ អារោហបរិណាហសម្បត្តិយា សណ្ឋានសម្បត្តិយា ច សុនិព្ពត្តោ។ **ចារុទស្សនោ**តិ សុចិរម្បិ បស្សន្តានំ អតិត្តិជនកំ អប្បដិកូលំ រមណីយំ ចារុ ឯវ ទស្សនំ អស្សាតិ ចារុទស្សនោ។ កេចិ បន ភណន្តិ "ចារុទស្សនោតិ សុន្ទរនេត្តោ"តិ។ **សុវណ្ណវណ្ណោ**តិ សុវណ្ណសទិសវណ្ណោ។ **អសី**តិ ភវសិ។ ឯតំ សព្ពបទេហិ យោជេតព្ពំ។ **សុសុក្កទាឋោ**តិ សុដ្ឋុ សុក្កទាឋោ។ ភគវតោ ហិ ទាឋាហិ ចន្ទកិរណា វិយ អតិវិយ បណ្ឌររំសិយោ និច្ឆរន្តិ។ តេនាហ – "សុសុក្កទាឋោសី"តិ។

៥៥៥. មហាបុរិសលក្ខណាតិ បុព្ពេ វុត្តព្យញ្ជនានេវ វចនន្តរេន និគមេន្តោ អាហ។

៥៥៦. ឥទានិ តេសុ លក្ខណេសុ អត្តនោ អភិរុចិតេហិ លក្ខណេហិ ភគវន្តំ ថុនន្តោ អាហ – "**បសន្ននេត្តោ**"តិអាទិ។ ភគវា ហិ បញ្ចវណ្ណបសាទសម្បត្តិយា **បសន្ននេត្តោ**, បរិបុណ្ណចន្ទមណ្ឌលសទិសមុខត្តា **សុមុខោ**, អារោហបរិណាហសម្បត្តិយា **ព្រហា**, ព្រហ្មុជុគត្តតាយ **ឧជុ**, ជុតិមន្តតាយ បតាបវា។ យម្បិ ចេត្ថ បុព្ពេ វុត្តំ, តំ "**មជ្ឈេ សមណសង្ឃស្ស**"តិ ឥមិនា បរិយាយេន ថុនតា បុន វុត្តំ។ ឦទិសោ ហិ ឯវំ វិរោចតិ។ ឯស នយោ ឧត្តរគាថាយបិ។

៥៥៧-៨. ឧត្តមវណ្ណិនោតិ ឧត្តមវណ្ណសម្បន្នស្ស។ **ជម្ពុសណ្ឌស្សា**តិ ជម្ពុទីបស្ស។ បាកដេន ឥស្សរិយំ វណ្ណយន្តោ អាហ, អបិច ចក្កវត្តិ ចតុន្នម្បិ ទីបានំ ឥស្សរោ ហោតិ។

៥៥៩. ខត្តិយាតិ ជាតិខត្តិយា។ **ភោជា**តិ ភោគិយា។ **រាជានោ**តិ យេ កេចិ រជ្ជំ ការេន្តា។ **អនុយន្តា**តិ អនុគាមិនោ សេវកា។ **រាជាភិរាជា**តិ រាជូនំ បូជនិយោ រាជា ហុត្វា, ចក្កវត្តីតិ អធិប្បាយោ។ **មនុជិន្ទោ**តិ មនុស្សាធិបតិ បរមិស្សរោ ហុត្វា។

៥៦០. ឯវំ វុត្តេ ភគវា "យេ តេ ភវន្តិ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេ សកេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អត្តានំ បាតុករោន្តី"តិ ឥមំ សេលស្ស មនោរថំ បូរេន្តោ អាហ "**រាជាហមស្មី**"តិ។ តត្រាយមធិប្បាយោ – យំ ខោ មំ ត្វំ សេល យាចសិ "រាជា អរហសិ ភវិតុំ ចក្កវត្តី"តិ, ឯត្ថ អប្បោស្សុក្កោ ហោតិ, **រាជាហមស្មិ**, សតិ ច រាជត្តេ យថា អញ្ញោ រាជា សមានោបិ យោជនសតំ វា អនុសាសតិ, ទ្វេ តីណិ វា ចត្តារិ វា បញ្ច វា យោជនសតានិ យោជនសហស្សំ វា ចក្កវត្តិ ហុត្វាបិ ចតុទីបបរិយន្តមត្តំ វា, នាហមេវំ បរិច្ឆិន្នវិសយោ។ អហញ្ហិ **ធម្មរាជា អនុត្តរោ ភវគ្គតោ** អវីចិបរិយន្តំ កត្វា តិរិយំ អប្បមេយ្យា លោកធាតុយោ អនុសាសាមិ។ យាវតា ហិ អបទទ្វិបទាទិភេទា សត្តា, អហំ តេសំ អគ្គោ។ ន ហិ មេ កោចិ សីលេន វា…បេ… វិមុត្តិញាណទស្សនេន វា បដិភាគោ អត្ថិ។ ស្វាហំ ឯវំ ធម្មរាជា អនុត្តរោ អនុត្តរេនេវ ចតុសតិបដ្ឋានាទិភេទពោធិបក្ខិយសង្ខាតេន **ធម្មេន ចក្កំ វត្តេមិ** "ឥទំ បជហថ, ឥទំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរថា"តិអាទិនា អាណាចក្កំ, "ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ អរិយសច្ច"ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៤) បរិយត្តិធម្មេន ធម្មចក្កមេវ វា។ **ចក្កំ អប្បដិវត្តិយ**ន្តិ យំ ចក្កំ អប្បដិវត្តិយំ ហោតិ សមណេន វា…បេ… កេនចិ លោកស្មិន្តិ។

៥៦១-២. ឯវំ អត្តានំ អាវិករោន្តំ ភគវន្តំ ទិស្វា បីតិសោមនស្សជាតោ សេលោ ទឡ្ហីករណត្ថំ "**សម្ពុទ្ធោ បដិជានាសី**"តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **កោ នុ សេនាបតី**តិ ធម្មរញ្ញោ ភោតោ, ធម្មេន បវត្តិតស្ស ធម្មចក្កស្ស អនុប្បវត្តកោ សេនាបតិ កោតិ បុច្ឆិ។

៥៦៣. តេន ច សមយេន ភគវតោ ទក្ខិណបស្សេ អាយស្មា សារិបុត្តោ និសិន្នោ ហោតិ សុវណ្ណបុញ្ជោ វិយ សិរិយា សោភមានោ, តំ ទស្សេន្តោ ភគវា "**មយា បវត្តិត**"ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អនុជាតោ តថាគត**ន្តិ តថាគតហេតុ អនុជាតោ, តថាគតេន ហេតុនា ជាតោតិ អត្ថោ។

៥៦៤. ឯវំ "កោ នុ សេនាបតី"តិ បញ្ហំ ព្យាករិត្វា យំ សេលោ អាហ – "សម្ពុទ្ធោ បដិជានាសី"តិ, តត្រ នំ និក្កង្ខំ កាតុកាមោ "នាហំ បដិញ្ញាមត្តេនេវ បដិជានាមិ, អបិចាហំ ឥមិនា ការណេន ពុទ្ធោ"តិ ញាបេតុំ "**អភិញ្ញេយ្យ**"ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិ វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ច។ មគ្គសច្ចសមុទយសច្ចានិ បន ភាវេតព្ពបហាតព្ពានិ, ហេតុវចនេន បន ផលសិទ្ធិតោ តេសំ ផលានិ និរោធសច្ចទុក្ខសច្ចានិបិ វុត្តានេវ ភវន្តិ។ យតោ សច្ឆិកាតព្ពំ សច្ឆិកតំ, បរិញ្ញេយ្យំ បរិញ្ញាតន្តិ ឯវម្បេត្ថ វុត្តមេវ ហោតិ។ ឯវំ ចតុសច្ចភាវនាផលញ្ច វិជ្ជាវិមុត្តិំ ទស្សេន្តោ "ពុជ្ឈិតព្ពំ ពុជ្ឈិត្វា ពុទ្ធោ ជាតោស្មី"តិ យុត្តេន ហេតុនា ពុទ្ធត្តំ សាធេតិ។

៥៦៥-៧. ឯវំ និប្បរិយាយេន អត្តានំ បាតុកត្វា អត្តនិ កង្ខាវិតរណត្ថំ ព្រាហ្មណំ អភិត្ថវយមានោ **"វិនយស្សូ"**តិ គាថាត្តយមាហ។ តត្ថ **សល្លកត្តោ**តិ រាគសល្លាទិសត្តសល្លកត្តនោ។ **ព្រហ្មភូតោ**តិ សេដ្ឋភូតោ។ **អតិតុលោ**តិ តុលំ អតីតោ ឧបមំ អតីតោ, និរូបមោតិ អត្ថោ។ **មារសេនប្បមទ្ទនោ**តិ "កាមា តេ បឋមា សេនា"តិអាទិកាយ "បរេ ច អវជានាតី"តិ (សុ. និ. ៤៤០; មហានិ. ២៨; ចូឡនិ. នន្ទមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤៧) ឯវំ វុត្តាយ មារបរិសសង្ខាតាយ មារសេនាយ បមទ្ទនោ។ **សព្ពាមិត្តេ**តិ ខន្ធកិលេសាភិសង្ខារមច្ចុទេវបុត្តមារាទិកេ សព្ពបច្ចត្ថិកេ។ **វសីកត្វា**តិ អត្តនោ វសេ វត្តេត្វា។ **អកុតោភយោ**តិ កុតោចិ អភយោ។

៥៦៨-៧០. ឯវំ វុត្តេ សេលោ ព្រាហ្មណោ តាវទេវ ភគវតិ សញ្ជាតប្បសាទោ បព្ពជ្ជាបេក្ខោ ហុត្វា **"ឥមំ ភវន្តោ"**តិ គាថាត្តយមាហ យថា តំ បរិបាកគតាយ ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា សម្មា ចោទិយមានោ។ តត្ថ **កណ្ហាភិជាតិកោ**តិ ចណ្ឌាលាទិនីចកុលេ ជាតោ។

៥៧១. តតោ តេបិ មាណវកា តថេវ បព្ពជ្ជាបេក្ខា ហុត្វា **"ឯតញ្ចេ រុច្ចតិ ភោតោ"**តិ គាថមាហំសុ យថា តំ តេន សទ្ធឹ កតាធិការា កុលបុត្តា។

៥៧២. អថ សេលោ តេសុ មាណវកេសុ តុដ្ឋចិត្តោ តេ ទស្សេន្តោ បព្ពជ្ជំ យាចមានោ **"ព្រាហ្មណា"**តិ គាថមាហ។

៥៧៣. តតោ ភគវា យស្មា សេលោ អតីតេ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ សាសនេ តេសំយេវ តិណ្ណំ បុរិសសតានំ គណសេដ្ឋោ ហុត្វា តេហិ សទ្ធឹ បរិវេណំ ការាបេត្វា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ច កត្វា កមេន ទេវមនុស្សសម្បត្តឹ អនុភវមានោ បច្ឆិមេ ភវេ តេសំយេវ អាចរិយោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, តញ្ច នេសំ កម្មំ វិមុត្តិបរិបាកាយ បរិបក្កំ ឯហិភិក្ខុភាវស្ស ច ឧបនិស្សយភូតំ, តស្មា តេ សព្ពេវ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេន្តោ **"ស្វាក្ខាត"**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **សន្ទិដ្ឋិក**ន្តិ បច្ចក្ខំ។ **អកាលិក**ន្តិ មគ្គានន្តរផលុប្បត្តិតោ ន កាលន្តរេ បត្តព្ពផលំ។ **យត្ថា**តិ យន្និមិត្តា។ មគ្គព្រហ្មចរិយនិមិត្តា ហិ បព្ពជ្ជា អប្បមត្តស្ស សតិវិប្បវាសវិរហិតស្ស តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខតោ អមោឃា ហោតិ។ តេនាហ – "ស្វាក្ខាតំ…បេ…. សិក្ខតោ"តិ។

ឯវញ្ច វត្វា "ឯថ ភិក្ខវោ"តិ ភគវា អវោច។ តេ សព្ពេ បត្តចីវរធរា ហុត្វា អាកាសេនាគម្ម ភគវន្តំ អភិវាទេសុំ។ ឯវមិមំ តេសំ ឯហិភិក្ខុភាវំ សន្ធាយ សង្គីតិការា **"អលត្ថ ខោ សេលោ…បេ…. ឧបសម្បទ"**ន្តិ អាហំសុ។

ភុត្តាវិន្តិ ភុត្តវន្តំ។ **ឱនីតបត្តបាណិ**ន្តិ បត្តតោ ឱនីតបាណឹ, អបនីតហត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ "ឧបគន្ឆា"តិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥតរថា ហិ ភគវន្តំ ឯកមន្តំ និសីទីតិ ន យុជ្ជតិ។

៥៧៤. **អគ្គិហុត្តមុខា**តិ ភគវា កេណិយស្ស ចិត្តានុកូលវសេន អនុមោទន្តោ ឯវមាហ។ តត្ថ អគ្គិបរិចរិយំ វិនា ព្រាហ្មណានំ យញ្ញាភាវតោ "អគ្គិហុត្តមុខា យញ្ញា"តិ វុត្តំ។ អគ្គិហុត្តសេដ្ឋា អគ្គិហុត្តបធានាតិ អត្ថោ។ វេទេ សជ្ឈាយន្តេហិ បឋមំ សជ្ឈាយិតព្ពតោ សាវិត្តី "ឆន្ទសោ មុខ"ន្តិ វុត្តា។ មនុស្សានំ សេដ្ឋតោ រាជា "មុខ"ន្តិ វុត្តោ។ នទីនំ អាធារតោ បដិសរណតោ ច សាគរោ "មុខ"ន្តិ វុត្តោ។ ចន្ទយោគវសេន "អជ្ជ កត្តិកា អជ្ជ រោហិនី"តិ សញ្ជាននតោ អាលោកករណតោ សោម្មភាវតោ ច "នក្ខត្តានំ មុខំ ចន្ទោ"តិ វុត្តោ។ តបន្តានំ អគ្គត្តា អាទិច្ចោ "តបតំ មុខ"ន្តិ វុត្តោ។ ទក្ខិណេយ្យានំ បន អគ្គត្តា វិសេសេន តស្មឹ សមយេ ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ សន្ធាយ "បុញ្ញំ អាកង្ខមានានំ, សង្ឃោ វេ យជតំ មុខ"ន្តិ វុត្តោ។ តេន សង្ឃោ បុញ្ញស្ស អាយមុខន្តិ ទស្សេតិ។

៥៧៦. **យំ តំ សរណ**ន្តិ អញ្ញព្យាករណគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមា ភគវា, យស្មា មយំ ឥតោ អដ្ឋមេ ទិវសេ តំ សរណំ អគមម្ហ, តស្មា សត្តរត្តេន តវ សាសនេ អនុត្តរេន ទមថេន ទន្តម្ហ។ អហោ តេ សរណស្ស អានុភាវោតិ។

៥៧៧-៨. តតោ បរំ ភគវន្តំ ទ្វីហិ គាថាហិ ថុនិត្វា តតិយាយ វន្ទនំ យាចតិ –

៥៧៩. "ភិក្ខវោ តិសតា ឥមេ, តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា;
បាទេ វីរ បសារេហិ, នាគា វន្ទន្តុ សត្ថុនោ"តិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សេលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សល្លសុត្តវណ្ណនា

៥៨០. អនិមិត្តន្តិ សល្លសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតោ កិរ ឧបដ្ឋាកោ ឯកោ ឧបាសកោ, តស្ស បុត្តោ កាលមកាសិ។ សោ បុត្តសោកាភិភូតោ សត្តាហំ និរាហារោ អហោសិ។ តំ អនុកម្បន្តោ ភគវា តស្ស ឃរំ គន្ត្វា សោកវិនោទនត្ថំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **អនិមត្ត**ន្តិ កិរិយាការនិមិត្តវិរហិតំ។ យថា ហិ "យទាហំ អក្ខី វា និខណិស្សាមិ, ភមុកំ វា ឧក្ខិបិស្សាមិ, តេន និមិត្តេន តំ ភណ្ឌំ អវហរា"តិអាទីសុ កិរិយាការនិមិត្តមត្ថិ, ន ឯវំ ជីវិតេ។ ន ហិ សក្កា លទ្ធុំ "យាវាហំ ឥទំ វា ឥទំ វា ករោមិ, តាវ ត្វំ ជីវ, មា មីយា"តិ។ **អនញ្ញាត**ន្តិ អតោ ឯវ ន សក្កា ឯកំសេន អញ្ញាតុំ "ឯត្តកំ វា ឯត្តកំ វា កាលំ ឥមិនា ជីវិតព្ព"ន្តិ គតិយា អាយុបរិយន្តវសេន វា។ យថា ហិ ចាតុមហារាជិកាទីនំ បរិមិតំ អាយុ, ន តថា មច្ចានំ, ឯវម្បិ ឯកំសេន អនញ្ញាតំ។

កសិរន្តិ អនេកបច្ចយបដិពទ្ធវុត្តិភាវតោ កិច្ឆំ ន សុខយាបនីយំ។ តថា ហិ តំ អស្សាសបដិពទ្ធញ្ច, បស្សាសបដិពទ្ធញ្ច, មហាភូតបដិពទ្ធញ្ច, កពឡីការាហារបដិពទ្ធញ្ច, ឧស្មាបដិពទ្ធញ្ច, វិញ្ញាណបដិពទ្ធញ្ច។ អនស្សសន្តោបិ ហិ ន ជីវតិ អបស្សសន្តោបិ។ ចតូសុ ច ធាតូសុ កដ្ឋមុខាទិអាសីវិសទដ្ឋោ វិយ កាយោ បថវីធាតុប្បកោបេន តាវ ថទ្ធោ ហោតិ កលិង្គរសទិសោ។ យថាហ –

"បត្ថទ្ធោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ កដ្ឋមុខេន វា;
បថវីធាតុប្បកោបេន, ហោតិ កដ្ឋមុខេវ សោ"តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨៤);

អាបោធាតុប្បកោបេន បូតិភាវំ អាបជ្ជិត្វា បគ្ឃរិតបុព្ពមំសលោហិតោ អដ្ឋិចម្មាវសេសោ ហោតិ។ យថាហ –

"បូតិកោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ បូតិមុខេន វា;
អាបោធាតុប្បកោបេន, ហោតិ បូតិមុខេវ សោ"តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨៤);

តេជោធាតុប្បកោបេន អង្គារកាសុយំ បក្ខិត្តោ វិយ សមន្តា បរិឌយ្ហតិ។ យថាហ –

"សន្តត្តោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ អគ្គិមុខេន វា;
តេជោធាតុប្បកោបេន, ហោតិ អគ្គិមុខេវ សោ"តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨៤);

វាយោធាតុប្បកោបេន សញ្ឆិជ្ជមានសន្ធិពន្ធនោ បាសាណេហិ កោដ្ដេត្វា សញ្ចុណ្ណិយមានដ្ឋិកោ វិយ ច ហោតិ។ យថាហ –

"សញ្ឆិន្នោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ សត្ថមុខេន វា;
វាយោធាតុប្បកោបេន, ហោតិ សត្ថមុខេវ សោ"តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨៤);

ធាតុប្បកោបព្យាបន្នកាយោបិ ច ន ជីវតិ។ យទា បន តា ធាតុយោ អញ្ញមញ្ញំ បតិដ្ឋានាទិកិច្ចំ សាធេន្តាបិ សមំ វហន្តិ, តទា ជីវិតំ បវត្តតិ។ ឯវំ មហាភូតបដិពទ្ធញ្ច ជីវិតំ។ ទុព្ភិក្ខាទីសុ បន អាហារុបច្ឆេទេន សត្តានំ ជីវិតក្ខយោ បាកដោ ឯវ។ ឯវំ កពឡីការាហារបដិពទ្ធញ្ច ជីវិតំ។ តថា អសិតបីតាទិបរិបាកេ កម្មជតេជេ ខីណេ សត្តា ជីវិតក្ខយំ បាបុណន្តាបិ បាកដា ឯវ។ ឯវំ ឧស្មាបដិពទ្ធញ្ច ជីវិតំ។ វិញ្ញាណេ បន និរុទ្ធេ និរុទ្ធោ បភុតិ សត្តានំ ន ហោតិ ជីវិតន្តិ ឯវម្បិ លោកេ បាកដមេវ។ ឯវំ វិញ្ញាណបដិពទ្ធញ្ច ជីវិតំ។ ឯវំ អនេកបច្ចយបដិពទ្ធវុត្តិភាវតោ កសិរំ វេទិតព្វំ។

បរិត្តញ្ចាតិ អប្បកំ, ទេវានំ ជីវិតំ ឧបនិធាយ តិណគ្គេ ឧស្សាវពិន្ទុសទិសំ, ចិត្តក្ខណតោ ឧទ្ធំ អភាវេន វា បរិត្តំ។ អតិទីឃាយុកោបិ ហិ សត្តោ អតីតេន ចិត្តេន ជីវិត្ថ ន ជីវតិ ន ជីវិស្សតិ, អនាគតេន ជីវិស្សតិ ន ជីវតិ ន ជីវិត្ថ, បច្ចុប្បន្នេន ជីវតិ ន ជីវិត្ថ ន ជីវិស្សតិ។ វុត្តញ្ចេតំ –

"ជីវិតំ អត្តភាវោ ច, សុខទុក្ខា ច កេវលា;

ឯកចិត្តសមាយុត្តា, លហុសោ វត្តតេ ខណោ។

“ចុល្លាសីតិសហស្សានិ , កប្បា តិដ្ឋន្តិ យេ មរូ;
នត្វេវ តេបិ ជីវន្តិ, ទ្វីហិ ចិត្តេហិ សំយុតា”តិ។ (មហានិ. ១០);

តញ្ច ទុក្ខេន សំយុតន្តិ តញ្ច ជីវិតំ ឯវំ អនិមិត្តមនញ្ញាតំ កសិរំ បរិត្តញ្ច សមានម្បិ សីតុណ្ហឌំសមកសាទិសម្ផស្សឧប្បិបាសាសង្ខារទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខទុក្ខទុក្ខេហិ សំយុតំ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្មា ឦទិសំ មច្ចានំ ជីវិតំ, តស្មា ត្វំ យាវ តំ បរិក្ខយំ ន គច្ឆតិ, តាវ ធម្មចរិយមេវ ព្រូហយ, មា បុត្តមនុសោចាតិ។

៥៨១. អថាបិ មញ្ញេយ្យាសិ “សព្ពុបករណេហិ បុត្តំ អនុរក្ខន្តស្សាបិ មេ សោ មតោ, តេន សោចាមី”តិ, ឯវម្បិ មា សោចិ។ **ន ហិ សោ ឧបក្កមោ អត្ថិ, យេន ជាតា ន មិយ្យរេ,** ន ហិ សក្កា កេនចិ ឧបក្កមេន ជាតា សត្តា មា មរន្តូតិ រក្ខិតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តតោ យស្មា សោ “ជរំ បត្វា នាម, ភន្តេ, មរណំ អនុរូបំ, អតិទហរោ មេ បុត្តោ មតោ”តិ ចិន្តេសិ, តស្មា អាហ “**ជរម្បិ បត្វា មរណំ, ឯវំធម្មា ហិ បាណិនោ**”តិ, ជរំ បត្វាបិ អប្បត្វាបិ មរណំ, នត្ថិ ឯត្ថ និយមោតិ វុត្តំ ហោតិ។

៥៨២. ឥទានិ តមត្ថំ និទស្សនេន សាធេន្តោ “**ផលានមិវ បក្កាន**”ន្តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យថា ផលានំ បក្កានំ យស្មា សូរិយុគ្គមនតោ បភុតិ សូរិយាតបេន សន្តប្បមានេ រុក្ខេ បថវិរសោ ច អាបោរសោ ច បត្តតោ សាខំ សាខតោ ខន្ធំ ខន្ធតោ មូលន្តិ ឯវំ អនុក្កមេន មូលតោ បថវិមេវ បវិសតិ, ឱគមនតោ បភុតិ បន បថវិតោ មូលំ មូលតោ ខន្ធន្តិ ឯវំ អនុក្កមេន សាខាបត្តបល្លវាទីនិ បុន អារោហតិ, ឯវំ អារោហន្តោ ច បរិបាកគតេ ផលេ វណ្ដមូលំ ន បវិសតិ។ អថ សូរិយាតបេន តប្បមានេ វណ្ដមូលេ បរិឡាហោ ឧប្បជ្ជតិ។ តេន តានិ ផលានិ បាតោ បាតោ និច្ចកាលំ បតន្តិ, នេសំ បាតោ បតនតោ ភយំ ហោតិ, បតនា ភយំ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ជាតានំ មច្ចានំ និច្ចំ មរណតោ ភយំ ។ បក្កផលសទិសា ហិ សត្តាតិ។

៥៨៣-៦. កិញ្ច ភិយ្យោ “**យថាបិ កុម្ភការស្ស…បេ…. ជីវិត**”ន្តិ។ តស្មា “**ទហរា ច…បេ…. បរាយណា**”តិ ឯវំ គណ្ហ, ឯវញ្ច គហេត្វា “**តេសំ មច្ចុ…បេ…. ញាតី វា បន ញាតកេ**”តិ ឯវម្បិ គណ្ហ។ យស្មា ច ន បិតា តាយតេ បុត្តំ, ញាតី វា បន ញាតកេ, តស្មា **បេក្ខតំយេវ…បេ…. នីយតិ**។

តត្ថ អយំ យោជនា – បស្សមានានំយេវ ញាតីនំ “អម្ម, តាតា”តិអាទិនា នយេន បុថុ អនេកប្បការកំ លាលបតំយេវ មច្ចានំ ឯកមេកោ មច្ចោ យថា គោ វជ្ឈោ ឯវំ នីយតិ, ឯវំ បស្ស, ឧបាសក, យាវ អតាណោ លោកោតិ។

៥៨៧. តត្ថ យេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធាទយោ ធិតិសម្បន្នា, តេ “**ឯវមព្ភាហតោ លោកោ មច្ចុនា ច ជរាយ ច,** សោ ន សក្កា កេនចិ បរិត្តាណំ កាតុ”ន្តិ យស្មា ជានន្តិ, **តស្មា ធីរា ន សោចន្តិ វិទិត្វា លោកបរិយាយំ**។ តមំ លោកសភាវំ ញត្វា ន សោចន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៥៨៨. ត្វំ បន **យស្ស មគ្គំ…បេ…. បរិទេវសិ**។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្ស មាតុកុច្ឆឹ អាគតស្ស អាគតមគ្គំ វា ឥតោ ចវិត្វា អញ្ញត្ថ គតស្ស គតមគ្គំ វា ន ជានាសិ, តស្ស ឥមេ ឧភោ អន្តេ អសម្បស្សំ និរត្ថំ បរិទេវសិ។ ធីរា បន តេ បស្សន្តា វិទិត្វា លោកបរិយាយំ ន សោចន្តីតិ។

៥៨៩. ឥទានិ “និរត្ថំ បរិទេវសី”តិ ឯត្ថ វុត្តបរិទេវនាយ និរត្ថកភាវំ សាធេន្តោ “**បរិទេវយមានោ ចេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧទព្ពហេ**តិ ឧព្ពហេយ្យ ធារេយ្យ, អត្តនិ សញ្ចនេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សម្មូឡ្ហោ ហឹសមត្តាន**ន្តិ សម្មូឡ្ហោ ហុត្វា អត្តានំ ពាធេន្តោ។ **កយិរា ចេ នំ វិចក្ខណោ**តិ យទិ តាទិសោ កញ្ចិ អត្ថំ ឧទព្ពហេ, វិចក្ខណោបិ នំ បរិទេវំ ករេយ្យ។

៥៩០. **ន ហិ រុណ្ណេនា**តិ ឯត្ថាយំ យោជនា – ន បន កោចិ **រុណ្ណេន** វា **សោកេន** វា **ចេតសោ សន្តឹ បប្បោតិ,** អបិច ខោ បន រោទតោ សោចតោ ច **ភិយ្យោ អស្ស ឧប្បជ្ជតេ ទុក្ខំ, សរីរញ្ច** ទុព្ពណ្ណិយាទីហិ **ឧបហញ្ញតី**តិ។

៥៩១. **ន តេន បេតា**តិ តេន បរិទេវនេន កាលកតា ន បាលេន្តិ ន យាបេន្តិ, ន តំ តេសំ ឧបការាយ ហោតិ។ តស្មា និរត្ថា បរិទេវនាតិ។

៥៨២. ន កេវលញ្ច និវត្តា, អនត្ថម្បិ អាវហតិ។ កស្មា? យស្មា **សោកមប្បជហំ ...បេ.... វសមន្វគូ**។ តត្ថ **អនុត្ថុនន្តោ**តិ អនុសោចន្តោ។ **វសមន្វគូ**តិ វសំ គតោ។

៥៨៣. ឯវម្បិ និរត្ថកត្តំ អនត្ថាវហត្តញ្ច សោកស្ស ទស្សេត្វា ឥទានិ សោកវិនយត្ថំ ឱវទន្តោ “**អញ្ញេបិ បស្ស**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **គមិនេ**តិ គមិកេ, បរលោកគមនសជ្ជេ ឋិតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ផន្ទន្តេវិធ បាណិនោ**តិ មរណភយេន ផន្ទមានេយេវ ឥធ សត្តេ។

៥៨៤. **យេន យេនា**តិ យេនាការេន មញ្ញន្តិ “ទីឃាយុកោ ភវិស្សតិ, អរោគោ ភវិស្សតី”តិ។ តតោ តំ អញ្ញថាយេវ ហោតិ, សោ ឯវំ មញ្ញិតោ មរតិបិ, រោគីបិ ហោតិ។ ឯតាទិសោ អយំ វិនាភាវោ មញ្ញិតប្បច្ចនីកេន ហោតិ, បស្ស, ឧបាសក, លោកសភាវន្តិ ឯវមេត្ថ អធិប្បាយយោជនា វេទិតព្ពា។

៥៨៦. **អរហតោ សុត្វា**តិ ឥមំ ឯវរូបំ អរហតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា។ **នេសោ លព្ភា មយា ឥតី**តិ សោ បេតោ “ឥទានិ មយា បុន ជីវន្តោ”តិ ន លព្ភា ឥតិ បរិជានន្តោ, វិនេយ្យ បរិទេវិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៥៨៧. កិញ្ច ភិយ្យោ – “**យថា សរណមាទិត្តំ...បេ.... ធំសយេ**”តិ។ តត្ថ **ធីរោ** ធិតិសម្បទាយ, **សបញ្ញោ** សាភាវិកបញ្ញាយ, **បណ្ឌិតោ** ពាហុសច្ចបញ្ញាយ, **កុសលោ** ចិន្តកជាតិកតាយ វេទិតព្ពោ។ ចិន្តាមយសុតមយភាវនាមយបញ្ញាហិ វា យោជេតព្ពំ។

៥៨៨-៩. ន កេវលញ្ច សោកមេវ, **បរិទេវំ...បេ.... សល្លមត្តនោ។ តត្ថ បជប្បន្តិ តណ្ហំ។ ទោមនស្សន្តិ** ចេតសិកទុក្ខំ។ **អព្ពហេ**តិ ឧទ្ធរេ។ **សល្ល**ន្តិ ឯតមេវ តិប្បការំ ទុន្នីហរណដ្ឋេន អន្តោវិជ្ឈនដ្ឋេន ច សល្លំ។ បុព្ពេ វុត្តំ សត្តវិធំ រាគាទិសល្លំ វា។ ឯតស្មិញ្ហិ អព្ពូឡ្ហេ សល្លេ អព្ពូឡ្ហសល្លោ...បេ.... និព្ពុតោតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ តត្ថ **អសិតោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អនិស្សិតោ។ **បប្បុយ្យា**តិ បាបុណិត្វា។ សេសំ ឥធ ឥតោ បុព្ពេ វុត្តត្តា ឧត្តានត្ថមេវ, តស្មា ន វណ្ណិតំ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សល្លសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វាសេដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ វាសេដ្ឋសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អយមេវ យាស្ស និទានេ វុត្តា អត្ថវណ្ណនំ បនស្ស វុត្តនយានិ ឧត្តានត្ថានិ ច បទានិ បរិហរន្តា ករិស្សាម។ **ឥច្ឆានង្គលោ**តិ គាមស្ស នាមំ។ ព្រាហ្មណមហាសាលានំ **ចង្កី តារុក្ខោ តោទេយ្យោ**តិ វោហារនាមមេតំ។ **បោក្ខរសាតិ ជាណុស្សោណី**តិ នេមិត្តិកំ។ តេសុ កិរ ឯកោ ហិមវន្តបស្សេ បោក្ខរណិយា បទុមេ និព្ពត្តោ, អញ្ញតរោ តាបសោ តំ បទុមំ គហេត្វា តត្ថ សយិតំ ទារកំ ទិស្វា សំវឌ្ឍេត្វា រញ្ញោ ទស្សេសិ។ បោក្ខរេ សយិតត្តា “បោក្ខរសាតី”តិ ចស្ស នាមមកាសិ។ ឯកស្ស ឋានន្តរេ នេមិត្តិកំ។ តេន កិរ ជាណុស្សោណិនាមកំ បុរោហិតដ្ឋានំ លទ្ធំ, សោ តេនេវ បញ្ញាយិ។

តេ សព្ពេបិ អញ្ញេ ច អភិញ្ញាតា អភិញ្ញាតា ព្រាហ្មណមហាសាលា កស្មា ឥច្ឆានង្គលេ បដិវសន្តីតិ? វេទសជ្ឈាយនបរិវីមំសនត្ថំ។ តេន កិរ សមយេន កោសលជនបទេ វេទកា ព្រាហ្មណា វេទានំ សជ្ឈាយករណត្ថញ្ច អត្ថុបបរិក្ខណត្ថញ្ច តស្មីយេវ គាមេ សន្និបតន្តិ។ តេន តេបិ អន្តរន្តរា អត្តនោ ភោគគាមតោ អាគម្ម តត្ថ បដិវសន្តិ។

វាសេដ្ឋភារទ្វាជានន្តិ វាសេដ្ឋស្ស ច ភារទ្វាជស្ស ច។ **អយមន្តរាកថា**តិ យំ អត្តនោ សហាយកភាវានុរូបំ កថំ កថេន្តា អនុវិចរិំសុ, តស្សា កថាយ អន្តរា វេមជ្ឈេយេវ អយំ អញ្ញា កថា ឧទបាទីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សំសុទ្ធគហណិកោ**តិ សំសុទ្ធកុច្ឆិកោ, សំសុទ្ធាយ ព្រាហ្មណិយា ឯវ កុច្ឆិស្មិំ និព្ពត្តោតិ អធិប្បាយោ។ “សមវេបាកិនិយា គហណិយា”តិអាទីសុ ហិ ឧទរគ្គិ “គហណី”តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន មាតុកុច្ឆិ។ **យាវ សត្តមា**តិ មាតុ មាតា, បិតុ បិតាតិ ឯវំ បដិលោមេន យាវ សត្ត ជាតិយោ។ ឯត្ថ ច បិតាមហោ ច បិតាមហី ច បិតាមហា, តថា មាតាមហោ ច មាតាមហី ច មាតាមហា, បិតាមហា ច មាតាមហា ច បិតាមហាយេវ។ បិតាមហានំ យុគំ **បិតាមហយុគំ។ យុគ**ន្តិ អាយុប្បមាណំ។ អភិលាបមត្តមេវ ចេតំ, អត្ថតោ បន បិតាមហាយេវ បិតាមហយុគំ។ **អក្ខិត្តោ**តិ ជាតិំ អារព្ភ “កី សោ”តិ កេនចិ អនវញ្ញាតោ ។ **អនុបក្កុដ្ឋោ**តិ ជាតិ

សន្ទោសវាទេន អនុបក្កុដ្ឋបុព្ពោ។ **វតសម្បន្នោ**តិ អាចារសម្បន្នោ។ **សញ្ញាបេតុ**ន្តិ ញាបេតុំ ពោធេតុំ, និវត្តនំ កាតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាយាមា**តិ គច្ឆាម។

៦០០. អនុញ្ញាតបដិញ្ញាតាតិ "តេវិជ្ជា តុម្ហេ"តិ ឯវំ មយំ អាចរិយេហិ ច អនុញ្ញាតា អត្តនា ច បដិជានិម្ហាតិ អត្ថោ។ **អស្មា**តិ ភវាម។ **ឧភោ**តិ ទ្វេបិ ជនា។ **អហំ បោក្ខរសាតិស្ស, តារុក្ខស្សាយំ មាណវោ**តិ អហំ បោក្ខរសាតិស្ស ជេដ្ឋន្តេវាសី អគ្គសិស្សោ, អយំ តារុក្ខស្សាតិ អធិប្បាយេន ភណតិ អាចរិយសម្បត្តិំ អត្តនោ សម្បត្តិញ្ច ទីបេន្តោ។

៦០១. តេវិជ្ជានន្តិ តិវេទានំ។ **កេវលិនោ**តិ និដ្ឋង្គតា។ **អស្មសេ**តិ អម្ហ ភវាម។ ឥទានិ តំ កេវលិភាវំ វិត្ថារេន្តោ អាហ – "**បទកស្មា...បេ.... សាទិសា**"តិ។ តត្ថ **ជប្បេ**តិ វេទេ។ **កម្មុនា**តិ ទសវិធេន កុសលកម្មបថកម្មុនា។ អយញ្ហិ បុព្ពេ សត្តវិធំ កាយវចីកម្មំ សន្ធាយ "យតោ ខោ ភោ សីលវា ហោតី"តិ អាហ។ តិវិធំ មនោកម្មំ សន្ធាយ "វតសម្បន្នោ"តិ អាហ។ តេន សមន្នាគតោ ហិ អាចារសម្បន្នោ ហោតិ។

៦០២-៥. ឥទានិ តំ វចនន្តរេន ទស្សេន្តោ អាហ – "**អហញ្ច កម្មុនា ព្រូមី**"តិ។ **ខយាតីត**ន្តិ ឩនភាវំ អតីតំ, បរិបុណ្ណន្តិ អត្ថោ។ **បេច្ចា**តិ ឧបគន្ត្វា។ **នមស្សន្តី**តិ នមោ ករោន្តិ។ **ចក្ខុំ លោកេ សមុប្បន្ន**ន្តិ អវិជ្ជន្ធការេ លោកេ, តំ អន្ធការំ វិធមិត្វា លោកស្ស ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថសន្ទស្សនេន ចក្ខុ ហុត្វា សមុប្បន្នំ។

៦០៦. ឯវំ អភិត្ថវិត្វា វាសេដ្ឋេន យាចិតោ ភគវា ទ្វេបិ ជនេ សង្គណ្ហន្តោ អាហ – "**តេសំ វោ អហំ ព្យក្ខិស្ស**"ន្តិអាទិ។ តត្ថ **ព្យក្ខិស្ស**ន្តិ ព្យាករិស្សាមិ។ **អនុបុព្ព**ន្តិ តិដ្ឋតុ តាវ ព្រាហ្មណចិន្តា, កីដបដង្គតិណរុក្ខតោ បភុតិ វោ អនុបុព្ពំ ព្យក្ខិស្សន្តិ ឯវមេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ, ឯវំ វិត្ថារកថាយ វិនេតព្ពា ហិ តេ មាណវកា។ **ជាតិវិភង្គ**ន្តិ ជាតិវិត្ថារំ។ **អញ្ញមញ្ញា ហិ ជាតិយោ**តិ តេសំ តេសញ្ហិ បាណានំ ជាតិយោ អញ្ញា អញ្ញា នានប្បការាតិ អត្ថោ។

៦០៧. តតោ បាណានំ ជាតិវិភង្គេ កថេតព្ពេ "**តិណរុក្ខេបិ ជានាថា**"តិ អនុបាទិន្នកានំ តាវ កថេតុំ អារទ្ធោ។ តំ កិមត្ថមិតិ ចេ? ឧបាទិន្នេសុ សុខញាបនត្ថំ។ អនុបាទិន្នេសុ ហិ ជាតិភេទេ គហិតេ ឧបាទិន្នេសុ សោ បាកដតរោ ហោតិ។ តត្ថ **តិណានិ** នាម អន្តោផេគ្គូនិ ពហិសារានិ។ តស្មា តាលនាឡិកេរាទយោបិ តិណសង្គហំ គច្ឆន្តិ។ **រុក្ខា** នាម ពហិផេគ្គូ អន្តោសារា។ តិណានិ ច រុក្ខា ច តិណរុក្ខា។ តេ ឧបយោគពហុវចនេន ទស្សេន្តោ អាហ – "**តិណរុក្ខេបិ ជានាថា**"តិ។ **ន ចាបិ បដិជានរេ**តិ "មយំ តិណា, មយំ រុក្ខា"តិ ឯវម្បិ ន បដិជានន្តិ។ **លិង្គំ ជាតិមយ**ន្តិ អបដិជានន្តានម្បិ ច តេសំ ជាតិមយមេវ សណ្ឋានំ អត្តនោ មូលភូតតិណាទិសទិសមេវ ហោតិ។ កឹ ការណំ? **អញ្ញមញ្ញា ហិ ជាតិយោ,** យស្មា អញ្ញា តិណជាតិ, អញ្ញា រុក្ខជាតិ; តិណេសុបិ អញ្ញា តាលជាតិ, អញ្ញា នាឡិកេរជាតីតិ ឯវំ វិត្ថារេតព្ពំ។

តេន កឹ ទីបេតិ? យំ ជាតិវសេន នានា ហោតិ, តំ អត្តនោ បដិញ្ញំ បរេសំ វា ឧបទេសំ វិនាបិ អញ្ញជាតិតោ វិសេសេន គយ្ហតិ។ យទិ ច ជាតិយា ព្រាហ្មណោ ភវេយ្យ, សោបិ អត្តនោ បដិញ្ញំ បរេសំ វា ឧបទេសំ វិនា ខត្តិយតោ វេស្សសុទ្ទតោ វា វិសេសេន គយ្ហេយ្យ, ន ច គយ្ហតិ, តស្មា ន ជាតិយា ព្រាហ្មណោតិ។ បរតោ បន "យថា ឯតាសុ ជាតីសូ"តិ ឥមាយ គាថាយ ឯតមត្ថំ វចីភេទេនេវ អាវិករិស្សតិ។

៦០៨. ឯវំ អនុបាទិន្នេសុ ជាតិភេទំ ទស្សេត្វា ឧបាទិន្នេសុ តំ ទស្សេន្តោ "**តតោ កីដេ**"តិ ឯវមាទិមាហ។ តត្ថ **កីដា**តិ កិមយោ។ **បដង្គា**តិ បដង្គាយេវ។ **យាវ កុន្ថកិបិល្លិកេ**តិ កុន្ថកិបិល្លិកំ បរិយន្តំ កត្វាតិ អត្ថោ។

៦០៩. ខុទ្ទកេតិ កាឡកកណ្ហកាទយោ។ **មហល្លកេ**តិ សសពិឡារាទយោ។ សព្ពេ ហិ តេ អនេកវណ្ណា។

៦១០. បាទូទរេតិ ឧទរបាទេ, ឧទរំយេវ យេសំ បាទាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទីឃបិដ្ឋិកេ**តិ សប្បានញ្ហិ សីសតោ យាវ នង្គុដ្ឋា បិដ្ឋិ ឯវ ហោតិ, តេន តេ "ទីឃបិដ្ឋិកា"តិ វុច្ចន្តិ។ តេបិ អនេកប្បការា អាសីវិសាទិភេទេន។

៦១១. ឱទកេតិ ឧទកម្ហិ ជាតេ។ មច្ឆាបិ អនេកប្បការា រោហិតមច្ឆាទិភេទេន។

៦១២. បក្ខីតិ សកុណេ។ តេ ហិ បក្ខានំ អត្ថិតាយ "បក្ខី"តិ វុច្ចន្តិ។ បត្តេហិ យន្តីតិ **បត្តយានា**។ វេហាសេ គច្ឆន្តីតិ **វិហង្គមា**។ តេបិ អនេកប្បការា កាកាទិភេទេន។

៦១៣. ឯវំ ថលជលាកាសគោចរានំ បាណានំ ជាតិភេទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យេនាធិប្បាយេន តំ ទស្សេសិ, តំ អាវិករោន្តោ **“យថា ឯតាសូ”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ សង្ខេបតោ បុព្ពេ វុត្តាធិប្បាយវណ្ណនាវសេនេវ វេទិតព្ពោ។

៦១៤-៦. វិត្ថារតោ បនេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ សយមេវ ទស្សេន្តោ **“ន កេសេហី”**តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ យោជនា – យំ វុត្តំ “នត្ថិ មនុស្សេសុ លិង្គំ ជាតិមយំ បុថូ”តិ, តំ ឯវំ នត្ថីតិ វេទិតព្ពំ។ សេយ្យថិទំ, **ន កេសេហី**តិ។ ន ហិ “ព្រាហ្មណានំ ឦទិសា កេសា ហោន្តិ, ខត្តិយានំ ឦទិសា”តិ និយមោ អត្ថិ យថា ហត្ថិអស្សមិគាទីនន្តិ ឥមិនា នយេន សព្ពំ យោជេតព្ពំ។ **លិង្គំ ជាតិមយំ នេវ, យថា អញ្ញាសុ ជាតិសូ**តិ ឥទំ បន វុត្តស្សេវត្ថស្ស និគមនន្តិ វេទិតព្ពំ។ តស្ស យោជនា – តទេវ យស្មា ឥមេហិ កេសាទីហិ នត្ថិ មនុស្សេសុ លិង្គំ ជាតិមយំ បុថុ, តស្មា វេទិតព្ពមេតំ “ព្រាហ្មណាទិភេទេសុ មនុស្សេសុ លិង្គំ ជាតិមយំ នេវ យថា អញ្ញាសុ ជាតីសូ”តិ។

៦១៧. ឥទានិ ឯវំ ជាតិភេទេ អសន្តេបិ ព្រាហ្មណោ ខត្តិយោតិ ឥទំ នានត្តំ យថា ជាតំ, តំ ទស្សេតុំ **“បច្ចត្ត”**ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – ឯតំ តិរច្ឆានានំ វិយ យោនិសិទ្ធមេវ កេសាទិសណ្ឋាននានត្តំ មនុស្សេសុ ព្រាហ្មណាទីនំ អត្តនោ អត្តនោ សរីរេសុ ន វិជ្ជតិ។ អវិជ្ជមានេបិ បន ឯតស្មិំ យទេតំ ព្រាហ្មណោ ខត្តិយោតិ នានត្តវិធានបរិយាយំ វោការំ, តំ វោការញ្ច មនុស្សេសុ **សមញ្ញាយ បវុច្ចតិ, វោហារមត្តេន** វុច្ចតីតិ។

៦១៨-៦២៥. ឯត្តាវតា ភគវា ភារទ្វាជស្ស វាទំ និគ្គហេត្វា ឥទានិ យទិ ជាតិយា ព្រាហ្មណោ ភវេយ្យ, អាជីវសីលាចារវិបន្នោបិ ព្រាហ្មណោ ភវេយ្យ។ យស្មា បន បោរាណា ព្រាហ្មណា តស្ស ព្រាហ្មណភាវំ ន ឥច្ឆន្តិ លោកេ ច អញ្ញេបិ បណ្ឌិតមនុស្សា, តស្មា វាសេដ្ឋស្ស វាទបគ្គហណត្ថំ តំ ទស្សេន្តោ **“យោ ហិ កោចិ មនុស្សេសូ”**តិអាទិកា អដ្ឋ គាថាយោ អាហ។ តត្ថ **គោរក្ខ**ន្តិ ខេត្តរក្ខំ, កសិកម្មន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ បថវី ហិ “គោ”តិ វុច្ចតិ, តប្បភេទោ ច ខេត្តំ។ **បុថុសិប្បេនា**តិ តន្តវាយកម្មាទិនានាសិប្បេន។ **វោហារ**ន្តិ វណិជ្ជំ។ **បរបេស្សេនា**តិ បរេសំ វេយ្យាវច្ចេន។ **ឥស្សត្ថ**ន្តិ អាវុធជីវិកំ, ឧសុញ្ច សត្តិញ្ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បោរោហិច្ចេនា**តិ បុរោហិតកម្មេន។

៦២៦. ឯវំ ព្រាហ្មណសមយេន ច លោកវោហារេន ច អាជីវសីលាចារវិបន្នស្ស អព្រាហ្មណភាវំ សាធេត្វា ឯវំ សន្តេ ន ជាតិយា ព្រាហ្មណោ, គុណេហិ បន ព្រាហ្មណោ ហោតិ។ តស្មា យត្ថ យត្ថ កុលេ ជាតោ យោ គុណវា, សោ ព្រាហ្មណោ, អយមេត្ថ ញាយោតិ ឯវមេតំ ញាយំ អត្ថតោ អាបាទេត្វា បុន តទេវ ញាយំ វចីភេទេន បកាសេន្តោ អាហ **“ន ចាហំ ព្រាហ្មណំ ព្រូមី”**តិ។

តស្សត្ថោ – អហំ បន យ្វាយំ ចតូសុ យោនីសុ យត្ថ កត្ថចិ ជាតោ, តត្រាបិ វា វិសេសេន យោ ព្រាហ្មណសមញ្ញិតាយ មាតរិ សម្ភូតោ, តំ **យោនិជំ មត្តិសម្ភវំ** យា ចាយំ “ឧភតោ សុជាតោ”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.៣០៣; ម. និ. ២.៤២៤) នយេន ព្រាហ្មណេហិ ព្រាហ្មណស្ស បរិសុទ្ធឧប្បត្តិមគ្គសង្ខាតា យោនិ កថីយតិ, “សំសុទ្ធគហណិកោ”តិ ឥមិនា ច មាតុសម្បត្តិ, តតោបិ ជាតសម្ភូតត្តា “យោនិជោ មត្តិសម្ភវោ”តិ ច វុច្ចតិ, តម្បិ យោនិជំ មត្តិសម្ភវំ ឥមិនា ច យោនិជមត្តិសម្ភវមត្តេន **ព្រាហ្មណំ ន ព្រូមិ** ។ កស្មា? យស្មា “ភោ ភោ”តិ វចនមត្តេន អញ្ញេហិ សកិញ្ចនេហិ វិសិដ្ឋត្តា **ភោវាទី នាម សោ ហោតិ, សចេ ហោតិ សកិញ្ចនោ**។ យោ បនាយំ យត្ថ កត្ថចិ កុលេ ជាតោបិ រាគាទិកិញ្ចនាភាវេន អកិញ្ចនោ, សព្ពគហណបដិនិស្សគ្គេន ច អនាទានោ, **អកិញ្ចនំ អនាទានំ តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណំ**។ កស្មា? យស្មា ពាហិតបាបោតិ។

៦២៧. កិញ្ច ភិយ្យោ – **“សព្ពសំយោជនំ ឆេត្វា”**តិអាទិកា សត្តវីសតិ គាថា។ តត្ថ **សព្ពសំយោជន**ន្តិ ទសវិធំ សំយោជនំ។ **ន បរិតស្សតី**តិ តណ្ហាយ ន តស្សតិ។ **តមហ**ន្តិ តំ អហំ រាគាទីនំ សង្គានំ អតិក្កន្តត្តា **សង្គាតិគំ,** ចតុន្នម្បិ យោគានំ អភាវេន **វិសំយុត្តំ ព្រាហ្មណំ** វទាមីតិ អត្ថោ។

៦២៨. **នទ្ធិ**ន្តិ នយ្ហនភាវេន បវត្តំ កោធំ។ **វរត្ត**ន្តិ ពន្ធនភាវេន បវត្តំ តណ្ហំ។ **សន្ទានំ សហនុក្កម**ន្តិ អនុសយានុក្កមសហិតំ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិសន្ទានំ, ឥទំ សព្ពម្បិ ឆិន្ទិត្វា ឋិតំ អវិជ្ជាបលិឃស្ស ឧក្ខិត្តត្តា **ឧក្ខិត្តបលិឃំ** ចតុន្នំ សច្ចានំ ពុទ្ធត្តា **ពុទ្ធំ** អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦២៩. **អទុដ្ឋោ**តិ ឯវំ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ **អក្កោសញ្ច** បាណិអាទីហិ បោថនញ្ច អន្ទុពន្ធនាទីហិ **ពន្ធនញ្ច** យោ អកុទ្ធមានសោ ហុត្វា អធិវាសេតិ, ខន្តិពលេន សមន្នាគតត្តា **ខន្តីពលំ,** បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិយា អនីកភូតេន តេនេវ ខន្តីពលានីកេន សមន្នាគតត្តា **ពលានីកំ តំ** ឯវរូបំ អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣០. **វតន្ត**ន្តិ ធុតវតេន សមន្នាគតំ, ចតុបារិសុទ្ធិសីលេន **សីលវន្តំ**, តណ្ហាឧស្សទាភាវេន **អនុស្សទំ**, ឆឡិន្ទ្រិយទមនេន **ទន្តំ**, កោដិយំ ឋិតេន អត្តភាវេន **អន្តិមសារីរំ** តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣១. **យោ ន លិម្បតី**តិ ឯវមេវ យោ អព្ភន្តរេ ទុវិធេបិ កាមេ ន លិម្បតិ, តស្មឹ កាមេ ន សណ្ឋាតិ, តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣២. **ទុក្ខស្សា**តិ ខន្ធទុក្ខស្ស។ **បន្នភារ**ន្តិ ឱហិតក្ខន្ធភារំ ចតូហិ យោគេហិ សព្ពកិលេសេហិ វា **វិសំយុត្តំ** តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៣. **គម្ភីរបញ្ញ**ន្តិ គម្ភីរេសុ ខន្ធាទីសុ បវត្តាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតំ, ធម្មោជបញ្ញាយ **មេធាវិំ**, “អយំ ទុគ្គតិយា, អយំ សុគតិយា, អយំ និព្ពានស្ស មគ្គោ, អយំ អមគ្គោ”តិ ឯវំ មគ្គេ អមគ្គេ ច ឆេកតាយ **មគ្គាមគ្គស្ស កោវិទំ**, អរហត្តសង្ខាតំ **ឧត្តមត្ថមនុប្បត្តំ** តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៤. **អសំសដ្ឋ**ន្តិ ទស្សនសវនសមុល្លាបបរិភោគកាយសំសគ្គានំ អភាវេន អសំសដ្ឋំ។ **ឧភយ**ន្តិ គិហីហិ ច អនគារេហិ ចាតិ ឧភយេហិបិ អសំសដ្ឋំ។ **អនោកសារិ**ន្តិ អនាលយចារិំ, **តំ** ឯវរូបំ អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៥. **និធាយា**តិ និក្ខិបិត្វា ឱរោបេត្វា។ **តសេសុ ថាវរេសុ ចា**តិ តណ្ហាតាសេន តសេសុ តណ្ហាភាវេន ថិរតាយ ថាវរេសុ។ **យោ ន ហន្តី**តិ យោ ឯវំ សព្ពសត្តេសុ វិគតបដិឃតាយ និក្ខិត្តទណ្ឌោ នេវ កញ្ចិ សយំ ហនតិ, ន អញ្ញេន ឃាតេតិ, តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៦. **អវិរុទ្ធ**ន្តិ អាឃាតវសេន វិរុទ្ធេសុបិ លោកិយមហាជនេសុ អាឃាតាភាវេន អវិរុទ្ធំ, ហត្ថគតេ ទណ្ឌេ វា សត្ថេ វា អវិជ្ជមានេបិ បរេសំ បហារទានតោ អវិរតត្តា **អត្តទណ្ឌេសុ** ជនេសុ **និព្ពុតំ** និក្ខិត្តទណ្ឌំ, បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ “អហំ មម”ន្តិ គហិតត្តា **សាទានេសុ**, តស្ស គហណស្ស អភាវេន **អនាទានំ តំ** ឯវរូបំ អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៧. **អារគ្គា**តិ យស្សេតេ រាគាទយោ អយញ្ច បរគុណមក្ខណលក្ខណោ មក្ខោ អារគ្គា សាសបោ វិយ បបតិតោ, យថា សាសបោ អារគ្គេ ន សន្តិដ្ឋតិ, ឯវំ ចិត្តេ ន តិដ្ឋតិ, តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៨. **អកក្កស**ន្តិ អផរុសំ។ **វិញ្ញាបនិ**ន្តិ អត្ថវិញ្ញាបនិំ។ **សច្ច**ន្តិ ភូតំ។ **នាភិសជេ**តិ យាយ គិរាយ អញ្ញំ កុជ្ឈាបនវសេន ន លគ្គាបេយ្យ។ ខីណាសវោ នាម ឯវរូបមេវ គិរំ ភាសេយ្យ។ តស្មា តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៣៩. សាដកាភរណាទីសុ **ទីឃំ វា រស្សំ វា**, មណិមុត្តាទីសុ **អណុំ** វា **ថូលំ** វា មហគ្ឃអប្បគ្ឃវសេន **សុភំ** វា **អសុភំ** វា យោ បុគ្គលោ ឥមស្មឹ **លោកេ** បរបរិគ្គហិតំ **នាទិយតិ**, តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤០. **និរាសាស**ន្តិ និត្តណ្ហំ។ **វិសំយុត្ត**ន្តិ សព្ពកិលេសេហិ វិយុត្តំ តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤១. **អាលយា**តិ តណ្ហា។ **អញ្ញាយ អកថំកថី**តិ អដ្ឋ វត្ថូនិ យថាភូតំ ជានិត្វា អដ្ឋវត្ថុកាយ វិចិកិច្ឆាយ និព្ពិចិកិច្ឆោ។ **អមតោគធមនុប្បត្ត**ន្តិ អមតំ និព្ពានំ ឱគហេត្វា អនុប្បត្តំ តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤២. **ឧភោ**តិ ទ្វេបិ បុញ្ញានិ បាបានិ ច ឆឌ្ឌេត្វាតិ អត្ថោ។ **សង្គ**ន្តិ រាគាទិភេទំ សង្គំ។ **ឧបច្ចគា**តិ អតិក្កន្តោ។ តមហំ វដ្ដមូលសោកេន **អសោកំ**, អព្ភន្តរេ រាគរជាទីនំ អភាវេន **វិរជំ**, និរុបក្កិលេសតាយ **សុទ្ធំ** ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៣. **វិមល**ន្តិ អព្ភាទិមលវិរហិតំ។ **សុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ **វិប្បសន្ន**ន្តិ បសន្នចិត្តំ។ **អនាវិល**ន្តិ កិលេសាវិលត្តវិរហិតំ។ **នន្ទីភវបរិក្ខីណ**ន្តិ តីសុ ភវេសុ បរិក្ខីណតណ្ហំ តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៤. **យោ** ភិក្ខុ **ឥមំ រាគបលិបថ**ញ្ចេវ កិលេស**ទុគ្គ**ញ្ច **សំសារ**វដ្ដញ្ច ចតុន្នំ សច្ចានំ អប្បដិវិជ្ឈនក**មោហ**ញ្ច អតីតោ, ចត្តារោ ឱឃេ **តិណ្ណោ** ហុត្វា បារំ អនុប្បត្តោ, ទុវិធេន ឈានេន **ឈាយី**, តណ្ហាយ អភាវេន **អនេជោ**,

កថំកថាយ អភាវេន **អកថំកថី,** ឧបាទានានំ អភាវេន អនុបាទិយិត្វា កិលេសនិព្ពានេន **និព្ពុតោ,** តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៥. យោ បុគ្គលោ, **ឥធ** លោកេ, ឧភោបិ **កាមេ** ហិត្វា **អនាគារោ** ហុត្វា បរិព្ពជតិ, តំ បរិក្ខីណកាមញ្ចេវ បរិក្ខីណភវញ្ច អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៦. យោ ឥធ លោកេ ឆទ្វារិកំ **តណ្ហំ** ជហិត្វា ឃរាវាសេន អនត្ថិកោ **អនាគារោ** ហុត្វា បរិព្ពជតិ, តណ្ហាយ ចេវ ភវស្ស ច បរិក្ខីណត្តា **តណ្ហាភវបរិក្ខីណំ** តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៧. មានុសកំ យោគន្តិ មានុសកំ អាយុញ្ចេវ បញ្ចវិធកាមគុណេ ច។ ទិព្ពយោគេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧបច្ចគា**តិ យោ មានុសកំ យោគំ ហិត្វា ទិព្ពំ អតិក្កន្តោ, តំ សព្ពេហិ ចតូហិ យោគេហិ វិសំយុត្តំ អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៨. រតិន្តិ បញ្ចកាមគុណរតិំ។ **អរតិ**ន្តិ អរញ្ញវាសេ ឧក្កណ្ឋិតត្តំ។ **សីតិភូត**ន្តិ និព្ពុតំ, **និរុបធិ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ, **វីរ**ន្តិ តំ ឯវរូបំ សព្ពំ ខន្ធលោកំ អភិភវិត្វា ឋិតំ វីរិយវន្តំ អហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៤៩. យោ វេទីតិ យោ សត្តានំ សព្ពាការេន ចុតិញ្ច បដិសន្ធិញ្ច បាកដំ កត្វា ជានាតិ, **តមហំ** អលគ្គតាយ **អសត្តំ,** បដិបត្តិយា សុដ្ឋុ គតត្តា **សុគតំ,** ចតុន្នំ សច្ចានំ ពុទ្ធតាយ **ពុទ្ធំ** ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៥០. យស្សាតិ យស្សេតេ ទេវាទយោ គតិំ ន ជានន្តិ, **តមហំ** អាសវានំ ខីណតាយ **ខីណាសវំ,** កិលេសេហិ អារកត្តា **អរហន្តំ** ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៥១. បុរេតិ អតីតក្ខន្ធេសុ។ **បច្ឆា**តិ អនាគតេសុ។ **មជ្ឈេ**តិ បច្ចុប្បន្នេសុ។ **កិញ្ចន**ន្តិ យស្សេតេសុ ឋានេសុ តណ្ហាគាហសង្ខាតំ កិញ្ចនំ នត្ថិ។ **តមហំ** រាគកិញ្ចនាទីហិ **អកិញ្ចនំ**។ កស្សចិ គហណស្ស អភាវេន **អនាទានំ** ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៥២. អច្ឆម្ភិតត្តេន ឧសភសទិសតាយ **ឧសភំ,** ឧត្តមដ្ឋេន **បវរំ,** វីរិយសម្បត្តិយា **វីរំ,** មហន្តានំ សីលក្ខន្ធាទីនំ ឯសិតត្តា **មហេសិំ,** តិណ្ណំ មារានំ វិជិតត្តា **វិជិតាវិនំ,** និន្ហាតកិលេសតាយ **ន្ហាតកំ,** ចតុសច្ចពុទ្ធតាយ **ពុទ្ធំ តំ** ឯវរូបំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៥៣. យោ បុព្ពេនិវាសំ បាកដំ កត្វា ជានាតិ, ឆព្ពីសតិទេវលោកភេទំ **សគ្គំ,** ចតុព្ពិធំ **អបាយញ្ច** ទិព្ពចក្ខុនា **បស្សតិ, អថោ ជាតិក្ខយ**សង្ខាតំ អរហត្តំ **បត្តោ,** តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ អត្ថោ។

៦៥៤. ឯវំ ភគវា គុណតោ ព្រាហ្មណំ វត្វា "យេ 'ជាតិតោ ព្រាហ្មណោ'តិ អភិនិវេសំ ករោន្តិ, តេ ឥទំ វោហារមត្តំ អជានន្តា, សា ច នេសំ ទិដ្ឋិ ទុទ្ទិដ្ឋី"តិ ទស្សេន្តោ **"សមញ្ញា ហេសា"**តិ គាថាទ្វយមាហ។ តស្សត្ថោ – "យទិទំ ព្រាហ្មណោ ឧត្តិយោ ភារទ្វាជោ វាសេដ្ឋោ"តិ **នាមគោត្តំ បកប្បិតំ, សមញ្ញា ហេសា លោកស្មិំ,** បណ្ណត្តិវោហារមត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ កស្មា? យស្មា **សម្មុច្ចា សមុទាគតំ** សមនុញ្ញាយ អាគតំ។ តញ្ហិ **តត្ថ តត្ថ** ជាតកាលេយេវស្ស ញាតិសាលោហិតេហិ **បកប្បិតំ** កតំ។ នោ ចេតំ ឯវំ បកប្បេយ្យុំ, ន កោចិ កញ្ចិ ទិស្វា "អយំ ព្រាហ្មណោ"តិ វា "ភារទ្វាជោ"តិ វា ជានេយ្យ។

៦៥៥. ឯវំ បកប្បិតញ្ចេតំ **ទីឃរត្តមនុសយិតំ ទិដ្ឋិគតមជានតំ,** "បកប្បិតំ នាមគោត្តំ, នាមគោត្តមត្តមេតំ សំវោហារត្ថំ បកប្បិត"ន្តិ អជានន្តានំ សត្តានំ ហទយេ ទីឃរត្តំ ទិដ្ឋិគតមនុសយិតំ, តស្ស អនុសយិតត្តា តំ នាមគោត្តំ **អជានន្តា តេ បព្រុវន្តិ "ជាតិយា ហោតិ ព្រាហ្មណោ"**តិ, អជានន្តាយេវ ឯវំ វទន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៦៥៦-៧. ឯវំ "យេ 'ជាតិតោ ព្រាហ្មណោ'តិ អភិនិវេសំ ករោន្តិ, តេ ឥទំ វោហារមត្តមជានន្តា, សា ច នេសំ ទិដ្ឋិ ទុទ្ទិដ្ឋី"តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ និប្បរិយាយមេវ ជាតិវាទំ បដិក្ខិបន្តោ កម្មវាទញ្ច និរោបេន្តោ **"ន ជច្ចា"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ "កម្មុនា ព្រាហ្មណោ ហោតិ, កម្មុនា ហោតិ អព្រាហ្មណោ"តិ ឥមិស្សា ឧបឌ្ឍគាថាយ អត្ថវិត្ថារណត្ថំ **"កស្សកោ កម្មុនា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កម្មុនា**តិ បច្ចុប្បន្នេន កសិកម្មាទិនិព្ពត្តកចេតនាកម្មុនា។

៦៥៩. បដិច្ចសមុប្បាទទស្សាតិ "ឥមិនា បច្ចយេន ឯវំ ហោតី"តិ ឯវំ បដិច្ចសមុប្បាទទស្សាវិនោ។ **កម្មវិបាកកោវិទា**តិ សម្មានាវមានារហេ កុលេ កម្មវសេន ឧប្បត្តិ ហោតិ, អញ្ញាបិ ហីនបណីតតា ហីនបណីតេ កម្មេ

វិបច្ចមានេ ហោតីតិ ឯវំ កម្មវិបាកកុសលា។

៦៦០. **“កម្មុនា វត្តតី”**តិ គាថាយ បន **“លោកោ”**តិ វា **“បជា”**តិ វា **“សត្តា”**តិ វា ឯកោយេវ អត្ថោ, វចនមត្តមេវ នានំ។ បុរិមបទេន ចេត្ថ “អត្ថិ ព្រហ្មា មហាព្រហ្មា…បេ… សេដ្ឋោ សជិតា វសី បិតា ភូតភព្យាន”ន្តិ (ទី. និ. ១.៤២) ឥមិស្សា ទិដ្ឋិយា និសេធោ វេទិតព្វោ។ កម្មុនា ហិ វត្តតិ តាសុ តាសុ គតីសុ ឧប្បជ្ជតិ លោកោ, តស្ស កោ សជិតាតិ? ទុតិយេន “ឯវំ កម្មុនា ឧប្បន្នោបិ ច បវត្តិយម្បិ អតីតបច្ចុប្បន្នភេទេន កម្មុនា ឯវ បវត្តតិ, សុខទុក្ខានិ បច្ចនុភោន្តោ ហីនបណីតាទិភាវំ អាបជ្ជន្តោ បវត្តតី”តិ ទស្សេតិ។ តតិយេន តមេវត្ថំ និគមេតិ “ឯវំ សព្ពថាបិ កម្មនិពន្ធនា សត្តា កម្មេនេវ ពទ្ធា ហុត្វា បវត្តន្តិ, ន អញ្ញថា”តិ។ ចតុត្ថេន តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេតិ **រថស្សាណីវ យាយតោ**តិ។ យថា រថស្ស យាយតោ អាណិ និពន្ធនំ ហោតិ, ន តាយ អនិពទ្ធោ យាតិ, ឯវំ លោកស្ស ឧប្បជ្ជតោ ច បវត្តតោ ច កម្មំ និពន្ធនំ, ន តេន អនិពទ្ធោ ឧប្បជ្ជតិ នប្បវត្តតិ។

៦៦១. ឥទានិ យស្មា ឯវំ កម្មនិពន្ធនោ លោកោ, តស្មា សេដ្ឋេន កម្មុនា សេដ្ឋភាវំ ទស្សេន្តោ **“តបេនា”**តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **តបេនា**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរេន។ **ព្រហ្មចរិយេនា**តិ សិក្ខានិស្សិតេន វុត្តាវសេសសេដ្ឋចរិយេន។ **សំយមេនា**តិ សីលេន។ **ទមេនា**តិ បញ្ញាយ។ **ឯតេន** សេដ្ឋេន ព្រហ្មភូតេន កម្មុនា **ព្រាហ្មណោ ហោតិ**។ កស្មា? យស្មា **ឯតំ ព្រាហ្មណមុត្តមំ,** យស្មា ឯតំ កម្មំ ឧត្តមោ ព្រាហ្មណភាវោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ព្រហ្មាន”ន្តិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ – ព្រហ្មំ អានេតីតិ ព្រហ្មានំ, ព្រហ្មភាវំ អានេតិ អាវហតិ ទេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៦៦២. ទុតិយគាថាយ **សន្តោ**តិ សន្តកិលេសោ។ **ព្រហ្មា សក្កោ**តិ ព្រហ្មា ច សក្កោ ច។ យោ ឯវរូបោ, សោ ន កេវលំ ព្រាហ្មណោ, អបិច ខោ ព្រហ្មា ច សក្កោ ច សោ វិជានតំ បណ្ឌិតានំ, ឯវំ វាសេដ្ឋ ជានាហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ វាសេដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ កោកាលិកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥមស្ស សុត្តស្ស ឧប្បត្តិ អត្ថវណ្ណនាយមេវ អាវិ ភវិស្សតិ។ អត្ថវណ្ណនាយ ចស្ស **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **អថ ខោ កោកាលិកោ**តិ ឯត្ថ បន កោ អយំ កោកាលិកោ, កស្មា ច ឧបសង្កមីតិ? វុច្ចតេ – អយំ កិរ កោកាលិករដ្ឋេ កោកាលិកនគរេ កោកាលិកសេដ្ឋិស្ស បុត្តោ បព្ពជិត្វា បិតរា ការាបិតេ វិហារេ យេវ បដិវសតិ “ចូឡកោកាលិកោ”តិ នាមេន, ន ទេវទត្តស្ស សិស្សោ។ សោ ហិ ព្រាហ្មណបុត្តោ “មហាកោកាលិកោ”តិ បញ្ញាយិ។

ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ ទ្វេ អគ្គសាវកា បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិំ ជនបទចារិកំ ចរមានា ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ វិវេកវាសំ វសិតុកាមា តេ ភិក្ខូ ឧយ្យោជេត្វា អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ តស្មិំ ជនបទេ តំ នគរំ បត្វា តំ វិហារំ អគមំសុ។ តត្ថ តេ កោកាលិកេន សទ្ធិំ សម្មោទិត្វា តំ អាហំសុ – “អាវុសោ, មយំ ឥធ តេមាសំ វសិស្សាម, មា កស្សចិ អារោចេយ្យាសី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា តេមាសេ អតីតេ ឥតរទិវសំ បាតោវ នគរំ បវិសិត្វា អារោចេសិ – “តុម្ហេ អគ្គសាវកេ ឥធាគន្ត្វា វសមានេ ន ជានិត្ថ, ន តេ កោចិ បច្ចយេនាបិ និមន្តេតី”តិ។ នគរវាសិនោ “កស្មា នោ, ភន្តេ, នារោចយិត្ថា”តិ។ កឹ អារោចិតេន, កឹ នាទ្ទសថ ទ្វេ ភិក្ខូ វសន្តេ, ននុ ឯតេ អគ្គសាវកាតិ។ តេ ខិប្បំ សន្និបតិត្វា សប្បិគុឡវត្ថាទីនិ អានេត្វា កោកាលិកស្ស បុរតោ និក្ខិបឹសុ។ សោ ចិន្តេសិ – “បរមប្បិច្ឆា អគ្គសាវកា ‘បយុត្តវាចាយ ឧប្បន្នោ លាភោ’តិ ញត្វា ន សាទិយិស្សន្តិ, អសាទិយន្តា អទ្ធា ‘អាវាសិកស្ស ទេថា’តិ ភណិស្សន្តិ, ហន្ទាហំ ឥមំ លាភំ គាហាបេត្វា គច្ឆាមី”តិ។ សោ តថា អកាសិ, ថេរា ទិស្វាវ បយុត្តវាចាយ ឧប្បន្នភាវំ ញត្វា “ឥមេ បច្ចយា នេវ អម្ហាកំ ន កោកាលិកស្ស វដ្ដន្តី”តិ ចិន្តេត្វា “អាវាសិកស្ស ទេថា”តិ អវត្វា បដិក្ខិបិត្វា បក្កមឹសុ។ តេន កោកាលិកោ “កថញ្ហិ នាម អត្តនា អគណ្ហន្តា មយ្ហម្បិ ន ទាបេសុ”ន្តិ ទោមនស្សំ ឧប្បាទេសិ។

តេ ភគវតោ សន្តិកំ អគមំសុ។ ភគវា ច បវារេត្វា សចេ អត្តនា ជនបទចារិកំ ន គច្ឆតិ, អគ្គសាវកេ បេសេតិ – “ចរថ, ភិក្ខវេ, ចារិកំ ពហុជនហិតាយា”តិអាទីនិ (មហាវ. ៣២) វត្វា ។ ឥទមាចិណ្ណំ តថាគតានំ។ តេន ខោ បន សមយេន អត្តនា អគន្តុកាមោ ហោតិ។ អថ ខោ ឥមេ បុនទេវ ឧយ្យោជេសិ – “គច្ឆថ, ភិក្ខវេ,

ចរថ ចារិក”ន្តិ។ តេ បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិំ ចារិកំ ចរមានា អនុបុព្ពេន តស្មិំ រដ្ឋេ តមេវ នគរំ អគមំសុ។ នាគរា ថេរេ សញ្ជានិត្វា សហ បរិក្ខារេហិ ទានំ សជ្ជេត្វា នគរមជ្ឈេ មណ្ឌបំ កត្វា ទានំ អទំសុ, ថេរានញ្ច បរិក្ខារេ ឧបនាមេសុំ។ ថេរា គហេត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស អទំសុ។ តំ ទិស្វា កោកាលិកោ ចិន្តេសិ – “ឥមេ បុព្ពេ អប្បិច្ឆា អហេសុំ, ឥទានិ លោភាភិភូតា បាបិច្ឆា ជាតា, បុព្ពេបិ អប្បិច្ឆសន្តុដ្ឋបវិវិត្តសទិសា មញ្ញេ, ឥមេ បាបិច្ឆា អសន្តគុណបរិទីបកា បាបភិក្ខូ”តិ។ សោ ថេរេ ឧបសង្កមិត្វា “អាវុសោ, តុម្ហេ បុព្ពេ អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា វិយ អហុវត្ថ, ឥទានិ បនត្ថ បាបភិក្ខូ ជាតា”តិ វត្វា បត្តចីវរមាទាយ តាវទេវ តរមានរូបោ និក្ខមិត្វា គន្ត្វា “ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេស្សាមី”តិ សាវត្ថាភិមុខោ គន្ត្វា អនុបុព្ពេន ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ។ អយមេត្ថ កោកាលិកោ, ឥមិនា ការណេន ឧបសង្កមិ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ កោកាលិកោ ភិក្ខុ យេន ភគវា តេនុបសង្កមី”**តិអាទិ។

ភគវា តំ តុរិតតុរិតំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វាវ អាវជ្ជេត្វា អញ្ញាសិ – “អគ្គសាវកេ អក្កោសិតុកាមោ អាគតោ”តិ។ “សក្កា នុ ខោ បដិសេធេតុ”ន្តិ ច អាវជ្ជេន្តោ “ន សក្កា, ថេរេសុ អបរជ្ឈិត្វា អាគតោ, ឯកំសេន បទុមនិរយេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ អទ្ទស។ ឯវំ ទិស្វាបិ បន “សារិបុត្តមោគ្គល្លានេបិ នាម គរហន្តំ សុត្វា ន និសេធេតី”តិ បរូបវាទមោចនត្ថំ អរិយូបវាទស្ស មហាសាវជ្ជភាវទស្សនត្ថញ្ច **“មា ហេវ”**ន្តិអាទិនា នយេន តិក្ខត្តុំ បដិសេធេសិ។ តត្ថ **មា ហេវន្តិ** មា ឯវមាហ, មា ឯវំ អភណីតិ អត្ថោ។ **បេសលាតិ** បិយសីលា។ **សទ្ធាយិកោតិ** សទ្ធាគមករោ, បសាទាវហោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បច្ចយិកោតិ** បច្ចយករោ, “ឯវមេត”ន្តិ សន្និដ្ឋាវហោតិ វុត្តំ ហោតិ។

អចិរបក្កន្តស្សាតិ បក្កន្តស្ស សតោ ន ចិរេនេវ **សព្ពោ កាយោ ផុដោ អហោសីតិ** កេសគ្គមត្តម្បិ ឱកាសំ អវជ្ជេត្វា សកលសរីរំ អដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា ឧគ្គតាហិ បីឡកាហិ អជ្ឈោត្ថដំ អហោសិ។ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធានុភាវេន តថារូបំ កម្មំ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ វិបាកំ ន ទេតិ, ទស្សនូបចារេ បន វិជហិតមត្តេ ទេតិ, តស្មា តស្ស អចិរបក្កន្តស្ស បីឡកា ឧដ្ឋហិំសុ។ តេនេវ វុត្តំ “អចិរបក្កន្តស្ស ច កោកាលិកស្សា”តិ។ អថ កស្មា តត្ថេវ ន អដ្ឋាសីតិ ចេ? កម្មានុភាវេន។ ឱកាសកតញ្ហិ កម្មំ អវស្សំ វិបច្ចតិ, តំ តស្ស តត្ថ ឋាតុំ ន ទេតិ។ សោ កម្មានុភាវេន ចោទិយមានោ ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។ **កឡាយមត្តិយោតិ** ចណកមត្តិយោ ។ **ពេលុវសលាដុកមត្តិយោតិ** តរុណពេលុវមត្តិយោ។ **បភិជ្ជិំសូតិ** ភិជ្ជិំសុ។ តាសុ ភិន្នាសុ សកលសរីរំ បនសបក្កំ វិយ អហោសិ។ សោ បក្កេន គត្តេន អនយព្យសនំ បត្វា ទុក្ខាភិភូតោ ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកេ សយិ។ អថ ធម្មស្សវនត្ថំ អាគតាគតា មនុស្សា តំ ទិស្វា “ធិ កោកាលិក, ធិ កោកាលិក, អយុត្តមកាសិ, អត្តនោយេវ មុខំ និស្សាយ អនយព្យសនំ បត្តោសី”តិ អាហំសុ។ តេសំ សុត្វា អារក្ខទេវតា ធិក្ការំ អកំសុ, អារក្ខទេវតានំ អាកាសដ្ឋទេវតាតិ ឥមិនា ឧបាយេន យាវ អកនិដ្ឋភវនា ឯកធិក្ការោ ឧទបាទិ។

តទា ច តុរូ នាម ភិក្ខុ កោកាលិកស្ស ឧបជ្ឈាយោ អនាគាមិផលំ បត្វា សុទ្ធាវាសេសុ និព្ពត្តោ ហោតិ។ សោបិ សមាបត្តិយា វុដ្ឋិតោ តំ ធិក្ការំ សុត្វា អាគម្ម កោកាលិកំ ឱវទិ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ ចិត្តប្បសាទជននត្ថំ។ សោ តស្សាបិ វចនំ អគ្គហេត្វា អញ្ញទត្ថុ តមេវ អបរាធេត្វា កាលំ កត្វា បទុមនិរយេ ឧប្បជ្ជិ។ តេនាហ – **“អថ ខោ កោកាលិកោ ភិក្ខុ តេនេវាពាធេន…បេ.… អាឃាតេត្វា”**តិ។

អថ ខោ ព្រហ្មា សហម្បតីតិ កោ អយំ ព្រហ្មា, កស្មា ច ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតទវោចាតិ? អយំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ សហកោ នាម ភិក្ខុ អនាគាមី ហុត្វា សុទ្ធាវាសេសុ ឧប្បន្នោ, តត្ថ នំ “សហម្បតិព្រហ្មា”តិ សញ្ជានន្តិ។ សោ បន “អហំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បទុមនិរយំ កិត្តេស្សាមិ, តតោ ភគវា ភិក្ខូនំ អារោចេស្សតិ។ កថានុសន្ធិកុសលា ភិក្ខូ តត្ថាយុប្បមាណំ បុច្ឆិស្សន្តិ, ភគវា អាចិក្ខន្តោ អរិយូបវាទេ អាទីនវំ បកាសេស្សតី”តិ ឥមិនា ការណេន ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតទវោច។ ភគវា តថេវ អកាសិ, អញ្ញតរោបិ ភិក្ខុ បុច្ឆិ។ តេន ច បុដ្ឋោ **“សេយ្យថាបិ ភិក្ខូ”**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **វីសតិខារិកោតិ** មាគធកេន បត្ថេន ចត្តារោ បត្ថា កោសលរដ្ឋេ ឯកោ បត្ថោ ហោតិ, តេន បត្ថេន ចត្តារោ បត្ថា អាឡ្ហកំ, ចត្តារិ អាឡ្ហកានិ ទោណំ, ចតុទោណា មានិកា, ចតុមានិកា ខារី, តាយ ខារិយា វីសតិខារិកោ។ **តិលវាហោតិ** តិលសកដំ។ **អព្ពុទោ និរយោតិ** អព្ពុទោ នាម កោចិ បច្ចេកនិរយោ នត្ថិ, អវីចិម្ហិយេវ អព្ពុទគណនាយ បច្ចនោកាសោ បន “អព្ពុទោ និរយោ”តិ វុត្តោ។ ឯស នយោ **និរព្ពុទាទីសុ**។

តត្ថ វស្សគណនាបិ ឯវំ វេទិតព្ពា – យថេវ ហិ សតំ សតសហស្សានិ កោដិ ហោតិ, ឯវំ សតំ សតសហស្សកោដិយោ បកោដិ នាម ហោតិ, សតំ សតសហស្សបកោដិយោ កោដិប្បកោដិ នាម, សតំ សតសហស្សកោដិប្បកោដិយោ នហុតំ, សតំ សតសហស្សនហុតានិ និន្នហុតំ, សតំ សតសហស្សនិន្នហុតានិ ឯកំ អព្ពុទំ, តតោ វីសតិ

គុណំ និរព្ភុទំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ កេចិ បន “តត្ថ តត្ថ បរិទេវនានត្តេនបិ កម្មករណនានត្តេនបិ ឥមានិ នាមានិ លទ្ធានី”តិ វទន្តិ, អបរេ “សីតនរកា ឯវ ឯតេ”តិ។

អថាបរន្តិ តទត្ថវិសេសត្ថទីបកំ គាថាពន្ធំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បាឋវសេន វុត្តវិសតិគាថាសុ ហិ ឯត្ថ “សតំ សហស្សាន”ន្តិ អយមេកា ឯវ គាថា វុត្តត្ថទីបិកា, សេសា វិសេសត្ថទីបិកា ឯវ, អវសានេ គាថាទ្វយមេវ បន មហាអដ្ឋកថាយំ វិនិច្ឆិតបាឋេ នត្ថិ។ តេនាវោចុម្ហ “វីសតិគាថាសូ”តិ។

៦៦៣. តត្ថ **កុឋារី**តិ អត្ថច្ឆេទកដ្ឋេន កុឋារិសទិសា ផរុសវាចា។ **ឆិន្ទតី**តិ កុសលមូលសង្ខាតំ អត្តនោ មូលំយេវ និកន្តតិ។

៦៦៤. **និន្ទិយ**ន្តិ និន្ទិតព្ពំ។ **តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ**តិ យោ ឧត្តមដ្ឋេន បសំសារហោ បុគ្គលោ, តំ វា សោ បាបិច្ឆតាទីនិ អារោបេត្វា គរហតិ។ **វិចិនាតី**តិ ឧបចិនាតិ។ **កលិ**ន្តិ អបរាធំ។

៦៦៥. **អយំ កលី**តិ អយំ អបរាធោ។ **អក្ខេសូ**តិ ជូតកីឡនអក្ខេសុ។ **សព្ពស្សាបិ សហាបិ អត្តនា**តិ សព្ពេន អត្តនោ ធនេនបិ អត្តនាបិ សទ្ធិំ។ **សុគតេសូ**បិ សុដ្ឋុ គតត្តា, សុន្ទរញ្ច ឋានំ គតត្តា សុគតនាមកេសុ ពុទ្ធ បច្ចេកពុទ្ធសាវកេសុ។ **មនំ បទោសយេ**តិ យោ មនំ បទូសេយ្យ។ តស្សាយំ មនោបទោសោ ឯវ មហត្តរោ កលីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៦៦៦. កស្មា? យស្មា **សតំ សហស្សានំ...បេ.... បាបកំ**, យស្មា វស្សគណនាយ ឯត្តកោ សោ កាលោ, **យំ** កាលំ **អរិយគរហី វាចំ មនញ្ច បណិធាយ បាបកំ និរយំ ឧបេតិ**, តត្ថ បច្ចតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទញ្ហិ សង្ខេបេន បទុមនិរយេ អាយុប្បមាណំ។

៦៦៧. ឥទានិ អបរេនបិ នយេន “អយមេវ មហត្តរោ កលិ, យោ សុគតេសុ មនំ បទូសយេ”តិ ឥមមត្ថំ វិភាវេន្តោ **“អភូតវាទី”**តិ អាទិមាហ។ តត្ថ **អភូតវាទី**តិ អរិយូបវាទវសេន អលិកវាទី។ **និរយ**ន្តិ បទុមាទី។ **បេច្ច សមា ភវន្តី**តិ ឥតោ បដិគន្ត្វា និរយូបបត្តិយា សមា ភវន្តិ។ **បរត្ថា**តិ បរលោកេ។

៦៦៨. កិញ្ច ភិយ្យោ – **យោ អប្បទុដ្ឋស្សា**តិ។ តត្ថ មនោបទោសាភាវេន **អប្បទុដ្ឋោ**, អវិជ្ជាមលាភាវេន **សុទ្ធោ**, បាបិច្ឆាភាវេន **អនង្គណោ**តិ វេទិតព្ពោ។ អប្បទុដ្ឋត្តា វា សុទ្ធស្ស, សុទ្ធត្តា អនង្គណស្សាតិ ឯវម្បេត្ថ យោជេតព្ពំ។

៦៦៩. ឯវំ សុគតេសុ មនោបទោសស្ស មហត្តរកលិភាវំ សាធេត្វា ឥទានិ វារិតវត្តគាថា នាម ចុទ្ទស គាថា អាហ។ ឥមា កិរ កោកាលិកំ មីយមានមេវ ឱវទន្តេនាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានេន វុត្តា, “មហាព្រហ្មុនា”តិ ឯកេ។ តាសំ ឥមិនា សុត្តេន សទ្ធិំ ឯកសង្គហត្ថំ អយមុទ្ទេសោ **“យោ លោភគុណេ អនុយុត្តោ”**តិអាទិ។ តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ “គុណោ”តិ និទ្ទិដ្ឋត្តា អនេកក្ខត្តុំ បវត្តត្តា វា លោភោយេវ **លោភគុណោ,** តណ្ហាយេតំ អធិវចនំ។ **អវទញ្ញូ**តិ អវចនញ្ញូ ពុទ្ធានម្បិ ឱវាទំ អគ្គហណេន។ **មច្ឆរី**តិ បញ្ចវិធមច្ឆរិយេន។ **បេសុណិយំ អនុយុត្តោ**តិ អត្តសាវកានំ ភេទកាមតាយ។ សេសំ បាកដមេវ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ, អាវុសោ កោកាលិក, តុម្ហាទិសោ អនុយុត្តលោភតណ្ហាយ លោភគុណេ អនុយុត្តោ អស្សទ្ធោ កទរិយោ អវទញ្ញូ មច្ឆរី បេសុណិយំ អនុយុត្តោ, សោ វចសា បរិភាសតិ អញ្ញំ អភាសនេយ្យម្បិ បុគ្គលំ។ តេន តំ វទាមិ “មុខទុគ្គា”តិ គាថាត្តយំ។

៦៧០. តស្សាយំ អនុត្តានបទត្ថោ – **មុខទុគ្គ** មុខវិសម, **វិភូត** វិគតភូត, អលិកវាទិ, **អនរិយ** អសប្បុរិស, **ភូនហុ** ភូតិហនក, វុឌ្ឍិនាសក, **បុរិសន្ត** អន្តិមបុរិស, **កលិ** អលក្ខិបុរិស, **អវជាត** ពុទ្ធស្ស អវជាតបុត្ត។

៦៧១. **រជមាកិរសី**តិ កិលេសរជំ អត្តនិ បក្ខិបសិ។ **បបត**ន្តិ សោព្ភំ។ “បបាត”ន្តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ “បបទ”ន្តិបិ បាឋោ, មហានិរយន្តិ អត្ថោ។

៦៧២. **ឯតិ ហត**ន្តិ ឯត្ថ **ហ**-ឥតិ និបាតោ, **ត**ន្តិ តំ កុសលាកុសលកម្មំ។ អថ វា **ហត**ន្តិ គតំ បដិបន្នំ, ឧបចិតន្តិ អត្ថោ។ **សុវាមី**តិ សាមិ តស្ស កម្មស្ស កតត្តា។ សោ ហិ តំ កម្មំ លភតេវ, នាស្ស តំ នស្សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្មា ច លភតិ, តស្មា **ទុក្ខំ មន្ទោ...បេ.... កិព្ពិសការី**។

៦៧៣. ឥទានិ យំ ទុក្ខំ មន្ទោ បស្សតិ, តំ បកាសេន្តោ **“អយោសង្កុសមាហតដ្ឋាន”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ បុរិមឧបឌ្ឍគាថាយ តាវ អត្ថោ – យំ តំ អយោសង្កុសមាហតដ្ឋានំ សន្ធាយ ភគវតា “តមេនំ, ភិក្ខវេ,

និរយបាលា បញ្ចវិធពន្ធនំ នាម ការណំ ករោន្តី”តិ (ម. និ. ៣.២៥០; អ. និ. ៣.៣៦) វុត្តំ, តំ ឧបេតិ, ឯវំ ឧបេន្តោ ច តត្ថេវ អាទិត្តាយ លោហបថវិយា និបជ្ជាបេត្វា និរយបាលេហិ បញ្ចសុ ឋានេសុ អាកោដិយមានំ តត្តំ ខិលសង្ខាតំ **តិណ្ហធារមយសូលមុបេតិ**, យំ សន្ធាយ ភគវតា វុត្តំ “តត្តំ អយោខិលំ ហត្ថេ គមេន្តី”តិអាទិ។ តតោ បរា ឧបឌ្ឍគាថា អនេកានិ វស្សសហស្សានិ តត្ថ បច្ចិត្វា បក្កាវសេសានុភវនត្ថំ អនុបុព្ពេន ខារោទកនទីតីរំ គតស្ស យំ តំ “តត្តំ អយោគុឡំ មុខេ បក្ខិបន្តិ, តត្តំ តម្ពលោហំ មុខេ អាសិញ្ចន្តី”តិ វុត្តំ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ **អយោ**តិ លោហំ។ **គុឡសន្និភ**ន្តិ ពេលុវសណ្ឋានំ។ អយោគហណេន ចេត្ថ តម្ពលោហំ, ឥតរេន អយោគុឡំ វេទិតព្ពំ។ **បតិរូប**ន្តិ កតកម្មានុរូបំ។

៦៧៤. តតោ បរាសុ គាថាសុ **ន ហិ វគ្គូ**តិ “គណ្ហថ, បហរថា”តិអាទីនិ វទន្តា និរយបាលា មធុរវាចំ ន វទន្តិ។ **នាភិជវន្តី**តិ ន សុមុខភាវេន អភិមុខា ជវន្តិ, ន សុមុខា ឧបសង្កមន្តិ, អនយព្យសនមាវហន្តា ឯវ ឧបសង្កមន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន តាណមុបេន្តី**តិ តាណំ លេណំ បដិសរណំ ហុត្វា ន ឧបគច្ឆន្តិ, គណ្ហន្តា ហនន្តា ឯវ ឧបេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អង្គារេ សន្ថតេ សយន្តី**តិ អង្គារបព្ពតំ អារោបិតា សមានា អនេកានិ វស្សសហស្សានិ សន្ថតេ អង្គារេ សេន្តិ។ **គិនិសម្បជ្ជលិត**ន្តិ សមន្តតោ ជលិតំ សព្ពទិសាសុ ច សម្បជ្ជលិតំ អគ្គិំ។ **បវិសន្តី**តិ មហានិរយេ បក្ខិត្តា សមានា ឱគាហន្តិ។ មហានិរយោ នាម យោ សោ “ចតុក្កណ្ណោ”តិ (អ. និ. ៣.៣៦) វុត្តោ, នំ យោជនសតេ ឋត្វា បស្សតំ អក្ខីនិ ភិជ្ជន្តិ។

៦៧៥. ជាលេន ច ឱនហិយានាតិ អយោជាលេន បលិវេឋេត្វា មិគលុទ្ទកា មិគំ វិយ ហនន្តិ។ ឥទំ ទេវទូតេ អវុត្តកម្មការណំ។ **អន្ធំវ តិមិសមាយន្តី**តិ អន្ធករណេន អន្ធមេវ ពហលន្ធការត្តា “តិមិស”ន្តិ សញ្ញិតំ ធូមរោរុវំ នាម នរកំ គច្ឆន្តិ។ តត្រ កិរ នេសំ ខរធូមំ ឃាយិត្វា អក្ខីនិ ភិជ្ជន្តិ, តេន “អន្ធំវា”តិ វុត្តំ។ **តំ វិតតញ្ហិ យថា មហិកាយោ**តិ តញ្ច អន្ធតិមិសំ មហិកាយោ វិយ វិតតំ ហោតីតិ អត្ថោ។ “វិត្ថត”ន្តិបិ បាឋោ។ ឥទម្បិ ទេវទូតេ អវុត្តកម្មការណមេវ។

៦៧៦. អថ លោហមយន្តិ អយំ បន លោហកុម្ភី បថវិបរិយន្តិកា ចតុនហុតាធិកានិ ទ្វេយោជនសតសហស្សានិ គម្ភីរា សមតិត្តិកា តត្រលោហបូរា ហោតិ។ **បច្ចន្តិ ហិ តាសុ ចិររត្ត**ន្តិ តាសុ កុម្ភីសុ ទីឃរត្តំ បច្ចន្តិ។ **អគ្គិនិសមាសូ**តិ អគ្គិសមាសុ ។ **សមុប្បិលវាតេ**តិ សមុប្បិលវន្តា , សកិម្បិ ឧទ្ធំ សកិម្បិ អធោ គច្ឆមានា ផេណុទ្ទេហកំ បច្ចន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទេវទូតេ វុត្តនយេនេវ តំ វេទិតព្ពំ។

៦៧៧. បុព្ពលោហិតមិស្សេតិ បុព្ពលោហិតមិស្សាយ លោហកុម្ភិយា។ **តត្ថ កិ**ន្តិ តត្ថ។ **យំ យំ ទិសក**ន្តិ ទិសំ វិទិសំ។ **អធិសេតី**តិ គច្ឆតិ។ “អភិសេតី”តិបិ បាឋោ, តត្ថ យំ យំ ទិសំ អល្លីយតិ អបស្សយតីតិ អត្ថោ។ **កិលិស្សតី**តិ ពាធីយតិ។ “កិលិជ្ជតី”តិបិ បាឋោ, បូតិ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សម្ផុសមានោ**តិ តេន បុព្ពលោហិតេន ផុដ្ឋោ សមានោ។ ឥទម្បិ ទេវទូតេ អវុត្តកម្មការណំ។

៦៧៨. បុឡវាវសថេតិ បុឡវានំ អាវាសេ។ អយម្បិ លោហកុម្ភីយេវ ទេវទូតេ “គូថនិរយោ”តិ វុត្តា, តត្ថ បតិតស្ស សូចិមុខបាណា ឆវិអាទីនិ ឆិន្ទិត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ ខាទន្តិ។ **គន្តុំ ន ហិ តីរមបត្ថី**តិ អបគន្តុំ ន ហិ តីរំ អត្ថិ។ “តីរវមត្ថី”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ តីរមេវ ឯត្ថ “តីរវ”ន្តិ វុត្តំ។ **សព្ពសមា ហិ សមន្តកបល្លា**តិ យស្មា តស្សា កុម្ភិយា ឧបរិភាគេបិ និកុជ្ជិតត្តា សព្ពត្ថ សមា សមន្តតោ កដាហា, តស្មា អបគន្តុំ តីរំ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៦៧៩. អសិបត្តវនំ ទេវទូតេ វុត្តនយមេវ។ តញ្ហិ ទូរតោ រមណីយំ អម្ពវនំ វិយ ទិស្សតិ, អថេត្ថ លោភេន នេរយិកា បវិសន្តិ, តតោ នេសំ វាតេរិតានិ បត្តានិ បតិត្វា អង្គបច្ចង្គានិ ឆិន្ទន្តិ។ តេនាហ – **“តំ បវិសន្តិ សមុច្ឆិទគត្តា**”តិ។ តំ បវិសន្តិ តតោ សុដ្ឋុ ឆិន្នគត្តា ហោន្តីតិ។ **ជិវ្ហំ ពឡិសេន គហេត្វា អារជយារជយា វិហនន្តី**តិ តត្ថ អសិបត្តវនេ វេគេន ធាវិត្វា បតិតានំ មុសាវាទីនំ នេរយិកានំ និរយបាលា ជិវ្ហំ ពឡិសេន និក្កឌ្ឍិត្វា យថា មនុស្សា អល្លចម្មំ ភូមិយំ បត្ថរិត្វា ខិលេហិ អាកោដេន្តិ, ឯវំ អាកោដេត្វា ផរសូហិ ផាលេត្វា ផាលេត្វា ឯកមេកំ កោដឹ ឆិន្ទេត្វា វិហនន្តិ, ឆិន្នឆិន្នា កោដិ បុនប្បុនំ សមុដ្ឋាតិ។ “អារចយារចយា”តិបិ បាឋោ, អាវិញ្ឆិត្វា អាវិញ្ឆិត្វាតិ អត្ថោ។ ឯតម្បិ ទេវទូតេ អវុត្តកម្មការណំ។

៦៨០. វេតរណិន្តិ ទេវទូតេ “មហតី ខារោទកា នទី”តិ (ម. និ. ៣.២៦៩) វុត្តនទឹ។ សា កិរ គង្គា វិយ ឧទកភរិតា ទិស្សតិ។ អថេត្ថ ន្ហាយិស្សាម បិវិស្សាមាតិ នេរយិកា បតន្តិ។ **តិណ្ហធារខុរធារ**ន្តិ តិណ្ហធារំ ខុរធារំ, តិក្ខធារខុរធារវតិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្សា កិរ នទិយា ឧទ្ធមធោ ឧភយតីរេសុ ច តិណ្ហធារា ខុរា បដិបាដិយា ឋបិតា វិយ តិដ្ឋន្តិ, តេន សា “តិណ្ហធារា ខុរធារា”តិ វុច្ចតិ។ តំ តិណ្ហធារខុរធារំ ឧទកាសាយ ឧបេន្តិ អល្លីយន្តីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ឧបេន្តា ច បាបកម្មេន ចោទិតា **តត្ថ មន្ទា បបតន្តិ** ពាលាតិ អត្ថោ។

៦៨១. សាមា សពលាតិ ឯតំ បរតោ “សោណា”តិ ឥមិនា យោជេតព្ពំ។ សាមវណ្ណា កម្មាសវណ្ណា ច សោណា ខាទន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ ។ **កាកោលគណា**តិ កណ្ហកាកគណា។ **បដិគិទ្ធា**តិ សុដ្ឋុ សញ្ជាតគេធា ហុត្វា, “**មហាគិជ្ឈា**”តិ ឯកេ។ **កុលលា**តិ កុលលបក្ខិនោ, “សេនានមេតំ នាម”ន្តិ ឯកេ។ **វាយសា**តិ អកណ្ហកាកា។ ឥទម្បិ ទេវទូតេ អវុត្តកម្មការណំ។ តត្ថ វុត្តានិបិ បន កានិចិ ឥធ ន វុត្តានិ, តានិ ឯតេសំ បុរិមបច្ឆិមភាគត្តា វុត្តានេវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពានិ។

៦៨២. ឥទានិ សព្ពមេវេតំ និរយវុត្តិំ ទស្សេត្វា ឱវទន្តោ “**កិច្ឆា វតាយ**”ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **កិច្ឆា វត អយំ ឥធ** និរយេ នានប្បការកម្មករណភេទា **វុត្តិ, យំ ជនោ ផុសតិ កិព្ពិសការី។ តស្មា ឥធ ជីវិតសេសេ** ជីវិតសន្តតិយា វិជ្ជមានាយ ឥធ លោកេ ឋិតោយេវ សមានោ សរណគមនាទិកុសលធម្មានុដ្ឋានេន **កិច្ចករោ នរោ សិយា** ភវេយ្យ។ កិច្ចករោ ភវន្តោបិ ច សាតច្ចការិតាវសេនេវ ភវេយ្យ, **ន បមជ្ជេ** មុហុត្តម្បិ ន បមាទមាបជ្ជេយ្យាតិ អយមេត្ថ សមុច្ចយវណ្ណនា។ យស្មា បន វុត្តាវសេសានិ បទានិ បុព្ពេ វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថត្តា ច សុវិញ្ញេយ្យានេវ, តស្មា អនុបទវណ្ណនា ន កតាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. នាលកសុត្តវណ្ណនា

៦៨៥. អានន្ទជាតេតិ នាលកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? បទុមុត្តរស្ស កិរ ភគវតោ សាវកំ មោនេយ្យបដិបទំ បដិបន្នំ ទិស្វា តថត្តំ អភិកង្ខមានោ តតោ បភុតិ កប្បសតសហស្សំ បារមិយោ បូរេត្វា អសិតស្ស ឥសិនោ ភាគិនេយ្យោ នាលកោ នាម តាបសោ ភគវន្តំ ធម្មចក្កប្បវត្តិតទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ “អញ្ញាតមេត”ន្តិអាទីហិ ទ្វីហិ គាថាហិ មោនេយ្យបដិបទំ បុច្ឆិ។ តស្ស ភគវា “មោនេយ្យំ តេ ឧបញ្ញិស្ស”ន្តិអាទិនា នយេន តំ ព្យាកាសិ។ បរិនិព្ពុតេ បន ភគវតិ សង្គីតិំ ករោន្តេនាយស្មតា មហាកស្សបេន អាយស្មា អានន្ទោ តមេវ មោនេយ្យបដិបទំ បុដ្ឋោ យេន យទា ច សមាទបិតោ នាលកោ ភគវន្តំ បុច្ឆិ ។ តំ សព្ពំ បាកដំ កត្វា ទស្សេតុកាមោ “អានន្ទជាតេ”តិអាទិកា វីសតិ វត្ថុគាថាយោ វត្វា អភាសិ។ តំ សព្ពម្បិ “នាលកសុត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។

តត្ថ **អានន្ទជាតេ**តិ សមិទ្ធិជាតេ វុទ្ធិប្បត្តេ។ **បតីតេ**តិ តុដ្ឋេ។ អថ វា **អានន្ទជាតេ**តិ បមុទិតេ។ **បតីតេ**តិ សោមនស្សជាតេ។ **សុចិវសនេ**តិ អកិលិដ្ឋវសនេ។ ទេវានញ្ហិ កប្បរុក្ខនិព្ពត្តានិ វសនានិ រជំ វា មលំ វា ន គណ្ហន្តិ។ **ទុស្សំ គហេត្វា**តិ ឥធ ទុស្សសទិសត្តា “ទុស្ស”ន្តិ លទ្ធវោហារំ ទិព្ពវត្ថំ ឧក្ខិបិត្វា។ **អសិតោ ឥសី**តិ កណ្ហសរីរវណ្ណត្តា ឯវំលទ្ធនាមោ ឥសិ។ **ទិវាវិហារេ**តិ ទិវាវិហារដ្ឋានេ។ សេសំ បទតោ ឧត្តានមេវ។

សម្ពន្ធតោ បន – អយំ កិរ សុទ្ធោទនស្ស បិតុ សីហហនុរញ្ញោ បុរោហិតោ សុទ្ធោទនស្សបិ អនភិសិត្តកាលេ សិប្បាចរិយោ ហុត្វា អភិសិត្តកាលេ បុរោហិតោយេវ អហោសិ។ តស្ស សាយំ បាតំ រាជុបដ្ឋានំ អាគតស្ស រាជា ទហរកាលេ វិយ និបច្ចការំ អកត្វា អញ្ជលិកម្មមត្តមេវ ករោតិ។ ធម្មតា កិរេសា បត្តាភិសេកានំ សក្យរាជូនំ។ បុរោហិតោ តេន និព្ពិជ្ជិត្វា “បព្ពជ្ជាមហំ មហារាជា”តិ អាហ។ រាជា តស្ស និច្ឆយំ ញត្វា “តេន ហិ, អាចរិយ, មមេវ ឧយ្យានេ វសិតព្ពំ, យថា តេ អហំ អភិណ្ហំ បស្សេយ្យ”ន្តិ យាចិ។ សោ “ឯវំ ហោតូ”តិ បដិស្សុណិត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា រញ្ញា ឧបដ្ឋហិយមានោ ឧយ្យានេយេវ វសន្តោ កសិណបរិកម្មំ កត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ចាភិញ្ញាយោ ច និព្ពត្តេសិ។ សោ តតោ បភុតិ រាជកុលេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា ហិមវន្តចាតុមហារាជិកភវនាទីនំ អញ្ញតរំ គន្ត្វា ទិវាវិហារំ ករោតិ។ អថេកទិវសំ តាវតិំសភវនំ គន្ត្វា រតនវិមានំ បវិសិត្វា ទិព្ពរតនបល្លង្កេ និសិន្នោ សមាធិសុខំ អនុភវិត្វា សាយន្ហសមយំ វុដ្ឋាយ វិមានទ្វារេ ឋត្វា ឥតោ ចិតោ ច វិលោកេន្តោ សដ្ឋិយោជនាយ មហាវីថិយា ចេលុក្ខេបំ កត្វា ពោធិសត្តគុណបសំសិតានិ ថុតិវចនានិ វត្វា កីឡន្តេ សក្កប្បមុខេ ទេវេ អទ្ទស។ តេនាហ អាយស្មា អានន្ទោ – “អានន្ទជាតេ…បេ… ទិវាវិហារេ”តិ។

៦៨៦. តតោ សោ ឯវំ **ទិស្វាន ទេវេ…បេ… គិំ បដិច្ច**។ តត្ថ **ឧទគ្គេ**តិ អព្ភុន្នតកាយេ។ **ចិត្តិំ ករិត្វានា**តិ អាទរំ កត្វា។ **កល្យរូបោ**តិ តុដ្ឋរូបោ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦៨៧. ឥទានិ “**យទាបិ អាសី**”តិអាទិគាថា ឧត្តានសម្ពន្ធា ឯវ។ បទត្ថោ បន បឋមគាថាយ តាវ **សង្គាមោ**តិ សង្គាមោ។ **ជយោ សុរាន**ន្តិ ទេវានំ ជយោ។

តស្សាវិភាវត្ថំ អយមនុបុព្ពិកថា វេទិតព្ពា – សក្កោ កិរ មគធរដ្ឋេ មចលគាមវាសី តេត្តឹសមនុស្សសេដ្ឋោ មឃោ នាម មាណវោ ហុត្វា សត្ត វត្តបទានិ បូរេត្វា តាវតឹសភវនេ និព្ពត្តិ សទ្ធឹ បរិសាយ។ តតោ បុព្ពទេវា “អាគន្តុកទេវបុត្តា អាគតា, សក្ការំ នេសំ ករិស្សាមា”តិ វត្វា ទិព្ពបទុមានិ ឧបនាមេសុំ, ឧបឌ្ឍរជ្ជេន ច និមន្តេសុំ។ សក្កោ ឧបឌ្ឍរជ្ជេន អសន្តុដ្ឋោ សកបរិសំ សញ្ញាបេត្វា ឯកទិវសំ សុរាមទមត្តេ តេ បាទេ គហេត្វា សិនេរុបព្ពតបាទេ ខិបិ។ តេសំ សិនេរុស្ស ហេដ្ឋិមតលេ ទសសហស្សយោជនំ អសុរភវនំ និព្ពត្តិ បារិច្ឆត្តកបដិច្ឆន្នភូតាយ ចិត្របាដលិយា ឧបសោភិតំ។ តតោ តេ សតឹ បដិលភិត្វា តាវតឹសភវនំ អបស្សន្តា “អហោ រេ នដ្ឋា មយំ បានមទទោសេន, ន ទានិ មយំ សុរំ បិវិម្ហា, អសុរំ បិវិម្ហា, ន ទានិម្ហា សុរា, អសុរា ទានិ ជាតម្ហា”តិ។ តតោ បភុតិ “អសុរា”តច្វេវ ឧប្បន្នសមញ្ញា ហុត្វា “ហន្ទ ទានិ ទេវេហិ សទ្ធឹ សង្គាមេមា”តិ សិនេរុំ បរិតោ អារោហឹសុ។ តតោ សក្កោ អសុរេ យុទ្ធេន អព្ភុគ្គន្ត្វា បុនបិ សមុទ្ទេ បក្ខិបិត្វា ចតូសុ ទ្វារេសុ អត្តនា សទិសំ ឥន្ទបដិមំ មាបេត្វា បបេសិ។ តតោ អសុរា “អប្បមត្តោ វតាយំ សក្កោ និច្ចំ រក្ខន្តោ តិដ្ឋតី”តិ ចិន្តេត្វា បុនទេវ នគរំ អគមឹសុ។ តតោ ទេវា អត្តនោ ជយំ ឃោសេន្តា មហាវីថិយំ ចេលុក្ខេបំ ករោន្តា នក្ខត្តំ កីឡឹសុ។ អថ អសិតោ អតីតានាគតេ ចត្តាលីសកប្បេ អនុស្សរិតុំ សមត្ថតាយ “កឹ នុ ខោ ឥមេហិ បុព្ពេបិ ឯវំ កីឡិតបុព្ព”ន្តិ អាវជ្ជេន្តោ តំ ទេវាសុរសង្គាមេ ទេវវិជយំ ទិស្វា អាហ –

“យទាបិ អាសិ អសុរេហិ សង្គមោ,
ជយោ សុរានំ អសុរា បរាជិតា;
តទាបិ នេតាទិសោ លោមហំសនោ”តិ។

តស្មិម្បិ កាលេ ឯតាទិសោ លោមហំសនោ បមោទោ ន អាសិ។ **កិមព្ភុតំ ទដ្ឋុ មរូ បមោទិតា**តិ អជ្ជ បន កឹ អព្ភុតំ ទិស្វា ឯវំ ទេវា បមុទិតាតិ។

៦៨៨. ទុតិយគាថាយ **សេឡេន្តី**តិ មុខេន ឧស្សេឡនសទ្ទំ មុញ្ចន្តិ។ **គាយន្តិ** នានាវិធានិ គីតានិ, **វាទយន្តិ** អដ្ឋសដ្ឋិ តូរិយសហស្សានិ, **ផោដេន្តី**តិ អប្ផោដេន្តិ។ **បុច្ឆាមិ វោហ**ន្តិ អត្តនា អាវជ្ជេត្វា ញាតុំ សមត្ថោបិ តេសំ វចនំ សោតុកាមតាយ បុច្ឆតិ។ **មេរុមុទ្ធវាសិនេ**តិ សិនេរុមុទ្ធនិ វសន្តេ។ សិនេរុស្ស ហិ ហេដ្ឋិមតលេ ទសយោជនសហស្សំ អសុរភវនំ, មជ្ឈិមតលេ ទ្វិសហស្សបរិត្តទីបបរិវារា ចត្តារោ មហាទីបា, ឧបរិមតលេ ទសយោជនសហស្សំ តាវតឹសភវនំ។ តស្មា ទេវា “មេរុមុទ្ធវាសិនោ”តិ វុច្ចន្តិ។ **មារិសា**តិ ទេវេ អាមន្តេតិ, និទុក្ខា និរាពាធាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៦៨៩. អថស្ស តមត្ថំ អារោចេន្តេហិ ទេវេហិ វុត្តាយ តតិយគាថាយ **ពោធិសត្តោ**តិ ពុជ្ឈនកសត្តោ, សម្មាសម្ពោធឹ គន្តុំ អរហោ សត្តោ **រតនវរោ**តិ វររតនភូតោ។ **តេនម្ហ តុដ្ឋា**តិ តេន ការណេន មយំ តុដ្ឋា។ សោ ហិ ពុទ្ធត្តំ បត្វា តថា ធម្មំ ទេសេស្សតិ, យថា មយញ្ច អញ្ញេ ច ទេវគណា សេក្ខាសេក្ខភូមី បាបុណិស្សាម។ មនុស្សាបិស្ស ធម្មំ សុត្វា យេ ន សក្ខិស្សន្តិ បរិនិព្ពាតុំ, តេ ទានាទីនិ កត្វា ទេវលោកេ បរិបូរេស្សន្តីតិ អយំ កិរ នេសំ អធិប្បាយោ។ តត្ថ “**តុដ្ឋា កល្យរូបា**”តិ កិញ្ចាបិ ឥទំ បទទ្វយំ អត្ថតោ អភិន្នំ, តថាបិ “កិមព្ភុតំ ទដ្ឋុ មរូ បមោទិតា, កឹ ទេវសង្ឃា អតិរិវ កល្យរូបា”តិ ឥមស្ស បញ្ហទ្វយស្ស វិស្សជ្ជនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៦៩០. ឥទានិ យេន អធិប្បាយេន ពោធិសត្តេ ជាតេ តុដ្ឋា អហេសុំ, តំ អាវិករោន្តេហិ វុត្តាយ ចតុត្ថគាថាយ សត្តគ្គហណេន ទេវមនុស្សគ្គហណំ, បជាគហណេន សេសគតិគ្គហណំ។ ឯវំ ទ្វីហិ បទេហិ បញ្ចសុបិ គតីសុ សេដ្ឋភាវំ ទស្សេតិ។ តិរច្ឆានាបិ ហិ សីហាទយោ អសន្តាសាទិគុណយុត្តា, តេបិ អយមេវ អតិសេតិ។ តស្មា “**បជានមុត្តមោ**”តិ វុត្តោ។ ទេវមនុស្សេសុ បន យេ អត្តហិតាយ បដិបន្នាទយោ ចត្តារោ បុគ្គលា, តេសុ ឧភយហិតបដិបន្នោ **អគ្គបុគ្គលោ** អយំ, នរេសុ ច ឧសភសទិសត្តា **នរាសភោ**។ តេនស្ស ថុតឹ ភណន្តា ឥទម្បិ បទទ្វយមាហំសុ។

៦៩១. បញ្ចមគាថាយ **តំ សទ្ទ**ន្តិ តំ ទេវេហិ វុត្តវចនសទ្ទំ។ **អវសរី**តិ ឱតរិ។ **តទ ភវន**ន្តិ តទា ភវនំ។

៦៩២. ឆដ្ឋគាថាយ **តតោ**តិ អសិតស្ស វចនតោ អនន្តរំ។ **ឧក្កាមុខេវា**តិ ឧក្កាមុខេ ឯវ, មូសាមុខេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុកុសលសម្បហដ្ឋ**ន្តិ សុកុសលេន សុវណ្ណការេន សង្ឃដ្ដិតំ, សង្ឃដ្ដេន្តេន តាបិតន្តិ អធិប្បាយោ។ **ទទ្ទល្លមាន**ន្តិ វិជ្ជោតមានំ។ **អសិតវ្ហយស្សា**តិ អសិតនាមស្ស ទុតិយេន នាមេន កណ្ហទេវិលស្ស ឥសិនោ។

៦៩៣. សត្តមគាថាយ **តារាសភំ វា**តិ តារានំ ឧសភសទិសំ, ចន្ទន្តិ អធិប្បាយោ។ **វិសុទ្ធ**ន្តិ អព្ភាទិឧបក្កិលេសរហិតំ។ **សរទរិវា**តិ សរទេ ឥវ។ **អានន្ទជាតោ**តិ សវនមត្តេនេវ ឧប្បន្នាយ បីតិយា បីតិជាតោ។

អលត្ថ បីតិន្តិ ទិស្វា បុនបិ បីតឹ លភិ។

៦៩៤. តតោ បរំ ពោធិសត្តស្ស ទេវេហិ សទា បយុជ្ជមានសក្ការទីបនត្ថំ វុត្តអដ្ឋមគាថាយ **អនេកសាខ**ន្តិ អនេកសលាកំ។ **សហស្សមណ្ឌល**ន្តិ រត្តសុវណ្ណមយសហស្សមណ្ឌលយុត្តំ។ **ឆត្ត**ន្តិ ទិព្ពសេតច្ឆត្តំ។ **វីតិបតន្តី**តិ សរីរំ ពីជមានា បតនុប្បតនំ ករោន្តិ។

៦៩៥. នវមគាថាយ **ជដី**តិ ជដិលោ។ **កណ្ហសិរិវ្ហយោ**តិ កណ្ហសទ្ទេន ច សិរិសទ្ទេន ច អវ្ហយមានោ។ តំ កិរ “សិរិកណ្ហោ”តិបិ អវ្ហយន្តិ អាមន្តេន្តិ, អាលបន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បណ្ឌុកម្ពលេ**តិ រត្តកម្ពលេ។ អធិការតោ ចេត្ថ “កុមារ”ន្តិ វត្តព្ពំ, បាឋសេសោ វា កាតព្ពោ។ បុរិមគាថាយ ច អហត្ថបាសគតំ សន្ធាយ “ទិស្វា”តិ វុត្តំ។ ឥធ បន ហត្ថបាសគតំ បដិគ្គហណត្ថំ ឧបនីតំ, តស្មា បុន វចនំ “ទិស្វា”តិ។ បុរិមំ វា ទស្សនបីតិលាភាបេក្ខំ គាថាវសានេ “វិបុលមលត្ថ បីតិ”ន្តិ វចនតោ, ឥទំ បដិគ្គហាបេក្ខំ អវសានេ “សុមនោ បដិគ្គហេ”តិ វចនតោ។ បុរិមញ្ច កុមារសម្ពន្ធមេវ, ឥទំ សេតច្ឆត្តសម្ពន្ធម្បិ។ **ទិស្វា**តិ សតសហស្សគ្ឃនកេ គន្ធាររត្តកម្ពលេ សុវណ្ណនិក្ខំ វិយ កុមារំ “ឆត្តំ មរូ”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បការំ សេតច្ឆត្តំ ធារិយន្តំ មុទ្ធនិ ទិស្វា។ កេចិ បន “ឥទំ មានុសកំ ឆត្តំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ ភណន្តិ។ យថេវ ហិ ទេវា, ឯវំ មនុស្សាបិ ឆត្តចាមរមោរហត្ថតាលវណ្ដវាឡពីជនិហត្ថា មហាបុរិសំ ឧបគច្ឆន្តីតិ។ ឯវំ សន្តេបិ ន តស្ស វចនេន កោចិបិ អតិសយោ អត្ថិ, តស្មា យថាវុត្តមេវ សុន្ទរំ។ **បដិគ្គហេ**តិ ឧភោហិ ហត្ថេហិ បដិគ្គហេសិ។ ឥសី កិរ វន្ទាបេតុំ កុមារំ ឧបនេសុំ។ អថស្ស បាទា បរិវត្តិត្វា ឥសិស្ស មត្ថកេ បតិដ្ឋហីសុ។ សោ តម្បិ អច្ឆរិយំ ទិស្វា ឧទគ្គចិត្តោ សុមនោ បដិគ្គហេសិ។

៦៩៦. ទសមគាថាយំ **ជិគីសកោ**តិ ជិគីសន្តោ មគ្គន្តោ បរិយេសន្តោ, ឧបបរិក្ខន្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **លក្ខណមន្តបារគូ**តិ លក្ខណានំ វេទានញ្ច បារំ គតោ។ **អនុត្តរាយ**ន្តិ អនុត្តរោ អយំ។ សោ កិរ អត្តនោ អភិមុខាគតេសុ មហាសត្តស្ស បាទតលេសុ ចក្កានិ ទិស្វា តទនុសារេន សេសលក្ខណានិ ជិគីសន្តោ សព្ពំ លក្ខណសម្បត្តឹ ទិស្វា “អទ្ធាយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា ឯវមាហ។

៦៩៧. ឯកាទសាយំ **អថត្តនោ គមន**ន្តិ បដិសន្ធិវសេន អរូបគមនំ។ **អកល្យរូបោ គឡយតិ អស្សុកានី**តិ តំ អត្តនោ អរូបូបបត្តឹ អនុស្សរិត្វា “ន ទានាហំ អស្ស ធម្មទេសនំ សោតុំ លច្ឆាមី”តិ អតុដ្ឋរូបោ ពលវសោកាភិភវេន ទោមនស្សជាតោ ហុត្វា អស្សូនិ បាតេតិ គឡយតិ។ “គរយតី”តិបិ បាឋោ។ យទិ បនេស រូបភវេ ចិត្តំ នមេយ្យ, កឹ តត្ថ ន ឧប្បជ្ជេយ្យ, យេនេវំ រោទតីតិ? ន ន ឧប្បជ្ជេយ្យ, អកុសលតាយ បនេតំ វិធឹ ន ជានាតិ។ ឯវំ សន្តេបិ ទោមនស្សុប្បត្តិយេវស្ស អយុត្តា សមាបត្តិលាភេន វិក្ខម្ភិតត្តាតិ ចេ? ន, វិក្ខម្ភិតត្តា ឯវ។ មគ្គភាវនាយ សមុច្ឆិន្នា ហិ កិលេសា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, សមាបត្តិលាភីនំ បន ពលវបច្ចយេន ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឧប្បន្នេ កិលេសេ បរិហីនជ្ឈានត្តា កុតស្ស អរូបគមនន្តិ ចេ? អប្បកសិរេន បុនាធិគមតោ។ សមាបត្តិលាភិនោ ហិ ឧប្បន្នេ កិលេសេ ពលវវីតិក្កមំ អនាបជ្ជន្តា វូបសន្តមត្តេយេវ កិលេសវេគេ បុន តំ វិសេសំ អប្បកសិរេនេវាធិគច្ឆន្តិ, “បរិហីនវិសេសា ឥមេ”តិបិ ទុវិញ្ញេយ្យា ហោន្តិ, តាទិសោ ច ឯសោ។ **នោ ចេ កុមារេ ភវិស្សតិ អន្តរាយោ**តិ ន ភវិស្សតិ នុ ខោ ឥមស្មឹ កុមារេ អន្តរាយោ។

៦៩៨. ទ្វាទសាយំ **ន ឱរកាយ**ន្តិ អយំ ឱរកោ បរិត្តោ ន ហោតិ។ ឧត្តរគាថាយ វត្តព្ពំ ពុទ្ធភាវំ សន្ធាយាហ។

៦៩៩. តេរសាយំ **សម្ពោធិយគ្គ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ តញ្ហិ អវិបរីតភាវេន សម្មា ពុជ្ឈនតោ សម្ពោធិ, កត្ថចិ អាវរណាភាវេន សព្ពញ្ញុត្តមតោ “អគ្គ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **ផុសិស្សតី**តិ បាបុណិស្សតិ។ **បរមវិសុទ្ធទស្សី**តិ និព្ពានទស្សី។ តញ្ហិ ឯកន្តវិសុទ្ធត្តា បរមវិសុទ្ធំ។ **វិត្ថារិកស្សា**តិ វិត្ថារិកំ អស្ស។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សាសនំ។

៧០០. ចុទ្ទសាយំ **អថន្តរា**តិ អន្តរាយេវ អស្ស, សម្ពោធិប្បត្តិតោ ឱរតោ ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន សោស្ស**ន្តិ ន សុណិស្សំ។ **អសមធុរស្សា**តិ អសមវីរិយស្ស។ **អឌ្ឍោ**តិ អាតុរោ។ **ព្យសនំ គតោ**តិ សុខវិនាសំ បត្តោ។ **អឃាវី**តិ ទុក្ខិតោ, សព្ពំ ទោមនស្សប្បាទមេវ សន្ធាយាហ។ ទោមនស្សេន ហិ សោ អាតុរោ។ តញ្ចស្ស សុខព្យសនតោ ព្យសនំ, សុខវិនាសនតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេន ច សោ ចេតសិកអឃភូតេន អឃាវី។

៧០១. បន្នរសាយំ **វិបុលំ ជនេត្វាន**តិ វិបុលំ ជនេត្វា។ អយមេវ វា បាឋោ។ **និគ្គមា**តិ និគ្គតោ។ ឯវំ និគ្គតោ ច **សោ ភាគិនេយ្យំ សយ**ន្តិ សកំ ភាគិនេយ្យំ, អត្តនោ ភគិនិយា បុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សមាទបេសី**តិ អត្តនោ អប្បាយុកភាវំ ញត្វា កនិដ្ឋភគិនិយា ច បុត្តស្ស នាលកស្ស មាណវកស្ស ឧបចិតបុញ្ញតំ អត្តនោ ពលេន ញត្វា “វុឌ្ឍិប្បត្តោ បមាទម្បិ អាបជ្ជេយ្យា”តិ នំ អនុកម្បមានោ ភគិនិយា ឃរំ គន្ត្វា “កហំ

នាលកោ”តិ។ “ពាហិ, ភន្តេ, កីឡតី”តិ។ “អានេថ ន”ន្តិ អាណាបេត្វា តង្ខណំយេវ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពាជេត្វា សមាទបេសិ ឱវទិ អនុសាសិ។ កថំ? **“ពុទ្ធោតិ ឃោសំ…បេ…. ព្រហ្មចរិយ”**ន្តិ សោឡសមគាថមាហ។

៧០២. តត្ថ **យទ បរតោ**តិ យទា បរតោ។ **ធម្មមគ្គ**ន្តិ បរមធម្មស្ស និព្ពានស្ស មគ្គំ, ធម្មំ វា អគ្គំ សហ បដិបទាយ និព្ពានំ។ **តស្មិ**ន្តិ តស្ស សន្តិកេ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សមណធម្មំ។

៧០៣. សត្តរសាយំ **តាទិនា**តិ តស្សណ្ឋិតេន, តស្មឹ សមយេ កិលេសវិក្ខម្ភនេ សមាធិលាភេ ច សតិ វិក្ខម្ភិត កិលេសេន សមាហិតចិត្តេន ចាតិ អធិប្បាយោ។ **អនាគតេ បរមវិសុទ្ធទស្សិនា**តិ “អយំ នាលកោ អនាគតេ កាលេ ភគវតោ សន្តិកេ បរមវិសុទ្ធំ និព្ពានំ បស្សិស្សតី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋត្តា សោ ឥសិ ឥមិនា បរិយាយេន “អនាគតេ បរមវិសុទ្ធទស្សី”តិ វុត្តោ។ តេន អនាគតេ បរមវិសុទ្ធទស្សិនា។ **ឧបចិតបុញ្ញសញ្ចយោ**តិ បទុមុត្តរតោ បភុតិ កតបុញ្ញសញ្ចយោ។ **បតិក្ខ**ន្តិ អាគមយមានោ។ **បរិវសី**តិ បព្ពជិត្វា តាបសវេសេន វសិ។ **រក្ខិតិន្ទ្រិយោ**តិ រក្ខិតសោតិន្ទ្រិយោ ហុត្វា។ សោ កិរ តតោ បភុតិ ឧទកេ ន និមុជ្ជិ “ឧទកំ បវិសិត្វា សោតិន្ទ្រិយំ វិនាសេយ្យ, តតោ ធម្មស្សវនពាហិរោ ភវេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា។

៧០៤. អដ្ឋារសាយំ **សុត្វាន ឃោស**ន្តិ សោ នាលកោ ឯវំ បរិវសន្តោ អនុបុព្ពេន ភគវតា សម្ពោធឹ បត្វា ពារាណសិយំ ធម្មចក្កេ បវត្តិតេ តំ “ភគវតា ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត សោ ភគវា ឧប្បន្នោ”តិអាទិនា នយេន **ជិនវរចក្កវត្តនេ** បវត្តឃោសំ អត្តនោ អត្ថកាមាហិ ទេវតាហិ អាគន្ត្វា អារោចិតំ សុត្វា។ **គន្ត្វាន ទិស្វា ឥសិនិសភ**ន្តិ សត្តាហំ ទេវតាហិ មោនេយ្យកោលាហលេ កយិរមានេ សត្តមេ ទិវសេ ឥសិបតនំ គន្ត្វា “នាលកោ អាគមិស្សតិ, តស្ស ធម្មំ ទេសេស្សាមី”តិ ឥមិនា ច អភិសន្ធិនា វរពុទ្ធាសនេ និសិន្នំ ទិស្វា និសភសទិសំ ឥសិនិសភំ ភគវន្តំ។ **បសន្នោ**តិ សហ ទស្សនេនេវ បសន្នចិត្តោ ហុត្វា។ **មោនេយ្យសេដ្ឋ**ន្តិ ញាណុត្តមំ, មគ្គញាណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សមាគតេ អសិតាវ្ហយស្ស សាសនេ**តិ អសិតស្ស ឥសិនោ ឱវាទកាលេ អនុប្បត្តេ។ តេន ហិ – “យទា វិវរតិ ធម្មមគ្គំ, តទា គន្ត្វា សមយំ បរិបុច្ឆមានោ ចរស្សុ តស្មឹ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ អនុសិដ្ឋោ, អយញ្ច សោ កាលោ។ តេន វុត្តំ – “សមាគតេ អសិតាវ្ហយស្ស សាសនេ”តិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

អយំ តាវ វត្ថុគាថាវណ្ណនា។

៧០៥. បុច្ឆាគាថាទ្វយេ **អញ្ញាតមេត**ន្តិ វិទិតំ មយា ឯតំ។ **យថាតថ**ន្តិ អវិបរីតំ។ កោ អធិប្បាយោ? យំ អសិតោ “សម្ពោធិយគ្គំ ផុសិស្សតាយំ កុមារោ”តិ ញត្វា “ពុទ្ធោតិ ឃោសំ យទ បរតោ សុណោសិ, សម្ពោធិប្បត្តោ វិវរតិ ធម្មមគ្គ”ន្តិ មំ អវច, តទេតំ មយា អសិតស្ស វចនំ អជ្ជ ភគវន្តំ សក្ខី ទិស្វា “យថាតថមេវា”តិ អញ្ញាតន្តិ។ **តំ ត**ន្តិ តស្មា តំ។ **សព្ពធម្មាន បារគុ**ន្តិ ហេមវតសុត្តេ វុត្តនយេន ឆហិ អាការេហិ។ សព្ពធម្មានំ បារគតំ។

៧០៦. **អនគារិយុបេតស្សា**តិ អនគារិយំ ឧបេតស្ស, បព្ពជិតស្សាតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខាចរិយំ ជិគីសតោ**តិ អរិយេហិ អាចិណ្ណំ អនុបក្កិលិដ្ឋំ ភិក្ខាចរិយំ បរិយេសមានស្ស។ **មោនេយ្យ**ន្តិ មុនីនំ សន្តកំ។ **ឧត្តមំ បទ**ន្តិ ឧត្តម បដិបទំ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

៧០៧. អថស្ស ឯវំ បុដ្ឋោ ភគវា **“មោនេយ្យំ តេ ឧបញ្ញិស្ស”**ន្តិអាទិនា នយេន មោនេយ្យបដិបទំ ព្យាកាសិ។ តត្ថ **ឧបញ្ញិស្ស**ន្តិ ឧបញ្ញាបេយ្យំ, វិវរេយ្យំ បញ្ញាបេយ្យន្តិ អត្ថោ។ **ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវ**ន្តិ កាតុញ្ច ទុក្ខំ កយិរមានញ្ច សម្ភវិតុំ សហិតុំ ទុក្ខន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – អហំ តេ មោនេយ្យំ បញ្ញាបេយ្យំ, យទិ នំ កាតុំ វា អភិសម្ភោតុំ វា សុខំ ភវេយ្យ, ឯវំ បន ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវំ បុថុជ្ជនកាលតោ បភុតិ កិលិដ្ឋចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា បដិបជ្ជិតព្ពតោ។ តថា ហិ នំ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស ឯកោវ សាវកោ ករោតិ ច សម្ភោតិ ចាតិ។

ឯវំ ភគវា មោនេយ្យស្ស ទុក្ករភាវំ ទុរភិសម្ភវតញ្ច ទស្សេន្តោ នាលកស្ស ឧស្សាហំ ជនេត្វា តមស្ស វត្តុកាមោ អាហ **“ហន្ទ តេ នំ បវក្ខាមិ, សន្ថម្ភស្សុ ទឡ្ហោ ភវា”**តិ។ តត្ថ **ហន្ទា**តិ ព្យវសាយត្ថេ និបាតោ។ **តេ នំ បវក្ខាមី**តិ តុយ្ហំ តំ មោនេយ្យំ បវក្ខាមិ។ **សន្ថម្ភស្សុ**តិ ទុក្ករករណសមត្ថេន វីរិយូបត្ថម្ភេន អត្តានំ ឧបត្ថម្ភយ។ **ទឡ្ហោ ភវា**តិ ទុរភិសម្ភវសហនសមត្ថាយ អសិថិលបរក្កមតាយ ថិរោ ហោតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្មា ត្វំ ឧបចិតបុញ្ញសម្ភារោ, តស្មាហំ ឯកន្តព្យវសិតោវ ហុត្វា ឯវំ ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវម្បិ សមានំ តុយ្ហំ តំ មោនេយ្យំ បវក្ខាមិ, សន្ថម្ភស្សុ ទឡ្ហោ ភវាតិ។

៧០៨. ឯវំ បរមសល្លេខំ មោនេយ្យវត្តំ វត្តុកាមោ នាលកំ សន្ទុម្ភនេ ទឡ្ហីភាវេ ច និយោជេត្វា បឋមំ តាវ គាមូបនិពទ្ធកិលេសប្បហានំ ទស្សេន្តោ **“សមានភាគ”**ន្តិ ឧបឌ្ឍគាថមាហ។ តត្ថ **សមានភាគ**ន្តិ សមភាគំ ឯកសទិសំ និន្នានាករណំ។ **អក្កុដ្ឋវន្ទិត**ន្តិ អក្កោសញ្ច វន្ទនញ្ច។

ឥទានិ យថា តំ សមានភាគំ កយិរតិ, តំ ឧបាយំ ទស្សេន្តោ **“មនោបទោស”**ន្តិ ឧបឌ្ឍគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – អក្កុដ្ឋោ **មនោបទោសំ រក្ខេយ្យ**, វន្ទិតោ **សន្តោ អនុណ្ណតោ ចរេ**, រញ្ញោបិ វន្ទិតោ សមានោ “មំ វន្ទតី”តិ ឧទ្ធច្ចំ នាបជ្ជេយ្យ។

៧០៩. ឥទានិ អរញ្ញូបនិពទ្ធកិលេសប្បហានំ ទស្សេន្តោ **“ឧច្ចាវចា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – អរញ្ញសញ្ញិតេ **ទាយេបិ** ឥដ្ឋានិដ្ឋវសេន **ឧច្ចាវចា** នានប្បការា អារម្មណា **និច្ឆរន្តិ**, ចក្ខាទីនំ អាបាថមាគច្ឆន្តិ, តេ ច ខោ **អគ្គិសិខូបមា** បរិឡាហជននដ្ឋេន។ យថា វា ឧយ្ហមានេ វនេ អគ្គិសិខា នានប្បការតាយ ឧច្ចាវចា និច្ឆរន្តិ, សធូមាបិ, វិធូមាបិ, នីលាបិ, បីតាបិ, រត្តាបិ, ខុទ្ទកាបិ, មហន្តាបិ, ឯវំ សីហព្យគ្ឃមនុស្សាមនុស្សវិវិធវិហង្គវិរុតបុប្ផផលបល្លវាទិភេទវសេន នានប្បការតាយ ទាយេ ឧច្ចាវចា អារម្មណា និច្ឆរន្តិ ភីសនកាបិ, រជនីយាបិ, ទោសនីយាបិ, មោហនីយាបិ។ តេនាហ – “ឧច្ចាវចា និច្ឆរន្តិ, ទាយេ អគ្គិសិខូបមា”តិ។ ឯវំ និច្ឆរន្តេសុ ច ឧច្ចាវចេសុ អារម្មណេសុ យា កាចិ ឧយ្យានវនចារិកំ គតា សមានា បកតិយា វា វនចារិនិយោ កដ្ឋហារិកាទយោ រហោគតំ ទិស្វា ហសិតលបិតរុទិតទុន្និវត្ថាទីហិ **នារិយោ មុនឹ បលោភេន្តិ, តា សុ តំ មា បលោភយុំ**, តា នារិយោ តំ មា បលោភយុំ។ យថា ន បលោភេន្តិ, តថា ករោហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៧១០-១១. ឯវមស្ស ភគវា គាមេ ច អរញ្ញេ ច បដិបត្តិវិធឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ សីលសំវរំ ទស្សេន្តោ **“វិរតោ មេថុនា ធម្មា”**តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **ហិត្វា កាមេ បរោបរេ**តិ មេថុនធម្មតោ អវសេសេបិ សុន្ទរេ ច អសុន្ទរេ ច បញ្ច កាមគុណេ ហិត្វា។ តប្បហានេន ហិ មេថុនវិរតិ សុសម្បន្នា ហោតិ។ តេនាហ – “ហិត្វា កាមេ បរោបរេ”តិ។ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **“អវិរុទ្ធោ”**តិអាទីនិ បន បទានិ “ន ហនេយ្យ, ន ឃាតយេ”តិ ឯត្ថ វុត្តាយ បាណាតិបាតាវេរមណិយា សម្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។ តត្រាយំ សង្ខេបវណ្ណនា – បរបក្ខិយេសុ **បាណេសុ អវិរុទ្ធោ**, អត្តបក្ខិយេសុ **អសារត្តោ**, សព្ពេបិ សតណ្ហនិត្តណ្ហតាយ **តសថាវរេ** បាណេ ជីវិតុកាមតាយ អមរិតុកាមតាយ សុខកាមតាយ ទុក្ខបដិកូលតាយ ច **“យថា អហំ តថា ឯតេ”**តិ អត្តសមានតាយ តេសុ វិរោធំ វិនេន្តោ តេនេវ បការេន **“យថា ឯតេ តថា អហ”**ន្តិ បរេសំ សមានតាយ ច អត្តនិ អនុរោធំ វិនេន្តោ ឯវំ ឧភយថាបិ អនុរោធវិរោធវិប្បហីនោ ហុត្វា មរណបដិកូលតាយ **អត្តានំ ឧបមំ កត្វា** បាណេសុ យេ កេចិ តសេ វា ថាវរេ វា បាណេ **ន ហនេយ្យ** សាហត្ថិកាទីហិ បយោគេហិ, **ន ឃាតយេ** អាណត្តិកាទីហីតិ។

៧១២. ឯវមស្ស មេថុនវិរតិបាណាតិបាតវិរតិមុខេន សង្ខេបតោ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ វត្វា “ហិត្វា កាមេ”តិអាទីហិ ឥន្ទ្រិយសំវរញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ អាជីវបារិសុទ្ធឹ ទស្សេន្តោ **“ហិត្វា ឥច្ឆញ្ច”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យាយំ តណ្ហា ឯកំ លទ្ធា ទុតិយំ ឥច្ឆតិ, ទ្វេ លទ្ធា តតិយំ, សតសហស្សំ លទ្ធា តទុត្តរិម្បិ ឥច្ឆតីតិ ឯវំ អប្បដិលទ្ធវិសយំ ឥច្ឆនតោ **“ឥច្ឆា”**តិ វុច្ចតិ, យោ ចាយំ បដិលទ្ធវិសយលុព្ភនោ លោភោ។ តំ **ហិត្វា ឥច្ឆញ្ច លោភញ្ច យត្ថ សត្តោ បុថុជ្ជនោ**, យស្មឹ ចីវរាទិបច្ចយេ តេហិ ឥច្ឆាលោភេហិ បុថុជ្ជនោ សត្តោ លគ្គោ បដិពទ្ធោ តិដ្ឋតិ, តត្ថ តំ ឧភយម្បិ ហិត្វា បច្ចយត្ថំ អាជីវបារិសុទ្ធឹ អវិរោធេន្តោ ញាណចក្ខុនា **ចក្ខុមា** ហុត្វា ឥមំ មោនេយ្យបដិបទំ **បដិបជ្ជេយ្យ**។ ឯវញ្ហិ បដិបន្នោ **តរេយ្យ នរកំ ឥមំ**, ទុប្បូរណដ្ឋេន នរកសញ្ញិតំ មិច្ឆាជីវហេតុភូតំ ឥមំ បច្ចយតណ្ហំ តរេយ្យ, ឥមាយ វា បដិបទាយ តរេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៧១៣. ឯវំ បច្ចយតណ្ហាបហានមុខេន អាជីវបារិសុទ្ធឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ ភោជនេ មត្តញ្ញុតាមុខេន បច្ចយបរិភោគសីលំ តទនុសារេន ច យាវ អរហត្តប្បត្តិ, តាវ បដិបទំ ទស្សេន្តោ **“ឩនូទរោ”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – ធម្មេន សមេន លទ្ធេសុ ឥតរីតរចីវរាទីសុ បច្ចយេសុ អាហារំ តាវ អាហារេន្តោ –

> “ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
> អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។ (ថេរគា. ៩៨៣) –

វុត្តនយេន **ឩនឧទរោ** អស្ស, ន វាតភរិតភស្តា វិយ ឧទ្ធុមាតុទរោ, ភត្តសម្មទបច្ចយា ថិនមិទ្ធំ បរិហរេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឩនូទរោ ហោន្តោបិ ច **មិតាហារោ** អស្ស ភោជនេ មត្តញ្ញូ, “នេវ ទវាយា”តិអាទិនា បច្ចវេក្ខណេន គុណតោ ទោសតោ ច បរិច្ឆិន្នាហារោ។ ឯវំ មិតាហារោ សមានោបិ បច្ចយធុតង្គបរិយត្តិអធិគមវសេន ចតុព្ពិធាយ អប្បិច្ឆតាយ **អប្បិច្ឆោ អស្ស**។ ឯកំសេន ហិ មោនេយ្យបដិបទំ បដិបន្នេន ភិក្ខុនា ឯវំ អប្បិច្ឆេន ភវិតព្ពំ។ តត្ថ ឯកេកស្មឹ បច្ចយេ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុស្សនា **បច្ចយប្បិច្ឆតា**។ ធុតង្គធរស្សេវ សតោ “ធុតវាតិ

មំ បរេ ជានន្តូ”តិ អនិច្ឆនតា **ធុតង្គប្បិច្ឆតា**។ ពហុស្សុតស្សេវ សតោ “ពហុស្សុតោតិ មំ បរេ ជានន្តូ”តិ អនិច្ឆនតា **បរិយត្តិអប្បិច្ឆតា** មជ្ឈន្តិកត្ថេរស្ស វិយ។ អធិគមសម្បន្នស្សេវ សតោ “អធិគតោ អយំ កុសលំ ធម្មន្តិ មំ បរេ ជានន្តូ”តិ អនិច្ឆនតា **អធិគមប្បិច្ឆតា**។ សា ច អរហត្តាធិគមតោ ឱរំ វេទិតព្ពា។ អរហត្តាធិគមត្ថញ្ហិ អយំ បដិបទាតិ។ ឯវំ អប្បិច្ឆោបិ ច អរហត្តមគ្គេន តណ្ហាលោលុប្បំ ហិត្វា **អលោលុបោ** អស្ស។ ឯវំ អលោលុបោ ហិ **សទា តច្ឆាយ និច្ឆាតោ អនិច្ឆោ ហោតិ និព្ពុតោ**, យាយ តច្ឆាយ ឆាតា ហោន្តិ សត្តា ឧប្បិបាសាតុរា វិយ អតិត្តា, តាយ តច្ឆាយ អនិច្ឆោ ហោតិ អនិច្ឆត្តា ច និច្ឆាតោ ហោតិ អនាតុរោ បរមតិត្តិប្បត្តោ។ ឯវំ និច្ឆាតត្តា និព្ពុតោ ហោតិ វូបសន្តសព្ពកិលេសបរិឡាហោតិ ឯវមេត្ថ ឧប្បដិបាដិយា យោជនា វេទិតព្ពា។

៧១៤. ឯវំ យាវ អរហត្តប្បត្តិ, តាវបដិបទំ កថេត្វា ឥទានិ តំ បដិបទំ បដិបន្នស្ស ភិក្ខុនោ អរហត្តប្បត្តិនិដ្ឋំ ធុតង្គសមាទានំ សេនាសនវត្តញ្ច កថេន្តោ **“ស បិណ្ឌចារ”**ន្តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **ស បិណ្ឌចារំ ចរិត្វា**តិ សោ ភិក្ខុ ភិក្ខំ ចរិត្វា ភត្តកិច្ចំ វា កត្វា។ **វនន្តមភិហារយេ**តិ អបបញ្ចិតោ គិហិបបញ្ចេន វនំ ឯវ គច្ឆេយ្យ។ **ឧបដ្ឋិតោ រុក្ខមូលស្មិ**ន្តិ រុក្ខមូលេ ឋិតោ វា ហុត្វា។ **អាសនូបគតោ**តិ អាសនំ ឧបគតោ វា ហុត្វា, និសិន្នោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មុនី**តិ មោនេយ្យបដិបទំ បដិបន្នោ។ ឯត្ថ ច “បិណ្ឌចារំ ចរិត្វា”តិ ឥមិនា បិណ្ឌបាតិកង្គំ វុត្តំ។ យស្មា បន ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតិកោ សបទានចារី ឯកាសនិកោ បត្តបិណ្ឌិកោ ខលុបច្ឆាភត្តិកោ ច ហោតិយេវ, តេចីវរិកបំសុកូលម្បិ ច សមាទិយតេវ, តស្មា ឥមានិបិ ឆ វុត្តានេវ ហោន្តិ។ “វនន្តមភិហារយេ”តិ ឥមិនា បន អារញ្ញិកង្គំ វុត្តំ, “ឧបដ្ឋិតោ រុក្ខមូលស្មិ”ន្តិ ឥមិនា រុក្ខមូលិកង្គំ, “អាសនូបគតោ”តិ ឥមិនា នេសជ្ជិកង្គំ។ យថាក្កមំ បន ឯតេសំ អនុលោមត្តា អព្ភោកាសិកយថាសន្ថតិកសោសានិកង្គានិ វុត្តានិយេវ ហោន្តីតិ ឯវមេតាយ គាថាយ តេរស ធុតង្គានិ នាលកត្ថេរស្ស កថេសិ។

៧១៥. **ស ឈានបសុតោ ធីរោ**តិ សោ អនុប្បន្នស្ស ឈានស្ស ឧប្បាទនេន ឧប្បន្នស្ស អាវជ្ជនសមាបជ្ជនាធិដ្ឋានវុដ្ឋានបច្ចវេក្ខណេហិ ច ឈានេសុ បសុតោ អនុយុត្តោ។ **ធីរោ**តិ ធិតិសម្បន្នោ។ **វនន្តេ រមិតោ សិយា**តិ វនេ អភិរតោ សិយា, គាមន្តសេនាសនេ នាភិរមេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឈាយេថ រុក្ខមូលស្មឹ, អត្តានមភិតោសយ**ន្តិ ន កេវលំ លោកិយជ្ឈានបសុតោយេវ សិយា, អបិច ខោ តស្មឹយេវ រុក្ខមូលេ សោតាបត្តិមគ្គាទិសម្បយុត្តេន លោកុត្តរជ្ឈានេនាបិ អត្តានំ អតីវ តោសេន្តោ ឈាយេថ។ បរមស្សាសប្បត្តិយា ហិ លោកុត្តរជ្ឈានេនេវ ចិត្តំ អតីវ តុស្សតិ, ន អញ្ញេន។ តេនាហ – “អត្តានមភិតោសយ”ន្តិ។ ឯវមិមាយ គាថាយ ឈានបសុតតាយ វនន្តសេនាសនាភិរតឹ អរហត្តញ្ច កថេសិ។

៧១៦. ឥទានិ យស្មា ឥមំ ធម្មទេសនំ សុត្វា នាលកត្ថេរោ វនន្តមភិហារេត្វា និរាហារោបិ បដិបទាបូរណេ អតីវ ឧស្សុក្កោ អហោសិ, និរាហារេន ច សមណធម្មំ កាតុំ ន សក្កា។ តថា ករោន្តស្ស ហិ ជីវិតំ នប្បវត្តតិ, កិលេសេ បន អនុប្បាទេន្តេន អាហារោ បរិយេសិតព្ពោ, អយមេត្ថ ញាយោ។ តស្មា តស្ស ភគវា អបរាបរេសុបិ ទិវសេសុ បិណ្ឌាយ ចរិតព្ពំ, កិលេសា បន ន ឧប្បាទេតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ អរហត្តប្បត្តិនិដ្ឋំយេវ ភិក្ខាចារវត្តំ កថេន្តោ **“តតោ រត្យា វិវសានេ”**តិអាទិកា ឆ គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **តតោ**តិ “ស បិណ្ឌចារំ ចរិត្វា, វនន្តមភិហារយេ”តិ ឯត្ថ វុត្តបិណ្ឌចារវនន្តាភិហារតោ ឧត្តរិបិ។ **រត្យា វិវសានេ**តិ រត្តិសមតិក្កមេ, ទុតិយទិវសេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **គាមន្តមភិហារយេ**តិ អាភិសមាចារិកវត្តំ កត្វា យាវ ភិក្ខាចារវេលា, តាវ វិវេកមនុព្រូហេត្វា គតបច្ចាគតវត្តេ វុត្តនយេន កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោន្តោ គាមំ គច្ឆេយ្យ។ **អវ្ហានំ នាភិនន្ទេយ្យា**តិ “ភន្តេ, អម្ហាកំ ឃរេ ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ និមន្តនំ, “ទេតិ នុ ខោ ន ទេតិ នុ ខោ សុន្ទរំ នុ ខោ ទេតិ អសុន្ទរំ នុ ខោ ទេតី”តិ ឯវរូបំ វិតក្កំ ភោជនញ្ច បដិបទាបូរកោ ភិក្ខុ នាភិនន្ទេយ្យ, នប្បដិគ្គណ្ហេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យទិ បន ពលក្ការេន បត្តំ គហេត្វា បូរេត្វា ទេន្តិ, បរិភុញ្ជិត្វា សមណធម្មោ កាតព្ពោ, ធុតង្គំ ន កុប្បតិ, តទុបាទាយ បន តំ គាមំ ន បវិសិតព្ពំ។ **អភិហារញ្ច គាមតោ**តិ សចេ គាមំ បវិដ្ឋស្ស បាតិសតេហិបិ ភត្តំ អភិហរន្តិ , តម្បិ នាភិនន្ទេយ្យ, តតោ ឯកសិត្ថម្បិ នប្បដិគ្គណ្ហេយ្យ, អញ្ញទត្ថុ ឃរបដិបាដិយា បិណ្ឌបាតមេវ ចរេយ្យាតិ។

៧១៧. **ន មុនី គាមមាគម្ម, កុលេសុ សហសា ចរេ**តិ សោ ច មោនត្ថាយ បដិបន្នកោ មុនិ គាមំ គតោ សមានោ កុលេសុ សហសា ន ចរេ, សហសោកិតាទិអននុលោមិកំ គិហិសំសគ្គំ ន អាបជ្ជេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឃាសេសនំ ឆិន្នកថោ, ន វាចំ បយុតំ ភណេ**តិ ឆិន្នកថោ វិយ ហុត្វា ឱភាសបរិកថានិមិត្តវិញ្ញត្តិបយុត្តំ ឃាសេសនវាចំ ន ភណេយ្យ។ សចេ អាកង្ខេយ្យ, គិលានោ សមានោ គេលញ្ញបដិពាហនត្ថាយ ភណេយ្យ។ សេនាសនត្ថាយ វា វិញ្ញត្តឹ ឋបេត្វា ឱភាសបរិកថានិមិត្តបយុត្តំ, អវសេសបច្ចយត្ថាយ បន អគិលានោ នេវ កិញ្ចិ ភណេយ្យាតិ។

៧១៨-៩. អលត្ថំ យទិទន្តិ ឥមិស្សា បន គាថាយ អយមត្ថោ – គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ អប្បមត្តកេបិ កិស្មិញ្ចិ លទ្ធេ “**អលត្ថំ យំ ឥទំ សាធូ**”តិ ចិន្តេត្វា អលទ្ធេ “**នាលត្ថំ កុសល**”ន្តិ តម្បិ “សុន្ទរ”ន្តិ ចិន្តេត្វា **ឧភយេនេវ** លាភាលាភេន **សោ តាទី** និព្ពិការោ ហុត្វា **រុក្ខំវុបនិវត្តតិ,** យថាបិ បុរិសោ ផលគវេសី រុក្ខំ ឧបគម្ម ផលំ លទ្ធាបិ អលទ្ធាបិ អននុនីតោ អប្បដិហតោ មជ្ឈត្តោយេវ ហុត្វា គច្ឆតិ, ឯវំ កុលំ ឧបគម្ម លាភំ លទ្ធាបិ អលទ្ធាបិ មជ្ឈត្តោវ ហុត្វា គច្ឆតីតិ។ **ស បត្តបាណី** តិ គាថា ឧត្តានត្ថាវ។

៧២០. ឧច្ចាវចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ សម្ពន្ធោ – ឯវំ ភិក្ខាចារវត្តសម្បន្នោ ហុត្វាបិ តាវតកេនេវ តុដ្ឋិំ អនាបជ្ជិត្វា បដិបទំ អារោចេយ្យ។ បដិបត្តិសារញ្ហិ សាសនំ។ សា ចាយំ **ឧច្ចាវចា...បេ.... មុត**ន្តិ។ តស្សត្ថោ – សា ចាយំ មគ្គបដិបទា ឧត្តមនិហីនភេទតោ **ឧច្ចាវចា ពុទ្ធសមណេន បកាសិតា**។ សុខាបដិបទា ហិ ខិប្បាភិញ្ញា ឧច្ចា, ទុក្ខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា អវចា។ ឥតរា ទ្វេ ឯកេនង្គេន ឧច្ចា, ឯកេន អវចា។ បឋមា ឯវ វា ឧច្ចា, ឥតរា តិស្សោបិ អវចា។ តាយ ចេតាយ ឧច្ចាយ អវចាយ វា បដិបទាយ **ន បារំ ទិគុណំ យន្តិ**។ “ទុគុណ”ន្តិ វា បាឋោ, ឯកមគ្គេន ទ្វិក្ខត្តុំ និព្ពានំ ន យន្តីតិ អត្ថោ។ កស្មា? យេន មគ្គេន យេ កិលេសា បហីនា, តេសំ បុន អប្បហាតព្ពតោ។ ឯតេន បរិហានធម្មាភាវំ ទីបេតិ។ **នយិទំ ឯកគុណំ មុត**ន្តិ តញ្ច ឥទំ បារំ ឯកក្ខត្តុំយេវ ផុសនារហម្បិ ន ហោតិ។ កស្មា? ឯកេន មគ្គេន សព្ពកិលេសប្បហានាភាវតោ។ ឯតេន ឯកមគ្គេនេវ អរហត្តាភាវំ ទីបេតិ។

៧២១. ឥទានិ បដិបទានិសំសំ ទស្សេន្តោ “**យស្ស ច វិសតា**”តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យស្ស ច** ឯវំ បដិបន្នស្ស ភិក្ខុនោ តាយ បដិបទាយ បហីនត្តា អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតភាវេន វិសតត្តា **វិសតា** តណ្ហា **នត្ថិ,** តស្ស កិលេសសោតច្ឆេទេន **ឆិន្នសោតស្ស** កុសលាកុសលប្បហានេន **កិច្ចាកិច្ចប្បហីនស្ស** រាគជោ វា ទោសជោ វា អប្បមត្តកោបិ **បរិឡាហោ ន វិជ្ជតី**តិ។

៧២២. ឥទានិ យស្មា ឥមា គាថាយោ សុត្វា នាលកត្ថេរស្ស ចិត្តំ ឧទបាទិ – “យទិ ឯត្តកំ មោនេយ្យំ សុករំ ន ទុក្ករំ, សក្កា អប្បកសិរេន បូរេតុ”ន្តិ, តស្មាស្ស ភគវា “ទុក្ករមេវ មោនេយ្យ”ន្តិ ទស្សេន្តោ បុន “**មោនេយ្យំ តេ ឧបញ្ញិស្ស**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧបញ្ញិស្ស**ន្តិ ឧបញ្ញាបេយ្យំ, កថយិស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ខុរធារា ឧបមា អស្សាតិ **ខុរធារូបមោ** ។ **ភវេ**តិ ភវេយ្យ។ កោ អធិប្បាយោ? មោនេយ្យំ បដិបន្នោ ភិក្ខុ ខុរធារំ ឧបមំ កត្វា បច្ចយេសុ វត្តេយ្យ។ យថា មធុទិទ្ធំ ខុរធារំ លិហន្តោ, ឆេទតោ, ជិវ្ហំ រក្ខតិ, ឯវំ ធម្មេន លទ្ធេ បច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តោ ចិត្តំ កិលេសុប្បត្តិតោ រក្ខេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ បច្ចយា ហិ បរិសុទ្ធេន ញាយេន លទ្ធុញ្ច អនវជ្ជបរិភោគេន បរិភុញ្ជិតុញ្ច ន សុខេន សក្កាតិ ភគវា បច្ចយនិស្សិតមេវ ពហុសោ ភណតិ។ **ជិវ្ហាយ តាលុមាហច្ច, ឧទរេ សញ្ញតោ សិយា**តិ ជិវ្ហាយ តាលុំ ឧប្បីឡេត្វាបិ រសតណ្ហំ វិនោទេន្តោ កិលិដ្ឋេន មគ្គេន ឧប្បន្នបច្ចយេ អសេវន្តោ ឧទរេ សំយតោ សិយា។

៧២៣. អលីនចិត្តោ ច សិយាតិ និច្ចំ កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ អដ្ឋិតការិតាយ អកុសីតចិត្តោ ច ភវេយ្យ។ **ន ចាបិ ពហុ ចិន្តយេ**តិ ញាតិជនបទាមរវិតក្កវសេន ច ពហុំ ន ចិន្តេយ្យ។ **និរាមគន្ធោ អសិតោ, ព្រហ្មចរិយបរាយណោ**តិ និក្កិលេសោ ច ហុត្វា តណ្ហាទិដ្ឋីហិ កិស្មិញ្ចិ ភវេ អនិស្សិតោ សិក្ខាត្តយសកលសាសនព្រហ្មចរិយបរាយណោ ឯវ ភវេយ្យ។

៧២៤-៥. ឯកាសនស្សាតិ វិវិត្តាសនស្ស។ អាសនមុខេន ចេត្ថ សព្ពឥរិយាបថា វុត្តា។ យតោ សព្ពឥរិយាបថេសុ ឯកីភាវស្ស សិក្ខេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ ឯកាសនស្សាតិ ច សម្បទានវចនមេតំ។ **សមណូបាសនស្ស ចា**តិ សមណេហិ ឧបាសិតព្ពស្ស អដ្ឋតឹសារម្មណភាវនានុយោគស្ស, សមណានំ វា ឧបាសនភូតស្ស អដ្ឋតឹសារម្មណភេទស្សេវ។ ឥទម្បិ សម្បទានវចនមេវ, ឧបាសនត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច ឯកាសនេន កាយវិវេកោ, សមណូបាសនេន ចិត្តវិវេកោ វុត្តោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **ឯកត្តំ មោនមក្ខាត**ន្តិ ឯវមិទំ កាយចិត្តវិវេកវសេន “ឯកត្តំ មោន”ន្តិ អក្ខាតំ។ **ឯកោ ចេ អភិរមិស្សសី**តិ ឥទំ បន ឧត្តរគាថាបេក្ខំ បទំ, “អថ ភាហិសិ ទសទិសា”តិ ឥមិនា អស្ស សម្ពន្ធោ។

ភាហិសីតិ ភាសិស្សសិ បកាសេស្សសិ។ ឥមំ បដិបទំ ភាវេន្តោ សព្ពទិសាសុ កិត្តិយា បាកដោ ភវិស្សសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុត្វា ធីរាន**ន្តិអាទីនំ បន ចតុន្នំ បទានំ អយមត្ថោ – យេន ច កិត្តិឃោសេន ភាហិសិ ទសទិសា តំ **ធីរានំ ឈាយីនំ កាមចាគិនំ និឃោសំ សុត្វា** អថ ត្វំ តេន ឧទ្ធច្ចំ អនាបជ្ជិត្វា **ភិយ្យោ ហិរិញ្ច សទ្ធញ្ច** ករេយ្យាសិ, តេន ឃោសេន ហរាយមានោ “និយ្យានិកបដិបទា អយ”ន្តិ សទ្ធំ ឧប្បាទេត្វា ឧត្តរិ បដិបត្តិមេវ ព្រូហេយ្យាសិ។ **មាមកោ**តិ ឯវញ្ហិ សន្តេ មម សាវកោ ហោតីតិ។

៧២៦. តំ នទីហីតិ យំ តំ មយា "ហិរិញ្ច សទ្ទញ្ច ភិយ្យោ កុព្ពថា"តិ វទតា "ឧទ្ធច្ចំ ន កាតព្ព"ន្តិ វុត្តំ, តំ ត មិនា នទីនិទស្សនេនាបិ ជានាថ, តព្ពិបរិយាយញ្ច **សោព្ភេសុ** ច **បទរេសុ**ច ជានាថ។ **សោព្ភេសូ**តិ មាតិកាសុ ។ **បទរេសូ**តិ ទរីសុ។ កថំ? **សណន្តា យន្តិ កុសោព្ភា, តុណ្ហី យន្តិ មហោទធី**តិ។ កុសោព្ភា ហិ សោព្ភបទរាទិភេទា សព្ពាបិ កុន្នទិយោ សណន្តា សទ្ទំ ករោន្តា ឧទ្ធតា ហុត្វា យន្តិ, គង្គាទិភេទា បន មហានទិយោ តុណ្ហី យន្តិ, ឯវំ "មោនេយ្យំ បូរេមី"តិ ឧទ្ធតោ ហោតិ អមាមកោ, មាមកោ បន ហិរិញ្ច សទ្ទញ្ច ឧប្បាទេត្វា នីចចិត្តោវ ហោតិ។

៧២៧-៨. កិញ្ច ភិយ្យោ – **យទូនកំ...បេ.... បណ្ឌិតោ**តិ។ តត្ថ សិយា – សចេ អឌ្ឍកុម្ភូបមោ ពាលោ សណន្តតាយ, រហទោ បូរោវ បណ្ឌិតោ សន្តតាយ, អថ កស្មា ពុទ្ធសមណោ ឯវំ ធម្មទេសនាព្យាវដោ ហុត្វា ពហុំ ភាសតីតិ តមិនា សម្ពន្ធេន **"យំ សមណោ"**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យំ ពុទ្ធសមណោ ពហុំ ភាសតិ ឧបេតំ អត្ថសញ្ហិតំ,** អត្ថូបេតំ ធម្មូបេតញ្ច ហិតេន ច សំហិតំ, តំ ន ឧទ្ធច្ចេន, អបិច ខោ **ជានំ សោ ធម្មំ ទេសេតិ** ទិវសម្បិ ទេសេន្តោ និប្បបញ្ចោវ ហុត្វា។ តស្ស ហិ សព្ពំ វចីកម្មំ ញាណានុបរិវត្តិ។ ឯវំ ទេសេន្តោ ច "ឥទមស្ស ហិតំ ឥទមស្ស ហិត"ន្តិ នានប្បការតោ **ជានំ សោ ពហុ ភាសតិ,** ន កេវលំ ពហុភាណិតាយ។ អវសានគាថាយ សម្ពន្ធោ – ឯវំ តាវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សមន្នាគតោ ពុទ្ធសមណោ ជានំ សោ ធម្មំ ទេសេតិ, ជានំ សោ ពហុ ភាសតិ។ តេន ទេសិតំ បន ធម្មំ និព្ពេធភាគិយេនេវ ញាណេន យោ ច ជានំ សំយតត្តោ, ជានំ ន ពហុ ភាសតិ, ស មុនិ មោនមរហតិ, ស មុនិ មោនមជ្ឈគាតិ។ តស្សត្ថោ – តំ ធម្មំ ជានន្តោ **សំយតត្តោ** គុត្តចិត្តោ ហុត្វា យំ ភាសិតំ សត្តានំ ហិតសុខាវហំ ន ហោតិ, តំ **ជានំ ន ពហុ ភាសតិ**។ សោ ឯវរិធោ មោនត្ថំ បដិបន្នកោ មុនិ មោនេយ្យបដិបទាសង្ខាតំ **មោនំ អរហតិ**។ ន កេវលញ្ច អរហតិយេវ, អបិច ខោ បន **ស មុនិ** អរហត្ត មគ្គញាណសង្ខាតំ **មោនំ អជ្ឈគា** តច្ចេវ វេទិតព្ពោតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

តំ សុត្វា នាលកត្ថេរោ តីសុ ឋានេសុ អប្បិច្ឆោ អហោសិ ទស្សនេ សវនេ បុច្ឆាយាតិ។ សោ ហិ ទេសនា បរិយោសានេ បសន្នចិត្តោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា វនំ បវិដ្ឋោ, បុន "អហោ វតាហំ ភគវន្តំ បស្សេយ្យ"ន្តិ លោលភាវំ ន ជនេសិ។ អយមស្ស ទស្សនេ អប្បិច្ឆតា។ តថា "អហោ វតាហំ បុន ធម្មទេសនំ សុណេយ្យ"ន្តិ លោលភាវំ ន ជនេសិ។ អយមស្ស សវនេ អប្បិច្ឆតា។ តថា "អហោ វតាហំ បុន មោនេយ្យបដិបទំ បុច្ឆេយ្យ"ន្តិ លោលភាវំ ន ជនេសិ។ អយមស្ស បុច្ឆាយ អប្បិច្ឆតា។

សោ ឯវំ អប្បិច្ឆោ សមានោ បព្ពតបាទំ បវិសិត្វា ឯកវនសណ្ឌេ ទ្វេ ទិវសានិ ន វសិ , ឯករុក្ខមូលេ ទ្វេ ទិវសានិ ន និសីទិ, ឯកគាមេ ទ្វេ ទិវសានិ បិណ្ឌាយ ន បាវិសិ។ ឥតិ វនតោ វនំ, រុក្ខតោ រុក្ខំ, គាមតោ គាមំ អាហិណ្ឌន្តោ អនុរូបបដិបទំ បដិបជ្ជិត្វា អគ្គផលេ បតិដ្ឋាសិ។ អថ យស្មា មោនេយ្យបដិបទំ ឧក្កដ្ឋំ កត្វា បូរេន្តោ ភិក្ខុ សត្តេវ មាសានិ ជីវតិ, មជ្ឈិមំ កត្វា បូរេន្តោ សត្ត វស្សានិ, មន្ទំ កត្វា បូរេន្តោ សោឡស វស្សានិ។ អយញ្ច ឧក្កដ្ឋំ កត្វា បូរេសិ, តស្មា សត្ត មាសេ ឋត្វា អត្តនោ អាយុសង្ខារបរិក្ខយំ ញត្វា ន្ហាយិត្វា និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា ទិគុណំ សង្ឃាដឹ បារុបិត្វា ទសពលាភិមុខោ បញ្ចបតិដ្ឋិតំ វន្ទិត្វា អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា ហិង្គុលកបព្ពតំ និស្សាយ ឋិតកោវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ តស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា ភគវា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ តត្ថ គន្ត្វា សរីរកិច្ចំ កត្វា ធាតុយោ គាហាបេត្វា ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា អគមាសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ នាលកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ទ្វយតានុបស្សនាសុត្តវណ្ណនា

ឯវំ មេ សុតន្តិ ទ្វយតានុបស្សនាសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥមស្ស សុត្តស្ស អត្តជ្ឈាសយតោ ឧប្បត្តិ។ អត្តជ្ឈាសយេន ហិ ភគវា ឥមំ សុត្តំ ទេសេសិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បនស្ស អត្ថវណ្ណនាយមេវ អាវិ ភវិស្សតិ។ តត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទីនិ វុត្តនយានេវ។ **បុព្ពារាមេ**តិ សាវត្ថិនគរស្ស បុរត្ថិមទិសាយំ អារាមេ។ **មិគារមាតុ បាសាទេ**តិ ឯត្ថ វិសាខា ឧបាសិកា អត្តនោ សសុរេន មិគារេន សេដ្ឋិនា មាតុដ្ឋានេ ឋបិតត្តា "មិគារមាតា"តិ វុច្ចតិ។ តាយ មិគារមាតុយា នវកោដិអគ្ឃនកំ មហាលតាបិឡន្ធនំ វិស្សជ្ជេត្វា ការាបិតោ បាសាទោ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច បញ្ច បញ្ច គព្ភសតានិ កត្វា សហស្សកូដាគារគព្ភោ, សោ "មិគារមាតុបាសាទោ"តិ វុច្ចតិ។ តស្មឹ មិគារមាតុ បាសាទេ។

តេន ខោ បន សមយេន ភគវាតិ យំ សមយំ ភគវា សាវត្ថឹ និស្សាយ បុព្ពារាមេ មិគារមាតុ បាសាទេ វិហរតិ, តេន សមយេន។ **តទហុបោសថេ**តិ តស្មឹ អហុ ឧបោសថេ, ឧបោសថទិវសេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បន្នរសេ**តិ

ឥទំ ឧបោសថគ្គហណេន សម្បត្តាវសេសុបោសថបដិក្ខេបវចនំ។ **បុណ្ណាយ បុណ្ណមាយ រត្តិយា**តិ បន្នរសទិវសត្តា ទិវសគណនាយ អព្ភាទិឧបក្កិលេសវិរហត្តា រត្តិគុណសម្បត្តិយា ច បុណ្ណត្តា បុណ្ណាយ, បរិបុណ្ណចន្ទត្តា បុណ្ណមាយ ច រត្តិយា។ **ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ**តិ ភិក្ខុសង្ឃេន បរិវុតោ។ **អព្ភោកាសេ និសិន្នោ ហោតី**តិ មិគារមាតុ រតនបាសាទបរិវេណេ អព្ភោកាសេ ឧបរិ អប្បដិច្ឆន្នេ ឱកាសេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ ហោតិ។ **តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូត**ន្តិ អតីវ តុណ្ហីភូតំ, យតោ យតោ វា អនុវិលោកេតិ , តតោ តតោ តុណ្ហីភូតំ, តុណ្ហីភូតំ វាចាយ, បុន តុណ្ហីភូតំ កាយេន។ **ភិក្ខុសង្ឃំ អនុវិលោកេត្វា**តិ តំ បរិវារេត្វា និសិន្នំ អនេកសហស្សភិក្ខុបរិមាណំ តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូតំ ភិក្ខុសង្ឃំ “ឯត្តកា ឯត្ថ សោតាបន្នា, ឯត្តកា សកទាគាមិនោ, ឯត្តកា អនាគាមិនោ ឯត្តកា អារទ្ធវិបស្សកា កល្យាណបុថុជ្ជនា, ឥមស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស កីទិសី ធម្មទេសនា សប្បាយា”តិ សប្បាយធម្មទេសនាបរិច្ឆេទនត្ថំ ឥតោ ចិតោ ច វិលោកេត្វា។

យេ តេ, ភិក្ខវេ, កុសលា ធម្មាតិ យេ តេ អារោគ្យដ្ឋេន អនវជ្ជដ្ឋេន ឥដ្ឋផលដ្ឋេន កោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន ច កុសលា សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មា, តជ្ជោតកា វា បរិយត្តិធម្មា។ **អរិយា និយ្យានិកា សម្ពោធគាមិនោ**តិ ឧបគន្តព្ពដ្ឋេន អរិយា, លោកតោ និយ្យានដ្ឋេន និយ្យានិកា, សម្ពោធសង្ខាតំ អរហត្តំ គមនដ្ឋេន សម្ពោធគាមិនោ។ **តេសំ វោ ភិក្ខវេ...បេ.... សវនាយ,** តេសំ ភិក្ខវេ កុសលានំ...បេ.... សម្ពោធគាមីនំ កា ឧបនិសា, កឹ ការណំ, កឹ បយោជនំ តុម្ហាកំ សវនាយ, កិមត្ថំ តុម្ហេ តេ ធម្មេ សុណាថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យាវទេវ ទ្វយតានំ ធម្មានំ យថាភូតំ ញាណាយា**តិ ឯត្ថ **យាវទេវា**តិ បរិច្ឆេទាវធារណវចនំ។ ទ្វេ អវយវា ឯតេសន្តិ ទ្វយា, ទ្វយា ឯវ ទ្វយតា, តេសំ ទ្វយតានំ។ “ទ្វយានំ”ន្តិបិ បាឋោ។ **យថាភូតំ ញាណាយា**តិ អវិបរីតញាណាយ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យទេតំ លោកិយលោកុត្តរាទិភេទេន ទ្វិធា វវត្ថិតានំ ធម្មានំ វិបស្សនាសង្ខាតំ យថាភូតញាណំ, ឯតទត្ថាយ ន ឥតោ ភិយ្យោតិ, សវនេន ហិ ឯត្តកំ ហោតិ, តទុត្តរិ វិសេសាធិគមោ ភាវនាយាតិ។ **កិញ្ច ទ្វយតំ វទេថា**តិ ឯត្ថ បន សចេ, វោ ភិក្ខវេ, សិយា, កិញ្ច តុម្ហេ, ភន្តេ, ទ្វយតំ វទេថាតិ អយមធិប្បាយោ។ បទត្ថោ បន “កិញ្ច ទ្វយតាភាវំ វទេថា”តិ។

(១) តតោ ភគវា ទ្វយតំ ទស្សេន្តោ **“ឥទំ ទុក្ខ”**ន្តិ ឯវមាទិមាហ។ តត្ថ ទ្វយតានំ ចតុសច្ចធម្មានំ “ឥទំ ទុក្ខំ, អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ ឯវំ លោកិយស្ស ឯកស្ស អវយវស្ស សហេតុកស្ស វា ទុក្ខស្ស ទស្សនេន **អយំ ឯកានុបស្សនា,** ឥតរា លោកុត្តរស្ស ទុតិយស្ស អវយវស្ស សឧបាយស្ស វា និរោធស្ស ទស្សនេន **ទុតិយានុបស្សនា**។ បឋមា ចេត្ថ តតិយចតុត្ថវិសុទ្ធីហិ ហោតិ, ទុតិយា បញ្ចមវិសុទ្ធិយា។ **ឯវំ សម្មា ទ្វយតានុបស្សិនោ**តិ ឥមិនា វុត្តនយេន សម្មា ទ្វយធម្មេ អនុបស្សន្តស្ស សតិយា អវិប្បវាសេន **អប្បមត្តស្ស,** កាយិកចេតសិកវីរិយាតាបេន **អាតាបិនោ** កាយេ ច ជីវិតេ ច និរបេក្ខត្តា , **បហិតត្តស្ស**។ **បាដិកង្ខ**ន្តិ ឥច្ឆិតព្ពំ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ អញ្ញា**តិ អស្មិំយេវ អត្តភាវេ អរហត្តំ។ **សតិ វា ឧបាទិសេសេ អនាគាមិតា**តិ “ឧបាទិសេស”ន្តិ បុនព្ភវសេន ឧបាទាតព្ពក្ខន្ធសេសំ វុច្ចតិ, តស្មិំ វា សតិ អនាគាមិភាវោ បាដិកង្ខោតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ហេដ្ឋិមផលានិបិ ឯវំ ទ្វយតានុបស្សិនោវ ហោន្តិ, ឧបរិមផលេសុ បន ឧស្សាហំ ជនេន្តោ ឯវមាហ។

ឥទមវោចាតិអាទិ សង្គីតិការានំ វចនំ។ តត្ថ **ឥទ**ន្តិ “យេ តេ, ភិក្ខវេ”តិអាទិវុត្តនិទស្សនំ។ **ឯត**ន្តិ ឥទានិ “យេ ទុក្ខ”ន្តិ ឯវមាទិវត្តព្ពគាថាពន្ធនិទស្សនំ។ ឥមា ច គាថា ចតុសច្ចទីបកត្តា វុត្តត្ថទីបិកា ឯវ, ឯវំ សន្តេបិ គាថារុចិកានំ បច្ឆា អាគតានំ បុព្ពេ វុត្តំ អសមត្ថតាយ អនុគ្គហេត្វា “ឥទានិ យទិ វទេយ្យ សុន្ទរ”ន្តិ អាកង្ខន្តានំ វិក្ខិត្តចិត្តានញ្ច អត្ថាយ វុត្តា។ វិសេសត្ថទីបិកា វាតិ អវិបស្សកេ វិបស្សកេ ច ទស្សេត្វា តេសំ វដ្ដវិវដ្ដទស្សនតោ, តស្មា វិសេសត្ថទស្សនត្ថមេវ វុត្តា។ ឯស នយោ ឥតោ បរម្បិ គាថាវចនេសុ។

៧៣០. តត្ថ **យត្ថ ចា**តិ និព្ពានំ ទស្សេតិ។ និព្ពានេ ហិ ទុក្ខំ សព្ពសោ ឧបរុជ្ឈតិ, សព្ពប្បការំ ឧបរុជ្ឈតិ, សហេតុកំ ឧបរុជ្ឈតិ, អសេសញ្ច ឧបរុជ្ឈតិ។ **តញ្ច មគ្គ**ន្តិ តញ្ច អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ។

៧៣១-៣. ចេតោវិមុត្តិហីនា តេ, អថោ បញ្ញាវិមុត្តិយាតិ ឯត្ថ អរហត្តផលសមាធិ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, អរហត្តផលបញ្ញា អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តីតិ វេទិតព្ពា។ តណ្ហាចរិតេន វា អប្បនាឈានពលេន កិលេសេ វិក្ខម្ភេត្វា អធិគតំ អរហត្តផលំ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, ទិដ្ឋិចរិតេន ឧបចារជ្ឈានមត្តំ និព្ពត្តេត្វា វិបស្សិត្វា អធិគតំ អរហត្តផលំ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ។ អនាគាមិផលំ វា កាមរាគំ សន្ធាយ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, អរហត្តផលំ សព្ពប្បការតោ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តីតិ។ **អន្តកិរិយាយា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តករណត្ថាយ ។ **ជាតិជរូបគា**តិ ជាតិជរំ ឧបគតា, ជាតិជរាយ វា ឧបគតា, ន បរិមុច្ចន្តិ ជាតិជរាយាតិ ឯវំ វេទិតព្ពា។ សេសមេត្ថ អាទិតោ បភុតិ បាកដមេវ។ គាថាបរិយោសានេ ច សដ្ឋិមត្តា ភិក្ខូ តំ ទេសនំ ឧគ្គហេត្វា វិបស្សិត្វា តស្មិំយេវ អាសនេ អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្ពវារេសុ។

(២) អតោ ឯវ ភគវា **“សិយា អញ្ញេនបិ បរិយាយេនា”**តិអាទិនា នយេន នានប្បការតោ ទ្វយតានុបស្សនំ អាហ។ តត្ថ ទុតិយវារេ **ឧបធិបច្ចយា**តិ សាសវកម្មបច្ចយា។ សាសវកម្មញ្ហិ ឥធ “ឧបធី”តិ អធិប្បេតំ។ **អសេស វិរាគនិរោធា**តិ អសេសំ វិរាគេន និរោធា, អសេសវិរាគសង្ខាតា វា និរោធា។

៧៣៤. ឧបធិនិទានាតិ កម្មបច្ចយា។ **ទុក្ខស្ស ជាតិប្បភវានុបស្សី**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស ជាតិការណំ “ឧបធី”តិ អនុបស្សន្តោ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។ ឯវំ អយម្បិ វារោ ចត្តារិ សច្ចានិ ទីបេត្វា អរហត្តនិកូដេនេវ វុត្តោ។ យថា ចាយំ, ឯវំ សព្ពវារា។

(៣) តត្ថ តតិយវារេ **អវិជ្ជាបច្ចយា**តិ ភវគាមិកម្មសម្ភារអវិជ្ជាបច្ចយា។ ទុក្ខំ បន សព្ពត្ថ វដ្ដទុក្ខមេវ។

៧៣៥. ជាតិមរណសំសារន្តិ ខន្ធនិព្ពត្តិំ ជាតិំ ខន្ធភេទំ មរណំ ខន្ធបដិបាដិំ សំសារញ្ច។ **វជន្តី**តិ គច្ឆន្តិ ឧបេន្តិ។ **ឥត្ថភាវញ្ញថាភាវ**ន្តិ ឥមំ មនុស្សភាវំ ឥតោ អវសេសអញ្ញនិកាយភាវញ្ច។ **គតី**តិ បច្ចយភាវោ។

៧៣៦. អវិជ្ជា ហាយន្តិ អវិជ្ជា ហិ អយំ។ **វិជ្ជាគតា ច យេ សត្តា**តិ យេ ច អរហត្តមគ្គវិជ្ជាយ កិលេសេ វិជ្ឈិត្វា គតា ខីណាសវសត្តា។ សេសមុត្តានត្ថមេវ។

(៤) ចតុត្ថវារេ **សង្ខារបច្ចយា**តិ បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារបច្ចយា។

៧៣៨-៩. ឯតមាទីនវំ ញត្វាតិ យទិទំ ទុក្ខំ សង្ខារបច្ចយា, ឯតំ អាទីនវន្តិ ញត្វា។ **សព្ពសង្ខារសមថា**តិ សព្ពេសំ វុត្តប្បការានំ សង្ខារានំ មគ្គញាណេន សមថា, ឧបហតតាយ ផលសមត្ថតាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សញ្ញាន**ន្តិ កាមសញ្ញាទីនំ មគ្គេនេវ ឧបរោធនា។ **ឯតំ ញត្វា យថាតថ**ន្តិ ឯតំ ទុក្ខក្ខយំ អវិបរីតំ ញត្វា។ **សម្មទ្ទសា**តិ សម្មា ទស្សនា។ **សម្មទញ្ញាយា**តិ សង្ខតំ អនិច្ចាទិតោ, អសង្ខតញ្ច និច្ចាទិតោ ញត្វា។ **មារសំយោគ**ន្តិ តេភូមកវដ្ដំ។ សេសមុត្តានត្ថមេវ។

(៥) បញ្ចមវារេ **វិញ្ញាណបច្ចយា**តិ កម្មសហជាតអភិសង្ខារវិញ្ញាណបច្ចយា។

៧៤១. និច្ឆាតោតិ និត្តណ្ហោ។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ ហោតិ។ សេសំ បាកដមេវ។

(៦) ឆដ្ឋវារេ **ផស្សបច្ចយា**តិ អភិសង្ខារវិញ្ញាណសម្បយុត្តផស្សបច្ចយាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ឯត្ថ បទបដិបាដិយា វត្តព្ពានិ នាមរូបសឡាយតនានិ អវត្វា ផស្សោ វុត្តោ។ តានិ ហិ រូបមិស្សកត្តា កម្មសម្បយុត្តានេវ ន ហោន្តិ, ឥទញ្ច វដ្ដទុក្ខំ កម្មតោ វា សម្ភវេយ្យ កម្មសម្បយុត្តធម្មតោ វាតិ។

៧៤២-៣. ភវសោតានុសារិនន្តិ តណ្ហានុសារិនំ។ **បរិញ្ញាយា**តិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិត្វា។ **អញ្ញាយា**តិ អរហត្តមគ្គបញ្ញាយ ញត្វា។ **ឧបសមេ រតា**តិ ផលសមាបត្តិវសេន និព្ពានេ រតា។ **ផស្សាភិសមយា**តិ ផស្ស និរោធា។ សេសំ បាកដមេវ។

(៧) សត្តមវារេ **វេទនាបច្ចយា**តិ កម្មសម្បយុត្តវេទនាបច្ចយា។

៧៤៤-៥. អទុក្ខមសុខំ សហាតិ អទុក្ខមសុខេន សហ។ **ឯតំ ទុក្ខន្តិ ញត្វានា**តិ ឯតំ សព្ពំ វេទយិតំ “ទុក្ខការណ”ន្តិ ញត្វា, វិបរិណាមដ្ឋិតិអញ្ញាណទុក្ខតាហិ វា ទុក្ខំ ញត្វា។ **មោសធម្ម**ន្តិ នស្សនធម្មំ។ **បលោកិន**ន្តិ ជរាមរណេហិ បលុជ្ជនធម្មំ។ **ផុស្ស ផុស្សា**តិ ឧទយព្ពយញាណេន ផុសិត្វា ផុសិត្វា។ **វយំ បស្ស**ន្តិ អន្តេ ភង្គមេវ បស្សន្តោ។ **ឯវំ តត្ថ វិជានតី**តិ ឯវំ តា វេទនា វិជានាតិ, តត្ថ វា ទុក្ខភាវំ វិជានាតិ។ **វេទនានំ ខយា**តិ តតោ បរំ មគ្គញាណេន កម្មសម្បយុត្តានំ វេទនានំ ខយា។ សេសមុត្តានមេវ។

(៨) អដ្ឋមវារេ **តណ្ហាបច្ចយា**តិ កម្មសម្ភារតណ្ហាបច្ចយា ។

៧៤៧. ឯតមាទីនវំ ញត្វា, តណ្ហំ ទុក្ខស្ស សម្ភវន្តិ ឯតំ ទុក្ខស្ស សម្ភវំ តណ្ហាយ អាទីនវំ ញត្វា។ សេសមុត្តានមេវ។

(៩) នវមវារេ **ឧបាទានបច្ចយា**តិ កម្មសម្ភារឧបាទានបច្ចយា។

៧៤៨-៩. ភវោតិ វិបាកភវោ ខន្ធបាតុភាវោ។ **ភូតោ ទុក្ខន្តិ** ភូតោ សម្ភូតោ វឌ្ឍទុក្ខំ និគច្ឆតិ។ **ជាតស្ស មរណន្តិ** យត្រាបិ “ភូតោ សុខំ និគច្ឆតី”តិ ពាលា មញ្ញន្តិ, តត្រាបិ ទុក្ខមេវ ទស្សេន្តោ អាហ – “ជាតស្ស មរណំ ហោតី”តិ។ ទុតិយគាថាយ យោជនា – អនិច្ចាទីហិ សម្មទញ្ញាយ បណ្ឌិតា ឧបាទានក្ខយា ជាតិក្ខយំ និព្ពានំ អភិញ្ញាយ ន គច្ឆន្តិ បុនព្ភវន្តិ។

(១០) ទសមវារេ **អារម្ភបច្ចយា**តិ កម្មសម្បយុត្តវីរិយបច្ចយា។

៧៥១. អនារម្ភេ វិមុត្តិនោតិ អនារម្ភេ និព្ពានេ វិមុត្តស្ស។ សេសមុត្តានមេវ។

(១១) ឯកាទសមវារេ **អាហារបច្ចយា**តិ កម្មសម្បយុត្តាហារបច្ចយា។ អបរោ នយោ – ចតុព្ពិធា សត្តា រូបូបគា, វេទនូបគា, សញ្ញូបគា, សង្ខារូបគាតិ។ តត្ថ ឯកាទសវិធាយ កាមធាតុយា សត្តា **រូបូបគា** កពឡីការាហារសេវនតោ។ រូបធាតុយា សត្តា អញ្ញត្រ អសញ្ញេហិ **វេទនូបគា** ផស្សាហារសេវនតោ។ ហេដ្ឋា តិវិធាយ អរូបធាតុយា សត្តា **សញ្ញូបគា** សញ្ញាភិនិព្ពត្តមនោសញ្ចេតនាហារសេវនតោ ។ ភវគ្គេ សត្តា **សង្ខារូបគា** សង្ខារាភិនិព្ពត្តវិញ្ញាណាហារសេវនតោតិ។ ឯវម្បិ យំ កិញ្ចិ ទុក្ខំ សម្ភោតិ, សព្ពំ អាហារបច្ចយាតិ វេទិតព្ពំ។

៧៥៥. អារោគ្យន្តិ និព្ពានំ។ **សង្ខាយ សេវី**តិ ចត្តារោ បច្ចយេ បច្ចវេក្ខិត្វា សេវមានោ, “បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ អដ្ឋារសធាតុយោ”តិ ឯវំ វា លោកំ សង្ខាយ “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា”តិ ញាណេន សេវមានោ។ **ធម្មដ្ឋោ**តិ ចតុសច្ចធម្មេ ឋិតោ។ **សង្ខ្យំ នោបេតី**តិ “ទេវោ”តិ វា “មនុស្សោ”តិ វា អាទិកំ សង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ។ សេសមុត្តានមេវ។

(១២) ទ្វាទសមវារេ **ឥញ្ជិតបច្ចយា**តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិកម្មកិលេសឥញ្ជិតេសុ យតោ កុតោចិ កម្មសម្ភារិញ្ជិតបច្ចយា។

៧៥៧. ឯជំ វោស្សជ្ជាតិ តណ្ហំ ចជិត្វា។ **សង្ខារេ ឧបរុន្ធិយា**តិ កម្មំ កម្មសម្បយុត្តេ ច សង្ខារេ និរោធេត្វា។ សេសមុត្តានមេវ។

(១៣) តេរសមវារេ **និស្សិតស្ស ចលិតន្តិ** តណ្ហាយ តណ្ហាទិដ្ឋិមានេហិ វា ខន្ធេ និស្សិតស្ស សីហសុត្តេ (សំ. និ. ៣.៧៨) ទេវានំ វិយ ភយចលនំ ហោតិ។ សេសមុត្តានមេវ។

(១៤) ចុទ្ទសមវារេ **រូបេហី**តិ រូបភវេហិ រូបសមាបត្តីហិ វា។ **អរូបា**តិ អរូបភវា អរូបសមាបត្តិយោ វា។ **និរោធោ**តិ និព្ពានំ។

៧៦១. មច្ចុហាយិនោតិ មរណមច្ចុ កិលេសមច្ចុ ទេវបុត្តមច្ចុហាយិនោ, តិវិធម្បិ តំ មច្ចុំ ហិត្វា គាមិនោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមុត្តានមេវ។

(១៥) បន្នរសមវារេ **យន្តិ** នាមរូបំ សន្ធាយាហ។ តញ្ហិ លោកេន ធុវសុភសុខត្តវសេន “ឥទំ សច្ច”ន្តិ ឧបនិជ្ឈាយិតំ ទិដ្ឋមាលោកិតំ។ **ឥទមរិយានន្តិ** ឥទំ អរិយានំ, អនុនាសិកឥការលោបំ កត្វា វុត្តំ។ **ឯតំ មុសា**តិ ឯតំ ធុវាទិវសេន គហិតម្បិ មុសា, ន តាទិសំ ហោតីតិ។ បុន **យន្តិ** និព្ពានំ សន្ធាយាហ។ តញ្ហិ លោកេន រូបវេទនាទីនមភាវតោ “ឥទំ មុសា នត្ថិ កិញ្ចី”តិ ឧបនិជ្ឈាយិតំ។ **ឥទមរិយានំ ឯតំ សច្ចន្តិ** តំ ឥទំ អរិយានំ ឯតំ និក្កិលេសសង្ខាតា សុភភាវា, បវត្តិទុក្ខបដិបក្ខសង្ខាតា សុខភាវា, អច្ចន្តសន្តិសង្ខាតា និច្ចភាវា ច អនបគមនេន បរមត្ថតោ “សច្ច”ន្តិ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ សុទិដ្ឋំ។

៧៦២-៣. អនត្តនិ អត្តមានិន្តិ អនត្តនិ នាមរូបេ អត្តមានី។ **ឥទំ សច្ចន្តិ មញ្ញតី**តិ ឥទំ នាមរូបំ ធុវាទិវសេន “សច្ច”ន្តិ មញ្ញតិ។ **យេន យេន ហី**តិ យេន យេន រូបេ វា វេទនាយ វា “មម រូបំ, មម វេទនា”តិអាទិនា នយេន មញ្ញន្តិ។ **តតោ តន្តិ** តតោ មញ្ញិតាការា តំ នាមរូបំ **ហោតិ អញ្ញថា**។ កី ការណំ? **តញ្ហិ តស្ស មុសា ហោតិ,** យស្មា តំ យថាមញ្ញិតាការា មុសា ហោតិ, តស្មា អញ្ញថា ហោតីតិ អត្ថោ។ កស្មា បន មុសា ហោតីតិ? **មោសធម្មញ្ហិ ឥត្តរំ,** យស្មា យំ ឥត្តរំ បរិត្តបច្ចុបដ្ឋានំ, តំ មោសធម្មំ នស្សនធម្មំ ហោតិ, តថារូបញ្ច នាមរូបន្តិ។ **សច្ចាភិសមយា**តិ សច្ចាវពោធា។ សេសមុត្តានមេវ។

(១៦) សោឡសមវារេ **យន្តិ** ឆព្ពិធមិដ្ឋារម្មណំ សន្ធាយាហ។ តញ្ហិ លោកេន សលភមច្ឆមក្កដាទីហិ បទីបពឡិសលេបាទយោ វិយ “ឥទំ សុខ”ន្តិ ឧបនិជ្ឈាយិតំ។ **ឥទមរិយានំ ឯតំ ទុក្ខន្តិ** តំ ឥទំ អរិយានំ “កាមា

ហិ ចិត្រា មធុរា មនោរមា, វិរូបរូបេន មថេន្តិ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា (សុ. និ. ៥០; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១៣៦) នយេន “ឯតំ ទុក្ខ”ន្តិ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ សុទិដ្ឋំ។ បុន **យ**ន្តិ និព្ពានមេវ សន្ធាយាហ។ តញ្ហិ លោកេន កាមគុណាភាវា “ទុក្ខ”ន្តិ ឧបនិជ្ឈាយិតំ។ **តទមរិយាន**ន្តិ តំ ឥទំ អរិយានំ បរមត្ថសុខតោ “ឯតំ សុខ”ន្តិ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ សុទិដ្ឋំ។

៧៦៥-៦. **កេវលា**តិ អនវសេសា។ **ឥដ្ឋា**តិ ឥច្ឆិតា បត្ថិតា។ **កន្តា**តិ បិយា។ **មនាបា**តិ មនវឌ្ឍិករា។ **យាវតត្ថីតិ វុច្ចតី**តិ យាវតា ឯតេ ឆ អារម្មណា អត្ថីតិ វុច្ចន្តិ។ វចនព្យត្តយោ វេទិតព្ពោ។ **ឯតេ វោ**តិ ឯត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ។

៧៦៧-៨. **សុខន្តិ ទិដ្ឋមរិយេហិ, សក្កាយស្សុបរោធន**ន្តិ “សុខ”មិតិ អរិយេហិ បញ្ចក្ខន្ធនិរោធោ ទិដ្ឋោ, និព្ពានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បច្ចនីកមិទំ ហោតី**តិ បដិលោមមិទំ ទស្សនំ ហោតិ។ **បស្សត**ន្តិ បស្សន្តានំ, បណ្ឌិតានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **យំ បរេ**តិ ឯត្ថ **យ**ន្តិ វត្ថុកាមេ សន្ធាយាហ។ បុន **យំ បរេ**តិ ឯត្ថ និព្ពានំ។

៧៦៩-៧១. **បស្សា**តិ សោតារំ អាលបតិ។ **ធម្ម**ន្តិ និព្ពានធម្មំ។ **សម្បមូឡ្ហេត្ថវិទ្ទសូ**តិ សម្បមូឡ្ហា ឯត្ថ អវិទ្ទសូ ពាលា។ កិការណំ សម្បមូឡ្ហា? **និវុតានំ តមោ ហោតិ , អន្ធការោ អបស្សតំ** , ពាលានំ អវិជ្ជាយ និវុតានំ ឱត្ថដានំ អន្ធភាវករណោ តមោ ហោតិ, យេន និព្ពានធម្មំ ទដ្ឋុំ ន សក្កោន្តិ។ **សតញ្ច វិវដំ ហោតិ, អាលោកោ បស្សតាមិវា**តិ សតញ្ច សប្បុរិសានំ បញ្ញាទស្សនេន បស្សតំ អាលោកោវ វិវដំ ហោតិ និព្ពានំ។ **សន្តិកេ ន វិជានន្តិ, មគា ធម្មស្សកោវិទា**តិ យំ អត្តនោ សរីរេ តចបញ្ចកមត្តំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អនន្តរមេវ អធិគន្តព្ពតោ, អត្តនោ ខន្ធានំ វា និរោធមត្តតោ សន្តិកេ និព្ពានំ, តំ ឯវំ សន្តិកេ សន្តម្បិ ន វិជានន្តិ មគភូតា ជនា មគ្គាមគ្គធម្មស្ស សច្ចធម្មស្ស វា អកោវិទា, សព្ពថា **ភវរាគ...បេ.... សុសម្ពុធោ**។ តត្ថ **មារធេយ្យានុបន្នេហី**តិ តេភូមកវដ្ដំ អនុបន្នេហិ។

៧៧២. បច្ឆិមគាថាយ សម្ពន្ធោ “ឯវំ អសុសម្ពុធំ **កោ នុ អញ្ញត្រ មរិយេហី**”តិ។ តស្សត្ថោ – ឋបេត្វា អរិយេ កោ នុ អញ្ញោ និព្ពានបទំ ជានិតុំ អរហតិ, យំ បទំ ចតុត្ថេន អរិយមគ្គេន សម្មទញ្ញាយ អនន្តរមេវ អនាសវា ហុត្វា កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពន្តិ, សម្មទញ្ញាយ វា អនាសវា ហុត្វា អន្តេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពន្តីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

អត្តមនាតិ តុដ្ឋមនា។ **អភិនន្ទុ**ន្តិ អភិនន្ទឹសុ។ **ឥមស្មិញ្ច បន វេយ្យាករណស្មិ**ន្តិ ឥមស្មឹ សោឡសមេ វេយ្យាករណេ។ **ភញ្ញមានេ**តិ ភណិយមានេ។ សេសំ បាកដមេវ។

ឯវំ សព្ពេសុបិ សោឡសសុ វេយ្យាករណេសុ សដ្ឋិមត្តេ សដ្ឋិមត្តេ កត្វា សដ្ឋិអធិកានំ នវន្នំ ភិក្ខុសតានំ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តានិ វិមុច្ចឹសុ, សោឡសក្ខត្តុំ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វា ចតុសដ្ឋិ សច្ចានេត្ថ វេនេយ្យវសេន នានប្បការតោ ទេសិតានីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ទ្វយតានុបស្សនាសុត្តវណ្ណនា

និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ច តតិយោ វគ្គោ អត្ថវណ្ណនានយតោ, នាមេន

មហាវគ្គោតិ។

៤. អដ្ឋកវគ្គោ

១. កាមសុត្តវណ្ណនា

៧៧៣. កាមំ កាមយមានស្សាតិ កាមសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ អញ្ញតរោ ព្រាហ្មណោ សាវត្ថិយា ជេតវនស្ស ច អន្តរេ អចិរវតីនទីតីរេ “យវំ វបិស្សាមី”តិ ខេត្តំ កសតិ។ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ បិណ្ឌាយ បវិសន្តោ តំ ទិស្វា អាវជ្ជេន្តោ អទ្ទស – “អស្ស ព្រាហ្មណស្ស យវា វិនស្សិស្សន្តី”តិ, បុន ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ អាវជ្ជេន្តោ ចស្ស សោតាបត្តិផលស្ស ឧបនិស្សយំ អទ្ទស។ “កទា ជាបុណេយ្យា”តិ អាវជ្ជេន្តោ “សស្សេ វិនដ្ឋេ សោកាភិភូតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា”តិ អទ្ទស។ តតោ ចិន្តេសិ – “សចាហំ តទា ឯវ ព្រាហ្មណំ ឧបសង្កមិស្សាមិ, ន មេ ឱវាទំ សោតព្ពំ មញ្ញិស្សតិ។ នានារុចិកា ហិ ព្រាហ្មណា, ហន្ទ, នំ ឥតោ បភុតិយេវ សង្គណ្ហាមិ, ឯវំ មយិ មុទុចិត្តោ ហុត្វា តទា ឱវាទំ សោស្សតី”តិ ព្រាហ្មណំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “កិំ, ព្រាហ្មណ, ករោសី”តិ។ ព្រាហ្មណោ “ឯវំ ឧច្ចាកុលីនោ សមណោ គោតមោ មយា សទ្ធិំ បដិសន្ថារំ ករោតី”តិ តាវតកេនេវ ភគវតិ បសន្នចិត្តោ ហុត្វា “ខេត្តំ, ភោ គោតម, កសាមិ យវំ វបិស្សាមី”តិ អាហ។ អថ សារិបុត្តត្ថេរោ ចិន្តេសិ – “ភគវា ព្រាហ្មណេន សទ្ធិំ បដិសន្ថារំ អកាសិ, ន ច អហេតុ អប្បច្ចយា តថាគតា ឯវំ ករោន្តិ, ហន្ទាហម្បិ តេន សទ្ធិំ បដិសន្ថារំ ករោមី”តិ ព្រាហ្មណំ ឧបសង្កមិត្វា តថេវ បដិសន្ថារមកាសិ។ ឯវំ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ សេសា ច អសីតិ មហាសាវកា។ ព្រាហ្មណោ អតីវ អត្តមនោ អហោសិ។

អថ ភគវា សម្បជ្ជមានេបិ សស្សេ ឯកទិវសំ កតភត្តកិច្ចោ សាវត្ថិតោ ជេតវនំ គច្ឆន្តោ មគ្គា ឱក្កម្ម ព្រាហ្មណស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អាហ – “សុន្ទរំ តេ, ព្រាហ្មណ, យវក្ខេត្ត”ន្តិ។ “ឯវំ, ភោ គោតម, សុន្ទរំ, សចេ សម្បជ្ជិស្សតិ, តុម្ហាកម្បិ សំវិភាគំ ករិស្សាមី”តិ។ អថស្ស ចតុមាសច្ចយេន យវា និប្ផជ្ជិំសុ។ តស្ស “អជ្ជ វា ស្វេ វា លាយិស្សាមី”តិ ឧស្សុក្កំ កុរុមានស្សេវ មហាមេឃោ ឧដ្ឋហិត្វា សព្ពរត្តិំ វស្សិ។ អចិរវតី នទី បូរា អាគន្ត្វា សព្ពំ យវំ វហិ។ ព្រាហ្មណោ សព្ពរត្តិំ អនត្តមនោ ហុត្វា បភាតេ នទីតីរំ គតោ សព្ពំ សស្សវិបត្តិំ ទិស្វា “វិនដ្ឋោម្ហិ, កថំ ទានិ ជីវិស្សាមី”តិ ពលវសោកំ ឧប្បាទេសិ ។ ភគវាបិ តមេវ រត្តិំ បច្ចូសសមយេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ “អជ្ជ ព្រាហ្មណស្ស ធម្មទេសនាកាលោ”តិ ញត្វា ភិក្ខាចារវេលាយ សាវត្ថិំ បវិសិត្វា ព្រាហ្មណស្ស ឃរទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ ទិស្វា “សោកាភិភូតំ មំ អស្សាសេតុកាមោ សមណោ គោតមោ អាគតោ”តិ ចិន្តេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា បត្តំ គហេត្វា ភគវន្តំ និសីទាបេសិ។ ភគវា ជានន្តោវ ព្រាហ្មណំ បុច្ឆិ – “កិំ ព្រាហ្មណ បទុដ្ឋចិត្តោ វិហាសី”តិ? អាម, ភោ គោតម, សព្ពំ មេ យវក្ខេត្តំ ឧទកេន វុឡ្ហន្តិ។ អថ ភគវា “ន, ព្រាហ្មណ, វិបន្នេ ទោមនស្សំ, សម្បន្នេ ច សោមនស្សំ កាតព្ពំ។ កាមា ហិ នាម សម្បជ្ជន្តិបិ វិបជ្ជន្តិបី”តិ វត្វា តស្ស ព្រាហ្មណស្ស សប្បាយំ ញត្វា ធម្មទេសនាវសេន ឥមំ សុត្តមភាសិ។ តត្ថ សង្ខេបតោ បទត្ថសម្ពន្ធមត្តមេវ វណ្ណយិស្សាម, វិត្ថារោ បន និទ្ទេសេ (មហានិ. ១) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ យថា ច ឥមស្មិំ សុត្តេ, ឯវំ ឥតោ បរំ សព្ពសុត្តេសុ។

តត្ថ **កាម**ន្តិ មនាបិយរូបាទិតេភូមកធម្មសង្ខាតំ វត្ថុកាមំ, **កាមយមានស្សា**តិ ឥច្ឆមានស្ស។ **តស្ស ចេ តំ សមិជ្ឈតី**តិ តស្ស កាមយមានស្ស សត្តស្ស តំ កាមសង្ខាតំ វត្ថុ សមិជ្ឈតិ ចេ, សចេ សោ តំ លភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អទ្ធា បីតិមនោ ហោតី**តិ ឯកំសំ តុដ្ឋចិត្តោ ហោតិ។ **លទ្ធា**តិ លភិត្វា។ **មច្ចោ**តិ សត្តោ។ **យទិច្ឆតី**តិ យំ ឥច្ឆតិ។

៧៧៤. តស្ស ចេ កាមយានស្សាតិ តស្ស បុគ្គលស្ស កាមេ ឥច្ឆមានស្ស, កាមេន វា យាយមានស្ស។ **ឆន្ទជាតស្សា**តិ ជាតតណ្ហស្ស។ **ជន្តុនោ**តិ សត្តស្ស។ **តេ កាមា បរិហាយន្តី**តិ តេ កាមា បរិហាយន្តិ ចេ។ **សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតី**តិ អថ អយោមយាទិនា សល្លេន វិទ្ធោ វិយ បីឡីយតិ។

៧៧៥. តតិយគាថាយ សង្ខេបត្ថោ – **យោ** បន ឥមេ **កាមេ** តត្ថ ឆន្ទរាគវិក្ខម្ភនេន វា សមុច្ឆេទេន វា អត្តនោ បាទេន **សប្បស្ស** សិរំ វិយ **បរិវជ្ជេតិ។ សោ** ភិក្ខុ សព្ពំ លោកំ វិសរិត្វា ឋិតត្តា **លោកេ វិសត្តិកា**សង្ខាតំ តណ្ហំ **សតោ** ហុត្វា **សមតិវត្តតី**តិ។

៧៧៦-៨. តតោ បរាសំ តិស្សន្នំ គាថានំ អយំ សង្ខេបត្ថោ – **យោ** ឯតំ សាលិក្ខេត្តាទិ **ខេត្តំ** វា ឃរវត្ថាទិ **វត្ថុំ** វា កហាបណសង្ខាតំ **ហិរញ្ញំ** វា គោអស្សភេទំ **គវាស្សំ** វា ឥត្ថិសញ្ញិកា **ថិយោ** វា ញាតិពន្ធវាទី **ពន្ធូ** វា អញ្ញេ វា មនាបិយរូបាទី **បុថុ កាមេ អនុគិជ្ឈតិ,** តំ បុគ្គលំ **អពល**សង្ខាតា កិលេសា **ពលីយន្តិ** សហន្តិ មទ្ទន្តិ, សទ្ធាពលាទិវិរហេន វា អពលំ តំ បុគ្គលំ អពលា កិលេសា ពលីយន្តិ, អពលត្តា ពលីយន្តីតិ អត្ថោ។ អថ តំ កាមគិទ្ធំ កាមេ រក្ខន្តំ បរិយេសន្តញ្ច សីហាទយោ ច បាកដ**បរិស្សយា** កាយទុច្ចរិតាទយោ ច អបាកដ**បរិស្សយា មទ្ទន្តិ, តតោ** អបាកដបរិស្សយេហិ អភិភូតំ **តំ** បុគ្គលំ ជាតិអាទិ**ទុក្ខំ ភិន្នំ នាវំ ឧទកំ វិយ**

អន្វេតិ។ តស្មា កាយគតាសតិអាទិភាវនាយ **ជន្តុ សទា សតោ** ហុត្វា វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទវសេន រូបាទីសុ វត្ថុកាមេសុ សព្ពប្បការម្បិ កិលេសកាមំ បរិវជ្ជេន្តោ **កាមានិ បរិវជ្ជយេ**។ ឯវំ **តេ** កាមេ **បហាយ** តប្បហានករមគ្គេនេវ ចតុព្ពិធម្បិ **តរេ ឱឃំ** តរេយ្យ តរិតុំ សក្កុណេយ្យ។ តតោ យថា បុរិសោ ឧទកគរុកំ **នាវំ សិញ្ចិត្វា** លហុកាយ នាវាយ អប្បកសិរេនេវ **បារគូ** ភវេយ្យ, បារំ គច្ឆេយ្យ, ឯវមេវ អត្តភាវនាវំ កិលេសូទកគរុកំ សិញ្ចិត្វា លហុកេន អត្តភាវេន បារគូ ភវេយ្យ, សព្ពធម្មបារំ និព្ពានំ គតោ ភវេយ្យ, អរហត្តប្បត្តិយា គច្ឆេយ្យ ច, អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាតីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ព្រាហ្មណោ ច ព្រាហ្មណី ច សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហីសូតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ កាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. គុហដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា

៧៧៨. សត្តោ គុហាយន្តិ គុហដ្ឋកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ អាយស្មា បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ កោសម្ពិយំ គង្គាតីរេ អាវដ្ដកំ នាម ឧតេនស្ស ឧយ្យានំ, តត្ថ អគមាសិ សីតលេ បទេសេ ទិវាវិហារំ និសីទិតុកាមោ។ អញ្ញទាបិ ចាយំ គច្ឆតេវ តត្ថ បុព្ពាសេវនេន យថា គវម្បតិត្ថេរោ តាវតីសភវនន្តិ វុត្តនយមេតំ វង្គីសសុត្តវណ្ណនាយំ។ សោ តត្ថ គង្គាតីរេ សីតលេ រុក្ខមូលេ សមាបត្តឹ អប្បេត្វា ទិវាវិហារំ និសីទិ។ រាជាបិ ខោ ឧតេនោ តំ ទិវសំយេវ ឧយ្យានកីឡិកំ គន្ត្វា ពហុទេវ ទិវសភាគំ នច្ចគីតាទីហិ ឧយ្យានេ កីឡិត្វា បានមទមត្តោ ឯកិស្សា ឥត្ថិយា អង្កេ សីសំ កត្វា សយិ។ សេសិត្ថិយោ “សុត្តោ រាជា”តិ ឧដ្ឋហិត្វា ឧយ្យានេ បុប្ផផលាទីនិ គណ្ហន្តិយោ ថេរំ ទិស្វា ហិរោត្តប្បំ ឧបដ្ឋាបេត្វា “មា សទ្ទំ អកត្ថា”តិ អញ្ញមញ្ញំ និវារេត្វា អប្បសទ្ទា ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ថេរំ សម្បរិវារេត្វា និសីទីសុ។ ថេរោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ តាសំ ធម្មំ ទេសេសិ, តា តុដ្ឋា “សាធុ សាធូ”តិ វត្វា សុណន្តិ។

រញ្ញោ សីសំ អង្កេនាទាយ និសិន្និត្ថី “ឥមា មំ ឱហាយ កីឡន្តី”តិ តាសុ ឥស្សាបកតា ឩរុំ ចាលេត្វា រាជានំ បពោធេសិ។ រាជា បដិពុជ្ឈិត្វា ឥត្ថាគារំ អបស្សន្តោ “កុហឹ ឥមា វសលិយោ”តិ អាហ។ សា អាហ – “តុម្ហេសុ អពហុកតា ‘សមណំ រមយិស្សាមា’តិ គតា”តិ។ សោ កុទ្ធោ ថេរាភិមុខោ អគមាសិ។ តា ឥត្ថិយោ រាជានំ ទិស្វា ឯកច្ចា ឧដ្ឋហីសុ, ឯកច្ចា “មហារាជ, បព្ពជិតស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុណាមា”តិ ន ឧដ្ឋហីសុ។ សោ តេន ភិយ្យោសោមត្តាយ កុទ្ធោ ថេរំ អវន្ទិត្វាវ “កិមត្ថំ អាគតោសី”តិ អាហ។ “វិវេកត្ថំ មហារាជា”តិ។ សោ “វិវេកត្ថាយ អាគតា ឯវំ ឥត្ថាគារបរិវុតា និសីទន្តី”តិ វត្វា “តវ វិវេកំ កថេហី”តិ អាហ។ ថេរោ វិសារទោបិ វិវេកកថាយ “នាយំ អញ្ញាតុកាមោ បុច្ឆតី”តិ តុណ្ហី អហោសិ។ រាជា “សចេ ន កថេសិ, តម្ពកិបិល្លិកេហិ តំ ខាទាបេស្សាមី”តិ អញ្ញតរស្មិំ អសោករុក្ខេ តម្ពកិបិល្លិកបុដំ គណ្ហន្តោ អត្តនោវ ឧបរិ វិកិរិ។ សោ សរីរំ បុញ្ឆិត្វា អញ្ញំ បុដំ គហេត្វា ថេរាភិមុខោ អគមាសិ។ ថេរោ “សចាយំ រាជា មយិ អបរជ្ឈេយ្យ , អបាយាភិមុខោ ភវេយ្យា”តិ តំ អនុកម្បមានោ ឥទ្ធិយា អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា គតោ។

តតោ ឥត្ថិយោ អាហំសុ – “មហារាជ, អញ្ញេ រាជានោ ឦទិសំ បព្ពជិតំ ទិស្វា បុប្ផគន្ធាទីហិ បូជេន្តិ, ត្វំ តម្ពកិបិល្លិកបុដេន អាសាទេតុំ អារទ្ធោ អហោសិ, កុលវំសំ នាសេតុំ ឧដ្ឋិតោ”តិ។ សោ អត្តនោ ទោសំ ញត្វា តុណ្ហី ហុត្វា ឧយ្យានបាលំ បុច្ឆិ – “អញ្ញម្បិ ទិវសំ ថេរោ ឥធាគច្ឆតី”តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។ តេន ហិ យទា អាគច្ឆតិ, តទា មេ អារោចេយ្យាសីតិ។ សោ ឯកទិវសំ ថេរេ អាគតេ អារោចេសិ។ រាជាបិ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា បាណេហិ សរណំ គតោ អហោសិ។ តម្ពកិបិល្លិកបុដេន អាសាទិតទិវសេ បន ថេរោ អាកាសេនាគន្ត្វា បុន បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា ភគវតោ គន្ធកុដិយំ ឧម្មុជ្ជិ។ ភគវាបិ ខោ ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ សីហសេយ្យំ កប្បយមានោ ថេរំ ទិស្វា “កឹ, ភារទ្វាជ, អកាលេ អាគតោសី”តិ អាហ។ ថេរោ “អាម ភគវា”តិ វត្វា សព្ពំ តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ តំ សុត្វា ភគវា “កឹ ករិស្សតិ តស្ស វិវេកកថា កាមគុណគិទ្ធស្សា”តិ វត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន និបន្នោ ឯវ ថេរស្ស ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **សត្តោ**តិ លគ្គោ។ **គុហាយ**ន្តិ កាយេ។ កាយោ ហិ រាគាទីនំ វាឡានំ វសនោកាសតោ “គុហា”តិ វុច្ចតិ។ **ពហុនាភិឆន្នោ**តិ ពហុនា រាគាទិកិលេសជាលេន អភិច្ឆន្នោ។ ឯតេន អជ្ឈត្តពន្ធនំ វុត្តំ។ **តិដ្ឋ**ន្តិ រាគាទិវសេន តិដ្ឋន្តោ។ **នរោ**តិ សត្តោ។ **មោហនស្មឹ បគាឡ្ហោ**តិ មោហនំ វុច្ចតិ កាមគុណា។ ឯត្ថ ហិ ទេវមនុស្សា មុយ្ហន្តិ, តេសុ អជ្ឈោគាឡ្ហោ ហុត្វា ។ ឯតេន ពាហិទ្ធាពន្ធនំ វុត្តំ។ **ទូរេ វិវេកា ហិ តថាវិធោ សោ**តិ សោ តថារូបោ នរោ តិវិធាបិ

កាយវិវេកាទិកា វិវេកា ទូរេ អនាសន្នេ។ កឹការណា? **កាមា ហិ លោកេ ន ហិ សុប្បហាយា**, យស្មា លោកេ កាមា សុប្បហាយា ន ហោន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៧៨០. ឯវំ បឋមគាថាយ “ទូរេ វិវេកា តថាវិធោ”តិ សាធេត្វា បុន តថាវិធានំ សត្តានំ ធម្មតំ អាវិករោន្តោ “**ឥច្ឆានិទានា**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ឥច្ឆានិទានា**តិ តណ្ហាហេតុកា។ **ភវសាតពទ្ធា**តិ សុខវេទនាទិម្ហិ ភវសាតេ ពទ្ធា។ **តេ ទុប្បមុញ្ចា**តិ តេ ភវសាតវត្ថុភូតា ធម្មា, តេ វា តត្ថ ពទ្ធា ឥច្ឆានិទានា សត្តា ទុប្បមោចយា។ **ន ហិ អញ្ញមោក្ខា**តិ អញ្ញេន ច មោចេតុំ ន សក្កោន្តិ។ ការណវចនំ វា ឯតំ, តេ សត្តា ទុប្បមុញ្ចា។ កស្មា? យស្មា អញ្ញេន មោចេតព្ពា ន ហោន្តិ។ យទិ បន មុញ្ចេយ្យុំ, សកេន ថាមេន មុញ្ចេយ្យុន្តិ អយមស្ស អត្ថោ។ **បច្ឆា បុរេ វាបិ អបេក្ខមានា**តិ អនាគតេ អតីតេ វា កាមេ អបេក្ខមានា។ **ឥមេវ កាមេ បុរិមេវ ជប្បំ**តិ ឥមេ វា បច្ចុប្បន្នេ កាមេ បុរិមេ វា ទុវិធេបិ អតីតានាគតេ ពលវតណ្ហាយ បត្ថយមានា។ ឥមេសញ្ច ទ្វិន្នំ បទានំ “តេ ទុប្បមុញ្ចា ន ហិ អញ្ញមោក្ខា”តិ ឥមិនា សហ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ, ឥតរថា “អបេក្ខមានា ជប្បំ កឹ ករោន្តិ កឹ វា កតា”តិ ន បញ្ញាយេយ្យុំ។

៧៨១-២. ឯវំ បឋមគាថាយ “ទូរេ វិវេកា តថាវិធោ”តិ សាធេត្វា ទុតិយគាថាយ ច តថាវិធានំ សត្តានំ ធម្មតំ អាវិកត្វា ឥទានិ នេសំ បាបកម្មករណំ អាវិករោន្តោ “**កាមេសុ គិទ្ធា**”តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **តេ** សត្តា **កាមេសុ** បរិភោគតណ្ហាយ **គិទ្ធា** បរិយេសនាទិមនុយុត្តត្តា **បសុតា** សម្មោហមាបន្នត្តា **បមូឡ្ហា** អវគមនតាយ មច្ឆរិតាយ ពុទ្ធាទីនំ វចនំ អនាទិយនតាយ ច **អវទានិយា**។ កាយវិសមាទិម្ហិ **វិសមេ និវិដ្ឋា** អន្តកាលេ **មរណទុក្ខូបនីតា “កឹសូ ភវិស្សាម ឥតោ ចុតាសេ”**តិ **បរិទេវយន្តី**តិ។ យស្មា ឯតទេវ, **តស្មា ហិ សិក្ខេថ... បេ.... មាហុ ធីរា**តិ។ តត្ថ **សិក្ខេថា**តិ តិស្សោ សិក្ខា អាបជ្ជេយ្យ។ **ឥធេវា**តិ ឥមស្មិំយេវ សាសនេ។ សេសមុត្តានមេវ។

៧៨៣. ឥទានិ យេ តថា ន ករោន្តិ, តេសំ ព្យសនប្បត្តឹ ទស្សេន្តោ “**បស្សាមី**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **បស្សាមី**តិ មំសចក្ខុអាទីហិ បេក្ខាមិ។ **លោកេ**តិ អបាយាទិម្ហិ។ **បរិផន្ទមាន**ន្តិ ឥតោ ចិតោ ច ផន្ទមានំ។ **បជំ ឥម**ន្តិ ឥមំ សត្តកាយំ។ **តណ្ហគត**ន្តិ តណ្ហាយ គតំ អភិភូតំ, និបាតិតន្តិ អធិប្បាយោ។ **ភវេសូ**តិ កាមភវាទីសុ។ **ហីនា នរា**តិ ហីនកម្មន្តា នរា។ **មច្ចុមុខេ លបន្តី**តិ អន្តកាលេ សម្បត្តេ មរណមុខេ បរិទេវន្តិ។ **អវីតតណ្ហាសេ**តិ អវិគតតណ្ហា។ **ភវាភវេសូ**តិ កាមភវាទីសុ។ អថ វា **ភវាភវេសូ**តិ ភវភវេសុ, បុនប្បុនភវេសូតិ វុត្តំ ហោតិ។

៧៨៤. ឥទានិ យស្មា អវីតតណ្ហា ឯវំ ផន្ទន្តិ ច លបន្តិ ច, តស្មា តណ្ហាវិនយេ សមាទបេន្តោ “**មមាយិតេ**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **មមាយិតេ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិមមត្តេហិ “មម”ន្តិ បរិគ្គហិតេ វត្ថុស្មិំ។ **បស្សថា**តិ សោតារេ អាលបន្តោ អាហ។ **ឯតម្បី**តិ ឯតម្បិ អាទីនវំ។ សេសំ បាកដមេវ។

៧៨៥. ឯវមេត្ថ បឋមគាថាយ អស្សាទំ, តតោ បរាហិ ចតូហិ អាទីនវញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ សឧបាយំ និស្សរណំ និស្សរណានិសំសញ្ច ទស្សេតុំ សព្ពាហិ វា ឯតាហិ កាមានំ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ នេក្ខម្មេ អានិសំសំ ទស្សេតុំ “**ឧភោសុ អន្តេសូ**”តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **ឧភោសុ** អន្តេសូតិ ផស្សផស្សសមុទយាទីសុ ទ្វីសុ បរិច្ឆេទេសុ។ **វិនេយ្យ ឆន្ទ**ន្តិ ឆន្ទរាគំ វិនេត្វា។ **ផស្សំ បរិញ្ញាយា**តិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិផស្សំ, ផស្សានុសារេន វា តំសម្បយុត្តេ សព្ពេបិ អរូបធម្មេ, តេសំ វត្ថុទ្វារារម្មណវសេន រូបធម្មេ ចាតិ សកលម្បិ នាមរូបំ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិត្វា។ **អនានុគិទ្ធោ**តិ រូបាទីសុ សព្ពធម្មេសុ អគិទ្ធោ។ **យទត្តគរហី តទកុព្ពមានោ**តិ យំ អត្តនា គរហតិ, តំ អកុរុមានោ។ **នលិប្បតី ទិដ្ឋសុតេសុ ធីរោ**តិ សោ ឯវរូបោ ធិតិសម្បន្នោ ធីរោ ទិដ្ឋេសុ ច សុតេសុ ច ធម្មេសុ ទ្វិន្នំ លេបានំ ឯកេនបិ លេបេន ន លិប្បតិ។ អាកាសមិវ និរុបលិត្តោ អច្ចន្តវោទានប្បត្តោ ហោតិ។

៧៨៦. **សញ្ញំ បរិញ្ញា**តិ គាថាយ បន អយំ សង្ខេបត្ថោ – ន កេវលញ្ច ផស្សមេវ, អបិច ខោ បន កាមសញ្ញាទិភេទំ **សញ្ញម្បិ**, សញ្ញានុសារេន វា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ នាមរូបំ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិត្វា ឥមាយ បដិបទាយ ចតុព្ពិធម្បិ **វិតរេយ្យ ឱឃំ**, តតោ សោ តិណ្ណោឃោ តណ្ហាទិដ្ឋិ**បរិគ្គហេសុ** តណ្ហាទិដ្ឋិលេបប្បហានេន **នោបលិត្តោ** ខីណាសវ**មុនិ** រាគាទិសល្លានំ អព្ពូឡ្ហត្តា **អព្ពូឡ្ហសល្លោ** សតិវេបុល្លប្បត្តិយា **អប្បមត្តោ ចរំ**, បុព្ពភាគេ វា អប្បមត្តោ ចរំ តេន អប្បមាទចារេន អព្ពូឡ្ហសល្លោ ហុត្វា សកបរត្តភាវាទិភេទំ **នាសីសតី លោកមិមំ បរញ្ច,** អញ្ញទត្ថុ ចរិមចិត្តនិរោធា និរុបាទានោ ជាតវេទោវ បរិនិព្ពាតីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ ធម្មនេត្តិដ្ឋបនមេវ ករោន្តោ, ន ឧត្តរិ ឥមាយ ទេសនាយ មគ្គំ វា ផលំ វា ឧប្បាទេសិ ខីណាសវស្ស ទេសិតត្តាតិ។

៣. ទុដ្ឋដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា

៧៨៧. **វទន្តិ វេ ទុដ្ឋមនាបីតិ** ទុដ្ឋដ្ឋកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អាទិគាថាយ តាវ ឧប្បត្តិ – មុនិសុត្តនយេន ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ឧប្បន្នលាភសក្ការំ អសហមានា តិត្ថិយា សុន្ទរិំ បរិព្ពាជិកំ ឧយ្យោជេសុំ។ សា កិរ ជនបទកល្យាណី សេតវត្ថបរិព្ពាជិការ អហោសិ។ សា សុន្ហាតា សុនិវត្ថា មាលាគន្ធវិលេបនវិភូសិតា ភគវតោ ធម្មំ សុត្វា សាវត្ថិវាសីនំ ជេតវនតោ និក្ខមនវេលាយ សាវត្ថិតោ និក្ខមិត្វា ជេតវនាភិមុខី គច្ឆតិ។ មនុស្សេហិ ច "កុហិំ គច្ឆសី"តិ បុច្ឆិតា "សមណំ គោតមំ សាវកេ ចស្ស រមយិតុំ គច្ឆាមី"តិ វត្វា ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកេ វិចរិត្វា ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកេ បិទហិតេ នគរំ បវិសិត្វា បភាតេ បុន ជេតវនំ គន្ត្វា គន្ធកុដិសមីបេ បុប្ផានិ វិចិនន្តី វិយ ចរតិ ។ ពុទ្ធុបដ្ឋានំ អាគតេហិ ច មនុស្សេហិ "កិមត្ថំ អាគតាសី"តិ បុច្ឆិតា យំកិញ្ចិទេវ ភណតិ។ ឯវំ អឌ្ឍមាសមត្តេ វីតិក្កន្តេ តិត្ថិយា តំ ជីវិតា វោរោបេត្វា បរិខាតដេ និក្ខិបិត្វា បភាតេ "សុន្ទរិំ ន បស្សាមា"តិ កោលាហលំ កត្វា រញ្ញោ ច អារោចេត្វា តេន អនុញ្ញាតា ជេតវនំ បវិសិត្វា វិចិនន្តា វិយ តំ និក្ខិត្តដ្ឋានា ឧទ្ធរិត្វា មញ្ចកំ អារោបេត្វា នគរំ អភិហរិត្វា ឧបក្កោសំ អកំសុ។ សព្ពំ បាឡិយំ (ឧទា. ៣៨) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ភគវា តំ ទិវសំ បច្ចូសសមយេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ "តិត្ថិយា អជ្ជ អយសំ ឧប្បាទេស្សន្តី"តិ ញត្វា "តេសំ សទ្ទហិត្វា មាទិសេ ចិត្តំ បកោបេត្វា មហាជនោ អបាយាភិមុខោ មា អហោសី"តិ គន្ធកុដិទ្វារំ បិទហិត្វា អន្តោគន្ធកុដិយំយេវ អច្ឆិ, ន នគរំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ ភិក្ខូ បន ទ្វារំ បិទហិតំ ទិស្វា បុព្ពសទិសមេវ បវិសឹសុ។ មនុស្សា ភិក្ខូ ទិស្វា នានប្បការេហិ អក្កោសឹសុ។ អថ អាយស្មា អានន្ទោ ភគវតោ តំ បវត្តិំ អារោចេត្វា "តិត្ថិយេហិ, ភន្តេ, មហាអយសោ ឧប្បាទិតោ, ន សក្កា ឥធ វសិតុំ, វិបុលោ ជម្ពុទីបោ, អញ្ញត្ថ គច្ឆាមា"តិ អាហ។ តត្ថបិ អយសេ ឧដ្ឋិតេ កុហិំ គមិស្សសិ អានន្ទាតិ? "អញ្ញំ នគរំ ភគវា"តិ។ អថ ភគវា "អាគមេហិ, អានន្ទ, សត្តាហមេវាយំ សទ្ទោ ភវិស្សតិ, សត្តាហច្ចយេន យេហិ អយសោ កតោ, តេសំយេវ ឧបរិ បតិស្សតី"តិ វត្វា អានន្ទត្ថេរស្ស ធម្មទេសនត្ថំ **"វទន្តិ វេ"**តិ ឥមំ គាថមភាសិ។

តត្ថ **វទន្តីតិ** ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច ឧបវទន្តិ។ **ទុដ្ឋមនាបិ ឯកេ អថោបិ វេ សច្ចមនា**តិ ឯកច្ចេ ទុដ្ឋចិត្តា, ឯកច្ចេ តថសញ្ញិនោបិ ហុត្វា, តិត្ថិយា ទុដ្ឋចិត្តា, យេ តេសំ វចនំ សុត្វា សទ្ទហឹសុ, តេ សច្ចមនាតិ អធិប្បាយោ។ **វាទញ្ច ជាតន្តិ** ឯតំ អក្កោសវាទំ ឧប្បន្នំ។ **មុនិ នោ ឧបេតីតិ** អការកតាយ ច អកុប្បនតាយ ច ពុទ្ធមុនិ ន ឧបេតិ។ **តស្មា មុនី នត្ថិ ខិលោ កុហិញ្ចីតិ** តេន ការណេន អយំ មុនិ រាគាទិខិលេហិ នត្ថិ ខិលោ កុហិញ្ចីតិ វេទិតព្ពោ។

៧៨៨. ឥមញ្ច គាថំ វត្វា ភគវា អានន្ទត្ថេរំ បុច្ឆិ, "ឯវំ ខុំសេត្វា វម្ភេត្វា វុច្ចមានា ភិក្ខូ, អានន្ទ, កឹ វទន្តី"តិ។ ន កិញ្ចិ ភគវាតិ។ "ន, អានន្ទ, 'អហំ សីលវា'តិ សព្ពត្ថ តុណ្ហី ភវិតព្ពំ, លោកេ ហិ នាភាសមានំ ជានន្តិ មិស្សំ ពាលេហិ បណ្ឌិត"ន្តិ វត្វា, "ភិក្ខូ, អានន្ទ, តេ មនុស្សេ ឯវំ បដិចោទេន្តូ"តិ ធម្មទេសនត្ថាយ "អភូតវាទី និរយំ ឧបេតី"តិ ឥមំ គាថមភាសិ។ ថេរោ តំ ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខូ អាហ – "មនុស្សា តុម្ហេហិ ឥមាយ គាថាយ បដិចោទេតព្ពា"តិ។ ភិក្ខូ តថា អកំសុ។ បណ្ឌិតមនុស្សា តុណ្ហី អហេសុំ។ រាជាបិ រាជបុរិសេ សព្ពតោ បេសេត្វា យេសំ ធុត្តានំ លញ្ចំ ទត្វា តិត្ថិយា តំ មារាបេសុំ, តេ គហេត្វា និគ្គយ្ហ តំ បវត្តិំ ញត្វា តិត្ថិយេ បរិភាសិ។ មនុស្សាបិ តិត្ថិយេ ទិស្វា លេឌ្ឌុនា បហរន្តិ, បំសុនា ឱកិរន្តិ "ភគវតោ អយសំ ឧប្បាទេសុ"ន្តិ។ អានន្ទត្ថេរោ តំ ទិស្វា ភគវតោ អារោចេសិ, ភគវា ថេរស្ស ឥមំ គាថមភាសិ **"សកញ្ហិ ទិដ្ឋិំ…បេ…. វទេយ្យា"**តិ។

តស្សត្ថោ – យាយំ ទិដ្ឋិ តិត្ថិយជនស្ស "សុន្ទរិំ មារេត្វា សមណានំ សក្យបុត្តិយានំ អវណ្ណំ បកាសេត្វា ឯតេនុបាយេន លទ្ធំ សក្ការំ សាទិយិស្សាមា"តិ, សោ តំ ទិដ្ឋិំ កថំ អតិក្កមេយ្យ, អថ ខោ សោ អយសោ តមេវ តិត្ថិយជនំ បច្ចាគតោ តំ ទិដ្ឋិំ អច្ចេតុំ អសក្កោន្តំ។ យោ វា សស្សតាទិវាទី, សោបិ **សកំ ទិដ្ឋិំ កថំ អច្ចយេយ្យ** តេន **ទិដ្ឋិច្ឆន្ទេន អនុនីតោ** តាយ ច **ទិដ្ឋិរុចិយា និវិដ្ឋោ**, អបិច ខោ បន **សយំ សមត្តានិ បកុព្ពមានោ** អត្តនាវ បរិបុណ្ណានិ តានិ ទិដ្ឋិគតានិ ករោន្តោ **យថា ជានេយ្យ, តថេវ វទេយ្យា**តិ។

៧៨៩. អថ រាជា សត្តាហច្ចយេន តំ កុណបំ ឆឌ្ឌាបេត្វា សាយន្ហសមយំ វិហារំ គន្ត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា អាហ – "ននុ, ភន្តេ, ឦទិសេ អយសេ ឧប្បន្នេ មយ្ហម្បិ អារោចេតព្ពំ សិយា"តិ។ ឯវំ វុត្តេ ភគវា, "ន, មហារាជ, 'អហំ សីលវា គុណសម្បន្នោ'តិ បរេសំ អារោចេតុំ អរិយានំ បតិរូប"ន្តិ វត្វា តស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយំ **"យោ អត្តនោ សីលវតានី"**តិ អវសេសគាថាយោ អភាសិ។

តត្ថ **សីលវតានី**តិ បាតិមោក្ខាទីនិ សីលានិ អារញ្ញិកាទីនិ ធុតង្គវតានិ ច។ **អនានុបុដ្ឋោ**តិ អបុច្ឆិតោ។ **បាវា**តិ វទតិ។ **អនរិយធម្មំ កុសលា តមាហុ, យោ អាតុមានំ សយមេវ បាវា**តិ យោ ឯវំ អត្តានំ សយមេវ វទតិ, តស្ស តំ វាទំ “អនរិយធម្មោ ឯសោ”តិ កុសលា ឯវំ កថេន្តិ។

៧៩០. **សន្តោ**តិ រាគាទិកិលេសវូបសមេន សន្តោ, តថា **អភិនិព្ពុតត្តោ។ ឥតិហន្តិ សីលេសុ អកត្ថមានោ**តិ “អហមស្មិ សីលសម្បន្នោ”តិអាទិនា នយេន ឥតិ សីលេសុ អកត្ថមានោ, សីលនិមិត្តំ អត្តូបនាយិកំ វាចំ អភាសមានោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តមរិយធម្មំ កុសលា វទន្តី**តិ តស្ស តំ អកត្ថនំ “អរិយធម្មោ ឯសោ”តិ ពុទ្ធាទយោ ខន្ធាទិកុសលា វទន្តិ។ **យស្សុស្សទា នត្ថិ កុហិញ្ចិ លោកេ**តិ យស្ស ខីណាសវស្ស រាគាទយោ សត្ត ឧស្សទា កុហិញ្ចិ លោកេ នត្ថិ, តស្ស តំ អកត្ថនំ “អរិយធម្មោ ឯសោ”តិ ឯវំ កុសលា វទន្តីតិ សម្ពន្ធោ។

៧៩១. ឯវំ ខីណាសវបដិបត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទិដ្ឋិគតិកានំ តិត្ថិយានំ បដិបត្តិំ រញ្ញោ ទស្សេន្តោ អាហ – **“បកប្បិតា សង្ខតា”**តិ។ តត្ថ **បកប្បិតា**តិ បរិកប្បិតា។ **សង្ខតា**តិ បច្ចយាភិសង្ខតា។ **យស្សា**តិ យស្ស កស្សចិ ទិដ្ឋិគតិកស្ស។ **ធម្មា**តិ ទិដ្ឋិយោ។ **បុរក្ខតា**តិ បុរតោ កតា។ **សន្តី**តិ សំវិជ្ជន្តិ។ **អវីវទាតា**តិ អវោទាតា។ **យទត្តនិ បស្សតិ អានិសំសំ, តំ និស្សិតោ កុប្បបដិច្ចសន្តិ**ន្តិ យស្សេតេ ទិដ្ឋិធម្មា បុរក្ខតា អវោទាតា សន្តិ, សោ ឯវំវិធោ យស្មា អត្តនិ តស្សា ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិធម្មិកញ្ច សក្ការាទិំ, សម្បរាយិកញ្ច គតិវិសេសាទិំ អានិសំសំ បស្សតិ, តស្មា តញ្ច អានិសំសំ, តញ្ច កុប្បតាយ ច បដិច្ចសមុប្បន្នតាយ ច សម្មុតិសន្តិតាយ ច កុប្បបដិច្ចសន្តិសង្ខាតំ ទិដ្ឋិំ និស្សិតោវ ហោតិ, សោ តន្និស្សិតត្តា អត្តានំ វា ឧក្កំសេយ្យ បរេ វា វម្ភេយ្យ អភូតេហិបិ គុណទោសេហិ។

៧៩២. ឯវំ និស្សិតេន ច **ទិដ្ឋីនិវេសា...បេ.... អាទិយតី ច ធម្ម**ន្តិ។ តត្ថ **ទិដ្ឋីនិវេសា**តិ ឥទំ សច្ចាភិនិវេសសង្ខាតានិ ទិដ្ឋិនិវេសនានិ។ **ន ហិ ស្វាតិវត្តា**តិ សុខេន អតិវត្តិតព្ពា ន ហោន្តិ។ **ធម្មេសុ និច្ឆេយ្យ សមុគ្គហីត**ន្តិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិធម្មេសុ តំ តំ សមុគ្គហិតំ អភិនិវិដ្ឋំ ធម្មំ និច្ឆិនិត្វា បវត្តត្តា ទិដ្ឋីនិវេសា ន ហិ ស្វាតិវត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តស្មា នរោ តេសុ និវេសនេសុ, និរស្សតី អាទិយតី ច ធម្ម**ន្តិ យស្មា ន ហិ ស្វាតិវត្តា , តស្មា នរោ តេសុយេវ ទិដ្ឋិនិវេសនេសុ អជសីលគោសីលកុក្កុរសីលបញ្ចាតបមរុប្បបាតឧក្កុដិកប្បធានកណ្ដកាបស្សយាទិភេទំ សត្ថារធម្មក្ខានគណាទិភេទញ្ច តំ តំ ធម្មំ និរស្សតិ ច អាទិយតិ ច ជហតិ ច គណ្ហាតិ ច វានមក្កដោ វិយ តំ តំ សាខន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ និរស្សន្តោ ច អាទិយន្តោ ច អនវដ្ឋិតចិត្តត្តា អសន្តេហិបិ គុណទោសេហិ អត្តនោ វា បរស្ស វា យសាយសំ ឧប្បាទេយ្យ។

៧៩៣. យោ បនាយំ សព្ពទិដ្ឋិគតាទិទោសធុននាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា ធោនោ, តស្ស **ធោនស្ស ហិ...បេ.... អនូបយោ សោ**។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? ធោនធម្មសមន្នាគមា **ធោនស្ស** ធុតសព្ពបាបស្ស អរហតោ **កត្ថចិ លោកេ** តេសុ តេសុ **ភវេសុ បកប្បិតា ទិដ្ឋិ នត្ថិ**, សោ តស្សា ទិដ្ឋិយា អភាវេន, យាយ ច អត្តនា កតំ បាបកម្មំ បដិច្ឆាទេន្តោ តិត្ថិយា មាយាយ មានេន វា ឯតំ អគតិំ គច្ឆន្តិ, តម្បិ **មាយញ្ច មានញ្ច បហាយ ធោនោ** រាគាទីនំ ទោសានំ **កេន គច្ឆេយ្យ**, ទិដ្ឋធម្មេ សម្បរាយេ វា និរយាទីសុ គតិវិសេសេសុ កេន សង្ខំ គច្ឆេយ្យ, **អនូបយោ សោ**, សោ ហិ តណ្ហាទិដ្ឋិឧបយានំ ទ្វិន្នំ អភាវេន អនូបយោតិ។

៧៩៤. យោ បន តេសំ ទ្វិន្នំ ភាវេន ឧបយោ ហោតិ, សោ **ឧបយោ ហិ...បេ.... ទិដ្ឋិមិធេវ សព្ព**ន្តិ។ តត្ថ **ឧបយោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សិតោ។ **ធម្មេសុ ឧបេតិ វាទ**ន្តិ “រត្តោ”តិ វា “ទុដ្ឋោ”តិ វា ឯវំ តេសុ តេសុ ធម្មេសុ ឧបេតិ វាទំ។ **អនូបយំ កេន កថំ វទេយ្យា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិបហានេន អនូបយំ ខីណាសវំ កេន រាគេន វា ទោសេន វា កថំ “រត្តោ”តិ វា “ទុដ្ឋោ”តិ វា វទេយ្យ, ឯវំ អនុបវជ្ជោ ច សោ កិំ តិត្ថិយា វិយ កតបដិច្ឆាទកោ ភវិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **អត្តា និរត្តា ន ហិ តស្ស អត្ថី**តិ តស្ស ហិ អត្តទិដ្ឋិ វា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ វា នត្ថិ, គហណំ មុញ្ចនំ វាបិ អត្តនិរត្តសញ្ញិតំ នត្ថិ។ កិំការណា នត្ថីតិ ចេ? **អធោសិ សោ ទិដ្ឋិមិធេវ សព្ពំ,** យស្មា សោ ឥធេវ អត្តភាវេ ញាណវាតេន សព្ពំ ទិដ្ឋិគតំ អធោសិ, បជហិ, វិនោទេសីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ តំ សុត្វា រាជា អត្តមនោ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា បក្កាមីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ទុដ្ឋដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សុទ្ធដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា

៧៩៥. បស្សាមិ សុទ្ធន្តិ សុទ្ធដ្ឋកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? អតីតេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ ពារាណសិវាសី អញ្ញតរោ កុដុម្ពិកោ បញ្ចហិ សកដសតេហិ បច្ចន្តជនបទំ អគមាសិ ភណ្ឌគ្គហណត្ថំ។ តត្ថ វនចរកេន សទ្ធឹ មិត្តំ កត្វា តស្ស បណ្ណាការំ ទត្វា បុច្ឆិ – “កច្ចិ, តេ សម្ម, ចន្ទនសារំ ទិដ្ឋបុព្ព”ន្តិ? “អាម សាមី”តិ ច វុត្តេ តេនេវ សទ្ធឹ ចន្ទនវនំ បវិសិត្វា សព្ពសកដានិ ចន្ទនសារស្ស បូរេត្វា តម្បិ វនចរកំ “យទា, សម្ម, ពារាណសឹ អាគច្ឆសិ, តទា ចន្ទនសារំ គហេត្វា អាគច្ឆេយ្យាសី”តិ វត្វា ពារាណសឹយេវ អគមាសិ។ អថាបរេន សមយេន សោបិ វនចរកោ ចន្ទនសារំ គហេត្វា តស្ស ឃរំ អគមាសិ។ សោ តំ ទិស្វា សព្ពំ បដិសន្ថារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ ចន្ទនសារំ បិសាបេត្វា សមុគ្គំ បូរេត្វា “គច្ឆ, សម្ម, ន្ហាយិត្វា អាគច្ឆា”តិ អត្តនោ បុរិសេន សទ្ធឹ ន្ហានតិត្ថំ បេសេសិ។ តេន ច សមយេន ពារាណសិយំ ឧស្សវោ ហោតិ។ អថ ពារាណសិវាសិនោ បាតោវ ទានំ ទត្វា សាយំ សុទ្ធវត្ថនិវត្ថា មាលាគន្ធាទីនិ គហេត្វា កស្សបស្ស ភគវតោ មហាចេតិយំ វន្ទិតុំ គច្ឆន្តិ។ សោ វនចរកោ តេ ទិស្វា “មហាជនោ កុហឹ គច្ឆតី”តិ បុច្ឆិ។ “វិហារំ ចេតិយវន្ទនត្ថាយា”តិ ច សុត្វា សយម្បិ អគមាសិ។ តត្ថ មនុស្សេ ហរិតាល មនោសិលាទីហិ នានប្បការេហិ ចេតិយេ បូជំ ករោន្តេ ទិស្វា កិញ្ចិ ចិត្រំ កាតុំ អជានន្តោ តំ ចន្ទនំ គហេត្វា មហាចេតិយេ សុវណ្ណិដ្ឋកានំ។ ឧបរិ កំសបាតិមត្តំ មណ្ឌលំ អកាសិ។ អថ តត្ថ សូរិយុគ្គមនវេលាយំ សូរិយរស្មិយោ ឧដ្ឋហឹសុ។ សោ តំ ទិស្វា បសីទិ, បត្ថនញ្ច អកាសិ “យត្ថ យត្ថ និព្ពត្តាមិ, ឦទិសា មេ រស្មិយោ ឧរេ ឧដ្ឋហន្តូ”តិ។ សោ កាលំ កត្វា តាវតឹសេសុ និព្ពត្តិ។ តស្ស ឧរេ រស្មិយោ ឧដ្ឋហឹសុ, ចន្ទមណ្ឌលំ វិយស្ស ឧរមណ្ឌលំ វិរោចតិ, “ចន្ទាភោ ទេវបុត្តោ”ត្វេវ ច នំ សញ្ជានឹសុ។

សោ តាយ សម្បត្តិយា ឆសុ ទេវលោកេសុ អនុលោមបដិលោមតោ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ខេបេត្វា អម្ហាកំ ភគវតិ ឧប្បន្នេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិ, តថេវស្ស ឧរេ ចន្ទមណ្ឌលសទិសំ រស្មិមណ្ឌលំ អហោសិ។ នាមករណទិវសេ ចស្ស មង្គលំ កត្វា ព្រាហ្មណា តំ មណ្ឌលំ ទិស្វា “ធញ្ញបុញ្ញលក្ខណោ អយំ កុមារោ”តិ វិម្ហិតា “ចន្ទាភោ” ត្វេវ នាមំ អកំសុ។ តំ វយប្បត្តំ ព្រាហ្មណា គហេត្វា អលង្ករិត្វា រត្តកម្ពលកំ បារុបាបេត្វា រថេ អារោបេត្វា “មហាព្រហ្មា អយ”ន្តិ បូជេត្វា “យោ ចន្ទាភំ បស្សតិ, សោ យសធនាទីនិ លភតិ, សម្បរាយញ្ច សគ្គំ គច្ឆតី”តិ ឧគ្ឃោសេន្តា គាមនិគមរាជធានីសុ អាហិណ្ឌន្តិ។ គតគតដ្ឋានេ មនុស្សា “ឯស កិរ ភោ ចន្ទាភោ នាម, យោ ឯតំ បស្សតិ, សោ យសធនសគ្គាទីនិ លភតី”តិ ឧបរូបរិ អាគច្ឆន្តិ, សកលជម្ពុទីបោ ចលិ។ ព្រាហ្មណា តុច្ឆហត្ថកានំ អាគតានំ ន ទស្សេន្តិ, សតំ វា សហស្សំ វា គហេត្វា អាគតានមេវ ទស្សេន្តិ។ ឯវំ ចន្ទាភំ គហេត្វា អនុវិចរន្តា ព្រាហ្មណា កមេន សាវត្ថឹ អនុប្បត្តា។

តេន ច សមយេន ភគវា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ អាគន្ត្វា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ ពហុជនហិតាយ ធម្មំ ទេសេន្តោ។ អថ ចន្ទាភោ សាវត្ថឹ បត្វា សមុទ្ទបក្ខន្តកុន្នទី វិយ អបាកដោ អហោសិ, ចន្ទាភោតិ ភណន្តោបិ នត្ថិ។ សោ សាយន្ហសមយេ មហាជនកាយំ មាលាគន្ធាទីនិ អាទាយ ជេតវនាភិមុខំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា “កុហឹ គច្ឆថា”តិ បុច្ឆិ។ “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, សោ ពហុជនហិតាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តំ សោតុំ ជេតវនំ គច្ឆាមា”តិ ច តេសំ វចនំ សុត្វា សោបិ ព្រាហ្មណគណបរិវុតោ តត្ថេវ អគមាសិ។ ភគវា ច តស្មឹ សមយេ ធម្មសភាយំ វរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោវ ហោតិ។ ចន្ទាភោ ភគវន្តំ ឧបសង្កម្ម មធុរបដិសន្ថារំ កត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, តាវទេវ ចស្ស សោ អាលោកោ អន្តរហិតោ។ ពុទ្ធាលោកស្ស ហិ សមីបេ អសីតិហត្ថព្ភន្តរេ អញ្ញោ អាលោកោ នាភិភោតិ។ សោ “អាលោកោ មេ នដ្ឋោ”តិ និសីទិត្វាវ ឧដ្ឋាសិ, ឧដ្ឋហិត្វា ច គន្តុមារទ្ធោ។ អថ នំ អញ្ញតរោ បុរិសោ អាហ – “កឹ ភោ ចន្ទាភ, សមណស្ស គោតមស្ស ភីតោ គច្ឆសី”តិ។ នាហំ ភីតោ គច្ឆាមិ, អបិច មេ ឥមស្ស តេជេន អាលោកោ ន សម្បជ្ជតីតិ បុនទេវ ភគវតោ បុរតោ និសីទិត្វា បាទតលា បដ្ឋាយ យាវ កេសគ្គា រូបវរំសិលក្ខណាទិសម្បត្តឹ ទិស្វា “មហេសក្ខោ សមណោ គោតមោ, មម ឧរេ អប្បមត្តកោ អាលោកោ ឧដ្ឋិតោ, តាវតកេនបិ មំ គហេត្វា ព្រាហ្មណា សកលជម្ពុទីបំ វិចរន្តិ។ ឯវំ វរលក្ខណសម្បត្តិសមន្នាគតស្ស សមណស្ស គោតមស្ស នេវ មានោ ឧប្បន្នោ, អទ្ធា អយំ អនោមគុណសមន្នាគតោ ភវិស្សតិ សត្ថា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ អតិវិយ បសន្នចិត្តោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ ភគវា អញ្ញតរំ ថេរំ អាណាបេសិ – “បព្ពាជេហិ ន”ន្តិ។ សោ តំ បព្ពាជេត្វា តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខិ។ សោ វិបស្សនំ អារភិត្វា ន ចិរេនេវ អរហត្តំ បត្វា “ចន្ទាភត្ថេរោ”តិ វិស្សុតោ អហោសិ។ តំ អារព្ភ ភិក្ខូ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ “កឹ នុ ខោ, អាវុសោ, យេ ចន្ទាភំ អទ្ទសំសុ។ តេ យសំ វា ធនំ វា លភឹសុ, សគ្គំ វា គច្ឆឹសុ, វិសុទ្ធឹ វា បាបុណឹសុ តេន ចក្ខុទ្វារិករូបទស្សនេនា”តិ។ ភគវា តស្សំ អដ្ឋុប្បត្តិយំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវត្ថោ – ន, ភិក្ខវេ, ឯវរូបេន ទស្សនេន សុទ្ធិ ហោតិ។ អបិច ខោ កិលេសមលិនត្តា អសុទ្ធំ, កិលេសរោគានំ អវិគមា សរោគមេវ ចន្ទាភំ ព្រាហ្មណំ អញ្ញំ វា ឯវរូបំ ទិស្វា ទិដ្ឋិគតិកោ ពាលោ អភិជានាតិ “**បស្សាមិ សុទ្ធំ បរមំ អរោគំ**, តេន ច ទិដ្ឋិសង្ខាតេន ទស្សនេន **សំសុទ្ធិ នរស្ស ហោតី**”តិ, សោ ឯវំ អភិជានន្តោ តំ ទស្សនំ “**បរម”ន្តិ ញត្វា** តស្មិំ ទស្សនេ **សុទ្ធានុបស្សី** សមានោ តំ ទស្សនំ “មគ្គញាណ”ន្តិ **បច្ចេតិ**។ តំ បន មគ្គញាណំ ន ហោតិ។ តេនាហ – “**ទិដ្ឋេន ចេ សុទ្ធី**”តិ ទុតិយគាថំ។

៧៩៦. តស្សត្ថោ – តេន រូបទស្សនសង្ខាតេន **ទិដ្ឋេន** យទិ កិលេសសុទ្ធិ **នរស្ស ហោតិ**។ តេន វា **ញាណេន សោ** យទិ ជាតិអាទិ**ទុក្ខំ បជហាតិ**។ ឯវំ សន្តេ អរិយមគ្គតោ **អញ្ញេន** អសុទ្ធិមគ្គេនេវ **សោ សុជ្ឈតិ**, រាគាទីហិ ឧបធីហិ សឧបធិកោ ឯវ សមានោ សុជ្ឈតីតិ អាបន្នំ ហោតិ, ន ច ឯវំវិធោ សុជ្ឈតិ។ តស្មា **ទិដ្ឋី ហិ នំ បាវ តថា វទានំ**, សា នំ ទិដ្ឋិយេវ “មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ អយ”ន្តិ កថេតិ ទិដ្ឋិអនុរូបំ “សស្សតោ លោកោ”តិអាទិនា នយេន តថា តថា វទន្តិ។

៧៩៧. **ន ព្រាហ្មណោ**តិ តតិយគាថា។ តស្សត្ថោ – យោ បន ពាហិតបាបត្តា **ព្រាហ្មណោ** ហោតិ, សោ មគ្គេន អធិគតាសវក្ខយោ ខីណាសវព្រាហ្មណោ អរិយមគ្គញាណតោ អញ្ញេន អភិមង្គលសម្មតរូបសង្ខាតេ **ទិដ្ឋេ** តថាវិធសទ្ទសង្ខាតេ **សុតេ** អវីតិក្កមសង្ខាតេ **សីលេ** ហត្ថិវតាទិភេទេ **វតេ** បថវិអាទិភេទេ **មុតេ** ច ឧប្បន្នេន មិច្ឆាញាណេន **សុទ្ធី ន អាហ**។ សេសមស្ស ព្រាហ្មណស្ស វណ្ណភណនត្ថំ វុត្តំ។ សោ ហិ តេធាតុក**បុញ្ញេ** សព្ពស្មិញ្ច **បាបេ អនូបលិត្តោ**, តស្ស បហីនត្តា អត្តទិដ្ឋិយា យស្ស កស្សចិ វា គហណស្ស បហីនត្តា **អត្តញ្ជហោ**, បុញ្ញាភិសង្ខារាទីនំ អករណតោ **នយិធ បកុព្ពមានោ**តិ វុច្ចតិ។ តស្មា នំ ឯវំ បសំសន្តោ អាហ។ សព្ពស្សេវ ចស្ស បុរិមបាទេន សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ – បុញ្ញេ ច បាបេ ច អនូបលិត្តោ, អត្តញ្ជហោ នយិធ បកុព្ពមានោ, ន ព្រាហ្មណោ អញ្ញតោ សុទ្ធិមាហាតិ។

៧៩៨. ឯវំ ន ព្រាហ្មណោ អញ្ញតោ សុទ្ធិមាហាតិ វត្វា ឥទានិ យេ ទិដ្ឋិគតិកា អញ្ញតោ សុទ្ធី ព្រុវន្តិ, តេសំ តស្សា ទិដ្ឋិយា អនិព្ពាហកភាវំ ទស្សេន្តោ **“បុរិមំ បហាយា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – តេ ហិ អញ្ញតោ សុទ្ធិវាទា សមានាបិ យស្សា ទិដ្ឋិយា អប្បហីនត្តា គហណមុញ្ចនំ ហោតិ។ តាយ **បុរិមំ** សត្ថារាទី **បហាយ អបរំ** និស្សិតា **ឯជា**សង្ខាតាយ តណ្ហាយ **អនុគតា** អភិភូតា រាគាទិភេទំ **ន តរន្តិ សង្គំ**, តញ្ច អតរន្តា តំ តំ ធម្មំ ឧគ្គណ្ហន្តិ ច **និរស្សជន្តិ** ច មក្កដោវ **សាខ**ន្តិ។

៧៩៩. បញ្ចមគាថាយ សម្ពន្ធោ – យោ ច សោ “ទិដ្ឋី ហិ នំ បាវ តថា វទាន”ន្តិ វុត្តោ, សោ សយំ សមាទាយាតិ។ តត្ថ **សយ**ន្តិ សាមំ។ **សមាទាយា**តិ គហេត្វា។ **វតានី**តិ ហត្ថិវតាទីនិ។ **ឧច្ចាវច**ន្តិ អបរាបរំ ហីនបណីតំ វា សត្ថារតោ សត្ថារាទឹ។ **សញ្ញសត្តោ**តិ កាមសញ្ញាទីសុ លគ្គោ។ **វិទ្វា ច វេទេហិ សមេច្ច ធម្ម**ន្តិ បរមត្ថវិទ្វា ច អរហា ចតូហិ មគ្គញាណវេទេហិ ចតុសច្ចធម្មំ អភិសមេច្ចាតិ។ សេសំ បាកដមេវ។

៨០០. **ស សព្ពធម្មេសុ វិសេនិភូតោ, យំ កិញ្ចិ ទិដ្ឋំវ សុតំ មុតំ វា**តិ សោភូរិបញ្ញោ ខីណាសវោ យំ កិញ្ចិ ទិដ្ឋំ វា សុតំ វា មុតំ វា តេសុ សព្ពធម្មេសុ មារសេនំ វិនាសេត្វា ឋិតភាវេន វិសេនិភូតោ។ **តមេវទស្សិ**ន្តិ តំ ឯវំ វិសុទ្ធទស្សិំ។ **វិវដំ ចរន្ត**ន្តិ តណ្ហច្ឆទនាទិវិគមេន វិវដំ ហុត្វា ចរន្តំ។ **កេនីធ លោកស្មិ វិកប្បយេយ្យា**តិ កេន ឥធ លោកេ តណ្ហាកប្បេន វា ទិដ្ឋិកប្បេន វា កោចិ វិកប្បេយ្យ, តេសំ វា បហីនត្តា រាគាទិនា បុព្ពេ វុត្តេនាតិ។

៨០១. **ន កប្បយន្តី**តិ គាថាយ សម្ពន្ធោ អត្ថោ ច – កិញ្ច ភិយ្យោ? តេ ហិ តាទិសា សន្តោ ទ្វិន្នំ កប្បានំ បុរេក្ខារានញ្ច កេនចិ **ន កប្បយន្តិ ន បុរេក្ខរោន្តិ**, បរមត្ថអច្ចន្តសុទ្ធិអធិគតត្តា អនច្ចន្តសុទ្ធីយេវ អកិរិយសស្សតទិដ្ឋឹ **អច្ចន្ត សុទ្ធីតិ ន តេ វទន្តិ។ អាទានគន្ថំ គថិតំ វិសជ្ជា**តិ ចតុព្ពិធម្បិ រូបាទីនំ អាទាយកត្តា អាទានគន្ថំ អត្តនោ ចិត្តសន្តានេ គថិតំ ពទ្ធំ អរិយមគ្គសត្ថេន វិសជ្ជ ឆិន្ទិត្វា។ សេសំ បាកដមេវ។

៨០២. **សីមាតិគោ**តិ គាថា ឯកបុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ វុត្តា។ បុព្ពសទិសោ ឯវ បនស្សា សម្ពន្ធោ, សោ ឯវំ អត្ថវណ្ណនាយ សទ្ធឹ វេទិតព្ពោ – កិញ្ច ភិយ្យោ សោ ឦទិសោ ភូរិបញ្ញោ ចតុន្នំ កិលេសសីមានំ អតីតត្តា **សីមាតិគោ** ពាហិតបាបត្តា ច **ព្រាហ្មណោ**, ឥត្ថម្ភូតស្ស ច **តស្ស នត្ថិ** បរចិត្តបុព្ពេនិវាសញាណេហិ **ញត្វា វា** មំសចក្ខុទិព្ពចក្ខូហិ **ទិស្វា វា** កិញ្ចិ **សមុគ្គហីតំ**, អភិនិវិដ្ឋន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ ច កាមរាគាភាវតោ **ន រាគរាគី**, រូបារូបរាគាភាវតោ **ន វិរាគរត្តោ** ។ យតោ ឯវំវិធស្ស “ឥទំ បរ”ន្តិ កិញ្ចិ **ឥធ ឧគ្គហិតំ នត្ថី**តិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សុទ្ធដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បរមដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា

៨០៣. បរមន្តិ ទិដ្ឋីសូតិ បរមដ្ឋកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ នានាតិត្ថិយា សន្និបតិត្វា អត្តនោ អត្តនោ ទិដ្ឋឹ ទីបេន្តា “ឥទំ បរមំ, ឥទំ បរម”ន្តិ កលហំ កត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា សម្ពហុលេ ជច្ចន្ធេ សន្និបាតាបេត្វា “ឥមេសំ ហត្ថឹ ទស្សេថា”តិ អាណាបេសិ។ រាជបុរិសា អន្ធេ សន្និបាតាបេត្វា ហត្ថិំ បុរតោ សយាបេត្វា “បស្សថា”តិ អាហំសុ។ តេ ហត្ថិស្ស ឯកមេកំ អង្គំ បរាមសឹសុ។ តតោ រញ្ញា “កីទិសោ, ភណេ, ហត្ថី”តិ បុដ្ឋោ យោ សោណ្ឌំ បរាមសិ, សោ “សេយ្យថាបិ, មហារាជ, នង្គលីសា”តិ ភណិ។ យេ ទន្តាទីនិ បរាមសឹសុ, តេ ឥតរំ “មា ភោ រញ្ញោ បុរតោ មុសា ភណី”តិ បរិភាសិត្វា “សេយ្យថាបិ, មហារាជ, ភិត្តិខិលោ”តិអាទីនិ អាហំសុ។ រាជា តំ សព្ពំ សុត្វា “ឦទិសោ តុម្ហាកំ សមយោ”តិ តិត្ថិយេ ឧយ្យោជេសិ។ អញ្ញតរោ បិណ្ឌចារិកោ តំ បវត្តិំ ញត្វា ភគវតោ អារោចេសិ។ ភគវា តស្សំ អដ្ឋុប្បត្តិយំ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា “យថា, ភិក្ខវេ, ជច្ចន្ធា ហត្ថិំ អជានន្តា តំ តំ អង្គំ បរាមសិត្វា វិវទឹសុ, ឯវំ តិត្ថិយា វិមោក្ខន្តិកធម្មំ អជានន្តា តំ តំ ទិដ្ឋឹ បរាមសិត្វា វិវទន្តី”តិ វត្វា ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **បរមន្តិ ទិដ្ឋីសុ បរិព្ពសានោ**តិ “ឥទំ បរម”ន្តិ គហេត្វា សកាយ សកាយ ទិដ្ឋិយា វសមានោ។ **យទុត្តរិ កុរុតេ**តិ យំ អត្តនោ សត្ថារាទឹ សេដ្ឋំ ករោតិ។ **ហីនាតិ អញ្ញេ តតោ សព្ពមាហា**តិ តំ អត្តនោ សត្ថារាទឹ ឋបេត្វា តតោ អញ្ញេ សព្ពេ “ហីនា ឥមេ”តិ អាហ។ **តស្មា វិវាទានិ អវីតិវត្តោ**តិ តេន ការណេន សោ ទិដ្ឋិកលហេ អវីតិវត្តោវ ហោតិ។

៨០៤. ទុតិយគាថាយ អត្ថោ – ឯវំ អវីតិវត្តោ ច យំ **ទិដ្ឋេ សុតេ សីលវតេ មុតេ**តិ ឯតេសុ វត្ថូសុ ឧប្បន្នទិដ្ឋិសង្ខាតេ **អត្តនិ** បុព្ពេ វុត្តប្បការំ **អានិសំសំ បស្សតិ**។ តទេវ សោ តត្ថ សកាយ ទិដ្ឋិយា អានិសំសំ “ឥទំ សេដ្ឋ”ន្តិ អភិនិវិសិត្វា **អញ្ញំ សព្ពំ** បរសត្ថារាទិកំ **និហីនតោ បស្សតិ**។

៨០៥. តតិយគាថាយ អត្ថោ – ឯវំ បស្សតោ ចស្ស **យំ** អត្តនោ សត្ថារាទឹ **និស្សិតោ អញ្ញំ** បរសត្ថារាទឹ **ហីនំ បស្សតិ តំ** បន ទស្សនំ **គន្ថមេវ កុសលា វទន្តិ**, ពន្ធនន្តិ វុត្តំ ហោតិ ។ យស្មា ឯតទេវ, **តស្មា ហិ ទិដ្ឋំវ សុតំ មុតំ វា សីលព្ពតំ ភិក្ខុ ន និស្សយេយ្យ**, នាភិនិវេសេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៨០៦. ចតុត្ថគាថាយ អត្ថោ – ន កេវលំ ទិដ្ឋសុតាទឹ ន និស្សយេយ្យ, អបិច ខោ បន អសញ្ញាតំ ឧបរូបរិ **ទិដ្ឋិម្បិ លោកស្មិំ ន កប្បយេយ្យ**, ន ជនេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កីទិសំ? **ញាណេន វា សីលវតេន វាបិ**, សមាបត្តិញាណាទិនា ញាណេន វា សីលវតេន វា យា កប្បិយតិ, ឯតំ ទិដ្ឋឹ ន កប្បេយ្យ។ ន កេវលញ្ច ទិដ្ឋឹ ន កប្បយេយ្យ, អបិច ខោ បន មានេនបិ ជាតិអាទីហិ វត្ថូហិ **សមោតិ អត្តានមនូបនេយ្យ, ហីនោ ន មញ្ញេថ វិសេសិ វាបិ**តិ។

៨០៧. បញ្ចមគាថាយ អត្ថោ – ឯវញ្ហិ ទិដ្ឋឹ អកប្បេន្តោ អមញ្ញមានោ ច **អត្តំ បហាយ អនុបាទិយានោ** ឥធ វា យំ បុព្ពេ គហិតំ, តំ បហាយ អបរំ អគ្គណ្ហន្តោ តស្មិម្បិ វុត្តប្បការេ **ញាណេ** ទុវិធំ **និស្សយំ នោ ករោតិ**។ អករោន្តោ ច **ស វេ វិយត្តេសុ** នានាទិដ្ឋិវសេន ភិន្នេសុ សត្តេសុ **ន វគ្គសារី** ឆន្ទាទិវសេន អគច្ឆនធម្មោ ហុត្វា ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋីសុ **កិញ្ចិបិ ទិដ្ឋឹ ន បច្ចេតិ**, ន បច្ចាគច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៨០៨-១០. ឥទានិ យោ សោ ឥមាយ គាថាយ វុត្តោ ខីណាសវោ, តស្ស វណ្ណភណនត្ថំ “**យស្សូភយន្តេ**”តិអាទិកា តិស្សោ គាថាយោ អាហ។ តត្ថ **ឧភយន្តេ**តិ បុព្ពេ វុត្តផស្សាទិភេទេ។ **បណិធី**តិ តណ្ហា។ **ភវាភវាយា**តិ បុនប្បុនភវាយ។ **ឥធ វា ហុរំ វា**តិ សកត្តភាវាទិភេទេ ឥធ វា បរត្តភាវាទិភេទេ បរត្ថ វា។ **ទិដ្ឋេ វា**តិ ទិដ្ឋសុទ្ធិយា វា។ ឯស នយោ សុតាទីសុ។ **សញ្ញា**តិ សញ្ញាសមុដ្ឋាបិកា ទិដ្ឋិ។ **ធម្មាបិ តេសំ ន បដិច្ឆិតាសេ**តិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតធម្មាបិ តេសំ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ ឯវំ ន បដិច្ឆិតា។ **បារង្គតោ ន បច្ចេតិ តាទី**តិ និព្ពានបារំ គតោ តេន តេន មគ្គេន បហីនេ កិលេសេ បុន នាគច្ឆតិ, បញ្ចហិ ច អាការេហិ តាទិ ហោតីតិ។ សេសំ បាកដមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បរមដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ជរាសុត្តវណ្ណនា

៨១១. អប្បំ វត ជីវិតន្តិ ជរាសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វស្សំ វសិត្វា យានិ តានិ ពុទ្ធានំ សរីរាពេក្ខសម្បាទនំ អនុប្បន្នសិក្ខាបទបញ្ញាបនំ វេនេយ្យទមនំ តថារូបាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា ជាតកាទិកថនន្តិអាទីនិ ជនបទចារិកានិមិត្តានិ, តានិ សមវេក្ខិត្វា ជនបទចារិកំ បក្កាមិ។ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ សាយំ សាកេតំ អនុប្បត្តោ អញ្ជនវនំ បាវិសិ។ សាកេតវាសិនោ សុត្វា “អកាលោ ឥទានិ ភគវន្តំ ទស្សនាយា”តិ វិភាតាយ រត្តិយា មាលាគន្ធាទីនិ គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា បូជនវន្ទនសម្មោទនាទីនិ កត្វា បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ យាវ ភគវតោ គាមប្បវេសនវេលា, អថ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ តំ អញ្ញតរោ សាកេតកោ ព្រាហ្មណមហាសាលោ នគរា និក្ខន្តោ នគរទ្វារេ អទ្ទស។ ទិស្វា បុត្តសិនេហំ ឧប្បាទេត្វា “ចិរទិដ្ឋោសិ, បុត្ត, មយា”តិ បរិទេវយមានោ អភិមុខោ អគមាសិ។ ភគវា ភិក្ខូ សញ្ញាបេសិ – “អយំ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណោ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ករោតុ, ន វារេតព្ពោ”តិ។

ព្រាហ្មណោបិ វច្ឆគិទ្ធិនីវ គាវី អាគន្ត្វា ភគវតោ កាយំ បុរតោ ច បច្ឆតោ ច ទក្ខិណតោ ច វាមតោ ចាតិ សមន្តា អាលិង្គិ “ចិរទិដ្ឋោសិ, បុត្ត, ចិរំ វិនា អហោសី”តិ ភណន្តោ។ យទិ បន សោ តថា កាតុំ ន លភេយ្យ, ហទយំ ផាលេត្វា មរេយ្យ។ សោ ភគវន្តំ អវោច – “ភគវា តុម្ហេហិ សទ្ធឹ អាគតភិក្ខូនំ អហមេវ ភិក្ខំ ទាតុំ សមត្ថោ, មមេវ អនុគ្គហំ ករោថា”តិ។ អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហីភាវេន។ ព្រាហ្មណោ ភគវតោ បត្តំ គហេត្វា បុរតោ គច្ឆន្តោ ព្រាហ្មណិយា បេសេសិ – “បុត្តោ មេ អាគតោ, អាសនំ បញ្ញាបេតព្ព”ន្តិ។ សា តថា កត្វា អាគមនំ បស្សន្តី ឋិតា ភគវន្តំ អន្តរវីថិយំយេវ ទិស្វា បុត្តសិនេហំ ឧប្បាទេត្វា “ចិរទិដ្ឋោសិ, បុត្ត, មយា”តិ បាទេសុ គហេត្វា រោទិត្វា ឃរំ អតិនេត្វា សក្កច្ចំ ភោជេសិ។ ភុត្តាវិនោ ព្រាហ្មណោ បត្តំ អបនាមេសិ។ ភគវា តេសំ សប្បាយំ វិទិត្វា ធម្មំ ទេសេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ ឧភោបិ សោតាបន្នា អហេសុំ។ អថ ភគវន្តំ យាចឹសុ – “យាវ, ភន្តេ, ភគវា ឥមំ នគរំ ឧបនិស្សាយ វិហរតិ, អម្ហាកំយេវ ឃរេ ភិក្ខា គហេតព្ពា”តិ។ ភគវា “ន ពុទ្ធា ឯវំ ឯកំ និពទ្ធដ្ឋានំយេវ គច្ឆន្តី”តិ បដិក្ខិបិ។ តេ អាហំសុ – “តេន ហិ, ភន្តេ, ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ បិណ្ឌាយ ចរិត្វាបិ តុម្ហេ ឥធេវ ភត្តកិច្ចំ កត្វា ធម្មំ ទេសេត្វា វិហារំ គច្ឆថា”តិ។ ភគវា តេសំ អនុគ្គហត្ថាយ តថា អកាសិ។ មនុស្សា ព្រាហ្មណញ្ច ព្រាហ្មណិញ្ច “ពុទ្ធបិតា ពុទ្ធមាតា” ត្វេវ វោហរិំសុ។ តម្បិ កុលំ “ពុទ្ធកុល”ន្តិ នាមំ លភិ។

អានន្ទត្ថេរោ ភគវន្តំ បុច្ឆិ – “អហំ ភគវតោ មាតាបិតរោ ជានាមិ, ឥមេ បន កស្មា វទន្តិ ‘អហំ ពុទ្ធមាតា អហំ ពុទ្ធបិតា’”តិ។ ភគវា អាហ – “និរន្តរំ មេ, អានន្ទ, ព្រាហ្មណី ច ព្រាហ្មណោ ច បញ្ច ជាតិសតានិ មាតាបិតរោ អហេសុំ, បញ្ច ជាតិសតានិ មាតាបិតូនំ ជេដ្ឋកា, បញ្ច ជាតិសតានិ កនិដ្ឋកា។ តេ បុព្ពសិនេហេនេវ កថេន្តី”តិ ឥមញ្ច គាថមភាសិ –

“បុព្ពេវ សន្និវាសេន, បច្ចុប្បន្នហិតេន វា;
ឯវំ តំ ជាយតេ បេមំ, ឧប្បលំវ យថោទកេ”តិ។ (ជា. ១.២.១៧៤);

តតោ ភគវា សាកេតេ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា បុន ចារិកំ ចរមានោ សាវត្ថិមេវ អគមាសិ។ សោបិ ព្រាហ្មណោ ច ព្រាហ្មណី ច ភិក្ខូ ឧបសង្កមិត្វា បតិរូបំ ធម្មទេសនំ សុត្វា សេសមគ្គេ បាបុណិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយឹសុ។ នគរេ ព្រាហ្មណា សន្និបតឹសុ “អម្ហាកំ ញាតកេ សក្ករិស្សាមា”តិ។ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនោ ឧបាសកាបិ សន្និបតឹសុ ឧបាសិកាយោ ច “អម្ហាកំ សហធម្មិកេ សក្ករិស្សាមា”តិ។ តេ សព្ពេបិ កម្ពលកូដាគារំ អារោបេត្វា មាលាគន្ធាទីហិ បូជេន្តា នគរា និក្ខាមេសុំ។

ភគវាបិ តំ ទិវសំ បច្ចូសសមយេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ តេសំ បរិនិព្ពានភាវំ ញត្វា “តត្ថ មយិ គតេ ធម្មទេសនំ សុត្វា ពហុជនស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា បត្តចីវរមាទាយ សាវត្ថិតោ អាគន្ត្វា អាឡាហនមេវ បាវិសិ។ មនុស្សា ទិស្វា “មាតាបិតូនំ សរីរកិច្ចំ កាតុកាមោ ភគវា អាគតោ”តិ វន្ទិត្វា អដ្ឋំសុ។ នាគរាបិ កូដាគារំ បូជេន្តា អាឡាហនំ អានេត្វា ភគវន្តំ បុច្ឆឹសុ – “គហដ្ឋអរិយសាវកា កថំ បូជេតព្ពា”តិ។ ភគវា “យថា អសេក្ខា បូជិយន្តិ, តថា បូជេតព្ពា ឥមេ”តិ អធិប្បាយេន តេសំ អសេក្ខមុនិភាវំ ទីបេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អហឹសកា យេ មុនយោ, និច្ចំ កាយេន សំវុតា;
តេ យន្តិ អច្ចុតំ ឋានំ, យត្ថ គន្ត្វា ន សោចរេ”តិ។ (ធ. ប. ២២៥);

តញ្ច បរិសំ ឱលោកេត្វា តង្ខណានុរូបំ ធម្មំ ទេសេន្តោ ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ **អប្បំ វត ជីវិតំ ឥទន្តិ** “ឥទំ វត មនុស្សានំ ជីវិតំ អប្បំ បរិត្តំ ឋិតិបរិត្តតាយ សរសបរិត្តតាយា”តិ សល្លសុត្តេបិ វុត្តនយមេតំ។ **ឱរំ វស្សសតាបិ មិយ្យតីតិ** វស្សសតា ឱរំ កលលាទិកាលេបិ មិយ្យតិ។ **អតិច្ចាតិ** វស្សសតំ អតិក្កមិត្វា។ **ជរសាបិ មិយ្យតីតិ** ជរាយបិ មិយ្យតិ។

៨១២-៦. មមាយិតេតិ មមាយិតវត្ថុការណា។ **វិនាភាវសន្តមេវិទន្តិ** សន្តវិនាភាវំ វិជ្ជមានវិនាភាវមេវ ឥទំ, ន សក្កា អវិនាភាវេន ភវិតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **មាមកោតិ** មម ឧបាសកោ ភិក្ខុ វាតិ សង្ខំ គតោ, ពុទ្ធាទីនិ វា វត្ថូនិ មមាយមានោ។ **សង្គតន្តិ** សមាគតំ ទិដ្ឋបុព្ពំ វា។ **បិយាយិតន្តិ** បិយំ កតំ។ **នាមំយេវាវសិស្សតិ អក្ខេយ្យន្តិ** សព្ពំ រូបាទិធម្មជាតំ បហីយតិ, នាមមត្តមេវ តុ អវសិស្សតិ “ពុទ្ធរក្ខិតោ, ធម្មរក្ខិតោ”តិ ឯវំ សង្ខាតុំ កថេតុំ។ **មុនយោតិ** ខីណាសវមុនយោ។ **ខេមទស្សិនោតិ** និព្ពានទស្សិនោ។

៨១៧. សត្តមគាថា ឯវំ មរណព្ភាហតេ លោកេ អនុរូបបដិបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តា។ តត្ថ **បតិលីនចរស្សាតិ** តតោ តតោ បតិលីនំ ចិត្តំ កត្វា ចរន្តស្ស។ **ភិក្ខុនោតិ** កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស សេក្ខស្ស វា។ **សាមគ្គិយមាហុ តស្ស តំ, យោ អត្តានំ ភវនេ ន ទស្សយេតិ** តស្សេតំ បតិរូបមាហុ, យោ ឯវំបដិបន្នោ និរយាទិភេទេ ភវនេ អត្តានំ ន ទស្សេយ្យ។ ឯវញ្ហិ សោ ឥមម្ហា មរណា មុច្ចេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

៨១៨-២០. ឥទានិ យោ “អត្តានំ ភវនេ ន ទស្សយេ”តិ ឯវំ ខីណាសវោ វិភាវិតោ, តស្ស វណ្ណភណនត្ថំ ឥតោ បរា តិស្សោ គាថាយោ អាហ។ តត្ថ **សព្ពត្ថាតិ** ទ្វាទសសុ អាយតនេសុ។ **យទិទំ ទិដ្ឋសុតំ មុតេសុ វាតិ** ឯត្ថ បន យទិទំ ទិដ្ឋសុតំ, ឯត្ថ វា មុតេសុ វា ធម្មេសុ ឯវំ មុនិ ន ឧបលិម្បតីតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **ធោនោ ន ហិ តេន មញ្ញតិ, យទិទំ ទិដ្ឋសុតំ មុតេសុ វាតិ** អត្រាបិ យទិទំ ទិដ្ឋសុតំ, តេន វត្ថុនា ន មញ្ញតិ, មុតេសុ វា ធម្មេសុ ន មញ្ញតីតិ ឯវមេវ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **ន ហិ សោ រជ្ជតិ នោ វិរជ្ជតីតិ**។ ពាលបុថុជ្ជនា វិយ ន រជ្ជតិ, កល្យាណបុថុជ្ជនសេក្ខា វិយ ន វិរជ្ជតិ, រាគស្ស បន ខីណត្តា “វិរាគោ”ត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ជរាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៨២១. មេថុនមនុយុត្តស្សាតិ តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ តិស្សមេត្តេយ្យា នាម ទ្វេ សហាយា សាវត្ថឹ អគមំសុ។ តេ សាយន្ហសមយំ មហាជនំ ជេតវនាភិមុខំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា “កុហឹ គច្ឆថា”តិ បុច្ឆឹសុ។ តតោ តេហិ “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, ពហុជនហិតាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តំ សោតុំ ជេតវនំ គច្ឆាមា”តិ វុត្តេ “មយម្បិ សោស្សាមា”តិ អគមំសុ។ តេ អវញ្ញធម្មទេសកស្ស ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា បរិសន្តរេ និសិន្នាវ ចិន្តេសុំ – “ន សក្កា អគារមជ្ឈេ បិតេនាយំ ធម្មោ បរិបូរេតុ”ន្តិ។ អថ បក្កន្តេ មហាជនេ ភគវន្តំ បព្ពជ្ជំ យាចឹសុ។ ភគវា “ឥមេ បព្ពាជេហី”តិ អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាណាបេសិ។ សោ តេ បព្ពាជេត្វា តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ ទត្វា អរញ្ញវាសំ គន្តុមារទ្ធោ។ មេត្តេយ្យោ តិស្សំ អាហ – “អាវុសោ, ឧបជ្ឈាយោ អរញ្ញំ គច្ឆតិ, មយម្បិ គច្ឆាមា”តិ។ តិស្សោ “អលំ អាវុសោ, ភគវតោ ទស្សនំ ធម្មស្សវនញ្ច អហំ បិហេមិ, គច្ឆ ត្វ”ន្តិ វត្វា ន អគមាសិ។ មេត្តេយ្យោ ឧបជ្ឈាយេន សហ គន្ត្វា អរញ្ញេ សមណធម្មំ ករោន្តោ ន ចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ សទ្ធឹ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ។ តិស្សស្សាបិ ជេដ្ឋភាតា ព្យាធិនា កាលមកាសិ។ សោ តំ សុត្វា អត្តនោ គាមំ អគមាសិ, តត្រ នំ ញាតកា បលោភេត្វា ឧប្បព្ពាជេសុំ។ មេត្តេយ្យោបិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ សទ្ធឹ សាវត្ថឹ អាគតោ។ អថ ភគវា វុត្ថវស្សោ ជនបទចារិកំ ចរមានោ អនុបុព្ពេន តំ គាមំ បាបុណិ។ តត្ថ មេត្តេយ្យោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា “ឥមស្មឹ, ភន្តេ, គាមេ មម គិហិសហាយោ អត្ថិ, មុហុត្តំ តាវ អាគមេថ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិ វត្វា គាមំ បវិសិត្វា តំ ភគវតោ សន្តិកំ អានេត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ តស្សត្ថាយ អាទិគាថាយ ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ តស្ស ភគវា ព្យាករោន្តោ អវសេសគាថាយោ អភាសិ។ អយមស្ស សុត្តស្ស ឧប្បត្តិ។

តត្ថ **មេថុនមនុយុត្តស្សាតិ** មេថុនធម្មសមាយុត្តស្ស។ **ឥតីតិ** ឯវមាហ។ **អាយស្មាតិ** បិយវចនមេតំ, **តិស្សោតិ** នាមំ តស្ស ថេរស្ស។ សោ ហិ តិស្សោតិ នាមេន។ **មេត្តេយ្យោតិ** គោត្តំ, គោត្តវសេនេវ ចេស បាកដោ អហោសិ។ តស្មា អដ្ឋុប្បត្តិយំ វុត្តំ “តិស្សមេត្តេយ្យា នាម ទ្វេ សហាយា”តិ។ **វិឃាតន្តិ** ឧបឃាតំ។ **ព្រូហីតិ** អាចិក្ខ។ **មារិសាតិ** បិយវចនមេតំ, និទ្ទុក្ខាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុត្វាន តវ សាសនន្តិ** តវ វចនំ សុត្វា។ **វិវេកេ សិក្ខិស្សាមសេតិ** សហាយំ អារព្ភ ធម្មទេសនំ យាចន្តោ ភណតិ។ សោ បន សិក្ខិតសិក្ខោយេវ។

៨២២. មុស្សតេ វាបិ សាសនន្តិ បរិយត្តិបដិបត្តិតោ ទុវិធម្បិ សាសនំ នស្សតិ។ **វាបី**តិ បទបូរណមត្តំ។ **ឯតំ តស្មិ អនារិយ**ន្តិ តស្មិំ បុគ្គលេ ឯតំ អនរិយំ, យទិទំ មិច្ឆាបដិបទា។

៨២៣. ឯកោ បុព្ពេ ចរិត្វានាតិ បព្ពជ្ជាសង្ខាតេន វា គណវោស្សគ្គដ្ឋេន វា បុព្ពេ ឯកោ វិហរិត្វា។ **យានំ ភន្តំវ តំ លោកេ, ហីនមាហុ បុថុជ្ជន**ន្តិ តំ វិព្ភន្តកំ បុគ្គលំ យថា ហត្ថិយានាទិយានំ អទន្តំ វិសមំ អារោហតិ, អារោហកម្បិ ភញ្ជតិ, បបាតេបិ បបតតិ។ ឯវំ កាយទុច្ចរិតាទិវិសមារោហនេន នរកាទីសុ, អត្តភញ្ជនេន ជាតិបបាតាទីសុ បបតនេន ច យានំ ភន្តំវ អាហុ ហីនំ បុថុជ្ជនញ្ច អាហូតិ។

៨២៤-៥. យសោ កិត្តិ ចាតិ លាភសក្ការោ បសំសា ច។ **បុព្ពេ**តិ បព្ពជិតភាវេ។ **ហាយតេ វាបិ តស្ស សា**តិ តស្ស វិព្ភន្តកស្ស សតោ សោ ច យសោ សា ច កិត្តិ ហាយតិ។ **ឯតម្បិ ទិស្វា**តិ ឯតម្បិ បុព្ពេ យសកិត្តីនំ ភាវំ បច្ឆា ច ហានឹ ទិស្វា។ **សិក្ខេថ មេថុនំ វិប្បហាតវេ**តិ តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខេថ។ កឹ ការណំ? **មេថុនំ វិប្បហាតវេ,** មេថុនប្បហានត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ ហិ មេថុនំ ន វិប្បជហតិ, **សង្កប្បេហិ...បេ.... តថាវិធោ** ។ តត្ថ **បរេតោ**តិ សមន្នាគតោ។ **បរេសំ និគ្ឃោស**ន្តិ ឧបជ្ឈាយាទីនំ និន្ទាវចនំ។ **មង្កុ ហោតី**តិ ទុម្មនោ ហោតិ។

៨២៦. តតោ បរា គាថា បាកដសម្ពន្ធា ឯវ។ តាសុ **សត្ថានី**តិ កាយទុច្ចរិតាទីនិ។ តានិ ហិ អត្តនោ បរេសញ្ច ឆេទនដ្ឋេន “សត្ថានី”តិ វុច្ចន្តិ។ តេសុ ចាយំ វិសេសតោ ចោទិតោ មុសាវចនសត្ថានេវ ករោតិ – “ឥមិនា ការណេនាហំ វិព្ភន្តោ”តិ ភណន្តោ។ តេនេវាហ – **“ឯស ខ្វស្ស មហាគេធោ, មោសវជ្ជំ បគាហតី”**តិ។ តត្ថ **ឯស ខ្វស្សា**តិ ឯស ខោ អស្ស។ **មហាគេធោ**តិ មហាពន្ធនំ។ កតមោតិ ចេ? យទិទំ មោសវជ្ជំ បគាហតិ, ស្វាស្ស មុសាវាទជ្ឈោគាហោ មហាគេធោតិ វេទិតព្ពោ។

៨២៧. មន្ទោវ បរិកិស្សតីតិ បាណវធាទីនិ ករោន្តោ តតោនិទានញ្ច ទុក្ខមនុភោន្តោ ភោគបរិយេសនរក្ខនានិ ច ករោន្តោ មោមូហោ វិយ បរិកិលិស្សតិ។

៨២៨-៩. “ឯតមាទីនវំ ញត្វា, មុនិ បុព្ពាបរេ ឥធា”តិ ឯតំ “យសោ កិត្តិ ច យា បុព្ពេ, ហាយតេវាបិ តស្ស សា”តិ ឥតោ បភុតិ វុត្តេ បុព្ពាបរេ ឥធ ឥមស្មិំ សាសនេ បុព្ពតោ អបរេ សមណភាវតោ វិព្ភន្តកភាវេ អាទីនវំ មុនិ ញត្វា។ **ឯកចរិយានមុត្តម**ន្តិ យទិទំ វិវេកចរិយា , ឯតំ ពុទ្ធាទីនំ អរិយានំ ឧត្តមំ, តស្មា វិវេកញ្ញេវ សិក្ខេថាតិ អធិប្បាយោ។ **ន តេន សេដ្ឋោ មញ្ញេថា**តិ តេន ច វិវេកេន ន អត្តានំ “សេដ្ឋោ អហ”ន្តិ មញ្ញេយ្យ, តេន ថទ្ធោ ន ភវេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៨៣០. រិត្តស្សាតិ វិវិត្តស្ស កាយទុច្ចរិតាទីហិ វិរហិតស្ស។ **ឱឃតិណ្ណស្ស បិហយន្តិ, កាមេសុ គធិតា បជា**តិ វត្ថុកាមេសុ លគ្គា សត្តា តស្ស ចតុរោឃតិណ្ណស្ស បិហយន្តិ ឥណាយិកា វិយ អាណណ្យស្សាតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ តិស្សោ សោតាបត្តិផលំ បត្វា បច្ឆា បព្ពជិត្វា អរហត្តំ សច្ឆាកាសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បសូរសុត្តវណ្ណនា

៨៣១. ឥធេវ សុទ្ធីតិ បសូរសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ភគវតិ កិរ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ បសូរោ នាម បរិព្ពាជកោ មហាវាទី, សោ “អហមស្មិ សកលជម្ពុទីបេ វាទេន អគ្គោ, តស្មា យថា ជម្ពុទីបស្ស ជម្ពុបញ្ញាណំ, ឯវំ មមាបិ ភវិតុំ អរហតី”តិ ជម្ពុសាខំ ធជំ កត្វា សកលជម្ពុទីបេ បដិវាទំ អនាសាទេន្តោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ អាគន្ត្វា នគរទ្វារេ វាលិកត្ថលំ កត្វា តត្ថ សាខំ ឧស្សាបេត្វា “យោ មយា សទ្ធឹ វាទំ កាតុំ សមត្ថោ, សោ ឥមំ សាខំ ភញ្ជតូ”តិ វត្វា នគរំ បាវិសិ។ តំ ឋានំ មហាជនោ បរិវារេត្វា អដ្ឋាសិ។ តេន ច សមយេន អាយស្មា សារិបុត្តោ ភត្តកិច្ចំ កត្វា សាវត្ថិតោ និក្ខមតិ។ សោ តំ ទិស្វា សម្ពហុលេ គាមទារកេ បុច្ឆិ – “កឹ ឯតំ ទារកា”តិ, តេ សព្ពំ អាចិក្ខឹសុ។ “តេន ហិ នំ តុម្ហេ ឧទ្ធរិត្វា បាទេហិ ភញ្ជថ, ‘វាទត្ថិកោ វិហារំ អាគច្ឆតូ’តិ ច ភណថា”តិ វត្វា បក្កាមិ។

បរិព្ពាជកោ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ អាគន្ត្វា ឧទ្ធរិត្វា ភគ្គំ សាខំ ទិស្វា “កេនិទំ ការិត”ន្តិ បុច្ឆិ។ “ពុទ្ធសាវកេន សារិបុត្តេនា”តិ ច វុត្តេ បមុទិតោ ហុត្វា “អជ្ជ មម ជយំ សមណស្ស ច បរាជយំ បណ្ឌិតា

បស្សន្តូ’’តិ បញ្ចវីមំសកេ ការណិកេ អានេត្វា សាវត្ថិំ បវិសិត្វា វីថិសិង្ឃាដកចច្ចរេសុ វិចរន្តោ ‘‘សមណស្ស គោតមស្ស អគ្គសាវកេន សហ វាទេ បញ្ហាបដិភានំ សោតុកាមា ភោន្តោ និក្ខមន្តូ’’តិ ឧគ្ឃោសេសិ។ ‘‘បណ្ឌិតានំ វចនំ សោស្សាមា’’តិ សាសនេ បសន្នាបិ អប្បសន្នាបិ ពហូ មនុស្សា និក្ខមិំសុ។ តតោ បសូរោ មហាជនបរិវុតោ ‘‘ឯវំ វុត្តេ ឯវំ ភណិស្សាមី’’តិអាទីនិ វិតក្កេន្តោ វិហារំ អគមាសិ។ ថេរោ ‘‘វិហារេ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទោ ជនព្យាកុលញ្ច មា អហោសី’’តិ ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកេ អាសនំ បញ្ញាបេត្វា និសីទិ។

បរិព្ពាជកោ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា ‘‘ត្វំ, ភោ, បព្ពជិត, មយ្ហំ ជម្ពុធជំ ភញ្ជាបេសី’’តិ អាហ។ ‘‘អាម បរិព្ពាជកា’’តិ ច វុត្តេ ‘‘ហោតុ នោ, ភោ, កាចិ កថាបវត្តី’’តិ អាហ។ ‘‘ហោតុ បរិព្ពាជកា’’តិ ច ថេរេន សម្បដិច្ឆិតេ ‘‘ត្វំ, សមណ, បុច្ឆ, អហំ វិស្សជ្ជេស្សាមី’’តិ អាហ។ តតោ នំ ថេរោ អវច ‘‘កិំ, បរិព្ពាជក, ទុក្ករំ បុច្ឆា, ឧទាហុ វិស្សជ្ជន’’ន្តិ។ វិស្សជ្ជនំ ភោ, បព្ពជិត, បុច្ឆាយ កិំ ទុក្ករំ។ តំ យោ ហិ កោចិ យំកិញ្ចិ បុច្ឆតីតិ។ ‘‘តេន ហិ, បរិព្ពាជក, ត្វំ បុច្ឆ, អហំ វិស្សជ្ជេស្សាមី’’តិ ឯវំ វុត្តេ បរិព្ពាជកោ ‘‘សាធុរូបោ ភិក្ខុ ឋានេ សាខំ ភញ្ជាបេសី’’តិ វិម្ហិតចិត្តោ ហុត្វា ថេរំ បុច្ឆិ – ‘‘កោ បុរិសស្ស កាមោ’’តិ។ ‘‘សង្កប្បរាគោ បុរិសស្ស កាមោ’’តិ (អ. និ. ៦.៦៣) ថេរោ អាហ។ សោ តំ សុត្វា ថេរេ វិរុទ្ធសញ្ញី ហុត្វា បរាជយំ អារោបេតុកាមោ អាហ – ‘‘ចិត្រវិចិត្រារម្មណំ បន ភោ, បព្ពជិត, បុរិសស្ស កាមំ ន វទេសី’’តិ? ‘‘អាម, បរិព្ពាជក, ន វទេមី’’តិ។ តតោ នំ បរិព្ពាជកោ យាវ តិក្ខត្តុំ បដិញ្ញំ ការាបេត្វា ‘‘សុណន្តុ ភោន្តោ សមណស្ស វាទេ ទោស’’ន្តិ បញ្ចវីមំសកេ អាលបិត្វា អាហ – ‘‘ភោ, បព្ពជិត, តុម្ហាកំ សព្រហ្មចារិនោ អរញ្ញេ វិហរន្តី’’តិ? ‘‘អាម, បរិព្ពាជក, វិហរន្តី’’តិ។ ‘‘តេ តត្ថ វិហរន្តា កាមវិតក្កាទយោ វិតក្កេ វិតក្កេន្តី’’តិ? ‘‘អាម, បរិព្ពាជក, បុថុជ្ជនា សហសា វិតក្កេន្តី’’តិ។ ‘‘យទិ ឯវំ តេសំ សមណភាវោ កុតោ? ននុ តេ អគារិកា កាមភោគិនោ ហោន្តី’’តិ ឯវញ្ច បន វត្វា អថាបរំ ឯតទវោច –

> ‘‘ន តេ វេ កាមា យានិ ចិត្រានិ លោកេ,
> សង្កប្បរាគញ្ច វទេសិ កាមំ;
> សង្កប្បយំ អកុសលេ វិតក្កេ,
> ភិក្ខូបិ តេ ហេស្សតិ កាមភោគី’’តិ។ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៣៤);

អថ ថេរោ បរិព្ពាជកស្ស វាទេ ទោសំ ទស្សេន្តោ អាហ – ‘‘កិំ, បរិព្ពាជក, សង្កប្បរាគំ បុរិសស្ស កាមំ ន វទេសិ, ចិត្រវិចិត្រារម្មណំ វទេសី’’តិ? ‘‘អាម, ភោ, បព្ពជិតា’’តិ។ តតោ នំ ថេរោ យាវ តិក្ខត្តុំ បដិញ្ញំ ការាបេត្វា ‘‘សុណាថ, អាវុសោ, បរិព្ពាជកស្ស វាទេ ទោស’’ន្តិ បញ្ចវីមំសកេ អាលបិត្វា អាហ – ‘‘អាវុសោ បសូរ, តវ សត្ថា អត្ថី’’តិ? ‘‘អាម, បព្ពជិត, អត្ថី’’តិ។ ‘‘សោ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ រូបារម្មណំ បស្សតិ សទ្ទារម្មណាទីនិ វា សេវតី’’តិ? ‘‘អាម, បព្ពជិត, សេវតី’’តិ។ ‘‘យទិ ឯវំ តស្ស សត្ថុភាវោ កុតោ, ននុ សោ អគារិកោ កាមភោគី ហោតី’’តិ ឯវញ្ច បន វត្វា អថាបរំ ឯតទវោច –

> ‘‘តេ វេ កាមា យានិ ចិត្រានិ លោកេ,
> សង្កប្បរាគំ ន វទេសិ កាមំ;
> បស្សន្តោ រូបានិ មនោរមានិ,
> សុណន្តោ សទ្ទានិ មនោរមានិ។
>
> ‘‘ឃាយន្តោ គន្ធានិ មនោរមានិ,
> សាយន្តោ រសានិ មនោរមានិ;
> ផុសន្តោ ផស្សានិ មនោរមានិ,
> សត្ថាបិ តេ ហេស្សតិ កាមភោគី’’តិ។

ឯវំ វុត្តេ និប្បដិភានោ បរិព្ពាជកោ ‘‘អយំ បព្ពជិតោ មហាវាទី, ឥមស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា វាទសត្ថំ សិក្ខិស្សាមី’’តិ សាវត្ថិំ បវិសិត្វា បត្តចីវរំ បរិយេសិត្វា ជេតវនំ បវិដ្ឋោ តត្ថ លាលុទាយិំ សុវណ្ណវណ្ណំ កាយូបបន្នំ សរីរការាកប្បេសុ សមន្តបាសាទិកំ ទិស្វា ‘‘អយំ ភិក្ខុ មហាបញ្ញោ មហាវាទី’’តិ មន្ត្វា តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តំ វាទេន និគ្គហេត្វា សលិង្គេន តំយេវ តិត្ថាយតនំ បក្កមិត្វា បុន ‘‘សមណេន គោតមេន សទ្ធិំ វាទំ ករិស្សាមី’’តិ សាវត្ថិយំ បុរិមនយេនេវ ឧគ្ឃោសេត្វា មហាជនបរិវុតោ ‘‘ឯវំ សមណំ គោតមំ និគ្គហេស្សាមី’’តិអាទីនិ វទន្តោ ជេតវនំ អគមាសិ។ ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកេ អធិវត្ថា ទេវតា ‘‘អយំ អភាជនភូតោ’’តិ មុខពន្ធមស្ស អកាសិ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា មូគោ វិយ និសីទិ។ មនុស្សា ‘‘ឥទានិ បុច្ឆិស្សតិ, ឥទានិ បុច្ឆិស្សតី’’តិ តស្ស មុខំ ឧល្លោកេត្វា ‘‘វទេហិ, ភោ បសូរ, វទេហិ, ភោ បសូរា’’តិ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទា អហេសុំ។ អថ ភគវា ‘‘កិំ បសូរោ វទិស្សតី’’តិ វត្វា តត្ថ សម្បត្តបរិសាយ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ សុត្តំ អភាសិ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ អយំ សង្ខេបោ – ឥមេ ទិដ្ឋិគតិកា អត្តនោ ទិដ្ឋិ សន្ធាយ **ឥធេវ សុទ្ធិ ឥតិ វាទយន្តិ នាញ្ញេសុ ធម្មេសុ វិសុទ្ធិមាហុ**។ ឯវំ សន្តេ អត្តនោ សត្ថារាទីនិ **និស្សិតា** តត្ថេវ "ឯស វាទោ សុភោ"តិ ឯវំ **សុភំ វទានា** ហុត្វា **បុថូ** សមណព្រាហ្មណា "សស្សតោ លោកោ"តិអាទីសុ **បច្ចេកសច្ចេសុ និវិដ្ឋា**។

៨៣២. ឯវំ និវិដ្ឋា ច – **តេ វាទកាមា**តិ គាថា។ តត្ថ **ពាលំ ទហន្តី មិថុ អញ្ញមញ្ញ**ន្តិ "អយំ ពាលោ អយំ ពាលោ"តិ ឯវំ ទ្វេបិ ជនា អញ្ញមញ្ញំ ពាលំ ទហន្តិ, ពាលតោ បស្សន្តិ។ **វទន្តិ តេ អញ្ញសិតា កថោជ្ជ**ន្តិ តេ អញ្ញមញ្ញំ សត្ថារាទី និស្សិតា កលហំ វទន្តិ។ **បសំសកាមា កុសលា វទានា**តិ បសំសត្ថិកា ឧភោបិ "មយំ កុសលវាទា បណ្ឌិតវាទា"តិ ឯវំសញ្ញិនោ ហុត្វា។

៨៣៣. ឯវំ វទានេសុ ច តេសុ ឯកោ និយមតោ ឯវំ – **យុត្តោ កថាយ**ន្តិ គាថា។ តត្ថ **យុត្តោ កថាយ**ន្តិ វិវាទកថាយ ឧស្សុក្កោ។ **បសំសមិច្ឆំ វិនិឃាតិ ហោតី**តិ អត្តនោ បសំសំ ឥច្ឆន្តោ "កថំ នុ ខោ និគ្គហេស្សាមី"តិអាទិនា នយេន បុព្ពេវ សល្លបា កថំកថី វិនិឃាតី ហោតិ។ **អបាហតស្មិ**ន្តិ បញ្ហវីមំសកេហិ "អត្ថាបគតំ តេ ភណិតំ, ព្យញ្ជនាបគតំ តេ ភណិត"ន្តិអាទិនា នយេន អបហារិតេ វាទេ។ **និន្ទាយ សោ កុប្បតី**តិ ឯវំ អបាហតស្មិញ្ច វាទេ ឧប្បន្នាយ និន្ទាយ សោ កុប្បតិ។ **រន្ធមេសី**តិ បរស្ស រន្ធមេវ គវេសន្តោ។

៨៣៤. ន កេវលញ្ច កុប្បតិ, អបិច ខោ បន **យមស្ស វាទ**ន្តិ គាថា។ តត្ថ **បរិហីនមាហុ អបាហត**ន្តិ អត្ថព្យញ្ជនាទិតោ អបាហតំ បរិហីនំ វទន្តិ។ **បរិទេវតី**តិ តតោ និមិត្តំ សោ "អញ្ញំ មយា អាវជ្ជិត"ន្តិអាទីហិ វិប្បលបតិ។ **សោចតី**តិ "តស្ស ជយោ"តិអាទីនិ អារព្ភ សោចតិ។ **ឧបច្ចគា មន្តិ អនុត្ថុនាតី**តិ "សោ មំ វាទេន វាទំ អតិក្កន្តោ"តិអាទិនា នយេន សុដ្ឋុតរំ វិប្បលបតិ។

៨៣៥. **ឯតេ វិវាទា សមណេសូ**តិ ឯត្ថ បន **សមណា** វុច្ចន្តិ ពាហិរបរិព្ពាជកា។ **ឯតេសុ ឧគ្ឃាតិ និឃាតិ ហោតី**តិ ឯតេសុ វាទេសុ ជយបរាជយាទិវសេន ចិត្តស្ស ឧគ្ឃាតំ និឃាតញ្ច បាបុណន្តោ ឧគ្ឃាតី និឃាតី ច ហោតិ។ **វិរមេ កថោជ្ជ**ន្តិ បជហេយ្យ កលហំ។ **ន ហញ្ញទត្ថត្ថិ បសំសលាភា**តិ ន ហិ ឯត្ថ បសំសលាភតោ អញ្ញោ អត្ថោ អត្ថិ។

៨៣៦-៧. ឆដ្ឋគាថាយ អត្ថោ – យស្មា ច ន ហញ្ញទត្ថត្ថិ បសំសលាភា, តស្មា បរមំ លាភំ លភន្តោបិ "សុន្ទរោ អយ"ន្តិ **តត្ថ** ទិដ្ឋិយា **បសំសិតោ វា បន ហោតិ** តំ **វាទំ បរិសាយ មជ្ឈេ** ទីបេត្វា, តតោ **សោ តេន** ជយត្ថេន តុដ្ឋិ វា ទន្តវិទំសកំ វា អាបជ្ជន្តោ **ហសតិ,** មានេន ច **ឧណ្ណមតិ**។ កិំ ការណំ? យស្មា **តំ** ជយត្ថំ **បប្បុយ្យ យថាមានោ** ជាតោ, ឯវំ ឧណ្ណមតោ ច **យា ឧណ្ណតី**តិ គាថា។ តត្ថ **មានាតិមានំ វទតេ បនេសោ**តិ ឯសោ បន តំ ឧណ្ណតិំ "វិឃាតភូមី"តិ អពុជ្ឈមានោ មានញ្ច អតិមានញ្ច វទតិយេវ។

៨៣៨. ឯវំ វាទេ ទោសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស វាទំ អសម្បដិច្ឆន្តោ **"សូរោ"**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **រាជខាទាយា**តិ រាជខាទនីយេន, ភត្តវេតនេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អភិគជ្ជមេតិ បដិសូរមិច្ឆ**ន្តិ យថា សោ បដិសូរំ ឥច្ឆន្តោ អភិគជ្ជន្តោ ឯតិ, ឯវំ ទិដ្ឋិគតិកោ ទិដ្ឋិគតិកន្តិ ទស្សេតិ។ **យេនេវ សោ, តេន បលេហី**តិ យេន សោ តុយ្ហំ បដិសូរោ, តេន គច្ឆ។ **បុព្ពេវ នត្ថិ យទិទំ យុធាយា**តិ យំ បន ឥទំ កិលេសជាតំ យុទ្ធាយ សិយា, តំ ឯតំ បុព្ពេវ នត្ថិ, ពោធិមូលេយេវ បហីនន្តិ ទស្សេតិ។ សេសគាថា បាកដសម្ពន្ធាយេវ។

៨៣៩-៤០. តត្ថ **វិវាទយន្តី**តិ វិវទន្តិ។ **បដិសេនិកត្តា**តិ បដិលោមការកោ។ **វិសេនិកត្វា**តិ កិលេសសេនំ វិនាសេត្វា។ **កិំ លភេថោ**តិ បដិមល្លំ កិំ លភិស្សសិ។ **បសូរា**តិ តំ បរិព្ពាជកំ អាលបតិ។ **យេសីធ នត្ថី**តិ យេសំ ឥធ នត្ថិ។

៨៤១. **បវិតក្ក**ន្តិ "ជយោ នុ ខោ មេ ភវិស្សតី"តិ អាទីនិ វិតក្កេន្តោ។ **ធោនេន យុគំ សមាគមា**តិ ធុតកិលេសេន ពុទ្ធេន សទ្ធិំ យុគគ្គាហំ សមាបន្នោ។ **ន ហិ ត្វំ សក្ខសិ សម្បយាតវេ**តិ កោត្ថុកាទយោ វិយ សីហាទីហិ, ធោនេន សហ យុគំ គហេត្វា ឯកបទម្បិ សម្បយាតុំ យុគគ្គាហមេវ វា សម្បាទេតុំ ន សក្ខិស្សសីតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បសូរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មាគណ្ឌិយសុត្តវណ្ណនា

៨៤២. **ទិស្វាន តណ្ហ**ន្តិ មាគណ្ឌិយសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរន្តោ បច្ចូសសមយេ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ កុរូសុ កម្មាសធម្មនិគមវាសិនោ មាគណ្ឌិយស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស សបជាបតិកស្ស អរហត្តូបនិស្សយំ ទិស្វា តាវទេវ សាវត្ថិតោ តត្ថ គន្ត្វា កម្មាសធម្មស្ស អវិទូរេ អញ្ញតរស្មិំ វនសណ្ឌេ និសីទិ សុវណ្ណោភាសំ មុញ្ចមានោ។ មាគណ្ឌិយោបិ តង្ខណំ តត្ថ មុខធោវនត្ថំ គតោ សុវណ្ណោភាសំ ទិស្វា “កឹ ឥទ”ន្តិ ឥតោ ចិតោ ច បេក្ខមានោ ភគវន្តំ ទិស្វា អត្តមនោ អហោសិ។ តស្ស កិរ ធីតា សុវណ្ណវណ្ណា, តំ ពហូ ខត្តិយកុមារាទយោ វារយន្តា ន លភន្តិ។ ព្រាហ្មណោ ឯវំលទ្ធិកោ ហោតិ “សមណស្សេវ នំ សុវណ្ណវណ្ណស្ស ទស្សាមី”តិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា “អយំ មេ ធីតាយ សមានវណ្ណោ, ឥមស្ស នំ ទស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តស្មា ទិស្វាវ អត្តមនោ អហោសិ។ សោ វេគេន ឃរំ គន្ត្វា ព្រាហ្មណឹ អាហ – “ភោតិ ភោតិ មយា ធីតាយ សមានវណ្ណោ បុរិសោ ទិដ្ឋោ, អលង្ករោហិ ទារិកំ, តស្ស នំ ទស្សាមា”តិ។ ព្រាហ្មណិយា ទារិកំ គន្ធោទកេន ន្ហាបេត្វា វត្ថបុប្ផាលង្ការាទីហិ អលង្ករោន្តិយា ឯវ ភគវតោ ភិក្ខាចារវេលា សម្បត្តា។ អថ ភគវា កម្មាសធម្មំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។

តេបិ ខោ ធីតរំ គហេត្វា ភគវតោ និសិន្នោកាសំ អគមំសុ។ តត្ថ ភគវន្តំ អទិស្វា ព្រាហ្មណី ឥតោ ចិតោ ច វិលោកេន្តី ភគវតោ និសជ្ជដ្ឋានំ តិណសន្ថារកំ អទ្ទស។ ពុទ្ធានញ្ច អធិដ្ឋានពលេន និសិន្នោកាសោ បទនិក្ខេបោ ច អព្យាកុលា ហោន្តិ។ សា ព្រាហ្មណំ អាហ – “ឯស, ព្រាហ្មណ, តស្ស តិណសន្ថារោ”តិ? “អាម, ភោតី”តិ។ “តេន ហិ, ព្រាហ្មណ, អម្ហាកំ អាគមនកម្មំ ន សម្បជ្ជិស្សតី”តិ។ “កស្មា ភោតី”តិ? “បស្ស, ព្រាហ្មណ, អព្យាកុលោ តិណសន្ថារោ, នេសោ កាមភោគិនោ បរិភុត្តោ”តិ។ ព្រាហ្មណោ “មា, ភោតិ មង្គលេ បរិយេសិយមានេ អវមង្គលំ អភណី”តិ អាហ។ បុនបិ ព្រាហ្មណី ឥតោ ចិតោ ច វិចរន្តី ភគវតោ បទនិក្ខេបំ ទិស្វា ព្រាហ្មណំ អាហ “អយំ តស្ស បទនិក្ខេបោ”តិ? “អាម, ភោតី”តិ។ “បស្ស, ព្រាហ្មណ, បទនិក្ខេបំ, នាយំ សត្តោ កាមេសុ គធិតោ”តិ។ “កថំ ត្វំ ភោតិ ជានាសី”តិ ច វុត្តា អត្តនោ ញាណពលំ ទស្សេន្តី អាហ –

> “រត្តស្ស ហិ ឧក្កុដិកំ បទំ ភវេ,
> ទុដ្ឋស្ស ហោតិ អនុកឌ្ឍិតំ បទំ;
> មូឡ្ហស្ស ហោតិ សហសានុបីឡិតំ,
> វិវដ្ដច្ឆទស្ស ឥទមីទិសំ បទ”ន្តិ។ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៦០-២៦១; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.២ សាមាវតីវត្ថុ; វិសុទ្ធិ. ១.៤៥);

អយញ្ចរហិ តេសំ កថា វិប្បកតា, អថ ភគវា កតភត្តកិច្ចោ តមេវ វនសណ្ឌំ អាគតោ។ ព្រាហ្មណី ភគវតោ វរលក្ខណខចិតំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខិត្តំ រូបំ ទិស្វា ព្រាហ្មណំ អាហ – “ឯស តយា, ព្រាហ្មណ, ទិដ្ឋោ”តិ? “អាម ភោតី”តិ។ “អាគតកម្មំ ន សម្បជ្ជិស្សតេវ, ឯវរូបោ នាម កាមេ បរិភុញ្ជិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី”តិ។ តេសំ ឯវំ វទន្តានញ្ញេវ ភគវា តិណសន្ថារកេ និសីទិ។ អថ ព្រាហ្មណោ ធីតរំ វាមេន ហត្ថេន គហេត្វា កមណ្ឌលុំ ទក្ខិណេន ហត្ថេន គហេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា “ភោ, បព្ពជិត, ត្វញ្ច សុវណ្ណវណ្ណោ អយញ្ច ទារិកា, អនុច្ឆវិកា ឯសា តវ, ឥមាហំ ភោតោ ភរិយំ បោសាវនត្ថាយ ទម្មី”តិ វត្វា ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា ទាតុកាមោ អដ្ឋាសិ។ ភគវា ព្រាហ្មណំ អនាលបិត្វា អញ្ញេន សទ្ធឹ សល្លបមានោ វិយ **“ទិស្វាន តណ្ហ”**ន្តិ ឥមំ គាថំ អភាសិ។

តស្សត្ថោ – អជបាលនិគ្រោធមូលេ នានារូបានិ និម្មិនិត្វា អភិកាមមាគតំ មារធីតរំ **ទិស្វាន តណ្ហំ អរតឹ រគញ្ច** ឆន្ទមត្តម្បិ មេ **មេថុនស្មឹ នាហោសិ, កិមេវិទំ** តមិស្សា ទារិកាយ **មុត្តករីសបុណ្ណំ** រូបំ ទិស្វា ភវិស្សតិ សព្ពថា **បាទាបិ នំ សម្ផុសិតុំ ន ឥច្ឆេ**, កុតោនេន សំវសិតុន្តិ។

៨៤៣. តតោ មាគណ្ឌិយោ “បព្ពជិតា នាម មានុសកេ កាមេ បហាយ ទិព្ពកាមត្ថាយ បព្ពជន្តិ, អយញ្ច ទិព្ពេបិ កាមេ ន ឥច្ឆតិ, ឥទម្បិ ឥត្ថិរតនំ, កា នុ អស្ស ទិដ្ឋី”តិ បុច្ឆិតុំ ទុតិយំ គាថមាហ។ តត្ថ **ឯតាទិសំ ចេ រតន**ន្តិ ទិព្ពិត្ថិរតនំ សន្ធាយ ភណតិ, **នារិន្តិ** អត្តនោ ធីតរំ សន្ធាយ។ **ទិដ្ឋិគតំ សីលវតំ នុ ជីវិត**ន្តិ ទិដ្ឋិញ្ច សីលញ្ច វតញ្ច ជីវិតញ្ច។ **ភវូបបត្តិញ្ច វទេសិ កីទិស**ន្តិ អត្តនោ ភវូបបត្តិញ្ច កីទិសំ វទសីតិ។

៨៤៤. តតោ បរា ទ្វេ គាថា វិសជ្ជនបុច្ឆានយេន បវត្តត្តា បាកដសម្ពន្ធាយេវ។ តាសុ បឋមគាថាយ សង្ខេបត្ថោ – **តស្ស** មយ្ហំ, មាគណ្ឌិយ, ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគត**ធម្មេសុ** និច្ឆិនិត្វា “ឥទមេវ សច្ចំ, មោឃមញ្ញ”ន្តិ ឯវំ **ឥទំ វទាមីតិ សមុគ្គហិតំ ន ហោតិ** នត្ថិ ន វិជ្ជតិ។ កឹការណា ? អហញ្ហិ បស្សន្តោ **ទិដ្ឋីសុ** អាទីនវំ កញ្ចិ ទិដ្ឋឹ អគ្គហេត្វា សច្ចានិ បវិចិនន្តោ អជ្ឈត្តំ រាគាទីនំ សន្តិភាវេន **អជ្ឈត្តសន្តិ**សង្ខាតំ និព្ពានមេវ អទ្ទសន្តិ។

៨៤៥. ទុតិយគាថាយ សង្ខេបត្ថោ – **យានិ**មានិ ទិដ្ឋិគតានិ តេហិ តេហិ សត្ថេហិ វិនិច្ឆិនិត្វា គហិតត្តា **វិនិច្ឆយា**តិ ច អត្តនោ បច្ចយេហិ អភិសង្ខតភាវាទិនា នយេន **បកប្បិតានិ** ចាតិ វុច្ចន្តិ។ **តេ ត្វំ មុនិ** ទិដ្ឋិគតធម្មេ អគ្គហេត្វា **អជ្ឈត្តសន្តីតិ យមេតមត្ថំ ព្រូសិ**, អាចិក្ខ មេ, **កថំ នុ ធីរេហិ បវេទិតំ** កថំ បកាសិតំ ធីរេហិ តំ បទន្តិ។

៨៤៦. អថស្ស ភគវា យថា យេន ឧបាយេន តំ បទំ ធីរេហិ បកាសិតំ, តំ ឧបាយំ សបដិបក្ខំ ទស្សេន្តោ **"ន ទិដ្ឋិយា"**តិ គាថមាហ។ តត្ថ "ន ទិដ្ឋិយា"តិអាទីហិ ទិដ្ឋិសុតិអដ្ឋសមាបត្តិញាណពាហិរសីលព្ពតានិ បដិក្ខិបតិ។ **"សុទ្ធិមាហា"**តិ ឯត្ថ វុត្តំ **អាហ**-សទ្ទំ សព្ពត្ថ នការេន សទ្ធឹ យោជេត្វា បុរិសព្យត្តយំ កត្វា "ទិដ្ឋិយា សុទ្ធឹ នាហំ កថេមី"តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧត្តរបទេសុបិ។ តត្ថ ច **អទិដ្ឋិយា នាហា**តិ ទសវត្ថុកំ សម្មាទិដ្ឋឹ វិនា ន កថេមិ។ តថា **អស្សុតិយា**តិ នវង្គំ សវនំ វិនា។ **អញាណា**តិ កម្មស្សកតសច្ចានុលោមិកញាណំ វិនា។ **អសីលតា**តិ បាតិមោក្ខសំវរំ វិនា។ **អព្ពតា**តិ ធុតង្គវតំ វិនា។ **នោបិ តេនា**តិ តេសុ ឯកមេកេន ទិដ្ឋិអាទិមត្តេនាបិ នោ កថេមីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឯតេ ច និស្សជ្ជ អនុគ្គហាយា**តិ ឯតេ ច បុរិមេ ទិដ្ឋិអាទិភេទេ កណ្ហបក្ខិយេ ធម្មេ សមុគ្ឃាតករណេន និស្សជ្ជ, បច្ឆិមេ អទិដ្ឋិអាទិភេទេ សុក្កបក្ខិយេ អតម្មយតាបជ្ជនេន អនុគ្គហាយ។ **សន្តោ អនិស្សាយ ភវំ ន ជប្បេ**តិ ឥមាយ បដិបត្តិយា រាគាទិវូបសមេន សន្តោ ចក្ខាទីសុ កញ្ចិ ធម្មំ អនិស្សាយ ឯកម្បិ ភវំ អបិហេតុំ អបត្ថេតុំ សមត្ថោ សិយា, អយមស្ស អជ្ឈត្តសន្តីតិ អធិប្បាយោ។

៨៤៧. ឯវំ វុត្តេ វចនត្ថំ អសល្លក្ខេន្តោ មាគណ្ឌិយោ **"នោ ចេ កិរា"**តិ គាថមាហ។ តត្ថ ទិដ្ឋាទីនិ វុត្តនយានេវ។ កណ្ហបក្ខិយានិយេវ បន សន្ធាយ ឧភយត្រាបិ អាហ។ អាហ-សទ្ទំ បន នោចេកិរ-សទ្ទេន យោជេត្វា **"នោ ចេ កិរាហ** នោ ចេ កិរ កថេសី"តិ ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មោមុហ**ន្តិ អតិមូឡ្ហំ, មោហនំ វា។ **បច្ចេន្តី**តិ ជានន្តិ។

៨៤៨. អថស្ស ភគវា តំ ទិដ្ឋឹ និស្សាយ បុច្ឆំ បដិក្ខិបន្តោ **"ទិដ្ឋិញ្ច និស្សាយា"**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – ត្វំ, មាគណ្ឌិយ, **ទិដ្ឋឹ និស្សាយ** បុនប្បុនំ បុច្ឆមានោ យានិ តេ ទិដ្ឋិគតានិ សមុគ្គហិតានិ, តេស្វេវ **សមុគ្គហីតេសុ** ឯវំ **បមោហំ** អាគតោ, **ឥតោ ច** មយា វុត្តអជ្ឈត្តសន្តិតោ បដិបត្តិតោ ធម្មទេសនតោ វា **អណុម្បិ** យុត្តសញ្ញំ ន បស្សសិ, តេន ការណេន ត្វំ ឥមំ ធម្មំ **មោមុហតោ** បស្សសីតិ។

៨៤៩. ឯវំ សមុគ្គហិតេសុ បមោហេន មាគណ្ឌិយស្ស វិវាទាបត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេសុ អញ្ញេសុ ច ធម្មេសុ វិគតប្បមោហស្ស អត្តនោ និព្ពិវាទតំ ទស្សេន្តោ **"សមោ វិសេសី"**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យោ** ឯវំ តិវិធមានេន វា ទិដ្ឋិយា វា **មញ្ញតិ, សោ តេន** មានេន តាយ ទិដ្ឋិយា តេន វា បុគ្គលេន វិវទេយ្យ។ យោ បន អម្ហាទិសោ ឥមាសុ **តីសុ វិធាសុ អវិកម្បមានោ, សមោ វិសេសីតិ ន តស្ស ហោតិ**, ន ច ហីនោតិ បាឋសេសោ។

៨៥០. កិញ្ច ភិយ្យោ – **សច្ចន្តិ សោ**តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – **សោ** ឯវរូបោ បហីនមានទិដ្ឋិកោ មាទិសោ ពាហិតបាបត្តាទិនា នយេន **ព្រាហ្មណោ** "ឥទមេវ សច្ច"ន្តិ **កឹ វទេយ្យ** កឹ វត្តុំ ភណេយ្យ, កេន វា ការណេន ភណេយ្យ, "មយ្ហំ សច្ចំ, តុយ្ហំ មុសា"តិ វា **កេន** មានេន ទិដ្ឋិយា បុគ្គលេន វា វិវទេយ្យ? **យស្មឹ** មាទិសេ ខីណាសវេ "សទិសោហមស្មី"តិ បវត្តិយា **សមំ** វា, ឥតរទ្វយភាវេន បវត្តិយា **វិសមំ វា** មញ្ញិតំ **នត្ថិ, សោ** សមានាទីសុ **កេន វាទំ បដិសំយុជេយ្យ** បដិប្ផរេយ្យាតិ។ ននុ ឯកំសេនេវ ឯវរូបោ បុគ្គលោ – **ឱកំ បហាយា**តិ គាថា?

៨៥១. តត្ថ **ឱកំ បហាយា**តិ រូបវត្ថាទិវិញ្ញាណស្ស ឱកាសំ តត្រ ឆន្ទរាគប្បហានេន ឆឌ្ឌេត្វា។ **អនិកេតសារី**តិ រូបនិមិត្តនិកេតាទីនិ តណ្ហាវសេន អសរន្តោ។ **គាមេ អកុព្ពំ មុនិ សន្ថវានី**តិ គាមេ គិហិសន្ថវានិ អករោន្តោ។ **កាមេហិ រិត្តោ**តិ កាមេសុ ឆន្ទរាគាភាវេន សព្ពកាមេហិ បុថុភូតោ។ **អបុរេក្ខរានោ**តិ អាយតឹ អត្តភាវំ អនភិនិព្ពត្តេន្តោ។ **កថំ ន វិគ្គយ្ហ ជនេន កយិរា**តិ ជនេន សទ្ធឹ វិគ្គាហិកកថំ ន កថេយ្យ។ សោ ឯវរូបោ – **យេហិ វិវិត្តោ**តិ គាថា។

៨៥២. តត្ថ **យេហី**តិ យេហិ ទិដ្ឋិគតេហិ។ **វិវិត្តោ វិចរេយ្យា**តិ រិត្តោ ចរេយ្យ។ **ន តានិ ឧគ្គយ្ហ វទេយ្យ នាគោ**តិ "អាគុំ ន ករោតី"តិអាទិនា (ចូឡនិ. ភទ្រាវុធមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៧០; បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១០២) នយេន នាគោ តានិ ទិដ្ឋិគតានិ ឧគ្គហេត្វា ន វទេយ្យ។ **ជលម្ពុជ**ន្តិ ជលសញ្ជិតេ អម្ពុម្ហិ ជាតំ កណ្ដកនាឡំ វារិជំ, បទុមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **យថា ជលេន បង្កេន ច នូបលិត្ត**ន្តិ តំ បទុមំ យថា ជលេន ច បង្កេន ច អនុបលិត្តំ ហោតិ, **ឯវំ មុនិ សន្តិវាទោ អគិទ្ធោ**តិ ឯវំ អជ្ឈត្តសន្តិវាទោ មុនិ គេធាភាវេន អគិទ្ធោ។ **កាមេ ច លោកេ ច អនូបលិត្តោ**តិ ទុវិធេបិ កាមេ អបាយាទិកេ ច លោកេ ទ្វីហិបិ លេបេហិ អនុបលិត្តោ ហោតិ។

៨៥៣. កិញ្ច ភិយ្យោ – **ន វេទគូ**តិ គាថា។ តត្ថ **ន វេទគូ ទិដ្ឋិយាយកោ**តិ ចតុមគ្គវេទគូ មាទិសោ ទិដ្ឋិយាយកោ ន ហោតិ, ទិដ្ឋិយា គច្ឆន្តោ វា, តំ សារតោ បច្ចេន្តោ វា ន ហោតិ។ តត្ថ វចនត្ថោ – យាយតីតិ យាយកោ, ករណវចនេន ទិដ្ឋិយា យាតីតិ ទិដ្ឋិយាយកោ។ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនេន ទិដ្ឋិយា យាតីតិបិ ទិដ្ឋិយាយកោ។ **ន មុតិយា ស មានមេតី**តិ មុតរូបាទិភេទាយ មុតិយាបិ សោ មានំ ន ឯតិ។ **ន ហិ តម្មយោ សោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន តម្មយោ ហោតិ តប្បរាយណោ, អយំ បន ន តាទិសោ។ **ន កម្មុនា នោបិ សុតេន នេយ្យោតិ** បុញ្ញាភិសង្ខារាទិនា កម្មុនា វា សុតសុទ្ធិអាទិនា សុតេន វា សោ នេតព្ពោ ន ហោតិ។ **អនូបនីតោ ស និវេសនេសូ**តិ សោ ទ្វិន្នម្បិ ឧបយានំ បហីនត្តា សព្ពេសុ តណ្ហាទិដ្ឋិនិវេសនេសុ អនូបនីតោ។ តស្ស ច ឯវំវិធស្ស – **សញ្ញាវិរត្តស្សា**តិ គាថា។

៨៥៤. តត្ថ **សញ្ញាវិរត្តស្សា**តិ នេក្ខម្មសញ្ញាបុព្ពង្គមាយ ភាវនាយ បហីនកាមាទិសញ្ញស្ស។ ឥមិនា បទេន ឧភតោភាគវិមុត្តោ សមថយានិកោ អធិប្បេតោ។ **បញ្ញាវិមុត្តស្សា**តិ វិបស្សនាបុព្ពង្គមាយ ភាវនាយ សព្ពកិលេសេហិ វិមុត្តស្ស។ ឥមិនា សុក្ខវិបស្សកោ អធិប្បេតោ។ **សញ្ញញ្ច ទិដ្ឋិញ្ច យេ អគ្គហេសុំ, តេ ឃដ្តយន្តា វិចរន្តិ លោកេ**តិ យេ កាមសញ្ញាទិកំ សញ្ញំ អគ្គហេសុំ, តេ វិសេសតោ គហដ្ឋា កាមាធិករណំ, យេ ច ទិដ្ឋឹ អគ្គហេសុំ, តេ វិសេសតោ បព្ពជិតា ធម្មាធិករណំ អញ្ញមញ្ញំ ឃដ្តេន្តា វិចរន្តីតិ។ សេសមេត្ថ យំ អវុត្តំ, តំ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ ទេសនាបរិយោសានេ ព្រាហ្មណោ ច ព្រាហ្មណី ច បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសូតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មាគណ្ឌិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បុរាភេទសុត្តវណ្ណនា

៨៥៥. **កថំទស្សី**តិ បុរាភេទសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥមស្ស សុត្តស្ស ឥតោ បរេសញ្ច បញ្ចន្នំ កលហវិវាទចូឡព្យូហមហាព្យូហតុវដកអត្តទណ្ឌសុត្តានំ សម្មាបរិព្ពាជនីយស្ស ឧប្បត្តិយំ វុត្តនយេនេវ សាមញ្ញតោ ឧប្បត្តិ វុត្តា។ វិសេសតោ បន យថេវ តស្មឹ មហាសមយេ រាគចរិតទេវតានំ សប្បាយវសេន ធម្មំ ទេសេតុំ និម្មិតពុទ្ធេន អត្តានំ បុច្ឆាបេត្វា សម្មាបរិព្ពាជនីយសុត្តមភាសិ, ឯវំ តស្មិំយេវ មហាសមយេ “កឹ នុ ខោ បុរា សរីរភេទា កត្តព្ព”ន្តិ ឧប្បន្នចិត្តានំ ទេវតានំ ចិត្តំ ញត្វា តាសំ អនុគ្គហត្ថំ អឌ្ឍតេឡសភិក្ខុសតបរិវារំ និម្មិតពុទ្ធំ អាកាសេន អានេត្វា តេន អត្តានំ បុច្ឆាបេត្វា ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ បុច្ឆាយ តាវ សោ និម្មិតោ **កថំទស្សី**តិ អធិបញ្ញំ **កថំសីលោ**តិ អធិសីលំ, **ឧបសន្តោ**តិ អធិចិត្តំ បុច្ឆតិ។ សេសំ បាកដមេវ។

៨៥៦. វិស្សជ្ជនេ បន ភគវា សរូបេន អធិបញ្ញាទីនិ អវិស្សជ្ជេត្វាវ អធិបញ្ញាទិប្បភាវេន យេសំ កិលេសានំ ឧបសមា “ឧបសន្តោ”តិ វុច្ចតិ, នានាទេវតានំ អាសយានុលោមេន តេសំ ឧបសមមេវ ទីបេន្តោ “**វីតតណ្ហោ**”តិអាទិកា គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ អាទិតោ អដ្ឋន្នំ គាថានំ “តំ ព្រូមិ ឧបសន្តោ”តិ ឥមាយ គាថាយ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ តតោ បរាសំ “ស វេ សន្តោតិ វុច្ចតី”តិ ឥមិនា សព្ពបច្ឆិមេន បទេន។

អនុបទវណ្ណនានយេន ច – **វីតតណ្ហោ បុរា ភេទា**តិ យោ សរីរភេទា បុព្ពមេវ បហីនតណ្ហោ។ **បុព្ពមន្តមនិស្សិតោ**តិ អតីតទ្ធាទិភេទំ បុព្ពន្តមនិស្សិតោ។ **វេមជ្ឈេនុបសង្ខេយ្យោ**តិ បច្ចុប្បន្នេបិ អទ្ធនិ “រត្តោ”តិអាទិនា នយេន ន ឧបសង្ខាតព្ពោ។ **តស្ស នត្ថិ បុរក្ខត**ន្តិ តស្ស អរហតោ ទ្វិន្នំ បុរេក្ខារានំ អភាវា អនាគតេ អទ្ធនិ បុរក្ខតម្បិ នត្ថិ, តំ ព្រូមិ ឧបសន្តោតិ ឯវមេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឥតោ បរំ បន យោជនំ អទស្សេត្វា អនុត្តានបទវណ្ណនំយេវ ករិស្សាម។

៨៥៧. **អសន្តាសី**តិ តេន តេន អលាភកេន អសន្តសន្តោ។ **អវិកត្ថី**តិ សីលាទីហិ អវិកត្ថនសីលោ ។ **អកុក្កុចោ**តិ ហត្ថកុក្កុចាទិវិរហិតោ ។ **មន្តភាណីតិ** មន្តាយ បរិគ្គហេត្វា វាចំ ភាសិតា។ **អនុទ្ធតោ**តិ ឧទ្ធច្ចវិរហិតោ។ **ស វេ វាចាយតោ**តិ សោ វាចាយ យតោ សំយតោ ចតុទោសវិរហិតំ វាចំ ភាសិតា ហោតិ។

៨៥៨. **និរាសត្តី**តិ និត្តណ្ហោ។ **វិវេកទស្សី ផស្សេសូ**តិ បច្ចុប្បន្នេសុ ចក្ខុសម្ផស្សាទីសុ អត្តាទិភាវវិវេកំ បស្សតិ។ **ទិដ្ឋីសុ ច ន នីយតី**តិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋីសុ កាយចិ ទិដ្ឋិយា ន នីយតិ។

៨៥៩. បតិលីនោតិ រាគាទីនំ បហីនត្តា តតោ អបគតោ។ **អកុហកោ**តិ អវិម្ហាបកោ តីហិ កុហនវត្ថូហិ។ **អបិហាលូ**តិ អបិហនសីលោ, បត្ថនាតណ្ហាយ រហិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អមច្ឆរី**តិ បញ្ចមច្ឆេរវិរហិតោ។ **អប្បគព្ភោ**តិ កាយបាគព្ភិយាទិវិរហិតោ។ **អជេគុច្ឆោ**តិ សម្បន្នសីលាទិតាយ អជេគុច្ឆនីយោ អសេចនកោ មនាបោ។ **បេសុណេយ្យេ ច នោ យុតោ**តិ ទ្វីហិ អាការេហិ ឧបសំហរិតព្ពេ បិសុណកម្មេ អយុត្តោ។

៨៦០. សាតិយេសុ អនស្សាវីតិ សាតវត្ថូសុ កាមគុណេសុ តណ្ហាសន្ថវវិរហិតោ។ **សណ្ហោ**តិ សណ្ហេហិ កាយកម្មាទីហិ សមន្នាគតោ។ **បដិភានវា**តិ បរិយត្តិបរិបុច្ឆាធិគមបដិភានេហិ សមន្នាគតោ។ **ន សទ្ធោ**តិ សាមំ អធិគតធម្មំ ន កស្សចិ សទ្ទហតិ។ **ន វិរជ្ជតី**តិ ខយា រាគស្ស វិរត្តត្តា ឥទានិ ន វិរជ្ជតិ។

៨៦១. លាភកម្យា ន សិក្ខតីតិ ន លាភបត្ថនាយ សុត្តន្តាទីនិ សិក្ខតិ។ **អវិរុទ្ធោ ច តណ្ហាយ, រសេសុ នានុគិជ្ឈតី**តិ វិរោធាភាវេន ច អវិរុទ្ធោ ហុត្វា តណ្ហាយ មូលរសាទីសុ គេធំ នាបជ្ជតិ។

៨៦២. ឧបេក្ខកោតិ ឆឡង្គុបេក្ខាយ សមន្នាគតោ។ **សតោ**តិ កាយានុបស្សនាទិសតិយុត្តោ។

៨៦៣. និស្សយនាតិ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយា។ **ញត្វា ធម្ម**ន្តិ អនិច្ចាទីហិ អាការេហិ ធម្មំ ជានិត្វា។ **អនិស្សិតោ**តិ ឯវំ តេហិ និស្សយេហិ អនិស្សិតោ។ តេន អញ្ញត្រ ធម្មញាណា នត្ថិ និស្សយានំ អភាវោតិ ទីបេតិ **ភវាយ វិភវាយ វា**តិ សស្សតាយ ឧច្ឆេទាយ វា។

៨៦៤. តំ ព្រូមិ ឧបសន្តោតិ តំ ឯវរូបំ ឯកេកគាថាយ វុត្តំ ឧបសន្តោតិ កថេមិ។ **អតរី សោ វិសត្តិក**ន្តិ សោ ឥមំ វិសតាទិភាវេន វិសត្តិកាសង្ខាតំ មហាតណ្ហំ អតរិ។

៨៦៥. ឥទានិ តមេវ ឧបសន្តំ បសំសន្តោ អាហ **"ន តស្ស បុត្តា"**តិ ឯវមាទិ។ តត្ថ បុត្តា អត្រជាទយោ ចត្តារោ។ ឯត្ថ ច បុត្តបរិគ្គហាទយោ បុត្តាទិនាមេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តេ ហិស្ស ន វិជ្ជន្តិ, តេសំ វា អភាវេន បុត្តាទយោ ន វិជ្ជន្តីតិ។

៨៦៦. យេន នំ វជ្ជុំ បុថុជ្ជនា, អថោ សមណព្រាហ្មណាតិ យេន តំ រាគាទិនា វជ្ជេន បុថុជ្ជនា សព្ពេបិ ទេវមនុស្សា ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណា ច រត្តោ វា ទុដ្ឋោ វាតិ, វទេយ្យុំ។ **តំ តស្ស អបុរក្ខត**ន្តិ តំ រាគាទិវជ្ជំ តស្ស អរហតោ អបុរក្ខតំ **តស្មា វាទេសុ នេជតី**តិ តំ ការណា និន្ទាវចនេសុ ន កម្បតិ។

៨៦៧. ន ឧស្សេសុ វទតេតិ វិសិដ្ឋេសុ អត្តានំ អន្តោកត្វា "អហំ វិសិដ្ឋោ"តិ អតិមានវសេន ន វទតិ។ ឯស នយោ ឥតរេសុ ទ្វីសុ។ **កប្បំ នេតិ អកប្បិយោ**តិ សោ ឯវរូបោ ទុវិធម្បិ កប្បំ ន ឯតិ។ កស្មា? យស្មា អកប្បិយោ, បហីនកប្បោតិ វុត្តំ ហោតិ។

៨៦៨. សកន្តិ មយ្ហន្តិ បរិគ្គហិតំ។ **អសតា ច ន សោចតី**តិ អវិជ្ជមានាទិនា អសតា ច ន សោចតិ។ **ធម្មេសុ ច ន គច្ឆតី**តិ សព្ពេសុ ធម្មេសុ ឆន្ទាទិវសេន ន គច្ឆតិ។ **ស វេ សន្តោតិ វុច្ចតី**តិ សោ ឯវរូបោ នរុត្តមោ "សន្តោ"តិ វុច្ចតីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ កោដិសតសហស្សទេវតានំ អរហត្តប្បត្តិ អហោសិ, សោតាបន្នាទីនំ គណនា នត្ថីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បុរាភេទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. កលហវិវាទសុត្តវណ្ណនា

៨៦៩. កុតោ បហូតា កលហា វិវាទាតិ កលហវិវាទសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥទម្បិ តស្មិំយេវ មហាសមយេ "កុតោ នុ, ខោ, កលហាទយោ អដ្ឋ ធម្មា បវត្តន្តី"តិ ឧប្បន្នចិត្តានំ ឯកច្ចានំ ទេវតានំ តេ ធម្មេ អាវិកាតុំ បុរិមនយេនេវ និម្មិតពុទ្ធេន អត្តានំ បុច្ឆាបេត្វា វុត្តំ តត្ថ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនក្កមេន បិតត្តា សព្ពគាថា បាកដសម្ពន្ធាយេវ។

អនុត្តានបទវណ្ណនា បនេតាសំ ឯវំ វេទិតព្ពា – **កុតោបហូតា កលហា វិវាទា**តិ កលហោ ច តស្ស បុព្ពភាគោ វិវាទោ ចាតិ ឥមេ កុតោ ជាតា។ **បរិទេវសោកា សហមច្ឆរា ចា**តិ បរិទេវសោកា ច មច្ឆរា ច

កុតោបហូតា។ **មានាតិមានា សហបេសុណា ចា**តិ មានា ច អតិមានា ច បេសុណា ច កុតោបហូតា។ **តេ**តិ តេ សព្ពេបិ អដ្ឋ កិលេសធម្មា។ **តទិង្ឃ ព្រូហី**តិ តំ មយា បុច្ឆិតមត្ថំ ព្រូហិ យាចាមិ តំ អហន្តិ។ យាចនត្ថោ ហិ **ឥង្ឃា**តិ និបាតោ។

៨៧០. បិយប្បហូតាតិ បិយវត្ថុតោ ជាតា។ យុត្តិ បនេត្ថ និទ្ទេសេ (មហានិ. ៩៨) វុត្តា ឯវ។ **មច្ឆេរយុត្តា កលហា វិវាទា**តិ ឥមិនា កលហវិវាទាទីនំ ន កេវលំ បិយវត្ថុមេវ, មច្ឆរិយម្បិ បច្ចយំ ទស្សេតិ។ កលហវិវាទសីសេន ចេត្ថ សព្ពេបិ តេ ធម្មា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ យថា ច ឯតេសំ មច្ឆរិយំ, តថា បេសុណានញ្ច វិវាទំ។ តេនាហ – “**វិវាទជាតេសុ ច បេសុណានី**”តិ។

៨៧១. បិយាសុ លោកស្មឹ កុតោនិទានា យេ ចាបិ លោភា វិចរន្តិ លោកេតិ “បិយា បហូតា កលហា”តិ យេ ឯត្ថ វុត្តា។ តេ បិយា លោកស្មឹ កុតោនិទានា, ន កេវលញ្ច បិយា, យេ ចាបិ ខត្តិយាទយោ លោភា វិចរន្តិ លោភហេតុកា លោភេនាភិភូតា វិចរន្តិ, តេសំ សោ លោភោ ច កុតោនិទានោតិ ទ្វេ អត្ថេ ឯកាយ បុច្ឆាយ បុច្ឆតិ។ **អាសា ច និដ្ឋា ចា**តិ អាសា ច តស្សា អាសាយ សមិទ្ធិ ច។ **យេ សម្បរាយាយ នរស្ស ហោន្តី**តិ យេ នរស្ស សម្បរាយាយ ហោន្តិ, បរាយនា ហោន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯកា ឯវាយម្បិ បុច្ឆា។

៨៧២. ឆន្ទានិទានានីតិ កាមច្ឆន្ទាទិឆន្ទនិទានានិ។ **យេ ចាបិ លោភា វិចរន្តី**តិ យេ ចាបិ ខត្តិយាទយោ លោភា វិចរន្តិ តេសំ លោភោបិ ឆន្ទនិទានោតិ ទ្វេបិ អត្ថេ ឯកតោ វិស្សជ្ជេតិ។ **ឥតោនិទានា**តិ ឆន្ទនិទានា ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “កុតោនិទានា កុតោនិទានា”តិ (សុ. និ. ២៧៣) ឯតេសុ ច សទ្ទសិទ្ធិ សូចិលោមសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

៨៧៣. វិនិច្ឆយាតិ តណ្ហាទិដ្ឋិវិនិច្ឆយា។ **យេ វាបិ ធម្មា សមណេន វុត្តា**តិ យេ ច អញ្ញេបិ កោធាទីហិ សម្បយុត្តា, តថារូបា វា អកុសលា ធម្មា ពុទ្ធសមណេន វុត្តា, តេ កុតោបហូតាតិ។

៨៧៤. តម្ហូបនិស្សាយ បហោតិ ឆន្ទោតិ តំ សុខទុក្ខវេទនំ។ តទុភយវត្ថុសង្ខាតំ សាតាសាតំ ឧបនិស្សាយ សំយោគវិយោគបត្ថនាវសេន ឆន្ទោ បហោតិ។ ឯត្តាវតា “ឆន្ទោ នុ លោកស្មឹ កុតោនិទានោ”តិ អយំ បញ្ហោ វិស្សជ្ជិតោ ហោតិ។ **រូបេសុ ទិស្វា វិភវំ ភវញ្ចា**តិ រូបេសុ វយញ្ច ឧប្បាទញ្ច ទិស្វា។ **វិនិច្ឆយំ កុព្ពតិ ជន្តុ លោកេ**តិ អបាយាទិកេ លោកេ អយំ ជន្តុ ភោគាធិគមនត្ថំ តណ្ហាវិនិច្ឆយំ “អត្តា មេ ឧប្បន្នោ”តិអាទិនា នយេន ទិដ្ឋិវិនិច្ឆយញ្ច ករោតិ។ យុត្តិ បនេត្ថ និទ្ទេសេ (មហានិ. ១០២) វុត្តា ឯវ។ ឯត្តាវតា “វិនិច្ឆយា ចាបិ កុតោបហូតា”តិ អយំ បញ្ហោ វិស្សជ្ជិតោ ហោតិ។

៨៧៥. ឯតេបិ ធម្មា ទ្វយមេវ សន្តេតិ ឯតេបិ កោធាទយោ ធម្មា សាតាសាតទ្វយេ សន្តេ ឯវ បហោន្តិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឧប្បត្តិ ច នេសំ និទ្ទេសេ (មហានិ. ១០៣) វុត្តាយេវ។ ឯត្តាវតា តតិយបញ្ហោបិ វិស្សជ្ជិតោ ហោតិ។ ឥទានិ យោ ឯវំ វិស្សជ្ជិតេសុ ឯតេសុ បញ្ហេសុ កថំកថី ភវេយ្យ, តស្ស កថំកថាបហានូបាយំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**កថំកថី ញាណបថាយ សិក្ខេ**”តិ, ញាណទស្សនញាណាធិគមនត្ថំ តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កឹ ការណំ? **ញត្វា បវុត្តា សមណេន ធម្មា**។ ពុទ្ធសមណេន ហិ ញត្វាវ ធម្មា វុត្តា, នត្ថិ តស្ស ធម្មេសុ អញ្ញាណំ។ អត្ថនោ បន ញាណាភាវេន តេ អជានន្តោ ន ជានេយ្យ, ន ទេសនា ទោសេន, តស្មា កថំកថី ញាណបថាយ សិក្ខេ, ញត្វា បវុត្តា សមណេន ធម្មាតិ។

៨៧៦-៧. សាតំ អសាតញ្ច កុតោនិទានាតិ ឯត្ថ សាតំ អសាតន្តិ សុខទុក្ខវេទនា ឯវ អធិប្បេតា។ **ន ភវន្តិ ហេតេ**តិ ន ភវន្តិ ឯតេ។ **វិភវំ ភវញ្ចាបិ យមេតមត្ថំ ឯតំ មេ បព្រូហិ យតោនិទាន**ន្តិ សាតាសាតានំ វិភវំ ភវញ្ច ឯតម្បិ យំ អត្ថំ។ លិង្គព្យត្តយោ ឯត្ថ កតោ។ ឥទំ បន វុត្តំ ហោតិ – សាតាសាតានំ វិភវោ ភវោ ចាតិ យោ ឯស អត្ថោ, ឯវំ មេ បព្រូហិ យតោនិទានន្តិ។ ឯត្ថ ច សាតាសាតានំ វិភវភវវត្ថុកា វិភវភវទិដ្ឋិយោ ឯវ វិភវភវាតិ អត្ថតោ វេទិតព្ពា។ តថា ហិ ឥមស្ស បញ្ហស្ស វិស្សជ្ជនបក្ខេ “ភវទិដ្ឋិបិ ផស្សនិទានា, វិភវទិដ្ឋិបិ ផស្សនិទានា”តិ និទ្ទេសេ (មហានិ. ១០៥) វុត្តំ។ **ឥតោនិទាន**ន្តិ ផស្សនិទានំ។

៨៧៨. កិស្មឹ វិភូតេ ន ផុសន្តិ ផស្សាតិ កិស្មឹ វីតិវត្តេ ចក្ខុសម្ផស្សាទយោ បញ្ច ផស្សា ន ផុសន្តិ។

៨៧៩. នាមញ្ច រូបញ្ច បដិច្ចាតិ សម្បយុត្តកនាមំ វត្ថារម្មណរូបញ្ច បដិច្ច។ **រូបេ វិភូតេ ន ផុសន្តិ ផស្សា**តិ រូបេ វីតិវត្តេ បញ្ច ផស្សា ន ផុសន្តិ។

៨៨០. កថំ សមេតស្សាតិ កថំ បដិបន្នស្ស។ **វិភោតិ រូបន្តិ** រូប វិភវតិ, ន ភវេយ្យ វា។ **សុខំ ទុខញ្ចាតិ** ឥដ្ឋានិដ្ឋំ រូបមេវ បុច្ឆតិ។

៨៨១. ន សញ្ញសញ្ញីតិ យថា សមេតស្ស វិភោតិ រូបំ, សោ បកតិសញ្ញាយ សញ្ញីបិ ន ហោតិ។ **ន វិសញ្ញសញ្ញីតិ** វិសញ្ញាយបិ វិរូបាយ សញ្ញាយ សញ្ញី ន ហោតិ ឧម្មត្តកោ វា ខិត្តចិត្តោ វា។ **នោបិ អសញ្ញីតិ** សញ្ញាវិរហិតោបិ ន ហោតិ និរោធសមាបន្នោ វា អសញ្ញសត្តោ វា។ **ន វិភូតសញ្ញីតិ** "សព្ពសោ រូបសញ្ញាន"ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ២៦៥; វិភ. ៦០២) នយេន សមតិក្កន្តសញ្ញីបិ ន ហោតិ អរូបជ្ឈានលាភី។ **ឯវំ សមេតស្ស វិភោតិ រូបន្តិ** ឯតស្មិំ សញ្ញសញ្ញិតាទិភាវេ អដ្ឋត្វា យទេតំ វុត្តំ "សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ...បេ.... អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិបដិលាភត្ថាយ ចិត្តំ អភិនីហរតី"តិ។ ឯវំ សមេតស្ស អរូបមគ្គសមង្គិនោ វិភោតិ រូបំ។ **សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសង្ខាតិ** ឯវំ បដិបន្នស្សាបិ យា សញ្ញា, តន្និទានា តណ្ហាទិដ្ឋិបបញ្ចា អប្បហីនា ឯវ ហោន្តីតិ ទស្សេតិ។

៨៨២-៣. ឯត្តាវតគ្គំ នុ វទន្តិ, ហេកេ យក្ខស្ស សុទ្ធឹ ឥធ បណ្ឌិតាសេ។ ឧទាហុ អញ្ញម្បិ វទន្តិ ឯត្តោតិ ឯត្តាវតា នុ ឥធ បណ្ឌិតា សមណព្រាហ្មណា អគ្គំ សុទ្ធឹ សត្តស្ស វទន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញម្បិ ឯត្តោ អរូបសមាបត្តិតោ អធិកំ វទន្តីតិ បុច្ឆតិ។ **ឯត្តាវតគ្គម្បិ វទន្តិ ហេកេតិ** ឯកេ សស្សតវាទា សមណព្រាហ្មណា បណ្ឌិតមានិនោ ឯត្តាវតាបិ អគ្គំ សុទ្ធឹ វទន្តិ។ **តេសំ បនេកេ សមយំ វទន្តីតិ** តេសំយេវ ឯកេ ឧច្ឆេទវាទា សមយំ ឧច្ឆេទំ វទន្តិ។ **អនុបាទិសេសេ កុសលា វទានាតិ** អនុបាទិសេសេ កុសលវាទា សមានា។

៨៨៤. ឯតេ ច ញត្វា ឧបនិស្សិតាតិ ឯតេ ច ទិដ្ឋិគតិកេ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិយោ និស្សិតាតិ ញត្វា។ **ញត្វា មុនី និស្សយេ សោ វិមំសីតិ** និស្សយេ ច ញត្វា សោ វិមំសី បណ្ឌិតោ ពុទ្ធមុនិ។ **ញត្វា វិមុត្តោតិ** ទុក្ខាទិច្ចាទិតោ ធម្មេ ញត្វា វិមុត្តោ។ **ភវាភវាយ ន សមេតីតិ** បុនប្បុនំ ឧបបត្តិយា ន សមាគច្ឆតីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ បុរាភេទសុត្តេ វុត្តសទិសោយេវាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ កលហវិវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ចូឡព្យូហសុត្តវណ្ណនា

៨៨៥-៦. សកំសកំទិដ្ឋិបរិព្ពសានាតិ ចូឡព្យូហសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥទម្បិ តស្មិំយេវ មហាសមយេ "សព្ពេបិ ឥមេ ទិដ្ឋិគតិកា 'សាធុរូបម្ហា'តិ ភណន្តិ, កឹ នុ ខោ សាធុរូបាវ ឥមេ អត្តនោយេវ ទិដ្ឋិយា បតិដ្ឋហន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញម្បិ ទិដ្ឋឹ គណ្ហន្តី"តិ ឧប្បន្នចិត្តានំ ឯកច្ចានំ ទេវតានំ តមត្ថំ បកាសេតុំ បុរិមនយេនេវ និម្មិតពុទ្ធេន អត្តានំ បុច្ឆាបេត្វា វុត្តំ។

តត្ថ អាទិតោ ទ្វេបិ គាថា បុច្ឆាគាថាយេវ។ តាសុ **សកំសកំទិដ្ឋិបរិព្ពសានាតិ** អត្តនោ អត្តនោ ទិដ្ឋិយា វសមានា។ **វិគ្គយ្ហ នានា កុសលា វទន្តីតិ** ទិដ្ឋិពលគ្គាហំ គហេត្វា, តត្ថ "កុសលាម្ហា"តិ បដិជានមានា បុថុ បុថុ វទន្តិ ឯកំ ន វទន្តិ។ **យោ ឯវំ ជានាតិ ស វេទិ ធម្មំ ឥទំ បដិក្កោសមកេវលី សោតិ** តញ្ច ទិដ្ឋឹ សន្ធាយ យោ ឯវំ ជានាតិ, សោ ធម្មំ វេទិ។ ឥទំ បន បដិក្កោសន្តោ ហីនោ ហោតីតិ វទន្តិ។ **ពាលោតិ** ហីនោ។ **អក្កុសលោតិ** អវិទ្វា។

៨៨៧-៨. ឥទានិ តិស្សោ វិស្សជ្ជនគាថា ហោន្តិ។ តា បុរិមឌ្ឍេន វុត្តមត្ថំ បច្ឆិមឌ្ឍេន បដិព្យូហិត្វា ឋិតា។ តេន ព្យូហេន ឧត្តរសុត្តតោ ច អប្បកត្តា ឥទំ សុត្តំ "ចូឡព្យូហ"ន្តិ នាមំ លភតិ។ តត្ថ **បរស្ស ចេ ធម្មន្តិ** បរស្ស ទិដ្ឋឹ។ **សព្ពេវ ពាលាតិ** ឯវំ សន្តេ សព្ពេវ ឥមេ ពាលា ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ កឹ ការណំ? **សព្ពេវិមេ ទិដ្ឋិបរិព្ពសានាតិ សន្ទិដ្ឋិយា ចេវ ន វីវទាតា។ សំសុទ្ធបញ្ញា កុសលា មុតីមាតិ** សកាយ ទិដ្ឋិយា ន វីវទាតា ន វោទាតា សំកិលិដ្ឋាវ សមានា សំសុទ្ធបញ្ញា ច កុសលា ច មុតិមន្តោ ច តេ ហោន្តិ ចេ។ អថ វា "សន្ទិដ្ឋិយា ចេ បន វីវទាតា" តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – សកាយ បន ទិដ្ឋិយា វោទាតា សំសុទ្ធបញ្ញា កុសលា មុតិមន្តោ ហោន្តិ ចេ។ **ន តេសំ កោចីតិ** ឯវំ សន្តេ តេសំ ឯកោបិ ហីនបញ្ញោ ន ហោតិ។ កឹការណា? **ទិដ្ឋី ហិ តេសម្បិ តថា សមត្តា,** យថា ឥតរេសន្តិ។

៨៨៩. ន វាហមេតន្តិ គាថាយ សង្ខេបត្ថោ – **យំ** តេ **មិថុ** ទ្វេ ទ្វេ ជនា **អញ្ញមញ្ញំ** "ពាលោ"តិ អាហុ, អហំ **ឯតំ តថិយំ** តច្ឆន្តិ **នេវ ព្រូមិ**។ កឹការណា? យស្មា សព្ពេ តេ **សកំ សកំ ទិដ្ឋិំ** "ឥទមេវ **សច្ចំ** មោឃមញ្ញ"ន្តិ **អកំសុ**។ តេន ច ការណេន **បរំ "ពាលោ"តិ ទហន្តិ**។ ឯត្ថ ច "តថិយ"ន្តិ "តថិវ"ន្តិ ទ្វេបិ បាឋា។

៨៩០. យមាហូតិ បុច្ឆាគាថាយ **យំ ទិដ្ឋិសច្ចំ តថិយន្តិ ឯកេ អាហុ**។

៨៩១. ឯកញ្ហិ សច្ចន្តិ វិស្សជ្ជនគាថាយ ឯកំ សច្ចំ និរោធោ មគ្គោ វា។ **យស្មឹ បជា នោ វិវទេ បជានន្តិ** យម្ហិ សច្ចេ បជានន្តោ បជា នោ វិវទេយ្យ។ **សយំ ថុនន្តីតិ** អត្តនា វទន្តិ។

៨៩២. កស្មា នូតិ បុច្ឆាគាថាយ **បវាទិយាសេតិ** វាទិនោ។ **ឧទាហុ តេ តក្កមនុស្សរន្តីតិ** តេ វាទិនោ ឧទាហុ អត្តនោ តក្កមត្តំ អនុគច្ឆន្តិ។

៨៩៣. ន ហេវាតិ វិស្សជ្ជនគាថាយ **អញ្ញត្រ សញ្ញាយ និច្ចានីតិ** ឋបេត្វា សញ្ញាមត្តេន និច្ចន្តិ គហិតគ្គហណានិ។ **តក្កញ្ច ទិដ្ឋីសុ បកប្បយិត្វាតិ** អត្តនោ មិច្ឆាសង្កប្បមត្តំ ទិដ្ឋីសុ ជនេត្វា។ យស្មា បន ទិដ្ឋីសុ វិតក្កំ ជនេន្តា ទិដ្ឋិយោបិ ជនេន្តិ, តស្មា និទ្ទេសេ វុត្តំ “ទិដ្ឋិគតានិ ជនេន្តិ សញ្ជនេន្តី”តិអាទិ (មហានិ. ១២១)។

៨៩៤-៥. ឥទានិ ឯវំ នានាសច្ចេសុ អសន្តេសុ តក្កមត្តមនុស្សរន្តានំ ទិដ្ឋិគតិកានំ វិប្បដិបត្តឹ ទស្សេន្តោ **“ទិដ្ឋេ សុតេ”**តិអាទិកា គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **ទិដ្ឋេតិ** ទិដ្ឋំ, ទិដ្ឋសុទ្ធិន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯស នយោ សុតាទីសុ។ **ឯតេ ច និស្សាយ វិមានទស្សីតិ** ឯតេ ទិដ្ឋិធម្មេ និស្សយិត្វា សុទ្ធិភាវសង្ខាតំ វិមានំ អសម្មានំ បស្សន្តោបិ។ **វិនិច្ឆយេ ឋត្វា បហស្សមានោ, ពាលោ បរោ អក្កុសលោតិ ចាហាតិ** ឯវំ វិមានទស្សីបិ តស្មឹ ទិដ្ឋិវិនិច្ឆយេ ឋត្វា តុដ្ឋិជាតោ ហាសជាតោ ហុត្វា “បរោ ហីនោ ច អវិទ្វា ចា”តិ ឯវំ វទតិយេវ។ ឯវំ សន្តេ **យេនេវាតិ** គាថា។ តត្ថ **សយមត្តនាតិ** សយមេវ អត្តានំ។ **វិមានេតីតិ** គរហតិ។ **តទេវ បាវាតិ** តទេវ វចនំ ទិដ្ឋី វទតិ, តំ វា បុគ្គលំ។

៨៩៦. អតិសារទិដ្ឋិយាតិ គាថាយត្ថោ – **សោ** ឯវំ តាយ លក្ខណាតិសារិនិយា **អតិសារទិដ្ឋិយា សមត្តោ** បុណ្ណោ ឧទ្ធុមាតោ, តេន ច ទិដ្ឋិមានេន មត្តោ “បរិបុណ្ណោ អហំ កេវលី”តិ ឯវំ **បរិបុណ្ណមានី សយមេវ** អត្តានំ **មនសា** “អហំ បណ្ឌិតោ”តិ អភិសិញ្ចតិ។ កឹការណា? **ទិដ្ឋី ហិ សា តស្ស តថា សមត្តាតិ**។

៨៩៧. បរស្ស ចេតិ គាថាយ សម្ពន្ធោ អត្ថោ ច – កិញ្ច ភិយ្យោ? យោ សោ វិនិច្ឆយេ ឋត្វា បហស្សមានោ “ពាលោ បរោ អក្កុសលោ”តិ ចាហ។ តស្ស **បរស្ស ចេ ហិ វចសា** សោ តេន វុច្ចមានោ **និហីនោ** ហោតិ។ **តុមោ សហា ហោតិ និហីនបញ្ញោ**, សោបិ តេនេវ សហ និហីនបញ្ញោ ហោតិ។ សោបិ ហិ នំ “ពាលោ”តិ វទតិ។ អថស្ស វចនំ អប្បមាណំ, សោ បន **សយមេវ វេទគូ ច ធីរោ ច ហោតិ**។ ឯវំ សន្តេ **ន កោចិ ពាលោ សមណេសុ អត្ថិ**។ សព្ពេបិ ហិ តេ អត្តនោ ឥច្ឆាយ បណ្ឌិតា។

៨៩៨. អញ្ញំ ឥតោតិ គាថាយ សម្ពន្ធោ អត្ថោ ច – “អថ ចេ សយំ វេទគូ ហោតិ ធីរោ, ន កោចិ ពាលោ សមណេសុ អត្ថី”តិ ឯវញ្ហិ វុត្តេបិ សិយា កស្សចិ “កស្មា”តិ។ តត្ថ វុច្ចតេ – យស្មា **អញ្ញំ ឥតោ យាភិវទន្តិ ធម្មំ អបរទ្ធា សុទ្ធិមកេវលី តេ, ឯវម្បិ តិត្ថិយា បុថុសោ វទន្តិ**, យេ ឥតោ អញ្ញំ ទិដ្ឋឹ អភិវទន្តិ, យេ អបរទ្ធា វិរទ្ធា សុទ្ធិមគ្គំ, អកេវលិនោ ច តេតិ ឯវំ បុថុតិត្ថិយា យស្មា វទន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា បនេវំ វទន្តីតិ ចេ? **សន្ទិដ្ឋិរាគេន ហិ តេ ភិរត្តា**, យស្មា សកេន ទិដ្ឋិរាគេន អភិរត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៨៩៩-៩០០. ឯវំ អភិរត្តា ច – **ឥធេវ សុទ្ធិន្តិ** គាថា។ តត្ថ **សកាយនេតិ** សកមគ្គេ **ទឡ្ហំ វទានាតិ** ទឡ្ហវាទា។ ឯវញ្ច ទឡ្ហវាទេសុ តេសុ យោ កោចិ តិត្ថិយោ សកាយនេ វាបិ ទឡ្ហំ វទានោ **កមេត្ថ ពាលោតិ បរំ ទហេយ្យ**, សង្ខេបតោ តត្ថ សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតេ វិត្ថារតោ វា នត្ថិកឥស្សរការណនិយតាទិភេទេ សកេ អាយតនេ “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ទឡ្ហំ វទានោ កំ បរំ ឯត្ថ ទិដ្ឋិគតេ “ពាលោ”តិ សហ ធម្មេន បស្សេយ្យ, ននុ សព្ពោបិ តស្ស មតេន បណ្ឌិតោ ឯវ សុប្បដិបន្នោ ឯវ ច។ ឯវំ សន្តេ ច **សយមេវ សោ មេធគមាវហេយ្យ បរំ វទំ ពាលមសុទ្ធិធម្មំ**, សោបិ បរំ “ពាលោ ច អសុទ្ធិធម្មោ ច អយ”ន្តិ វទន្តោ អត្តនាវ កលហំ អាវហេយ្យ។ កស្មា? យស្មា សព្ពោបិ តស្ស មតេន បណ្ឌិតោ ឯវ សុប្បដិបន្នោ ឯវ ច។

៩០១. ឯវំ សព្ពថាបិ **វិនិច្ឆយេ ឋត្វា សយំ បមាយ ឧទ្ធំស លោកស្មឹ វិវាទមេតិ**, ទិដ្ឋិយំ ឋត្វា សយញ្ច សត្ថារាទីនិ មិនិត្វា សោ ភិយ្យោ វិវាទមេតីតិ។ ឯវំ បន វិនិច្ឆយេសុ អាទីនវំ ញត្វា អរិយមគ្គេន **ហិត្វាន សព្ពានិ វិនិច្ឆយានិ ន មេធគំ កុព្ពតិ ជន្តុ លោកេតិ** អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ បុរាភេទសុត្តេ វុត្តសទិសោ ឯវាភិសមយោ អហោសីតិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ចូឡព្យូហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. មហាព្យូហសុត្តវណ្ណនា

៨០២. **យេ កេចិមេ**តិ មហាព្យូហសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥទម្បិ តស្មិំយេវ មហាសមយេ “កឹ នុ ខោ ឥមេ ទិដ្ឋិបរិព្ពសានា វិញ្ញូនំ សន្តិកា និន្ទមេវ លភន្តិ, ឧទាហុ បសំសម្បី”តិ ឧប្បន្នចិត្តានំ ឯកច្ចានំ ទេវតានំ តមត្ថំ អាវិកាតុំ បុរិមនយេន និម្មិតពុទ្ធេន អត្តានំ បុច្ឆាបេត្វា វុត្តំ។ តត្ថ **អន្វានយន្តី**តិ អនុ អានយន្តិ, បុនប្បុនំ អាហរន្តិ។

៨០៣. ឥទានិ យស្មា តេ “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ វទន្តា ទិដ្ឋិគតិកា វាទិនោ កទាចិ កត្ថចិ បសំសម្បិ លភន្តិ, យំ ឯតំ បសំសាសង្ខាតំ វាទផលំ, តំ អប្បំ រាគាទីនំ សមាយ សមត្ថំ ន ហោតិ, កោ បន វាទោ ទុតិយេ និន្ទាផលេ, តស្មា ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ ឥមំ តាវ វិស្សជ្ជនគាថមាហ។ **“អប្បញ្ហិ ឯតំ ន អលំ សមាយ, ទុវេ វិវាទស្ស ផលានិ ព្រូមី”**តិអាទិ។ តត្ថ **ទុវេ វិវាទស្ស ផលានី**តិ និន្ទា បសំសា ច, ជយបរាជយាទីនិ វា តំសភាគានិ។ **ឯតម្បិ ទិស្វា**តិ “និន្ទា អនិដ្ឋា ឯវ, បសំសា នាលំ សមាយា”តិ ឯតម្បិ វិវាទផលេ អាទីនវំ ទិស្វា។ **ខេមាភិបស្សំ អវិវាទភូមិ**ន្តិ អវិវាទភូមឹ និព្ពានំ “ខេម”ន្តិ បស្សមានោ។

៨០៤. ឯវញ្ហិ អវិវទមានោ – **យា កាចិមា**តិ គាថា។ តត្ថ **សម្មុតិយោ**តិ ទិដ្ឋិយោ។ **បុថុជ្ជា**តិ បុថុជ្ជនសម្ភវា។ **សោ ឧបយំ កិមេយ្យា**តិ សោ ឧបគន្តព្ពដ្ឋេន ឧបយំ រូបាទីសុ ឯកម្បិ ធម្មំ កឹ ឧបេយ្យ, កេន វា ការណេន ឧបេយ្យ។ **ទិដ្ឋេ សុតេ ខន្តិមកុព្ពមានោ**តិ ទិដ្ឋសុតសុទ្ធីសុ បេមំ អករោន្តោ។

៨០៥. ឥតោ ពាហិរា បន – **សីលុត្តមា**តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – សីលំយេវ “ឧត្តម”ន្តិ មញ្ញមានា **សីលុត្តមា** ឯកេ ភោន្តោ សំយមមត្តេន **សុទ្ធឹ** វទន្តិ, ហត្ថិវតាទិញ្ច **វតំ សមាទាយ ឧបដ្ឋិតា, ឥធេវ** ទិដ្ឋិយំ **អស្ស** សត្ថុនោ **សុទ្ធិ**ន្តិ **ភវូបនីតា** ភវល្លោសិតា សមានា វទន្តិ, អបិច តេ **កុសលា វទានា** “កុសលា មយ”ន្តិ ឯវំ វាទា។

៨០៦. ឯវំ សីលុត្តមេសុ ច តេសុ តថា បដិបន្នោ យោ កោចិ – **សចេ ចុតោ**តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – **សចេ** តតោ **សីលវតតោ** បរវិច្ឆន្ទនេន វា អនភិសម្ភុណន្តោ វា **ចុតោ ហោតិ**, សោ តំ សីលព្ពតាទិកម្មំ បុញ្ញាភិសង្ខារាទិកម្មំ វា **វិរាធយិត្វា បវេធតី**។ ន កេវលញ្ច វេធតិ, អបិច ខោ តំ សីលព្ពតសុទ្ធឹ **បជប្បតី** ច វិប្បលបតិ **បត្ថយតី** ច។ កិមិវ? **សត្ថាវ ហីនោ បវសំ ឃរម្ហា**។ ឃរម្ហា បវសន្តោ សត្ថតោ ហីនោ យថា តំ ឃរំ វា សត្ថំ វា បត្ថេយ្យាតិ។

៨០៧. ឯវំ បន សីលុត្តមានំ វេធការណំ អរិយសាវកោ – **សីលព្ពតំ វាបិ បហាយ សព្ព**ន្តិ គាថា។ តត្ថ **សាវជ្ជនវជ្ជ**ន្តិ សព្ពាកុសលំ លោកិយកុសលញ្ច។ **ឯតំ សុទ្ធឹ អសុទ្ធិន្តិ អបត្ថយានោ**តិ បញ្ចកាមគុណាទិភេទំ ឯតំ សុទ្ធឹ, អកុសលាទិភេទំ អសុទ្ធិញ្ច អបត្ថយមានោ។ **វិរតោ ចរេ**តិ សុទ្ធិយា អសុទ្ធិយា ច វិរតោ ចរេយ្យ។ **សន្តិមនុគ្គហាយា**តិ ទិដ្ឋឹ អគហេត្វា។

៨០៨. ឯវំ ឥតោ ពាហិរកេ សីលុត្តមេ សំយមេន វិសុទ្ធិវាទេ តេសំ វិឃាតំ សីលព្ពតប្បហាយិនោ អរហតោ ច បដិបត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ អញ្ញថាបិ សុទ្ធិវាទេ ពាហិរកេ ទស្សេន្តោ **“តមូបនិស្សាយា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – សន្តញ្ញេបិ សមណព្រាហ្មណា, តេ **ជិគុច្ឆិតំ** អមរន្តបំ វា ទិដ្ឋសុទ្ធិអាទីសុ វា អញ្ញតរញ្ញតរំ **ឧបនិស្សាយ** អកិរិយទិដ្ឋិយា វា **ឧទ្ធំសរា** ហុត្វា **ភវាភវេសុ អវីតតណ្ហាសេ សុទ្ធិមនុត្ថុនន្តិ** វទន្តិ កថេន្តីតិ។

៨០៩. ឯវំ តេសំ អវីតតណ្ហានំ សុទ្ធឹ អនុត្ថុនន្តានំ យោបិ សុទ្ធិប្បត្តមេវ អត្តានំ មញ្ញេយ្យ, តស្សបិ អវីតតណ្ហត្តា ភវាភវេសុ តំ តំ វត្ថុំ **បត្ថយមានស្ស ហិ ជប្បិតានិ** បុនប្បុនំ ហោន្តិយេវាតិ អធិប្បាយោ។ តណ្ហា ហិ អាសេវិតា តណ្ហំ វឌ្ឍយតេវ។ ន កេវលញ្ច ជប្បិតានិ, **បវេធិតំ វាបិ បកប្បិតេសុ**, តណ្ហាទិដ្ឋីហិ ចស្ស បកប្បិតេសុ វត្ថូសុ បវេធិតម្បិ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភវាភវេសុ បន វីតតណ្ហត្តា អាយតឹ **ចុតូបបាតោ ឥធ យស្ស នត្ថិ, សកេន វេធេយ្យ កុហឹវ ជប្បេ**តិ អយមេតិស្សា គាថាយ សម្ពន្ធោ។ សេសំ និទ្ទេសេ វុត្តនយមេវ។

៨១០-១១. **យមាហូ**តិ បុច្ឆាគាថា។ ឥទានិ យស្មា ឯកោបិ ឯត្ថ វាទោ សច្ចោ នត្ថិ, កេវលំ ទិដ្ឋិមត្តកេន ហិ តេ វទន្តិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“សកញ្ហី”**តិ ឥមំ តាវ វិស្សជ្ជនគាថមាហ។ តត្ថ **សម្មុតិ**ន្តិ ទិដ្ឋឹ។

៨១២. ឯវមេតេសុ សកំ ធម្មំ បរិបុណ្ណំ ព្រុវន្តេសុ អញ្ញស្ស បន ធម្មំ “ហីន”ន្តិ វទន្តេសុ យស្ស កស្សចិ – **បរស្ស ចេ វម្ភយិតេន ហីនោ**តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – យទិ **បរស្ស** និន្ទិតការណា **ហីនោ** ភវេយ្យ, **ន កោចិ ធម្មេសុ**

វិសេសិ អត្ថោ ភវេយ្យ។ កឹ ការណំ? **បុថូ ហិ អញ្ញស្ស វទន្តិ ធម្មំ, និហីនតោ** សព្ពេវ តេ **សម្មិ ទឡ្ហំ វទានា** សកធម្មេ ទឡ្ហវាទា ឯវ។

៩១៣. កិញ្ច ភិយ្យោ – **សទ្ធម្មបូជាតិ** គាថា។ តស្សត្ថោ – តេ ច តិត្ថិយា **យថា បសំសន្តិ សកាយនានិ, សទ្ធម្មបូជាបិ នេសំ តថេវ** វត្តតិ។ តេ ហិ អតិវិយ សក្ការាទីនិ សក្ករោន្តិ។ តត្ថ យទិ តេ បមាណា សិយុំ, ឯវំ សន្តេ **សព្ពេវ វាទា តថិយា ភវេយ្យុំ**។ កឹ ការណំ? **សុទ្ធី ហិ នេសំ បច្ចត្តមេវ,** ន សា អញ្ញត្រ សិជ្ឈតិ, នាបិ បរមត្ថតោ។ អត្តនិ ទិដ្ឋិគាហមត្តមេវ ហិ តំ តេសំ បរបច្ចយនេយ្យពុទ្ធីនំ។

៩១៤. យោ វា បន វិបរីតោ ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណោ, តស្ស – **ន ព្រាហ្មណស្ស បរនេយ្យមត្ថីតិ** គាថា។ តស្សត្ថោ – **ព្រាហ្មណស្ស** ហិ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិអាទិនា (ធ. ប. ២៧៧; នេត្តិ. ៥) នយេន សុទិដ្ឋត្តា បរនេ នេតព្ពំ ញាណំ នត្ថិ, ទិដ្ឋីធម្មេសុ “ឥទមេវ សច្ចន្តិ” និច្ឆិនិត្វា **សមុគ្គហីតម្បិ** នត្ថិ។ តំការណា សោ ទិដ្ឋិកលហានិ អតីតោ, ន ច សោ **សេដ្ឋតោ បស្សតិ ធម្មមញ្ញំ** អញ្ញត្រ សតិបដ្ឋានាទីហិ។

៩១៥. **ជានាមីតិ** គាថាយ សម្ពន្ធោ អត្ថោ ច – ឯវំ តាវ បរមត្ថព្រាហ្មណោ ន ហិ សេដ្ឋតោ បស្សតិ ធម្មមញ្ញំ, អញ្ញេ បន តិត្ថិយា បរចិត្តញាណាទីហិ ជានន្តា បស្សន្តាបិ **“ជានាមិ បស្សាមិ តថេវ ឯត”**ន្តិ ឯវំ វទន្តាបិ ច **ទិដ្ឋិយា សុទ្ធឹ បច្ចេន្តិ**។ កស្មា? យស្មា តេសុ ឯកោបិ **អទ្ទក្ខិ ចេ** អទ្ទស ចេបិ **តេន** បរចិត្តញាណាទិនា យថាភូតំ អត្ថំ, **កិញ្ហិ តុមស្ស តេន** តស្ស តេន ទស្សនេន កឹ កតំ, កឹ ទុក្ខបរិញ្ញា សាធិតា, ឧទាហុ សមុទយបហានាទីនំ អញ្ញតរំ, យតោ សព្ពថាបិ អតិក្កមិត្វា អរិយមគ្គំ តេ តិត្ថិយា អញ្ញេនេវ **វទន្តិ សុទ្ធឹ,** អតិក្កមិត្វា វា តេ តិត្ថិយេ ពុទ្ធាទយោ អញ្ញេនេវ វទន្តិ សុទ្ធិន្តិ។

៩១៦. **បស្សំ នរោតិ** គាថាយ សម្ពន្ធោ អត្ថោ ច។ កិញ្ច ភិយ្យោ? ឃ្វាយំ បរចិត្តញាណាទីហិ អទ្ទក្ខិ, សោ **បស្សំ នរោ ទក្ខតិ នាមរូបំ,** ន តតោ បរំ **ទិស្វាន វា ញស្សតិ តានិមេវ** នាមរូបានិ និច្ចតោ សុខតោ វា ន អញ្ញថា។ សោ ឯវំ បស្សន្តោ **កាមំ ពហុំ បស្សតុ អប្បកំ វា** នាមរូបំ និច្ចតោ សុខតោ ច, អថស្ស ឯវរូបេន ទស្សនេន **ន ហិ តេន សុទ្ធឹ កុសលា វទន្តីតិ**។

៩១៧. **និវិស្សវាទីតិ** គាថាយ សម្ពន្ធោ អត្ថោ ច – តេន ច ទស្សនេន សុទ្ធិយា អសតិយាបិ យោ “ជានាមិ បស្សាមិ តថេវ ឯត”ន្តិ ឯវំ និវិស្សវាទី, ឯតំ វា ទស្សនំ បដិច្ច ទិដ្ឋិយា សុទ្ធឹ បច្ចេន្តោ “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ឯវំ និវិស្សវាទី, សោ **សុព្ពិនយោ** ន ហោតិ តំ តថា **បកប្បិតំ** អភិសង្ខតំ **ទិដ្ឋឹ បុរេក្ខរានោ**។ សោ ហិ យំ សត្ថារាទី **និស្សិតោ, តត្ថេវ សុភំ វទានោ សុទ្ធិ វទោ,** “បរិសុទ្ធវាទោ បរិសុទ្ធទស្សនោ វា អហ”ន្តិ អត្តានំ មញ្ញមានោ តត្ថ តថទ្ទសា សោ, តត្ថ សកាយ ទិដ្ឋិយា អវិបរីតមេវ សោ អទ្ទស។ យថា សា ទិដ្ឋិ បវត្តតិ, តថេវ នំ អទ្ទស, ន អញ្ញថា បស្សិតុំ ឥច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។

៩១៨. ឯវំ បកប្បិតំ ទិដ្ឋឹ បុរេក្ខរានេសុ តិត្ថិយេសុ – **ន ព្រាហ្មណោ កប្បមុបេតិ សង្ខាតិ** គាថា។ តត្ថ **សង្ខាតិ** សង្ខាយ, ជានិត្វាតិ អត្ថោ។ **នបិ ញាណពន្ធូតិ** សមាបត្តិញាណាទិនា អកតតណ្ហាទិដ្ឋិពន្ធុ។ តត្ថ វិគ្គហោ – នាបិ អស្ស ញាណេន កតោ ពន្ធុ អត្ថីតិ នបិ ញាណពន្ធុ។ **សម្មុតិយោតិ** ទិដ្ឋិសម្មុតិយោ។ **បុថុជ្ជាតិ** បុថុជ្ជន សម្ភវា។ **ឧគ្គហណន្តិ មញ្ញេតិ** ឧគ្គហណន្តិ អញ្ញេ, អញ្ញេ តា សម្មុតិយោ ឧគ្គណ្ហន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៩១៩. កិញ្ច ភិយ្យោ – **វិស្សជ្ជ គន្ថានីតិ** គាថា។ តត្ថ **អនុគ្គហោតិ** ឧគ្គហណវិរហិតោ, សោបិ នាស្ស ឧគ្គហោតិ អនុគ្គហោ, ន វា ឧគ្គណ្ហាតីតិ អនុគ្គហោ។

៩២០. កិញ្ច ភិយ្យោ – សោ ឯវរូបោ – **បុព្ពាសវេតិ** គាថា។ តត្ថ **បុព្ពាសវេតិ** អតីតរូបាទីនិ អារព្ភ ឧប្បជ្ជមានធម្មេ កិលេសេ។ **នវេតិ** បច្ចុប្បន្នរូបាទីនិ អារព្ភ ឧប្បជ្ជមានធម្មេ។ **ន ឆន្ទគូតិ** ឆន្ទាទិវសេន ន គច្ឆតិ។ **អនត្តគរហីតិ** កតាកតវសេន អត្តានំ អគរហន្តោ។

៩២១. ឯវំ អនត្តគរហី ច – **ស សព្ពធម្មេសូតិ** គាថា។ តត្ថ **សព្ពធម្មេសូតិ** ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិធម្មេសុ “យំ កិញ្ចិ ទិដ្ឋំ វា”តិ ឯវំបភេទេសុ។ **បន្នភារោតិ** បតិតភារោ។ ន កប្បេតីតិ **ន កប្បិយោ,** ទុវិធម្បិ កប្បំ ន ករោតីតិ អត្ថោ។ **នូបរតោតិ** បុថុជ្ជនកល្យាណកសេក្ខា វិយ ឧបរតិសមង្គីបិ ន ហោតិ។ **ន បត្ថិយោតិ** និត្តណ្ហោ។ តណ្ហា ហិ បត្ថិយតីតិ បត្ថិយា, នាស្ស បត្ថិយាតិ ន បត្ថិយោតិ។ សេសំ តត្ថ តត្ថ បាកដមេវាតិ ន វុត្តំ។ ឯវំ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ បុរាភេទសុត្តេ វុត្តសទិសោ ឯវាភិសមយោ អហោសីតិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មហាព្យូហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. តុវដកសុត្តវណ្ណនា

៩២២. **បុច្ឆាមិ ត**ន្តិ តុវដកសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥទម្បិ តស្មិំយេវ មហាសមយេ “កា នុ ខោ អរហត្តប្បត្តិយា បដិបត្តី”តិ ឧប្បន្នចិត្តានំ ឯកច្ចានំ ទេវតានំ តមត្ថំ បកាសេតុំ បុរិមនយេនេវ និម្មិតពុទ្ធេន អត្តានំ បុច្ឆាបេត្វា វុត្តំ។

តត្ថ អាទិគាថាយ តាវ **បុច្ឆាមី**តិ ឯត្ថ អទិដ្ឋជោតនាទិវសេន បុច្ឆា វិភជិតា។ **អាទិច្ចពន្ធុ**ន្តិ អាទិច្ចស្ស គោត្តពន្ធុំ។ **វិវេកំ សន្តិបទញ្ចា**តិ វិវេកញ្ច សន្តិបទញ្ច។ **កថំ ទិស្វា**តិ កេន ការណេន ទិស្វា, កថំ បវត្តទស្សនោ ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៩២៣. អថ ភគវា យស្មា យថា បស្សន្តោ កិលេសេ ឧបរុន្ធតិ, តថា បវត្តទស្សនោ ហុត្វា បរិនិព្ពាតិ, តស្មា តមត្ថំ អាវិករោន្តោ នានប្បការេន តំ ទេវបរិសំ កិលេសប្បហានេ និយោជេន្តោ **“មូលំ បបញ្ចសង្ខាយា”**តិ អារភិត្វា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ អាទិគាថាយ តាវ សង្ខេបត្ថោ – បបញ្ចាតិ សង្ខាតត្តា បបញ្ចា ឯវ បបញ្ចសង្ខា។ តស្សា អវិជ្ជាទយោ កិលេសា មូលំ, តំ បបញ្ចសង្ខាយ មូលំ **អស្មី**តិ បវត្តមានញ្ច **សព្ពំ** មន្តាយ **ឧបរុន្ធេ**។ **យា កាចិ អជ្ឈត្តំ តណ្ហា** ឧបជ្ជេយ្យុំ, **តាសំ វិនយា សទា សតោ សិក្ខេ** ឧបដ្ឋិតស្សតី ហុត្វា សិក្ខេយ្យាតិ។

៩២៤. ឯវំ តាវ បឋមគាថាយ ឯវំ តិសិក្ខាយុត្តំ ទេសនំ អរហត្តនិកូដេន ទេសេត្វា បុន មានប្បហានវសេន ទេសេតុំ **“យំ កិញ្ចី”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **យំ កិញ្ចិ ធម្មមភិជញ្ញា អជ្ឈត្ត**ន្តិ យំ កិញ្ចិ ឧច្ចាកុលីនតាទិកំ អត្តនោ គុណំ ជានេយ្យ **អថ វាបិ ពហិទ្ធា**តិ អថ វា ពហិទ្ធាបិ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វា គុណំ ជានេយ្យ។ **ន តេន ថាមំ កុព្ពេថា**តិ តេន គុណេន ថាមំ ន ករេយ្យ។

៩២៥. ឥទានិស្ស អករណវិធិំ ទស្សេន្តោ **“សេយ្យោ ន តេនា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **តេន** ច មានេន “សេយ្យោហ”ន្តិ វា “នីចោហ”ន្តិ វា “សរិក្ខោហ”ន្តិ វាបិ **ន មញ្ញេយ្យ,** តេហិ ច ឧច្ចាកុលីនតាទីហិ គុណេហិ **ផុដ្ឋោ អនេករូបេហិ** “អហំ ឧច្ចាកុលា បព្ពជិតោ”តិអាទិនា នយេន **អត្តានំ វិកប្បេន្តោ ន តិដ្ឋេយ្យ**។

៩២៦. ឯវំ មានប្បហានវសេនបិ ទេសេត្វា ឥទានិ សព្ពកិលេសូបសមវសេនបិ ទេសេតុំ **“អជ្ឈត្តមេវា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អជ្ឈត្តមេវុបសមេ**តិ អត្តនិ ឯវ រាគាទិសព្ពកិលេសេ ឧបសមេយ្យ។ **ន អញ្ញតោ ភិក្ខុ សន្តិមេសេយ្យា**តិ ឋបេត្វា ច សតិបដ្ឋានាទីនិ អញ្ញេន ឧបាយេន សន្តិំ ន បរិយេសេយ្យ។ **កុតោ និរត្តា វា**តិ និរត្តា កុតោ ឯវ។

៩២៧. ឥទានិ អជ្ឈត្តំ ឧបសន្តស្ស ខីណាសវស្ស តាទិភាវំ ទស្សេន្តោ **“មជ្ឈេ យថា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យថា មហាសមុទ្ទស្ស** ឧបរិមហេដ្ឋិមភាគានំ វេមជ្ឈសង្ខាតេ ចតុយោជនសហស្សប្បមាណេ **មជ្ឈេ** បព្ពតន្តរេ ឋិតស្ស វា មជ្ឈេ សមុទ្ទស្ស **ឩមិ ន ជាយតិ, ឋិតោវ** សោ **ហោតិ** អវិកម្បមានោ, **ឯវំ** អនេជោ ខីណាសវោ លាភាទីសុ **ឋិតោ** អស្ស អវិកម្បមានោ, សោ តាទិសោ រាគាទិ**ឧស្សទំ ភិក្ខុ ន ករេយ្យ កុហិញ្ចី**តិ។

៩២៨. ឥទានិ ឯតំ អរហត្តនិកូដេន ទេសិតំ ធម្មទេសនំ អព្ភនុមោទន្តោ តស្ស ច អរហត្តស្ស អាទិបដិបទំ បុច្ឆន្តោ និម្មិតពុទ្ធោ **“អកិត្តយី”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អកិត្តយី**តិ អាចិក្ខិ។ **វិវដចក្ខូ**តិ វិវដេហិ អនាវរណេហិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ សមន្នាគតោ។ **សក្ខិធម្ម**ន្តិ សយំ អភិញ្ញាតំ អត្តបច្ចក្ខំ ធម្មំ។ **បរិស្សយវិនយ**ន្តិ បរិស្សយវិនយនំ។ **បដិបទំ វទេហី**តិ ឥទានិ បដិបត្តិំ វទេហិ។ **ភទ្ទន្តេ**តិ “ភទ្ទំ តវ អត្ថូ”តិ ភគវន្តំ អាលបន្តោ អាហ។ អថ វា ភទ្ទំ សុន្ទរំ តវ បដិបទំ វទេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាតិមោក្ខំ អថ វាបិ សមាធិ**ន្តិ តមេវ បដិបទំ ភិន្ទិត្វា បុច្ឆតិ។ បដិបទន្តិ ឯតេន វា មគ្គំ បុច្ឆតិ។ ឥតរេហិ សីលំ សមាធិញ្ច បុច្ឆតិ។

៩២៩-៣០. អថស្ស ភគវា យស្មា ឥន្ទ្រិយសំវរោ សីលស្ស រក្ខា , យស្មា វា ឥមិនា អនុក្កមេន ទេសិយមានា អយំ ទេសនា តាសំ ទេវតានំ សប្បាយា, តស្មា ឥន្ទ្រិយសំវរតោ បភុតិ បដិបទំ ទស្សេន្តោ **“ចក្ខូហី”**តិអាទិមារទ្ធោ។ តត្ថ **ចក្ខូហិ នេវ លោលស្សា**តិ អទិដ្ឋទក្ខិតព្ពាទិវសេន ចក្ខូហិ លោលោ នេវស្ស។

គាមកថាយ អាវរយេ សោតន្តិ តិរច្ឆានកថាតោ សោតំ អាវរេយ្យ។ **ផស្សេនាតិ** រោគផស្សេន។ **ភវញ្ច នាភិជប្បេយ្យា**តិ តស្ស ផស្សស្ស វិនោទនត្ថាយ កាមភវាទិភវញ្ច ន បត្ថេយ្យ។ **ភេរវេសុ ច ន សម្បវេធេយ្យា**តិ តស្ស ផស្សស្ស បច្ចយភូតេសុ សីហព្យគ្ឃាទិសុ ភេរវេសុ ច ន សម្បវេធេយ្យ, អវសេសេសុ វា ឃានិន្ទ្រិយមនិន្ទ្រិយ វិសយេសុ នប្បវេធេយ្យ។ ឯវំ បរិបូរោ ឥន្ទ្រិយសំវរោ វុត្តោ ហោតិ។ បុរិមេហិ វា ឥន្ទ្រិយសំវរំ ទស្សេត្វា ឥមិនា "អរញ្ញេ វសតា ភេរវំ ទិស្វា វា សុត្វា វា ន វេធិតព្ព"ន្តិ ទស្សេតិ។

៩៣១. លទ្ធា ន សន្និធឹ កយិរាតិ ឯតេសំ អន្នាទីនំ យំកិញ្ចិ ធម្មេន លភិត្វា "អរញ្ញេ ច សេនាសនេ វសតា សទា ទុល្លភ"ន្តិ ចិន្តេត្វា សន្និធិ ន ករេយ្យ។

៩៣២. ឈាយី ន បាទលោលស្សាតិ ឈានាភិរតោ ច ន បាទលោលោ អស្ស។ **វិរមេ កុក្កុច្ចា នប្បមជ្ជេយ្យា**តិ ហត្ថកុក្កុច្ចាទិកុក្កុច្ចំ វិនោទេយ្យ។ សក្កច្ចការិតាយ ចេត្ថ នប្បមជ្ជេយ្យ។

៩៣៣. តន្ទឹ មាយំ ហស្សំ ខិឌ្ឌន្តិ អាលសិយញ្ច មាយញ្ច ហស្សញ្ច កាយិកចេតសិកខិឌ្ឌញ្ច។ **សវិភូស**ន្តិ សទ្ធឹ វិភូសាយ។

៩៣៤-៧. អាថព្ពណន្តិ អាថព្ពណិកមន្តប្បយោគំ។ **សុបិន**ន្តិ សុបិនសត្ថំ។ **លក្ខណ**ន្តិ មណិលក្ខណាទឹ។ **នោ វិទហេ**តិ នប្បយោជេយ្យ។ **វិរុត**ន្តិ មិគាទីនំ វស្សិតំ។ **បេសុណិយ**ន្តិ បេសុញ្ញំ។ **កយវិក្កយេ**តិ បញ្ចហិ សហធម្មិកេហិ សទ្ធឹ វញ្ចនាវសេន វា ឧទយបត្ថនាវសេន វា ន តិដ្ឋេយ្យ។ **ឧបវាទំ ភិក្ខុ ន ករេយ្យា**តិ ឧបវាទករេ កិលេសេ អនិព្ពត្តេន្តោ អត្តនិ បរេហិ សមណព្រាហ្មណេហិ ឧបវាទំ ន ជនេយ្យ។ **គាមេ ច នាភិសជ្ជេយ្យា**តិ គាមេ ច គិហិសំសគ្គាទីហិ នាភិសជ្ជេយ្យ។ **លាភកម្យា ជនំ ន លបយេយ្យា**តិ លាភកាមតាយ ជនំ នាលបយេយ្យ។ **បយុត្ត**ន្តិ ចីវរាទីហិ សម្បយុត្តំ , តទត្ថំ វា បយោជិតំ។

៩៣៨-៩. មោសវជ្ជេ ន នីយេថាតិ មុសាវាទេ ន នីយេថ។ **ជីវិតេនា**តិ ជីវិកាយ។ **សុត្វា រុសិតោ ពហុំ វាចំ, សមណានំ វា បុថុជនាន**ន្តិ រុសិតោ ឃដ្ដិតោ បរេហិ តេស សមណានំ វា ខត្តិយាទិភេទានំ វា អញ្ញេសំ បុថុជនានំ ពហុម្បិ អនិដ្ឋវាចំ សុត្វា។ **ន បដិវជ្ជា**តិ ន បដិវទេយ្យ។ កឹ ការណំ? **ន ហិ សន្តោ បដិសេនិករោន្តិ**។

៩៤០. ឯតញ្ច ធម្មមញ្ញាយាតិ សព្ពមេតំ យថាវុត្តំ ធម្មំ ញត្វា។ **វិចិន**ន្តិ វិចិនន្តោ។ **សន្តីតិ និព្ពុតឹ ញត្វា**តិ និព្ពុតឹ រាគាទីនំ សន្តីតិ ញត្វា។

៩៤១. កឹការណា នប្បមជ្ជេឥតិ ចេ – **អភិភូ ហិ សោ**តិ គាថា។ តត្ថ **អភិភូ**តិ រូបាទីនំ អភិភវិតា។ **អនភិភូតោ**តិ តេហិ អនភិភូតោ។ **សក្ខិធម្មមនីតិហមទស្សី**តិ បច្ចក្ខមេវ អនីតិហំ ធម្មមទ្ទក្ខិ។ **សទា នមស្សមនុសិក្ខេ**តិ សទា នមស្សន្តោ តិស្សោ សិក្ខាយោ សិក្ខេយ្យ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

កេវលំ បន ឯត្ថ "ចក្ខូហិ នេវ លោលោ"តិអាទីហិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ, "អន្នានមថោ បានាន"ន្តិអាទីហិ សន្និធិបដិក្ខេបមុខេន បច្ចយបដិសេវនសីលំ, មេថុនមោសវជ្ជបេសុណិយាទីហិ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ, "អាថព្ពណំ សុបិនំ លក្ខណ"ន្តិអាទីហិ អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ, "ឈាយី អស្សា"តិ ឥមិនា សមាធិ, "វិចិនំ ភិក្ខូ"តិ ឥមិនា បញ្ញា, "សទា សតោ សិក្ខេ"តិ ឥមិនា បុន សង្ខេបតោ តិស្សោបិ សិក្ខា, "អថ អាសនេសុ សយនេសុ, អប្បសទ្ទេសុ ភិក្ខុ វិហរេយ្យ, និទ្ទំ ន ពហុលីករេយ្យា"តិអាទីហិ សីលសមាធិបញ្ញានំ ឧបការាបការសង្គណ្ហនវិនោទនានិ វុត្តានីតិ។ ឯវំ ភគវា និម្មិតស្ស បរិបុណ្ណបដិបទំ វត្វា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ បុរាភេទសុត្តេ វុត្តសទិសោយេវាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ តុវដកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៥. អត្តទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

៩៤២. អត្តទណ្ឌា ភយំ ជាតន្តិ អត្តទណ្ឌសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? យោ សោ សម្មាបរិព្ពាជនីយសុត្តស្ស ឧប្បត្តិយំ វុច្ចមានាយ សាកិយកោលិយានំ ឧទកំ បដិច្ច កលហោ វណ្ណិតោ, តំ ញត្វា ភគវា "ញាតកា កលហំ ករោន្តិ, ហន្ទ នេ វារេស្សាមី"តិ ទ្វិន្នំ សេនានំ មជ្ឈេ ឋត្វា ឥមំ សុត្តមភាសិ។

តត្ថ បឋមគាថាយត្ថោ – យំ លោកស្ស ទិដ្ឋធម្មិកំ វា សម្បរាយិកំ វា ភយំ ជាតំ, តំ សព្វំ **អត្តទណ្ឌា ភយំ ជាតំ** អត្តនោ ទុច្ចរិតការណា ជាតំ, ឯវំ សន្តេបិ **ជនំ បស្សថ មេធគំ**, ឥមំ សាកិយាទិជនំ បស្សថ អញ្ញមញ្ញំ មេធគំ ហិំសកំ ពាធកន្តិ។ ឯវំ តំ បដិវិរុទ្ធំ វិប្បដិបន្នំ ជនំ បរិភាសិត្វា អត្តនោ សម្មាបដិបត្តិទស្សនេន តស្ស សំវេគំ ជនេតុំ អាហ **“សំវេគំ កិត្តយិស្សាមិ, យថា សំវិជិតំ មយា”**តិ, បុព្វេ ពោធិសត្តេនេវ សតាតិ អធិប្បាយោ។

៩៤៣. ឥទានិ យថានេន សំវិជិតំ, តំ បការំ ទស្សេន្តោ **“ផន្ទមាន”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ផន្ទមាន**ន្តិ តណ្ហាទីហិ កម្បមានំ។ **អប្បោទកេ**តិ អប្បឧទកេ។ **អញ្ញមញ្ញេហិ ព្យារុទ្ធេ ទិស្វា**តិ នានាសត្តេ ច អញ្ញមញ្ញេហិ សទ្ធិំ វិរុទ្ធេ ទិស្វា។ **មំ ភយមាវិសី**តិ មំ ភយំ បវិដ្ឋំ។

៩៤៤. **សមន្តមសារោ លោកោ**តិ និរយំ អាទិំ កត្វា សមន្តតោ លោកោ អសារោ និច្ចសារាទិរហិតោ។ **ទិសា សព្វា សមេរិតា**តិ សព្វា ទិសា អនិច្ចតាយ កម្បិតា។ **ឥច្ឆំ ភវនមត្តនោ**តិ អត្តនោ តាណំ ឥច្ឆន្តោ។ **នាទ្ទសាសឹ អនោសិត**ន្តិ កិញ្ចិ ឋានំ ជរាទីហិ អនជ្ឈាវុត្ថំ នាទ្ទក្ខឹ។

៩៤៥. **ឱសានេត្វេវ ព្យារុទ្ធេ, ទិស្វា មេ អរតី អហូ**តិ យោព្ពញ្ញាទីនំ ឱសានេ ឯវ អន្តគមកេ ឯវ វិនាសកេ ឯវ ជរាទីហិ ព្យារុទ្ធេ អាហតចិត្តេ សត្តេ ទិស្វា អរតិ មេ អហោសិ។ **អថេត្ថ សល្ល**ន្តិ អថ ឯតេសុ សត្តេសុ រាគាទិសល្លំ។ **ហទយនិស្សិត**ន្តិ ចិត្តនិស្សិតំ។

៩៤៦. “កថំអានុភាវំ សល្ល”ន្តិ ចេ – **យេន សល្លេន ឱតិណ្ណោ**តិ គាថា។ តត្ថ **ទិសា សព្វា វិធាវតី**តិ សព្វា ទុច្ចរិតទិសាបិ បុរត្ថិមាទិទិសាវិទិសាបិ ធាវតិ។ **តមេវ សល្លមព្ពុយ្ហ, ន ធាវតិ ន សីទតី**តិ តមេវ សល្លំ ឧទ្ធរិត្វា តា ច ទិសា ន ធាវតិ, ចតុរោឃេ ច ន សីទតីតិ។

៩៤៧. ឯវំមហានុភាវេន សល្លេន ឱតិណ្ណេស្វបិ ច សត្តេសុ – **តត្ថ សិក្ខានុគីយន្តិ, យានិ លោកេ គធិតានី**តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – យេ **លោកេ** បញ្ច កាមគុណា បដិលាភាយ គិជ្ឈន្តីតិ កត្វា “គធិតានី”តិ វុច្ចន្តិ, ចិរកាលាសេវិតត្តា វា “គធិតានី”តិ វុច្ចន្តិ, **តត្ថ** តំ និមិត្តំ ហត្ថិសិក្ខាទិកា អនេកា **សិក្ខា** កថីយន្តិ ឧគ្គយ្ហន្តិ វា។ បស្សថ យាវ បមត្តោ វាយំ លោកោ, យតោ បណ្ឌិតោ កុលបុត្តោ **តេសុ** វា គធិតេសុ តាសុ វា សិក្ខាសុ អធិមុត្តោ **ន សិយា**, អញ្ញទត្ថុ អនិច្ចាទិទស្សនេន **និព្ពិជ្ឈ សព្ពសោ កាមេ អត្តនោ និព្ពានមេវ សិក្ខេ**តិ។

៩៤៨. ឥទានិ យថា និព្ពានាយ សិក្ខិតព្វំ, តំ ទស្សេន្តោ **“សច្ចោ សិយា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សច្ចោ**តិ វាចាសច្ចេន ញាណសច្ចេន មគ្គសច្ចេន ច សមន្នាគតោ។ **រិត្តបេសុណោ**តិ បហីនបេសុណោ។ **វេវិច្ឆ**ន្តិ មច្ឆរិយំ។

៩៤៩. **និទ្ទំ តន្ទឹ សហេ ថីន**ន្តិ បចលាយិកញ្ច កាយាលសិយញ្ច ចិត្តាលសិយញ្ចាតិ ឥមេ តយោ ធម្មេ អភិភវេយ្យ។ **និព្ពានមនសោ**តិ និព្ពាននិន្នចិត្តោ។

៩៥០-៥១. **សាហសា**តិ រត្តស្ស រាគចរិយាទិភេទា សាហសករណា។ **បុរាណំ នាភិនន្ទេយ្យា**តិ អតីតរូបាទី នាភិនន្ទេយ្យ។ **នវេ**តិ បច្ចុប្បន្នេ។ **ហិយ្យមានេ**តិ វិនស្សមានេ។ **អាកាសំ ន សិតោ សិយា**តិ តណ្ហានិស្សិតោ ន ភវេយ្យ។ តណ្ហា ហិ រូបាទីនំ អាកាសនតោ “អាកាសោ”តិ វុច្ចតិ។

៩៥២. “កឹការណា អាកាសំ ន សិតោ សិយា”តិ ចេ – “**គេធំ ព្រូមី**”តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – អហញ្ហិ ឥមំ អាកាសសង្ខាតំ តណ្ហំ រូបាទីសុ គិជ្ឈនតោ **គេធំ ព្រូមិ** “គេធោ”តិ វទាមិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ – អវហននដ្ឋេន **“ឱឃោ”**តិ ច អាជវនដ្ឋេន **“អាជវ”**ន្តិ ច “ឥទំ មយ្ហំ, ឥទំ មយ្ហ”ន្តិ ជប្បការណតោ **“ជប្បន”**ន្តិ ច ទុម្មុញ្ចនដ្ឋេន **“អារម្មណ”**ន្តិ ច កម្បករណេន **“បកម្បន”**ន្តិ ច ព្រូមិ, ឯសា ច លោកស្ស បលិពោធដ្ឋេន ទុរតិក្កមនីយដ្ឋេន ច **កាមបង្កោ ទុរច្ចយោ**តិ។ “អាកាសំ ន សិតោ សិយា”តិ ឯវំ វុត្តេ វា “កិមេតំ អាកាស”ន្តិ ចេ? **គេធំ ព្រូមី**តិ។ ឯវម្បិ តស្សា គាថាយ សម្ពន្ធោ វេទិតព្វោ។ តត្ថ បទយោជនា – អាកាសន្តិ គេធំ ព្រូមីតិ។ តថា ឃ្វាយំ មហោឃោតិ វុច្ចតិ។ តំ ព្រូមិ, អាជវំ ព្រូមិ, ជប្បនំ ព្រូមិ, បកម្បនំ ព្រូមិ, ឃ្វាយំ សទេវកេ លោកេ កាមបង្កោ ទុរច្ចយោ, តំ ព្រូមីតិ។

៩៥៣. ឯវមេតំ គេធាទិបរិយាយំ អាកាសំ អនិស្សិតោ – **សច្ចា អវោក្កម្ម**តិ គាថា។ តស្សត្ថោ – បុព្វេ វុត្តតិវិធាបិ **សច្ចា អវោក្កម្ម** មោនេយ្យប្បត្តិយា **មុនី**តិ សង្ខំ គតោ និព្ពានត្ថលេ **តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ**, ស វេ ឯវរូបោ សព្ពានិ អាយតនានិ និស្សជ្ជិត្វា **“សន្តោ”**តិ វុច្ចតីតិ។

៩៥៤. កិញ្ច ភិយ្យោ – **ស វេ វិទ្វា**តិ គាថា។ តត្ថ **ញត្វា ធម្ម**ន្តិ អនិច្ចាទិនយេន សង្ខតធម្មំ ញត្វា។ **សម្មា សោ លោកេ ឥរិយានោ**តិ អសម្មាឥរិយនករានំ កិលេសានំ បហានា សម្មា សោ លោកេ ឥរិយមានោ។

៩៥៥. ឯវំ អបិហេន្តោ ច – **យោធ កាមេ**តិ គាថា។ តត្ថ **សង្គ**ន្តិ សត្តវិធំ សង្គញ្ច យោ អច្ចតរិ **នាជ្ឈេតី**តិ នាភិជ្ឈាយតិ។

៩៥៦. តស្មា តុម្ហេសុបិ យោ ឯវរូបោ ហោតុមិច្ឆតិ, តំ វទាមិ – **យំ បុព្ពេ**តិ គាថា។ តត្ថ **យំ បុព្ពេ**តិ អតីតេ សង្ខារេ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនធម្មំ កិលេសជាតំ អតីតកម្មញ្ច។ **បច្ឆា តេ មាហុ កិញ្ចន**ន្តិ អនាគតេបិ សង្ខារេ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនធម្មំ រាគាទិកិញ្ចនំ មាហុ។ **មជ្ឈេ ចេ នោ គហេស្សសី**តិ បច្ចុប្បន្នេ រូបាទិធម្មេបិ ន គហេស្សសិ ចេ។

៩៥៧. ឯវំ "ឧបសន្តោ ចរិស្សសី"តិ អរហត្តប្បត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អរហតោ ថុតិវសេន ឥតោ បរា គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **សព្ពសោ**តិ គាថាយ **មមាយិត**ន្តិ មមត្តករណំ, "មម ឥទ"ន្តិ គហិតំ វា វត្ថុ។ **អសតា ច ន សោចតី**តិ អវិជ្ជមានការណា អសន្តការណា ន សោចតិ។ **ន ជីយតី**តិ ជានិម្បិ ន គច្ឆតិ។

៩៥៨-៩. កិញ្ច ភិយ្យោ – **យស្ស នត្ថី**តិ គាថា។ តត្ថ **កិញ្ចន**ន្តិ កិញ្ចិ រូបាទិធម្មជាតំ។ កិញ្ច ភិយ្យោ – **អនិដ្ឋុរី**តិ គាថា។ តត្ថ **អនិដ្ឋុរី**តិ អនិស្សុកី។ "អនិទ្ធុរី"តិបិ កេចិ បឋន្តិ។ **សព្ពធិ សមោ**តិ សព្ពត្ថ សមោ, ឧបេក្ខកោតិ អធិប្បាយោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យោ សោ "នត្ថិ មេ"តិ ន សោចតិ, តមហំ អវិកម្បិនំ បុគ្គលំ បុដ្ឋោ សមានោ អនិដ្ឋុរី អននុគិទ្ធោ អនេជោ សព្ពធិ សមោតិ ឥមំ តស្មិំ បុគ្គលេ ចតុព្ពិធមានិសំសំ ព្រូមីតិ។

៩៦០. កិញ្ច ភិយ្យោ – **អនេជស្សា**តិ គាថា។ តត្ថ **និសង្ខតី**តិ បុញ្ញាភិសង្ខារាទីសុ យោ កោចិ សង្ខារោ។ សោ ហិ យស្មា និសង្ខរិយតិ និសង្ខរោតិ វា, តស្មា "និសង្ខតី"តិ វុច្ចតិ។ **វិយារម្ភា**តិ វិវិធា បុញ្ញាភិសង្ខារាទិកា អារម្ភា។ **ខេមំ បស្សតិ សព្ពធី**តិ សព្ពត្ថ អភយមេវ បស្សតិ។

៩៦១. ឯវំ បស្សន្តោ **ន សមេសូ**តិ គាថា។ តត្ថ **ន វទតេ**តិ "សទិសោហមស្មី"តិអាទិនា មានវសេន សមេសុបិ អត្តានំ ន វទតិ ឱមេសុបិ ឧស្សេសុបិ។ **នាទេតិ ន និរស្សតី**តិ រូបាទីសុ កញ្ចិ ធម្មំ ន គណ្ហាតិ; ន និស្សជ្ជតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។ ឯវំ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចសតា សាកិយកុមារា ច កោលិយកុមារា ច ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតា, តេ គហេត្វា ភគវា មហាវនំ បាវិសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ អត្តទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៦. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៩៦២. **ន មេ ទិដ្ឋោ**តិ សារិបុត្តសុត្តំ, "ថេរបញ្ហសុត្ត"ន្តិបិ វុច្ចតិ។ កា ឧប្បត្តិ? ឥមស្ស សុត្តស្ស ឧប្បត្តិ – រាជគហកស្ស សេដ្ឋិស្ស ចន្ទនឃដិកាយ បដិលាភំ អាទឹ កត្វា តាយ ចន្ទនឃដិកាយ កតស្ស បត្តស្ស អាកាសេ ឧស្សាបនំ អាយស្មតោ បិណ្ឌោលភារទ្វាជស្ស ឥទ្ធិយា បត្តគ្គហណំ, តស្មិំ វត្ថុស្មិំ សាវកានំ ឥទ្ធិបដិក្ខេបោ, តិត្ថិយានំ ភគវតា សទ្ធឹ បាដិហារិយំ កត្តុកាមតា, បាដិហារិយករណំ, ភគវតោ សាវត្ថិគមនំ, តិត្ថិយានុពន្ធនំ, សាវត្ថិយំ បសេនទិនោ ពុទ្ធុបគមនំ កណ្ឌម្ពបាតុភាវោ, ចតុន្នំ បរិសានំ តិត្ថិយជយត្ថំ បាដិហារិយករណុស្សុក្កនិវារណំ, យមកបាដិហារិយករណំ, កតបាដិហារិយស្ស ភគវតោ តាវតឹសភវនគមនំ, តត្ថ តេមាសំ ធម្មទេសនា, អាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានត្ថេរេន យាចិតស្ស ទេវលោកតោ សង្កស្សនគរេ ឱរោហណន្តិ ឥមានិ វត្ថូនិ អន្តរន្តរេ ច ជាតកានិ វិត្ថារេត្វា យាវ ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតាហិ បូជិយមានោ ភគវា មជ្ឈេ មណិមយេន សោបានេន សង្កស្សនគរេ ឱរុយ្ហ សោបានកឡេវរេ អដ្ឋាសិ –

"យេ ឈានប្បសុតា ធីរា, នេក្ខម្មូបសមេ រតា;
ទេវាបិ តេសំ បិហយន្តិ, សម្ពុទ្ធានំ សតីមត"ន្តិ។ (ធ. ប. ១៨១) –

ឥមិស្សា ធម្មបទគាថាយ វុច្ចមានាយ វុត្តា។ សោបានកឡេវរេ ឋិតំ បន ភគវន្តំ សព្ពបឋមំ អាយស្មា សារិបុត្តោ វន្ទិ, តតោ ឧប្បលវណ្ណា ភិក្ខុនី, អថាបរោ ជនកាយោ។ តត្រ ភគវា ចិន្តេសិ – "ឥមិស្សំ បរិសតិ មោគ្គល្លានោ ឥទ្ធិយា អគ្គោតិ បាកដោ, អនុរុទ្ធោ ទិព្ពចក្ខុនា, បុណ្ណោ ធម្មកថិកត្តេន, សារិបុត្តំ បនាយំ បរិសា ន កេនចិ គុណេន ឯវំ អគ្គោតិ ជានាតិ, យំនូនាហំ សារិបុត្តំ បញ្ញាគុណេន បកាសេយ្យ"ន្តិ។ អថ ថេរំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ ថេរោ

ភគវតា បុច្ឆិតំ បុច្ឆិតំ បុថុជ្ជនបញ្ហំ, សេក្ខបញ្ហំ, អសេក្ខបញ្ហញ្ច, សព្ពំ វិស្សជ្ជេសិ។ តទា នំ ជនោ "បញ្ញាយ អគ្គោ"តិ អញ្ញាសិ ។ អថ ភគវា "សារិបុត្តោ ន ឥទានេវ បញ្ញាយ អគ្គោ, អតីតេបិ បញ្ញាយ អគ្គោ"តិ ជាតកំ អានេសិ។

អតីតេ បរោសហស្សា ឥសយោ វនមូលផលាហារា បព្ពតបាទេ វសន្តិ។ តេសំ អាចរិយស្ស អាពាធោ ឧប្បជ្ជិ, ឧបដ្ឋានានិ វត្តន្តិ។ ជេដ្ឋន្តេវាសី "សប្បាយភេសជ្ជំ អាហរិស្សាមិ, អាចរិយំ អប្បមត្តា ឧបដ្ឋហថា"តិ វត្វា មនុស្សបថំ អគមាសិ។ តស្មិំ អនាគតេយេវ អាចរិយោ កាលមកាសិ។ តំ "ឥទានិ កាលំ ករិស្សតី"តិ អន្តេវាសិកា សមាបត្តិមារព្ភ បុច្ឆឹសុ។ សោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិំ សន្ធាយាហ – "នត្ថិ កិញ្ចី"តិ, អន្តេវាសិនោ "នត្ថិ អាចរិយស្ស អធិគមោ"តិ អគ្គហេសុំ។ អថ ជេដ្ឋន្តេវាសី ភេសជ្ជំ អាទាយ អាគន្ត្វា តំ កាលកតំ ទិស្វា អាចរិយំ "កិញ្ចិ បុច្ឆិត្ថា"តិ អាហ។ អាម បុច្ឆិម្ហា, "នត្ថិ កិញ្ចី"តិ អាហ, ន កិញ្ចិ អាចរិយេន អធិគតន្តិ។ នត្ថិ កិញ្ចីតិ វទន្តោ អាចរិយោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ បវេទេសិ, សក្កាតព្ពោ អាចរិយោតិ។

"បរោសហស្សម្បិ សមាគតានំ,
កន្ទេយ្យុំ តេ វស្សសតំ អបញ្ញា;
ឯកោបិ សេយ្យោ បុរិសោ សបញ្ញោ,
យោ ភាសិតស្ស វិជានាតិ អត្ថ"ន្តិ។ (ជា. ១.១.៩៩);

កថិតេ ច បន ភគវតា ជាតកេ អាយស្មា សារិបុត្តោ អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកានំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានមត្ថាយ សប្បាយសេនាសនគោចរសីលវតាទីនិ បុច្ឆិតុំ **"ន មេ ទិដ្ឋោ ឥតោ បុព្ពេ"**តិ ឥមំ ថុតិគាថំ អាទិំ កត្វា អដ្ឋ គាថាយោ អភាសិ។ តមត្ថំ វិស្សជ្ជេន្តោ ភគវា តតោ បរា សេសគាថាតិ។

តត្ថ **ឥតោ បុព្ពេ**តិ ឥតោ សង្កស្សនគរេ ឱតរណតោ បុព្ពេ។ **វគ្គុវទោ**តិ សុន្ទរវទោ។ **តុសិតា គណិមាគតោ**តិ តុសិតកាយា ចវិត្វា មាតុកុច្ឆិំ អាគតត្តា តុសិតា អាគតោ, គណាចរិយត្តា គណី។ សន្តុដ្ឋដ្ឋេន វា តុសិតសង្ខាតា ទេវលោកា គណី អាគតោ តុសិតានំ វា អរហន្តានំ គណី អាគតោតិ។

៩៦៣. ទុតិយគាថាយ **សទេវកស្ស លោកស្ស យថា ទិស្សតីតិ** សទេវកស្ស លោកស្ស វិយ មនុស្សានម្បិ ទិស្សតិ។ យថា វា ទិស្សតីតិ តថ្វតោ អវិបរីតតោ ទិស្សតិ **ចក្ខុមា**តិ ឧត្តមចក្ខុ។ **ឯកោ**តិ បព្ពជ្ជាសង្ខាតាទីហិ ឯកោ។ **រតិ**ន្តិ នេក្ខម្មរតិអាទិំ។

៩៦៤. តតិយគាថាយ **ពហូនមិធ ពទ្ធាន**ន្តិ ឥធ ពហូនំ ខត្តិយាទីនំ សិស្សានំ។ សិស្សា ហិ អាចរិយេ បដិពទ្ធវុត្តិត្តា "ពទ្ធា"តិ វុច្ចន្តិ **អត្ថិ បញ្ហេន អាគម**ន្តិ អត្ថិកោ បញ្ហេន អាគតោម្ហិ, អត្ថិកានំ វា បញ្ហេន អាគមនំ, បញ្ហេន អត្ថិ អាគមនំ វាតិ។

៩៦៥. ចតុត្ថគាថាយ **វិជិគុច្ឆតោ**តិ ជាតិអាទីហិ អដ្ដីយតោ **រិត្តមាសន**ន្តិ វិវិត្តំ មញ្ចបីឋំ។ **បព្ពតានំ គុហាសុ វា**តិ បព្ពតគុហាសុ វា រិត្តមាសនំ ភជតោតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។

៩៦៦. បញ្ចមគាថាយ **ឧច្ចាវចេសូ**តិ ហីនបណីតេសុ។ **សយនេសូ**តិ វិហារាទីសុ សេនាសនេសុ។ **កីវន្តោ តត្ថ ភេរវា**តិ កិត្តកា តត្ថ ភយការណា។ "កុវន្តោ"តិបិ បាឋោ, កូជន្តោតិ ចស្ស អត្ថោ។ ន បន បុព្ពេនាបរំ សន្ធិយតិ។

៩៦៧. ឆដ្ឋគាថាយ **កតី បរិស្សយា**តិ កិត្តកា ឧបទ្ទវា។ **អគតំ ទិស**ន្តិ និព្ពានំ។ តញ្ហិ អគតបុព្ពត្តា អគតំ តថា និទ្ទិសិតព្ពតោ ទិសា ចាតិ ។ តេន វុត្តំ "អគតំ ទិស"ន្តិ។ **អភិសម្ភវេ**តិ អភិភវេយ្យ។ **បន្តម្ហី**តិ បរិយន្តេ។

៩៦៨-៩. សត្តមគាថាយ **ក្យាស្ស ព្យប្បថយោ អស្សូ**តិ កីទិសានិ តស្ស វចនានិ អស្សុ។ អដ្ឋមគាថាយ **ឯកោទិ និបកោ**តិ ឯកគ្គចិត្តោ បណ្ឌិតោ។

៩៧០. ឯវំ អាយស្មតា សារិបុត្តេន តីហិ គាថាហិ ភគវន្តំ ថោមេត្វា បញ្ចហិ គាថាហិ – បញ្ចសតានំ សិស្សានមត្ថាយ សេនាសនគោចរសីលវតាទីនិ បុច្ឆិតោ ភគវា តមត្ថំ បកាសេតុំ **"វិជិគុច្ឆមានស្សា"**តិអាទិនា នយេន វិស្សជ្ជនមារទ្ធោ។ តត្ថ បឋមគាថាយ តាវត្ថោ – ជាតិអាទីហិ **វិជិគុច្ឆមានស្ស រិត្តាសនំ សយនំ សេវតោ**

ចេ សម្មោធិកាមស្ស សារិបុត្ត, ភិក្ខុនោ **យទិទំ ផាសុ** យោ ផាសុវិហារោ **យថានុធម្មំ** យោ ច អនុធម្មោ, **តំ តេ បវក្ខាមិ យថា បជានំ** យថា បជានន្តោ វទេយ្យ, ឯវំ វទាមីតិ។

៩៧១. ទុតិយគាថាយ **បរិយន្តចារី**តិ សីលាទីសុ ចតូសុ បរិយន្តេសុ ចរមានោ។ **ឌំសាធិបាតាន**ន្តិ បិង្គលមក្ខិកានញ្ច សេសមក្ខិកានញ្ច។ សេសមក្ខិកា ហិ តតោ តតោ អធិបតិត្វា ខាទន្តិ, តស្មា "អធិបាតា"តិ វុច្ចន្តិ។ **មនុស្សផស្សាន**ន្តិ ចោរាទិផស្សានំ។

៩៧២. តតិយគាថាយ **បរធម្មិកា** នាម សត្ត សហធម្មិកវជ្ជា សព្ពេបិ ពាហិរកា។ **កុសលានុឯសី**តិ កុសលធម្មេ អន្វេសមានោ។

៩៧៣. ចតុត្ថគាថាយ **អាតង្កផស្សេនា**តិ រោគផស្សេន។ **សីតំ អតុណ្ហ**ន្តិ សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច។ **សោ តេហិ ផុដ្ឋោ ពហុធា**តិ សោ តេហិ អាតង្កាទីហិ អនេកេហិ អាការេហិ ផុដ្ឋោ សមានោបិ។ **អនោកោ**តិ អភិសង្ខារវិញ្ញាណាទីនំ អនោកាសភូតោ។

៩៧៤. ឯវំ "ភិក្ខុនោ វិជិគុច្ឆតោ"តិអាទីហិ តីហិ គាថាហិ បុដ្ឋមត្ថំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ "ក្យាស្ស ព្យប្បថយោ"តិអាទិនា នយេន បុដ្ឋំ វិស្សជ្ជេន្តោ **"ថេយ្យំ ន ការេ"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ផស្សេ**តិ ផរេយ្យ ។ **យទាវិលត្តំ មនសោ វិជញ្ញា**តិ យំ ចិត្តស្ស អាវិលត្តំ វិជានេយ្យ, តំ សព្ពំ **"កណ្ហស្ស បក្ខោ"**តិ វិនោទយេយ្យ។

៩៧៥. **មូលម្បិ តេសំ បលិខញ្ញ តិដ្ឋេ**តិ តេសំ កោធាតិមានានំ យំ អវិជ្ជាទិកំ មូលំ, តម្បិ បលិខណិត្វា តិដ្ឋេយ្យ។ **អទ្ធា ភវន្តោ អភិសម្ភវេយ្យា**តិ ឯវំ បិយប្បិយំ អភិភវន្តោ ឯកំសេនេវ អភិភវេយ្យ, ន តត្រ សិថិលំ បរក្កមេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

៩៧៦. **បញ្ញំ បុរក្ខត្វា**តិ បញ្ញំ បុព្ពង្គមំ កត្វា។ **កល្យាណបីតី**តិ កល្យាណាយ បីតិយា សមន្នាគតោ។ **ចតុរោ សហេថ បរិទេវធម្មេ**តិ អនន្តរគាថាយ វុច្ចមានេ បរិទេវនីយធម្មេ សហេយ្យ។

៩៧៧. **កឹសូ អសិស្សាមី**តិ កឹ ភុញ្ជិស្សាមិ។ **កុវំ វា អសិស្ស**ន្តិ កុហឹ វា អសិស្សាមិ។ **ទុក្ខំ វត សេត្ថ ក្វជ្ជ សេស្ស**ន្តិ ឥមំ រត្តឹ ទុក្ខំ សយឹ, អជ្ជ អាគមនរត្តឹ កត្ថ សយិស្សំ។ **ឯតេ វិតក្កេ**តិ ឯតេ បិណ្ឌបាតនិស្សិតេ ទ្វេ, សេនាសននិស្សិតេ ទ្វេតិ ចត្តារោ វិតក្កេ។ **អនិកេតចារី**តិ អបលិពោធចារី និត្តណ្ហចារី។

៩៧៨. **កាលេ**តិ បិណ្ឌបាតកាលេ បិណ្ឌបាតសង្ខាតំ អន្នំ វា ចីវរកាលេ ចីវរសង្ខាតំ វសនំ វា លទ្ធា ធម្មេន សមេនាតិ អធិប្បាយោ។ **មត្តំ សោ ជញ្ញា**តិ បដិគ្គហណេ ច បរិភោគេ ច សោ បមាណំ ជានេយ្យ។ **ឥធា**តិ សាសនេ, និបាតមត្តមេវ វា ឯតំ។ **តោសនត្ថ**ន្តិ សន្តោសត្ថំ, ឯតទត្ថំ មត្តំ ជានេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សោ តេសុ គុត្តោ**តិ សោ ភិក្ខុ តេសុ បច្ចយេសុ គុត្តោ។ **យតចារី**តិ សំយតវិហារោ , រក្ខិតិរិយាបថោ រក្ខិតកាយវចីមនោទ្វារោ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ "យតិចារី"តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **រុសិតោ**តិ រោសិតោ, ឃដ្ដិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។

៩៧៩. **ឈានានុយុត្តោ**តិ អនុបន្នុប្បាទនេន ឧប្បន្នាសេវនេន ច ឈានេ អនុយុត្តោ។ **ឧបេក្ខមារព្ភ សមាហិតត្តោ**តិ ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខំ ឧប្បាទេត្វា សមាហិតចិត្តោ។ **តក្កាសយំ កុក្កុច្ចិយូបឆិន្ទេ**តិ កាមវិតក្កាទីតក្កញ្ច , កាមសញ្ញាទី តស្ស តក្កស្ស អាសយញ្ច, ហត្ថកុក្កុច្ចាទី កុក្កុច្ចិយញ្ច ឧបច្ឆិន្ទេយ្យ។

៩៨០. **ចុទិតោ វចីភិ សតិមាភិនន្ទេ**តិ ឧបជ្ឈាយាទីហិ វាចាហិ ចោទិតោ សមានោ សតិមា ហុត្វា តំ ចោទនំ អភិនន្ទេយ្យ។ **វាចំ បមុញ្ចេ កុសល**ន្តិ ញាណសមុដ្ឋិតំ វាចំ បមុញ្ចេយ្យ។ **នាតិវេល**ន្តិ អតិវេលំ បន វាចំ កាលវេលញ្ច សីលវេលញ្ច អតិក្កន្តំ នប្បមុញ្ចេយ្យ។ **ជនវាទធម្មាយា**តិ ជនវាទកថាយ។ **ន ចេតយេយ្យា**តិ ចេតនំ ន ឧប្បាទេយ្យ។

៩៨១. **អថាបរ**ន្តិ អថ ឥទានិ ឥតោ បរម្បិ។ **បញ្ច រជានី**តិ រូបរាគាទីនិ បញ្ច រជានិ។ **យេសំ សតីមា វិនយាយ សិក្ខេ**តិ យេសំ ឧបដ្ឋិតស្សតិ ហុត្វា វិនយនត្ថំ តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខេយ្យ។ ឯវំ សិក្ខន្តោ ហិ **រូបេសុ...បេ.... ផស្សេសុ សហេថ រាគំ**, ន អញ្ញេតិ។

៩៨២. តតោ សោ តេសំ វិនយាយ សិក្ខន្តោ អនុក្កមេន – **ឯតេសុ ធម្មេសូ**តិ គាថា។ តត្ថ **ឯតេសូ**តិ រូបាទីសុ។ **កាលេន សោ សម្មា ធម្មំ បរិវីមំសមានោ**តិ សោ ភិក្ខុ យ្វាយំ "ឧទ្ធតេ ចិត្តេ សមាធិស្ស កាលោ"តិអាទិនា នយេន កាលោ វុត្តោ, តេន កាលេន សព្ពំ សង្ខតធម្មំ អនិច្ចាទិនយេន បរិវីមំសមានោ។

ឯកោទិភូតោ វិហនេ តមំ សោតិ សោ ឯកគ្គចិត្តោ សព្ពំ មោហាទិតមំ វិហនេយ្យ។ នត្ថិ ឯត្ថ សំសយោ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា, តីស កោដិសង្ខានញ្ច ទេវមនុស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ច ចតុត្ថោ វគ្គោ អត្ថវណ្ណនានយតោ, នាមេន

អដ្ឋកវគ្គោតិ។

៥. បារាយនវគ្គោ

វត្ថុគាថាវណ្ណនា

៩៨៣. កោសលានំ បុរា រម្មាតិ បារាយនវគ្គស្ស វត្ថុគាថា។ តាសំ ឧប្បត្តិ – អតីតេ កិរ ពារាណសិវាសី ឯកោ រុក្ខវឌ្ឍកី សកេ អាចរិយកេ អនុត្តរិយោ, តស្ស សោឡស សិស្សា, ឯកមេកស្ស សហស្សំ អន្តេវាសិកា។ ឯវំ តេ សត្តរសាធិកសោឡសសហស្សា អាចរិយន្តេវាសិនោ សព្ពេបិ ពារាណសី ឧបនិស្សាយ ជីវិកំ កប្បេន្តា បព្ពតសមីបំ គន្ត្វា រុក្ខេ គហេត្វា តត្ថេវ នានាបាសាទវិកតិយោ និដ្ឋាបេត្វា កុល្លំ ពន្ធិត្វា គង្គាយ ពារាណសី អានេត្វា សចេ រាជា អត្ថិកោ ហោតិ, រញ្ញោ, ឯកភូមិកំ វា…បេ…. សត្តភូមិកំ វា បាសាទំ យោជេត្វា ទេន្តិ។ នោ ចេ, អញ្ញេសម្បិ វិកិណិត្វា បុត្តទារំ បោសេន្តិ។ អថ នេសំ ឯកទិវសំ អាចរិយោ “ន សក្កា វឌ្ឍកិកម្មេន និច្ចំ ជីវិកំ កប្បេតុំ, ទុក្ករញ្ហិ ជរាកាលេ ឯតំ កម្ម”ន្តិ ចិន្តេត្វា អន្តេវាសិកេ អាមន្តេសិ – “តាតា, ឧទុម្ពរាទយោ, អប្បសាររុក្ខេ អានេថា”តិ។ តេ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា អានយិំសុ។ សោ តេហិ កដ្ឋសកុណំ កត្វា តស្ស អព្ភន្តរំ បវិសិត្វា យន្តំ បូរេសិ។ កដ្ឋសកុណោ សុបណ្ណរាជា វិយ អាកាសំ លង្ឃិត្វា វនស្ស ឧបរិ ចរិត្វា អន្តេវាសីនំ បុរតោ ឱរុហិ។ អថ អាចរិយោ សិស្សេ អាហ – “តាតា, ឦទិសានិ កដ្ឋវាហនានិ កត្វា សក្កា សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ គហេតុំ, តុម្ហេបិ, តាតា, ឯតានិ ករោថ, រជ្ជំ គហេត្វា ជីវិស្សាម, ទុក្ខំ វឌ្ឍកិសិប្បេន ជីវិតុ”ន្តិ។ តេ តថា កត្វា អាចរិយស្ស បដិវេទេសុំ។ តតោ នេ អាចរិយោ អាហ – “កតមំ, តាតា, រជ្ជំ គណ្ហាមា”តិ? “ពារាណសិរជ្ជំ អាចរិយា”តិ។ “អលំ, តាតា, មា ឯតំ រុច្ចិ, មយញ្ហិ តំ គហេត្វាបិ ‘វឌ្ឍកិរាជា វឌ្ឍកិយុវរាជា’តិ វឌ្ឍកិវាទា ន មុច្ចិស្សាម, មហន្តោ ជម្ពុទីបោ, អញ្ញត្ថ គច្ឆាមា”តិ។

តតោ សបុត្តទារា កដ្ឋវាហនានិ , អភិរុហិត្វា សជ្ជាវុធា ហុត្វា ហិមវន្តាភិមុខា គន្ត្វា ហិមវតិ អញ្ញតរំ នគរំ បវិសិត្វា រញ្ញោ និវេសនេយេវ បច្ចុដ្ឋហំសុ។ តេ តត្ថ រជ្ជំ គហេត្វា អាចរិយំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចិំសុ។ សោ “កដ្ឋវាហនោ រាជា”តិ បាកដោ អហោសិ។ តម្បិ នគរំ តេន គហិតត្តា “កដ្ឋវាហននគរ”ន្ត្វេវ នាមំ លភិ, តថា សកលរដ្ឋម្បិ ។ កដ្ឋវាហនោ រាជា ធម្មិកោ អហោសិ, តថា យុវរាជា អមច្ចដ្ឋានេសុ ច ឋបិតា សោឡស សិស្សា។ តំ រដ្ឋំ រញ្ញោ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ សង្គយ្ហមានំ អតិវិយ ឥទ្ធំ ផីតំ និរុបទ្ទវញ្ច អហោសិ។ នាគរា ជានបទា រាជានញ្ច រាជបរិសញ្ច អតិវិយ មមាយិំសុ “ភទ្ទកោ នោ រាជា លទ្ធោ, ភទ្ទិកា រាជបរិសា”តិ។

អថេកទិវសំ មជ្ឈិមទេសតោ វាណិជា ភណ្ឌំ គហេត្វា កដ្ឋវាហននគរំ អាគមំសុ បណ្ណាការញ្ច គហេត្វា រាជានំ បស្សិំសុ។ រាជា “កុតោ អាគតត្ថា”តិ សព្ពំ បុច្ឆិ។ “ពារាណសិតោ ទេវា”តិ។ សោ តត្ថ សព្ពំ បវត្តិំ បុច្ឆិត្វា – “តុម្ហាកំ រញ្ញា សទ្ធិំ មម មិត្តភាវំ ករោថា”តិ អាហ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិំសុ។ សោ តេសំ បរិព្ពយំ ទត្វា គមនកាលេ សម្បត្តេ បុន អាទរេន វត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ តេ ពារាណសី គន្ត្វា តស្ស រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា “កដ្ឋវាហនរដ្ឋា អាគតានំ វាណិជកានំ អជ្ជតគ្គេ សុង្កំ មុញ្ចាមី”តិ ភេរិំ ចរាបេត្វា “អត្ថុ មេ កដ្ឋវាហនោ មិត្តោ”តិ ទ្វេបិ អទិដ្ឋមិត្តា អហេសុំ។ កដ្ឋវាហនោបិ ច សកនគរេ ភេរិំ ចរាបេសិ – “អជ្ជតគ្គេ ពារាណសិតោ អាគតានំ វាណិជកានំ សុង្កំ មុញ្ចាមិ, បរិព្ពយោ ច នេសំ ទាតព្ពោ”តិ។ តតោ ពារាណសិរាជា កដ្ឋវាហនស្ស លេខំ បេសេសិ “សចេ តស្មិំ ជនបទេ ទដ្ឋុំ វា សោតុំ វា អរហរូបំ កិញ្ចិ អច្ឆរិយំ ឧប្បជ្ជតិ, អម្ហេបិ ទក្ខាបេតុ ច សាវេតុ ចា”តិ។ សោបិស្ស តថេវ បដិលេខំ បេសេសិ។ ឯវំ តេសំ កតិកំ កត្វា វសន្តានំ កទាចិ កដ្ឋវាហនស្ស អតិមហគ្ឃា អច្ចន្តសុខុមា កម្ពលា ឧប្បជ្ជិំសុ ពាលសូរិយរស្មិសទិសា វណ្ណេន។ តេ ទិស្វា រាជា “មម សហាយស្ស បេសេមី”តិ ទន្តការេហិ អដ្ឋ ទន្តករណ្ឌកេ លិខាបេត្វា តេសុ ករណ្ឌកេសុ តេ កម្ពលេ បក្ខិបិត្វា លាខាចរិយេហិ ពហិ លាខាគោឡកសទិសេ ការាបេត្វា អដ្ឋបិ លាខាគោឡកេ សមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា វត្ថេន វេឋេត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆេត្វា “ពារាណសិរញ្ញោ ទេថា”តិ អមច្ចេ បេសេសិ។ លេខញ្ច អទាសិ “អយំ បណ្ណាការោ នគរមជ្ឈេ អមច្ចបរិវុតេន បេក្ខិតព្ពោ”តិ។

តេ គន្ត្វា ពារាណសិរញ្ញោ អទំសុ។ សោ លេខំ វាចេត្វា អមច្ចេ សន្និបាតេត្វា នគរមជ្ឈេ រាជង្គណេ លញ្ឆនំ ភិន្ទិត្វា បលិវេឋនំ អបនេត្វា សមុគ្គំ វិវរិត្វា អដ្ឋ លាខាគោឡកេ ទិស្វា “មម សហាយោ លាខាគោឡកេហិ កីឡនកពាលកានំ វិយ មយ្ហំ លាខាគោឡកេ បេសេសី”តិ មង្កុ ហុត្វា ឯកំ លាខាគោឡកំ អត្តនោ និសិន្នាសនេ បហរិ។ តាវទេវ លាខា បរិបតិ, ទន្តករណ្ឌកោ វិវរំ ទត្វា ទ្វេភាគោ អហោសិ។ សោ អព្ភន្តរេ កម្ពលំ ទិស្វា ឥតរេបិ វិវរិ សព្ពត្ថ តថេវ អហោសិ។ ឯកមេកោ កម្ពលោ ទីឃតោ សោឡសហត្ថោ វិត្ថារតោ អដ្ឋហត្ថោ។ បសារិតេ កម្ពលេ រាជង្គណំ សូរិយប្បភាយ ឱភាសិតមិវ អហោសិ។ តំ ទិស្វា មហាជនោ អង្គុលិយោ វិធុនិ, ចេលុក្ខេបញ្ច អកាសិ, “អម្ហាកំ រញ្ញោ អទិដ្ឋសហាយោ កដ្ឋវាហនរាជា ឯវរូបំ បណ្ណាការំ បេសេសិ, យុត្តំ ឯវរូបំ មិត្តំ កាតុ”ន្តិ អត្តមនោ អហោសិ។ រាជា វោហារិកេ បក្កោសាបេត្វា ឯកមេកំ កម្ពលំ អគ្ឃាបេសិ, សព្ពេបិ អនគ្ឃា អហេសុំ។ តតោ ចិន្តេសិ – “បច្ឆា បេសេន្តេន បឋមំ បេសិតបណ្ណាការតោ អតិរេកំ បេសេតុំ វដ្ដតិ, សហាយេន ច មេ

អនគ្ឃោ បណ្ណាការោ បេសិតោ, កឹ នុ, ខោ, អហំ សហាយស្ស បេសេយ្យ”ន្តិ? តេន ច សមយេន កស្សបោ ភគវា ឧប្បជ្ជិត្វា ពារាណសិយំ វិហរតិ។ អថ រញ្ញោ ឯតទហោសិ – “វត្ថុត្តយរតនតោ អញ្ញំ ឧត្តមរតនំ នត្ថិ, ហន្ទាហំ វត្ថុត្តយរតនស្ស ឧប្បន្នភាវំ សហាយស្ស បេសេមី”តិ។ សោ –

> “ពុទ្ធោ លោកេ សមុប្បន្នោ, ហិតាយ សព្ពបាណិនំ;
> ធម្មោ លោកេ សមុប្បន្នោ, សុខាយ សព្ពបាណិនំ;
> សង្ឃោ លោកេ សមុប្បន្នោ, បុញ្ញក្ខេត្តំ អនុត្តរ”ន្តិ។ –

ឥមំ គាថំ, យាវ អរហត្តំ, តាវ ឯកភិក្ខុស្ស បដិបត្តិញ្ច សុវណ្ណបដ្ដេ ជាតិហិង្គុលកេន លិខាបេត្វា សត្តរតនមយេ សមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា តំ សមុគ្គំ មណិមយេ សមុគ្គេ, មណិមយំ មសារគល្លមយេ, មសារគល្លមយំ លោហិតង្គមយេ, លោហិតង្គមយំ, សុវណ្ណមយេ, សុវណ្ណមយំ រជតមយេ, រជតមយំ ទន្តមយេ, ទន្តមយំ សារមយេ, សារមយំ សមុគ្គំ បេឡាយ បក្ខិបិត្វា បេឡំ ទុស្សេន វេឋេត្វា លញ្ឆេត្វា មត្តវរវារណំ សោវណ្ណទ្ធជំ សោវណ្ណាលង្ការ ហេមជាលសញ្ឆន្នំ ការេត្វា តស្សុបរិ បល្លង្កំ បញ្ញាបេត្វា បល្លង្កេ បេឡំ អារោបេត្វា សេតច្ឆត្តេន ធារិយមានេន សព្ពគន្ធបុប្ផាទីហិ បូជាយ ករិយមានាយ សព្ពតាឡាវចរេហិ ថុតិសតានិ គាយមានេហិ យាវ អត្តនោ រជ្ជសីមា, តាវ មគ្គំ អលង្ការាបេត្វា សយមេវ នេសិ។ តត្រ ច ឋត្វា សាមន្តរាជូនំ បណ្ណាការំ បេសេសិ – “ឯវំ សក្ករោន្តេហិ អយំ បណ្ណាការោ បេសេតព្ពោ”តិ ។ តំ សុត្វា តេ តេ រាជានោ បដិមគ្គំ អាគន្ត្វា យាវ កប្បិនរាជស្ស រជ្ជសីមា, តាវ នយិំសុ។

កប្បិនរាជាបិ សុត្វា បដិមគ្គំ អាគន្ត្វា តថេវ បូជេន្តោ នគរំ បវេសេត្វា អមច្ចេ ច នាគរេ ច សន្និបាតាបេត្វា រាជង្គណេ បលិវេឋនទុស្សំ អបនេត្វា បេឡំ វិវរិត្វា បេឡាយ សមុគ្គំ បស្សិត្វា អនុបុព្ពេន សព្ពសមុគ្គេ វិវរិត្វា សុវណ្ណបដ្ដេ លេខំ បស្សិត្វា “កប្បសតសហស្សេហិ អតិទុល្លភំ មម សហាយោ បណ្ណាការរតនំ បេសេសី”តិ អត្តមនោ ហុត្វា “អសុតបុព្ពំ វត សុណិម្ហា ‘ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ’តិ, យំនូនាហំ គន្ត្វា ពុទ្ធញ្ច បស្សេយ្យំ ធម្មញ្ច សុណេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា អមច្ចេ អាមន្តេសិ – “ពុទ្ធធម្មសង្ឃរតនានិ កិរ លោកេ ឧប្បន្នានិ, កឹ កាតព្ពំ មញ្ញថា”តិ ។ តេ អាហំសុ – “តុម្ហេ តាវ, មហារាជ, ហោថ, មយំ គន្ត្វា បវត្តិំ ជានិស្សាមា”តិ។

តតោ សោឡសសហស្សបរិវារា សោឡស អមច្ចា រាជានំ អភិវាទេត្វា “យទិ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ បុន ទស្សនំ នត្ថិ, យទិ ន ឧប្បន្នោ, អាគមិស្សាមា”តិ និក្ខន្តា។ រញ្ញោ បន ភាគិនេយ្យោ បច្ឆា រាជានំ វន្ទិត្វា “អហម្បិ គច្ឆាមី”តិ អាហ។ តាត, ត្វំ តត្ថ ពុទ្ធុប្បាទំ ញត្វា បុន អាគន្ត្វា មម អារោចេហីតិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា អគមាសិ។ តេ សព្ពេបិ សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេន គន្ត្វា ពារាណសិំ បត្តា។ អសម្បត្តេស្វេវ ច តេសុ ភគវា បរិនិព្ពាយិ។ តេ “កោ ពុទ្ធោ, កុហិំ ពុទ្ធោ”តិ សកលវិហារំ អាហិណ្ឌន្តា សម្មុខសាវកេ ទិស្វា បុច្ឆិំសុ។ តេ នេសំ “ពុទ្ធោ បរិនិព្ពុតោ”តិ អាចិក្ខិំសុ។ តេ “អហោ ទូរទ្ធានំ អាគន្ត្វា ទស្សនមត្តម្បិ ន លភិម្ហា”តិ បរិទេវមានា “កឹ, ភន្តេ, កោចិ ភគវតា ទិន្នឱវាទោ អត្ថី”តិ បុច្ឆិំសុ។ អាម, ឧបាសកា អត្ថិ, សរណត្តយេ បតិដ្ឋាតព្ពំ, បញ្ចសីលានិ សមាទាតព្ពានិ, អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ ឧបោសថោ ឧបវសិតព្ពោ, ទានំ ទាតព្ពំ, បព្ពជិតព្ពន្តិ។ តេ សុត្វា តំ ភាគិនេយ្យំ អមច្ចំ ឋបេត្វា សព្ពេ បព្ពជិំសុ។ ភាគិនេយ្យោ បរិភោគធាតុំ គហេត្វា កប្បិនរដ្ឋាភិមុខោ បក្កាមិ។ បរិភោគធាតុ នាម ពោធិរុក្ខបត្តចីវរាទីនិ។ អយំ បន ភគវតោ ធម្មករណំ ធម្មធរំ វិនយធរមេកំ ថេរញ្ច គហេត្វា បក្កាមិ, អនុបុព្ពេន ច នគរំ គន្ត្វា “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ ច បរិនិព្ពុតោ ចា”តិ រញ្ញោ អារោចេត្វា ភគវតា ទិន្នោវាទំ អាចិក្ខិ។ រាជា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា វិហារំ ការាបេត្វា ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា ពោធិរុក្ខំ រោបេត្វា សរណត្តយេ បញ្ចសុ ច និច្ចសីលេសុ បតិដ្ឋាយ អដ្ឋង្គុបេតំ ឧបោសថំ ឧបវសន្តោ ទានាទីនិ ទេន្តោ យាវតាយុកំ ឋត្វា កាមាវចរទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ តេបិ សោឡសសហស្សា បព្ពជិត្វា បុថុជ្ជន កាលកិរិយំ កត្វា តស្សេវ រញ្ញោ បរិវារា សម្បជ្ជិំសុ។

តេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវលោកេ ខេបេត្វា អម្ហាកំ ភគវតិ អនុប្បន្នេយេវ ទេវលោកតោ ចវិត្វា អាចរិយោ បសេនទិរញ្ញោ បិតុ បុរោហិតស្ស បុត្តោ ជាតោ នាមេន “ពាវរី”តិ, តីហិ មហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតោ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ, បិតុនោ ច អច្ចយេន បុរោហិតដ្ឋានេ អដ្ឋាសិ។ អវសេសាបិ សោឡសាធិកសោឡសសហស្សា តត្ថេវ សាវត្ថិយា ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តា។ តេសុ សោឡស ជេដ្ឋន្តេវាសិនោ ពាវរិស្ស សន្តិកេ សិប្បំ ឧគ្គហេសុំ, ឥតរេ សោឡសសហស្សា តេសំយេវ សន្តិកេតិ ឯវំ តេ បុនបិ សព្ពេ សមាគច្ឆិំសុ។ មហាកោសលរាជាបិ កាលមកាសិ, តតោ បសេនទី រជ្ជេ អភិសិញ្ចិំសុ។ ពាវរី តស្សាបិ បុរោហិតោ អហោសិ។ រាជា បិតរា ទិន្នញ្ច អញ្ញញ្ច ភោគំ ពាវរិស្ស អទាសិ។ សោ ហិ ទហរកាលេ តស្សេវ សន្តិកេ សិប្បំ ឧគ្គហេសិ។ តតោ ពាវរី រញ្ញោ អារោចេសិ – “បព្ពជិស្សាមហំ, មហារាជា”តិ។ “អាចរិយ, តុម្ហេសុ ឋិតេសុ មម បិតា ឋិតោ វិយ ហោតិ, មា បព្ពជិត្ថា”តិ។ “អលំ, មហារាជ, បព្ពជិស្សាមី”តិ។ រាជា វារេតុំ អសក្កោន្តោ “សាយំ បាតំ មម ទស្សនដ្ឋានេ រាជុយ្យានេ

បព្ពជថា”តិ យាចិ។ អាចរិយោ សោឡសសហស្សបរិវារេហិ សោឡសហិ សិស្សេហិ សទ្ធឹ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា រាជុយ្យានេ វសិ, រាជា ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហតិ។ សាយំ បាតញ្ចស្ស ឧបដ្ឋានំ គច្ឆតិ។

អថេកទិវសំ អន្តេវាសិនោ អាចរិយំ អាហំសុ – “នគរសមីបេ វាសោ នាម មហាបលិពោធោ, វិជនសម្បាតំ អាចរិយ ឋិកាសំ គច្ឆាម, បន្តសេនាសនវាសោ នាម ពហុបការោ បព្ពជិតាន”ន្តិ។ អាចរិយោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តិក្ខត្តុំ វារេត្វា វារេតុំ អសក្កោន្តោ ទ្វេសតសហស្សានិ កហាបណានិ ទត្វា ទ្វេ អមច្ចេ អាណាបេសិ “យត្ថ ឥសិគណោ វាសំ ឥច្ឆតិ, តត្ថ អស្សមំ កត្វា ទេថា”តិ។ តតោ អាចរិយោ សោឡសាធិកសោឡសសហស្សជដិលបរិវុតោ អមច្ចេហិ អនុគ្គហមានោ ឧត្តរជនបទា ទក្ខិណជនបទាភិមុខោ អគមាសិ។ តមត្ថំ គហេត្វា អាយស្មា អានន្ទោ សង្គីតិកាលេ បារាយនវគ្គស្ស និទានំ អារោបេន្តោ ឥមា គាថាយោ អភាសិ។

តត្ថ **កោសលានំ បុរា**តិ កោសលរដ្ឋស្ស នគរា, សាវត្ថិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាកិញ្ចញ្ញ**ន្តិ អកិញ្ចនភាវំ, បរិក្ខហូបករណវិវេកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៩៨៤. **សោ អស្សកស្ស វិសយេ , អឡកស្ស សមាសនេ**តិ សោ ព្រាហ្មណោ អស្សកស្ស ច អឡកស្ស ចាតិ ទ្វិន្នម្បិ រាជូនំ សមាសន្នេ វិសយេ អាសន្នេ រដ្ឋេ, ទ្វិន្នម្បិ រដ្ឋានំ មជ្ឈេតិ អធិប្បាយោ។ **គោធាវរី កូលេ**តិ គោធាវរិយា នទិយា កូលេ។ យត្ថ គោធាវរី ទ្វិធា ភិជ្ជិត្វា តិយោជនប្បមាណំ អន្តរទីបមកាសិ សព្ពំ កបិដ្ឋវនសញ្ឆន្នំ, យត្ថ បុព្ពេសរភង្គាទយោ វសឹសុ, តស្មិំ ទេសេតិ អធិប្បាយោ។ សោ កិរ តំ បទេសំ ទិស្វា “អយំ បុព្ពសមណាលយោ បព្ពជិតសារុប្ប”ន្តិ អមច្ចានំ និវេទេសិ។ អមច្ចា ភូមិគ្គហណត្ថំ អស្សករញ្ញោ សតសហស្សំ, អឡកររញ្ញោ សតសហស្សំ អទំសុ។ តេ តញ្ច បទេសំ អញ្ញញ្ច ទ្វិយោជនមត្តន្តិ សព្ពម្បិ បញ្ចយោជនមត្តំ បទេសំ អទំសុ។ តេសំ កិរ រដ្ឋសីមន្តរេ សោ បទេសោ ហោតិ។ អមច្ចា តត្ថ អស្សមំ ការេត្វា សាវត្ថិតោ ច អញ្ញម្បិ ធនំ អាហរាបេត្វា គោចរគាមំ និវេសេត្វា អគមំសុ។ **ឧញ្ឆេ ន ច ផលេន ចា**តិ ឧញ្ឆាចរិយាយ ច វនមូលផលេន ច។ តស្មា វុត្តំ “**តស្សេវ ឧបនិស្សាយ, គាមោ ច វិបុលោ អហូ**”តិ។

៩៨៥. តត្ថ **តស្សា**តិ តស្ស គោធាវរីកូលស្ស, តស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស ឧបយោគត្ថេ ចេតំ សាមិវចនំ, តំ ឧបនិស្សាយាតិ អត្ថោ។ **តតោ ជាតេន អាយេន, មហាយញ្ញមកប្បយី**តិ តស្មិំ គាមេ កសិកម្មាទិនា សតសហស្សំ អាយោ ឧប្បជ្ជិ, តំ គហេត្វា កុដុម្ពិកា រញ្ញោ អស្សកស្ស សន្តិកំ អគមំសុ “សាទិយតុ ទេវោ អាយ”ន្តិ។ សោ “នាហំ សាទិយាមិ, អាចរិយស្សេវ ឧបនេថា”តិ អាហ។ អាចរិយោបិ តំ អត្តនោ អគ្គហេត្វា ទានយញ្ញំ អកប្បយិ។ ឯវំ សោ សំវច្ឆរេ សំវច្ឆរេ ទានមទាសិ។

៩៨៦. **មហាយញ្ញ**ន្តិ គាថាយត្ថោ – សោ ឯវំ សំវច្ឆរេ សំវច្ឆរេ ទានយញ្ញំ យជន្តោ ឯកស្មិំ សំវច្ឆរេ តំ **មហាយញ្ញំ** យជិត្វា តតោ គាមា និក្ខម្ម **បុន បាវិសិ អស្សមំ**។ បវិដ្ឋោ ច បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា “សុដ្ឋុ ទិន្ន”ន្តិ ទានំ អនុមជ្ជន្តោ និសីទិ។ ឯវំ **តស្មិំ បដិបវិដ្ឋម្ហិ** តរុណាយ ព្រាហ្មណិយា យរេ កម្មំ អកាតុកាមាយ “ឯសោ, ព្រាហ្មណ, ពាវរី គោធាវរីតីរេ អនុសំវច្ឆរំ សតសហស្សំ វិស្សជ្ជេតិ, គច្ឆ តតោ បញ្ចសតានិ យាចិត្វា ទាសី មេ អានេហី”តិ បេសិតោ **អញ្ញោ អាគញ្ឆិ ព្រាហ្មណោ**តិ។

៩៨៧-៨. **ឧគ្ឃដ្ដបាទោ**តិ មគ្គគមនេន ឃដ្ដបាទតលោ, បណ្ហិកាយ វា បណ្ហិកំ, គោប្ផកេន វា គោប្ផកំ, ជណ្ណុកេន វា ជណ្ណុកំ អាហច្ច ឃដ្ដបាទោ។ **សុខញ្ច កុសលំ បុច្ឆី**តិ សុខញ្ច កុសលញ្ច បុច្ឆិ “កច្ចិ តេ, ព្រាហ្មណ, សុខំ, កច្ចិ កុសល”ន្តិ។

៩៨៩-៩១. **អនុជានាហី**តិ អនុមញ្ញាហិ សទ្ទហាហិ។ **សត្តធា**តិ សត្តវិធេន។ **អភិសង្ខរិត្វា**តិ គោមយវនបុប្ផកុសតិណាទីនិ អាទាយ សីឃំ សីឃំ ពាវរិស្ស អស្សមទ្វារំ គន្ត្វា គោមយេន ភូមឹ ឧបលិម្បិត្វា បុប្ផានិ វិកិរិត្វា តិណានិ សន្ថរិត្វា វាមបាទំ កមណ្ឌលូទកេន ធោវិត្វា សត្តបាទមត្តំ គន្ត្វា អត្តនោ បាទតលេ បរាមសន្តោ ឯវរូបំ កុហនំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភេរវំ សោ អកិត្តយី**តិ ភយជនកំ វចនំ អកិត្តយិ, “សចេ មេ យាចមានស្សា”តិ ឥមំ គាថមភាសីតិ អធិប្បាយោ។ **ទុក្ខិតោ**តិ ទោមនស្សជាតោ។

៩៩២-៤. **ឧស្សុស្សតី**តិ តស្ស តំ វចនំ កទាចិ សច្ចំ ភវេយ្យាតិ មញ្ញមានោ សុស្សតិ ។ **ទេវតា**តិ អស្សមេ អធិវត្ថា ទេវតា ឯវ។ **មុទ្ធនិ មុទ្ធបាតេ វា**តិ មុទ្ធេ វា មុទ្ធបាតេ វា។

៩៩៥-៦. ភោតី ចរហិ ជានាតីតិ ភោតិ ចេ ជានាតិ។ **មុទ្ធាធិបាតញ្ច**តិ មុទ្ធបាតញ្ច។ **ញាណមេត្ថា**តិ ញាណំ មេ ឯត្ថ។

៩៩៨. បុរាតិ ឯកូនតឹសវស្សវយកាលេ។ ពាវរិព្រាហ្មណេ បន គោធាវរីតីរេ វសមានេ អដ្ឋន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន ពុទ្ធោ លោកេ ឧទបាទិ។ **អបច្ចោ**តិ អនុរំសោ។

៩៩៩. សព្ពាភិញ្ញាពលប្បត្តោតិ សព្ពាភិញ្ញាយ ពលប្បត្តោ, សព្ពា វា អភិញ្ញាយោ ច ពលានិ ច បត្តោ។ **វិមុត្តោ**តិ អារម្មណំ កត្វា បវត្តិយា វិមុត្តចិត្តោ។

១០០១-៣. សោកស្សាតិ សោកោ អស្ស។ **បហូតបញ្ញោ**តិ មហាបញ្ញោ។ **វរភូរិមេធសោ**តិ ឧត្តមវិបុលបញ្ញោ ភូតេ អភិរតវរបញ្ញោ វា។ **វិធុរោ**តិ វិគតធុរោ, អប្បដិមោតិ វុត្តំ ហោតិ។

១០០៤-៩. មន្តបារគេតិ វេទបារគេ។ **បស្សផ្ចោ**តិ បស្សថ **អជានត**ន្តិ អជានន្តានំ។ **លក្ខណា**តិ លក្ខណានិ។ **ព្យាក្ខាតា**តិ កថិតានិ, វិត្ថារិតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សមត្តា**តិ សមត្តានិ, បរិបុណ្ណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ធម្មេន មនុសាសតី**តិ ធម្មេន អនុសាសតិ។

១០១១. ជាតី គោត្តញ្ច លក្ខណន្តិ “កីវ ចិរំ ជាតោ”តិ មម ជាតិញ្ច គោត្តញ្ច លក្ខណញ្ច។ **មន្តេ សិស្សេ**តិ មយា បរិចិតវេទេ ច មម សិស្សេ ច។ **មនសាយេវ បុច្ឆថា**តិ ឥមេ សត្ត បញ្ហេ ចិត្តេនេវ បុច្ឆថ។

១០១៣-៨. តិស្សមេត្តេយ្យោតិ ឯកោយេវ ឯស នាមគោត្តវសេន វុត្តោ។ **ទុភយោ**តិ ឧភោ។ **បច្ចេកគណិនោ**តិ វិសុំ វិសុំ គណវន្តោ។ **បុព្ពវាសនវាសិតា**តិ បុព្ពេ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា។ គតបច្ចាគតវត្តបុញ្ញវាសនាយ វាសិតចិត្តា។ **បុរមាហិស្សតិ**ន្តិ មាហិស្សតិនាមិកំ បុរំ, នគរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តញ្ច នគរំ បវិដ្ឋាតិ អធិប្បាយោ, ឯវំ សព្ពត្ថ។ **គោនទ្ធ**ន្តិ គោធបុរស្ស នាមំ។ **វនសវ្ហយ**ន្តិ បវននគរំ វុច្ចតិ, “វនសាវត្ថិ”ន្តិ ឯកេ។ ឯវំ វនសាវត្ថិតោ កោសម្ពឹ, កោសម្ពិតោ ច សាកេតំ អនុប្បត្តានំ កិរ តេសំ សោឡសន្នំ ជដិលានំ ឆយោជនមត្តា បរិសា អហោសិ។

១០១៩. អថ ភគវា “ពាវរិស្ស ជដិលា មហាជនំ សំវឌ្ឍេន្តា អាគច្ឆន្តិ, ន ច តាវ នេសំ ឥន្ទ្រិយានិ បរិបាកំ គច្ឆន្តិ, នាបិ អយំ ទេសោ សប្បាយោ, មគធខេត្តេ បន តេសំ បាសាណកចេតិយំ សប្បាយំ។ តត្រ ហិ មយិ ធម្មំ ទេសេន្តេ មហាជនស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវិស្សតិ, សព្ពនគរានិ ច បវិសិត្វា អាគច្ឆន្តា ពហុតរេន ជនេន អាគមិស្សន្តី”តិ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ សាវត្ថិតោ រាជគហាភិមុខោ អគមាសិ។ តេបិ ជដិលា សាវត្ថឹ អាគន្ត្វា វិហារំ បវិសិត្វា “កោ ពុទ្ធោ, កុហឹ ពុទ្ធោ”តិ វិចិនន្តា គន្ធកុដិមូលំ គន្ត្វា ភគវតោ បទនិក្ខេបំ ទិស្វា “រត្តស្ស ហិ ឧក្កុដិកំ បទំ ភវេ...បេ.... វិវដ្ដច្ឆទស្ស ឥទមីទិសំ បទ”ន្តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៦០-២៦១; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.២០ សាមាវតីវត្ថុ; វិសុទ្ធិ. ១.៤៥) “សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធោ”តិ និដ្ឋំ គតា។ ភគវាបិ អនុបុព្ពេន សេតព្យកបិលវត្ថុអាទីនិ នគរានិ បវិសិត្វា មហាជនំ សំវឌ្ឍេន្តោ បាសាណកចេតិយំ គតោ។ ជដិលាបិ តាវទេវ សាវត្ថិតោ និក្ខមិត្វា សព្ពានិ តានិ នគរានិ បវិសិត្វា បាសាណកចេតិយមេវ អគមំសុ។ តេន វុត្តំ **“កោសម្ពិញ្ចាបិ សាកេតំ, សាវត្ថិញ្ច បុរុត្តមំ។ សេតព្យំ កបិលវត្ថុ”**ន្តិអាទិ។

១០២០. តត្ថ **មាគធំ បុរ**ន្តិ មគធបុរំ រាជគហន្តិ អធិប្បាយោ។ **បាសាណកំ ចេតិយ**ន្តិ មហតោ បាសាណស្ស ឧបរិ បុព្ពេ ទេវដ្ឋានំ អហោសិ។ ឧប្បន្នេ បន ភគវតិ វិហារោ ជាតោ។ សោ តេនេវ បុរិមវោហារេន “បាសាណកំ ចេតិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។

១០២១. តសិតោវុទកន្តិ តេ ហិ ជដិលា វេគសា ភគវន្តំ អនុពន្ធមានា សាយំ គតមគ្គំ បាតោ, បាតោ គតមគ្គញ្ច សាយំ គច្ឆន្តា “ឯត្ថ ភគវា”តិ សុត្វា អតិវិយ បីតិបាមោជ្ជជាតា តំ ចេតិយំ អភិរុហឹសុ។ តេន វុត្តំ **“តុរិតា បព្ពតមារុហុ”**ន្តិ។

១០២៤. ឯកមន្តំ ឋិតោ ហដ្ឋោតិ តស្មឹ បាសាណកេ ចេតិយេ សក្កេន មាបិតមហាមណ្ឌបេ និសិន្នំ ភគវន្តំ ទិស្វា “កច្ចិ ឥសយោ ខមនីយ”ន្តិអាទិនា នយេន ភគវតា បដិសម្មោទនីយេ កតេ “ខមនីយំ ភោ គោតមា”តិអាទីហិ សយម្បិ បដិសន្ថារំ កត្វា អជិតោ ជេដ្ឋន្តេវាសី ឯកមន្តំ ឋិតោ ហដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា មនោបញ្ហេ បុច្ឆិ។

១០២៥. តត្ថ **អាទិស្សា**តិ “កតិវស្សោ”តិ ឯវំ ឧទ្ទិស្ស។ **ជម្មន**ន្តិ “អម្ហាកំ អាចរិយស្ស ជាតឹ ព្រូហី”តិ បុច្ឆតិ។ **បារមិ**ន្តិ និដ្ឋាគមនំ។

១០២៦-៧. **វីសំ វស្សសត**ន្តិ វីសតិវស្សាធិកំ វស្សសតំ។ **លក្ខណេ**តិ មហាបុរិសលក្ខណេ។ ឯតស្មឹ ឥតោ បរេសុ ច ឥតិហាសាទីសុ អនវយោតិ អធិប្បាយោ បរបទំ វា អានេត្វា តេសុ បារមឹ គតោតិ យោជេតព្ពំ។ **បញ្ចសតានិ វាចេតី**តិ បកតិអលសទុម្មេធមាណវកានំ បញ្ចសតានិ សយំ មន្តេ វាចេតិ។ **សធម្មេ**តិ ឯកេ ព្រាហ្មណធម្មេ, តេវិជ្ជកេ បាវចនេតិ វុត្តំ ហោតិ។

១០២៨. **លក្ខណានំ បវិចយ**ន្តិ លក្ខណានំ វិត្ថារំ, “កតមានិ តានិស្ស គត្តេ តីណិ លក្ខណានី”តិ បុច្ឆតិ។

១០៣០-៣១. **បុច្ឆញ្ហី**តិ បុច្ឆមានំ **កមេតំ បដិភាសតី**តិ ទេវាទីសុ កំ បុគ្គលំ ឯតំ បញ្ហវចនំ បដិភាសតីតិ។

១០៣២-៣៣. ឯវំ ព្រាហ្មណោ បញ្ចន្នំ បញ្ហានំ វេយ្យាករណំ សុត្វា អវសេសេ ទ្វេ បុច្ឆន្តោ **“មុទ្ធំ មុទ្ធាធិបាតញ្ចា”**តិ អាហ។ អថស្ស ភគវា តេ ព្យាករោន្តោ **“អវិជ្ជា មុទ្ធា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ យស្មា ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណភូតា អវិជ្ជា សំសារស្ស សីសំ, តស្មា “អវិជ្ជា មុទ្ធា”តិ អាហ។ យស្មា ច អរហត្តមគ្គវិជ្ជា អត្តនា សហជាតេហិ សទ្ធាសតិសមាធិកត្តុកម្យតាឆន្ទវីរិយេហិ សមន្នាគតា ឥន្ទ្រិយានំ ឯករសដ្ឋភាវមុបគតត្តា តំ មុទ្ធំ អធិបាតេតិ, តស្មា **“ធិជ្ជា មុទ្ធាធិបាតិនី”**តិអាទិមាហ។

១០៣៤-៨. **តតោ វេទេន មហតា**តិ អថ ឥមំ បញ្ហវេយ្យាករណំ សុត្វា ឧប្បន្នាយ មហាបីតិយា សន្ថម្ភិត្វា អលីនភាវំ, កាយចិត្តានំ ឧទគ្គំ បត្វាតិ អត្ថោ។ បតិត្វា ច **“ពាវរី”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ អថ នំ អនុកម្បមានោ ភគវា **“សុខិតោ”**តិ គាថមាហ។ វត្វា ច **“ពាវរិស្ស ចា”**តិ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ។ តត្ថ **សព្ពេស**ន្តិ អនវសេសានំ សោឡសសហស្សានំ។ **តត្ថ បុច្ឆិ តថាគត**ន្តិ តត្ថ បាសាណកេ ចេតិយេ, តត្ថ វា បរិសាយ, តេសុ វា បវារិតេសុ អជិតោ បឋមំ បញ្ហំ បុច្ឆីតិ។ សេសំ សព្ពគាថាសុ បាកដមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ វត្ថុគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១. អជិតសុត្តវណ្ណនា

១០៣៩. តស្មឹ បន បញ្ហេ **និវុតោ**តិ បដិច្ឆាទិតោ។ **កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី**តិ កឹ អស្ស លោកស្ស អភិលេបនំ វទេសិ។

១០៤០. **វេវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី**តិ មច្ឆរិយហេតុ ច បមាទហេតុ ច នប្បកាសតិ។ មច្ឆរិយំ ហិស្ស ទានាទិគុណេហិ បកាសិតុំ ន ទេតិ, បមាទោ សីលាទីហិ។ **ជប្បាភិលេបន**ន្តិ តណ្ហា អស្ស លោកស្ស មក្កដលេបោ វិយ មក្កដស្ស អភិលេបនំ។ **ទុក្ខ**ន្តិ ជាតិអាទិកំ ទុក្ខំ។

១០៤១. **សវន្តិ សព្ពធិ សោតា**តិ សព្ពេសុ រូបាទិអាយតនេសុ តណ្ហាទិកា សោតា សន្ទន្តិ។ **កឹ និវារណ**ន្តិ តេសំ កឹ អាវរណំ កា រក្ខាតិ? **សំវរំ ព្រូហី**តិ តំ តេសំ និវារណសង្ខាតំ សំវរំ ព្រូហិ។ ឯតេន សាវសេសប្បហានំ បុច្ឆតិ។ **កេន សោតា បិធិយ្យរេ**តិ កេន ធម្មេន ឯតេ សោតា បិធិយ្យន្តិ បច្ឆិជ្ជន្តិ។ ឯតេន អនវសេសប្បហានំ បុច្ឆតិ។

១០៤២. **សតិ តេសំ និវារណ**ន្តិ វិបស្សនាយុត្តា។ កុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្នេសមានា សតិ តេសំ សោតានំ និវារណំ។ **សោតានំ សំវរំ ព្រូមី**តិ តមេវាហំ សតឹ សោតានំ សំវរំ ព្រូមីតិ អធិប្បាយោ។ **បញ្ញាយេតេ បិធិយ្យរេ**តិ រូបាទីសុ បន អនិច្ចតាទិបដិវេធសាធិកាយ មគ្គបញ្ញាយ ឯតេ សោតា សព្ពសោ បិធិយ្យន្តីតិ។

១០៤៣. **បញ្ញា ចេវា**តិ បញ្ហគាថាយ, យា ចាយំ តយា វុត្តា បញ្ញា យា ច **សតិ,** យញ្ច តទវសេសំ **នាមរូបំ,** **ឯតំ** សព្ពម្បិ **កត្ថ** និរុជ្ឈតិ, **ឯតំ មេ** បញ្ហំ **បុដ្ឋោ ព្រូហី**តិ ឯវំ សង្ខេបត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១០៤៤. វិស្សជ្ជនគាថាយ បនស្ស យស្មា បញ្ញាសតិយោ នាមេនេវ សង្គហំ គច្ឆន្តិ, តស្មា តា វិសុំ ន វុត្តា។ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – **យំ មំ ត្វំ, អជិត, ឯតំ បញ្ហំ អបុច្ឆិ** “កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”តិ, តំ តេ **យត្ថ នាមញ្ច រូបញ្ច អ**

សេសំ ឧបរុជ្ឈតិ, តំ វទន្តោ **វទាមិ** , តស្ស, តស្ស ហិ **វិញ្ញាណស្ស និរោធេន** សហេវ អបុព្ពំ អចរិមំ **ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតិ**។ ឯត្ថេវ វិញ្ញាណនិរោធេ និរុជ្ឈតិ ឯតំ, វិញ្ញាណនិរោធា តស្ស និរោធោ ហោតិ។ តំ នាតិវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១០៤៥. ឯត្តាវតា ច "ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ"ន្តិ ឥមិនា បកាសិតំ ទុក្ខសច្ចំ, "យានិ សោតានី"តិ ឥមិនា សមុទយសច្ចំ បញ្ញាយេតេ បិធិយ្យរេតិ ឥមិនា មគ្គសច្ចំ, "អសេសំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ ឥមិនា និរោធសច្ចន្តិ ឯវំ ចត្តារិ សច្ចានិ សុត្វាបិ អរិយភូមិ អនធិគតោ បុន សេខាសេខបដិបទំ បុច្ឆន្តោ "**យេ ច សង្ខាតធម្មាសេ**"តិ គាថមាហ។ តត្ថ **សង្ខាតធម្មា**តិ អនិច្ចាទិវសេន បរិវីមំសិតធម្មា, អរហតំ ឯតំ អធិវចនំ។ **សេខា**តិ សីលាទីនិ សិក្ខមានា អវសេសា អរិយបុគ្គលា។ **បុថូ**តិ ពហូ សត្តជនា។ **តេសំ មេ និបកោ ឥរិយំ បុដ្ឋោ បព្រូហី**តិ តេសំ មេ សេខាសេខានំ និបកោ បណ្ឌិតោ ត្វំ បុដ្ឋោ បដិបត្តិំ ព្រូហីតិ។

១០៤៦. អថស្ស ភគវា យស្មា សេខេន កាមច្ឆន្ទនីវរណំ អាទិំ កត្វា សព្ពកិលេសា បហាតព្ពា ឯវ, តស្មា "**កាមេសូ**"តិ ឧបឌ្ឍគាថាយ សេខបដិបទំ ទស្សេតិ។ តស្សត្ថោ – វត្ថុ "**កាមេសុ**" កិលេសកាមេន **នាភិគិជ្ឈេយ្យ** កាយទុច្ចរិតាទយោ ច មនសោ អាវិលភាវករេ ធម្មេ បជហន្តោ **មនសា នាវិលោ សិយា**តិ។ យស្មា បន អសេខោ អនិច្ចាទិវសេន សព្ពសង្ខារាទីនំ បរិតុលិតត្តា កុសលោ សព្ពធម្មេសុ កាយានុបស្សនាសតិអាទីហិ ច សតោ សក្កាយទិដ្ឋិអាទីនំ ភិន្នត្តា ភិក្ខុភាវំ បត្តោ ច ហុត្វា សព្ពិរិយាបថេសុ **បរិព្ពជតិ**, តស្មា "**កុសលោ**"តិ ឧបឌ្ឍគាថាយ អសេខបដិបទំ ទស្សេតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ អជិតោ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ សទ្ធិំ អន្តេវាសិសហស្សេន, អញ្ញេសញ្ច អនេកសហស្សានំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទិ។ សហ អរហត្តប្បត្តិយា ច អាយស្មតោ អជិតស្ស អន្តេវាសិសហស្សស្ស ច អជិនជដាវាកចីរាទីនិ អន្តរធាយិំសុ។ សព្ពេវ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា, ទ្វង្គុលកេសា ឯហិភិក្ខូ ហុត្វា ភគវន្តំ នមស្សមានា បញ្ជលិកា និសីទិំសូតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ អជិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១០៤៧. **កោធ សន្តុសិតោ**តិ តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តំ។ កា ឧប្បត្តិ? សព្ពសុត្តានំ បុច្ឆាវសិកា ឯវ ឧប្បត្តិ។ តេ ហិ ព្រាហ្មណា "កតាវកាសា បុច្ឆថ្វោ"តិ ភគវតា បវារិតត្តា អត្តនោ អត្តនោ សំសយំ បុច្ឆិំសុ។ បុដ្ឋោ បុដ្ឋោ ច តេសំ ភគវា ព្យាកាសិ។ ឯវំ បុច្ឆាវសិកានេវេតានិ សុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។

និដ្ឋិតេ បន អជិតបញ្ហេ "កថំ លោកំ អវេក្ខន្តំ, មច្ចុរាជា ន បស្សតី"តិ (សុ. និ. ១១២៤; ចូឡនិ. បិង្គិយមាណវបុច្ឆា ១៤៤) ឯវំ មោឃរាជា បុច្ឆិតុំ អារភិ។ តំ "ន តាវស្ស ឥន្ទ្រិយានិ បរិបាកំ គតានី"តិ ញត្វា ភគវា "តិដ្ឋ ត្វំ, មោឃរាជ, អញ្ញោ បុច្ឆតូ"តិ បដិក្ខិបិ។ តតោ តិស្សមេត្តេយ្យោ អត្តនោ សំសយំ បុច្ឆន្តោ "**កោធា**"តិ គាថមាហ។ តត្ថ **កោធ សន្តុសិតោ**តិ កោ ឥធ តុដ្ឋោ។ **ឥញ្ជិតា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវិប្ផន្ទិតានិ។ **ឧភន្តមភិញ្ញាយា**តិ ឧភោ អន្តេ អភិជានិត្វា។ **មន្តា ន លិប្បតី**តិ បញ្ញាយ ន លិប្បតិ។

១០៤៨-៩. តស្សេតមត្ថំ ព្យាករោន្តោ ភគវា "**កាមេសូ**"តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **កាមេសុ ព្រហ្មចរិយវា**តិ កាមនិមិត្តំ ព្រហ្មចរិយវា, កាមេសុ អាទីនវំ ទិស្វា មគ្គព្រហ្មចរិយេន សមន្នាគតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្តាវតា សន្តុសិតំ ទស្សេតិ, "វីតតណ្ហោ"តិអាទីហិ អនិញ្ជិតំ ។ តត្ថ **សង្ខាយ និព្ពុតោ**តិ អនិច្ចាទិវសេន ធម្មេ វីមំសិត្វា រាគាទិនិព្ពានេន និព្ពុតោ។ សេសំ តត្ថ តត្ថ វុត្តនយត្តា បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ អយម្បិ ព្រាហ្មណោ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ សទ្ធិំ អន្តេវាសិសហស្សេន, អញ្ញេសញ្ច អនេកសហស្សានំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទិ។ សេសំ បុព្ពសទិសមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បុណ្ណកសុត្តវណ្ណនា

១០៥០. **អនេជ**ន្តិ បុណ្ណកសុត្តំ។ ឥមម្បិ បុរិមនយេនេវ មោឃរាជានំ បជិក្ខិបិត្វា វុត្តំ។ តត្ថ **មូលទស្សាវី**ន្តិ អកុសលមូលាទិទស្សាវឹ។ **ឥសយោ**តិ ឥសិនាមកា ជដិលា។ **យញ្ញ**ន្តិ ទេយ្យធម្មំ។ **អកប្បយឹសូ**តិ បរិយេសិំសុ។

១០៥១. **អាសីសមានា**តិ រូបាទីនិ បត្ថយមានា។ **ឥត្ថត្ត**ន្តិ ឥត្ថភាវញ្ច បត្ថយមានា, មនុស្សាទិភាវំ ឥច្ឆន្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ជរំ សិតា**តិ ជរំ និស្សិតា។ ជរាមុខេន ចេត្ថ សព្ពវដ្ដទុក្ខំ វុត្តំ។ តេន វដ្ដទុក្ខនិស្សិតា តតោ អបរិមុច្ចមានា ឯវ កប្បយឹសូតិ ទីបេតិ។

១០៥២. **កច្ចិស្សុ តេ ភគវា យញ្ញបថេ អប្បមត្តា, អតារុំ ជាតិញ្ច ជរញ្ច មារិសា**តិ ឯត្ថ យញ្ញោយេវ យញ្ញបថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កច្ចិ តេ យញ្ញេ អប្បមត្តា ហុត្វា យញ្ញំ កប្បយន្តា វដ្ដទុក្ខមតរិំសូតិ។

១០៥៣. **អាសីសន្តី**តិ រូបបដិលាភាទយោ បត្ថេន្តិ។ **ថោមយន្តី**តិ “សុយិដ្ឋំ សុចិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនា នយេន យញ្ញាទីនិ បសំសន្តិ។ **អភិជប្បន្តី**តិ រូបាទិបដិលាភាយ វាចំ ភិន្ទន្តិ។ **ជុហន្តី**តិ ទេន្តិ។ **កាមាភិជប្បន្តិ បដិច្ច លាភ**ន្តិ រូបាទិបដិលាភំ បដិច្ច បុនប្បុនំ កាមេ ឯវ អភិជប្បន្តិ, “អហោ វត អម្ហាកំ សិយុ”ន្តិ វទន្តិ, តណ្ហញ្ច តត្ថ វឌ្ឍេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យាជយោគា**តិ យាគាធិមុត្តា។ **ភវរាគរត្តា**តិ ឯវមិមេហិ អាសីសនាទីហិ ភវរាគេនេវ រត្តា, ភវរាគរត្តា វា ហុត្វា ឯតានិ អាសីសនាទីនិ ករោន្តា **នាតរិំសុ** ជាតិអាទិវដ្ដទុក្ខំ ន ឧត្តរិំសូតិ។

១០៥៤-៥. **អថកោចរហី**តិ អថ ឥទានិ កោ អញ្ញោ អតារីតិ។ **សង្ខាយា**តិ ញាណេន វីមំសិត្វា។ **បរោបរានី**តិ បរានិ ច ឱរានិ ច, បរត្តភាវសកត្តភាវាទីនិ បរានិ ច ឱរានិ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិធូមោ**តិ កាយទុច្ចរិតាទិធូមវិរហិតោ។ **អនីឃោ**តិ រាគាទិឦឃវិរហិតោ ។ **អតារិ សោ**តិ សោ ឯវរូបោ អរហា ជាតិជរំ អតារិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ អយម្បិ ព្រាហ្មណោ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ សទ្ធិំ អន្តេវាសិសហស្សេន, អញ្ញេសញ្ច អនេកសតានំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទិ។ សេសំ វុត្តសទិសមេវាតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បុណ្ណកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មេត្តគូសុត្តវណ្ណនា

១០៥៦. **បុច្ឆាមិ ត**ន្តិ មេត្តគុសុត្តំ។ តត្ថ **មញ្ញាមិ តំ វេទគុំ ភាវិតត្ត**ន្តិ “អយំ វេទគូ”តិ ច “ភាវិតត្តោ”តិ ច ឯវំ តំ មញ្ញាមិ។

១០៥៧. **អបុច្ឆសី**តិ ឯត្ថ **អ**-តិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ, បុច្ឆសិច្ចេវ អត្ថោ។ **បវក្ខាមិ យថា បជាន**ន្តិ យថា បជានន្តោ អាចិក្ខតិ, ឯវំ អាចិក្ខិស្សាមិ។ **ឧបធិនិទានា បភវន្តិ ទុក្ខា**តិ តណ្ហាទិឧបធិនិទានា ជាតិអាទិទុក្ខវិសេសា បភវន្តិ។

១០៥៨. ឯវំ ឧបធិនិទានតោ បភវន្តេសុ ទុក្ខេសុ – **យោ វេ អវិទ្វា**តិ គាថា។ តត្ថ **បជាន**ន្តិ សង្ខារេ អនិច្ចាទិវសេន ជានន្តោ។ **ទុក្ខស្ស ជាតិប្បភវានុបស្សី**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស ជាតិការណំ “ឧបធី”តិ អនុបស្សន្តោ។

១០៥៩. **សោកបរិទ្ទវញ្ចា**តិ សោកញ្ច បរិទេវញ្ច។ **តថា ហិ តេ វិទិតោ ឯស ធម្មោ**តិ យថា យថា សត្ថា ជានន្តិ, តថា តថា បញ្ញាបនវសេន វិទិតោ ឯស ធម្មោតិ។

១០៦០-៦១. **កិត្តយិស្សាមិ តេ ធម្ម**ន្តិ និព្ពានធម្មំ និព្ពានគាមិនិបដិបទាធម្មញ្ច តេ ទេសយិស្សាមិ។ **ទិដ្ឋេ ធម្មេ**តិ ទិដ្ឋេ ទុក្ខាទិធម្មេ, ឥមស្មឹយេវ វា អត្តភាវេ។ **អនីតិហ**ន្តិ អត្តបច្ចក្ខំ។ **យំ វិទិត្វា**តិ យំ ធម្មំ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិអាទិនា នយេន សម្មសន្តោ វិទិត្វា។ **តញ្ចាហំ អភិនន្ទាមី**តិ តំ វុត្តបការធម្មជោតកំ តវ វចនំ អហំ បត្ថយាមិ។ **ធម្មមុត្តម**ន្តិ តញ្ច ធម្មមុត្តមំ អភិនន្ទាមីតិ។

១០៦២. **ឧទ្ធំ អធោ តិរិយញ្ចាបិ មជ្ឈេ**តិ ឯត្ថ **ឧទ្ធ**ន្តិ អនាគតទ្ធា វុច្ចតិ, **អធោ**តិ អតីតទ្ធា, **តិរិយញ្ចាបិ មជ្ឈេ**តិ បច្ចុប្បន្នទ្ធា។ **ឯតេសុ នន្ទិញ្ច និវេសនញ្ច, បនុជ្ជ វិញ្ញាណ**ន្តិ ឯតេសុ ឧទ្ធាទីសុ តណ្ហញ្ច ទិដ្ឋិនិវេសនញ្ច អភិសង្ខារវិញ្ញាណញ្ច បនុទេហិ, បនុទិត្វា ច **ភវេ ន តិដ្ឋេ**, ឯវំ សន្តេ ទុវិធេបិ ភវេ ន តិដ្ឋេយ្យ។ ឯវំ តាវ បនុជ្ជសទ្ទស្ស បនុទេហីតិ ឥមស្មិំ អត្ថវិកប្បេ សម្ពន្ធោ, បនុទិត្វាតិ ឯតស្មិំ បន អត្ថវិកប្បេ ភវេ ន តិដ្ឋេតិ អយមេវ សម្ពន្ធោ។ ឯតានិ នន្ទិនិវេសនវិញ្ញាណានិ បនុទិត្វា ទុវិធេបិ ភវេ ន តិដ្ឋេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។

១០៦៣-៤. ឯតានិ វិនោទេត្វា ភវេ អតិដ្ឋន្តោ ឯសោ – **ឯវំវិហារី**តិ គាថា។ តត្ថ **ឥធេវា**តិ ឥមស្មិំយេវ សាសនេ, ឥមស្មិំយេវ វា អត្តភាវេ។ **សុកិត្តិតំ គោតមនូបធីក**ន្តិ ឯត្ថ **អនុបធិក**ន្តិ និព្ពានំ។ តំ សន្ធាយ ភគវន្តំ អាលបន្តោ អាហ – “សុកិត្តិតំ គោតមនូបធីក”ន្តិ។

១០៦៥. ន កេវលំ ទុក្ខមេវ បហាសិ – **តេ ចាបី**តិ គាថា។ តត្ថ **អដ្ឋិត**ន្តិ សក្កច្ចំ, សទា វា។ **តំ តំ នមស្សាមី**តិ តស្មា តំ នមស្សាមិ។ **សមេច្ចា**តិ ឧបគន្ត្វា។ **នាគា**តិ ភគវន្តំ អាលបន្តោ អាហ។

១០៦៦. ឥទានិ តំ ភគវា “អទ្ធា ហិ ភគវា បហាសិ ទុក្ខ”ន្តិ ឯវំ តេន ព្រាហ្មណេន វិទិតោបិ អត្តានំ អនុបនេត្វាវ បហីនទុក្ខេន បុគ្គលេន ឱវទន្តោ **“យំ ព្រាហ្មណ”**ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យំ** ត្វំ អភិជានន្តោ “អយំ ពាហិតបាបត្តា **ព្រាហ្មណោ**, វេទេហិ គតត្តា **វេទគូ**, កិញ្ចនាភាវេន **អកិញ្ចនោ**, កាមេសុ ច ភវេសុ ច អសត្តត្តា **កាមភវេ អសត្តោ**”តិ ជញ្ញា ជានេយ្យាសិ។ **អទ្ធា ហិ សោ ឥមំ ឱឃំ អតារិ, តិណ្ណោ ច បារំ អខិលោ អកង្ខោ**។

១០៦៧. កិញ្ច ភិយ្យោ – **វិទ្វា ច យោ**តិ គាថា។ តត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ, អត្តភាវេ វា។ **វិសជ្ជា**តិ វោស្សជ្ជិត្វា។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច វុត្តសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មេត្តគូសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ធោតកសុត្តវណ្ណនា

១០៦៨-៩. **បុច្ឆាមិ ត**ន្តិ ធោតកសុត្តំ។ តត្ថ **វាចាភិកង្ខាមី**តិ វាចំ អភិកង្ខាមិ។ **សិក្ខេ និព្ពានមត្តនោ**តិ អត្តនោ រាគាទីនំ និព្ពានត្ថាយ អធិសីលាទីនិ សិក្ខេយ្យ។ **ឥតោ**តិ មម មុខតោ។

១០៧០. ឯវំ វុត្តេ អត្តមនោ ធោតកោ ភគវន្តំ អភិត្ថវមានោ កថំកថាបមោក្ខំ យាចន្តោ **“បស្សាមហ”**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **បស្សាមហំ ទេវមនុស្សលោកេ**តិ បស្សាមិ អហំ ទេវមនុស្សលោកេ។ **តំ តំ នមស្សាមី**តិ តំ ឯវរូបំ នមស្សាមិ។ **បមុញ្ច**ាតិ បមោចេហិ។

១០៧១. អថស្ស ភគវា អត្តាធីនមេវ កថំកថាបមោក្ខំ ឱឃតរណមុខេន ទស្សេន្តោ **“នាហ”**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **នាហំ សហិស្សាមី**តិ អហំ ន សហិស្សាមិ ន សក្ខិស្សាមិ, ន វាយមិស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បមោចនាយា**តិ បមោចេតុំ។ **កថំកថិ**ន្តិ សកង្ខំ។ **តរេសី**តិ តរេយ្យាសិ។

១០៧២-៥. ឯវំ វុត្តេ អត្តមនតរោ ធោតកោ ភគវន្តំ អភិត្ថវមានោ អនុសាសនិំ យាចន្តោ **“អនុសាស ព្រហ្មេ”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ព្រហ្មា**តិ សេដ្ឋវចនមេតំ។ តេន ភគវន្តំ អាមន្តយមានោ អាហ – “អនុសាស ព្រហ្មេ”តិ។ **វិវេកធម្ម**ន្តិ សព្ពសង្ខារវិវេកនិព្ពានធម្មំ។ **អព្យាបជ្ជមានោ**តិ នានប្បការតំ អនាបជ្ជមានោ។ **ឥធេវ សន្តោ**តិ ឥធេវ សមានោ។ **អសិតោ**តិ អនិស្សិតោ។ ឥតោ បរា ទ្វេ គាថា មេត្តគុសុត្តេ វុត្តនយា ឯវ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ ធម្មំ, ឥធ សន្តិន្តិ អយំ វិសេសោ។ តតិយគាថាយបិ បុព្ពឌ្ឍំ តត្ថ វុត្តនយមេវ អបរឌ្ឍេ **សង្គោ**តិ សជ្ជនដ្ឋានំ, លគ្គនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច វុត្តសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ជោតកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឧបសីវសុត្តវណ្ណនា

១០៧៦. **ឯកោ អហ**ន្តិ ឧបសីវសុត្តំ។ តត្ថ **មហន្តមោឃ**ន្តិ មហន្តំ ឱឃំ។ **អនិស្សិតោ**តិ បុគ្គលំ វា ធម្មំ វា អនិស្សិតោ។ **នោ វិសហាមី**តិ ន សក្កោមិ។ **អារម្មណ**ន្តិ និស្សយំ។ **យំ និស្សិតោ**តិ យំ បុគ្គលំ វា ធម្មំ វា និស្សិតោ។

១០៧៧. ឥទានិ យស្មា សោ ព្រាហ្មណោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនលាភី តញ្ច សន្តម្បិ និស្សយំ ន ជានាតិ, តេនស្ស ភគវា តញ្ច និស្សយំ ឧត្តរិ ច និយ្យានបថំ ទស្សេន្តោ **“អាកិញ្ចញ្ញ”**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **បេក្ខមានោ**តិ តំ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តឹ សតោ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋហិត្វា ច អនិច្ចាទិវសេន បស្សមានោ។ **នត្ថីតិ និស្សាយា**តិ តំ “នត្ថិ កិញ្ចី”តិ បវត្តសមាបត្តឹ អារម្មណំ កត្វា។ **តរស្សុ ឱឃ**ន្តិ តតោ បភុតិ បវត្តាយ វិបស្សនាយ យថានុរូបំ ចតុព្ពិធម្បិ ឱឃំ តរស្សុ។ **កថាហី**តិ កថំកថាហិ។ **តណ្ហក្ខយំ នត្តមហាភិបស្សា**តិ រត្តិន្ទិវំ និព្ពានំ វិភូតំ កត្វា បស្ស។ ឯតេនស្ស ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ កថេតិ។

១០៧៨-៩. ឥទានិ “កាមេ បហាយា”តិ សុត្វា វិក្ខម្ភនវសេន អត្តនា បហីនេ កាមេ សម្បស្សមានោ **“សព្ពេសូ”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ហិត្វា មញ្ញ**ន្តិ អញ្ញំ តតោ ហេដ្ឋា ឆព្ពិធម្បិ សមាបត្តឹ ហិត្វា។ **សញ្ញាវិមោក្ខេ បរមេ**តិ សត្តសុ សញ្ញាវិមោក្ខេសុ ឧត្តមេ អាកិញ្ចញ្ញាយតនេ។ **តិដ្ឋេ នុ សោ តត្ថ អនានុយាយី**តិ សោ បុគ្គលោ តត្ថ អាកិញ្ចញ្ញាយតនព្រហ្មលោកេ អវិគច្ឆមានោ តិដ្ឋេយ្យ នូតិ បុច្ឆតិ។ អថស្ស ភគវា សដ្ឋិកប្បសហស្សមត្តំយេវ ឋានំ អនុជានន្តោ តតិយគាថមាហ។

១០៨០. ឯវំ តស្ស តត្ថ ឋានំ សុត្វា ឥទានិស្ស សស្សតុច្ឆេទភាវំ បុច្ឆន្តោ **“តិដ្ឋេ ចេ”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **បូគម្បិ វស្សាន**ន្តិ អនេកសង្ខ្យម្បិ វស្សានំ, គណរាសិន្តិ អត្ថោ។ “បូគម្បិ វស្សានី”តិបិ បាឋោ, តត្ថ វិភត្តិព្យត្តយេន សាមិវចនស្ស បច្ចត្តវចនំ កត្តព្ពំ, បូគន្តិ វា ឯតស្ស ពហូនីតិ អត្ថោ វត្តព្ពោ។ “បូគានី”តិ វាបិ បឋន្តិ, បុរិមបាឋោយេវ សព្ពសុន្ទរោ។ **តត្ថេវ សោ សីតិ សិយា វិមុត្តោ**តិ សោ បុគ្គលោ តត្ថេវាកិញ្ចញ្ញាយតនេ នានាទុក្ខេហិ វិមុត្តោ សីតិភាវប្បត្តោ ភវេយ្យ, និព្ពានប្បត្តោ សស្សតោ ហុត្វា តិដ្ឋេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **ចវេថ វិញ្ញាណំ តថាវិធស្សា**តិ ឧទាហុ តថាវិធស្ស វិញ្ញាណំ អនុបាទាយ បរិនិព្ពាយេយ្យាតិ ឧច្ឆេទំ បុច្ឆតិ, បដិសន្ធិគ្គហណត្ថំ វាបិ ភវេយ្យាតិ បដិសន្ធិម្បិ តស្ស បុច្ឆតិ។

១០៨១. អថស្ស ភគវា ឧច្ឆេទសស្សតំ អនុបគម្ម តត្ថ ឧប្បន្នស្ស អរិយសាវកស្ស អនុបាទាយ បរិនិព្ពានំ ទស្សេន្តោ **“អច្ចី យថា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អត្ថំ បលេតី**តិ អត្ថំ គច្ឆតិ។ **ន ឧបេតិ សង្ខ**ន្តិ “អសុកំ នាម ទិសំ គតោ”តិ វោហារំ ន គច្ឆតិ។ **ឯវំ មុនី នាមកាយា វិមុត្តោ**តិ ឯវំ តត្ថ ឧប្បន្នោ សេក្ខមុនិ បកតិយា បុព្ពេវ រូបកាយា វិមុត្តោ តត្ថ ចតុត្ថមគ្គំ និព្ពត្តេត្វា ធម្មកាយស្ស បរិញ្ញាតត្តា បុន នាមកាយាបិ វិមុត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ខីណាសវោ ហុត្វា អនុបាទាបរិនិព្ពានសង្ខាតំ អត្ថំ បលេតិ, ន ឧបេតិ សង្ខំ “ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា”តិ ឯវមាទិកំ។

១០៨២. ឥទានិ “អត្ថំ បលេតី”តិ សុត្វា តស្ស យោនិសោ អត្ថំ អសល្លក្ខេន្តោ **“អត្ថង្គតោ សោ”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – សោ អត្ថង្គតោ ឧទាហុ នត្ថិ, ឧទាហុ វេ សស្សតិយា សស្សតភាវេន **អរោគោ** អវិបរិណាមធម្មោ សោតិ ឯវំ តំ មេ មុនី សាធុ វិយាករោហិ។ កឹ ការណំ? **តថា ហិ តេ វិទិតោ ឯស ធម្មោ**តិ។

១០៨៣. អថស្ស ភគវា តថា អវត្តព្ពតំ ទស្សេន្តោ **“អត្ថង្គតស្សា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អត្ថង្គតស្សា**តិ អនុបាទាបរិនិព្ពុតស្ស។ **ន បមាណមត្ថី**តិ រូបាទិប្បមាណំ នត្ថិ។ **យេន នំ វជ្ជុ**ន្តិ យេន រាគាទិនា នំ វទេយ្យុំ។ **សព្ពេសុ ធម្មេសូ**តិ សព្ពេសុ ខន្ធាទិធម្មេសុ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមំ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច វុត្តសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ឧបសីវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នន្ទសុត្តវណ្ណនា

១០៨៤-៥. សន្តិ លោកេតិ នន្ទសុត្តំ។ តត្ថ បឋមគាថាយ អត្ថោ – **លោកេ** ខត្តិយាទយោ **ជនា** អាជីវកនិគណ្ឋាទិកេ សន្ធាយ “សន្តិ មុនយោ”តិ វទន្តិ, **តយិទំ កថំសូ**តិ កីំ នុ ខោ តេ សមាបត្តិញាណាទិនា ញាណេន ឧប្បន្នត្តា ញាណូបបន្នំ **នោ មុនឹ វទន្តិ,** ឯវរូបំ នុ វទន្តិ, **ឧទាហុ** វេ នានប្បការកេន លូខជីវិតសង្ខាតេន **ជីវិតេនូបបន្ន**ន្តិ អថស្ស ភគវា តទុភយំ បដិក្ខិបិត្វា មុនឹ ទស្សេន្តោ **“ន ទិដ្ឋិយា”**តិ គាថមាហ។

១០៨៦-៧. ឥទានិ “ទិដ្ឋាទីហិ សុទ្ធី”តិ វទន្តានំ វាទេ កង្ខាបហានត្ថំ **“យេ កេចិមេ”**តិ បុច្ឆតិ។ តត្ថ **អនេករូបេនា**តិ កោតូហលមង្គលាទិនា។ **តត្ថ យតា ចរន្តា**តិ តត្ថ សកាយ ទិដ្ឋិយា គុត្តា វិហរន្តា។ អថស្ស តថា សុទ្ធិអភាវំ ទីបេន្តោ ភគវា ទុតិយំ គាថមាហ។

១០៨៨-៩០. ឯវំ “នាតរិំសូ”តិ សុត្វា ឥទានិ យោ អតរិ, តំ សោតុកាមោ **“យេ កេចិមេ”**តិ បុច្ឆតិ។ អថស្ស ភគវា ឱឃតិណ្ណមុខេន ជាតិជរាតិណ្ណេ ទស្សេន្តោ តតិយំ គាថមាហ។ តត្ថ **និវុតា**តិ ឱវុដា បរិយោនទ្ធា។ **យេសីធា**តិ យេសុ ឥធ។ ឯត្ថ ច **សុ**-ឥតិ និបាតមត្តំ។ **តណ្ហំ បរិញ្ញាយា**តិ តីហិ បរិញ្ញាហិ តណ្ហំ បរិជានិត្វា។ សេសំ សព្ពត្ថ បុព្ពេ វុត្តនយត្តា បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ បន នន្ទោ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទមានោ **“ឯតាភិនន្ទាមី”**តិ គាថមាហ។ ឥធាបិ ច បុព្ពេ វុត្តសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ នន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ហេមកសុត្តវណ្ណនា

១០៩១-៤. យេ មេ បុព្ពេតិ ហេមកសុត្តំ។ តត្ថ **យេ មេ បុព្ពេ វិយាកំសូ**តិ យេ ពាវរិអាទយោ បុព្ពេ មយ្ហំ សកំ លទ្ធឹ វិយាកំសុ។ **ហុរំ គោតមសាសនា**តិ គោតមសាសនា បុព្ពតរំ។ **សព្ពំ តំ តក្កវឌ្ឍន**ន្តិ សព្ពំ តំ កាមវិតក្កាទិវឌ្ឍនំ។ **តណ្ហានិគ្ឃាតន**ន្តិ តណ្ហាវិនាសនំ។ អថស្ស ភគវា តំ ធម្មំ អាចិក្ខន្តោ **“ឥធា”**តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **ឯតទញ្ញាយ យេ សតា**តិ ឯតំ និព្ពានបទមច្ចុតំ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិអាទិនា នយេន វិបស្សន្តា អនុបុព្ពេន ជានិត្វា យេ កាយានុបស្សនាសតិអាទីហិ សតា។ **ទិដ្ឋធម្មាភិនិព្ពុតា**តិ វិទិតធម្មត្តា, ទិដ្ឋធម្មត្តា, រាគាទិនិព្ពានេន ច អភិនិព្ពុតា។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ហេមកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. តោទេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១០៩៥. យស្មឹ កាមាតិ តោទេយ្យសុត្តំ។ តត្ថ **វិមោក្ខោ តស្ស កីទិសោ**តិ តស្ស កីទិសោ វិមោក្ខោ ឥច្ឆិតព្ពោតិ បុច្ឆតិ ។ ឥទានិ តស្ស អញ្ញវិមោក្ខាភាវំ ទស្សេន្តោ ភគវា ទុតិយំ គាថមាហ។ តត្ថ **វិមោក្ខោ តស្ស នាបរោ**តិ តស្ស អញ្ញោ វិមោក្ខោ នត្ថិ។

១០៩៧-៨. ឯវំ “តណ្ហក្ខយោ ឯវ វិមោក្ខោ”តិ វុត្តេបិ តមត្ថំ អសល្លក្ខេន្តោ **“និរាសសោ សោ ឧទ អាសសានោ”**តិ បុន បុច្ឆតិ។ តត្ថ **ឧទ បញ្ញកប្បី**តិ ឧទាហុ សមាបត្តិញាណាទិនា ញាណេន តណ្ហាកប្បំ វា ទិដ្ឋិកប្បំ វា កប្បយតិ។ អថស្ស ភគវា តំ អាចិក្ខន្តោ ទុតិយំ គាថមាហ។ តត្ថ **កាមភវេ**តិ កាមេ ច ភវេ ច។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ តោទេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កប្បសុត្តវណ្ណនា

១០៩៩. មជ្ឈេ សរស្មិន្តិ កប្បសុត្តំ។ តត្ថ **មជ្ឈេ សរស្មិន្តិ** បុរិមបច្ឆិមកោដិបញ្ញាណាភាវតោ មជ្ឈភូតេ សំសារេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តិដ្ឋតន្តិ** តិដ្ឋមានានំ។ **យថាយិទំ នាបរំ សិយាតិ** យថា ឥទំ ទុក្ខំ បុន ន ភវេយ្យ។

១១០១-២. អថស្ស ភគវា តមត្ថំ ព្យាករោន្តោ តិស្សោ គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **អកិញ្ចនន្តិ** កិញ្ចនបដិបក្ខំ។ **អនាទានន្តិ** អាទានបដិបក្ខំ, កិញ្ចនាទានវូបសមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនាបរន្តិ** អបរបដិភាគទីបវិរហិតំ, សេដ្ឋន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន តេ មារស្ស បទ្ធគូតិ** តេ មារស្ស បទ្ធចរា បរិចារកា សិស្សា ន ហោន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ កប្បសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ជតុកណ្ណិសុត្តវណ្ណនា

១១០៣-៤. សុត្វានហន្តិ ជតុកណ្ណិសុត្តំ។ តត្ថ **សុត្វានហំ វីរមកាមកាមិន្តិ** អហំ "ឥតិបិ សោ ភគវា"តិអាទិនា នយេន វីរំ កាមានំ អកាមនតោ អកាមកាមី ពុទ្ធំ សុត្វា។ **អកាមមាគមន្តិ** និក្កាមំ ភគវន្តំ បុច្ឆិតុំ អាគតោម្ហិ។ **សហាជនេត្តាតិ** សហជាតសព្ពញ្ញុតញ្ញាណចក្ខុ។ **យថាតច្ឆន្តិ** យថាតថំ។ **ព្រូហិ មេតិ** បុន យាចន្តោ ភណតិ។ យាចន្តោ ហិ សហស្សក្ខត្តុម្បិ ភណេយ្យ, កោ បន វាទោ ទ្វិក្ខត្តុំ។ **តេជី តេជសាតិ** តេជេន សមន្នាគតោ តេជសា អភិភុយ្យ។ **យមហំ វិជញ្ញំ ជាតិជរាយ ឥធ វិប្បហានន្តិ** យមហំ ជាតិជរានំ បហានភូតំ ធម្មំ ឥធេវ ជានេយ្យំ។

១១០៥-៧. អថស្ស ភគវា តំ ធម្មមាចិក្ខន្តោ តិស្សោ គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **នេក្ខម្មំ ទដ្ឋុ ខេមតោតិ** និព្ពានញ្ច និព្ពានគាមិនិញ្ច បដិបទំ "ខេម"ន្តិ ទិស្វា។ **ឧគ្គហិតន្តិ** តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន គហិតំ។ **និរត្តំ វាតិ** និរស្សិតព្ពំ វា, មុញ្ចិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **មា តេ វិជ្ជិត្ថាតិ** មា តេ អហោសិ។ **កិញ្ចនន្តិ** រាគាទិកិញ្ចនំ វាបិ តេ មា វិជ្ជិត្ថ។ **បុព្ពេតិ** អតីតេ សង្ខារេ អារព្ភ ឧប្បន្នកិលេសា។ **ព្រាហ្មណាតិ** ភគវា ជតុកណ្ណិំ អាលបតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ជតុកណ្ណិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ភទ្រាវុធសុត្តវណ្ណនា

១១០៨-៩. ឱកញ្ជហន្តិ ភទ្រាវុធសុត្តំ។ តត្ថ **ឱកញ្ជហន្តិ** អាលយំ ជហំ។ **តណ្ហច្ឆិទន្តិ** ឆតណ្ហាកាយច្ឆិទំ។ **អនេជន្តិ** លោកធម្មេសុ និក្កម្បំ។ **នន្ទិញ្ជហន្តិ** អនាគតរូបាទិបត្ថនាជហំ។ ឯកា ឯវ ហិ តណ្ហា ចុតិវសេន ឥធ នានប្បការតោ វុត្តា។ **កប្បញ្ជហន្តិ** ទុវិធកប្បជហំ។ **អភិយាចេតិ** អតិវិយ យាចាមិ។ **សុត្វាន នាគស្ស អបន**

មិស្សន្តិ ឥតោតិ នាគស្ស តវ ភគវា វចនំ សុត្វា ឥតោ បាសាណកចេតិយតោ ពហូ ជនា បក្កមិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **ជនបទេហិ សង្គតា**តិ អង្គាទីហិ ជនបទេហិ ឥធ សមាគតា។ **វិយាករោហី**តិ ធម្មំ ទេសេហិ។

១១១០. អថស្ស អាសយានុលោមេន ធម្មំ ទេសេន្តោ ភគវា ទ្វេ គាថាយោ អភាសិ។ តត្ថ **អាទានតណ្ហ**ន្តិ រូបាទីនំ អាទាយិកំ គហណតណ្ហំ, តណ្ហុបាទានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **យំ យញ្ហិ លោកស្មិមុបាទិយន្តី**តិ ឯតេសុ ឧទ្ធាទិភេទេសុ យំ យំ គណ្ហន្តិ។ **តេនេវ មារោ អន្វេតិ ជន្តុ**ន្តិ តេនេវ ឧបាទានបច្ចយនិព្ពត្តកម្មាភិសង្ខារនិព្ពត្តវសេន បដិសន្ធិក្ខន្ធមារោ តំ សត្តំ អនុគច្ឆតិ។

១១១១. តស្មា បជានន្តិ តស្មា ឯតមាទីនវំ អនិច្ចាទិវសេន វា សង្ខារេ ជានន្តោ។ **អាទានសត្តេ ឥតិ បេក្ខមានោ, បជំ ឥមំ មច្ចុធេយ្យេ វិសត្ត**ន្តិ អាទាតព្ពដ្ឋេន អាទានេសុ រូបាទីសុ សត្តេ សព្ពលោកេ ឥមំ បជំ មច្ចុធេយ្យេ លគ្គំ បេក្ខមានោ។ អាទានសត្តេ វា អាទានាភិនិវិដ្ឋេ បុគ្គលេ អាទានសង្គហេតុញ្ច ឥមំ បជំ មច្ចុធេយ្យេ លគ្គំ តតោ វីតិក្កមិតុំ អសមត្ថំ ឥតិ បេក្ខមានោ កិញ្ចនំ សព្ពលោកេ ន ឧបាទិយេថាតិ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ភទ្រាវុធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. ឧទយសុត្តវណ្ណនា

១១១២-៣. ឈាយិន្តិ ឧទយសុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញាវិមោក្ខ**ន្តិ បញ្ញានុភាវនិដ្ឋាតំ វិមោក្ខំ បុច្ឆតិ។ អថ ភគវា យស្មា ឧទយោ ចតុត្ថជ្ឈានលាភី, តស្មាស្ស បដិលទ្ធជ្ឈានវសេន នានប្បការតោ អញ្ញាវិមោក្ខំ ទស្សេន្តោ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **បហានំ កាមច្ឆន្ទាន**ន្តិ យមិទំ បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេន្តស្ស កាមច្ឆន្ទប្បហានំ, តម្បិ អញ្ញាវិមោក្ខំ បព្រូមិ។ ឯវំ សព្ពបទានិ យោជេតព្ពានិ។

១១១៤. ឧបេក្ខាសតិសំសុទ្ធន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានឧបេក្ខាសតីហិ សំសុទ្ធំ។ **ធម្មតក្កបុរេជវ**ន្តិ ឥមិនា តស្មឹ ចតុត្ថជ្ឈានវិមោក្ខេ ឋត្វា ឈានង្គានិ វិបស្សិត្វា អធិគតំ អរហត្តវិមោក្ខំ វទតិ។ អរហត្តវិមោក្ខស្ស ហិ មគ្គសម្បយុត្តសម្មាសង្កប្បាទិភេទោ ធម្មតក្កោ បុរេជវោ ហោតិ។ តេនាហ – “ធម្មតក្កបុរេជវ”ន្តិ។ **អវិជ្ជាយ បភេទន**ន្តិ ឯតមេវ ច អញ្ញាវិមោក្ខំ អវិជ្ជាបភេទនសង្ខាតំ និព្ពានំ និស្សាយ ជាតត្តា ការណោបចារេន “អវិជ្ជាយ បភេទន”ន្តិ បព្រូមីតិ។

១១១៥-៦. ឯវំ អវិជ្ជាបភេទនវចនេន វុត្តំ និព្ពានំ សុត្វា “តំ កិស្ស វិប្បហានេន វុច្ចតី”តិ បុច្ឆន្តោ **“កឹសុ សំយោជនោ”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **កឹសុ សំយោជនោ**តិ កឹ សំយោជនោ។ **វិចារណ**ន្តិ វិចរណការណំ។ **កិស្សស្ស វិប្បហានេនា**តិ កឹ នាមកស្ស អស្ស ធម្មស្ស វិប្បហានេន។ អថស្ស ភគវា តមត្ថំ ព្យាករោន្តោ **“នន្ទិសំយោជនោ”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **វិតក្កស្សា**តិ កាមវិតក្កាទិកោ វិតក្កោ អស្ស។

១១១៧-៨. ឥទានិ តស្ស និព្ពានស្ស មគ្គំ បុច្ឆន្តោ **“កថំ សតស្សា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **វិញ្ញាណ**ន្តិ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ។ អថស្ស មគ្គំ កថេន្តោ ភគវា **“អជ្ឈត្តញ្ច”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ឯវំ សតស្សា**តិ ឯវំ សតស្ស សម្បជានស្ស។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ ឧទយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. បោសាលសុត្តវណ្ណនា

១១១៩-២០. **យោ អតីត**ន្តិ បោសាលសុត្តំ។ តត្ថ **យោ អតីតំ អាទិសតី**តិ យោ ភគវា អត្តនោ ច បរេសញ្ច “ឯកម្បិ ជាតិ”ន្តិអាទិភេទំ អតីតំ អាទិសតិ។ **វិភូតរូបសញ្ញិស្សា**តិ សមតិក្កន្តរូបសញ្ញិស្ស។ **សព្ពកាយប្បហាយិនោ**តិ តទង្គវិក្ខម្ភនវសេន សព្ពរូបកាយប្បហាយិនោ, បហីនរូបភវបដិសន្ធិកស្សាតិ អធិប្បាយោ។ **នត្ថិ កិញ្ចីតិ បស្សតោ**តិ វិញ្ញាណាភាវវិបស្សនេន “នត្ថិ កិញ្ចី”តិ បស្សតោ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនលាភិនោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ញាណំ សក្កានុបុច្ឆាមី**តិ សក្កាតិ ភគវន្តំ អាលបន្តោ អាហ។ តស្ស បុគ្គលស្ស ញាណំ បុច្ឆាមិ, កីទិសំ បុច្ឆិតព្ពន្តិ។ **កថំ នេយ្យោ**តិ កថំ សោ នេតព្ពោ, កថមស្ស ឧត្តរិញាណំ ឧប្បាទេតព្ពន្តិ។

១១២១. អថស្ស ភគវា តាទិសេ បុគ្គលេ អត្តនោ អប្បដិហតញាណតំ បកាសេន្តោ តំ ញាណំ ព្យាកាតុំ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ សព្ពា**, **អភិជានំ តថាគតោ**តិ អភិសង្ខារវសេន ចតស្សោ បដិសន្ធិវសេន សត្តាតិ ឯវំ សព្ពា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ អភិជានន្តោ តថាគតោ។ **តិដ្ឋន្តមេនំ ជានាតី**តិ កម្មាភិសង្ខារវសេន តិដ្ឋន្តំ ឯតំ បុគ្គលំ ជានាតិ “អាយតឹ អយំ ឯវំគតិកោ ភវិស្សតី”តិ។ **វិមុត្ត**ន្តិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនាទីសុ អធិមុត្តំ។ **តប្បរាយណ**ន្តិ តម្មយំ។

១១២២. **អាកិញ្ចញ្ញសម្ភវំ ញត្វា**តិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនជនកំ កម្មាភិសង្ខារំ ញត្វា “កិន្តិ បលិពោធោ អយ”ន្តិ។ **នន្ទី សំយោជនំ ឥតី**តិ យា ច តត្ថ អរូបរាគសង្ខាតា នន្ទី, តញ្ច សំយោជនំ ឥតិ ញត្វា។ **តតោ តត្ថ វិបស្សតី**តិ តតោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិតោ វុដ្ឋហិត្វា តំ សមាបត្តឹ អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សតិ។ **ឯតំ ញាណំ តថំ តស្សា**តិ ឯតំ តស្ស បុគ្គលស្ស ឯវំ វិបស្សតោ អនុក្កមេនេវ ឧប្បន្នំ អរហត្តញាណំ អវិបរីតំ។ **វុសីមតោ**តិ វុសិតវន្តស្ស។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បុព្ពសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បោសាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៥. មោឃរាជសុត្តវណ្ណនា

១១២៣. **ទ្វាហំ សក្ក**ន្តិ មោឃរាជសុត្តំ។ តត្ថ **ទ្វាហ**ន្តិ ទ្វេ វារេ អហំ។ សោ ហិ បុព្ពេ អជិតសុត្តស្ស ច តិស្សមេត្តេយ្យសុត្តស្ស ច អវសានេ ទ្វិក្ខត្តុំ ភគវន្តំ បុច្ឆិ។ ភគវា បនស្ស ឥន្ទ្រិយបរិបាកំ អាគមយមានោ ន ព្យាកាសិ។ តេនាហ – “ទ្វាហំ សក្កំ អបុច្ឆិស្ស”ន្តិ។ **យាវតតិយញ្ច ទេវីសិ, ព្យាករោតីតិ មេ សុត**ន្តិ យាវតតិយញ្ច សហធម្មិកំ បុដ្ឋោ វិសុទ្ធិទេវភូតោ ឥសិ ភគវា សម្មាសម្ពុទ្ធោ ព្យាករោតីតិ ឯវំ មេ សុតំ។ គោធាវរីតីរេយេវ កិរ សោ ឯវមស្សោសិ។ តេនាហ – “ព្យាករោតីតិ មេ សុត”ន្តិ។

១១២៤. **អយំ លោកោ**តិ មនុស្សលោកោ។ **បរោ លោកោ**តិ តំ ឋបេត្វា អវសេសោ។ **សទេវកោ**តិ ព្រហ្មលោកំ ឋបេត្វា អវសេសោ ឧបបត្តិទេវសម្មុតិទេវយុត្តោ, “ព្រហ្មលោកោ សទេវកោ”តិ ឯតំ វា “សទេវកេ លោកេ”តិអាទិនយនិទស្សនមត្តំ, តេន សព្ពោបិ តថាវុត្តប្បការោ លោកោ វេទិតព្ពោ។

១១២៥. ឯវំ **អភិក្កន្តទស្សាវិ**ន្តិ ឯវំ អគ្គទស្សាវិំ, សទេវកស្ស លោកស្ស អជ្ឈាសយាធិមុត្តិគតិបរាយណាទីនិ បស្សិតុំ សមត្ថន្តិ ទស្សេតិ។

១១២៦. **សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សុ**តិ អវសិយបវត្តសល្លក្ខណវសេន វា តុច្ឆសង្ខារសមនុបស្សនាវសេន វាតិ ទ្វីហិ ការណេហិ សុញ្ញតោ លោកំ បស្ស។ **អត្តានុទិដ្ឋឹ ឩហច្ចា**តិ សក្កាយទិដ្ឋឹ ឧទ្ធរិត្វា។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ភគវា ឥមម្បិ សុត្តំ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច វុត្តសទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ មោឃរាជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៦. បិង្គិយសុត្តវណ្ណនា

១១២៧. ជិណ្ណោហមស្មីតិ បិង្គិយសុត្តំ។ តត្ថ **ជិណ្ណោហមស្មិ អពលោ វីតវណ្ណោ**តិ សោ កិរ ព្រាហ្មណោ ជរាភិភូតោ វីសវស្សសតិកោ ជាតិយា, ទុព្ពលោ ច "ឥធ បទំ ករិស្សាមី"តិ អញ្ញត្ថេវ ករោតិ, វិនដ្ឋបុរិមច្ឆវិវណ្ណោ ច ។ តេនាហ – "ជិណ្ណោហមស្មិ អពលោ វីតវណ្ណោ"តិ។ **មាហំ នស្សំ មោមុហោ អន្តរាវា**តិ មាហំ តុយ្ហំ ធម្មំ អសច្ឆិកត្វា អន្តរាយេវ អវិទ្វា ហុត្វា អនស្សិំ។ **ជាតិជរាយ ឥធ វិប្បហាន**ន្តិ ឥធេវ តវ បាទមូលេ បាសាណកេ វា ចេតិយេ ជាតិជរាយ វិប្បហានំ និព្ពានធម្មំ យមហំ វិជញ្ញំ, តំ មេ អាចិក្ខ។

១១២៨. ឥទានិ យស្មា បិង្គិយោ កាយេ សាបេក្ខតាយ "ជិណ្ណោហមស្មី"តិ គាថមាហ តេនស្ស ភគវា កាយេ សិនេហប្បហានត្ថំ "**ទិស្វាន រូបេសុ វិហញ្ញមានេ**"តិ គាថមាហ។ តត្ថ **រូបេសូ**តិ រូបហេតុ រូបបច្ចយា។ **វិហញ្ញមានេ**តិ កម្មការណាទីហិ ឧបហញ្ញមានេ។ **រុប្បន្តិ រូបេសូ**តិ ចក្ខុរោគាទីហិ ច រូបហេតុយេវ ជនា រុប្បន្តិ ពាធីយន្តិ។

១១២៩-៣០. ឯវំ ភគវតា យាវ អរហត្តំ តាវ កថិតំ បដិបត្តិំ សុត្វាបិ បិង្គិយោ ជរាទុព្ពលតាយ វិសេសំ អនធិគន្ត្វាវ បុន "**ទិសា ចតស្សោ**"តិ ឥមាយ គាថាយ ភគវន្តំ ថោមេន្តោ ទេសនំ យាចតិ។ អថស្ស ភគវា បុនបិ យាវ អរហត្តំ, តាវ បដិបទំ ទស្សេន្តោ "**តណ្ហាធិបន្នេ**"តិ គាថមាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។

ឥមម្បិ សុត្តំ ភគវា អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ច បិង្គិយោ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ សោ កិរ អន្តរន្តរា ចិន្តេសិ – "ឯវំ វិចិត្របដិភានំ នាម ទេសនំ ន លភិ មយ្ហំ មាតុលោ ពាវរី សវនាយា"តិ។ តេន សិនេហវិក្ខេបេន អរហត្តំ បាបុណិតុំ នាសក្ខិ។ អន្តេវាសិនោ បនស្ស សហស្សជដិលា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ សព្ពេវ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា ឯហិភិក្ខូ អហេសុន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ បិង្គិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាយនត្ថុតិគាថាវណ្ណនា

ឥតោ បរំ សង្គីតិការា ទេសនំ ថោមេន្តា "**ឥទមវោច ភគវា**"តិអាទិមាហំសុ។ តត្ថ **ឥទមវោចា**តិ ឥទំ បារាយនំ អវោច។ **បរិចារកសោឡសាន**ន្តិ ពាវរិស្ស បរិចារកេន បិង្គិយេន សហ សោឡសន្នំ, ពុទ្ធស្ស វា ភគវតោ បរិចារកានំ សោឡសន្នន្តិ បរិចារកសោឡសន្នំ។ តេ ឯវ ច **ព្រាហ្មណា**។ តត្ថ សោឡសបរិសា បន បុរតោ ច បច្ឆតោ ច វាមបស្សតោ ច ទក្ខិណបស្សតោ ច ឆ ឆ យោជនានិ និសិន្នា ឧជុកេន ទ្វាទសយោជនិកា អហោសិ។ **អជ្ឈិដ្ឋោ**តិ យាចិតោ **អត្ថមញ្ញាយា**តិ បាឡិអត្ថមញ្ញាយ។ **ធម្មមញ្ញាយា**តិ បាឡិមញ្ញាយ។ **បារាយន**ន្តិ ឯវំ ឥមស្ស ធម្មបរិយាយស្ស អធិវចនំ អារោបេត្វា តេសំ ព្រាហ្មណានំ នាមានិ កិត្តយន្តា "**អជិតោ តិស្ស មេត្តេយ្យោ...បេ.... ពុទ្ធសេដ្ឋំ ឧបាគមុ**"ន្តិ អាហំសុ។

១១៣១-៧. តត្ថ **សម្បន្នចរណ**ន្តិ និព្ពានបទដ្ឋានភូតេន បាតិមោក្ខសីលាទិនា សម្បន្នំ។ **ឥសិ**ន្តិ មហេសិំ។ សេសំ បាកដមេវ។ តតោ បរំ **ព្រហ្មចរិយមចរិំសូ**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ អចរិំសុ។ **តស្មា បារាយន**ន្តិ តស្ស បារភូតស្ស និព្ពានស្ស អយនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

បារាយនានុគីតិគាថាវណ្ណនា

១១៣៨. បារាយនមនុគាយិស្សន្តិ អស្ស អយំ សម្ពន្ធោ – ភគវតា ហិ បារាយនេ ទេសិតេ សោឡសសហស្សា ជដិលា អរហត្តំ បាបុណិំសុ, អវសេសានញ្ច ចុទ្ទសកោដិសង្ខានំ ទេវមនុស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ វុត្តញ្ចេតំ បោរាណេហិ –

"តតោ បាសាណកេ រម្មេ, បារាយនសមាគមេ;
អមតំ បាបយី ពុទ្ធោ, ចុទ្ទស បាណកោដិយោ"តិ។

និដ្ឋិតាយ បន ធម្មទេសនាយ តតោ តតោ អាគតា មនុស្សា ភគវតោ អានុភាវេន អត្តនោ អត្តនោ គាមនិគមាទីស្វេវ បាតុរហេសុំ។ ភគវាបិ សាវត្ថិមេវ អគមាសិ បរិចារកសោឡសាទីហិ អនេកេហិ ភិក្ខុ

សហស្សេហិ បរិវុតោ។ តត្ថ បិង្គិយោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អាហ – “គច្ឆាមហំ, ភន្តេ, ពាវរិស្ស ពុទ្ធុប្បាទំ អារោចេតុំ, បដិស្សុតញ្ហិ តស្ស មយា”តិ។ អថ ភគវតា អនុញ្ញាតោ ញាណគមនេនេវ គោធាវរីតីរំ គន្ត្វា បាទគមនេន អស្សមាភិមុខោ អគមាសិ។ តមេនំ ពាវរី ព្រាហ្មណោ មគ្គំ ឱលោកេន្តោ និសិន្នោ ទូរតោវ ខារិជដាទិវិរហិតំ ភិក្ខុវេសេន អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ និដ្ឋំ អគមាសិ។ សម្បត្តញ្ចាបិ នំ បុច្ឆិ – “កឹ, បិង្គិយ, ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ។ “អាម, ព្រាហ្មណ, ឧប្បន្នោ, បាសាណកេ ចេតិយេ និសិន្នោ អម្ហាកំ ធម្មំ ទេសេសិ, តមហំ តុយ្ហំ ទេសេស្សាមី”តិ។ តតោ ពាវរី មហតា សក្ការេន សបរិសោ តំ បូជេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេសិ។ តត្ថ និសីទិត្វា បិង្គិយោ **“បារាយនមនុគាយិស្ស”**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អនុគាយិស្សន្តិ** ភគវតា គីតំ អនុគាយិស្សំ។ **យថាទ្ទក្ខីតិ** យថា សាមំ សច្ចាភិសម្ពោធេន អសាធារណញាណេន ច អទ្ទក្ខិ។ **និក្កាមោតិ** បហីនកាមោ ។ “និក្ខមោ”តិបិ បាឋោ, វីរិយវាតិ អត្ថោ និក្ខន្តោ វា អកុសលបក្ខា។ **និប្បនោតិ** កិលេសវនវិរហិតោ, តណ្ហាវិរហិតោ ឯវ វា។ **កិស្ស ហេតុ មុសា ភណេតិ** យេហិ កិលេសេហិ មុសា ភណេយ្យ, ឯតេ តស្ស បហីនាតិ ទស្សេតិ។ ឯតេន ព្រាហ្មណស្ស សវនេ ឧស្សាហំ ជនេតិ។

១១៣៩-៤១. **វណ្ណូបសញ្ហិតន្តិ** គុណូបសញ្ហិតំ។ **សច្ចវ្ហយោតិ** “ពុទ្ធោ”តិ សច្ចេនេវ អវ្ហានេន នាមេន យុត្តោ។ **ព្រហ្មេតិ** តំ ព្រាហ្មណំ អាលបតិ។ **កុព្ពនកន្តិ** បរិត្តវនំ។ **ពហុប្ផលំ កាននមាវសេយ្យាតិ** អនេកផលាទិវិកតិភរិតំ កាននំ អាគម្ម វសេយ្យ។ **អប្បទស្សេតិ** ពាវរិបភុតិកេ បរិត្តបញ្ញេ។ **មហោទធិន្តិ** អនោតត្តាទី មហន្តំ ឧទករាសឹ។

១១៤២-៤. **យេមេ បុព្ពេតិ** យេ ឥមេ បុព្ពេ។ **តមនុទាសិនោតិ** តមោនុទោ អាសិនោ។ **ភូរិបញ្ញាណោតិ** ញាណធជោ។ **ភូរិមេធសោតិ** វិបុលបញ្ញោ។ **សន្ទិដ្ឋិកមកាលិកន្តិ** សាមំ បស្សិតព្ពផលំ, ន ច កាលន្តរេ បត្តព្ពផលំ។ **អនីតិកន្តិ** កិលេសព្ភតិវិរហិតំ។

១១៤៥-៥០. អថ នំ ពាវរី អាហ **“កឹ នុ តម្ហា”**តិ ទ្វេ គាថា។ តតោ បិង្គិយោ ភគវតោ សន្តិកា អវិប្បវាសមេវ ទីបេន្តោ **“នាហំ តម្ហា”**តិអាទិមាហ។ **បស្សាមិ នំ មនសា ចក្ខុនាវាតិ** តំ ពុទ្ធំ អហំ ចក្ខុនា វិយ មនសា បស្សាមិ ។ **នមស្សមានោ វិវសេមិ រត្តិន្តិ** នមស្សមានោវ រត្តឹ អតិនាមេមិ។ **តេន តេនេវ នតោតិ** យេន ទិសាភាគេន ពុទ្ធោ, តេន តេនេវាហម្បិ នតោ តន្និន្នោ តប្បោណោតិ ទស្សេតិ។

១១៥១. **ទុព្ពលថាមកស្សាតិ** អប្បថាមកស្ស, អថ វា ទុព្ពលស្ស ទុត្ថាមកស្ស ច ពលវីរិយហីនស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តេនេវ កាយោ ន បលេតីតិ** តេនេវ ទុព្ពលថាមកត្តេន កាយោ ន គច្ឆតិ, យេន វា ពុទ្ធោ, តេន ន គច្ឆតិ។ “ន បរេតី”តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ **តត្ថាតិ** ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ។ **សង្កប្បយន្តាយាតិ** សង្កប្បគមនេន។ **តេន យុត្តោតិ** យេន ពុទ្ធោ, តេន យុត្តោ បយុត្តោ អនុយុត្តោតិ ទស្សេតិ។

១១៥២. **បង្កេ សយានោតិ** កាមកទ្ទមេ សយមានោ។ **ទីបា ទីបំ ឧបប្លវិន្តិ** សត្ថារាទិតោ សត្ថារាទី អភិគច្ឆឹ។ **អថទ្ទសាសឹ សម្ពុទ្ធន្តិ** សោហំ ឯវំ ទុទ្ទិដ្ឋឹ គហេត្វា អន្វាហិណ្ឌន្តោ អថ បាសាណកេ ចេតិយេ ពុទ្ធមទ្ទក្ខឹ។

១១៥៣. ឥមិស្សា គាថាយ អវសានេ បិង្គិយស្ស ច ពាវរិស្ស ច ឥន្ទ្រិយបរិបាកំ វិទិត្វា ភគវា សាវត្ថិយំ ឋិតោយេវ សុវណ្ណោភាសំ មុញ្ចិ។ បិង្គិយោ ពាវរិស្ស ពុទ្ធគុណេ វណ្ណយន្តោ និសិន្នោ ឯវ តំ ឱភាសំ ទិស្វា “កឹ ឥទ”ន្តិ វិលោកេន្តោ ភគវន្តំ អត្តនោ បុរតោ ឋិតំ វិយ ទិស្វា ពាវរិព្រាហ្មណស្ស “ពុទ្ធោ អាគតោ”តិ អារោចេសិ, ព្រាហ្មណោ ឧដ្ឋាយាសនា អញ្ជលឹ បគ្គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ ភគវាបិ ឱភាសំ ផរិត្វា ព្រាហ្មណស្ស អត្តានំ ទស្សេន្តោ ឧភិន្នម្បិ សប្បាយំ វិទិត្វា បិង្គិយមេវ អាលបមានោ **“យថា អហូ វក្កលី”**តិ ឥមំ គាថមភាសិ។

តស្សត្ថោ – **យថា វក្កលិត្ថេរោ** សទ្ធាធិមុត្តោ អហោសិ, សទ្ធាធុរេន ច អរហត្តំ បាបុណិ។ យថា ច សោឡសន្នំ ឯកោ **ភទ្រាវុធោ** នាម យថា ច **អាឡវិ គោតមោ, ឯវមេវ ត្វម្បិ បមុញ្ចស្សុ សទ្ធំ**។ តតោ សទ្ធាយ អធិមុច្ចន្តោ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិអាទិនា នយេន វិបស្សនំ អារភិត្វា **មច្ចុធេយ្យស្ស បារំ** និព្ពានំ គមិស្សសីតិ អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ បិង្គិយោ អរហត្តេ ពាវរី អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋហិ។ ពាវរិព្រាហ្មណស្ស សិស្សា បន បញ្ចសតា សោតាបន្នា អហេសុំ។

១១៥៤-៥. ឥទានិ បិង្គិយោ អត្តនោ បសាទំ បវេទេន្តោ **“ឯស ភិយ្យោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បដិភានវាតិ** បដិភានបដិសម្ភិទាយ ឧបេតោ។ **អធិទេវេ អភិញ្ញាយាតិ** អធិទេវករេ ធម្មេ ញត្វា។ **បរោវរន្តិ** ហីនបណីតំ,

អត្តនោ ច បរស្ស ច អធិទេវត្តករំ សព្ពំ ធម្មជាតំ វេទីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កង្ខីនំ បដិជានត**ន្តិ កង្ខីនំយេវ សតំ “និក្កង្ខម្ហា”តិ បដិជានន្តានំ។

១១៥៦. **អសំហីរ**ន្តិ រាគាទីហិ អសំហារិយំ។ **អសំកុប្ប**ន្តិ អកុប្បំ អវិបរិណាមធម្មំ។ ទ្វីហិបិ បទេហិ និព្ពានំ ភណតិ។ **អទ្ធា គមិស្សាមី**តិ ឯកំសេនេវ តំ អនុបាទិសេសំ និព្ពានធាតុំ គមិស្សាមិ។ **ន មេត្ថ កង្ខា**តិ នត្ថិ មេ ឯត្ថ និព្ពានេ កង្ខា។ **ឯវំ មំ ធារេហិ អធិមុត្តចិត្ត**ន្តិ បិង្គិយោ “ឯវមេវ ត្វម្បិ បមុញ្ចស្សុ សទ្ធ”ន្តិ។ ឥមិនា ភគវតោ ឱវាទេន អត្តនិ សទ្ធំ ឧប្បាទេត្វា សទ្ធាធុរេនេវ ច វិមុញ្ចិត្វា តំ សទ្ធាធិមុត្តតំ បកាសេន្តោ ភគវន្តំ អាហ – “ឯវំ មំ ធារេហិ អធិមុត្តចិត្ត”ន្តិ។ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ “យថា មំ ត្វំ អវច, ឯវមេវ អធិមុត្តំ ធារេហី”តិ។

ឥតិ បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថាយ សោឡសព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ច បញ្ចមោ វគ្គោ អត្ថវណ្ណនានយតោ, នាមេន

បារាយនវគ្គោតិ។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច យំ វុត្តំ –

“ឧត្តមំ វន្ទនេយ្យានំ, វន្ទិត្វា រតនត្តយំ;
យោ ខុទ្ទកនិកាយម្ហិ, ខុទ្ទាចារប្បហាយិនា។

“ទេសិតោ លោកនាថេន, លោកនិត្ថរណេសិនា;
តស្ស សុត្តនិបាតស្ស, ករិស្សាមត្ថវណ្ណន”ន្តិ។

ឯត្ថ ឧរគវគ្គាទិបញ្ចវគ្គសង្គហិតស្ស ឧរគសុត្តាទិសត្តតិសុត្តប្បភេទស្ស សុត្តនិបាតស្ស អត្ថវណ្ណនា កតា ហោតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“ឥមំ សុត្តនិបាតស្ស, ករោន្តេនត្ថវណ្ណនំ;
សទ្ធម្មដ្ឋិតិកាមេន, យំ បត្តំ កុសលំ មយា។

“តស្សានុភាវតោ ខិប្បំ, ធម្មេ អរិយប្បវេទិតេ;
វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ, បាបុណាតុ អយំ ជនោ”តិ។

(បរិយត្តិប្បមាណតោ ចតុចត្តាលីសមត្តា ភាណវារា។)

បរមវិសុទ្ធសទ្ធាពុទ្ធិវីរិយប្បដិមណ្ឌិតេន សីលាចារជ្ជវមទ្ទវាទិគុណសមុទយសមុទិតេន សកសមយសមយន្តរគហនជ្ឈោគាហណសមត្ថេន បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតេន តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទេ សាដ្ឋកថេ សត្ថុសាសនេ អប្បដិហតញាណប្បភាវេន មហាវេយ្យាករណេន ករណសម្បត្តិជនិតសុខវិនិគ្គតមធុរោទារវចនលាវណ្ណយុត្តេន យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវរេន មហាកវិនា ឆឡភិញ្ញាបដិសម្ភិទាទិប្បភេទគុណបដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ ថេរវំសប្បទីបានំ ថេរានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលង្ការភូតេន វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា **ពុទ្ធឃោសោ**តិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេន ថេរេន កតា អយំ **បរមត្ថជោតិកា** នាម សុត្តនិបាត-អដ្ឋកថា –

តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មិំ, លោកនិត្ថរណេសិនំ;
ទស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ បញ្ញាវិសុទ្ធិយា។

យាវ ពុទ្ធោតិ នាមម្បិ, សុទ្ធចិត្តស្ស តាទិនោ;
លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហេសិនោតិ។

សុត្តនិបាត-អដ្ឋវណ្ណនា និដ្ឋិតា។